

IZSÓ MIKLÓS ÉS A BÉCSI MAGYAR TECHNIKUSOK

— Harmadik közlemény. —

— Izsó kőfaragó legény. — Időközben honvéd. — Erdész Kurittyánban. — Rimaszombati évek. — Jakovetz mester telepén. — Dolgozik Ferenczynél. — Pestre költözik. —

Ha nem tanulsz, mesterségre adlak. Régi szokás — most is járja még — ezzel ijesztgetni a hanyag deákot.

Ki van ebben fejezve az az átöröklött lenézés, melynél fogva a „tanult" értelmiség a kézi mesterséget, az iparos foglalkozást, magához méltónak el nem ismeri.

A kézműves bármely ügyességgel és leleményességgel hoz létre nyers anyagból értékes tárgyakat, a társadalmat vezető értelmiséghez mégis csak az tartozik a közfelfogás szerint, ki más szerszámot, mint tollat nem forgat a kezében.

Pedig mily üdvös volna, ha sok meddő papirosfogyasztó helyett mentől több valóban produktiv munkása volna az országnak.

Ma már elvben e felett meglehetősen tisztultak a nézetek, de a gyakorlati életben nálunk még a régi felfogás az uralkodó.

A 48 előtti korszakban, mikor Izsó Miklós a sárospataki kollégiumot elhagyta, az embereknek foglalkozási ágak szerinti elkülönítése még jóformán a középkori merevségben állott fenn. S különösen az ő esetében, mikor már az orátori osztályt is elvégezte, rokonságának és ismerőseinek szemében szégyenletes elbukást jelenthetett, hogy iparosmesterhez inasnak kellett beállania.

Érdekes volna tudni, hogy került Rimaszombatba, éppen Jakovetz Antal kőfaragómester telepére.

Jakovetz a vidék számára is dolgozott. Szállított a környék faluiba sírköveket. Bizonyosan ismerte Izsó Miklós nagyatyját, a zsipi rektort és még inkább Almási Balogh Sámuelt, a Rimaszombathoz közel fekvő Serke tudós papját. Így a családi összeköttetésnek lehetett része ebben a választásban.

Izsó Miklós akkor már 16 éves volt. Dacos, nem könnyen hajló természete aligha engedte volna meg, hogy akarata ellen rendelkezzenek vele. Valószínű, hogy neki magának is kedvére volt a kőfaragó mesterség. Ő, az edzett, nagyerejű falusi fiú a munka nehézségétől el nem riadt.

Gondolt-e arra, hogy a kőfaragás közelébb hozza a szobrászat művészetéhez? Ezt nem tartom valószínűnek. Ez modern gondolat lett volna. Ma már a kézművesség és a művészet szerves közreműködése ismét kezd tért hódítani úgy, amint a renaissance korában is az volt a művészet virágzásának egyik éltető tényezője. Az Izsó idejében a mult század szerencsétlen osztályozása az akadémiai művészet és az iparosmesterség közt úgyszólván áthidalhatlan árkot vont. Ezt a gondolatot tehát, hogy a kőfaragómesterséget azért vá-

Művészet 1911. évf.

TANÁCSKOZÁS
KÓBER LEÓ RAJZA

különállását. Ez elkülönzési vágyának köszönhetjük azt a sok újat, amit a képalkotás művészetében, a festés mesterségében és mindakettőnek elméletében az emberiségnek hozott, s amit teljes jelentőségében késő korok fognak csak igazán méltatni.

Nagy eszményekre tört s nem egynek, amennyire ember az ideált elérni képes, közelébe is jutott. Az utat, melyen az igazság felé járt, megjelölte képeiben; az elveket, amelyeket követett, az okulást, amelyet nagy vándorútján szerzett, az ideálokat, amelyek útjának végpontjáról feléje integettek, megírta naplójegyzeteiben és elméletében. Hogy nyomán mások is járhassanak, hogy az utat az emberi művészet magasságaihoz késő utódok is követhessék, iratait reám hagyta, hogy tanítása és útmutatása szerint átadjam mindeneknek.

„Az emberi haladás csak azáltal tartható fenn, ha a szerzett tudás és tapasztalat az utókornak átadatik, akár tanítványok alakjában, akár azáltal, ha a tudás leiratik."

Ezt írta végrendeletében.

Még halálában is a haladásra gondolt a nagy kereső, aki annyit talált s megállást mégsem ismert soha.

LÁNDOR TIVADAR

lasztotta, mert a művészi pálya lebegett előtte, az akkori észjárásba nem igen lehet beleilleszteni.

Kevéssel előbb telepedett meg Rimaszombatban Ferenczy István, a reményeiben végleg megcsalódott, szárnyaszegett öreg szobrász, hogy ott fejezze be utolsó éveit.

Nincsen semmi nyoma annak, hogy Izsóban már akkor ébredezett volna a művészi becsvágy és hogy a tamásfalvi kőfaragómesterhez csak azért állott be inasnak, mert a Rima folyó másik oldalán, csöndes szülővárosának túlsó szélén, visszavonultan, elkedvetlenedve zárkozott el országos hírnevével az úttörő öreg szobrász s Izsót talán az a rejtett szándék is vezette volna, hogy egy valóságos művész közelébe juthasson.

A foglalkozás alacsonyra becsült minősége és az ő kicsinysége a híres mesterhez képest, ilyen merész álmodozást nem kelthetett fel benne.

Művészettörténetünknek nagyon érdekes mozzanata az úttörő magyar szobrász leáldozásának és egy fényesebb új tehetség hajnalfakadásának ez a helyi találkozása.

A köztük kifejlett érintkezést részletes adatokkal megvilágítani, nézetem szerint elengedhetlen feladat.

Említettem hogy Kalla Mihály visszaemlékezése szerint Ferenczy már 1848 előtt lett Izsóra figyelmessé.

De közbe jött a szabadságharc. Izsó Miklós tüzes magyar vére nem maradhatott nyugodtan. A Sárospatakon magába szívott hazafias érzelmeket ő el nem fojthatta. A harctérről futó tűzként terjedtek a hírek. Bizonyosan csak az alkalmat leste, hogy mikor jön közelbe a magyar sereg s el volt szánva rá, hogy életre-halálra ő is küzdhessen a haza szabadságáért.

Azóta, hogy Sárospatakot elhagyta, másfél esztendő mult el. A sárospataki deákok mindjárt a szabadságharc kitörésekor ragadtak fegyvert. A legtöbben a dicsőséges veressipkások soraiban, mások a tüzérségben küzdtek és sokan hősiesen el is estek közülök. Izsó sokszor hallhatott felőlök a Rimaszombat tájáról valók és családjaik útján. Senki sem tartóztathatta volna őt vissza, hogy ne kövesse az ő példájokat. Kivált, mikor Rimaszombatot is kezdte környékezni a harci riadal. Február 5-ke, a branyiszkói mesés diadal után, mikor Schlick hadai közeledtek, Izsó valószínűen elhagyta Rimaszombatot s talán elment Disznóshorvátra is, hogy a szülőitől búcsút vegyen s így juthatott február 20-án az oda közel fekvő Szentpéterre, az ott táborozó magyar sereghez s beállott honvédnek.

Az Izsó hagyatékából származó iratok közt — Ernszt Lajos gyűjteményében — csak két adat szól az ő honvédségéről. Az egyik, az Izsó írása, két kis papirszeleten, ezzel a bekezdéssel: „Katonai utaim, mellyet a Szabadság kivívásában tettem 1849. év feb. 20." az összes helységneveknek egyszerű felsorolása, onnan kezdve, hol honvédnek öltözött, végig a fegyverletételig. S így követhetjük őt a szabadságharc diadalútján a végső katasztrófáig.

A sorozatban az első helység „Szentpéter" és ismét „február 20-kát" jegyzi hozzá. Egy nappal később Schlick közeledett Putnok felől, de Szentpéternél kétszerte nagyobb magyar haderőt talált és sietve vonult vissza Rimaszombat felé.

A második fennmaradt adat, egy egykorú szolgálati táblázat, sajnos, a dátum nélkül, az Ujházi magyar vadász-zászlóalj első századának negyedik szakasza részére, a legénység ruházatáról és fegyverzetéről. Huszonöt nevet tartalmaz. Legelől van a három alvadász: Göritz József, Izsó Miklós és Asner Rudolf. Aztán következik 22 közvadász.

Az Ujházi-vadászok két százada Petheő őrnagy dandárához volt beosztva s ez mindvégig a VII. hadtesthez tartozott. Ennek a hadtestnek eleinte Görgey, április 2-ka után Gáspár András és április 14-től kezdve, miután Gáspár a hadseregtől megvált, Pöltenberg volt a parancsnoka.

S átnézve Izsó helységnévsorát, kétségtelen, hogy elejétől végig a VII. hadtest hadi tényeiben vett ő részt. Ahol véres harcokba keveredett ő is, a helység neve mellé ezt a szót írta „ütközet". Ez a jelzés Maklár-Kápolna, Mezőkövesd, Tiszafüred, Hatvan, Gödöllő, Vác, Nagysarló, Győr, Szőny-Komárom és ismét Szőny, Vác, Rétság, Vadkert,

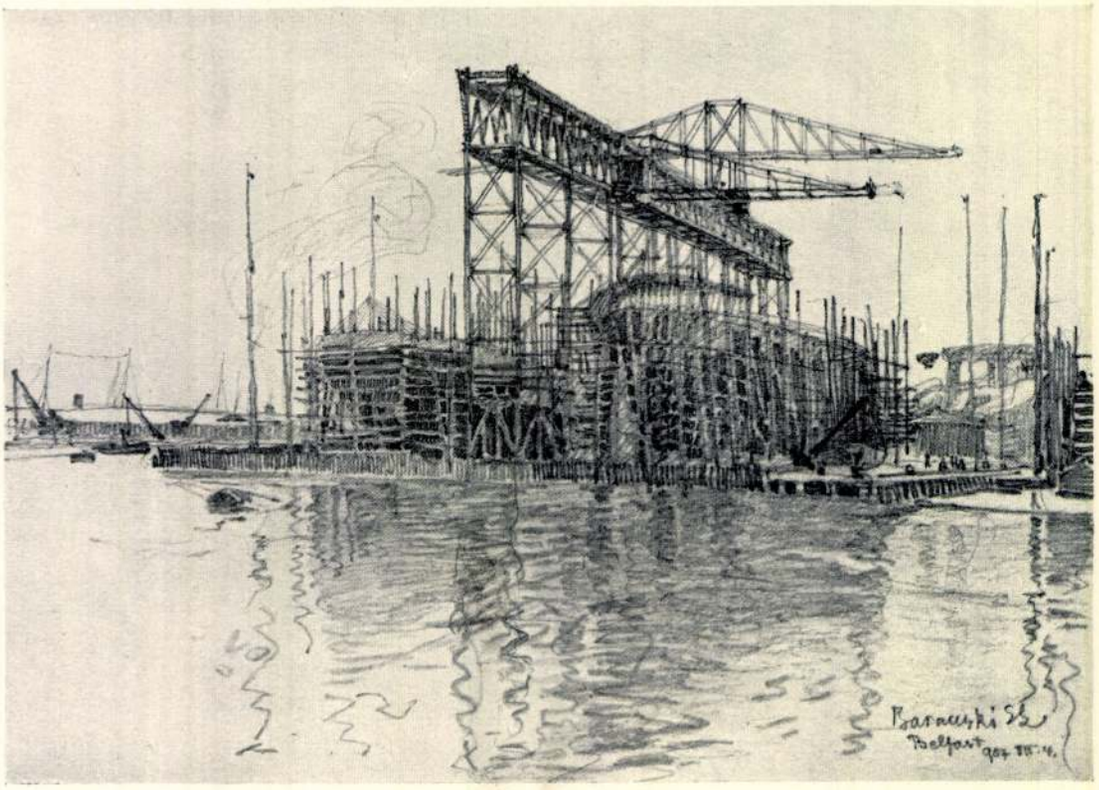

A BELFASTI KIKÖTŐBŐL
BARANSKI LÁSZLÓ RAJZA

Ludány, Görömböly, Zsolca, Hidvég, Gesztely és Arad mellett áll. Eszerint alig egy héttel a besorozása után, február 26-án és 27-én Maklár és Kápolna mellett ki kellett állania az első tűzpróbát.

A június 28-án vívott véres csatát Győr mellett nemcsak „ütközet"-nek említi, hanem hozzájegyzi, hogy „seb".

Erre még 1861-ben is visszatér, mikor a győri honvédegyletnek megköszöni a kapott segítséget s ezt írja bajtársainak: „. . . Reátok bízom elgondolni, hogy e nem remélt segély, baráti biztatás tőletek minő hatással volt lelkemre akkor, midőn a szabadságharcban kapott legelső sebem is éppen győri emlék . . ." A sebesülést különben nem vette fel, mert nehány nappal később, július 2-án és 11-én, Szőny és Komáromnál ismét ez áll, hogy „ütközet". S így jut el a hosszú névsor Világos és Zarándig s hozzá Izsó azt jegyzi, hogy „fegyvert le".

Izsó szerencsésen elmenekült a besorozás elől, de csak hosszú bujdosás után jutott el hazáig, Disznóshorvátra.

Izsó hagyatékából Ernszt gyűjteményében van egy bizonyítvány, Koszta János uradalmi tiszttartó állította ki 1850 január 28-án. Az áll benne, hogy „Izsó Miklós, mint erdész eő Méltósága gróf Pallavicini Roger és eő nagysága Vay Eulália asszony kurittyáni birodalmokban híven és pontosan szolgált . . ." meleg ajánlással, hogy miután másfelé is akarna szerencsét próbálni, őt „szabadon eresszék" és mint józan életűt kegyeikbe fogadják.

Hogy mennyiben forgott ő, mint szökevény veszélyben, arról csak a többször említett „Epizódok"-ból értesülünk. Hasonlit Izsóhoz, lehet, hogy csakugyan megesett a következő jóízű párbeszéd. Gróf Csáky-Pallavicini Roger, ki osztrák tiszt volt a szabadságharc alatt, azt kérdezte Izsótól, ha mint ellenségek szemben álltak volna, mit tett volna?

— Megadásra szólítottam volna fel a méltóságos gróf urat — válaszolta Izsó.

ÖREG ASSZONY
VADÁSZ MIKLÓS RAJZA

— S ha nem adom meg magamat? faggatta tovább a gróf.

— Lelőttem volna — felelte kurtán Izsó.

Nem tehetjük fel, hogy e miatt kellett volna elhagynia a szolgálatot s a gróf jelentette volna fel őt, mint szökevényt. Az „Epizódok" szerint Edelényben be is sorozták, a haját is lenyírták s csak egy jóakarójának köszönhette, hogy megszökhetett. A sajókazai erdőségben rejtőzött. Egy elhagyott erdei kunyhó volt a lakása. Az apja és az öccse hordták utána sötétben az ennivalót. A téli időben megfagyott volna, ezért 1851 január 20-án Józsi öccsétől (az „Epizódok" írójától) elbúcsúzott s éjjel újra útnak indult. De farkasok támadták meg. Fára kellett másznia, hogy megmeneküljön a fenevadaktól s szembenézett velök reggelig, míg kivilágosodott. Betegen, lázasan ért derék pásztorok közelébe. Azok ápolták, a tűznél melengették. S mikor jobban lett, folytatta az útját Zsipig, hol a nagyatyja házánál húzta meg magát nehány hétre. Onnan ment aztán tovább Rimaszombatba, Jakovetz mester kőfaragóhoz.

Ha talán nem is egészen hű az elbeszélés, mert hogy egy példát mondjunk, csak nem tartózkodott Izsó 1850 január 28-tól — a minden kétségen felül álló szolgálati bizonyítvány keltétől — egészen 1851 január 20 ig egy teljes esztendeig a kazai erdőségben, meg kellett emlékeznünk erről is, ezzel szemben más adataink nincsenek erre az időre.

Annyi bizonyos, hogy mint menekült honvéd sok viszontagságon mehetett keresztül szegény Izsó. Nem sokára azután, hogy Rimaszombatban kőfaragó-inas lett újra, elvesztette a szülőit is.

Hubay Lajos, a disznóshorváti földbirtokos mondta el dr. Magasházynak, hogy Izsó József a Miklós atyja a határban a földszínén található kőszénből szedett fel s hozott haza egy csomót s kemény téli idő levén, erősen befűtött vele. Egy ágyban feküdtek, Izsó József, a felesége és az egyik gyermekök. Reggelre a széngázmérgezéstől mindhárman eszméletlenek voltak. Izsó József meg is halt. Az anyakönyvben az áll, hogy: „Izsó József mesterember † Disznóshorvát, 58. éves korában 1852. január 7." Az özvegye átköltözött az atyjához Zsipre. De csak rövid ideig élte túl a férjét, mert az ottani anyakönyv szerint: „† 1852 márc. 18. néh. festő Izsó Józsefnő Szathmári Eszter 43. éves, tüdővész". Tudjuk, hogy Izsó titáni szervezetét is a gümőkór törte meg.

Rimaszombatban Bornemisza László főispán lekötelező érdeklődéssel minden helyre elvitt, hol valami vonatkozás van Izsó Miklósra. Elkocsiztunk Tamásfalvára is, a Rima medrén túl terjedő várossal összeépült községbe s annak főútján megtekintettük az állami elemi iskolát, melynek helyén volt valamikor Jakovetz Antal kőfaragó telepe. Bornemisza László jól emlékszik arra, mert nem messzire ugyanazon az oldalon volt az ő családjuknak egyik kúriája. Később a 60-as évek derekán Izsó heteket töltött ott náluk, mialatt a Csokonai szobrát tervezgette. Farkasfalvi Imre a Művészet 1906. évfolyamában (349. l.) azt írja ugyan, hogy „ . . . Ott állott ez a telep akkor, ahol ma a zsidó templom épült, az ág. h. ev. templom szomszédságában . . .", de erre Kalla építész sem tud visszaemlékezni s csak a tamásfalvi helyet mondta ő is egész bizonyosnak.

Rimaszombatban egy igen értékes kútfőhöz jutottam, mely Izsó Miklós életének egyik legérdekesebb fejezetére vonatkozó kimerítő adatokat tartalmaz.

Jakovetz Lajos bankhivatalnok birtokában van nagyatyjának, az Izsó Miklós kőfaragómesterének nagy ívrét alakú, keménykötésű munkakönyve. Kívül német felírása van: „Eintragsbuch für mich. Anton Jakovetz. 1845." Bent nyomtatott betűkkel ugyanaz, magyarul. Jakovetz Antal tolnamegyei sváb volt, bejegyzései német nyelvűek.

Örömmel lapoztam ebben a régi foliánsban, mert ha nem is nagyon pontosak és rendszeresek a feljegyzések s az egyes tételeknél gyakran hiányzik az, hogy mely évre és mely napra tartoznak, mégis meglepően sok adatot találtam Izsóra vonatkozólag. Teljes képet adnak arról, hogy mit dolgozott Izsó, mint kőfaragólegény, rimaszombati évei alatt.

Váltakozva következnek egymásután a megrendelőkkel és a telepen dolgozó legényekkel a leszámolások. Látni lehet azokból, hogy

Jakovetz sokat dolgozott Miks Ferenc építész részére, kinek rimaszombati nagyarányú tevékenységéről Farkasfalvi Imre közölt érdekes adatokat a Művészet 1908. évi folyamában (338., 339. l). Az 1909. évfolyamban (60. l.) ugyanő Halász László rimaszombati születésű szobrászról is megemlékezett, kivel Izsó később Pesten is baráti viszonyban állott s egy időben dolgoztak a Tud. Akadémia palotáján. A Jakovetz munkakönyvéből azt látjuk, hogy Halász is kapott tőle munkát s két ízben 1848 február 5-én s később 1849 május 10-én fordul elő az ő neve a részére kifizetett összegeknél. Halász jóval idősebb volt Izsónál, mint szobrász dolgozott Jakovetz részére, a technikai fogásokat Izsó tőle is tanulhatta.

Izsó Miklósnak tizenhat elszámolási lapja van, 1852 elejétől (a nap nincsen megadva) egészen 1856 február 1-ig.

Az Izsó Miklós telivér magyarságától felbuzdúlt még a sváb Jakovetz is. Annak kedves és mulattató bizonysága az első elszámolás. Úgy történhetett, hogy mikor az inasból felszabadult legény először kapott a teljesített munkáért fizetést, a sváb mester nem németül, hanem ez egyszer magyarul írta be a tételeket, szó szerint, amint következik. „Iso Miklós kőfaragólegény." Aztán „Hat a conto 7 frt 20 kr.," — innen pedig magyarúl „2 nap Kozdot 7 frt 30 kr, — egy fejkő diszitet 2 frt, — egy kereszt 7 frt 30 kr, — a nagy fejkőhöz az alsó darabot 2 frt 30 kr, — dto a felső darabot 3 frt, — egy darab Blatni $^1/_4$′ hosszú, $^1/_2$′ széles 1 frt, — egy alja a Berecz emlékhez 2 frt 30 kr, — dto a felső darabot 3 frt, — a Kozsebsző darabot 1 frt 15 kr, — az alja $^1/_3$—$^1/_2$ széles 50 kr, — egy Kajha kő 30 kr, — egy Lotza $^1/_5$ hosszú, — 3 ablakhoz való a Rigóhoz 27 kr, — fél napzamot 1 frt, — suma 29 frt 26 kr, — ara adom 9 frt 30 kr, — 19 frt 56 kr, — 2 darab a Szaborszkyhoz $^1/_6$ hosszú, $^1/_{15}$ széles, $^1/_1$ vastak 1 frt 30 kr, — 21 frt 26 kr, — attam 2 frt 30 kr, — 18 frt 56 kr, — atam 7 frt 30 kr, — dto 25 kr, — 11 frt 1 kr.".

Az egész első számadást eredeti ortagrafiájával együtt másoltam le, mert hiszen úgy a munkákból, mint az írásból mindjárt tájékozást lehet szerezni arról, hogy Izsó Miklós milyen viszonyok közt kezdte meg a kőfaragó legénységet.

Jakovetz ehhez a számlához nem jegyezte fel az évet és a napot. A megelőző lapon az 1851-dik évi bevételek összegezése van. Utána pedig már az 1852 januári és februári tételek következnek.

Így tehát meglehetős biztossággal mondhatjuk, hogy Izsó Miklós 1851 végéig inaskodott Jakovetz kőfaragó telepén, 1852 elején pedig, mint felszabadított legény, először számolt el. Az első tételből: „hat a conto 7 frt 30 kr" láthatjuk, hogy már előbb is ott kellett lennie. Nem is történhetett az máskép, mert megelőző inaskodás nélkül legény sem lehetett volna. Az elszámolás után, a lapnak végére egy kis ház van tollal csinosan rajzolva. Zászló lengedez a fedeléről, „éljen a magyar!" felírással, „Petőfi csárdája" és a „Jakovetz Antal" neve van alája írva. Mintha egy kis áldomás emléke volna, talán a legénynyé avatás alkalmából. Nem mindennapi kőfaragólegény volt Izsó, a hat osztályt végzett sárospataki deák és a szabadságharcban megsebesült honvéd. Volt miről beszélnie s bizonyosan tudott is tüzesen, lelkesítően beszélni.

Jakovetz 1856 április 10-én állított ki bizonyítványt Izsó Miklós részére, amikor Rimaszombatot elhagyta és Pestre költözött. Abban az áll, hogy „Nikolaus Isó" nála, mint „Steinmetzgeselle geschickt treu und fleissig" dolgozott 1852 szeptember 4 től kezdve a bizonyitvány keltének napjáig.

Ha csak a bizonyitvány volna meg, úgy bajos volna azzal szemben kimutatni, hogy Izsó jóval előbb volt már Jakovetz telepén. De a munkakönyv semmi kétséget sem hagy fenn az iránt, hogy Jakovetz tévedett, mikor 1852 szeptember 4-től számította Izsónak, mint kőfaragólegénynek nála töltött idejét, mert amint láttuk, Izsónak már 1851-ben is ott kellett lennie. A második elszámolás pedig világosan 1852 februárra szól s a bejegyzések megszakítás nélkül folynak 1852 december 31-ig. Az 1853-dik évben már rövid hézagok vannak s még inkább 1854-ben. 1855-ben pedig 1856 február 1-ig többnyire csak egyes napokra van 2 frt 30 kr felszámítva. Feltehetjük, hogy Izsó a be nem írt napokon Ferenczy műtermében dolgozhatott.

Megtaláljuk a munkakönyvben még az 1852. évi bejegyzések között a Dapsy-féle háznak a Szetpétery-utcára szolgáló és Miks Ferenc tervei szerint épített homlokzatára faragott kőből, csúcsíves ízlésben készített párkányzatnak, ablakkeretelésnek, kapubéletnek s más részleteknek felsorolását.

Ezeken a terméskőből való ékítményeken rajta van az Izsó verejtékes kőfaragó-munkája.

Gyakran előforduló bejegyzések szerint Izsó a környéken is dolgozott, Jánosiban Várgedén, sőt Rozsnyón is. 1852 október, november és december folyamán Losoncra küldte őt Jakovetz, akkor kapta meg a vándorkönyvét s ott Kalla Mihály építész részére végzett munkákat. Kalla, mint említettük, Bem hadseregében mint tüzér végigküzdte a szabadságharcot, utána Losoncon volt három éven át s onnan végleg Rimaszombatba költözött.

A munkák minőségére inkább csak a csekély árakból lehet következtetni, mert pontos meghatározások a munkakönyvben nincsenek. Az utolsó elszámolásban pillérekért 3 frt 30 kr, egy-egy sirkőért Balogra 7 frt 20 kr, Apátira kivételesen 20 frt fordul elő. Nem lehet valami érdekesebb szobrászi művet képzelni a sablónos munkák közt az egyetlen más tárgyú bejegyzés alatt sem: „Für Ilosvay einen Kristus 3 fl., für das Anstreichen desselben 1 fl. 40". Ebben az utolsó elszámolásban a sirkőfeliratok betűinek bevéséséért először kapott Izsó 2 krajcáronkint 9 frt 6 krt és 8 frt 40 krt. Ennél finomabb, mondjuk művésziebb munka Jakovetz telepén Izsónak nem jutott. A végső lezárás szerint Izsó 1855 május 4-től 1855 december 4-ig 230 forintot keresett s arra 1856 febr. 1-ig 175 forintot vett fel.

Izsó az utolsó évben 2 frt 30 kr. napszámot kapott Jakovetztől. Ugyanannyit fizetett más legényeknek is — bár 1—2 frt is előfordul. Semmiesetre sem tett valami lényeges különbséget közte s a többi legények között. Kalla Mihály építészt megkérdeztem s ő is tisztán emlékszik, hogy Izsó csak úgy élt, csak olyan szerényen öltözött és oly körben mozgott, mint a többi kőfaragólegény. Józan, sokat bíró, törekvő munkás volt s ezért nagyon megkedveltette magát. Jakovetz őt szinte a családjához számította s ez abból is látszik, hogy a könyvében csak őt jegyzi be egyszerűen keresztnéven („Dem Miklós geben.")

Még az utolsó évben kellett neki, például csak Rozsnyón 32 napon át 130 köbmétert tevő pilléreket kifaragni és azonkívül Rimaszombatban sok más durva kőfaragómunkán dolgozni. Helyzetén nem változtatott az, hogy Ferenczy István is foglalkoztatta koronkint s az ő közelében ébredező művészi becsvágya odáig ismeretlen benyomásoktól mindig erősebben hevülhetett.

Izsó hagyatékában van Plachy Ferenctől, az ottani gimnázium rajztanárától egy bizonyítvány 1854 május 10-ről, melyben azt mondja, hogy Izsó Miklós a Rimaszombat városa által felállított „rajzodába" három éven át járt és sajátságos cikornyás nyelven folytatja, hogy „. . . számtalan tanítványok közül különös kitüntetésben a rajznak mindennemű ágaiban részesült, főleg megemlíteni szent kötelességemnek tartom a nevezett egyén az alakok szabályszerű letételi s a dolgot valódilag értelmező eleven hű felfogási tudását..."

Ez a városi „rajzoda" iparos legények részére fenntartott vasárnapi tanfolyam lehetett. Plachy Ferenc később a képzőművészeti társulatnak első titkára volt, a megalakulás évében, 1861-ben néhány hónapon át. A művészek dilettánsnak tartották. Nemsokára teljesen visszavonult. Tőle Izsó sokat nem tanulhatott, de a bizonyítvány meleg jóakaró hangja is tanusítja, hogy Izsót a művészi pályára ő is serkentette s ezért Izsóval kapcsolatban róla és a sallangos bizonyítványáról is meg kellett emlékezni.

A rimaszombati évek alatt az eddig elmondottaknál mindenesetre fontosabb kérdés az, hogy milyen természetű volt Izsónak összeköttetése Ferenczy Istvánnal, a nagyhírű szobrásszal.

Szándékosan kutattam előbb, hogy Izsó mint kőfaragó-legény mennyire volt a Jakovetz telepén elfoglalva, történt-e helyzetében valamely változás rimaszombati évei alatt, mert az is hozzá tartozik annak a felderítéséhez, hogy lehet-e őt Ferenczy István tanítványának tekinteni, a szónak művészi jelentőségében.

VÁZLAT
KERNSTOCK KÁROLY MŰVE

Ferenczy Istvánról 1906-ban jelent meg — az úttörő mester halálának ötvenedik évfordulójára — egy kimerítő, nagy hozzáértéssel és gondosan megírt monografia Meller Simon avatott tollából. Ahhoz fűzöm mindazt, amit Izsóval folytatott érintkezéséről megtudhattam.

Meller írja (352. l), hogy Ferenczy keveset dolgozott utolsó évei alatt. „Megtört emberként jött Rimaszombatba, avval a szándékkal, hogy végkép felhagy a szobrászattal. Egy-két megrendelés kedvéért kezébe vette ugyan a vésőt, néhány kis viasz-domborművet mintázgatott ugyan a maga kedvtelésére is, de a régi künstler-fúria oda volt. Két-három befejezetlen mellszobor, egy bevégezetlen síremlék, egy-két dekorativ munka s néhány viasz-relief, ez a rimaszombati tíz esztendő minden eredménye".

Azt is tudjuk, hogy ha mégis munkára szánta rá magát, Jakovetztől egy-egy ügyesebb segédet kért el s így jutott hozzá Izsó is.

Mindjárt fel kell ötleni annak, hogy tíz év alatt ilyen kevés munkához valami sokszor kőfaragó-legényre nem volt szükség s ezért Izsónak nem volt tartósabb alkalma, hogy Ferenczy műtermében dolgozzék s közben tanításban is részesüljön.

Vegyük egyenkint azokat a munkákat, melyekben adataink szerint Izsónak része lehetett.

Ferenczy Kazinczy és Kölcsey mellszobrait befejezetlen állapotban hozta magával Rimaszombatba. Izsó később emlegette, hogy ezt a két mellszobrot ő faragta márványba. Mikor Bécsben tartózkodott, az ő elbeszélése nyomán írta Ágai onnan a Vasárnapi Ujság 1859 január 30-iki számába, hogy „. . . Izsó tanítványa volt bold. Ferenczynknek, a nagy mester által Budán mintázott Kazinczy, Kölcsey és Kisfaludy szobrokat Rimaszombatban faragta. . ." A Kisfaludy-szobor felemlítése tévedés. A másik kettőn faraghatott Izsó, csakhogy azok sem készültek el. Ferenczynek halála után Kazinczynak mellszobrát az Akadémia Marsalkóval fejeztette be, a Kölcseyé pedig befejezetlen és Ernszt gyűjteményében van meg.

S Kazinczynak erről a mellszobráról mondja Szana Tamás, hogy „. . . Ez már nem a habozó tanonc kezének munkája volt, hanem a fiatal művész első számottevő alkotása. . ." Alkotása! Mintha nem Ferenczy alkotta volna a mellszobrot s nem kellett volna már teljesen készen lennie gipszből, hogy Izsó márványba faraghassa; lehet, hogy azon tanulgatta az átpontozást és a márvány faragását. Az ő művészi alkotásáról azonban még csak szó sem lehetett.

A mellszobrokon kívül Izsó Miklós még két síremléken segédkezett Ferenczynek. Több nála kapott munkáról az ott töltött évek alatt semmi adat sincsen.

Az egyik síremlék Jánosiban, a Szathmáry-Király család kertjében áll s Ferenczy tervei szerint készült. Az empire szellemében ékesített csonka obeliszk vasból van öntve, annak kőtalapzatát s függélyes síkjain a többször ismétlődő olajkoszorúkat Izsó faragta, Meller szerint (359. l.). Ez is adott minta után egyszerű kőfaragómunka volt.

A másik síremlék gróf Forray Ivánnak volt szánva, az elhunytnak magas reliefben ábrázolt majdnem életnagyságú fekvő alakjával s oldalán térdeplő angyallal. Kubinyi Ágoston 1855-ben meglátogatta Ferenczyt; a Forray-emlék kifaragása javában folyt akkor s majdnem készen is volt már. Kubinyitól meg is jelent egy rövid közlemény a Divatcsarnok 1855. évi 48. számában erről a látogatásról (l. Mellernél 356. l.), abban leírja a síremléket és megjegyzi a többek között: „. . . a Maestro még mindig működik, bár kisebb körben s többnyire csak maga, ritkán használván egy vagy más helybeli szorgalmas kőfaragó-legényt..."

Ennyi az egész. Kubinyi szerint Izsó nem jött máskép számba Ferenczynél, csak úgy, mint „egy vagy más kőfaragó-legény." És pedig ez történt Izsó rimaszombati tartózkodásának nem a kezdetén, hanem a végén, mikor Ferenczytől többet már nem is tanulhatott.

S ha Ferenczy szemében „kész művész" lett volna, vajjon Kubinyi Ágoston előtt el tudta volna hallgatni, nem emlegette volna büszkén az ő tanítványát?

Még inkább fel kell ötlenie annak, hogy Ferenczy az ő bőbeszédű, minden apró-cseprő dologra kiterjeszkedő leveleiben Izsónak még csak a nevét sem említi.

Meller is idézi az Ernszt gyűjteményében levő eredeti bizonyítványt, melyet Ferenczy éppen két hónappal halála előtt adott a Pestre távozó Izsónak.

Ez a végső akkord a Ferenczy részéről tanuskodik arról, hogy még sem volt közönyös az Izsó tehetsége iránt. Az érdekes okirat így hangzik:

„Alól írt, bizonyítom, hogy D. Horváth születés Isó Miklós úr 1853 Mártius hóig és így három egész éveken át nálam a képfaragást gyakorlotta, s mint ügyes és szorgalmas embert ajánlom a Művészet pártfogóinak kegyeibe.

Kelt Rimaszombath, 1856. május 3-án.

Ferenczy István
képfaragó."

A szövegezésben mindenesetre sok jóakarat nyilatkozik, mert nem is érinti, hogy Izsó csak mellékesen „gyakorlotta a képfaragást" s voltaképen mindvégig Rimaszombatban és a környéken Jakovetz részére mint kőfaragólegény dolgozott

Ha valaki, úgy Ferenczy volt meggyőződve az ő művészi tekintélyével felruházott nyilatkozat súlyáról. Ezt az ajánlását bizonyosan azzal a szándékkal adta, hogy Izsót az vezesse a művészet útjára. S így ez az okirat egyik külső bizonyítéka annak, hogy az úttörő magyar szobrász a kőfaragó-legényben a művészi tehetséget felismerte s őt tanítványának elismerte.

A másik bizonyíték Izsótól ered s egyszersmind egyik rokonszenves jellemvonásáról is tanuskodik. Nem lehet tanítvány rajongóbb tisztelője mesterének, mint amilyen volt Izsó a rimaszombati évek alatt az öreg, leromlott mester iránt. S nem őrizheti meg mélyebben érzett hálával és őszintébb kegyelettel az emlékét, mint ahogy Izsó úgyszólván utolsó órájáig Ferenczyről megemlékezett.

Ernszt Lajos gyűjteményében van két kis zsebkönyv az Izsó hagyatékából. Esztétikai és művészettörténeti kezdetleges ismereteinek — mondjuk — rövid katekizmusát írta azokba. Ferenczy után is egy egész csomó ilyen zsebkönyv maradt. Utazás és olvasás közben összeírt, rajzokkal is illusztrált tömérdek jegyzetet, olykor egész értekezést tartalmaznak azok. Izsó bizonyosan a Ferenczy tanácsát vagy legalább példáját követte, mikor ő is ilyen zsebkönyvekbe szorított jegyzetekkel igyekezett egy kis művészeti elméletre szert tenni. Később ilyesmivel már nem vesződött, csak Rimaszombatban. Az első füzet a „képfaragóknak" és a „nevezetesebb festészeknek" művészettörténeti névsorát (Dädalus-tól, mint első szobrásztól kezdve) tartalmazza, a második füzetben elméleti fejtegetések vannak „a képfaragás", a művész", „a poéta vagy költő", „az egész", „a rajzoló", „a mozgás vagy mozdulás" címek alatt, rövid fejezetekben. Egyes összehasonlításokból meggyőződtem, hogy ezek részben szószerinti kivonatok a Közhasznú Esmeretek Tárából, melybe az esztétikai cikkek nagy részét Almási Balogh Sámuel, a tudós serkei pap, Izsó Miklós anyai részről való nagybátyja írta. Serke egy ugrásra van Rimaszombattól. Nem lehetetlen, hogy ő segítette a művészi hivatásról álmadozó öccsét némi elméleti készlethez. De ezek a kivonatok — legalább részben — a Sulzer-féle Allgemeine Theorie der Schönen Künste tárházából is készülhettek s annak egy négy kötetes 1778. évi szép kiadása Ferenczy hagyatékából került a Szépművészeti Múzeumba. Ebben az esetben természetesen Ferenczy lett volna a fordító és a kivonatokat ő szorította volna dióhéjba Izsó számára. Ez a kevés elmélet nem erőltethette meg Izsónak ilyenek iránt nem nagyon fogékony agyát, de érdekes, hogy kőfaragó-legény korában művészetet még könyvből is igyekezett tanulni.

Vannak aztán a kis zsebkönyvben Egyveleg címen aforizmák a művészet köréből. Egy-két kijegyzett szerelmes vers és bordal. Valahonnan egykorú regényből vagy novellából írhatta ki az itt következő részletet. Azért tartom érdemesnek a közlését, mert jellemző, hogy milyen olvasmány ragadta meg az ő forró művészi képzeletét.

„Óh — így kezdődik a kijegyzett néhány mondat — ne hasonlítsátok azt a mi szép, márványhoz, rózsához, liliomhoz, a kő hideg — rózsa, liliom hervadó; nem szép az, ami csak szemnek szép, valami mélyebb rejtelem van a szépség fogalmában, a mit az emberek éreznek, de nem értenek.

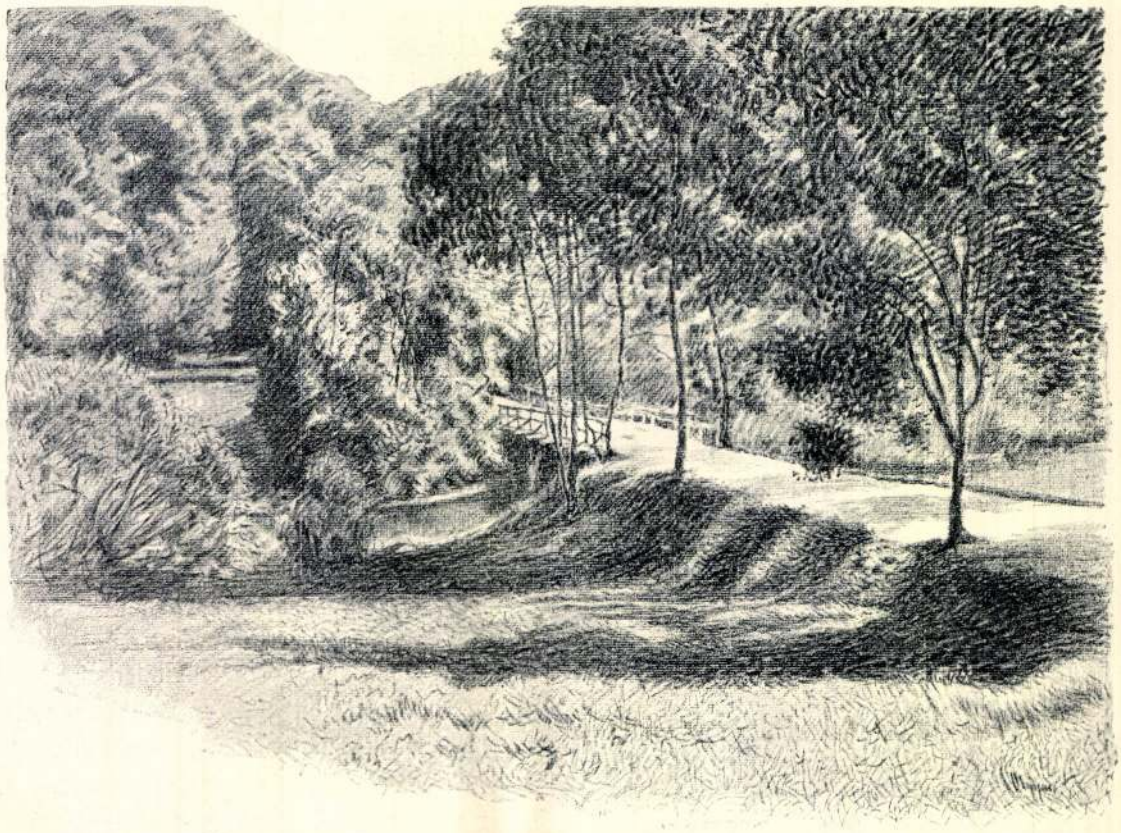

NYÁRI NAP
OLGYAI VIKTOR RAJZA

Ez ő volt! Egy márványkép, mely él, szeret, mosolyog, bűvöl! Szobor, hol az ajkaknak hangja, az arcnak ragyogása, a szemeknek bűbája van; minden vonáson, a legutolsó virágon is a művész szerelme látszik, mely keresztül melegítette a követ s élő lelket adott neki, mely felette és körüle lebeg.

A hölgy szeliden, alig nyíló mosollyal tekint fel, arcán bűbájos ábránd dereng szét, mely a kő fehérétől még tündériebb kifejezést nyer.

A messze kornak tündérszerelméről beszélnek a hagyomány regéi..."

Idáig tart e kijegyzés; nem tudom, hogy honnan vette Izsó, de bizonyos, hogy többször olvasta újra, mint a kis elméletet. Az ő művészi ereje az érzés hatalmában rejlett s nem az elméleti tudásban.

Csak pár lap ez a rimaszombati évekből s még sem akartam mellőzni felemlítésöket, mert látszik azokból, hogy Izsó, a kőfaragó legény, nemcsak testi erejét edzette a fárasztó munkában, hanem csöndes óráiban szellemi életet is élt s már Rimaszombatban eszményibb hivatására is készült.

A rimaszombati zsebkönyvben két hosszadalmas költemény foglalja el a legtöbb lapot. Az egyiknek címe: „Álom és hang" és mottója: „Ferenczy István eszményképéhez, mellyel hazánkat jelen stádiumában ábrázolni kívánja". Palóczy László írta ezt a dagályos ömlengést s Draskóczyné Harkácsról 1850 augusztus 30-án küldte meg pár lelkes szóval Ferenczynek. A másik a Ferenczy Teréz ismert ódája a híres szobrászhoz. (Meller közli néhány strófáját, 368. l.) Hogy Izsó ezt a két hosszú költeményt magának leírta, — holott írni nem igen szeretett — az is mutatja, mennyire ragaszkodott az ősz mesterhez és milyen hódolattal tekintett reá. Sőt az egyik zsebkönyvnek utolsó lapján még rímeket is faragott a névnapjára. Erre a verselésre még visszatérek.

Ha kérdezték a művészi multjáról, sohasem mulasztotta el a legnagyobb melegséggel s a hála legszebb kifejezésével emlegetni Ferenczynek tanítását és nagy jóságát. Izsó megtette a magáét, a legnemesebb indulattal, hogy a magyar művészet történetében kettőjök közt a kapcsolat felbonthatlan legyen.

Ezekkel az inkább külső mozzanatokkal szemben igen érdekes annak a kérdésnek felvetése, hogy van-e kettőjök között bensőbb művészi kapcsolat is?

Van a gömörmegyei múzeumban két gipszszobrocska s Izsónak ez a két kezdetleges műve minden szóbeli véleménynél világosabban és kézzelfoghatóbban ad számot arról, hogy mennyire jutott a Rimaszombatban töltött évek alatt. Mindkét szobrocskára bejegyezte az elkészítés dátumát. Ezt a jó szokást, kevés kivétellel, később is megtartotta. Biztosan tudhatjuk ezért, hogy azok a rimaszombati tartózkodás eredményét állítják elénk s ezért szerfölött fontos — s eddig figyelembe nem vett — határjelzők Izsó Miklósnak művészi pályáján.

Az egyik gipsz-szobormű, alvó gyermek feje, merőlegesen, alacsony talapzatra helyezve. Valamikor ezüstös patinával kenték be. Az orr hegye letöredezett. Magassága — a talapzattal együtt — 19 cm. Hátsó oldalán a következő bemélyített írás olvasható:

„5 éves korban dec. 21. 185 . ."

Az évnek utolsó számjegye el van horzsolva, felső megmaradt vonásából 3-nak sejthetjük, de más hiteles forrásból pótolhatjuk ezt a hiányt.

A szobrocskát Jakovetz Lajos, az Izsó kőfaragó-mesterének már említett unokája ajándékozta a gömörvármegyei múzeumnak. Úgy örökölte, mint atyjának — szintén Antalnak — Izsó által készített gyermekkori képmását.

A Jakovetz mester munkakönyvében a családi események is be vannak jegyezve. Antal fiáról az áll, hogy 1849 október 15-én született. E szerint ötödik évének elején, a kis szobor keletkezésének évszáma tényleg 1853.

Kedélyes gondolat volt Izsótól, hogy ezzel a gyermekfejjel — a felírás szerint talán éppen karácsonyi ajándékul — örömet szerzett az ő derék mesterének.

GYERMEKFEJ
IZSÓ MIKLÓS MŰVE

Becsét növeli, hogy természet utáni ábrázolás. S így jobb mértéket ad akkori képessége fölötti véleményünk megrögzítésére, mint valamely másolat.

Nyilván a feladat könnyebbsége kedvéért mintázta a kis fiút mély álomba merülten, mert gyakorlatlan kezdő létére az ébren nyugtalankodó gyermeken a formákat aligha tudta volna megfigyelni.

Első tekintetre meglep, a fejnek egészben jól megértett gyermekded formája.

A lehúnyt szemeken, a kibigyesztett szájon a gyermek édes álma meleg élethűséggel van éreztetve. De aztán szembeötlőek a fogyatkozások is. Puszta tapogatózás látszik a részleteken, különösen a behorpadt állon. Izsónak mentől kevesebb fogalma volt akkor a koponya csontszerkezetéről és az arcizmok plasztikai értékéről. Ezek a fogyatkozások nem a befejezetlenségben, a vázlatosságban rejlenek,

hanem azt árulják el, hogy Izsó akkor még jobbat és tökéletesebbet csinálni nem tudott volna.

A másik szobrocska delfinen nyargaló Ariont ábrázol. Ha ugyan Arionnak nevezhetjük ezt a kis kövér puttót, holott a bűvös dalnok rendszerint meglett férfi alakjában szerepel, kezében a szinte nélkülözhetlen lanttal s ez a szobrocska híján van annak is. Mégis a kis fiú mozdulata, amint bal kezével az életmentő delfin szájába kapaszkodik, jobb kezét pedig a szeme fölé tartja, mintha a várvavárt szárazföld megpillantására vágynék, — a felfogásban az ismert görög regéhez fűződik.

A kis szobor alapátmérője 31 cm, magassága 29 cm. Bevésett felirása: „24 Mar. 1855."

Hogy Izsó magától jött volna ily antik tárgyra, azt kizártnak kell tekinteni. Közelfekvő feltevés, hogy Ferenczy István biztatta rá. Kerestem az öreg mester metszetein és vázlatkönyvecskéiben valamely hasonló átalakítást, de nem találtam sehol.

Pedig a jól átgondolt csoportosítás, a váltakozva hátravont és előrenyújtott karok és lábak contrapposto-ja is arra mutat, hogy azt nem Izsó eszelte ki, de valamely kéznél levő minta, rajz vagy vázlat után dolgozott. Nagyjában a test formái arányosak, az előre nyújtott jobb lábszár mintázása elég jó. De a felső test, a karok, a kezek s a fej kidolgozása nyers és kezdetleges. A görög művészetben nemes, dekorativ formát nyert delfinnek meg nem értett, idétlen és csonka alakítása szinte mulattató.

ARION DELFINEN
IZSÓ MIKLÓS MŰVE

Stróbl Alajos emlékszik, hogy a rimaszombati múzeumban látott egy nagy papirlapon ábrázolt, delfinen nyargaló Ariont, Izsó rajzolta és verset is írt alája Ferenczy Istvánhoz. Ez is amellett szól, hogy a kis szobor és a rajz közös, Ferenczyvel kapcsolatos vonatkozásból származik s az Arion klasszikus témája onnan jutott Izsóhoz. Annak a köszöntő versnek sokszor javítgatott, bizonyosan kemény fejtöréssel készült néhány strófáját megtaláltam Izsó egyik jegyzetfüzetének utolsó lapján. A sárospataki deákszokás szerint így fejezte ki rajongó ragaszkodását a mester iránt:

Nincs a mezőnek virága,
Hogy azt egybefűzhetném
Nagy nevednek ünnepére
És fejedre tehetném . . .

S kuszált ismétlések, próbálgatások után ez a befejezés:

Erényes éltednek hosszan nyúljon szála,
Ne vághassa azt el halálnak párkája.

Ez a verses hódolat rokonszenves fényt vet az egyszerű kőfaragólegény és a híres művész közt kifejlődött benső viszonyra.

A „búsuló juhász" előtti időből, azaz Izsó Miklósnak 30 éves koráig készült egyetlen műve sem jutott eddig nyilvánosságra.

Mindaz, mit az ő tehetségének korábbi megnyilatkozásáról írtak, csak mende-monda volt.

Készített ő, mint mondják, márványból is emléktárgyakat. Bizonyosan a Ferenczynél letördelt darabokból. Legtöbbször levélnyomókat emlegetnek, kis márványlapokra kifaragott golyót, vagy éppen kezet, legalább egyről meg is írták, hogy a Vadnay Károly anyjának birtokában volt. Nekem nem volt alkalmam látni ilyesmit abból az időből. Fából is faragott egyet-mást. Kalla Mihály építész beszéli, hogy az ő feleségének, Győry Rózának atyjánál, Győry Frigyes könyvkötőnél étkezett Izsó hosszabb időn át. Szelíd és jókedvű volt a hatalmasan megtermett legény,

a gyerekekkel is szívesen eljátszott, elbolondozott. Nagy ügyességgel faragott fából babákat a mulattatásukra. Volt még nemrégen ilyen példány Kalla Mihályné birtokában, de szintén elveszett.

Ha a müncheni akadémia előtti időből ezentúl sem jönne felszínre más, mint ez a két gipszszobrocska, tájékoztatóul azok teljes próbát szolgáltatnának s ezért becses művészettörténeti dokumentumok

Különösen figyelemreméltónak tartom azt, hogy még a delfines szobrocska kezelésén sem érvényesül az antikot utánzó modorosság. A kis Arion testén inkább az élethűségre való törekvést lehet észlelni. Az alvó gyermek pedig merőben naturalisztikus érzés műve, a kezdőnek naiv, tapogatózó próbálgatása. Éppen az vonzó és rokonszenves e szobrocskában, hogy szinte ösztönszerűen, üdén revelálja magát rajta a művészi tehetség, mint a hogy magától nyílik a rétek első, gyöngéd tavaszi virága.

A gyermekfejnek lapidáris, darabos kezelése azt a benyomást is kelthetné, hogy kőből van faragva. Arra emlékeztet, hogy a kőfaragólegény nem a puha agyagon, hanem a kemény kőtömbökön gyakorolta plasztikai érzékét.

S ezekből leszűrhetnők a rimaszombati tartózkodás eredményeit, ha nem volna a Szépművészeti Múzeumben Izsó művei között egy kis médaillon, mely megállásra késztet.

Ezzel a kis médaillonnal még a Nemzeti Múzeumban gyarapodott az Izsó-gyűjtemény, vétel útján, 1887-ben. Gipszből van, átmérője 17 cm.

Öreg férfi fejét ábrázolja, bemélyített kerek síkon, erőteljesen kiemelkedő relief-arcélben. Elfogadott címe: „A művész nagyatyja". Az Izsó hátrahagyott műveiből 1875 végén rendezett kiállítás katalogusát sehol sem lehet megtalálni; de egy akkor készült jegyzék van az Orsz. M. Képzőművészeti Társulat irattárában s abban szintén előfordul „a művész nagyatyja" elnevezés, sajnos, az anyag és műfaj közelebbi meghatározása nélkül s így az azonosságot nehéz megállapítani. Nincsen azonban első pillantásra arra sem okunk, hogy kétesnek mondjuk. Sőt a médaillonon ábrázolt rokonszenves, értelmes, tősgyökeres magyar falusi öreg bátyánkról szívesen elhihetjük, hogy Szathmári Mihálynak, a derék zsipi rektornak megszólalásig hű képmása. Ilyen lehetett ő, a tiszteletreméltó aggastyán, ki tanítói hivatását a legszebben igazolta gyermekeinek gondos nevelésével s a patriarkák korát elérve, szerény otthonában lelki megnyugvással és derült mosollyal láthatta őket és unokáit kedvezőbb sorsban az övénél.

Mindezt tudva, a Szépművészeti Múzeum címzése majdnem magától értetődőnek hangzik s csak fokozná a kis médaillon érdekességét, hogy eszerint Izsó a nagyatyját örökítette meg vele. S éppen ezért állok egy oly problémával szemben, melyet kutatásaimnak eddigi eredményével megfejteni nem tudok.

Kétségtelen ugyanis, hogy ez a relief-fej arckép akart lenni. Keletkezésének motivuma csak az lehetett, hogy ennek a pompás fajmagyar ábrázatnak élethű képmása legyen. Csak élő emberen követheti vonásról vonásra a művész ennyi szeretettel és oly biztos érzéssel az arc jellemző formai sajátságait. Szinte kirí ebből a kis reliefből, hogy minden részlete a valóság nyomdokain, át meg át van érezve. Ezért olyan megragadóan életteljes. A formák beszédesen vágnak össze. Az arcél tiszta vonású rajzán, a hajlott magyaros orron, a pödrött bajusz alá szorított szájon s különösen a borotvált áll körül a

ARCKÉP-MEDAILLON
IZSÓ MIKLÓS MŰVE

petyhüdt arcizmokra kiverődő ráncokon a plasztikai kezelés finomsága és elevensége meglepő. Az öltözetből csak a gallér és a legfelső gomb látszik, éppen elég, hogy a jóságos képű öreg tanítót külsőleg is, mint „kabátos" embert a parasztól megkülönböztesse. Ahogy ez az élő fej a bemélyített kis felületre van illesztve, ahogy a relief árnyai és fényei a jellemző formákat kiemelik s egységes hatásba olvadnak össze, ezek a kiváló sajátságok együttvéve a legjobb időből való realisztikus emlékérmekre emlékeztetnek. Viszont más nézőpontra terel az, hogy a haj kezelése naivan kicsinyes, a fül nem fekszik a relief kellő síkjában s közelebbről megvizsgálva, a szemnek elhibázott metszéséből a járatlan kezdő bizonytalanságára is lehetne következtetni.

Izsó művei szanaszét vannak. Az összehasonlítás leküzdhetetlen nehézségekkel jár. Még arról sem történt gondoskodás, hogy fényképekben lehessen áttekinteni élete művét. Eddig ismert relief-arcképei életnagyságúak s már a hatvanas évekből valók. Nemrégen kaptam Loysch tanártól, Rimaszombatból egy fényképet Kriston László volt vármegyei pénztárnoknak eddig ismeretlen, 1866-ból való relief-arcképéről. Gerenday sírkőgyárosnál is láttam ilyen, még sehol fel nem említett, életnagyságú reliefet. Ezek és a már ismert reliefek a hatvanas évekből sokkal szélesebben és erélyesebben stilizáltak, mint a kis médaillon.

Közelebbi vonatkozásban álló művet egyet sem ismerek. Feltünt ugyan, hogy a hajnak naiv kezelésére még a hatvanas évek elejéről is lehet Izsónál példát találni, Tóth Józsefnek, a kiváló színésznek, 1863-ban készült remek mellszobrán is, melynek első gipsz-öntvényét Ernszt Lajos gyűjteményében láttam. Izsónál a tömörebben egybefoglalt, szélesen hullámzó, néha szinte lángoló, stilizált hajfürtök a szokottabbak. A kis médaillonon és Tóth József mellszobrán pedig a naivan, szálankint kihúzott hajzatban van némi rokonság. De ennél sokkal csattanóbb bizonyítékra volna szükség, hogy a keletkezési időt teljes biztossággal meghatározni lehessen.

A bökkenő az, hogy ha a médaillon-arcképet későbbre — mondjuk a hatvanas évek elejére — helyezzük, akkor az nem lehet Izsó nagyatyjának élet után mintázott arcképe, mert Szathmári Mihály, a zsipi rektor sokkal előbb, 1856 március 1-én halt meg, 80 éves korában. Izsó ugyanez év április 10-ike után költözött el Rimaszombatból, a Jakovetz mester telepéről, Pestre. Nagyatyját élet után csak március 1-je előtt mintázhatta volna. Azaz, ugyanabban az időben, amikor a Jakovetz fiának s a delfines kis alaknak szobrocskáit készítette. A különbség ezek között oly nagy, hogy több, abból a korból való művet kellene összehasonlítani ennek a kérdésnek eldöntésére.

Természetesen, ha kétségtelenül a rimaszombati éveket illetné meg a kis médaillon, sokkal magasabbra kellene tartani Izsónak akkori művészi képességét, mint a két kis szobrocska nyomán. Mostanig csak erről a három műről lehet szó s éppen azért óhajtottam velök bővebben foglalkozni, hogy mások érdeklődését is felköltsem és ezen a réven újabb adatok felszínre hozása vessen teljes világosságot Izsó művészi fejlődésének erre az érdekes első fejezetére.

Ő maga még négy év mulva is, Münchenből 1860 február 4-ről azt írta, hogy „ . . midőn én beléptem (az akadémiába), a tanár előtt nyíltan bevallottam, hogy én még nem tanultam modellirozni . . ."

Ebből azt is lehet kiolvasni, hogy Ferenczynek nem volt a szó teljes értelmében tanítványa.

Tudjuk, hogy Ferenczy Rimaszombatban már alig dolgozott. Többet foglalkozott a hajógépével, mint a szobrászattal s általában zárkózott, elkedvetlenedett öreg ember volt. Nem is lehet elképzelni, hogyha a maga kedvéért csak ritkán nyúlt a mintázó fához, másnak a tanításával sokat törődött volna. Izsó sem emlegetett később egyebet, mint azt, hogy a két mellszobor kifaragásán dolgozott és megtanulta Ferenczytől az átpontozásnak olyan módját, mellyel aztán később, Bécsben túltett az ottani márványfaragókon.

A formanyelvéből nem vett át semmit, mert hiszen még az antik tárgyú Arion sem viseli a legcsekélyebb nyomát sem annak, hogy plasztikai kezelését Ferenczy befolyásolta volna.

Ferenczynek voltak nagy érdemei. Azzal, hogy Mátyás szoboremlékét nagyszerűnek tervezte és egyes részeit ki is dolgozta, először ébresztette fel az egész országban az érdeklődést a hazai művészet nagy feladatai iránt. Nemes törekvése volt az is, hogy a magyar szobrászat hazai anyagból alkothasson és feláldozta a vagyonát a ruskicai márvány feltárásáért és érceöntési kísérleteiért. Ezért a mostoha viszonyok közt lelkesen megindított úttörő munkáért megérdemli az utókor elismerését. De nemcsak a mostoha viszonyok okozták, hanem az ő művészi képességének elégtelensége is, hogy nagy vállalkozása megbukott. Ferenczy természetesen csak a nemzet közönyét és háládatlanságát tette felelőssé az ő romlásáért. Utolsó szabadon választott tárgyú alkotásában, a kígyó marásától leroskadt Eurydikében, márványba faragta nagy elkeseredésének szimbolumát. Végső rendelkezése szerint ezt a márványalakot a koporsójára fektették s elföldelve ötven éven át rejtőzött az a rimaszombati temetőben. Csak félszázad mulva került újra felszínre, a nemzeti kegyelet engesztelő ünneplése mellett. Rimaszombatnak nevezetessége most ez a haldokló Eurydike. A református templom homlokzatának baloldali sarkára illesztett fülkében van Ferenczy István mellszobra Strobl Alajostól. Alatta nyílik a kripta s annak a közepére helyezett szarkofágon fekszik most Ferenczy nagy fájdalmának művészi megtestesülése. És sajátszerű. Az egyik levelében említette, hogy valamint a Rómában készült pásztorleány volt az első, úgy lett Eurydike az utolsó saját kedvére készült márványalkotása. S mintha közben más kísérletek nem is foglalkoztatták volna, első és utolsónak szánt művén teljesen azonos a formanyelv, egyféle a kezelés. Mert ha az idő haladása és a feladatok változó természete Ferenczyt is koronkint kissé eltérítette a megszokott irányától, az ő formanyelve sohasem szabadult fel teljesen Canova utánzásától. Eurydikét, művészi pályafutásának ezt a zárókövét, a tovább nem fejleszthető, vértelen modorosság jellemzi. Mikor Ferenczy visszavonult Rimaszombatba, Canovának valamikor nagyra tartott dicsősége régen elhalványult A klasszikus irány követői is édeskésnek, az ürességig símának, erőltetett bájra törekvőnek tartották. A nagy művészek stílusát a gyönge követők viszik a kimúlás lejtőjére. Idejét mult, elernyedt művészetnek nem is lehetnek életképes új hajtásai. Ferenczy Rimaszombatban már határozottan egészen a multé volt. Izsónak más művészi ösztönzésre lett volna szüksége. Ezeket a gondolatokat ébresztette fel bennem Eurydikének különben megindítóan elhelyezett márványalakján a formák élettelen, szinte fagyos símasága és modoros kerekdedsége.

Hanem azt, igenis, el lehet Izsóról képzelni, hogy életében az első igazi művészszel folytatott érintkezése, talán olykor művészi eszmekörben mozgó beszélgetések, a műterem szokatlan bűvös levegője, a bepillantás a művészi alkotás rejtekébe, egyes fogásoknak elsajátítása, mindezek együttvéve fogékony, pezsgő vértől hevülő képzeletére mély és jövő sorsát eldöntő benyomást gyakorolhattak.

Ferenczy és Izsó között így fűződött a művészettörténeti fontosságú kapcsolat.

Az ő rimaszombati tartózkodásának másik eredménye volt, hogy a nyers szobrászati anyaggal, a kővel, a legalaposabban megismerkedett. Éppen abban rejlik az ő plasztikai ereje és művészi pályafutásának legfőbb érdekessége, hogy a legdurvább kőfaragó munkából bontakozott ki s emelkedett a művészi alakítás magaslatára. Előbb diadalmaskodott az ő vésője a kemény, ellentálló kőtömbökön, megismerkedett a különböző kőfajok természetével Rájött a kezelés nehézségeire és fortélyaira, hogy a más színű és más minőségű, a keményebben pattogzó és a lágyabban omló kőanyagból az adott mintát hogy kell híven kiformálni. A verejtékes munka közben az emberi akaratot erős próbára tevő szikladarab megtanította többre becsülni a könnyebben kezelhető puha anyagnál azt, amely szilárd és tartós. Megízlelte Ferenczy mellett a nemesebb anyagnak, a fehér márványnak művészies kezelését is. Évek multán legtöbb szobrásztársa fölött neki nagy előnye volt az, hogy kőfaragólegényből lett művészszé. Az ő kezében a puha agyag már eleve a kemény kőnek és

Izsó Miklós

különösen az általa annyira megszeretett fehér márványnak sajátságait öltötte magára. Az ő műveinek zárt egysége, szinte monumentális tömörsége onnan ered, hogy megszokta a nyers kőtömbbe beleképzelni az alakítást és a kifaragott mű nála sohasem tagadja meg a kőből való származását.

A mult századnak egyik művészeti bűne volt az, hogy a kézművességet alsóbbrendű foglalkozásnak minősitette a „tiszta" művészettel szemben. Azóta megváltoztak a nézetek. Most már megegyeznek a vélemények abban, hogy a mult század művészeti hanyatlását főleg ez a szerencsétlen osztályozás okozta. A művészhez nem méltó kézművességnek háttérbe szorítása miatt az akadémiákon is csak agyagban tanítják a szobrászatot. Azóta kivételes művész volt az, aki vésőt vett kezébe és nem a megszokott olaszával faragtatta ki a munkáját. Ezért oly gyakoriak az anyag természetébe ütköző formai botlások és képtelenségek, arculcsapásai annak, amit a görög művészektől Rodinig plasztikai stílusnak ismerünk.

Izsót a kényszerítő viszonyok terelték arra a fejlődési útra, melyet a művészet legtényesebb korszakaiban — az olasz reneszánsz idején is — a kézművesekből, ötvös- és kőfaragó-legényekből, szerény tagliapietrákból lett nagy szobrászok követtek.

A legmodernebb áramlat az és a korábbi felfogással szemben egészséges haladás, hogy a kézművesség számára újra megnyíltak a művészet kapui. Ma már az „akadémiai festő", vagy az „akadémiai szobrász" címe, a művészi foglalkozás előkelőségének jelzésére, teljesen elvesztette varázsát. Viszont a kézművességen izmosodott művészi képesség annál nagyobb megbecsülésben részesül és kiváló művészek nem tartják méltóságukon alól valónak, hogy kézműves munkákban is remekeljenek. Elavult íze van ezért az Izsó eddigi életrajzain végigvonuló sajnálkozásnak és restelkedésnek, hogy a sors kegyetlenül bánt vele, mert kőfaragó-legénynek kellett lennie. Izsónak későbbi alkotásaiban érvényesült az, hogy ő nemcsak Rimaszombatban, de még azontúl, évekig kőfaragó legény volt és napszámos szobrász, mondjuk afféle „olasz", aki napi, vagy heti bér fejében, vagy darabszámra műtermekben, épületeken minden fajta kőből kinagyolja és kifaragja a mások mintáit. Az ő baja és művészetünknek a kára abban rejlik, hogy korábban kellett volna eljutnia a rimaszombati kőfaragó telepre és túlságosan sokáig — a rimaszombati három év után Pesten és Bécsben még közel négy nehéz esztendőn át — nem tudott felszabadulni a napszámos munkának terhe alól.

Természetesen azt sem lehet tagadni, hogy valamikor a reneszánsz kőfaragói, vagy még korábban a csúcsíves dómokon dolgozó szerény munkások sokkal nemesebb feladatokat kaptak, mint Izsó Rimaszombatban és azután is.

Pedig Izsó 25-ik évében járt már, mikor Rimaszombatot elhagyta és a Ferenczy bizonyítványával úgy indult a nagy világba, telve vérmes reményekkel, hogy ezentúl ő is művész lesz.

SZMRECSÁNYI MIKLÓS

IZSÓ MIKLÓS ÉS A BÉCSI MAGYAR TECHNIKUSOK

— Disznóshorvát. — Izsó leszármazása. — Szülői. — Rokonsága. — Sárospatak. — Petőfi látogatása. — — Második közlemény. —

Az Izsóék háza egy pár évvel ezelőtt rombadőlt, a Sárkány úr birtokában volt, ő pedig újra nem építette. Ezt a beltelket azóta megvette egy bányász, aki a mult évben egy új házat épített rajta, de nem azon a helyen, hol a régi épület volt, azt most kertnek használják.

Ezt írja Barna Gyula, disznóshorváti ref. lelkész, 1910 július 5-én.

Így hát hiába keresné valaki a felsőborsodmegyei Disznóshorváton azt a házat, melyben a mi Izsó Miklósunknak bölcsője ringott. Eltünt a föld színéről, csak annyit mondanak róla, hogy szerény kis paraszthház volt, olyan, mint sok más a faluban.

Pedig mennyire szerettem volna onnan, a szülői fészektől követni minden lépését. Mit lehet tudni az atyjáról, az anyjáról. Milyen körülmények közt éltek. A hozzájok közel állók közül kinek volt hatása az ő egyéni fejlődésére. Ezekre a kérdésekre vagy hallgatnak, vagy felületes, ellentmondó, megbizhatlan válaszokat adnak a róla megjelent életrajzok. Annál inkább tartom szinte kötelességünknek, hogy összegyűjtsük, megrostáljuk, lelkiismeretes kutatással felszínre hozzuk mindazt, amit az évről évre mindinkább elenyésző egykorú adatokból ma még megmenteni lehetséges.

A szülői ház sok mindenről adhatott volna felvilágosítást. Nagy kár, hogy még csak fényképben sem maradt reánk.

Az egykorú anyakönyvi feljegyzésekből annál több becses életrajzi mozzanatot lehet meriteni.

A disznóshorváti ev. ref. egyház anyakönyvében a mi szobrászunk születéséről a következő bejegyzés tanúskodik: „Született 1831 szeptember 9-én, a keresztelés napja: szeptember 13-ika. Neve: Miklós. Törvényes szülői: Contr. (ibuens) Itsó József és Szathmári Eszter fia. Keresztatya és anya: Lenkei Ádám úr és neje Szerentsi Borbála. Keresztelő lelkész: Illyés János".

Disznóshorváton az anyakönyvet e szerint pontosabban vezették, mint az ország legtöbb helyén, mert régente széltében csak a keresztelés napját jegyezték fel s ezért rendszerint meg sem lehet tudni a születés napját.

Ezzel a pontos adattal szemben Szana Tamás könyve mégis nem szeptember 9-re, hanem 28-ra teszi Izsó Miklósnak születését. Rájöttem, hogy már ennél az első adatnál is Izsó Józsefnek felületes, fejből csinált „Epizódjait" minden ellenőrzés nélkül követte.

Művészet
1911. évf.

PATAK PARTJÁN
SZÉKELY BERTALAN SZÉNFESTMÉNYE

Az anyakönyvben nem Izsó, hanem Itsó a mi művészünk atyjának családi neve. Disznóshorváton Itsó vagy Icsó néven ismerték. „Icsó-porta" volt a lakása, „Icsó-szőlő" volt az ő öröklött része a határban.

Az anyakönyv szerint „contribuens" volt Itsó József. Az őt érdeklő házassági, születési és halálozási rovatokban állandóan „contribuens", „plebejus" jelző fordul elő a neve mellett. A sárospataki kollégiumon az Izsó Miklósra vonatkozó törzskönyi lapokon 1840—41-től fogva évenkint az atya polgári állásának rovatában azt írták, hogy „plebejus" és mikor a magyar nyelvre tértek át azt, hogy „adózó".

Csupán az 1835-ben és az 1840-ben született második és ötödik gyermeknél nevezi a zsipi anyakönyv „nemzetes"-nek Itsó Józsefet, az atyát. Mindenesetre feltünő, hogy csak a zsipi anyakönyvben fordúl elő ez a címzés. A disznóshorváti anyakönyv azontúl is megmarad a „contribuens" mellett. Ebből azt is következtethetjük, hogy Icsó József otthon, a maga falujában, hol apáról fiúra ismerték, nem fitogtatott nemességet. Viszont Zsipen, az apósánál, kinek a második leányát Almási Balogh Sámuel vette nőül, talán az új rokonság kedvéért engedett egy kis hiúságnak. Arrafelé Gömörben sok a bocskoros, a kurta nemes. Ezért sem kellett felötlenie ennek a címzésnek, ha nem is volt alapja.

Csak amikor Sárospatakon az 1846—47-ik tanév végén Izsó Miklós sajátkezűen írta meg a szokásos nyilatkozatot, hogy belép a felső osztályokba, akkor már maga jegyezte „az atya polgári helyzete" mellé azt, hogy „nemes". Izsót teljes életében az egyenesség, a becsületes és egyszerű őszinteség jellemezte. Kellett valamely időközben fölmerült értesülésének lennie arról, hogy a nemesi származását igaznak tartotta.

Dr. Magasházy Béla borsodmegyei főlevéltárnok nem sajnálta a fáradságot s kiböngészte a vármegye régi irataiból, hogy az „Iczó vel Ichó" jobbágyi családnév a XVII. században több helyütt fordul elő s nevezetesen egy ily nevű János 1667-ben Edelényben szerepel s valószínűnek látszott hogy a közeli Edelényből származtak át Disznóshorvátra az Izsók.

Viszont feltétlenül hiteles értesülésem van arról, — Puky Endre Abaujtorna megye alispánjának és Csoma Józsefnek, a nagyérdemű heraldikusnak szívességéből, — hogy az abaujtornamegyei Színben otthonos Izsók között vannak nemesek, kiknek „Issó" néven Rudolf király Prágában 1599 április 21-én kelt armálist adományozott s azt ugyanabban az évben Tornán ki is hirdették. A hiteles másolat meg van Abaujtorna megye levéltárában.

A családnak egyik Színben ma is élő tagja ugyancsak Rudolf királytól 1602. évből kelt nemesi levelet őriz „Issó de Zin" névre.

Gedeon Jenő, színi földbirtokos barátom, kérésemre a legtüzetesebb kutatással törekedett tisztába hozni azt, hogy voltak-e és milyen összeköttetésben a színi nemes Izsók — ma már ők is így irják a nevüket — a mi Izsó Miklósunkkal.

Színben vannak ma is nemes és nem nemes Izsók. Már a XVIII. század végén az anyakönyvbe megkülönböztetésül az N. és a P. (nemes és pór) betűket irták neveik elé. A nemesekből áll a község „eleje". A biró ma is közülök való.

Egy másik élő tagja a nemes Izsóknak — István — az atyja elbeszélése után úgy emlékszik, hogy Izsó József, a fiával Miklóssal eljárogatott Disznóshorvátról Színbe, a nagyatyja házához. Az apja pedig, a nálánál hét évvel fiatalabb Miklóssal együtt ment Miskolcra, gimnáziumba az egyik, elemi iskolába a másik. Az apja annyi ennivalót kapott hazulról, hogy abból a kis Miklós is megélhetett.

Izsó Miklós még 1865 ben és 1868-ban, a képviselőválasztások idején is járt Színben a községházán a nemessége ügyében. Úgy látszik tehát, hogy akkor sem volt az még tisztában.

A kissé ingatag elbeszélés szerint Miklósnak a nagyatyja még 1800 előtt — több más színi lakóval együtt — elköltözött Felsőnyárádra, honnan a felesége, Demjén Julianna, származott. Csakhogy Felsőnyárádon az anyakönyvi bejegyzések között 1785-től 1815-ig az Izsó név csupán egyszer, 1812-ben fordul elő s az Izsó Miklóssal semmiféle vonatkozásban sem áll.

Az elbeszélő családtag sem tudja, hogy az

ARCKÉPTANULMÁNY
SZÉKELY BERTALAN RAJZA

Izsó Miklós nagyatyja a nemesek közül való volt-e, vagy sem.

Annyit elfogadhatunk az elmondottakból, hogy Izsó József a színi nemes Izsóknál kereste az atyafiság szálait. Azt is tudhatta, hogy az apja Színből költözött el Borsod megyébe. De odáig sem ő, sem a fia Miklós el nem jutott, hogy nemességét a vármegyénél igazolni képes lett volna. S ha a Miklós nagyatyja költözködött el Színből, hol a nemes és nem nemes Izsókat minden anyakönyvi bejegyzésnél gondosan megkülönböztették, lehet-e képzelni, hogy már apáról fiúra az feledésbe ment volna?

Talán fölöslegesnek is látszanék ennek a kérdésnek ilyen hosszadalmas feszegetése.

Izsó Miklósnak a művészetét nem kisebbíti és nem is növeli az, hogy nemes család elszakadt sarja volt-e vagy sem.

De a történeti hűség lelkiismeretes és köteles megóvása mellett még azért sem mondhattam le a kutatásnak mentől alaposabb folytatásáról, mert ennek a problematikus nemesi származásnak kiemelése Izsó némelyik életrajzíróját az ő érdekes alakjának hamis beállítására indította.

A Budapesti Szemle 1897 áprilisi számában igen alapos birálat jelent meg a Szana Tamás könyvéről. A biráló hibáztatja, hogy Szana az Izsó nevével és leszármazásával tüzetesebben nem foglalkozik. Először mutat rá a színi nemes Izsók és a Miklós atyja közti érintkezésre. S értesülése szerint megjegyzi, hogy a több vármegyébe elszéledt Izsók „eredetileg tornai, még pedig gazdag nemesek voltak". Ebben az értesülés téves volt, mert az armalista Izsóknak nem volt soha nagyobb portájuk, vagy külön jelentékenyebb birtokuk. A lakosság nagy része ott nemes emberekből áll, közös birtokosok, úgy mint a környéken sok más községben.

Szana Tamás a Miklós atyjáról és az anyjáról nem tud egyebet mondani, mint azt, hogy „Izsó József és Szathmáry Eszter a köznemességhez tartoztak ugyan, de szegényes sorsban éltek s gyermekeikért valami sokat a legjobb akarat mellett sem tehettek". Ebből mindenki azt is sejthetné, — kivált a 48 előtti idők szellemében — hogy a mi szobrászunk úri családból származott és úri szokásokat vitt otthonról magával az életbe. Holott Izsó Miklós gyermekkora a disznóshorváti kis parasztházban úgy telt el, hogy az atyja maga sem vallotta magát nemes embernek, hanem egyszerű kontribuensnek. Anyja, Szathmári Eszter pedig Szathmári Mihálynak, a zsipi rektornak leánya volt és Szanával együtt a többi életíró is az egykorú hiteles feljegyzésekből meggyőződhetett volna, hogy a rektor uram „polgári helyzetét" azok szintén plebejusnak, vagy adózónak minősítik.

Ezen a hiteles nyomon lehet csak megközelítenünk annak a felderítését, hogy milyen viszonyok között és milyen környezetben volt a kis Miklós abban a korában, mikor a fejlődés zsenge simulékonysága a legfogékonyabb az öröklött faji jelleget és az egyéni sajátságot kialakító benyomások felszívására.

A régi mesterekről, különösen a renaissance korából minden apróságot felkutatnak és megbecsülnek. Mennyi vitás kérdés kering például Giorgione, a négyszáz év előtt élt velencei nagy mester körül. Egész kis irodalom foglalkozik még a családi nevével is és nem régen elhúnyt kiváló honfitársunk, Fabriczy Kornél nagy tudományos készlettel bizonyítgatta, hogy a mult század közepén reáruházott előkelő Barbarelli név őt meg nem illette és Vasarinak volt igaza, mikor azt írta róla, hogy — nato di umilissima stirpe — alacsony sorsból származott.

A művészek életének egyes mozzanatai és a velök közelebbi vagy távolabbi vonatkozásban álló egykorú viszonyok idővel igen fontos bizonyító értékkel bírhatnak, mint szakadatlan láncszemek összefűzik és hitelesítik mindazt, mit a művész fejlődéséről, műveinek keletkezéséről és valódiságáról megtudhatunk.

Az eddigi életrajzok vagy egyáltalán nem, vagy csak fölületesen, alig érintették Izsó Miklósnak családi viszonyait. Bennünket tőle nem négyszáz év, alig egy nemzedék választ el, Izsó Miklós a mi művészetünk történetének kimagasló alakja lesz mindig. A mi szűkebb nemzeti keretünkben van olyan jelentősége, hogy vele újra és újra foglalkozzék a szakirodalom. Ma még mellékeseknek látszó, de ami fő, teljes hitelt érdemlő adatok meg fogják könnyebbíteni a későbbi életrajzírónak feladatát, hogy az eddigi hézagokat kitöltse, az elhomályosító tévedéseket eloszlassa s esetleg újabb felfedezésekkel is gazdagítsa az Izsó művészetéből reánk maradt örökséget.

Ezért nem fogja rossz néven venni az Izsó iránt érdeklődő olvasó, ha talán fárasztó részletekbe is bocsátkozom s az Izsó szülőiről és rokonságáról összegyűjtött, eddig figyelemben egyáltalán nem részesült adataimat, most először a maguk teljességében felsorolom.

Kezdjük Izsó Józseffel, a mi Miklósunk atyjával, ha nincs is róla valami sok mondani való.

Falusi mesterember volt, kékfestő, de a mesterségével felhagyott. Pénz és tanúltság kellett ahhoz, föltehetjük, hogy híján volt mindakettőnek. Hubay Lajos disznóshorváti földbirtokos, elbeszélte az imént dr. Magasházynak, hogy Izsó Józsefet még jól ismerte, gyakran látta, hogy a szőlőjében úgy dolgozott ő is, mint a többi falubeli gazdálkodó. Szenvedélyes méhész volt s arról volt híres, hogy a méhek úgy szálltak és rajzottak utána, mintha bűvölő lett volna.

A szomszéd vármegyéből, Gömörből hozta a falujába hitvestársát.

A Balog völgyében fekvő Zsip község anyakönyve 1824 január 9-ről a következő bejegyzést tartalmazza: „Disznóshorvátban lakos néh. Izsó Istvánnak József nevű fia — legény — eljegyezvén oskolánk érdemes Rectorának leányát Esztert, ezzel háromszori kihirdetés után Nemzetes Lenkey László, Tiszt. radnóthi Predicator Marton József urak jelenlétében összeeskettettek."

A vőlegény 30, a menyasszony 16 éves volt.

Ez a házasság a disznóshorváti anyakönyvbe is be van jegyezve, de 1824 március 1. alatt. A helyes keltezésnek mindenesetre a zsipinek kell lennie, mert az esküvő ott ment végbe.

ARCKÉP
SZÉKELY BERTALAN RAJZA

Tudjuk már, hogy első gyermekük, Miklós 1831-ben született, eszerint hat évvel a házasság megkötése után.

Még öt gyermek következett: 1833-ban Amália, ki Giczey Lajos darnyai tanítónak, Giczey Samu, a tekintélyes fővárosi ügyvéd öccsének lett felesége, 1835-ben József, a későbbi színész, 1838-ban Kálmán, kiről a rokonság sem tud semmit s valószínű, hogy gyermekkorát nem élte túl, 1840-ben László (meghalt három éves korában), végül 1845-ben Judit, az egyetlen, nagy szegénységben még ma is élő testvére Izsó Miklósnak.

A Gömör megyéből eredő Szuhapatak Borsod megye északnyugati vidékén át folyik a Sajóba. Annak a völgyében fekszik Disznóshorvát. Akkor még nem bolygatták meg a határában a föld gyomrát. Idegen bányászok nem keveredtek a falu lakossága közé. Sűrű erdők borították a völgyet szegélyező, azóta letarolt halmokat. A kőszenet csak a föld színén lehetett lépten-nyomon találni. Jó magyar lakossága főként földművelésből és szőlőtermelésből élt, szegényesen.

Ott telt el az Izsó Miklós gyermekkora 9-dik éveig, — hacsak Zsipen a nagyatyjánál nem volt koronkint. A színi Izsó elbeszélése szerint a mi Miklósunk a két elemi (akkor „nemzeti") osztályt Miskolcon járta volna. De nem igen valószínű, hogy a 7—8 éves kis fiút nem Disznóshorváton, vagy Zsipen, hanem a távolfekvő nagy városban taníttatták volna írásra és olvasásra. Azontúl pedig, biztosan tudjuk, hogy nem Miskolcon, hanem mindvégig a sárospataki kollégiumon tanult.

Ha rövid megszakításokkal is, annyi bizonyos, hogy a szülői házban és annak falusi tájékán gyökereztek az ő gyermekkori benyomásai.

Abból az időből — a kis Miklós akkor hat éves volt — a vármegyei fakult iratok közt az 1837. évről két feljegyzés érinti közelről a disznóshorváti kis paraszthéz gazdáját.

Az egyik szerint Izsó József disznóshorváti lakos Sógor Mihályt és Sógor Istvánt véresre verte. Ezt a vádolt Izsó József nem is tagadta, de a vármegye felmentette, mert a két feljelentő a saját lakóhelyén támadta meg őt, meg is cibálták s ezért a kapott verést magoknak okozták.

De nemsokára megint bajba keveredett. A másik közgyűlési határozat utasítja Miklós Ferenc főszolgabirót, hogy Izsó József által Csillag Péter és Sógor István ellen elkövetett károkat, vérengzésekct és káromkodásokat szorosan vizsgálja meg s tegyen róla jelentést.

Természetesen nem lehet ebből következtetést vonni az egész emberre. De ha meggyűlt a baja a vármegyével, arra okot bizonyosan nem csak akkor az egyszer szolgáltatott.

Egy kis ujjmutatás ez, hogy az átöröklésben lelje magyarázatát Izsó Miklósnak fékezhetetlen szenvedélyessége, mert hiszen amilyen nemesszívű és szelídlelkű volt különben, ő sem bírt magával, mindent tört és zúzott, ha valami felbőszítette rettentő haragját.

Az édes anyja, a zsipi derék rektor leánya, talán finomabb és szelídebb erkölcsöket hozott magával. De egymásután hat gyermeknek adott életet; a házban és az udvaron van elég vesződsége az ilyen szegény falusi asszonynak. A kis Miklós, mikor már járni-kelni tudott, bizonyosan minden felügyelet nélkül csatangolt erdőn-mezőn, úgy mint a többi falusi tacskó.

Semmi finyáskodás, semmi elkényeztetés sem zavarta és nem korlátozta egyéni sajátságainak teljes kibontakozását.

Azért nem fázott ő férfikorában a legkeményebb, a legdurvább munkától. Annak köszönhette, hogy ki tudta állani a reámért nehéz sorsot.

A magyar paraszt faji kiválósága a maga tisztaságában, a maga őserejében volt Izsónak atyai öröksége.

Edzettsége, izomereje és hősies munkabírása felől legendák szövődtek.

Mint a maga fajának telivér, pompás tipusában, benne is megvolt az a fokozott ellentállóképesség, mely mindent visszataszít és leráz, ami tőle idegen.

Bécsben, vagy Münchenben sem volt ő más, mint amilyen legény lett volna otthon, a maga falujában. Az európai civilizáció ellen gyakran lázadt fel az ő szabad kitombolásra termett duhajkodó, szilaj természete.

S ez az egészséges, tüzes, romlatlan falusi magyar vér a legbecsesebb, meleg életet lüktető eleme az ő művészetének is.

Nem ok nélkül szokták mondani, hogy a magyar parasztnál nincsen nagyobb arisztokrata. A maga gazdája lenézi a bérest, a gulyás a kondást. A Sajó és a Rima táján a híres juhászfamiliák még csak bojtárt sem fogadnak magok közé idegen határból. A falusi kis mesterember foghegyről beszél a sült paraszttal, pedig ő is csak olyan mint a többi, legfeljebb a hagyományos „kékbeli" ruhája másféle. Izsó József is ilyen rátartós „mesterember" lehetett. Együttvéve mégis egyivásúak mindnyájan s a pompás fajmagyar falusi népet ők alkotják.

Közöttük fejlődött nagyra Izsó Miklósban is az a büszkeség, hogy a maga fajtájánál nincs különb az egész világon. A magyar nép fia volt ő, a vérébe oltott sajátságaival. Ez a tiszta faji jelleg többet jelent nála minden nemesi próbánál. Az ő egyéni mivoltja annyira azonos és egyöntetű a művészetével, hogy már csak ezért sem lehet az ő életrajzát mindjárt egy hiú látszatnak keltésével megkezdeni az utólagosan felszínre hozott és nagyon kérdéses nemesi származása révén. Ez a fölösleges fitogtatás csak elhomályosítaná és hamis világításba helyezné az ő hatalmas alakjának faji érdekességét.

Testvérei közül József és László születéséről nem a disznóshorváti, hanem a zsipi anyakönyv ad számot. Azt kell feltennünk, hogy anyjuk koronkint hosszabb időt is töltött atyjának, a zsipi rektornak házánál és — addig amíg a sárospataki kollégiumra nem küldték — bizonyosan vele együtt a kis Miklós is.

Ott, a nagyapai háznál találkozott Izsó Miklós körül a felfogásnak és a szokásoknak az az ellentétes áramlata, mely a magyar parasztot a kabátos embertől, az ekeszarva után járó földmívest, vagy a falusi kis mesterembert az értelmiséghez tartozóktól megkülönbözteti.

Ugyanis a Szathmári Mihály rektor uram gyermekei közül az Izsó Miklós anyja jutott a legkedvezőtlenebb viszonyok közé. Már a huga, Julianna, másfél év mulva sokkal szerencsésebben ment férjhez. Az anyakönyv erről szokatlanul bőven emlékezik meg: „1825 június 29-n Nzetes Balogh Sámuel úr, az osztrokocsi ref. Ns. és Sz. Ekkla ez idő szerint szolgáló nagyérdemű segédprédikátora még zsipi káplánságában oskolánk érdemes tanítója Szathmári Mihály úrnak, általa különösen megkedvellett jeles magaviseletű hajadon leányát, Juliannát, jövendőbeli házastársul eljegyezvén, a háromszori törvényes kihirdetés után Tettes Fái Fáj István és Tettes Szentkereszty Sándor urak jelenlétében öszveeskettetett".

Ez az ékesszóló bejegyzés is elárulja, hogy nagyra tartották a rektor uram leányának szerencséjét. Lehet, hogy szemrevaló is volt, de művelt lelkűnek is kellett lennie, ha a borsodmegyei előkelő Almási Balogh családnak tudós voltáról már akkor híres ivadékát meg tudta hódítani. Almási Balogh Sámuel ott maradt végig a környéken. Naprágyon, Sajókeszin és 1834-től haláláig, 1867-ig, Serkén volt lelkész, Rimaszombat közvetlen közelében. Csöndes, szerény paplakában, a fővárostól és a tudomány forrásaitól távol mégis elismert esztétikai irodalmi munkásságot volt képes kifejteni. Az Akadémia őt 1858-ban tagjai sorába választotta. A Wiegand által kiadott „Közhasznú esmeretek tára" számára az esztétika körébe vágó cikkek nagy részét ő írta. S onnan merítette Izsó Miklós is később, rimaszombati tartózkodása alatt készült jegyzetei szerint a művészetről első elméleti fogalmait. A rokonsági és a helyi vonatkozás — Rimaszombat és Serke közelsége — arra enged következtetést, hogy abban az időben nemcsak Ferenczytől, de Balogh Sámueltől is részesült jóakaró ösztönzésben.

A Balogh családdal létrejött rokonság Izsó Miklósnak egész életére kiható fontossággal bírt. Ennek a rokonságnak befolyása mindenesetre hozzájárult ahhoz, hogy nem hagyták őt Disznóshorváton parasztsorban az apja mellett, szőlőt művelni, méhet tenyészteni, vagy legfeljebb valamely falusi mesterséget folytatni. Az Almási Balogh család régtől fogva híres, rátartós református papi család volt. Miklóst is bizonyosan azért iskoláztatták, hogy pap, vagy legalább kántortanító, falusi rektor, legyen belőle.

Balogh Sámuelnek elsőszülött fia, Béla, csak két évvel volt idősebb Izsó Miklósnál. Mindig igaz testvéri szeretetet tanusított iránta. A sárospataki kollégiumra korábban ment mint

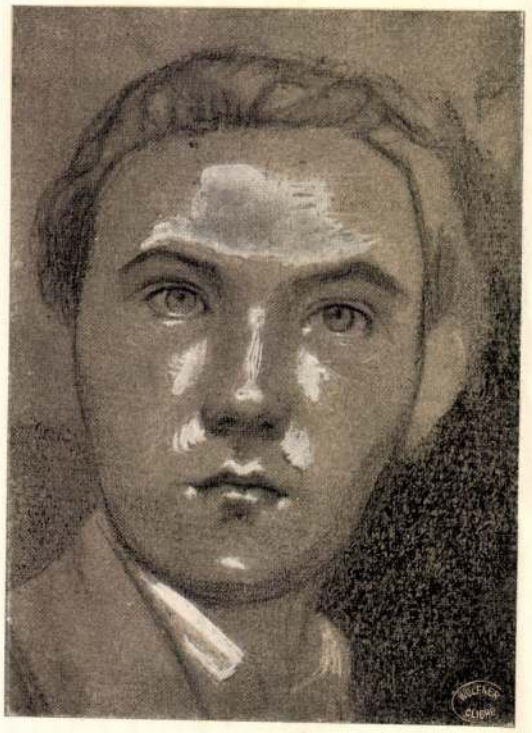

ÖNARCKÉP
SZÉKELY BERTALAN RAJZA

Miklós és később távozott onnan. Előbb Harmaczon, később 1892-ben bekövetkezett haláláig Putnokon volt nagy tiszteletben állott református lelkész. Izsóhoz intézett gyöngéd és művelt lélekre valló levelei, életrajzához sok érdekes adatot szolgáltatnak.

Ennek a rokonságnak a révén szövődött a barátság később Izsó és Balogh Zoltán, a zenében és festésben is jártas költő között. Ez a Zoltán Almási Balogh Pálnak, a nagyhírű hasonszenvi orvosnak és tudósnak — Sámuel öccsének — volt a fia. Izsót ő vezette be Pesten Sárosy Gyula könnyű vérű bohém társaságába.

A Szatmári Mihály két leányának házassága így kapcsolta össze a disznóshorváti kis parasztház lakóit a hazai irodalomban előkelő szerepet vivő Almási Balogh családdal.

De nemcsak a két leánytestvér életviszonyai közti különbség volt befolyással Izsó Miklós sorsára. Szatmári Mihály fiai is „tanult" emberekké lettek.

A legidősebb, Pál, sok éven át volt Borsod megye főmérnöke. 1872-ben halt meg Miskolcon, 78 éves korában. Sokan emlékeznek még rá. Ő végezte a tagosítás nagy részét Borsod megyében. Tiszteletreméltó, derék férfiúnak ismerték. Izsó Miklóssal és a testvéreivel apjuk és anyjuk halála után ez a nőtlen Szatmári Pál törődött legtöbbet.

A két fiatalabb Szatmári fiú, Antal és Miklós, már tógátus deák volt a sárospataki kollégiumon, mikor Izsó oda került. Mindketten kitünően tanultak, Antal a tanítói hivatásnak szentelte magát, az öccse, Miklós, valószínűen követte példáját.

Az anyai ágról való rokonságból ezek voltak bensőbb érintkezésben Izsó Miklóssal, némelyik állandóan, némelyik életének egyes szakaiban. Csak az akkori teljes igénytelenség magyarázza meg azt, hogy a legnagyobb szegénység mellett a zsipi derék rektor mégis oly gondos nevelésben és tanításban részesíthette a gyermekeit. A műveltségnek és a szegénységnek ez a tiszteletreméltó társulása, ez az igazi puritán szellem volt otthonos nemcsak a zsipi rektor, hanem a serkei tudós és fia, a későbbi harmaczi lelkész szerény házában is. Az élet legfőbb célját és szépségét nem a földi javakban keresték ők, hanem az elvont, magasztos eszmék kultuszában. S valóban csodálatos idealizmus kellett ahhoz, hogy az ilyen kis falvakban a papok és a rektorok képesek voltak, nagyszámú családdal megáldva, hihetetlenül csekély jövedelemből nemcsak tisztességesen megélni, hanem meg tudtak őrizni a lelki erélyből, a szív és az elme melegségéből még a nemzeti irodalom számára is dús és értékes munkásságra való készletet.

A Balogh Sámuel fia, Béla, már mint harmaczi pap, 1857-ben oly jellemzően ír ezekről a viszonyokról Izsó Miklósnak Bécsbe, hogy megelőzve kissé az események rendjét, levelének ezt a részét itt idézem. Azon kezdi, hogy bármennyire sajnálja, pénzt neki nem küldhet. „Mert — szó szerint így folytatja — mi engem illet, én most a legszegényebb vagyok egész életemben; több az adósságom, mint jövő évi összes jövedelmem lesz. Mert 50 köblöt nem adhatok el s köblét két pforintjával kell számítanom (ily olcsóság van itt), 100 pforintból kell hát házat tartanom,

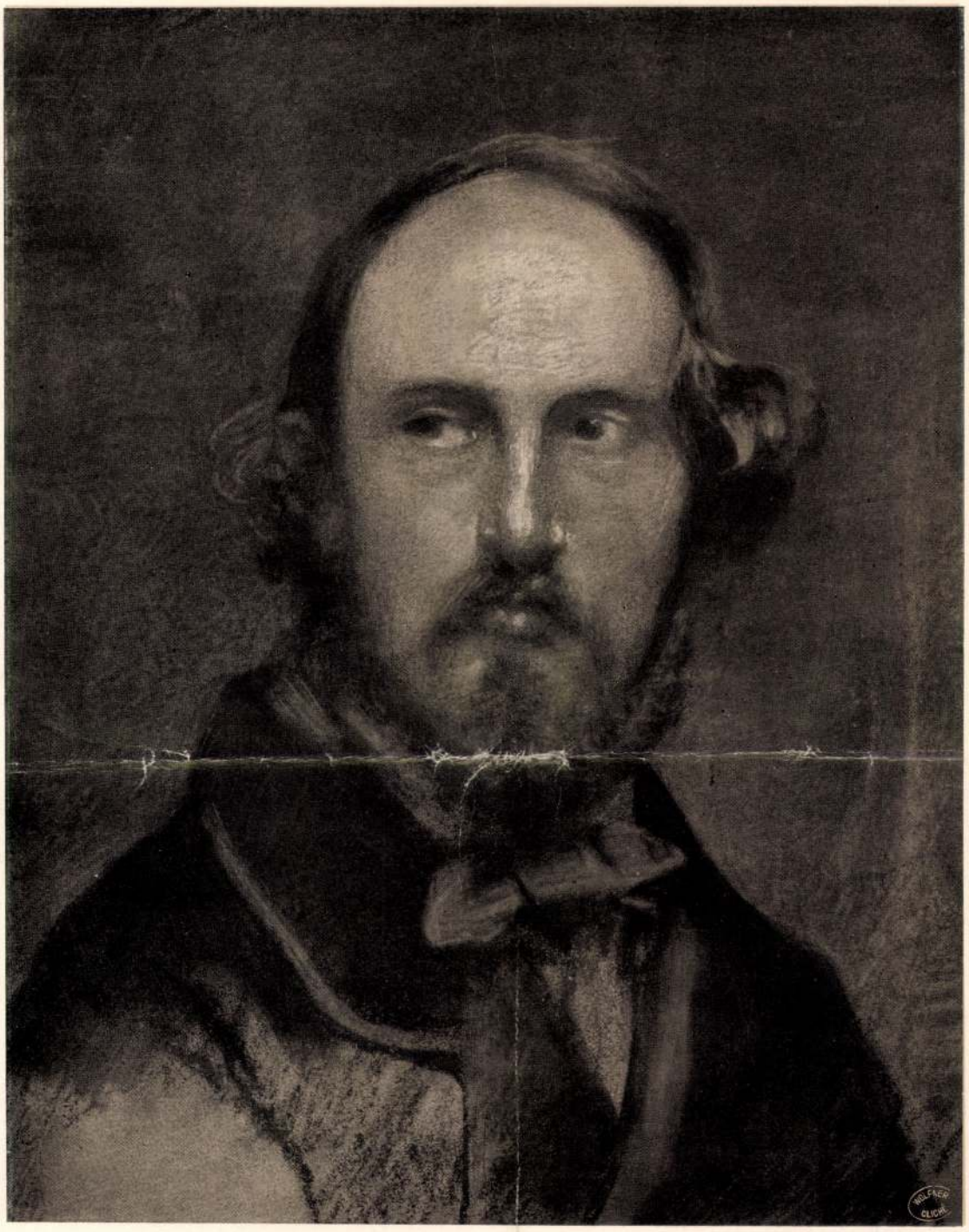

ARCKÉP
SZÉKELY BERTALAN RAJZA

Izsó Miklós

adóznom, ruházkodnom, vendégeket látnom s cselédet fizetnem . . . Küzdj te is és tűrj megadólag, nagylelkűleg, ha egykor Isten célhoz segítend, annál édesebb leend szíved öröme . . .“

Ugyanezen a tájon élt, úgyszólván közöttük, a negyvenes évek végétől — Bején, Keleméren és végül lelkészkedésének utolsó állomásán Hanván — Tompa Mihály, a virágregéknek, a gólya és a madár fiaihoz címen ismert remek költeményeknek koszorús költője. Az ötvenes években Balogh Béla, mint harmaczi lelkész, gyakran volt együtt vele. Tompa tréfás gúnnyal leírta „Az én lakásom“ című költeményében a keleméri düledező és szűk kis házat, ahol neki is „megadólag és nagylelkűleg“ meg kellett húznia magát. A legszerényebb igényeknél is szegényesebben s mégis a költői képzelet szivárványos fényében. Mi alatt az élet apró nyomoruságaival küzködött, költészetének nemes gyöngyeivel gazdagította a nemzetet.

A népből sarjadt és a néppel együttérző tehetségek számára azon a tájon, a Sajó és a Rima összefolyásának kies környékén a nép nyelvéből, a nép érzelmi és lelki világából üdén és dúsan fakadt a költészet megújulásának egyik éltető forrása.

Áldott vidék az. Most is virul ott a nép telivér magyarsága, viseletben és szokásokban, a zamatos beszédben és a délceg mozdulatban. Akkor, egy félszázadnál régebben, a vasút és a gyár nem rontott még rajta semmit. A Sajó mentén, Borsod felé az irodalmi magyar nyelvet beszélik. Nyugatfelé viszont a palócos hanghordozás, a tájszólás eredetisége ragadja meg a magyaros érzést.

Rimaszombaton született Tompa Mihály és ő, a szerény csizmadia fia, Petőfivel egy időben szintén új irányt művelő költőnk volt, akinek lantján a nép észjárása és egyszerű érzése természetes és igaz hangon rezdült meg és költészetének varázsával hóditotta meg a nemzetet.

S hogy mást ne említsünk a későbbiek közül, Tóth Ede, a „Falu rossza“ szerzője, szintén azon a vidéken, Putnokon, mint szegény szabómester fia, jött a világra. Az Izsó Miklós búsuló juhásza és a Tóth Ede Göndör Sándora nem tagadhatja meg a vérségi rokonságot.

Ehhez a népies költészethez az irodalmi készültséget Tompa is, Tóth Ede is a sárospataki kollégiumban szerezte. Százados hagyományok, az irodalomban is számottevő jeles tanárok tartották fenn ennek a tiszteletreméltó főiskolának nagy hírét. A Szemere Pál által megindított önképző kört fényes tehetségű írók és költők első szárnypróbálgatásai csakhamar irodalmi jelentőségre emelték. A negyvenes évek elején kétségtelenül Tompa Mihály volt az önképzőkör lelke és vezére és népregéit ott írta s kevéssel utóbb bocsátotta valóságos diadalútjokra.

A Baloghok és a Szathmáriak is ott tanultak a sárospataki kollégiumban. Csak természetes, hogy az ő hazafias és vallásos műveltségöknek közös forrásához küldték a kis Izsó Miklóst is, azzal a célzattal, hogy az eklézsia szolgálatában az ő nyomdokaikat kövesse.

Olykor szembeötlő annak az elhatározó esélye, hogy az adott viszonyok és az adott idő találkozása kedvez-e vagy sem valamely tehetségnek s mennyire attól függ, hogy kifejlődjék, vagy elsorvadjon.

A disznóshorváti kis fiúban szunnyadó művészi tehetség természetesen hiába várt volna Sárospatakon közvetlen ösztönzésre.

De ha tudatosan is bírta volna intézni sorsát, nem választhatott volna iskolai tanulására kedvezőbb időt és helyet, mint a negyvenes évek folyamán a sárospataki lelkes ifjúsági életnek, Tompa és Petőfi szellemétől áthatott „milieu“-jét arra, hogy az ereiben buzgó fajszeretet a költészettől megihletett hazafiság eszményi légkörébe emelkedjék.

Sárospataki éveinek ez volt nemesítő hatása az ő művészetére is.

A tanulók anyakönyvébe Csengery József tanár, az akkori rektor írta be a kilenc éves fiút az 1840/41-ki iskolai évre még pedig „Isó“ néven. Így szerepelt a sárospataki főiskolában mindvégig. Az első grammatikai osztályban 107 tanuló volt s a mi Miklósunk az utolsó „primák“, mondjuk közepesek közt sántikált. Az 1841/42. iskolai évben az ő neve nem fordul elő. De 1842/3-tól kezdve végigjárta,

vagy jobban mondva végigsántikálta a két syntaxista, a rhetorika, a poetika és az oratorika klasszist, az 1846/7-ki iskolai év leteltéig. A tanulók száma 90 körül volt. Izsó Miklós azok közt következetesen a 60 - 65-dik helyet kapta, éppen csakhogy meg nem bukott. Hogy milyen eredménnyel tanult, annak az illusztrálására szolgálhat az utolsó iskolai évében, 1846/47-re a felsőbb szónoklati — oratori — osztályból kiállított bizonyítványa. Ebben az osztályban minden tárgynak évek óta Csoma Mihály volt a tanára.

Az akkori csekély tanítási anyagból bizony a mi Miklósunkra alig ragadt valami. Feleleteinek érdemjegyei a következők voltak. Vallástudomány: jó. — Propologia: valami. — Római irodalom: jó. — Természettörténet: tűrhető. — Livius magyarázatai: keves. — Német nyelv: jó. — Számtan: keves. — Erkölcsben: 1-ső. — Ez az 1-ső a közepes osztályozásnak felel meg. A legmulatságosabb, hogy a német nyelvből jóra becsülték. Holott később, miután Bécsben és Münchenben közel hat évet töltött, még sem bírta a fránya német szót kacagtató botlások nélkül kiejteni. El lehet képzelni, hogy a „valami", a „tűrhető" és a „keves" valóban a „keves"-nél is kevesebb tudást jelenthetett a többi tárgyból.

Később még visszatérek majd arra, hogy Izsónak művészi jellemzéséhez hozzátartozik tanulási képességének és kedvének ez a csekély iskolai mértéke. De fel kellett sorolni ezeket a hiteles részleteket, hogy az Izsó életrajzából ki lehessen küszöbölni a jó Szana Tamásnak szépítgető állítását, amikor az alkalmi biografusok nyomán azt írja róla, hogy „. . . itt (Sárospatakon) folyvást a jó tanulók közé tartozott . . ."

Aztán tovább meséli, hogy az 1846. évi nyári vizsgán megjelent Patakon az örökemlékű József nádor. A templom székein kíséretével helyet foglalt. Izsó sebtiben lerajzolta. A tanárok ezt észrevették. Elvették a sikerült rajzot s átadták a nádornak. Neki is annyira megtetszett, hogy magánál tartotta és a kis Izsót egy arannyal jutalmazta.

Ha igaz volna ez a történet (és Szana úgy adja), nagy fontosságú mozzanat lett volna a mi művészünk életében.

De ha már az elejét elmondta, miért nem folytatta abból a forrásból, — az Izsó József kézirati epizódjaiból, — ahonnan azt merítette. Mert a mese úgy szól tovább, hogy aztán Izsó puha krétakőből a saját rajza után tollkésével a nádor arcképét médaillonban ki is faragta. A nádornak azt is megküldték Budára. És a jóságos nádor a szünidőre Izsó Miklóst több tanulótársával együtt elhozatta budai palotájába. Ott Izsó lerajzolta a nádor szobáját, íróasztalát és rajta az ő médaillonarcképét. Lerajzolta a nádor udvarának egész személyzetét. Meg is bámulták csodálatos ügyességét. És a nádor, meg fenséges családja kedvesen búcsúzott el a szünidő végén a kis Miklóstól. Dúsan megjutalmazták s úgy bocsátották útjára . . . Mindjárt világos lett volna ezek után, hogy ez az egész szép történet nem egyéb, mint a boldogult Háry János halvány utánzása. Ő, Izsó Miklós, sohasem volt dicsekvő. A testvére, a színész, színpadias hatásokkal igyekezett felékesíteni emlékét. A testvéri szeretetnek ezt a — bizonyára jóhiszemű — többetmondást meg lehet bocsátani. Sokszor tapasztaljuk, hogy, amint mondani szokás, a legjobb családokban is második vagy harmadik kézen mennyire más és eltérő, kiszínezett formában kél szárnyra valamely esemény elbeszélése. Izsónak az életrajzában mindenesetre nagy jelentőséggel bírna, ha mint iskolás fiú rajzban és kifaragott reliefben József nádornak sikerült arcképet tényleg megcsinálta volna. Annál is inkább, mert más kezdő művéről hiteles hírünk egyáltalán nincsen. Ha megtörtént, ki kell emelni, ha nem történt meg, a megcáfolhatatlan tények erejével ki kell törölni életrajzából.

1846-ban ötvenedik éve telt be annak, hogy József főherceg a nádori méltóságot viselte. Az egész ország igazi lelkesedéssel készülődött ennek az évfordulónak megünneplésére. De József nádor már az egész éven át gyöngélkedő volt. Ősszel a súlyos betegség ágyba döntötte. Az ünnepségek elmaradtak és 1847 január 13-án a nádor meg is halt. S így talán az évszám volna hibásan idézve? Vagy a magas vendég személyében volna a tévedés?

Művészet
1911. évf.

FRESKO-KARTON
SZÉKELY BERTATAN MŰVE

A sárospataki kollégiumon a nevezetes vendégeket a tanári kar rég időktől fogva a nagy könyvtár-teremben szokta fogadni. Ott van a vendégkönyv is, az ország egyik legbecsesebb autograf gyűjteménye. József nádor neve ott nemcsak 1846 július 10-ike, a záró vizsgák ideje körül, hanem egyáltalán nem fordul elő, egyszerűen azért, mert nem is járt soha a sárospataki kollégiumban.

A vizsgák után nyomban, régi szokás szerint, az egyházkerületi közgyűlést tartották meg s 1846 július 13-tól kezdve több napon át ezen a közgyűlésen az akkori főgondnok, gróf Teleki József, az erdélyi gubernátor elnökölt. Ha József nádor az iskolai záróvizsgán egy-két nappal előbb jelen lett volna, az egyházkerületi közgyűlés erről a nagy eseményről bizonyosan hódolattal megemlékezett volna. De a jegyzőkönyvben ennek semmi nyoma sincs és más nevezetes vendégről sincs említés.

Ezeknek a kiszínezett, felcifrázott történeteknek valami igaz magja mégis csak lehet. Izsónak minden életrajzírója azt állítja, hogy iskolásfiú korában meglepő ügyességgel rajzolgatott és puha krétás kőből tollkésével mindenféle apró emléktárgyat kifaragott.

Nemcsak a Szana könyvében, hanem egy másik neves írótól való nekrologban is azt lehet olvasni, hogy a Vadnay Károly anyjának birtokában volt a sárospataki időből Izsótól egy fehér márványból kifaragott levélnyomó női kéz s „aki azt csinálta, abból jeles művésznek kellett válnia". Valjon a márványt is tollkéssel faragta az iskolásfiú? Annak a kéznek, ha Izsótól való volt, mindenesetre későbbi — talán rimaszombati — keletűnek kellett lennie.

Híressé vált művészek életrajzait rendszerint azzal szokták felcicomázni, hogy a zsenge korukban faragcsált, vagy rajzolgatott apróságokban utólagosan fölfedezik a nagy

FRESKO-KARTON
SZÉKELY BERTALAN MŰVE

tehetséget, — az ünnepelt mesterben a hajdani csodagyermeket. Ez az utólagos fölfedezés mindenesetre könnyebb mesterség, mint a fordított és bizonyos tartózkodással kell fogadni az ilyen puszta állítást, ha semmi emléktárgy sem támogatja.

Sajnos, Izsónak deákkorából nem maradt, vagy legalább felszínen nincsen egyetlen rajza, vagy faragványa sem Iskolai bizonyítványaiban a rajz elő sem fordul. A tanrendszer szerint volt rajztanítás, de művészies gyakorlatnak azt alig képzelhetjük.

Ősi szokás volt a sárospataki kollégiumban, hogy minden fontosabb — örvendetes, vagy gyászos — eseményre a poetáktól kezdve az idősebb tógátusokig derűre-borúra írták a deákok az alkalmi verseket. Ha valamely kiváló férfiú látogatta meg a kollégiumot, ékes alexandrinusokkal ünnepelték és olyankor igyekeztek, hogy mentől szebben díszített lapon juttassák azt az ünnepelt kezéhez.

Lehetséges, hogy Izsó ügyesebb rajzoló volt már akkor, mint legtöbb társa. Lehet az is, hogyha nevezetes vendégeknek ünneplésére az ifjúság verseket ajánlott fel, a rajzokat azokhoz olykor Izsó készítette. Lehet, hogy kis emléktárgyakat is faragott. Ezt is csak azért jelzem, mert hát ha lappang Izsónak ilyenféle kezdő műve valamerre és figyelmeztetésemre legalább egyet napfényre lehetne hozni abból az időből. Sajnos egyelőre ez csak puszta feltevés és miután a József nádor lerajzolásáról szóló történet is légből kapottnak bizonyult, nincs arról eddig semmi egykorú adatunk sem, hogy Izsóban a későbbi művészt pataki iskolásfiú korában felismerte, vagy csak meg is sejtette volna valaki.

Mint szegény falusi fiú Izsó Miklós ingyen ellátást kapott, de meg kellett érte szolgálnia Az utolsó, 1847-dik évi felsőbb szónoklati bizonyítványában is az „iskolai helyzete" mellett még az áll, hogy „szolga". A kiszolgáló iskolai növendék a régi jó világnak egyik kiveszett típusa. Patakon az iskolai táblázatokon három fokozatba osztották a tanulókat: „úrfi", „közrendű" és „inas (szolga)" elnevezés alatt Ezeknek az elnevezéseknek nem volt az a célja, hogy választófalat vonjanak az iskolatársak között, hanem az, hogy a vagyonosabb fiúkat a szegénysorsúak javára megadóztassák. Az „úrfi" köteles volt kiszolgálásért és korrepetálásért szállást és ellátást adni egy „inas" és egy inasból lett „nevelő" — tehát két szegény tanuló részére is. Ez a sajátszerű berendezés az iskolatársi jó viszonynak nem ártott.

Most inkább azt tartják helyes rendszernek az iskolai internátusokban, hogy a fiúk egyenlően magasra fokozott igényekkel, valamennyien mint „úrfiak" lépjenek ki az életbe. A vagyoni és társadalmi különbözőség nyomasztó érzését annál nehezebben tanulják meg később elviselni. Nem volna helyén itt vitatkozni azon a kérdésen, hogy nem volt-e okosabb a szegény fiút ki nem ragadni otthoni megszokott életmódjából. Annyi bizonyos, hogy a pataki szolgáló deákok közül sok derék pap, tanító, sőt neves író és költő lett a színmagyar műveltségnek lelkes terjesztője. Korán megszokták, hogy üres erszénnyel és kopott ruhában is lehet magasztos eszmékért hevülni. A diszciplinákban, az ifjúsági mozgalmakban egyenlő jogon vettek részt a többiekkel. Az önképző-körben közülök, a szegény szolgáló diákok közül kerültek ki a legbuzgóbbak Tompa Mihály is így írta meg az első költeményeit.

A mi szobrászunk egyik unokaöccsétől kaptam az egyetlen egykorú levelet, mely róla, mint pataki iskolásfiúról röviden megemlékszik. Oly jellemző ez a levél a kollégiumi élet akkori viszonyaira, oly kedves naivsággal eleveníti meg a tógátus deák szegényes sorsát, hogy érdemes azt szó szerint elolvasni.

A levél írója Szathmári Miklós, az Izsó legfiatalabb, akkor 20 éves, anyai nagybátyja. Negyedéves tógátus deák volt és vizsgáját az 1843/44. tanév végén kitünő eredménynyel tette le.

Két hónappal vizsgája előtt írja: „Szatmári Mihály kedves Apám uramhoz fiúi alázatos tisztelettel — Zsipbe."

„S. N. Patak 1844 máj. 15. napja.

Kedves jó Apám!

Hála legyen az Istennek, ezen rövid diligentiának is eljutánk szerencsésen a végére.

Mind én, mind tanítványom frissek vagyunk Miklós egy kevéssé még gyenge, a hideg nem leli oly keményen.

Haza igen vágynék menni, de a sors ellentáll megint, Ungba választok ünnepet, de még nem tudom hová, csak Ungvárhoz közel . . .

Nincs semmiféle ruhám, még a mi több nadrágom is honn feledém s most kénytelen vagyok, hogy szónok székbe állhassak, mást csináltatni, de miből? a behozott pénzemnek oly sok helye volt, hogy be sem tudtam elégíteni, egy pengőig adós vagyok és a mi több, egy éves diákkorom tanítási árát, hét forintot, most okvetlen meg kell fizetnem s nem marad a jövő évi studiumokra egy fityingem se, miket pedig igen szeretnék megtanulni, de így mód nélkül, pénz nélkül nem lehet, mert legutolsó áron 5 ezüst forint kell az írásokért. No de semmi, jó az Isten — gondot visel.

Májusi ünnepünk 11-n volt nagy vígsággal az erdőben, hol Patak főbbjei, szépei megjelentek. Kérem édes apám, hogyha Balog uramtól elméltóztatna kérni az ezer egy éjjet az aratási vacatióra, a Parronám kért meg, hogyha megtudnám kapni, egyebütt nem tudok csak ott, jót állok érte, hogy semmi bajom sem lesz.

Bocsánatot kérek, hogy most többet nem írhatok, az időm éppen szűk. Csókolom kezét, friss jó egészséget kíván kedves jó Apámnak engedelmes tisztelő fia — Miklós. Egynehány tollat kérek alásan."

Íme ez a sárospataki tógátus deák is szegény volt, mint a templom egere, valóságos „sans culotte", de mennyi megadással és mily jó humorral.

Szathmári Antal, anyai részről az idősebbik nagybátyja akkor már Átányban jól javadalmazott rektor volt s valószínű, hogy az öccse Miklós 1844 nyarán utána ment praeceptornak (segédtanítónak). Izsó Miklós még három éven át volt azontúl a pataki kollégiumban, vele volt az unokatestvére Balogh Béla is, de bizonyítványokon kívül más közvetlen adat nincs róla abból az időből

Iskolába járásának utolsó éve végén nagy eseménye volt a pataki főiskolának. Petőfi tölött ősi falai közt egy vidám estét s természetesen rajongással ünnepelték.

Izsó Miklós akkor még nem álmodta, hogy valamikor a Petőfi szoboremlékének megalkotásával őt fogják megbízni. Húsz év mulva, mikor a szobor elkészítésére mindenki csak Izsót tekintette egyedül illetékesnek, gyakran hivatkoztak arra, hogy Petőfit személyesen is ismerte Minthogy ez a hivatkozás még Izsó életében jött forgalomba, neki is tudnia kellett róla, sőt bizonyosan tőle magától származott.

Petőfi születésének ötvenedik évfordulóján, a Vasárnapi Újság 1873 január 1. számában — á—r — ismerteti az Izsóra bízott szobornak képben is bemutatott és végleg elfogadott mintáját s mint fontos körülményt felemlíti, hogy „. . . a forradalomban mint figyelő gyermekifjú utazott egy ideig vele (Petőfivel) s élénk emlékben őrizte benyomásait . . ."

Tudjuk, hogy a Petőfi szobrára begyűlt összegnek legnagyobb részét Reményi Ede a hegedűjével varázsolta össze. Ő és testvérei melegen karolták fel az Izsó megbízását, benső barátságban állottak vele életének utolsó szakában és közvetlenül tőle hallhattak sokat a multjából.

Ifj. Reményi Ede a Magyarország 1895 szeptember 15-ki számában így írja le Petőfi és Izsó találkozását:

„. . . Sárospatakra hajtatott Petőfi, midőn az útfélen egy kopottruhájú deákféle gyereket látott baktatni.

Nem ülnél fel öcsém a bakra? — kiáltott oda neki, szokása szerint amúgy félvállról. Mutasd meg az útat Sárospatakra. Estére sem érünk oda különben.

A kis Miklósnak sem kellett ezt kétszer mondani, noha nagyon megszeppent a kocsiban ülő úrnak mérges arcától. Sárospatakig mindazon töprengett, valjon miféle „kevély" úri emberrel utazik ő most együtt.

Megérkezvén, abban a percben riadó lelkesedéssel állták körül szekerüket a „kollégyiom" tanulói. „Éljen Petőfi!" harsogott fel mindenünnen. Izsó előtt világos lett, hogy miért oly kevély az ő útitársa . . ."

Azt, hogy Izsó „mint gyermekifjú a forradalomban találkozott Petőfivel", bátran mesének mondhatjuk. Tudjuk, hogy a szabadságharc alatt merre jártak. Izsó a közelében sem volt Petőfinek.

ESTE
GLATZ OSZKÁR RAJZA

PARK
SZINYEI MERSE PÁL FESTMÉNYE
AZ ÁLLAMI NAGY ARANYÉREM NYERTESE

Az útszéli találkozás nem lehetetlen, de nem valószínű. A kollégium szabályai szigorúan tiltották, hogy a tanulók a város határát elhagyják. Azonkívül Izsó, mint szolgáló iskolásfiú nem is igen ért rá messzire elbarangolni.

Izsó akkor az egyszer pataki időzése alatt látni láthatta Petőfit. Magában az ünneplésben aligha vehetett részt, mert azt csak a felsőbb osztályok tanulói, a kollégium énekkarának kiválóbb tagjai rendezték.

De ha csak futólag látta is, bizonyosan mély benyomást gyakorolt reá. Teljes életében rajongott Petőfiért; költeményeiből sokat tudott könyv nélkül. Későbbi fejlődésének útján láthatjuk, hogy a Petőfi szellemének visszfénye rajta áradt az ő tehetségének kibontakozásán, az ő művészi felfogásán.

A Petőfi alakjával foglalkozott utóljára, művészi képességének végső erőfeszítésével, míg csak titáni szervezetét a halálos betegség le nem törte. Fontosnak tartom ezért, hogy Petőfinek pataki látogatása egykorú tanunak hitelt érdemlő előadása fonalán szövődjék az Izsó életrajzába.

Orbán József viselte akkor az ifjúság köréből elérhető legmagasabb tisztséget, ő volt a senior s mint későbbi akadémiai tanár, ő írta meg a „Sárospataki énekkar történetét". Ennek az érdekes kis füzetnek 111-dik lapján írja le azt a nagy napot, a mikor Petőfi a sárospataki ifjúság körében időzött. Ugyanezt újítja fel — csekély eltéréssel — egy helyi lapnak, a „Sárospatak"-nak 1910 október 2-ki értékes tárcája.

Zsoldos Benő tanár leveleiből is nehány kiegészítő megjegyzést felhasználhattam s így elmondhatom ezek nyomán ennek a nagy eseménynek rövid történetét úgy, ahogy annak emlékét még ma is kegyelettel őrzik a sárospataki kollégiumban.

Petőfi Bejéről, Tompa Mihálytól érkezett 1847 július 9-én Sárospatakra.

Másnap hajnalban tovább utazott menyasszonyához Szatmár felé s ott maradt a szeptember 8-án megtartott esküvőjéig.

Tompa ajánlására Palkovich (később Pálkövy) professzorhoz szállt meg. Ez a derék Palkovich előbb Disznóshorvát közelében, Sajó-Kazán volt lelkész s aztán lett Patakon tanár, miután a szuperintendens a kollégium előljáróságának ezt a véleményt adta róla: „Homo praeclari ingenii, sed habet inclinationem ad bibendum". Ezt a gyöngeségét megbocsátották kiváló tulajdonságaiért, nagy műveltségéért és lánglelkű hazafiságáért, melyért a szabadságharc után sok üldözést kellett elszenvednie. Petőfi rokonlélekre talált benne. Kerényihez írt levelében kedvesen emlékszik meg róla.

Együtt mentek a kollégiumba, hol Petőfi az 1847 július 9-ik dátumot és a nevét beírta az emlékkönyvbe.

A kitünően szervezett énekkar elnökének és néhány kiváló tagjának meghívására Petőfi ott maradt estére.

A sárospataki kollégium énekkara híres volt messze földön. Abban az időben emelkedett előkelő, művészi színvonalra s ez Apáthy Jánosnak, az alaposan képzett és buzgó zenetanárnak volt érdeme. Az Izsó neve nem fordul elő az énekkar tagjainak, a kántoroknak névsorában. Ellenben unokatestvére, Balogh Béla, már harmadik éve kántor volt s feltehetjük, hogy a kiválogatott énekesek közt lehetett ő is.

De alig lehet elgondolni, hogy a nagyobb tanulók a szigorú fegyelem ellenére is Petőfi közelébe ne juthattak volna, mialatt a kollégiumon időzött.

A zárt összejövetel helye valószínűen a praebitoria volt, a kollégiumnak akkor még meg nem szüntetett bormérése. A tüzesvérű ifjak közt a szépen előadott daloktól és a nemes italtól magasra szálló hangulat magával ragadta a költőkirályt is. Szokása ellenére a hegyaljai borból ő is kedélyesen kóstolgatott s felemelve a neki felajánlt ivótülköt, következő beszéddel köszöntötte az énekkart: „Most e tülök kezemben van, néhány nap mulva (közeli esküvőjére gondolva) talán homlokomon lesz. Kiiszom e poharat, hogy részeg legyek s felejtsem el, hogy szabadságomat két szép szemért feláldoztam. Ti pedig, jó vidám férfiúk, mikor e pohárból isztok, emlékezzetek rá, hogy Petőfi ivott e pohárból. Isten éltessen benneteket!"

Az ivótülkön még látszanak olvashatlan

betűk nyomai. Úgy mondják, hogy Petőfi karcolt rá egy kis verset. Emlékezetből így tudják a szavait:

Félre víz-ivó előlem,
Mert palackba fojtalak!
Itt szentségtörőt nem tűrnek
E bornak szentelt falak.

Ferenczy Zoltán, a Petőfi-irodalom legalaposabb ismerője, nem tartja egész bizonyosnak azt, hogy ez a kis vers tőle való volna. Talán nem egészen valószínű az sem, hogy azon a víg estén a kis vers bekarcolásával bibelődött volna. De én azt tartottam itt lényegesnek, hogy milyen emléke maradt annak az estének ott a színhelyen.

El lehet képzelni, hogy a pataki kollégiumnak magyaros érzéstől telített levegőjében milyen gyújtó hatása volt a Petőfi személyes megjelenésének. S ez a lelkesedés nem volt csak mulékony szalmatűz. Az akkori fiatal nemzedék testtel-lélekkel a Petőfi nemzedéke volt. A következő évben harsogott végig az országon a „Talpra magyar!" és a mikor ütött a végzetes óra, a sárospataki deákok közül valamennyien, akik csak fegyvert bírtak fogni, egytől-egyig követték a varázs-szózatot s a szabadságharc hőseivé lettek.

Nemrégen, a sárospataki vidám este előtt hangzott el Petőfinek egyik hóditó költeményében az, hogy milyen véget kívánt és jósolt ő magának.

. . . Ha majd minden rabszolga nép
Jármát megúnva sikra lép.
— — — — — — — —
Ott essem el én
A harc mezején,
Ott folyjon az ifjúi vér ki szívemből: . . .

Hányan voltak, szívükben már akkor a hazáért mindenre elszánt ünneplő deákok között, akiken ez a dicső jóslat csakhamar szintén beteljesült.

Petőfi az akkori fiatalságnak félistene volt s a deákok akkor este az ő széles jó kedvében és sziporkázó szellemében szemtől-szembe gyönyörködhettek. Egy életre való esemény volt az számukra. Neki hevülhettek még azok is, akik a zártkörű ünneplésben részt nem vehettek és csak boldogabb társaik elbeszéléséből hallhatták a részleteket.

Egykorú feljegyzés vagy későbbi közvetlen nyilatkozat nem ad felvilágosítást arról, hogy milyen volt Petőfi látogatásának az Izsó Miklós lelki világára gyakorolt hatása. Általában a bizonyítványokon és a nagybátyja, Szathmári Miklós levelén kívül, semmi közvetlen hírünk sincs róla a sárospataki tanulás idejéből.

Az akkori lelkes ifjúsági életben, a népies és hazafias költészet tüzétől mindig magasabban fellángoló nemzeti érzésben kell keresnünk Izsó Miklós egyéni fejlődésének, a veleszületett hajlamok öntudatra ébredésének legfőbb tényezőit. Ebben a légkörben a Petőfi megjelenése a tizenhatéves tűzről pattant fiúban minden addigi benyomásnál nagyobb és élesztőbb emléket hagyhatott.

Annál inkább kellett erről bővebben szólani, mert Izsó Miklós ezzel a végső nagy élménnyel lelkében hagyta el néhány nap mulva örökre a sárospataki kollégiumot.

El volt-e már tökélve, hogy oda többé vissza nem tér? Szabadulni akart-e attól, hogy tógátus tanuló legyen, talán mert semmi hivatást sem érzett a papi vagy rektori pályára? Vagy a nagy műveltségű anyai rokonság volt azon a nézeten, hogy ilyen rossz tanulót kár tovább iskoláztatni?

Mielőtt a kollégiumot elhagyta, 1847 július 16-án még sajátkezűleg „subscribált", azaz jogot szerzett a felsőbb tanulmányokra. Iratai között csak egy bizonyítvány van meg, az 1846/47-diki utolsó tanévről s ezt Csoma Mihály, az oratori osztály tanára állította ki, szeptember 1-én. Ez a dátum is amellett szól, hogy csak ősz felé dőlt el Izsó legközelebbi sorsa.

Egészen tévesen és minden alap nélkül állítja tehát Szana Tamás, hogy „Izsó akkor végezte be a nyolcosztályú gimnáziumot, mikor a szabadságharc hullámverése már a vidékre jutott s fegyverbe szólította az ideálért lelkesülő fiatalságot . . ."

Először is a Thun-féle Organisations-Entwurf alapján a pataki kollégiumban 1851 óta a volt oratori, az Izsó által végzett utolsó osztályból lett a gimnázium hatodik osztálya. Aztán, amint tudjuk, Izsó a Patakon töltött hatodik év végén, 1847 július 16-ika után

EGO EIMI
PENTELEI MOLNÁR JÁNOS FESTMÉNYE
A KIS ÁLLAMI ARANYÉREM NYERTESE

hagyta el a kollégiumot, — akkor a szabadságharc még sehol sem hullámzott és nem szólított senkit fegyverbe.

Azontúl a sárospataki főiskola anyakönyveiben az ő neve többé elő nem fordul

De van más bizonyíték is amellett, hogy a nyári szünidő után a kollégiumba többé vissza nem tért.

Rimaszombaton felkerestem Izsó Miklósnak egyik ma is élő, közbecsülésben álló kortársát, Kalla Mihály építészt. A magas életkora mellett ritka épegészségű, friss szellemű férfiú vitéz honvéd volt, tüzér a Bem hadseregében. A leghatározottabban azt állítja, hogy Izsó Miklós már 1848 előtt ott volt Rimaszombaton, mint kőfaragó inas, a Jakovetz mester telepén. Világosan emlékszik, hogy Ferenczy István, a híres szobrász már 1847-ben lett először figyelmessé a serdülő, izmos legényre, mikor Jánosiban, Rimaszombat tőszomszédságában, a Szathmáry-Király család udvarának vasrácsos kerítéséhez az alapzati köveket faragta. Kalla Mihály a szabadságharc után közel három évet Losoncon töltött és csak aztán tért vissza Rimaszombatba, ahol Izsót, a 48 előtti találkozásuk óta viszontlátta és mindjárt ráismert.

Ezt a megbízható tanuskodást fontosnak tartom azért, mert megerősíti a sárospataki anyakönyvből kivilágló tényeket

Kétségtelen tehát, hogy nem a szabadságharc ragadta el az iskolától Izsó Miklóst. Majd arra is rákerül a sor, hogy mikor és hol állott be honvédnek. Akkor már másfél év óta nem tartozott a sárospataki kollégium kötelékébe.

Gyönge tanuló volt s ennél más magyarázatot keresni nem kell arra, hogy miért nem ment oda vissza, felsőbb tanulmányokra.

S valjon nagy kárára volt-e Izsónak, hogy

MEZEI MUNKÁSOK
KOSZTA JÓZSEF FESTMÉNYE
A RÖKK-JUTALOM NYERTESE

a rhetorok, a poéták és az oratorok közt az utolsók egyike volt s a római irodalomból, Livius magyarázataiból és a többi tantárgyakból vajmi keveset tanult?

Hildebrand Adolf, a müncheni akadémia kiváló szobrásztanára „Das Problem der Form in der bildenden Kunst" című, nem régen hetedik kiadásban megjelent könyvében érdekesen fejtegeti azt a sokat vitatott problémát, hogy a művészies ösztön a látásban és a képzetek megalkotásában mennyire sajátja a gyermekkornak. És mily rögtönösen akasztja meg azt az iskola, a művészettel szemben ellenséges tevékenységekkel és diszciplinákkal. Csak mint meglett férfi gondolhat a művész újra az iskolában elnémított hajlamokra és ösztönökre, melyek pedig gyermekkorának magától értetődő sajátjai voltak és magától értetődő gyönyörűséget szereztek.

Izsó Miklósnak őserejű, telivér fajtermészete nem engedte magát veleszületett sajátságaiból kivetkőztetni. Nem fogott rajta semmi ellenkező érdek, vagy zavaró kényszer. Viszont a neki való, az ereiben lüktető fajszeretetet hevítő befolyásnak testestől-lelkestől engedte át magát, a nép fiának naiv odaadásával, megfontolás nélkül és egészen.

A gyermekkori képzetek az ő lelkében soha el nem mosódtak. Visszatér azokra minduntalan.

Münchenből még 1861 március hó 21-én is ezt írja: „. . . Én, ki oly régen nem láttam a szeretett Hazát, vágyom hallani az andalító furulyaszót, látni a csendes falusi életet, mi lelkemmel összeforrt, mit már oly régen gyermekségem óta nem élvezhettem, de hogy soká ne beszéljek, ez valódi feleleventője volna búsongó lelkemnek . . ."

Kétségtelen, hogy anyai rokonságának és az iskolának nemesítő hatása volt reá. Csak éppen a művészi ösztönzés forrását nem lehet ebben keresnünk. Az ő anyai rokonságának körében, a papi vagy a rektori lakásokban a tisztes szegénység szinte erénnyé avatta a puritán, mondjuk teljesen művészietlen egyszerűséget. Ellenben a Rima és a Sajó közti tájon a szűrszabó, a fazekas akkor még remekelt az ősi cifraságokban. Még a faragcsáló pásztornál is inkább kerülhetett napfényre a művészi hajlam, mint az értelmiség körében. Szóval, a néplélekben sokkal elevenebben lüktetett a színek és a formák iránti fogékonyság. Izsó első és egész életére kiható benyomásai onnan eredtek.

Az anyai rokonság értelmi súlya és a kollégium tanítási fegyelme nem akasztotta meg az ő faji sajátságának kifejlődését. Tanulni keveset tanult. De legalább sértetlenül vitte magával a Jakovetz mester kőfaragótelepére a benne szunnyadó természeti erőket. S ott egy lépéssel közelébb jutott az ő művészi hivatásához.

SZMRECSÁNYI MIKLÓS

MIKSZÁTH-PLAKETT
MURÁNYI GYULA MŰVE

szerencsésen kiszabaditotta. — **Urnapján** a terézvárosi templom körül elveszett egy szőke hajú, jobb lábára bicegő fiúcska; a ki tudna róla, értesitse elszomorodott szülőit, a szövetség-utca 7. sz. házában lakó Markovszky Jánost és nejét. — **A budai szinkör** vasárnapi előadásának: a »Háromcsőrű kacsá«-nak elég nagy közönsége volt. — **A népnevelők pesti egylete** e hó 12-én a »Disznófő«-nél nagy junialist rendez. — **A szini tanoda** e hó 19-dik társas estélyére, mely az Eötvös-villában lesz, 17-dikéig fogadnak el előjegyzéseket, a szinháznál és tanodában; részvényjegy két forint.

* **Hibaigazitások.** A Karácsonyi-dijra ez idén komoly drámai müvek, szomorú játék, történeti vagy polgári szinmüvek, drámai erkölcsrajzok, egyaránt pályázhatnak. — Bulyovszkyné asszony miskolci vendégszereplésének hiréből tévedés következtében maradt ki a harmadik darab: »Lecouvreure Adrienne« cime. — Egy hir cimében »Országgyülési számadatok« helyett számadások hibásan áll. — Az akadémiai közülésről szóló egyik, szedésközben megcsonkult pontja igy olvasandó: »Hangversenyekben az a szokás, hogy senkit sem eresztenek be előadás közben, hanem az elkésettek csak akkor juthatnak be, ha a programm egy-egy darabjának vége szakad.« E szokás behozatalát ajánljuk az akadémia közülés rendezőinek figyelmébe.

Vidék.

** **A választások** mozgalmától hullámzik az egész ország közélete. Szépirodalmi lapnak nem hivatása: e mozgalom minden részletét följegyezni; tere sincs különben rá; de mától fogva mégis mindig fogunk már e rovatban nehány adatot megemliteni. Eperjesen kezdjük, hol Bujanovics Sándor számadó beszédét nagy tetszéssel fogadták egészen addig, mig ki nem jelenté, hogy a Sennyey pártjához csatlakozik; ez a lépése, mint állitják, megválasztatását is kérdésessé teszi, noha különben mindenki becsüli tehetségeit és szereti egyéniségét. — Vácon Degré Alajos számadó beszédét zajosan éljenezték; ellenjelöltje is van azonban: ifj. gr. Ráday Gedeon. — Udvarhelyszék alsó kerületében Orbán Balázs ellenében Ferenc József unitárius jeles lelkészt és szónokot léptetik föl. — Székesfehérvárt Schwarz Gyula ellenében a conservativek gr. Zichy Nándort, a függetlenek pedig Pribék Antalt léptetik föl. — Szolnokon a szabadelvű párt Kövér Károlyt kiáltá ki jelöltjének, a más kerületbe távozó Horánszky Nándor ajánlatára. — Zentán Majoros István ellenében Zákó járásbirót léptetik föl. — Az aranyos-maróti kerületben Garami Rikhárd fővárosi tanár a szabadelvüek, gr. Migazzi volt-főispán pedig a jobboldali ellenzék jelöltje.

** **Komáromban** Rudolf főherceget Szőnyben Baumgarten várparancsnok, Zuber főispán és Pulay polgármester fogadták. A lakosság is egész szeretettel üdvözölte, midőn a városba érkezett. A trónörökös ez utja két célból történt. Először: mint tulajdonos, átvette a 19-dik gyalogezrédet, melynek legénysége ötnapi zsoldot kapott tőle; másodszor megnézte a várat gyakorlati tanulmány végett. A főherceg vasárnap ebédet adott, melyre a polgáriak közül a főispán, polgármester és Madarassy törvényszéki elnök voltak hivatalosak. Ma vagy holnap utazik el Komáromból.

** **Vidéki hirek. Debrecenben** a Tisza Kálmán tiszteletére rendezett lakomában vagy háromszázan vettek részt; a főispán a királyért, Tisza Kálmán a haza jóléteért ivott; az ünnepelt kormányférfi, kiért körülbelől huszonöten mondtak toasztot, lakoma után sétakocsizást tett a városban s ugy éljenezték, hogy egy szeretett fejedelmet sem éljenezhetnek különben; a miniszter vasárnap tért vissza a fővárosba. — **A szendröládi** ref. egyházközségnek a király kétszáz forint segélyt adott, leégett templomának fölépitésére. — **Szabó Imre** szombathelyi püspök e napokban a hévvizi fürdőbe érkezik, Keszthely mellé; tavaly is ottan volt s most utó-kúrára megy. — **Karlovicon** Hueber kir. biztos magyar és szerb beszéddel nyitotta meg a szerb kongresszust. — **Kecskemétről** valaki azt irja Veres Sándor jogász védelmére, hogy az a szamártövis-koszorút korántsem hölgyeknek, hanem egy mükedvelőnek vetette; oly alkalommal dobta azonban, midőn hölgyek is játszottak, s igy ez a mentség keveset ér. — **Körmöc** és B.-Lehota közt vasárnap délelőtt a Ruttkáról elindult vonat mozdonya és öt vaggonja a sinből kizökkent, s ezekben ugyan nem esett nagy kár, de a mozdonyvezető és egy málházó tetemesen megsérültek. — **A debreceni nőegylet** ujra megválasztá előljáróit, köztük a tevékenyen működő gr. Bethlen Mikó Róza urhölgyet, egyhangú lelkesedéssel. — **A kolozsvári operette-hez** Neszveda Riza kisasszonyt szerződtették. — **A „Szegedi Közlöny“**, melyet Lévai Ferenc tartalmasan szerkesztett, e napokban megszünt. — **Keresztesy József** módosi adó-ellenőrt befogták, mivel kiderült, hogy árvapénzek elsikkasztásaért elitélt szökevény, ki azóta saját neve alatt ujra állami szolgálatba tudott jutni; turpissága ugy sült ki, hogy földeket, házakat vett, a nélkül hogy örökölt volna. — **Rozsnyón** vasárnap volt Sárkány Boldizsár és Alexy Paula k. a. esküvője.

Bécsi hirek.

*** **A városi szinháznak** botrányos vége lett. Tegnapelőtt, hetfőn, Lessing »Bölcs Nathan«-ja volt kitüzve, de az előadás előtt kevéssel a személyzet azt az értesitést kapta, hogy ez lévén az utósó előadás, a tagok el fognak bocsáttatni. Ez annyira fölinditá Salomont, a személyzet egyik jobb tagját, hogy vette kalapját s haza ment. Ekkép az előadást a második felvonásban meg kellett szakitani. A függönyt leeresztették s Schönfeld rendező lépett ki, jelentve, hogy tovább nem játszhatnak, minélfogva a közönséget távozásra kéri. A hallgatók egy része a belépti dij visszaadását követelte s az előcsarnokban nagy zaj keletkezett, mire a rendőrbiztos a szinházat kiürittetté s a gázlámpákat eloltatá. Igy lett vége ama szépen épitett s Laube által nagy remények közt igazgatott intézetnek, mely a várszinházzal akart versenyezni.

*** **Bécsi hirek.** Király Ő Felsége, ki az elhunyt Selleny József hires képiró kétévi tébolydai költségét (7200 frt) a maga pénztárából födözte, elrendelé, hogy e művész hátrahagyott déltiroli tájképét (olajfestés) s két nagy szénrajzát: a »Braziliai erdő«-t és a »St. Paul sziget«-ét 2800 forintért vegyék meg a belvedere képcsarnoka számára. — **Payer Gyula** ama felolvasása, melyet a földrajzi társulat közelébbi ülésén tartott, egy fejezet az ő nyomtatás alá adott nagy munkájából; e fejezet a nagy hideg hatásait festi. — **Ő Felsége** nem megy Emsbe, mivel a német és orosz császárok udvarias levelet irtak, kérve, hogy a dalmáciai ut után ne szerezzen magának ujabb fáradságot. — **Bogdani Vanda k. a.**, ki pöréről lett hiressé, mult pénteken a brünni szinházban a »Szevillai borbély«-ban lépett föl s volt nagy közönsége, mely tapsolta, sokszor kihivta, sőt koszorút is dobott; éneke és játéka egyaránt tetszett.

Külföld.

*** **Amáliáról,** a közelébb elhunyt görög exkirálynéról irják a »Germaniá«-nak: mig Otto király az elhatározásban mindent igen megfontoló, a kivitelben pedig késedelmező volt, addig Amália királyné igen gyakran merészsége által tünteté ki magát s a nyargaló lóra is könnyen fölpattant. Egy ilyen lovaglás alkalmával történt, 1861 szeptember 18-dikán, hogy egy tulmerész atheni tanuló: Dosios Arisztides a Miaulin-minisztérium bukása után a királynéra sütötte pisztolyát. A tettest halálra itélték, de miután a királyné nem szenvedett semmi sérülést, büntetését élethossziglani fogságra változtatták, mely azonban már 1863 juliusában véget ért. A »Germania« levelezője, ki először 1852-ben látta a királynét, a következő adomáról is megemlékezik: egy frivol francia ez idő tájon egy kosárban száz almát s ily tartalmú levelet küldött a királynénak: »Paris egy almát nyujtott Venusnak; Felséged százszorta szebb, ezért küldök száz almát.« A királyné beperelte a franciát, de hogy mi történt az almákkal, arról hallgat a krónika.

*** **Kösenben** hosszas szenvedés után m. hó 24-dikén hunyt el Schmettau Ferdinande kisasszony 77 éves korában. Ő volt ama hires honleány, ki 1813-ban szép fekete haját tiz talléron áruba bocsátotta, hogy ez összeget is a szorongatott haza oltárára tehesse. Midőn ama nagy idők ötvenéves emlékünnepén Berlinben idézött, a királyi udvar többszörösen kitüntette. Később alapitványi hölgygyé is kinevezték s évdijat huzott.

*** **Blücher mint Mozart-énekes,** Egy német lapban olvassuk: »Hogy az »öreg Blücher« mint énekes is koszorúkat aratott, talán kevesen tudják és mégis ugy van. Blücher igen nagy tisztelője volt Mozartnak s a »Varázssipot« a zeneszerző legjelesebbb művének tartotta. Aachenben egy estélyen, az odavaló kongresszus alkalmával, melyben az osztrák és orosz császár s a porosz herceg is részt vettek, Catalani a többi közt Papageno hires dalát is énekelte. — Az öreg Blücher magán kivül volt elragadtatásában, s fölkérte az énekesnőt, hogy énekeljen még valamit Papageno szerepéből. Catalani mentegetőzött, hogy többet nem tanult be a dalműből. »Nem tesz semmit,« válaszolá Blücher, »mindjárt megtanitom; a »Varázssip«-ot én könyv nélkül ismerem.« »Mit! ön még énekelni is tud?« — kiáltott föl Sándor cár, — »akkor énekesi tehetségét be kell mutatnia.« — Az öreg tábornagy másodszor nem kérette magát s érdes s a mellett még eléggé hamis hangon dalolta el Papageno egyik dalát. Sándor cár mosolyogva adott jelt a tapsolásra s e diadal annyira föllelkesité az öreg Blüchert, hogy ezután még három áriát énekelt a »Varázssipból.« — A tetszés zaja nem akart lecsilapúlni s Catalani mosolyogva mondá: »Az öreg Blücher engem még jobban megvert, mint a franciákat; dalait jobban megtapsolták, mint az enyimeket.«

*** **A szultánnak** most hires vendégei vannak: két mohamedán szent, kikhez tudományosságra és kegyességre hasonlót aligha lehetne találni a mohamedánok közt. E szent pár elseje Sidi Abdul Bari, állására nézve az oroszországi mohamedánok mufti kebirje, s Samarkandban vagy Taskendben székel. Ő már igen törődött aggastyán, de azért nem állhatott ellen vágyainak, hogy Mekkát és Medinát meg ne látogassa s ekkép eddigi számos ciméhez a »hadsi« (zarándok) cimét is meg ne szerezze. Mult év novemberében hagyta el hazáját s Mekkába igyekezett. A vörös tengeren azonban hajótörést szenvedett, s életén kivül mindenét elveszitette. Mekkába érkezve a legnagyobb tüntetések tárgya lett s még a szent város tanárai is kezet csókoltak neki, a nagy seriff pedig vendégeül fogadta. Most már vissza akar utazni hazájába. A második szent Abdul Mathlub seriff Mekkából, saját állitása szerint a szent város első imánja (hitszónoka.) E férfi a mekkaiaknál azt a szerepet jászа, a melyet Hyacinthe atya Párisban, vagy Londonban. Mind a ketten nagy figyelemben és kitüntetésekben részesülnek ugy a hivőktül, mint magától az uralkodótól.

*** **Külföldi hirek. A párisi Vaudeville-szinházat** nyilvános árverelésen Lebaudy nevü vállalkozó vette meg egy milló száztizezer frankért. — **A Derby-verseny** nagy diját herceg Batthyány Gusztáv »Galopin« nevü paripája nyerte meg. — **Solomonu Nikolai,** ki 1848-ban erdélyi néptribun volt s aztán kivándorolt Romániába, ott közelébb meghalt szegénységben, 54 éves korában. — **Carina** k. a. tavaszi idényre a florenci dalszinházhoz van szerződtetve. — **A „Figaro“** szerint: Salvi vállalkozását főleg az hiusitotta meg, hogy a »Radamant« Moncelben, Nancytól húsz kilométernyire, az istálló egy kiálló szögébe lépett. — **A karlistákat** Balague mellett megverték s mint mondják: több karlista vezért is megöltek volna. — **Nifonu** romániai elhunyt metropolita négyszázezer aranyat hagyott hátra. — **Madridból** érkezett távirat szerint Socias és Patino tábornokok köztársasági összesküvés miatt elfogattak. — **Portsmouthból** távirják, hogy az angol északsarki expedició hajói, az »Albert« és a »Discovery« Mares vezetése alatt mult szombaton délután négy órakor kiindultak a szabad tengerre.

Felelős szerkesztő: **Vadnai Károly.**

Bérlet 54. szám.

NEMZETI SZINHÁZ.

Budapest, szerdán, junius 2-án, 1875.

A tudós nők.

Vigjáték 5 fel. Irta Molière. Forditotta Arany L.

Chrisale, jómódu polgár	—	Szigeti József
Phylaminte, neje	—	Paulayné
Aramande,) leányaik	—	Bogdanovics Kr.
Henriette,) leányaik	—	Helvey Laura
Ariste, Chrisale testvéröcscse		Komáromi
Belise, Chrisale testvérhuga	—	Szathmáry L.-né
Clitander, Henriette szerelmese		Náday
Trissotin, iró	— —	Vizvári
Vadius, tudós	— —	Benedek
Maris, szolgáló	—	K. Jászay M.

Kezdete hét órakor.

Ajánlkozás.

Egy jó családbeli özvegy s magános nő óhajtana egy előkelő családhoz mint háztartásvezető- vagy kis leánykák felügyelőjeképpen, minden dij nélkül elhelyezkedni. Becses felhivások Budapest, Esterházy-utca, gr. Degenfeldház I. em., 9. ajtószám **K. S.** cim alatt küldendők. 207

Hampel Győző

Budapesten, nagy-(három)-korona-utca 16-dik szám,

(Hampel-féle ház).

Napiárak vámfontkint.

Cukor, legfinomabb	24½	kr.
» finom . . .	24	»
Kávé, Mocca finom .	82	»
» **Cuba,** val. Bordeaux	88	»
» Cuba, legfino nabb	85	»
» Java, finom . .	78	»
Mandola édes . . .	46	»
Malozsa szőllő . .	39	»
Salátaolaj . . .	50	»
Házi szappan, szegedi	22	»
Gyertya, stearin 6-os s 8-as	50½	»
Rizs, olasz fényes . .	14	»
» Rangoon finom .	10	»
» Aracan jó . .	9	»
Lenose, stockerani . .	18	»
Borsó, hámozott, . .	11	»
Bab, kis és nagy . .	8	»
Szilva, valódi török .	18	»
Lekvár, slavoniai, édes	16	»
Mák, kék	24	»
Dió, egészséges . . .	12	»
Keményitő, jegecekben	18	»
» Tüllanglais	15	»
Pezsgő, francia, palack	3.50	»

Kivánatra az árukat házhoz is küldöm dijmentesen.

Cukorból csak süveg számra adok, a többi cikkekből pedig legalább egy vámfontot, miből 112=100 bécsi fontnak megfelel.

Üzleti helyiségem hétköznapokon d. e. 8—12-ig és d. u. 2—7-ig nyitva tartatik.

Vidéki szives megrendelések legnagyobb figyelemmel és pontossággal utánvétellel eszközöltetnek; minden e jegyzékben nem emlitett cikk a **legolcsóbb árakon** megszereztetik. 106

Tulajdonos: **Tóth Kálmán.** Kiadja és nyomatja az »**Athenaeum**« irodalmi és nyomdai részvénytársulat.

Berlini tárca.

(A svéd és norvég királyi pár látogatása.)

(V—i.) Majd ugy irtam a »svéd királyi pár.« Csak azután jutott eszembe, hogy mily nehezen esik nekünk, ha uralkodónkat valaki egyszerűen Ausztria császárának nevezi. Bizonyára a vétség elkövetése esetén nem szerettem volna egy kenderhajú norvéggel összekerülni, noha e nép épen nincs elragadtatva királya által. Midőn többi között a mostani fejedelem atyja : XIV. Károly némely csatornázási tervet közköltségen akart végrehajtatni, követséget inditottak hozzá, mely meggyőzze őt a dolog lehetetlenségéről. A király türelmetlenül kiáltott rájuk : »De hát mit akartok tőlem?« »Mink édes keveset, — válaszolt egy paraszt — s ha te is kevesebbet törődnél velünk, sokkal békességesebben élnénk meg egymás mellett.« De a berlini nép nem igy gondolkodik. Ő egy svéd és norvég királyi páron mindig talál elég látni és nézni valót. Meg aztán kivácsi nép van is mindig mindenütt, mely örömest ácsorog, tolong s tűri az oldalba ütéseket, persze csak ököllel, a mi angolos, s nem puskatussal, a mi egy kissé barbárabb. Lehetett jutni dupla porciókhoz is, — jegyzé meg egy itteni hirlap, — csak mondta légyen meg, hogy ő hirlaptudósító. Mig a berlini Thaisz Elek, akarom mondani Polizei-Direktor« : Mádai a királyi párt a pályaudvar egyik felén fogadta : addig a másik felén a kiváncsiak serege utat talált, hogy hódolatát szemtől szembe mutassa be az érkező felségeknek. A nagy tisztelet elragadta az embereket s felmásztak a még alig elhagyott vaggonokba is, hol az utazók podgyásza szanaszét hevert. Ha aztán találkozott olyan is, ki engedett a barátságos érzületnek Skandinávia iránt, s valamely kisebb emlékkel lepte meg magát e nem mindennapi esemény alkalmával, ugy ezt ki tudná neki rosz néven venni? A rendőrségnek, mely ezalatt a pályaudvar másik felén szép spaliert képezett, ilyesmi most nem is juthatott eszébe. A magas vendégek szerencsésen elhagyták a coupét. Magas vendégeket mondtam, s hogy szavamat nincs okom visszavonni, arra tanúm a gránátos gárda-ezred zászlótartója, ki noha egy fejjel magasabb társainál, II. Oszkár ő felségének csak a válláig ér. Pedig hát az itteni gránátos gárda legényei sem valami apró legények, s — mint látszik, máig is kamatoz még az az ötszáz tallér, melyet Frigyes Vilmos darabonkint fizetett egy hetedfél-láb magas mi haszna olaszért, vagy az az ezer tallér, melyet egy nagy kamasz morva legényért adott.

Különben II. Oszkár, a »konging af Sverriges och Norriges,« hiába ad németbaráti érzelmeinek kifejezést, hiába nagy költő és még nagyobb ember, a berlini nép kegyét megnyerni soha sem fogja. Már hogy is nyerné! Hiszen az a porosz tábornoki ruha is, melybe bujt, csak ugy lóg rajta, mintha isten kegyelméből lenne ott, s melle még a fekete sas-érdemrend narancssárga diszszalag a alatt sem feszül magasabbra! S ez nem kis vétség ama nép szemében, mely imádott államkancellárját is csak katonaruhában függeszti szobája falára, s mely naponkint százával nézi meg, ha vajjon jól csinálják-e a királyi lak előtti »vak parádén« a kanyarodást. Hogy mekkora itt a lelkesedés utósó években minden iránt, mi a katonasághoz tartozik, azt látni kell, elmondani nehéz. Azt hiszem, ennek a népnek ma már a szive is a dobszó taktusára ver s midőn a »Füsilier Gárda«-ezred sisakjain a magas forgó minden lépésnél egyet-egyet rendül, a nép ereiben is hevesebben lüktet a vér. A timárlegény meg a varga mester ép oly műértő itt mindenben, a mi Mars tudományához tartozik, (a borjú-pakolástúl egész a »Gewehrgriffekig«) mint az államtitkár, vagy a törvényszéki referens. Csak annak kellene még köztudomásra jutni, hogy béke idején egész Skandináviában fegyver nélkül megy sétálni a katona, s hogy a kopenhágai »Kongen Nytorw«, vagy a stockholmi királyi palota terén torka szakadtából fúhatja kürtjét az ezred zenekara, a mig három-négy ember megáll bámulni a parádét : s akkor örökké semmivé lettél Borussia szemében Skandinávia! s II. Oszkár király akciáit a berlini előtt minden érzelmes költeménye sem emeli fölebb!

A fejdelmi látogatásoknak ép ugy megvan a maga stereotyp egyformasága, mint az etiquette minden szabályának. Magyar ember, ha vendége jő, a »tavalyiból« állit eléje egy-két üveget, s »csöndes« hazai játékban (ferblin) mérik össze erejüket, (az egész lovagkorból ez az egy mérkőzés maradt még ránk;) mig a fejedelmek katonai ünnepélyességeket rendeznek egymás tiszteletére. Hogy az illető vendég véletlenül bornemissza, nem ért a ferblihez, vagy épen unja a katonai kiállításokat, az aztán az ő privát szerencsétlensége, melyen nem segithet senki. S itt, hol a német császárné is érdeklődik a sereg gyakorlatai iránt, alkalma nyilt ilyek felett tünődni nemcsak a svéd és norvég uralkodónak, hanem felséges nejének is. A nap keményen sütött, de a »tempelhofi« gyakorlatokon ott kellett lenniök.

Különben a fáradalmaknak megvolt a maga jutalma is. Este az operaházban diszelőadásúl Wagner »Tannhäuser«-jét adták elő. Jegyek a közönség számára csak ama megszoritással adattak ki, ha »Gesellschafts Anzugban« jelenik meg. Azaz: a nők leveszik kalapjaikat, a férfiak fehér nyakkendőt kötnek, a mint ezt jól megmagyarázta a szinlap. Hogy kesztyűt huzzon kiki, már nem merték követelni, a mi sok is lett volna olyan közönséggel szemben, mely a páholyokban is egyszerű utcai öltözetben szokott megjelenni, sötét kesztyűben vagy néha kesztyű nélkül s a nők kalappal fejükön.

Az ünnepélyességek tartanak tovább, s ha valami olyas fordulna elő a sorrendben, mi a »Fővárosi Lapok« olvasóit is érdekelhetné, azt utólag is megirhatom.

Fővárosi hirek.

* **Izsó mütermében.** A jeles szobrász mütermében, mely a lövölde mögött fekszik, még minden érintetlenül ugy áll, ahogy a művész azt elrendezte s mindörökre elhagyta. A tetőzet üveglapjáról beáradó világosság félig kész művekre, kézi mintákra, s több tanulmánydolgozatra hinti le sugarát. Az első teremben láthatók: Dugonics András gypszöntvényű mellszobra két példányban, ugyancsak Dugonics egész alakú szobrai kis mintázatokban, Zrinyi Ilona gypszmellszobra, melyet Izsó a múzeum számára készitett, de melyet a kormány szakértői nem fogadtak el, Zrinyi Miklós, a költő (melynek márványkidolgozása a nemzeti múzeumban látható), Egressy Gábor gyönyörűen sikerült mellszobrának gypszmásolata, továbbá Petőfi mintaszobra, mely azonban nincs teljesen bevégezve. Van a szobrok közt egy olyan is, melyet Izsó sohasem többszörözött; a Bernáth Gazsi mellszobra szatyrfülekkel, nemesen, szépen kivíve. A »fonóházi jelenet,« Izsó e gyönyörű genre-szobra, több kézi mintázatban látható. Különösen érdekes köztük egy agyagmintázat, mely után Izsó e jelenetet márványba akarta kidolgozni. A másik szobában több apró kézi minta látható, melyek, mint ilyenek, különösen a mintarajztanodának tehetnének szolgálatot. Van olyan is, mely egészen be van fejezve. Ilyen: a »részeg kortes,« a »házaló zsidó,« »Patikárus Ferkó« és az Izsó által »cigány Laokoon«-nak nevezett csoportozat. E kis kézi mintázatok közt látható Izsó első »Petőfi«-je is, a mint jobb karját ég felé emelve a »Talpra magyar«-t szavalja; továbbá a »mulató juhász« több kézi mintázata, egy »ételt vivő parasztasszony« s a »szegény anya« cimű kedves kis szobor, melyet a művész Nyilas Samu következő pár sora után készitett (saját kéziratában van a szobor mellé téve egy kis darab papiron):

Bizó hitnek, váró reménynek
Csüggedt szivében ad helyet,
Aztán fölébredt gyermekének
Nyujt tápláló anyatejet
És földerül, felejti, hogy szegény,
Tekintetét nyugtatva gyermekén.

Legérdekesebb azonban e kisebb kézi mintázatok és tanulmánydolgozatok közt egy teljesen bevégzett, szép mellszobor, melyre Izsó szerfelett büszke volt. Ez az Arany János mellszobra magyarországi (szárhegyi) márványból készitve. Méltó lenne, hogy e szép márványszobrot az akadémia szerezné meg magának, mint a jelenleg élő legnagyobb magyar költő s egyuttal akadémiai főtitkár mellszobrát.

* **Hauck Minnie k. a.** levelet irt angol nyelven a nőiparegylet elnökének, viszonzásúl ama szép köszönő iratért, melyet az egylet küldött neki jótékonycélú föllépése következtében. Válasza leforditva igy hangzik : »Asszonyom! Fogadja kegyed, valamint ez egyik legnemesebb célú egylet hölgyei is, az én legbensőbb köszönetemet ama figyelemért, melyet kegyetek mai nap irányomban tanusitottak. Kegyetek nagyrabecsült kitüntetése rám nézve mindenkor valódi öröm leend, még akkor is, ha istenhozzádot kell mondanom ez országnak, hol oly sokszor találkoztam szeretetteljes fogadtatással. Ugyanez alkalommal valódi örömérzet fog el, hogy talán én segithettem valamit — bármily kevés legyen is az, — a legnemesebb s legszükségesebb eszmék megvalósitásában. Még egyszer szives köszönetemet, önnek és a tisztelt hölgyeknek legnagyobb tisztelője, Hauck Minnie. Pest, 1875, május 24-én.«

* **Pest-megyének** is akad már monographusa. Galgóczy Károly akad. tag dolgozik ez érdekes munkán. Egyes részleteket már el is készitett s azokból be fog mutatni nehányat a megye statisztikai bizottságának e hó 9-diki ülésén, mely a megyeházban lesz d. u. négy órakor.

* **Az akadémia tőkéje** a mult évben következő alapitványokkal és hagyományokkal gyarapodott: tornyai Schossberger Vilmosné asszony alapitványa 2000 frt, Kőhalmi Németh Lajos hagyománya 2000 frt, Keserü Mózesé 200 frt, Deák Jánosé 100 frt, Fabó András akad. tagé 100 frt, Bézsán József végrendeleti hagyománya (részben jutalom-kérdésekre) 40,000 frt, Lévay Sándor cimz. püspöké 200 frt, Fochs Antalé 1000 frt, Hajdu Imreé szintén 1000 frt, Jakabffy Gergely végr. hagyománya 1000 frt és fia Jakabffy István évenkinti adománya, melynek tőkéjéről is már alapitólevelet állitott ki, 100 frt, Recker András hagyománya 200 frt, Barlanghy Lászlóé 1000 frt, Rosti Pál akad. tagé határozatlan összegben, Molnár István pataki tanár hagyománya 500 frt, gróf Csekonics János ujabb alapitványa 5000 frt; végre Bresztyenszky József 50 frt, Schwanfelder József kanonok 200 frt, Biró Albert 100 frt hagyományai.

* **Réthi Mihály** életrajzi adataihoz utólag még hozzátesszük, hogy az ő családneve Szikszay volt. Több lap azt irja, hogy ő legelőször a b. Eötvös »Tisztujitás«-ában tünt ki. A mi a darab cimét illeti, az való, de iróját tévesen nevezték meg. Azt a hajdan hires darabot, mely Szigligetit is nagyban buzditotta a népszinműi genre megalapitására, nem b. Eötvös irta, (ki az »Éljen az egyenlőség« szerzője,) hanem Nagy Ignác, a ki szintén a hamar elfeledett érdemes irók közé tartozik, noha nemcsak korára gyakorolt élénk hatást, hanem irodalmunk s főleg sajtónk fejlődésében is jelentékeny tényező volt.

* **Meghivás.** Izsó Miklós halála következtében a Petőfi-szobor ügyében lényeges intézkedésekre lévén szükség, a szoborbizottsági tag urakat f. hó 7-iki hetfőn délutáni három órakor lakásomon (Lipót-utca 42. sz.) tartandó bizottsági ülésre tisztelettel meghivom. Budapest, 1875. jun. 1. Tóth Kálmán, bizottsági alelnök.

* **Iparlovagi csiny.** Orvosnak, tudvalevőleg, mennie kell mindenüvé éjjel nappal, ha segitségül hivják. Hetfőn dr. Tarczy Zoltán kalap-utcai lakásába egy urasan öltözött idegen állitott be e szavakkal : »Orvos ur! a soroksári utca 64. sz. házában a betegen fekvő Rettich Emilia hivatja.« Mihelyt az orvos elvégezte rendelő óráját, sietett lelkiismeretesen a soroksári utcába. De ott a kijelölt házban olyan nevü nőt nem talált. A mint aztán haza tért : neje azzal fogadja, hogy nem találkozott-e az idegennel, ki ép most vitte utána a kivánt orvosi eszköz-tárcát? Az orvos meg volt lepve, mert ő nem kivánt semmit. Mindjárt eszébe jutott, hogy okvetlenül rászedték. Az az ember bizonyára leste, hogy mikor megy el hazulról. Akkor aztán az orvos névjegyével, melyet az első látogatás alkalmával az asztalról csenhetett el, bement a nőhöz s kérte férje nevében és névjegyével az eszköz-tárcát, melyet el is vitt, és bizonyára rögtön eladott. Az eszköz-tárca értéke mintegy nyolcvan forint.

* **Ép jókor!** Egy uri ember, ki a »krach« előtt vigan élte világát, utóbb kénytelen volt az alkuszi pályára lépni, hogy családját eltarthassa. De ezen a téren is oly nehezen boldogult, hogy e napokban már butorait készültek elárverezni házbér-hátralék miatt. Szerencsére aznap 4800 forintot nyert a kis lutrin. Ennek ugy örült, hogy nemcsak a maga házbérét fizette ki, hanem egy szintén ott lakó másik félét is, kit hasonló sors fenyegetett.

* **Két forint története.** A lapok irják, hogy midőn Izsó Bécsbe ment tanúlni, eleintén nem kapott munkát s oly szükségben volt, hogy már két napig nem evett mit sem. Egy este már arra gondolt, hogy kivégzi magát, midőn felnyitott egy magával hozott könyvet s abból két forint esett ki. Ez aztán (ha igaz a történet) megmentette. Éhségével kibékült s másnap Gasser adott neki munkát. Azt a két forintot pedig még pesti háziasszonya tette a könyvbe gondosságból, hogy el ne veszszen, miután addig a művész asztalán hevert. Huszár Adolf, az Eötvös-szobor készitője beszéli, hogy Bécsben csakhamar elismerték, hogy Izsónál alig van jobb márvány-munkás, persze azok közt, kiket a hires szobrászok segédül használhattak. Az is érdekes, hogy harmincéves koráig ő Isónak irta magát. Ekkor Szily Kálmán (műegyetemi tanár) azt mondta neki: »Ön most Bécsből Münchenbe megy s ha majd emlegetni fogják, neve után még majd azt hiszik, hogy német vagy olasz művész.« »Teszek ellene,« — viszonzá a művész s azóta Izsónak irta magát.

* **Rövid hirek.** **Pásztélyi** munkácsi püspök, ki jelenleg fővárosunkban időz, egyházmegyéje minden népiskolájában köteles tantárgygyá emelte a magyar nyelvet, miután az állam nyelvét tudni minden polgárra, igy az oroszokra nézve is, szükséges. — **Pálik Béla** »Juhakol« cimű szép festményét Zichy Ferraris gróf vette meg a képtárlatból; ritka eset nálunk. — **A philologiai társulat** ma d. u. hat órai ülésében (az akadémia kisebb termében,) dr. Baszel Antal Sallustiusnak »Catilina« és »Jugurthá«-hoz irt bevezetéseit ismerteti, dr. Pasteiner Gyula egy ókori athénei művész műhelyét, P. Thewrewk Árpád pedig az általa kiadandó »Hellen chrestomáthiá«-t. — **A központi honvéd-bizottság** felhivást adott ki az összes honvédekhez, hogy a régi honvédség érdekeiben, a menház ügyében sat. élénkebben buzogjanak. — **Keleti Gusztáv,** a mintarajztanoda igazgatója, jelenleg Párisban időz. — **Voigt Hortense** k. a. margitszigeti hangversenyének igen kis közönsége volt. — **Feleki** közelébb Tordán fog vendégszerepelni. — **A budai fenyitőszéknél** hetfőn kezdték meg Koronay István volt-ügyvéd bünpörének végtárgyalást; csalással, hamisitással s nején elkövetett gyilkossági merénylettel van vádolva. — **A Dunaszabályozásnál** vasárnap reggel egy Franciscetti nevü munkás saját vigyázatlanságából a Dunába zuhant egy kotró hajóról, de a »Szent-Gellért« csavargőzös vezetője: Schuchinger Károly

*

Az $184^{8}/_{9}$-ki viharok már úgy találják Szegedet, mint az Alföldnek *legelevenebb* városát. A nemzeti harczban oly tevékeny részt vesz, mint a Dózsa-lázadás óta egyszer sem. Látszik, hogy fölhevíteni csak a liberalis, egyenlőségi eszmék tudják. Új-Szegednél, Szent-Tamásnál derekasan viselik

Dugonics András szobra Szegeden.

magokat a szegedi fiúk. S a város összes népe, mely meglehetősen langyos és ingadozó maradt Bocskay, Bethlen, Thökölyi Imre és II. Rákóczy Ferencz alatt, teljes odaadással áll a hol diadalmas, hol megtépett, elhanyatló forradalmi zászlók alatt egész addig, míg a szőregi csatában az utolsó honvéd puskalövése is elhangzik.

Om II.

Az 50-es években, az elnyomatás alatt bár lassabban, de azután az alkotmányos fordúlattal kedvező szélben megdagadt vitorlákkal sebesen halad a város, mindinkább kezdi fölvenni egy jelentékeny kereskedelmi pont jellemvonásait s a nyugati városok csillámló külalakját, régi jóhírű gymnasiuma mellé fölépíti derék reáliskoláját, ipara, kereskedelme tágúl s fölveszi magába a mai követelményeket; künn a tanyákon fákat ültetnek, talajt javítnak, népiskolákat emelnek, benn pedig takarékpénztárak, bankok keletkeznek, a házak födele fölé kevélyen nyúlik föl egy pár gyár kéménye, hajói serényen szelik a Tiszát, pedig erejének több mint felét olyan dolgokra kell fordítania, a minőktől a legtöbb város mentve van. Szeged örökös háborút visel.

A szelíd folyású Tisza, mely bőkezűen árasztja áldásait reá, tavaszkor, midőn a hóolvadás kezdődik a hegyeken, gyakorta áll meg zúgva, háborogva kapuinál. Ez ellen kell védekeznie örökké. A töltések, gátak nagy összegeket és sok embererőt emésztenek el a műveltségbeli haladás elől. A lakosságnak jelentékeny része a földmunkára szánja és képezi magát. Ezek a kubikosok. A Tisza ellen szervezett hadsereg, melynek nagy gyakorlata van a gátak építésében, a víz *megfogásában*, t. i. a támadt réseknek zsákokkal való betömésében. S daczára a sok elvont erőnek, Szeged mégis a nagy városok közé küzdötte föl magát, melynek fényes jövőt jósolnak, noha él a legenda a népajkon, *hogy régi nagyságát akkor éri el a város, ha az ősapák visszajönnek.* — Im megtörtént ez a lehetetlenség is.

1879 márczius 12-ével a Tisza árja betört s elsöpré, romba dönté az országnak népességre nézve második városát. A szürke, piszkos ár, mely a város nyugati oldaláról ömlött be, gyorsan betölté a mélyedéseket és fölhágott a magaslatokra is. Elnyelte az apró házakat, csak imitt-amott látszott ki a vízből a fedél egy része, vagy a kürtő, néhol az sem. Az emeletes épületeknek a legfelsőbb ablakait nyaldosta az ár. Az egyik templomnak csak a tornya látszott. E zivataros éjszakán, melynek szomorú története egész Európa szívén végig rezgett, kigyúlt egy helyütt a város s a rémes láng bevilágítá a megdöbbentő katasztrófát, a diadalmas elem borzasztóan fönséges bevonúlását; pernyék röpködtek az üvöltő szélben, úsztak a dagadozó habokon s elborították a csónakokat, melyeken a menekülők eveztek. Félperczenkint tompa czuppanás, recsesenés jelezte közelebb-távolabb egy-egy épület összeomlását. S ugyanekkor, midőn több mint száz élet veszett el,

H Á Z.

old meg borssal és fahéjjal : az kappant szaggasd meg, rakd egy tálban, öltsd reá az levét, fedd be mindjárt más tállal, és ugy add fel.

12) *Szarvas kappant ilyen módon csinálj :* Végy agg tikot, vagy agg takast, melyet szépen melleszsz meg, hogy meg ne forrázzad : azután hátul egyik lábát mesd meg, és nyuzd meg : csak az lábát, szárnyát, és nyakát hadd rajta : azután a hol fel metszetted, vékony tővel szépen vard be : az csontjáról metéld le a husát, vagdald össze tengeri szőlővel, kis szalonnával, és rozmarinnal, higitsd meg tikmonynyal, borsot, sáfrányt, gyömbért végy bele, és ugy a torkán töltsd meg az husát : azután tedd forró vizben, hadd keményüljön : de keményen ne főzd, mert meghasad a bőre : főzd meg pennatában, hogy fel tartsa az fejét és az szárnyát. Hogy feladod csinálj valami sásat alája, az minéműt akarsz, édeset, borsosat. (Folytatjuk.)

Irodalom és művészet.

\+ (*Pályázat.*) A magyar kir. egyetem részéről, a néhai Schvartner Márton alapitványából dijazandó következő pályakérdés tüzeték ki : „*Adassék elő történeti fejlődése a magyar büntetőjognak az Árpádházi királyok alatt,* tekintettel az ősi intézményekre és azon befolyásra, melyet arra a kanoni jog s szomszéd népek intézményei gyakoroltak.“ Jutalomdij 105 ft. A pályamüvek magyar, latin, franczia vagy német nyelven, a szokásos módszerint fölszerelve, 1863. május 1-ig az egyetemi irodába küldendők.

⊙ (*Bulyovszky és Rózsaági „Gombostü-naptárt“*) szándékoznak szerkeszteni, mely augusztus hóra Lauffer és Stolpnál fog megjelenni. Előfizetési ára 1 ft. mely f. hó végeig a kiadókhoz küldendő.

\+ (*„Állandó külföldi regénycsarnok“*) czimü vállalatra nyitnak előfizetést Lauffer és Stolp, mint kiadók. A megjelenendő müveket *Hang Ferencz* forditja. E regény-csarnokból havonkint egy-egy kötet jelenik meg, s 3—3 kötetre 2 ftjával lehet előfizetni. A vállalatot id. Dumas „A regens leánya“ és „A királyné testőrei“ (Les trois Musquetaires) czimü müveivel kezdik meg. Az első kötet a folyó jul. hóban fog megjelenni.

⊙ (*A „Diogenes“ czimü humorisztikus hetilap*) első száma megjelent. Tulajdonos-szerkesztő *Szini Károly*, főmunkatárs *Kövér Lajos*. Ára negyedévre 1 ft. 50 kr.

△ (*Mészáros Károly, a „Dongó“ volt szerkesztője*) ily czimü munkájára hirdet előfizetést : „*Gyöngyfüzér*, kedélyes olvasmány serdülő ifjuság számára.“ Tartalmát illetőleg szerző igy szól : „Ezen „Gyöngyfüzér“ elbeszélő költeményekben 12 történelmi és ugyanannyi regényt és beszélyt füzend egy csokorba.“ Előfizetési ára 50 kr. diszkötésben 1 ft. A pénzek szept. 1-ig szerzőhöz Debreczenbe küldendők.

\+ (*Szeberényi Lajos azon „egyházi beszéde.“*) melyet május 4-én az orosházi ág. hitv. ev. templomban mondott, most egy kis füzetben nyomtatásban is megjelent.

⊙ (*Lapmegintés.*) Az aradi „*Alföld*“ mult vasárnapi száma elején az ottani cs. k. rendőrbiztosság kiadványát közli, mely szerint a nevezett lap első irásbeli megintésben részesittetik. A megintés azzal indokoltatik, hogy az „Alföld“ f. é. 142. számában egy kifakadást tartalmaz a herczegprimás és a magyarországi püspökök ellen, sajnálván, hogy ezek Rómában a püspökök népszerütlen feliratát a pápához aláirták. Ezenkivül a megintés szerint, a mondott lap több számából is katholicismus-ellenes irány bizonyul be ; miért is a helytartótanács elnökségétől leérkezett kibocsátvány folytán, az első irásbeli megintés az „Alföld“ szerkesztőségének kiadatott.

\+ (*Paulikovics Lajos, jónevü beszélyirónk*) „*Püspöky örnagy*“ czimü történeti regényére hirdet előfizetést. A regény hőse, Püspöky, I. Napoleon és Ferencz császár idejében érdekes szerepet játszott s regényes kalandjait és harczi viszontagságait tárgyalja a fennczimzett mű, mely 15—20 ivre terjed s előfizetési ára 1 ft. 40 kr. Beküldési határidő : augusztus vége, mikorra a regény megjelenendik.

\+ (*Az Akademia palotájához szükséges szobrokat,*) mint halljuk, Izsó Miklós, fiatal szobrász hazánkfia fogja készitteni.

⊙ (*Lauka Gusztávtól egy kötet költemény*) fog megjelenni Lauffer és Stolpnál. A könyv tapintattal összeválogatott komoly és tréfás költeményeket foglaland magában.

⊙ (*Gymnasiumi közlöny.*) A székes-fehérvári főgymnasium tanárai „*Gymnasiumi Hetilap*“ czimü, *Lauchsz Lőrincz* által szerkesztendő tudományos közlönyt adnak ki, mely oktobertől kezdve hetenkint egy iven jelenik meg, s előfizetési ára egész évre 5 ft, félévre 2 ft 50 kr. Az előfizetési pénzek Székes-Fehérvárra a cziszterciek házába küldendők. A programm több jeles iró és tudós nevét számlálja el, kik megigérték már közreműködésöket. Szerencsét kivánunk ez uj szaklapnak pályájához.

— (*Nyilatkozat.*) Az „*Egri Posta*“ eddigi kiadó-tulajdonosa, *Ceisler Lajos,* e jogáról lemondván, a nevezett lap kiadását s egyszersmind szerkesztését alulirt szándékozik átvenni. Addig is tehát, mig erre nézve az engedély felsőbb helyről *remélhetőleg* rövid időn megérkezendik : az „Egri Posta“ t. előfizetőit, — az elmaradt számok lehető helyrepótlásának igérete mellett — szives türelemre kéri. Eger jul. 5. 1862. — *Szabó Ignácz.*

△ (*Izsó Miklós jeles szobormüvét,*) mely a mütárlátban van kiállitva, *Reményi* eszközlése folytán, *Almásy* Pál vette meg 2500 ftért.

Vas. Ujs 1862, 333. l.

munkát) várhatunk közelebbről. Ez beszélyekből ál-
gyai Páltól, melyek négy kötetben Pfeifer Ferdinándnál fognak megjelenni.

+ (*Uj vigjáték.*) Tóth Kálmán legujabban „Vakok“ czimü vigjátékot ir.

+ (*A nemzeti szinház 25 éves fennállásának évnapjára*) aug. 25-re, a szinházi ünnepély prologját Jókai fogja megirni.

+ (*Érdekes munka.*) B. *Horváth Miklóstól* e napokban igen érdekes munka jelent meg, mely Törökország fővárosát ismerteti.

+ (*„Az 1849-ik évi magyar hadsereg fe'oszlásának okai.“*) Ily czimü munkára hirdetnek előfizetést *Potemkin* Ödön, mint szerző, s Lauffer és Stolp mint kiadók. Az előfizetések példányonkint 1 ftjával f. hó végeig a kiadókhoz küldendők be.

⊙ (*Az „Erdészeti Lapok“*) 7-ik füzete jeles szaktartalommal megjelent.

⊙ (*„Nagy-Körösi ünnepély.“*) czimü kis füzetben megjelentek azon ima, beszédek és emlékköltemény, melyek a nagy-körösi kórház-megnyitási ünnepélyekor mult hó 18. és 19-én előadattak. Ára 30 kr. A jövedelem a kórház javára fog fordittatni.

Egyház és iskola.

△ (*Iskolai vizsgálatok.*) A pesti helvéthitvallásu egyház elemi és középiskoláiban az idei nyilvános vizsgálatok, a reformatusok templomában f. hó 21-től 26-ig fognak megtartatni.

+ (*Botfalu evang. község,*) hat egyén kivételével, vissza akar térni az autonom egyházba, még maga a helység papja, Leska is kinyilatkoztatta, hogy ő kész elismerni Geduly szuperintendens urat.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

— (*Gazdákat érdeklő fontos hir.*) Előttünk fekvő eredeti levelek szerint *M.-Cormik* leghiresebb kaszáló- és aratógépkészitő Amerikából, e gépeiből Vidats gyárosnak két példányt küldött azon czélra, hogy azokat a mostani aratás ideje alatt szakértők előtt kipróbáltassa s ha a próba sikerült, késznek nyilatkozott, Vidatsékkal társaságban ezen gépeket gyártani illetőleg készittetni. Ezen levelek szerint ezen próbán M.-Cormik maga is jelen kiván lenni Figyelmeztetjük tehát a gazdaközönséget, hogy kik a gépeket maguk földjén kivánnák megpróbáltatni, e szándékukat tudassák Vidats gyárában két nyul-utcza 9 szám alatt.

— (*A magyar gépészet s különösen Vidats ekéi.*) E tárgyra nézve a következő figyelmeztetés küldetett be: Ismét meggyőződtem arról, hogy hazai gépészetünk most már a külföldivel tökéletesen kiállja a versenyt, sőt helyi viszonyainkat, véve azt tulhaladja. Ezen tapasztalást szereztem magamnak e napokban az ugarolás alkalmával. A mostani száraz időben a gazda legnagyobb feladata, földét jól megugarolni s e czélra, a mint én tudom, hazánkban alig van vidék, hol a Vidatsféle ekét ne használnák és pedig a legnagyobb sikerrel. Ezen ekének rendkivül jó munkája leginkább kitünik a tiszaháti rétek szántásánál, hol hasznos szolgálatot tesz és rendszerint kiüti a hires Howardféle ekéket is. Mi gazdák igen jól tudjuk, mikép az ilyen munka próbálja meg igazán az ekét. Én évek óta e czélra használom a jeles Vidats-ekét és őszintén ajánlhatom is minden gazdának, ki a földjét könnyü erővel is jól meg akarja munkálni. Földnépünk is annyira megismerkedett már ezen ekékkel, mikép előtte nem is eke, a mi Vidatstól nem került ki és szereti azt könnyü járása miatt. Mi gazdák leginkább meg tudjuk becsülni a jó ekét, mert tapasztalásból tudjuk, hogy a földnek is jobb termése van utána, annyival inkább meg tudjuk becsülni a derék Vidatsgyárt, minél inkább igyekszik az tökéletesiteni az ekét, mely az „add meg uram a mi mindennapi kenyerünket“ könyörgésünknek fő inditó eszköze. E czélból nem is szünöm meg ezen ekéket gazdatársaim figyelmébe ajánlani, különösen jelen munkaidőben s egyszersmind elmondani róla, mikép mellette a munkaerő is meggazdálkodható, mivel az oly könnyü járásu, hogy a legkisebb gyerek is szánthat vele. Ha pedig véletlenül valami részecskéje elkopik vagy eltörik, mi el nem kerülhető dolog, azt a gyár a legjutányosabban rögtön kiigazittatja vagy kicseréli, s igy a gazdaközönség semmiben sennakadást nem tapasztalhat. Különben Vidats gyárát már a külföld is ismeri, s multkor, mint a lapokban is olvasám, meglátogatták őt a Pesten mulató belga gazdák, kiket Hajnik Pál ur vezetett be oda; s ők is a legnagyobb elismeréssel voltak a gyárából kikerült készitmények iránt, melyek, mikép a „P. Lloyd“ londoni levezője irja, a világkiállitáson már is éremmel jutalmaztattak ujolag. — Julius 1. 1862. *Medve M.* ottományi közbirtokos.

⊙ (*Haladás a fényképezés terén.*) Nemsokára a fényképészek minden tárgyat eredeti szinében lesznek képesek lefényképezni. Ez ide vonatkozó ólfedezést Niepcede Saint Viktor tette. A sokat igérő találmány még nem tökéletes ugyan, de némi javitás után remélhetőleg igen jó szolgálatot teend a fényképészet terén.

+ (*Uj könyvnyomda Pesten.*) *Pollák* Károly, könyomdatulajdonos, könyvnyomda felállitására kapott engedélyt.

+ (*Óriás szőlőfürtök.*) Tours mellett St. Symphorienben három 26—28 hüvelyk hosszu szőlőfürt termett. Átalában a legjobb szüretre van kilátás Francziaországban.

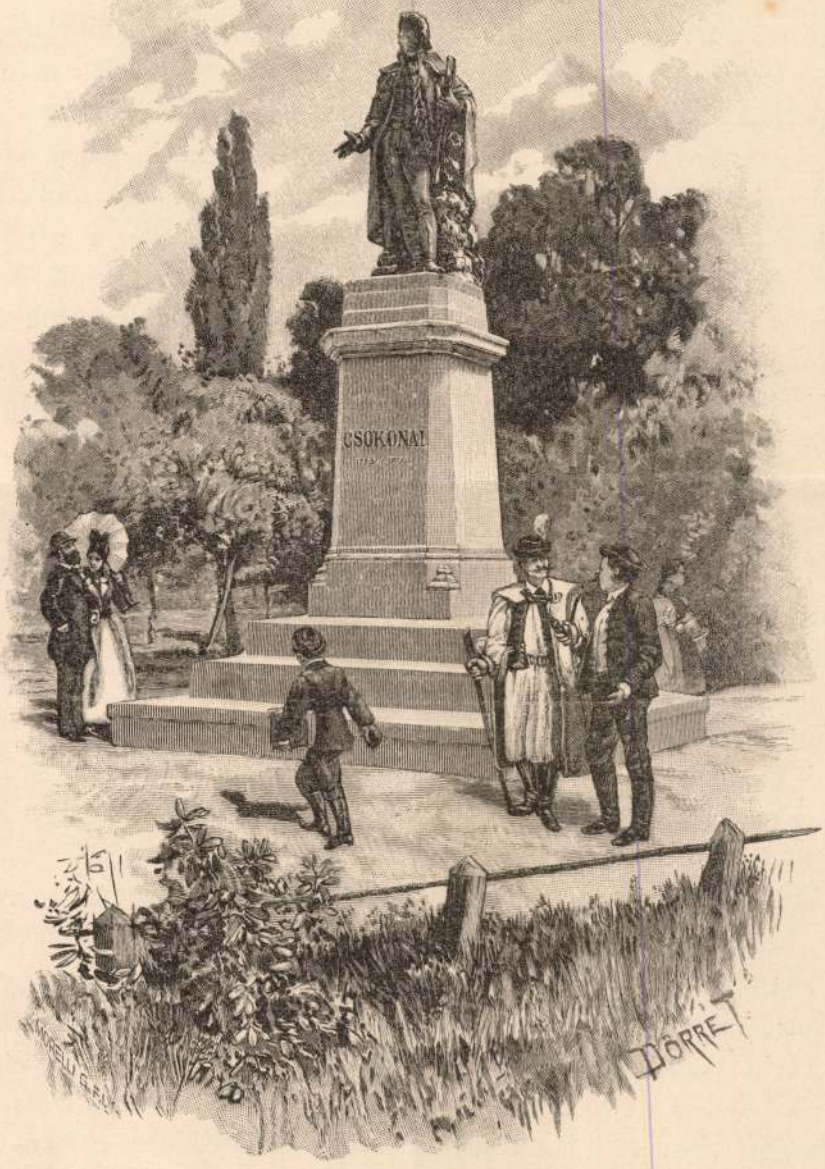

Csokonai szobra Debreczenben.

Om II.

sújtatott. Czéhbe lépő férfinak egy év alatt meg kellett nősülnie; a házasságtörést fejvétellel büntették; a hadból eltávozó polgár házát lebontották.

És a mellett magasra fejlesztették az ipart, a mezőgazdaságot, ápolták a tudományosságot, a reformált vallást. Híresek voltak ötvöseik, kik aranyból és ezüstből dolgoztak; még híresebbek a tudósaik, kiknek aranynál, ezüstnél becsesebb műveit a város nyomdája örökíté meg.

S a míg a bölcs népvezetők a kollegiumtól kezdve a csizmadiaszínig minden eszközét felhasználták a testi-lelki munka sikerének: a távol jövendőkre is kiterjedt a gondjuk. Egymásután vásárolták meg a szomszédjukban levő pusztákat, kevéssel azelőtt még virágzó falvakat, régi magyar nemesi családoknak, az Ohatiaknak, Szepesieknek, Zelemérieknek, Bajoniaknak ősi bölcsejét. Az idők mostohasága, a török pusztítások, az élet bizonytalansága más vidékekre, nagyobb erősségek oltalma alá kergette a nemességet, leveleik elpusztúltak, maguk elzüllöttek, kihaltak, vagy másutt más név alatt virágzottak tovább. Debreczennek területe azonban részint birtokvásárlás, részint szerencsés és óvatos pörlekedések útján mindig nagyobbodott, végre egy kis herczegséggel fölért.

A Rákóczy-szabadságharczból Debreczen városa megváltotta magát a fejedelemnek fizetett 25 ezer forinttal ezüstben, aranyban. A nemzeti fejedelmek és vezéreik mindenkor át voltak hatva annak a tudatától, hogy Debreczen fentartása mily fontos a nemzeti kulturára nézve, s ezért minden vérontó csapástól megóvták a várost, fiatalságát háborúba nem vitték; ha ellenséges tábor közeledett, a debreczeni népet előre figyelmeztették, hogy hagyja el a városát. S olyankor házaiban egy lélek sem maradt: az ellenség egy holt várost talált maga előtt.

A szatmári békekötés után, melynek előzetes pontozatai Debreczenben a Komáromy György czegléd-utczai házánál, a most is úgy nevezett Komáromy-házban állapíttattak meg, megszűnik Debreczen külön története. Mint királyi város, mint a tudományosság székhelye; a nemzet nagy történetébe beleilleszkedve tölti be hivatását: fizet, tanít, küzd és munkálkodik.

1849-ben a magyar kormány székhelye, kollegiumában ülésez a képviselőház, nagy templomában hirdettetik ki a függetlenségi nyilatkozat április 14-én. Augusztus 2-án itt vívatik meg a Nagy Sándor honvéd hada s a Paskievicsnek tízszerte nagyobb orosz serege közötti véres csata, sulyos veszteséggel a szabadságharczosokra nézve. E csata emlékét egy kő-oroszlán örökíti meg az emlékkertben. A muszkák által okozott pusztítás egy millió

Dömötör István

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI MÚZEUM

A legfiatalabb budapesti múzeum abban a dunaparti palotában kapott hajlékot, amely a kőépítésnek, a történelmi formanyelvekre támaszkodó, azokat váltogató XIX. század eklektikus építészeti irányának egyik reprezentáló alkotása a fővárosban. A parlament ez az épület, amely árkádjaival, ablakainak rengetegével, karcsú tornyaival évtizedek óta némán köszönti az alatta szüntelenül hömpölygő hullámokat s messzire látszó kupolájával, roppant tömegének nyugalmával úgy rajzolódik bele az ég horizontjába, mintha a magyar létnek förgetegek ellenére is elpusztíthatatlan erejét akarná szimbolizálni.

Sok mindenről beszél e nevezetes dunaparti ház négy homlokzata, folyosóinak labirintusa, fénylő kupolacsarnoka s a törvényhozói tanácskozások színteréül szolgáló képviselőházi és felsőházi ülésterme. Alaprajzában, méreteiben, külső és belső alakításának díszességében kiáltó ellentétként illusztrálódik például az az ország, amely e falakat emeltette és az az ország, amely ma a rendelt célokra használja. Mily különbsége a magyar valóságot jelentő életformáknak, lehetőségeknek és határpóznáknak! Gazdagabb eszközökkel építészeti alkotás magyar földön bajosan jött létre és hasonló eszközökre a jelen még csak nem is gondolhat, mint aminők a parlamentnél álltak rendelkezésre. *Steindl* Imre a kapott feladatban olyasmihez jutott, ami egész emberöltő alatt ritkán szokott építő-ambíciók számára kínálkozni. Mialatt a tervezőasztalon vonalait húzta és számításait végezte, nem kellett órákon át bajlódnia azzal a problémával, amely az építőelgondolásokat a realitás irányából kényszerű béklyók közé szorítja, az álmokat lehúzza a magasból a pénzügyi szempont prózai földszintjére. A mai „Zweckbau" anyagbeli puritanizmusa, az „új tárgyiasság" gyakori szegényszaga igazán mérhetetlen távolságban áll attól az időtől, amely e dunaparti palota első köveit és utolsó szögeit helyezte el. A nemzet két kézzel adott meg mindent, amire szükség volt, hogy a parlament úgy készüljön el, ahogyan elkészült: a jó és drága, a nemes építőanyagok köntösében, élénk közreműködésével a festés művészetének, a díszítő szobrászatnak és a művészi iparnak.

A sokrétű eszközök, a pazar építőanyagok mögött azonban kielégítő magyarázatként egyéb húzódik meg, mint az az egyszerű és kellemes tény, hogy ahol van pénz, ott van miből építeni. A régi magyar jómód, Budapest és az ország fejlődésének lendülete, az egységes államterület gazdagsága, valamint fajtánk keleti pompakedvelése csak egyfelől motiválja azt a bőkezűséget, amiről a parlament külső és belső arculata tanuskodik. Ami ezeknél a körülményeknél több és fölébük emelkedő: az a dunaparti ház gondolati jelentősége, a parlamentáris gondolat. Amikor az új országház építése időszerűvé lett, az ügy érdekében megmozdult anyagi áldozatkészség innen nyerte ösztönzését: magából az eszméből, az alkotmányosságnak ősi és soha meg nem szünt kultuszából. Abból a magyar közgondolkodásból, amely a nyugaton született hűbériséget, az oligarchizmust tápláló szolgai hódolat rendszerét lelkileg sohasem tette magáévá, az uralkodói hatalom gyakorlását csak a vele egyenrangú tényezőn, a nemzeti képviseleten, az országgyűlésen keresztül ismerte el jogosnak és törvényesnek. Abban a gesztusban tehát, amely a parlament építészeti pompáját megadta, az állam tehetősségén, a világháború füstkárpitjával lezáródó korszak anyagi eszközein túl az nyert kifejezést: az ezeréves piedesztálon, Európában az angol mellett legrégibb ily piedesztálon nyugvó alkotmány jelentősége és tisztelete.

Az új múzeum erre az alkotmányos életre, a nemzeti szuverenitást képviselő országgyűlésekre tartozó emlékeket gyüjtötte össze. Különböző időkből való bizonyságait az alkotmányfejlődésnek, annak a folyamatnak, amely emelkedéseivel és apályaival, elszánt küzdelmeivel, nagy és sokszor tragikus alakjaival voltaképp maga a magyar történelem.

*

Az országház számos kapuja közül az északi oldalon lévő XVII. számú kapun át visz az út a múzeumba, amely az ülésekre érkező felsőházi tagoknak is jól ismert bejárata. Földszinti és emeleti helyiségeket foglal el a múzeum s az első benyomás, ami a politikai történelemnek ebben a tárházában ér, az anyag bősége. Egyenest meglepő, hogy annak a témakörnek, amelyet a múzeum fel-

MAGYAR MÜVESZET
1933

ölel, ennyi darabja volt szétszórva, de a kegyelet által hosszú idő alatt megőrizve, magánosok birtokában. Mert az anyag nagyrésze innen került elő, *magántulajdonból és ajándékozás útján.* Előkelőségek és egészen egyszerű emberek történelmileg nagyértékű, sokszor családi kincs számba menő tárgyakat ajánlottak fel, még a tengerentúlról is gyarapodott a gyüjtemény.

Tizenhét kisebb-nagyobb termet tölt be a múzeum. Üveg alatt és a falakon: okiratok, híres régi és újabb országgyűlések határozatai, törvénycikkek, királyi kézírások, államférfiak levelei, képek, szobrok, litografiák, rajzok, érmek, bútorok, nyomtatványok és egyebek. Az anyag természetesen a történelmi sorrend szerint alakul az egymásra következő szobákban s ott kezd hirtelen megnőni, amikor a mult század első feléhez, a reformkorszakhoz jut el: ettől visszafelé számítva, csak három kisebb teremre való jutott a korábbi emlékekből.

Mindazt, ami a régmult idők lehelletét árasztó, nevezetes eseményeket és politikai nagyságokat idéző gyüjteménynek tartalma, érdekessége és tanulsága: itt nem részletezhetjük. A gyüjtemény természetét tekintve, ez a művészetnek szánt lapokon nem is lehet feladat. Néhány fővonással azért mégis idevázoljuk az anyag alakulásának vonalát, amelynek első, 1526-ig terjedő termében a főérdekesség Verbőczi Istvánnak századokra kiható műve, a Tripartitum. A második terem: a három részre szakadt Magyarország idején (1526—1723) az alkotmányosságért folyó hatalmas erejű, de végzetes kimenetelű harcok korának emlékei, közöttük egykorú metszetekkel, I. Rákóczi György és Apafi Mihály naplóival, az 1709-i labanc országgyűlés végzésével II. Rákóczi Ferenc és Bercsényi proskribálásáról. Az utána következő terem: a XVIII. század törvényhozási emlékei, a Pragmatica sanctio s Napoleon proklamációjával a magyarokhoz, már belépünk a XIX. századba. Nagyon gazdag a Kossuth-terem. A szomszédos terem a reformkorszak és a szabadságharc napjainak emlékeit sorakoztatja s egy másik helyiség a politikai karikatúrát. Az emeleti termekben a kiegyezéssel kezdődő korszak anyaga Deák Ferenc, Tisza Kálmán alakjai, a millennium dátuma, Tisza István körül tagolódik s a nemzetgyűlésen át a legújabb időkig jut a gyüjtemény, ahol a falról oly államférfiúi egyéniségek arcvonásai tekintenek le, mint Bethlen István és a tegnap még köztünk járt csodálatos aggastyán, Apponyi Albert.

*

Történeti irányú gyüjteményekben nem szokott hiányozni a művészet sem. Még hadtörténeti múzeumokban is találkozni lehet vele, remekbe munkált szablyán, pajzson vagy nyeregdíszen. Az országgyűlési múzeumnak szintén vannak ily vonatkozásai, a lépten-nyomon előbukkanó metszetekkel, kőnyomatokkal, rajzokkal, festményekkel és szobrokkal. Anélkül persze, hogy ezek az ábrázolások minden esetben történeti témájúak lennének. Legtöbb esetben nem azok: egyszerűen képmások, festett és mintázott emberi jellemzések s csak annyiban és utólag lettek „történetiek" azzal, hogy akit megörökítenek, az a közélet, az országgyűlési mozgalmak kisebb-nagyobb embere, a politikai aréna hőse volt.

A képek és szobrok múzeumi gyüjtése, magától értetődően az utóbbi szempont, a históriai érdekesség és nem elsősorban a művészi jelentőség alapján folyt. Az viszont a gyüjtemény szerencsés értéktöbblete, hogy anyagában a művészet oldaláról vizsgálva is vannak jó, számottevő, sőt kiváló kvalitású darabok. Azok között, amelyeket sétánkban ily címen jegyeztünk fel, mindenekelőtt egy mellszobor említendő, művészeti multunk egyik legizgatóbb alakjának, teljes kibontakozásában a korai halállal is gátolt *Izsó* Miklós szobrász-zsenijének alkotása. A szobor Ghyczy Kálmán, a Bittó-kormány pénzügyminiszterének, majd a képviselőház elnökének képmása.

Markáns, érdekes fejet mintázott meg Izsó, a formákra kívülről ráíródó és a mögöttük feszülő életteljességgel. A szobor (bronzszínűre festett gipsz) 1870 körül készülhetett, tehát akkor, amikor e teremtő lázaktól nyugtalan és küzködő életű művész sorsa kezdett jobbrafordulni, de már csak pár esztendő volt hátra belőle. A korának szokványaitól mentes Ghyczy-mellszobor képességeinek java oldaláról mutatta Izsó Miklóst, aki ily feladatai mellett tudvalevően a magyar néptípusok szobrászi kifejezésével is foglalkozott és nem rajta múlt, hogy alig juthatott tovább a kísérletnél, a probléma fölvetésénél. Az Izsó-biográfiák a Ghyczy-szobrot szintén említik ugyan, de az mégis az alig ismert művek közé tartozik. Az országgyűlési múzeumnak Zsitvay Tibor ajándékozta és ezt a helyet korántsem méltatlannak minősítjük, amikor azt mondjuk, hogy még méltóbb, illetve természetszerűbb hely lenne számára a Szépművészeti Múzeum.

Bécsi nyomású litografián a reformkor nagy eszmetermelőjét, gróf Széchenyi Istvánt a fiával ladik viszi át a Dunán. Széchenyi áll a csónakban, háttérben a pesti part és két „modern" Széchenyi-alkotás: a Lánchíd és a folyón sikló gőzhajó. *Sterio* Károly műve ez a színeinek apart üdeségével, gondos és gyöngéd rajzával ható, kedves biedermeyer-kőnyomat.

Két szobor, Tisza Kálmán és Szilágyi Dezső portraitja képviseli *Stróbl* Alajos mintázó stílusát, fölényes mesterségbeli tudását

⊙ (*Öngyilkosság szerelemből.*) A kerepesi-uton egy házmester 19 éves leánya szerencsétlen szerelme következtében e napokban villanynyal megmérgezte magát.

+ (*A városligeti tó kiásatását*) mult hétfőn kezdette meg 200 munkás. A tervezet szerint a tó 4 hét alatt annyira lesz szabályozva, hogy csolnakok járhatnak rajta és télen Pestvárosának elég jeget is szolgáltathat. A kiásott földből dombot emelnek, mely fákkal beültetve, a városliget egyik érdekesb pontját képezendi.

— (*Színészi fölhivás.*) Alólirt szinigazgató jövő $186^2/_3$ évre a szegedi szinházat levén szerencsés megnyerni — felszólitom a vidéki t. cz. szinészeket, szinésznőket, népszinmüi énekeseket és énekesnőket, kik társulatomhoz szerződni kivánnak, hogy e tárgybani bérmentes leveleiket N. Kállóba idősb Láng Lajos édes atyámhoz utasitsák. Szeged, sept. 12. 1862. *Láng Boldizsár*, szegedi szinigazgató.

△ (*Reményi Ede hangversenye.*) Beregszászról sept. 9-ről irják lapunknak: Augusztus 7-én érkezett hozzánk Láng Boldizsár dráma-és népszinmű társulata, s azóta közönségünknek az ujabb szinirodalmi termékek kerekded összevágó előadásával élvezetes estéket szerzett. Továbbá a mit hirlapi tudósitások után reménylettünk ugyan, de kételkedtünk benne : september 4-én *Reményi Ede*, hires hegedűmüvész körünkbe érkezett, fogadtatása meleg és tiszta magyar szivekből eredett volt. Megérkezése napján a minden müvészetet hőn pártoló derék gyógyszerészünk Buzáth Kajetán vendégszerető családi körében tiszteletére magyar zamatu barátságos estély rendeztetett. Az estély az örömet kifejező üdvözlő felköszöntések közt folyt le. Szombaton sept. 6-án volt Reményi hangversenye, melyet soha el nem feledünk. A müvész „Repülj fecskémje“ s a remekül eljátszott magyar dalok sokáig viszhangzani fognak füleinkben. A hangversenyen nemcsak a beregmegyeiek, hanem a szomszéd megyék távolabb helyeiről is számosan voltak jelen. Hangverseny után Reményi az olvasóegylet által rendezett estélyen jelent meg, hol aztán bucsut vett tőlünk s másnap Munkácsra ment. Kisérje utjában áldás-és szerencsekivánatunk! — *Beregi.*

△ (*Állandó szinház Maros-Vásárhelyt.*) Gróf *Teleki* Domokos egy, Maros-Vásárhelyen épitendő állandó szinház létesitésén fáradozik, s e czélból f. hó első napjaiban ott többekkel értekezletet tartott, melyben a többek között, *Bethlen* Farkas, *Toldalagi* Mihály, *Lázár* Mór, *Hutter* György, *Rindsmaul* Albert grófok, báró *Henter* József, *Gyárfás* Domokos, *Szilvásy* Sándor, *Dobolyi* Sándor, *Nagy* József, *Donáth* Farkas, *Nagy* Samu, *Filep* Albert, a város főbirája, a kir. tábla nehány tagja és több helyi polgár résztvett. Az alapszabályok kidolgozásával, a meglevő tervrajzokhoz mért költségvetés, a helyiség meghatározása és a szükséges pénzösszeg mily módon megszerzése iránti véleményadás stb. elkészitésével egy bizottmány lőn megbizva, melynek tagjai : gróf Lázár Mór, Dobolyi Sándor, Szentgyörgyi Imre, id. főbiró Fekete József, volt főbiró Pietrie Ádám, dr. Knöpfler Vilmos és Békessi Márk mint tollvivő. Ez alkalommal a lelkes báró Henter József és gróf Lázár Mór a szinházhoz szükséges telekrészt *ingyen* ajánlották fel.

+ (*Nyiregyházán összeütközés*) történt a polgárság és katonaság közt, s a „P. Lloyd“ szerint csak az ott állomásozó ezredparancsnok erélyes közbelépésének köszönhető, hogy nagyobb szerencsétlenség nem fordult elő.

⊙ (*A zentai ütközet évnapját*) az idén ünnepélyes istenitisztelettel szándékoztak megünnepelni. Este tánczvigalmat voltak rendezendők a városi betegápolda javára. A zentai ütközet, mint tudva van, 1697-ben sept. 11-én volt, melyben Eugen savoyai herczeg a törökön fényes győzelmet nyert. Az ellenségből 10 ezer a Tiszába fult, 20 ezer pedig a sánczok közt vérzett el. Roppant zsákmány került a magyarok kezébe, kiknek csak 600 halottjuk s pár ezer sebesültjök volt. Ily esemény megérdemli, hogy évnapja megünnepeltessék.

+ (*Patkóról*) a „Donau-Zeitung“ a következő épületes közleményt hozza : Patkó ref. vallásu, és még nem volt példa rá, hogy hitsorsosait megtámadta volna. Különösen a kath. plebánosokat rabolja. Mint minden hires elődje, ugy benne is valami lovagszerü van, különösen bőkezü népbeli „barátjai“ irányában, kik közt nem akadt eddig árulója, s talán nem is fog egyhamar akadni. Bizonyos fesztelenséget tanusit, mely a biztonság csodálatos érzetét tételezi fel, s látogatását néha előre is megizeni. Igy nemrég egyik plebánosnak azt izente, hogy „tudja, miszerint nincs pénze; de van jó bora, s azért fog eljőni, hogy egyszer már jól lakmározhassék.“ A szegény, szorongattatott lelkész, mint mondják, azonnal Pécsre ment, s nehány száz ftot vett fel kölcsön, hogy a rablóknak adhasson, ha betörnek hozzája. Ez fölösleges volt, mert Patkó a feszületre esketteti meg a lelkészeket, hogy nincs már több pénzök. Különben nem iszik más bort, mint melyet jelenlétében csapolnak a hordóból. Egy plebános, kivel Patkó a pinczébe ment, nem tudott a borszivóval jól bánni, Patkó erre átadta neki kétcsövü fegyverét, s maga huzta fel a bort. A plebános csodálkozva kérdezte, mint bizhatta fegyverét ily könnyedén reá. „Mert tudom, hogy kath. papnak nem szabad többet misézni, hogyha ölt,“ — volt a felelet. Patkó öt-hat legényével tetőtől talpig fel van fegyverkezve, lovon jár, revolver- és két csövü puskákkal. Jellemző Patkó azon nyilatkozata, hogy német faluban — a lelkészeket kivéve — sohasem rabol, „mert a német asszonyok azonnal pokoli lármát ütnek, összegyülekeznek, s őt embereivel bizonyára agyonvernék.“ — Nem is tudtuk, hogy a német asszonyok oly nagy vitézek!

⊙ (*Botrányos lopás.*) A hannoverai király udvari marchallja, Hedemann tbnok, az ország főurainak egyike, a királytól, midőn fürdői utjában kisérte, 90,000 tallért ellopott, s midőn a keresetet ellene meg akarták inditani, megszökött.

△ (*Hollósy Kornéliát*) e hó 18-ra várták Kolozsvárra, hol a kedvelt müvésznő egy egész hónapot fog tölteni.

⊙ (*Izsó Miklós, fiatal szobrász hazánkfia,*) mint már emlitők, *Arany* János és *Egressy* Gábor életnagyságu szobrait mintázta, s hogy e szobrok külön-külön 20 ftért megrendelhetők. E tárgyban aláirási ivek is bocsáttattak ki, de az eddigi eredmény nagyon elszomoritó, mert eddigelé csupán egyetlenegy aláiró találkozott! Nem szeretnők, ha e sajnos jelenség oka az irodalom és müvészet iránti közönyösségben gyökereznék.

+ (*A bécsi „Vorstadtzeitung“ szerkesztőségénél*) e napokban egy rendőrtiszt jelent meg, a ki házmotozással fenyegetés mellett egy megjelent czikk kéziratát követelte. A szerkesztő átadta a kivánt kéziratot.

+ (*Szomoru történet.*) A „M. Sajtó“ a következő, csaknem hihetlen eseményt közli. Buda-Ujlakon az albiróság egy szőlőtolvajt háromnapi fogságra itélt s arra, hogy vasárnap mise után a lopott szőlőt a templom előtt árulja. Ezen pelengérre állitás annyira meghatotta az elitéltet, hogy a biróság előtt kijelenté, miszerint készebb felakasztani magát, semhogy a szégyent kiállja. A nép azt beszéli, hogy az albiró (bizonyosan gúnyból) maga ajánlott neki pénzt kötélre. Az elitélt vasárnap reggelre csakugyan felakasztotta magát. A tiszti-ügyész már pert inditott az albiróság ellen, melynek tagjai mára voltak megidézve. Ismét egy szép tárgy a „Donau-Zeitung“-nak és érdemes társainak épületes elmélkedésére a magyar törvénykezés fölött. Annyi bizonyos, hogy az egész nemzetet fogják érte felelőssé tenni a „Donan Ztg“ et Comp. mert hát ez már igy szokás.

△ (*Csernovics Péter meglövetéséről*) a „Magyarország“ a következő részletet irja: A merény Szalárdon, saját lakásán követtetett el ellene; a lövés balvállán furódott keresztül. A tett indoka hirszerint a következő : Csernovicsnak a szalárdi határban nagy darab luczernása van, melyre a lakosság éjjelenkint marháit ki kezdte hajtogatni, elannyira, hogy már alig voltak képesek a tilalmat fenntartani. Igy történt, hogy a kérdéses éjjel maga Csernovics, tisztjei kiséretében kiment a tett helyére, hol a tilosban legelő marhákat behajtatta, sőt mint némelyek állitják, egyet az ott talált legeltetők közől meg is ütlegeltetett volna. Ezután hazament, és ablakán kinézett; ekkor történt a lövés. Hirszerint a tettesek, kiket Csernovics felismert, már elfogattak ; s az egyik tettét be is vallotta volna.

⊙ (*Kanizsán dalárda*) van alakulóban. Mult vasárnap e tárgyban gyülés tartatott. Kanizsa kétségkivül megbirna egy dalárdát.

⊙ (*Kecskeméten mükedvelő-társulat alakult*), mely jótékony czélokra 6 előadást rendezend. Hirlik azt is, hogy Molnár, budai szinigazgató, az őszi és téli idényt társulata egy részével szintén ott töltendi.

+ (*Elitélés.*) *Kvaternik*, az ismeretes horvát ügyvéd, egy tőle megjelent politikai röpiratáért egy hónapi fogságra itéltetett el.

+ (*Szomoru történet.*) Hamburg egyik fogadójában egy idegen épen azon pillanatban lőtte magát agyon, midőn katonai fedezettel megjelent rendőrügynökök léptek szobájába, hogy elfogják. Az idegen egy fiatal nő, állitólag neje, kiséretében érkezett Hamburgba, s az idegenek névsorában mint „Neumann Hermann gazdász Pestről“ szerepelt. Miután a rendőrség épen egy magyart keresett, kinek személyleirása némileg összhangzásban volt az idegen külsejével, megkisérté ezzel közelebbi ismeretségbe lépni, midőn e czélból szobájába lépett, ez épen akkor vetett véget életének. Az öngyilkos egy kis magyar városban postamester volt, Unger nevezetü, s nejét és gyermekeit elhagyva kedvesével külföldre menekült. Igy irja le az esetet egy hamburgi német lap.

+ (*Azon rablócsapat,*) mely Otocac és Polutic közt a postakocsit közelebb megtámadta, 40 emberből, többnyire katonai szökevényekből állt, kik közől többen katonai egyenruhát viseltek. A postakocsi-fedezetet is vadászkatonák képezék, kik ugyan vitézül védelmezék magukat, de a tulnyomó erő ellen sikeretlen volt minden erőködésök.

⊙ (*A postakocsinak Czegléd és Szele közt történt kirablását illetőleg,*) miről a Pol. Ujdonságokban röviden már emlékeztünk, ujabban a következő részletekről értesülénk : A czegléd-szelei országuton, a postakocsi indulta előtt Czeglédre, többen találkoztak egy három lovu parasztszekérrel, a melyen két urimódon öltözött nagy szakállu férfi vadászpuskával ült; a kocsis czifra szűrben volt. Ezen kocsin várta a két rabló a Szeléről jövő postakocsit, mert utasok ezen kocsit egyszer Czegléd, máskor Szele felé mentében találták. A mint a postakocsit az országut felé szemközt találták, a rablók kocsijokkal az uton keresztbe álltak, a 14 éves kocsist leszállani parancsolták, fenyegetőzések között a postatáskával együtt kocsijukra fektették, szűrrel beteritették, s a postalovat is a kocsi elé fogva, vágtatva Czegléd felé indultak, Czegléd közelében egy mellékuton Káta felé hajtván, a fiut a szekérről leparancsolták. — A rablást két czeglédi földmives távolról, félelmükben földre terülve nézte, és azonnal Czeglédre sietett jelentést tenni, miáltal Pesten előbb volt tudomás a rablásról, mint a szelei postahivatalban, miután a postafiu csak késő este ért haza gyalog. — A postatáskákban volt 22 ezer forint a kátai adóhivataltól, 8 ezer forint Jászberényből, és mintegy 8 ezer forint magánpénzküldemények.

⊙ (*Jótékonyczélu hangverseny.*) Marczaliban m. hó 24-én mükedvelői hangverseny rendeztetett az irói segélyegylet javára. A tiszta jövedelem 55 ft.

Nemzeti szinházi napló.

Péntek, sept. 12. „*A házasság rokkantjai.*“ Franciából magyaritott vigjáték 3 felv.

Szombat, sept. 13. „*Alvajáró.*“ Opera 3 felv. *Bellinitől.*

Vas. Ujs. 1862.

Vasárnap, sept. 14. „*Szökött katona.*“ Népszinmű 3 felv. Irta *Szigligeti.*

Hétfő, sept. 15. „*A kunok.*“ Opera 4 felv. *Császár Györgytől.*.

Kedd, sept. 16. „*Angyal és daemon.*“ Vigjáték 3 felv.

Szerda, sept. 17. „*Port a szemébe.*“ Vigjáték 2 felv. Ezt megelőzte: „*Tiszaháti libácska.*“ Vigj. 1 felv. Ez ismeretes vigjátékok oly kerek előadás mellett kerültek szinre, minőt várnunk lehetett. Ágnest Prielle Kornelia szeretetreméltó naivsággal. — Zabfalvit Szerdahelyi könnyed finom játékkal személyesitette. A másik darabban Szatmári L.-né a világ előtt nagyot játszó, de családi körében kedves házi asszonyt nagy élethűséggel, — Tóth a patiensnélküli, de jószivü orvost művészileg tükrözte vissza. Csak Szilágyi B. (Vilmos) volt feszes és kelletén tul hideg.

Csütörtök, sept. 18. „*Varázs-hegedü*“ és az „*Elizondói leány*“ 1 felv. operettek.

Budai népszinház.

Sept. 12- és 13-án a népszinház „örömünnepére“ történt készülődések miatt nem volt előadás.

Sept. 14. A népszinház megnyitásának „*örömünnepe.*“ A közönség, mely e nemzeti intézetet egy lefolyt év alatt csak gyéren pártolta látogatásával, ma rendkivüli számmal jelent meg. Az ünnepélyt a „Hymnus“ éneklése nyitotta meg. Ezután a zenekar egy „*nyitányt*“ játszott Bakodytól. Ezt „*Mult, jelen, jövő*“ czimü allegoria követte, melynek gyarló szövegét némileg feledteték az ügyesen rendezett képletek, melyek közt legjelesb volt az, mely előtünteté Magyarhon különböző nemzetiségeit, testvéries egyesülésben honunk czimerét vállaikon tartva, mialatt e hon nemtője reájok áldást mond. Legélethivebb volt a „*jelen*“, melyet egy összement kardal példázott. Majd a „*Zeneszerző*“ czimü uj magyar operette következett, zenéje *Allagától*, kinek szép tehetségétől ezuttal többet vártunk. Az ünnepélyt a *magyarországi nemzetiségek testvértáncza s a Rákóczy-induló* rekesztette be köztetszés között.

Sept. 15. Az „örömünnep“ folytatásaul: „*A szigetvári vértanuk*“ első felvonása és a „*Nőuralom*“ czimü vigjáték 3 felvonásban, előadva a nemzeti szinház tagjai által. A szinház most is szorongásig megtelt az összevágó s valóban müvészi előadás láthatására. A közreműködők egymást fölülmulták; de leginkább kitünt Jókainé remek szavalata s megrenditő játéka. A vigjátékban pedig Felekiné kedvteljes játéka mindenkit megragadott. A jeleneteket sokszoros tapsvihar szakasztá meg. Felvonás közben Bognár Vilma kedves csengő hangon pár dalt nagy tetszés közt énekelt.

Sept. 16. „*Zeneszerző*“ és „*A szerelmes kántor*“ magyar operettek *Allagától.*

Sept. 17. „*Csizmadia mint kisértet.*“ Népsz. 3 felv. *Szigetitől.*

Sept. 18. „*Nagyidai czigányok.*“ Népszinmű 3 felv. *Szigligetitől.*

SAKKJÁTÉK.

143-ik sz. feladvány. — Weisz J. A. tanártól (Budán).

Sötét.

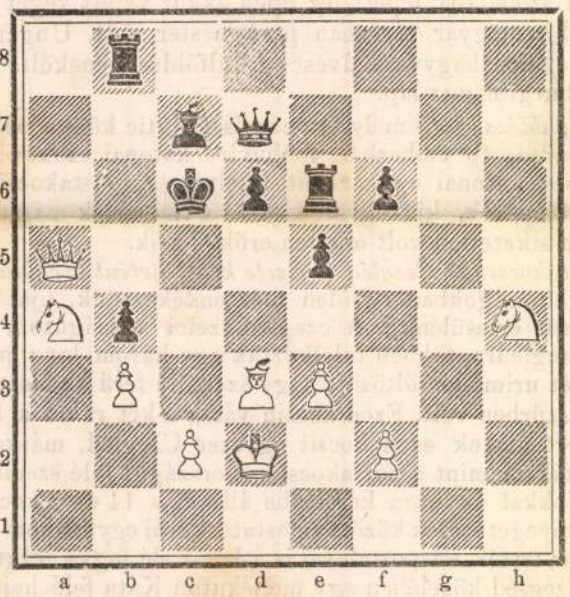

Világos.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 138-ik számu feladvány megfejtése.

(Dióssy Lászlótól Sz.-Mihály-Uron.)

Világos.	Sötét.	Világos. A)	Sötét.
1) F d 3 — h 7	f 7 — f 5 A)	1)	F e 8 — c 6
2) H h 5 — f 4	K e 5 — e 4	2) H h 5 — f 6	lépnie kell.
3) H f 4 — d 3 ‡		3) B — vagy H — ‡	

Helyesen fejtették meg. *Nagy-Marján:* Beöthy Maris. — *Veszprémben:* Fülöp József. — *Nagyváradon:* báró Meszéna István (a 137-iket is). — *T.-Sz.-Miklóson:* Frankl A. — *Kolonban:* Szegheő Antal — *Pesten:* Cselkó György. — *Gyepesen:* Kun Sándor. — *K.-Sz.-Miklóson:* Bankos Károly. — *Szabadkán:* Markovics Samu.

Szerkesztői mondanivaló.

6194 **N.-Varsányt.** M. J. A panaszt nem tehettük közzé; okát könnyü kitalálni.

6195. **Pest.** N. I. Önnek állitólag beküldött verseire nem emlékszünk.

6196. **Merengés az erdőben.** Zsenge kisérlet. Idővel tán jobbak is kerülnek ki ön tolláből.

6197. **Komárom.** R A. A küldeményt megkaptuk. Egy kis türelmet kérünk.

6198. Valaki a Vasárnapi Ujság teljes 8 évi folyamát, külön-külön csinos kemény kötésben, 60 ftért kész átengedni. Értekezhetni iránta a hevesi postahivatalnál.

6199. **Szüreti dal.** Különösen megragadó e strófa:

Igyunk, igyunk bőviben foly a must,
Együnk, együnk paprikás gulyáshust.
Must!
Hust!
E kettőt ne fussd!

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár		Gör.-orosz naptár	Izrael. napt.	⊙ Nap- kelet ó.	p.	nyug o.	p.	☾ Hold- kelet ó.	p.	nyug ó.	p.
September			Sept. (ó)	Elul								
21	**Vasár.**	**F 15** Máté	**E 14** Mát	**9 E 15** Joa.	26 Mát.	5	46	5	59	2	55	4	30
22	Hétfő	Móricz vért.	Móricz	10 Menodor.	27 Mór	5	47	5	57	4	6	4	53
23	Kedd	Tekla, Lin.	Tekla	11 Theodora	28 The.	5	49	5	55	5	18	5	17
24	Szer.	Gellért püs.	Gellért	12 Autonom	29 Gell.	5	50	5	53	6	32	5	41
25	Csöt.	Kleof., Fark.	Farkas	13 Kornél v.	**1 Tis.**	5	52	5	51	7	48	6	10
26	Péntek	Czipr., Just.	Nilus	**14 † felmag**	**2 Ujév**	5	53	5	49	9	5	6	43
27	Szomb.	KozmaDemj	Kozma D	15 Nicotás.	**3 Sab**	5	54	5	47	10	24	7	24

Holdnegyed: ● Ujhold 23-án, 10 óra 13 percz este.

TARTALOM.

Hunfalvy Pál (arczkép). — Az utolsó tárogató. *Szél Farkas* — Patócsi Zsófia és négy leánya. — *Bocskai Papp L.* — Az ó-kigyósi kápolna és sírbolt (képpel). *Zombory Gusztáv.* — Mezőégés Amerikában (képpel). — A viziló. — Böngészet a történet mezején (folytatás). *Gönczy Benő.* — Árpád sírja (folytatás rajzzal). Ifj. *Résó Ensel Sándor.* — Vegyes jegyzetek. *Bardocz Lajos.* — **Tárház:** Vidéki közlemények. — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. — Mi ujság? — Nemzeti szinházi napló. — Budai népszinház. — Sakkjáték. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Előfizetési fölhivás.

A

VASÁRNAPI UJSÁG

és

POLITIKAI UJDONSÁGOK

1862. évi aprilis—septemberi ½ évi és **julius—septemberi** ¼ évi folyama, **september hó végével lejárván,** tisztelettel kérjük t. cz. előfizetőinket, hogy előfizetéseiket mielőbb megujitani sziveskedjenek.

Előfizetési föltételek:

Postán küldve vagy Budapesten házhoz hordva:

A Vasárn. Ujság és Pol. Ujdons. együtt évnegyedre (okt.—dec.) **2** ft. **50** kr.
Fél évre azaz: oktober—martiusra 1862—63. . . . . **5** „ — „
Csupán Vasárnapi Ujságra évnegyedre (oktober—decemberre) **1** „ **50** „
Félévre azaz: oktober—martiusra 1862—63. . . . . **3** „ — „
Csupán Politikai Ujdonságokra évnegyedre (okt.—decemb.) . **1** „ **25** „
Félévre azaz: oktober—martiusra 1862—63. . . . . **2** „ **50** „

☞ A csupán Vasárnapi Ujság julius—decemberi félévi folyamából teljes számu példányokkal még folyvást szolgálhatunk, előfizetési ára **3** ft.

☞ Tiz előfizetett példányra egy tisztelet-példánynal kedveskedünk. A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik.

☞ A Politikai Ujdonságok jelenleg ☞ **7000** példányban nyomatván, s igy minden magyar és német lapok közt a legelterjedtebb, továbbá azon előnyénél fogva, hogy hetenkint csak egyszer jelenik meg s igy a kávéházakban, magán- s nyilvános helyeken a hirdetmények egész héten át fennfeküsznek, — bármi néven nevezendő ═ hirdetmények ═ közlésére a legjobban ajánltatik. — Pest, sept. 1862.

A Vasárnapi Ujság és Pol. Ujdonságok kiadó-hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

Felelős szerkesztő **Pákh Albert** (lak.: magyar-utcza 1. sz.)

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast,** egyetem-utcza 4. szám alatt. Pesten 1862.

szer fellobbant a remény, aztán hervadt a sír felé. „Hervadása liliomhullás volt, ártatlanság képe s a bánaté!“

Szorgosan rendelkezik mindenről, elmondja hol mije van eltéve. Rendezi pár filléres tartozásait. Sokszor kétségbeesve kéri az orvosokat, hogy adják becsületszavukat, hogy a nagy láz nem hervasztja el életét. Máskor Hugo Viktor mondását idézgeti: „A halál nem ott kezdődik, amikor meghalunk; de amikor elfelednek.“ Szinte önkívületi állapotban susogja a jó nagyapó versét, mit Laci bácsihoz írt: „Óh remélj, remélj egy jobb hazát“ . . .

Utolsó előtti nap még nóta csendül lázban izzó ajkán: „Nincsen annyi tenger csillag az égen, mint a hányszor eszembe jutsz te nékem“ . . . s hosszan elgondolkozik, hogy vajjon eszébe jut e ő Valakinek? . . .

Az ország első tudósainak tudománya nem bírja megmenteni . . . Az utolsó reggelen látományszerűen rebegi: „Megyek édes nagyapa — szebb ott künn a temetőben, mint Pesten . . . Sötét van . . . miért . . . gyertya . . .“ — ezek voltak utolsó szavai.

Kicsi szíve megszűnt örökre dobogni. A nagy költő családjáról letört a legfiatalabb rügy. Mintha csak addig tűrte volna égből ide tévedt lelke a földi porhüvelyét, míg előre elmennek azok, kiknek az ő halála a legkínosabb fájdalmat okozta volna.

Ravatalánál könnyezve mondotta Szász Károly gyönyörű elégiájájában:

„Jó emberek közé ment igazán,
Kik ott lakoznak ama jobb hazán,
S várnak rá a haza érkezőre,
Jó hogy várhatták, hogy nem ment előre.“ . . .

*

Arany Juliskát és Szél Piroskát a magyar irodalomtörténet nem feledheti, amíg Arany Jánost megbecsülni tudjuk. Arany Juliska Rozgonyi Piroska, Szél Piroska Toldi Anikó alakjában örökre élni fog. Ezért jogosan róta fel a Nepkelet kritikusa a Magyar Irodalmi Lexikonnak, hogy ily neveket, mint Arany Juliska, Szél Piroska nem találunk benne. (1927. 11. sz.)

Arany glóriájából egy csillámló sugár mindig oda fog vetődni nevükre, mert nékik szólt a költő legszebb igéje: A Lélek Él: Találkozunk!

Dr. Oravecz Ödön.

IZSÓ MIKLÓS.

(1831—1875.)

Szeptember 9-én volt száz éve annak, hogy megszületett Izsó Miklós, a modern magyar szobrászat úttörője, a legmagyarabb szobrásztehetség aki valaha élt. Tősgyökeres magyar szobrászat ő előtte nem is volt; a magyar szobrászat addig csak a külföldi művészeti virágzásnak gyenge mellékhajtása volt. Ferenczy István, a tragikus sorsú magyar szobrász, Canova és Thorwaldsen tanítványa, a klasszicista irányzat hűséges követője, érzésben ugyan igaz magyar, de ennek az érzésének nem találja meg megfelelő művészi kifejezését. A hozzáfűzött reményeket éppen ezért nem váltja be; az ő költőportréi hidegek, előkelőek. Mátyás király emlék-

De eltünvén a sötét felhő, az aggasztó félelem — újra a hit napja éled a nagy énekesben. Baráth Ferenc rajzolt egy szép képet Arany János családjáról. Ebben a kis Piroskát így írja le: „A gyásszal együtt született a finom idegzetű, eleven, fogékony leányka; öreg apjának leánya helyett leánya, öröme és vigasztalója!"

Az agguló költő újból elénekelhette, hogy „szívem ifjúl, gyermekké lesz, kis örömet nagynak érez." Droz Gusztáv francia író írja le remekül, hogy mily öröme van a vénhedő apai szívnek, mikor leánygyermeke serdülő korba ér. Arany, mint nagyapa élte ezt meg. Maga sohase volt büszke hírére, nevére, mégis boldogan mosolygott magában, hogy mint pipeskedik mellette a kicsiny Piroska, kinek őzike járása mintha azt muzsikálta volna a járókelőknek: Arany Jánosnak vagyok az unokája. A sziget agg fülemiléje talán csak akkor volt büszke az ő széphangú énekeire. Unokája boldog ragyogása többet ért szívének a méltóságos címet adó Szent István rendjel csillogásánál.

Óh, de sokszor sétáltak így boldog kettesben ott a királyleány szigetén a tölgyek alatt.

Egyet még el kell mondanunk. Arany János hátrahagyott levelezéseiből hiányzik egy levél, melyet a nagy költő unokája nevében hamisított. Mikor az áradó Duna habjai 1880-ban úgy elöntötték a Margitszigetet, hogy ezért Wohl Janka nem tudott búcsúlátogatást tenni az ott üdülő Aranyéknál, az akadémiai lakáson hagyott egy pár sort s egy kis üveg fenyő illatot adó parfőmöt. — Arany erre pajkos levelet írt Piroska nevében Ráckevéről, mintha őket a Duna árja oda ragadta volna el, Piroska mint jól úszó lett úrrá a habokon, a nagymama egy vízsodorta vaslapba kapaszkodott, de sajnos a nagyapát már 40 napja elnyelte az ár — s azóta se híre, se hamva, — így a fenyőillatnak rá nézve már nincs haszna. — Utolsó dévajkodása volt e hamis levél Arany Jánosnak. (Közölte Palmer Kálmán: Főv. Lapok: 1886. 293. sz.)

Arany halála után az Akadémia kegyeletesen meghagyta a régi lakást a gyászoló özvegynek, ki elfogadva azt, azzal köszönte meg, hogy úgy se nagy időre veszi már igénybe. Piroska maradt vigasza, öröme, ápolója. Az ő karjában halt meg 1885. febr. 19-én d. e., mikor unokája a reggeli lapokat már felolvasta neki.

A másodszor árvaságra jutott kis leányt, ki már akkor a pesti előkelő körök becézett kedvence volt, Arany László és neje vették magukhoz. Ez a csodásan harmónikus és széplelkű emberpár igazán gyermekük gyanánt szerette Piroskát, ki szinte félve döbbent fel e nagy szeretetre. Csupa kedvesség, jóság, gyengédség és hála volt, mint Arany László írja róla visszaemlékezéseiben.

Egyszer így szólt nagynénjéhez: „Nekem ilyen jó dolgom nem volt soha, mint nálatok. Talán nem is lesz soha. Ki tudja, mi vár rám? Hidd el édes Gizikém, legokosabb volna, ha most hamarjában meghalnék."

A jó nagyapó komoly akadémiai otthona után túl napsütéses, vidám volt a fasori új otthon. Viráglelke azonban mintha megérezte volna a korai, kétszeri átültetést. A nagy látnok unokájában mintha próféta lélek parázslott volna. Csodás sejtelemmel érezte korai végzetét. Egyik udvarlóját sokszor búsítá el azzal a kéréssel, hogy sok virágot hozzon majd a ravatalára.

A következő tavaszon emésztő kór gyúlt ki rózsás arcán. Pünkösd napján még egy-

művének nagyszabású terve sem a magyar lélek megnyilvánulása: Mátyás király lovasszobra nem a mi dicső Hunyadink, hanem egy parádés római császár.

A Búsuló Juhász.

Ferenczy tragikuma nem az, hogy anyagi eszközök híján az emlékmű nem tudott megvalósulni, hanem sokkal mélyebb járatú, belső tragikum: nem tudta megérzékíteni a lelkében élő ídeált, nem tud lelkesíteni, művészi hivatásának töviskoronáját viseli.

Izsó Miklós, az ő tanítványa szerencsésebb csillagzat alatt született: csupa élet és közvetlenség. Élvezi a művészi alkotás gyönyörét és egy csapásra meghódítja a lelkeket. Rimaszombaton Ferenczy mellett kezd dolgozni: mint egyszerű kőfaragó legény kerül Pestre és itt rögtön magára vonja néhány magyar író figyelmét. Ezeknek támogatásával végzi Bécsben és Münchenben tanulmányait és első önálló alkotásai fényesen igazolják a hozzá fűzött reményeket. *Búsuló Juhásza* általános művészi szempontból is kiváló alkotás és minden ízében színmagyar. Magyaros nemcsak ruházat és arctípus, hanem a magatartás, az arckifejezés, szóval a belőle kisugárzó lélek is. A magyar ember büszke önérzete, sztoikus nyugalma tartja féken a fájdalom hevesebb kitörését, melynek mélysége és igaz volta mégis átsugárzik az előkelő mérsékleten. Később ő is főleg portrészobrokat készített (ez a kor világszerte az emlékszobrok korszaka), de igazán lelkéből fakadó alkotásai azok a terrakotta szobrocskák, melyek a magyar népélet jellemző mozzanatait örökítik meg. Legismertebb a *Fonóházi Jelenet*, egy kedves népies szokásnak, a leejtett orsóért folyó tréfás versengésnek megérzékítse. Sok kedves szobrocskája közül csak néhányat emelünk ki; ilyenek a Táncoló Betyár, a Duhaj Kortes, Muzsikáló Cigányok, Arató Asszonyok, Haldokló Honvéd stb., csupa tőrőlmetszett magyar alkotás.

Alkotóerejének és munkakedvének teljességében, 44 éves korában szakad meg élete fonala. Debreceni Dugonics-emlékszobrát és pesti Petőfijét már nem dolgozhatja ki és végleges kialakítása nem az ő szellemében megy végbe. Az ő szelleme népéleti alkotásaiban fog örökké köztünk élni.

Dr. Láng Margit.

Ifjú Évek 1930/31. X. évf. 4-7.

Mindennap – az Élet Könyvéből.

Mi közöm teveled, Jézus?

Dec. 10. Márk 5. 1—5. Van ilyen ember elég a diákok között is. Tízpercekben, órák alatt, néptelen utcákon vagy sötét diáktanyákon szoktak ezek „dühöngeni". Semmibe sem veszik az iskola szabályait, a tiszta erkölcs törvényeit, nincs előttük isteni és emberi tekintély és „senki sem tudja megfékezni" őket.

Dec. 11. Márk 5. 6—16. Milyen hevesen tiltakozik a tisztátalan lélek Jézus közelsége ellen, milyen ösztönszerűleg tartózkodik minden javítási kísérlettől. Elzárkózik a tiszta gondolkozású társaságtól és könnyen kiszalad száján a lázadó szó: Mi közöm teveled, Jézus?

Dec. 12. Márk 5. 17. Nemcsak a tisztátalan lelkek kerülik Jézus társaságát, hanem az anyagias gondolkozású emberek is távol tartják magukat Tőle. Nem vállalnak közösséget vele, mert az ő szemében legnagyobb érték az emberi lélek, amiért érdemes minden áldozatot meghozni. Ő a te lelkedért is feláldozta magát, nem mondhatod hát, hogy semmi közöd hozzá.

Dec. 13. Márk 5. 18—20. Vele lenni! Ez a meggyógyult ember leghőbb vágya. Az ilyen rájön arra, hogy az életben semmi máshoz nincs annyira köze, mint Jézushoz. Az Úr azonban nem hív mindenkit apostolságra, de még a tisztátalan lelkűt is elhívja az erkölcsös életre. Lehet az ember a környezetében az Úr Jézus névtelen követője.

Csak Jézus segíthet!

Dec. 14. Márk 5. 21—23. Ez az ember kockára tette az állását, a népszerűségét, amikor a farizeusok gyűlölt ellenségéhez fordult segítségért. Téged se akadályozzon társaid véleménye, amikor elindulsz a diákbibliakörbe vagy a nem kötelező délutáni istentiszteletre, ahol megtalálhatod azt, aki egyedül segíthet.

Dec. 15. Márk 5. 24—34. Ismered-e már Jézust úgy, hogy Benne megtaláltad azt, akinek már a közelsége is egészséges életet ajándékoz.

Dec. 16. Márk 5. 35—36. Jézus segítő szeretetének egyetlen feltétele az ember részéről a hit.

Dec. 17. Márk 5. 37—40. A főember leányának ágyánál szembekerül a „bizakodó hit a nevető gúnnyal." A gúny mindig megszégyenül, a hit mindig jutalmát veszi.

Dec. 18. Márk 5. 41—43. Figyeld meg a kétségbeesett gyásznépet, amely sír, jajgat, temetésre készül. A Megváltó e tolongó, hervadt nép közé lép, mint az élet s az erő. Jézus nélkül még a te fiatal életed is hervadásra van ítélve, de Vele már most készülhetsz a föltámadásra. Erre csak Ő segíthet!

A megszokott Jézus.

Dec. 19. Márk 6. 1—6. A názáretbeliek előtt Jézus nem volt ismeretlen, nem volt ujdonság. Ha nem ismerték volna, bizalommal és ujjongással fogadták volna. Nem szoktál-e elzárkózni csodálatos hatása elől, csak azért, mert olyan megszokott keretek között jelenik meg előtted? Nem azért suhannak el nyomtalanul fölötted az esetleg kényszerűségből végighallgatott vasárnapi igehirdetések? Nem azért találod nagyon „könnyűnek" a hétről-hétre következő vallásóráidat?

Ünnepi örömhírek.

Dec. 20. Lukács 2. 1—9. Holnapra talán már nem kell készülni sem a latin, sem a mathematika órára. Azok az emberek, akik-

el is enyésztek. Ilyesmi Pozsonyban is jött napfényre a sz. ferenczieknek temploma egyik oldalán, egy tető lebontása alkalmával; azonban szivesen hiszem, hogy bár többé ott conservator nem vagy, lesz, ki erre illő gondot fordit.

Wiedter barátunk fényképezett sirköveit ismét örömmel forgatván, és Jansen Sel von Ybs-ét 1368-ból német körirattal találván, önként támadt bennem azon kérdés: vajjon meddig vihetjük fel mi a magyar feliratu emlékköveket? — Aranyom és ezüstöm nincsen; azonban a „*Bakonynak*“ velinre nyomott, di-zesen kötött példányával szivesen szolgálok annak, ki a Vasárnapi Ujság utján a legrégiebb emlékiratot közölni nem resteli.

A régi számok közt feltünt ugyanott Pemkirchen András de Zolonok (Schlaning) sirkövén létező ötös, mert mccccl, azaz: 1450 után ez áll: 1.4.5.0. Azon kérdésemre: előjön-e ezen szám máshol is igy honi müemlékeinken? Te legjobban felelhetsz; addig Isten velünk! *Rómer Flóris.*

Uti levelek.

I.

Salzburg, München, Augsburg, Ulm, Heidelberg, Straszburg.

(Folytatás.)

Páris, januar 6. 1862.

Nem lehet czélom mindazt, mit Münchenben becsest, szépet, müvészetit és nagyszerüt látni lehet, részletesebben tárgyalni, mert e sokképen igénybe vett becses lap hasábjaiból egy-egy embernek csak kevés juthat, s meg kell elégednem azzal, hogy csak röviden, s majd csak névszerint jelöljem meg a látnivalók roppant tömegét.

Első helyre kell tennem a Klenze által 1826—1836-ig római stylben épitett — most miután ujabb is van — *Alte pinakotheknak* nevezett nagyszerü képcsarnokot, mely IX teremben az ó-német, németalföldi, hollandi, spanyol és franczia s olasz festészeti iskolákból 592 nagyobb, s az oldalt eső 23 kis kabinetben szintén a különböző iskolák szerint rendezve 689 kisebb festményt foglal magában. Hosszu pompás mellékfolyosóján a *Cornelius* által tervezett s *Zimmermann* s mások által készitett, a festészet történetét, a legjelesebb müvészek arczképeivel ábrázoló *freskók* a megnézést igen is megérdemlik, mint szintén az épület földszinti részében levő mintegy 300 ezer darab *rézmetszetiára*, továbbá az ugyanott található *porczellán festmények*, s végül az *etruriai és görög vázák* gyüjteménye.

Épen nem tarthatom magamat, ki sem festész, sem kritikus nem vagyok, illetékesnek azt hinni, hogy azon festményeket, melyeket én igen szépeknek találtam, s melyek előtt perczekig álmélkodva s gyönyörködve álldogáltam, mások is szépeknek találják, s ez okból, bár magamnak őket igen is hiven megjegyzem, teljesen elhallgatom, kinek-kinek saját izlésére bizva a szép kiválasztását. Azt azonban még sem hallgathatom el, hogy *Rubens* festményei nagyszerüek és gyönyörük, s hogy a 2-ik terem északi oldalán 1667—1740-ig élt *Kupetzky János* hazánkfiának 139. sz. a. egy igen szép festménye van.

Ezen pompás képcsarnoknak édes testvére a Voit által 1846—1853-ig épitett *Neue pinakothek*, mely csupán XIX-ik századi, tehát ujabb klasszikus festményeket tartalmaz jobbadán ma is élő müvészektől; 5 nagyobb teremben mintegy 34 nagyobb, — 5 kisebb teremben mintegy 80—90 kisebb, — 14 kabinetben pedig mintegy 200—225 szebbnél szebb festményt foglal magában Az 1-ső kisebb teremben b. e. *Markó Károlyunktól* egy szép tájkép látható.

Egyik legnagyobb kincse Münchennek az ugyancsak Klenze által 1816—1830-ig jóni stylben épitett *szobortár* az ugynevezett *Glyptothek*, mely XII teremben az egyiptomi, görög és római szobrászat maradványaiból temérdek, olykor egyes megbecsülhetlen darabokat foglal magában. A VI-ik, Niobidák terme a görög szobrászat virágzási koráből legbecsesebb darabokat tartalmaz. A VII.—VIII-ik teremben *Cornelius* hires freskói láthatók.

Ezek után igen érdekes megnézni a szép Ludwigsstrassen levő, 800 ezer kötet könyvet, sok jeles kéziratot magában foglaló szép *könyvtárat;* ritka könyvei közt zár alatt láthatni azon *magyar* lithurgiás könyvet is, melyet, ha jól emlékszem, az Akademia számára müncheni Codex név alatt Jászai Pál másolt le.

Ugyanazon utczán a szép *Ludwigskirchét*, melynek nagyszerü freskói ismét a hires Corneliustól, gyönyörünél gyönyörübb üvegfestményei pedig müncheni müvészektől valók.

Ugyanott a *Ludwig-Maximilians-Universität* 1835—1840-ig Gärtner által épitett pompás épületét, tekintélyes gyüjteményeivel.

Az *uj iparmükiállitási palotát*, a *pénz- és éremgyüjteményt*, *természetiek, kövületek s physikai müszerek* tárát, az igen nagyhirü *érczöntödét*, mely azonkivül, hogy München egyes téreit és utczáit — mint a sétatért, a Maximilián-utczát s több más téreket — hires emberek emlékszobraival látja el: legujabban Amerikába Washington roppant emlékszobrát készité el. Különben készitett öntvényeinek gypszmásolatai egy melléképületben láthatók.

E közben bizonyosan utjába esik az embernek a kerek *Karolina-téren* az 1812-ik évi orosz hadjáratban elesett 30 ezer bajor emlékének szentelt, érczből öntött, 100 láb magas *obelisk*, ez azonban oly izléstelen valami, miszerint az ember nem tudja megfogni, hogy akadhatott olyan ember a ki ennek ilyenre csinálásába a XIX-ik században bele mert egyezni. Vagy a bajor vitézek kissé müvészibb emléket nem érdemeltek volna?

Ha a régi Monachiumon át a Terézrétre kikocsiz az ember, ott találja a *Ruhmeshallét*, *Bavaria* asszony irgalmatlan nagy érczszobrával; az igen szép palota Bajorország hires embereinek mellszobrait foglalja magában. A kinek ezek megnézésén tul is még ideje és kedve van München nevezetességeit felnézegetni, annak a *királyi palota kincsei és ritkaságai*, a *kert árkádjainak* némi hirben álló, különben elég iromba *freskófestményei*, a jelesebb *templomok*, melyekben majd az oltárképek, majd az üvegfestmények kitünők, maradnak még fenn nézni valókul, templomok közül az udvari kápolnácska, de különösen az *Au* külvárosban épitett remek plebániatemplom, épitési modorával, de még inkább oltár és ablakfestményeivel igen meglepő és kedves látványt nyujt.

E temérdek müvészeti kincset, mely egy sokkal nagyobb és hatalmasabb állam uralkodójának is becsületére válnék, kevesebb mint egy emberélet lefolyása alatt, legnagyobb részben a most is élő, 1848-ban azonban az uralkodásról lemondott *Lajos* király müvészetszerető lelke halmozá össze. Igaz, hogy mindezeknek egyremásra rohamosan történt összeszerzésével s létrehozásával a kis állam polgárait nem ritkán igen sulyosan terhelé; de az is igaz, hogy nevét nem egyptomi gúlák, de mükincsek fogják hirdetni. Fia, a mostani uralkodó király, Miksa, atyja megkezdett müvét szakadatlanul, de ugy látszik, mérsékeltebben folytatja.

S hogy e mügazdag várost illetőleg necsak érzéketlen tárgyakkal foglalkozzunk, meg kell emlitnem, hogy az iparmükiállitási palota tőszomszédságában van a vegyészkirály b. *Liebig* Iustus laboratoriuma s tanterme. Londonba jövő hazánkfiai nagyobb részint igen jól fogják ismerni e nevet, melynek viselője csak maga a földmivelési vegytan fejlesztése s mivelése által — minden kisebbittetése daczára is — minden országra, tehát egész világra szóló érdemet szerzett.

És végül nekünk is van itt egy kincsünk: a jövő számára a jelen sanyaruságai közt is csüggedetlen kitartással munkálkodó fiatal szobrász hazánkfia, *Isoó Miklós*.

Münchent elhagyva rövid idő alatt a mintegy 8 mérföldnyire eső *Augsburgba* jutunk. Az egykor fényes és hatalmas németbirodalmi város most csendes és aránylag néptelen. Azonban a salzburgi házakra emlékeztető alaku 4—5 emeletes házai, pompás szökőkutai, hatalmas vizvezetése, melyek még eredetileg a római korból származnak, emlékeztetnek, hogy e városnak egykor multja volt.

E multon merengeni nem akarok, s csak röviden számlálom el megnézni való nevezetességeit.

Augsburgban létemkor engem, mint orvost a látásvágy legelőször is 600 ezer forintba került uj kórházába vitt, melynek pompás berendezése, melegviz általi fütése s gyönyörü épülete megérdemlik, hogy mükedvelők is megnézzék.

Ott van egyik főpiaczán a dom, mely különben a különböző időbeli más-más fajta épités következtében oly szerencsétlen alaku, hogy a mellé majdnem támaszul rakott egyes részek közt valóban keresni kell a templomot. Fel kell azonban keresnem, mert egy derék utazó hazánkfia épen e lapok hasábjain irta azon figyelmeztetését, hogy e templomban van egy, állitólag az augsburgi ütközetben a magyaroktól elfoglalt ősi zászló.

Nem olyan szándékkal mentem ugyan a templomba, hogy ez ősi ereklyét onnan menten magammal viendem; vágyam azonban nem volt kevesebb, mint hogy ha csak kieszközölhetem, e zászlót Augsburg legjobb rajzolójával lerajzoltatom, lehető legkörülményesebben leirandom s megküldve a jó Vasárnapi Ujságnak, a dolog mintlétét hiven közlendem. — Miután a templomban nehányszor körüljárva zászlófélére sehol sem akadhaték, a templom sirboltja mellett lakó, majdnem mumiává aszott igen öreg egyházfit keresém fel, kitől megértém, hogy a zászló nyele az orgonakarzat egyik falára van felszegezve, zászlaja azonban, minthogy ezelőtt századokon át a templom aljában levő nedves rejtekekben tartották, tökéletesen és végkép elrongyollott, ugy, hogy mindőn ez ujabb, hágcsó segélye nélkül el nem érhető helyére valaha régen feltevék — már akkor nem volt rajta semmi jellegző, csupa foszlány volt az egész, ezt aztán megbolygatnom természetesen semmi szin alatt nem engedték.

Megnézni valók még a *városház termei*, hires festőktől származott, nem épen nagybecsü *festményeikkel*, a dom mellett fekvő *királyi palota*, melynek egyik sarokszobájában adák át V-ik Károly császárnak 1530-ban a protestans német fejedelmek a Melanchton által készitett augustana confessiót; — *a museum*; *a gyapot-fonó és szövögyár*; s annak, a ki ilyesmikben szintén szeret gyönyörködni, a *börze* és a hires, hazánk történeteibe is elég szomoruan beszövődött *Fuggerek háza*.

Ulmban, mely I-ső Napoleonnak 22 ezer emberrel, s roppant hadikészlettel egy felszólitására capitulált, nagyszerü váránál s Németországban legmagasb, most is tatarozás alatt levő templománál egyéb megnézni való alig van.

Innen az ut *Stuttgartba* visz, melyről, minthogy benne nem valék, semmit sem irhatok, de meg kelle emlitnem azért, mert szomszédságában fekszik *Hohenheim*, hires gazdasági intézetével, melyet az igen előre haladt, épen nem kedvező idő miatt (decz. 3.), fájdalom, szintén nem láthaték.

Ezután a közel fekvő Brucksal következik, melyet csak azért hozok szóba, mert osztó vasuti állomás, belőle indulván ki, az ut lefelé Stuttgartnak, felfelé *Heidelbergnek*, s a Párisba vivő utvonalban Karlsruhenak vezet.

Vas. Ujs. 1862.

Ha mindjárt csak félnapi idővel rendelkezhetnék is az ember, ne mulaszsza el meglátogatni az utból ugyan pár mérföldnyire félre eső, de sok tekintetben oly classicus *Heidelberget*. Midőn én az ősz vége felé ott jártam, természetesen meg valék fosztva azon gyönyörtől, hogy a gazdag természetet, a viruló növényzetet ünnepi fényes köntösében láthattam volna. Azt azonban első tekintetre önkéntelenül érzi mindenki, hogyha ébredt valaha valaki lelkében vágy, egy az előhaladott évszak által letarolt szép vidéket a, tavasz pompájában láthatni : ugy ez a vágy Heidelberg festői szépségü fekvésénél és vidékénél semmiképen el nem maradhat. A Neckar folyam partjáni hegyektől övezett fekvése meglepő szép, az egész szárazföldön egyik legfelségesebb kastélyromja pedig egy kis olymp, minőt csak a hajdankor istenei választhatának lakhelyül. Pinczéjében van a hires 3000 akós, üres nagy hordó, egy fából faragott kis törpe, s ennek műve: egy mulatságos falióra.

A város nevezetességei közt fő helyen áll déli Németországban leghiresebb egyeteme, az 1386-ban alapittatott *Ruperto-Carolina*. Igen sok, kitünő tanára közül elég legyen felemlitnem Európa legnagyobb criminalistáját *Mittermayert*; a most élő vegyészek egyik legnagyobbikát, a szinkép elemzés — századunk egyik legnagyobb horderejü találmánya — feltalálóját *Bunsent*, és természettudós társát *Kirchhoffot;* s végül ki félszázados tudori jubileumát a mult hónapban ünneplé, Németország legnagyobb sebészét, az ősz *Cheliust*.

Heidelbergből vissza Brucksalon és Karlsruhén át kevesebb mint fél nap alatt *Strasburgba* érve, Franciaországot köszönti az utas.

Strasburg erősitett határszéli város. Várát még a hires várépitő katona mérnök *Vauban* épité. A lakosok németül és francziául beszélnek. A város nevezetességei közé tartoznak gothstylben épitett gyönyörü *székes egyháza*, a *münster*, melynek tornya, a világon legmagasabbnak tartatik, a hires *csillagász óra*; De Saxe marechal mausoleuma; *Guttenberg szobra*, a hason nevü téren, mely igen jellemző; az ide való születésü *Kleber* tábornok emlékszobra, a *képtár*, a *városi könyvtár régiség- és pénzgyüjteményeivel*. Magáról a Münsterről lapokat lehetne beszélni, de minek, hisz csak látni kell. Strasburgban már igen is világosan feltünik a franczia élénkség, a város kövezete, a fény, az utczai lárma, csakhamar tudtul adják hogy a csendes, körültekintő Németországból kiértünk. Az utczákon csoportosan vigan danoló katonák háboritlan jó kedve mutatja, hogy itt a katonaság nemzeti.

A mint a Guttenberg téren Strasburgra emlékeztető képeket vásárolni egy könyv- és műkereskedésbe bemenék, alig kérdezősködém német nyelven a venni szándéklottak felől, midőn rendkivüli meglepetésemre és örömömre egyik segéd magyarul szólitott meg és üdvözölt. Idegen földön mily sajátságosan rezgi át az ilyen eset a lelket, hiába próbálnám leirni, azt tapasztalni kell. A derék fiu egy fiumei magyar hazánkfia, ki Pesten is forgott ugyan könyvkereskedésben, de a nyelvet még otthon megtanulta, már huzamosabb ideje, hogy külföldön tapasztalás végett több államban megfordult. Az estét kedélyesen együtt töltők az indóháznál, honnan esti IX. óra tájon megindulván, Nancy-n s Chalons-on át másnap délre Franciaország fővárosába, Párisba jutottam. *Kátai Gábor.*

A regensburgi kinvallató-kamra.

A regensburgi városházban még jelenleg is látható egy épségben fentartott kinvallató-kamra a középkori és későbbi igazságszolgáltatás rettenetes eszközeivel, melyeket megtekinteni, igen érdekes és tanulságos.

A kamra bejárata előtt egy pad látható, melyen a vádlott a kinvallatás előtt még egy negyedóráig ülhetett, mialatt önkéntes vallomásra határozhatta magát. Innen a kinzóeszközöket pontosan láthatta az ajtón levő nyiláson keresztül. Belül az előtérben balra egy pad áll, melyen a sebész, ki a kinvallatás tartamát a vádlott testalkatához képest meghatározta s szükségesetében sebészi segélyt is nyujtott, — s a hóhér foglalt helyet. Ez utóbbinak csak akkor volt szabad leülni, miután a vallatandó a meghatározott kinzóeszközhöz hozzáköttetett; magát a kézimunkát rendszerint a hóhérszolgák végezték. A jobbra látható rostély mögött ült a vérbiró, kinek két gyertyája ellenzővel volt ellátva, ugy hogy arczát a kinzottnak lehetlen volt felismerni; elővigyázati rendszabály volt ez, nehogy a vallatott, ha netalán kiszabadul, a vérbirót fölismerve, rajta boszut álljon.

A vizsgálóbirák a kinvallatást ugy tekintették, mint tudományt, melynek műkifejezéseire nem kis gondot forditottak. Majd minden vizsgálat azon kezdődött, hogy a hóhér a foglyot bizonyos utasitások szerint, melyeket a birótól nyert, jóval kikérdezé, mi azonban már meglehetősen kiméletlenül történt. Nehány nap vagy hét mulva következett aztán a „kinos kikérdezés," mialatt a vádlott megkötözve s rárakott sulyokkal fölhuzatott. E huzás enyhébb vagy keményebb volta kizárólag a biró tetszésétől függött, s fájdalom, ez utóbbi volt a szokottabb mód.

Ha a halálos itélet ki volt is már mondva, némely biró elég szivtelen volt, az elitéltet kivégeztetése előtt még egyszer kinpadra vonatni, hogy még valami vallomást kicsikarjon belőle, s tán azért is, hogy a kinzottnak borzasztó orditásában s arczfintorgatásában gyönyörködhessék. A szegény elitéltek gyakran összevissza zuzva törve kerültek a kivégzés helyére. A fogságban a kétségbeesés és öngyilkosság nagyban divatozott; s ha valaki önkezével vetett véget életének, azt fogták rá, hogy az ördöggel szövetkezett.

Iróasztal és szék a biró számára természetesen nem hiányozhatott, s ezek a rostély mögött álltak. Lássuk most sorban a kinzószereket. A kihallgatórostélytól jobbra látható a feszitőpad egy hengerrel, mely 400 ékalaku, keritett szeggel van fölszerelve, és „spékelt nyul" a neve. E mellett áll a felhuzógép egy fából készült háromszöggel — hóhérnyelven „a rosz Lizi" — mely által a vallatott hátrakötött karokkal s lábára aggatott nehéz kövekkel (egész egy mázsáig) háromszor felhuzatott s ujolag lebocsáttatott. Máskor meg lábait a gép alatt levő vaskapcsokba szoritva s karjait hátrakötve addig csigázták fölfelé, mig a biró a szegény bünhöncz csontjainak ropogását nem hallotta. E mellett enyhébb esetben két fáklyával mindkét oldalát egyszerre égették, ha pedig az égetés csak egy fáklyával történt s fölváltva majd egyik, majd másik oldalához tartatott, — ez sulyosbitás volt. 1492-ben Karg kamarással annyira vitték a kegyetlenséget, hogy kövekkel megrakva 14-szer huzták föl, ugy hogy karjai örökre megbénultak. A szerencsétlent arról vádolták, hogy Regensburg várost el akarta árulni, s a község és a császár ellen jogtalanságot követett el.

Egy másik neme volt a kinzásnak az, hogy a bünhönczöt ugy kötötték a faháromszöghöz, hogy az ennek alapján levő két csapot mellére irányozva, huzták a magasba, miközben hátát korbácsütésekkel borzasztóan felszaggatták.

Látható itt továbbá az ugynevezett „spanyol szamár," mely egy fölfelé álló, fölül élesre faragott, 6 láb hosszu s 1½ hüvelyk vastag deszkából áll; erre a vádlottat mezitelenen tették föl, hogy rajta lovagoljon, mialatt nehéz köveket raktak, vagy a műkifejezés szerint, sarkantyukat kötöttek föl lábaira.

A kinzóeszközök közt látható még az ugynevezett „gyóntatószék" vagy „szűzkebel," mely karszékhez hasonlit. Ülése favánkosból áll, melyből 100 kupalaku faszeg áll ki; erre ültették a bünhönczöt meztelenen, s mellére egy mázsás követ tettek, kezeit mellén összekötötték s karjain keresztül hátrafelé egy nyolczélü görfát dugtak, melyet két hóhérszolga szüntelen forgatott.

Van itt végre egy körülbelől 20 láb magas, négy háromélü görfával ellátott létra, hóhérnyelven „csuszoda" (Rutschbahn), melyen a vallatottat föl- és lehuzták, vagy testét kifeszitve fáklyával égették.

A sok száz szerencsétlen közt, kiket itt kinpadra vontak, volt az agg Liszkirchner Farkas polgármester is, ki nehány száz forintnyi pénztári hiány miatt az 1513. év nagyhetében egy nap alatt hétszer felhuzatott, hogy vallomást csikarjanak ki belőle, melynek folytán ugyanazon év husvéthétfőjén ki is végeztetett. Ugyanitt vallatták Schaafgotsche János Ulrik tábornokot is, ki a Wallenstein megöletésébeni részvétellel vádoltatott. Az ellene alkalmazott kinvallatás három óráig tartott. Miután fejére a halálos itéletet kimondták, birái, névszerint Götz tábornok, mint elnök, Slowota C., dr. Stralendorf, dr. Hildebrand, dr. Puchner és dr. Pindelmaier, még egy második kinvallatást is hoztak ellene javaslatba a császárnál, mert, ugymondák, ő már, mint elitélt, a büntetés rabszolgájának s holttestnek tekintendő, az itélet végrehajtása előtt tehát kinpadra lehet még vonni. Kivégeztetése 1635. jul. 23-án történt.

Mielőtt czikkünket bezárnók, legyen szabad még nehány szót szólni a hóhérok polgári állásáról.

A hóhérnak és szolgáinak a templomban csaknem mindenütt elkülönitett széke volt, melybe senki más bele nem ült, habár az egész templomban más üres hely nem lett volna is, mert a hóhér becstelen személynek tartatott. Az öngyilkosok irányában korlátlan joggal birt. Mihelyt ily esetről értesült, rögtön a helyszinére ment, s az öngyilkos holttestéhez lépve, a meddig onnan pallosa ért, azzal körvonalat huzott a holttest körül, s a mi e körbe esett, az mind az ő sajátjává vált. Az öngyilkos holttestét is ő temette el. Minden elhullott állat is kivétel nélkül az ő sajátja volt. Ha valaki p. o. elhullott lovát eltitkolta, hogy patkóit leszedve belőle hasznot huzhasson; a hóhér az ily ember ajtajába kést ütött, mely mindaddig ott maradt, mig az illető, megfelelő összeg pénzzel magát meg nem váltotta.

Egyveleg.

+ (*Az elveszett gyémánt.*) Egy spanyol krónikában olvasható, hogy Alfons, arragoniai király egykor sétája közben kiséretével együtt egy ékszerárusboltba lépett, az ott levő drágakéveket megszemlélendő. A király, miután szemeit eléggé meglegeltette, távozni akart, midőn az ékszerárus zavarodottan feltartóztatja s azt sugja fülébe, hogy egyikét legszebb gyémántjainak, melyek a jelenlevő nemesek közt kézről kézre adattak, sehol sem találja. A király eleinte megdöbbent, de csakhamar visszanyerte nyugodtságát : jó gondolata ötlött. Meghagyta t. i. az ékszerárusnak, hogy hozzon elő egy fazekat, s belső fenekét takarja el valami puha tárgygyal. Az ékszerárus engedelmeskedett. Ekkor a király, zsebébe nyult, s aztán kezét ökölre szoritva, a fazékba dugta, honnan markát kinyitva huzta ki ismét. „A mit én cselekedtem — mond szigoru arczkifejezéssel — önök is azt cselekedjék, mert a gyémántnak elő *kell* kerülni." Miután példáját a nemes urak mindnyájan követték, megparancsolta az ékszerárusnak, hogy kutassa ki a fazekat. Ily módon a gyémánt csakugyan előkerült, s a sikkasztó becsülete is mentve lőn.

⊙ (*Azoknak, a kik tubákolnak.*) Egy angol kiszámitotta, hogy a ki tubákol, évenkint 36½ napot veszteget el haszontalanul. Aligha nagyot nem füllentett az az angol, vagy az, ki az angolra e számitást ráfogta.

Gyó Miklós.

szobrászművész

A moszkvai magyar képzőművészeti kiállításon műveit szerepeltek.

Szabad Nép, 1951. Máj. 9.

Szíj Miklós.

szobrászművész

a moszkvai magyar képzőművészeti kiállításon művével szerepelt.

Magyar Nemzet, 1951. május 9.

Izsó Miklós

~~Hauszmann Alajos~~ 12, 13. l.

~~Herpka Kár~~ 154. l

~~Hermódi Herzl Bernál~~ 130 l.

~~Horovitz Lipót~~ 118, 120. l.

~~Hussár Adolf 37, 45 e. kv. l.~~

Izsó Miklos 37, 45, 47 l.

Jankó Janos 130. l

Jungfer Gyula 154. l.

Kacziány Géza 131 l.

Kádár Gabor 160. l.

Kegyes József. 132. l

Keleti Gyurtár 116. l.

Lázd

Lauser, Dr Wilhelm.

Die Kunst in Oesterreich-Ungarn II. Jahrg. Wien

1886 e. n.

mert az első követ maga a szobrász dobta a saját művére, még pedig éppen a leleplezés ünnepélyén.

A bronz-Kisfaludy ezek után még tizenhét évig állott Balatonfüred piacán. Az egész szobor egy óriási köpönyeg volt, amelyet egy fej koronázott és amely bronz-csizmán állott. Sokkal több nem volt rajta észlelhető a legnagyobb jóakarat mellett sem. De mint minden jóakarat, úgy ez is idővel lankadásnak indult. Hangok kezdtek hallatszani, amelyek egyre kedvezőtlenebbé és egyre hangosabbá váltak. Egy olyan balatonfüredi közvélemény öltött látható alakot, amely a szobor sürgős kicserélését követelte. Végre akadt egy főúri szobrász: báró Vay Miklós, aki vállalkozott rá, *hogy ingyen megmintázza Kisfaludy Sándor újabb szobrát.* A régi szobrot szépen leemelték kőtalapzatáról, négy ökröt fogtak eléje s meg sem álltak vele Bécsig, ahol beolvasztották. Így vált Kisfaludy Sándor első szobrából az, ami eredetileg volt, tudniillik: nyersanyag.

De ki volt a szobrász, aki a saját szobrának leleplezésén nem mert megjelenni? Természetesen megint csak Züllich Rudolf, ugyanaz, akinek Katona-szobrát éppen egy héttel előbb távolították el a Nemzeti Szinház elől. Mert a játék a történelem ritmusa szerint ismétlődött: megint akadt egy szoborbizottság és megint megtalálta pontosan azt az embert, aki a kitűzött föladat megoldására a legkevésbbé volt alkalmas. Ez a történet élénken alátámasztja a logikának azt a régi szabályát, hogy ugyanazok az okok ugyanazokat a következményeket eredményezik.

*

A 67-es kiegyezés előtt egyáltalán sok baj volt a szobrokkal. Mert akkor még javában virágzott egy szoborfelállítási tényező, amely a legfélelmesebbek közé tartozott, mert a legostobább volt. Ez a tényező, amely nélkül nem volt szobor emelhető, a cenzura volt. Egy vérbeli osztrák cenzor a legjámborabb képben, bronzban és márványban is forradalmi izgatást szimatolt. Ilyen izgatásnak minősítették például Kisfaludy Károly mellszobrának köztérre való állítását és évek peregtek le, míg végre, nagynehezen, megadatott a legfelső engedély, hogy a vígjáték ősmestere a Nemzeti Múzeum kertjében közszemlére kerülhessen. Előbb azonban évekig tartó aktaváltásnak kellett leperegnie, mert a cenzúra mindenekelőtt kíváncsi volt arra, hogy milyen feliratot fognak vésni a szobor talapzatára. Megnyugtatták, hogy a felirat nem lesz lázító tartalmú, mert mindössze ebből a két szóból fog állani: Kisfaludy Károly. De ez nem nyugtatta meg báró Augusz helytartót, mert most már arra is kiterjedt a figyelme, hogy tulajdonképpen ki a gazdája ennek a szobor-ügynek? Kisült, hogy a Kisfaludy-Társaság. Hónapok múltak el, de engedély helyett újabb kívánságokkal lépett fel a cenzura. Fel kellett terjeszteni a Kisfaludy-Társaság tagjainak pontos névsorát is. Évek múltak így, a szobor darabokra bontva várta a Nemzeti Múzeum egyik poros raktárában a feltámadást. Ezalatt a művész: Ferenczy István, rég elhagyta Pestet és rimaszombati magányába vonult vissza. Szobra talapzatának terve is elkallódott. Idegen kéz, rossz terv alapján helytelen talapzatot készített neki és végül ebben a torzított formában állították fel a Nemzeti Múzeum kertjében. Így született meg egy szobor az elnyomatás korában. Képzelhető, hogy ilyen eljárás nem gyujthatott kedvet a közönségben emlékszobrok állítására.

*

Ám ne higyjük, hogy csupán a szobrász kezét kötötte meg a cenzúra. Kiterjedt az minden művészi ügyre, még az egyszerű kiállításrendezésre is, ami akkor politikai kockázatot is jelentett. Úgyis nehéz dolog volt akkoriban egy műtárlat nyélbeütése, százféle akadályt kellett leküzdeni, különösen a bécsi invázió miatt, amellyel szemben a magyar művészek szinte tehetetlenek voltak. E nehéz munkát még súlyosabbá tette a cenzúra beavatkozása.

A művészek csakhamar közvetlen közelből ösmerkedtek meg ezzel a hatalommal. Hiszen az idegen hatalom cenzúrája nélkül még művészi kiállítást sem volt szabad megnyitni Pesten. A cenzor előbb végignézte az összes tájképeket, a portrékat, a csendéletek almáit és poharait, a gipsz-képmásokat és ha nem talált bennük lázító elemet, megengedte a kiállítás megnyitását. Azonban előzőn be kellett mutatni a katalógust is, nehogy esetleg valamely egyébként jámbor festménynek vagy gipszszobornak a címe rossz politikai utakra térítse a közönséget. Mert a cenzor tisztában volt vele, hogy a művészek kiszámíthatatlanok. Így például Madarász Viktor 1853-ban ki akarta állítani egyik képét, amelyen a cenzor nem talált semmi kivetni valót; annál többet a címben. Mert Madarász „A kuruc és labanc"-nak keresztelte el a képét. Rögtön ki kellett javítani a katalógust és ebben a kép most már mint „Két testvér" szerepel. Persze az egész közönség tudta, hogy miféle két testvérről van itt szó.

*

Egy ilyen címügye nyolc évvel később Than Mórnak is akadt. Ő a divatos katonafogdosásról festett képet „Ujoncozás" címmel. Ebből az a baj támadt, hogy a cenzúra célzást látott benne a jelen állapotra és féltette ilyesmitől a derék tárlatlátogató polgárokat. A kép csak úgy kerülhetett a nyilvánosság elé, hogy a rendezők a katalógusban a következő, esetlen korrektúrával nyomatták le: „Ujoncozás az 1848 előtti időben".

*

Ám nem csupán a képek neve, hanem még a művészek neve is megkapta a magáét a derék osztrák cenzortól. Ugyanaz a Züllich, akinek két szoborhistóriáját már elmondottuk, 1852-ben Rómában tartózkodott és ebben az időben német nevét magyarral akarta fölcserélni. Valóban faragott is 1—2 munkát, amelyeken már új művészneve olvasható: Czélkuti. Ám ez a lázadás szöget ütött a cenzor fejébe, aki a szöget tovább ütötte a bécsi külügyminiszter koponyájába, amelyet ez azonnal továbbított a római nagykövethez és Züllich szigorú tilalmat kapott, hogy ilyesmit ne merjen többé elkövetni.

*

Ha a cenzúra keze így elérhetett egészen Rómáig, ne csodálkozzunk, ha megtalálta a ribilliót a közeli Svábhegy bozótjai közt is, bár azok akkor nagyobbrészt járhatatlanok voltak. A dolog úgy történt, hogy Széchenyi tisztelői 1860-ban kis emléket készíttettek Gerenday Antallal és ezt a Széchenyi-hegyen akarták elhelyezni. Ebben is forradalmi aktust szimatolt a cenzúra és csak egyévi kapacitálás és viccelődés után lehetett a hatósági engedélyt megkapni, pedig akkoriban a Széchenyi-hegy még olyan elhagyatott

volt, hogy az emlékmű legfeljebb a hegyi nyulakat izgathatta volna forradalomra.

*

Ilyen állapotok között és ebben a légkörben született meg 1863-ban az a gondolat, hogy ne csak a hegyen, hanem Pest város szívében is méltó és nagy bronzszobrot kapjon Széchenyi. Hiszen a „legnagyobb magyar" Pestvárosnak legnagyobb jótevői közé tartozott. Megalakult tehát a szoborbizottság és pályázatot hirdetett az emlékműre azzal, hogy abban csak hazai születésű, vagy itt letelepedett művész vehet részt. Semmi sem jellemzőbb, mint az, hogy rögtön megindult a nyílzápor Bécs felől. A bécsi sajtó szinte kommandóra csipkedett és gúnyolódott afelett való mérgelődésében, hogy a pályázat feltételei elütötték a kövér falattól a bécsi szobrászokat, a megbízást tehát biztosan valamelyik rebellis magyar fogja megkapni. Azonban itthon is bajok keletkeztek. Mert a szoborbizottság jónak látta a beérkezett pályaművek közül a legszürkébbek egyikét: Engel mintáját elfogadni és mellőzött néhány sokkal tehetségesebb szobrászt. Emiatt viszont a hazai hirlapírók fújták meg a riadót. Ilyen barátságos körülmények közt mintázta meg agyagából a hatalmas méretű szobrot Engel József, a kölcsönkapott pesti Lovarda udvarán. A dolgok menetébe azonban hirtelen és váratlanul beleszólt maga a szobor. Egy szép pünkösdi napon ugyanis az óriási agyagminta egy pillanat alatt összeomlott és hajszálon mult, hogy nem temette maga alá a mestert. Azzá vált, ami volt: néhány fuvar agyaggá.

Az egészet újra kellett kezdeni és 17 évnek kellett leperegnie, míg végre meg lehetett ülni a szobor leleplezésének ünnepét.

*

Régi dolgok, nehéz és keserves idők emlékei. Azóta nagyot fejlődött szobrászatunk. A legfontosabb az, hogy e kor után egyre-másra jelentkeztek a legkiválóbb szobrász-tehetségek. Hiszen már a Széhenyi-szobor pályázatán megjelent a legkiválóbbak egyike: Izsó Miklós. Igaz, hogy őt mellőzte a szoborbizottság és egy nálánál sokkal gyengébb mester kapta a megbízást. Ez azonban nem Izsó szégyene, hanem a bizottságé, amely nem ismerte föl tehetségét. Vele mindenesetre új korszak kezdődik szobrászatunk történetében.

*

Ezzel azonban még nem merítettük ki szobrainak kalandjait. Akárhányuk ugyanis idővel kénytelen volt vándorútra kelni, ha nem is akkorára, mint Züllich Katona-szobra. Némelyek egyszerűen leszállottak emelkedettebb álláspontjukról a földszintre, anélkül, hogy különösebb baj érte volna őket.

Ezen a téren a legnagyobb stílusú leszállást a régibb pécsi székesegyház apostol-szobrai végezték. Ezeket a nagy szobrokat egykoron a derék Bartalits szobrász faragta kőből, aztán szépen fölállították a dóm homlokzatára, több emeletnyi magasságba, 1854-ben. Most pedig valamennyien a földön állnak, mert közben hatalmas arányokban átépítették a székesegyházat és így számukra nem volt többé maradás a magas párkányon.

A másik szoborleszállás színhelye Budapest volt, nem is olyan régen. Ennek szenvedő alanya a régi Pest legnagyobb méretű szobra, a közismert Szent Kristóf volt. Egy derék orvos, Birly doktor faragtatta a nagy kőszobrot kristóftéri házának díszéül s valóban az összes régi utikalauzok külön is felhívták az idegen figyelmét a derekas munkára, amely a doktor házának homlokzatán, az első emeleten volt elhelyezve. Nem volt Pestnek ennél népszerűbb szobra. De minden népszerűség múlandó, a Kristóf-szoboré is. A világvárossá átvedlő főváros sokmindent átalakított, Bizly doktor házát is. A hatalmas kőszentet el kellett távolítani. Ezt azonban sokkal könnyebb volt elhatározni, mint megcsinálni, mert a kőszobor nemcsak óriási méretű volt, hanem egyetlen kőszálból faragta a mester. Nem tudták másként elszállítani, csak úgy, hogy kettéfűrészelték és két darabban vitték a városháza udvarába. Ott összeragasztották és az amputált szobor minden jel szerint most már egészen jól érzi magát. Ez volt talán a legnagyobb operáció, amelyet valaha Budapesten végeztek.

*

Egyébként kevés szobra van Pest-Budának, amely ma is ott állana, ahol egykor elhelyezték. Új utak, új terek nyíltak s ami az átrendezés útjába állt: egyszerűen odébb vitték. Néha jó messzire is, így került például a halászok kútszobra, amelyet egykor Dunaiszky mester állított fel, 1862-ben, Pest szívében, a régi Hal-téren, meg sem állott a Néplígetig, ahol pedig semmiféle halász sem található.

Van még egy típusa azoknak a szobroknak, amelyek életrajza bizonyos tekintetben kalandos. Ezek a hontalan szobrok. Egy ilyen például Lechner Ödönnek, a nagy építésznek bronzszobra, amely készen van, de nem tudtak számára helyet találni. Ha ezt is elhelyezték, úgy remélhetően végeszakad a szoborkalandoknak.

Az első ibolyák

Csúcsok fölött, az ég kakasülőjén
tollászkodik a büszke tűzmadár
s hófellegekre, sápadt ház-sorokra
a bő sugár-pehely vakítva száll.

Szűkmellű házak hadd maradjanak most,
jöjj, kedvesem, fojtott világ ez itt;
üzent a rét, hol könnyűvérű szellő
megejtő földszaggal ölelkezik.

Az erdő már ködpaplanát lerúgta,
tisztás körül hogy nyujtóznak a fák!
A föld arcán ott kék szeplők virulnak:
az első ibolyák.

KÉPES GÉZA

házba, Stena azzal a hírrel fogadta, hogy Mrs. Bishopnak megint migrénje van és a szíve is „natyon sebesen *kalatál*."

Ella gyorsan letette a kalapját, nagy köténvt kötött maga elé, orvosságot adott az édesanyjának és váltogatta fején és szívén a hideg borogatásokat, egészen vacsora idejéig.

Vacsora után a Minerva-Társaság küldöttsége tette tiszteletét. A jövő évben fennállásának negyedszázados évfordulóját ünnepli meg a kör s tanácsait kérik: hogyan ünnepeljék meg a nagy évfordulót.

Nem maradt egy nyugodt pillanata sem, nem számolhatott be önmagának szíve legtitkosabb gondolatairól, nem volt ideje a gyászra, nem volt ideje az emlékezésre.

*

Amikor kitavaszodott, — 1905-öt írtak — Ella megpróbálta visszaidézni szívébe a régi lelkesedést. Nagyszabású találkozót tervezett. Csak vissza tudjon emlékezni mindazokra az iskolatársaira, akikkel annakidején megalapította a Minerva-Társaságot!

Irene Van Nesst kivéve, azóta sem látta őket. De megszerezte a címeiket és levelet írt valamennyi lánynak. Lánynak?

— Szép kis „lányok!" — nevette ki saját magát, amikor Cunningham professzor feleségével a levelekre terelődött a szó. — De ez már így van. Akivel az ember együttjárt iskolába, arra akkor is amikor már régen vénasszony lett belőle, úgy gondol, mintha az illető még mindig iskoláslány lenne.

Szinte maga előtt látta Irene Van Nesst, akit a valóságban tizenegy éve látott utoljára: a kicsiny, hajlékony, cigányos Mina Gordont; a szókimondó és tettrekész Mary Crombiet, meg a kedves, csontos, csúnyácska Janet McLaughlint, — valamennyiüket.

Megdöbbent, amikor észrevette, hogy olyanoknak látja őket a képzeletében, amilyenek egykor régen voltak, nem pedig olyanoknak, amilyenek ma lehetnek. Óvatosabban idézte őket maga elé.

Emily Teasdale is itt lesz. Ma már — persze — nem bájos fiatal lány, aki minden szívet meghódít, hanem bizonyára érett szépség. Evelyn Hobbs pedig — nem Evelyn Hobbs nem jöhet el a találkozóra, mert Evelyn Hobbs már meghalt.

Csak most vette észre, hogy milyen fontos helyet foglalt el szívében első baráti köre. A szentek szentélyében őrizgette emléküket. Valaha oltárt állított fel szívének legmélyén: a fiatalság és a barátság oltárát. Még ma is égett előtte a tömjén.

Amikor a barátnői sorra elfogadták a meghívását, örült is, meg félt is egy kicsit. Furcsa lesz, ha érett asszonyokként látja viszont hajdani iskolatársait. Furcsa lesz. Csak ne legyen kiábrándító. Sok víz folyt le az Oak Creek patak vesszőhídja alatt azóta, amióta ők heten elváltak egymástól, miután — sűrű könyhullatások közepette megesküdtek, hogy sírig hű barátok maradnak...

Az avatási ünnepélyt megelőző napon, délután Ella kihajtott kocsijával a pályaudvarra.

Tündöklött a nyár. A pályaudvaron mást sem lehetett látni, mint diákokat, akik a szüleiket várták.

Amikor a vonat előbukkant, olyan lett az állomás környéke, mint a felzúdult méhkas.

Alig állt meg a vonat, alig kezdtek a kocsikból lefelé kászólódni az utasok, Ella már meg is látta Irenét. Egy idegen, kövér asszonnyal jött.

Irene már iskoláskorában olyan volt, mint egy vénkisasszony. Most feltűnően fiatalnak látszott, mert alig változott valamit, amióta Ella utoljára látta.

Úgy ölelték meg egymást, mintha tegnap váltak volna el.

— Irene, — mondta Ella mély meggyőződéssel, — tudod-e, hogy egy nappal sem látszol idősebbnek, mint...

Irene Ella figyelmét arra a hölgyre igyekezett ráterelni, akivel a vonatból kiszállt. Ella azt hitte, hogy Irene be akarja mutatni őket egymásnak.

De Irene így szólt:

— Minát meg se látod?

A termetes asszonyság Ella nyakába borult.

Egek! *Ez* lenne Mina? Mina Gordon? Ez a szemüveges, teliholdarcú, háromállú, széles asszonyság? Nem! Mina kicsi, hajlékony, karcsú és cigányképű!

Irenének annyi poggyásza volt, hogy alig lehetett beszorítani az egyfogatú kocsi saroglyájába. Úgy látszik, még ma is szeret öltözködni.

Rengeteg beszélnivalójuk volt. Irene legidősebb lánya egy év előtt ment férjhez. Az urát Smithnek hívják és már kisfiuk is született. Irene tehát nagymama. Nagymama: milyen furcsán hangzik! Ő maga is kacagott rajta.

Minának négy fia volt és két leánya. Szegények voltak, mint a bibliai Jób, — mesélte Mina, — de jókedvűek. A mult évben váratlanul meghalt egy agglegény-nagybátyjuk. Úgy esett ölükbe a hatalmas földbirtok, mint égből a manna. — Mina legalább így mondta. Most nem találják a helyüket. Mina néha elgondolkozik rajta: nem savanyodtak-e meg egy kicsit a jómódtól.

Már éppen asztalhoz akartak ülni, amikor váratlanul beállított Janet Mc Laughlin. Autobusszal jött a pályaudvarról. Egy nappal ugyanis előbb érkezett meg, mint tervezte. Ápolt volt és jólöltözött. Minden, amit hordott, a legutolsó divat szerint készült.

Egy távoli város egyetemén tanított. Olyan régóta tanítja Anglia történetét, hogy — Mina szerint — bizonyosan tegeződik már Stuart Máriával.

Este négyesben sétáltak vissza az állomásra, Mary Crombie és Emily Teasdale elé.

Amikor kirakta őket a vonat: mindnyájan megállapították, hogy Mary ifjúkori jellemvonásai az esztendők során még jobban kifejlődtek. Mindig vezetésre-termett természet volt, egyesületi dáma lett belőle, sokszoros elnöknő.

Nyomban utána Emily szállt le a vonatról. Emily Teasdale, a kollégiumi aranyidők bájos, öntudatos szépsége. Úristen! Mi történt vele? Mi volt az a rejtelmes hatalom, amely így elbánt a gyönyörű teremtéssel?

A ruhája semmitmondó volt, a kalapja közönséges, az arca kifejezéstelen. Fonnyadt virágszál, jelentéktelen asszonyka, akiben nem volt már semmi frisseség. Örökké csak mentegetődzött, folyton bocsánatot kért valamiért.

Szegény Emily, — gondolta szánakozón Ella, — maga a megtestesült kiábrándultság, letörtség.

Így hát újra együtt voltak mindnyájan. Csak éppen Evelyn hiányzott, aki nem jöhetett el a találkozóra, mert meghalt.

Sok minden történt velük az elmult évek során. Irene, akinek ifjúságára árnyékot borított a boldogtalan szerelem, boldog asszony lett. Ella, akinek a szerelmi ügye egykor forró irígységgel töltötte el Irenét, bimbójukban temette el reményeit. Mary, aki valamikor gazdag lány volt, elvesztette vagyonát. Mina, aki szegény volt, mint a templom egere, nagy örökségbe ült bele. Emily, aki oly szép volt, mint egy oltárkép: elfonnyadt, mint a tövén felejtett árvácska. Janet, az egyszerű, nagycsontú Janet, biztos fellépésű, kitünő modorú, nagyúri hölggyé lett. Ennyi változás esett egy kis lánycsoport körén belül, alig negyedszázad alatt.

Folytatjuk

Szoborkalandok

Irta: **Lyka Károly**

Az első és legrégibb emlékszobor, amelyet Pesten a 19. században emeltek, jelenleg száz kilométerrel odébb áll, még pedig Kecskeméten. Azóta különböző helyeken vándorolt, de sehol sem tudott begyökeresedni. Kecskemét tehát büszke lehet arra a tényre, hogy az ő homokján vetette meg bronzlábait ez a vándor szobor, de nem lehet büszke magára a szoborra, amely, mi tagadás, a legrosszabbak közé tartozik, bár a legjobbat ábrázolja. És éppen, mert ilyen rossz, esztetikai okokból nem kellett senkinek, mindenki túladott rajta. Az esztetika tehát bebizonyította, hogy nemcsak szellemi hatalom, hanem egyben fuvarozó erő is.

Mondom, ez volt az első nagy emlékszobor Pesten, kívüle csak kőszentek, vagy néhány jelesünk mellszobra volt látható. Ábrázolta pedig Katona Józsefet, a Bánk bán szerzőjét.

Nem az állam emelte, mert hiszen akkor az államot Bécs jelentette, nem is a kormány, mert akkor a Bach-korszak szomorú idejét éltük, de a fejedelem sem, mert a császár, ha már emléket emeltetett Budán, úgy az Hentzi emléke volt, aki a magyarok ellen védte Budát. Hanem állította a saját költségén egy magánember, fiatal matematika-tanár, Tomori Anasztáz, aki, gazdag örökséghez jutva, vagyonát irodalmunk és művészetünk föllendítésére áldozta.

Tomori kiválóan értett a mennyiségtanhoz, de művészeti dolgokban barátai tanácsára szorult. akikről csak utólag derült ki, hogy szintén nem értenek a művészethez. Volt nekik egy protegált szobrászuk, aki tucatszámra faragta a gyűrűbe násfába való gemmákat és káméákat, de egyébként gyönge volt a tehetsége és még gyöngébb a felkészültsége. Züllich Rudolf volt a neve, élete pályája pedig a legkacskaringósabb vonalban húzódott azon a nagy darab földön, amely Erdély, Bécs, Páris, Róma és Egyiptom közt terül el. Ő reá bízta ez a kis szoborbizottság azt a föladatot, hogy a nagy tragédiaíró alakját teljes nagyságban bronzba öntse. Ezzel a bizottsággal is az történt tehát, ami olyan sok más szoborbizottsággal, hogy tudniillik pontosan megtalálta azt az embert, aki a föladat megoldására a legkevésbbé alkalmas. Züllich azonban vitézül hozzáfogott a munkához, megmintázta a Bánk bán szerzőjét, amint magasan az ég felé emeli lúdtollát és a felhőkbe irányítja tekintetét, hogy miért, azt nem lehet tudni. A néző, ha szembe helyezkedik a szoborral, éppen az álla alá lát a halhatatlan tragikusnak. Lát azonkívül hosszú kabátot és magasszárú csizmákat is.

Ezt a nagy bronzot, amelyet Tomori tanár úr lelkessége és bőkezűsége teremtett meg, 1858-ban föllállították az akkori Nemzeti Színház homlokzata előtt, hogy örök időkre hirdesse első nagy tragédiaköltőnk emlékezetét.

Az örök idők azonban csak két évig tartottak. Ez a két esztendő éppen elég idő volt arra, hogy a pesti esztetikai közvélemény magához térjen ijedtségéből. Hangok kezdettek hallatszani, amelyek a kifogások egész sorával illették Pest első nyilvános emlékszobrát. És e hangok egyre erősbödtek, erejük végre ellenállhatatlanná vált. A Nemzeti Színház illetékes körei e nyomás alatt 1860-ban, egy szép júniusi napon, csöndben és föltűnés nélkül átszállították a bronz-Katonát a Nemzeti Színház udvarára, ahova már nem érhetett el a közvélemény kíváncsi szeme. Helyébe pedig, megint csak Tomori tanár úr pénzén, Lendvainak, a nagy színésznek szobra került, minden feltünés nélkül.

Ez volt Katona József szobrának első vándorlása.

Egyideig tehát az udvaron emelte a felhők felé a tollát a Bánk bán szerzője, távol a nyilvánosságtól, mert annak az udvarnak látogatói csak színészek és írók voltak. Azonban a természet ezeket is megáldotta többé-kevésbbé érzékeny idegrendszerrel és most már e szűk udvari körben is hangok kezdtek hallatszani arról. hogy egy ilyen szobor állandó szemlélete huzamosabb időn át türhetetlenné kezd válni. Tomori tanár úr, az irodalom hű tisztelője, mihelyst tudomást szerzett az „udvari körök" kedvezőtlen hangulatáról, négy ökröt fogatott egy erős szekér elé és birtokára fuvaroztatta a bronz-művét.

Ez volt a szobor második vándor-útja. De nem az utolsó. Mert végesvégül megkapta azt Kecskemét, a nagy költő szülővárosa. Így került a kecskeméti takácsmester fiának és tragédiairodalmunk első nagymesterének bronz-emléke a Műkert virágzó bokrai közé. *Ott szépen megékesítették futórózsákkal és remélhető,* hogy ezek a futórózsák idővel fölfutnak az egész szobor köré, föl egészen addig a lúdtollig, amelyet bronkeze rendületlenül tart a magasba, nem lehet tudni: miért?

Ez a Katona József szobra kalandjának rövid története.

*

Ámde, ha a lavina egyszer megindul, nincs egyhamar megállás. Ebben az időben hirtelenül ragályossá vált a szobroknak vándorlása. Hogy ez így van, azt rögtön be fogjuk bizonyítani.

Alig egy héttel később, hogy a Katona-szobor önkéntelenül elvándorolt a Nemzeti Szinház homlokzata elől a Nemzeti Szinház udvarára, nagy cécó színhelye volt Balatonfüred. Ott az irodalmi és megyei körök legélénkebb részvétele mellett, lengő zászlók közt, díszes parádéval szoborleleplezés történt. Annak a Kisfaludy Sándornak emlékszobrát avatták fel, aki először öltöztette a költészet palástjába a szép balatoni regéket. Nagy bronzszobrot kapott és temérdek szónoklatot. Megjelent ott mindenki, akinek valami köze volt Kisfaludyhoz, az irodalomhoz, a szoborhoz. Csak a szobrász nem jelent meg. Ő ugyanis szégyelte magát a szobra miatt. Mi több: ezt írásban is adta és a leleplezésnek egyik programmpontja éppen ennek az írásnak felolvasása volt. Hertelendy Kálmánnak hívták a bátor férfiút, aki vállalkozni mert a lesújtó írás felolvasására. A szobrász abban beismeri művének tökéletlenségét, de hát, — úgymond, — mégsem ő a hibás, a baj oka, nézete szerint, a hazai viszonyokban keresendő ésatöbbi ésatöbbi. Jókai ugyan csípős kritikát írt erről a szoborról, de már későn érkezett,

IV. FAJÁNSZ.

1183 TERRAKOTTA-FEJ: Tanagra-modorú. Fekete fatalapzaton.

1184 KIS VÁZA, cserép, két füllel. Őskori.

1185 VÁZA, fekete cserép, nyakán ferdevonalas sáv. Antik.

1186 FÁRAÓ- ÉS BÁLVÁNYSZOBROCSKA, fekete cserép. Antik.

1187 KORSÓ, kőcserép, teste hengeres, lenn és fenn keskenyedő, nyaka hengeres, domború díszítéssel: testén árkádban választófejedelmi címerek. Kék mázzal. Magassága 22 cm. Rajnai kőcserép 1603.

1188 KÉT CÍMERTARTÓ GRIFF, majolika. Magassága 37 cm. Olasz, XIX. század.

1175 SZENTBERNÁTHEGYI KUTYA KÖLYKEIVEL. — Fafaragvány. Magassága 0·50, szélessége 1·00 m. Svájc, modern.

1176 ZÁDORI LAJOS: Bűnbánó Magdolna. — Fafaragvány. Magassága 32 cm.

1177 HORVAI JÁNOS (szül. 1873): Meditáció. — Fayence szobor. Magassága 46 cm.

1178 SZENT ANNA A KIS SZŰZ MÁRIÁT TANÍTJA. — Színezett terrakotta-csoport. Magassága 31 cm. XVIII. század.

1179 A SZABIN NŐK ELRABLÁSA. — Terrakotta-csoport, Giovanni da Bologna eredetije után. Magassága 70 cm. Készítette az újlaki tégla- és mészégető részvénytársaság.

1180 PETRIDES LAJOS: Mefisztó. — Terrakotta-szobor. Magassága 44 cm. Jelezve: Petrides 1902 Ungvár.

1181 KELLER J.: Szakállas férfi mellszobra. — Terrakotta. Magassága 36 cm. Jelezve: mintázta Keller Juczi 98.

1182 IZSÓ MIKLÓS (1831—1875): Részeg paraszt. — Szobrocska, gipsz. Magassága 16 cm.

Andrejka Józsefről, egyik legrégibb szobrászművészünkről készült első felvételünk, amely a kiváló művészt, — aki 40 esztendő óta szerepel sikerrel képzőművészeti kiállításainkon, — műtermében munkaközben ábrázolja. A mesterrel együtt egy értékes régi Petőfi-szobrfőt is bemutatunk, amelyet Izsó Miklós mintázott s az ő hagyatékából került Andrejka mester birtokába. A gipszbe öntött portrénak érdekessége, hogy hiányzik rajta Petőfinek jellegzetes állszakálla, amely letörött a szoborról hosszu hányódásai során.

Ujfajta rekordkisérlet, amely a kórházban végződött.

Hajdanta, ha világrekordról szóltunk, jobbára a nemes sporttal kapcsolatban tettük azt. Ma már másképpen áll a helyzet, amikor minden foglalkozási ág müvelője arra törekszik, hogy rekordot, lehetőleg világrekordot állitson fel, mert ez a müvelet rendszerint busás jövedelmet is jelent, nem pedig mint a multban, csupán erkölcsi sikert. Ilyen rekord-ambiciók hevitettek egy Fernando nevü berlini parkett-táncost, aki belépődij mellett arra vállalkozott, hogy 130 órán keresztül tartó táncával felállitja a „Terpsichore-rekordot". A vállalkozás azonban balul ütött ki, a *„müvész"* huszonhét óráig kergett-forgott táncosnőivel, közben táncolva evett, ugrálva borotválkozott, agyonizzasztott közel száz táncosnőt, mig a huszonnyolcadik órában dagadt lábakkal, ziháló mellel ájultan vágódott végig a padlón. Megérdemli ez a kuriózus vállalkozás, hogy — jellemzőjéül a kor őrültjeinek — megörökitsük az ispotályba hurcolt „müvészt", akit fotografusunk a tánc megkezdésének időpontjában fotografált le.

Szelek szárnyán az Északi Sark felé

Tavaly tavasszal az egész világsajtót izgalomban tartotta az a vakmerő sarki repülőtúra, amellyel *Amundsen Roald* norvég kapitány, a Déli Sark halhatatlan hőse, gépmadarakon igyekezett megközeliteni a magas észak misztikus pólusát. A próba akkor csak próba maradt, Amundsen és kisérői jó messze jártak ugyan, eljutottak az északi szélesség 87° 44'-éig s a nyugati hosszuság 20° 20'-éig, de ott megrekedtek a jégtáblák között és 1925 junius 18-án sértetlenül visszatértek kiindulásuk pontjára, a Spitzbergákra, ahonnan május 21-én keltek volt útra.

Amundsen már akkor elhatározta, hogy ujra megpróbálkozik nyaktörő tervével, még pedig ezuttal, éppen tavalyi expediciója során szerzett tapasztalatai alapján nem repülőgépen, hanem kormányozható léghajón. *Nobile* olasz mérnök tervei szerint meg is épittette uj léghajóját, a *Norge*-t,

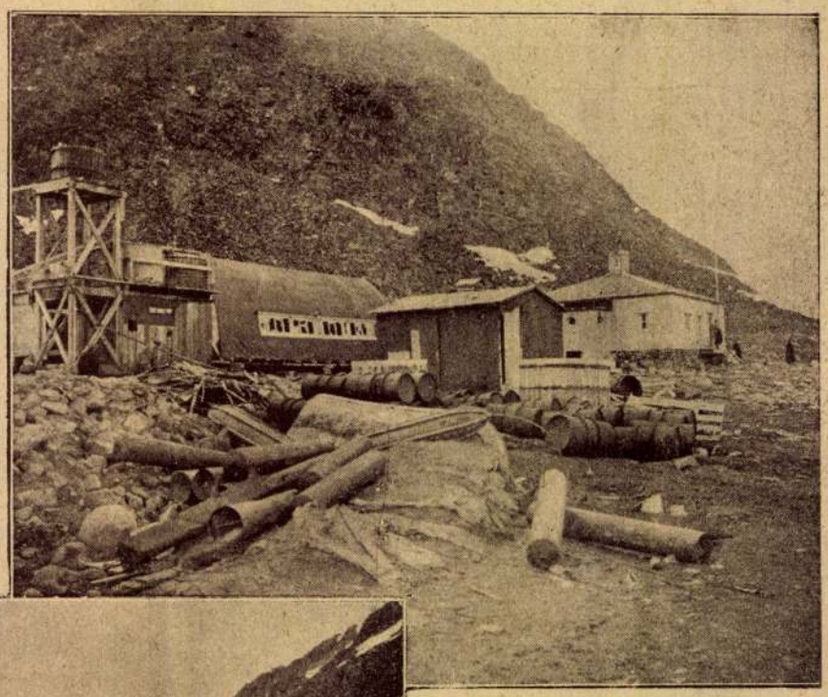

amely Olaszországból Londonon át április elején repült Osloba s onnan az egykori Szentpétervár mellett külön e célra épitett hangárba. Innen indul bizonytalan sorsu utjára.

Azért mondjuk, hogy bizonytalan sorsu, mert hiszen Amundsen nem elsőül tervezi az Északi Sark meghóditását léghajóval. Két elődje is volt már, akik közül azonban az amerikai *Wellmann*-t, aki 1907-ben próbálkozott meg a Sark átrepülésével, nem kell komolyan vennünk.

Annál szomorubb volt a tragikus sorsu *André* vállalkozása. A vakmerő svéd mérnök 1897 julius 11-én kelt utra repülőgépén a Spitzbergákról két társa, *Fränkel* és *Strindberg* kiséretében. Utrakelt pedig a vak szerencsében bizva, hiszen akkor még nem ismerték a kormányozható léghajót. Minden reményét a kedvező szelekbe, szerencsés véletlenek sorozatos találkozásába vetette.

Csoda-e ilyen körülmények között, hogy az ujjongó lelkesedéstől kisért léghajó örökre eltünt a messze észak ködös távlatában?

Amundsen sokkal több reménységgel tekinthet utja elé. Léghajója a modern technika legujabb vivmányait egyesiti magában. Váza, gáza, kormányzó készülékei, minden felszerelése az elképzelhető legjobb, csaknem utolérhetetlenül tökéletes.

(Első képünk Wellmann műhelye a Virgo-öbölben; a második: Andrée felszállóhelye a Spitzbergákban, a harmadik a „Norge"; a jobbsarokban Amundsen arcképe.)

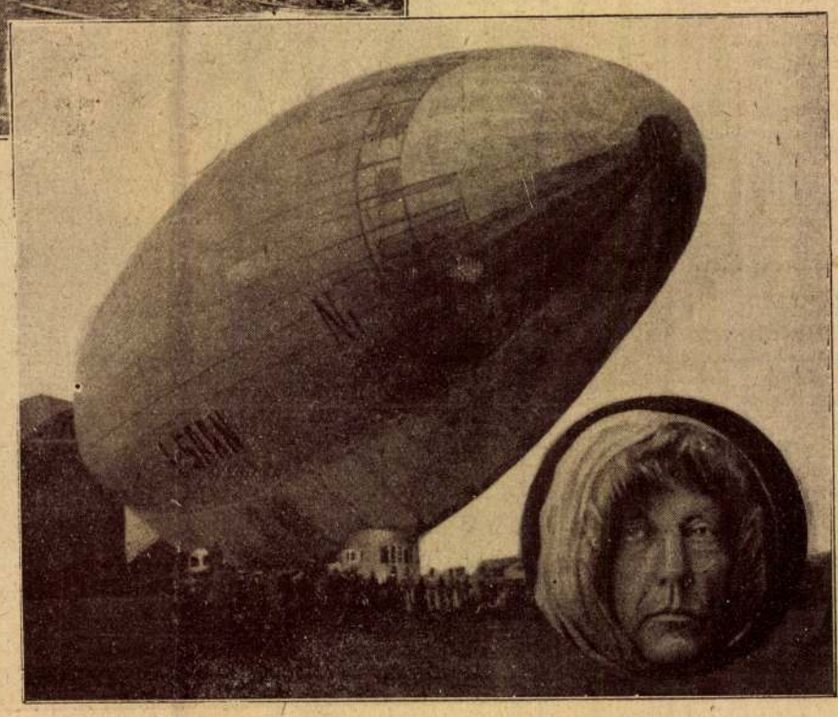

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
Izsó Miklós
ÉSZAKMAGYARORSZÁG

1965 DEC 11.
1021

Eredeti Izsó Miklós-szobrok, Munkácsy-rézkarcok a sárospataki iskolamúzeumban

Az egykori híres sárospataki kollégium termeiben igen értékes és látványos iskolamúzeum működik. A különböző emléktárgyak nagyobb részét a kollégium volt tanárai és diákjai ajándékozták a múzeumnak. Így például azt a szépművészeti gyűjteményt is, amelyben mintegy 1550 szobor, kisplasztika, olajfestmény, rajz és rézkarc látható. Az alkotások egy része híres mesterektől származik.

A pataki kollégiumban tanult többek között Izsó Miklós szobrászművész, akinek célja, saját bevallása szerint az volt: *„a nép életéből választani tárgyamat, hogy magyar szobrászatunk legyen"*. Ezt a törekvést maradéktalanul végrehajtotta. Halála után özvegye hat szobrot ajándékozott az iskolának. Ezek között szerepel a Furulyázó pásztor kompozíció, amelyet Münchenben alkotott, valamint a Táncoló lány, a Részeg kortes című műve és Fáy Andrásról készült fehérmárvány mellszobra.

A múzeum birtokában van Munkácsy Mihály négy rézkarca is, amelyet a nagy magyar művész Párizsból küldött a pataki diákoknak. Ezenkívül az 1500-as évekből Caracci Ágoston olasz festőművésztől származó 50 eredei metszetet, Barabás Miklós festőművésztől több arcképet, Székely Bertalantól pataki vonatkozású rajzot, Vay Miklós szobrásztól pedig egy 1800-as években készített Comenius-mellszobrot őriznek. Ezeket a képzőművészeti alkotásokat időnként kiállításokon mutatják be.

MŰSOR

M. Pedagógus I. — Alsózsolca ffi. II. o., Felsőzsolca — Villamosipari II. ffi. ifj., 101. sz. ITSK — Zrínyi Gimn. női ifj., 101. sz. ITSK — 116. sz. ITSK ffi. ifj., Felsőzsolca — Sportiskola II. női ifj., Miskolci Honvéd — Felsőzsolca ffi. II. o., DVTK — Sajóbábony női I. o., Borsodi Bányász — Miskolci Vörös Meteor I. o. ffi., Sajóbábony — Miskolci Kinizsi női ifj., Miskolci Vörös Meteor II. — Hejőcsaba férfi felnőtt, 100. sz. ITSK — 171. sz. ITSK ffi. ifj.

KOSÁRLABDA

A DVTK női kosárlabda csapata Magyar Népköztársasági Kupa-mérkőzést játszik Budapesten. A Duna Cipő lesz az ellenfele.

RÖPLABDA

A megyei teremkupa torna mérkőzéseit vasárnap reggel 8 órai kezdettel a Zrínyi Gimnázium tornatermében bonyolítják le.

A mérkőzések sorrendje:

Női ifjúsági mérkőzések: Mezőkövesd — Miskolci Közgazdasági Szakiskola, DVTK — Miskolci Közgazdasági Technikum ker. tagozata, Miskolci Közgazdasági Technikum ker. tagozata — Mezőkövesd, Miskolci Közgazdasági Szakiskola — Miskolci Zrínyi Gimnázium, Mezőkövesd — DVTK, Miskolci Zrínyi Gimnázium — Miskolci Közg. T. ker. tagozat, Közg. T. ker. tagozat — DVTK, Miskolci Zrínyi Gimnázium — Mezőkövesd, DVTK — Miskolci Zrínyi Gimnázium, Miskolci Közg. T. ker. tagozat — Miskolci Közg. Szakiskola.

SAKK

Szombaton a XXI. sakkbajnokság VII. fordulójában a diósgyőri versenyzők közül Bárczay Portisch Lajossal, Bokor pedig Novarovszkyval mér-

Izsó Miklós

tanár

MDK

1871. Mintarajztanoda és Rajztanárképezde megalapitása.

Képzőm.Főisk.Évk. 1921-22, 22-23, 23-24, 24-25. Bp. 1926.

Gyó Miklós
rajzai

A Magyar Művészet"-ben Gyó Miklós
rajzai munkásságáról írt 1916-ban
Fülep Lajos

Dévényi Iván: Fülep Lajos
Művészet, 1971.január - 18.lap

az erőfeszítésről és kapkodásról, amellyel a megnövekedett polgári öntudat egy évezred művészetének kincsesládájában turkál, hogy becsvágyának megfelelő stílust találjon. A stílus azonban csak szerves fejlődés eredménye lehet. A bérkaszárnyákra erőltetett stílushomlokzatok és a városképből kirívó „díszépületek" tanúskodnak az erőfeszítés eredménytelenségéről, mely végül is a szecesszió fintorával zárul.

A XIX. század-vég építészetének legfőbb hibája az őszinteség hiánya, hogy pedig ez főként az építészetben mutatkozott, annak oka éppen e műfaj sajátságaiban rejlik. Éppen az épület az, ahol a megrendelő igényeit, elképzeléseit maradék nélkül kívánja érvényesíteni. A vagyonos polgár háza az utca nyilvánosságában a többi épületek lármás versenyében áll. A polgár tekintélye nemcsak hiúsága, de üzleti hitele és boldogulása szempontjából is rendkívül fontos társadalmi kapcsolat-hálózatnak is alapja. Mi sem természetesebb, mint hogy házának megjelenésével is igyekszik tekintélyét öregbíteni, vagy éppen megteremteni. Így esnek azután reprezentációs szempontoknak áldozatul a becsületes gyakorlati kívánalmak, de gyakran a művészi szempontok is. Az épülethomlokzat roskadozik a gipsz és vakolatdísztől.[14] A lépcsőházak pillérei és oszlopai olcsó mázból kapnak márványköntöst. Amikor a felgyarapodott tőke bérházépítkezésben keres gyümölcsöző elhelyezkedést, a helyzet mit sem javul. A tisztán haszonra tekintő vállalkozás szívesen lemondana a olcsó és kétes értékű díszítésről is, de a lakások és házak kelendősége megkívánja a közízléshez való alkalmazkodást. De miért is vállalná éppen a tőke az ízlésnevelés kockázatos feladatát, mikor a díszesebb házakban elérhető magasabb lakbér bőségesen visszatérítette „a művészetnek" hozott áldozatot. Így épül fel nemcsak Budapest, de Európa minden olyan városa, melynek kiépülése a XIX. század második felére esik.

Valami vígasztalót mégis találhatunk ebben a lehangoló képben. Az egyik az, hogy a gipsz és malterdiszítmények legnagyobb része a történelmi stílusok formakincséből merít. Az antik oszlop és pillérfejezetek, a renaissance frizek és konzolok, a koronázó párkányok profilja még a talmi anyagban is tükröztek valamit a mintaképek szépségéből. A kapuk és ablakok keretezésénél sokszor az egész kiképzést másolták. A silányabb anyag nem feltétlenül semmisítette meg az eredeti arányok, formák és a

Descartes és Leibnitz biztos statikájú, de felületes szinpadi eleganciáju alakjai mellett Révayn valami imbolygó bizonytalanság borong. Izsó a részletek kidolgozásának nem kisebb mestere Wolffnál. Itt azonban fejlett ízléssel túlteszi magát rajta. Átérzi, hogy az emberi alak mintázása az épületszobron is nagyobb feladat elé állítja a művészt, mint a technikai készség csillogtatása. Tiszteletben tartja az építész elképzeléseit, szobrának tengelye szinte pontosan egyezik a háttérül és talapzatul szolgáló pillér tengelyével. A mérsékelt és finom átmenetekkel mintázott nagy összefüggő felületeken nincsenek éles és nagy ellentétű árnyékok. Ilyenformán a szobor harmonikusan illeszkedik az építészeti összhatásba. Azokat a kívánalmakat tehát, amelyeket a jó épületszoborral szemben támasztunk, Izsó műve tökéletesen kielégíti. Ebből a szempontból fölényben van Wolffal szemben, akinek különösen jelképes női alakjai, negédes kelletett mozdulataikkal bántóan kilengenek a pillérektől meghatározott függőleges tengelyből. Izsó azonban nem állt meg a díszítő szobor feladatkörének betöltésénél. Révay pompásan jellemezett alakja nagyszerű tipusa a prófétai lelkületű magyar tudósnak. A messzenéző tekintet, a problémák mélyét kutató tudós réveteg mozdulata bizonysága annak, hogy az épületszobor is rendelkezhet az öncélú szoborrmű művészi kvalitásával.

Nincs adat arra, hogy Izsó különösen érdeklődött volna az épület-plasztika művészi problémái iránt. Ez a terület nemcsak anyagi szempontból, de a művészi becsvágy és önnállóság szempontjából is ez időben már kedvezőtlenebb volt az önnálló szobrászművészetnél. Az épületszobrászat művelőinek egyrésze a kőfaragó segédek sorából került ki. Dunaiszky Lőrinc és Huber József kőfaragókként indultak, külföldet jártak, hazatérve mint „akadémiai szobrászok" lettek rögtörői a század-elei ugarnak.[17] Működésük java a dekoratív szobrászat területére esik. Épületplasztikai munkáik nagyrésze az általuk díszített épületek lebontásával veszendőbe ment.

VIII.

A XIX. században növekszik a polgári réteg jelentősége. A művészet mint a korszellem kifejezője híven tükrözi ezt a változást. A század művészetének nyugtalan képe számot ad arról

mélyéből fakadt. Ferenczy bukásában nem tehetségtelenségének következményét kell látnunk. Ennek okát a körülötte megváltozott magyar élet új eszményeiben kell keresnünk. Ferenczy tragédiája ezen a ponton válik Munkácsyéval hasonlóvá. A magyar reformkor kezdeti rajongó idealizmusa szükségszerüen szembetalálta magát elodázhatatlan problémákkal. A nemzeti öntudatra ébredés először a szellem, az irodalom területén ment végbe. Széchenyi, Fáy András és a kor többi nagyjai irányítják a figyelmet a gazdasági élet elmaradottságára és kezdeményeznek olyan újításokat, melynek feltételei voltak nemcsak továbbfejlődésünknek, de egyáltalán fennmaradásunknak. A művész egyénisége nagyobb állandóságot és változatlanságot mutat, mint a közhangulat. A közvéleményt, a koreszméket napi események és szükségletek irányítják és néha napok alatt esik át korszakos változásokon. A művész pedig örök, vagy örökérvényűnek vélt ideálokra szegezi tekintetét. Ferenczy sem vette észre idejében a koreszmék változását: időszerűtlenné lett.

Izsó művészetére nem külsőségekben, de szellemben mély hatást gyakorolt a Ferenczy mellett töltött idő. A külsőségekben mutatkozó ellentét semmivel sem nagyobb, mint amennyi a két nemzedék között minden egyéb területen fennállott. Izsó eszmevilágában a elysiumi mezőket a délibábos róna helyettesíti. A magyar szobrászat megteremtésének vágyát örökölte Ferenczytől. Nagyszerű ösztönnel megérzi, hogy a magyar faji sajátosságokat a nép, a parasztság őrzi legtisztábban. Izsó témaválasztásában romantikus hatás látszik, formai kezelése azonban erős szálakkal fűzi a klasszicizmushoz. Izsó ismert épületplasztikai tevékenysége igen szűk körre korlátozott. Mivel kőfaragóként indul, hihetőleg sok dekoratív faragványa díszitette korának épületeit. Jelentékenyebb figurális alkotása A Tudományos Akadémia homlokzatán Révay József szobra és a magyar címer, valamint a nagy feliratú táblát tartó térdeplő géniuszok. A homlokzat többi szobrát Wolff Emil berlini szobrász készítette.

Izsó a Révay-szobor mintázásakor még az iskolás hagyomány hatása alatt állott. Nem tartozik közismertebb alkotásai közé. Az épület architektonikus kiképzése és az épület többi szobra kötöttséget jelentettek. Wolff szobraival összevetve, az összehasonlítás mégis Izsóra kedvezőbb. Wolff nagy mintázó készségről tanúskodó szobrai mellett Révay egészen más világ. Galilei,

Ferenczy közvetlen élmények útján ismeri meg az antik művészetet s nemcsak könyvek és katedrák szikkadt másodkezéből jutott ahhoz. Ferenczyt nem szabad naturalista mintázókészség szempontjából megítélni, hiszen minden ízében dekoratív szobrász volt. Egyik legszebb alkotása a kecskeméti Szánthó-síremlék. A tömegek változatos elhelyezésének és kiegyensúlyozottságának tökéletességével kiváló komponáló készségről tesz tanúságot. Az alakok mozdulata, a finom rajzú redőzet és a testfelületek összefogó és gyöngéd mintázása valami varázsos, tiszta akkordá csendül össze. A Szánthó-síremlék Ferenczyt a magas dombormű mestereként mutatja be. A relief-stílus maradéktalan betartása a művész számára nem látszik kényszernek. Az erős plasztikájú részek átmenete a síkhoz zökkenéstelen és sehol sem eredményez torzulásokat. A szerkezetileg hangsúlyos részeket az erőteljesebb plasztikai kiemelés mélyebb árnyékaival húzza alá. A virágot hintő angyal szárnyainak lehelet-finom megmintázása az éremművész virtuozitását mutatja. Ugyanakkor amikor nagyszámban tódulnak önként, vagy hoznak be Magyarországba idegen mestereket, a magyar dekoratív szobrászat hivatott mestere sikkadt el kortársaitól és önmagától félreismerten. Ferenczy épületszobrászi hivatottságát a reliefstílus tökéletes átértése, kiváló stilizáló készsége jelenti, mely nemcsak az összefoglaló és naturális részletektől tartózkodó mintázásban mutatkozik, de a mozdulatok mérséklésében is, mely azért bensőséges és lírai átéléssel teljes. Felismerte a mozdulatok és a redőzet kölcsönhatásának jelentőségét és teljes biztonsággal alkalmazza is a kifejezés és a dekoratív hatás szolgálatában.

Ferenczy e vonása sokkal kötetlenebb formában jelentkezik zseniális tanítványában, Izsó Miklósban (1831—1875). A Búsuló Juhász és a táncoló figurák vázlatainak redőzetrajza tömegével és mozdulatkísérő szerepével fontos eleme a plasztikai alapötletnek. Az a lelkesedés, amely Ferenczyt fogadta és éveken keresztül megrendelésekkel ellátta, nem kizárólag tehetségének szólt. Ferenczy technikájának egyszerűsége és hűvösnek minősített mintázása ellenére a magyar lélekkel rokon klasszikus szellemből meg tudott ragadni valamit, ami idegenből származott művészek számára épen faji és lelki adottságuk folytán jórészt hozzáférhetetlen volt. A magyar renaissance-király iránti lángoló és szinte művészi rögeszmévé vált lelkesedése is magyar lelke

Izsó Miklós, 129-237.l. és képek
Lotz Károly, 34-42.l. és képek
Madarász Viktor, 16-33.l. és képek
Mednyánszky László, 91-98,115.l. és képek
Munkácsy Mihály, 58-75.l. és képek
Paál László, 62,84-90.l. és képek
Rudnay Gyula,104-110.l. és képek
Székely Bertalan, 43-57.l. és képek
Szinyei Merse Pál, 76-83.l. és képek
Zichy Mihály, 7-15.l. és képek

Lyka K.: Nagy m.müvészek. Bp. 1957.

10/Pg

Tárgyuntatója, A magyar biedermeier kiállítás képes –.
Bpest, 1937.

~~Baditi Otó~~

~~Benczúr Gyula~~

Ikso Miklós

tovább Mészöly Géza

=

Orlai Petrics Soma

hásd.

Szinnyei XIII

Szi Ma 366 h

5/Pg

alva, állva. Feje elől kopasz, ála kiberet-
jat, bajuszt és szakált hord. Jobb kezét
kezének hüvelyk-ujat kabátjába akasztja. Ingének
csomóra kötött, egy eleji kabátja zsinó-
átva. Balra a leterített asztalon a
áns áll.

nagysága: 30.5 c/m.

31/93 N° 65.

Megjelent: 19

93

Új magyar szobrászat

Részletek Vargha Balázs könyvéből (Officina)

Izsó Miklós

1830—1874) Búsuló Juhásza lett az első népszerű szobor. Kalpagja, botja, sallangos kostöke: minden néprajzi kelléke megvolt, hogy a művelt közönség megszeresse és porcellánmásolatban vitrinbe rakja. Dugonics-szobra Szegednek, Csokonaija Debrecennek sokat dicsért díszе lett. Izsó Juhásza és emlékszobrai mértéktartó, jól jellemezett és jól mintázott művek. Egyetlen alak áll a szerény alapzaton. Ruhájuk, kellékeik részletezése nem rejti el egészen a test mozdulatait. Ő maga továbbment ennél a stílusnál, de fejlődését már nem tudta követni a közízlés. Agyagvázlatai, amelyeken nemcsak mozdulat, hanem mozgás is van, csak ebben a században nyertek szakértő méltatást. Kinek volt kedve abban az időben észrevenni egy húszcentiméteres agyagszobron, hogy a lobogó gyolcsing, hogyan hangsúlyozza a táncoló derekának hajlását, vagy hogy a részeg kortes és a menekülő anya hogyan billennek ki tudva az egyensúlyból Elég volt azt szemügyre venni, hogy a prémes, zsinóros dolmány és a galyaszár ismerősebb ruhadarab a Ferenczy-szobrok tógájánál, és a kicsit megbillentett csipőjű álló alakok kellemes hétköznapiságot sugallanak.

Lehetne tovább is keresni az okokat, hogy miért nem ugyanazok Izsónak a népszerű, mint a jó szobrai, de elégedjünk csak meg a ténynyel, hogy a közízlés elmaradt a művész szándékaitól. A közönség ízlése a század végéig rossz marad, sőt romlik, és harsogó sikerre viszi az ízléstelenséget.

A kiegyezésből néhány tizezer ember gazdagodott meg. Ezeknek lassan művészpártolásra is kedvük támadt. A részvénytársaságok megengedhették maguknak azt a fényűzést, hogy a reprezentációs pénzek néhány százalékát fölfestessék a közgyűlési terem falára. A nemzeti kegyelet is hozzáfoghatott, hogy nagyjai iránt bronzban törlessze az adósságát. Kossuth volt a legnagyobb hitelezője a nemzeti kegyeletnek, minden városka az ő szobrával csitítgatja negyvennyolcas lelkiismeretét. Nem lehetett nagy baj a nemzet függetlenségével, míg Kossuth apánk édes fia a parlamentben szónokolt, ő maga meg bronzbaöntve minden piactéren.

Az átlagos köztéri szoborstílus csak kiemeli Izsó viszonylagos értékét. Az ő egyetlen alakját többszemélyes kompozíció váltja föl. A talpazat mellé és köré allegorikus alakok állnak oda bámulni a nagy embert, vagy őrizni merev nyugalmát. Dombormüvek örökítik meg a talapzat oldalán a halhatatlan életének legnemesebb pillanatait A mesélés és a pszichologizálás uralkodik el ezeken a szobrokon. Színpadiasnak mondhatnók, ha az élőkép nem volna éppen a legszínpadiatlanabb műfaj.

A megbízásokat pályázat alapján adták ki, a bírálat a szoborbizottság tisztje volt. A szoborbizottság viszont közéleti kitünőségekből állt, akik még a rossz pályamunkák közül is ki tudták néha választani a leghibátlanabbat. Mindegy, hogy milyen névvel ulletjük a műemlékek stílusát. Naturalisták voltak az arcvonások lefényképezésében és az anyagutánzásban. Barokkok a pátoszban és mitológiában. Eklektikusok a reneszánsz és görögség utáni reménytelen epekedésükben. Stílustalanok voltak.

Vedres Márk: Ivó

Ünnepélyesen leplezték le az emlékszobrokat, a megtiszteltnek rangjához mérten a főispán, miniszter, vagy éppen az uralkodó jelenlétében. „Hulljon le a lepel" — ez a közhely őrzi a szoboravatások emlékét.

Az utca népe a nagy cécó után hamarosan megszokta az új utcadíszt. Azután már csak a tanulóifjúság figyelmét hívták rá föl a sétáltató pedagógusok, meg néha egy-egy vidéki utas csavarta félre a nyakát, hogy fölpillantson az ércalakra. Idézi kavalkozik Karinthy Frigyes klasszikus mondata a „Baross bálvány"-ról. „A benszülöttek papja: Tehet-Ségh-Telen csinálta, a nép, úgylátszik nagy tiszteletben tartja: a körülötte heverő csontok és szalámikajak, szivarvégek tanuskodnak ama vér- és füstáldozatokról, melyeket e bálvány tiszteletére rendez a vadregényes babona."

Beck Ö. Fülöp

(1873—1945) a nagy nyugati szobrászok tanitották meg a problémák fölismerésére. De tanitványukká nem szegődött, stílusukat nem utánozta Sajátmaga elé hatalmas föladatokat szabott, évtizedeknek a munkáját minősítette előkészületnek. Kemény kövekkel küzdött, finom plaketteket formált. A magyar éremművészetnek ő volt az elkezdője és legnagyobb mestere, ezt mindenki tudja róla. Kő- és bronzszobrai kevésbé ismerősek, pedig tele lehetne velük Budapest, ha a pályázatokon nem ütötték volna el következetesen a megbízatástól. Az ifjúság kútja és a kereposi temetőben lévő síremlékei, meg néhány dombormüve volt csak szabadtéren.

Vedres Márk

a másik úttörő mester, (1871—) ma is él.

Vedres Márk nevét és nagyságát újra kell tanulnia a magyar közönségnek. Hosszú távolléte és tervszerű nememlegetése kiszürte őt a közvéleményből. A kultúrfölényt mimelő Magyarországon nyugodtan irtak összefoglaló művészeti tanulmányokat Vedres Márk említése nélkül. Müveinek nagy része külföldön kapott helyet és gazdát. A fölszabadulás óta itthon van, dolgozik. Szabadtéri szobra egyáltalán nincs nálunk, csak a kisplasztikája hozzáférhető.

*

Stílusbeli meghatározás sokféle forog közszájon a két háború közötti magyar művészetről. Neobarokk, római iskola, dekoratív törekvések. De sokkal egyszerűbben is megérthetjük az egymást váltó divatokat: a szobrászi semmitmondás öltött magára egyre ravaszabb álruhát. A rohamszobrokban, vagy Szent Imrét körülálló serdülő ifjúságban könnyű leleplezni a hazug koncepcióval párosult banalitást. A világháborúnak nem hősies előretörése volt az igazi képe. A lányosarcú cserkészfiúnak sem volt joga, hogy a magyar ifjúságot képviselje. A mintázásuk is rávall ezekre a szobrokra: rajzos részletezés, handabandázás, áhitatos stilizálás. Gömbös Gyula díszmagyaros márványszobra jeles példája volt az ízlés végső elfajulásának. Ezt érte el legelőször a megérdemelt sorsa: a nyilas uralom napjaiban robbantották föl a nemzeti ellenállás tagjai. A fölszabadulás után eltünt a többi álnagyság is a közterekről: Lebontásukkal semmi csorba nem esett szobrászmüvészetünkön.

háttérbe szorítására és megsemmisítésére használja, hanem *társadalmiakká* teszi azokat. Ez azt jelenti, hogy a verseny a teljes nyilvánosság belevonásával és ellenőrzése

MEFESz sikere: a reakció veresége

A konferenciák nem csak a MEFESz sikerét jelentették, *veréséget mértek egyben az egyetemi reakcióra is.* Nemcsak azért, mert a résztvevők mindenütt *leleplezték* a tanulóköri munka *legfőbb hátráltatóját, a klerikális, mindszentysta propagandát,* hanem azért is, mert beigazolták ennek az agitációnak a sikertelenségét is. Ez az agitáció igyekezett az egyetemi hallgatókat távol tartani a tanulóköröktől, azt híresztelte, hogy a MEFESz terrorszervezet, melyben az ellenvéleménynek, a kritikának helye nincs. A tanulóköri konferenciákon mégis hatalmas tömegek jeletek meg s a lezajlott viták tanusítják, hogy az építő kritikának minden lehetősége megvolt, s az egyetemisták szívesen éltek is ezzel a lehetőséggel.

Rámutattak a beszámolók és a viták arra is, hogy a tanulmányi munka körül *nincs minden rendben.* Mi ez évben az új, fiatal értelmiségi típus, a demokratikus szakemberek nevelését állapítottuk meg legfontosabb célkitűzéseinknek. Olyan emberekre van szükségünk, akiknek szaktudása messze meghaladja az eddigi színvonalat, de akik fogékonyak a társadalom életbevágóan fontos kérdései iránt is. Akik szaktudásukkal nemcsak kiszolgálják a népi demokráciát, hanem harcolni is képesek és akarnak érte. Akik az egyetemen össze tudják egyeztetni tanulmányi és mozgalmi munkájukat. Kétségtelenül értünk is el már bizonyos sikereket. Az egyetemi mozgalom fellendülőben van, szélesedik, eddig közömbös tömegek segítik elő a MEFESz munkáját. De helytelenül járnánk el, ha nem vallanánk be őszintén, hogy a *tanulmányi munka kezdeti lendületében törés mutatkozik.* Egyre gyakrabban halljuk, hogy a tanulókörökre készületlenül jönnek el az emberek, hogy a kollektiv tanulás lehetőségeit, az egyéni tanulás munkájának megtakarítására akarják felhasználni. De nem ritka a tanulókörökből való *elmaradozás, rendszertelen látogatás sem.* Nyilvánvaló, hogy ezen az úton percig sem haladhatunk tovább. Nem elégedhetünk itt meg azzal, hogy a közelgő kollokviumokra való tekintettel, ebben a kérdésben automatikusan javulás fog mutatkozni. Mi éppen azt akarjuk elérni, hogy a tanulmányi munka ne lokalizálódjék a kollokviumi periódusra, hanem folyamatos, az év mind a tizenkét hónapjára kiterjedő elmélyült foglalkozást jelentsen. Vizsgáljuk meg minden tanulókörben, minden egyénnél a bajok okait; a túlterheltséget, a rossz munkabeosztást küszöböljük ki. Van erre

volt bennük a spontaneitás. Megmutatkozott, hogy az egyes tanulókörök nem készültek fel tervszerüen, nem foglaltak előre egységesen állást bizonyos kérdésekben.

A tanulókörök szervezeti hiányai

Éppen a nem elég tervszerű felkészülés miatt nem eleget foglalkoztak konferenciáin a tanulóköri munka szervezeti és módszertani

[illegible] bizo[illegible] tanu[illegible] „kolleg[illegible] nélkül o[illegible] ségtelen, h[illegible] mény elbírá[illegible] lanabb, mint anyag, energia [illegible] resztül az eredmé[illegible] és összehasonlíthatóa[illegible] nak. Azonban ezen [illegible] oly módon, ha a tanulókörök egy[illegible] mást látogatják, ellenőrzik, s így kialakul az egységes gyakorlat. Ahol azonban azt tapasztaljuk, hogy ugyanannak a karnak, sőt ugyanannak az évfolyamnak két tanulókörében *100—200 százalékos eltérések vannak a pontszámban,* ott lehetetlen feltételeznünk, nemcsak azt, hogy az a reális erőviszonyokat tükrözi, de azt is, hogy jóhiszemű tévedésről lenne szó. Bizony itt az üzemekből is ismert tudatos normalazítás kísérleteivel állunk szemben.

Pszt... hallottad?

A pesti medikusok faliujságjáról

Bár egyes rémhírterjesztők találékonysága messze elmarad Münchausen, Andersen és különösen Mindszenty meséi mögött, mégis meg kell dícsérnünk az orvoskaron

BÉLDY Zoltán negyedéves kollégát, aki aránylag ötletesen és lankadatlan szorgalommal terjeszti azt a rémhírt, hogy a félév végén politikai felvételi vizsga lesz az orvoskaron. Ez kb. azt jelentené, hogy ezentúl a professzor urak ilyen hangnemben kérdeznének a szigorlaton: „Sorolja el kied a vállizület szalagait és a társadalmi formák fejlődését."

De nem csoda, hogy Béldy Zoltán ilyen jó rémhírterjesztőnek bizonyult, hiszen nagy hazafi ökigyelme. Erre mutat az is, hogy egyszer Dániába disszidált, de onnan is hazahozta a honvágy; mivel hazazsupolták a dánok. Sajnos.

WEIN GÉZA másodéves medikus **szerint azért nem tanítják a társadalomtudományt, hogy csak a kommunisták tudjanak levizsgázni belőle. Ha nem tudnám, hogy külön lágyagy-trószt dolgozik az ilyenek összeállításán, azt mondanám, hogy ez a Wein Géza ügyes fiú.**

Kedves Béldy, Wein és a többi fejlődőképes kezdők!

Ezek a rémhírek még mindig nem elég hatásosak és ezért ajánlom terjesztésre a következő rémhíreket:

Pszt... hallottad? A félév végén anatómia és élettan helyett Marx és Engels összes műveit kell tudni kívülről. Kitűnőre csak az számíthat, aki már a francia forradalomban hősi halált halt.

Pszt... Hallottad? Budapesten utcai harcok folynak. A körutakon már fölszedték a sineket, a BSzKRT osztagai kövekkel és úthengerelő gépek bevetésével harcolnak a villamosok utasai ellen.

Különösen utaznak azokra, akiket nem vettek fel a MEFESz-be.

Geológus ismerkedés

Kedves hangulatú ismerkedési estet tartottak a *Geológus Hallgatók* szombaton este. A tarka szalagokkal feldíszített terembe meghitt baráti társaság gyült össze. De nemcsak hallgatók, hanem a professzorok is szép számmal megjelentek, — bizonyítván az érdeklődést tanítványaik munkája iránt.

A műsor — különösen az utolsó számok — kifogástalanok voltak. Kedves humor bontakozott ki itt-ott, igazi ismerkedési est volt, de nemcsak egymással ismerkedtünk meg, hanem ki-ki önmagával is találkozhatott a színpadon. A professzorokat kiülközö jellegzetességeikkel személyesitették meg, ugyanígy a felsőbbéveseket — természetesen már kevesebb tapintatossággal. Mindenkiről napvilágra került valami — rendszerint a legrejtegetettebb kulisszatitok. (Meg is jegyezte valaki mögöttem: — no megállj, csak gyere a sötétre!...)

A népi táncok képezték a műsor lelkét. Szép jelmez — szép lányok — s különösen dicséretet érdemlő furulyaszó.

XIX.

ÉRSEKI KRIPTA, SIROK

A szentélyt körülvevő öt körkápolna közül a középső az érseki kripta lejáratául szolgál. Külön hangsúlyozza a fedél kupolás kiképzése. A kanonoki sekrestye előterében vörösmárványtábla van, melyen a szentély talajában lévő sírok helyét és az ott nyugvók nevét látjuk. A táblán levő székesegyházi alaprajzon számok jelzik a sírok helyét. L. 79. o. Sz. István szobra előtt...

A vörös márvány táblán felül szöveget és alul alaprajzot látunk.

«QUORUM SEPULCHRA SUB PAVIMENTO HUJUS ECCLESIAE SITA ECCLESIAE RESTAURENDAE NECESSITAS MARMORE SPOLIARI JUSSIT EORUM MEMORIAM PIETAS HOC LAPIDE SERVARI VOLUIT. A. D. MCMX[101]

1. U. Dav. Ujváry ..... † 1831
2. Jos. Horváth ..... † 1837
3. Jo. Bajzik ..... † 1839
4. Ant. Knezovics ..... † 1746
5. Ad. Kőkemezei ..... † 1744
6. Balt. Hedry ..... † 1748
7. Georg. Házy ..... † 1755
8. Fr. Wagner ..... † 1847
9. Jos. Korsós ..... † 1850
10. Mich. Csupor ..... † 1842
11. Jos. Rácz ..... † 1844
12. Joan Draskovics ..... † 1815
medicus saecularis
13. *St. Katona hist.* ..... † 1811
14. Jos. Kiss ..... † 1776
15. Jac. Rein ..... † 1848
16. St. Szalay ..... † 1815
canonici metr. eccl. colocensis.»

Két utóbbi az első kereszthez hasonló módon briliánsok díszítik. Mindhárom kereszthez megfelelő ékkövekkel díszített csillagalakú akasztó és gyűrű tartozik. Egyiknek sincs ötvösjegye.

Kis zománcos kereszt. Első oldalán Krisztus a kereszten, lábainál koponya két keresztbetett csonton, fent a kereszten :«INRI» felírás. Hátsó oldalon a Szeplőtelen Fogantatást látjuk. A kereszt szárainak találkozásánál rubinnal és gyémántokkal kirakott sugarak díszlenek.

Itt említjük meg Horváth Győző felsz. püspök, nagyprépost remekbekészült, aranyozott ezüstkelyhét. Düsseldorfi munka. Díszítése vésett és filigrános. Talpán hat, köralakú zománc medaillonban magyar szentek : Sz. Imre, Sz. Erzsébet, Sz. István, Sz. László, B. Margit és a három kassai vértanu. A medaillonok rekeszes zománcozással készültek. A kehely öblös részét kívül vésett munkával díszítették. A kép sorozat Jézus Szíve tiszteletének fejlődését mutatja be. A noduson és a kehely szárán elszórtan gyémántok, briliánsok, gyöngyök, továbbá féldrágakövek vannak.

A püspök tulajdonában levő liturgikus tárgyak közül kiemelkedik egy kínai bronzból készült erezett, mintás, kék zománcozású kancsó és tál (lavabo). Fogantyúja bronz sárkány.

A főszékesegyház és a «fundus instructus» egyéb liturgikus tárgyait az érseki palotában helyezték el.

A miseruhák egy részét a fenti kincstárban, az értékesebb anyagot az érseki palota első emeleti kápolnája melletti sekrestyében őrzik. A kalocsai érseki főszékesegyház ruhatárának leltárát Szőnyi Ottó pápai kamarás, a Műemlékek Országos Bizottságának előadója Kalocsán 1926-ban vette fel és 1927 február hó 6-án foglalta írásba.

A miseruhák közül különösen ki kell emelnünk a 3. lelt. sz.-ú casulát, melyen «M T 1773» hímzett monogramm és évszám látható. Mária Terézia adományozta Batthyány érseknek.

A 35. lelt. szám alatt szereplő tűfestéses miseruhakészlet palláján a hímzést készítő pap neve, készítés helye és évszáma szerepel. «Acu pinxit W. J. Severth freo (frew?) Herbip. Sacerdos. (Würzburg) Anno Salutis 1764.»

A kincstár a plébánosi sekrestye felett van. Hatalmas vasajtaja sok értéket őriz, melyek egyrésze a rendkívüli időkre való tekintettel az érseki palotába került. (Hiteles leltára csupán a miseruháknak van.)

Jelenleg a plébánosi sekrestye feletti kincstárban a következő liturgikus tárgyak találhatók:

Nagy barok monstrantia. Aranyozott ezüstből készült. Magassága : 0.76 m. Belül az ostyatartó valódi brilliánsokkal, kívül hamisakkal díszítve. Legfelül barok baldachin alatt Atyaisten felhőkön és földgömbön ül, alul a Szentlélek galamb alakban. Körül arany sugarak vannak. Kétszer beütve külön «S R» monogramm és külön «D» betű mellett egy hármas lóhere formában vár, alatta «13» számmal. Reichenpfalter Simon pesti ötvösmester műve, 1768—1774 körüli időből.

«*Kunszt-féle*» kör alakú román monstrantia. Aranyozott ezüstből készült. Magassága 0.60 m. Az üvegezett ostyatartó körül négyszögű smaragdokkal, köztük gyémánt virágokkal ékesítve. Két teljes köralakú sorban aranyozott ezüstsugarak veszik körül. Szára karcsú, talpán négy ovál préselt domborművű medaillonban bőségszaruból szőllőfürt és kalász nyúlik ki. Jelzése bizonytalan, irott «F» vagy «P», mellette két háromnegyed kör közé zárt vár kapuval és bástyákkal és felette «13» számmal. Pauscher Ferenc budai ötvösmester munkája 1805 körüli időből.

Körmeneti monstrancia. Aranyozott ezüst. Magassága 0.57 m. Kisebb barok forma. Felül Szentlélek galamb alakban, alatta Atyaisten ölében földgömbbel, lejjebb négy szárnyas angyal, köztük virágcsokrok, alul pelikán fiaival. Nyomott ovál alapját kagyló, rácsosmotivumok és virágok kosárban díszítik. Ötvösjegye nincsen.

Császkától javíttatott aranykehely. Tiszta aranyból. Magassága : 0.21 m. Hatos csillagalakú talpát hat ezüst medaillon díszíti; egyiken domború Agnus Dei hátán kereszttel, a többi ötön felváltva cizellált indamotívumok és hegyes kúpalakok foglalnak helyet. A noduson hat kiálló arany foglalatban gombdíszhez hasonló ezüst díszítés látszik. A kehely öblös részén a talpat díszítő motivumok ismétlődnek patkóalakú keretben a lentinél nagyobb méretben. A talp oldalrészén a következő felírás utal a javításra: «Restaurari curavit Georgius Császka Episcopus Scepus 1880.»[100]. Ötvösjegye nincsen.

A fundus instructus-hoz tartozó érseki mellkeresztek a következők:

Császka érsek aranykeresztje : Díszítése hét darab négyszögű smaragd, szélein briliánsokkal.

Egy sötét vörös rubin és egy halvány rózsaszín ékkövű kereszt.

69.1.

XVIII.

HARANGOK, LITURGIKUS TÁRGYAK, FŐPAPI ÉKSZEREK, MISERUHÁK

A székesegyház első öt harangját 1774-ben Batthyány érsek készíttette. Ezek a következők voltak : 45 mázsa 70 font súlyú a Szentháromság tiszteletére;[97] a 24 mázsa súlyú a Boldogságos Szűz tiszteletére; [98] a 12 mázsa 25 fontos Szent István, a 7 mázsa 10 fontos Szent Donát tiszteletére szentelt, a 3 mázsa súlyún pedig a «Gloria in excelsis Deo» felírást lehetett olvasni. A három legnagyobb harangot 1796-ban villámcsapás megrongálta úgy, hogy Gróf Kollonitz László Lipót érsek 1803-ban azokat újra öntette. Az ő nevéről «Laci-harangnak» nevezte el a nép a 45 mázsást, úgyhogy a nagyharangot — bár ez már nem azonos a Kollonitz-félével — a köznép ma is így hivja.

A ma meglévő öt harang 1922-ben készült Várady L. Árpád érsek bőkezűségéből. A nagyharang átmérője 161 cm., súlya 2640 kg és «Sanctissimae Trinitati Sempiterna Laus» feliratával a Szentháromság tiszteletét hirdeti. Az északi toronyban egyedül ezt helyezték el. A 136 cm átmérőjű 1600 kg-os káptalani harangot Szent Pálnak, az egyházmegye és az első székesegyház patronusának szentelték, felirata «Divus Paulus Primus Patronus Coloczae Defendat Limites Archidioecesis Nostrae». — A Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt 108 cm átmérőjű 800 kg súlyú harangot a következő felírás díszíti: «Spes Nostra Salve. Sentiant Omnes Tuum Juvamen.» A két legkisebb harangot — 91 cm. átmérőjű 470 kg súlyút és a 81 cm átmérőjű 330 kg súlyút — Szent István királynak és Szent Mihály arkangyalnak szentelték. «S. R. Stephanus Totam Gentem Hungaricam In Ecclesiam Vocat Catholicam», valamint «Quis est Ut Deus — Qui Est Finis Meus — Ipsum Concupisco»[99] feliratokkal.

Városy Gyula érsek készíttette Foerk Ernő tervei szerint kovácsolt sárgarézből, tűzaranyozással a székesegyház Szent Kereszt kápolnájában (szentségkápolna) függő öröklámpát. A művészi újbarok munka jól illik a székesegyház stílusához.

XVII.

SZÓSZÉK, STALLUMOK, ORGONA

A székesegyház szószéke méltó a templom belső kiképzéséhez. Díszes, faragott, aranyozott munka. Oldalán a négy evangélista ülő alakját helyezték el. A szobrok közti mezőket fadomborművek töltik ki, megjelenítve a Jó Pásztort, Mózest a tizparancsolat tábláival, a hegyi beszédet tartó Jézust, végül az evangéliumi Magvetőt. A szószék díszes, lendületes fabaldachinján, oldalán egy-egy kis angyallal, a Jó Pásztor életnagyságú szobra emelkedik. A szószék aranyozását 1890-ben újították meg, mivel az 1816-i villámcsapás alkalmával megrongálódott.

1742-ben Gróf Patachich Gábor ismeretlen mesterrel elkészíttette a kanonoki stallumokat, melyek a barok fafaragás remekei. A magasan kiemelkedő hátfalazat előtt két ülő sort látunk, hat-hat hellyel. A hátfalat diófa intarziával, arany keretekkel, aranyozott oszlopfőkkel és merészen kiülő párkányokkal, oszlopot tartó könyöklőkkel képezték ki. A tulajdonképeni kanonoki székek előtt, az imazsámolyszerűen végighúzódó mellvédet ugyancsak intarzia díszíti. Jelenleg a stallumok fölé bevezetett villanyvilágítás zavarja csak az egységes barok hangulatot, részben az erős fény miatt, részben pedig azért, mivel a villanyégőket a kagylós motivumokba illesztették.

Patachich Gábor érsek a leckeoldali oratoriumba 6 változatú kisebb orgonát építtetett, Batthyány érsek pedig 28 változatút készíttetett 1774-ben 23.600 forintos költséggel. Ez utóbbit 1876-ig használták.[96] Majd Haynald bíboros érsek, Angster pécsi orgonaépítő céggel 45 változatú orgonát készíttetett, mely egészen a világháborúig használatban volt. Várady érsek ugyanis ekkor a templom rézfedésével és a harangokkal együtt az orgonasípokat is felajánlotta hadi célokra. 1922-ben ugyancsak Várady érsek az előbb említett pécsi céggel a régi orgonát 50 változatú hatalmas orgonára cseréltette ki, melyben 3560 síp van. Villanyerőre berendezve, 1922 februárjában készült el.

A székesegyházban még az oldalbejáratnál jobb és baloldalon egy-egy fekete márványba vésett emléktáblát találunk. Belépve jobboldalin a következő szöveget olvashatjuk:

«D. O. M. A.

CLEMENTE PP XII. ANNUENTE CAROLO VI. ELECTO ROMANOR. IMPER. ET HUNGARIAE REGE ADMITTENTE AN. DNI. MDCCXXXVIII. DIE XIV. MENS AUG. IN VIGILIA ASSUMPT. BSSIMAE VIRG. MARIAE GABRIEL E COMITIB. PATACHICH DE ZAIEZDA ARCHI. EPISCOP. COLOCENS. ET BACSIENS. RDSSMUM METROPOL. HUJUS ECCLES. CAPITULUM SUB PRIMIS FESTI VESPERIS PONTIFICALIB INDUTUS SOLEMNI RITU POST LIMINIO INSTRAURAVIT.»[94]

A baloldali emléktábla szövege:

«D. O. M. A.

Eo Io AC Ro D. ADAMO E L.B. PATACHICH DE ZAJEZDA COL. ET B. AEPPO. I O S STEPH. REG. M. CRUCIS EQUITI S C R A MTTIS ACT. INT. STAT. CONSIL. METROP. CAPITULUM COL. CANONICORUM NUMERO REDITIBUS ET NOVIS AEDIBUS AUCTUM IN DIVITE ECCLEAE APPARATU LOCUPLETE BIBLIOTHECA DONATUM. CRUCE THOLOS ET CAPPIS EXORNATUM PATRI AC PRAELATO OPTIMO, FILIALIS AMORIS PIGNUS ET PERENNE GRATITUDINIS MONUMENTUM VIVENTI POSUIT ET UT MEMORIA EJUS SEMPER ESSET IN BENEDICTIONE IM̄ACULATA AD ARAS HOSTIA VI. KAL. NOV. QUOTAN̄IS RENOVANDAM STATUIT.
CIↃIↃCCLXXXI.»[95]

netet ábrázolja, amint Ascherik, az első kalocsai érsek átadja a királynak a Szent Koronát. Szent István födetlen fővel ül trónusán. Két kézzel nyúl a Korona felé, melyet Ascherik párnán nyujt felé. A király alakját palást borítja, térdéről szép redőkben omlik le a ruha. Vele szemben áll Ascherik teljes főpapi ornátusban, hosszú szakállal és nyakábaomló hajjal. Hosszú palástja gazdagon redőződik, amint a lépcsőre lép. A király mellett és Ascherik mögött egy, ill. két udvari ember áll, a háttérben pedig Szent Adalbert alakját látjuk püspöksüveggel és a kettős kereszttel.

A Szent László-szobor postamensének domborművén Szent László átadja az érseknek a kalocsai és bácsi érsekséget egyesítő okmányt (1094). (Fentebb említettük, hogy ez a tény történelmi adatokkal nem támasztható alá.) A király lépcsős emelvényen áll, fején nyitott koronával, mely alól dús haj bukik elő. Bajuszt és hegyes körszakállt visel. Baljával palástja szárnyát emeli, jobbjával átadja az okmányt amin jól látható a pecsét. Az érsek gamorával fején, kissé hajlott alakján földigérő palásttal veszi át az iratot. Mögötte a kíséret egyik tagja, összetett kézzel imádkozik. A háttérben íves fülke előtt hosszúszakállas papi alak kezében tartja a pásztorbotot. A király balján marcona udvari ember áll, vállán mentével, kezében karddal, fején kucsmával.

A szobrok előtt díszes barokvonalú fehér rács húzódik.

A Szent Kereszt-kápolna (Szentségoltár) északi falán helyezték el Városy Gyula érsek fehérmárvány emléktábláját, Tóth István szobrász művét. A templom nagy mecenását szürkén erezett ovális márványkeretben domború mellképen ábrázolja. A keret felső része kiszélesedve a címert foglalja magában; felső mezejében P. H. (Patrona Hungariae) felírással, alsó mezejében kereszttel. A dombormű alatt — nem a legszerencsésebb elgondolással — mintegy a felső keretbe kapcsolódva, négyzetes barok foglalatban piszkei márvány alapon a következő felírás áll:

«Praedecessori suo Julio Városy de Veszprém archiepiscopo harum aedium restauratori posuit Joannes Csernoch archiepiscopus.»[92]

A Fájdalmas Szűz kápolnájának déli falán Haynald bíboros érsek emléktábláját találjuk. Az előbbihez hasonló alakban, de sötét vörös szürkével kevert márvány keretben, Vaszary László alkotása. A fehér márvány mellkép jól hat a színes keretben, melynek felső részén, az előbbihez hasonlóan a bíboros címere foglal helyet «Patiendo mereri» felírással. Alatta, mint Városyénál négyzetes keretben latin felirat a kiváló érsek emlékét örökíti:

«Memoriam Ludovici Cardinalis Haynald archiepiscopi Colocensis hac effigie servari voluit Julius Városy aeppus.»[93]

Pintér Imre: A kalocsai főszékesegyház Bp. 1942 69. l.

65. l.

Izsó Miklós

XVI.

SZOBROK ÉS DOMBORMŰVEK

A szentély diadalívének két oldalán egy=egy szobor áll, Szent István és Szent László fehér carrarai márvány alakja, Halbig András bécsi és Tantardini József olasz szobrász készítette Milanóban. Színes márványtalapzatuk domborműveit Meixner János müncheni szobrász tervei alapján Izsó Miklós faragta. A két szobor részben Gróf Nádasdy Ferenc érsek (1845—1851) hagyatékából, részben Kunszt József érsek (1851—1866) bőkezűségéből készült. A szobrokat 1864=ben állították fel.

Mindkét szobor félkörű záródású, fehér fülkében áll. A restaurálás alkalmával helyezték be a szobrokat, azelőtt jóval a fülkék előtt álltak.

Az evangéliumi oldalon álló Szent István=szobor embernagyságúnál magasabb, határozott, impozáns alak. A szent király baljában tartja az országalmát, felemelt jobbjában pedig a keresztet. (A kereszt a restaurálás alkalmával (1910—1912) letört és kissé ferdén sikerült visszaillesztení, úgy, hogy a törés vonala jól kivehető.) Vállairól hosszú palást omlik le, melyet nyakán boglár fog össze. A ruha felsőrészét gombsor és magyaros paszománymotívumok díszítik. Derekát veretekkel díszített kardtartó öv fogja át, bő csizmát visel. Mereven tekint előre, a korona alól dús haj bukik elő, állát rövid körszakáll fedi.

Szent László alakjában kissé több az élet és a mozgás. Arccal égnek tekint, homlokát nyitott korona övezi. A fej megmintázása az arckifejezést, hajat és szakállt illetően majdnem azonos az előzővel. Palástját boglár tartja össze, alatta térdigérő ruháját zsinórdísz borítja, derekán laza övön csüng buzogánya. A rövid ingszerű ruha alól a lábakat is fedő páncélöltöny tűnik elő. A pikkelyek és a páncél merev vonalai jól kidomborítják a láb anatómiáját. Jobbját könnyedén kitartja, baljával kardjára támaszkodik, lábainál sisak hever. A kard markolatának balkeresztvasa letört.

A Szent István=szobor talapzatát díszítő dombormű azt a jele=

cedulázva, de továbbítással becsztva

Izsó Miklós

→ ~~Amerling Fr.~~

2. → ~~Clark W. Ritterner~~

~~3, 14, 15.~~

~~Ender János~~ 19. l

~~Doby Jenő~~ 19. l.

Izsó Miklós 18, 21.

Katzler V. 19. 21.

Ligeti Antal 18. l

Mansfeld Agost 15. l

Mátrai Lajos Gyorgy

6. 11.

13/Pg

Senefelder 19. l

Strobl Alajos

4.

Szegedy Maszák Leona

20. l.

Tyroler J. 21. l.

A M T A Szech Muzeuma

1902. máj. 1.

Bp. 1902

Gábor Lajos

festő

Öregesertő (Pestrn)

Mücsarnok

1921. tar.

tokat, a pianissimokat elnyelte volna a fegyverek zaja. A magyar történelem legválságosabb évtizedei is erre az időre esnek. A törökkel való végleges leszámolás, a kuruc felkelés olyan méretekben kötötték le a nemzet erejét, hogy a magyar művészi teremtő erő, mely az Árpádok és Mátyás alatt fényesen igazolta nagyrahivatottságát, a barok időkben a hazai művészeti alkotások létrejötténél is gyakran csak a napszámos, vagy a mecénás szerepét tölti be. A műalkotást akár épület, szobor, vagy festmény; sokszor csak az utóbbi szerepben befolyásolhatták oly módon, hogy az a készítő mester idegen volta ellenére is magyar ízlést, magyar gondolkodást, egyáltalán magyar lelkületet tükrözzön. Jellegzetes magyar színezetet kölcsönöz a hazai baroknak a Felvidéken és Erdélyben félig őrzött renaissance-örökség, mely éppen olyan kitörülhetetlenül vésődött a magyar nemzet emlékezetébe, mint az igazságos Mátyás, vagy a nagy Árpádházi királyok emléke. Ez az örökség, ez a hagyomány kel új életre a magyar klasszicizmusban. A mesterek idegen neve, vagy származása nem teheti vitássá művészetük magyarságát. Ezek az idegen magvak a magyar talajban fogantak meg. A magyar talaj éltető nedveiből szívták a kibontakozáshoz szükséges életerőket. A virág színét, illatát, a termés zamatát és gazdagságát nemcsak a mag, hanem a talaj és a klima határozza meg.

Főpapjaink, főuraink a művészek számára nemcsak pénzes megrendelők voltak, de világlátottságuk, magas műveltségük és kifinomult ízlésük révén a hasonló kultúrszinten nem mindig álló művészek ízlését is jótékonyan irányították. Művészi fejlődésükre egy-egy képzett megrendelővel való kapcsolatuk kiszámíthatatlan jelentőségű lett.

VI.

A klasszicizmus mint ízlésben a magyar lélekkel rokon, a magyar életmódnak és viszonyoknak megfelelő stílus hamarosan meggyökeresedett. A köz és magánépületeknek egész sora épült ekkor. Mivel e stílusnak lényege a dísz takarékos alkalmazása, az építkezések nem adnak sok lehetőséget a dekoratív szobrászat számára. Az a néhány, sokszor inkább a kőfaragás körébe sorozható munka adja az első lehetőséget az újabbkori magyar szobrászatnak a kezdőlépések megtételére. Művészeti íróink nem

sok figyelemre méltatják a XIX. század elejének magyar szobrászatát. A dekoratív szobrászatot mostohagyerekként kezelik és félig-meddig ipari, vagy jobb esetben iparművészeti tevékenységnek minősítik. Ez a megitélési mód a „a l'art pour l'art" jelszavával hozható összefüggésbe és mindenképen jellemző arra a korra, amely hatalmas művészettechnikai készültséggel követi el a művészettörténelem legnagyobb tévedéseit. Jellemző arra a korra és világfelfogásra, amely éppen túlzott anyaghoz és földhöz tapadtsága miatt a világ, a lélek, de a művészet jelenségeit is egymástól elszigetelve veszi vizsgálat alá. A klasszicizmus díszítő-szobrászata a századvég száraz, túlrészletezett tudálékos szobrászatának szemszögéből nézve valóban szegényesebben hat. Ma már tudjuk, hogy a klasszicizmus szobrainak lesimított felületét nem a megfigyelés hiányosságával, de az aprólékos részletek, a köznapi esetlegességek nagyon is tudatos kerülésével magyarázhatjuk. Éppen e sajátosságok révén olvad a klasszicizmus szobrászata és építészete olyan harmonikus egységbe, melyet a XIX. század folyamán felbukkant stílus-keresések egyikében sem találunk meg.

VII.

A mi Ferenczy Istvánunk (1792—1866) művészi fejlődése is más és nyilván kedvezőbb irányt vett volna, hogyha akár önmaga, akár kortársai felismerik benne a hivatott épületszobrászt. Művészi ambicióját azonban nem elégítette ki ilyenféle feladatkör, hanem önálló monumentális szoborművek vágya nyugtalanította. Abban nemcsak ő maga, de a közfelfogás is vétkes, hogy az alkalmazott plasztikában eleve kisebb művészi jelentőségű feladatkört lát. A XIX. századvég légkörében nőtt írók gyakran emlegetik a klasszicizmus gyengéjeként, hogy tulajdonképen nem értette meg, nem élte át az antik művészet szellemét. Nem célunk az, hogy ehhez az időszerűségét régen elvesztett állásfoglaláshoz részletesebben hozzászóljunk, de éppen Ferenczy művészetével kapcsolatosan önkéntelenül felvetődik ez a kérdés. A klasszicizáló építészet nemcsak portikuszaival, kevés díszítőplasztikájával, de leglényegesebb vonásaival: a szerkezet, a formák és arányok egyszerűsége, nemessége, az építészeti koncepció egysége és tisztasága révén válik rokonná az antik művészettel. A Rómát járt

1900

miatt nem ülhettek össze, vasárnap, május hó 20-án tartják döntő üléseiket a városligeti Műcsarnokban. Az aranyérem, a társulat-díj és a báró Harkányi Frigyes-féle díj pályabírósága délelőtt 11 órakor, a Rökk Szilárd-féle jutalom pályabírósága pedig déli 12 órakor ülésezik. Itt említjük meg, hogy *Dudits* Andor festőművész az aranyérem stb. jury-tagságáról lemondott.

—

— **A párisi jury tagjai.** *Wlassics* Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter a párisi kiállítás nemzetközi képzőművészeti juryjébe *Andrássy* Tivadar grófot társulatunk elnökét, és *Lotz* Károly festőművészt nevezte ki. Lotz azonban — mint értesülünk — egészségi állapotára való tekintetből a jury-tagságról lemondott.

—

— **A földtani intézet fölavatása.** Május hetedikén avatták föl a Stefánia uton *Lechner* Ödön új, magyaros zamatu palotáját, amelyben mostantól fogva a földtani intézet és gyüjteményei nyernek elhelyezést. A fölavatást *Darányi* Ignác miniszter végezte előkelő és szépszámu közönség jelenlétében.

—

— **Magyar művész sikere Bécsben.** Nagy kitüntetés érte újabban ismét *László* Fülöpöt, az immár európai hirü magyar festőművészt. Elnyerte a bécsi tavaszi tárlat nagy aranyérmét, amelyet *Károly Lajos* főherceg, a Künstlerhaus protektora alapított a legkiválóbb művek számára. László Fülöp ezúttal is mesteri arcképeivel hódított. Kiállította többek között a Fürstenberg hercegi párt, Hohenlohe herceg német birodalmi kancellárt és Kinsky Aglája grófnő arcképeit. László Fülöp nagy művészi sikerét leginkább illusztrálja az a körülmény, hogy ezt az aranyérmet sem arcképfestő, sem *magyar* művész mindeddig nem kapta.

—

— **A pozsonyi műkiállításra** szánt művek — összesen 142 — a napokban indultak útnak Pozsonyba, ahol már fölcsigázott érdeklődéssel várják a tárlatot. A megnyitás — mint értesülünk — a jövő hét első napjaiban lesz, amikor minden valószinüség szerint *Frigyes* királyi herceg fogja a kiállítást ünnepélyesen megnyitni.

—

— **Műszeretet a vidéken.** A műszeretet érdekében mint lapunkban is ismertettük, nagyérdekü fölolvasást tartott a minap Kassán *Hornyay* Ödön dr. ottani törvényszéki biró. A fölolvasóhoz, aki művének egy példányát beküldötte *Wlassics* Gyula kultuszminiszterhez, a napokban a következő levél érkezett:

Igen tisztelt uram!

A műpártolás érdekében tartott fölolvasásának megküldéseért fogadja köszönetem kifejezését. Igazán nagy örömmel tölt el, ha a művészet érdekében megindított akciómnak a magyar közművelődés olyan kiváló vidéki központjaiban is, amilyen Kassa város, visszhangja támad.

Tisztelettel igaz híve

Wlassics.

Reméljük, hogy Kassa város a műszeretet terén ki is fogja érdemelni a miniszter megtisztelő epitetonját.

—

— **Erzsébet királyné szobra.** Kolozsvárról irják: *Bölöny* Józsefnének, a kolozsvári Erzsébet hölgybizottsága elnökének Szirmai Antal szobrász levelet irt. A levélben egy szép és hazafias ajánlatot tesz a Párisban élő művész. Azt ajánlja ugyanis, hogy ő Kolozsvár város számára Erzsébet királyné szobrát *minden honorárium nélkül*, hazafias érzésből elvállalja. A bizottságnak csupán az anyag költségeiről kell gondoskodni. A mintázást és elkészítést díjtalanul teljesíti. Azt is kijelentette, hogy már is rendelkezésre bocsáthat egy életnagyságu Erzsébet királyné szobrot, mely gipszben már készen van.

—

— **Az Országos Képtár metszetgyüjteményének betűsoros katalógusa.** Ily címen nemrégiben egy 36 oldalra terjedő kis füzet jelent meg, mely azonban igénytelen külső megjelenése és csekély terjedelme dacára nem kevesebb, mint három esztendő megfeszített munkájának az eredménye. Szerzője *Térey* Gábor dr., az Országos Képtár őre, kinek éppen az ott elhelyezett gyüjtemények rendezése körül már eddig is eléggé nem méltányolható érdemei vannak.

Eszterházy Miklós herceg képtára és metszetgyüjteménye tudvalevőleg 1871-ben jutott a magyar állam birtokába. A metszetgyüjtemény, mely rendkivüli gazdag és a legkülönfélébb iskolák műveit tartalmazza, térszüke és használható katalógus hiánya miatt a közönség számára eddigelé nem igen volt hozzáférhető A gyüjtemény a régi rendszer, vagyis a festők nevei szerint volt rendezve, úgy, hogy pl. a Rafael művei után készült metszetek különböző országbeli metszőkre való tekintet nélkül voltak csoportosítva. Ezek következtében most az egész gyüjteményt újra kellett rendezni és pedig a modern rendszer, vagyis a metszők nevei szerint. Első sorban is szükségessé vált tehát a metszők betűsoros katalógusát országok és századok szerint összeállítani, a meglevő metszetek számának a pontos följegyzésével, s csak ha majd ez a munka elkészült, akkor lesz lehetséges a nagy Catalogue raisonné részletes, tudományos munkájába belefogni. Ezt az óriási munkát vállalta magára *Térey* Gábor dr., s eddig az angol és német metszetek tárgymutatójával készült el az 1899 december 31-ik állapot alapján. A füzetből kitünik, hogy a 17. és 18. századbeli angol osztály *3962 lapot* tartalmaz, melyek közül 3955 az

Eszterházy-gyüjteményből való, 7-et pedig azóta szereztek. A 15-ik századbeli német osztály *14,506 lapból* áll, amelyből 13,812 lap az Eszterházy-gyüjteményből való, 694 pedig újabb szerezmény. A modern angol és német metszetek ebben a tárgymutatóban nincsenek benne.

A többi iskolák betűsoros katalógusán most dolgozik *Térey* Gábor dr., aki ezzel a fáradságos munkával rég múlt esztendők mulasztásait pótolja helyre és megbecsülhetetlen szolgálatot tesz a művészet iránt tudományos szempontból is érdeklődőknek.

—

— **A székesfehérvári kiállítás** ügyében — amelyről már megemlékeztünk — *Németh* Lajos festőművész, a tárlat rendezője, fölkéri a meghívott művészeket, hogy a kiállításra szánt műveiket legkésőbb május 26-ikáig a városligeti Műcsarnokba beküldeni szíveskedjenek. A kiállításra eddig a következő művészek jelentették be részvételüket: Aggházy Gyula, Benczur Gyula, Baditz Ottó, Ballo Ede, Bruck Lajos, Bruck Miksa, Dudits Andor, Edvi Illés Aladár, Deák Ebner Lajos, Gergely Imre, Ipoly Sándor, Háry Gyula, Hegedüs László, Keleti Gusztáv, Kernstock Károly, Koszkol Jenő, Kúnfy Lajos, Neogrády Antal, Nadler Róbert, Németh Lajos, Pap Henrik, Papp Sándor, Pállya Celesztin, Peske Géza, Stettka Gyula, Spányi Béla, Stróbl Alajos, Stróbl Zsófia, Ringeisen József, Szenes Fülöp, Telepy Károly, Tahi Antal, Tull Ödön, Ujváry Ignác, Vastagh György, Vastagh Géza, ifj. Vastagh György és Zala György.

—

— **Izsó Miklós emlékezete.** Május 28-án lesz 25-ik évfordulója annak, hogy Izsó Miklós, a zsenialis magyar szobrász, szemeit örök álomra hunyta. A magyar művészek — mint értesülünk — azzal ünnepelik meg ezt a napot, hogy a „Búsuló juhász“ alkotójának sírját fölkeresik és beszéd kiséretében koszorút tesznek le rá.

—

— **A Szegedi Képzőművészeti Egyesület** május 6-ikán rendkivüli közgyülést tartott, amelynek tárgya az a többek által aláirt és beterjesztett indítvány volt, amely azt javasolta, hogy a közgyülés szavazzon bizalmat *Hock* Jánosnak és kérje fel őt arra, hogy az egyesület tiszteleti tagságáról való lemondását vonja vissza. Az indítvány fölött való szavazást rendkivül izgatott és viharos jelenetek előzték meg, a dolog vége azután az lett, hogy a közgyülés 114 szavazattal 93 ellenében kimondotta, hogy az indítvány fölött napirendre tér. Az eredmény, természetesen azokat, akik az indítványt beadták, nem elégítette ki, remélhető azonban, hogy most már nem fogják tovább folytatni a harcot az egyesület érdemes vezetősége ellen, mely a legutóbb rendezett kiállítással is megmutatta, hogy teljesen hivatása magaslatán áll. Mindenesetre kár volna a szépen virágzó egyesület jövőjét jelentéktelen személyi kérdések kélesítésével kockára tenni.

—

— **A népiskolai szemléltető képek.** A *Wlassics* Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter által a magyar művészet érdekében inaugurált reformok között egyike a legfontosabbaknak az, amely a népiskolai szemléltető képek művészi megalkotását célozza. Ebben az irányban a miniszter 1899 október 16-án értekezletet tartott, majd kiváló tudósokat kért föl a képek tárgyának kiválasztására, most pedig az Országos Képtár helyiségében kiállítást rendez a külföldi népiskolák szemléltető képeiből. Ennek a kiállításnak a sikere érdekében a miniszter annak idején fölkérte a közös külügyminisztert, hogy keresse meg az angol, francia és porosz közoktatásügyi miniszteréket, hogy az ottani iskolákban használatos legkitünőbb szemléltető képgyüjteményeket és illusztrált iskolai olvasó könyveket küldjék meg. A megkeresésnek csak a porosz közoktatási miniszter tehetett eleget, mert az angol és francia kormánynak a népiskolai tankönyvek és taneszközök kiadása nem tartozik hatáskörébe. Az angol kormány mégis tett annyit, hogy a sajtóban fölhivást tett közzé, melyben a kiadókat felszólítja, tegyenek eleget a magyar közoktatásügyi kormány kivánságának; a francia műveket egy párisi könyvkiadó cég utján rendelték meg. Ilyenformán a kiállítás meglehetősen szükkeretü, de azért igy is bizonyára hasznára lesz az ügynek, tanulságaival. A munka a kiállítással egyidejüleg kiadta nyomtatásban a szemléltető képek mozgalmának eddigi anyagát is. Legjelentősebb ebben a tudósok véleménye. *Marczali* Henrik, *Mika* Sándor és *Thaly* Kálmán a huszonöt történelmi, *Lócsy* Lajos, *Cholnoky* Jenő és *Herman* Ottó a tizenkét földrajzi és etnografiai, *Hampel* József a hat arkeologiai kép tárgyáról ad véleményt.

—

— **Fuchs Emil.** A londoni „New Gallery“ kiállításán — mint nekünk irják — nagy föltünést keltenek egy fiatal magyar származásu szobrász, *Fuchs* Emil művei, aki tanulmányait Fadrusz és Zalával együtt Tillgnernél, majd pedig Rómában végezte, hol több díjat és kitüntetést nyert. Legmonumentálisabb alkotását, egy síremléket, mely kétségbeesett anyát ábrázol ölében holt csecsemőjével, ő felsége a bécsi császári múzeum számára nemrégiben megvette.

Fuchs már évek óta Londonban él s különösen az előkelő világ dédelgetett portrétistája. Mostanában ült neki a királynő és a walesi herceg is. Ez utóbbi a New Gallery kiállításán együtt látható a híres Hamlet Forbes Robertson, az ünnepelt drámaíró Pinero, Major General Sir Ellis, Madame Maurice Ephrussi, Lady Churchil két fia, Lord Beresford admirális, Miss Voerishoffer, Lady Knolys, Master Hartman, a két Rotschild gyerek: Evelyn és Anthony, Miss Cassel, Kahnné asszony, Miss Mignon, a nagy Padarewszky, a marlbouroghi herceg fia és még vagy tíz portréttal s ugyanannyi genre szobrocskával s egy remek rézmetszettel Padarewszkyről. Ilyen nagy kollekcióval még nem vett részt szobrász angol tárlaton s érdekes az is, hogy művei közül egyetlen egyet se utasított vissza a nagyon is válogatós zsüri. Fuchs, aki nagy dicsőséget szerez a messze idegenben a magyar névnek, a közel jövőben kollektiv kiállítást készül rendezni műveiből Budapesten is.

—

— **A Mátyás-szobor leleplezése.** Kolozsvár város törvényhatósági bizottsága elfogadta Fadrusz javaslatát, mely szerint a Mátyás-szobor leleplezése csak a jövő év május havában tartassék meg. Az ünnepély napját, minthogy a király megjelenésére is számítanak, csak akkor fogják meghatározni, mikor az odajövetel időpontjára nézve nyilatkozni fog.

—

— **Emlékszobor Hirsch bárónak.** New-Yorkban már régóta tervezik, hogy Hirsch bárónak, a nagy emberbarátnak és nejének emlékszobrot állítanak. Ez a terv most megvalósuláshoz közeledik. *Bissel* szobrász négy láb magas modellt készített és ezt egy nemrég tartott gyülésen bemutatták. A modellen egy filantrópiát ábrázoló nőalak két táblát tart kezében, melyek közül az egyiken Hirsch báró, a másikon a felesége profilje látható. Az emlékszobrot a Mont Mourris-parkban még a nyár folyamán fölállítják.

—

— **A kassai honvédemlék.** A kassai csata emlékére Kassa város közönsége díszes szobrot állít az új színház előtt. A szobrot *Fadrusz* János már mintázza. A bizottság elhatározta, hogy a szobor javára junius 10-én nagyobbszabásu népünnepet rendez. A kassai középiskolák ugyanakkor, az ünnepség során, együttes tornaversenyt fognak rendezni.

—

— **A postatakarékpénztár palotájának tervpályázata.** A postatakarékpénztár palotáját, mint megírtuk, *Lechner* Ödön tervei szerint fogják építeni. De a pályázat legjobb tervei közül megvásároltak többet. Néhány ilyképp kitüntetett tervről már megemlékeztünk, mint most értesülünk, a kereskedelemügyi miniszter megvásárolta az „1901“ jeligéjü tervet is, amelynek szerzői *Báthory* István és *Gerle* Lajos.

— **Pancsova város királyné-képe.** Pancsova városa fölhívást intézett a Magyar Képzőművészek Egyesületéhez, hogy a város tanácsterme számára készítendő Erzsébet királyné arckép megfestésére egy művészt jelöljön ki. A festményre a város — keret nélkül — 1600 koronát szánt. A Képzőművészek Egyesülete ezt a fölhívást közölte tagjaival s a jelentkező művészek közül a május 22-ikén tartandó egyesületi gyülésén legtöbb szavazatot kapott művészt fogja ajánlani a városnak.

—

— **Szontágh Pál arcképe.** Az országgyülési szabadelvü pártkör igazgatósága megrendelte Szontágh Pálnak, mint volt elnökének arcképét. Az arcképet *Braunecker* Ernesztina bárónő festi.

—

— **A Nemzeti Szalon** Kossuth Lajos-utcai helyiségében szombatoni május hó 12-én nyilt meg a tavaszi kiállítás, mely körülbelől 200 számot foglal magában. A tárlat május 26-ikáig naponta látható 50 fillér belépődij mellett. Itt említjük meg azt is, hogy a Szalon vasárnap, május 20-ikán d. e. 10 órakor tartja ezévi rendes közgyülését.

—

— **A pápa mint modell.** Tegnap még a mi László Fülöpünk műve volt a pápa legújabb arcképe, de ma már ez is túlhaladott állapot. XIII. Leo ugyanis néhány nappal ezelőtt Benjamin Constantnak, a híres francia festőnek ült, aki ennek az ülésnek kedvéért utazott le Rómába. A pápa frissen, jókedvüen ült a mesternek s közben élénken társalgott vele.

—

— **A Zsigmond-szobor leleplezése.** Berlinből írják, hogy *Zsigmond* császár és magyar királynak a Siegesalleeben fölállított szobrát május 5-ikén reggel 8 órakor leplezték le a császári pár, a trónörökös, Eitel Frigyes, Adalbert, Ágost Vilmos és Oszkár hercegek jelenlétében. A császár megérkezése után üdvözölte a leleplezésen megjelent urakat, köztük az emlékszobor alkotóját, *Boermel* szobrászt és a Bredo-család fejét, amely családnak őse, Bredo Lippold, egyik mellékalakja a szobornak. A leleplezésen jelen voltak többek között, Szögyény-Marich László nagykövet, Eulenburg udvari főmarsall, Bülow külügyminiszter, Lucanus, a császár kabinetirodájának főnöke, Hahnke, a katonai kabinet főnöke, Miquel, Studt, Rheinbaben miniszterek, Kirschner főpolgármester és Langerhans, a városi képviselőtestület elnöke. A leleplezés után Vilmos császár és kisérete figyelmesen megnézte a szobrot.

Ferenc József király, aki a leleplezés ideje alatt misét hallgatott a Szent-Hedvig-templomban, nem volt jelen a leleplezésen.

—

— **Az osztrák kormány a művészetért.** Az osztrák művészetre szép napok virradnak, a kormány — mint Bécsből írják — a legnagyobb gonddal kezdi ápolni a művészet érdekeit s bőkezüen siet lendíteni a művészek sorsán. A nemrég rendszeresített Kunstrath, amelyet modern szempontok szerint szerveztek, május 13-án tartott ülésén egész sor fontos, sőt életbevágó határozatot hozott. Köztük nevezetes az a határozat, hogy a kormány a modern művészet számára modern képtárat rendszeresít s ennek hajlékául nemsokára díszes palotát épít. Egy másik határozat értelmében az osztrák kormányzatban oly központi hivatalt szerveznek, amely az összes képzőművészeti ügyeket vezetni fogja. Ez a két intézkedés, párosulva a többivel, modern és szabad alapokon fogja fejleszteni az újabban nekivirult osztrák művészetet. Bécsben az összes művészetkedvelő köröben nagy a lelkesedés, mert most már e modern szervezet biztosítékot nyujt arra, hogy a fejlődő tehetségeket a régi vaskalaposság nem fogja elölni.

—

— **Dürer rajzai.** Egy gazdag amatőr, *Dömesnil* gyüjteményét licitálták a mult héten a párisi árverési csarnokban, a Hotel-Drouotban. A többek közt mesteri rajzok kerültek kalapács alá, meg is fizették busasan. A nürnbergi polgármester, *Jacob Muffel* arcképe harminchatezer frankon kelt el, húszezer volt a kikiáltott ára; *Billibáld Pirkheimer*, a néhai nürnbergi szenátor, Dürer barátjának arcképéért tizenhétezerötszáz frankot fizetett a berlini múzeum megbizottja; tizenhatezerkétszázötven frankon kelt *Mária és két szent asszony* rajza. Egy *apostól* tizenkétezerötszázért, s egy *Magdolna* négyezerért került Beurdeley tulajdonába. Egy tollrajzért, *Krisztus levétele a keresztről* hatezerhatszáz frankot fizettek. Négy *fej* s egy *Krisztus Kaifás előtt*, ötezerkétszázötven frankért Reinach Teodoré. Néhány *Rembrandt* rajzvázlat aránylag olcsón kelt el. Egy *Tóbiás* — 4100, *Jézus és Magdolna* — 2300, *Eunuh keresztelése* — 1150 frankig jutott. Viszont egy Ruysdael rajzért, csak egy fát ábrázolt az egész, hatezer frankot fizetett Beurdeley. A Dürerek 98.000 frankot jövedelmeztek.

—

— **Washington párisi szobrának leleplezése.** Az amerikaiak tudvalevőleg viszonzásul a franciák által New-Yorkban emelt Szabadság-szoborért, Párisban szobrot emelnek Washingtonnak, az Egyesült Államok első elnökének. A szobor a Jena-téren fog állni és talapzata már el is készült. Magát a szobrot, mely 22 láb magas lovas szobor, French Potter amerikai szobrász készítette és még ebben a hónapban átszállítják Európába. A leleplezési ünnepély *ezévi julius 3-án lesz.* A szobor gipszmásolata a világkiállításon az Egyesült Államok pavillonjában van kiállítva.

—

— **A Figaro a magyar kiállításról.** A párisi *Figaro* műkritikusa, Arséne *Alexandre*, aki egyszersmind a legrégibb és legtekintélyesebb párisi műkritikus is, a *magyar* szépművészeti kiállítás ismertetésével kezdte meg a műkillításokról szóló cikksorozatát. Hosszu cikke elején megköszöni a magyaroknak, hogy hazája kiállításának fényét oly bőkezüen és oly nagy izléssel emelték. Megdicséri a magyar pavillon épületét, amelyet eredeti és harmonikus kompozíciónak mond. Valóságos elragadtatással ír a régi műkincsekről, a Korvina-kódexekről, az egyházi díszmunkákról, s a régi magyar ruhákról. Nagyon tetszik neki a huszárterem, amelyet a magyar kiállítás salle d'honneurjének nevez,

—

— **Szecessziós tárlat Berlinben.** A berlini szecesszió második kiállítását a napokban nyitották meg nagyszerü ünnepséggel a charlottenburgi kiállítási palotában. Az ünnepi beszédet *Liebermann* Miksa tanár mondotta. A kiállítást *Schustehrus* főpolgármester nyitotta meg a császár éltetésével.

Szerkesztőség:
Budapesten, Városliget, Műcsarnok.
Kiadóhivatal:
Singer és Wolfner Budapesten, Andrássy-ut 10. sz.

SZÉP

MŰTEREM

FESTŐMŰVÉSZNEK

LAKÓSZOBÁVAL, FÜRDŐSZOBÁVAL STB.

KIADÓ

VI. kerület, Epreskert-utca 27.

BUDAPEST, HIRLAP NYOMDÁJA

Iztó Miklós

~~Dunaiszky Lajos~~

a Kiskőrösi Petőfi szobor

mutázója

Iztó Miklós

~~Huszár Adolf~~

~~Munkácsy Mihály~~

Orlay Petrics Soma

Papp Zsigmond

Petőfi arcképe

Madarász Viktor

Petőfi halála

Tovább

7

A. A. Petőfi képek

Hazánk 1899. 180. sz.

Both és Bonath Kajos levelek 537

Akadémiai Értesítő c
1913 f 8-9 füzet

A Magy. Tudom. Akad. képei és szobrai.

A Magy. Tud. Akadémia czimerét ábrázoló (allegoriai) nagy kép. (Amphitrite itatja a sast.) „Borúra derü". Ender. (Gr. Széchenyi István ajándéka.)

Gróf Andrássy Gyula (másolat). Spányik Kornél.

Arany János (életnagyságú festm.). Barabás.

Bacsányi János (mellkép). Füger.

Balassa Bálint (térdkép). A B. Ragályi Balassa Ferencz birtokában levő eredeti után másolta Biczó Géza.

Bene Ferencz (mellkép).

Berzsenyi Dániel (mellkép). Festette és ajándékozta Barabás Miklós.

Bolyai Farkas (mellkép). Festette és ajándékozta Thanhoffer Lajos.

Brassai Sámuel (térdkép). Boráth Andor.

Ugyanaz (mellkép). Veress Zoltán.

Budenz József (mellkép). Kriesch Aladár.

Csengery Antal (életnagyságú festm.). Id. Vastagh György.

Czuczor Gergely (mellkép). Barabás. (Toldy Ferencz ajándéka.)

Deák Ferencz (életnagyságú festmény). Than Mór. (Bártfay László ajándéka.)

Gr. Dessewffy Aurél (térdkép, gr. Dessewffy Emil ajándéka). Barabás.

Gróf Dessewffy Emil (életnagyságú álló alak). Barabás.

Gróf Dessewffy József (mellkép).

Döbrentei Gábor (mellkép, Döbrentei Antal ajándéka). Einsle.

B. Eötvös József (életnagyságú festmény). Székely.

Fabriczy Kornél (ülő alak). Paczka Ferencz.

Fabriczy Sámuel (kis mellkép). Czanczigh Jánostól. (Ajándékozta Zugovics Vinczéné sz. Fabriczy Mariska.)

Fáy András (mellkép). Barabás.

Feszler Ignácz (mellkép). Rombauer.

Győry Sámuel (mellkép).

Gyulai Pál (nagy térdkép). Balló E.

Hajnik Imre (mellkép). B. Braunecker Sztjra.

Haynald Lajos (ülő kép). Munkácsi Mihály eredetije után Boráth Andor.

Horváth Mihály (életnagys.). Rákosi Nándor.

Högyes Endre (mellkép, dr. Högyes Ferencz ajándéka). 2.

Lefebvre

Hunfalvy Pál (mellkép). Biczó G.
Ipolyi Arnold (mellkép). Balló E.
Jókai Mór (térdkép). Balló Ede.
B. Jásika Miklós (mellkép). Ábrányi Lajos.
Kautz Gyula (nagy ülő-kép). Id. Vastagh György.
Kazinczy Ferencz (kisebb mellkép). Kreutzinger József 1808. (Csorba Sándor főtörvényszéki tanácsos ajándéka.)
Ugyanaz (Fügertől).
Gr. Károlyi György (életnagyságú kép). Barabás.
Kisfaludy Károly (mellkép).
Kölcsey Ferencz (mellkép, Bártfay László ajándéka).
Gróf Kuun Géza (térdkép). Boráth Andor.
Laky Adolf (térdkép). B. Braunecker Sztina.
Gróf Lónyay Menyhért (életnagyságú kép). Stettka Gyula.
Mihalkovics Géza (mellkép). Boráth Andor.
Gróf Mikó Imre (mellkép).
Mikszáth Kálmán (ülő alak). Festette és ajándékozta Benczúr Gyula.
Pauler Gyula (mellkép). Révész Imre.
Pauler Tivadar (ülő-alak). Burger Lajos.
Pesty Frigyes (mellkép). Both Menyhért.
Pulszky Ferencz (ülő-alak). Tardos Krenner Viktor.
Révai Miklós (mellkép).
Rudolf főherczeg trónörökös (életnagyságú kép Ő cs. és apost. kir. Felsége I. Ferencz József ajándéka). Benczúr Gyula.
Salamon Ferencz (mellkép). Balló Ede.
B. Sina Simon (mellkép). Stauffer-Bern Károly.
Stoczek József (mellkép). Zilzer Antal.
Szabó József (mellkép). Wellmann Róbert.
Szabó Károly (mellkép). Kriesch Aladár.
Szalay László (álló alak) Székely (akadémiai tagok gyűjtéséből).
Szarvas Gábor (mellkép). Zilzer Antal.
Id. Szász Károly (nagy mellkép, az özvegy ajándéka). Cserna Károly.
Szász Károly (mellkép). Boráth Andor.
Gróf Széchenyi István (életnagyságú kép, gróf Széchenyi Lajos és Pál ajándéka). Ammerling.
Szemere Bertalan (nagy mellkép). Stettka Gyula.
Szontagh Gusztáv (mellkép barátaitól és tisztelőitől). Kovács Mihály.
Sztrokay Antal (mellkép özvegyének ajándéka). Resky.
Szvorényi József (mellkép). Kovács Mihály?
Gróf Teleki József (mellkép, a Teleki-család ajándéka). Barabás.
Thaly Kálmán (térdkép). Boráth Andor.
Than Károly (ülő-kép). Balló Ede.
Thierry Amadé (nagy ülő-kép). Molnár Viktor.
Tisza Kálmán (ülő-kép). Stettka Gyula.
Toldy Ferencz (életnagyságú kép). W. Vastagh György.

Trefort Ágost (ülő-kép). Horovitz L. után Spányik Kornél.
Volf György (mellkép). Zilzer Antal.
Vörösmarty Mihály (mellkép, Bártfay László ajándéka). Barabás.
B. Wesselényi Miklós (mellkép, Bártfay László ajándéka). Barabás.
Zsivora György (mellkép). Ábrányi Lajos.

Falfestmények a díszteremben.

Lotz Károlytól:

1. Szt. István, fiával, Imre herczeggel.
2. Könyves Kálmán és kora.
3. Nagy Lajos és kora.
4. Mátyás király tudósai körében.
5. Pázmán és kora.
6. Zrinyi, a költő és hadvezér.

A lunettekben egyes tudományszakokat feltüntető freskók.

Ligeti Antaltól:

1. A Balaton, Szigligetvár romjaival.
2. Trencsén vára.
3. Szepes vára, háttérben a Kárpátokkal.
4. Hricsó vára a Vág partján.
5. Tájkép, várromokkal. 1875.
6. „ nagy, terebélyes fával. 1876.
7. „ (várbástya). Vertunni után. 1872.
8. „ 1873.
9. „ (kisebb).

A főtitkári hivatalos szobában.

Az eddigi főtitkárok mellképei (olajfestmények), ú. m.

1. Döbrentei Gábor, Kovács Mihály.
2. Szalay László, „ „
3. Toldy Ferencz, „ „
4. Arany János, „ „
5. Fraknói Vilmos, „ „ (Fraknói Vilmos ajándékai
6. Szily Kálmán, ugyanennek ajándéka. Biczó Géza.

Deák Ferencz (mellkép). Barabás.
Arany János (térdkép). Szontágh Diegó.

Wagner Sándortól:

Izabella királyné búcsúja Magyarországtól (Dóra Szilárdné sz. Janitsáry Teonimphia ajándéka).

Maszák Hugóné, Barabás Ilonától:

A Csorbai-tó.

Szobrok.

Gr. Széchenyi István (kis mellszobor). Izsó Miklóstól, másolat Gasser után. (A bécsi magyar technikus ifjúság ajándéka).

Ő Felsége I. Ferencz József kis bronz-mellszobra. Zala György.

Gr. Dessewffy Emil (mellszobor márványból).

B. Eötvös József (mellszobor márványból).

Kölcsey Ferencz (kis mellszobor márványból).

József cs. és kir. főherczeg mellszobra (bronzból). Strobltól. József Ágost cs. és kir. főherczeg ajándéka.

Kőrösi Csoma Sándor (nagy mellszobor márványból). Holló Barnabás.

Két Buddha-bálvány. (Duka Tivadar t. t. ajándéka.)

Az Akadémia megalapítását feltüntető (haut relief) emléktábla (érczből). Holló Barnabás.

A palota Ferencz József-téri homlokzatán: Révai és Galilei. A dunai homlokzaton: Newton, Archaeologia, Poesis, Kosmographia, Politika, Rafael.

Az akadémia-utczai homlokzaton: Descartes és Leibnitz.

A könyvtárban.

Arnstein József (térdkép, olajfestm.).

Árvay Gergely (vízfestm.).

Bacsányi János (fénykép).

Bacsányi Jánosné (fénykép).

Bolyai Farkas fényképe.

Budenz József (ifjúkori arczkép, fénykép).

Czirjék Mihály (olajfestm., mellkép).

Heller Ágost (olajfestm., mellkép). Boráth Andor.

Hunfalvy Pál (olajfestm., ülő alak). Wellmann Róbert.

Kazinczy Ferencz szülőháza (olajfestm.).

Kazinczy Ferencz emlékoszlopa (olajfestm.).

Kőrösi Csoma Sándor (rajz, élet után). Schöfft.

Mátyás király fiatalkori képe (olajfestm.).

Pápay Sámuel (olajfestm.). Frank. P.

II. Rákóczi Ferencz gyermekkori arczképe (olajfestm.).

Ráth György-emlék (márványtábla).

Semsey Andor (fénykép).

Szamota István (mellkép, olajfestm.). Boráth Andor.

2 tájkép Széphalomról (olajfestm.).

Szilágyi Dániel (olajfestm.).

Gróf Teleki József (márvány mellszobor). Ferenczy István.

A Telekiek emlékét megőrző márványtábla.

Than Károly ifjúkori arczképe (könyomat).

Toldy Ferencz (czeruzarajz).

Vitkovics Mihály (olajfestm.). Donát.

a következő mellszobrok: Dugonics, Petőfi, Zrinyi a költő, Arany János, Pákh Albert, Lisznyai Kálmán, Tóth József, Egressy Gábor, b. Eötvös, Ghyczy Kálmán, Verbőczy 9 frt, Megyeri 10 frt, II. Rákóczi Ferencz 15 frt, Zrinyi Ilona 15 frt, Petőfi Zoltán 6 frt, Széchenyi 9 frt, Bernát Gazsi 9 frt. Szalay 10 frt. Van ezenkivül még egy parasztleány szobra, ára 9 frt, s Mányik Ernesztina medaillonképe 5 frt.

Szobrok a nemzeti szinház előcsarnokában. Régibb terv szerint itt a nemzeti színészet kitünőbb képviselői közül hat művésznek karrarai márvány mellszobrát fogják fölállitani, u. m. Szentpétery Zsigmond, Egressy Gábor, a két Szerdahelyi, Kántorné és Tóth József mellszobrát. E mellszobrok közül a Tóth Józsefé Izsó mintája után készül, a Szentpéteryével Huszár Adolf, az ifj. Szerdahelyi és Kántorné mellszobrainak elkészitésével pedig Engel József szobrász bizattak meg. Engel a Szerdahelyi mellszobrát a napokban fejezte be. A Kántorné szobrának mintázata most készül.

A kolozsvári egyetemhez *Torma* Károly neveztetett ki a magyar közjog, közigazgatási és pénzügyi jog tanszékére rendes tanárnak.

Magyarország a párisi kiállitáson. Trefort kereskedelmi miniszter értesitette az orsz. iparegyesületet, hogy a kormány óhajtaná, ha Magyarország részt venne a párisi kiállitáson. A politikai viszonyok miatt nem lehetetlen ugyan a kiállitás elhalasztása, de mégis idején lesz a szükséges előmunkálatokhoz hozzáfogni. Az iparegyesület szakosztálya elhatározta, hogy az országos gazdasági egyesületet, a képzőművészeti társulatot, a kereskedelmi és iparkamarákat, utóbb pedig a többi hazai iparegyesületeket is fel kell szólitani, küldjenek megbizottakat a kiállitási előkészitési bizottságba.

„Közigazgatási döntvénytár." A minisztertanács a legközelebbi folyó ügyek közt tárgyalta dr. *Dárdai* Sándor beadványát, mely az általa szerkesztett „Közigazgatási Lapok" kapcsában tervezett közigazgatási döntvénytár létesitését czélozza. A kormány ezen helyesnek talált eszmét méltányolva, engedélyezé, hogy a közigazgatást illető elvi fontossággal biró kormányrendeletek a tervezett döntvénytár számára nevezett szaklappal közöltessenek. Az e részben követendő eljárás közelebbi módozatainak meghatározását pedig a minisztertanács az egyes szakminisztériumokra bizta.

A hivatalos lapból. A király *Marsó Iván* honvédelmi miniszteri titkárnak hosszas, hű és sikeres szolgálatai elismerésül a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét adományozta. — A kereskedelemügyi miniszter a budapesti kir. zálogháznál megürült igazgatói állomásra Koós Ottó ellenőrt nevezte ki.

Az osztrák miniszterek vasuti balesete. Hg. Auersperg, Depretis és Lasser osztrák miniszterek e hó 21-én a gyorsvonattal Budapestre utaztak. Érsekujvár előtt azonban a vasuti őr megállittatá a vonatot, mert a salon-kocsiból, hol a miniszterek ültek, lobogó lángok csapdostak ki a tetőn. A vonatvezetők eleintén nem tudták, mért jelzett az őr megállást, s csak azután látták, hogy az uj fütő készülékből tör ki a láng, mert nagyon erősen befütöttek a miniszterek számára. Baj még nem volt, s az égő parázs eltávolittatván, akadály nélkül folyt tovább az utazás.

A pápa egészségi állapotáról ismét nyugtalanitó hirek érkeznek Rómából. E hó 21-én hosszas ájulás vett erőt rajta, s másnap nem hagyhatta el szobáját. De 23-án minden áron kihallgatást akart adni, mi ujabb ájulási rohamot idézett elő, azonban mégis elfogadott később nehány tisztelgőt.

Lesz-e tél? A temesvári korcsolya-egyesület, megunván a várakozást a kemény tél bekövetkeztére, sürgöny utján kérdést intézett a lipcsei csillagászhoz, vajjon számithatni-e még e tél folytán jó fagyos időre? mire a lipcsei csillagász visszaüzente, hogy január 24-től kezdve február hó 15-éig bezárólag *kemény hideg* napok lesznek. Az öröm az egyesületi tagok körében az üzenet folytán általános lett; hát még 24-én, mikor csakugyan tél mutatkozott.

Öngyilkos szerkesztő. A Szatmáron megjelenő „Szamos" szerkesztője, Polyánszky Endre e hó 20-án sziven lőtte magát, s meghalt 31 éves korában. Lapja legközelebbi számát egészen elkészitette, s följegyezte még életrajzi adatait is munkatársa számára, hogy ez minden fáradság nélkül megirhassa a szerkesztő halálát. Irt egy czikket olvasói számára is, mely többi közt ezeket mondja: „a szellemi munkásnak legfőbb táperőt kölcsönöz az elismerés. Én nélkülöztem e táperőt, mert visszavonultságomban sokszor kellett a rágalmak és az ellenséges indulatok ellen kemény harczot vivnom." Az utolsó müve: „A kit senki sem szeretett" czimü novellája volt, mely lapjában már most befejezetlenül marad.

Nagy bünpört tárgyalt e héten a budapesti fenyitőtörvényszék. A dúsgazdag Erny Györgynek 1875 aug. 11-én történt meggyilkolásával és kirablásával vádolt Rydel Ignácz, Korcsinszky Vladimir, s mint bűntárs Szajaszkovszky lembergi rendőri irnok állt a törvényszék előtt. A rejtélyes és bonyolódott bűnügy tárgyalása hétfőtől csütörtökig tartott. A két fővádlott, kik a mivelt osztályhoz tartoznak (Korscsinszky plane ügyvéd) állhatatosan tagadnak mindent, de az ellenük szóló sok bizonyitvány közepette gyakran habozva és ellentmondón nyilatkoztak. Erny meggyilkolása után rögtön elutaztak Budapestről, hol kalandor módon éltek, leginkább kártyából. Csak három hét mulva fogták el őket Romániában, de az egyik vádlott, Rydel Gotthárd az elfogatását követő éjjelen megmérgezte magát Galaczban, s vele együtt sirba szállt a bűnügy sok titka. Nyomukba az elrabolt takarékpénztári utalványok vezettek, melyek beváltására Bukurestben tettek először kisérletet. Rydel és Korscsinszky azt mondják, hogy ők az értékpapirokat a vasuti kocsiban találták, nikor haza, Lembergbe utaztak. A tárgyalás nem tudta kideriteni, hogy a gyikosságot ki hajtotta végre, mert a vértett elkövetésére vonatkozó bizonyitványokat nem lehetett kideriteni.

Jan. 26-án hirdettetett ki az itélet, melyben Rydel Ignácz 20 évi, Korscziuszky 15 évi börtönbüntetésre itéltettek a rablógyilkosságban bünrészességök miatt.

—x— **Szepesi kárpát - növény - kivonat,** növénythea- és czukorkák dr. Fáykiss-tól, kitünő gyógyszerek mell- és tüdő-betegek részére. Közelebbit a mai számunkban levő hirdetés tartalmaz.

SAKKJÁTÉK.

895-dik sz. feladv. Minkvitz J.-töl (Lipcsében).

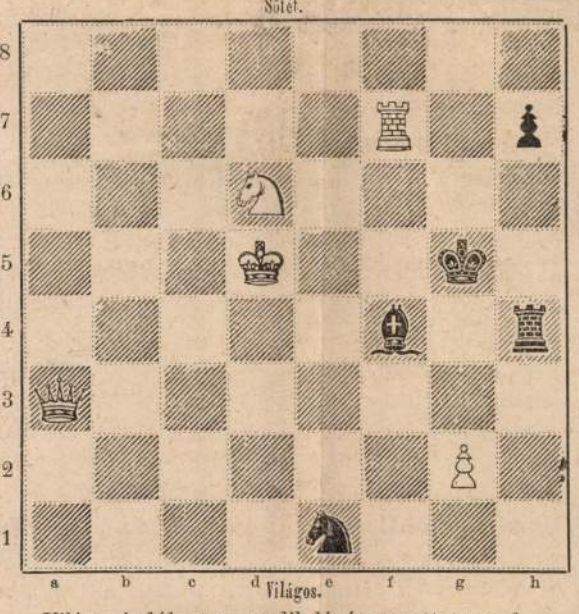

Világos indúl s a negyedik lépésre mattot mond.

890-dik számu feladv. megfejtése.

(Kästner B.-töl).

Világos.	Sötét.
1. Hd5—f6	Hc2—b4: (b)
2. Vh1—e4	Hc4—e5 (a)
3. Ve4—d5†	Hb4—d5:
4. Hf6—e4 mat.	
(a)	
1. — —	Kd6—c5
2. Hf6—d7†	Kc5—d6
3. Hd4—b5 mat.	
(b)	
1. — —	c7—c6
2. Vh1—c6†	Kd6—e5
3. Vc6—e4†	t. sz.
4. Ve4—e7 mat.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben:* Fülöp József. *Gelsén:* Glesinger Zsigmond. *Sárospatakon:* Gérecz Károly. *Debreczenben:* Zagyva Imre. *Miskolczon:* Hartmann testvérek. *Nagy-Körösön:* Nemcsik és Kovács. *Kolosmonostoron:* Brauner Gyula. *Budapesten:* K. J. és F. H. *Marosvásárhelytt:* Csipkés Árpád. *Bogláron:* Mayer Károly. *A pesti sakk-kör.*

— *A pesti sakk-kör* vasárnap, f. hó 28-án tartja rendes évi közgyülését a kör helyiségében.

Halálozások.

Elhunytak a közelebbi napokban: Pallini báró Inkei Ede, cs. k. aranykulcsos tábornok, Kőszegen, 74 éves korában. — Báró Bálintitt József, az erdélyi részek egyik derék fia és igen mivelt férfiu, 69 éves korában Nagy-Ernyén, s Maros-Szt.-Györgyön temették el. — Derecskey Antal, Biharmegye egykori szolgabirája, 60 éves korában Vértesen. — Németh Alajos, 75 éves korában Pécsett, kinek halálát nagy család, számos unoka és dédunoka gyászolja. — Nárczisz János aradi gyógyszerész 55 éves korában. — Igaz Pál, dadai nyug. ref. lelkész 87 éves korában Debreczenben. — Heszlényi Gyula államvasuti mérnök, 33 éves korában Aszódon. — Nemes József ref. papjelölt Kolozsvártt; Rónaky Ödön joghallgaáó Pécsett. — Königsegger Hiacinta a budai Erzsébet-kolostor apáczája 59 éves korában. — Dr. Földy Jánosné, szül. Udránszky Auguszta, dr. Földy János kir. tanácsos neje, s Földy Géza budapesti hirlapiró édes anyja, 57 éves korában Budapesten. — Özv. Takács Istvánné 82 éves korában H.-Szoboszlón. — Alcsernátoni Cseh Eleonora hosszas betegeskedés után Alcsernátonban.

Szerkesztői mondanivaló.

K. Gy. Zschokke novellái (jók a maga idejében) már minden németül olvasó előtt ismeretesek, s leforditásuk és kiadásuk csak igen kivételesen volna igazolható. Az ön által emlitettért nem tehetjük e kivételt, s azért nem is kérjük beküldését.

Szombathely. L. V. A beküldött rajz érdekes; de ilyesminek fametszetben kivitele nagyon nehéz. Megkisértjük mindazáltal, ha sikerülne. Ellenkező esetben kivánata szerint teszünk vele. Mindenesetre köszönet.

Esztergom. V. A. A tárgy és leirás mindenesetre érdekes. Azért sorát ejtve közölni is fogjuk. Majd akkor szóljanak hozzá, s tegyék meg a további lépéseket a szaktudósok.

A játszó asztalnál. Egy pár sikerült vonás van benne. Pl. m kor a kis játékházat felállitja s azt mondja róla

Elég nagy nekünk az, tágasabb se kell,
Még az örömnek is marad benne hely.

A befejezés is elég csinos. De az egész kép mégis el van lapitva. A bekezdésnél csak az ötödik négysorban tudjuk még, *mily* nemü játékasztalról van szó, s hogy a játéktárs egy kis gyermek, talán a költő saját kis leánykája. Szóval: határozottabb vonásokkal, melyek nem mosódnak el annyira, kell az ily kis képeket festeni.

Előfizetési felhivás
a
VASÁRNAPI UJSÁG
és
POLITIKAI UJDONSÁGOK
1877. évi folyamára.

(Ismeretterjesztő és politikai hetilap. — Az egyik számos eredeti képpel illusztrálva; a másik rendkivüli mellékletekkel bővitve.)

Postai szétküldéssel vagy Budapesten házhoz hordva
a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok
együtt

Egész évre . . . . . 12 ft.
Félévre . . . . . 6 „

Csupán a Vasárnapi Ujság:

Egész évre . . . . . 8 ft.
Félévre . . . . . 4 „

Csupán a Politikai Ujdonságok:

Egész évre . . . . . 6 ft.
Félévre . . . . . 3 „

Az előfizetések legczélszerübben postautalvány által eszközölhetők.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok
kiadó-hivatala (Budapest, egyetem-utcza 4. szám.)

HETI-NAPTÁR. Január hó.

Nap		Katholikus és protestans		Görög orosz	Izraelita
28	V	**G Margit sz.**	**G Hetvenedv.**	**16 B Triod. kez.**	14 Izsájás
29	H	Szal Ferencz	Valér	17 N. Antal	15 Örömn.
30	K	Martina szüz	Adelgunda	18 Athanáz	16 Izsák
31	S	Noloskai Péter	Virgil, Gilla	19 Makár apát.	17
1	C	Ignácz püspök	Brigitta	20 Euthym	18 Jáfet
2	P	**Gyerty. sz. b. a.**	Gyerty. sz. b. a.	21 Maximin	19
3	S	Balázs püspök	Balázs	22 Timotheus	**20 S. Besal.**

Hold változásai. ☾ Holdtölte 29-én 9 óra 55 perczkor d. e.

TARTALOM:

Damjanich Jánosné (arczkép.) — Dömötör János hátrahagyott költeményeiből. — Hatem bey paripája (folyt.) — A fonóka Békés-Csabán (képpel). — Anglia egyik legnagyobb gyártelepe. — Adriai képek (képpel). — Servadac Hector (képpel). — Egyveleg. — **Melléklet:** A magyar hirlapirodalom 1877. — A hétről. — A czeglédi küldöttség Kossuthnál. — Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Mi ujsag? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti-naptár.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 2. sz.)

Emiltől, s eléggé tetszett. Mint minden szinmű, melyet e szellemes franczia szinműköltő ir, ez is társadalmi themát tárgyal: a házasságok fölbonthatatlanságát. Egy nő, nem türhetvén tovább férje kicsapongását, elvál tőle, s maga növeli két gyermekét. A nő még fiatal és szép volt, de nem mehet férjhez, mert Francziaországban végleg nem választják el a házasfeleket. A nő pedig talál egy igazán szerető férfit, Caverlet urat, ki őt meg tudja becsülni. Házasság nélkül élnek együtt. De e viszony kegyetlenül föltámad ellene, mikor gyermekei megnőnek. Leányát egy svájczi család fia akarja nőül venni, de a mint a család értesül, hogy Caverletné nincs törvényesen elválva férjétől, az apa ellenzi a házasságot. A gyermekek is csak most tudják meg a titkot. A szinmünek egyszerü, de érdekes meséje van, s fordulataiban hatásos. A közönség folytonos figyelem közt nézte Az előadás is jó volt, s kivált Prielle Kornelia, Molnárné, Feleki, Vizvári, Halmi, Náday részesültek tapsokban.

A népszinházban e hó 21-kén egy francziából átdolgozott farsangi bohózatot adtak először. Czime „*A tündér haj*“, átdolgozója pedig Tinódy Lajos. Valószinüségekkel, tulzásokkal bővelkedő darab, de bohózatnál mindez megjárja, ha mulattat. És van is mulatságos rész elég a darab második felében, mig első fele vontatott. A tündér hajnak ugyan semmi köze a tündérvilághoz, de azért hathatós talizmán gyanánt segit egy szorongatott fiatal ember sorsán. Ez a fiatal ember egyszer épen mindenféle tündérekről álmodik, mikor betéved szobájába az álarczos bálból menekülő maskara, a ki majomnak van öltözve. A fiatal ember pedig, a mint álmában hadonáz, s épen egy tündér büvös erejü haját akarja megszerezni, letépi a majom farkát, s azzal ébred föl. Mivel aztán első kivánsága mindjárt teljesül, a talizmánt mindannyiszor segitségül hivja, valahányszor szüksége van, s a véletlen mindannyiszor megsegiti. A véletlen ily összehozásában több jó ötlet van, s a közönség sokszor kaczagott. Az előadásból a java rész Solymosi, Együd, Tihanyi, Horváth és Vidmár Erzsi szereplésére esik.

Közintézetek, egyletek.

A magyar tud. akadémia jan. 22-diki ülésén *Zlinszky* Imre levelező tag tartott székfoglalót ily czim alatt „A telekkönyvi intézmény befolyása a tulajdonjog szervezésére és érvényesitésére“. A szakismerettel irt értekezés élénk tetszésben részesült. Lett volna még második székfoglaló is, de *Deák Farkas* betegsége miatt jövőre maradt. Végül a történelmi bizottság bejelentette azon műveket, melyeket ki fog adni, ezek közül kiemelendő az anjoui oklevéltár kiadása, Nagy Imre vezetése alatt. Végül az akadémiai tagok felkérettek, hogy f. hó 28-án a Deák-ünnepélyre összegyüljenek az akadémiában.

A földrajzi társulat e hó 25-én tartott évi közgyülést *Hunfalvy* János elnöklete alatt, s *Vámbéry* Armin tartott felolvasást az 1876-ban történt földrajzi eseményekről. Legelőször szólt az angolok észak-sarki expediciójáról, melynek tapasztalatai: hogy a Smith-szoroson nem lehet előnyomulni a sark felé, és azon eredmények, melyeket a tenger sodrainak irányáról, a partvidékek geologiai viszonyairól, stb. megismerhettek. Az afrikai utazásban még mindig Cameron nagy utja a legérdekesebb, ki az afrikai nagy száraz földet keletről nyugatra először utazta keresztül. Most a művelt nemzetek hozzájárultával nemzetközi bizottságot terveznek Afrika átkutatására. Az ázsiai kutatások utóbbi időkben főkép az oroszok működésére szoritkoznak. Oroszország s Khina között uj közlekedési utat keresnek, mások Turkesztan még teljesen ismeretlen vidékeinek kutatására vonatkoznak. Szólt még Vámbéry D'Albertisnek Ausztráliában a Fly folyó mellékén tett utazásairól. A magyar földrajzi társulat kebelében Ónody Bertalan khinai utja, a Panama szorosnak Türr István által tervezett áttörése és gr. Zichy Ágoston közép-ázsiai utja képezik a kiemelkedő pontokat. E felolvasást a jelenvoltak éljenezve fogadták, s ezután az uj választásokra adták be a szavazatokat. *Berecz* Antal a társulatra vonatkozó mult évi adatokat terjesztette elő. Felolvasó ülés volt 8, melyen 13 felolvasó 15 előadást tartott. A „Földrajzi közlemények“ tiz füzetben jelentek meg. A társulati tagok száma a mult évben tetemesen gyarapodott, ugy hogy a társulat jelenleg 465 taggal bir. *Aigner* Lajos pénztárnok jelentése szerint bevételett 2573 frt. Ezt mind elköltötték, sőt még az alaptőkéből is vettek kölcsönt. A vagyonállapot volt 2030 frt, közel 500 frttal több, mint az előbbeni évben. A választások eredménye következő: Elnök Hunfalvy János; alelnök: Vámbéry Armin és Gervay Mihály. Választmányi tagok lettek: Hunfalvy Pál, dr. Cherven, Flóris, Péchy Imre, Takács János, Déchy Mór, dr. Szabó József, dr. Fhloh Henrik, Gönczy Pál, Laky Dániel, Türr István, gr. Zichy Ágost, Hantken Miksa, Keleti Károly. Póttagok: Sámi Lajos, de Gerando Attila, Visontay János és Király Pál. Tiszteleti tagokul megválasztattak: Sir Forsyth Douglas, Schlaginveit, Sakulinszky, Elisée Reclus, Laronciére le Neury, Sowelt Cameron külföldi tudósok.

Az orsz. kisdedóvó egyesület e hó 21-én avatta föl szép uj intézetét, mely a város szélén fekszik, s melyben a kisdedóvó iskola mellett kisdedóvó képezde és árvaház is van. Az ünnepélyt emelte a királyi pár jelenléte is, kiket Tisza Kálmánné egyleti elnök a választmány hölgyeivel, a miniszterek, gr. Szapáry megyei föispán, a főpolgármester, Várady Gábor alelnök, stb. vártak. A teremben a képezde fiatal leány növendékei, 30 kis cholera-árva voltak fölállitva, s egy ezek közül bokrétát adott át a királynénak. *Várady* Gábor tartott rövid beszédet, kifejezve a hálát, melyet a királyi pár, a kormány, a főváros s az ügybarátok iránt táplál a müködésében megerősödött egyesület. Ezután P. *Szathmáry* Károly titkár „A teljesült álom“ czimü költeményét olvasta föl, mely a királyi pár erényeit magasztalja. Majd Bója G. tanfelügyelő mondott üdvözlő beszédet a kormány részéről, hálásan emlékezve azokról, kik ez intézetet létre hozták. Végül *Ráth* Károly főpolgármester a főváros nevében beszélt ékesen, előadva az ünnep jelentőségét s hosszu életet kivánva a királyi párnak, a közönség éljenzése mellett. A növendékek himnusza után Ő felségök bemutattatták maguknak a választmány tagjait, az egyleti titkárt, kinek legendájáról elismeréssel szóltak, Pucher épitészt, (ki a 68,030 frtba került épületet annyi izléssel és czélszerüen alkotá,) az intézet és egylet tisztviselőit sat. Átvették az intézet emlékiratának diszpéldányát, megnézték a czélszerű helyiségeket, beirták nevöket a vendégkönyvbe, s egy órai ott időzés után zajos éljenzés közt kocsiztak el. Aztán a közönség közül is sokan irták be nevöket a vendégkönyvbe.

A földtani intézet megbizta dr. Herbich Ferencz erdélyi muzeumi őrt a székelyföld geologiai viszonyainak leirásával. Ő erre négy éven át tett kutatásokat, melyek eredményét most küldte be az intézethez százhusz irott iven, egy földtani térképpel és harminczegy táblarajzzal.

A pesti lovaregyesület e hó 14-kén tartotta évi közgyülését b. Wenckheim Béla elnöklete alatt, ki a megnyitó beszédben előhozta, hogy épen ötvenedik éve, mikor gr. Széchenyi István kezdeményezésére az első igen szerény lóversenyek történtek, s épen az ötvenedik évfordulón Magyarországon tenyésztett lovak nyerték el az angol, franczia, német és ausztriai legnagyobb dijakat. A mult év versenyein külföldön és itthon 274 magyar paripa versenyzett, s összes nyereményük 464,034 frt, melyből 191,000 frttal a külföld adózott. Átalában a magyar lótenyésztés igen örvendetes gyarapodást mutat. A gyülés az alapszabályok módositásával, a költségvetés megállapitásával foglalkozott ezután. Elnök ismét b. Wenckheim lett, s a választmány is jobbára régiekből alakult.

A Kárpát-egylet jan. 6-dikán Késmárkon tartott választmányi ülésében a folyó évre szóló „Évkönyv“ tartalma megállapittatván, a titkár jelentette, hogy Albrecht főherczeg az egylet czéljaira 50 frtot ajándékozott. gr. Andrássy Gyula pedig 50 frttal alapitó tag lett. A Tátra hegyi térképe már elkészült, s az egylet pénztárnokánál (Döller Antal őrnagy urnál Késmárkon) 60 krért, vagy a könyvárusoknál 75 krért megrendelhető. Van az egyletnek a kamatokkal együtt összesen 3747 frt vagyona. Az épitkezéseket illetőleg a tátra-füredi fürdővendégek közgyülése kijelentette, hogy a felkai tónál épitendő menház költségeinek fedezéséhez 500 frttal fog hozzájárulni azon esetre, ha a fürdő tulajdonosa (a miskolczi gőzmalom) szintén 500 frtot fog e czélra fölajánlani. Mivel azonban a fürdő-tulajdonos nem volt hajlandó e czélhoz 500 frttal hozzájárulni, ennélfogva ez évben nevezett tónál nem fog még menház épittetni. A felkai és tarpataki völgybe vezető utak elkészitésével Blázy Ede ur bizatott meg. A Kárpát-egylet egyszersmind a menguszfalvi völgyben a „Hinczkó“ tó környékén egy tourista kunyhót szándékozik épittetni, s ez épitési engedélyért az egylet Máriássy Aladár ottani földbirtokoshoz fordult, ki ez egylet közhasznu czéljait méltányolva, az épitkezési engedélyt készséggel megadta, és egyszersmind az épitéshez szükséges faanyagot dijtalanul fölajánlotta. Ezért Máriássy urnak köszönet szavaztatott. A „*Kárpáti muzeum*“ létesitése czéljából a muzeumalakitó bizottság elnöksége részéről legközelebb egy felhivás fog a lapok utján közzététetni, és e felhivást előre is melegen ajánljuk a közönség figyelmébe.

A bukuresti magyar társulat e hó 14-én tartotta közgyülését Szabó Albert elnöklete alatt, ki fájdalmát fejezte ki, hogy a bukuresti magyarság nem tanusit kellő érdekeltséget e társulat iránt. Beszédének második részében az iskolai ügygyel foglalkozott, kérve a magyarságot, hogy iparkodjanak egy felekezet nélküli magyar iskola minél előbb létrejöttén müködni. A lefolyt évben a társulat bevétele 11,863 frank, 58 bani volt, de ez összegben 5000 frank kölcsön is van, mely az olvasó terem épitésére volt szükséges. A kiadások után 543 frank 48 bani maradt a folyó évre. Tavaly a régi adósságokból 2000 franknyit törlesztettek. A közgyülés végül a tisztviselőket választotta meg. Elnök lett: Nagy István, alelnök Szabó Albert, jegyző: Vándory Lajos, könyvtárnok Vizy Dénes, vál. tagok Vitos Ferencz, Abrahám István, Debreczni József, Kovács István, Bobkó János, Bors Miklós, Sándor József és Salamon János.

Mi ujság?

Deák-ünnepély. Az akadémia Deák-ünnepélyéről a következő értesités tétetett közzé:

A magyar tudományos akadémia, elhunyt dicső hazánkfia *Deák* Ferencz mint igazgató és tiszteleti tagja *emlékezetére* folyó január hó 28-án, halála évfordulója napján délelőtt 11 órakor saját disztermében ünnepélyes *közülést* tart, melyre az akadémia minden rendü tagjai s az egész müvelt közönség meghivatnak. A karzat kizárólag hölgyek számára tartatik fönn, kik azonban tetszés szerint a teremben is helyet foglalhatnak. Belépti jegyek nem osztatnak ki. Budapest, 1877. jan. 24. Elnöki megbizásból, *Arany János*, főtitkár.

Az akadémiai Deák-ünnepélyre *Csengery* által irt emlékbeszéd hét nyomtatott ivre terjed, melyből a szerző csak a leglényegesebb részeket fogja fölolvasni. Csengery Antal e műve „Deák emlékezete“ czim alatt, mint a Franklin-társulat lapunk mai számában is olvasható hirdetése jelenti, már a fölolvasás napján kapható lesz könyvárusi uton. A főváros egyes körei, egyesületei Deák halálának évfordulója alkalmából szintén rendeznek emlékünnepélyeket.

A magyar ifjuság konstantinápolyi küldöttségét e hó 27-kére várják vissza a fővárosba, hol ünnepélyesen készülnek őket fogadni, s tiszteletükre az egyetemi polgárság lakomát is rendez. Konstantinápolyt e hó 23-dikán hagyták el, s mikor hajóra szálltak, hozzájok ment Abdul-Kerim, még egyszer elbucsuzott tőlük, s emlékül mindeniknek átadta arczképét. Abdul-Kerimről megemlitjük még, hogy a mint a disz-kardot átnyujtották neki, törzstisztei kiséretében elment a szultánhoz, s átadta azt a szultánnak, ki elfogadta, de azután udvara előtt visszaadta a fővezérnek. A küldöttségnek Sava pasa a szultán nevében rendjeleket adott. Szücs és Lukács a harmadosztályu, Soós a negyedosztályu, a többiek ötödik osztályu Medzsidie-rendet kaptak. Az utazás az „Izmail“ hadi gőzösön történt Várnába, honnét Ruscsukig vasut várt rájok. Bukurestben már e hó 23-án hire terjedt, hogy a küldöttség ott utazik keresztül, s lett előkészület, hogy megcsufolják őket. Zajongó tömeg lepte el az indóházat, rothadt gyümölcscsel bőven ellátva. A vonat azonban nem hozta meg a várva-vártakat s a csoport e fölötti bosszusága hangosan nyilvánult. A bukuresti magyarok az osztrák-magyar konzulsághoz fordultak, hogy a demonstrácziót akadályozza meg, mit a konzul meg is igért, s mire nézve a magyar kormány is megadta az utasitást. Nehány bukuresti lap egyébiránt tiltakozik, hogy a demonstrácziában oláh tanulók nem vettek részt, hanem az egészet szláv tanulók s az ott lézengő oroszok rendezték.

Izsó Miklós szobrairól és vázlatos mintázatairól Szász Gyula fiatal szobrász gipsz-öntvényeket készitett, melyek Izsó özvegyénél (Budapest, királyutcza 93. sz.) kaphatók. A művek árát egy bizottság következőleg határozta meg: „Fonóházi jelenet“ csoportja 20 frt, „Busuló juhász“ 10 frt, „Arató leány“, álló szobor 10 frt, „Dugonics-szobor“ kisebb mintában 5 frt, „Széchenyi álló szobor vázlata 5 frt, „Részeg kortes“ 2 frt; továbbá

~~Barabás Miklós~~

17. l.

Izsó Miklós 14, 24. l.

tovább

Riedel

acélm. 17 l.

Rédey Tivadar:

Az Orsz. Széchényi Könyvtár Petőfi kiállítása. Bp.

1922.

3

fakasztó szava.

(*Magyar Ünnep.* Szeged, 1938. 5. sz.)

Nyelve egyszerű, bájos, mint a Hernád-völgyének virága, de azért sohse válik pongyolává, köznapivá, megismerhető rajta a költő és kiforrott író csiszoltsága. Kedves, kifejező, maguktól beszélő képekkel, hasonlatokkal van beszórva, de nem túlterhelve, csak drága fűszerként kellő mértékkel alkalmazva. Teljesen népies, könnyen érthető, de azért kenetes és biblikus zamatú. Nem akarom a Tompa vagy Szász Károly által magánhasználatra írt kedvelt imakönyveinkkel párhuzamba állítani, sem mérsikélni, hogy melyik nagyobb? De annyit megállapítok, hogy méltán mellékük helyezhető a kálvinista családi hajlékok szalonjaiban is, földes szobáiban is, mert Istenhez vezérlő kalauz lesz minden helyen egyaránt.

(*Lelkészegyesület.* 23—24. sz. 1938. VI. 4.)

Közel 400 imát gyüjt össze Hegyaljai Kiss Géza. Gondolatait mindennap a felvett Igéhez fűzve, megillető bibliai nyelvezetbe önti. Ezek az imák a lélek orvosságai, mindennap új erőt adnak a csüggedező léleknek, a megbékélt szívet felemelik és megnyugtató balzsammal vonják be a háborgó lelket. Mindenki megtalálja benne az Üdvözítő szavát, amelyet éppen hozzá intéz az imakönyv szavain keresztül.

(*Debreczeni Ujság.* 1938. IV. 24.)

A SZÍVEM TEMPLOMA megrendelhető: Debrecen sz.

nyomdája, Debrecen, Böszörményi-út 6. szám; „MÉLIUS

Dr. Hegyaljai Kiss Géza református lelkipásztor, Deb

ÁRA: Félvászonkötés: 5 P.
Egészvászonkötés: 5 P 50 fil

Városi nyomda,

is helyet kap, célja az architektonikus alakítás összeegyeztetése az egyre gazdagodó felületi élettel. Nem az alárendelés elvét használja, amennyiben a lényegtelenebb formaelemeket elhagyja. Szinte elsöpri ezeket indulata, mely kifejezésre tör. Érdekes, hogy szenvedélye nem csábítja őt a dinamikus megoldások felé, ebben bizonyára lírai hevülete akadályozza meg. Legsikerültebb munkáiban a robusztus, lázas, de durvaságig sohasem fajuló megjelenítési mód bizonyos meleg érzelmességgel olvad össze s kiváló képességeit mutatja, hogy a két ellentétes tulajdonságát az egyensúly holtpontján tudja tartani.

Az élő szobrászok törekvéseiben így mutatkozik meg egymásmellett a modern plasztika három fejlődési állapota. Beck Ö. Fülöp az elveket rendszerezi és körvonalazza, Pátzay kifejleszti, Mészáros és Vilt, mint természetes adottságot használják. Ebbe a vállvetett munkába a külföldi impulzusok is belejátszanak s a külföldi példák mértéke volt az, amely arra kötelezett, hogy csak alig egynéhányról, a legjelentősebbekről emlékezzünk meg.

GENTHON ISTVÁN

Az egy m. [illegible]

M. Szemle

1934. XX. 2. Sz.

Jzsó Miklós (164)

Genthon

oly művészek, akik az új elveket kevésbbé egyöntetűen használják vagy különböző mellékes tendenciákkal keverik. Példa rá elsősorban Bokros-Birman Dezső, aki az egyiptomi és az asszír-babiloniai emlékek hatása alatt iparkodott a monumentalitás eszményét megközelíteni. Nagyobb munkái, például Ady Endre vagy Áchim András emlékszobra, nem kerültek kivitelre. Különösen az utóbbi, mely egy dombból kinövő öt méter magas fejként volt elgondolva, mutatja, hogy a művész a monumentalitást a szertelenség árán is kereste. Előadási módja sommázó, leegyszerűsítő jellegű, portrészobrai között néhány masszív nyugalmú kitünő alkotás akad, kisplasztikája inkább a groteszkség felé hajlik. Hasonlóan a nagyszerűség elérésének vágya izgatja Csorba Gézát, kinek legismertebb munkája Ady Endre sírszobra a kerepesi temetőben. Néhány jól összefogott arcképétől eltekintve az Ady-szobor hangsúlyos kontraposztjával, Michelangelótól ihletett formanyelvével és ritmikusan elosztott tömegeivel legsikerültebb alkotása. A patétikus jelleg azonban, mely már itt is erős, gyakran túlzásokra ragadja, olykor a német Barlach hatása alatt a kifejezés érdekében nem riad vissza a szélsőséges torzításoktól, máskor pedig, éppen ellenkezőleg, szinte sematikusan klasszicizál, például Pethes Imre sírjára állított Thalia-szobrában. Művészetéből, éppúgy mint Bokroséból, hiányzik az elvi tisztaság, a célkitűzés egyenessége, mely a művészeknek fejlődéstörténeti szerepet ad, innen származik bizonytalansága és munkájának értékbeli ingadozása is.

Genthon I.:

AZ ÚJ MAGYAR SZOBRÁSZAT

PONTOSAN negyven éve annak, hogy a németek nagy szobrásza, Adolf Hildebrand megírta „A forma problémája a képzőművészetben" című munkáját, mely a szobrászattal foglalkozó irodalomnak egyik legjelentékenyebb alkotása. Ez a szűkszavú munka akkoriban látott napvilágot, mikor az impresszionista szobrászat sikerei a leghangosabbak voltak, az égboltozaton Rodin napja delelt s a felületek érzéki mintázása oly nagy szerepet játszott, mint utoljára a hellenisztikus művészetben. Nem kétséges, hogy Rodin a legnagyobb művészegyéniségek közül való volt, kinek jelentőségével Hildebrandé nem vetekedhet. A fejlődés menete mégis az utóbbinak adott igazat, Hildebrand alkotásai között nem utolsó sorban az alig nyolcvanlapos füzetnek, mely elméletileg előkészítette az irányváltozást.

„Az architektonikus alakítás az, ami a természet művészi kutatásából magasabbrendű műalkotást teremt" — írta Hildebrand s ezzel rámutatott korának a régi művészettel szembeni hiányaira s az új szobrászat útjára. Az impresszionista mintázási mód a felületek játékának virtuóz visszaadása közben megfeledkezett arról, hogy a szobrász oly anyagokkal dolgozik, melyeknek súlya és térbelisége van, tehát nem mondhat le egykönnyen a statika és szerkezet szinte építészeti törvényszerűségeiről. A festészet — legalább is stílusváltozásainak egy fokán — megengedhette magának azt a fényűzést, hogy nem a tárgyakból, hanem azoknak festői megjelenéséből alakította mondanivalóit, a szobrászat ezzel szemben problémáinak velejéről mond le, ha teljesen átadja magát a felületek festői megrögzítésének. Rodin igazi követőre nem akadt, az a nagy láng, mely benne lobogott, utódaiban az emlékműszobrászat pislákoló mécseseinek adott tüzet, elveit nem fejlesztették tovább, hanem torz módon utánozták.

A modern szobrászatban mégis él egy szikrája Rodin szellemének, abban a kis csoportban, melyre művészetének olykor kiütköző patétikus vonása hatott. Ennek a csoportnak zászlóvivője a nemrég elhúnyt Émile Bourdelle volt, kinek Rodinnel való kapcsolata olyan, mint a felbontott formavilágú chiosi leányfej rokonsága a pergamoni oltárral. A felületek festőiségének inyenc artisztikumát a festői dinamizmus foglalja el, mely a pergamoni oltárban és Bourdelle műveiben egyaránt, óriási arányokkal, vad gesztusokkal és mozgalmas szerkesztési móddal társul. Bourdelle is magában maradt, illetve messzi Délkelet-Európában akadt csak társra a horvát Ivan Mestrovič személyében. Mestrovičot érdemes azért is említeni, mert a volt osztrák-magyar monarchiának és utódállamainak, sőt a csatlakozó Balkánnak ő az egyetlen oly szobrásza, aki óriási nemzetközi sikereket ért el, ami azt mutatja, hogy a

Magyar Szemle 1934. XX. 2 sz.

kiugrás lehetősége nyitva áll bármely nemzetközi jelentőségű plasztikus számára, akárhol születik is.

A Bourdelle és Mestrovič vezetésével zajló mozgalmakra történetileg ugyanaz a sors vár, mint Rodinére, előbb-utóbb az emlékműszobrászat falánk Molochjának áldozatává válik. Biztatóbb a jövője annak a csoportnak, mely nem a rodini eszmék mellékvágányra való terelésével, nem a dinamikus-patétikus ábrázolási móddal akarja megoldani a nagy problémákat, hanem a statika kérdéseinek újbóli rendszerezésével. Ez új törekvések előtt lebeg kevés kivételtől eltekintve minden idők szobrászata, az óriási emléktömegből azonban leginkább azok hatottak elevenen, melyek a kérdést nem komplikálták egyéb célokkal, hanem egyedül és kizárólagosan az architektonikus alakítás legegyszerűbb elemeire fektették a súlyt. Ezért van az, hogy nem Donatello vagy Michelangelo vált az újabb művészek szemében követendő példává, hanem az egyiptomi, az archaikus görög, az etruszk és a románstílű plasztika emlékei. Hildebrand, aki az utat megmutatta, inkább könyvével hatott mint szobraival, mely utóbbiakkal formai tökéletességre törekedett, tehát nem elég nyersen és hatásosan fejezte ki az új szellemet.

Ennek az iskolának, mely ma a szobrászati stílustörekvések gerincét alkotja, a francia Aristide Maillol egyik időrendben legelső és legnagyobb hatású szószólója. Igen sokat merített a görög szellemből, nem annyira az archaikus korszakból, mint az V. század klasszikus művészetéből, kortársai közül pedig, saját vallomása szerint a festő Gauguin volt az, kit nagyra értékelt. Mint Hildebrand az elméleti, úgy ő a gyakorlati megalapozója az új szobrászatnak, tömegekben elgondolt, erőtől duzzadó alakjai szinte építve vannak. Mindazok, akik azóta tűntek fel, például az arcképszobrászatnak e műfajon messze túlnövő mestere, Despiau, vagy a németek közül Lehmbruck és Georg Kolbe, más és más változatban ugyanazokkal a kérdésekkel vesződnek, melyeknek megoldását Maillol kísérelte meg.

A magyar művészet fejlődési vonala hamarosan elérkezett ahhoz a ponthoz, ahol rezonálhatott az új törekvésekkel, bár a klasszicizmus kora óta, mikor poraiból feltámadt, különös parabolát írt le. Ismeretes, hogy Ferenczy István az olasz Canova és az olasszá vált Thorwaldsen tanítványaként telepítette be magyar földre az empire ízlésű szobrászatot, de a mag nem fogant meg, a jelentéktelen klasszicisztákat (Züllich, Dunaiszky) Izsó Miklós népies és romantikus stílusa szorította ki, mely igen sokszor érintette napjaink statikai problémáit, anélkül, hogy hatott volna azokra. Izsó Miklós után, a következő generáció már a historizmus, akademizmus és emlékmű-szobrászat zászlai alatt halad, a rodini impresszionizmusnak számbavehető művészegyénisége nem akadt Magyarországon (mint ahogy Németországban sem), csak néhány sikerültebb, szórványos emléke.

Az új stílus egyik feledésbe ment előfutára hazánkban Izsó Miklós volt. Nem annyira genrefiguráival, amelyek szintén kitűnnek biztos és gondos térbeállításukkal, hanem az ezekhez készült apró vázlatokkal, melyekből a Szépművészeti Múzeum gazdag sorozatot őriz. Javarészük táncoló figura, melyek már azzal is kiválnak korának

és a következő nemzedéknek alkotásai közül, hogy a külsőségeket elhagyva kizárólagosan szobrászi, mégpedig elsősorban kompozíciós gondolatkörben mozognak. A kitünő statikájú, de a kor ízlése szerint kissé etnográfiai és zsánerkép-jellegű Búsuló juhásszal szemben ezek az apróbb vázlatok sajnos nem kerültek megfelelő méretekben kivitelre s kérdés, ha kerülnek, meg tudják-e őrizni spontán szobrászi jellegüket s az elv nem vész-e el a részletek dúskálásában, amelyhez Izsónak különben is erős hajlama volt. Nem csoda, hogy ezek az apróságok, abban az időben, mikor hatniok kellett volna, elkerülték az új szobrászok figyelmét s csak ma, visszafelé következtetve nyertek bizonyos érdekességet.

Hasonlóan az előfutárok közé tartozik Strobl Alajos, illetve néhány munkája, melyet életének utolsó korszakában alkotott. A kiváló művész, aki a magyar emlékmű-szobrászat legízlésesebb képviselője, több nagy művében, így az Operaházat díszítő Erkel Ferenc-szoborban, patétikus és festői modorával ellentétben a statikai törvényszerűségek bátor megszólaltója volt, öregkorában pedig néhány, a maga gyönyörűségére faragott női portréjával a nyugalmas, kikerekített, plasztikus és modern szellemű előadási módnak valóságos remekműveit alkotta meg. Előfutároknak ezeket a becses munkákat azonban csak abban az esetben lehet nevezni, ha megfeledkezünk arról, hogy a világháború idején készültek, akkoriban, midőn már több új szellemű szobrászunk dolgozott.

Hildebrand művészeti elveinek a klasszikus nyugalomra, egyensúlyra és a szélsőséges gesztusok elkerülésére vonatkozó részét Magyarországon legtisztábban Beck Ö. Fülöp valósította meg, általában egyike azon ritka művészeknek, akik tökéletesen megértették a német szobrász könnyű olvasmánynak nem mondható munkáját. Beck Ö. Fülöp olcsó sikerekkel és népszerűséggel soha nem törődő lénye a régi mesterekre emlékeztet. Korán, már pályája elején rájött arra, hogy a plasztikában a szellem és az anyag elválaszthatatlan kapcsolatban áll egymással, ha tehát a szobrász az új törekvéseket méltóvá akarja tenni a régi művészethez, meg kell találnia az anyaggal való harmóniát. A XIX. század szobrászatának ezen a téren súlyos mulasztásai voltak, melyeknek áldatlan hatása napjainkig elér. Megcsökkent a munka mesterségbeli része iránti tisztelet s erősen csappant a létrehozás iránti érzék. A szobrászok, egy-két fehér hollótól eltekintve, kizárólag agyagban mintáznak, csak akkor ragadnak kezükbe vésőt és kalapácsot, ha a fotografus megörökíti őket egy-egy illusztrált folyóirat számára. Az agyagmodellt gipszbe öntik át s ez a gipszminta kerül a kőfaragóüzembe, hol a véső és kalapács végre szerepet kap. A művész egyedül az agyaggal törődik, melynek lágy tömege könnyen enged a mintázófának s még az egységes hatásra törekvő művészt is ügyeskedésekre, felületi játékokra csábítja. A kész kőszobor, melyet nem a művész faragott, pontosan és lélektelenül utánozza az agyagmintát, annak formai sajátságaival egyetemben, tehát anyagszerűtlenné válik kőben az, ami anyagszerű volt az eredeti agyagban. Ez általánosan szokásos munkarendszert követő szobrász mindenkép dilemma elé kerül; mert vagy a kő karakterére ügyel s akkor erőszakot kell tennie az agyagon,

mellyel mintáz, vagy az agyaggal törődik, ami a kész kőszobron látszik meg előnytelenül. Ez az oka annak, hogy a bronzszobrászat, melynél ez az ellentét kiküszöbölődik, oly nagy népszerűségre tett szert a legutóbbi évszázadban.

A szobrászat legnemesebb anyaga azonban mégis csak a kő, a márványok és mészkövek nemes családja. Szerepe az új törekvések jelentkezésével egyszeriben megnagyobbodott s a modern szellemű szobrászok egy csoportja visszatért a régóta bevált munkametódushoz, amennyiben maga faragja a követ. Az igazi kőszobor homályosan mindig magán viseli a kőtömbnek emlékét, melyből készült s a szobrász, ki vésőt vesz a kezébe, kívülről befelé halad, szemben az agyagszobrásszal, ki belülről kifelé, hozzáadással mintáz. Nem kétséges, hogy ez a két, egymással gyökeresen ellentétes munkamódszer más és más bélyeget hagy az alkotáson s a kettő közül az előbbi sokkal inkább alkalmas az új törekvések kifejezésére, mint az utóbbi.

Beck Ö. Fülöp maga faragja szobrait, innen származik alkotásainak zárt egysége és plasztikus ereje. „Ha kemény volt a kő, melyet megdöngettem" — írja vallomásaiban — „annál jólesőbb érzés járt a nyomában". Nagyméretű alkotása nem sok van, ezek között is ritka a szabadonálló kerek szobor. Hatalmas Aphrodite-alakja jól mutatja a szobrászati stílusról vallott nézetét. A görög istenasszony megjelenítésének motivuma az antik művészetből túlontúl ismeretes ahhoz, hogy a művész az ikonográfiát megváltoztassa. Vénusz egyenesen, nyugodtan áll, jobbkezével csipőjéről lecsúszó köpenyét tartja, teste különben szabadon marad. Erőtől duzzadó, egészséges istennő, akinek tagjai szinte építve látszanak lenni. A lábakat körülburkoló köpeny rendkívül szilárd alapot ad a figurának. A felület játékának ábrázolása teljesen elmarad. A szobor egymáshoz izülő nagy tömegekből áll, megjelenése méltóságteljes, a változtathatatlanság érzetét kelti. Az egységes tömeg egységes hatását misem zavarja, a karok a testhez símulnak, a kontúr egyszerű és biztos vonalú. Ez az alkotás nem képzelhető el a korai V. század görög szobrászatának, a Phidias előtti iskolának ismerete nélkül, talán még több kapcsolatban van vele, mint kortársainak új szobrászata és semmi köze sincs az emlékmű-plasztika elveihez.

Hasonlóan jelentékeny az a munkásság, melyet Beck Ö. Fülöp a dombormű becsületének visszaszerzése érdekében folytatott. A mult századi szobrászatnak ezen a téren bámulatos tévedései voltak. A relief teljesen festőivé vált, kivetkőzött eredeti megjelenési formájából: vagy olyanná vált, mint egy hepehupás festmény vagy pedig falhoz ragasztott szobor maradt. Beck itt is a régi emlékekhez és tanulságokhoz fordult s iparkodott azoknak értékeit transzponálni. Valamennyi domborműve, közöttük egyik legérettebb munkája, A hős megdicsőülése című háborús tárgyú alkotás, arra törekszik, hogy a felület egységesen hasson, amit úgy ér el, hogy nincs részlete, mely észrevehetően kilépne az összfelületből, illetve több magassági pont fekszik egy felületben. Domborműve a valóságnál keskenyebb, ideális térrétegben jelenik meg, mint ahogy a reliefnek nem is célja, hogy a kerekplasztika valóságos terével versenyezzen.

A dombormű titkainak kutatása vezette el a művészt a kisplasztika önálló műfajjá kerekedett, rokonszellemű és rendkívül vonzó területéhez, az éremművészethez. Túlzás nélkül állítható, hogy Beckhez fogható kvalitású éremszobrász nincs ma Európában. Medaillonjainak hosszú-hosszú sora a műfaj témabeli lehetőségeit csaknem kimeríti. Munkásságának kezdetén még kapcsolata volt a francia századvégi festői érmészettel, később azonban elkanyarodott erről az útról, vékony térrétegben rendkívüli plaszticitású kompozíciós problémákat oldott meg s mai, legszerencsésebb korszakában, mikor javarészt kerek, elől arcképpel, hátul szimbolikus ábrázolással díszített medaillonokat alkot, az egyszerűség, tökéletes anyagszerűség és ünnepi hangulat révén szinte a korareneszánsz nagy alakjainak, Pisanellonak és társainak közelébe kerül. E művei a műfaj olyfokú kultúráját árulják el, amely Magyarországon, hol a XIX. századi éremvésésnek édes-kevés eredménye volt, szinte csodálatosnak tűnik.

A rokonság sok szála köti ehhez a ritka művészhez egy másik új szellemű szobrászunkat, Medgyessy Ferencet. Ő is, mint Beck, vagy mint közös szellemrokonuk, Maillol, a görögökhöz fordult ihletért. Elsősorban a statika és a tömegszerűség problémái érdeklik, hasonlóan irtózik a pátosztól, a szenvedélyek megjelenítésétől. Művészi elvei azonban korántsem oly tiszták és öntudatosak, mint az említetteké, talán részben azért, mert a görögök mellett a régi keleti szobrászat, sőt Rippl-Rónai József, kivel szobrász létére szinte tanítványi viszonyban volt, is hatott rá s e sokféle eredő mellett egyébként sem helyezett oly nagy súlyt az elméleti meggondolásokra, mint Beck Ö. Fülöp. Ha e zavarokból és hiányokból sok hátrány származik is, nem tagadható, hogy az alkotás spontánabb lévén, gyakran többet megőriz az élet melegéből. Távol áll a formai tökéletességtől, sőt mesterségbeli tudása sem oly fokú, hogy keresett arcképszobrász válhatnék belőle, legalább is néhány képmása — Rippl-Rónai Józsefé vagy Móricz Zsigmondé — erről tanuskodik. Igazi területe az egészalakos figura, nagyrészben az akt, ahol egy bizonyos tárgyi képzethez nem kötve, szabadon alakíthatja mondanivalóit. „Először festő akartam lenni" — mondotta — „de az nem elégített ki. Csak az összefoglaló nagy és egyszerű formák érdekeltek. Meg a régiek, a primitívek, a kevéssel sokat mondók... Amit eddig adtam, sok küzködéssel, úgy érzem, még befejezetlen." Rippl-Rónai művészetében is az összefoglaló egyszerűség ragadta meg figyelmét s valóban ez az a szándék, amely szobrászatát jellemzi. Például idézhetjük a debreceni Déry-Múzeum elé került négy hatalmas allegórikus bronz-aktját (Tudomány, Művészet, Régészet és Néprajz), melyek azért is nevezetesek, mert a modern magyar szobrászatnak a szabad ég alá kikerült legelső s sajnos máig egyedüli alkotásai. A heverésző alakok atyafiságban vannak Maillolnak a Tuileriák kertjében felállított Cézanne-emlékével. De míg a francia mester formaalakítása rendkívül élesen mérlegelt, a tömegek szigorú következetességgel kapcsolódnak egymásba, Medgyessy inkább csak érzésben, hangulatban közelíti meg az új ideálokat, felfogása kevésbbé architektonikus, sőt még a felületi festőiségről sem mond le teljesen. A lágy, hajlékony kontúrral körülölelt szobrok önkéntelen,

spontán plasztikitása az, ami e műveket érdekessé és értékessé teszi. A festőiség iránti titkos sóvárgás mellett sok művében, például a súroló asszonyról készült kisbronzában barbár erejű humor jelentkezik, általában a kisplasztika intimebb műfajában olykor sokkal szabadabbnak és kötetlenebbnek mutatkozik, mint nagyobb méretű s már emiatt is ünnepélyesebb alkotásaiban.

A debreceni származású művész munkáinak valóban több helyi színe van, mint Beck Ö. Fülöp általánosan emberi, nagy célkitüzésű plasztikájának. Nem az ősmagyar tárgykörrel (Turáni lovas) kacérkodó műveinek alapján érezni ezt, hanem az ideálok nem egészen tiszta, sokszor bizonytalan megvalósításából, ami arra mutat, hogy a következetes stílustörekvéseknek még nincsenek olyan hagyományai nálunk, mint a nagy nyugati országokban. Medgyessy művészete, igen jellegzetes, spontán erejű értékeinek ellenére is provinciális jellegű.

A mai harmincévesek művészetében nem is érezni hatását. E generáció legkimagaslóbb magyar szobrászegyénisége, Pátzay Pál merő ellentéte Medgyessynek. Beck Ö. Fülöphöz hasonlítható leginkább, bár művészetének nincs köze hozzá, de rendkívüli elméleti képzettsége rokonává teszi. Pátzay nem ismer technikai akadályokat. Munkáinak nem jelentéktelen részét teszik a jobbnál-jobb képmásszobrok. Következetes, rendületlenül logikus alkotó, aki ihletét a fékek és ellenőrzőszelepek garmadájával regulázza. Mind oly vonás, melyet Medgyessy oeuvrejében hiába keresnénk.

Érdemes megfigyelni, hogy a hatásoktól elzárkózott s egyedül a maga értelmére támaszkodó művész mikép írja le azt az utat, melyet a szobrászat egyetemessége a legutóbbi években megtett. Első alkotásai bronz-kisplasztikák, mint közöttük a legjelentékenyebb, a Fésülködő nő, térben szétágazó formákkal, bizonyos dinamikus tendenciáktól hevítve. Sziluettképük rendkívül értelmes. Már itt is tisztán megnyilvánul Pátzay legjellegzetesebb tulajdonsága, a művészi ökonomia, mely alárendeli az alárendelnivalót, megjelöli a lényegeset s rendkívül egységes, formailag kikerekített képet nyujt. Arcképszobrainak hosszú sora, ez a kevés szabadságot nyujtó műfaj, meggyőzhet ugyanerről. Az a kivételes jellemábrázoló képesség, mely megadatott neki, hasonlóan az ökonomia szolgálatában áll. Nem csábítja Pátzayt arra, hogy a naturalizmus sivár mellékutcájába kalandozzon el, mint azokat a szobrászokat, akiket az arcképszobrászat felé vonz technikai felkészültségük. A portrék hosszú sora mutatja stílusának lassú változását, ezekből olvasható ki, hogy lassan eltávolodott a dinamikus formáktól s egyre jobban közeledik a nyugalmas, kikerekített, monumentális ábrázoláshoz, a kevéssel sokatmondó egyszerűséghez.

Pátzay egyetlen új szobrászunk, aki nem mond le a természet gazdag részletességéről, hanem beleépíti mondanivalójába. Ennek tulajdonítható, hogy a laikus szem számára sokszor nem is hat újszerűen, hiszen hiányzik munkásságából a „modernség" iskolás jellege: a természet formáinak önkényes korrigálása, a deformáció, az egyféle hangsúly túlságos fokozása. Noha mindenkor, még portrészobraiban is absztrakt kompozíciós kérdések megoldására törekszik, rendkívül ügyel arra, hogy műveit a való világ formakincsének tégláiból építse fel.

Vannak arcképei, melyek oly gazdagok, hogy szinte a modell teljes formakészletét felhasználják, de a tökéletes alárendelés révén zártak és egységesek maradnak. Ez a polifonikus munkarendszer valóban ritka a mai plasztikában, de hogy az út errefelé vezet, arra Despiau alkotásai is például szolgálhatnak.

Az értelem és a logikus rend e kiváló művésze nem tagadja meg magát nagylélekzetű szobraiban sem. Pátzay legújabb művei, elsősorban a Szomorúság című hatalmas drapériás figurája a dinamikus stílustól a statikushoz, a bronztól a kőszobrászathoz vezető út végén áll s új törekvéseit érett szépségükben mutatja. A nőalak nagy és zárt tömegei ritmikusan rendeződnek el, a nyugalom és a változtathatatlanság gyengéd érzékenységgel fonódik egybe.

Bár valamennyi eddig említett művész kiindulópontja, tudatosan vagy öntudatlanul, absztrakt kompozíciós kérdésekben gyökerezik, egyikük sem mondott le a megadások során a természet formakincséről. Érdemes megemlíteni, hogy az újabb magyar szobrászat történetéből az úgynevezett absztrakt művészet fejezete teljesen hiányzik, nemcsak képviselői nincsenek, hanem még szórványos emlékei sem. Az a két művész, ki ezt a műfajt hivatott lett volna megszólaltatni, Csáky József és Ferenczy Béni, már régebben kikapcsolódott a hazai közösségből és külföldön telepedett le. Csáky a kubizmus elvein felépülő stilizált hatású szobraival Párizsban jócsengésű nevet szerzett, Ferenczy Béninek újabb művei nem ismeretesek, a régebbiek arra vallanak, hogy ez a tehetséges szobrász a vehemens erejű dinamizmust egyeztette össze az absztrakt felfogás felé hajló törekvésekkel.

Beck Ö. Fülöp és Pátzay tiszta rendszerével szemben akadnak

A legfiatalabbak közül, kiknek munkássága már számbavehető, noha még korántsem érkezett el a delelőhöz, kettőt említünk, Mészáros Lászlót és Vilt Tibort. Ők képviselik az új szobrászatnak azt a legfrissebb fázisát, melyben a megtalált statikus előadási mód már a vérbe ment át s nem nehéz vívódások árán, hanem önkéntelenül ölt testet. Mészárosnak ez a kedvező helyzet nagy segítségére van, lévén a legösztönösebb, legkevésbbé spekulatív művészeink egyike, aki ritka stílusérzéke és vérbeli plasztikus látása révén szerencsésen kerüli el a fenyegető szirteket és zátonyokat. Eddigi főműve a Tékozló fiú, az új magyar szobrászat egyik ritka harmonikus alkotása, mely finom és eleven plaszticitása miatt jelentékeny. Mészáros nem tartozik a töprengők közé, a modern pszichológia nyelvén szólva nincsenek gátlásai, az ihlet lázában alkot, ennek tulajdonítható, hogy fiatalsága ellenére már hatalmas oeuvre áll háta mögött. Formanyelve gyakran közeledik a groteszkség felé, máskor szinte durvává válik, de mindenkor megőrzi jellegzetes egyéniségének nyomait. Azok közé tartozik, akiknek legjobb alkotásai a szerencsének is köszönnek valamit, a nagy tévedésektől viszont megóvja őt az, hogy stílusérzéke egy bizonyos körön belülre szorítja s nem engedi abból kilépni.

Felfogása sokban rokon Vilt Tiboréval, kinek alkotásaiban az ihlet ugyancsak nagy szerepet játszik. Vilt szobrainak sajátos varázsát részben a vehemencia adja meg, amellyel készülnek, részben a líraiság, mely gyengéd érzelmek zománcával vonja be a felületeket. A tömegekben látott, plasztikus és statikus szobrászat eredményei ma már elég érettek arra, hogy a felületi szépségeket — amennyiben azok nem törnek vezető szerepre — elhágják a háttérben. Vilt [illegible]

A FŐVÁROSI KÉPTÁR
BÁNYAVIDÉKI
VÁNDORKIÁLLÍTÁSA

AZ ÚJ MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZET

A BÁNYAVIDÉKI DOLGOZÓK KULTURÁLIS SZÖVETSÉGE RENDEZÉSÉBEN

TATABÁNYA — DOROG — SALGÓTARJÁN — PERECES-
DIÓSGYŐR — ÓZD — SAJÓSZENTPÉTER — VÁRPALOTA
KOMLÓ — PÉCSÚJHELY-PÉCS — BRENNBERG-SOPRON

1948 JÚNIUS—NOVEMBER

Derkovits Gyula: 1514. Dózsa a várfokon.

Képzőművészetünk fejlődése

Az elmult ötven év fejlődése lehetővé tette, hogy büszkén beszélhessünk a magyar képzőművészetről. Rippl-Rónai József és a Nagybányai Iskola fellépése óta, a századforduló éveitől önálló értékű, magasszínvonalú tevékenység folyik műtermeinkben, ami külföldön és itthon egyaránt szép sikereket hozott mestereinknek. Nehezebb volt azonban azoknak a szakértőknek a helyzete, akik a modern művészet előretörése és térhódítása előtt kívántak mérleget készíteni festészetünk és szobrászatunk eredményeiről. Egy-két emberöltővel ezelőtt még az volt a közhiedelem, hogy a magyar műemlékállomány a történelmi megpróbáltatások következtében teljesen elpusztult, s így a régi korok stílusai nálunk egyáltalában nem kaptak kellő képviseletet. E szerint az elv szerint 1800 előtt képzőművészetről hazánkban nem is lehet szólni, s azóta is csak sokévtizedes késéssel kullogtunk az európai törekvések mögött.

Ma már a művészettörténeti anyag részbeni feldolgozása után alaposan nem is kell cáfolni ezt a tévedést, hiszen lassanként egyre szélesebb körben is ismertté válnak középkori, reneszánsz és barok remekműveink, melyek közül sok, de különösen a korábbiak a földrész kultúrájának kimagasló teljesítményei. S nemcsak ezért, mert fejlődéstörténetileg vagy méretben, újító erőben, de minőségileg is jelentősek, hanem mert a magyarság művészi képességeinek a kifejezését nyujtják. Fülep Lajos, a proletárforradalom kiváló esztétikusa ezt úgy fogalmazta meg, hogy: a magyaroknak sajátos küldetésük volt az európai művészetek egyetemes történetében. Találunk műtárgyakat, emlékműveket, alkotásokat az elmult messzi századokban, melyek csak itt, ez országban és különleges adottságok között jöhettek létre, helyi hagyományok, vidékeinkhez kötött mesterségbeli gyakorlat következtében alakulhattak ki. Meghatározott históriai körülmények között, a megfelelő korokban mindig akadt néhány remekmű vagy

különleges műfaj, mely akkor és épp e tájon a magyar nép mondanivalóinak vagy hajlamainak a megnyilatkozása volt. S ezek a megnyilatkozások éppen azért, mert egy kiterjedt közösséget képviseltek a művelődés területén, páratlanul fontosnak bizonyultak s esztétikai tökéletességükön túl maradandó dokumentumot hagytak az utókorra a korabeli problémákról.

A mohácsi csatáig, 1526-ig terjed művészetünk történetének az első szakasza, amely egyenrangú félnek minősít bennünket a kontinens akkori kultúrnemzetei között. Jeles művek hosszú sora gazdagítja azokat a századokat elődeink dunai megtelepedése óta s módot ad arra, hogy már ilyen korai időkben is nemzeti jellegről értekezzünk szépmesterségeink kapcsán. Gondoljunk csak a népvándorlás szépséges örökségére, a híres magyar fémművességre, díszítőiparra, melynek motívumait később még a kőfaragás is gyakorta alkalmazta. Tarsolylemezek, övcsatok, edények kiképzésében, ötletes dekorálásában önálló formanyelvvel rendelkeztek őseink, s azt oly tökéletességgel használták, hogy egyetemes értékelést biztosítottak iparművészetünk részére az egész középkoron át. Az a fejlett fokon dolgozgató ötvösség, amely az újkor elején honfitársainkat európaszerte oly megbecsültté tette, innen keltezte eredetét, s innen fejlesztette termékeny hagyományát. S ha a történelmi nehézségek utóbb nagyon is megnyomorították művészeti életünket, a kézművestevékenység mind a mai napig őriz egyfajta tisztes igényességet, a műgondnak és ízlésnek magas fokát, ami az ősi alakítóképességnek megszakítás nélkül való továbbélése. Nem véletlen, hogy népünk kultúrájában nagy szerep jutott a mesterkedő kézügyességnek, piszmogó szerkesztgetésnek, ami azonban nemcsak a folklóre szintjén, de a képzőművészeti ágakban is érvényesül. Megtelepedett honfoglalóink gazdasági megerősödésével, s általában az európai pénzforgalom kialakulásával egyidőben földünk a virágzó művészetek helye lett, ahol a keresztény kultúra legszebb alkotásaihoz méltó remekek jöttek létre. A románkori építészettel tehetségeink világraszóló teljesítményeket készítettek, s ezúttal már a monumentális műfajokban is, nemcsak a kézművesség, ipari barkácsolás terén. Törvényszerűnek kell tekinteni, hogy ebbe a masszív, józan formavilágba oly gyorsan és eredményesen beleltáltuk magunkat, s hogy száz esztendő alatt magunkhoz ragadtuk a kezdeményezést Középeurópában. A súlyos tagolású és méltóságos kiképzésű bazilikákban volt valami elemi egyszerűség és mégis megnyugtató áttekinthetőség, olyan, ami megfelelt a keleti jövevényeknek, de hatásosan képviselte az új hitet is. A jáki székesegyház típusa nemcsak azért vált félelmetesen szűkszavúvá és tömbszerűvé, mert egy kicsit erődnek is készült, hanem mert ez felelt meg a középkori magyar ember ész-

járásának, a földrész átlagához viszonyítva racionálisabb szemléletének. Hiszen cifrázni tudtuk volna mi is a díszítményességig, amire gotikus kőfaragóink kézzelfogható példát szolgáltattak később, de a hazai megbízatásoknál mégis mindig a puritán mérséklet elve győzedelmeskedett. Provinciális esetlenségnek bélyegezhették volna a rövidlátók ezt a tartózkodó és szerény formaképzést, ha nem jelentkezett volna kétségtelenül páratlan tökéletességű műemlékekben. De mindegyik teljesítményen a fölényes alkotóerő és stílusteremtő biztonság mutatkozik meg, a vidékies félszegség, nagyotakaró tehetetlenség legkisebb nyoma nélkül. A lébényi, ócsai, bélapátfalvi, vagy zsámbéki templomok közül akármelyiket nézzük, nagyvonalúságukba, térképzésük átgondoltságába, plasztikájuk fejlettségébe semmiféle nehézkesség vagy ügyefogyottság nem lopakodott be. Nyugalom és arányérzék jellemzi az egész korszakot, egy fejlődő ország szellemi öntudata, tanulnivágyása, született és őszinte önállósága, érdeklődő, de magabiztos önérzete.

A XII. század végétől építőmestert és szobrászt sokat kölcsönöztünk a szomszédoknak, de az eleven külföldi kapcsolatok mellett is megőrződtek helyi formációink, eredeti adottságaink. Érdekes megfigyelni, hogy ugyanazok a mesteremberek, akik Bécsben, Krakkóban, Boroszlóban vagy Milanóban csipkéket faragtak, fiatornyokat bonyolítottak, nyurga ablakkereteket szerkesztettek, falfelületeket lazítottak, támpilléreket légiesítettek, itthon — külországi tapasztalataik megszerzése előtt is —, de utána is mindig a higgadtabb, megbízhatóbb megoldást választották. A honi helyzet, az itteni atmoszféra tisztább, harmonikusabb, s bár igénytelenebb, de őszintébb formákhoz vezette őket, még a csúcsíves összeállításokban is közvetlen mértani rendet követtek. Immel-ámmal gotizáltak csak, s ragaszkodtak az önmegtartóztató értelmességhez. Az elvontságok világában, a metafizikák, ködök és transzcendenciák közepette művészeink mindenkor megtalálták a pozitív tennivalókat, a tényszerű és tárgyilagos ábrázolásokat, az észszerű kivitelezéseket. Ezzel magyarázható, hogy a végletek és szélsőségek soha nem találtak talajra nálunk, s hogy az ezekből következő áramlatok mindig megtorpantak határainknál. A magyar középkor tele van jelentősebbnél jelentősebb teljesítményekkel, de mindegyik olyan, hogy a valóság kifejezésének tekinthető, s nincs szükség értelmezésüknél semilyen hitbéli megszállottságra, elrévülő felérzésre. Még a dogmatikus rendszerben is inkább a szerkezet tetszett, semmint a tételes földöntúliság.

Érthető ezekután, hogy milyen maradandó és termékeny élményt hozott a magyar géniusz számára a reneszánsz. Az itáliai indulás után rögtön átvettük eszméit és utóbb a török hódoltság századaiban is kitartottunk módszerei mellett. Bámulatos, hogy milyen

gyorsan csatlakozott kultúránk az újkor hajnalán a humanista ideálokhoz, s hogy mennyire bennfentesen mozgott a rinascimento feladatai között. S mégcsak nem is azért, mert Mátyás király politikai számításaihoz ez a szellemiség illett a legjobban, de azért is, mert a mediterrán lelkület otthonra talált a Dunatájon. Ezidőtől számítható latinitásunk tudata, annak felismerése, hogy lényegileg a klasszikus, arányos és beosztásos gondolkodásmód felel meg nekünk is, s hogy mindenféle germán kenetteljesség és fülhasogató önkívület idegen tőlünk. A haladásban ekkor megelőztük Európa legtöbb népét, közelebb mentünk az olasz városokhoz, mint Salzburg, Augsburg, vagy a Loire-völgy művészei és mecénásai, előbb méltányoltuk az édes új stílust, mint a szerencsésebb és gazdagabb népek fiai. A bőséges adományért hűséggel fizettünk, az egész nyugat már az ellenreformációs szenvedélyt és barok korlátlanságot kedvelte, amikor mi még mindig az antik tanulságokon merengtünk, rómaias homlokzatokat terveztünk, délszaki világossággal építkeztünk. Feltehető, hogy a három részre szakadt ország a XVI. században az utolsó virágkor emlékén élősködött, a Corvin-reneszánsz mintaszerű produkcióin, viszont az is vitathatatlan, hogy a túlzások jelentkezésétől is tartózkodott. Egyfajta tehetetlenségi nyomaték vitte tovább a mátyási ízlést, mely sokáig pótolni tudta a szegénységből fakadó hiányokat.

A budavári és visegrádi töredékek alapvetően értékes alkotásokról hoznak hírt, de a megmaradt művek minden feltételezés és rekonstrukciós utópia nélkül is fejlett művészi gyakorlatról tanuskodtak, akár az esztergomi Bakócz-kápolnáról, akár a gyulafehérvári és kolozsvári templomkapukról esik szó. A visegrádi és Báthori-Madonna, a budapest-belvárosi pastophoriumok bizvást Toscanában is létrejöhettek volna. Falfestők, miniátorok, szobrászok, textiltervezők sűrű csereforgalma zajlott le Zsigmond és a Hunyadiak korában hazánk és Itália között, ami szokatlan fellendüléssel járt az akkori Magyarország kultúréletében. Niccolo di Tommaso, Pannoniai Mihály, Giovanni Dalmata, a Madocsai apát és még sokan mások a megszemélyesítői ennek a kölcsönös kapcsolatnak, erősödő történelmi hatalmunk lelkes szószólói, önálló államiságunk megörökítői. Azt azonban, hogy az itáliai közjáték nemcsak konjunkturális jelenség volt, hanem időtálló alkalom a magyarság művészi kifejezésére, azt a bukás után továbbélő »reneszánsz modor« ékesen bizonyítja. Balassa Bálint inkább az olasz városállamok pletykáihoz vonzódott, semmint a spanyol fanatizmushoz, s Zrínyi Miklós is szívesebben igazodott a kipróbált antikvitáshoz, mint a kegyetlen inkvizíciós világszínházhoz. A késmárki harangtorony, a Fricsi-kastély, Haller Gábor sírköve, a fogarasi református templom szószéke, Apafi György tumbája stb. századokkal később is a latinos alakítókedv hasonmása, szinte a geo-

metrikus logika jelentkezése építészetben és plasztikában. Jellemző, hogy ez a számító szerkesztményesség nem Pannoniában, a Földközitenger vidékének honi nyúlványán, hanem a távolabbi provinciában, Dáciában tartotta magát a leghosszabb ideig. A protestáns Erdély szorosabban őrizte az érintkezést a katolikus Franciaországgal, mint például a közbeeső habsburgi Dunántúl. A bourboni monarchizmus klasszicista mértékletessége a fejedelmek Transzilvániájában kap analógiát, a Napkirály udvarának képzőművészeti iránya Bethlen Gábor közelében balkánias párhuzamra lel, a Lajosok baroktalan reprezentációinak végvári változata, vidéki rokonsága a Maros vidékén kutatható fel. Ha a franciák nagyságát a XVII. században nem a versailles-i fényűzésen keresztül keressük, hanem Corneille és Racine segítségével, akkor a bethlenszentmiklósi kastélyon keresztül vezet az út. Az erdélyi memoárírók a francia moralistákban üdvözölhették volna elvbarátaikat, mint ahogy Európa első descartes-istái Gyulafehérvár, Kolozsvár, Nagyenyed katedráin prelegáltak. Amikor Esterházán utánozni kezdték a versailles-iakat, akkor már európai divatot majmolt a német és osztrák királyi ház. Mária Terézia elkalauzolta testőreinket a felvilágosodáshoz, Nagy Frigyes pedig Voltaire-t utánozta rossz franciasággal.

A nyomorúság és háború pusztításai közben a magyar művészek saját eredendő leleményességükből egészítették ki a fejlődéstani hézagokat. A népművészet erényei, az iparművészet vívmányai sokat gazdagítottak magárahagyott képzőművészetünkön. Ahogy a középkori egyházi épületeken megjelentek a népvándorlás növénymintái, palmettái, ugyanúgy a későbbiekben mintegy beborították a virágdíszek a nagyművészet készítményeit. Már a gotikus brassói Feketetemplomon látható egy rózsafűzér, viszont a reneszánsz tele lett közben bizánci dísznövényekkel. Nyugodt rendben sorakoztak fel a flóra leggazdagabb elemei, hogy valamilyen derűs, könnyed és mégis tartalmas kíséretet csatoljanak a keresztülvitelezendő elképzelésekhez. Párkányokon, karfákon, predellákon, oromzatokon illedelmes bőségben kúsztak végig a futólevelek, a kapaszkodó kocsányok, hajlékony ágak és szárak. Ezekből telt azután olyan fölényes dekorációkra, mint a milyenek a székelyföldi kegyhelyek mennyezeteit borítják. Stilizált motívumok megfontolt rendszere terjedt el a maradék szabad hazában, hogy sajátos szemléletünket, örökölt díszítményező készségünket beleoltsa a képzőművészeti tennivalókba. Észrevették már, hogy műtörténelmünk folyamán sokszor elmosódtak a határok a gyakorlati problémák és stílustörekvések között, s gyakran előfordult, miszerint is az iparos-tökély belépett az esztétikai kategóriák közé. Ötvösségünk többszáz éven át együtt haladt a legtekintélyesebb műfajokkal, sőt megtörtént, hogy fémműveseink szereztek vezető-

helyet pl. szobrászatunknak a kortársak között. A Kolozsvári testvérek híres prágai Szent Györgye a toreutikai ismeretből emelkedett a nagyplasztika magasába, hogy a ló és lovas ábrázolásának valósághűségében, elhitető erejében hosszú évtizedekkel megelőzze Donatello Gattamelátáját és Verocchio Colleoniját. De a csodás győri és trencséni Szent László-fej se szigetelődött a fémdomborítás és öntés céhproblémájává, hanem elhagyva a mesterség szakmai korlátait, a művészetek históriájának egyik számontartandó eseménye lett. A mi multunk sok hasonló jelenséggel dicsekedhet, éppen mert a műhelyek tudásanyagából merítettek képzőművészeink. Korszakonként és megpróbáltatásonként válságba zuhanó kultúrhelyzetünket mindig is a kézművesek fúró-faragó ügyessége mentette meg. Az az ügyesség, mely a műtárgyak összeállításán tévedhetetlen biztonsággal dolgozik, a kupák ötletes trébelésével, a kelyhek duskáló kimintázásával, az ékszerek: nyakláncok, rezgőbokréták, násfák összerakásával. Az átfogalmazott természeti jelek itt is elhalmozzák a felületeket, a korlátlan képzelet és az eleven realitás komponált szimmetriákban konkretizálódik.

Festészetünk, szobrászatunk, építészetünk, iparművészetünk közel élt a valósághoz, főleg művelőinek gyakorlatias természete miatt. Objektíven kísérte a történelem alakulását, józanul szemlélte a tüneteket. S hogy volt módja az élet megfigyelésére, észrevette a környezet, a mindennap alakjait és jeleneteit. Annak ellenére, hogy nemzeti gondolattal csak a mult századi romanticizmus óta számolhatunk, az őszinte tapasztalat, az alakoskodás nélküli beszámoló, a mesteremberek egyszerű igazságérzete és közvetlensége már régebben is kifejezte fajtánkat. Jól felismerhető magyar típusok árasztják el műemlékeinket, az emberábrázolás egyetemes értékei helyi arcokat és személyeket tettek halhatatlanokká. Furcsa ez azokban a stíluskorszakokban, amikor a kozmopolita jelleg még történelmi állapotnak nevezhető, s amikor a nacionális közösségek összetartozása az osztálykiváltságok hangsúlyozása miatt még ismeretlen. Már a XIV. században megfaragja önarcképét egy magyar szobrász az esztergomi királyi palota egyik oszlopfőjén, amivel még az antropologusoknak is örömet lehet szerezni. De hasonló »turáni« figurák láthatók a következő századokból az eperjesi plébániatemplom és a kassai dóm egy-egy gyámkövén, a nagyváradi freskótöredéken, sok-sok oltáron, mint Liptószentandráson, Csikmánaságon; női alakok pedig néhány faszobron, Madonnán, a selmecbányai Szent Katalinon, Lőcsei Pál mester egyik főművén stb. Anélkül, hogy pofacsontot méregetnénk, vagy ferdevágású szemeket kutatnánk, nyilvánvalóvá válik, hogy a művészek nyitott szemmel jártak már akkor is a világban, nem vonatkoztak el hétköznapjaiktól és a látványoktól, szívesen közvetí-

tették tapasztalataikat. Bizonyos emberi hitelesség elemezhető ki már a legöregebb művekből is azokban a századokban, amikor még semleges formák, előírásos kötöttségek, ikonográfiai kényszerek uralkodtak festők és szobrászok felett. Innen keltezhető az a józan körültekintés, ami a kézzelfogható tényekhez, ellenőrizhető valóságokhoz kapcsolja a művészi alkotó munkát.

A valószínűtlenség stílusa, a barok, nagyon kevéssé éreztette hatását kultúránkban. A főúri megrendelők elérték, hogy szállítóik magyaros ruhákba, nemzeti viseletbe öltöztessék modelljeiket, Franz Sigrist a tudósokat Egerben, Georg Raffael Donner Szent Mártont Pozsonyban és Franz Anton Maulbertsch, a legengedelmesebb, majd mindenkit mindenütt. Viszont a nemzeti művészet nem kosztümkérdés s így a barok meglehetősen idegen maradt honunkban, inkább csak a török utáni újjáépítés bécsi koncepciójának eszköze próbált lenni. Ha magyar ember hasonult külsőségeihez, legföljebb németalföldiesen pedáns csendéleteket és arcképeket csinált, mintegy polgárian racionalizált változatban. Kupeczky János, Mányoky Ádám, Bogdány Jakab nyugati karriert futottak be és ott messze idegenben is sokkal jobban idetartoztak, mint a mágnásainknál helyszínen dolgozó tiroliak. Naturális pontosságukban, elszánt szorgalmukban régi művészeink józan magatartása született újjá.

*

A reformkorral képzőművészetünket szinte teljesen előről kellett kezdeni. A multhoz fűződő szálak mind elszakadtak, nem állt rendelkezésre semmiféle iskolai, vagy akadémiai folytonosság. Boldog véletlen, hogy ez a szellemi felújulás egybeesett a klasszicizmussal, mely alapformáival jelesül alkalmas volt a kezdeti nehézségek leküzdésére. Az egész európai művészet hatalmas tisztuláson ment át, elvetette a barok túlnyomorított és a rokokó raffinált eljárásait és a görögrómai eszmények megtanulására vállalkozott. Leckéül az induló magyar művészeknek se lehetett volna jobbat kitalálni. A táblabíróvilág festészete és szobrászata, a mi kis biedermeyerünk, áthidalta a nagy kiesést úgy, hogy két emberöltővel később már egyenesen az élenjárók mellé törtünk. Már Madarász Viktor egy kicsit a magyar Delacroix-vá fejlődhetett volna és Székely Bertalan vázlataiba Manet-i impressziók rögzítődtek. Izsó Miklós apró terrakotta szobrocskái a modernt és magyart, a mozgalmas mellett a plasztikusat minden bevezető nélkül már a legmagasabb fokon ragadták meg. Korán megszakadó pályája épp olyan elvégezetlen feladatokat hagyott hátra, mint Szinyei-Merse Pál szomorú visszavonulása. A forradalmi franciákkal egyszerre valósította meg a festőiség friss kísérleteit. Majálisával pikturánkat az elsők közé ékelte, de a kritikától meg-

riadt érzékenysége az első lépés után abbahagyta a nagy vállalkozást. Munkácsy Mihály világhírt szerzett a magyar tehetségnek, lenyűgöző alakítóképességével elsőnek vitte be a művészetbe a nép gyermekeit, a dolgozókat, rongyosokat és névteleneket. Sajnos, a műkereskedelem parancsoló spekulációi elfordították a valóságtól s bibliai, történelmi óriásvásznak megfestésére kötötték le energiáit. Tékozló fiú lett, aki még csak meg se tért, viszont a külsődleges dicsőség irigyelt babérai se tudták kárpótolni az igazi, szívből jövő témákért. Paál László rövid élete folyamán is félreérthetetlenné tette, hogy mi a magyar festő hamisítatlan hivatása. Tájképeinek mély szomorúsága, de festőien hibátlan realizmusa az emberi megnyilatkozás legszebb példáit hagyta az utókorra. Minden vászna figyelmeztető arra nézve, hogy a jó művész bonthatatlan egységben él a természettel, földdel és világgal, mert az elszigeteltség nemcsak a társadalmat fosztja meg egy tehetségtől, de a festőt is elzárja a humánus kiteljesedéstől. Paál László a barbizoni erdőben, Charentonban is magyar tájakat festett, Páris mellett is a kedves margitszigeti platánokat fényezte és a radványi park fölötti eget színezte. Ez az az öntudatlan és törvényszerű következetesség, eleveelrendeltség, népi elkötelezettség, ami időtlenné tesz s mindenkori művészeink sajátsága volt, M. S. mesternek 1506-ban éppen úgy, mint Mészöly Gézának 1887-ben. S ez az a szilárd pont, ami köré kijegecesedett az egész magyar festészet. Sehol nem szívódott be oly mélyen a művészek munkásságába az ország vidékeinek tényszerű jelenléte, mint nálunk. Az Alföld, vagy a hegyvidék nem puszta lehetőség egy kép felrakására, de vélemény vagy elérzékenyülés, felvétel vagy hitvallás is. Mindenképpen indokolható, hogy miért éppen a Nagybányai Iskola fellépésekor lendült neki oly hévvel pikturánk fejlődése. A táji élmény, a tápláló talaj termékenyítő befolyása ösztönözte tehetségeinket; színeket, fényeket, vonalakat, távlatokat kölcsönzött nekik, szinte kezükbe nyomta azokat a kellékeket, melyek az univerzális jelentésű művekhez elengedhetetlenül szükségesek. Művészeink működése akkor nyílt ki az egész horizontra, amikor a tárgyak, növények, időjárás, napsugárzás mellé a dolgozó parasztot is odahelyezték a dombok hajlatába, s a barázdák vonalai közé beleszerkesztették a munka ritmusát is. A gyanutlan külföldi műértő talán azt állítaná, hogy piktúránk agrárjellegű. Milyen hideg és közömbös meghatározás ez ahhoz a sorsszerűséghez viszonyítva, ami népünknek e hazában osztályrészül jutott? Legjobbjaink jól tudták érzékeltetni ezt a sorsot, ezt a mozdulatlan életformát, a messzeségnek és időtlenségnek a szövevényét, ami egy évezred alatt szinte állandó képletté lőn. A nagybányaiak a kezdősebességet szolgáltatták ehhez a mozgáshoz, ami áttörte az érdektelenséget és művészetre érdemesítette a tömegek helyzetét.

Ők maguk és követőik azonban alig láttak neki a kényesebb problémáknak, mert csak optikai különlegességeket kutattak, verítékben, gondban, délibábban. De tárgykörük megihletett olyanokat, akiket már nem annyira a párák és tónusok, rövidülések és fénytörések érdekeltek, hanem a valóság igazi arca, a magyar élet a maga összes zavaraival, örömeivel, jelentéktelenségeivel. A realisták széles frontja fejlődött fel a szociális haladás reményével és a javítaniakarás szándékával. A hódmezővásárhelyi Tornyai János a tanyavilág krónikásának szegődött, komor szürkei, földszínű foltjai még Munkácsy pózaira utalnak, de éppen a szemtanu szavahihetőségével átszűrve. Életműve az úgynevezett »Alföldi festészet« első fejezetét adja. Ez a csoportosítás nem fed egy összetartozó társaságot, sem érdekszövetséget, vagy kávéházi barátságot, csupán egy műtörténeti jelenséget, az Alföldön festegetők akaratlan összetartozását, szemléleti rokonságát, kapcsolatukat a parasztsággal, mondjuk: a népi irodalom képzőművészeti megfelelőjét. Közös tulajdonság ez »iskola« tagjai között a súlyos színek terhessége, az élénkség teljes elkerülése, mélyen izzó, lappangó feszültségek sejtetése, kiszikkadt árnyalatok, aszályos hangulatok, magas menyboltok, viharos indulatok fojtottsága, csupa olyan vonás, ami a vidékies egyenetlenségről, lázadó kiszolgáltatottságról tudósított. A Szentesen élő Koszta József már korszerűen és tanulságosan személyesíti meg az alföldiesség jegyeit, ha lehet még fokozottabb mértékben, a zsíros festék lomha vaskosságában és a fénylő foltok ragyogásában. A fiatal Fényes Adolf egykedvű nagyvonalúsággal kapcsolódott be a »szociografus« mozgalomba. Nagy István gyűjtötte össze talán a legsokirányúbb anyagot. Végigjárta az egész országot s mindenütt a dolgozó szegényeket festette, makacs műgonddal, profétikus állhatatossággal. A csiki hegyek között kezdte, a Tisza partján folytatta, faluról-falura és témától-témáig bandukolva szaporította festményeit, részesaratókkal és taligásokkal, libapásztorral és pipázó öreggel. Éles vonalak, kemény ráncok révén építette fel a konok magyar koponyákat, a jellemzésnek olyan fokán, ami igazságot oszt minden ábrázoltnak. Holló László a debreceniek mestere, aki a forró vörösek és barnák mellé belátthatatlan perspektívákat csatol. Rudnay Gyula a fűtöttséget szintén sokáig őrizte, csak utóbb könnyebbedett meg a társasági hírnév érdekében. Dorogi Imre Szeged környékét dokumentálja sikerrel. A fiatalabbak közül Benedek Jenő szolnoki részletei sűrítik össze még tompábbá és még nyomasztóbbá ezt a magyar keletiességet. Eszelősen lángoló sötétei a pincetűz megfoghatatlanságával, de vészterhességgel hevítik végsőkig egy-egy festményének légkörét. G. Szabó Kálmán ugyancsak a kálvinista Rómában nevelődött rá a nemzeti önismeretre és a munka meghatódás nélkül való, de tiszteletteljes

ábrázolására. Kurucz Dezső Vásárhelyt viszi tovább a családalapító Tornyai zászlaját, Baranyó Sándor Szolnokon bírkózik az angyallal, Boross Géza Nyiregyházán rögzíti a magyar vidék jelenségeit.

Nem véletlen, hogy amilyen mértékben fokozódott Magyarországon a náci presszió, olyan mértékben erősödött haladószellemű kultúréletünk öntudata. Az ellenforradalom alattomos terrorja nem tudott olyan kemény tiltakozást kiváltani művészeinkből, mint éppen a német imperialista terjeszkedés, amely mind elevenebbé tette festőink és szobrászaink nemzeti és humanista állásfoglalását. A veszély fokozódásával, mely a hitlerbarát politika következtében egyre jobban éreztette katását, tehetségeink szavai is mind súlyosabban mondták ki a progresszivitás igéit. A germán agresszióval szemben éppen 1939—40 óta pikturánk franciás iránya lépett fel nyomatékosabban, főként Czóbel Béla, Egry József és Márffy Ödön képviseletében.

A fasizmus bukása után sok olyan kiválóságot fedeztek fel Magyarországon a nagyközönség számára, akik több évtizede már meghaltak, de akiket a letűnt rendszer vezetői és kultúrpolitikai irányítói elhallgattak. Éppen azért, mert művészetük forradalmi, szokatlan, a nyárspolgáriság szempontjából veszélyes volt, a hatalom birtokosai inkább föláldozták ezeknek az úttörőknek csodálatos képességeit, csakhogy a művészeti élet nyugalmát megvédjék. Ilyennek tekinthető Csontváry Tivadar (1853—1919), az ártatlan és szelíd lelkek festője, az exotikus tájak megszállottja, a Földközi-tenger vidékének és a pszichológiának érdekes vándora. Ugyanígy Nagy Balogh János (1874—1919), az első proletárművész. Vagy Gulácsy Lajos (1882—1932), a bizarr mesélőkedvvel megáldott tehetség, aki valamiféle korszerű preraffaelizmussal keverte a látomásait, hihetetlen színeffektusait. Mindhármójuknak nagy tömegeket megmozgató emlékkiállítása zajlott le az utolsó két évben. Mednyánszky Lászlóról (1852—1919), a szegényeket, csavargókat, szerencsétleneket megörökítő báróról a háború negyedik évében jelent meg egy tekintélyes monográfia. A legáltalánosabb visszhangot Derkovits Gyula (1894—1934) feltámasztása okozta. Főleg társadalmi nézetei miatt, melyek a nyomor áldozatainak sorsáról mondtak ítéletet, kifogásolták a kiáltó anyagi egyenlőtlenséget, az uralmon levők elnyomó politikáját. A munkásság köréből emelkedett a művészek közé, de működésével minden emberi baj és igazságtalanság megfogalmazójává lett. A Szikra könyvkiadó vállalat hozta nyilvánosságra a felszabadulás után egyedülálló fametszet-sorozatát, mely Dózsa Györgyről, az 1514-es magyar parasztlázadás vezérének a történetéről készült. Több kiállítás ugyanekkor igyekezett műveinek összeállításával esztétikai fejlődését nyilvánvalóvá tenni. S ez az, amiért Derkovits Gyula példa-

mutató jelentőségű művész s amiért olyan eleven a jelenléte ma is, mintha még dolgozna. Mert mondanivalóinak humánus tartalmát a legigényesebb stiláris eszközökkel nyilvánította ki. Együttérzése a nyomorgókkal nem jelentett soha irodalmi vagy fogalmi megrögzöttséget, sohase került a szólamok és jelszavak talajára, mert minden esetben a festői alakítóerővel hatott. A művészettörténet nagy korszakai már tanubizonyságot tettek a téma és minőség eszmei találkozására s e tekintetben az új képzőművészet sem lehet kivétel. Elvek és érzések is megmutatkozhatnak a remekművekben, a magas művészi rang nem kíván feltétlenül formai öncélúságot, ahogyan az az utolsó száz évben általánossá lett. A szociális felelősség nagyon is használhat egy-egy alkotás szépségének s a művész nagyságát is csak fokozza, ha képességei mellett erkölcsi érzéke is fejlett. Derkovits Gyula teljesítménye azért számíthat indokolt tetszésre, mert formai téren is a legszámottevőbb eredményeket érte el az új magyar pikturában. Szerkezeteinek páratlan feszültsége, ezüstös szürkéinek belső változatossága, képszerű beállításainak ötletessége a legszűkösebb szakmai feltételeknek is maradéktalanul megfelel. A képfelület kitöltésében, a motívumok kivágásában, a tárgykör elrendezésében, a vonalak, foltok, átmenetek és távlatok elhelyezésében az izmusok legmerészebbjei higgadnak le. S mégis mindez csak cifra szolga ahhoz, hogy a közösségi együttérzés, a dolgozó nincstelen szolidaritása legyen valamennyi embertársának sorsa iránt.

1944-ben, három héttel a német megszállás előtt halt meg Dési Huber István (szül. 1895), aki minden vonatkozásban folytatta Derkovits kezdeményezéseit. Ügyesen egyesíté a leghaladóbb vívmányokat a festés tennivalóiban, a sokszerű tónusokat a tagoló vonásokkal, a világos átmeneteket az árnyalt hangsúlyokkal. Megejtő ritmusokat helyezett el festményeinek felületén, a jellemzés kitünő lehetőségeit, amelyek nemcsak előnyös összhangot produkáltak, de sokat mondtak a dolgozókról, a megélhetés nehézségeiről, a gyárak viszonyairól, a kisparasztság küzdelmeiről. Minden alkotása biztatás és segítőkészség volt, hogy a nélkülözők is élvezhessék a kultúra reményteljes támogatását. Azt vallotta, hogy a legszomorúbb történelmi megpróbáltatások idején a festő is csak úgy teljesítheti hivatását, ha forradalmi gondolatokkal foglalkozik, teljes megértéssel van mások szenvedései iránt. A jó művésznek a válságok alkalmával harcos embernek is kell lennie.

Ugyancsak a háború alatt lépett fel szervezetileg is egységesen a Szocialista Képzőművészek Csoportja. Régebbi megalakulási kísérleteik a végveszély idején egy erőteljes reflexmozdulatban realizálódtak, mely a festészet és szobrászat eszközeit a felszabadulás érdekében és a nácizmus ellenében mozgósította. Nagyon fontos volt

ennek a Csoportnak fellépése ideológiai szempontból, mert bebizonyosodott így gyakorlatilag is, hogy a harcos kiállás nem mond ellen a művész hivatásának. A Derkovits példája ezúttal közös állásfoglalásra késztette a fiatalokat, akik átérezve társadalmi kötelezettségeiket, munkájukkal világnézeti felvilágosításra vállalkoztak. A hadüzenetek éveiben rendezett kiállításaik a tiltakozás és ellenállás erejével hatottak. Közülük Ámos Imre, B. Juhász Pál, Kondor György, Sugár Andor, Schnitzler György és Goldmann György igéretes pályakezdés után vértanuhalállal áldoztak utóbb elveiknek s ezen keresztül művészetüknek. Jelenleg Berda Ernő, Fenyő A. Endre, Háy Károly László és Schubert Ernő képviselik leghatásosabban és a változott körülményeknek megfelelően eredeti célkitűzéseiket.

Mindezekből nyilvánvalóvá lehet, hogy a magyar képzőművészet igazi nevelője nem is annyira a nyugati stílustörekvések megértése, mint inkább a kikerülhetetlen társadalmi valóság volt.

Magyaror zág történelmi válságának megoldásával egy fiatal nemzedék lépett elő a készülődés, a hányattatás homályából, olyan társaság, amely koránál fogva belekerült a háborús cselekményekbe s amely a szemtanu élményével megrakottan teljesíti most az alkotómunka kötelességeit. A generáció tagjai elhagyták a műtermek zárt problematikáját és vállalták az élet kisértéseit, a tapasztalatok zsúfoltságát, természetesen a magas nívó fenntartása mellett. Ennyiben csatlakoztak azokhoz, akiket most emelt ki a feledés mélyéből, vagy a háttérbeszorítottságból a műbírálat s akikkel együtt kezdenek új periodust a magyar festészet történetében. Az idősebbek intim megoldásaival szemben nagy reprezentatív feladatok kivitelezésére készülnek, kollektív megnyilatkozásnak szánják tudásukat. Kulturotthonok, előadótermek, népkönyvtárak diszítését tervezik, középületek, hivatalok kiképzését sürgetik. Duray Tibor gazdag képzeletű üvegfestményeket gyárt, Hajnal János nagyméretű vásznakon keresztül közeledik a monumentális freskóstílus felé. Kurucz Dezső a falképet a paraszti életforma darabosságával fejleszti őszintévé és dokumentatívvá. Bartha László az oldott festőiségből halad a nagyvonalú realizmus felé. Fenyő A. Endre még svédországi emigrációja alatt is a most aktuálissá vált tennivalókat készítette elő. Szentiványi Lajos a festőiség mélyzengésű virtuozitásával is nagyméretű megbízásokra számít.

Nem érdektelen feljegyeznünk, hogy ennek a művészcsoportnak egyes tagjai a megnyilatkozás műfajául a grafikát választották. Kiderült, hogy a válság műfaja a rajz. Éppen spontán mivolta következtében. Akik a külső eseményekre érzékenyen és riadtan reagáltak, önkénytelenül is tollhoz, ceruzához nyultak s kertelés nélkül lerögzítették gyanuikat, balsejtelmeiket. Szalay Lajos személyesíti meg

leginkább ezt a válsággrafikát, görcsös alakjaival, groteszk csoportjaival, lendületes illusztrációival jól jelzi a második világháború tömegpszichozisát. Hincz Gyula a bomló idegek játékát a biedermeyeres gondtalanság nosztalgiájába rejti. Koffán Károly a tényekkel való rideg leszámolás útján könnyít terhein. Bencze László tömbszerű nagy formátumokból kölcsönöz erőt a történelmi tragédia beszámolójához. Szabó Vladimir aprólékos felvételezéssel próbál karrikaturát csinálni a szánalmas, esendő, kavargó jelenségekből.

Bár három évtizedes némaság után a társadalmi felszabadulást az absztrakt irányzatok is felhasználták mutatványaik reprizére, az utolsó évek mégis elsősorban az élet és művészet, a tartalom és stílus szétbonthatatlan egységéhez szolgáltattak bizonyítékokat.

POGÁNY Ö. GÁBOR
a Fővárosi Képtár igazgatója

Beck Ö. Fülöp: Ady.

A munkásság és a művészet

A munkásosztály, a magyar dolgozók nagy pártja állástfoglalt programjában a művészeti kérdésekkel szemben. A Párt felismerte a társadalom egészének kulturális és gazdasági összefüggését, a művészet társadalomformáló erejét. A művészet a haladás szolgálatában állhat, de fegyver lehet a reakció kezében is. A művészet a valóság feltárásával szolgálhatja a társadalmi öntudatnak a fejlődését, de ugyanúgy tudatos vagy öntudatlan fegyvere lehet a reakciónak is. A valóság látszatos bemutatásával vagy a valóságtól elszakadt formaságokkal a társadalmi tudatot elhomályosítja, téves ideológiai útra vezeti.

Vajjon mi lehet az oka annak, hogy más politikai párt még sohasem adott ilyen művészeti programot? Azért, mert csak a munkásosztály pártja rendelkezik olyan tudományos elmélettel, módszerrel mely a társadalom összes jelenségeit sikeresen vizsgálhatja. Másrészt a munkásosztálynak feladata az egész emberiség felszabadítása, így a művészeti elmélete is az egész nép haladó elmélete.

A művészet a multban is végsősorban az új társadalom kifejlődésének, haladásának a szolgálatában állt. Művészi eszközökkel tudatosította, kifejezte a mindenkori új eszméket, harcolt a régi ideológiai maradványok ellen. Ma is ez a feladata. Ehhez még egy többlet is járul. Míg a régi művészek ezt a társadalmi szerepet tudattalan, félig tudatosan végezték, éppen úgy mint a régi haladó osztályok forradalmi cselekedeteiket sem vezethette világos elmélet. Ma az új társadalmat formáló munkásosztály világos, tudományos elmélettel végzi el történelmi feladatát. Érthető és kívánatos volna tehát, ha a ma művésze ellentétben a régiekkel felismerje társadalmi helyzetét és társadalmi feladatát a művészet terén.

Ha a ma művésze a saját korát akarja művészi módon megörökíteni, úgy a ma élő valóságát kell feltárnia, a ma élő társadalmi erőknek, elsősorban a munkásosztálynak a mozgásait kell vizsgálnia. De ha nem akar csupán szemlélője maradni e történelmi eseményeknek, harcnak, akkor a maga eszközével, a művészet fegyverével kell támogatni ezt az erőt és azokat az osztályokat, amelyek ezt a harcot az emberiség számára megvívják. Ez a harc ma világméretekben folyik. Ezt a művésznek egyetemesen kell éreznie. De ez a harc itt is folyik hazánkban. Ezt a magyar művésznek ki kell fejeznie. Így lesz művészete a kor művészete, az egyetemes emberiség művészete, így lesz alkotása magyar művészeti alkotás.

Vajjon ez a művészet egy sablonos uniformizált »pártművészetre« vezet? Nem. Természetes, hogy ha e művészek a haladó emberiség eszméit, életét fejezik ki, a művek tartalmukban valóban egymáshoz hasonlók lesznek. De a francia, a kinai, az amerikai, a szovjet, a magyar művész nem szakadhat ki saját világából. Ha egy művész a valóságot keresi, úgy rájön, hogy a társadalmi valósághoz hozzátartozik népe multja, kultúrája is. És ha népétől és kulturális multjától elszakad, úgy nem tükrözheti hűen vissza az egész egyetemes világot sem. Tehát nemzeti kulturális formák között fejezi ki az általános tartalmat. De még ennél is tovább kell menni. Ha egy művész feladatául tűzi ki, hogy őszinte képet adjon arról, amit tapasztal, akkor kitűnik, hogy nem vonatkoztathatja el magát attól a szűkebb környezetétől sem, amelyben az élete folyik. És nem tagadhatja meg önmagát sem, ami a nézeteit, származását, temperamentumát, tehát egyéniségét jelenti. A falun parasztok között élő, a városban munkások között élő, a hegyvidéken a bányászok között élő művész mindegyik a maga multján és környezetének feltárásán át fejezheti ki ugyanazt a haladó szellemiséget, amely egységbe összekapcsolja a munkásosztályt és az egész népet is. Sőt csak akkor lesz igazán művészi, szuggesztiv az alkotása, ha valóban egyéni átérzéssel, őszinte élménnyel, tehát egyéni módon fejezi ki a világból mindazokat, amelyek őreá hatnak. *Ezért a korszerű haladó művészetnek ideológiai tartalmában általánosnak, de művészi formájában nemzetinek, magyarnak és emellett egyéninek kell lenni.*

*

A magyar demokrácia tette lehetővé ennek a kiállításnak a megrendezését, mely az ország összes bányavidékeire elvándorol. A magyar bányászok és a bányavidék dolgozói olyan műalkotásokban gyönyörködhetnek, melyek a demokrácia nélkül talán örökre el lennének zárva előlük. A Bányavidéki Dolgozók Kulturális Szövetsége e kiállítás megrendezésével viszont a demokráciát, kulturálispolitikáját erősíti.

Az első célunk az, hogy a bányavidéki dolgozóknak kultúrigényeit kielégítsük, de összekössük egyúttal művészeti szemléleti nevelésükkel. Kiszorítsuk tudatukból a hamis, giccses polgári hatásokat, helyette a magyar művészet régi értékeit és a mai haladó művészetet mutatjuk be. Az irodalom, zene kulturális nevelése már előrehaladottabb. Bartókot, József Attilát, már ismerik a dolgozók. Képzőművészeti vonalon e hiányt pótolnunk kell.

A második cél az, hogy az élő művészeinknek lehetőséget adjunk arra, hogy kapcsolatba kerüljenek a bányavidékkel, bányászokkal, lejussanak a tárnákba. Művészi élményt gyüjtenek maguknak és így új színnel gazdagítsák a magyar művészetet. Művészi munkájukban ne érzelgős hamis romantikával, hanem a valóság, a hősi bányászélet és ennek szépsége feltárásával szóljanak a néphez, a bányászokhoz. Ezeken keresztül is erősítsék öntudatukat.

A harmadik cél az, hogy a kiállítás ösztönzést adjon azoknak a bányászoknak, akiket a képzőművészet közelebbről érdekel. Képzőművész elvtársaink, akik a kiállítást kísérni fogják, feladatuknak tartják, hogy a kiállítás tartama alatt előadásokat tartsanak képzőművészeti kérdésekről és tehetségkutatást végezzenek, rajz-, mintázó tanfolyamokat szervezzenek. Nem egy bányász helységben működik már ilyen tanfolyam. De ez nem elég. Ezeknek a tan-

folyamoknak legfontosabb feladata az, hogy művészeti műveltséget adjon, elvezessen a műalkotások mélyebb megértéséhez, élvezéséhez. De feladata az is, hogy a kivételes tehetségeket felszínre hozza, kiemelje és lehetőséget nyujtson arra, hogy népünk sok elrejtett tehetsége kifejlődhessen.

A kiállítás több hónapig fog vándorolni az országban. A kiállítás befejezése után azonban a kapcsolatoknak nem szabad megszakadni. A Bányavidéki Dolgozók Kulturális Szövetsége helyi vezetőinek feladata ezeknek az eredményeknek a kihasználása, a tanfolyamok szervezése és életbentartása, a budapesti művészekkel a kapcsolat fenntartása.

Budapesten tavasszal a bányavidéki dolgozók munkáiból kiállítást rendezünk. Bíráló bizottság fogja kiválogatni a legjobb műveket. A legtehetségesebb dolgozókat hozzásegítjük, hogy képzőművészeti iskolában, vagy művészkollégiumban, tovább képezzék magukat.

•

Itt köszönetet kell mondanunk azoknak, akiknek segítségével a kiállítás létrejöhetett. Elsősorban a MÁSz igazgatóságának és a Bányászszakszervezet vezetőinek. Hozzájárult nagyban azonban ehhez a Kultuszminisztérium és a Fővárosi Képtár. Elsősorban Pogány Ö. Gábor igazgató. Köszönettel tartozunk a Szépművészeti Múzeumnak, egyéni gyüjtőknek és azoknak a művészeknek, akik tulajdonukban levő műtárgyaikat átengedték a kiállítás tartamára. Köszönetet érdemelnek azok a képzőművészek, akik a szervezési munkában résztvettek és azok a képzőművész elvtársak, akik fáradtságot nem kímélve, kísérik a kiállítást a bányavidékekre. Kérjük a bányásztelepek igazgatóságait, hogy munkájukban őket mindenütt támogassák és tegyék lehetővé, hogy a bányászok csoportosan tekinthessék meg a kiállítást.

Művészetet, kultúrát akarunk adni a bányászoknak, a népnek. De szükséges az is, hogy a bányászok, a nép tehetséges fiai is bekerüljenek a magyar művészeti és kulturális életbe. Reméljük, hogy kiállításunkkal hozzájárulunk közös célunk, a magyar nép anyagi és kulturális felemelkedéséhez.

Farkas Aladár
szobrászművész

Sugár Andor: Szállítómunkások.

A Bányavidéki Vándorkiállítások menetrendje.

Tatabánya: 1948 június 20-tól június 30-ig.
Megnyitják: *Horváth Márton*, a Szabad Nép felelős szerkesztője *Osztrovszky György*, a MÁSz vezérigazgatója, *Zgyerka János*, a Bányamunkás Szakszervezet főtitkára.

Dorog: 1948 július 4-től július 12-ig.
Megnyitja: *Alexits György* kultuszminiszteri államtitkár.

Salgótarján: 1948 július hó 18-tól július hó 26-ig.
Megnyitja: *Antal Jánosné* kult. min. művészeti főoszt.-vez.

Pereces-Diósgyőr: 1948 augusztus hó 1-től augusztus hó 9-ig.
Megnyitja: *Vértes György*, a Fórum főszerkesztője.

Ózd: 1948 augusztus hó 15-től augusztus hó 23-ig.
Megnyitja: *Kállai Gyula* író.

Sajószentpéter: 1948 augusztus hó 29-től szeptember hó 6-ig.
Megnyitja: *Dési-Huber Istvánné*, a Képzőműv. Szakszervezet főtitkára.

Várpalota: 1948 szeptember 12-től 20-ig.
Megnyitja: *Pogány Ö. Gábor*, a Fővárosi Képtár igazgatója.

Komló: 1948 szeptember hó 26-tól október hó 4-ig.
Megnyitja: *Szilágyi Pál*, a Rádió vezérigazgatója.

Pécsújhely—Pécs: 1948 október 10-től október 17-ig.
Megnyitja: *Goda Gábor*, a főv. közművelődési üo. tanácsnoka.

Brennberg-Sopron: 1948 október 24-től november 1-ig.
Megnyitja: *Szántó Miklós*, a Szaksz. Tanács kulturális oszt. vezetője.

A vándorkiállítás egyes állomásain a megnyitón a következő műtörténészek tartanak tárlatvezetést:

Bortnyik Sándor, Erdei Sándor, Fehér Zsuzsa, dr Garas Klára, Murányi Kovács Endre, Pogány Ö. Gábor, Rabinovszky Máriusz, Szerdahelyi Sándor, Varga Balázs, Végvári Lajos.

A kiállítást állomásonként felváltva képzőművészek kísérik, kik ez idő alatt előadásokat, tehetségkutatást tartanak, képzőművészeti tanfolyamokat szerveznek.

A kiállítást kísérő művészek:

Berda Ernő, Fenyő A. Endre, Z. Gács György, Gyenes Tamás, Kapos Nándor, Koffán Károly, Kurucz Dezső, Mikus Sándor, Oelmacher Anna, Szabó Iván, Szlovák György.

A kiállítást rendezik:

Dr Pogány Ö. Gábor műtörténész, *Farkas Aladár* szobrászművész, *Kazinczy János* festőművész.

Nagy István: Öregasszony.

Izsó Miklós

siremléke a Kerepesi-uti temetőben Mátrai Lajostól

Kovács Dénes: A Kerepesi-uti temető. Útmutató és tájékoztató. Bp. 1894. 7. l. 22. l.

2

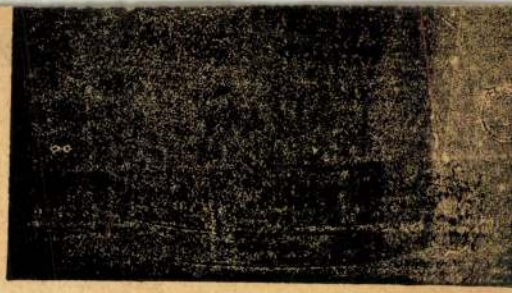

190. kép. *Péchy Erzsébet pohara. 1648.*

Gerevich PA, 260. l. — Gerevich IPGY, 84. l. (Kép.) — Kőszeghy, 1508a. szám.

TALPAS POHÁR,

poncolt alapon függélyesen sorakozó medaillondísszel. VG nagyszebeni mester műve, 1630 körül.
Részben aranyozott ezüst, mag. 19·3 cm.
A Biharvármegyei Régészeti és Történelmi Egylet birtokából.

Gerevich PA, 260. l. — Erdélyi kiállítás, 1931., 168. szám.

Az Ipolyi-gyüjteményből.

TALPAS POHÁR,

trébelt csigás dísszel, benne három angyalfej, talpán rókát hajszoló kutya.
Brassói munka, 1630 körül.
Aranyozott ezüst, mag. 13·7 cm.
Az Ipolyi-gyüjteményből.

Szendrei János: Néhai Ipolyi Arnold gyüjteménye. AÉ, VII., 1887., 344. l. — Gerevich PA, 260. l. — Őszi kiállítás, 1930., Ipolyi, 156. szám. — Erdélyi kiállítás, 1931., 176. sz.

Ernst Múzeum plasztikai anyagának aukciója Árverési Közlöny 1939 jan. 1. rendk.

II. SZOBROK, DOMBORMŰVEK, PLAKETTEK, ÉRMEK.

(681-től 799-ig.)

		Kikiáltási ár pengőben
681.	ALEXY KÁROLY (1823—1880), Mátyás király állószobra. Bronz	350.—
	(Illusztrálva a XII. táblán.)	
682.	—, Batthyány Lajos gróf mellszobra. Ezüstözött réz.	150.—
683.	DONNER MATTHÄUS (1704—1756), Mária Terézia koronázási emlékérme, 1741. Ezüst . . .	7.—
684.	DUNAISZKY LÁSZLÓ (1822—1904), Petőfi Sándor mellszobra. Gipsz	10.—
685.	—, Orlai Petrich Soma mellszobra. Gipsz. . .	10.—
686.	FADRUSZ JÁNOS (1858—1903), Mátyás király. Tanulmány a kolozsvári szoborhoz. Gipsz . . .	50.—
	(Illusztrálva a XII. táblán.)	
687.	GASSER, HANS (1817—1868), Petőfi mellszobra. (Gipszöntvény. (Hibás.)	50.—
688.	HALÁSZ LÁSZLÓ (1820[?]—1880[?]), Madách Imre mellszobra. Gipsz	3.—
689.	HUSZÁR ADOLF (1842—1885), Izsó Miklós mellszobra. Gipsz	15.—
690.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XV. SZÁZAD, Magyarországi Szent Erzsébet. Színezett faszobor .	350.—
	(Illusztrálva a XIII. táblán.)	
691.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XV. SZÁZAD ELSŐ FELE, Szent László. Színezett faszobor .	350.—
	(Illusztrálva a XIII. táblán.)	
692.	ISMERETLEN MŰVÉSZ, XVIII. SZÁZAD, Szent István. Fadombormű, hátlapján Mária inmakulata	30.—
693.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XVIII. SZÁZAD, Szent István. Festett faszobor. (Rongált.) . . .	30.—
694.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XVIII. SZÁZAD VÉGE, Szent Flórián. Fa	40.—
695.	ISMERETLEN SSZOBRÁSZ, XVIII. SZÁZAD, Szent István. Aranyozott fa	100.—
696.	ISMERETLEN MŰVÉSZ, XIX. SZÁZAD ELEJE, Férfi és női mellkép. Két viaszdombormű, faragott és aranyozott keretben	150.—

		Kikiáltási ár pengőben
697.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XIX. SZÁZAD Lehel vezér. Festett gipszöntvény	25.—
698.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XIX. SZÁZAD, Bulcsu vezér. Festett gipszöntvény	25.—
699.	ISMERETLEN MŰVÉSZ, XIX. SZÁZAD, Hódolat a Szentkorona előtt. Festett gipszdombormű, fekete fakeretben	2.—
700.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, XIX. SZÁZAD, Petőfi Sándor mellszobra. Gipsz	3.—
701.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, A gyermek Ferenc király lovasszobra. Bronz, fatalapzaton . . . *(Illusztrálva a XIV. táblán.)*	90.—
702.	ISMERETLEN SZOBRÁSZ, Férfi mellszobra. Bronz. (Aljára vésve: Josika.)	10.—
703.	IZSÓ MIKLÓS (1831—1875), Dugonics András mellszobra. Gipsz	10.—
704.	—, Wesselényi Miklós nádor mellszobra. Gipsz .	10.—
705.	—, Zrinyi Miklós a költő mellszobra. Gipsz . .	10.—
706.	—, Arany János mellszobra. Gipsz	10.—
707.	—, Egressy Gábor mellszobra. Gipsz	10.—
708.	—, Petőfi Sándor mellszobra. Gipsz	10.—
709.	—, Tóth József színművész mellszobra. Gipsz .	10.—
710.	—, Zrinyi Ilona mellszobra. Gipsz	5.—
711.	—, Petőfi Sándor. Gipsz-vázlat	10.—
712.	—, Megyeri Károly mellszobra. Gipsz	5.—
713.	—, Petőfi Sándor. Gipsz	5.—
714.	MAGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. SZÁZAD, Szent Erzsébet és alanizsnás Szent János. Két aranyozott faszobor. (Egyik hiányos.)	200.—
715.	MAGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. SZÁZAD, Térdeplő pásztor. Festett fa	50.—
716.	MAGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. SZÁZAD, Térdeplő pásztor. Festett fa	50.—
717.	QUESNEL, EUGEN, Magyar főúr egész alakban. Bronz	120.—
718.	REDLMAEYER, F. W., Batthyan Károly herceg emlékérme. 1770. Aranyozott bronzplakett . . *(Illusztrálva a XXIII. táblán.)*	20.—
719.	RÓNA JÓZSEF, Erzsébet királyné szobra. Eredeti viaszmodell	50.—
720.	IFJ. VASTAGH GYÖRGY, Árpád vezér lovasszobra. Gipsz	30.—
721.	VAY MIKLÓS BÁRÓ (1828—1886), Kazinczy Ferenc mellszobrocskája. Bronz	10.—
722.	WÜRTH, JOHANN BAPTIST (1745—1790), Mária Terézia erdély kiváltságait megerősíti 1762. Ezüstözött bronzérem	2.—

		Kikiáltási ár pengőben
723.	ZÜLLICH (CZÉLKUTI) RUDOLF (1813—1890), Kisfaludy Sándor mellszobra. Fémöntvény . .	10.—
724.	—, Kisfaldy Sándor mellszobrocskája. Bronz . .	10.—
725.	VÖRÖSMARTY MIHÁLY MELLSZOBRA. Fémöntvény, jelezve: *öntötte Vandrák Pesten* . .	30.—
726.	DEÁK FERNC SZOBRA, álló alakban. Vasöntvény	10.—
727.	DEÁK FERENC MELLSZOBRA. Bronz. A Girschnertől	20.—
728.	FAFARAGVÁNY, huszár egész alakban. XVIII. század eleje	20.—
	(Illusztrálva a XIV. táblán.)	
729.	MAGYAR ÉS NÉMET ÖLTÖZETŰ FÉRFIAK, egy-egy barokkpajzsott tartva. Két fafaragvány, a felirat szerint készítette Brucker Ferenc Nagyszombatban, 1745-ben, egy Mária-szobor -kísérő alakjai gyanánt	50.—
	(Illusztrálva a XIV. táblán.)	
730.	TÁNCOLÓ PARASZTPÁR. Fafaragvány színezve és aranyozva. XVIII. század	25.—
731.	DOMBORMŰ alabástromból, színezés és aranyozás nyomaival: a koldusnak alamizsnát adó Sz. Erzsébetet ábrázolja. Jelezve H. T. XVII. század (?) Keretben	60.—
732.	V. ISTVÁN ÉS MÁTYÁS KIRÁLY elefántcsont domborművű mellképe fekete falapocskára helyezve. XIX. század. (Nádasdy Mauzoleuma után.) (2 darab.)	10.—
733.	ELEFÁNTCSONTLAPOCSKA, rajta Sz. István király domborművű mellképe. XIX. század . .	10.—
734.	ARANY JÁNOS MELLKÉPE. Bronzplakett, jelezve TESTORY B. T.	5.—
735.	MAGYAR POLGÁR KAROSSZÉKBEN ÜLVE. Faszobor színezve, fél életnagyságban a XVIII. sz. végéről. (Hagyomány szerint Komáromból származik.)	60.—
736.	EMLÉKÉREM Kazinczy Ferenc születésének százados évfordulójára A. Fabris-tól 1859. Bronz	2.—
737.	EMLÉKÉRMEK I. Ferenc Józsefre és Erzsébet királynéra. 3 darab ezüst, a többi fém. (6 darab.)	15.—
738.	HUNYADI JÁNOS (1 drb). — MÁTYÁS (21 drb). — II. ULÁSZLÓ (2 drb) és II. LAJOS (3 drb). Összesen 27 drb folyópénze, legnagyobb részben ezüst	5.—
739.	FAÉREM OSTÁBLÁHOZ. I. József koronázása .	5.—
740.	OSTÁBLÁHOZ VALÓ FAÉREM, egyik lapján Buda visszavívásának képe, a másikon III. Ká-	

roly képmása. — Hasonló faérem, egyik lapján Buda visszavívásának képe, a másikon Viktória hadiszekéren ülve. (2 drb.) . . . . . 10.—

741. OSTÁBLAÉREM FÁBÓL. Báthory István lengyel király 1584. évi tallérjának lenyomatával . 6.—

742. II. ULÁSZLÓ KIRÁL YEZÜSTTALLÉRJA 1506-ból. „KREMIS" T. V. R. S. O. 2 egyforma darab . 20.—

743. EMLÉKÉREM ezüstből II. Lajos 1508. évi koronázására. 1544-ből . . . . . 6.—

744. A MOHÁCSI CSATA EMLÉKÉRME. Verték a második, a keresztények győzelmével végződött mohácsi ütközet alkalmából 1687-ben. Ezüst . 25.—

745. MÁTYÁS KIRÁLY EGYOLDALAS EMLÉKÉRME. Bronz . . . . . 30.—

746. MAGYAR TESTŐRÖK. Színezett fafaragványok. Két összeillő darab. XVIII. század vége . 40.—

747. I. FERDINÁND ÉS FELESÉGE ANNA EGYÜTTES EMLÉKÉRME. Aranyozás nyomaival . . 12.—

748. I. FERDINÁND EMLÉKÉRME 1563. A hátlapon Miksa és neje, Mária. Ezüst . . . . . 10.—

749. I. FERDINÁND NAGY KETTŐS TALLÉRJA 1541-ből. Ezüst . . . . . 10.—

750. MIKSA CSÁSZÁR ÉS NEJE MÁRIA HÁZASSÁGI EMLÉKÉRME. Ezüst . . . . . 8.—

751. MÁRIA CSÁSZÁRNÉ EGYOLDALÚ BRONZ EMLÉKPLAKETTJE. Jelezve: AN(tonio) A. B(ondio.) . . . . . 50.—

752. MÁTYÁS KIRÁLY EMLÉKÉRME győzelmeire MARTI FAVTORI felírattal. 1480—1490. Bronz. Két példány, egyik ép aranyozással, a másik lekopott . . . . . 100.—

753. II. MÁTYÁS EZÜSTTALLÉRJA 1613. — Féltallérja 1620. és bronzemlékérme (Amat Viktoria Curam) 3 darab . . . . . 12.—

754. RUDOLF (1599). — II. FERDINÁND (1632). — EZÜSTTALLÉRJA. (2 darab) . . . . . 8.—

755. EMLÉKÉRMEK a török háborúkra. Buda és más magyar városok visszafoglalására. 4 darab ezüst és 3 fém . . . . . 45.—

756. I. LIPÓT NAGY HÁZASSÁGI EMLÉKÉRME. Ezüst és két darab tallérja 1692 és 1703 . . . 15.—

757. EMLÉKÉREM Belgrád visszafoglalására. 1688. Ezüst, jó fentartású darab . . . . . 15.—

758. ESZTERGOM VISSZAVÉTELÉRE VERT EMLÉKÉREM 1685. Aranyozott bronz . . . 10.—

759. EMLÉKÉREM I. József római királyi koronázására. 1690. Aranyozott bronz . . . . . 8.—

Kikiáltási ár pengőben

760. EMLÉKÉREM az 1685-ik évi esztergomi és érsekujvári győzelemre. Bronz . . . . . 10.—

761. EMLÉKÉRMEK I. Lipót halálára és I. József trónlaléptére 1705, Fém. — I. József koronázására 1687. Egy ezüst és egy fém (3 darab) . . . . 15.—

762. KERESZTELŐÉREM ezüstből. Jézus keresztelésének ábrázolásával, hátán bevésve: M. Cristof: Böhm, p. t. Pastor Leitschov. Sup. Hung. Ao. 1658 10.—

763. NYAKÉREM füllel Buda visszavételére. Hátlapján a segítő Mária. Jelezve: B. P. S. Bronz . 10.—

764. JÁNOS ZSIGMOND magyar király 1565. évi egyoldalú tallérverete. Ezüst . . . . . 20.—

765. EMLÉKÉREM Báthory Istvánra 1585-ből. Öntött, ezüst aranyozva. Füllel . . . . . 10.—

766. BÁTHORY KRISTÓF egyoldalú tallérnagyságú verete. 1580. Ezüst. *Igen ritka!* . . . . . 20.—

767. BÁTHORY ZSIGMOND két tallérja 1591- és 1592-ből. Ezüst. Jó példányok . . . . . 14.—

768. BETHLEN GÁBOR CSEGELYE. 1628. Ezüst . 40.—

769. RÁKÓCZY GYÖRGY két tallérja. 1652 és 1658. Ezüst . . . . . 12.—

770. BETHLEN GÁBOR körmöcbányai tallérja 1621. Ezüst, igen jó veret . . . . . 10.—

771. APAFI MIHÁLY két tallérja. 1671 és 1678. Ezüst 10.—

772. II. RÁKÓCZI FERENC EMLÉKÉRME, a felekezetek kibékítésére. 1705. Ezüst . . . . . 15.—

773. II. RÁKÓCZI FERENC ezüstforintja 1704. Két egyforma darab . . . . . 6.—

774. CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY emlékérme halálának 100 éves évfordulójára 1905. Ón . . . 2.—

775. PANDUR HALÁLFEJES CSÁKÓVAL. Fa- és gipszalak. XVIII. sz. vége. (Törött és hiányos.) 5.—

776. MAGYAR FÉRFIT ÁBRÁZOLÓ BRONZSZOBROCSKA, amelynek kinyújtott jobbkezébe pohár vagy gyertyatartó volt illesztve. XVI. század második fele . . . . . 30.—

777. MAGYARRUHÁS FÉRFI mellszobrocskája. Elefántcsont. XIX. század . . . . . 5.—

778 LOVON ÜLŐ SZ. MÁRTON A SZEGÉNNYEL. Elefántcsontfaragvány a pozsonyi dóm Donnerszobra után. XIX. század . . . . . 10.—

779. SZABOLCS ÉS KUND MAGYAR VEZÉREK a Nádasdy-Mauzoleuma után, elefántcsont domborműben. Mindegyik egy-egy csonttal kirakott fekete fakeretben. XIX. század . . . 15.—

780. VIASZDOMBORMŰ. Magyar öltözetű parókás férfi mellképe. Üveg alatt, keretben. XVIII. század. . . . . 10.—

Kikiáltási ár pengőben

781. MELLSZOBROCSKA. Bronz, két darab. Kisfaludy Károly és Br. Eötvös József. XIX. század . . . . . 5.—

782. MÉRIA TERÉZIA királynő emlékérem a népoktatás megszervezésére. A. W. 1774. Aranyozott bronz, egykorú füllel. Szép példány . . . . 10.—

783. PIPÁZÓ MAGYAR. Festett fősz-szobrocska a XVIII. század végéből. (Hibás.) . . . . . 15.—

784. PIPÁZÓ MAGYAR. Festett főszszobrocska XVIII. század vége . . . . . 20.—

(Illusztrálva a XXIV. táblán.)

785. I. FERENC CSÁSZÁR MELLKÉPE. Viaszdomormű. XIX. század eleje . . . . . 25.—

786. RUDNAY HERCEGPRÍMÁS MELLKÉPE. Viaszdomormű. XIX. század eleje. (Rongált.) . 15.—

787. RÉZDOMBORMŰ. Attila képzeleti képe. XIX. század. (Hibás.) . . . . . 15.—

788. RÉZDOMBORMŰ. Buda fejedelem mellképe. XIX. század . . . . . 20.—

789. V. FERDINÁND Szűz Máriás aranya. 1848 . . 25.—

790. TÁBOROZÓ HUSZÁR. Bronzírozott fehérfémcsoport, hátsó felében dohánytartóval. 1840 kör. . 50.—

791. ISTVÁN FHG NÁDOR, egész alakban. Bronzszobor. XIX. század közepe . . . . . 100.—

792. A MEGSEBESÜLT VEZÉR (Hunyadi János?) Ezüst dombormű Szentpétery modorában. Eredeti áttört rézkeretben. XIX. sz. közepe . . . 100.—

793. MÁRIA TERÉZIA emlékérme a Szt. István-rend alapítására. 1764. Bronz . . . . . 2.—

794. MÁRIA TERÉZIA ÉS FERENC CSÁSZÁR látogatására a felsőmagyarországi bányavárosokban, készült emlékérem 1751. Ezüst . . . . . 3.—

795. OSTÁBLAÉREM VI. Károly német római császár és magyar király arcképével. Hátlapján a török uralom hanyatlását jelképező jelenet. Fa, XVIII. század . . . . . 5.—

796. OSTÁBLAÉREM, József augsburgban németrómai császárrá koronázásának éremképével. XVIII. század. (Rongált.) . . . . . 4.—

797. MÁRIA TERÉZIA emlékérme erdélyi kormányzás átszervezésére. 1741. Ezüst. Peremén átlyukasztva . . . . . 12.—

798. III. KÁROLY emlékérme magyar királlyá koronázására. Pozsony, 1712. Ezüst. (Lyukas.) . 6.—

799. II. FERENC KIRÁLY ÉS NEJE, MÁRIA TERÉZIA. Két ezüstözött gipszdombormű a XIX. század elejéről, egykorú faragott fakeretben . . . . . 20.—

ő képzeletét a görög föld csak gazdasági utópiák tervelésére ragadtatta, különben Byron emlékével foglalkozott. A másik magyar, Czélkuti, a szobrász, tanulni vágyó lelkét és a klasszikus Hellász iránti áhitatát követve csak Triesztig jutott el, a kenyérgondok Rómába űzték, egy kőfaragóműhelybe.

A görög tanulság a valóságban kevéssé érvényesült. A klasszicizmus képzőművészete általában a római másolt műveket követte, az antik követésében legfeljebb a hellenizmus utánzásáig jutott, az egyszerű és tökéletes klasszikus formáknak, így a Krisztus előtti ötödik század művészetének ismerete nagyon hiányos volt. Talán az egyetlen, aki a korabeli művészek közül hozzájutott ehhez a nagy kincshez, Thorwaldsen volt, viszont az aeginai szobrok semmit sem javítottak merev formalizmusán. A klasszicista művészeket, mai szempontból, téves antikszemlélet vezette,[14] az antik világnak nem annyira abszolút értékei hatottak rájuk, hanem inkább a későbbi idők mesterségbeli gyakorlata. A hellenisztikus formák magukban viselik a hajlamot arra, hogy a teljes formai fegyelemmel szemben engedményeket tegyen a művész, a szigorú zártság, anyagszerűség és egyszerűség tágabb értelmezést nyerjenek. Az antik példa kemény kötöttségre, örök szabályokra tanít, aki engedményeket tesz, alkalmazkodik az időhöz és a pillanatnyi feladathoz köti magát. A klasszicizmus azért osztotta szét erőit a kor követelményei között, mert mintái a valóságban nem voltak eléggé időtállók. Az emlékműszobrászat historizmusa és a polgári vásárlókedv műtárgyforgalma között bomlottak föl a klasszicizmus formái. A magyar szobrászatnak ehhez az osztódáshoz csak a fiatal művészek bécsi akadémiai éveinek a révén van köze. Az akadémia tanárai közül Franz Zauner a monumentális klasszicizmus mestere volt,[15] nagy emlékeket készített Bécs számára, Johann Martin Fischer viszont a polgári szalonok kedvence ekkor és általában családias megbízásokat kapott.[16] Szobrászaink nagyrészt Fischer tanítványai voltak, de a tanítás módszere Zauner igazgatóé volt. Hazai működésüket az akadémai ügyesség mellett

[14] Genthon István: Az új magyar festőművészet...
[15] Hermann Burg: Der Bildhauer Franz Anton Zauner und seine Zeit. Wien 1915.
[16] Eitelberger: Kunst und Künstler Wiens. Wien, 1879.

sajátos egyszerűség, sokszor igénytelenség, de sokkal inkább tudatos mérséklet jellemzi, valamiféle csendes egyöntetűség, szerénység méretben és mintázásban egyaránt. A magyar szobrászati klasszicizmus — lehet, az igénytelen megbízatások miatt, de valószínű, hogy a mértéktartó ízlés miatt is — majd félszázadon keresztül iskolásan megmaradt az antik formáknál, néha gyengébb készséggel bár alaki kötöttségekhez ragaszkodott. Ez nem jelent elmaradottságot, hiszen jobb iskolát ezekben az évtizedekben a külföldi szobrászat sem talált, legfeljebb mintázási különlegességeket termelt; szerény szobrászatunk széptani eredménye még viszonylagosan is megnyugtató. Esetlen szobraink vannak ez időből, de értelmetlen egy sincs. A koráramlattól megint visszatartott sajátszerű művészeti tulajdonságunk, az észszerű belátás. Szobrászatunk tett egyszer egy sikertelen lépést a monumentális klasszicizmus felé Ferenczy Mátyás szobrával, az eredmény az emlékmű helyett egy megszakadt művészpálya; a biedermeierhez viszont inkább csak szociológiailag hasonlított. Az egyszerűség és a művészeti valóságérzék klasszicista szobrásatunk őszinte gyakorlata volt, hajlam, racionális szemlélet, mely alapformákat használ. Ami mozgalmasság volt e kor szobrászatában, azt halvány barok emlékek okozták, így Dunaiszky Lőrinc néhány arcképe, Ferenczy Szt. István vértanúja, Bauer és Uhrl oromszobrai a pesti városházán, lazább szerkezetű művek, részleteikben a klasszicizmus alaki jellegzetességét mégis megőrizték. Nemzeti vonásunk az értelmesség, sajátos kulturánk köntöse mindig érthető és indokolt volt, nem annyira pozitivizmus, mint inkább vérmérséklet eredménye, puszta tárgyilagosság helyett belátás és értelmi ellenőrzés irányította művészeinket, tiszteletlen racionalizmus helyett kialakult eszme. *A magyar klasszicizmus alkatszerinti klasszicizmus,* nem csupán időszerű áramlat, hanem *nemzeti formanyelv;* nem véletlen, hogy összeesik hazafias újjászületésünk idejével. Tulajdonságai az „örök klasszicizmus" jeleit viselik magukon, ami Cs. Szabó László méltó fogalmazásában „latin naturalizmns, mediterrán természethűség: a kipróbált szorgalom és mértéktartás stiláris visszfénye."[17] Alt Rudolf

[17] Cs. Szabó László: Latin Európa. Apollo. IX. k. 1939.

vízfestményein látható mult század közepi Pest városképének sajnos ma már csak emlékként élő klasszicizmusa ez. Berzsenyi magyar halhatatlansága, Ferenczy művészetteremtő hivatásának kifejező eszköze, foglalat a „romantikus" Vörösmarty „lelkének gyönyörű szörnyetegei"-hez; a meghatározás szerint „latin formalizmus: belső fegyelem és határérzék." A hagyomány elvégezte a formakeresés feladatát, a feleslegektől megtisztította a kifejezés módját, az antik világ lényegkeresése találó és letisztult módszereket hagyott az utókorra. A kortársak a Felelet a mondolatra című elvi műben mint empire egyszerűséget határozták meg a kasszicizmust, ami a gondolkodásban és művészetben bármikor fölbukkanó „fesz és pöf cifrái" ellen küzd. Ez időtlenül a kifejezés szűkszavú, de mégis teljes, végső formáját jelenti, Hekler Antal szavaival a „tárgyi hierarchiát."[18] Ez a végső forma határozott, biztos, kétséget kizáróan egyértelmű, kemény és képzetkeltő. A klasszicizmus sajátsága a különleges plaszticitás, az alaki szilárdság következetesen tisztázza a szellemi és testi dimenziókat, a kifejezésében csak egyetlen formát ismer, de ennek az egyetlen formának megjelenítő ereje van. Genthon eme sajátságnak érzékeltetésére egy paradoxont használt, „míg a barok szobrászat sokszor festői, a klasszicista festészet többnyire plasztikus."[19] Ez nem játék a szavakkal, hiszen Kemény Zsigmond a szigorú formát a szövegben „a szellem plasztikájának" nevezte. A klasszicista mű az arányos testtömegek fölépítésével készül, ennek a stilusnak az építészete csak szükséges tagozatokat ismer, elméletírói először tartják térművészetnek az architekturát és műfajilag csak tektonikus elemekről tudnak, a díszítőelemeket építészetellenesnek tartják. A szobrászat ekkor az emberi test formáira egyszerűsíti a műfajt, a fojtott taglejtések az alakra és kánonszerű arányaira összpontosítják a benyomást, elszigetelt nézetekkel a mű testi statikáját hangsúlyozzák, a szigorú anyagszerűség a térbeli három kiterjedést rögtön érzékelteti.[20] A festészetben egészen lecsökkentik a háttér szerepét, a központi figurák hordják a kép tárgyát. A jellegzetes műfaj természetesen a szobrászat volt, a szobrok

[18] Hekler Antal: Egyetemi előadásai. I. k.
[19] Genthon István: I. m.
[20] Hekler Antal: A szobrászati stílus problémái. Budapest, 1915.

ekkor a stilus elvi formáit viselték magukon. A szobrászat minden korban a kifejezés legtömörebb lehetősége, a klasszicizmus ezt a lehetőséget évezredes formákra egyszerűsítette le. Egy plasztikus stilus plasztikája csak elvont műfaj lehetett. Már Kazinczy is észrevette ezt, szerinte „a faragás inkább idealizált, mint a festés." Megértette, hogy a klasszicizmus végleges alakja a szobrászat, időtlen formai eszméinek ez a műfaj felel meg a legjobban. „A plastica nem a hasonlóságot tette céljává, hanem a szépítést."[21] A klasszicista képzőművészetekre általában is vonatkozhat ez a megállapítása, de a szélsőséget és a teljességet elsősorban a faragás érte el. Ami az antik világ követésében személytelen, időtlen és általános volt, azt a rideg plaszticitás fejezte ki leghívebben: az egyetemes emberinek objektív, tipikus ábrázolása, „az előkelőség és mindenkihez-szólás szerencsés párosodása": a klasszicizmus erényei, az egyszerűség és formahűség vívmányai. A képzőművészet nemzetközi nyelvén ez az általánosítás bizonyos mértékig hidegséget jelent s míg irodalmi téren a magyar nyelv őserejű elevenséget kapott az antikvitástól, a mintázó kéz szenvtelen műveket hozott létre. Kétségtelen, hogy a formalizmus bénítja az érzelmi kifejezést, az abszolutum kizárja az életszerűséget. A szobrászat, műfaji tulajdonságai szerint különösképpen szabályok alatt állt, lazább korok elméletírói ezért nevezték száraznak és lélektelennek. Az elvi formatan könnyen párosul merevséggel.

Mint ahogy az egyén, úgy egy nemzet művészi pályájának is vannak tanulóévei. Hazánk új művészete számára a mult század első fele volt ez a gyakorló időszak és a kezdés számára nem igen lehetett volna jobb iskolát találni, mint a klasszicizmus formatiszteletét és hagyományos szabályait. Szobrászatunk számára nagyszerű plasztikai lecke volt a klasszicizmus, az elemi formákkal ismertette meg művészeinket és a legjobbkor, a kezdésnél csinált széptani kérdést a szobrászat alapelveiből. Ez akadémiai formákból kiindulva lehetőség volt a fejlődésre, sajnos, e készültséget a század második felében áruba bocsájtották a hiúság vásárán. Nyomok még ekkor is mutatkoztak, Izsó Miklós, Ferenczy mellől indulva a

[21] Lyka Károly: I. m.

népi Busuló juhászt észrevehetően klasszicista jelleggel mintázta meg, Dunaiszky László egész életén át apja műhelyének hatását viselte, Engel József idősebb korában ifjúságának mitológiai tanulmányait növelte aránytalanul naggyá[22], Huszár Adolf fejezte be az egri főszékesegyház számára a Casagrande két kerubját,[23] Kugler Pál Ferenc 1870-ben szigorúan görögös síremlék-domborművet készített Pulszky Ferenc megbízásából.[24] A könnyen leolvasható jeleken kívül általánosságban is hatással volt a klasszicizmus a történeti, majd szecessziós szobrászatra. Formai tanulságait később is fölhasználták, mitológikus hagyatékát egyenesen rossz értelemben, különösen az allegórikus ábrázolások önismétlő, egyforma, unalmas alakjaiban. Mindenesetre az, hogy a mult század második felében a szobrászok már kész plasztikai gyakorlat, örökölt ügyesség, némi helyi hagyomány segítségével kezdhették munkásságukat, a hazai klasszicizmusnak köszönhető.

Ez a klasszicizmus a tizenkilencedik század első felét teljesen kitöltötte, formái egyedül uralkodó formák voltak e kor szobrászatában Huber Józsefnek, Dunaiszky Lőrincnek a tizes években készült díszítő műveitől és sírszobraitól a szabadságharce előtti időkig, Czélkuti első sikerthozó munkáiig. Hogy ez a stilus több volt koráramlatnál, időszerű gyakorlatnál, mutatja, hogy a nyugodt, egyöntetű színvonalat kiemelkedő művek tették változatossá, a klasszicizmus kötöttségében rejlő azonosság ellenére bizonyos változatosság állapítható meg. Az évtizedek folyamán a formák hívebbek lettek az antik mintákhoz, a század elején a bécsi akadémia némileg csak klasszicista ügyességet adott a magyar szobrászatnak, kezdőink római évei viszont az ősforrásnál közvetlenebb, művészibb hatása alá kerülhettek az évezredes példaképeknek. Pollák Mihály „milánói stilusimportjához“[25] hasonlatos a római klasszicizmus erősebb jelentkezése szobrászatunkban, Kasselik és az öreg Hild János klasszicizáló művei mellett egy tudatosabban klasszicista áramlat kezdődött Pollákkal. Dunaiszky Lőrinc, Bauer,

[22] Pál Imre: Engel József. Művészet. 1904.
[23] Voit Pál: Az egri főszékesegyház. Budapest, 1934.
[24] Petrovics Elek: A Szépművészeti Múzeum újabb szerzeményei. Az O. M. Szépművészeti Múzeum Évkönyvei. 1918.
[25] Péter András: A magyar művészet története. Budapest, 1930.

majd Uhrl munkásságát az elfelejtett antik-szemlélet helyett inkább a közönség biedermeieres művészetfelfogása vezette, a verstandesgemässes Gefühl für das Wirkliche" (Friedrich Brie szavai). Ferenczy művészete viszont a klasszicista stilus szempontjából is eszmei, római évei alatt a környezettől elvhűvé vált. Az antikizáló forma művészeti magatartás volt nála, ösztönösen is az egyetlen lehetőség a kifejezésre. Czélkuti pedig a negyvenes évek végefelé, Madonna, majd Juno szobrával a teljesen leegyszerűsített klasszikus alakok tolmácsolója lett. Dunaiszky Lőrinc Flórájától (1818) Czélkuti Junojáig (1846) a formák tisztulása a klasszicizmus fokozottabb megértését bizonyítja. És a mesterek kulturális tájékozottságának a fejlődését. Az őszinte klasszicizmus nagyobbrészt a műveltség jele, hiszen — egyik jeles esszéírónk szavai szerint — „a neoklasszikus művész a lemásolt formában is egy eszmét mond ki."[26]

A bécsi akadémiai stilus célszerű termékeivel szemben Ferenczyék inkább a meggyőződéses klaszicizmust képviselték. A bécsiek a német klasszicista lebegést józan gyakorlattá egyszerűsítették, a Habsburg-birodalom latinitása római formakölcsönzéssé racionalizálta a lebegő görög szépségeszméi. A császárváros Itáliába küldte művészeit tanulni, kasztiliai gyóntatóknak vallotta be bűneit, Metastasio-t tette udvari költővé és lovardájában a spanyol iskola bemutatóinak tapsolt; az uralkodócsalád újlatin kapcsolatai a bécsieket tárgyilagosabb gondolkodásra tanították s így a klasszicizmusból elsősorban a formai előnyöket fogadták be s nem annyira az eszmét. Ez az iskola a magyar szobrászokat jó díszítő mesterekké nevelte, a bécsi akadémia a magyarországi épületplasztika és a dekorativ igényű, kisebb méretű polgári szobrászat számára jelentett tanulságot. A valóság iránti érzék, a józan gondolkodás gyakorlatiasságra nevelte Bécsben tanuló kezdőinket, akik hazai megtelepedés után főleg mint a korabeli építészek munkatársai végeztek becsületes munkát. Az észszerű szobrászati gyakorlat megtanította őket az alkalmazkodásra, úgy, hogy szervesen be tudták illeszteni műveiket az építészeti tagok által kijelölt keretekbe. Ferenczy Rómában már mestereinek és kortársainak másarcú munkássága révén is, szobrá-

[26] Cs. Szabó László: Magyar néző. Budapest, 1939.

szatunk felszabadítójának szegődött. Az önállóigényű, sajátcélú klasszicista plasztika neveltje lett, célja műveket alkotni s nem csak díszíteni, a tetszés mellett az érték. Antik formák és műtörténeti mult mellett eleveket tanult, a klasszicizmus antikhü elvei mellett az önálló mű széptani elveit. Igy szobrászatunk a kezdeti kísérletezések, a műves jártasság mellett a tanulságos és hasznos díszítő munkák idején külön műfajjá fejlődött.

A magyarok nem voltak elvágyódó klasszicisták, de nem is az eszük szerint voltak azok, mint a bécsiek, hanem alkatuk szerint. Évszázados hagyomány után a szellemi fölemelkedés idején természetes, hogy kiütköztek történelmi hajlamaink, egy nép lelkének sajátos tulajdonságai. Kulturális latinitásunk végső formát kapott az antik világ példázatával. S ez nem induló képzőművészetünk tehetetlen rabságát jelenti egy nehezen elsajátított stilussal szemben, hanem az egész korabeli magyar szellemi élet jellegét. Kazinczy szavai, melyeket 1807-ben írt, az egész félszázad széptani hitvallása volt, a magyar kulturális újjászületés elve: „a széptudományok és izlés dolgában annál tökéletesebb a miv, minél közelebb járulnak a classicusok példájához." Ez nem szolgaság, csak minta, nem utánzás, csak szempont. És eszköz a magyar kultúra nagykorúsításához. Szobrászatunk félszázados klasszicizmusának nem tehetetlen mozdulatlanság, kényszerű maradiság az oka, hiszen tekintélyes irodalmunk is klasszikus eszméket vallott ekkor s így képzőművészetünk — ha gyengébb értelemben is — korabeli szelleméletünk kisérő jelensége. Különleges magyar helyzet, hogy ez az általános kulturális klasszicizmus néhány évtizeddel túlélte az európai áramlatot és magába olvasztotta a romantikát. Halhatatlan költőink a bizonyítékai annak, hogy nem elmaradottságból. A korszak elején még előfordultak iskolás túlzások, a negyvenes években már becsületes tanulsággá tisztult. Maga Kanzinczy is néha túlzó klasszicista volt, példa erre Ferenczy Csokonai mellszobrához írt bírálata, melyben kioktatja a mestert, hogy a fölfelé álló koszorú a fejen imperátori, a horizontalis az a poétai; eszerint Ferenczy tévesen faragta meg Csokonait, mert felfelé áll a koszorú a fején. Ugyanekkor kifogásolja, hogy korabeli viseletet alkalmazott ahelyett, hogy a költőt időtlen poétai kosztümben, tógában mintázta vol-

na meg.[27] (Tudjuk, hogy viszont később egy második zsinóros Mátyás-mintát követeltek Ferenczytől a tógás helyett, de ez már a negyvenes évek zsúfolt hazafiságának az idejére esik). Kanzinczy kérlelhetetlen következetessége nem ártott, elvi szigorúsága műveltségre nevelte barátait. Ferenczynek. 1823-ban melegen ajánlotta, hogy mindenekelőtt olvassa Cicerot, Virgilt, Horácot, Homért s ami leginkább szolgálhat a plasztikusnak, az Ovid metamorfózisait.[28] Ösztönzésének a szobrászat is sokat köszönhet, mint az egész magyar szellemélet, Ferenczyt ő tette igazán az első magyar szobrásszá, mert elvezette a kulturához. Eleinte még panaszkodott, Ferenczy levelei „valóságos lakatosi levelek"; hogy később Ferenczy mégis művelt, tájékozott ember lett, kulturáltságában is méltó nagy művészettörténeti szerepéhez, az Kazinczy intellektuális szigorának az érdeme.

A józan magyar vérmérséklet ragaszkodott a klasszikus formákhoz, művészi törvénytisztelete megőrzite kötöttségét a romantikus szélsőségekkel szemben. A végtelenbe foszló romantikától épp úgy tartózkodott, mint a túlhajtott regényességtől, e korszak irodalma és művészete csúcsteljesítményeiben klasszikus eszméket követett, de az átlagtermelés is klasszicista volt. Huber József Hermest készített, Dunaiszky Lőrinc Apollót, Florát, halászó és gyászoló géniuszokat, Bauer Mihály Európa elrablását, Diana és Akteont, Ferenczy mitológiai figurákon tanult vésni Rómában, Hild, Pollák, Zitterbarth antik oszlopsorokat használt. De nemcsak az antikos, hanem az átlagtémákat is következetes klasszicista stilusban dolgozták ki, sírköveken és emlékműveken elgörögösítették a kortársakat, időtlen külsőben, műfajilag szabályos idomokkal mintázták meg őket. A romantikus történelemszemlélet nálunk elsősorban klasszikus eposzok megírására ihlette a költőket. 1823-ban jelent meg Aranyosrákosi Székely Sándor hőskölteménye, a Székelyek Erdélyben, mely sajátosan korjelenség. Hatása alatt méltóságos lejtésű eposzokkal kezdték költői működésüket Vörösmarty és Czuczor, a történelmi színt általánosító klasszikus retorikával keverték. Az érzelmes-büszke, lemondó-keserves visszaemlékezések dicsőséges multunkra általában antik formában készültek; a romantika e sajátsága, a

[27] Meller Simon: Ferenczy István.
[28] Dr. V. J. Kazinczy Ferencz levelezése. 18. k.

történelmi érdeklődés Magyarországon a számottevő művekben klasszikus köntöst választott, a Zalán futásától a Mátyás-emlék kisérletéig. A mult tisztelete római módon történt, római erényeket merítettek a történelmi példákból; a szónak a legszorosabb értelmében a hazaszeretet *klasszikus* kora volt ez az idő. Berzsenyi megtanított klasszicistának lenni és nacionalistának egyszerre, a hazafisághoz csak örök formák méltók. Az antikos magatartáshoz még a romantikus Vörösmarty is hű maradt, korláttalan vérmérséklete mellett alázatosan tisztelte a klasszikus szabályokat. „A magyar-római fejlődésvonal vele éri el legmagasabb pontját" — mondja róla az egyik kézikönyv.[29] Tündérmesét négyes és harmadfeles trocheusokban írt, férfikorában római sztoikus lett, tekintélyes gondolattógát hordott, mint aki méltó „hazánk koszorús költője" (!) elnevezésre, s „hazaszeretetében platonikus volt." Kölcsey viszont egyenesen tiltakozott a klasszicista elemek ellen, költészetünk önállóságát féltette, mégis ez az elvágyódó költő, ez a szenvedő romantikus, mazochista én-búvár „hazafiúi etikájában", szigorú prózai írásaiban, erkölcsi eszmevilágában római auctorokhoz igazodott; irodalmunkat óvta a görög istenasszonyoktól és Babits mégis teljes joggal írhatta róla, hogy „ideálja a görögség álma: a tökéletes szépség és igazság."[30] Lehet, hogy ezért nem hat olyan erőszakoltnak Ferenczy Kölcsey-szobra; az iskolás formák, a hideg tógaredők talán a stilisztikai empire kifejezői a plasztikában. A rideg kritikusnak, az első ítélő elménk e hazában, ez az elvont szobor mutatja meg legjobban az egyéniséget. Ez a szigorúan klasszicista márványalak arra az emberre emlékeztet, aki a tiszta, elvi bírálat kényszerének engedve legnagyobb költőink műveiben is hibát mert találni és akiről az öreg Szemere azt vallotta: „Kölcsey engemet Hellasz dicső fiainak zengzetekre oktatgatott."[31] Betegkedélyű, sötétenlátó, érzelmes nagyjaink is megkeményedtek, kijózanodtak az antik tanulságtól, a szellem évezredes törvényei összefogták a széthulló lelkeket és szigorú formába öntötték a lebegő gondolatokat. A tartózkodó magyar vérmér-

[29] Szerb Antal: I. m.
[30] Babits Mihály: Keresztülkasul az életemen. Budapest, 1939.
[31] Farkas Gyula: A „fiatal Magyarország" kora. Bpest, 1932.

séklet visszatartotta művészeinket a talajtalan sóvárgástól. A német romantika költői általában előbb-utóbb megőrültek, anarchikus idegrohamokat kaptak vagy súlyosan melankólikusok lettek. A magyar művészek legfeljebb kétségbeestek vagy visszavonultak, reményüket vesztették, de józanok maradtak. (A bővérű Vörösmarty, a szigorú Bajza, a „nemzetgazdász" Széchenyi nem művészeti rögeszmék és képzelt betegségek áldozatai, hanem hazájuk tragikus sorsának vértanui). Igy Ferenczy tizenhárom évvel önkéntes elbujdosása és huszonkét évvel halála előtt, reményteli életszakában ismert és oktalanul időelőtti végrendeletét a következő baljóslatú sorokkal kezdte: „Én egy idő előtt való halállal fogok meghalni, a gondok, fáradságok, emberi erő felett való merész fogások, szerencse-kockáztatások véget vetnek életemnek"... És ez az érzelmes pesszimizmus képes volt majd tíz évig Rimaszombatban egy perpetuum mobilevel vesződni.[32] Neuraszténiások nem szokták türelemjátékkal elfoglalni magukat.

A magyarság értelmes klasszikus érzéke megggátolta a romantika elterjedését hazánkban. Hajlamunk szerint ragaszkodtunk az észszerű antik példákhoz; a magyar folyóiratok e korban Aurora, Klio, Hébe, Uránia, Orpheus, Minerva Athenaeum, Musarion nevet viseltek. Ferenczy Pásztorleánykáját a Múzeumban ekkor Görög leánynak nevezték.[33] Régebben egy Faun-fejet csinált, a Mátyás-emléket egy antik sírházra állította. Ugvárnémeti Tóth László görög nyelven klasszikus verseket írt, Czuczor egy hatalmas eposzt kezdett el. A harmincas években Bärenhart Rudolf rövid élete utolsó korszakában egy Bacchus és Ariadne csoportot készített, majd egy Győzelmes Vénuszt,[34] Petrovics Döme Vénusz és Ámort, majd Perzeuszt a Meduza fejével.[35] Az 1844-iki műegyleti kiállításon Boldis János Casagrande egyszerű kőfaragója művelődési igénytől vezetve egy Vergiliust állított ki,[36] az első kiállításon az ifjú Clair Alajos a változatlanul mesternek tisztelt

[32] Meller Simon: I. m.
[33] Pasteiner Gyula: A magyar szobrászat.
[34] Szendrei—Szentiványi: Magyar képzőművészek lexikona. 148. l.
[35] Lyka Károly I. m.
[36] Dr. Veress Endre: Czélkuti-Züllich Rudolf.

Canova mellszobrát mintázta meg,[37] majd egy Senecát csinált. 1846-ban Faragó József „Magyarország géniuszá"-val érdemelte ki Schwanthaler müncheni műhelyébe való felvételét,[38] Engel József, Apolló és Hórák címmel egy szoborcsoportot küldött Londonból az azévi műegyleti kiállításra. Ezidőtájt Ferenczy a Haldokló Eurydice című domborművével szimbolikusan is búcsút vett művészi pályájától. A klasszikus eszmék még mindig foglalkoztatták a gondolkodó művészeket, az antik példakép lebegett szemük előtt. Bár a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején a francia romantika számtalan fordítás révén divatos irodalmi áramlat lett, mélyebb hatása azonban nem volt, rövid idő után pedig erejét vesztette. Hazánkban a romantikus áramlatnak kevés köze volt a romanticizmus külföldi képleteihez, akár a franciához, akár a némethez; a magyar romantikának — és ez a sajátsága — csak a klasszicizmussal vannak kapcsolatai. Victor Hugo az Hernani előszavában azt írja, hogy a romantika liberalizmus a művészetben, nálunk ebbe a fogalomba legfeljebb a kiegyezés utáni idők üzérkedő historizmusa esik. Kulturális képünk hazai jellege éppen azáltal jelentkezik, hogy az általános fogalmak sajátos magyar szinezetet kapnak. Igy a romantika nálunk nacionalizmust jelent, nemzeti újjászületésünk lázas lelkesedését, ami művészi nyilatkozataiban klasszikus formákhoz folyamodik. A liberalizmus viszont — Szekfü Gyula tanusága szerint — túlzott optimizmust jelent, inkább a kritikai érzék, az előrelátás hiányát, elhamarkodott jóindulatot; s így nálunk nem művészi anyag. Stilusnak marad a klasszicizmus, hiszen a romantikát e korban tudatosan is nemzeti jelenségnek tartották; Erdélyi János írta 1846-ban a Szépirodalmi Szemlében: „az igazi romantika elválhatatlan bélyege a nemzetiség és a népiesség".[39] És ha megkérdezzük erről az illetékeseket, az igazán nemzetit és népit, Arany így válaszol: „Homért tanulom, Iliast eszem. Csak, csak classica litteratura." Amihez neki köze van lelkileg, biztos, hogy ahhoz az egész magyarságnak is köze van. S Petőfi hexameterekben írt levelet hozzá,

[37] Adatok művészetünk történetéhez. Művészet 1909. 339. l.
[38] A. m. t. Művészet. 1911. 456. l.
[39] Farkas Gyula: I. m.

eszméikben sem maradhatnak el egymástól, hiszen övé a „legszebb magyar vers", a September végén s ez anapaestusokban készült. (A nyugateurópai verselést lényegében nem a Nyugattól, hanem a klasszikus Déltől vettük át). A magyar szellem e korban a klasszikus világtól tanult. Kedvelt mesterére talált.

MECÉNÁS MŰVÉSZET — POLGÁRI MŰVÉSZET

A mult század első felének nagy nemzeti mozgalma gyökeres társadalmi átalakulással járt együtt. A politika- és szellemtörténet változásait szociológiai fejlődéssel lehet lemérni, a társadalmi osztályok megváltozott helyzete, a gazdasági körülmények, a környezet új feltételeket teremtettek, amelyeknek az eredményei is mások. A barok világ kötött és szigorúan rétegezett nemzetépítménye helyére új, felszabadulásnak induló társadalmi erők léptek, s a politikai helyzetváltozással kulturális képünket is átalakítottuk. Ennek az volt a következménye, hogy művészetünk általánosabb lett, szélesebb rétegben hatott és egyre többen lettek, akik szellemi állapotjainkkal törődtek. Társadalomtörténészeink a közösséggondolat térhódításának nevezik ezt a fejlődést, a nemzetiség tudatosodása az egyetemes magyarság társadalmi térhódítását jelentette. Kultúrális téren ez közönségnövekedéssel járt. Irodalomtörténetünk folyamán az úgynevezett főúri költészet nemesi-népi irodalommá vált, a barok kor főnemesi köréből kilépett az általános nemzeti érdeklődés területére.[1] Régebben magányos lángelmék képviselték litteraturánkat, hatásuk — mint Balassié — csak irodalomalatti rétegeket érintett, (viszont a barok idők e gazdag lappangó népi irodalma csak a huszadik századi rekonstrukciókban kaphat nagyobb szerepet, a valóságban öntudatlan és esetleges volt).[2] Különben helyi kiskirályok körül keletkezett udvari líra, nehézveretű vallásos irodalom és a ponyvák forgalmának vándorregényei képviselték az irodalmi életet. Kazinczy fellépésével ezt egy széle-

[1] Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet.
[2] Féja Géza: Régi magyarság. Pozsony, 1936.

Izsó Miklós

Lux Kálmán

Sowákb

Gen Zak Bpest

Nádor-u.19. Ház, romantikus, háromemeletes, 17 ablakos, elsőemelet három középablaka empire erkéllyel. Kazettás-rozettás főpárkány, alatta oroszlánfejes friz, oszlopos-pilléres udvar, két bronz oroszlánfej a fakapun. Oldalhomlokzata 13 ablakkal Arany János-u.13. Építette ~~Hild József~~ 1861-ben.

Nádor-u.20. Ház, romantikus, háromemeletes.

Nádor-u.22. Ház, romantikus, háromemeletes, 2-11-2, majd sarkon tul 3-9-3 ablakos. I.emeleten 3 erkély. Építette ~~Feszl Frigyes~~ 1862-ben.

Nádor-u.24. Átépitett ház, klasszicizáló kut és rács az udvarban.

Nádor-u.26. Ház, klasszicizáló, kétemeletes, sarok 3-5-3 ablakkal, kétemeletet összefogó félpillérsorral a középprizaliton, három emelet ujabb ráépités. A földszint ivekkel. Empire vasbalusztertagok és folyosórácsok. Fogas főpárkány. Vörösmárvány összetört kut bronzfejjel. Oldalhomlokzata 10 ablakkal, disztelen: Árpád-u.13. ~~Hild József~~ épitette 1836-ban Pflanzert József számára.

Nádor-u.28. Egykor Frankenstein-ház, eredetileg klasszicizáló, sarok, ötemeletes, 13 ablakkal és jó fakapukkal. A második emelettől felfelé erősen átalakitva. Baloldali homlokzata 11 ablakkal: Árpád-u.14. Az udvarban szép rács. Épitette ~~Hild József~~ 1843-ban.

Nádor-u.30. Ház, klasszicizáló, háromemeletes, sarok, 3-5-3 ablakkal, két emeletet összefogó félpillérek a középprizaliton. Félpilléres-keresztboltozatos kapualj, klasszicizáló folyosórácsok. Az udvaron vörösmárvány fülkealaku kut. Oldalhomlokzata ugyanigy diszitve, 2-5-2 ablakkal: Zoltán-utca 15. 1831-ben ifj.Zitterbarth Mátyás magának épitette. Egyemeletes volt. ~~Hild Károly~~ 1889-ben a III.emeletet építi rá a kétemeletes házra.

Nagy Sándor-u.3. Ház, klasszicizáló, kétemeletes, 4-2-4 ablakos, sima. Empire lépcsőkorlát. Oldalhomlokzata 7 ablakkal: Vadász-u.18. Az udvarban klasszicizáló rács.

Nagy Sándor-u.8. Ház, klasszicizáló, kétemeletes, 3-5-3 ablakos, az ablakkeretek ujak. Ives diszités a földszinten. Középprizalit. Empire lépcsőház. A második emelet félpilléres disszel. Ugyanilyen az oldalhomlokzat 8 ablakkal: Vadász-u.21. Az udvarban klasszicizáló rács.

Roosewelt-tér 7-8. Főkapitányság, eredetileg Ullmann-ház, később Európaszálló lett. Ebből az időből való oszlopos és szép dombormüvekkel,mely az Olympost és Parnasszust ábrazolja (~~Casagrande Marco~~ 1840.) diszitett klasszicizáló diszterme. Az épület 1944-45-ben elpusztult. Megmaradt diszterme és a mellette levő oszlopos udvar.

Roosewelt-tér 9. Magyar Tudományos Akadémia. Kétemeletes, 4-5-4 ablakkal, kiugró középprizalitját kivájt törzsü kompozita fejezetü oszlopok diszitik, konzolos főpárkány, fölötte báboskorlát. Akadémia-u.2.sz. a. homlokzata 15 ablak, a Duna felől ugyanugy. Épitette F.A.Stüler 1862-64. Szobordisze E.Wolf és Izsó Miklós (Révai Miklós). Belsőleg helyreállitotta 1948-49-ben Lux Kálmán.

Sas-u.3. Ház, romantikus, háromemeletes, 2-7-2 ablakos. Eredeti üzletnyilások és udvar.

Sas-u.4. Lásd Teleki Pál-u.3.

Sas-u.5. Ház, romantikus, háromemeletes, 7 ablakos. Udvar és rácsok klasszicizálóak.

MDK

Izsó Miklós

Egressy Gábor és Tóth József mellszobrai mintája

Az Egressy-Szerdahelyi szoborbizottság...
Vas. Ujs. 1876. 125. l.

MDK

Izsó Miklós

Izsó siremléke. Vas. Ujs. 188o. 649. l.

MDK

Izsó Miklós

Rábízzák a debreceni Csokonai-, a szegedi Dugonics-éi a budapesti Petőfi-szoboz elkészítését, de csak az elsőt kivitelezi, közben meghal.

Soós Gyula: Fadrusz János, Bp. 1961, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 96 l. 6.o.

MDK

Izsó Miklós

félbemaradt munkáját, Dugonics András emlékszobrát Huszár Adolf készitette el Szeged város részére

Képzőművészeti Szemle.1879.1.sz. 4.l.

MDK

Izsó Miklós, szobrász

Wesselényi Miklós nádor. Festett gipsz.
Zrinyi Miklós a költö. " "

A Vall.és Közokt.Min. vásárlásainak kiállitása. Az O.M.Szépmüv.Muz.-ban. 1938 jul.1.-aug.1.-ig. Bp.1941.
Kat.5.l. és 6.l.

Izsó Miklós MDK

1875.máj.29. meghalt

Képzőm.Főisk.Évk.1921-22,22-23,23-24.24-25.
Bp. 1926.

M.D.K.

Izsó Miklós

Ld. Radnay Oszkár: Retrospektiv kiállitás a Mücsarnokban c.cikk.

Panoráma. Bécs. 1927.jan.3o. 5.sz. sztl.p.

-/-

M. D. A.

Izsó Miklós szobrász

(1831-1875)

Engel József bízták meg vele szemben Széchenyi-szobrának kivitelezésével

Ferenczy István kőfaragó legénye-ként kezdte pályafutását

Ehezve, ugomorapva, tanult. ./.

Gathon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar müvészet 1800-1945.

Bp. 1958. 77, 86, 127, 128, 149, 150, 154-161, 171, 200, 391. e.

— 2 — M. D. K.

IZSÓ Miklós szobrász

München ben tanult.

Első még az Akadémián kiszi-

tett munkája a „Búsuló juhász"

(repr.)

Kisplasztikák, Szánerszobrok

Debrecen, Csokonai-szobor. /.

Genthon-Németh-Végvári-Z ádor: Magyar müvészet 1800-1945

p. 1958. 154, 155, 157.

 M. D. K.

1260 Miklós szobrász

Vázlat a debreceni Csokonai-szobor-hoz

Táncoló parasztl. vázlat (repr.)

" " " "

Petőfi-szobor, (befejezte Huszár A.)

Genthen-Németh-Végvári-Zádor: Magyar művészet 1800-1945. Bp. 1958. 156, 158, 159,

MDK

Izsó Miklós

Ételhordó nő, repr.

Ernst Mus. M.Kisplaszt. 60 Graf. Kiáll. 1954. szept.

Izsó Miklós szobrász

Fonóházi jelenet

Magyar Kiállítás tárgymutatója.Műcsarnok.1934.

MDK

Izsó Miklós /1831-1875/

Az ismert pompás agyagvázlatokon kívül, figyelembe ajánljuk a Galéria látogatóinak kitűnő Egressy mellszobrát, mely a magyar képmásszobrászat kiemelkedő remeke. /a Galéria új rendezése./

Magyar Hirdető Sajtófigyelő
Műterem 1958. -10.

MDK

Izsó Miklós

A gyermekét szoptató koldusnő
Az arató parasztmenyecske
Az ételhordó nő

Bodó Gyula előszava a katalógusban.

Ernst Muz. M. Plasztikai és Graf. kiáll.
~~1954.~~ 6. 1.
1954. szept.

MDK

Izsó Miklós

Táncoló paraszt, szobor

Ernst Muz. M.Plasztikai és Graf.kiáll.
1954. szept. címlap

MDK

Izsó Miklós 1831-75.

Táncoló paraszt, terr.

Ernst Múz. M.plasztikai és Graf.kiáll. 1954.
szept. 13. 1.

Jasó Miklós
szobrász

M.D.K.

Búsuló pulián (repro)

a borító hátlapján
Művészet, 1962. december —

Izsó Miklós
szobrán

M.D.K.

Brisaló Juhász" című szobra
"szár évvel ezelőtt jelent meg Bu-
dapesten.

—:—

Művészet, 1962. december – 48 lap

MDK.

Izso Miklós /1831-1875/:Ghyczy Kálmán
szobrász

Magyar Müvészet 1933. 195. l.199.l.

Izsó Miklós

MDK

A részeg kortes

A kereket vető cigánygyerek

Soós Gyula előszava a katalógusban.

Ernst Muz. M. Plaszti.kai 6. 1. Graf. kiáll.

1954. szept.

~~Huszár Adolf~~

Izsó Miklós

tovább

Szinnyei X

1006. h.
1019. h. tábbnál
1020. h.
1024. h.

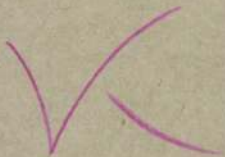

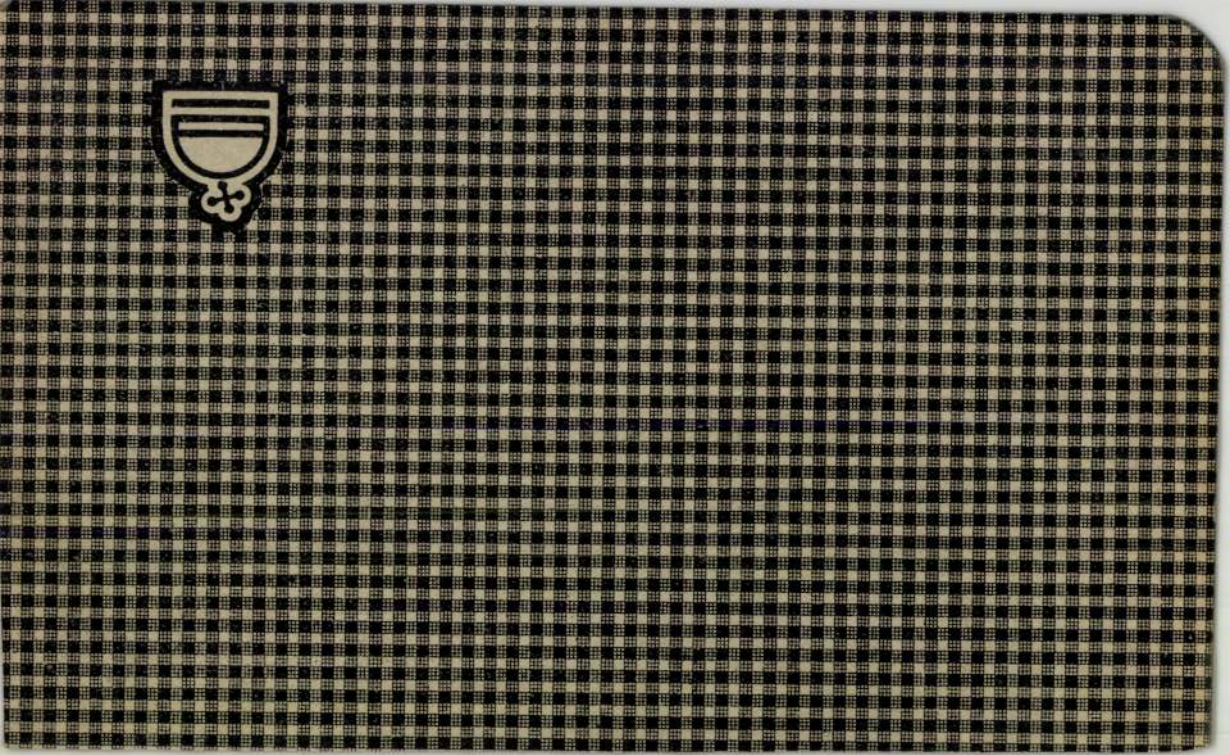

Issó Miklós

Strobl Alajos

cml. kiállítás a
Szépm. Muz-ban

MN. 1956 jun. 4
(Napló)

2

Izsó Miklós

~~Erdey Dezső 61, 62. l. (képpel)~~
~~Iadrusz János 58. l.~~
~~Ferenczy Béni 59. l.~~

Izsó Miklós 59. l. (képpel).

Kerényi Jenő, 58, 62 (képpel)
Kocsis András 60. l. (képpel)
László Péter 61, 62 (képpel)
Medgyessy Ferenc 58, 62

Pátzay Pál 58

(10)

Nagyvári lajos 60. l.

Cifka P.: Monumentális szobrászatunk néhány problémájáról
SzM. 1954. ápr. sz.

Radnay Oszkár: Modern szoborgyüjteményünk

/Illusztrációkkal/

Az az óriási lendület, mellyel a magyar müvészet nem is egészen egy évtized alatt a vezető nemzetek sorába jutott, felrázta a közérdeklődést is. A tárlatok eseményekké váltak, tizezrek látogatják és a közönség egyre hangosabban áhitozott olyan stabil, rendszerbe foglalt képzőmüvészeti anyagra, amiből az egész magyar fejlődés lendületét végigfigyelhesse. A Szépmüvészeti Muzeum e kivánságnak és hivatásának megfelelően - csaknem egy esztendei gondos munka árán - megnyitotta végre azt a 169 müdarabból álló kollekciót, amely nagyjában felöleli az utolsó két század szobrászatát.

Az első fülkében a kronologikus sorrend Ferenczy Istvánnal, az első tudatosan müködő magyar szobrászmüvésszel kezdődik. Hat arcmás és egy pompás genre-márványszobor képviseli a jeles mestert, aki szellemi és nemzeti felfrissülésünk korának, az 1800-as éveknek szülöttje. Rimaszombatból indult el, mint vándor lakatoslegény, hogy a bécsi müvészeti akadémia ércmetsző osztályára eljusson. Ott Klieber tanár tanitványa lesz, aki a nagytehetségü ifjut ösztöndijjal Rómába küldi, ahol csaknem tiz esztendőt tölt el munkában és tanulással. Mikor visszajön hazájába, a fővárosban telepszik le és nehéz küzdelmeket viv a táblabiróvilág közönyével. Legjobb alkotásai közül való az itt kiállitott Kazinczy Ferenc szobra, melynek

másodpéldányát a Magyar Tudományos Akadémia faragtatta ki a művésszel 1847-ben. Pompás a Fáy András portré, továbbá Széchy Mária és Schodel Róza énekesnő mellszobra. A "Pásztorlányka" cimü szimbolikus genre-márványszobra a Nemzeti Muzeumból került át ide.

Ferenczy István müvészete - mestereinek hatása alatt - az uj klasszicizmus szellemében fejlődött. Finomkodó stilussal készültek szobrai, melyeknek patetikus modora különösen a Kazinczy arcképszobrán és a müvészet keletkezéséről regélő genre-jén érződik szembeszökően. Az ő hatása alatt növekedett melléje egymásután Dunaiszky Lőrinc budai faragómester, majd Engel József, Alexy Károly, Dosnay Károly, Izsó Miklós és Kugler Ferenc, akiknek részben tanitómestere, részben szellemi irányitója volt. Ők képviselik a magyar szobrászat első generációját, a német és francia hatásokon épült ujbarok és klasszicizáló, patetikus stilus-korszakot, amely után, szinte minden átmenet nélkül, a nemzeti érzés és vele az idegen hatásoktól elkülönülő nemzeti stilus jelentkezik a szobrászatban.

Izsó Miklós, aki Ferenczy Istvánnak volt növendéke, majd Bécsben és Münchenben folytatta tanulmányait, mindjárt első alkotásában magyarnak mutatkozott. A "Busuló juhász", mely most a muzeumban van, általános feltünést keltett és Izsó keresett müvész lett; egyre-másra alkotta meg az Alföld magyar néptipusainak genreszobrait. Táncoló paraszt-alakjai közkeletüek lettek. Ezekből egész terrakotta vázlat-kollekciót állitott ki a muzeum egy Izsó-vitrin-

ben. A magyar szellem közben tovább szélesedik és Huszár Adolf müveiben folytatódik a maiak felé. Huszár Adolf "Huzd rá cigány"-a a 60-as évek egyik nevezetes eseménye, a népszinmüvek virágkorának hangulatából fakadt és hatása jól érződik Huszárnak budapesti Petőfi-szobrán, sőt egy-két momentumban dunaparti többi szobrain is (Eötvös, Deák Ferenc).

Az átmenetet innen a finomkodó naturalizmusba Kugler Ferencnek kiállitott Pulszky-siremlék-reliefje adja. Ez a márványdombormü a magyar szobrászat legjelesebb értékdarabjai közül való és disze a kiállitásnak. Utána szinte szembeszökően látszik az az ujabb müvészeti változat, melynek képviselői Zala György, Fadrusz János, Donáth Gyula, Stróbl Alajos, Róna József és Telcs Ede. Közülök az öt első egységes stilust képvisel és ez a stilus a monumentális naturalizmusban csucsosodik ki, bár az ujbarok ünnepiségét és pátoszát sem veti le egészen.

Zala György a milleniumi emlékmü, a parlament előtt álló Andrássy lovasszobor, a budavári 48-as honvédemlék és az aradi Vértanuk emlékének alkotómestere. Ebben a gyüjteményben, arcképszobrain kivül ott van a hires "Mária és Magdolna" hatalmas szoborkompoziciója, amely mesterének minden müvészi jellegzetességét elénk tárja.

Fadrusz Jánost, a korán elhunyt világhirü mestert csupán a farkasokkal viaskodó Toldi-jának bronzmásolata képviseli; Donáth Gyulát is csak egy szobor - igaz, hogy remekmü! - a "Halál angyala" reprezentálja. Stróbl Alajos müvészete azonban teljes szépségében áll e-

lőttünk az "Anyánk" nagyméretü, csudálatos márványszobrával és "Géniusz" cimü portréjával. Róna József művészetét pedig barokhatásu Bacchus-szobra és reliefszerüen komponált, kissé diszharmonikus "Zsuzsanna és az öregek" márványcsoportja képviselik.

Ebből a müvészeti változatból Telcs Ede vezet át a ma uralkodó "modernizmusba", amely jelző egy egészen szétfolyó, kialakulatlan müvészeti "akarást" határoz meg. Telcsnek a "Góliát"-ját látjuk, a "régiek" stilusában megalkotva, mig a nemrég kiállitott "Toronyépitő"-je merész lendülettel már a modernizmus jegyében született. Plakettjei közül is egyik a naturális, másik a kereső stilust bizonyitja. Értékben pedig Telcs Ede az a magyar mester, akinek majdnem minden alkotása az egyetemes magyar müvészet egy-egy kiemelkedő eseménye.

A második terem a modern müvészeké, akiknek elrendezési sorrendje Simay Imre dekorativ állatszobrával kezdődik. Ezen az oldalfronton áll Cser Károly életnagyságu hires bronzszobra is, a "Győztes"; ez a férfiakt a jeles mester hatalmas tudásáról és invenciójáról tesz tanuságot. A "diadalmas férfit" ábrázolja, amint átköti homlokát a győzelmi szalagjelvénnyel. Sorban következnek aztán Körösfői-Kriesch Aladár finom márvány-portréja, Ligeti Miklós kis Anonymusa, Damkó József remekbe készült "Definitor" cimü terrakotta portréja, Kisfaludi-Stróbl Zsigmond barokkosan vibráló "Venczell Béla arcmása", Tóth István pompásan megkomponált "Déli pihenő" bronz-genreje, Sidló Ferenc finom "Primaverá"-ja, Horvay János "Beethoven"-je, Szentgyörgyi István klasszicizált "Ligyóbüvölő"-je, Moiret Ödön egy érdekes márványaktja, Pásztor János néhány szép aktja és "Bucsuzkodás" cimü hi-

res magyar genréje, Sámuel Kornél végtelenül finom márvány reliefje és a "Menekülő" cimü bronzszobra, Ferenczy Béni elfinomitott bronzportréja, Orbán Antal markáns terrakotta fejtanulmánya és Lux Elek quattrocento-finomságu márványportréi. Az érem és plakettanyagban Beck Ö.Fülöp nagy kollekciója mellett Reményi József, zsákodi Csiszér János, Fémes Beck Vilmos, Berán Lajos, Murányi Gyula és Esseö Erzsébet vannak képviselve.

A külföldi szoborgyüjtemény büszkeségei a francia Rodin és a belga Meunier. Itt van Rodin világhirü márvány-kompoziciója, a "Tavasz ébredése", Laurens festő portréja, az "Ébredő ifju" életnagyságu bronzszobra és a párisi Hugo Viktor szobor mellékfigurájának szánt "Nereidák" bronzvázlata. Meuniert pedig a "Hajóvontató", egy remek bronzfej, nagyszerü életnagyságu dokkmunkása és több kisebb bronz-szobra reprezentálja. Mellettük képviselve vannak még Lagae, Dubois, Stoltenberg-Lerche, Rombaux, Hildebrand, Zügel, Liipola György Budapesten élő finn szobrász, Stappen, Franges, Zutt és Maillol.

A modern szoboranyag egyik része se teljes, sőt a hiányok a kiállitás rendeltetését erősen korlátozzák. Olyan mesterek hiányoznak, akik pedig a magyar szobrászatban igen jelentős szerepet vittek és visznek. Igy nincs muzeumunknak egyetlen Fessler Leo szobra se, aki pedig a palatinusi magyar renaissance fontos müvésze volt. Az ő alkotásai a Kalvin-téri "Danubius" kutszobor, amely Budapest legszebb köztéri szobra. Továbbá a királyi várkert oroszlánjai, a Bazilika apostolai stb.

Radnay Oszkár: Modern szoborgyüjteményünk. - 6 -

Hiányzik Holló Barnabás is, akiről egyik legutóbbi számunkban irtunk és akinek özvegye, férje gazdag müvészi hagyatékának birtokában az éhhalállal küzd. A mai jelesek közül nincs képviselve Székely Károly, Margó Ede, Bory Jenő, Lukácsy Lajos, Csiszér János, Maugsch Gyula, Keviczky Hugó, Szamosi-Soós Vilmos, Kallós Ede, Siklódy Lőrinc, Istók János, Farkas Béla, Szántó Gergely, és Visnyovszky Lajos, akik mind kiegészitő egyedei, értékes müvészei szobrászatunknak. Viszont Lux Eleket jellegzetességében nem mutatja be a gyüjtemény, hiszen világhires táncos-szobrai hiányoznak a kiállitásról, azok a szobrok, amikben müvészi lendület és mesterségbeli tudás tekintetében szinte egyedülálló értéke a nemzetközi müvészetnek. Ugyancsak széles kiegészitésre szorul a külföldi anyag is, melyben csupán Rodin és Meunier vannak jól képviselve.

A meglévő müanyag gazdagsága, szépsége és elrendezése azonban minden figyelmet megérdemel és ha a hiányokat pótolhatja az állam, a budapesti Szépmüvészeti Muzeum a legjelentékenyebb kontinentális muzeumok sorába emelkedik.

Panoráma. Bécs. 1926.jul.11. 9.sz. 9-11.p.

A szegény költő ilelkü Izsó Miklósnak csak az a hibája volt, hogy nagyon is gyorsan haladt előre egy magavágta úton, a közönség pedig nem értette meg s nem bírta követni. Ezért volt az ő élete szenvedéssel teli, mint legtöbb úttörőé... S ezért nem kapott ő mást, csak rongyot, száraz kenyeret, de annál több, sok-sok zseniálitást! Az ő elhantolása után, huszonöt esztendővel ezelőtt valaki még azt is gondolhatta, hogy a magyar szobrászatra a nirvána szelleme borul... De nem történt meg. Fokozatos fejlődés állott be s szobraink ma többé-kevésbbé a magyarság jegyében születnek.

A magyar szobrokban van bizonyos karakterisztikus szellem s ennek köszönhetjük, hogy színpadi nyelven szólva: a párisi premier beütött, bármit is írjon Thiebault-Lisson vagy akár ki.

De még egyet. A francia kritikus egy helyen nagyon a valót mondja, hogy „Magyarország a művészetre még nincs organizálva". Igaz. Mindjárt utána hozzáteszi, hogy az újjáébredésnek némi nyomai egy idő óta észlelhetők. Igen, megindult az akció, hogy Magyarországot a művészetre organizáljuk s a nemzetben rejlő kultúrerőt évszázados álmából fölébresszük. Még annyi a tennivaló, hogy jóformán alig valami, amit eddig tettek.

De higyjünk benne: lesz még idő, mikor eljön hozzánk a művészet uralma.

Az a szellő, mely messzi nyugatról száll felénk s az eszmék kultuszát hozza, be fog lopódzani az emberek szívébe...

Lehet, hogy valakit ezért az erős hitéért a pesszimisták megmosolyognak.

De ebben a pesszimista világban, mikor olyan sokan vannak ők, utóvégre azzal csak nem vétkezünk, ha nem tartozunk közéjük?

Dömötör István.

Kérelem nyerő tagjainkhoz.

Társulatunk tagjai ebben az évben tudvalevőleg kivételesen abban az előnyben részesültek, hogy közöttük külön tagsági illetmény helyett 41.000 korona értéket sorsolunk ki, ami az eddig szokásos sorsolási összegnek több mint kétszerese.

A sorsolást két húzásra osztottuk föl s alább közöljük úgy az első, mint a második húzás alkalmával nyertesek névsorát, megjegyezvén, hogy azok, akiknek a neve *csilaggal van jelölve,* nyereményértékeiket *már a múlt Téli-, illetve Tavaszi Kiállításon érvényesítették.*

Első húzás.

Sor	Érték kor.	Nyerő szám	Nyerő neve
1	1500	325	Eckermann Ede*
2	1000	1446	Révai Ödön*
3	1000	2363	Nuszer Lajos
4	800	3579	Ráth György*
5	800	1966	Zeleny Ferenc
6	800	897	Kiss József dr.*
7	800	2284	Kolecsányi Endre*
8	500	758	Hutter József
9	500	133	Beer József Konstantin*
10	500	1696	Szabóky János dr.
11	500	1960	Wünsch Róbert*
12	500	3600	Schlauch Lőrinc püspök
13	500	2953	Ordódy István*
14	400	3785	Pesti hazai első tak.-pénztár
15	400	3450	Nemzeti Casino
16	400	83	Baráth Kálmán
17	400	1842	Tötössy Béla (Budapest)*
18	400	2731	Innocent Ferenc*
19	400	3374	Lévay Henrik br.
20	400	4116	Gyömörey Gáspár*
21	400	2545	ifj. Zichy János gróf
22	400	2907	Purgly Sándor dr.*
23	400	115	Baumgarten Károly dr.
24	400	2344	Molnár Béla*
25	400	1106	Lőwy Adolf
26	400	2326	Magyari Kossa Sámuel
27	400	3732	Szmrecsányi Pál püspök*
28	400	2558	Molnár Mór*
29	300	3877	Zalamegye nemesi pénztára
30	300	4073	Edelsheim Gyulai Lipót br.
31	300	4006	Bierbauer István*
32	300	1473	báttaszéki Romeiser Béla*
33	300	3763	Magy. orsz. közp. tak.-pénzt.
34	300	1010	Kugler Henrik*
35	300	3960	Aggházy Gyula*
36	300	4134	Hegyi Mihály
37	300	4158	Károlyi István gróf
38	250	3342	Kégl György
39	250	3127	Ő felsége a belga királyné
40	250	3719	Szlávy József
41	250	554	Gózony László*
42	250	1834	Töry József dr.
43	250	741	Hornbostel Albertné
44	250	2336	Megay Adolf*
45	250	2013	Alapi Salamon Géza*
46	250	2102	Debreczeni Károly*
47	250	3743	Szmrecsányi Pál püspök*
48	250	1856	erényi Ullmann Sándorné
49	250	4143	Hontmegye
50	200	2139	Egyedi Artur dr.
51	200	2444	Stornó Ferenc
52	200	2589	Grünwald Vilmos*
53	200	3225	Budapest székes-főváros
54	200	3674	Szeged város*
55	200	4032	Bőhm Pál*
56	200	621	Hammersberg Miklós dr.*
57	200	292	Deutsch Samu*
58	200	4360	Székely Bertalan
59	200	2253	Jávor Béla dr.
60	200	2722	Gerster Kálmán
61	200	4169	Kléh István
62	200	326	Écsy Ferenc József*

a főváros emlékszobraiból alig ismerheti meg. Nincs olyan mikroszkop, melyen keresztül nézve, találna bennük oly tulajdonságokat, melyek érdemesek volnának grand prix-re.

Szobrászaink munkaerejét jóformán az emlékszobrok készítése foglalta le, s így egyéb studiumokkal nem foglalkoztak. Nem mintha emlékszobrot alkotni könnyü dolog volna; ellenkezőleg. Hanem sokan, kiknek nincsen rá tehetségük, éppen a külsőségekben, a nagyméretü ábrázolásban keresték az emlékszerüséget, melyhez párosult a hamis póz, a mellékalakok konvencionális csoportosítása, a mélyítések és kidomborodások hibás arányai s hiányzott: a tartalom komolysága, a fölfogás igazsága, a formák finomsága és belső összhangja. No de nem filippikázok tovább emlékszobraink ellen, mert hiszen tudom, hogy ezek adják szobrászainknak a — kenyeret. A társadalom más föladatokat nem igen nyújt nekik s ha a nemzet nem tisztelné meg nagyjait emlékkel, úgy akkor . . . a szomoru művészeti viszonyaink, még sivárabbá válnának.

Aki pedig meg akarja ismerni szobrászatunkat, annak, nem kimélve időt és fáradtságot, el kell látogatnia az ifjabb tehetségek műtermeibe, meg kell néznie a pozsonyi Mária Terézia, a kolozsvári Mátyás lovasszoborokat, Zala újabb műveit, Stróbl Szent István emlékét stb. Ekkor azután megérti a párisi sikert. Mert bármit is írjanak némely külföldi kritikusok, — a magyar szobrok debutálása Párisban oly eredménynyel végződött, melylyel mindenképpen meglehetünk elégedve.

Valójában úgy van: szobrászatunk az utóbbi időben nagyot haladt, s nincs igazuk azoknak, kik itthon azt mondják, hogy szobrászatunk — nem magyar. Szobrászaink az idegenben képezik ki magukat, elsajátítják a formák nyelvét, tökéletesítik teknikájukat. Mikor hazajönnek, többé-kevésbbé meglátszik rajtuk, hogy melyik külföldi mesternél tanultak. Némelyik örökre megmarad iskolásnak s képtelen a dolgokat másképp fölfogni, kialakítani, az alakokat csoportosítani, — mint ahogy tanulta, recept szerint.

Az erős tehetség egy ideig bensejében forr, vajudik, míg kialakul, de azután saját talpára állva sutba teszi a doktrinákat s nem marad más mentora, mint — az egyénisége. A magyar szobrászok közt is sok a tanítvány, de emellett van nem egy nagytehetségü művészegyéniség. Ezeket — azonkivül, hogy mindegyiknek megvan a maga jellemző vonása — átfutja a szellemnek bizonyos közös tulajdonsága. S az érzésnek és fölfogásnak a bennük rejlő megegyezősége, ez a közös tulajdonság az a valami, melyet mi magyarosságnak nevezünk.

A magyar szobrászatban nincsen túlfinomult érzés, beteges érzékenység. Jellemvonásai mások, mint pl. a franciáé. Nem oly kecses, finom, grandiózus s hiányzik belőle a puha, lágy formák, a detailszerü dolgok iránti érzék, de ami karakterét megadja, az az: erő. Mint ilyen tehát, a nagy erőteljes formákban nyilatkozik meg leginkább s ahogy föntebb mondtam van benne valami hajlam a rendkivüli és kolosszális iránt. Van benne valami férfias lendület, epikus hév. Ez azonban korántsem betegség, — mint Thiebault-Lisson írja, — hanem az, ami önmagunkban is megvan, vagyis: magyar faji tulajdonság.

A nagy angol — Walter Crane — is észrevette ezt s nem alap nélkül mondotta, hogy művészetünkben ma a szobrászat fejez ki legtöbb magyarságot.

A petőfilelkü Izsó Miklós, ha látná a mai magyar szobrászatot, igazi örömmel tapasztalná, hogy az helyes úton jár. Körülbelül azon az úton, melyen ő haladt merészen előre, közben küzdve a földi sivárságokkal, ezernyi nemtörődömséggel.

Mert tulajdonképpen a legmagyarabb s legeredetibb szobrász már rég elhagyta e földet. Huszonöt esztendeje.

Itt bolyongott köztünk egy öseredeti, izmos tehetség, lelkében telve égetően forró hazaszeretettel, nagyszerü ideákkal, életében jóformán elhagyatva, egyedül, névtelenül. Ez volt: Izsó. A magyar nemzet géniusza csókolta homlokon, s egész haláláig legbensőbb barátságot tartott vele. Ezért járta ő kereszttel a vállán itt e földön az élet kálváriáját. Micsoda dolgokat alkotott volna, ha kifejlik és megnyilatkozik a maga teljes nagyságában! De farizeus kezek megakadályozták ebben. Hogy megélhessen, portraitszobrászatra adta magát s így azt a célt, melyen egész lelke üdve csüggött, tudniillik, hogy a magyar nép alakjait kőben kifejezhesse, — nem valósíthatta meg teljesen. Alig egy pár genreszobrot fejezett be s inkább tervezeteket hagyott hátra. De ha megállunk művei előtt, bámulva nézzük, hogy ez a művész mennyit „akart“ s e nagy „akaráshoz“ meg is volt a hozzávaló nagy tehetsége. Példa nem volt előtte, mindent önmagának önmagából kellett létrehoznia. Genreszobrok abban az időben külföldön sem fordultak elő s könnyen megtörténhetett vele, hogy túllép a szobrászat határain, nem beszél annak valódi nyelvén s szobrai nagyon is festőiekké lesznek. Vele nem történt meg. Ihletett lélekkel alkotott s szobrai úgy hatnak, mint Petőfi lantjának egy-egy megrögzített akkordja.

művészetet. És mégis a szecesszió minden, az esztétika semmit sem ért el. Szomoru, de úgy van, hogy *Baumgarten* egészen fölösleges munkát végzett azzal, hogy az esztétikából külön tudományt csinált. Majd hogy semmit sem hagyott örökül az utókornak. De még amit hagyott, annak sem látta senki sem hasznát. Már boldogult *Horváth* Mihály irja a Huszonötévben: „Lejárt immár a tekintélyek kora. És velük sírba szállt az a sok kicirkalmazott s gondosan kicizelált gondolat, amiért soksok egyetemi professzor urat fizettek.“ De kinek is kellenek ezek? A Tolstoj társadalmának pálinka, kenyér és biblia elég az üdvösségre. Pedig ő ezerötszáz millió ember nevében beszél! *Kant, Fichte, Hegel, Schopenhauer* definicióiból egyetlen háromemeletes házat nem lehetne most épiteni: A legnagyobb szellemek vajudnak, s amit szülnek, már csak egér a mi szemünkben. *Ribot és Gross**) kimutatták, hogy esztétika nélkül is egészen jól lehet emészteni. És az már a modern ember természetrajzához tartozik, hogy mindennel törődik, ami a fején alul van.

De csalódnánk, ha azt hinnők, hogy a praktikus művészek jobban jártak a maguk korában, mint a teoretikus gondolkodók. Korántsem, sőt lelkiismereti furdalás nélkül lehet mondani, hogy rosszabbul. Szomoru egy történet ez a, „Sturm und Drang-Periode“-ja a művészetnek. Az eredmények ugyan csillogóak, lármásak, de a háttérben ott van az árnyékvilág minden koboldja. Valóságos keresztes háboru volt, amelynek megvoltak a maga sebesültjei és halottai. Szinte úgy látszik, mintha a művészet terén is embervérrel kellene megkeresztelni az új tanokat. Sőt mi több, a század históriája megtanít arra, hogy a modern művészet ereje éppen ezekben az áldozatokban van. Ha a katolicizmusnak nincsenek olajba főtt Szent Jánosai, kerékbetört Szent Katalinjai, s ha nincsen keresztrefeszített Istenfia, honnan vette volna azt a csudálatos erőt, amelylyel hajdanta a sziveket meghódította. *Huss* János és Giordano *Bruno*, meg *Savonarola* nem hiába vérzettek el a kínpadon, a hősök közös sorsa a tragikus halál, amely nem hogy visszatartana, hanem ujabb tettekre serkent. Még a Dedalus és Ikarus szárnypróbálgatása is a modern Zeppelinekben üdvözli utódjait. De a Medusa tutajától, a *Dante* bárkájától hosszu az út a *Segantini* alpesi képéig. És ami közben van, az is inkább könyfakasztó, mint mulatságos. *Géricault, Delacroise, Turner, Millet, Vernet*, se vége se hossza a szerencsétlen embereknek, akiket nagy művészeknek predesztinált a sors. A Goethe- és Schadov-esztétika, a pápaszemes és konzervativ szoba-tudós, a kishitü dogmatikus mind ellensége volt a modern művészetnek. A kritika gúnykacaja, a filozófusok nyakatekert frázisai fátyolt borítottak a publikum szemeire, amely együtt nevetett a nevetőkkel. A barbizoni erdő és Turner halottas ágya sokat mesélhetne a modern művészet nyomoruságáról. A napsugár, a melyet a modernek fedeztek föl, csak festve van, igazi melegét csak az utánok jövők érezték. *Manet, Puvis de Chavannes, Dettmann, Klinger, Böcklin, Thoma, Cottet* stb. a hosszu sor mind már a maga palotájában lakik vagy lakott s tud kenyeret adni a kicsinyeinek. Azok, akik az eszmét diadalra vitték, elmultak, a feledés hervadt levelét csak néha-néha bolygatja meg valaki tetemeik fölött. A publikum csak nehezen tudott megszabadulni a Watteau- figuráktól s a német reneszánsz üres pátoszától. Már hogy is ne esett volna nehezére a válás, amikor kerek száz esztendeig még a szopós gyermek is azt szívta magába az édes anyatejjel együtt. Innen az elkeseredés is, amely éppenséggel nem válogatta meg a fegyvereit. Végtelen kitartással és példanélküli elkeseredéssel állottak szemben egymással s hogy a diadal mégis a moderneké, az onnan van, hogy a korszellem, ez a kézzel nem fogható, szemmel nem látható, de azért mégis létező valami a moderneknek fogta pártját. A harc ugyanaz volt, ami a politikában, csak a színhelye volt más.

A művészet történetének érdemes dokumentuma az az indítvány, amelyet 1794 messidor 4-ikén nyujtottak a nemzetgyűléshez *Bouquier* és *David* francia festők. Érdekes már abból a szempontból is, hogy miként ölelkezik össze a politika szárazcsontu vénje a művészet örökifju istenasszonyával s hogy a korszellem hogyan juttatja érvényre a maga jogait. Az indítvány legérdekesebb pontja az, amely fölszólítja a nemzetgyülést, hogy a régi iskola becstelen alkotásai helyébe oly műveket tegyen, amelyek méltók arra, hogy egy republikánus nemzet szemeit rájuk függessze.*) Ez a modern realizmus első hajnalhasadása, a lökés, amely útnak indította a lavinát. A szakadás a megcsontosodott konzervatizmussal s első kijegecedése az új irány művészeti céljainak. Ettől a perctől kezdve lépett a művészet a haladás jegyébe.

*) *Rosenberg* Adolf dr.: Moderne Kunstgeschichte. Französische Kunst.

Folytatás a következő számban.

*) *Ribot:* Psichologie des Sentiments. 1900. Paris. *Gross:* Die Spiele der Tieren. Leipzig 1900.

Szobrainkról.

A Hazánk napilap egyik mult számában egy cikket olvastam ily címmel: Külföldi ítélet művészetünkről. A cikk *Thiébault-Lisson* kritikája, melyet a magyar és osztrák csoportok képzőművészeti kiállításáról írt a Temps-ban.

Természetesen, a francia kritikust vastag sovénség jellemzi egész ítéletében. Minthogy ez nemcsak nála, de az egész francia kritikában domináló akkord. Ez az örökké büszke, öntelt, szellemes faj, talán legsovénebb a — művészetben. Más dolgokban meghajlik az idegen nép genieje előtt, de a művészetben nem. A szép kultusza e nép hatodik érzéke.

S hogy van rá okuk, azt nem vitatja el tőlük senki. A XIX-ik század művészetének történetében mindenesetre díszhelyet kapnak a francia géniusz alkotásai. Ma azonban már nem áll a francia művészet versenytárs nélkül a piedesztálon. Utóbbi időben az erősen nekilendült német s a legjellegzetesebb alapon nyugvó angol művészet ugyancsak szorongatja. Természetesen, hogy ezt a tényt — úgy amint van — a francia kritikusok egyáltalában nem ismerik el.

Nem akarok a francia kritikáról kritikát írni, megmondta arról egy nagy francia elme — *Zola* Emil — a sententia gravist: hogy a mai francia kritikából hiányzik a mélység s az igazságra való törekvés. Nincsenek olyan nagy alakjai, mint Taine idejében. Önmaguk is nem teremtenek, hanem csevegnek, több-kevesebb szellemességgel, inkább a dolgok fölszínén maradva, fölületesen, mintsem mélyrehatóan. Idegen alkotásokkal szemben mindig bizonyos előítélettel fog a tolluk.

Az a kritikus, aki a Temps-ban mondta el véleményét rólunk, — Thiébault-Lisson, — festészetünkről nem mond sok jót. Fölemlíti a fiatalabb tehetségek törekvését s tájképfestőinkről azt, hogy Claude *Monet* és *Menard* Renée-nek nyomdokaiban igyekeznek haladni. Ez még hagyján. Szobrászatunknak azonban még kevesebbel kell beérni.

Mi készséggel elismerjük, hogy a francia szobrászat ma a legelső, leggrandiózusabb, legfinomabb. De amit Thiebault Lisson mond, azt az objektivitás szemüvegén keresztül nézve, minden magyar józan sovénség nélkül, egyáltalában nem írhatjuk alá.

Fadrusz Jánost egyik legújabb műve alkalmából ünnepelni fogja az ország. S mit mond a tisztelt francia kritikus úr Corvin Mátyásról? Azt, hogy sohase látott még semmi olyat, mely versenyezhetne ezzel az emlékszoborral izléstelenségben és idétlenségben. Jó magyar honfitársaim, ha mi a francia kritikus úr szavát a Korán aranymondásaként vennők, úgy siessünk és észrevétlenül tegyünk sutba minden ünnepies előkészületet. Mert mit szólna rá a külföld, ha mi — a francia kritikus úr szava szerint — országos garral ünnepelnénk egy szobrot, mely „idétlen és izléstelen". Pedig mégis megtesszük. Nemcsak a sujetjénél fogva tekintjük lelkesedéssel a szobrot, hanem szépségénél, művészi értékénél fogva is. Egészen a mi lelkünk, a mi benső érzésünk szerint formálta Fadrusz ezt a szobrot, mely kolosszális, de egyben monumentális is. S ez a monumentális erő nem a szobor nagy méreteiben rejlik. Mintázza meg valaki e szobrot egyméteres nagyságban, s azt látja, hogy a szobor művészi kvalitásai ugyanazok, mint kolosszális méreteiben. Monumentális hatását megadja: a rajta elterülő epikai nyugalom, s valami benne rejlő őserő, melytől formái duzzadnak.

Valójában úgy áll a dolog: a magyar szobrászatban van bizonyos szellem, melyet nevezhetünk nemzetinek vagy bárminek, annyi tény, hogy az karakterisztikus és eredeti.

Amit Thiebault-Lisson mond, hogy „a rendkivülinek és a kolosszális méreteknek szeretete a magyar szobrászatnak sajátságos betegsége", az csak az ő szemüvegén keresztül nézve látszhatik annak. „Rendkivüli" és „kolosszális" ilyenfajta tulajdonságok vannak a magyar szobrászatban. De ez nem betegség, hanem ellenkezőleg: életerő és egészség. Lehet, hogy vannak olyan szobrászaink, kik az akadémiáknak felesküdt hívei lévén, hideg, a fölfogásban teljesen megkötött, az előadásban egészen konvencionális dolgokat produkálnak s a monumentális hatás kulcsát csupán a nagy dimenziókban gondolják elrejtve s kiknél ez tényleg — betegség.

Az ok azonban még egy helyen rejlik, t. i. az emlékszoborgyártásban. Szép dolog a hála a nagyok iránt, s legalább külsőleg úgy látszik, hogy mi, magyar nép, hálás nemzet is tudunk lenni. Ha statisztikát szerkesztenénk róla, azt látnók, hogy emlékszobraink numerusa nem kicsiny. De zavarba jönnénk, ha egy kiváncsi, világjáró idegen azzal a kéréssel állana elibénk, hogy mutassunk neki igazán szép, maradandó művészi értékkel biró fővárosi emlékszobrot. Diogenes lámpáját kellene előszednünk valahonnét, hogy azzal járva a fővárosi emlékszobrok közt, megtaláljuk végre azt, melyért trémázás nélkül kiálljuk a kritikát.

A mai magyar szobrászatot Párisban, a nagy világvásáron, oly kitüntetés érte, mely fölött senki sem térhet napirendre. S természetes dolog, ha külföldi vendég látogat el hozzánk, érdeklődni fog a magyar szobrászat iránt is. De ezt ugyan

KÉPZŐ
MŰVÉSZETI SZEMLE.

I. évfolyam. 1879. december hó. 12. szám.

Gróf Széchényi István, mint műbarát.

(Eredeti naplói nyomán.)

(Vége.)

„Egy kisebb mellék-teremben felismerem Elcho lordot, és nejét, s mellettök áll egy Venus, a mely még nem egészen kész ugyan, de componálva, azt lehet mondani, gyönyörüen van. Elcho lord ipa akarja egyszerü lakházát e szép alakkal érdekessé tenni. Egy másik szobában áll egy Adonis egy Opp nevü angol uré, és megette egy Jason, a bajor herceg számára. Két szép, nagy szobor, főleg Adonis, bármely oldalról nézve, igen szép, de még nem kész. Még egy ifju pásztor, és egy Psyche emelik e hely szépségét, s egynehány basrelief, mely ugy van componálva, hogy könnyen görög antikoknak nézhetné az ember; különösen egy Centaur kiváló szépségü! E hajlék egyik zugában egy ifju magyart pillantok meg, a ki Csokonayt alakitgatja. Fájdalom, semmi talentuma sincs. Nem is hiszem, köztünk maradjon, hogy egy magyarból szobrász válhassék is.

Okát nem mondja meg. Eláruljam-e, hogy az a fiatal szobrász, a kiről itt szó van, nem más volt, mint a mi jó Ferenczynk! — Ifju nemzedék, rajtatok áll, hogy nagy hazánk-fiát e tekintetben, megczáfoljátok.

Az alatt térjünk vissza naplónkhoz.

„Thorwaldsen jó távol lakik mühelyétől, egészen Humboldtné asszony közelében. Oda kocsiztam s Melchior bérszolgám által bejelentetém magam azon hozzáadással, hogy ohajtanám személyes ismeretségét. Ő nagy udvariassággal fogadott Egyik legszebb müvén dolgozott, melynek nem volt megrendelője, aztán lord Byron, és Humboldtné mellképein.“

„Thorwaldsennek nagy tehetsége van gyönyörüen componál, kitünően rajzol; de nem ért a kő megválasztásához és kidolgozásához.“

„A németek mind egy magasságra állitják Canovával, sőt basreliefben elébe is teszik; de e tekintetben nagy illusióban ringatják magokat: a kettőt együtt még emliteni sem szabad.“

Siessünk emlékezetbe hozni, hogy Canova akkor már zenitjén állott, Thorwaldsen pedig még emelkedőben volt. A dánok e büszkeségét Róma már „il patriarca del basso relievo“ cimmel tisztelte meg. Sokkal később csinálta meg a kopenhágai Mária-egyház hires diszitményeit.

„Shadow hiressé lett fonónője és fürdőből kilépő leánya által. Gyarló müvész! Nem sokat tartok reá.“

„Végre *Canovához* érek. Eleinte maga mutogat meg egyet mást, de aztán elhivják, s egy öreg szolgára biz, a ki egyébiránt mindenről tud felvilágositást adni, s igen jó emlékező tehetséggel bir. Ez a csodaszerü ember egészen el van telve, csordultig eltelve azzal a bizonyos isteni nedvvel (Göttersaft) mely a mindenséget élteti s a természetben minden tárgyba, még egy kőbe is lelket önt. Hogy minő ajándéko' at

hagy ez hátra az utókorra, az nagyszerü! Szobrait látni, s azok igazsága és elegentiája által elragadtatni, az egy s ez alól ki nem vonhatja magát senki, még az az önémet sem, aki oly föltett szándékkal jött oda, hogy hibát találjon! Mühelye, már t. i. máskorhoz képest, most üres volt De a gipsz minták is eléggé pótolják a márvány eredetit, s ily módon a telep mégis egészen be van népesitve. — Bizonyos coquetteriát helyeztet abba, hogy müvei jól állitva s megvilágitva legyenek, szóval hogy azokat jól, s ajánló módon mutathassa be. Ő a márványból olyat tud idomitani, a mit az ember merőben lehetetlennek hisz, mig e remek müveket nem látja; de csak aztán tanulja az ember megbecsülni a követ, és sajnálattal néz minden darab alabástromra vagy carrarai márványra, mely nem kerülhet Canova alkotó keze alá."

„Müvei ép oly sokfélék, mint rendkivül számosak. Noha a szobrász müvészetének bizonyos korlátai vannak, s ő sohasem követheti föltétlenül eszméit, mert mindig számitásába kell vonnia az anyagának sulyát, tömörségét, törékenységét: azt kell mégis hinnünk, hogy Canova soha sem jön legkisebb zavarba, s nem ismer akadályt, mikor folyvást uj szobrokat, uj testidomulásokat és uj csoportokat gondol ki. Könynyen teszi ő ezt, s ha ezt a nagy változatosságot magunk előtt látjuk, szinte azt kell hinnünk, hogy az nem is nehéz. A nők egész lényökben mást mutatnak, mint a férfiak, olyan puhák, gyengédek, mintha egészen más kő volna! Lányai olyanok, hogy az embernek beléjök kell szerelmesedni. Én rajtam ez bizonynyal megtörtént volna, ha különben is nem lettem volna már egy márványhölgybe szerelmes! Melyik nagyobb őrültség, az én hideg szerelmesem nézésébe, vagy Velencében az Aldrici ur Hebejébe merülni el bámészkodva? Biz'isten, nem tudom."

„Canova különben e un cavaliere, un marchese! Valjon Praxiteles és Appollodórus marquisk voltak-e?

Az ő müveinek sora, ismétlem, szinte végetlen. Berio Venusa Nápolyban, ama Hebe Velenczében, a két Gladiator a Vatikánban, a Perseus, az alvó Venus, kit Amor tolébreszt. Ez utóbbi az angol kormányzó herczeg tulajdona. Most mássát csinálja, de nem fogja befejezhetni, testének bizonyos domboru részén egy fekete ér mutatkozik, mely a kőben rejlett. Én szörnyen sajnálom, de ő kérlelhetetlen, s oly annyira, tulbecsüli ama testrészt, hogy azt állitja inkább, akármi a világon legyen szürkére és feketére tarkázva, csak az ne. Oly egyszerü s oly megható, igazán csoda mü! — Amott van egy hatalmas Centaur, megy Milánóba. Rossy szellemdus képe s Washington angolos képe — egymásra néznek. Amaz a Muzsák társaságában élt, ez — kevésbé jó társaságban. Itt van Mária Lujza s vele szemben F. Leopoldine, mindkettő jócskán hizelegve. Tovább menve ismét egy Hébét látok, gyönyörü, szinte kéjt lehel. Vannak mégis nők, a kik szebben megtermettek, mint maga Venus, — legalább hitem szerint, s meg is mernék esküdni reá; de olyan szép férfit, minő a belvederi Apolló, nem ismerek egyet se!"

„A Paris, az Amor és Psyche, s végre a Terpsychore Malmaisonban, mely most az orosz császárné, véghetetlenül elbámultak, s valóban boldognak tartom azt az embert, a ki Canovától birhat egy szobrot." Legnagyobb szerencséjére *eladó*, e mühelyben épen semmi se volt: üres erszénynyel nem folytathatta volna utját. Hiába tanulmányozta előre Anacreont: nem láthatta volna Athént és Chorynthot!

A Terpsichore egy másolatát megrendelte a bajor király, a ki szivesen áldoz müvészi tárgyakra nehány forintot: de utóda — sokkal többet fog áldozni. (Ez volt a hires Mecaenás Lajos, kinek sikerült a kietlen Münchent egy német Athenné varázsolni át!)

Egy Hercules a Torloni palotát ékesiti. Egy Béke Oroszországba ment. Egy Napoleon Angliába Több kisebb darab Spanyolországba. Igy minden vidék, minden ország Canova egy-egy teremtésével büszkélkedik."

Megemlékezik még ezen alkalommal Camuciniről és Bartholdiról, a mely utóbbi Metternich barátságával szeretett dicsekedni, stb.

Több évvel később Bécsben az akkor virágzó Dannäckernél rendelt meg egy basrelieft. A levél, melylyel a müvész ez

„adományát“ megköszönte, mintául szolgálhat bármely mecenáskodó nagy urnak, s azért legyen szabad azt mintegy befejezésül, ide igtatnom: „Édes Dannäcker! Kilencz havi távollét után -- irja nov. 15. 1823. — „ide megérkezve, kimondhatatlan örömömre itt találtam ön dombor művét. Habár avatatlan vagyok, de biztosithatom, hogy nálamnál nagyobb hévvel és szeretettel senki se karolhatja föl az ön költői lelkének ezen alkotását. Ugy vagyok meggyőződve, hogy én csak a kőnek az árát fizettem meg, mert ahoz nem vagyok elég gazdag, hogy olyan művészt, mint ön megjutalmazhassak. Ha önnek netán örömet szerez az a gondolat, hogy egy nagy tisztelőjét örök hálára kötelezte le s egy soha az életben meg nem fizethető ajándékkal lepte meg: ugy ön iránti tartozásom némileg kevesbednék. A legőszintébb érzelemmel mondok önnek köszönetet, egyuttal Bécs városa, Ausztria nevében s a meddig a művészet országa terjed, az ön geniusa e kedves alkotásáért. Tiszteljen meg barátságával, s tartson meg emlékében,“ sat

A két költői lélek közül, melyik van ezzel jobban megtisztelve?!

Még 1829-ben gr. Károlyival tett külföldi utazása alkalmával is Stuttgardban meglátogatta az agg művészt. Ez örömében átkarolta és megcsókolta őt.

Hogy egy magyar művészt, e névre érdemest, még lelkesebben karolt volna fel, az iránt nem lehet kétségünk!

Zichy Antal.

Olaszországi ut.*)

A Stelvio-hegygerincen keresztül jutottunk át az alpesi hüvös völgyekből Európa kertjébe, a Comótóhoz. A Cadenabbiába szálltunk, nappal kirándulásokat tettünk jobbra-balra, a Villa Sommarivába, hogy Thorwaldsen hires remekművét, Nagy Sándor bevonulását Babylonba, az ujkor legszebb dombormüvét lássuk, mely a főterem párkányzatát képezte; a Villa Melzibe, hol nagybátyám, Napoleon nagy tisztelője, a császár emlékeiben gyönyörködött; Bellagioba, honnét a kilátás a tó három elágazó részére legbájosabb, este pedig a kertbe ültünk le, narancsfák alatt, a holdvilágban tündöklő tó partján. Azt hittem tündérországban vagyok, a déli ég, a lágy levegő, a buja növényzet, a kristálytiszta tó s a hegyek merész körrajzai ugy hatottak reám, hogy akaratlanul felkiálték:

Iste terrarum mihi praeter omnes
Angulus ridet!

Egy öreg angol hallotta horatiusi idézésemet, megszólitott s beszélgetni kezdett velem; ugy látszott, hogy roszaló nézeteim Angolország chinai politikájáról nagyon mulatják, mert komolyan igyekezett jobb véleményt ébreszteni bennem az angol keleti politika iránt, mint a minőt az Augsburgi Allgemeineből meritettem. Másnap megtudtam, hogy az öreg ur Ellis, angol hadügyminister volt.

Comóban, Milanóban, Bresciában, Veronában nézegettük a templomokat, középületeket s municipalis muzeumokat; egy uj eszmekör nyilt meg előttem, láttam oly országot, melyben az állami élet megszüntével, a municipális élet fejlett ki, hol minden városban a legelőkelőbb férfiak álltak a határok közt mozgó helybeli administratio élére, s mindenütt találkoztak áldozatkész polgárok, kik muzeumokra s közintézetekre nagyobb összegeket ajánlottak fel, s kik szülővárosuk csinjában keresték dicsőségöket. A mezőségen ez időben rosz lábon állt a közbátorság, az utazást Lombardiában veszélyesnek tartották; mindenütt szó volt utonállókról, s a gyorskocsit (velocifero) mindig lovas zsandár kisérte, mi elégségesnek tartatott az utasok biztosságának megőrzésére, mert a rablok ugy üzték mesterségöket, hogy az országutat szegélyző kukoricaföldek közül kiugorván, kötelet emeltek a lovak elé s igy megállitván a kocsit kirabolták az utasokat A zsandár ily esetben nem gondolt az utonállókkal, hanem elvágta kardjával a kötelet, s a kocsi tovább robogott Szinte sajnáltam, hogy ilyféle kalanddal nem találkoztam.

Páduában nem álltunk meg Giotto, Avanzo és Aldighieri frescóinak megszemlélésére, Fejérváry nem szerette a trecentista művészetet: mint igazi mükedvelő, ki

*) „Életem és korom.“ Irta Pulszky Ferencz. — 1880. Ráth Mór kiadása.

a mütörténelemre nem figyel, csak a XV-ik század végének s a XVI. kezdetének müveit tudta élvezni. Én is csak sokkal később tanultam megbecsülni s csodálni Giottót s iskoláját, sőt hozzá szoktatva az óvilág plastikájához nem fogtam fel a keresztény szobrászat szellemét, még Donatello, Mino és Verocchio müvein sem melegedtem föl; tökéletes pogány voltam, nem keresztény, s a képekben is azokat értettem meg leginkább, melyek II. Julius és X. Leo alatt jöttek létre, midőn az egyház is pogánnyá vált. Nem is titkoltam ellenszenvemet a komoly irányu kereszténység ellen, mely első föllépésénél szétrombolta az ókor remekeit, s a reformatiókor ismét dulásokban s képrombolásokban nyilatkozott. Steinbüchel és Böhm tanitottak később arra, hogy méltányoljam egyrészről a müvészet bimbóját a trecentistáknál, nemcsak kifejtett virágát, s megértsem a régi keresztény müvészet bensőségét, más részről fölismerjem az ujkor világnézetének, a protestantismusnak hatását XVI-ik század naturulismusában, mert az ujkornak, a protestantismusnak szelleme lengi át nemcsak Rembrandt, hanem még Caravaggio, Rubens és Murillo müveit is mind a mellett, hogy ezek a jezsuiták által inspiráltattak; mert mind ezek szakitnak a renaissance nemes ideálismusával, s kizárólag a természet utánzására adják magokat. A müvészek lángesze azóta a felfogás hüségében, a jellemzés élénkségében a szinezés bájában s a világitás mesterségében nyilatkozik, nem többé a plasztikai compositióban s az alakok eszményi kifejezésében.

Velencze hatalmas mélabus benyomást tett reám, a néma csatornák, a koporsó alaku fekete gondolák, a szétmálló paloták, a szent Márk templomának keleti fénye, a dogepalota szabálytalan nagyszerüsége s régi müemlékei, melyek oly éles ellentétben álltak mostani lakóival, az osztrák tisztviselőkkel, oly annyira hatottak reám, hogy néha csaknem mint egy alvajáró bolyongtam a szük utcákon, elmélyedve a köztársaság korába, mig a fehér egyenruha fel nem költött álmaimból. Szerettem tanulmányozni a régi képeket s emlékeket, mi akkor könnyebb volt mint most, mert a Manfrin s a Barbarigo képcsarnokok még egész épségökben álltak fenn, a Pisani palotában láttam még a hires régi ház legnagyobb kincsét, Paolo Veronese talán legszebb képét, Dárius fogoly családját Nagy Sándor előtt. A Grimani gyüjteményeladó volt ugyan, de még egész terjedelmében tanulmányozható, részint San Quirico müárusnál, részint a családi palotában. Azóta mind e mükincsek szétszedettek s a világ minden részébe vitettek Pétervárába és Londonba, Párisba, Bécsbe, Berlinbe. A müvelt világ folyvást gazdagszik Olaszország mükincsei által, pénzével kicsalogatja a képeket, szobrokat s dombormüveket szülőhelyökről, s e mellett el szereti felejteni, hogy összes müvelődését a XIV-dik század óta a XVII-dikig Olaszországnak köszöni, s hogy irodalma és müemlékei nélkül izlése mostanig barbár maradott volna. Látván az osztrák administratiót Velenczében, természetesnek találtam, hogy II. Julius pápa szavai: „Fouir i barbari," ki a barbárokkal, századokon visszhangra találtak minden hazafias olasz kebelében, s a mit egy nemzet századokon keresztül erősen óhajt, az végre be is teljesedik, 1833-ban azonban nem sejtettem, hogy látni fogom Olaszország egységét.

A velenczei iskolának s nevezetesen Tizian Assuntájának szinezetbája nyitotta meg szemeimet s keblemet a festészet remekeinek megértésére s átérzésére. Münchenben még a középszerü római szobrok és dombormüvek is mélyebben hatottak rám, mint Milanóban Rafael szüzies Sposaliziója, de Tizián ecsetének hatalmas varázsa levette szemeimről a hályogot. Bellini Madonnái elő kezdték készíteni kedélyemet a keresztény festészet élvezetére, Bolognában megszerettem már a gyöngéd, habár erőtelen Francesco Franciát, a komoly Peruginót, s a szépség ne-továbbját Rafael Santa Ceciliájában, a mint az angyalí kar harmoniájának hallatára rajongva fölnéz a mennyekbe s elejti földi zeneszereit, mialatt a megtért bünös szentek, szent Pál és szent Magdolna, magokba térve, mély gondolatokba merülnek. Szent Domokos templomában ismét Michel Angelo leggyöngédebb müve, a térdeplő kis angyal előtt nem tartóztathattam magamat,

hogy e remekművet meg ne csókoljam. — Florenczben Michel Angelo nagyszerüségét uralta lelkem s Rafael tiszta szépségét; órákat töltöttem mindennap a két galeriában, uj meg uj eszmék keletkeztek agyamban, s néha nem tudtam mind ezt magamba zárni, s ismeretleneknek is, kikben müérzelmet gyanitottam. ciceroneként magyaráztam meg a müvészet emlékeit. Ily alkalommal találkoztam egy olasz abbátével, ki hallva szavaimat, meghitt, nézzem meg képeit házánál; ez Celotti volt. akkortájban egyike a leghiresebb müértőknek, kinek révén nehány kitűnő kép jutott a berlini galeriába, a Louvreba s a Pinakothekába.

Mind ez folytonos izgalomban tartott, de Hollender barátomnak meglehetősen unalmasnak látszott. Ő a népéletet szerette inkább tanulmányozni, mint a régi képeket, s nézte, mikép tódulnak a flórenczieck a cascinékbe, miként mulatnak közhelyeken, s minő darabokat adnak a szinházban. mi megint engemet keveset érdekelt, mert este a nap benyomásai után oly kimerültnek éreztem magamat, hogy a szinházban elaludtam.

Markó Károly, a kitünő festész, mindjárt fölkereste nagybátyámat, a mint megérkezésünket megtudta, mert Fejérváry

Izsó Miklós.

volt e hires hazánkfiának első védője. Markó Pesten az egyetemnél mérnöki pályára készült, és üres óráiban gouache tájképeket festett, melyeket Müller müárusnak potom áron adott el. Ép ott volt a boltban, midőn látta, hogy Fejérváry egy ily képet háromszoros áron vett meg, elment tehát hozzá és bemutatta képeit az aggteleki barlang szebb részeiről. Báró Brudern megvette ezeket, mert fölismerte a fiatal

ember tehetségét, Fejérváry pedig Brudernnel, gróf Károlyi Györgygyel és gróf Andrássy Károlylyal s Györgygyel évi dijat adtak neki, hogy Bécsben kiképezhesse magát az akadémiánál. Markónak azonban müvészi szeszélyei voltak, összeveszett az akadémiai tanárokkal, felhagyott a festéssel s elefántcsontpapirt gyártott, milyet akkar csak Angolországban tudtak készitteni, s igy elkedvetlenitette pártfogóit. Csak nagybátyám nem hagyta el, s végre ujra kieszközölt számára ösztöndijt, hogy Rómába mehessen, hol tehetségei rövid idő alatt ugy kifejlődtek, hogy közelismerésre talált, sőt midőn a német festők az öreg Koch jubileumára az agg müvésznek ezüst koszorut nyujtották át, ő azt Markó fejére tette, mint ki az ily kitüntetést leginkább megérdemli. 1833-ban már hires festész volt és senkinek protectiójára nem szorult, de azért nem feledte el első védőjét, Fejérváryt, kivel mindig jó barátságban maradt.

Pulszky Ferencz.

A „Busuló juhász“ külföldön.

(Egyuttal néhány vonás Izsó Miklósról).

Az első hazai genre-szobrász, a mint Izsó Miklóst a szigorubb kritika nevezni szokta, sok kiváló müvész ama kitünteté sében részesül, hogy most halála után jobban terjed hire, s inkább elismerik, mint a mikor élt. A hazai szobrászatra nem érdektelen az, hogy a müvész özvegyc a „Busuló juhász“ gipszöntvényeiből évenkint nagymennyiségü példányt szállittat külföldre, a hol e magyar életképies szobor mind nagyobb hóditást tesz. Bizony minden föllengző nagy ambitiója, minden merész álmai mellett sohasem hitte volna Izsó Miklós, hogy egyszerü juhásza alig egy-két évvel halála után Bécs, Berlin, Páris, London sőt New-York előkelő salonjaiban is diszelegni fog.

Magyarország a specialitások hazája, Petőfi költészete, Jókai regény-világa, Blaháné dalolása, Munkácsy festészete — mind oly jelenségek, az eredeti, kiváltságos genius oly nyilvánulásai, melyeknek nincs párjuk s mely a magyar karakter legszebb vonásait foglalják egybe. Ily specialis müvészeti jelenség Izsó szobrászata is, a mint genre-müveiben s különösen a „Busuló juhász“-ban a leghatározottabban kifejezést talált. De e szobor nemcsak, mint a magyar typust ábrázoló mű képes hóditani. Ami e magában véve kis szabásu alkotást becsessé teszi, az a jellemzés finomsága, erőteljessége. A magyar juhász sajátságos öltözete specialis jellege, első sorban a ritkaság érdekével hat ugyan s kétségkivül ennek köszönheti általános kapósságát is; de a tiszta müvészeti tényezők ép oly tökélyes összhangban hatnak e müben.

Izsó Miklóst egy jeles birálónk néhány év előtt szigoruan itélte meg; s kétségtelen igaz, hogy azok a kik vele együtt a monumentalis szobrászat terén sokat vártak tőle: előbb utóbb nagyon csalódtak volna. Sem a debreceui Csokonay emlék, sem a szegedi Dugonics szobor (az utóbbit már Huszár Adolf fejezte be) nem felelnek meg a magasabb stylnek s a müvész inkább csak genre-szerüen jellemzé e két irót. Annál kiválóbb tehetség az életkép terén. Mint ilyen az első hazai szobrász, kit egyhamar nem mulnak felül. Ferenczy István óta, kitől sokat remélt a nemzet, de csalódnia kellett benne, a „Busuló juhász“ szerzője volt az, ki a hazai szobrászatnak jövőt igért biztositani. De neki még élete sem volt a gondoktól biztositva. Egész müködése, küzködések, fáradozások hosszu sivár láncolata: s a mikor fordulat állt be viszontágságos életében tetterejét, lobogó müvészi szenvedélyét megtörte a halál.

A müvész 1840-ben Borsod megye D.-Horváti nevü helységében született. Müvészi ösztöne már a sárospataki iskolában jelentkezett. A forradalom után Rimaszombatba ment Fereczy Istvánhoz, ki ott meghasonolva töltötte napjait. Első oktatója tehát e hajótörést szenvedett, valamikor nagy hirnek örvendett müvész volt. Mestere halála után 1856-ban Izsó M. Pestre jött s eleinte egy kőfaragó műhelyben dolgozott. Később Bécsbe ment Gasser szobrászhoz, kinél később Huszár Adolf is tanult. Itt negyedfél évig müködött s a többi közt Széchenyi két márvány mellszobrát készité. Majd Münchenbe sikerült mennie s ott alkotta meg „Busuló juhász“-át, melynek eredetije a nemz. muzeumban van.

E szobron az idealismusnak nagyobb tér jutott, mint a realismusnak; de következő életkép-csoportjában a „Fonóházi jelenet"-ben, valamint a „Részeg pór" cimü alakban oly tiszta realismus nyilatkozik, mint Petőfi Sándor bármely népies életképében. A „Haldokló honvéd" szintén jobb alkotásai közé tartozik a müvésznek

De nemcsak genre, hanem az arcképezés terén is kiváló tehetség volt Izsó Miklós. A jellemzés ereje minden mellszobrán nyilatkozik. A nemz. muzeum csarnokában Fáy András, Pákh Albert, Zrinyi Miklós, a költő, Arany János, Eötvös József képmásai mind az ő vésőjét dicsőitik. S e müvekben a magyar jelleg is tisztán és jól hat. Csak a monumentalis müvészet terén nem birt egész teljében érvényesülni tehetsége. A Szécsenyi-szobor s a Petőfi-emlék mintái kevésbé sikerültek; amannak kivitelével Engel Józsefet bizták meg; az utóbbinak befejezésében megakadályozta a halál. De Izsó Miklós hirneve igy is fönnmarad s ezt nem csak széles e hazában, hanem a messze külföldön, sőt az oceánon tul is egyetlen egy müve, a „Busuló juhász" hirdeti.

Berényi László.

A mücsarnok kiállitása.

Végre valahára, hosszu várakozás után megnyilt ismét a sugáruti ékes palota Ennek termeiben ugy sincs valami jó világitás: azért a rendező bizottság jó sokáig késett az őszi tárlat megnyitásával, hogy a közönség a téli rövid napokban még kevésbé lássa a müveket. Bizony a képzőmüvészeti társulat uj intézői nagyon elégtelen bizonyságot adnak arról, mennyivel jobban értik a hazai müvészet érdekeinek emelését, mint az előbbi választmányi elnökség. De hisz a mostani választmányi elnök ellen nincs is kifogásunk; Barabás Miklós jeles vaterán müvészünk, tiszteletet keltő odaadással és lelkiismeretéssel végzi sulyos teendőt, de mellette más tag urak is vannak, a kik ugyancsak gyámoltalanok most, hogy derekas eredményt kellene felmutatniok.

A mostani kiállitás nem jobb, sőt fogyatékosabb, mint akármelyik előbbi, a mü csarnok megnyitása óta. Különösen feltünő hogy azok, kik mindig a külföldi képek ellen lármáztak, most oly tárlatot hoztak létre, melyben a magyar müvek épen nem válnak ki. A szép számu hazai képek közt igen kevés a valóban sikerült, maradandó becsü alkotás pedig alig van egy is. A legtöbb hevenyében készült tanulmányféle, melynek hatása nem több egy-egy vázlat iál.

Különösen feltünő, hogy a rendező bizottság, mely pedig fő feladatául tüzte ki, hogy a külföldön élő s hazai viszonyaink miatt duzzogó müvészeket kibékiti egyetlen egy müncheni, vagy párisi müvészt nem birt megnyerni a tárlat számára; dacára annak, hogy majdnem mindegyiknek kész képek állanak rendelkezésére.

A tárlat főbb müvei, melyek vonzerőt vannak hivatva gyakorolni: mind külföldiek. Több igen hangzatos névvel találkozunk a müvek jegyzékében, de e neveket nem a legjobb alkotások képviselik. A mit a kiváló müvészek Münchenben a lefolyt nemzetközi tárlaton kiállitottak, annak csak szerényebb részét küldték el, mig a java képek a bécsi művészek háza s az osztrák müegylet termeit diszitik.

De lássuk a hazai müveket.

A sikerültebb képek egyike Ligeti Antal „Tiszai árviz"-e, melyet még készülése idejében ismertettünk. A mitől féltünk: azt a jeles müvész nem kerülte el: befejezett képe oly élénk világitásu, hogy akár keleti tájképnek válik be. Ez árvíz akár Palesztinában lehetne, oly exoticus a hangulata. A keleties jelleget különben már megszoktak e festőnél, oly lényeges vonása ez modorának, mint a gondos és lelkiismeretes kivitel. Markó András, ki a külföld magyarjaihoz tartozik két müvet küldött. „Capri" cimü tájrészlete üde felfogásról tanuskodik, „Sorrentó"-ja pedig a hangulata által hat. — Különös figyelmet érdemel, Lotz Károly „Rákospalotai hid"-ja, melyet a müvész közvetlen a természet előtt vetett vászonra. A patakban fürdő gyerekek csoportja élénk tetszetős részlet s a táj részlet szintoly erőteljes és jellemző. E jó tulajdonságok teljesen ellensulyozzák az itt-ott mutatkozó nyerseséget, melytől Lotz Károly kevés kisebb müve

ment. Ugy van ő, mint a legtöbb ujabb fresko-festő. A nagy styl, a nagy vonásu rajz, a széles ecsetkezelés idővel megköti fogékonyságát a részletező kivitel iránt Másik két müve is többé-kevésbé hiven tönteti föl a mester sajátos modorát.

Veterán müvészünk Barabás Miklós „Koritnyicza" cimü tájképe, érdekes vizfestmény. Barabás valamikor hires volt az aquarell-festés terén s különösen arcképei (gróf Batthyáni Kázmér, báró Eötvös József s mások, melyek a müvész jubiláris kiállitásán méltán feltüntek) a legjobb hasonló angol müvek mellé sorozhatók. Nálunk a daguerotypia s a fényképirás meghonositása előtt: nagy divatban volt az aquarell s Barabás Miklós ily müvek egész sorát festé. Most elgyöngült szemei csak ritkán engedik meg, hogy az egykor annyira kedvelt technikát gyakorolja. Emlitett tájképe finom ecsetkezelést mutat. Két régi müvészünk Brodszky Sándor és Molnár József, mint minden alkalommal, ugy most is szép számu müvekkel vesznek részt a kiállitásban. Amannak „Hegyszoros" cimü képe mind a rajz szabatossága, mind gondos szinezése által érdemel figyelmet; az utóbbi a táj és genreképek egész sorával van képviselve, melyek mind igen tetszetősek s a régi, inkább sima, mint üde, inkább gondos, mint hatásos irány termékei. Brodszky még sokat megőrzött régi derekas tehetségéből s egyik-másik müve most is bizonyos jó megállapodást képvisel. Molnár már gyakran modoros, önmagát ismétli s az igazi ihlet ritkábban jelentkezik nála. Ennek oka különben sok részt az volt, hogy a müvész az utóbbi években teljesen visszavonulva élt Ujpesten s a müvészeti élet üditő, lelkesitő áramlatát nem érezte. Most, hogy a fővárosba költözött: munkakedve és tehetsége is felpezsdül majd. Kivánatos volna, hogy mind ő, mind Brodszky több pártolásban részesüljenek. Ez utóbbinak tájképei mindig kedveltek voltak; Molnár pedig az egyházi festészet terén is kellő sikerrel müködik.

A fiatalabb tájképirók közt Kacziány Ödön „Kerti jelenet" cimü képével némi haladást tanusit. Az uj nemzedék kevés tagja keltett még néhány év előtt is annyi reményt, mint ez értelmes fiatal festő; de a várakozásoknak csak lassan és nehezen felel meg, a minek okát a fiatal müvész mostoha viszonyaiban kell keresnünk. Mint annyi más képirónk, ő is a rajztanári teendők sivár befolyása alatt kijózanul. Egy vidéki városkába számüzve, elszakadva a müvészeti élettől: még a rendkivüli tehetség is elkallódik. Kacziany Ödön azonban küzd s most kiállitott képe mutatja, hogy ambitióját még nem vesztette el.

Tölgyessy Arthur tehetségesebb, szorgalmasabb müvészeink közé tartozik. A nyár folyamában Szolnokon egész sorát készité a tanulmányoknak s hogy ezekből mily érdekes képeket fest, mutatják a tárlatban most kiállitott müvei. Ezek közt legérdekesebb s leghatásosabb a „Zagyva partján" cimü. Két másik müve is igen sikerült. Jó felfogás és gondos kivitel jellemzik, azokat. *Aggházy* Gyula „Hazatérő aratópár" cimü genreképén a táj hangulata ép oly vonzó, mint a mily jellemzetes a két alak. A fiatal müvész ez idylli képeiben a compositió is mindig bevégzett. Kivánatos volna, hogy nagyobh szabásu vázlatai közül is egyikét-másikát feldolgozza — *Spányi* Béla néhány jól sikerült nyirfaképe után, hiven ragaszkodik e felkapott thémához s két év óta minden festvényén ott tarkálnak a nyirfák. Tagadhatlan, hogy Spányi Béla minden ily képe jól hat, s a természet közvetlen felfogását mutatják. Félünk azonban, hogy modorossá válik. Mostani képe: „Május havában" terjedelmes és hatásos tájrészletet tüntet föl, mely elismerést érdemel. Ugylátszik nem egészen kész s a staffage-alakokkal még tartozik a müvész; némi napsütés is el kellene a képben. Mind e pótlások után e mü is a jeles tehetségü festő legjobb alkotásai közé fog tartozni.

A történeti irányt *Orlay* Soma képviseli egy képével. Gonddal készült mü, de inkább csak genre; a magasabb stylt nem érte el. *Kovács* Mihály „Fürdő nők" cimü képe sikerült. *Vastagh* György egy: „Tanulmányfej"-e saját nejét tünteti föl ó német jelmezben. E müről már dicsérőlegmegemlékeztünk, most, hogy egészen kész ó tulajdonságai csak annál jobban tünnek

IZSO MIKLOS MÜVEI.

I. Akadémiai végzettsége előtt készült munkák

1852 - 1860.

Rimaszombatban, Jánosiban, Várgedén, Rozsnyón, Losoncon, Jakovetz Antal kőfaragómester segédeként különféle kőfaragómunkák.

Ferenczy István rimaszombati mütermében segédkezés a mester következő müveinek faragásában:

Szathmáry Király Pál siremlékének /Jánosi/ koszorukkal diszitett kőtalapzata.

Forray István siremléke, mely Ferenczy halála után befejezetlenül került Soborsinba, hol utóbb elkallódott.

Kazinczy Ferencz fehér márványszobra, mely befejezetlenül jutott a M. Tud. Akadémia tulajdonába.

Kölcsey Ferenc kis mellszobra, melyet Ferenczy mintája után faragott.

Ifjukori munkái még:

Alvó gyermekfej. Ifj. Jakovetz Antal gyermekkori képmása, gipsz, a Gömörmegyei Muzeumban.

Delfinen nyargaló Arion. Másolat, gipsz, u.ott.

Nyugvó oroszlán. Gipsz, u. ott.

Almási Balogh Melanie keze. Fehér márvány, Szépmüv. Muzeum.

Nagyatyjának arcképmeddaillonja, gipsz, Szépmüv. Muzeum.

1856-57-ben a pesti Lánchid vámszedő házainak kőfaragó munkáit végezte.

1859-ben elkészitette Lendvay Márton álló szobrának tervét, amelyet a szobor pályázatánál mellőztek.

1859-1860. a müncheni akadémián készültek: Cicero, Egy római szenator, Adonis, c. mellszobrai, a Medici Venus, Psyche és Férfi akt c. munkái.

II. Mellszobrok, emlékszerü álló szobrok, népi kompoziciók...

Széchenyi István márvány mellszobra Johann Gasser mintája után a Széchenyi család részére. Bécs, 1859.

Ugyanaz a bécsi magyar technikusok költségén a M. Tud. Akadémia részére. München, 1860.

Johann Meixner bécsi szobrász tervei szerint faragta a kalocsai székesegyház Szent István és Szent László szobrainak márványtalapzatába illesztett márvány reliefeket: "Astrik érsek átadja Szent Istvánnak a koronát" és "Szent László átadja a kalocsai érseknek a kalocsai és bácsi érsekségeket egyesitő okmányt." /Lásd: Winkler Pál: a kalocsai főegyház 1010-től napjainkig. Kalocsa, 1929. 103-104. l. képekkel./

A puszták furulyása, vagy Furulyázó pásztor. München, 1860. Máriaüveg. Egy - egy gipszöntvénye készült még Szily Kálmán és Szmrecsányi János számára is. Izsó első önálló müvészi alkotása és egyben a legelső szobor a magyar népéletből.
1861-ben szerepelt a Pesti Müegylet kiállitásán "Juhász" cim alatt. A helytelen cim miatt egyes életrajzirók azonositották következő müvével.

Busuló juhász. Mintája: Buda, 1860. Márványba faragva: München, 1861. Kiállitva a Pesti Müegyletben 1862. juniusban "Magyar pásztor" cimen. A márványpéldányt kertje diszéül Gschwindt Mihály pesti gyáros rendelte, kivel a tulajdonjog miatt Izsó perbe keveredett. A pert a gyáros nyerte meg, ki a szobrot önzetlensége jeléül 1864-ben a Nemzeti Muzeumnak ajándékozta. Izsó a szoborról gipszöntvényeket készitett s azokat 40 forintért árusitotta./ Vas. Ujs. 1867. 340.l./ Az Izsó-bizottság, amely a müvész

halála után szobrainak értékesitésére alakult, a Busuló juhász gipszmásolataiból 1876-ban 10 forintjával 175 példányt adott el. /Vas. Ujs. 1876. 365.l./ E másolatoknak külföldön is akadtak vevői. 1871-ben Izsó Pulszky Ferenc biztatására egy ujabb márványpéldány faragásába kezdett, de nem fejezte be. A müvész halála után özvegye az Izsó bizottság jóváhagyásával egy Antonio Petten nevü olasz szobrásszal fejeztette be a félbemaradt másolatot, mely a pesti nőképzőintézet zöldfa-utcai székházába került. /Lásd: Reményi Antal: Izsó és Hölzl. Bp. Hirl. 1903. okt. 25./

Arany János mellszobra, gipsz, Pest, 1862. Gipszmásolatait 20 forintért hozta forgalomba.

U. az, szárhegyi fehér márványból. Pest, 1873-74. Hagyatékából vette meg a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a M. Nemzeti Muzeum részére.

Arany János feje, gipsz. Ernst Lajos 1898-ban ajándékozta a M. Nemzeti Muzeumnak.

Balogh Zoltán képmása, gipsz, tojásdad alaku medaillon, 1862. Az ábrázolt özvegye ajándékozta a M. Nemzeti Muzeumnak 1879-ben.

Egressy Gábor mellszobra, gipsz, 1862. Több példányban készült; egy-egy példánya a Szépmüv. Muzeumban, a debreceni, kassai muzeumban és a miskolci ref. gimnáziumban; fehér márványból 1867-68-ban faragott példányát a M. Nemzeti Muzeum részére vették meg.

Váradi Fekete Dezső képmása. Ovális alaku medaillon, gipsz, 1862. /Müvészet, 1913. képpel./

Tóth József szinmüvész mellszobra, gipsz, 1862.

Lisznyai Kálmán halotti maszkja, gipsz, 1863. /Szépmüv. Muzeum./

Lisznyai Kálmán mellszobra, gipsz, 1863. /Vasárn. Ujság, 1913. 456. l./Egy elfelejtett szobrleleplezés. Lisznyai Kálmánról. Képpel./

Korniss Ádám gróf mellszobra, gipsz, 1863.

Bernáth Gáspár mellszobra, gipsz, 1863.

Fáy András mellszobra, gipsz, 1863.

U. az márványba faragva, 1867. a Pesti Hazai Első Takarékpénztár tulajdona volt.

Pannónia, amint kiterjeszti kezeit fiai fölött. Szőrterv a M. Tud. Akadémia épületére, agyagból, kivitelre nem került, 1863.

Megyeri Károly szinművész mellszobra, Márvány, 1863-64. a Nemzeti Szinház részére. Gipszöntvénye a hagyatéki kiállitáson szerepelt.

Fonóházi jelenet, gipsz, 1864. /Képe Marastoni József kőrajzában: Az Ország Tükre, 1864. 196. l./ 1886-ban megvette a M. Nemzeti Muzeum. Márványba faragását megkezdte, de nem fejezte be. Halála után talán ezt is özvegye fejeztette be Antonio Petton olasz szobrásszal, s azonos azzal, mely Izsónak az Ernst Muzeumben 1925-ben rendezett emlékkiállitásán szerepelt. 1874-ben bronzbaöntésére kapott megbizást az államtól, de bronzbaöntése elmaradt.

Magyarország cimere és 8 feliratos márványtáblát tartó térdelő géniusz szobra a M. Tud. Akadémia palotája főhomlokzatának diszitésére, 1864.

Mándi Márton István mellszobra a pápai ref, kollégium részére, márvány, 1864.

Mosolygó parasztleány /Magyar pórnő/, mellszobor, gipsz, 1864. Szépmüv. Muzeum.

Révai Miklós egész alaku álló szobra a M. Tud. Akadémia épületén. Terracotta, 1864. /Vasárn. Ujs. 1893. 577. l. képpel./

Révai Miklós mellszobra a berlini tud. akadémia részére. 1864. Terracottában való kivitelezésével egy berlini szobrászt biztak meg.

Zrinyi Miklós. Br. Vay Miklós mintája után márványba faragva a bécsi fegyvertár részére. Bécs, 1864 /?/.

Almási Balogh Pál mellszobra. 1864. A M. Tud. Akadémia tulajdona.

Stüler Frigyes Ágost berlini épitész, az Akadémia palotája tervezőjének márvány mellszobra. Schievelbein Hermann német szobrász eredetije után, Pest, 1865. az Akadémia tulajdona.

Demidoff Ruprechtné márvány mellszobra. 1865.

Több alakos dombormü egy halasi sirkápolna számára. 1865. /E két utóbbiról: Nefelejts c. szépirod. lap, 1865. 316. l./

Kristen László arcképe, relief, 1866. a Rimaszombati Muzeumban.

Széchenyi István pesti szobrának pályaterve. 1866. /Vasárn. Ujs. 1866. 177.l. Székely Bertalan rajza nyomán készült fametszettel./

Széchenyi István kis álló alaku szobra, a budapesti Széchenyi szoborpályázaton szerepelt minta gipszöntvénye, a M. Tud. Akadémia Széchenyi-Muzeumában; egy-egy további példánya a Szépmüv. Muzeumban és a soproni muzeum Széchenyi-szobájában. Mátray Lajos szobrász a soproni Széchenyi szobrot e minta figyelembevételével mintázta.

Vécsey Károly tatai lelkész siremléke, Izsó rajza szerint készült, 1866. /Nefeljts, 1866. 266. l./

Csokonai Vitéz Mihály mellszobra, gipsz, tanulmány az emlékszoborhoz. Pelsőc, 1866.

A debreceni Csokonai szobor kismintája, gipsz, Pelsőc, 1866. /A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve, 1942. 93-94. l. Izsé Miklós levele Csanak Józsefhez./

Csokonai debreceni bronzszobra. Nagy mintája készült 1867-ben Debrecenben, öntötték Münchenben, leleplezték 1871-ben. /Csokonai szobor-emlék. Debrecen. 1871. Képpel./

Palóczy László miskolci siremlékének terve, mely kivitelre nem került, de ötletét a kivitellel megbizott br. Vay Miklós szobrász felhasználta. Gipsz, 1868.

Kray tábornok képmása, carrarai márvány br. Vay Miklós mintája után, Bécs, 1868.

Pákh Albert halotti maszkja, gipsz, Pest, 1867.

Pákh Albert mellszobrának kis mintája, Debrecen, 1867. Gipszben sokszorositva darabját 5 forintért árusitotta

Pákh Albert életnagyságu mellszobra. Márvány, Pest, 1868. Eredetileg Pákh siremlékére szánták, majd a Nemzeti Muzeumnak ajándékozták.

Zrinyi Miklós a költő mellszobrának gipszmintája, 1868. Állitólag 12 példányban készült. Egy aranyozott gipsz példánya a M. Tud. Akadémia tulajdonában. Államköltségen márványba faragva, 1869. a Nemzeti Muzeum részére. 1870-ben Zalavármegye is rendelt egy carrarai márványból faragandó példányt, miután a gipszöntvényt már előbb megszerezte. /Vasárn. Ujs. 1870. 249. l./

Verbőczi István mellszobra, gipszminta, 1870. A kultuszminiszter márványban a Nemzeti Muzeum számára rendelte, de kivitelre nem fogadta el.

Pyrker László egri érsek mellszobra. Marco Casagrande gipsz mintája után fehér márvány, 1870. A Nemzeti Muzeum számára megvette a kultuszminisztérium.

Zrinyi Ilona mellszobra, gipsz, 1870. Megrendelte a kultuszminisztérium, de nem vette át.

Ghyczy Kálmán mellszobra, gipsz, 1870. Az Országgyülési Baloldali Kör megbizásából készült az ábrázolt részére. Több gipszöntvényben ismeretes; egy példánya a kassai muzeumban.

II. Rákóczi Ferenc mellszobra, gipsz, 1870. Megvette a kultuszminisztérium. Fehér márványból való példánya 1872-ben készült és 1873-ban került a Nemzeti Muzeumba.

Eötvös József br. mellszobra, gipszminta, 1872. Egy-egy példánya a szegedi és kassai muzeumban, fehér márványpéldányait 1874-ben vették meg a Nemzeti Muzeum és a vegytani intézet részére. /Vasárn. Ujs. 1874. 24.l./

Petőfi Zoltán mellszobra, gipsz, 1872. /?/, hagyatéki kiállitásán szerepelt.

Petőfi Sándor fejéhez készült agyagvázlatok. Egy példány a Nemzeti Muzeumba jutott.

Petőfi mellszobra, márvány, 1872. Nemzeti Muzeum.

Petőfi pesti emlékszobrának mintái, I-II. Izsó 1871. végén kapott megbizást a szobor mintájának elkészitésére. Több vázlatot csinált, melyek közül a szoborbizottság kettőt választott ki. Az egyik a költőt felemelt jobb karral, a Talpra magyart szavalva, a másik jobb kezét mellére szoritva, mint lirai költőt ábrázolja. Az 1872-ben elfogadott minta lassan alakult, gipsz és terracotta mozdulattanulmányok, ujabb vázlatok készültek, melyek utóbb a Szépmüvészeti, a Fővárosi, a kassai és a volt Ernst Muzeumba kerültek. A kivitelre teljesen megérett kisminta /bronzszinüre

festett gipsz/ a Rimaszombati Muzeumban van, az 1874-ben készült segédmintával és két életnagyságu gipsz mellszoborral együtt. Izsó halála után a szoborbizottság Huszár Adolfot bizta a munka folytatásával meg, ki 1875. augusztusában Izsó hagyatékából átvette a nagy segédmintát forgó állvánnyal, Petőfinek egy életnagyságu gipsz mellszobrát, a kis bronzszinüre festett mintát, négy darab talapzatrajzot, Petőfinek 2 drb. lithográfalt /valószinüleg Barabástól való/ arcképét és egy fényképet, mely a Petőfit ábrázoló daguerotipia után készült. Huszár Adolf a szoborbizottság kivánságára Petőfi alakját az eredetileg tervezett 9 1/2 láb magasság helyett, nehogy a felállitásra kiszemelt téren eltörpüljön 12 lábra mintázta. A nagy gipsz öntőminta 1881 nyarára elkészült. Turbain Károly bécsi ércöntő 1882 elején öntötte ágyufémbe s a müvészi cizellirozást is az ő mühelye végezte. A szobrot 1882. okt. 15.-én leplezték le. A Huszár-féle nagy öntőmintát a szoborbizottság a debreceni ref. főiskolának ajándékozta. /Gerlóczy K. - Amtmann G.: Petőfi Sándor szobrának leirása és története. Bp. 1892./

Simonyi László kis mellszobra, terracotta, 1870-es évek eleje, Szépmüv. Muzeum.

Mányik Ernesztina operaénekesnő fehér márvány kerek medaillonja, 1873. Szépmüv. Muzeum. U. az a vámosmikolai temetőben levő siremlékén. 1873.

Szalay László történetiró maszkszerü feje, gipsz, 1873. Szépmüv. Muzeum.

Szalay László márvány mellszobra, 1873. U. o.

U. az, gipsz, 1873. Kassai muzeum.

Telepy Károlyné Egressy Etelke mellszobra, gipsz, 1873./?/

Trefort Ágoston kis mellszobra, gipsz, 1873. /?/ Szépmüv. Muzeum.

Eötvös József br. pesti álló szobrának pályaterve, gipsz, 1874. /?/

Bem tábornok emlékszobrának mintája, gipsz, 1874.

Dugonics András mellszobra, gipsz, 1874. Két példányban kiállitva hagyatéki tárlatán.

Dugonics András egész alaku szegedi szobrának gipsz mintái, 1874. Kiállitva u.o. Utóbb egyéb reliquiáival a volt Ernst Muzeum szerezte meg.

Dugonics András szegedi egész alaku álló szobra, bronzöntvény, 1876. Izsó mintája alapján kivitelezte Huszár Adolf. Öntötték Röchlich bécsi öntödéjében. Leleplezték 1876. aug. 19. /Farkas A. - Nagy S.: Dugonics album. Szeged, 1876./

1876-ban Izsó özvegye Szász Gyula szobrásszal férje számos müvéről gipszöntvényeket készittetett, melyeket Metzger Emil pesti könyvkereskedő e célra bérelt boltban árusitott. /Vas. Ujs. 1877. 156.l./

III.

Kisplasztikai müvek.

Ismeretlen férfi, Buda, 1861. gipsz.

Árpád, 1863. /?/

Arató nő. 1863.

Részeg kortes. 1863.

Szoptató anya, 1864.

Táncoló parasztl, I. 1864. aug. 5.

Meztelen nő, 1865. /?/

Táncoló paraszt, II. 1867. jan. 20. Debrecen.

U. az III. 1867. jan. 28.

U. az IV. Debrecen, 1867. jun. 26.

Kötvös József br. pesti álló szobrának pályatérve, gipsz, 1874. /?/

Nem tábornak emlékszobrának mintája, gipsz, 1874.

Dugonics András mellszobra, gipsz, 1874. Két példányban kiállítva hagyatéki tárlatra.

Dugonics András egész alakú szegedi szobrának gipsz mintái, 1874. Kiállítva u.o. Utóbb egyéb reliquiáival a volt Erast Museum szerezte meg.

Dugonics András szegedi egész alakú álló szobra, bronzbatvány, 1876. Ismó mintája alapján kivitelezte Huszár Adolf. Ostatták Hoehlich vérmi Gutódájában. Leleplezték 1876. aug. 19. /Farkas A. - Nagy S.: Dugonics album. Szeged, 1876./

1876-ban Ismó Szvagyo Szász Gyula szobrászsal férje számos műszöröl gipszentvényeket készíttetett, melyeket Metzger mil pesti könyvkeroskedő e célra bőselt boltban árusitett. /Vas. Ujs. 1877. 156.1./

III.

Kiaplasztikai művek.

Ismeretlen férfi, bude, 1861. gipsz.

Árpád, 1863. /?/

Arató nő. 1863.

Bécsegy kortes. 1863.

Szeptató anya. 1864.

Táncoló parasszt, I. 1864. aug. 5.

Mesztelen nő, 1865. /?/

Táncoló parasszt, II. 1867. jan. 20. Debrecen.

U. az III. 1867. jan. 22.

U. az IV. Debrecen, 1867. jun. 26.

Földön fekvő részeg paraszt, terracotta, 1867. a Képzőmüv. Főiskola tulajdona.

Haldokló honvéd, szoborterv, 1869./Vas. Ujs. 1870. 2. sz. képpel./

A sebesült honvéd, szoborterv, 1869.

Cigány Laokoon, 1869.

Cigánytorzó, 1869.

Hegedüs cigány, 1869.

Hordón ülő cigányzenész, 1869.

Muzsikus cigánygyerek, 1869.

Patikárus Ferkó cigányprimás, 1869.

Holtrészeg paraszt, sérült vázlat, 1869.

Házaló zsidó, 1869.

Táncoló paraszt, V. 1870.

U. az, VI. 1870.

Meg nem állapitható időben készültek:

Táncoló paraszt VII-XVI.

Férfi fej I-II.

Honvédfej.

Kereket vető cigénygyerek.

Részeg paraszt.

Női mellszobrocska.

Menekülő anya.

Ételhordó parasztasszony gyermekével.

Haldokló honvédtüzér.

Néhány kivételével mind terracotta s egy kivételével valamennyi a Szépmüvészeti Muzeumban.

IV. Rajzok.

A Szépmüvészeti Muzeum 1914-ben Izsó következő rajzait szerezte meg grafikai gyüjteménye részére:

Vázlatok a Petőfi szobor első tervéhez, I-IV.
Tanulmány a Petőfi szobor első tervéhez.
Vázlat a Petőfi szobor első tervéhez talapzattal.
Tanulmányok a Petőfi szobor harmadik tervéhez.
A Petőfi szobor tervrajza.
Tervezetek a Petőfi szoborhoz.
Honvédszobor tervezet elesett honvéddel I-II.
Honvédszobor tervezetek. Kétoldalas lap.
Honvédszobor tervezet elestében még küzdő honvéddel. /Kétoldalas lap./
U. az a hátlapon táncoló parasztal.
Honvédszobor tervezet szarkofággal.
Honvédszobor tervezet elesett honvéddel /hátlapján harcoló középkori lovag szoborterve./
Tervezetek honvédszobrokhoz. /Kétoldalas lap./
Tervezetek honvédszobrokhoz álló honvéddel.
Elesett honvéd szobfának tervezete magas talapzaton.
Középkori lovagszobor tervezetek.
Táncoló parasztok, vázlat, /kétoldalas lap/ I-II.
U. az, hátlapján háttal ülő baka.
Táncoló parasztok.
Táncoló paraszt pár.
Táncoló katonák, /kétoldalas lap./
Táncoló katonák és egyéb vázlatok
Táncoló katonák.
Táncoló férfi alak, a hátlapon Anya gyermekével.

II. Rész.

Hegedülő cigány.

Hegedülő cigányalakok.

Történet három jelenetben.

A tudós professzor karikaturája.

Ujságot olvasó férfi karikaturája.

Önarckép/?/.

Férfiarc profilban, karikatura.

A lelkes csizmadia inas.

Juhász szoborterve.

Pihenő juhász, a hátlapon női fej.

Pásztoridill szoborterve, a hátlapon fonó leány.

Fonó leány.

Anya gyermekével.

Tanulmánylap kutyafejjel.

Vázlat szaladó alakkal. /Kétoldalas./

Öreg parasztasszony.

Hermes a gyermek Bacchusszal /másolat antik szobor után/.

Szoborvázlatok.

Vázlatok részben görög szobrok után, /kétoldalas/.

Balogh Gyula fölhatalmazó levelén fejvázlat.

Vadász képe kétszer, a hátlapon siremlék.

Kéz tanulmányok.

Gyermekkori rajzok /ház, rózsa, fej/.

Fiatalkori rajzok /szobormásolat, hátlapon harcos
fejtanulmánya/.

Felhőkön ülő Mars képe ovalis keretben /másolat/.

- valamennyi ceruzarajz. -

Vázlatok a Petőfi szobor első terveihez.

Cigánybanda. /1862/.

Hegedülő cigányalakok, hátlapon költő álló szobra.

- tollrajzok. -

Kétoldalas ruharedőzet tanulmány a Petőfi szobor első tervéhez.

Ruharedőzet tanulmányok a Petőfi szobor első tervéhez.

- krétarajzok. -

Összeállitotta:

SZENTIVÁNYI GYULA

IZSÓ MIKLÓS

/Ládor Hunától - Zaptuk/

szembe. — A művész két tehetséges tanitványa: *Nemess* Eliza grófnő és *Konek* Ida k. a. szintén jól vannak képviselve. Amaz a saját „*Arcképé*“-t állitá ki, melyen a jellemzés és kivitel egyaránt dicséretet érdemel; az utóbbinak „Csendélet“-e, mint már emlitettük egy izben, bevégzettsége által hat. — Végül ki kell emelnünk *Greguss* Imre „Erdei hangverseny„ cimü müvét s egy „*Arckép*“-ét; *Gyárfás* Jenő sikerült genreképeit és *Ujházy* Ferencz „Rózsakoszoru“ cimü egyházi festvényét. Ez utóbbi igen jól sikerült s kivánatos volna, hogy egyházi férfiaink közül valamelyik megvegye.

Peterdi József.

Országos régészeti és embertani társulat.

A november 25-iki ülésben Rómer Flóris értekezését a „Zalavári apátság“-ról Thallóczy L. mutatta be töredékesen. Rómer közelebbről tett a helyszinén tanulmányokat s annak eredményét rakta le értekezésben. Minthogy nem csupán régészetről, de historiáról s még egyébről is van benne szó a megrövidités csak előnyére vált. Zalamegye már évek óta fölkérte a magyar történelmi társulatot monographiája megiratására. A társulat a történelmi rész megiratásával Nagy Imre, Nagy Gyula és Véghelyi Dezső tagokat, a régészetivel pedig Rómer Flóris Ferenczet bizta meg. A „Zalavári apátság“-ról irt értekezés tehát ugy tekinthető, mint magva ama munkának, mely Zalamegye történetét régészeti szempontból fogja tárgyalni. A zalavári apátságnak fönnmaradt emléket Storno Ferencz már 1861-ben lerajzolta s most Rómer csak mintegy felujitja azokat. Emlitésreméltó őskori emléket csupán egyet talált: egy római fogadalmi oltárt. Leleteinél talán nagyobb becsü az az izgatás, melyet az emlékek fölkutatása s megbecsülése érdekében kifejtett. Valóban Rómer izgatásaival igen nagy szolgálatokat tett az archaeologiának. A vidéki archaeologia társaságok szervezésében oroszlán része van. Jó részt neki köszönhető az is, hogy a régészet iránt a fogékonyság általános, hogy az nép szerü, majdnem divatos tudománynyá lett.

A mai ülést nagyobb eszmecsere foglalta el, melynek tárgya érdekes, de lefolyása nem volt egészen correct.

A vita tárgya az volt: „voltak-e magyar eredetü várak a tatárjárás előtt?“ A védőszerepet Marczali Henrik, a támadóét Ballagi Aladár játszta. Marczali egykoru vagy közel egykoru históriai kutfőkből törekedett bebizonyitani, hogy Magyarországon a tatárjárás előtt az idegen eredetü várakon kivül voltak mások is. Kutfői német és görög egykoru krónikások. A fölhozottak egy része bizonyit csak mellette, nevezetesen az, hogy Zaigmé (Zimony) várát magyarok épitették, legalább egy egykoru görög chrónikás tudósitása szerint. A többi várakat, melyeket fölemlit, előbbi eredetüek, azokat a magyarok itt találták; de nem annyira ők, mint inkább olaszok, németek és morvák használták fölvédekezési czélból. Az pedig nagyon kétes, hogy a „civitás“ mindig rendes kőfallal megerősitett helyet jelentett volna. Ballagi Aladár véleménye más. Ő határozottan meri állitani, hogy a tatárjárás előtt magyar eredetü várak nem léteztek. Hiányzott az a föltétel, mely megteremthette volna őket; hadviselésük módja egészen ellenkezett a várrendszerrel. A magyarok ereje a könnyü lovasságban állott, melynek térre van szüksége, hogy használható legyen. A támadás inkább volt elemük a védelmeknél s ez jó részt fölöslegessé tette a várakat és erődített helyeket. A vár ostromlásra sem igen volt erejük és kedvük s harczi vitézségöket nem annyira a kitartás és szivósság, hanem az ügyesség és gyorsaság dicséri. De nem csak hadászatuk módja, hanem fajjellegük sem igen bizonyit a mellett, hogy a magyarok sokat adtak volna a várakra. A civitások lakói idegenek, s oly helyeken, hol efféle több volt, aránylag gyérebben települt a magyarság; mig nyilt, kevéssé védett helyeken nagy tömegekben. A kormányzó hatalom is csak a tatárjárás után gondolt várak emelésére, addig szükségét alig érezte, gyakorlati hasznot pedig épen nem látott bennük. De az, hogy a védett helyek ellenálltak a tatárok áradatának, éreztette a várak szükségét s a szükség és félelem egymásután emelte azokat. Ipo-

lyi Arnold is tesz reflexiót. Hogy erődített helyek voltak, kétségtelen, főleg székesegyházak körül s ezek és a még fönnálló őrtornyok szolgáltak menhelyül a váratlanul jött veszedelmekben. Az erődítési mód, kivált az anyag szempontjából, egész biztosan alig határozható meg; de nem is ez a fő, hanem az, voltak-e erődített helyek, s ha igen, mi bennük a lényeg? A későbbi várak magvát az őrtorony képezi, e körül csoportosulnak a vár többi részei; de mindig ez a legfontosabb és a legbiztosabb pont.

Henszlmann Imre vizsgálataira hivatkozva azt mondja, hogy az előbbi idők maradványain kivül oly várat, melynek eredete a tatárjárást megelőzné, nálunk nem látott. Ő különben a kérdést történeti s régészeti szempontból tartja vizsgálandónak. Amazt figyelmén kivül hagyja, mint reá nem tartozót, véleményét csupán emerre alapitja. — Még a balaton-füredi egyház két kelyhét mutatta be fényképben Pulszky Ferencz. Azután a nagykőrösi ásatás eredményeiről tett jelentést Wagner János. Nagyobb jelentőségü vagy eddig ismeretlen leletre nem akadtak. Nagy-Kőrös buzgalma, áldozatkészsége, melyet a tudománynak hozott, a legnagyobb dicséretet érdemli s méltó volna, hogy minél több utánzóra találjon. Z—i.

Hirek a mütermekből.

* *Ybl Miklós* kitünő épitészünk tudvalevőleg megbizást kapott, hogy a Kálvintérre tervezett szökőkutat elkészitse. Az e célra hirdetett pályazaton egy fiatal épitész nyerte az első dijat, az illető bizottság azonban mellőzte a nyertes mű terve. Ybl Miklós művét a többi közt a négy magyar folyó allegoriai alakjai fogják disziteni. Kivánatos volna, hogy a kiváló művész ez alakok elkészitését h a z a i szobrászokra bizza s ne külföldi jött-menteknek juttassa a jövedelmet és megtisztelő munkát, mint azt egyéb vállalatainál tette. Harmadrendü bécsi és római (német) szobrászok: Feszler és Sommer bőven nyernek tőle munkát, mig Szász Gyula ismert művészünk tétlenül vesztegel.

* *Feszty Adolf* ismert fővárosi épitész diszes siremlék-tervet készitett Haggenmacher Henrik gőzmalomtulajdonos számára. Stylszerü épület lesz ez, mely méltán sorakozik majd ama néhány ékes emlékhez, melyet a kerepesi sirkertben az utóbbi időben állitottak. Nálunk általában kevés gondot forditottak eddig arra, hogy a halottak városában is méltó és szép épületek legyenek; nem ugy mint külföldön, hol a temetőkben is érvényre jut a művészet. Feszty Adolf renaissance-modoru oszlopos, portale szerü emléket tervez. Az épület gránitból lesz, az oszlopok syanitból, a diszitmények fehér carrarai márványból. Fönt a gula-homlokzat mezejét csiga-ékitmény fogja disziteni. Két oldalt gránittáblák a sirfeliratokat tartalmazzák. Középütt allegoriai márványszobor áll Ezt valamint a finomabb ékitményeket *Szász* Gyula szobrász késziti, mig a többi diszitményekre *Andretti* Anselm kőfaragó vállalkozott.

* *Feszty Árpád* közelebb Bécsbe megy, a hol néhány évet fog tölteni. Elutazása előtt még néhány művét fejezi be. Snitzer Ignácz szerkesztő s Petőfi Sándor fordítója ugyanis a többi közt két tájképet rendelt meg a jeles tehetségü művésznél. Az egyik „Őszi táj" cimet visel; a másik „Vadászat"-ot ábrázol. Amaz költői hangulata által válik ki; az utóbbi rokoko-vadásztársaságot tüntet fel. Mindkét mü igazi ihlet szüleménye', melyekben a müszerető megrendelő kedvét lelheti.

* *Id. Storno Ferencz* közelebb érdekes kartonokat készitett József főherczeg alcsuthi házi kápolnája számára. Freskóképek mintái azok s a művész a falfestmények egy részét már be is fejezte.

* *Orlay Soma* hosszas gyöngélkedése után ismét nagy buzgalommal forgatja az ecsetet s annyi sulyos családi csapása után a művészetben keres és talál is vigasztalást. Alig fejezte be nagy történeti képét, mely a mostani kiállitáson látható, már ujabbakhoz kezdett. Egyiknek cime „Hunyadi László és Cilley" s Hunyady Lászlót Belgrád várában azon pillanatban tünteti föl, midőn Cilleynek a Brankovics szerb despotához irt levelét elömutatja, s az utóbbi kardot ránt ellene. Egy más készülőben levő festménye: „Zurbaran halálos ágyán." Á hires spanyol festőt ama jelenetben ábrázolja, midőn az a halottak szentségével elláttatván, megtudja, hogy Camoens (szintén jeles festő) ugyanezen ágyban mult ki. Ekkor felkiált: „Igy mulik ki Spanyolország minden jeles fia" s az őt megragadó lelkiatya előtt egy darab szénnel elragadó szép Krisztus főt rajzolt a falra, mire őt a pap felismerte. Végül örömmel jelenthetjük, hogy Orlay Soma, Petőfi Sándor „Bolond Istók"-jához készült rajzait kifogja adni.

* *Morelli Gusztáv*, jeles fametsző már elkészité amaz illusztratiókat, melyeket

Feszti Árpád rajzolt s melyek az „Arany-országban“ cimü nagy érdeket keltett 3 felvonásos vigjátékot fogják disziteni. A vigjáték derék szerzője, *Acsády* Ignácz szivességéből e képek néhányát közlönyünkben is be fogjuk mutatni. Különösen érdekesek egy „Estély“ előkelő salonban; továbbá a „Zsidó szépség“ és „Keresztény szépség“ cimü typusok; egy allegoriai jelenet a „Szerelem és Pénz“ felirattal. Mind e müvek igen jellemzetesek, a mü szellemét feltüntetők s mind a rajzoló, mind a fametsző emelni fogják a mü kiállitási diszét, mely remélhetőleg igen kapós lesz. Előfizethetni rá a Weissmann testvérek nyomdájában. (Ferencz-József-tér.) Egy példány ára 1 frt.

* *Szemlér Mihály*, ki tehetségesebb festőink közé tartozik s évekkel azelőtt, mint illustrator is hangzatos nevet szerzett magának: folyvást nagy buzgalommal dolgozik, de jóformán csak önmagának, visszavonulva a nyilvánosságtól, melynek napján annyi kevésbé érdemes ecset-forgató sütkérezik. A müvész visszavonultságának oka ama sajátságos rendszer, mely a képző-müvészeti társulatnál egy-két év óta uralkodik s melynek fenntartásában az irigység és lelkiismeretlenség nem kevés szerepet játszik. Szemlér Mihály igen helyesen cselekedett, hogy visszavonult s a mücsarnokba nem küldi képeit; mert ott a külföldi selejtes kisérleteket is mindenkor szivesebben fogadták, mint valamely jó multtal biró s tevékeny hazai müvész alkotásait. Szemlér Mihály most készülő képei közül ki kell emelnünk genre-müveit. Az egyik „Hajnali jelenet“ cim alatt két mámoros parasztot tüntet fel, a mint a szőlőhegyről, melynek pincéjében ugyan csak soká mulatoztak, hajnal hasadáskor, tulipiros jókedvvel haza botorkálnak. A kép humora egézséges s a kidolgozás is sikerült. Egy másik mű „Falusi vásár“-t ábrázol, számos alakkal. Ez valamint két tájkép egyaránt elismerést érdemel s a műcsarnok mostani kiállitásában, a hol oly kevés a magyar mű, igazán elkelnének. De hogy is lehetne gazdag a műcsarnok tárlata, ha a magyar müvészeket néhány önző és álbuzgó rendező tag visszariasztja. Valóban ideje volna, hogy a képzőművészeti társaság választmánya intézkedjék, nehogy a mücsarnok érdekei továbbra is egy-két hatalmaskodó müvész szeszélyétől függjenek, oly müvészekétől, kik magok igen keveset dolgoznak s összes müködésök abból áll, hogy előkelő ismeretségeket hajhásznak s a saját hirnevők méltatlan ágensei.

* *Adler Mór*, e régi tehetséges, de visszavonultan élő arcképfestő ujabban ismét szép számu megrendeléseket kapott Lipótvárosi mütermében több megkezdett képe van s ezek találó hasonlatosság s szorgalmas kivitel által válnak ki. Adler Mór nem tartozik a sokat emlegetett, divatba hozott müvészek közé; szerény festő, s azt a helyet, melyre szoritkozni akar, igen jól tölti be s a kritika is elismeréssel tartozik neki.

* *Dunaiszky László* müvészünk ismét néhány mellszobrot készitett el s azok holló-utcai mütermében láthatók. Különösen jellemzetes müvek Horváth Mihály püspök és báró Prónay Gábor képmása. A mintázás gondja s a hűség egyaránt elismerést érdemelnek.

* *Szász Gyula* Szigligeti Ede mellszobrát, melynek gypszöntvényei méltán elismerésre találtak, márványban viszi ki. Azonkivül Szt. Vendel álló szobrát készíti, melyet nála a fehérmegyei káptalan rendelt meg egy templom számára. A szobor két lábnyi magas lesz s a müvész sóskuti kőből faragja.

* *Jakobey Károly* ismert nevü egyházi festő az utóbbi időben ismét számos megrendelésnek tett eleget. Simor János herczegprimás számára egy oltárképet festett, továbbá sz. István képét a kéméndi templom oltára számára. Jakobey Károly ügyes ecsetjét ma-holnap az ország minden vidéke dicséri. Számos templom diszitését, falfestményekkel való ellátását bizzák rá s minden müve nemcsak izlés, a felfogás hatásossága, hanem a kivitel gondja által is válik ki. Nem pusztán decorativ irányu müvész, mert egyszerü ékitményeiben is önálló. Hogy tehetségét menyire méltányolják egyházi férfiaink, mutatja legutóbbi müveinek hosszu sora. Aranyos Maróthra egy „Szt Kereszt“-et festett, Puszta-Zámolyra egy Trans figuratiót; ez utóbbit egy paraszt-gazda rendelte meg nála. Józsefházára Sz. József képét, Jász Apáthira egy „Sz. Háromság“-ot s Dankó József praelatus számára a „Mater amabilis“ képét festé.

Külföldön élő müvészeink.

* *Munkácsy Mihály* a müncheni téli kiállitásra egy diszes képet küldött. Cime „Kedélyes óra“. E müvében ismét nagyon eltér a mester eddigi irányától. Divatos teremben két előkelő nőt ábrázolt, kik egy kutyával játszanak. A magasabb légkör hangulatát kitünően érzékité a müvész s jellemzése oly hatásos, oly biztos, mintha soha se festette volna a nyomort, a piszkot, az élet szomoritó menhelyeit. Ime, itt a pazar fényü salonban a függönyök, butorok, a zongora, a szőnyegek — mind csupa fes-

tészi bravour-t mutatnak; minden csillog és világit. De azért Munkácsy Mihály az ily müveiben is megőrzi eredetiségét és erejét; egyénisége itt is egész teljességében nyilvánul.

* *Baditz Ottó*, ki Münchenben képezé magát a bécsi kiállításon egy genrefesvénye által van képviselve. A müvet általánosan dicsérik.

Nemzeti muzeum.

* *Hajnald bibornok* déli Francziaországban tartózkodván (Bagnétes de Luchon-ban) ott is a magyar nemz. museumra gondolt, és betegágyából egy ottani római sarcophagról HOTARRI- és SENARRI-közös siremlékéről egy fényképet küldött.

* *Töttösy Béla* letenyei járásbiró több Letenyén talált római téglákat, cserépedényeket és egyéb tárgyakat küldött. E tárgyak valószinüleg római koriak, do barbar eredetüek.

* *Beretvás János* nagykörösi birtokostól a nemz. muzeum érdekes római ezüst fibulát kapott ajándékba, melyet Nagykörösön a háza melletti kertjében talált.

* *Az őskori gyüjtemény* ismét érdekes küldeményekkel gyarapodott. Nem rég érkeztek meg azon agyagmüvességi tárgyak, melyeket a tetétleni Nagy-Körös folyó mellett hányott halom alatt találtak. Az Arany János által is megénekelt tetétlani halmon az ásatasok az országos régészeti és embertani társulat közbenjárásával, Nagy-Körös városa áldozatkészsége mellett két hétik folytak.

Vegyes közlemények.

* *A Széchenyi-szobor* leleplezési ünnepélyét a bizottság május 10-dikére tiz órára tüzte ki Meghivják rá a kormányt, az országgyülés két házát, a hatóságokat, a család tagjait, minden intézetet, melynek alapitásában része volt, sőt a katonai hatóságot is, mert Széchenyi mindig szivesen emlékezett arra, hogy egykor huszártiszt volt s a lipcsei csatában érdemjelet kapott. A m. tud. akademia a leleplezés ünnepélyére a következő programmot állapitá meg: 1. Az akadémia a meghivott vendégek számára gyülekezési helyül felajánlja az akademia palotájának disztermét. 2. Az akadémia testületileg részt vesz a leleplezési ünnepélyben, 5. Gr. Széchenyi István emlékére érmet veret. 4. Az ünnepély alkalmából oly irodalmi müvet bocsát közre, mely Széhenyi müveinek felhasználásával, főleg az akadémia alapitásának körülményeivel foglalkozik. 5. A leleplezési ünnepély alkalmából ujitsa fel Széchenyi emlékét és 6. a végrehajtásra küldjön ki egy hat-tagu bizottságot, mely időnkint jelentést tesz. A javaslat gr. Lónyay elnöklete alatt Pulszky Ferencz, Zichy Antal, Száz Károly, Gyulai Pál és Fraknói Vilmos választattak.

* *A Lendvay-szoborról*, mely a nemzeti szinház kiépitése óta annak udvarán, tehát többé nem közhelyen áll, a „Főv. Lapok" szerint, maholnap szó lesz megint a nyilvánosság terén. Nagybányán ugyanis, a hol e régi jó szinmüvész született, felmerül a terv, hogy e szobrot el kellene kérni a nemzeti szinház igazgatóságától, hanem Tomory Anasztáztól, ki e szoborra, melyet *Dunaiszky* László ismert müvészünk készitett, maga is sokat áldozott s egyszersmind a magyar nővilág körében teljes sikerü gyüjtést eszközölt. A nagybányaiak ohajtását azonban kár volna egyszerüen elutasitani, mert az a szobor mégis jobban illenék a szülőváros közterére, mint a mi nemzeti szinházunk szük udvarára, a hol meglehetősen elveszté nyilvános jellegét. Egyszerüen odaadni bajos dolog, de lehet cseréről szó. A nemzeti szinház ugyanis az elhunyt jelesek márvány mellszobrait fogja rövid időn birni a foyer-ben, melynek felállitása nagyon lassan halad ugyan de tán csak nem marad el. Az Egressy-Szerdahelyi emlékbizottság, mely a mellszobrokat készitteti, a Lendvayét azért hagyta ki a sorból, mert neki a szinháznál álló bronz szobra van. Tegyen Nagybánya városa ajánlatot a szinháznak, hogy a foyer számára elkészitteti Lendvay márvány mellszobrát, mely csak ezerötszáz forintba kerülne, akkor mind az igazgatóság, mind Tomory Anasztáz átengedhetnék neki a bronz szobrot, melynek pedig csak a gránit-talapja öt-hatezer forint értéket képvisel.

Olvasóinkhoz.

A jelen füzettel befejezzük a „Képzőművészeti Szemle" *első* évfolyamát. Kérjük olvasóinkat az *előfizetés megujitására*. Néhány nap mulva uj programmot adunk ki, melyben *közlönyünk megnagyobbodását* irjuk körül. Munkatársaink száma jóval megszaporodott s kiadónk gondoskodott, hogy vállalatunk ezentul sokkal gazdagabb, diszesebb és változatosabb legyen.

A szerkesztőség!

Felelős szerkesztő: **Prém József.**

Budapest, 1879. Nyomatott a „Hunyadi Mátyás" intézet gyorssajtóin.

SIMAY IMRE ARCKÉPE
FRISCHAUFNÉ LOHWAG ERNESTIN RAJZA

műegyetemi tanár, mint az Akadémia főtitkára s most főkönyvtárnoka el nem lankadó tevékenységet.

Mindenki tudja, hogy az ő vezetése mellett ért el a természettudományi társulat hazánkban páratlan virágzást. S úgy mint ötven év előtt technikus korában, «on revient toujours . . .» most is a Nyelvtudományi Társulat élén újra szervez, újra toboroz, hogy a magyarság szellemi hegemoniáját erősítse, lelkes munkásait szaporítsa.

Neki köszönöm, az ő nagyrabecsült régi barátságának, hogy reám bízta Izsónak hozzá intézett huszonnégy levelét.

Úgy éreztem, hogy ezek a reám bízott levelek kötelességemmé teszik Izsónak odáig, a müncheni akadémián töltött időig lefolyt életéről megszerezni minden hiteles adatot, hogy az ő levelei ne az eddigi mesékhez, de a kiderített valósághoz kapcsolódjanak.

Ebben a nagy feladatban sokan voltak segítségemre.

Dr. Magasházy Béla borsodmegyei főlevéltárnok a leszármazásra és rokonságra, Zsoldos Benő gimnáziumi tanár a sárospataki kollégiumon töltött évekre vonatkozólag igazi kedves munkatársaim voltak. Ernst Lajos szívesen engedte meg, hogy gazdag gyűjteményében az Izsó hagyatékából való iratokat és műveket tanulmányozhassam. Rimaszombaton jártamkor pedig Bornemisza László főispán — egykor a bécsi technikusok sorában a krajcáros egyletnek jegyzője, — Loyss Ödön főgimn. tanár, a vármegyei múzeum igazgatója, dr. Vallentínyi Dezső főpimn. tanár és Hüvössy Lajos ev. lelkész, a régiségtár őre, valamennyien s mások is, kiket a tőlök kapott értesüléseknél nevezek meg, oly őszinte hálára kötelezően támogattak, hogy csak így voltam képes megközeliteni a magam elé kitűzött feladatot.

És a munka folyamán sokkal nagyobbra nőtt az anyag s annak a feldolgozása, mint ahogy azt terveztem.

De nem tudtam magamat felmenteni az alól, hogy a «krajcáros egylet» iratainak külön fejezetet ne szenteljek. Aligha lehet bármely nemzetnél és bármely korszakban példát felmutatni arra, hogy tanuló ifjúság saját szerencsés ösztönéből egy nagy művészi tehetséget fedezett volna fel s áldozatokkal gondoskodott volna a kiképzéséről. S nem lehet tagadni, hogy Izsót a bécsi magyar technikusok mentették meg a művészetnek s a hazának. Megérdemlik ezért, hogy közelebbről is megismerkedjünk velük.

Izsónak művészi nagysága előtt azzal hódolok, hogy, ha munkámnak egyéb érdeme nincs is, a születésétől harmincadik évéig reá vonatkozó és eddig legnagyobbrészt ismeretlen vagy elfelejtett adalékokat, amennyire képes voltam, összegyűjtöttem s lépésről-lépésre igyekeztem az igazság fényével felderíteni az ő teljes megértéséhez vezető utat.

SZMRECSÁNYI MIKLÓS

számodra is készítek egyet, csakhogy a tiéd tiszta fehér liliom színéhez lesz hasonló szín, ezt magammal fogom levinni . . .«

A Marienglasból való példányt Szily kiállította a nem régen lebontott Diana-fürdő épületében levő műegyesületi tárlaton. A másikat, a liliomszínűt elhozta Szilynek maga Izsó; ma is féltékenyen őrzi, bár a színe rég megfakult azóta.

Egy másik példányát jól ismerem ennek a szobrocskának, ott van a testvérbátyámnál, Szmrecsányi Jánosnál a Bodrogközön, az ő vékei házának nagy becsben tartott ereklyéje. Neki is maga Izsó adta át Bécsben, ahol Szily Kálmán eltávozása után ő vállalta az Izsó ösztöndíjának gyűjtését és elküldését.

És erről az első magyar népéleti szobrocskáról, Izsónak első művészi önálló alkotásáról a nyilvános gyűjteményekben, a reá vonatkozó irodalomban ötven év óta semmit sem tud már senki. Egy szóval sem említi azt Szana Tamásnak fényesen kiállított nagy műve «Izsó élete és munkái». Sőt, mert ez a «puszták furulyása» 1861-ben «Juhász» címen volt kiállítva, Szana Tamás összetéveszti az egy évvel később elkészült Búsuló juhásszal, — s kétszer is említi, hogy «. . . befejezte mesterművét: a Búsuló juhászt s 1861 március havában le is küldte Szily Kálmánnak, azzal az utasítással, hogy állítsa ki a műtárlatban . . .» (a 40. l.) és aztán «A Juhász — ez volt a később Búsuló juhásznak keresztelt szobormű neve — Münchenből 1861. március végén érkezett Pestre . . .» (az 49. l.) Holott a könyve végén, Izsó Miklós munkáinak a jegyzékében nagyon helyesen mint 1862. évben készített művet említi és nem ötlött fel neki, hogy szerinte előbb volt kiállítva, mint a hogy elkészült.

Ez a felfedezés megdöbbentett. Ötven év elég idő arra, hogy a magyar népéletből merített első szobor, Izsó Miklósnak az első művészi alkotása teljes feledésbe vesszen el? Kezdtem elmélyedni Szana könyvébe s rá kellett jönnöm, hogy az sajnos nagyon hézagos, — mert Izsó művei közül igen sokról meg sem emlékezik, — születési napjától kezdve elbeszélése a valóságtól lépten-nyomon eltér, — az idő rendjét minduntalan eltéveszti s ezért össze nem tartozó dolgokból von le hamis következtetéseket, — szóval arra a meggyőződésre jutottam, hogyha nem sietünk most még a meglevő adatoknak a lelkiismeretes összegyűjtésével, úgy ki tudja mennyi veszhet el számunkra még az Izsó művészetéből.

A legnagyobb óvatossággal kell megvizsgálni az úgynevezett egykorú forrásművek hitelességét. Ernst Lajos gyűjteményében van két, sok ívre terjedő kézirat, az egyik «Epizódok 1874» című, a másiknak címe nincs. Mindkettő Izsó Józseftől, a mi szobrászunk színészöccsétől való. Csinos az írása mindkettőnek, Izsó ugyanis szerepeket másolt a színház részére s az írásba belegyakorolta magát. De ez a külső gondosság ne tévesszen meg senkit. Ez a kézirat nyilván emlékezetből készült, Izsó Miklósnak az elbeszélése szerint. Talán nem is első-, de másodkézből. Valamelyik egykorú lapban olvastam, hogy Izsót betegsége alatt — 1874-ben — a felesége beszéltette a multjáról és feljegyzett abból egyetmást. Szóval Izsó József kéziratai tele vannak jóakaró, de hozzá nem értő kiszínezésekkel és túlzásokkal. Holott Izsó Miklósban semmi hivalkodás sem volt. Olyan kezdetleges színpadi hatásvadászatízű az elbeszélés, a dátumokban és az elnevezésekben folytonos botlások mellett, hogy ennek a forrásnak igazán alig lehet hasznát venni. S a jó Szana Tamás pedig könyvének az első felét minden kritika nélkül ezekből a kéziratokból írta meg.

Nagy ideje, hogy Izsó Miklóst magát szóhoz juttassuk és a Szily Kálmánhoz intézett saját levelei oszlassák el a tévedéseket, a túlzásokat és a szépítgetéseket, melyekre Izsónak semmi szüksége nincsen. Ha a történeti hűség világításába helyezzük az ő hatalmas egyéniségét, az feltétlenül érdekesebb lesz minden regényes mesénél.

Valóban hálásak lehetünk Szily Kálmánnak, hogy több mint egy félszázad óta ezeket a leveleket megőrizte. Ő, a bécsi fiatalságnak akkori lelkes vezére s az akkori időnek klasszikus tanuja hál' isten munkakedvének teljes frisseségében él még körünkben. Úgy mint akkor fel tudta lelkesíteni a magyar műveltség nagy céljaiért technikus társait, ugyanabban a hazafias szellemben fejtett ő ki később is mint

Sajnálni lehet, hogy csak két évre terjed ez a levelezés, viszont sokért kárpótol az, hogy ez a két év éppen a legfontosabb az Izsó életében.

Naiv és mégis mindig talpraesett előadása igen jellemzően világítja meg az ötven év előtti akadémiai képzés rendszerét.

Felsorolja egyenkint az antik szoborműveket, melyeket neki agyagban le kellett másolni. Ez volt akkor a tanítás alfája és omegája. Tudom, hogy művész barátaim gyönyörködni fognak Izsónak nehány ahhoz fűzött lapidáris és mégis egy egész értekezésnél többet mondó megjegyzésében.

Itt csak ezt az egyet idézem a javából 1860 február 4-iki levelében írja Izsó a többek között: « . . . jelenleg pedig a medicei Vénuson dolgozom, minek eredetije itt a szobortárban van és mi felette nehéz, mivel természetellenes eszményi formákból áll; három hete már mióta vele bibelődöm . . . «

Mivel «természetellenes»! ez az egy merész szó hogy rámutat arra a nagy problémára, mely úgyszólván ütköző pontja még ma is a művészi képzés régebbi és újabbi irányának. Mert a naiv felfogású kezdőtől nem is lehet megkövetelni, hogy az antik művészetnek kétezer év előtt kiforrt formanyelvét a lényegében megértse. Azóta a müncheni akadémián is főleg az élő modell után tanítanak. Akkor csak két hetenkint és csak este került arra a sor. Izsó helyes érzékkel írja 1860. június 7-én, hogy «7-től 9 óráig meztelen emberről modellirozok . . . Ezt tartom legjobb gyakorlatnak ezen a pályán, ezen tanulok legtöbbet . . . »

S mikor aztán boldogan az első önálló mű megalkotására érez elég bátorságot és a levelein is végigrezgő izgalommal elkészül vele, arról maga így ír Szily Kálmánnak: «Végre itt küldöm a puszták furulyását, előbb mint én tárt karokkal ölelhetnélek. Úgy küldöm ezt, hogyha a műtárlatba kitehetnéd eladás végett, mint már egy levelemben írtam, ez kezdete lesz a magyar népéletből vett szobrászatnak, mivel tudom, hogy ezen nemű munka még nem jelent meg. Az egész nem nagy, ülve tizenegy hüvelyk magas. Tulajdonképen azon magyar példabeszédet (a pusztában elhangzott szót) ábrázolja. Mélán ül a pásztor hű kutyájával, midőn a távolból lármát hall. Hirtelen félretekint, furulyájának egy hangján feledve ujját, ezen pillanatban a kutyája is feltekint. Tudod, mi adott okot, eszmét a készítésre? azon gyönyörű irat, mivel te a Széchenyi-szobrot átadtad az akadémiának, midőn én ezt átolvastam, reményteljes örömök szálltak felém, jövőmről szépet álmodozva; midőn így gondolkoznék, hirtelen azon szomorú igazságra bukkantam, hogy hátha a pusztában elhangzott szó lesz. Ez az alapeszme, miből a Juhász keletkezett . . . A Juhász Marienglasból van, stearinnel beeresztve . . .

MAMA MEG A FIA
SIMAY IMRE SZOBORMŰVE

HIÉNA
SIMAY IMRE RAJZA

szív» ember volt ő, hogy nem is tudott mást gondolni, mást cselekedni, mint amit a gyorsan fellobbanó érzés parancsolt reá. S mindenekelőtt egy nagy érzés uralkodott az ő egész valóján, a hazaszeretet. A hazának ajánlja fel az ő egész életét, minden tudását és képességét. A művészet is neki csak eszköze annak, hogy a hazát szolgálja vele. Nem öncél, nem az önmagát kielégítő, más motivumra nem szoruló, nem csupán formai művészet az övé, amire törekszik. Az akadémián azért tanulta a művészet mesterségét, kitartásra, szorgalomra, nagyobb ügyesség elsajátítására az sarkalja, hogy vésőjével majdan a hazának szerezzen dicsőséget.

Figyelmet érdemelnek ezek a levelek az Izsó művészetének megértésére. Életének és törekvésének vezérlő motivumát világítják meg, igazi vallomások. Az ő tűzről pattant természete még írásközben sem tagadta meg magát. Az írásba foglalt érzelem rendszerint az okoskodás, a mérlegelés, a csiszolgatás kendőzésén át jut az olvasó elé. Az Izsó levelei éppen azért nagyon értékes emberi és művészi dokumentumok, mert rögtön meggyőznek arról, hogy szinte meggondolás nélkül ír, úgy amint az adott pillanat első felhevülésében érez.

Különösen a Münchenben töltött első esztendő alatt az előadás folytonossága is teljes képet ad arról, hogy a napszámos munkától felszabadult kőfaragólegény hogy alakul át önálló alkotásra képes művésszé.

Olyan közvetlen, egyszerű és meleg vértől lüktető Izsónak az elbeszélése, hogy önkéntelenül eszembe juttatta egy korán meghalt művésznőnek, a geniális Baskircseff Máriának szintén megdöbbentően eleven és a nagyratörő művészi lélek emésztő tüzétől izzó vallomásait, a halála után megjelent s a nyolcvanas években az egész világon mohón olvasott naplóját. De nem annyira a hasonlóság, mint az ellentét érdekelt a két vallomás között.

Baskircseff Mária elkényeztetett, nagyvilági leány, minden inkább, mint naiv. Öntudatosan elemzi magát. Mintha tükör előtt pózolna az utókor számára, úgy tanulmányozza napról-napra a kedves énjét.

Annál keservesebb lehetett ez a küzdelem, mert Rimaszombaton akkor, ha a kőfaragó telepről elszabadult, Ferenczy Istvánnál, az úttörő magyar szobrásznál megízlelte a művészi becsvágy mámorát és mégis évekig kellett Pesten és Bécsben minden biztató kilátás nélkül a legdurvább és a leggépiesebb munkával tengetni az életét.

S minden más veszedelemnél a legszörnyűségesebb lett volna az, ha ő, a mindenki másnál nagyobb erejű, gyorsabb és ügyesebb kezű munkás arra lett volna kárhoztatva, hogy idegen művészet jármában a legkeményebb, a leghatalmasabb sziklatömbökkel vívódjék, a végső kimerülésig. A maga erejéből nem volt képes felszabadúlni a rabszolgaság járma alól.

Gyakran szállta meg a kétségbeesés. Csekélybe múlt, hogy öngyilkossá nem lett. Huszonnyolcadik évéig végzett ilyen sziszifuszi munkát, mikor mások sokkal kevesebb tehetséggel már régen elérték művészetöknek delelő pontját.

Csak akkor, a huszonnyolcadik évében száll fel az ő művészetének szerencsecsillaga.

Mégsem enyészett el hirmondó nélkül az ő géniusza.

A szerencsés véletlen összehozta őt Szily Kálmánnal, aki akkor — több mint egy félszázaddal ezelőtt — a bécsi politechnikumnak volt a hallgatója.

A magyar technikusok hazafias célokra krajcáros egyletet alakítottak. Ennek az egyletnek Szily Kálmán volt a lelke és vezére. Az ő toborzó és szervező tehetsége már akkor érvényesült. Ő vezette az ifjúság körébe Izsó Miklóst s az ő indítványára határozta el nagy lelkesedéssel a «krajcáros egylet», hogy Izsó Miklósnak ösztöndíjat ad, két éven át havonkint ötven forintot, hogy régi vágyát követhesse és Münchenben az akadémián művészszé képezze ki magát.

Szinte megható a gondolat is, hogy ők, a tanuló ifjak vették magokra a Mecenás szerepét. Az lebegett előttük, hogy kiváló íróink, zenészeink és festőink voltak már, még jeles szobrászra volna szükség, — azzal ők, a magyar technikusok fogják megajándékozni az édes hazát.

S ő, a belé fektetett bizalomnak hűségesen törekedett megfelelni. Szily Kálmánhoz intézett leveleiben olyan részletesen és olyan híven ad számot szorgalmáról és haladásáról a Bécsben tanuló «Nemes Ifjúságnak», akár csak az engedelmes és hálás fiú az édesatyjának.

Már harmincadik éve felé jár, közel tíz évvel idősebb, mint az ő pelyhedző állú pártfogói, — de azért nem restelli a hálát irántok s gyönyörű szavak áradnak az ő döcögős tollából, hogy azt mentől többször és mentől melegebben ki is fejezze.

Részt vett ő mint félig gyermek öldöklő, vad csatákban. Éveken át kőfaragó telepeken nyers modorú munkások közt küzködött az élet nyomorúságával. A kemény és durva munkától érdessé válhatott a tenyere. De a szíve, az nemes és gyöngéd érzésnek romlatlan, üde forrása maradt. Olyan «csupa

PALAEOPELICANI
SIMAY IMRE RAJZA

IZSÓ MIKLÓS ÉS A BÉCSI MAGYAR TECHNIKUSOK

— Első közlemény. —

Sokszor lehet olvasni, hogy az igazi művészi tehetség mindig utat tör magának. Az ilyen gyakran ismételt állítások idővel és megszokásból elfogadott igazságok rangjára emelkednek, kivált, ha azokat elhinni kellemes és megnyugtató. Az ellenkezőt pedig példákkal bebizonyítani lehetetlen.

Mert ki tudná megmondani, hogy a régi Magyarországon, még csak ötven évvel ezelőtt is, hány nagyra hivatott tehetség lappangott és enyészett el a környezet siralmas művészietlenségének homályában. Ki tudja, mennyien pusztultak el a nélkül, hogy művészi hivatottságukról nemcsak mások, hanem maguk is halvány sejtelemmel bírhattak volna.

Ez a veszedelem régebbi művészeink egyike fölött sem lebegett oly fenyegetően és olyan hosszú időn át, mint a „Búsuló juhász“ halhatatlan szerzője fölött.

Viszontagságos életének a java részén túl volt már, harmincadik évét is meghaladta, mikor az első számottevő önálló művét megalkothatta.

Odáig — hosszú harminc év alatt — csak a gondviselés különös kegyelme óvta meg őt és hazánkat attól, hogy sírba nem vitte őserejű, ízről tövig eredeti, magyaros zamatú tehetségét, még mielőtt arról teljes értékű bizonyságot tehetett volna.

Mint gyermeket, a borsodmegyei elhagyott faluban, mint diákot, a sárospataki kollégiumon semmi sem biztathatta arra a gondolatra, hogy belőle még művész is lehessen. Ha voltak is ilyen ábrándjai — hiteles adataink nincsenek — beleütközött volna a legmerevebb ellentmondásba, mert hiszen az akkori felfogás művész és naplopó között nem igen tett különbséget.

Az első veszély az volt, hogy a környezet erősebb lesz nálánál és falusi pap vagy rektor lehetett volna legjobb esetben.

Azután a szabadságharc alatt a névtelen hősök sorában küzdött ő is tizenkét véres csatában, meg is sebesült és természetének hősies vonása sejteti, hogy a mennyire rajta mult, legelől járt — Petőfi szavai szerint — «A harc veszélyiben, — A hol az élet pusztul, — És a halál terem».

S aztán következett a keserves küzdelem a mindennapi kenyérért.

Hat éven át dolgozott, mint kőfaragó legény iparos mestereknek, vállalkozóknak és mint napszámos szobrász, művészek munkái után.

Művészet 1910. évf.

LOVASSZOBOR
SIMAY IMRE MŰVE

Izsó Miklós

Strobl Alajos

Konok T.: Ferencz,
Izsó, Strobl. MN.
1956 jun. 21

3

Ijzdó Miklós
Strobl Alajos

Cifka P.: Ferenczy
István, Ijzdó M és
Strobl A (ubileuma
SzN. 1956 (ul. 11

(eml. kiáll. a trépnemv.
Muz-ban)

3

Rónay Mária

Izsó Miklós: Táncoló figura /vázlat, gipsz/

SZABAD MŰVESZET

1953. jul.-aug. 157.l.

/Fülep L.: Izsó Miklós/

Rónay Mária

Izsó Miklós: Táncoló figura /kő ?/

SZABAD MÜVESZET

1953.jul.-aug.sz. 156.l.

/Fülep L.: Izsó Miklós/

belső konfliktusaig eljutni s azt megoldani. Abban mindhárom dráma megegyezik, hogy földrajzi színteréül vidéki várost választ, társadalmi térképén pedig az értelmiség a centrum, már ami a cselekmény konfliktuózitását, a történet ellentmondásosságát, s nem az egyértelműen haladó erők működését illeti.

Mindezekből a hasonlóságokból és egyezésekből, de a belső írói törekvések és szándékok egybeeséséből is, óhatatlanul következik a három dráma meseszövésének bizonyos szabványossága. Mivel mindhárom mű színpadi eseményei mögött harci cselekmények folynak, az írók a fegyveres harc legdrámaibban kiaknázható formáját, a robbantást teszik történetük külső feszültségének fokozójává. Sándor Kálmán művében egy észak-magyarországi kisváros áramfejlesztőjének felrobbantása, illetve a robbantás megakadályozása ad alkalmat, hogy körülötte az ellentétes drámai erők szembeszálljanak egymással. Gyárfás Miklós művében egy dunántúli város becses emlékművének és harcászati kulcspontjának, egy hídnak megmentése áll a külső cselekmény gyújtópontjában. Halász Péter művében pedig a felrobbantott szegedi híd pusztulása pusztít a hős lelkében is, s felépítésének tervével együtt épül fel bénultságából a mérnök új öntudata. A külső meseszövésnek ez a rokonsága azért nem örvendetes, mert az írói leleménynek és képzelőerőnek a könnyebb ellenállás, a szokványos megoldások felé indulására vall.

Azonos külső feltételű drámai témát, hogy három különböző egyéniségű író *valójában* milyen különbözőképpen tud megragadni, s a belső, a fontosabbik cselekményvezetés milyen egyénien feszült drámai csomópontokhoz, milyen sokszínű eredményekhez visz, az az alábbiakból fog kiderülni.

A szabványos, a sematikus megoldásokat szinte már-már az egyénieskedés határáig kerülő *Vihar után* a nagy témát úgyszólván kamaradrámává sűríti. A belső cselekmény valós érzelmét egyaránt foglalkoztatja, Sándor Kálmán művének szerkezetében azonban ott van az aránytalanság, hogy első fele eszmecserére hív meg, második felében pedig végső

irodalmunk gazdagodását jelentik. De felvetik azt a problémát is, hogyan lehet ezt a nagy témát, amelyről drámairodalmunknak még sok mondanivalót lehet és kell kibontania, *azonban már az utat a felszabadulásról szóló, valóban teljesértékű, az élményt a maga lelkesítő nagyságában megörökítő új magyar dráma felé.*

Mátrai-Betegh Béla

∴

Spejbl és Hurvinek, Skupa professzor hírneves cseh bábművész kedves figurái május eleje óta sikerrel vendégszerepelnek Londonban.

s művészetéről szóló kitűnő dokumentumfilmek írója és rendezője, most hazánk egyik természeti kincsestárát, a Tihanyi félszigetet mutatja be új filmjében.

BÚSULÓ JUHÁSZ

(Izsó Miklós halálának nyolcvanadik évfordulójára.)

1.

A kis, köpcös ember felnézett:

— Hát elmész, Miklós?

— Elmegyek, István bátyám! Soha nem mosódik el a hálám, hogy mennyit tanultam itt... De most, úgy érzem, ki kell mennem a nagyvilágba...

— Igazad van! No várj!... Írást is adok, hogy nálam dolgoztál!

»Alól írt bizonyítom, hogy D. Horváth-születésű Isó Miklós 1853. Március 16-ától 1856. év Március hóig és így három egész éveken át nálam a képfaragást gyakorlotta, s mint ügyes és szorgalmas embert ajánlom a Művészet pártfogóinak kegyeibe.

Kelet Rimaszombath, 1856. Március 8.

Ferenczy István
képfaragó.«

A fiatal legény átvette az írást és megnézte. Aztán megszólalt:

— István bátyám, valamit kérdeznék. Miért írja a neve alá, hogy — képfaragó... Hiszen kigyelmed nem képfaragó, hanem — művész! Szobrászművész! Magyar földön az első, aki ezt a hivatást választotta...

A kis öregember arcán fanyar mosoly jelent meg.

— Régen, amikor olyan fiatal voltam, mint te, s épp úgy vágyakoztam a világba, büszkén vallottam magam művésznek. Akkor mindig úgy írtam alá a leveleimet: *»Ferenczy, a művész«*... De azóta, keserű tapasztalatok árán, rájöttem, hogy ennek az országnak nem kell művész... Német komédia kell itt az uraknak, nem magyar művészet...

— Pedig bennem annyi reménység él!

— Kívánom, Miklós fiam, hogy ezek a reménységek valóra váljanak. Ami nem sikerült nekem, sikerüljön neked...

2.

Izsó Miklós Pestre ment.

Huszonöt éves volt ekkor, de már kalandos élet állott mögötte. Ijesztő kis sárfészekben, a Borsod megyei Disznóshorváton kezdődött az élete. Apja garast garas mellé rakott, hogy fia a sárospataki kollégiumban tanulhasson. Itt lobbant fel a tehetsége: rajzaira, puha kőből tollkéssel faragott szobrocskáira felfigyeltek a tanárok.

A sárospataki évek hirtelen megszakadtak. Magyar földön végigzúgott a szabadság szele és a tizenhét esztendős pataki diák az első toborzásnál jelentkezett. Harcolt Kápolnánál, Tiszafürednél, Nagysallónál, Győrnél. Aztán egy nép reménységére ráborult Világos. A fiatal Izsó Miklós Pallavicini Roger gróf kurityáni uradalmába került, mint erdészsegéd. Néhány szava, reménykedő kijelentése eljutott a grófhoz.

Izsó Miklós nem várta meg, amíg a megyeházáról értejönnek a zsandárok. Amikor megindult ellene a hajtóvadászat, már a kazai erdőben bújdosott. Hónapok múlva belopakodott Rimaszombat környékére, Tamásfalvára, ahol Jakovecz Antal, egy melegszívű kőfaragómester vette gondozásába. És amikor meglátta, hogy a legény vésője alól milyen figurák domborodnak elő, azt mondta:

— Fiam, te több vagy, mint kőfaragólegény... Benned művészi tehetség él! Bevisszlek Szombatyiba, ott él egy kiváló művész, Ferenczy István... Nála tanulsz tovább!

Ferenczynél valóban rengeteget tanult. Ez a meghasonlott nagy művész olyan gonddal és szeretettel tanította, ahogyan a gyémántköszörűs a drágakövet csiszolja.

Izsó Miklós művészi álmainak beteljesedését várta Pestről, de már az első napokban keserűen kellett tapasztalnia, igaza van Ferenczynek: itt nem kell a művész. Fellobbant benne a dac. Ha Pest nem méltányolja, megy tovább! Elindult Bécsbe, ahol Meixner János szobrászművész műtermében jutott munkához, majd felfigyelt rá Bécs másik szobrászművésze, Gasser is, aki akkoriban érdekes megbízatást kapott: Széchenyi mellszobrát kellett megmintáznia. A feladatot Izsó Miklósra bízta, aki aztán napokat töltött a komor Döblingben, az elborult elméjű Széchenyinél. A szobor rövidesen csodálatos élethűséggel elkészült! Gasser learatta a dicsőséget, — Izsó Miklósnak csak a sovány munkadíj jutott.

3.

Megint csalódás érte. Bécscsel is meghasonlott, s ment tovább — Münchenbe. A bajor városban szorgalmasan látogatta a Képzőművészeti Akadémián Wichtmann plasztikai tanár előadásait, s — minduntalan hazagondolt. Sokszor lehunyta a szemét, s magyar tájakat, magyar embereket látott maga előtt. Az egyik ládából előszedte még egy Pesten megkezdett szoborvázlatát. Egy juhász alakja formálódott ki vésője alól. Két évig dolgozott rajta és — harmincadik születésnapjára fejezte be.

Elkészült a mű — a Búsuló juhász.

A szobrot hazaküldte. Kiállították, s úgy ünnepelték, mint a márványtechnika igazi mesterét. Kritikusai megírták, hogy műve *»a népi életet tükrözi egyéni élmény és nem akadémikus szabályok alapján«.*

Alkotásaiban a népélet vonzotta. Egész sereg kis agyagmintázat maradt utána: zenélő cigányok, kortesek, parasztlányok és legények, házaló zsidók, fonóházi jelenet. Mindegyikből a nép ismerete és szeretete sugárzik. Magyar szobrászművészek között az első volt, aki népi elemeket mintázott meg és örök vesztesége szobrászművészetünknek, hogy ezeket a kisplasztikai alkotásait nem öntötte ércbe.

4.

A Búsuló juhász sikerére hazajött és az Újvilág utcában szerény műtermet bérelt, abban a reménységben, hogy most majd felfigyelnek rá. De csak szoborképmásokig jutott el. Megcsinálta a legjobb Arany szoborportrét, megmintázta Egressy Gábort, Zrínyi Ilonát, Megyery Károlyt, Lisznyai Kálmánt és az örök tréfacsináló Bernáth Gazsit, aki szoborképmása láttára így kiáltott fel:

— Olyan élethű ez a szobor, hogyha szólnak hozzá, hát — visszafelel...

Amikor hazajött, ösztöndíjért is folyamodott a helytartótanácshoz, hogy tanulmányát folytathassa. Kérvénye azonban visszajött, rajta az elutasítás rideg szava: nem! (Ugyanekkor egy másik ilyen kérvényt is elutasítottak. Ez egy fiatal festő kérvénye volt — bizonyos Munkácsy Mihályé.)

Amikor pályázatot hirdettek Széchenyi emlékművére, megpályázta. Ki ismerné jobban Széchenyit, mint ő! Meg is nyerte az első díjat. Aztán jött a keserű csalódás: a kivitellel nem őt, hanem a Rómában élő Engel Józsefet bízták meg.

Csalódottan elvonult Debrecenbe, hogy megalkossa Csokonai szobrát. Sok rokonvonás volt benne Csokonaival, akinek alakjához Ódry Lehel, a híres operaénekes állt modellt.

A szobor remekbe sikerült, a Búsuló juhász mellett Izsó legjobb műve. Izsó a szobor készítésére alaposan ráfizetett: hatszáz forint adósságot csinált, s ráadásul elnyomorodott, mert amikor a rossz alapozás miatt a már csaknem kész munka megingott és lezuhanni készült, a roppant terhet emberfeletti erővel, csaknem háromnegyedórahosszat tartotta a derekával. Ennyi időbe telt, míg végre segítség érkezett.

5.

Nemcsak művészi csalódásai voltak, az élet is sújtotta. Kisfia hároméves korában meghalt, s ekkor a munkában akart feledést keresni. Az ország — Reményi Ede hegedűművész kezdeményezésére — Petőfinek készült szobrot állítani és a választás Izsóra esett. Végre igazi, nagyszerű, művészhez méltó feladat!

— Ennek a szobornak harsogni kell, nem dorombolni! — mondotta és lázas igyekezettel készítette a terveket. De csak a tervek készítéséig jutott el, a szobor megalkotása már más szobrászművész, Huszár Adolf nevéhez fűződik.

Izsó Miklós 1874 telén Németországba utazott. Rideg, kegyetlen tél volt. A vonat Drezda és Bodenbach között elakadt, az utasok leszálltak, hogy a hótorlaszokat szétlapátolják. A magyar művész is ott dolgozott, aztán áthevülten ült vissza a fülkébe, ahol vele szemben egy rosszul öltözött, szegény nő didergett. Habozás nélkül odaadta útipokrócát és ráborította a télikabátját is.

Magas lázzal érkezett haza. Tüdőgyulladás. Hónapokig feküdt, s aztán a betegség új hulláma csapott le rá. Ezzel már nem tudott megbirkózni: 1875. május 29-én meghalt.

Akik ott voltak a halottaságyánál feljegyezték: a halál úgy lepte meg, hogy szeme valami különös, vágyakozó tekintettel a messzeségbe, a végtelenbe révedt.

Mint a Búsuló juhász...

Pánczél Lajos

Magyar Nemzet
1955. május 29.

Lapkiadó Vállalat, Ellátási Osztály. Lenin krt 9—11.

Irógép, számológép javítás, Kovács, Kertész u. 46 T. 423—141.

Alig használt Royal táska írógép eladó. Bp., VI., Vörösmarty u. 51/a. I. 10. Tel.: 114—122.

Táskairógép Olympia—Plana eladó. Érdekl. 154—563 telefonon a du. órákban.

Írógép, számológépjavítás. Goldberger, Lenin krt 94. udvarban. — Tel.: 12-12-84.

»Mercedes Prima« táskairógép eladó. Érdekl. lehet: 298—842 telefonon.

VARRÓGÉP

Pfaff ipari varrógépet erős munkához venne magánszemélytől is Fővárosi Szekérfuvarozási Váll. Bp., V., Marx tér 7.

Bőrvarrógép, Singer fej eladó. Sip u. 6. V. 4. délelőtt.

Használt varrógépét legmagasabb áron megvásárolja

KERAVILL

varrógép-szaküzlet.

VII., Rákóczi út 16. Tel.: 221—695. Hívásra házhoz megyünk

»Singer« motoros ipari varrógép eladó. Závodi szabó, I., Szabó Ilonka u. 12.

Gomblyukazó apparát háztartási gépre eladó. T.: 148—140.

Pfaff 52 cipészgépfej és Telefunken 3 lámpás rádió eladó. VII., Dembinszki u. 37. I. 9.

Varrógépek javítása jótállással. Géber műszerész. Akácfa utca 10. 223—704.

Varrógépet vennék, karikahajóst, háztartásit. Weiner, Amerikai út 85 T.: 498—841.

Varrógépek javítását jótállással Singer varrógép eladó, javítása szoruló varrógépet veszek. Bachrach műszerész, Dohány 68. 223—668.

GÉP, SZERSZÁM

Kevés használtautógumi 16 mm-es, fröccsgép, sodronyfonógép villanyra, műszerészüzem. Bp., XVII. ker., Anna u. 3. 62-es autóbusszal a kultúrházig.

Irógép, számológépjavítás, Goldberger, Lenin krt 94. udvarban. — Tel.: 12-12-84.

Írógép, számológépjavítás. Kovács, Kertész u. 46 T. 423—141.

Alig használt Royal táska írógép eladó. Bp., VI., Vörösmarty u. 51/a. I. 10. Tel.: 114—122.

Táskairógép Olympia—Plana eladó. Érdekl. 154—563 telefonon a du. órákban.

»Mercedes Prima« táskairógép eladó. Érdekl. lehet: 298—842 telefonon.

Bőrvarrógép, Singer fej eladó. Sip u. 6. V. 4. délelőtt.

Használt varrógépét legmagasabb áron megvásárolja

KERAVILL

varrógép-szaküzlet.

VII., Rákóczi út 16. Tel.: 221—695. Hívásra házhoz megyünk

»Singer« motoros ipari varrógép eladó. Závodi szabó, I., Szabó Ilonka u. 12.

Gombkikazó apparát háztartási gépre eladó. T.: 148—140.

Pfaff 52 cipészgépfej és Telefunken 3 lámpás rádió eladó. VII., Dembinszki u. 37. I. 9.

Varrógépek javítása jótállással. Géber műszerész. Akácfa utca 10. 223—704.

Varrógépet vennék, karikahajóst, háztartásit. Weiner, Amerikai út 85 T.: 498—841.

Varrógépek javítását jótállással Singer varrógép eladó, javítása szoruló varrógépet veszek. Bachrach műszerész, Dohány 68. 223—668.

GÉP, SZERSZÁM

Kevés használt autógumi 16 mm-es, fröccsgép, sodronyfonógép villanyra, műszerészüzem. Bp., XVII. ker., Anna u. 3. 62-es autóbusszal a kultúrházig.

Alig használt Royal táska írógép eladó. Bp., VI., Vörösmarty u. 51/a. I. 10. Tel.: 114—122.

Táskairógép Olympia—Plana eladó. Érdekl. 154—563 telefonon a du. órákban.

»Mercedes Prima« táskairógép eladó. Érdekl. lehet: 298—842 telefonon.

VARRÓGÉP

Pfaff ipari varrógépet erős munkához venne magánszemélytől is Fővárosi Szekérfuvarozási Váll. Bp., V., Marx tér 7.

Bőrvarrógép, Singer fej eladó. Sip u. 6. V. 4. délelőtt.

Használt varrógépét legmagasabb áron megvásárolja

KERAVILL

varrógép-szaküzlet.

VII., Rákóczi út 16. Tel.: 221—695. Hívásra házhoz megyünk

»Singer« motoros ipari varrógép eladó. Závodi szabó, I., Szabó Ilonka u. 12.

Gombkikazó apparát háztartási gépre eladó. T.: 148—140.

Pfaff 52 cipészgépfej és Telefunken 3 lámpás rádió eladó. VII., Dembinszki u. 37. I. 9.

Varrógépek javítása jótállással. Géber műszerész. Akácfa utca 10. 223—704.

Varrógépet vennék, karikahajóst, háztartásit. Weiner, Amerikai út 85 T.: 498—841.

Varrógépek javítását jótállással Singer varrógép eladó, javítása szoruló varrógépet veszek. Bachrach műszerész, Dohány 68. 223—668.

GÉP, SZERSZÁM

Kevés használt autógumi 16 mm-es, fröccsgép, sodronyfonógép villanyra, műszerészüzem. Bp., XVII. ker., Anna u. 3. 62-es autóbusszal a kultúrházig.

Irógép, számológépjavítás, Goldberger, Lenin krt 94. udvarban. — Tel.: 12-12-84.

Írógép, számológépjavítás. Kovács, Kertész u. 46 T. 423—141

MDK

Izsó Miklós

Műcs. tav. tárlata

Műbarát 1923. III.24.1.

MDK

Izsó Miklós

Lotz, Zichy Antal és Liszt után Izsó is külföldre távotik

Fővárosi Lapok 1864. I. IX.27. 919 l.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

Izsó Miklós

MAGYAR NEMZET
1965 JAN 24.

Emlékszobát rendeznek be Izsó Miklós szülőfalujában, Izsofalván. A Borsod megyei tanács felállítja a művész mellszobrát is, amelynek elkészítésére Szabó István kapott megbízást.

MDK

Izsó Miklós

Dugonics mellszobrát Szeged város készittette Izsó Miklóssal, befejezte Huszár Adolf

Képzőművészeti Szemle, 1879, 1.sz. 4 l.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Izsó Miklós

ÉSZAK-MAGYARORSZÁG

1965 MAR 28.

1021

9

Izsófalvi levél

Örömmel olvastam az Északmagyarország 1964. október 29-i számában (és azóta már ez évi valamelyik más számában is), hogy Izsófalván a nagy magyar szobrászművész szülőfalujában a szobrászművész Izsó Miklós emlékének megörökítésére — emlékszobát — rendeznek be.

Hát igen! Végre ezt is megérhettük, mert ennek szerintem, már régen meg kellett volna történnie.

Tekintsünk csak vissza Izsófalva, illetve Disznóshorvát múltjára. Mert Izsófalvának is van történelmi múltja.

Izsófalva keletkezéséről eddig még nem igen sokat tudtunk. De Jakucs László Aggtelek című művében megemlíti, hogy a mesteremberek hiánya miatt már a XII. században német telepesek jelennek meg a Sajó völgyén, de beljebb a hegyvidéken, Szuhakálló, Rudabánya és Disznóshorvát községekben is.

IV. Béla király alatt a tatárok elpusztították ezt a vidéket is. A tatárjárás romjaiból épülő ország királya, IV. Béla nem a nyakas főurakra támaszkodott, hanem a nemességre. Ezután kezd hazánkban a „várrendszer" kialakulni. Majd később 1283-ban IV. László adományozta a Rátót-nemzetségnek Putnokot és a hozzátartozó falvakat. A XIII. század végén a Rátót-nemzetségnek, illetve a belőle sarjadt karai Kakas-családnak volt ezen a vidéken a legtöbb birtoka. Ide tartoztak Kara, Galgóc, Dövény, Dubicsány, Disznós, Horváti, Dusnok, és Múcsony községek.

Érdekes, ekkor még külön-külön név alatt találjuk: Disznós és Horváti községeket. Ekkor még két külön álló község is volt. A két község között a határ körülbelül a mai református templom környékén húzódott.

1559 tavaszán a Lengyelország felől betörő tatár segédcsapatok Horvátit, Kurityánt és Múcsonyt teljesen elpusztították. Horváti teljesen leégett.

A XV. szazadban a török pusztítások idején 1578-ban Disznóst is és Horvátit is a törökök foglalták el. Csak a törökdúlások után később egyesült a két község és lett Disznóshorvát. — Különben a XV. században az egész vidék fejlődésnek indult.

A XVI. és XVII. század derekától kezdve a török, kuruc, lengyel seregek és császári csapatok állandó hadvonulása, és a beszállásolások miatt a vidék ismét teljesen elnéptelenedett.

A XVIII.—XIX. században lendült fel a bányászat.

Tehát történelmi múltja van Izsófalvának!

De van más múltja is.

Itt Disznóshorváton született a híres szobrászművész: Izsó Miklós. A múltban hírét, nevét semmi sem hirdette. Még az iskolában sem tanultunk róla. Pedig én ott jártam iskolába. A szülőháza talán a mai péküzem helyén volt, amint én az idős emberektől hallottam.

1945. után Disznóshorvát, Istók László volt disznóshorváti tanító kezdeményezésére felvetette, az Izsófalva nevet és a fő utcát Izsó Miklós utcának nevezték el. A hagyományok ápolása ezekután Izsófalván ismét megállt. Ezzel minden befejeződött.

Apai ágon Disznóshorvátról származom. Ott nevelkedtem fel, és ott éltem mindaddig, amíg tanító nem lettem. 1930-ban kerültem el Disznóshorvátról. De azóta is állandóan figyelem községem életét és fejlődését, s eddig is hiányoltam, hogy Izsófalva nem állítja fel nagy szülöttének, Izsó Miklósnak semmi alkotását.

Végre valakinek a kezdeményezésére történt is intézkedés! Mi izsófalvaiak igen örülünk neki! Mindannyiunk nevében kérem a Búsuló juhász szobor mását Izsófalva terén felállítani.

De lépjünk egy lépéssel tovább. Ha már Izsófalván vagyunk, csak szét kell tekintenünk és találunk ott még mást is. Mi van Egressy Bénivel, a Szózat dallamának szerzőjével? Tudtommal ő is Izsófalván született és nevelkedett fel. Eddig róla is csak egy utca, az Egressy Béni utca emlékezik. Kérdem én: nem lehetne ebben is tenni valamit?

Az Izsó Miklós emlékszobában — egy márvány emléktáblán meg lehetne örökíteni a többi izsófalvi híres ember nevét is.

Remélem, hogy soraimmal nem kívánok lehetetlent. Csak én is szeretem falumat, Izsófalvát.

Barcsák János
tanító

HIRDETÉSEK

ÁLLÁS

Teljesítmény elszámolót keres az ÉM. 31. sz. Állami Építőipari Vállalat 11. sz. főépítésvezetősége. Jelentkezés Kazincbarcikán a főépítésvezetőség munkaügyi csoportjánál, Építők u. 11. alatt.

Tetőszigetelő szakmunkásokat keres az ÉM. 31. sz. Állami Építőipari Vállalat 11. sz. főépítésvezetősége. Jelentkezés Kazincbarcikán a főépítésvezetőség munkaügyi csoportjánál, Építők u. 11.

Építőipari technikust és művezetőt felvesz az ÉM. 31. sz. Állami Építőipari Vállalat 18. sz. főépítésvezetősége Berentén. 232

A sajóvámosi Aranykalász Mezőgazdasági Tsz április 1-től sertéspásztort felvesz. Jelentkezni lehet a termelőszövetkezet elnökénél. 61180

A MÉH Vállalat felvesz sajószentpéteri telepére **ÁLTALÁNOS ADMINISZTRÁTORT** (lehetőleg helybeli), valamint miskolci központjába nagy gyakorlattal rendelkező **AUTÓ-MOTORSZERELŐT és egy segédmunkást SZERVIZES munkakörbe.** **Jelentkezés: MÉH Vállalat, Miskolc—Sajópart.**

Az ÉM. Miskolci Tervező Vállalat felvételt hirdet magasépítő, valamint mélyépítő technikumot végzett **TECHNIKUSOK** felvételére. Jelentkezni lehet személyesen, vagy írásban. Miskolc, Szabadság tér 2. sz. alatt, személyzeti vezetőnél.

A Zsolcai Épületelemgyár, Alsózsolca, SZÁLLÍTÁSI TÉRMESTERT (készáruraktáros) soron kívül felvesz. Jelentkezés Anyag- és Áruforgalmi osztályon 7—15,30 óra között.

Számviteli képesítéssel rendelkező egyetemi vagy főiskolai — középiskolai végzettség esetén hosszabb szakmai gyakorlat szükséges — végzettséggel rendelkező munkavállalót alkalmazunk

revizori

állásra.
Jelentkezés a miskolci **Nehézipari Műszaki Egyetem** személyzeti osztályán, Miskolc—Egyetemváros.

Rekamié, fotel, szék, ágybe fotelágy fizetési kedvezménn Pulai kárpitostól, Budapest, V Kertész u. 25. Díjtalan képes jegyzék.

Bontásból ajtó, ablak, eserép, renda eladó. Arany János u. 2

Jugoszláv kombináltszekrény adó. Augusztus 20. u. 2. III/2. lyemrét.) Du. 4 órától.

Zongora, angolmechanikás el Budai József u. 38.

Uj szürke férfi felöltő és sö kék zakó áron alul eladó. Gé u. 3.

Uj Varia NDK konyhabútor adó. Budai József u. 12. (Cselér

500-as, oldalkocsis motorkerék eladó. IV. ker., Poll Sándor u. sz. Főútvonal.

Uj állapotban levő 120 bögös góharmónika és férfi kerékpár adó. Molnár, Sajószentpéter, ke tér 1.

Négyszemélyes és kétszemél önműködő bordó rekamié fotel kal, székekkel, fizetési kedv ménnyel eladó. Hadirokkantak 10.

Hálószobaszekrények, éjjeliszrények, toalett-tükör, kerek asz lok, székek, konyhaállvány ela Tót u. 1. I. emelet.

Festett bútorok, hármas szek nyek, konyhabútor eladó. Rőcz Lajosné, Miskolc—Tapolca, Görö bölyi u. 1.

250-es Pannónia, tábori tűzhe gumikerekű kiskocsi eladó. P nok, Állomás 6.

Óriásgyümölcsű szentendrei res, piros, sárga, fehér tövek k hatók, darabonként 5.— forint Toronyi kertésznél, Békéscsa Sztraka 27.

E

a má

A Földművelésügyi Mi átvételi árát az alábbia

1. A mákgubó szerződé fárba, illetőleg a ki
2. 30—60 q-ig vasúton
3. 60—100 q között va
4. 100 q feletti vagonba

Ez a rendelkezés azt a lelő mennyiségű nyers

A mák átvételi ára: 2

A mák terméseredmény eredményt nyújtották. megyénkben még lehet

állami szövetkez

hogy amennyiben szaba (MÉK kirendeltségeket) után gondoskodnak a

Izsó Miklós, nobrász MDK

Szülőfalujában, Izsófalván emlékszobát rendeznek be. Az emlékszobában a művész alkotásainak kiszínyített másolatait helyezik el.

—: Hír 10.

NÉPSZABADSÁG Bp. 1965. ápr. 14.

MDK.

Izsó Miklós

A Nemzeti Galériában kiállitott müveiről

Nógrádi Népujság 1965. ápr.11. lap -

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS.

Ungonics-emlékmű. /Szeged./

/Körbi a szobona hőtött szerzőtest, dátuma 1870./

Soós Gy: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 8, 11, 83, 96, 122, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Pyrker László nullszabra. (hagyar Nemzeti Galéria.)
1870. febr. 15.-i leselében mint munkában levő szabrat említi.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 85, 112, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Medici Venus /másolat./ Ismeretlen helyen.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.

Budapest, 1958. 24. 141. o.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

Mercur-szobor (hidszobor-másolat.)
Ismeretlen helyen.

Sovó Gy: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 24, 142. o.

M.D.K.

Izsó Miklós

Zrínyi Miklós mellszobra. (Történeti Múzeum.)

1869. januárjában mint munkában lévőt,
1870. februárjában mint befejezettet említi.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei:
Budapest, 1958. 82, 85, 88, 147. o.

~~[illegible]~~.

2 ~~[illegible]~~

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

WERBŐCZY ISTVÁN mellszobra.
/ hogyan Nemzeti Galéria. /
1869. jan. 15.-i levelében mint munkában
érőt említi. /

Sós Gyula, Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958, 82, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Táncoló parent. /Magyar Nemzeti Galéria./
/Emlités./

Sovó Gy: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 47, 142. o.

M. A. K.

IZSÓ MIKLÓS

Petőfi emlékmű. (Említés.)

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 8, 11, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Haldokló honvéd. /Magyar Vemzeti Galéria./
(1870. febr. 15.-i levelében említi.)

Sós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 47, 85, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Zrinyi Ilona mellszobra. (Magyar Történeti Múzeum.)

1871. jún. 28.-i bradványában milíti, hogy magyardelést kapott rá.

Soós Gyula, Izsó Miklós levelei:

Budapest, 1858. 88, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

II. Rákóczy Ferenc mellszobra.

(Történeti kiírenm.)

1871. jún. 28.-i beadványában említi-
hogy megrendelést kapott rá.

Sovós Gy: Izsó Miklós leselei:

Budapest, 1958. 88, 142. o.

M. D. K.

IZSÓ MIKLÓS

Csokonai emlékszobor (Debrecen.)
/ Közli a szobona kötött szerződést 1866. II. 16-i dá-
Fummal.

Szós Sz.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 8, 11, 69-71, 72, 73, 88, 89, 112,
118, 119, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

1831 dec. 2. illetve 4. - i levelei ban a Szerdai műcsarti gyűjtemények, illetve a berlini hajtár megnézését említi.

Soós Gy: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 91. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Petőfi Sándor mellszobra. (Történeti hírzemes) 1873. ápr. 15.-i levelében mint elhárultet említi.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 93, 94, 142. o.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

Szalay László nullszobra. (Ismeretlen helyen.)

1873. ápr. 26-i levelében mint elkészültet emlitia nabor tervét.

Soós Ey. Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 93, 95, 142. o.

M. O. K.

IZSÓ MIKLÓS

Fonóházi jelenet. (Magyar Nemzeti Galéria.)
1874. jan. 1.-i levelében csatolja a nabor (nagybani) elkészítését és kísérítését.

Sós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 38, 48, 94, 113, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Egyeny Etelka mellszobra.
(Magyar Nemzeti Galéria.)

Emlékév.

Sós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 727, 141.o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Tóth József mellszobra. /Nemzeti Szinház./

/Emlités./

Szós Gy.: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 112, 142.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Egressy Gábor mellszobra. / Nemzeti Színház. /
(Emlités.)

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 51, 72, 112, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Eötvös József mellszobra. /Ismeretlen mágen./

/Emlékis./

Sovós Ey: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 51,141.o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Mária - Szobor csoport. /H. Gasser műrének márványba faragása./ Prága. /Enslitis./

Soós Gy: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 103, 115, 116, 141. o.

M-D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Fáy András mellszobra. Ismeretlen helyen./
(Emlités./

Soós Gy.: Izsó Miklós leselei
Budapest, 1958. 112. 119, 141. o.

M.O.K.

Izsó Miklós

Kazinczy Ferenc mellszobra. Ferenczy I. műének befejezése. / Magyar Nemzeti Galéria./
(1855-ben. Izsó József emlékére./

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 108, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

CIGÁNYBANDA (vázlat.) Magyar Nemzeti Galéria.

/Emlités./

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 113. és 141.o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

a kánchid hat oldalán levő épületek szobrászati díszítése. /lebontották./

/Emlékés./

~~Izsó~~ SOÓS Sz.: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 108, 141. o.

M. D. K.

IZSÓ MIKLÓS

"Philoktetés!" (Másolat-Ismeretlen helyen.)

Sós Gy: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 30, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Kisfaludy szobor-vázlat. (Ismeretlen helyen.)
(Barca Sándor zalai alispánhoz írt 1868 körüli levelében megközöni, hogy őt jarasolták a szobor elhúzitására.)

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 78. 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

1868. jan. 25. i leselében köszönetet mond Mocsány Lajos borsodi alispánnak a PÁLÓCZY-szabos megbízásáért. 1868-69-i leselében az elkészült Vay Miklós-féle szobrat az ő terve utánzatának mondja.

Szós Sz.: Izsó Miklós leselei.

Budapest, 1958. 75. o., 76-77. o., 80. o.

M. D. K.

IZSÓ MIKLÓS

KRAY Tábornak mellszobra. (Bécsi Tagvertár.)
(1868. januári leveleben elhárültünk mivolja.)

Sóós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 76, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Pách Albert nullszobra /Ismeretlen helyen./
(1868. III. 12.-i levelében azt írja, hogy hozzá-
kerdett.)

Sróó Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 76, 77, 142. o.

M.B.K.

IZSÓ MIKLÓS

A magyar államtól 1868 végén ösztöndíjat kapott, amellyel római tanulmányútra ment.

1869. jan. 15.-i levelében antiqua, hogy Róma műemlékei nagy hatást tettek rá.

Soós Gy: Izsó Miklós levelei.

Budapest, 1958. 81.o. és 67. szpreta

131. oldalon.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

Cicero mellszobra. (Antik után.)
Ismeretlen helyen.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest 1958. 24-25. o. 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

ADONIS mellszobra. /Aulich minta után/
ismeretlen helyen.

Sarós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 24. 25. o. 141.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

"1861 őszén" keltezéssel Br. Sina Simonhoz írt levele hátlapján rajzok a "Fonóházi jelenet", Haldokló- és Szlesült honvédelmet ábrázoló szobrainhoz.

/ Sina 300 f. tanulmányi segélyt adott számára. /

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.

Budapest, 1958. 40. jegyzet a 129. oldalon.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS.

Három vázlatának reprodukciója.

Parasztjuj,
Ételhordó parasztasszony,
Tornóházi jelenet.

Szós Sz.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 49, 50 és 63. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Jupiter-fej. (Antik után.) Ismeretlen helyen.

Sovós Ej.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 32., 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Koldustej. / H. Gasser művének mármányba faragása. / Ismeretlen helyen.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 109, 141. o.

M. O. K.

IZSÓ MIKLÓS

Koldusnő. / H. Gasser műrének másvány-
ba faragása. / Ismeretlen helyen.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 109, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

hegyesi Károly mellszobra. /Nemzeti Szinház./
/Közli a szobona hitött szerződést 1863. IV. 22-i
dátummal./

Sóós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 57.60, 142.o.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

Arany János mellszobra. (Történeti kúz.)
(Első említése Bosnyák László ist levelében, 1862, dec. 12.-én)

Sós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 54-55, 141.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Márton István mellszobra. /Pápa, Ref. Kollégium./
(körli a szerződést a szobrra 1863. okt. 12-i dátummal.)

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 56, 58, 141. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

VIKTORIA. /Magyar Tud. Akadémia./
/Közli a Nyugtát a szokoriát felszett összegről.
Dátum: 1864. júl. 6./

Soós Gy.: Izsó Miklós Cerelei
Budapest, 1958. 59, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS.

Térdeplő Géniuszok. /Magy. Tud. Akadémia./

/Közli a nyugtát a szolnokról. Dátum: 1864. júl. 6./

Svás Gyula, Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 59, 142. o.

M.DK.

IZSÓ MIKLÓS

Stühler - nullszobra. / Magyar Tud. Akadémia /

/ Körli a nyugtát a szobrokért felvett pénzről. Dátum: 1865 - szept. 28. /

Sovós Gyula, Izsó Miklós levelei

Budapest; 1958. 60, 142. o.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

Révai hiklós állószobra. /Magyar Tudományos Akadémia./

Körli a nyugtát a szoborért felvett pénzről.

Dátum: 1864, VIII. 25.

Svós Gy.: Izsó hiklós levelei.

Budapest, 1958. 60, 142. o.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

Széchenyi-szoborcázlat. /Magyar Nemzeti Galéria./

Közli Izsó felirattal a Szobor-bizottsághoz.
Dátum: 1866. márc. 24.

Szós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 71, 118, 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Crokonai mellszobor. (Ismeretlen helyen.)
(Emlités.) Dátum 1866. szept. 22.

Soós Gy.: Izsó Miklós
Budapest, 1958. 72.o. és 141.o.

MDK.

Izró Miklós

1863-ban mutatja be bírálatra a KT-nek

„Fuhán" és

„Fonóházi jelenet" c nobrait.

MDK-A-I.-1/119-120.

MDK.

Szró Miklós

1863. „Arany János Mellszobrá"-t (gipsz) a KT vrűni megvételre ajánlja.

MDK-A-I.-1/149.

MDK.

Tzsó Miklós

1862-ben hiánypótló levelet ír a KT-nek a nyújtott anyagi segélyért.

MDK-A-T.-1/43.

MDK.

Ivró Miklós

1864. KT választmányi tagságot „zilált állapotára" való tekintettel nem fogadja el.

MDK-A-I.-1/167.

MDK.

Izsó Miklós

1864. Váltóadósság miatt a M. Kir váltótörvénynek végrehajtást rendel el ingó vagyonára.

MDK-A-I.-1/236.

Irsó Miklós nolván M.D.K.

1874 máj. 22 én utolsó levelét intézi a negedi Dugonics adbarbirottsághoz, néhány nap mulva halt meg.

Farkas A. – Nagy S.: Dugonics-album. Negced
1876 153

[illegible] [illegible] [illegible]

M. D. [illegible]

1844 maj. 22 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] 4. – [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
1876 153

MDK

Izsó Miklós

M.T.Akad. Széch. Muzeuma. 1902. máj. 1.

18, 21 l.

MDK

Izsó Miklós

Szinnyei XIII. 366 l.

MDK

Izsó Miklós

Ghiczy Kálmán, gipsz

Arckép kiáll. Ernst Muz. 1952. aug. 1o 1.

MDK

Izsó Miklós szobrász /1831-1875/

Bajó Gyula: Bpest ujabbkori épületszobrászata.
Bp. 1942. 21-23 l.

Izsó Miklós nolván M.D.K.

1874 ben elvállalja a szegedi Dugonics nolvar készitését. A év végén küldi el Izsó a tervet és a költségvetést. 1875 ben uj tervrajzot kérnek tőle. Elküldik a beteg Izsónak a szerződést.

Farkas A. – Nagy S.: Dugonics – album. Szeged 1876 151-152, 153

Fró Miklós volnia

M. D. L.

1374 ben elvállalja a szepesi Ungvárnak
halmi kérnitést. A év végén hatalmi el
Fró a kerset s a kiltrogvetést.
1375 ben uj kervrojnot hérnek tole.
Elhatalmi a hetey Jerónak a nerőtlet.

Fáthas A. – Nagy I. Ungvárnak – allmon
kiped 1370 151-152, 153

MDK

Irsó Miklós

mintázta Csokonai Vitéz Mihály debreceni szobrát. (más adat nincs.)

Gogolák Lajos: Csokonai Vitéz Mihály.

Nők Lapja, Bp. 1953. november 19. [2.l.]

M. D. K.

Izsó Miklós nobrán (+1875)

Busuló juhán

Csokonai nobra (Debrecen)

Czimer Károly. A művelődés a művészet körté-
kete. Bp. 1897 174.

Izsó Miklós 1830-1875 M.D.K.

Horvátiban nületett (Borsod vm.) Ferenczy tanitványa. Busuló juhán, a debreceni Csokonay s a negedi Dugonics nobor. Ő tervezte a marosvásárhelyi Bem s a pesti Petőfi nobrokat, melyeket Ilunár Adolf kivitelepett.

Czigler Ignác: Művelődéstörténet. Bp. 1902
194

MDK

Izsó Miklós

Lyka K: Nagy m. müvészek. Bp. 1957.

129-237 l. és képek

. Négyboltszakaszos hajó, félkörívés

Izsó Miklós

~~Huszár Adolf~~

Vas. Lyc. 1876. 76. l.

K

— **A Dugonics-szobor** megbirálására fölkért bizottság, melyben többek között Pulszky F., Keleti G., Lotz, Orlay, Madarász Viktor, Than Mór, Székely Bertalan és Horváth Mihály vettek részt, mult szombaton összegyült néhai Izsó Miklós műtermében. A bizottság a szobrot Izsó egyik legsikerültebb alkotásának találta, mely Szeged városának diszére fog szolgálni. A bizottság elismerésben részesité Huszár Adolf szobrászt is, a nagy mintázat művészi kiviteléért. Az egész szobormüre nézve csupán három lényegtelen észrevételt tettek, melyek helyrehozatalára Huszár készséggel vállalkozott. Bronzbaöntés végett a szobrot Bécsbe fogják szállitani. Májusban a talapzat márványrészei leszállittatnak Szegedre és az épités foganatba vétetik. A szobor hét és fél láb magas, Dugonicsot nem megtörve, élte alkonyán, mint a hogy a fénykép előtünteti, hanem a férfikor delén ábrázolja és isztriai szürke márványból épülő 11 és fél láb magas talapzaton fog állani.

MÜVTÖRT DOK

IZSÓ MIKLÓS
szobrászm.

Népszava 1958.
jun.8.4.old.

MDK

Izsó Miklós

búsuló juhászát és táncoló magyarját Herendem porcelánba égetik. (más adat nincs.)

Gál Zoltán: Színek, illatok, tények – Herendem.

Ország-Világ. Bp. 1958. november 26. 8. l.

Izső Miklós szobrász

hir

Népakarat 1957. 8.sz. I.11.
8. lap

MDK

Izsó Miklós

a magyar szobrászmüvészet legnagyobb multbeli alakjáról portrét mintáz Kisfaludi Strobl Zsigmondé

Esti Hirlap 33 sz. 1957. febr 9 2 old.

MDK

Izsó | Miklós szobrász |

(Említve: debreceni Csokonai-szobra.)

Juhász Géza: Medgyessy emlékek.

Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 186. l.

HDK

Irsó Miklós szobrász

(Utalás debreceni Csokonai-szobrá-ra.)

Bögel József: Medgyessy és Debrecen.

Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 187. l.

MDK

Jrsó [Miklós] szobrász

(Sírai méltatás, a Csokonai-szoborral kapcsolatban, a szoborról írott vers végén.)

Erdélyi József: Debreceni vásár.
(vers.)

Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 92. l.

M.D.K.

Izsó Miklós

Széchenyi István gróf szobrának tervezője, melyet Mátrai /Muderlak/ Lajos készit el. /1896./
Sopron. Széchenyi tér.

Dr. Heimler Károly: Sopron topográfiája utca és házjegyzékkel. Sopron. 1936. 48. l.

Izsó Miklós

MDK

Talán az ő műve Ujpest, Kölcsey u. 20. ház kapuja fellett a két lovat fékező csikós - dombormű.

Zsakadás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

91.

4D4

Izsó Miklós szobrász

(mellékesen említve.)

Dr. Wildner Ödön: Tavasz ábrázolása a pesti és budai városházán.
Városi Szemle, Bp. 1928. 402. l.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

"Busuló juhász" c. szobrát a megtekintésre érdemes müvek között sorolja fel:

Dénes Tibor: Précis de l'Histoire des Beaux-Arts en Hongrie, Debrecen, 1936. 14.old.

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K.

Almássy Balogh Pál, Arany János, Fáy András,
Egressy Gábor büsztjei, Petőfi Zoltán mellszobra.

Vayerné Zibolen Ágnes: Izsó Miklós elfelejtett szobra - - - -
Művészet, 1961. december — 6 l.

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K

Petőfi holtám postréja
(repro)

A Borítólapon.
Művészet, 1961. december.

M.D.K.

Irsó Miklós
Nobrán

Méltatás.

Bóka László: Vedres Márk.
Élet és Irodalom, 1961. aug. 19. — 5 l.

Izsó Miklós

Legszebb magyar szobrok kiállitása a Nemzeti Galériában. Fenti művész munkáját is láthatjuk.

/Busuló juhász/

Esti Hirlap 133 sz. 1958. jun. 8. 2 old.

Izsó Miklós

Bp. V. Balaton utca 22. raktárház kapuja felett dombormü: csikós két loval.
Talán Izsó müve. Párdarabja Ujpesten Kölcsey u. 20.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

96.1

izsó Miklós szobrász M d,K.

hagyománya : romantikus magyar életkép

Kisfaludi Stóbl Zsigmon: Emlékezés Róna Józsefre

Magyar Nemzet 1961. november 29. 4.1.

Izsó Miklós MDK

Petőfi S. bronzszobra.
/Bp. V. Petőfi Sándor tér./

Izsó Miklós kismintája/1874/ után
készitette Huszár Adolf /1881/
Talpazat Ybl Miklós terve.

Leleplezték 1882 okt. 15.

Zakariás G.Sándor: Budapest. Bp. 1961.
119.1.

Izsó Miklós szobrász

M.D.K.

Mint a magyar szobrászat út-
törejet emelti Kathy

Kathy Imre: Andrássy Kurta János kiállitása
Magyar Épitőművészet 1961. 5.sz. 60.1.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrai

„Cigány Laokoon" c. szobor-csoportjának képe:

Soós Gyula - Szilágyi Ferenc Görgy: Izsó Miklós kis plasztikái és az antik művészet. Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8. sz.
59. old. 39. ábra

Izsó Miklós

hatott Vilt Tibora

Perneczky Géza: Tanulmányút a Pávakertbe,
Bp. 1969.

311-o.

Izsó Miklós

egyhangu döntés alapján kapott megbízást Petőfi szobrának megmintázására, 1874 bemutatott kis mintáját elfogadták, azonban Izsó Miklós halála megakadályozta őt a kivitelezésben.

Gádor E.: Budapest szobrai, Budapest, 1955. 331.

M.D.K.

Izsó Miklós szobrász

tervei alapján Mátrai Lajos mintázta a soproni Széchényi teren álló Széchényi szobrot.

Horváth László: Budapest - Győr - Sopron

Bp. /é.n./, Panoráma, /Magyarország irásban és képben 13.köt./

+ egy kép. 119 old.

Izsó Miklós

kezdte Petőfi szobrát megmintázni, azonban 1875-ben bekövetkezett halálával a mű alkotása abbamaradt. Huszár Adolf fejezte be utóbb a szobrot.

Gádor E.: Budapest szobrai, Budapest, 1955. 16 l.

Izsó Miklós

az 1865-ben kiírt Széchenyi István pályázat kiírásánál egy sokkal jobb pályaműcel szerepelt mint Engel József, ki azonban mégis megbízást nyert Izsóval szemben.

Gádor E.: Budapest szobrai, Budapest, 1955. 161.

MDK

Izsó Miklós

Szabó Gábor müve, ruskicai márv.

11. M. Képzőm. kiáll. Mücs. 1968.

Izsó Miklós

Ferenczi István tanítványa volt.

Pestmegyei Hírlap, 1967. febr. 23. 5.o

Irsó

Munkácsy és Derkovits a gyalupadot, Fadrusz az üllőt, Irsó a faragó szerszámokat hagyta oda, hogy életét a művészetnek szentelje.

D. Fehér Zsuzsa, Mikus Sándor
A Képrőmův. Alap Kiadóvéll.
Budapest 1955

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

A Képz.Műv.Tára. Izsó "Búsuló juhász" szobrának bírósági tárgyalására szakértőt küldött ki. A pert meg is nyertek. Vas.Ujs.1867.III.1. 83.old. & 572.o. 109.jegyz.

Telepy Katalin: Telepy Károly, a magyar táj romantikus festője. 545.o.
Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. IX. 1966-67.
Debrecen, 1968. Alföldi Nyomda, Debrecen.

Izsó Miklós, szobrász

M DK

Sopronban 1913. okt. 5-én nyílt meg a Múzeum. 5-termében az Ő műveiv szerepeltek. 198 old

Domonkos Ottó: Százéves a Soproni Múzeum. 177lol

Arrabona, Győr. 1968. 10. Xantus János Múz. Győr. 1968.
Győr-Sopron Megyei Nyomdaváll.

Irsó Miklós

Ferenczy István tanítványa volt.

Pestmegyei Hírlap, 1966. júl. 3. vasárnap, 6. o.

MDK

Izsó Miklós, szobrász

felújítottak síremlékét.
(Kerepesi temető.)

– : Újabb síremlékek nagy halottaink sírjain 13

Népszabadság, br. 1967. dec. 2. [Vidéki]

MDK

Izsó Miklós, szobrász

Emlékét szobor portréja

örökíti meg a Művészsétányon.

– : Új szobrokkal gyarapítják a

margitszigeti Művészsétányt B.

Népszabadság, Bp. 1969. jan. 19.

Izsó Miklós, nobrász

MDK

Restaurálják síremlékét.

–: Új és restaurált nobrok, emlékművek

Budapesten 8

Népszabadság. Bp. 1968. nov. 13

Yzsó Miklós (1831-1875)

Ferenczy Ostvánnál hőfaragó legény
Megmintázta hohonai emléknohát.
Legjelentősebb művei a Táncoló pa-
rantok kis terrakottavázlatai.

Kovács Irén, Sz.: Ki ez? Művészettörténeti társas-
játék. Kártyaszövegek: Kontha Sándor. Bp. 1960.
2. kiad. 100 t. 1 mell. 23 l., /Homo ludens 2./

13.t.

Izsó Miklós

a várbeli kiállításon.

Perneczky Géza: A Nemzeti Galéria vendégkiállítása a Várban. Magyar Nemzet, 1967. X.11.4.o.

M.D.K.

Izsó Miklós szobrász

1831- 1875

Csokonai -szobor, Debrecen,

Balogh István: Debrecen, Bp. 1962. 37.1.

Izsó Miklós (1831-75)

A busító juhász, 1862, márvány, 95 cm magas, Szépm. Múzeum, Dp. fekete-fehér tábla reprodukció

E. Gódor - G. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Bpest, 1955. 45 l.

Izsó Miklós

Csokonai Vitéz emlékmű gipsz modellje, Kálvinista kollegium, Debrecen, fekete-fehér tábla, reprodukció

E. Gádor - G. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Budapest, 1955. 47 fl.

Izsó Miklós

(1831-75)

mint ifjú részt vett az 1848-49-i szabadságharcban, megsebesült, majd az összeomlás után bujdosni kényszerült. Később a vidéken élő Ferenczy Istvánhoz került.

E. Gádor - G. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Budapest, 1955. 10 l.

Izsó Miklós

2

Bécsben és Münchenben tanult; 1862-ben Pestre visszatért, amikor is „A busuló juhász" (eredetileg a „Juhász") c. művét megalkotta, mely szakit az akademikus, merev formával és élethű ábrázolást nyujt.

E. Gádor – G. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Bpest, 1955. 10 l.

Izsó Miklós

Művészi alkotásainak alakjait a falusi életből vette – kortársai közül ő építette meg leginkább az egyszerű magyar emberek karakterizáló jellegzetességeit.

E. Gádor – É. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Budapest, 1955, 10 l.

Igaz Miklós

Sokáig hivatalos, állami megrendelés nélkül maradt, végül is megbízatást nyert, hogy Debrecen város részére egy Csokonai Vitéz Mihály szobrot alkosson.

E. Gádor - G. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Budapest, 1955. 10 l.

Izsó Miklós

Élete végén hozzáfogott Petőfi Sándor szobrának alkotásához, melyet azonban halála félbeszakított; e művét Huszár Adolf fejezte be.

E. Gádor – C. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Budapest, 1955. 10 l.

MDK

Izsó Miklós

A Károlyi palotában Petőfi kiállitást rendeznek. Fenti művész munkái is résztvesznek.

Esti Hirlap 159. sz. 1959. jul. 9. 2 old.
/kristóf cikke/

Izsó Miklós

MDK

Magyar Tudományos Akadémia. Roosevelt tér 9.

Tervezte F.A. Stüler 1862-64.
Építésvezető: Szkalnitzky Antal és Ybl Miklós.
Szobordísze E Wolf és Izsó Miklós/Róvai Miklós/.
Megnyílt 1865. dec. 11.
Belsőleg helyreállították 1948-49/Lux Kálmán/
A dísztermet 1950-ben, freskóit 1954.ben.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Bp. 1961.

122.l.

Képpr: 220. kép.

Izsó ——————————→ szobrász

Megemlíti a cikk.

Gerő László: A XIX. sz. végi késő eklektikus építészet jelentősége Budapesten 162 – 175

MŰEMLÉKvédelem

Bp. 1960. 3. sz.

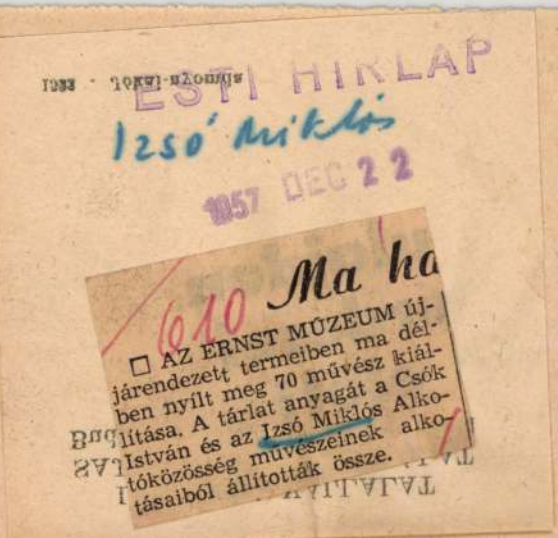
ESTI HIRLAP
Izsó Miklós
1957 DEC 22
610
Ma ha
□ AZ ERNST MÚZEUM újjárendezett termeiben ma délben nyílt meg 70 művész kiállítása. A tárlat anyagát a Csók István és az Izsó Miklós Alkotóközösség művészeinek alkotásaiból állították össze.

MDK

Képzőművészeti kiáll.Szeged. Muzeum. 1958.aug.

MDK

Izsó Miklós, szobrász

Fonóházi jelenet. Gipsz.

Műcs.-Az 1934.évi Magyar Kiáll. 1934.szept.27.-okt.29.
Kat. 6.1.

MDK

Izsó Miklós

Az igazi Petőfi és a szobrai. Hirlap, 1949. jul. 16. 3. l.

MDK

Izsó Miklós, szobrászm.
1831-1875

Részeg paraszt. Szobrocska. Gipsz.
Mag. 16 cm.

Magyar Studio. II. aukció. Évsz.?

M.D.K

Vasó Miklós
rajzai

A kiállításon szerepel 1864-ből való
Petőfi rajzot cenzúrázva is Petőfi
rajzainak a terve.

Cipka Péterné: A Kiscelli Múzeum új kiállításáról
Művészet, 1963. április – 34 lap.

Izsó Miklós MDK

Ittas betyár

Mücsarnok 1927 Táj- és életképkiállitás

Izsó Miklós MDK

A kulacs barátja

Műcsarnok 1927 Táj- és életképkiállitás

Izsó Miklós dzobrász M. K.

Emlékszobát rendeznek be szülőfalujába Iszófalván

Mellszobrának elkészitésére Szabó Iván kapott megbizást

Npaló

Magyar Nemzet 1965. január 24. 13.1.

MDK

Izsó Miklós

Az országos képzőm. társulat. Vas. Ujs. 1872. 2o2.l.

Izsó Miklós MDK

Busuló juhász, gipsz

Mücsarnok 1927 Magyat táj- és életképkiáll.

MDK

Izsó Miklós

Búsuló juhász, c. szobormüvének repr.

Milegyhalál, 107.lap

MDK

Izsó Miklós

Szondynak Izsó Miklóstól készitett állószobra, amely alapul szolgált a Kiss György szobrasz mintázta Szondy-szobornak.

Cikk: A honti ünnepek.

Vas.Ujs. 1902. 49.évf. 451.l.

Izsó Miklós, szobrász MDG

Dr. Weiss J. gyűjteményében Izsó mű is van.

Rózsa Gyula: Öreg műgyűjtő a múzeumlakásban 8.

NÉPSZABADSÁG, 1963. dec. 10

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

1871-ben a Petőfi-szobor készitésével bizták meg.
1875-ben bekövetkezett halála után Huszár Adolf
kapja a megbizást

Preisich Gábor: Bp. városépítésének [illegible] a [illegible]-
egyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.

103.1.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Felkérika az Eötvös-szoborpályáz ton való részvé el

re

preisich Gábor: Bp városépitésének története a ki

egyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 19 4. 103.l.

MDK

Izsó Miklós

Porcellán máz feletti szinezéssel. 1927. Repr. Mintázta fenti

Brisits F.: Gondolatok a Zsolnay-muzeumban. Magyar Művészet 1929. 578.1.

MDK

Izsó Miklós

Balás P. László: Székely Bertalan emlékkiállitása.
Nemzeti Ujság 1935. nov. 17. 16.l.

MDK

Izsó Miklós

Péter A.: Székely Bertalan. Tükör 1935. nov. 37.l.

MDK

Izsó Miklós

képmása; festette: Madarász Viktor

Magymüvészképm.

MDK

Izsó Miklós

A muzeum lépcsőházának diszitése. Vas. Ujs. 1882. 496.l.

MDK

Izsó Miklós

Felvinczi Takács Z.: Kupezki János. A Gyüjtő 1914. 5-6. sz. 153-158.l.

MDK

Izsó Miklós

Izsó Miklós siremléke, tervezte Kiss György szobf.

Pesti Hirlap, 1882.okt.3. 2.mell. 3 l.
okt.lo. 1.mell. 3 l.

MDK

Izsó-Huszár

Pesti Hirlap, 1879.jun. 1. 6.l. Napi hir.

Petőfi S. szoba...

MDK

Izsó Miklós szobrász

Tarczay György: A kassai múzeum. Művészet, 1903. 169 l.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS /1831-1875/

Ferenczynél kezd tanulni. Később Brüsben és Münchenben tanul, 1862-ben jön haza Pestre.

Pesten mintázza, Münchenben faragja "JUHÁSZ"-c. szobrát. /Később: Búsuló juhász./

"Fonóházi jelenet."- és nagyszámu terrakotta szobor.

Szichenyi-szobrának pályázata nem sikerül.

Debreceni Csokonai-szobor.

Zrinyi hiklós költő, Zrinyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc portréi.- Petőfi szobor kis mintája.- Ezre 1971-ben kap megbizatást.

GÁDOR E.- POGÁNY Ö.G.: Magyar szobrászat, Budapest, 1953. 11. o.

Irsó Miklós szobrán

Béke és Szabadság (VI.) 21. sz.
1955 máj. 25. Repr.

M. D. K.

IZSÓ MIKLÓS

Brúsuló jukász. hárvány. /14. kép./
Táncoló parasztok. Terrakotta. /15. kép./

SÁDOR E. - POGÁNY Ö. G.: Magyar sobrászat.
Budapest, 1953. 19. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Balogh Zoltánhoz írt levele alapján (1857 jún. 15.) június 7. én írt Bécsbe, ~~[illegible]~~ BORSOS JÓZSEF támogatja és későbbi mesterének H. GASSERNAK ajánlja.

A Bécsi képtár és "a benne lévő szobrok" nagy hatással vannak rá.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 15.o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Szily Kálmánhoz írt levele (1859. nov. 13.) alapján e hó nov. 5.-én érkezik München be, és felvételizik az akadémián Max Wittmannál. (V.ö. 6. jegyzet.)

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei.
Budapest, 1958. 17.o.

M.O.K.

IZSÓ MIKLÓS

1859. dec. 4.-én Szily Kálmánhoz út levele alapján az év november 15.-én sikeresen befejezte próbamunkáját és felvétetett Max Wittmann osztályára.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 20. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Bécsben FERNKORN-nál, majd 1857. okt. 7.-
től 1858 májusáig MEIXNER-nál dolgozik.
H. GASSER (1817-1868) műtermében 1858 júniustól
1859 áprilisáig ~~[illegible]~~ tartózkodott.

Sós Gy.: Izsó Miklós levelei:
Budapest, 1958. 126. o. 4. jegyzet.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

1861 Tavaszán Bécsbe utazik. Megi-
kereséről Szmrecsányi János 1861. máj. 11-én
helt levele tudósít.

Sorós Gy.: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958. 33. jegyzet a 129. oldalon.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Eötvös József Izsót 1861 őszén visszaküldte hünchenbe tanulni.

Soós Sz.: J. M. levelei

Budapest 1958. 46. o. és 41. jegyzet.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

Gipszbe kiöntött másolata Pietro TENERANI "Psyche" c. szobrával. (1860 jún 7. ill. 22.-i levelében említve.)

Sóós Gy: Izsó Miklós levelei
Budapest, 1958; 26, 28, 30.-31 o. és 24. jegyzet.
és 142. o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

"Brúsuló Juhásza" (Gschwindt Mihályhoz, a megrendelőhöz ist leseliben: "Magyar Pásztortíle Szobrocska") vázlata 1861 nyarán, Izsó itthoni tartózkodása alatt készült.

A megrendelésről IZSÓ 1861. okt. 26-i levele tudósít. G. a szobrot később a Nemzeti Múzeum-nak ajándékozta. Hós. elpéldánya a debreceni Déri Múzeumban.

Sóos Gyula, Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 45-46 és 48.o; 39, 42 és 43. j.

továbbá: 51, 52-54, 56, 60, 65, 68, 103, 104-106, 111, 113, 122, 124.o ~~[illegible]~~
141.o.

M. D. K.

IZSÓ MIKLÓS

"PUSZTÁK FURULLYÁSA" c. nobrát a Műtárlatban volá elodón vigett Pestre Küldi. (1861. II. 26-i levelében említi.) "Mélán ül a pásztorhű kutyájával, midőn a távolból lágmát hall. Hiszkelen tétrekkint ... etc."

A nobor eredeti gipszpéldánya a sárospatraki Ref. Kollégium tulajdona. A kiállított példányt a hüegylet sorsolásán Orlay-Petrics Soma nyerte. Lépe a Mün. Tört. Értesítő 1954. 2. számában. Annyaya „Marienglas".

SÓOS GY.: IZSÓ MIKLÓS LEVELEI.

Budapest, 1958. 35-36.o és 28. jegyzet. + 38.o. és 35. jegyzet, 41.o.

M.D.K.

IZSÓ MIKLÓS

1860. máj. 7.-i levelében Szily Kálmánhoz azt írja, hogy egy Széchenyi mellszobor elhárítását Terzi, amely "magába ártatódik, hogy GASSER eredeti munkája után faragtatna, megvennám tőle a gipszből levő darabot..."

A szobor felállítására Szily K. gyűjt.

Soós Gy.: Izsó Miklós levelei

Budapest, 1958. 28. o. és 22-23. jegyzet.

valamint 30. o, 32-33. o. + 35, 101, 109 és 110-111. o. és 142. o.

MDK

Izsó Miklós szobrász, Pest

Juhász, 1861

Szatmári Gy: Adatok 61 művész 28o művéről. Pesti Műegylet vásárlásai. 185[illegible]63. Kézirat

M.D.K

Izsó Miklós
szobrász

Búsuló juhász
Tanuló paraszt
repró.

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek
Bp. 1957.

Kiss Miklós
szobrász

M.D.K.

Miltatás.

Lyka Károly: Nagymagyar mesterek.
Bp. 1937.

129 l.

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K.

Az öreg Ferenczy Jakovetz kőfaragótól legényt kér munkatársául. Jakovetz Izsót küldi. Így került Ferenczy Izsó Miklóssal össze.

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek
Bp. 1957.

130 l.

MDK.

Izsó Miklós
szobrász

1856-ban Bécsbe utazott.

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek -
Bp. 1957.

131 l.

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K.

Bécsi tartózkodása után elhatározta, hogy Münchenbe megy. Müncheni tartózkodását a „Krajcáros Egylet" tette lehetővé.

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek.
Bp. 1957.

132 l.

Ybl Miklós
szobrász

M.D.K.

1860-ban Münchenbe készül. Itt másolta
a „Medici Vénust"
"

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek.
Bp. 1957.

133l.

M.D.K.

Izsó Miklós
szobrász

Miként nagy festőink külföldön magyar tájat festettek, úgy Izsó is magyar témán dolgozott München-ben.

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek
Bp. 1957.

134 l.

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K.

1862-ben készítette „Búsuló juhász"-at. —
Még 1862-ben elhagyta München és Pesten telepedett le.
1867-ben Petőfi szobrát, Dugonicset, Csokonai Vitér
Mihályét rendelik meg Vala. — 1871-ben a Minta
rajziskola szobrászat tanára lett. 1875ben halt meg.

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek
Bp. 1957.

135l.

MDK

Irsó Miklós

1831–1875, nohán.

Első műve: Búsuló juhász

-művei: Kis terrakották

Debreceni Csokonay nobor

megkezdte Petőfi pesti nohát,

de Huszár Adolf fejezte be

Dombi: Mův. tört.

291

MÜVTÖRT DOK.

IZSÓ MIKLÓS
szobrászm.

Magyar Nemzet 1957.
okt.11.7.old.

MÜVTÖRT DOK

IZSÓ MIKLÓS
szobrászmüvész

Magyar Nemzet 1956.
máj.22.5.old.

MÜVTÖRT DOK

IZSÓ MIKLÓS
szobrászmüvész

Magyar Nemzet 1956.
máj.19.7.old.

MÜVTÖRT DOK

IZSÓ MIKLÓS
szobrászm.

Magyar Nemzet 1956.
jun.3.7.old.

MÜVTÖRT DOK

IZSÓ MIKLÓS
szobrászm.

Magyar Nemzet 1956.
jun.21.5.old.

MÜVTÖRT DOK

IZSÓ MIKLÓS
szobrászm.

Magyar Nemzet 1956.
jan.8.4.old.

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K

1876-ban Huszár Adolffal alkotta a
Dugonics szobrot.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959.

109l.

Robert Musil: Stopfkuchen, Bp. 1929.

Irsó Miklós
szobrász

M.D.K.

1876-ban Huszár Adolffal készítette a szegedi Dugonics szobrot.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959.

122 l

Richard Strauss: Tanz der Sieben Schleier, Op. 1913

Irsó Miklós nobrán

M. D. K.

Buzuló juhász c. nobra emlitve:

Ernst Lajos: Schauff János tervezete 1790-ből. Bp. 1900 6.

~~25~~ MDK.

Jesó Miklós szobrán
(1831 – 1875.)

„Busuló juhák" (Másodpéldány Déri Múzeumban Debrecen, Szegedi Múzeum tulajdona) (17. lap)

Kőfaragólegényként megy Bécsbe és Münchenbe, 1862-ben hazaküldi „Busuló juhák"-t. – Debreceni Csokonai emlékmű. – (26. lap.

Déri Múzeum Képtám Debrecen, 1954. ~~[illegible]~~

17

Issó Miklós

MDK

táncoló hajdú szobrvázlatai

-.-

19.o.

Németh Lajos :Hollósy Simon és kora művészete.
Bp. 1956.

MDK

Izsó Miklós

dombormüvek

Pintér Imre: A kalocsai főszékesegyház.
Bp. 1942. 65 l.

Gerő Miklós

Várlatai maradtak fenn
egy kémülő Petőfi nobodhoz, de ez
nem készült el.

Vigilia, 1960, 7 n., 438 old

MDK

Izsó Miklós és Engel József

A Nemzeti Muzeum lépcsőházának mellszobrai

Budapesti Hirlap, 1882. VII.22. 2oo.sz. 3 o.
/Sz. és M./

Izsó-Huszár

MDK

Petőfi, Bp.

Az ötvenéves Petőfi-szobor. Pesti Hirlap, 1932. LIV. okt. 15. 8 l.

rászok idegen művészek ellen, de főúri rendelőkkel szemben tehetetlenek voltak (1774-ben a kismartoni kőfaragók kérdést intéznek ide, hogy a nemesség itt is elkerüli-e a céhet a rendeléseivel[1]) 1697-ben, tehát a Szentháromság szobor készülésének ideje alatt egy kőmíves bepanaszolja *Leitner* Szervác soproni szobrászt, hogy mikor a kőfejtőből az oszlopot (die „Seule") behozta a városba, eltulajdonította egy erős kötelét. Nem egy oszlopot, hanem *az* oszlopot.[2] Elég erős érvnek mégsem találjuk arra, hogy *Leitner* szerepét a mű kivitelében tisztázottnak lássuk.

A szobrot 1797-ben restaurálta *Mynih* János Miklós; az előirányzott 509 forintnál még 30 forintot meg is takarított. Restaurálták még 1847., 1885. és 1911-ben. Az utolsó restaurálás kissé levonta a patinával a felületet és néhány felirattal toldotta meg a táblákat. Az egyik restaurátor, Lefler, a nevét is beleverte a szobor hátsó peremébe.

A főúri példa a polgári áldozatkészséget is mozgásba hozta. A pestis ellen már 1680-ban emeltek kis szobrot. Pilléren, melynek fejezetét cherubfej díszíti, áll az ég királynője s két pestisszent, Sebestyén és Rókus támaszkodik az oldalához. A szokatlan csoportosítás feledteti az ornamentika sablonját.

A szegényház kertjében áll egy dátumnélküli Mária szobor. A főalak tipikus Immaculata, elől nagy bugyot vető lengeteg ruhában, ám csavart oszlopán úgy fut a füzér, mint az ev. temető síremlékein 1700. körül. E csoportba tartozik a Szt. Mihály-utcai kapú is, hol a levélfüzéres oszlopokon két mór tartja a párkányt, mely fölött levélornamentummá változott az orom. A kapúhoz méltó a szomszédos két ház homlokzata, a női fejben végződő csúcs, az angyalsereg megülte élek. Régtől fogva gyanítottuk, hogy csak kőfaragó háza lehet ez s tényleg 1696-ban a tanácsjegyzőkönyv ez utcában *Miller* Bálint kőfaragónak házáról úgy dönt, hogy ez maradjon meg a birtokában adósával szemben, mivel kőfaragó mesterségéhez különösen alkalmas.

A katholikus lakosság mind nagyobb szeretettel kezdi házait kis kőszentekkel díszesíteni. A legszebb e nemben a Schafferház udvarán Szt. József szobra gyönyörű rocaill-keretben 1750. körül. A legnépszerűbb szentje e századnak Nepomuk János, akinek a tiszteletére két álló szobrot emelnek és számos házon is viszontlátjuk a legapróbb részletekig hasonlatos figuráját.

A század közepén azután már a polgárság állott össze, hogy párdarabot állítsanak a Szentháromság szobornak. 1744. februárjában tárgyalja a tanács a katholikusok kérését és mivel neki semmibe sem kerül, szívesen veszi az ajánlatot, hogy a piacon Mária szobrot állítsanak fel. *Altomonte* Andreat bízták meg a tervvel, mit a következő évre el is készítettek a szobrászok.[1]

A tervező kezét eléggé megkötötte a kikristályosodott sablon, mely a müncheni Immaculata szoborból indul ki s melynek ausztriai meg magyarországi kisugárzó pontja a bécsi Am Hof szobra. *Altomonte* is elfogadta a sémát. Magas talapzatról indul ki a karcsú oszlop, melyet az Immaculata kecsesen meghajolt alakja tetéz. A talapzat négy sarkán lámpást hordozó angyalkák. Ám ami a szobor igazi értékét megadja, az finom kagylós, virágdíszes ornamentikája és négy reliefje.

Egészen festői látásúak. A hátter nemcsak hogy kinyílik, hanem szinte foghatóan, lépésről-lépésre építi meg befelé a színteret. A cselekmény Mária életének négy szakasza: neveltetése, találkozása Erzsébettel, Jézus születése és Jézus a templomban oktat. Kár, hogy ezek a szép reliefek, melyek a bécsi Karlskirche tornyainak reliefjeit juttatják eszünkbe, erősen szenvedtek az idő vasfogától.

A XVIII. század egyházi szobrászatának még egy nagyobb emléke van: a bencés zárda Mária kútja. A piac kecses idomú szobrával szemben ez sokkal nehézkesebb; keskeny talapzatát, melynek formáját *Pozzo* tervezetei közt találhatni meg,[2] szinte agyonnyomja a medence, melynek peremét hatalmas füzér öleli át több ívelésben. Rövid talapzaton áll maga a Madonna; fejét felfelé fordítja, az Immaculaták heves lebegéséből nincs rajta úgyszólván semmi. A bencés zárda II. József idejéig a ferencieké volt, akik 1743-ban építették két emeletesre; ennek a

[1] Kismartoni tanácsjegyzőkönyv. 1774.

[2] Városi tanácsjegyzőkönyv. 1697. 206. old.

[1] Póda: I. m. 74. old.

[2] Az 1749-es német kiadás II. kötetének 24. figura: „ein fussgestell".

nagy átalakításnak eredménye a gyönyörű portálé is, Krisztuskínzószereivel játszadozó angyalkák a figurális motívum, nehéz fonatok adják az ornamentikát. Eddigi datálását, a 90-es éveket már azért sem fogadhatjuk el, mert a klastrom már 1787-ban gazdátlaná lett. A kútszoborral együtt bátran helyezhető a 70-es évekre.

II. Józsefnek zárdákat, templomokat megszüntető rendelete nagyobb kárt nem okozott Sopronban. A franciskánus templomot 1802-ben elég épen vették át a bencések, ám a köztudat annyira elvesztette érzékét a kegyelet iránt, hogy 1797-ben elkótyavetyélik Szt. Erzsébet kis templomát, melynek ma már nyomát sem találni.[1] A rendelet egyébként némi gazdagodást is hoz: az 1784-ben felszentelt ev. templomba a kahlenbergi kamalduli zárda egyházából hozzák a hatalmas, érett barokk főoltárt és szószéket.

A világi figurális szobrászatot sokkal gyengébben képviseli emlékanyagunk. A városnak XVIII. századbeli latin leírása Szilénkútról beszél, mit 1719-ben kőből állítottak fel a piacon s ami 5 láb magas volt.[2] De máshol még nem akadtunk említésére. 1800. körül pedig a már akkor majd félszázados nyilvános parkról olvashatni, hogy mithologiai szobrok voltak benne, miket a neoklaszszikus ízlésű író kicsavart idomúnak mond, nyilván barokk-stílusúak voltak.[3]

Ám megvannak az 1712—1713-ban restaurált városháza erkélyén állt emberfölötti kőszobrok: az igazság és a Janusfejű előrelátás. Kevés lendületű alkotások. (A Múzeum bejárójánál).

A magánházak belső díszében a stukkón kívül ritkán jut profán tárgyú feladathoz a szobrászat. Korabinszky 1786. évi lexikonja említi, hogy az Edlinger-házban *Guglielmi* stukkói nevezetes látnivaló. A hírneves bécsi mester nevéhez méltó stukkó azonban csak a *Zichy-Meskó*-palota lépcsőházában van: a finom korlát, rajta játszadozó puttókkal s négy fülkében emberfölötti allegorikus nőalakok: igazság, bőség stb.

Az egykori fegyvertár udvari falában egy jó reliefen festő, szobrász és mérnökeszközökkel pepecselő puttókat látunk hadikészületek tövében. A kifelé tolódó színtér a XVIII. század második felére utalja a — sajnos — pusztuló művet.

A napoleoni háborúk okozta elszegényedés véget vetett a soproni szobrászat virágzásának. A XIX. század első évtizedeiben még tartott a göröngyökön át is a régi lendület, azután felmorzsolódott. Még a tizes években találni egy pár jobb síremléket, finomvonalú sirató nőket, még 1829-ben felépítik a Szt. Mihály temetőben a nagy piramisalakú keresztet, az aggastyánnal a Canova hagyományos kriptaajtaja előtt, de hovatovább az 50-es évekig urnás, vagy csonkagúla alakú kövek sablonját találjuk. Ami ezután következik, az még szomorúbb: gotikus utánzatok, nagy-nagy kézügyesség, tudás, de hideg kivitel, a formák logikátlan halmozása. Felhagynak az eredeti ötletekkel és kőfaragóink nem egyszer festők és építészek terveit dolgozzák ki. Nagyobbszabású egyházi emlékművek ezidőben az új Szt. Mihály temető gotizáló keresztje *Stornó* Ferenc terve után *Hild* Károly műve és *Lippert* József oltára az orsolyiták templomában.

A profán szobrászat még előbb kimerült; a neoklassicizmust két ház homlokzatán figyelhetjük. A Szinház-utca 21. első emelete fölött négy relief az évszakokat, egy középső pedig halászatot mutat be puttók felsorakoztatásával. A háttér egészen eltünt. A másik a két mór ház a Rákóczi-utcában; két heroikus alak ül az ormon s köztük a csodálatos halászat síkszerű reliefje. A népnyelv a Szt. Mihály-utca híres kapuját is úgy nevezi; mily különbség azonban a művészi fefogásban! Ott a két mór terhet visel s mozdíthatatlan része a kompozíciónak, emezek nyugodt derüvel szolgálnak keretelő szárnyul az épület szerkezetétől független reliefhez.

A mindjobban lábrakapott bérháztípusnak nem volt szüksége szobordíszre. És kútszobraink sincsenek.

Az emlékszobrok divatja csak a 90-es évek során ért el Sopronba. Felállították *Liszt* Ferenc, *Széchenyi*, *Deák* és *I. Ferenc József* szobrát. Az első a pozsonyi születésű *Tilgner* műve (1893.), naturalista tendenciájú mellszobor, mely felállítása folytán nagy téren, megközelíthetetlenül, nem hat. *Széchenyi* szobrát *Izsó* gipszmintája után *Mátrai* Lajos mintázta (1897.), a *Deák* szobor

[1] A Pressburger Zeitungban jelent meg a kótyavetye hirdetése, mely szerint a templomot bármely célra fel lehet használni.

[2] Másolata Gamauff i. m. IX. kötetében.

[3] Bredeczky S.: Beyträge zur Topographie des Königreichs Ungarn. 1803. 78. o.

Csatkai Endre dr.
A soproni szobrászat.
Magyar Művészet 1928. 7. 77.
536.l
539

MDK

Izsó Miklós

Széchenyi mellszobra, Izsó Miklós másolata,
Gasser M.

Vegyes közlemények. Életképek, 1876. jun. 2. I.k.
2.sz. 19.

MDK

Izsó Miklós, szobrászm.

Gasse Hans, bécsi szobrászművész által Széchenyiről készült mellszobrát lemintázta az Akadémia s számára.

ifj.Vayer Lajos: Széchenyi István képmásai.
Tükör.1941. 9.évf. 9.sz. 423.l. szept.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

A budapesti Petőfi-szobrot már nem tudta megcsinálni, mert meghalt.

Egész sor népi alakot mintázott:

Részeg parasztot.

Cigányzenészek.

Horón ülő cigány.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 692.l.

A Kultura Világa Bp. 1963.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

/ 1831-1875/

A 60-as évek során itthon kiállitotta

Busuló juhász c. szobrát.

Ferenczynek kezdetben tanitványa volt.

Mint kőfargólegény kezdett B écsben müvészeti tanulmányokhoz.

Csapis Antal: A képzőművészetek története

A Kultura Világa Kp. 1963. 692.1.

/

Kampis Antal: A képzőművészetek története.

A Kultura Világa, p. 1963.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Müvészeti tanulmányait Béca után Münchenben folytatta., inne küldte haza a Busuló juhász-t.

Majdnem minden kitüzött köztéri szoborpályázaton részt vett.

de csak Debrecenben sikerült a Csokonai-emlékmü megbizását elnyernie.

Szeged, Dugonics-szobor

Kampis Antal: A képzőművészetek története 692.1.

A Kultura Világa D. 1963. ./ .

Irsó Miklós

Csokonai szobás (emlitve)

A Képzőművészeti Debrecenben.
Debrecen, 1961, Soldal

Rózó Miklós

A debreceni Csokonai nobel
nehéz körülmények közöt
készült: egy pazarkházat bérelt
ki a nobrán a mintázásra.
Bizalmakanak voltak vele szemben
régi a „Buruló fuhászt" és a
Zrinyi mellnobel gipszmáso-
latát és a Csokonai gipszmodell
a Kollégiumnak ajándékozta

A képzőművészetek Debrecenben

1961

92 oldal

Izsó Miklós

Ő Készítette a debreceni Csokonai szobor bi modelljét (ma a Kollégiumban van) melyet elfogadtak. Megmintázta az eletnagyságban és 1871-ben avattak fel. Más 1866-ban tárgyaltak Izsóval az Emlékkert Társulat képviselői ezügyben.

A képzőművészetek Debreceneben

1961

91 oldal

Izsó Miklós, szobrász MDG

Petőfi Sándor pesti Duna-parti szobrának megalkotásához Izsó Miklós fogott hozzá. 1882-ben Huszár Adolf fejezte be a művet. Az idén rendbehozzák a szobrot.

— : Röviden

6.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1964. márc. 19.

Kró Miklós

Csokonai (szabó, kapka)
Zrinyi mellszabó (szabó)

A kapcsolatot
Debrecenben 1901

132 kép
133 "

MDK

Izsó Miklós, szobrászm.

Verbőczy István és Zrinyi Miklós költö szobrai elkészitésén dolgozik, melyeket br. Eötvös József a müvészeti segélyezésre szánt összegből megrendelt az ujjá- rendezés alatt álló nemzeti muzeum részére. /Evenként folytatni óhajtja a kultuszminiszter e szobrok megrendelését. /

/A nemzeti muzeum/ rendezése élénken foly.
Vas.Ujs. 1869. 177.1.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Terv szerint a Nemzeti Galéria uj palotájának homlokzatára kerülne szobra.

Gárdonyi Jenő: 45 millió a budavári palota képzőművészeti elkotására

Magyar Nemzet 1964. május 10. 13.l.

MDK

Izsó Miklós

Az 1871-ben megnyilt rajztanárképző intézetnek rendes tanára Izsó Miklós, a mintázást tanitotta.

Kampfőisk. 12.lap

MDK

Izsó Miklós /1831-1875/

Réti I.: Tájékoztató. Nyugat 1928. jun. 1.
790.1.

mdk

Szsó Miklos

Köztéri szobortervek (Petőfi stb)

Bartalan V. A Kiscelli Muzeum Bp. 1962

8. l

malk

Szsó Miklos

Petőfije a szobor gyüjteményben
kisminta

Bertalan V. A kiscelli muzeum
Bp. 1962

56. l.

Izsó Miklós, szobrász MDK

Szülőfalujában: Izsófalván, szobrot állítanak a művésznek. A szobrot a szolnoki Nagy István szobrászművész készíti el.

–: Kulturális hírek 9

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1964. nov. 6. [Vidéki]

Szó Miklós nobrán

Emlétnobát rendeznek be
szülőfalujában, szófalván,
s a parkban felállítják
mellszobrát, melyet Nagy István
kémit

Nagyvarsa, 1964, nov. 3, 2 old.

Izsó Miklós MDK

Egresy Gábor mellszobra, márvány

Műcsarnok 1923 tavaszi tárlat

Izsó Miklós MDK

Fáy András mellszobra, márvány

Mücsarnok 1923 tavaszi tárlat

Izsó Miklós

MDK

Lisznyay Kálmán költő mellszobra, gipsz

Műcsarnok 1923 tavaszi tárlat

Izsó Miklós, szobrász

MDK

Izsó Miklósnak és még legföljebb Pásztor Jánosnak volt szeme hozzá, hogy — Medgyessy előtt — meglássa a magyar parasztban az érdekes, eredeti népséget.

Hotner Tivadar: Medgyessy ferenc emlékezete 7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1963. júl. 21.

MDK

Izsó Miklós

D.Rózsaffy: Une promenade rapide au Musée des Beaux-Arts. A Mügyüjtő 1928. 8-9. sz.

Jzsó Miklós, nobrán

M Dk

Joós Gyula publikálta leveleit.

Artner Tivadar: A múzeumi kiadványokról

8. l.

NÉPSZABADSÁG, Dr. 1963. okt. 31.

MDK

Izsó Miklós

A mintarajziskola rendes tanára.Az új intézetben a szobrászati tanszékre neveztetett ki.

B.Forster Gyula:Schulek Frigyes t.tag emlékezete.

A Magyar Tudományos Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek.XIX.k. 6.sz. 11.l.

MDK

Izsó Miklós

Busuló juhász, repr.

Kézdi Kovács L.: A magyar nemzeti müvészet fellángolása. P.H. 1927 évi nagy naptára. 272.l.

MDK

Izsó Miklós

B. Forster Gy.: Schulek Frigyes t. tag emlékezete. Bpest a Magyar Tud. Akad. kiad. 1925. 11.l.

MDK

Izsó Miklós

Petőfi Sándor

Arany János

A vallás-és közokt. min. vásárlásainak kiáll. a Szépm. Muzeumban. Szépmüvészet 1941. 2o6.l.

MDK

Izsó Miklós

Wesselényi Miklós nádor

Zrinyi Miklós, a költő

A vallás-és közokt. min. vásárlásainak kiáll. a Szépm. Muzeumban. Szépmüvészet 1941. 2o6.l.

MDK

Izsó Miklós

Ittas betyár

A kulacs barátja

KMTárs. 1927. táj-és életk. kiáll. kat. 16.l.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Debrecen, Csokonai szobor

Koczogh Ákos: Debrecen

Magyar Építőművészet 1963/2. 40.l.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

Izsó Miklós

NAPLÓ

1963 MÁJ 29

1021

A MAI NAPON

1875. május 29-én halt meg — 88 évvel ezelőtt — IZSÓ MIKLÓS szobrász. Diákéveit a sárospataki kollégiumban töltötte, de abbahagyva, kőfaragónak állt. A szabadságharc végigküzdése után Ferenczy István szobrásznál dolgozott, akinek ajánló írásával Bécsbe ment. Münchenben faragta első jelentős alkotását, a „Búsuló juhász"-t. Az 1862-i pesti kiállításon nagy sikere volt. Abban mutatkozik kiváló jellemző és kompozíciós készsége, amikor a téma szobrászati gondolattá mélyül. Ezt követte Arany János életnagyságú mellszobra, majd Egressy, Révai, Zrínyi, Eötvös szobrai. Emlékműveket is készített, megmintázta Csokonai szobrát Debrecenben és Dugonicsét Szegednek.

nagyon
xofonon,
legelnek,

felv.)

ből

nál is nehezebb ... nak a helyiipari egységek. Mivel a lakosságot legközvetlenebbül a tanácsi vállalatok munkája érinti, néhány kérdésben tájékoztatást kért munkatársunk Bartha Gábor ipari osztály vezetőtől.

— Milyen intézkedéseket tesz a megyei tanács ipari osztálya a hozzá tartozó vállalatok tervének teljesítése, a lemaradások pótlása érdekében?

— Egy mondatban úgy tudnám összefoglalni a választ, hogy reflektorfénybe helyeztük a lemaradással küzdő vállalataink munkáját. Ez azt jelenti, hogy amíg valamelyik vállalat nem tudja pótolni termelés kiesését, addig az érintett tervmutatók alakulásáról köteles dekád-jelentést ad-

a

ak
os,
n
sára
rint az adó
tudjuk törl
levő idő mi
jobb feltéte
lett használ

— A
egy
adó
tok,

— Az els
százalékos
nyem szerin
tokat terhel
évek statisz
tünk, de n
mosógép, m
nyeket, ha
ánya miatt
tettük, sose
kevés pana
kára, mint
szerviz mos

MDK

Izsó Miklós, szobrász

faragta márványba gróf Széchenyi István szobrát, melyet Johann Gassner bécsi szobrász készitett, akinek gr .Széchenyi 1859 nov.29 és 186o márc. 8. közt ült. A márványbafaragás annyira sikerült, h. az arról készitett metszetek és rajzok alapján ismerte meg az ország a döblingi Remete vonásait.

/Szana Tamás: Izsó Miklós 1897,2o.l./

Bártfai László: Gróf Széchenyi István művészkortársai és barátai.
Magy.Művészet 193o. 598-99.1.

MDK

Izsó Miklós

A képzőművészeti év eseményei. P.H. 1933. évi nagy naptára. 54.l.

Izsó Miklós.

Az Ernst muzeom emlékkiállitást rendez müveiből, 1925-ben.

BendeJ:
A Képzőművészeti egyesületek története,kézirat.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV., Dózsa György út 41

szövarch.131.6.ó

Izsó Miklós

Kocsis A.kikérdezése.
kikérdező:Lakatos József.1955 aug

Müv.Tört.Dok.

Nagy István

szövarch.124

Izsó Miklós.

AXIX.század vége felé tünik fel.

Bende J:

A Képzőművészeti egyesületek története,kézirat.

Izsó [Miklós], szobrász

MDG

Megemlíti a cikk.

Murányi-Kovács Endre: Telys Ede emlékkiállítás

G.S.

NÉPSZABADSÁG, Sp. 1963. nov. 15.

Rónay Mária

Izsó Miklós: Almási Balogh Pál arcképe /kő ?/

SZABAD MŰVÉSZET

1953.jul.-aug.sz. 155.l.

/Fülep Lajos: Izsó Miklós/

Rómay Mária

Izsó Miklós: Korsót vivő asszony, terracotta

SZABAD MŰVESZET

1954.márc.-ápr.sz. 59.l.

/Cifka P.: Monumentális szobrászatunk néhány problémájáról/

Izsó Miklós, szobrász MDH

Szülőfalujában – a felszabadulás óta Izsófalva a neve – felállítják a művész szobrát [Nagy István Készíti], és emlékszobát rendeznek be.

–: Kis híradó 2

ESTI HIRLAP, Bp. 1964. okt. 31.

Izsó Miklós

Szabrán Petőfi-je

Koczogh Ákos: Szervátius Tibor portréiról

Kritika 1965 9 sz. 29. l.

agyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

Izsó Miklós

NÉPMŰVELÉS

1964 1021 2

A Madách Színház *Ádám* Ottó rendezésében *Bessenyei* Ferenccel a címszerepben bemutatta Georg *Büchner* „Danton halála" című művét.

A fiatalon elhunyt, nagytehetségű német forradalmár író 22 esztendős korában (1835-ben) írta ezt a döbbenetes művészi—emberi érettségről tanúskodó drámáját, amelyben *Walkó* György szerint (Georg Büchner: Danton halála-előszó) „egy felemás tébolyult kor legégetőbb kérdéseire keres választ, s e keresés közben korának ellentmondásait a legvégső pontig gondolja végig... Az író válasza végső

Izsófalva 4 000 lakosú bányá
pülés Borsodban, az edelényi
ban. Régen Disznóshorvátnak
a községet, ami csúfnévnek is
beillett. Az utóbbi évtizedbe
fel nagy szülötte, a szobrász
Izsó Miklós nevét. — Ennyit
elöljáróban a községről, aho
játszó bemutatóra voltam hi
A helyszínen a készségesen ka
KISZ titkártól — a modern,
ám a község igényeihez már
művelődési házban — még
megtudom, hogy az általáno
végzettek legnagyobb része
tanul a községben, a jól fe
korszerűen vezetett könyvtár
gyon örült a fiatalság, —
hogy a község másik nagy
számontartja *Egressy Bénit*
töltötte élete egy részét.

És már kezdődik is az el
nézőtér tele. Vonzó címmel
ták be a közönséget: „*Fed*
Izsófalvát!" — hírdették a

A község felfedezése a *hel*
segítségével történik. Kezd
első ilyen vállalkozása ez, m
érdemli, hogy szót ejtsünk
koncepciója, szellemessége,
tossága egy rutinos együt
díszére vált volna. A műs
fél óra hosszat tartott — le
na éppen rövidebb is, de

„Fedezzük fel IZSÓFALVÁT!"

sajnálták ötleteiket elvetni: minden helyi hibát ki akartak pécézni.

Érdekes volt nyomon követni, hogyan hat a TV és Rádió kabaré műsora a szerzőkre: egyes formai ötleteket átvettek és alkalmaztak saját körülményeikre. A műsor keretét pl. a *Vadember* adta, aki vendégként megy végig a községen —, de ez az izsói vadember nemcsak panaszaiban, hanem fellépésében is tősgyökeresen bennszülött volt, legfeljebb unokatestvére lehetett a pestinek.

Mit tudtunk meg lelkes kalauzolásával a községről? Sorbavette mind azokat a helyi és általános problémákat, melyek e műfaj témájául kínálkoztak: az iszákosságtól az ultizásig, a vendéglátóipar és a kereskedelem konkrét helyi hibáitól a régóta nélkülözött KISZ-szobán át a csigatempóban épülő üzemi fürdőig és a még így sem készülő ifjúsági parkig, az izsói sportélet alacsony nívóját — szembeállítva a szükségesnél vehemensebb helyi „szurkoló életet" — a moziműsor szürkeségét és a házaló giccsterjesztő festményeinek színorgiáját, a község lányainak pletykakészségét és tupírozott fejét, csárdásnál halálratáncoltatott, de a twisztől feltámadó ifjút. Az egyes jelenetek a magánszámtól a blüettig, a kerek kis villámtréfától a vetélkedő paródiáig változatos, színes formában biztosították lankadatlan figyelmünket, verbális humoruk csakúgy hatott, mint az ügyes színpadi helyzeteké.

Bátor és egészséges kritikai hang jellemezte a műsort. Volt is utána némi prüszkölés a községben, de a rendezők joggal válaszolták: akinek nem inge, ne vegye magára. Hiszen a műsor legnagyobb erénye éppen az volt, hogy elkerülte a forma szokott buktatóit, *a hibák lényegét* pécézte ki, általánosította és nem merült el a személyeskedésben. Éppen ezért volt mulatságos ez a falusi kabaré-előadás a messziről jött néző számára is. Valóban, mi is felfedeztük Izsófalvát mindennapos örömeivel és gondjaival és bizalommal várjuk a kis együttes újabb próbálkozását, amelynek ugyancsak ígéretes a címe: „Illik? — Nem illik?"

Lázár Magda

MDK

Izsó Miklós

Magyar mütörténeti monographiák. Vasárnapi Ujság 1899. 12. sz. 191.l.

MDK

Izsó Miklós

Zrinyi Miklós, repr.

Arany János, szobormü, repr.

Vasárnapi Ujság 1898. 42. sz. 736.l.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Petőfi -szobor / befejezte Huszár Adolf /

1923-as Petőfi-centenáriumi bélyegen

P~. : Müemlékeket ábrázoló magyar bélyegek

Müemlékvédelem 1961 / V . / 4. sz. 239.1.

MDK

Izsó Miklós

Sirok között. Vasárnapi Ujság 1888. 45. sz.
740.l.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Félbenmaradt Ligeti Ede Petőfi emlékművét

Huszár Adolf fejezte be.

Fiatalon tüdőbajban halt meg.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 695.l.

A Kultura Világa Bp. 1963.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

1861-ben hagyta el a müncheni akadémiát, amikor Fesz már a népi öltözékkel ábrázolt nőalak táncoló figurájával kísérletezett. 1863-ban Izsó is tagja az Alexy gipszmintáinak ellenőrzésére kiküldött „alválasztmánynak". (Ő javasolja, hogy a figurák hosszabbra nyujtottak legyenek.) - Tudvalévő, hogy Izsó 1864-től szinte, hatálaig foglalkozott a népviseletes táncoló figurák problémájával. Szerző ebben körvetve Fesz hatását látja.

Vámos Ferenc: Alexy Károly müve a Vigadón Müvészettörténeti Értesitő, Bp.1962.XI.évf.4.sz. 266-267. old.

M.D.K.

MDK

Izsó Miklós

Szoptató anya, terrakotta, repr.

Menekülő anya, terr.,repr.

A haldokló honvéd, terr.,repr.

Magyar Müvészet 1926. 5. sz. 25o.l.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

"... gazdagabb lelkü, mint mestere Ferenczy, de az a hibája, hogy tanulmánya nem volt. Parasztszobrász volt. Vannak gondolatai, de nem müvelte ki magát, nem táplálkozott az előbbeni szobrászat munkáiból és az meg is látszik alkotásain. De mindabban amit saját magából merített és ./.

Greguss Ágost: A képzőmüvészet aesthetikája /az Általános müvészettan c. kötetben/. - - előadásai után kiad.: Szebenyi József. Bp. 1888. /kéziratos soksz./ 232 l.

216-217. old.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

... közvetlenül a magyar életből, mindabban a jelesség fokáig vitté, pl. a hencegő betyárban, a szomorkodó juhászban, melyek tulajdonképen genrekepek és nem nagy szobrászati művek. Pályázott a Széchenyi szoborra is és mikor a bizottság az ő művét elvetette, bizonyos tekin- ./.

Greguss Ágost: A képzőművészet aesthetikája /az Általános művészettan c. kötetben/. - - előadásai után kiad.: Szebenyi József. Bp. 1888. /kéziratos soksz./ 232 l.

216-217. old.

Irsó Miklós, szobrász M.D.K.

... tetben igazolt felháborodás volt az országban, amennyiben igen gyenge mintát fogadott el, mely, igaz, átalakítva, de mégis igen gyengén fog a talapzatra jutni. Máskülönben a felháborodás nem volt igazolt, mert ha az Irsó mintáját fogadja el a bizottság, akkor nem eszményi Széchényit, hanem piros porsgás tábla-

./.

Greguss Ágost: A képzőművészet aesthetikája /az Általános művészettan c. kötetben/. - - előadásai után kiad.: Szebenyi József. Bp. 1888. /kéziratos soksz./ 232 l.

217. old.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

... bizót kapunk, mert Széchényi félistensége olyan volt, amelyhez Izsó nem értett. Közelebb állt hozzá s ezért egész lelkét beleöntötte a Petőfi-szoborba, de az szintén úgy volt csinálva, hogy használni nem lehetett."

Greguss Ágost: A képzőművészet aesthetikája /az Általános művészettan c. kötetben/. - - előadásai után kiad.: Szebenyi József. Bp. 1888. /kéziratos soksz./ 232 l.

217. old.

Rónay Mária

Izsó Miklós: Táncoló paraszt, terracotta

SZABAD MŰVÉSZET

1954.okt.sz. 307.l.

/Tehel P.: Magyar kisplasztika/

mák.

Szsó Miklos

Busuló Jutász 1862. Táncoló parasztt 1864.
(Nemzeti Galéria) Csokonai emlékmű Debrecen 1867–1871. A Petőfi emlékmű elkészítésében halála akadályozta meg.

24, 25, 26. kép

Kovács Éva: Magyar Művészet az Ellyomatás Korában
Bp. 1962 30-31-32. l.

Sterio Károly, ózsó Miklós szobrászm.

/Lt 1876-422./ hátramaradt müveit Sterio Károly összeiratta, az 1863-258.sz. alatt pedig találunk egy régi magyar képek hollétéről szóló magánlevelekből készült kivonatot.

Dr.Pipics Zoltán: Emlékek társulatunk multjából. Evk.MMT.1929.13o.l.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Táncoló hajdu / vázlat/ repr.

kampis ...ntal: A képzőművészetek története 107. t.
A kultura Világa Bp. 1963.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

Házaló zsidó.

Tereket vető cigánypurdé.

Tíz magyar tánc különböző mozzanatait ábrázoló vázlatok.

Almási Balog Pál arcképe.

Tanitványa és munkatársa volt Huszár Adolf

Kampis Antal: A képzőművészetek története 692.l.

A Kultura Világa Bp. 1963. ./.

Izsó Miklós szobrász M.D.K.

-z 1871-ben megnyilt Mintarajztanoda első szobrász tanára volt.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 693.1.
A Kultura Világa Bp. 1963.

mdk

Izsó Miklos 1831–1875

Főmüve: Busuló juhász, Táncoló parasztlány
Fonóházi jelenet, Cigány csoport.

Izsadány Ede: Nagy Napok, – Nagy Emberek. Izsó Miklos
Népmüvelés, 1956, 7. sz 55 l.

MDK

Kiállitások

Izsó Miklós

Szabad Müvészet 1949. 1.sz. 30.o.

Irsó Miklós, szobrász

M.D.K.

egyik Táncoló parasztfigurájáról, melyet kicgészi tettek, illetve konzerváltak, a szoborrestaurálási műhely 1956-évi munkálatai körött történik említés:

A Szépművészeti Muzeum 1956-ban. Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1957. 10.sz. 110.old.

Izsó Miklós, szobrász

M.D.K.

kapott megbízást (a kiegyezés után) a debreceni Csokonai-szobor, a szegedi Dugonics-szobor és a budapesti Petőfi-emlékmű elkészítésére, azonban fiatalon bekövetkezett halála derékbatörte sokat ígérő művészi pályáját.

Soós Gyula-Szilágyi János György: Izsó Miklós kis plasztikái és az antik művészet.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8. sz.

120. old.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

... ugyanakkor a müncheni tanulmányi évei alatt magábaszívott erős antik, főleg a hellenisztikus plasztika hatása, és annak teljesen szuverén módon való átformalása nyilathozik meg.

Soós Gyula-Szilágyi János György: Izsó Miklós kis plasztikái és az antik művészet.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8. sz.
117.- 120. old.

Izsó Miklós, szobrász

M.D.K.

Táncoló parasztokat ábrázoló terrakotta szobrocskáit, melyek 1861-1875 körött keletkeztek, szerzők a művészner nagobb megbirások hijján való, szabad, játékos alkotásainak, de egben a Habsburg elnyomás elleni erős magyar érzés megnyilatkozásainak tartják, melyekben ./.

Soós Gyula-Szilágyi János György: Izsó Miklós kis plasztikái és az antik művészet.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8.sz.

117-120. old.

Izsó Miklós

2

„Töncsölő parasztlány", 1870, terrakotta, 28,2 cm. magas. Szépművészeti Múzeum, Bp. fekete-fehér tóbla reprodukció

E. Gádor - G. Ö. Pogány: Ungarische Bildhauerkunst, Budapest, 1956. 46 l.

Jzsó Miklós

Táncoló paraut. (vers.)

Kovács Irén, Sz.: Ki ez? Művészettörténeti társasjáték. Kártyaszövegek: Kántha Sándor. Bp. 1960. 2. kiad. 100 t. 1 mell. 23 l., /Homo ludens 2./

13. t.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

A két világháború között kedték gyártani a Zsolnay gyárban Furulyázó juhászát. 272.o.

Romváry Ferenc: Sinkó András művészetéről 269.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1966. Pécs. 1967
Somonymegyei Nyomdaipari Váll. Kaposvár

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

Az 1871-ben megnyilt Mintarajztanodában a szobrászati szakot ő vezette. 57?.o.

Telepy Katalin: Telepy Károly, a magyar táj romantikus festője. 545.o.
Debreceni Déri Muzeum Évkönyve. IX. 1966-67.
Debrecen, 1968. Alföldi Nyomda, Debrecen.

Irsó Miklós

kis terrakotta figurái, a Táncoló paresztok...

Pogány, Ö. Gábor, A Magyar Nemzeti Galéria (vezető) 26. l.
Budapest 1965

Izsó Miklós

Táncoló parasztok, 1870.
(repr.)

Pogány Ö. Gábor:
A Magyar Nemzeti Galéria 3 i.c.
Budapest 1966

Izsó Miklós
szobrász

M.D.K.

Kifejezésének öntőmezője a XIX
század végi Magyarországon
életre növekvő forradalmiság,
vagyis az érlelő ly osztály
vitalitása volt.

Szovács Gyula: Kerényi Jenő
Művészet, 1968. december – 32 lap

Iksó Miklós
szobrász

M.D.K.

A neureli romantika korában
élő művész a nép igazi értékét
és nagyságát formázza és kez-
deti plaszkhus eszközeivel.

Korács Gyula: Kerényi Jenő
Műnészet, 1968. december - 32 lap

Izsó Miklós
szobrász

M.D.Y.

Kis agyagszobrokban a tánc ősi
emberi tartalmainak megérté-
sével fejeződik ki a magyar
nép temperamentuma, életereje.

Kovács Gyula: Kerényi Jenő
Művészet, 1968. december - 32 lap

Magyar
SAJTÓFIG
Budapest, V., Pető
Telefon: 188-296,

Komárom m. Dolgo
Lapja

1963 JUL - 5.

Új szobrok
a margitszigeti
művész-
sétányon

Tízéves tervet készített a
Fővárosi Tanács művelő-
désügyi osztálya a margit-
szigeti művész-sétány fej-
lesztésére. A két, régebben
itt állott szoborral — Arany
János és Tompa Mihály
portréjával — a lombos fák
határolta sétány már való-
ban művész-jelleget kapott.
s ma kulturális létünk ki-
emelkedő nagyjainak 22
mellszobra díszíti a kert-
galériát. A most elkészít-
fejlesztési terv szerint
ben kap itt helyet
Zoltán szobra,
nos, Balassi
váry Kosz
Radnóti
kövel

Talán sikerül. A határ
képe — a búzatáb-
lák kivételével —
ma még biztató. És szépek,
gazdagok a majorok. Ha
csak a vezetők találékonysá-
gán és a tagság összefogá-
sán fog múlni — nem fér-
het kétség az elképzelés
megvalósulásához.

Sza...

...ben meg potomatjak a kart...

...1969-
...Kodály
...Já-
...Csont-
...Kelemen
...portréja. A
...Tivadar
...Miklós
...évben
...a magyar
...színjátszás megterem-
...tőjének állítanának emléket,
...Miklós, a roman-
...tikus kor nagy tehetségű
...majd Izsó Miklós, a roman-
...tásos színjátszás megterem-
...tőjének állítanának emléket,
...szlónak, a magyar hiva-
...tikező évben portréja. A
...Miklós Tivadar és
...Salint, Csont-
...Kodály
...Já-
...1969-
...ett

...ben meg potomatjak a kart...

...és Krudy Gyula művész-
...portréja kap itt helyet.

...Gábor, Rippl-Rónai József
...hály, Weiner Leó, Egressy
...rát, később Vörösmarty Mi-
...ják fel Petőfi Sándor szob-
...nak 125. évfordulóján állít-
...vek szerint 1874-ben, halálá-
...los kap emlékművet. A ter-
...szobrásza, Jászai Mari, Jó-
...zsef Attila és Barabás Mik-
...tikus kor nagy tehetségű
...majd Izsó Miklós, a roman-
...tásos színjátszás megterem-
...tőjének állítanának emléket,
...szlónak, a magyar hiva-
...tikező évben portréja. A
...Miklós Tivadar és
...Salint, Csont-
...Kodály
...Já-
...1969-
...ett

Izsó Miklós szobrász

M.D.K.

Táncoló paraszt, repr.

Lyka: A művésze ek története, Bp. 1965. 2ol.kép

Izsó Miklós szobrász

/ 1831- 75/

Busuló juhász,

Apró terrakottái, táncoló parsztfigurák.

Lyka: A művészetek története Bp. 1969. 184.l.

Izsó Miklós

szobrász

M.D.K.

A Zsolnay heráinna kiállításon kisplasztikai műve is ki volt állítva.

Nekáne Lajosné: Művészi Zsolnay heraimiák kiállítása.. Művészet, 1968. október – 40 lap.

Izsó Miklós, szobrász

M.D.K.

Táncoló parasztlányt ábrázoló
15 terrakotta szobrocskájának
képei
egy lapon

Soós Gyula-Szilágyi János György: Izsó Miklós kis
plasztikái és az antik művészet.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8.sz.
63. old. 42. ábra

Izsó Miklós, szobrász

M.D.K.

„Táncoló parasztlány" c. terrakotta szobrocskájának képe (hátravetett fejjel, fövegge)

Soós Gyula-Szilágyi János György: Izsó Miklós kisplasztikái és az antik művészet.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8. sz.
61. old. 41. ábra

Izsó Miklós, szobrász

M.D.K.

„Táncoló paraszt" c. terrakotta szobrocskájának képe (lefelé szegett fejjel, fövegnélkül):

Soós Gyula-Szilágyi János György: Izsó Miklós kis plasztikái és az antik művészet.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1956. 8. sz.
60. old. 40. ábra

Izsó Miklós MDK

művészetéről is beszél a cikkiró, aki a mai magyar művészet gyökereit vázolja a XIX századtól, "A mai magyar festészet és szobrászat kiállitása"/Catania 1948 jan 18-24/ alkalmából.

Péter Meller: Quattro pittori e due scultori della piu schietta contemporaneita.
LA SICILIA 1948. jan. 20.

M.D.K.

Izsó Miklós
szobrász

Kezehető vető-cigány
Táncoló parasztt
Petőfi Zoltán portréja
} repro

Vayerné Zibolen Ágnes: Izsó Miklós elfelejtett szobra . . .
Művészet, 1961. december. — 6 l.

Izsó Miklós
nolván

M.D.K

Egressy Gábor, Ghyczy Kálmán mellszobrai, Eötvös portréja, „Búsuló juhász", „Táncoló parasztlány", „Petőfi" c. műveiről.

Farkas Lottán: Izsó Miklós körül

Művészet, 1961. december — 31.

M.D.K.

Szsó Miklós
szobrász

Tán coló paraszt
Egressy Gábor
Ottany János
} repro.

Farkas Zoltán: Szsó Miklós körül
Művészet, 1961. december. — 3 l.

M.D.K.

Izsó Miklós; nobrán

132

„Zsidó árus" c. terrahotta-nobrocskáját az elcsomagolt magyar anyag a

törési kárai között emliti:

Meller Péter: Beszámoló az OrszágosSzépmüvészeti Muzeum munkájáról 1940-1953. Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1954. 5.sz. 132.old.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász /1831-1875/

páratlan tisztasággal tudja megragadni a magyar faji jellegzetességet és romantikus stilusában inkább kis méretü égetett agyag figuráival tünik ki, mintsem nagyszabásu müvekkel. Ezek a kis remek-müvek rendszerint egy mozdulatot, egy árnyalatot, egy pillanatnyi megnyilvánulást rögzitenek meg a magyar lélekből.

Dénes Tibor: Précis de l'Histoire des Beaux-Arts en Hongrie, Debrecen, 1936. 9.old.

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.aug.18. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1869.márc.17. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.ápr.18. /Fővárosi hirek./

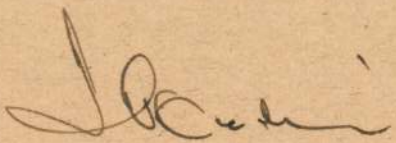

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.ápr.9. /Fővárosi hirek./

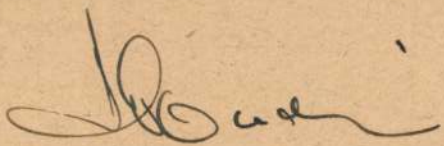

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1869.szept.24. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.nov.23. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.máj.26. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.máj.8. /Fővárosi hirek./

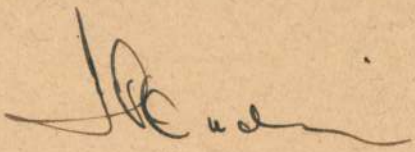

Izsó Miklós

HUSZÁR ADOLF (1843—1885)

92. Izsó Miklós szobrászművész (1831—1875) mellszobra. Gipsz. Jelezve a szobor hátán: Huszár Adolf 1875

18

Magyar művészképcsarnok

1396. LONGNON, HENRY: Le Chateau de Ranboyillet. Paris. 8r. er. vkts. 1.—

1397. PAZEUREK, GUSTAV N.: Guter und schlechter Geschmack im Kunstgewerbe. Stuttgart, 1912. 4r. er. vkts. 2.—

1398. BENN, H. P.: Characteries of old furniture. T. Stiles in England. 1600—1800. 4r. kartonkts. 1.—

1399. THE NATIONAL GALLERY. 17 füzet. 5.—

1400. CATALOGUE DE LA COLLECTION CHEVALIER ALPHONSE DE STUERS. Amsterdam, 1932. 4r. er. kartonkts. 1.—

1401. COLLECTION COMTE ORIOLA. Amsterdam, 1932. 4r. er. kartonkötés. 1.—

1402. NETMAN, LOIS—GASTON BRIÉRE: Le bois XVII—XVIII. siécles. Mappe. 3.—

1403. MEUBLES D'ART. Des collections Wallace dutuit et du Musée des arte decorativs. Paris. Mappa. 2.—

1404. BODE, WILHELM: Meisterwerke der Malerei. Berlin. 2 gyüjteményes mappa. (Hiányos.) 16.—

1405. BLUNCK, A. Die Kunstform der Tischlerarbeiten. Berlin, 1901. 4r. er. vkts. 1.50

1406. BEHNCKE, WILHELM, etc.: Illustrierte Geschichte des Kunstgewerbes. Berlin, I—IX. kötet. (Hiányos és a II. kötet hiányzik.) 8r. fve. 5.—

Izsó Miklós

SZÉKELY BERTALAN (1835—1910)

27. Izsó Miklós szobrászművész (1830—1875) képmása. Jelezve lent jobbra: Székely. — A Történelmi Képcsarnok tulajdona; özv. Izsó Miklósné ajándéka, 1894.

Magyművészképem.

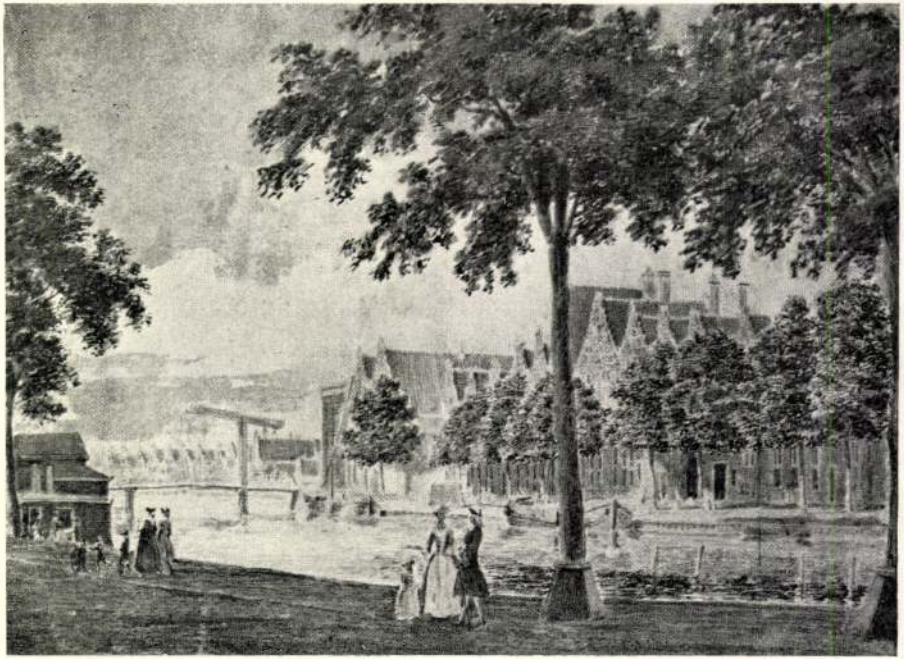

SPILMANN H.: HOLLAND VÁROS, MINIATÜR PERGAMENEN.

Izsó Miklós

MADARÁSZ VIKTOR (1830—1917)

71. Izsó Miklós szobrászművész (1831—1875) képmása.

Magyar művészek képcsarnoka

NEMZETI SZALON MŰVÉSZETI EGYESÜLET

ELNÖK

Gróf ZICHY JÁNOS

TÁRSELNÖK

PRESZLY ELEMÉR

Izsó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok 1896. dec. 4., 1. old.
(Pólyan Ferenc: T. M.)

Kalmár

Izsó Miklós

szobrász

Főváros Lapok 1895. jun. 19., 1928. old.
(Szana Tamás: Domkormű Petőfiről.)

Kalmár

Izsó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok 1896. aug. 15., 5. old.
(Ujdonságok. Széchenyi István gróf szobra Sopronban.)

Kalmár

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1867.dec.28. /Bécsi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1868.szept.29. /Fővárosi hirek. Rövid hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1868.szept.17. /Fővárosi hirek./

Izsó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok.1868.okt.6. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1868.okt.17. /Fővárosi hirek./

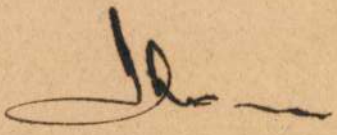

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1868.nov.12. /Fővárosi hirek. Rövid hirek./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1868.nov.25. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1868.nov.26. /Fővárosi hirek. Rövid hirek./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1868.dec.4. /Fővárosi hirek./

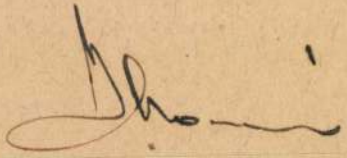

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1868.dec.16. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1867.ápr.13. /Fővárosi hirek./~~I. M...~~/

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1867.ápr.11. /Fővárosi hirek./ ~~Egy rejtett kincsre.../~~

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1867.jun.15. /Fővárosi hirek./~~I. M...~~/

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1867.máj.26. /Fővárosi hirek./ ~~I. M...~~

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1867.máj.7. /Fővárosi hirek:/ ~~Feragó...~~

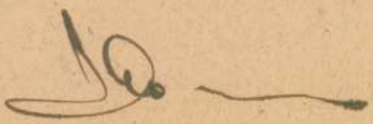

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1867.jan.29. /Fővárosi hirek./~~I. M.../~~

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1867.jan.27. /Fővárosi hirek./~~Az Egressy-szobor.../~~

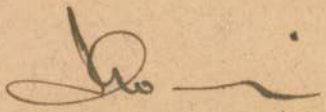

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1867.okt.27. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1867.szept.27. /Vidék./

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1867.aug.6. /Fővárosi hirek./

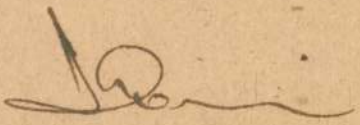

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1867.jul.2. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.jun.15. /Fővárosi hirek./

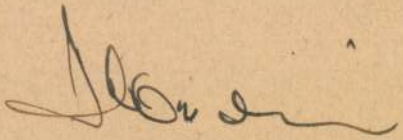

Szabó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok 1895. jun. 12., 1852. old.
(Szana Tamás: a második Széchenyi-szobor.)

Izsó Miklós
szobrász

Tőváros Lapok 1895. ápr. 19., 1915. old.
(Szana Tamás: Tavaszi kiállítás.)

Kalmán

Izsó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok 1895. máj. 29., 1696. sz.
(Sz. T.: Emlékezés I. M.-ra.)

Kalmár

Izsó Miklós (+ 1875)
szobrász

Fővárosi Lapok 1886. szept. 15., 1. old.
(Szana Tamás: I. művészete)

Kalmár

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1869.aug.25. /Vidék./

Izsó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok 1890. jún. 3., 1. old.
(Ifjasz.: Elhalasztott kegyelet.)

Kalmár

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.dec.28. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Fővárosi Lapok.1869.jun.20. /Fővárosi hirek./

Izsó Miklós
szobrász

Fővárosi Lapok 1896. nov. 20., 7. old.
(Irodalom. T. sk. élete és munkái.)

Kozmá

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Lyka Károly: Szoborkalandok. Uj Idők. 1934.ápr.8. (Képekkel.)

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Keleti Gusztáv: Az első vegyes kiállitás. Fővárosi Lapok.1869.jan. 14.

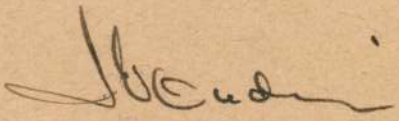

I z s ó M i k l ó s

szobrász

Fővárosi Lapok.1869.jun.12. /Fővárosi hirek./

I z s ó M i k l ó s
szobrász

Keleti Gusztáv: A párisi világtárlatra szánt magyar mütárgyak kiállitása. Fővárosi Lapok.1867.jan.18.

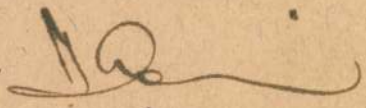

· I z s ó M i k l ó s
szobrász

Keleti Gusztáv: Alkalmi kiállitásunk. Fővárosi Lapok.1867.jun.17.

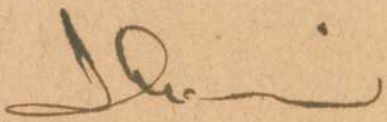

MDK

Izsó Miklós

Egressy Gábor, szob., repr.

Mücsarnok, 1932 febr-márc.

MDK

Izsó Miklós

Az ujjáépitett Ernst muzeumot Pogány Ö. Gábor nyijta meg. Fenti müvész alkotásai is szerepelnek.

Esti Hirlap 298 sz. 1957. dec. 2o 2 old.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

művei után herendi porcelánra
átdolgozta Gácser Kata

Táncoló magyar legény
(csipőre tett kézzel,
kalappal) 270 mm magas

U. a 290 " " "

U. a (kalap a lábnál) 275 " " "

É.M. Árjegyzék. Herendi porcelán szobrok és
dombormüvek. Bp. 1959. 21.old.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

művei után herendi porcelánra
adaptálta Gácser Kata:

Anya gyermekkel	267	mm magas
Anyaság	195	" " "
Birkózó juhász	280	" " "

É.M. Árjegyzék. Herendi porcelán szobrok és dombormüvek. Bp. 19.old.

M.D.K.

Izsó Miklós /1831-1875/

1047. Évődés. Szobor. 26 cm. mag. terrakotta.
Elveszett. /Fővárosi Képtár/

Háborus mütárgyveszteség-jegyzékek. IV. füzet.
74. l.
MUMOK. Bp. 1952.

MDK

Izsó Miklós

1831-1875.

Pályáját kőfaragóként kezdte Ferenczy István mellett, majd Bécsben és Münchenben tanult.

"Busuló juhász" 1862.
"Csokonai Vitéz Mihály" 1867.
Terrakotta vázlatai

PATAKY DÉNES: A magyar rajzművészet. bp. 1960.

19.1.

MDK

Izsó Miklós

Busuló juhász,repr.

Táncoló parasztok,repr.

Kampis Antal: Az ujabb magyar szobrászat. A szépművészetek könyve. Bp. 1940.

502,503,504.l.

MDK

Izsó Miklós

Tóth József

Szobrok a nemzeti szinház előcsarnokában.
Vas.Ujs. 4 sz. 1877. 62.l.

Izsó Miklós M. D. K.

Huszár Adolf szobrász.
* 1843. + 1885.

Izsó – Huszár: A szegedi Dugonics-szobor (1876).

Bronz-szobor (negat.)

Szeged.

Soós Gyula: A szegedi Dugonics-szobor.

Művészet 1957. VII. é. f. 2–3. sz.,
205., 206. l.

Huszár Adolf

Petőfi Sándor bronzszobra
Huszár Adolf müve Izsó miklós mintája
alapján
56.o.
60
63

Székely László/szerk/:Budapesti zsebkalauz.

Bp. 1960.

MDK

Izsó Miklós és Huszár Adolf

Petőfi-szobor mintái Debrecenben és Rimaszombaton

Budapesti Hirlap, 1882. IX.6. 245.sz. 3.

Izsó Miklós, szobrász

már nem élt, mikor a bizottság mint Izsó egyik legsikerültebb alkotását Szegedvárosa diszéül állitotta fel s a nagy mintázat művészi kiviteléért Huszár Adolf szobrászt elismerésben részesitette.

A Dugonics-szobor. Vas. Ujs. 1876. 76.l.

MDK

Izsó Miklós, szobrász
/sz. 1831/

paraszt figurái a magyar népi tánc elemeit
és mozdulatait ábrázolják. /Szépmüv. Muz./
Terrakotta szobrok.
/Izsó tanitványa Huszár Adolf./
Táncoló paraszt. Izsó közismert kiváló figurája
a Szépmüv. Muz.-ban.
Repr. 74.l.

Szalay Károly: A tánc a képzőművészetben.
A F.P.Tud.Egy. dolgozatai. /Müv.tört. és Ker.Rég.
Intézet/ Bp.1941. 73.l.

Izsó Miklós

~~Huszár Adolf~~

K

Vas. Lap. 1877. 684. l.

A Petőfi-szobor bizottsága e hó 25-én nézte meg Huszár Adolf műtermében a Petőfi-szobor mintáit. A szakértő bizottság Izsó legelső mintázatának mellőzésével szintén Izsótól egy második, részletekben Huszár által idomitott szobrát ajánlotta a kivitelre. Ez utóbbi ugyanaz, melynek rajzát lapunk is közölte, s mely Petőfit fölemelt kézzel, lelkesitő alakban tünteti föl. Kifogás volt azonban a ruházat állása és redőzete miatt. Ezeken változtatott Huszár, s a bizottság elfogadta alapmintául, megbizván a művészt, hogy a nagy mintát a szakértő bizottság folytonos felügyelete alatt készitse s a szakértő bizottságot Ráth György és Pulszky urakkal egészitték ki. Pulszky mindjárt fölhatalmazást kért, hogy a bizottság esetleg a fővárosban megforduló külföldi szobrászok véleményét is igénybe vehesse.

. KIR. THJ. VÁROS

12146/1937. V. SZÁM.

Müemlékek O

Méltóság

MDK

Izsó Miklós, szobrász

Busuló juhász.
Az elsö igazán magyar szellemü szobor. A Muzeum büszkesége.
Izsó három évig Ferenczy Istvánnál dolgozott.

Petrovics Elek: A Szépmüv. Muz. modern magyar szobrai
Magyar Müvészet. 1926. 255.o.

MDK

Izsó Miklós, szobrász

négy festett gipszszobra:
Wesselényi Miklós nádor
Zrinyi Miklós a költö
Petöfi Sándor
Arany János.

82.: A Vall. és Közokt. Min. vásárlásainak kiáll. az O.M.Sz.Muz.-ban.
Szépmüv. 1941. 206.1.

8/12.

M.D.K.

Irsó Miklós nobrán

„Táncoló magar" c. nobra, porcelán-átdolgozásban. Gácser Kata munkájanak képe:

Herendi porcelán 1839-1954. Bp. 1954. Kiállítás. Dobrovits Aladár elő-návával. 13. képold.

M.D.K.

Izsó Miklós, szobrász

álhotásait igjekszik porcelánba átfogalmazni Gacsér Kata porcelánplasztikus

Herendi Porcelán 1839-1954. Kiállitás. Bp. 1954.

Dobrovits Aladár előszavával. 18.old.

Irsó Miklós, nobrán

M.D.K.

három műve: Táncoló legények, Busuló juhász, és Anyaság szerepelt a „Herend 100 éves" kiállitáson, Gácsér Kata átdolgozásában.

36

"Herend 100 éves" kiállitás katalógusa.

Bp. 1939. 36.old.

Izsó Miklós

szel készül Kassát meglátogatni. — **Izsó Miklós**, mint halljuk, tüdőlobban sulyos beteg.

Vidék

Fővárosi Lapok

1875. 266. l.

I. felév

Izsó Miklós

* **Izsó Miklós,** mint a »Hon« irja, még folyvást veszélyesen beteg. A javulásáról szárnyaló hireknek nem volt semmi alapja. Több mint öt hete fekszik már a legnagyobb mérvű tüdő- és mellhártya-gyuladásban, mely egészen elfogyasztá az egykor herculesi erejű embert.

Fővárosi Lapok

1875. 349 l.

I. félév

Izsó Miklós

* **Izsó Miklós**, mint örömmel hallottuk, túl van a veszélyen. Orvosa attól tartott, hogy tüdőlobjának veszélyes következése lesz; most azonban már konstatálták, hogy tüdeje nincs megtámadva s baja lépbaj, mely ellen fürdőt kell majdan használnia. Nagyon sulyositá baját az a töprengés is, hogy a Petőfi-szobrot nem készítheti el. Most már e töprengésre sincs ok.

Fővárosi Lapok

1875. 453. l.

I. félév

Vas. Ujs. 1866.

TÁRHÁZ.

A herczeg-primás temetése.

Esztergomnak az érseki főegyház fölszentelése óta nem volt annyi vendége, mint okt. 23-kán. Gőzhajón, vasuton és kocsin közel tizezer ember érkezett a nagyszerü gyászünnepélyre.

A boldogult herczeg-primás hült tetemei bebalzsamoztatván, okt. 21-ikén tétettek ki ravatalra a primatialis épület nagy termében. A terem gyászba volt boritva. A primás teljes diszbe öltöztetve, infulával fején feküdt a biborszinü koporsóban. A koporsó körül voltak letéve: a bibornoki kalap, a herczegi korona, a Szt. István-rend nagykeresztje, az érseki szalag, stb. A koporsó előtt mindig fölváltva imádkozott a főkáptalan egy-egy tagja.

Okt. 23-án reggel Majsch Jakab kanonok ur beszentelé a halottat, s aztán bezárták a koporsót. 9 órakor megérkezett a négy püspök és fényes lelkészi kar segédletével Bartakovics Béla, egri érsek, teljes temetési diszben, mire a kanonokok a kapu bolthajtása alá hozták a koporsót.

Itt a „Venite exultemus“ éneklése után ¼ 10-kor megindult a menet. A koporsót fölváltva főesperesek és megyei tisztviselők vitték a főegyház lépcsőig. Egész uton 12 megyei és 12 urodalmi hajdu vitt szövétnekeket mellette, kiket ismét megyei huszárok, kivont karddal vettek körül.

A menetet három lovas megyehuszár nyitotta meg, ezek után kis papok vitték a szent keresztet. Aztán jött az uradalmi személyzet, községi képviselők a megye gyászlobogója alatt, s temetkezési egyletek tagjai, czéhek, egy cs. k. katonai zenekar, városi hivatalnokok és honoratiorok, a főbiró, megyei tisztviselők és honoratiorok, az alispán, cs. k. osztrák és kir. szász tábornokok, törzs és fő tisztek Bigot de Saint-Quentin altbnagy vezérlete alatt, Majláth udv. kanczellár és b. Sennyei tárnokmester, Melczer személynök a legfőbb törvényszékek s a helytartótanács tagjaival, gróf Cziráky, gr. Károlyi, gr. Zichy, Szentiványi Károly, a képviselőház elnöke több képviselővel, b. Eötvössel a m. tud. akadémia küldöttei, Buda és Pest polgármesterei e városok küldötteivel és a többi küldöttségek.

A világi kiséret után mentek először is a szerzetesek s azon egyháziak, kik nem viseltek miseinget, aztán a főszertartásmester, három lelkész a káptalan keresztjével és szövétnekekkel, a miseinges és stolás papok, az éneklő kar, élén a succentorral, a „Misereret“ énekelvén, a főkáptalan a többi főpapokkal s végül Bartakovics érsek a temetési segédlettel. A koporsó után mentek az udvari lelkészek a primási koronával, a bibornokkalappal, az apostoli kereszttel, és a boldogult méltóságainak többi diszjelével; körültök a házi személyzet.

A koporsót a főkáptalani tagok vitték a templom közép hajójában fölállitott ravatalig, hol azt Schirgl András pápai udv. főpap a „Ceremoniale Epporum“ után beszentelte. Aztán kezdetét vette az ünnepélyes halotti egyházi szertartás ötszörös absolutioval. A szertartás alatt Ő Felsége képviselője a szentély közepén ült.

Szertartás után a kanonokok levették a koporsót a ravatalról, és az „In Paradisum“ hangjai mellett vitték a sirbolt ajtajáig. Az egri érsek beszentelte a sirt, a végtisztességtevők elénekeltek két versszakot a halotti énekből s ezzel a hült tetemek átadattak az örök nyugalomnak.

Irodalom és művészet.

— *(Gyulai Pál)* jeles irónktól beszélygyüjtemény van sajtó alatt „Képek és vázlatok“ czimmel. Kétségkivül örvendetes hir ez a szépirodalom minden barátjára nézve.

** *(Tomori Anasztáz)*, kinek költségén a magyar Shakespeare világot látott, kijelentette, hogy óhajtaná a magyar Shakespeare hátralevő kötéteit minél gyorsabban, ha lehetne, egy év alatt közrebocsáttatni. Tomori hazánkfia e határozata folytán most már csak a forditóktól függ, hogy a magyar irodalom a nagy angol költő müveit mielőbb teljesen birhassa.

** *(Izsó Miklós jeles szobrászunk)* bevégezte a Csokonai-szobor mintáját, melynek készitésével nehány hó előtt a debreczeni emlékkert-társulat bizta meg. E szoborminta a debreczeni kaszinó nagytermében közszemlére van kiállitva. A művész a költőt ugy állitja elő, mint ki költői első lelkesedésben borággal köritett fatörzsre akasztott lantját fölvenni s jobb kezével pengetni készül; arczáról s szeméből ihletség sugárzik.

Egyház és iskola.

— *(A magyar kir. egyetem)* összes karainál a beiratások f. 29-én veendi kezdetüket, és november hó 10-én végleg bezáratnak. November hó 4-én reggel 10 órakor az egyetemi templomban az ünnepélyes „Veni Sancte“ s ennek végezte után a szokásos megnyitó beszéd ezuttal dr. Lippay Gáspár orvoskari dékán által az egyetemi nagy diszteremben tartatik meg. Az előadások november hó 5-én minden karban megkezdődnek.

— *(A pesti reform. fögymnáziumban)* az $186^{6}/_{7}$-dik iskolai év november 1-én nyittatik meg a tanitás elkezdésével. Előzőleg 29—31 történnek a beiratások és fölvételek, ugy szintén a magánvizsgák.

— *(Adományozások egyházak részére.)* Ő Felsége a felkai ág. evang. egyházközségnek lelkészi lak és tanoda épitési költségeire 1000 ftot, a szeszlai helv. ev. egyházközségnek leégett temploma felépitésének segélyezésére 500 ftot, s végül a munkácsi ev. helv. egyházközségnek tanodája helyreállitására szintén 500 ftot méltóztatott — a magyarországi ev. egyházi és iskolai rend. szükségletek fedezésére engedélyezett évi átalányból adományozni.

— *(Iskolai alapitvány.) Csegezi* János, kegyesrendi áldozár, az egri hatvani külváros rom. kath. tanoda javára örök-alapitványul 1000 frtot ajánlott fel. Az alapitó szándéka szerint a kamatok két harmada az illető tanitóknak fog kiadatni ösztöndijul, egy harmadrésze pedig a hatvani iskola szorgalmas és szegény rom. kath. tanulói segélyzésére fog fordittatni.

** *(Turócz-Szent-Mártonban)* a csekély számu pátenses községek okt. 18-án gyülést tartván, 26 szóval 17 ellen dr. Hurbánt választák meg superintendensekül.

— *(A dunántúli evang. egyházkerületben)* a napokban történt meg a superintendensválasztás. Főtiszt. Karsay S. téthi lelkész 140 szavazat közül 71 szavazattal választatott meg.

— *(A kolera Pápán.)* A dunántuli helv. hitv egyházkerület *pápai* főtanodája igazgatósága részéről értesittetnek az illetők, miszerint Pápa városában, a városi hatóság hivatalos jelentése szerint a kolera járvány oly mérvben dühöng, hogy a tanév megkezdése miatta lehetlenné tétetett. A tanévnek november hó 1-jére kitüzött kezdete ennélfogva *elhalasztatik*, s később kitüzendő határnapjáról az érdekeltek hirlapilag értesittetnek.

Közintézetek, egyletek.

** *(A „Hungaria“ biztositó bankot)* jelen szorongatott pénzviszonyai közt még az a szerencsétlenség is érte, hogy nemcsak a károlyvári tüzesetnél 20,000 frtig van érdekelve, de még a szolnoki gőzmalom is, mely nála volt 27,000 frtra biztositva, szintén leégett.

** *(A pest-losonczi vasut-társaság)* igazgató választmánya közelebb hosszas tanácskozást tartott, melyen Milkovics, itt időző épitészeti tanácsos is részt vett. Mint hirlik, a kormány részéről az igazgató-választmány megbizatott, hogy a tovább épitést a legerélyesebben szorgalmazza és a meg van igérve, hogy a meghatározott részletfizetések jelentékenyen rövidebb időközökben történnek meg. A kavics-szállitásra egyelőre a tiszai vasuttársulattól két gőzmozdonyt vettek kölcsön.

** *(A szeged-csongrádi takarékpénztár)* igazgató választmánya elhatározta, hogy az intézet a terméketlenség által sujtott s inséggel küzdő szegedi mezei gazdák sorsán erejéhez képest szintén segiteni fog s e czélra 20,000 frtot szavazott meg kedvező föltételek mellett kölcsönkép részletekben kiadatni.

** *(A somogymegyei gazdasági egyesület)* ujra alakult s 10,000 forintnyi alapitványt tett ösztöndijakra a keszthelyi gazdasági intézetnél.

— *(Az orsz. m. képzőmüvészeti társulat)* választmánya okt. 1-én tartott rendes ülésében az idei *képkisorsolás* napjául f. é. deczember hó 27-ét tüzte ki. *Keleti Gusztáv*, társ. szerk.

Közlekedés.

➶ *(A középdunai társulat)* Uj-Pesten készülő hajói már annyira vannak, hogy a jövő héten vizre eresztik. A Stabilimento mindent elkövet, hogy a benne helyezett bizalomnak megfeleljen és e törekvése már is sikerültnek mondható. A két hajó szerkezetét kitünőnek mondják.

➶ *(A pesti közuti vaspálya-társaság)* forgalmi kimutatása 1866. október 1-től 15-kig, bezárólag: szállitott személyek száma 20,658. bevétel 2512 ft. 20 kr. Hozzá számitva aug. 1-től szeptember 30-ig szállitott 110,019 személyt s 13,318 ft. 15 kr. bevételt, eddig összesen 130,677-re megy a szállitott személyek száma, s a bevétel 15,830 ft. 35 krra.

Mi ujság?

** *(Császár Ő Felségét)* Morva- és Csehországban tett körutja alatt mindenütt nagy ünnepélyességgel és hódolattal fogadták. Ő Felsége a háboru által okozott inség enyhitésére jelentékeny összegeket osztatott ki. E hó 24-én érkezett Prágába.

** *(Pulszky Ferencz)*, mint örömmel halljuk, pár hét mulva végleg megtelepszik Pesten.

** *(Strossmayer püspök)*, mint Diakovárrót irják, a Zrinyi-ünnepély alkalmával 50,000 frtot adott alapitványul Zágrábban felállitandó egyetemre.

** *(A bécsi hiv. lap)* egyik közelebbi száma egészen egyszerüen jelentette, hogy Benedek Lajos táborszernagy, Henickstein altábornagy és Krizmanics vezérőrnagy nyugalomba helyeztettek.

** *(A katonai szolgálatot)* jövő évben ezer fttal lehet megváltani.

** *(Gr. Gyulay táborszernagy)*, kinek Magyarországon terjedelmes, gazdag birtokai vannak, b. Edelsheim tábornokot fiává fogadta, s Ő Felsége megengedte, hogy Edelsheim jövőre b. Edelsheim-Gyulai nevet viselhessen.

** *(Asbóth Sándor, amerikai tábornok hazánkfiát)* egy amerikai muzeum részéről fölkérték, hogy adja el koponyáját, még életében, az illető muzeum gyüjteménye számára. Kétségkivül jól megfizették volna, miután e koponya nevezetes azon esemény folytán, hogy egy golyó van közepében, mely az amerikai háboruban alulról furódott belé, de a fogakba ütközvén erejét veszté és megállt a csontok közt. Asbóth átjött Párisba, hogy ez alkalmatlanul betolakodottat kivetesse, de miután előrehaladt koru, az orvosok nem ajánlják e koczkáztató műtétet. A golyó különben nem viseli benn magát nagyon roszul. Okoz ugyan fájdalmakat, de nem oly nagyokat, mint az ember képzelné.

** *(Az állatkertet)* még most is elegen látogatják, s a naponkénti bevétel egyre-másra 40 frtra megy. A kajdácsok, papagályok már benn vannak a majmokkal együtt az épület belső s fűthető helyiségében, hol a látogatók szintén egész kényelemmel nézhetik őket. A gólyák, darvak, struczok stb. számára szintén téli helyről gondoskodtak. Jelenleg az elkészült tyúkházba várnak uj lakókat: hollandi, japáni, khinai és brabanti fajokból. Tavaszszal e tyukház előtt ássák a másik tavat a gázló madarak számára.

** *(Az őszi lóversenyek)* e hét folytán kis közönség előtt mentek végbe a rákosi gyepen. Az eredményből megemlithetjük, hogy a 100 aranyos cs. dijat gr. Hunyadi J. „Rubikon“ lova vitte el, több futásban pedig a kisbéri ménesből való lovak lettek győztesek.

** *(Horvátországban az első lóverseny)* mult hó utolsó napján volt. Gróf *Erdődy* Rudolf tartá Novimarofban, s a szomszéd Varasdról sokan mentek nézni ez uj látványt, noha magánjellemü verseny volt.

** *(A járvány Pesten)* már megszüntnek mondható. Okt. 23-kán csak 3-an haltak meg kolerában a kórházi betegek közől, de a városban egy sem. A járvány tartama alatt Pesten 3959 beteg volt s ebből meghalt 1937.

** *(Bajuszpödrő a kolera ellen.)* Egy székely hazánkfia bizonyos, általa föltalált bajuszpödrőt ajánl mint igen hathatós óvószert a kolera ellen. Okoskodása oda megy ki, hogy leginkább az orron, ergo a bajusz fölött szivjuk be a levegőt, minek megtisztitásáról kell mindenek fölött gondoskodni, s ezt cselekszi az ő bajuszpödrője. Erősiti is egész komolyan, hogy vidékén, a kik ezt használták ,azok közül egy sem esett kolerába.

A magyar köznép babonái.

Összegyüjté: **Molnár István.**

(Folytatás.)

18. „Ha a szoptató anya emlője szüken adja a tápot, csak utfélen talált kenyér-zsormadékot egyék, s ettől mindjárt megjön a teje.“ — — S ha mégis meg nem jön? . . . szomszéd- vagy komámasszony a hibás, a ki csupán kedveskedni akarásból bizonyosan saját asztalfiókjában összezsurmoltat adott.

19. „A vett tehenet uj gazdájához az elébbeni tulajdonosnő kötényében marok-széna s alom szalmával vezeti, — ha pedig férfiu a vezető, a marhakötelet gatyája szárából adja át, mert ez esetben nem marad elébbeni istálójában a haszna.“

20. „Kedden s pénteken nem jó a kijáró sertés alá alomszalmát rakni, mert ezzel dög furakodik be az ólba.“

21. „Ha a kis gyermek álmából föl-fölijed: olvasztott ólmot kell forróan egy tál vizbe önteni, s a milyen alakot a kihült ón nyerend, olyan állattól vagy embertől ijedt meg a kis gyermek.“ A vén asszonyok képzelő tehetsége aztán az egész orbis pictuson föl nem találtató alakra rendesen reáfogja, hogy az az izéék csákó tehene, vagy a szomszédék bodri-kutyája stb.

22. „Ha a tehén fejés alatt rendesen vizelletével alkalmatlankodik a gazdaasszonynak, arra a helyre, hova a vizellet hull, vas villát kell leszurni, és fájás fog csni abba, a ki a tehén hasznát csupa irigységből el akarja venni.“

23. „A mely kis gyermeket nagypénteken kocsi-uton vezetnek keresztül, igen gyorsan meg fog tanulni járni.“ — Már t. i. ha erős, izmos és ép lábu!

24. „A hetedik szülött fiu- vagy leánygyermek karácsony estéjén meglátja: hol van a föld gyomrában elásva pénz.“ — Az ostoba szüléket félelemből bizonyos helyre utasitott hetedik vitéz rendes tévedésével szintén nem szokás dicsekedni.

25. „A ki felé az asztalon feldöntött pohárból kiömlő viz foly, annak a házánál rövid idő mulva keresztelés leend.“ Már t. i. ha — — nő is van otthon!

26. „Kinek szemöldjein a szőr össze van nőve, annak nézése ártalmára van gyereknek, borjunak egyaránt.“

27. „A napnyugot után szemét-dombra lépőt megrontják.“ Tisztaságot kedvelő ember nappal se igen szokott rajta botorkálni.

28. „Ha a kis gyermek sir, nyughatatlankodik, meg lehet ismerni, hogy szem igézte-e meg: ha egy vizes pohárba néhány darab égő parazsat vetnek, megigézés esetében vizszin fölé jő a szén s ez esetben a kis polgárt meg kell a pohárból itatni “

29. „A ki karácsony estéjén fütyöl, annak nyomtatás ideje alatt rendesen megjön a szél a szóráshoz.“ Persze, hogy ez esetben annak számára is fú a szél, a ki ama bizonyos időben nem fütyöle vala, s az ilyennek szintén erős hite, hogy mégis csak valakinek a fütytye hozta meg az alkalmas időt.

30. „Ha a tolvaj lábnyomát egy kis rongyba kötve kéményfüstre akasztják, addig fog betegeskedni, mig azt onnan ismét le nem veszik.“ — Nagyon természetes, hogy a mütét következései miatt nyögő(?) többnyire ily esetben is távol lakik.

31. „Ha az először látott kis borjura az idegen háromszor egymásután reá köp, nem igézi meg.“ Ha valaki ezt véghezvinni elfeledné, s a kis állat ennek daczára is egészséges marad, mentségül hozzák föl, hogy annak a bizonyos valakinek nincsen ártalmas szeme.

32. „A mely asztalnál üveg pohár pattan el, az a mellett ülők közül egy meg fog halni.“ Meg bizony, még pedig nem egy, hanem valamennyi, csakhogy mikor? . . .

33. „Ha a kuvik az udvarban vagy e körül röpködve huhol, halált jelent.“

34. „Hogy a halott haza ne járjon, temetés alkalmával rokonai a sirgödör hányt földjéből egy keveset egymás nyakába tesznek.“ Ha már mégis azt a többi földet gázolnák meg, a mit az elhunytra hánynak! . . .

35. „Ha a faluban átalános disznó-dög uralkodik, az egész község tüzhelyein el kell oltani a tüzet, és aztán egymáshoz dörzsölt fával támasztani ujat, s meg fog szünni a dög.“ S ha meg nem szünik? . . . kétségkivül valamelyik lelketlen polgártársnő, kinek már ugy-is eldöglöttek minden sertései, hagyott egy kis szikrát a régi hamuban.

36. „Az átalános sertés dög megszünik ugy is, ha a kondás a disznókat valamelyik szomszéd község tavába hajtja, mert ez esetben abban a határban marad.“ Gyilkos keresztyéni szeretet! s miatta alighogy gyilkosság is nem történt már.

37. „Butorok pattogása a házban, családtag mielébbi kihalását jelenti.“

38. „Kutya-vonitás szintén halált, vagy tüzet jelent.“

39. „A menyasszony kocsijának hátsó tengelyet azért szokták indulás előtt párszor megemelinteni, hogy boldog házasélete legyen.“ Hát azé milyen leend, a kit a vőlegény házához gyalog kisérnek? . . .

40. „Üstökös föltünése az égen háborut, vagy döghalált jövendöl.“ A königgrätzi csatáról és idei koleráról, ugy látszik, megfeledkezett üstökös ő kigyelme.

41. „A ki a keritès palánkját elébbi helyére megforditva dugja vissza, azt nem ugatja meg a kutya.“ — Az ezt kigondolt nagy férfiu próbát tehetne valami pusztai komondorokkal.

42. „Minden egyes hulló csillag elenyészése az ég kárpitján, ugyanannyi embernek az időben bekövetkezni szokott halálát jelenti.“

43. „A kit a pók megmász, az pénzt fog kapni.“ — Csoda, hogy még Rothschild nem esett csömör-lázba a pókok miatt! (Vége következik.)

A tyuktojás, annak értéke és eltartása.

Házi asszonyaink legjobban tudják a tyuktojás értékét méltányolni és használni. A fogyasztás bámulandó nagy, főleg napjainkban, midőn a fényüzés egy sereg ételt és italt talált fel, melyeknek a tojás nélkülözhetlen alkatrészét képezi. Majdnem hihetetlen, mennyit képesek a tyukok tojni, és alig lehetne meghatározni, mily összegek nyeretnek meg ezáltal az országnak.

Párisban a tojásfogyasztás oly jelentékeny, hogy egy iparos azon gondolatra jött, hogy tyukjait termékenységök emelése végett főtt lóhussal táplálja, melyet tésztává alakitva és egy tized sulyrész korpával összekeverve ad tyukjainak.

Mily jelentékeny Francziaországban a tojástermelés, csak azon egy körülmény is eléggé mutatja, hogy ezen ország 1835-ben 76,585,689 tojást vitt ki a különböző szomszédországokba és Amerikába. Ha csak egy sous-ra számitjuk is darabját 3,829,284 frankot hoz be az országnak. Ezenkivül Páris egyedül 101,159,400 tojást fogyaszt el. Ezen tojás-statistika szerint ki van számitva, hogy Francziaországban 1835 ben 7,380,925,109 tojást tojtak a tyukok. Az összes ausztriai birodalom tojástermelését 2,400,000,000 darabra teszik évenkint, s e szerint Francziaország három annyi tojást termelne, mint az ausztriai birodalom.

A tyuk természet szerint főleg tavaszszal és nyáron tojik. Minthogy a tojás romlandó portéka, és más évszakokban is szükség van reá, sokan fáradoztak azon, hogy eltartására módokat találjanak fel. Ily módok már számosan vannak is különböző használatban, és a háztartás tudományában egy fontos fejezetet képeznek.

Ha a tojás kiköltetésre van szánva, mindenek előtt szükséges, hogy a nemet megismerjük. A hím- és jérc etojásokat következő jelekről lehet megismerni. A hímek hosszudadabb ovált képeznek mint a jérczék, átalában nem oly vastagok, de hosszabbak és hegyesebben végződnek és végök höbörcsösebb és egyenetlenebb; a jérczék ellenben mindig vastagabbak, rövidebbek, gömbölydedebbek, végeiken sokkal egyenletesebbek, és héjuk majd mindenütt simább. Előleges gyakorlat után a meghatározás könnyü és biztos.

Némelyek azon véleményben vannak, hogy a kiköltetésre szánt tojást nem jó szekéren szállitani. Ezen vélemény azonban alaptalannak bizonyult be.

A tojás eltartásának czélja lényegében abban áll, hogy a levegőt a tojásanyagtól elzárjuk. A héj tudniilik likacsokkal van ellátva, melyeken a levegő behatol és a tojás megromlását előidézi. Azon tojásokba, melyeket a piaczon veszünk, a légköri nyomás által más levegő van benyomva, mi onnan van, hogy a melegen kitojt tojás meghül, és az ezáltal támadt légüres tér kivülről benyomuló levegővel telik meg. Ezen levegő kihajtására azt ajánlják, hogy a tojásokat 5 perczen át 50 R. foku meleg vizben tartsuk, azután jól megszáritsuk, a megkivántató mázzal bevonjuk, és polyva, fürészkorpa, száraz hamu vagy finom fövény közé rakjuk, mely czélra a száraz köles, haricska is ép oly alkalmas.

A tojás eltartása tehát azon alapszik, hogy azoktól a légköri levegőt elzárjuk. Az utak azonban, melyeken ezen czélt elérhetjük, különbözők. Az eltartásra szánt tojásoknál fődolog, hogy frisek és lehetőkép egészen telvék legyenek. Némelyek azt állitják, hogy a meg nem termékenyitett tojások jobban leállnak, mint a megtermékenyitettek. Azon czélra, hogy a külső légnek a tojáshoz jutását meggátoljuk, különféle eljárást javasolnak. Ilyenek például, hogy a tojást zsirral vagy olajjal bekenjük, hogy arabmézgaoldattal, fénymázzal (Firniss), viaszszal, mázüveggel (Wasserglas), collodiummal s más effélével behuzzuk s ily módon a héjat a levegőre nézve áthatlanná tegyük. Az enyvoldat, mely kellő tömöttséggel bir, kétségkivül ugyanazon szolgálatot teszi.

Mindezeknél olcsóbb és könnyebb a következő eljárás, mely sok helyen nagy előnynyel használtatik. A tojásokat, melyeknek lehetőleg friseknek kell lenniök, mészszel telitett (gesättigt) vizbe rakjuk és ezen módon hűs helyen tartjuk. Igy a tojás több oknál fogva nem romolhatik meg. Először a viz a tojáshéján áthatol, s az ezalatt levő üreget kitölti; azután pedig a mész már magában véve azon tulajdonsággal bir, hogy a rothadást gátolja. Ehhez hasonló a következő eljárás. A fris tojások vizbe tétetnek, melyben 10% só oldatott fel. Nehány óra mulva kivétetnek a vizből, a levegőn megszárittatnak és hűs helyen tartatnak. A meszes vizben való eltartást *Rouget de Lisle* hozta javaslatba, melynél következőkre kell figyelnünk. Annyi égetett és oltott meszet keverünk a kivánt mennyiségü vizbe, hogy ez teljesen telítve (jóllakva) legyen s azután leülleped hagyjuk. Ekkor az eltartásra szánt fris tojásokat alkalmas edénybe rakjuk s a leülledepedett tiszta meszes vizet azokra töltjük, oly mennyiségben, hogy a viz a tojások fölött két hüvelyk vastagságu legyen. Az edény ezután bezáratik és alkalmas hűs helyre tétetik. — Eddig a tojás eltartására zavaros mészvizet (mészszel elegyitettet) használtak, és abban a tojások különböző kisérletek szerint 16 hónap mulva is fris állapotban találtattak. Most az a kérdés, vajjon Rouget de Lisle eljárása érdemel-e elsőséget? Erre még most nem adhatunk határozott feleletet; azonban tanácsos, hogy a mészvizet, ha mészszel együtt használjuk, ne készitsük nagyon sürüre, mert különben a tömeg könnyen megkeményedhetik s ekkor bajos lesz belőle a tojásokat épen kiszedni.

Az angol *Gayner* a tojás eltartására egy módot talált fel és arra szabadalmat is nyert. Az eljárás következő. Fél mérő frisen égetett mész, egy mérő konyhasó és ¼ unczia (½ lat) czement összeelegyittetik és arra nagy mennyiségü viz töltetik. A tojás e folyadékban, mint állitják, két évig is jól eláll. Egyébiránt az egyszerü mészviz, ugy látszik, ugyanazon szolgálatot teszi, mint ezen drágább vegyület, s ez esetben a sót meggazdálkodhatjuk.

Azon tojásokat, melyeket kiköltetésre szántunk, se meg nem szabad melegitenünk, se zsirral, olajjal, viaszszal s más effélével be nem szabad vonnunk, hanem olyan hűs helyen (például pinczében) kell tartanunk, hol a meleg 10 R. foknál nem rúg többre.

A tojás eltartásának legjobb módjai közé a következő tartozik, melyet a kiköltetésre szánt tojások eltartásánál is használhatunk. A tojásokat arabmézga-oldattal bekenjük, s ha a mézgaréteg megszáradt, szénpor közé teszszük és hűs helyen tartjuk. A mézga a tojásról mosás által bármikor levehető s a tojások kiköltetésre csak ugy használhatók mint tápszerül. A szénpor a tojásokat a hőmérsék hirtelen változása ellen véd. Egyéb iránt meg kell jegyeznünk, hogy bármily módon tartsuk is el a tojásokat, azok a hosszabb ideig állás által kelőképességöket elvesztik.

Hogy a tojást hosszu ideig, s különösen tengeri utazásokra eltarthassuk, szükséges, hogy az egész anyagot megszáritsuk. Az eljárás következőképen történik. A tojáshéjból az egész tartalmat kiveszszük, a fehért és sárgát lapos tálban jól összekeverjük, melyhez tetszésünk szerint sót is adhatunk, és a tömeget 40 foknál meg nem haladó melegnél porrá száritjuk. A port alkalmas üvegekbe rakjuk s azokat elzárjuk. Némelyek czukrot vegyitenek a tojástömeghez és azt ezzel együtt száritják meg. A tojásport használat alkalmával 3—4 rész vizzel feloldjuk s a megkészitésnél a szokott módon járunk el. *B. L.*

meghivatánk. Itt egy derék magyar család által valódi magyar vendégszeretettel fogadtatánk. Ugy látszik, e kastélyba a magyar vendégszeretet ismét visszatért, mert 1847. — mint Érdy irja — „az illedelmes bejelentés után odahagytuk a kastélyt, melyből a mostani tiszttartó régen elűzte a vendégszeretetet.“

Az ugynevezett kastélyban a nevezetességek megtekintésére vezettek. Egy sötét lépcsősoron, egy még sötétebb folyosóra értünk, mely külről észre nem vehető. Már maga a folyosó is oly titkos, oly komor, mint maga azon idő, melyeket képvisel, mint azon emberek műveltségi állapota, kik itt hajdan aljasságaikat üzték. A folyosótól nehány sötét, titkos szobába vezettek. A hagyomány ezeket Hamzsabég hárem-szobáinak mondja. Mi alapja van az egésznek? nem tudom. Annyi igaz, hogy a nép az Érden alóli rétet, hol a minaret áll — *Hamzsabégnek* nevezi. A szobákból csak két kis ablak nyilik; egyik egy kis, magasan elkeritett kertbe, másik a sötét folyosóra. Sötétek voltak ama századok, s nyomukat hagyták itt azon népek maig is fájdalommal szemlélhető elaljasodásában, melyek török iga alatt sinylettek, mint ez az itt tengődő lakosokon látható. Kit emberi méltósága érzetére jutni nem engednek, attól nem is követelhetni, hogy ahhoz képest viselje magát.

E szobákból a majdnem az egész hegyoldalon átvonuló pinczékbe szálltunk. Itt is valami titkos, fájdalmas érzés lepett meg. E sötét fülkék borzasztó dolgokat tárnának föl, ha megszólalhatnának. A török uralomra, mely alatt — a hagyomány szerint — e helyen Hamzsa bég üté föl tanyáját, a legkérlelhetlenebbül zsarnokoskodva a vidék fölött, a nép ma is rettegéssel emlékszik vissza.

Bucsut véve a szivélyes lakóktól, ismét szekérre ültünk, hogy kirándulási programmunk utolsó pontjának is eleget tegyünk — a török minaret megtekintésével. Egyszerü, massiv, kemény, négyszögü homokkőből emelt, 16 élü, mintegy 12 öl magas torony az, magára állva a réten. Rajza Érdinél szintén látható. A keskeny, világnélküli 50 lépcsőn fölérve, a vidék egész pompájában terült el előttünk — a leszálló nap lángözönnel árasztá el a tájat. *Havasi Béla.*

A magyar köznép babonái.

Összegyüjté: **Molnár István**

(Vége.)

44. „Éjfélkor keresztuton átmenni, nem jó.“ — Ha az ember megteheti, legjobb akkor az ágyban.

45. „A milyen zimankós az idő, midőn a menyasszonyt viszik, olyan zimankós lesz a házasélet is.“ Okos embertől, még ha vőlegény is, méltán megvárhatjuk, hogy szép időben üljön először kocsira azzal, a kit szeret.

46. „A ki előtt a nyul keresztül fut, az olyant megkezdett utjában baj fogja érni.“ — Elébb a nyulat, ha t. i. az utazónak puska van a kocsiján.

47. „Pénteki napon hordozóskodni — veszedelmes.“ Nem tudom, ha vajjon a pesti háziurak szem előtt tartják-e ezt, mikor Szent-Mihály napja péntekre esik? . . .

48. „Ha a házasulandó legény a maga kalapját kérés után a leányos ház karójába akasztja, az óhajtott egybekelésnek nem lehet gátja.“ — Képzelhetjük, hány ilyen kalapaggatónak lyukadhatott már ki, nem ugyan a kalapja, hanem a kalapba helyzett vérmes reménysége!

49. „A tavaszszal először kihajtó barompásztornak azért adnak tojást, hogy a lábas jószág egész nyáron át kövér legyen.“ — Csak jó ne legyen a legelő! . . .

50. „A menyasszony ládáját azért nem zárják be, mikor viszik, hogy annak idejében a bába minél kevesebb fáradsággal érdemelje meg kiszabott fizetését.“ — Hát ha épen nem láda, hanem almárium a hozomány? . . .

51. „A karácsony éjszakáján asztalon tartott szénből, ha mennydörgés alatt a tüzhelyre vetnek, nem üt a házba a villám.“

52. „ Ha a járni kezdő kis gyermeket megmosolyogják s ügyességén örülnek, félbenszakitja a megkezdett járást.“

53. „A jegyben járó leánynak jegybenjárása ideje alatt azért nem szabad megenni a hurkát, mert különben annak idejében eres lábu örökössel fogja megajándékozni férjét.“

54. „A tehén dagadt tőgye, ha a gazdaasszony első fökötőjével háromszor egymásután meghuzogatja, megapad.“

55. „Ugyancsak a tehén dagadt tőgye megapad, ha *főfolyó* (északfelé) vizet mozsárba megtörnek, s ezzel azt szintén háromszor egymásután megmossák.“

56. „A menyasszony, ki női bajától minél elébb meg akar szabadulni, öreg anyja, vagy valamelyik öreg nőrokona ruhájában esküdjék meg.“

57. „Ha egy asztal mellett tizenhárman ülnek, a tizenhárom közül egy meg fog halni.“ E babona nem csak a nép alsóbb rétegében, hanem a felsőbb osztályokban is talál hivőre. Szerintem is legtanácsosabb, hogy a ki megteheti, a jövő aratásig minél kevesebbed-magával üljön az asztal mellé.

58. „A menyasszony, hogy párosélete annál szerencsésebb legyen, midőn esküvéjére megy, fokhagymát és sütnivalót visz kebelén.“ A tiszta szerelem aligha czélhoz nem vezetőbb ama szagos portékáknál?! . . .

59. Esküvője után a menyasszony három gyüszü vizet iszik meg, hivén, hogy az elsőben megitta férje — a másodikban napa, — s a harmadikban saját mérgét.“ — Annyi bizonyos, hogy, ha, — mint az ily eseteknél nem ritkaság, föl van a nő hevülve, s ily mértékkel üritgeti a vizet, nem szerez tüdőgyuladást.

60. „Azon a napon, a melyen kenyeret süt, azért nem ültet palántát az asszony, mert az minden öntözés daczára is elszárad.“

61. „Ha nagy felhő közeleg, nehogy a jég elverje a határt, ki kell hányni a pemetet az udvarra.“ — Hanem ezért 1863-ban talán még a pemétnyeleket is elverte?! . . .

62. „Karácsony éjszakáján minden termékből kell egy keveset az asztal alá tenni, mert ha az ember a házi állatoknak ilyenből ad, szapora fajtájukká válnak.“

63. „A mely leány a következő farsangon minden áron férjhez akar menni, akarata csak ugy valósul, ha karácsony éjszakáján a harangkötélből egy kis darabkát vághat.“ — Nem kell azzal a kötéldarabkával tréfálni, mert hátba leendő férjem uram kezében hosszura talál nőni, aztán a vizbe áztatja!! . . .

Legyen elég ennyi a javából! . . . Valóban szép számu magzatok, s fájdalommal gondolunk reá: hogy édes anyjuk, a *tudatlanság*, daczára hogy nem mai menyecske, s e szerint az értelmi fölvilágosodás ő kegyelmét is rég leüthette volna már lábáról, még mindig olyatén erőben van, hogy nemcsak terjedelmes családját ápolni képes, de ha megesküdt ellensége, a *tudomány*, résen nem fog állani, reményünk lehet, hogy még több, e nembeli sarjadékokkal is meg fogja a világot ajándékozni. Ha magát az anyát a tiz parancs tilalma ellenére amugy szép szerével mielőbb megfojthatnók, lassankint majd csak kimenne a lélek a gyerekekből is, miután azonban az első többnyire titkos helyeken, a *javas*-asszonyoknál, s a nem iskolázott falusi nőknél fekszi a gyermekágyat, nehezen fér hozzá a *tudomány*. Legtöbben a népbarátok közül azzal vigasztalják magukat: hogy iszen egyszer valahára majd csak ki fog halni a tudatlan vén nemzedék, — én pedig tapasztalásból a mondó vagyok: hogy mig a nép alsóbb rétegében azon kárhoztatandó tévhit uralg: „hogy a nőnemnek nem kell annyi tudomány, mint a férfinak“ — s a köznép elégnek tartja, ha leánygyermeke egy keveset olvasni, s imádkozni megtanul, addig mindig leend értelmi önállótlanság, mely szivesen elfogadja s adja tovább az efféle, épen neki való táplálékot. Minden áron oda törekedni tehát, hogy a köznép leánygyermekei az iskoláztatás által ugyanazon szinvonalára emeltessenek a fölvilágosodásnak, melyen a fiu gyermekeket ma már örömmel látjuk, s ez esetben lassankint kevesedni fog ezen maszlagos növény, a *babona* tenyésztőinek s ápolóinak száma is, el fogjuk érni az időt, melyben vele t. i. a babonával — mikép czikkem elején kifejezém — csak is mint boldog emlékezetü ostobasággal fogjuk egymást mulattatni*).

*) Tiszteljük ezen komoly roszalását a babonának a felvilágosodás szempontjából De mint a nép eszejárásának, képzelő erejének s miveltségi fokának kifolyása s tanujele a történelem buvárai előtt és lélektani szempontból is mindig figyelemre méltó tárgy fog maradni. — *Szerk.*

Egy kis észrevétel.

A „Vasárnapi Ujság“ f. évi okt. 28-án megjelent 43-dik számában az 1850—53 ban fennállott politikai magyar lapok rovatában 519—20. l. következő adatok helyreigazitandók:

1. Az általam alapitott „Magyar Hirlap“-nak nem 1852. szept. 3-tól fogva, de 1849. nov. 15-ke óta *kiadója* és egyedüli szerkesztője én voltam.

2. *Nádaskay* Lajos az emlitett lapnak se segédszerkesztője, se vezérczikkirója nem volt, de rendes munkatársa és forditója, főkép pedig annak pontos rendezője és superrevisora, s abba egyetlen egy politikai és nemzetgazdászati czikket sem irt.

3. *Dózsa* Dániel, *Révész* Imre, *Egressy* Gábor, *Gyurics* Antal, *Kelemen* Mór egyátalában nem tartoztak a „Magyar Hirlap“ dolgozótársai közé, s ezen t. cz. urak közül egyik is abba egy betüt sem irt. *Obernyik* Károly a lap kecskeméti levelezője volt, de tőle abban egy novella se jelent meg; *Jókai* pedig nemcsak novellákat irt, de „Kibékülés“ czim alatt 1850. tavaszán, nehány politikai vezérczikket is közlött.

4. A „Magyar Hirlap“ egyetlen egy köteles vagy hivatalos példányt sem adott. Példányainak száma 1850. novemberben 1722-nél kevesebb volt, 1852. elején a 2400 at haladta.

5. Végre tán említést érdemelt volna, hogy a „Magyar Hirlap“ maga, szerény állásához képest, a magyar emigránsok segélyezéséhez hozzájárult. Több ily hazafiak, mint a lap külföldi, jelesen londoni és párisi levelezői havonkint 50—60 pft. dijat huztak, s nemcsak b. *Jósika* Miklós Brüsszelben, de *Xántus* János, a pesti állatkert mostani igazgatója is azok közé tartozott; e lap volt továbbá *az első* minden hazai hirlapok közt, mely villany-telegrafi sürgönyöket adott, és abban 1851. decz. 3-kán reggel az azelőtti napon Párisban történt *államcsiny* már közöltetett; valamint ugyane lap bár nehéz, de hazafi-kötelességét teljesitette, midőn *Losoncz* városának 1849. az oroszok által földulását leirván, a hazai közönséget adakozásra fölszólitá, mely uton — a ma is nálam levő eredeti nyugta szerint — közel 7000 pft gyült be az emlitett város javára.

Buda, okt. 30-án 1866. *Szilágyi Ferencz.*

Egyveleg.

— *(Az északamerikai egyesült államok)* népessége az utolsó polgárháboru bevégzése óta igen gyorsan szaporodik. 1860-ban a lelkek száma még 31,418,321 volt, s most már 35,500,000 re teszik. Minden arra mutat, hogy a jelen évtized végeig még eléri a 40 milliót.

— *(A trichin-félelem).* A mult nyári hadjárat egy német ismertetője többi között azon különös dolgot is beszéli, hogy a porosz hadsereg katonái a disznóhus evéstől mindig tartózkodtak és számos requisitióik alkalmával a sertések iránt mindenütt kimélettel viseltettek. A porosz sereg hadiparancsaiban a dizsnóhus-evés világosan meg volt tiltva.

— *(Öreg emberek kedvtöltései.)* Bécsből irják, hogy ott a mult napokban nagy feltünést okozott három agg zarándok. Az egyik 84, a másik 80, a harmadik 77 éves. Mind a hárman Jeruzsálemből jöttek, s e roppant utat, a hol csak lehetett, gyalog tették. A három öreg azért jött Bécsbe, mert itt egy 64 éves negyedik uri ember akar hozzájok csatlakozni, a kivel ismét gyalog akarnak elzarándokolni Rómába; hogy ott a pápa áldását kikérjék. Rómából azután mind a négyen ismét visszavándorolnak Jeruzsálembe.

— *(Jó számitás.)* Egy angol lap irja, hogy Hampsteadban, London környékén, egy bekeritett rét mellett a következő falragasz olvasható: „E réten lovak legelhetnek, és pedig: 1) hosszu farkuak három shilling és hat penceért, 2) rövid farkuak két shillingért.“ E különbség okát az illető ur ugy magyarázta meg, hogy hosszu farku lovak könnyen elüzik a legyeket, a nélkül, hogy az evésben akadályozva lennének, mig a rövid farkuak mindig a bogarakat harapdálják, s ezért kevesebbet ehetnek.

— *(Az európai szinházak száma.)* Európában jelenleg 1584 szinház van; és pedig Olaszországban 346, Franciaországban 337, Németországban 191, Spanyolországban 168, az ausztriai birodalomban 150, Nagy-Britanniában 150, Oroszországban csak 44, a kis Belgiumban 34, Hollandban 23, Svájczban 20, Svéd- és Norvégországban 18, Portugalliában 16, Dániában 15. Törökországban 4 Görögországban 4, Havasalföldön 3, Szerbiában 1.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

** *(Megjelent naptárak.)* Emich Gusztáv kiadásából a jövő évre közelebb négy uj naptárt vettünk. Ezek a következők: 1) „*Gazdasági zsebnaptár,*“ szerkeszté Kodolányi Antal, az orsz. gazd. egylet s.-titoknoka. A naptári részeken kivül hasznos gazdasági tudnivalókat tartalmaz s jegyzésekre alkalmatos tiszta lapokkal, minden hónapra külön, czélszerüen el van látva. Ára csinos vászonkötésben 1 ft. 80 kr. — 2) „*Ügyvédek naptára,*“ szerk. Kassay Adolf; ára 1 ft. 20 kr. — 3) „*Gombostü-naptár,*“ szerk. Hajnalka, diszes kiállitásu női naptár, szépirodalmi tartalommal; ára 1 ft. 50 kr. — 4) „*Bolond Miska naptára,*“ ára 80 kr.

** *(Magyar posta-szaknaptárra)* hirdet előfizetést Sárkevics Béla, szatmári postakezelő. Ohajtását fejezi ki, hogy miután a hazai hivatalos közegeknél hivatalos nyelvül már mindenütt a magyar használtatik, alkalmaztatnék a hazai nyelv a postaügyletnél is. E czélra akar munkálni szaknaptárával, melynek tartalma lesz: 1. Évnaptár 1867-re. 2. Hivatalos rovat. 3. Levélposta bérmentesités, keresztkötés- és mintaküldeményekkel a föld minden helyeire. 4. Szekérposta, küldeményi bérmentesités a föld minden tájára; csomagolás pecsételési utasitással. 5. Minden hirlap előfizetési ára, a kiadó-hivatali helyiség megnevezésével; s végre 6. A magyar posta teljes tiszti névtára. A példányok az aláirási iv beküldése vagy megrendelő levelekre is, „utánvét“ mellett küldetnek szét. A gyüjtők minden 8 példány után egy tisztelet-példányt nyerendenek. Az előfizetés a szerkesztőhöz Szatmárra küldendő. Egy példány ára 80 kr.

** *(Uj regény.)* Ponson du Terrail, olvasott franczia iró „A czigány-király“ czimü négykötetes regénye, Solymossy Pál által forditva, magyarul is megjelent. Kiadta Emich G. Ára 3 ft.

** *(A Csokonai-szobor)* ügyét illetőleg azt irják Debreczenből, hogy az emlékkert-társulat bizottmánya elfogadta az *Izsó* Miklós által készitett szobor-mintát, sőt e müvész hazánkfiát a szobor nagy mintájának készitésével is megbizta, s Izsó a jövő év tavaszáig elkésziti e munkát. A 8 láb magas szobor bronczból lesz öntve. Az eddig a szoborra gyült adományok ugyan még épen nem elegendők arra, hogy Csokonainak méltó szobrot lehessen emelni, de bizton hiszik, hogy Debreczen polgárai városuk halhatlan szülöttének emlékszobrára tehetségük szerint a legnagyobb készséggel fognak adakozni.

Egyház és iskola.

— *(Az elhunyt herczegprimásért)* okt. 29-kén tartatott meg Pesten a szent-ferenczieknek templomában s a Terézvárosban az ünnepélyes requiem. A fényes ravatalon a főpapi jelvények diszelegtek, s számtalan gyertya árasztá fényét a tágas szentélyben.

— *(A keszthelyi orsz. gazd. tanintézetben)* az erdőszeti tudományok rendes tanárává Wagner Károly nagybányai cs. k. főerdősz neveztetett ki.

— *(Pályázat tanitói állomásra).* Temesmegyében Lippára magyar tanitót keresnek. E 10,000 lakost számláló, szép fekvésü csinos város mindeddig nélkülözte a magyar tanitót, holott pedig az ottani értelmiség legnagyobb része magyar. Nehány derék polgár buzgolkodása folytán Lippának végre magyar tanitója is lesz. A tanitó számára évenkinti 600 ft. fizetés és szabad lakás van biztositva.

Közintézetek, egyletek.

** *(A pesti takarékpénztár)* okt. 25-kén rendkivüli közgyülést tartott, melyben elhatározák, hogy a házat a jövő tavaszszal egészen kiépitik. Az épület reáltanoda-utczai része ez időre már lakható lesz, s ott lesznek a hivatali helységek. A sarkot képező háromemeletes ház, vagy inkább palota, disze lesz a fővárosnak.

** *(A középdunai gőzhajótársaság)* októberről elmaradt közgyülése november 14-én délelőtt fog megtartatni.

** *(A pest-losonczi vaspálya-társaságnak)* Pestmegye területén levő csődtömegét legközelebb átadták a társaság képviselőinek. Az indóházban átvették a mozdonyokat, sineket stb. a társaság irodáiban pedig az ott levő értékpapirokat, irományokat, könyveket stb. E szerint az egész tömeg a társaság birtokába jutott. Örvendetes tényül emlitik, hogy a hatvan-tarjáni szakaszon a munkálatok tizenöt hónapos félbeszakitása daczára 300 frtnál nagyobb kár nem történt. Az épitési vállalkozók kijelentették, hogy a vasut megnyitása még ez év folyamában meg történhetik, ha idején lerakják a sineket.

** *(Az első bánsági kereskedelmi s iparbank)* alapszabályai s ügyletrendje a legfelsőbb jóváhagyást megnyerték.

** *(A pesti jótékony nőegylet)* f. évi okt. 28-tól nov. 24 éig terjedő négy hétre 175 szegény számára, kik közül 17 uj és 158 már előbb is részeltetett segélyben 449 frt. 40 krt utalványozott, és pedig hetenkinti részesülésben álló szegényeknek 307 frt. 10 krt., negyedévenkint részesitetteknek 50 frt. 30 krt., egyszer mindenkorra segélyezett szegényeknek 92 frtot. — Az egylet kötőintézetében jelenleg egyéb munkára nem képes 18 szegény talál foglalkozást és keresetet; ezen intézet raktára Liedemann B. F. boltjában (váczi-utcza és városház tér sarkán) létezik.

Közlekedés.

➚ *(Az államvaspálya-társulat,)* a jelen nagy forgalom folytán közzéteszi, hogy további rendeletig egy-egy szállitási levél után csak egy kocsirakatot vesz fel, és minden szállitási levelet, mely egynél több kocsirakatra szól, visszautasit. A vasuti forgalom akadályainak megszüntetésére Ő Felsége elrendelte, hogy a most folyamatban lévő csapatszállitásoknál lehető és kellő tekintettel legyenek az általános forgalomra.

➚ *(Alföldi vasut.)* Gr. Károlyi György, b. Eötvös József, Trefort Ágoston, b. Wenkheim Béla, gr. Károlyi Sándor és Schossberger-Tornyai urak a kereskedelmi miniszteriumnál legközelebb lépéseket tettek a nagyvárad-szeged-eszéki vaspálya végleges engedményezése iránt. A csaba-szeged-szabadka-bezdáni 29 mértföldnyi szakaszon kezdik az épitést, hol az alapépités egy része már elkészült. Azután következik a bezdán-baranyavár-eszéki 7.4mérföldnyi, és végre a nagy várad-csabai 11.6 mérföldnyi rész kiépitése.

Mi ujság?

— *(A magyar országgyülést,)* a mint bécsi tudósitások határozottan állitják, már f. hó 19-re össze fogják hivni.

** *(A pesti vizvezeték ügyében)* mult héten tartott tanácskozmány határozottan előrevitte ez üdvös vállalatot. Miután a tervben megállapodás megtörtént, a költségvetéssel vállalkozó iparosok ajánlatainak előterjesztése folytán tisztában vannak, a részvénymivelet kidolgozva készen fekszik: ugyszólván az egésznek a közönség részvétkörébe való bocsátásához csupán a várossali szerződés megkötése hiányzik. A tervre nézve az ügyet kezelő bizottmány azt fogadta el, hogy csak részenkint és ne egyszerre az egész városban kezdjék meg a vizvezetés életbeléptetését. Igy milliók és sok százezer helyett kevesebbel is hozzá lehet kezdeni, s pár év alatt aztán az egész várost átfuthatja a vizvezető csövek hálózata.

— *(A pesti állatkertből.)* Az állatkert tyukháza nemcsak elkészült, hanem már népesitve is van gyönyörü és különféle brabanti tyukokkal; láthatók ottan a legszebb tyukfajok nagy választékosságban, s különösen érdekesek a chinai, a shanghae, Dorking, Honplane, Bantam, Hondam, la fléche, Bramaputra, Créve coner, Polland, és számos más tyukfajok. Ajánljuk gazdasszonyaink figyelmébe a gyüjteményt; s megjegyezzük, hogy Xántus igazgatónak szándoka, nagyban szaporitani mindezen tyukokat, s a felesleges szaporaságot évenként szeptember végén előre kihirdetendő árverésen eladni, hol aztán alkalma fog nyilni gazdasszonyainknak, egymásra liczitálni, s az állatkert pénztárát épen ugy, mint saját udvarok szépségét gyarapitani.

** *(A velenczei területre szóló levelek)* Velencze átengedése folytán ugyanazon dijhatározmányoknak vetvék alá, mint az Olaszország többi részeibe szóló levelek. A kereskedelmi miniszterium azonban, hogy mérsékeltebb dijtételeket eszközöljön ki — már lépéseket tett egy uj ausztriai-olasz postaszerződés megkötése végett.

** *(Elfogott önkénytesek.)* Bécsben mult hétfőn nagy feltünést okozott 30 bécsi önkéntes bekisérése, kik négyenként egymáshoz lánczolvatva, katonai fődözet alatt hozattak a kaszárnyákba. Az illetők a sorozásnál beleegyeztek a 8 évi katonai szolgálati időbe, azután azonban megszöktek.

** *(Berlini lapok)* azt irják, hogy ő Felsége az ausztriai császár, a maga személyét illetőleg, még nem jelenté Berlinben, hogy a főherczegek példáját követve, lemond a 2-dik számu Ferencz császár nevü porosz gárda-gránátos ezred főnökségéről.

** *(Azon hajóról,)* mely a mult héten Esztergom közelében elsülyedt, oly gyorsan megmentették a gabonaszállitmányt, hogy egy rész még szárazon hozatott ki a partra. — A „pesti biztositó-társulat,“ melynél a szállitmány biztositva vala, tetemes összeggel van viszontbiztositva s ennélfogva a reá eső veszteség a 4000 ftot nem haladja meg.

** *(A „háromegy királyság“ számára,)* 1865. decz. 19-ki országgyülési határozat folytán, a helytartótanács uj országos pecsétnyomót készittetett ezen fölirattal: „A dalmát, horvát és tót háromegy királyság országgyülésének pecsétje.“ A régi pecsétnyomót most már mint történelmi ereklyét, az országos levéltárba helyezik. Ez még 1495-ik évből származik, a midőn Magyar- és Lengyelország királya, Ulászló, Horvát- és Tótországnak külön oklevél által, saját czimert és pecsét használati jogát adományozta.

** *(Régi pénzek.)* Berneczén, Hontvármegyében, Ipolyságtól alig egy órányira, egy gazda a maga kertében nehány darab, Zsigmond király korabeli aranyat talált. Mint vélik, e pénzeket, egykori tulajdonosuk a husszitáknak dulásai elől rejthette ide, midőn Hunyadi János a husszitákat Ságon, a premontiak zárdája alatt megverte, vagy midőn Cseh László Léváról, 1444-ben a ságiakat zárdát feldulta, kirabolta. — Hány darab aranyat lelt emberünk, nehogy különféle hivatalos faggatásoknak tegye ki magát, okosan elhallgatja, ijesztő példák nem hiányozván. Pár év előtt Tesmagon, egy zsellérnő saját kertjében, szintén talált nehány I. Mátyás korabeli aranyat. A mint megtudta a csendbiztos, szolgabiró, hosszu protokollumokat vettek fel vele, mintha lopta volna e pénzt, tanukat hallgattak ki, végre mégis viszszaadták neki mind a 26 dbot, a mennyit kivallott és előmutatott. 1816 ban egy perőcsenyi ember saját háza alapjában 160 tallért talált a XVII. század első feléből. Megtudta az uraság, s tiz évig hurczolta az uriszéken a szegény embert, végre abbahagyta. 31 év mulva, az urodalmi fiskus megint rákezdte az ember fiai és unokái ellen a pört, aztán a királyi fiskus is bele kapaszkodott; maig sincs vége a pörnek.

** *(Veszprémben a csizmadia-czéh)* s az ujonnan alakult czizmadia-ipartársulat f. hó 18-kán a mindkettő által elfogadandó uj alapszabályok alapján egyezség megkisérlése végett gyülést tartott, melyen megjelentek a csizmadiamesterek közül körülbelül 130-an, az uj ipartársulat tagjai közül valami 7—8-an. A viszály onnan eredt, hogy a csizmadiák néhány tagja a mai kor igényeihez alkalmatlanoknak találván a mult században keletkezett czéhrendszabályokat, elhatározta, hogy az iparrendrartás szabványai szerint független ipartársulatot alakit. De a csizmadiák tulnyomóan nagy száma idegenkedék az uj társulatba lépéstől, annyira, hogy ennek mindössze csak 12 tagja lett. A külön ipartársulat e szerint meg nem állhatván, a helytartótanács királyi biztost külde ki arra, hogy mindkét társulat közbejöttével uj alapszabályokon nyugvó szerkezetet hozzon létre, melyben aztán mindkét társulat egygyé olvadjon.

** *(Embertelen csiny.)* Uj-Pestről jövő fuvarosok a napokban egy helyről jajkiáltásokat hallottak. Oda menve, egy parasztlegényt találtak mindkét fülénél fogva egy fához szögezve. Két vándorló legény követé el e kegyetlenséget, kik egy pipán vesztek össze vele. A fuvarosok megszabaditák szegényt.

** *(A „Komló“,)* mely oly sok ideig volt a vidéki vendégek és pesti fiatalság élénk esteliző helye, már jó idő óta zárva van. Most azonban ujra kinyitják, miután a „kis pipá“-nak jó konyhájáról ismeretes magyar vendéglőse bérelte ki.

** *(A hesseni választófejedelemség)* egyik kis helységében következő falragasz hirdeté a Poroszországhoz való annektáltatást: „A polgármesternél a király egy hirdetménye van letéve; a ki el akarja olvasni, csak menjen oda. Tartalma az, hogy okt. 3-tól kezdve poroszok vagyunk.“

először meglátja, szivében azon titkos gondolat támad: ez az, a kit én, mióta tudom hogy férfi vagyok, mindig kerestem; ha megnyerném hajlandóságát, kész volnék még ma nőül venni.

Az asszonyság Abaházy Miklós ur után kérdezösködött. Az ifju udvariasan meghajlott s mondá, hogy ő az, a kit keresnek.

— Levelet hozok Tabódy Máté notárius uramtól; de lelkemre kötötte, hogy egyedül csak Abaházy urnak adjam át, és igértessem meg vele előre, hogy a mint átolvasta, ezer darabra szakitja.

— Tabódy Máté uram bátran bizhatik hallgatagságomban. Ő az első a városban, a ki velem idegennel nagy szivességet cselekedett, s én, bármi legyen levelében, a kínpadon sem vallanám ki irata tartalmát.

Erre az asszonyság átadá a levélkét, mely be sem volt pecsételve, és olvasá:

„Nem kell busulni. A patikás (pedig nem is nemes ember) titkon velünk tart. Adott nekem valami szert, a mi nem árt az embernek, de ha borba keverjük s meglocsoljuk vele a pecsenyét, olyan gonosz fertelmes szagot, és oly galád izt kölcsönöz, hogy két lábon járó tollatlan állat (mint egy görög filozofus az embert definiálta) inkább ezerszer meghal éhen, szomjan, mint csak egy falatot, respective egy kortyot lenyeljen belőle. Én irtam ezt . . . a kinek nevét tekintetes B . . . . né asszonyság megmondta.“

Az ifju a papirt oly apró darabokra tépte, hogy a ki ismét össze akarná rakni, körülbelől oly munkája lenne, mint az angyalnak, a ki az érczolvasztóba esett ember gőzzé vált testének elpárolgott részecskéit fogja összeszedni a feltámadás napján.

Egyéb tęendő nem volt, mint a kortesek megmaradt részét annyira folyvást itatni, hogy legalább reggelig egy se juthasson közülök eszméletre. A mi az elmenteket illeti, ezek ugy is az elveszett juhok közé számittattak, ha ugyan a helybeli patikástól adott szerek fordulatot elő nem idéznének.

Különben pedig minden arra mutatott, hogy a válság pillanata elérkezett Békésmegyében. Ime a városi jegyző, a kinek hivatala egyenesen az uraság szeszélyétől függött, titokban már az ellenzékhez csapott át. Patikás uram sem állhatott többé ellen lelke ösztönözö sugalmának, s bármily büszke volt eddig rá, hogy az (udvari gyógyszerészek példájára) magát a vármegye és az uraság patikáriusának nevezte, mégis a midőn a lehetőség első reménysugara csillámlott fel, hogy immár a dolgok rendje megváltozhatik, rögtön megforditá köpönyegét. Talán mert a vármegyét, mely a szegények és a rabok által elfogyasztott gyógyszert fizetni szokta, nem akarta elveszteni. A kastély urai különben is csak Morison piluláival szoktak élni, ha ugyan létezett már ezen időben e hirhedt gyógyszer: de hogy más hozzá hasonló már ismeretes volt, senki se kételkedjék, ha mindjárt nem hirdették is csodatevő erejét a lapokban oly zajoskodással, mint napjainkban tapasztaljuk.

Az ifju megköszöné B . . . . né asszony szives közbenjárását, és ajánlkozék, hogy haza kiséri öket.

A változatosságokban oly gazdag napot nem is fejezhette be szerencsésebben. A rút iszákosság és kortes-kurjongatások után, nehány szót váltani egy derék anyával, a kire az igen ovatos jegyző ily fontos s rá nézve életbevágó titkot mert bizni! Aztán betekinthetni Rózsa kisasszony szemébe is, ezen gyönyörü szép szöke és kékszemü leánykának, a minő az ifjunak eddig csak álmaiban szokott megjelenni! (Folyt. követk.)

József cs. kir. főherczeg, Magyarország volt nádora.

(Vége.)

Az 1805-ki országgyülés a háboru veszélyei miatt egy hónapig sem tarthatván, Ferencz király az 1807-i april 5-ére Budára hirdetett ki uj országgyülést. A nádor helyzetét ezen gyülés tárgyai s a kormány bevallott szándékai fölötte sulyossá tették. Egy részről a birodalom és uralkodóház érdeke, másrészről a nemzet alkotmányos jogai állottak egymással szemben. Az előitéletektől elfogult nemesség gyakran oly kiváltságairól sem akart lemondani, melyek az egész haza világos hátramaradására állottak fenn s bizodalommal sem viseltetett a felülről inditványba hozott, bár gyakran ilyen üdvös reformokhoz. E kényes helyzetben József nádor férfias egyenességgel és igazságos részrehajlatlansággal fogta fel az ügyeket s függetlenül hajlott most a kormány, majd a nemzet részére. E gyülésén tartotta egyik legfényesebb beszédét a „király, haza, alkotmány és nemzeti jólét“ érdekében, s az elutasithatlan korszerü reformok utjának egyengetésére. Mindazáltal ezen országgyülésen a kormány és nemzet közti ingerültség a legmagasb fokra hágott. Az indulatok ezen ingerült hullámzásában is csak a nádor közbenjárása szerzett némi csillapodást s a mennyire csak tehette, sértetlenül kivánta fentartani a nemzet megtámadott jogait s barátságos, nyájas rábeszélései s értelmi sulya által sok eszmét tisztogatott, sok előitéletet kiirtogatott mind fenn, mind alant.

Az 1808-i aug. 28-ára Pozsonyba összehivott országgyülés főtárgya a királyné (Ferencz király második neje, Mária Ludovika) koronáztatása volt. De a kedvező pillanat hatása alatt a nádor kieszközlé akkor azt is, a mit a mult országgyülésen elérni nem lehetett, hogy t. i. a rendek a királynak három évre általános nemesi felkelést és 20,000 ujonczot ajánlottak. Ez alkalommal alapittatott meg, a nemzet régi kivánata szerint, a magyar hadi akademia (a királyné neve után Ludoviceum), melyre a hazafias adakozás azonnal mintegy másfél millió forintot gyüjtött össze. Ez intézet főigazgatását a nádor vállalta el, s annak Váczon mielőbbi fölépittetését s életbeléptetését mindenképen siettette. Az épület nagy részben el is készült, azonban a közel megnyitást az ujra kiütött háboru bizonytalan időkre elnapolta. A nádort ismét a nemesi had felállításának gondjai foglalták el. Napoleon ismét sebes menetekben közelgett Bécs felé. Ferdinánd főherczeg s koronaörökös máj. 1-jén s Mária Ludovika királyné máj. 5-én Budára menekültek. A nemesi hadsereg Győr mellett pontosult össze egy főtáborban. — A franczia hadsereg egy része csakugyan a magyar földre is betört, osztogatván mindenfelé Napoleon kiáltványait, melyekben a magyar nemzetet külön király választására, elszakadásra stb. szólitotta föl. Győr sikjain ekkor történt a franczia s osztrák hadcsapatok között azon ütközet, melyben a magyar nemesi fölkelősereg is részt vett. József nádor Komáromba vonult, hol akkor a király s több főherczeg is tartózkodott. Átalában ezen hadjáratban rendkivüli tevékenységet és pontosságot fejtett ki.

A Ludoviceum ügye az alatt nem haladt előre. Számos körülmény jött közbe, melyek a megkezdett épités félbeszakasztását parancsolták. Ez történt a nádor figyelmének másik kedvencz tárgyával, a nemzeti muzeummal is, melynek kincseit, nehogy a háboru veszélyeinek kitéve maradjanak, Nagyváradra szállittatá, honnan csak 1810-ben kerültek vissza.

Az 1811-ik év szomoruan folyt le Magyarországban. A birodalombeli nagy pénzkrizis, mely által, a papirpénz csökkenése mellett, mindenki vagyonának négyötödét egyszerre elveszté, nagy rémülést okozott e hazában is. Az országgyülés ez évi aug. 25-ére hivatott össze Pozsonyba. Ennek főtárgya a megrenditett közhitel helyreállitása volt. Azonban a hosszu viták sikertelenek maradtak, mert a kormány tervei homlokegyenest ellenkeztek a rendek akaratával, s az országgyülés 1812. jun. 1-én eredménytelenül záratott be. A nádornak nyilvánosan megköszönték, hogy a szabad szólást a tanácskozlatokban oly erélyesen fenn tudta tartani.

Végre a hosszas háboru is végét érte. Napoleon, kit oroszországi hadjárata s a lipcsei ütközet egészen megtört, megszünt az ausztriai birodalmat nyugtalanitani.

A lipcsei ütközet diadalaitól visszatért fejedelmek 1815. okt. 24-én Budára érkeztek. Ferencz osztrák császár és magyar király, Vilmos porosz király és Sándor orosz czár e napokban Budán József nádor vendégei voltak, ki fényes mulatságokkal fogadta öket. — Ugyanazon év aug. 30-án lépett második házasságra Hermina, anhalt-bernburg-schaumburgi herczegnővel, kivel azonban ismét csak két évig élte a családi élet örömeit. Azon órában, melyben férjét szerelme kettős zálogával Hermina és István ikergyermekekkel megajándékozta, 1817. szept. 14-én dült a szeretett nő a halál karjaiba.

A magyar nemzet ujjászületésének s komoly haladásának korszaka voltaképen az 1825-ki országgyüléssel kezdődik, s a siker, melyet felmutathatott, nagy részben József nádor érdemei közé számitandó. Bármi izgatott és heves volt is a küzdelem egyes tárgyakban, a hódolat a nádor szellemi felsősége és hazafiui buzgalma iránt minden alkalommal élénken nyilatkozott. Ekkor alapittatott meg többi között gr. Széchenyi István nagylelkü kezdeményezése folytán a magyar tudós társaság, s az alapitók között első helyen állott a nádor 10,000 ftnyi ajánlatával, elvállalván az intézet pártfogói czimét is. — Átalában ez idő óta az lett minden törekvése, hogy egy részről az alkotmány jótéteményei, a jogok és terhek a nemzet minden osztályára aránylag egyenlően kiterjedjenek; más részről az értelmiség nevelése s anyagi javitások által a minden oldalu pangást jobblét, a szegénységet és nyomort a haza felvirulása és gazdagsága váltsa fel.

Az ezután egymásután rendesen következett országgyüléseken, mint a főrendi tábla elnökét, kiváló szerep illette. S az ő buzgalmának s állhatatosságának lehetett nagy részben köszönni, hogy az alkotmányos jogok annyi küzdelem után végre némi megállapodást és biztositást nyertek. Neki köszönheté a nemzet, hogy a sajtó, a nemzeti kifejlés e leghatalmasabb eszköze, az 1840-i országgyülés után tágasabb tért nyert. Nemzetiségünk ügyét illetőleg épen oly nagy József nádor érdeme. A magyar nyelv diadalát minden módon könnyitette közügyeinkben. Az ő közbenjárása mellett lett törvénynyé 1844-ben, hogy jövőben a király is magyarul szóljon a nemzethez s minden közügy e nyelven tárgyaltassék. Sőt midőn a nemzet képviselői az ősz nádor iránti kegyeletből, ki a magyar nyelvet tökéletesen értette ugyan, de beszélni nem igen tudta, őt önként fel akarták menteni a törvény kötelező ereje alól: akkor a nádor nem fogadta el a gyöngéd ajánlatot, hanem magát szintugy, mint más polgárt, alá kivánta vettetni a törvény kötelezésének. Különben csöndes, értelmes, világos előadása tiszta, klassikai latinsággal folyt ajkairól.

Az ország kormányzata mellett gondjainak egyik legkedvesebb tárgya Pest város virágzása, emelése volt, azt ohajtván, hogy az szép, nagy, gazdag, európai hirü város legyen. Midőn József nádor 1796-ban a hazába jött, akkor Pest még egy 20—30 ezer embert számláló disztelen utczáju kis város volt. Ő alkotta itt az első szépitő biztosságot s a városnak uj épitési rendszabályokat adott. Az 1838-i nagy árviz idejében és után valódi védangyala volt a sokat szenvedett városi lakosságnak. A korábban Váczra tervezett Ludoviceum roppant épülete végre Pesten épült fel, de fájdalom, mai napig sem adathatott át eredeti hadi akademiai rendeltetésének, mert azon nehézségeket, melyek az intézet tannyelve miatt a kormány és nemzet között keletkeztek, a nádor sem birta kiegyenliteni. Nagyobb sikerrel járt el a nemzeti muzeum épületének felállitásával, mely a nemzet adakozásaiból s a nádor által vezetve az 1836-i országgyülés után szerencsésen be is fejeztetett. — Különben alig volt közhasznu egyesület ez országban, mely az ő pártfogó kegyével ne dicsekedett volna. Ilyen volt a közintézetek között a m. akademia, a Kisfaludytársaság, m. gazd. egyesület, term. tud. társulat, a kisdedóvókat terjesztő egylet. stb. Az okszerü gazdászat terén ő maga ment elől fényes példával. Alcsút és Kis-Jenő uradalmaiban valódi mintagazdaságokat állitott fel a jószágkezelés és észszerü gazdálkodás szempontjából, s egyegy elhagyott sivatagból pár év alatt paradicsomot tudott alkotni. Későbbi éveiben legörömestebb időzött alcsúti birtokán s mind végig a természet örömében s a tudományok ápolásában s élvezetében találta legfőbb örömét. Nagy kedvelője volt a szépművészetnek is, csak a szinháznak nem volt barátja, melybe, kivált idősb korában, soha sem járt.

Harmadik neje Mária Dorottya würtembergi herczegnő volt, kitől egy fiu s két leánygyermeke született s kivel boldog házasságban élt élte végperczeig.

*

1846-ban telt le nádori méltóságának félszázada. A nemzet nagyszerüleg, nemzetileg kivánta megülni szeretett nádorának félszázados emlékünnepét. November 12-dike lett volna a kitüzött nagy nap. Azonban ez időben a főherczeg egészségi állapota oly aggasztóvá vált, hogy az ünnepely a nádor felgyógyultáig elhalasztatott. A felüdülés iránti remények azonban nem valósultak. József nádor 1847. jan. 13-kán fokonkinti elgyengülés következtében családja körében s betegágyához sietett gyermekei karjaiban reggeli 9 órakor örök nyugalomra szenderült. Tetemei jan. 18-án tétettek le a budavári főherczegi sirboltba.

Neve megérdemli, hogy fenmaradjon a késő unokák emlékezetében is. S Pest polgárait illeti első sorban azon kegyelet, hogy a nagy nádor emlékszobrát a főváros egyik szebb terén mielébb felállitsák.

A brüsszeli városház.

Európa fővárosai közül talán egyikben sincs oly nevezetes tér, a mely ugy épitészeti mint történeti nevezetesség tekintetében a brüsszeli „nagy piacz“-ot fölülmulná; s az itt levő épületek közt is legkitünőbb azon diszszel épült városház, melyben négy század óta a brabanti főváros sorsa és története mintegy öszpontosul, s melyhez oly sok nagy történeti emlék van csatolva.

Maga a tér a történet lapjaira véres betükkel van följegyezve, s ép oly emlékezetes, mint a budai „Szt. György-tér“ reánk nézve. A nagy népbajnok Anneessen, a valódi szabadsághősök Egmont és Horn fejei ott hullottak porba; s azon tér volt egyszersmind tanuja a nép örömeinek, ott tartattak a lovagjátékok s népünnepek, melyek sokszor oly tarka vegyületben váltakoztak.

De térjünk át magára azon nevezetes épületre, mely ezuttal képünk és ismertetésünk tárgya.

A brüsszeli városház.

A brüsszeli városház épitését még 1401-ben kezdték meg, s azon század közepe táján, Merész Károly uralkodása alatt lett befejezve. A góth stilban készült épület diszéről mellékelt képünk szebb fogalmat ad, mint a minőre bármily leirás képes.

A ház kétemeletes, s földszintjén eredeti góth stilban épült 17 oszlopcsarnokból álló tornácz nyúlik végig. Az emeleteken összesen 44 ablak van, közben pompás diszitményekkel. Az épület négy szögletén nyolczszögü tornyok emelkednek. A főtorony, mely sugár és merész alakjával valódi példányszerü a maga nemében, nem az épület közepén, hanem a 11-ik oszlopzat után emelkedik. A népmonda azt tartja, hogy az épitész, ki a symmetria ellen ezen hibát elkövette, tévedését észrevevén, öngyilkossá lett bánatában. Ez természetesen nem áll, mert a palota nyugoti oldalát, a toronytól jobbra, csak 1444-ben kezdték épiteni, midőn a keleti rész már rég készen volt; a mint az ablakok különböző diszitményei is mutatják, hogy e két rész nem egy időben épült, de azért szépség és disz tekintetében nem áll egyik a másik mögött.

Legszebb része azonban a gyönyörü középtorony, melynek izlés és szépségre nézve alig van párja. A négyemeletü négyszögü alapon, háromemeletes nyolczszögü torony emelkedik, mely imét diszes pyramisban végződik. A rajtok levő ablakok kitünően emelik amaz öszhangot, mely az egészen elömlik. A pyramis csucsán egy aranyozott gömb van, melyen Szent Mihálynak a város védszentjének szobra áll, ugy alkalmazva, hogy a leggyengébb szellő lebbenésére a szél iránya felé fordul, s igy szélvitorlául szolgál. Ezt azonban most magas helyéről levették a földre, de ujra aranyozva ismét föl fogják helyezni.

Az egész épület különben rendkivül szilárd. Maga a palota 18′ 7″ magas, mig a torony, réz védszendjét is oda számitva, 350′ 3″ magasságba nyulik föl, s igy roppant magasságig emelkedik a nagy piacz szine fölött.

A m. akademiai palota szobrai.

Az akademiai palota homlokzatának egyik diszét a rajta látható álló szobrok képezik. A tudomány és müvészet első rangu hőseinek alakjai ezek, melyek müvészi kezek által teremtve, kellemes öszhangban állanak az épület egyéb szép részleteivel. E szobrok egyikét, Révai Miklós hazai nyelvtudósunk szobrát, mely Izsó Miklós szobrászunk mintázata után készült, már lapunk mult évi deczemberi folyamában bemutattuk. Ezuttal ismét három alakot mutatunk be, Galilei, Descartes és Raphael szobrait, melyek mind élőkelő berlini müvészek mintái után készültek.

A szobrok magassága $8\frac{1}{2}$—10 láb között változik s az egyes alakok jellemzetes formái a szemlélőre azonnal érthető magyarázatul is szolgálnak.

Galilei alakja hatásosan tünteti föl a szenvedések és nélkülözések iskolájában edzett komoly tudományos olasz férfiut, az igazság és világosság sokat üldözött előharczosát.

E szobor külformáiban s egész kifejezésében élénken és erőteljesen látjuk magunk előtt azon gondolatvilágába elmerült tudóst, ki nem törődvén ellenségeinek zajgásaival s a külvilág apró gondjaival, ritka észlelő tehetségével s éles eszével csak nagy eszméinek él s megállapitja azon örök időkre szóló természettörvényeket, melyeket sem a világi hatalom, sem a papi átok üldözése nem volt többé képes megdönteni.

A másik szobor *Descartes* franczia bölcsész szemlélődő alakját mutatja. A „cogito, ergo sum“

hires tétel ezen első kimondóját szokták rendesen az ujabb philosophia megalapitójának tekinteni. Mindenesetre el-ő helyen áll Francziaország összes bölcsészei között, mint ki a tudományok érdekében legsikeresebben fáradott s kinek a mathematika, physika, geometria, sőt a mechanika s optika terén is igen sok uj eredményt köszönhet a világ, melyek később az előrehaladottabb korban számtalan közhasznu és nagyszerü fölfedezésre s találmányra szolgáltattak alapot.

A fiatalság kellemét és báját jelképező harmadik szobor a világhirü *Raphael* olasz festész alakját mutatja. E művész már ifjukorában, fényes és boldog életviszonyok között birt oly alkotó erővel, melyért tanulmányban megőszült társai is megirigyelték, s alkotott oly csodaműveket, melyek minden volt s leendő időkben az emberi szellem örök becsü művei közé fognak tartozni. A művész már 37 éves korában meghalt s innen van, hogy e szobor is az ifjuság életerejében állitja elénk ez alak nemes vonásait.

E három szobron kivül az akademia palotáján látható még Révai Miklós alakja, melyről már szólottunk; továbbá Leibnitz és Newton alakjai, melyekről más alkalommal.

A m. akademiai palota homlokzatának álló szobrai.

Magyar Tripartitum.

Az összes hazai törvények magyar nyelven kiadása oly eszme, melynek valósitása égető szükség gyanánt tekintendő. Ez eszme az utólsó időben gyakrabban pendittetett meg és életbeléptetésére meg is tétetvén a kivánatos lépések, a kitüzött czél elérése már csak az idő kérdése. Remélhető tehát, hogy a körülmények kedvezése mellett nemsokára bevégzett ténynyel állandunk szemben.

Azt hiszem azonban, hogy azalatt is mindenkinek kötelességében áll ereje s tehetsége szerint oda müködni, miszerint hazai törvényeink történelmére vonatkozó minél több adat gyüjtessék egybe, mely részint előkészités s felvilágositás gyanánt szolgáland, részint érdekes időtanuságnak tekintetvén, a mult némely állapotának helyes megitélését lehetővé teendi.

Ezen czél egyes részleteinek valósitása végett jelen soraimban egy ép oly érdekes mint ritka könyvet akarok ismertetni s a hazai közönségnek bemutatni. *Bártfa* szabad királyi város tanácsának szives engedelme folytán a hazánk történelmére vonatkozó ép oly gazdag mint nevezetes okmányhalmazzal biró városi levéltárban huzamosb időóta történelmi tanulmányaim gyarapitása végett buvárkodván, ezen foglalkozásom közben egy ugyanott őrzött s ritkán előforduló könyv akadt szemembe, melyet csak kevesen fognak ismerni. S ez nem más, mint *Verbőczy István* hármas törvénykönyvének *latin-magyar* kiadása. A ki Verbőczy ezen hires törvénykönyvének nagy mérvü befolyását hazánk jogi s társadalmi viszonyaira ismeri s méltányolja, kettős érdekkel fog annak magyar kiadása iránt viseltetni, mely bibliographiai, nyelvészeti s ipari tekintetben egyaránt nevezetes s különös fényt derit nemzeti irodalmunk állapotára a XVII. században. Mert akár a nyelv tisztaságát s kifejezésteljes gazdagságát, akár a nyomtatás csinját s hibátlanságát tekintjük, mindkét esetben teljesen kielégitve fogjuk magunkat érezni. Ez érdeket még azon körülmény is növeli, mely szerint e könyv nem a külföldön, hanem itthon, t. i. *Bártfán* 1643-ban *Klösz Jakab* betüivel s költségén nyomatott, s igy már ez oldálról is igénybe veszi tüzetesb figyelmünket. Mindezeknél fogva, ugy hiszem, érdemes leend e könyvet részletesen ismertetni.

A *külsőt* illetőleg röviden csak a következőket jegyzem meg. E könyv negyedrétü alakkal bir s mindössze 361 levél, vagyis 722 lapból áll. Vastag fekete bőrbe s igen tartósan van kötve; itt-ott s névszerint a széleken némi rongáltság is látható, de daczára ezen kopott helyeknek a táblák külső boritékán még csekély czifrázatoknak is találunk nyomaira. A könyv vastag tábláit ezelőtt két vaskapocs tartotta össze; most alig fedezhetni fel azoknak helyét. A szélek szürkére voltak festve, a hosszu idő alatt azonban barna szint öltöttek magukra. A papiros igen jó, vastag, kemény s mégis hajlékony és sokkal erősebb a mostani regestnél; uj korában kitünő fehérségü lehetett, mert kétszáz év alatt, ha kissé megsárgult is, sok lap még most is egészen fehér. A nyomdai festék igen alkalmas vegyitékből származott, jelenleg is még szép fekete, sárgulásnak vagy törlésnek sehol sem akadhatni nyomára. A nyomtatás tiszta világos, a betük alakja igen csinos s némely helyen oly gyönyörü, hogy a mostani időben példányképül szolgálhatna. Mindössze harmincz külön betünem fordul elő. A szöveg a párhuzamos hasábrendszer szerint van nyomtatva, még pedig ugy, hogy a páros számu lapokon a bal oldalt a latin s a jobb oldalt a magyar szöveg foglalja el; a páratlan számu lapokon pedig megforditva, a bal oldalt a magyar, s a jobb oldalt a latin szöveg.

A párhuzamos két hasáb egymástól s a felső széltől vastag vonás által van elválasztva. A szélek nagyok, s mig a felsők az illető rész és czim számát s nevezetét tüntetik szemeink elé, addig az oldaltlevőkön különféle jegyzetek, idézetek s tudnivalók fordulnak elő.

Ezen külső kiállitás tehát diszére válik a hires *bártfai* nyomdának, melynek termékei nagymérvü s jótékony befolyást gyakoroltak hazánk közviszonyainak fejlesztésére a reformatio idejében s névszerint akkor, midőn a város a jeles *Stöckel Lénárt* igazgatása alatt nagyhirü tudós iskolával birván, központjává lőn a felsőmagyarhoni reformationak

A könyv teljes czime a következő: „*Decretum Latino-Hungaricum sive Tripartitum Opus Iuris Consvetudinarii Inclyti Regni Hungariae et Transylvaniae, ac partium eidem subjectarum, una cum Methodo Articulorum Diaetalium, Authore* **Stephano Werbőczy**. *Huc accesserunt etiam Regulae Iuris Antiqui, Civiles et Canonicae, admodum perutiles et necessariae. Az az; Magyar és Erdély Országnak Törvény Könyve, Irattatott Werbőczy István által. Mostan ismét ujjonnan és másodszor, Deákul s Magyarul, szép hasznos Regestromokkal és Régulákkal megöregbittetett és ki nyomtattatott, Bartphae, Typis et sumptibus Jacobi Klöszi. Anno C. 1643.*“

A czimlap az akkori idő szokása szerint széles, fekete arabeszk diszitésü kerettel bir; a hosszu czimet alkotó szavak 17 különféle betünemet képviselnek vörös és fekete szinben. A czimlap tulsó oldalán széles fekete keretben a magyar birodalom czimere látható.

A könyv magyar czimében előforduló megjegyzés tudtunkra adja, hogy itt már a második kiadással van dolgunk, mely azonban az első kiadásnak változatlan lenyomata. Az első kiadás az előszó tanusága szerint 1632-ben jelent meg Bártfán, ugyanazon Klösz Jakab nyomdájában.

A czimlap után hosszabb latin előszó fordul elő, mely 1632-dik évi október 15 dikén Bártfán iratott s igy eredetileg az első kiadáshoz volt mellékelve. Ez előszóban Klösz Jakab nyomdatulajdonos az olvasóhoz fordul, kijelentvén előtte, miszerint ő Verbőczy hármas törvénykönyvének latin-magyar kiadását sok kitünő s fényes állásu férfi kérésére s névszerint azért vállalta magára, mert ez a Magyarhonban létező nyomdák csekély

száma mellett eddigelé a honpolgárok nagy többségére nézve csak rejtett kincs gyanánt volt tekintendő. Kinyilatkoztatja továbbá, hogy ő a Hármaskönyv eredeti kiadását annak teljes épségében hagyta meg, semmit sem tévén hozzá s semmit sem vévén el belőle. Általa csupán a szavak és czikkek latin-magyar lajstroma s az ókori polgári s az egyházi jog különféle szabályai csatoltattak az eredeti Tripartitumhoz.

Az előszó után „Approbatio et occasio constitutionum“ czim alatt II. Ulászló magyar király ismeretes s három lapra terjedő latin decretuma olvasható, melylyel 1514. Budán az országgyülés 31. napján Verbőczy törvénykönyvét jóváhagyá és szentesité. Erre a könyv tartalmát képző czimek latin-magyar lajstroma következik, mindössze husz lapon.

Mindezt a *Hármaskönyv* teljes *latin-magyar szövege* követi; elébb az „Elől-járó Beszéd az Tekintetes és Nemes Magyar Országnak három részre osztatott szokot Törvény-Könyvben“, azután pedig ezen „törvények és szokások“ három része. Feltünő, hogy itt a szakok (§) szerinti felosztás egészen kihagyatik és csak a részek (pars) s czimek (titulus) szerinti felosztás tartatik meg. Az ismeretes latin szöveget mellőzvén, e helyen csak a magyar fordítással akarunk foglalkozni. Itt pedig leghelyesebbnek tartjuk, ha a nyelv és helyesirás tüzetesb ismertetése végett hosszasb jellemzés helyett mutatványul nehány czimet szó szerint idézünk s az itélethozást a kegyes olvasóra bizzuk.

I. rész 3. czim: „A mi Nemességünknek eredetiről, és az birodalom a mi Fejedelmünkre miképen szállot!“

„Jóllehet ez jelenvaló Könyvben nem historiát, hanem a mi hazánknak és országunknak szokásit és saját törvényét akarom meg-írni; de mind-az-által mivel-hogy azt irám az előt, hogy a Papi rendeknek, szabad Uraknak, és a Nemességnek egyenlő szabadsága vagyon, és ennek felette sokan kételkednek a mi nemzetségünknek eredetiről, és kik mondassanak ez ország tagjai közöt igaz Nemesseknek; melyből tudni-illik, mind a szabad Urak, s mind a Fejedelmek-is szoktanak támadni, annakokáért rövid beszéddel a Nemességnek eredetit és kezdetit meg-jelentem: Melly dologban jóllehet a bölcs embereknek értelmek-szerint Nemesnek mondatik az, a kit az ő jósága meg-nemesitet: mind-az-által a Nemesség, kit más névei Szabadságnak-is mondhatunk, mellyről ez mostani irásomban szóllani akarok, a Magyarok közöt leg-elsőben ackor kezdetet, mikor a Magyarok Scythiából ez Országban jöttenek, kit Pannoniának híttanak, mostan penig immáron a Magyaroktól Magyar Országnak neveztetik.“

„Mert minek-utánna Scythiából mindenféle házok-népével ki-indúltanak vólna, és sok külömbkülömb tartományokat eljártanak vólna, önnön közöttök közönséges akaratból Kapitányokat választának, és egy Itélő Mestert, ki a pöresek dolgait el-igazítaná, a lopókat és tolvaijokat, és egyéb-féle gonosz-tévőket meg-büntetné: Ezt is közönséges akaratból és végezésből meg-parancsolták, hogy mikor egy dologh következnék, ki az egész nemzetséget illetné, avagy országos hadat kellene indítani, akkoron egy véres hegyes tőrt avagy kardot hordoznának a Magyarok táborában, és egy porozló utánna illyenképpen üvöltene: Ezt mondgya az Isten, és ezt parancsolya az Ország, hogy minden erre s-erre az helyre (meg-nevezvén az helyet) fegyveressen, avagy a mint készülhet egyben gyüllyön, és meg-ércse mit hadgyon az Ország.“

„Ez szokást meg-tartották a Magyarok mind az Geysa Herczeg idejeiglen, mely Geysa Attya vólt a mi dücső Királyunknak, és Apostolunknak Szent István Királynak, mely szokás miat sokan a Magyarok közzül örök parasztságra jutottanak. Mert ezt rendelték vólt, hogy a kik efféle parancsolatnak nem engednének, és ha oda nem menéseknek elégséges okát nem adhatnák, azok avagy késsel kettő meczetnének, avagy örök rabságra vetetnének. Melly végezés miat az mint mondám, sokan póra löttek az Magyarok közzül. Mert mivel-hogy azon egy Nemzetből, Hunnortúl és Magortúl egy akaratból származot Nemzetségközzül való volt: egyébképpen semmi módon nem lehetet vólna, hogy egygyik Úr, másik szolga, egyik Nemes, másik nemtelen és parasztá lehetet vólna.“

„Minek-utánna penig Istennek Lelke által, a mi meg-mondot Királyunk által, a Magyarok az gasságnak ismeretire, és a Keresztyénségnek valalására juttak vólna, és Sz. Istvánt meg-koronázták vólna, az egész Ország mind a Nemességnek mind peniglen a jószágnak el-adásának tellyes hatalmát (kivel tudni illik a Nemesség a Parasztságtól szokot meg-választatni) a Királyi koronára, és a Fejedelemre, az egész birodalommal egyetemben bizta, és immáron a Nemességnek eredeti, és adása, úgy-mint viszszontagsággal-való tulaydonzág-szerént, oly móddal származik a Királyi méltóságtól, hogy egygyik a másiktól semmi-képpen el-nem szakadhat, és egyik a másik-nélkül semmiképpen nem lehet. Mert Fejedelemmé senki nem nem lehet, hanem ha a Nemesség választya; és senki Nemes is nem lehet, hanem ha a Fejedelem teszi Nemessé, és Nemességnek szabadságával ékesiti-meg.“

II. rész 70. czim: „Mi legyen a Patvar, és hányképen essék meg: És annak Birságáról.“

„Jóllehet a Patvarnak dólga főben-járó büntetésbe nem megyen: de miért hogy valami módon a főváltsághoz igen hasonló, ezoká-ért a Patvar-is mi légyen, ebben a kisebb sententiának rendiben, akarok rövideden felőle szóllani. Holot tanullyák meg, hogy a Patvar ez, mikor valaki valamely pört, két szin-alat, és külömb-külömb formán csalárdul kezd, más ember ellen: Mely Patvar noha sok-féle pörekben és igyekben, a pörösseknek álnok és csalárd indulattyokból származik: néha peniglen az Ország törvényének meghnem tartásából következik: De kivált-képpen három okokért szokot meg-lenni: a mint immár meg is kezdék jelenteni.“

„Először, mikor valaki azon egy pört, két szinnen, avagy két úton kezd, követ és forgat. Mert ha valaki, valamely jószágot keresetiben zálogosnak-is mond, és öröckes jószágnak-is mondgya: két szinnek mondatik. Ha pedig azon egy dólgot, egy úton és egy folyásban, két Biró előt, avagy külön-külön Biró előt követ; két útnak neveztetik.“

„Másodszor, mikor valaki valamely embert, akár leánynegyed, akár jegy-ruha felől, avagy zálagos jószág-felől, avagy akár mi dolog felől, meg-elégedvén, mentségessé és szabadossá hadgya: és annak-utána, ugyan-azon dolog-ért azt: a ki immár egyszer meg-menekedet, vagy az ő gyermekit vagy maradékit is még törvényben fogja: avagy annak halála után, gyermeki és törvény-szerént való maradéki reá hinák: Mihelt az el-igazitásról bizonyos és elégedendő bizonyságot állíthatnak elő, az ollyan Patvarnak büntetésében esik.“

„Harmadszor, mikor valamely pörben, végső törvényt mondnak, és másod úttal azon pört valaki meg-indittják, a Fejedelem kegyelméből adatot uy itílet nélkül: ackor-is a Patvar ottan megesik: Mely miat a derék dolog, a kit kerestek, akár Vár legyen, akár Város, avagy egyéb jószág, akár somma pénz, akár jegy-ruha, akár leánynegyed, örökké el-vész. És annak-felette afféle Patvaros, a más félnek Diján két száz forinton marad, kinek két része a Biróé, harmad része az Al-peres fél é.“

Igen érdekes azon latin versnek forditása, mely az I. rész 10. czimében fordul elő s arról szól, *„hogy a Pápának ez Országban Papi tiszteknek eladásához semmi közi nincsen, hanem csak jovallya és confirmállya.“* E vers szórúl szóra ekképen hangzik:

„Tudniillik, hogy Szent István,
Templomot rak mint Salamon
Ajándéckal és gyöngyöckel,
Ékesit óltárokat.“

„Hic ad instar Salamonis
Struit templa, ditat donis,
Ornat gemmis et coronis
Cruces et altaria.“

„Ezekben Papot, Deákot,
Tudós fő és próbáltakot,
Hogy az igaz tudományban,
Hiveket épitenek.“

„Ad regendum haec Praelatos,
Viros ponit literatos,
Justos, fidos et probatos,
Ad robur fidelium.“

„Igy az girát az Istennek,
Nagy haszonnal téritvén-meg,
Az örök nagy dicsösségben,
Vitetet boldogságban.“

„Sic talentum sibi datum
Deo reddens duplicatum,
Ab aeterno praeparatum
Sibi scandit solium.“

A hármas törvénykönyv befejezését a királyi szentesités latin zárszava képezi. Igy tehát hiába keressük e műben Verbőczy István bevezető s berekesztő szavait, melyek a Tripartitum 1517-ben eszközlött bécsi első kiadásában s ennélfogva a Corpus Juris első részében is találtatnak. E helyett azonban az akkori magyarhoni s erdélyi megyék névsorával találkozunk, mely szétszórt nagy betükkel van nyomtatva s csupán magyarul ekképen közöltetik:

„Ezek penig a Vármegyék, mind Magyar-Országban, s mind Erdélyben, kikről Werbőczi István Itélő Mester szól, az Elől-Járó-Beszédében, mellyet a kegyes Olvasónak irt vólt, M.D.XIV. Esztendőben.“

„1. Poson. 2. Moson. 3. Győri. 4. Sopron. 5. Vas-vár. 6. Várasd. 7. Krisni. 8. Zagrab. 9. Szala. 10. Posga. 11. Verőcze. 12. Valkó. 13. Szerém. 14. Simeg. 15. Baranya. 16. Komárom. 17. Esztergom. 18. Nitra. 19. Bars. 20. Trintsen. 21. Thurótz. 22. Liptó. 23. Szepes. 24. Sáros. 25. Gyömör. 26. Abauyv. 27. Thorna. 28. Nógrád. 29. Pilis. 30. Pest. 31. Székes-Fejérv. 32. Báczi. 33. Bodrog. 34. Tholna. 35. Bereg. 36. Ugocza. 37. Veszprím. 38. Zólyom. 39. Árva. 40. Ung. 41. Zemplin. 42. Borsod. 43. Kis Heves. 44. Nagy Heves. 45. Honth. 46. Szatmár. 47. Szaboltz. 48. Külső Zolnok. 49. Torontál. 50. Czanád. 51. Tömös. 52. Beren. 53. Békés. 54. Zörény. 55. Solth. 56. Czongrad. 57. Haronen. 58. Maczo. 59. Orbacz. 60. Krassó. 61. Kovin. 62. Ztebernek. 63. Arad. 64. Zaránd. 65. Bihor. 66. Közép Zolnok. 67. Krazna. 68. Maramaros. 69. Colos. 70. Dobóka. 71. Belső Zolnok. 72. Fejérvár. 73. Thorda. 74. Kikellő. 75. Hunyadi Vármegye. — In Transylvania: Sedes Siculicales Septem, et duae Filiales: Moros Zék, Udvarhely Zék, Czík, Szepsi, Kizdi, Orbai, Aranyas Zék, — Gyirgyo, Kázon. Sedes Saxonicales Septem, et duae Filiales: Medgyes Zék, Seges-Vár, Kőhalom, Nagy Schink, Szeben, Szász-Sebes, Szász-Város, — Uyegyház, Zereda-hely.“

Az erre következő latin-magyar tárgymutató 43 lapot foglal el s ehhez Balb Jeromos pozsonyi prépost és királyi titoknok alkalmi latin költeménye csatlakozik.

A mi ez után következik, az *Klösz Jakab* kiadó saját adaléka, csupán latin szövegü s ezen czimü: *„Index sive Enchiridion omnium Decretorum et constitutionum Regni Hungariae, ad Annum 1559. usque; per causarum locos distinctum, memoriae usibusque fori maxime utile. Additis regulis Juris antiqui, civilis et canonici. Bartphae, Excudebat Jacobus Klösz, Anno Domini 1643.“*

Az „Index Decretorum“ mindössze csak hat lapot foglal el, s mig az „Enchiridion Articulorum“ 94 lapra terjed, addig a polgári s kanoni jog szabályai (azoknak száma 210, ezeké 88,) tizennyolcz lapot vesznek igénybe. *Árvai Teöreök Gyula.*

Tompa Mihály legujabb költeményéről.

Olvasóinkat, kik Tompa legujabb költeményét e lapok 4-ik számában élvezték, bizonyosan érdekelni fogja azon hatás is, melyet az az irodalmi körökben előidézett. E tárgyról az „Uj Korszak“ czimü hetilap hirlapi szemléje következő meleg és méltó elismeréssel nyilatkozik:

„Örvendetes a költészet barátaira nézve az a ritkán előkerülő alkalom, midőn hébe-korba ujra üdvözölhetik egy-egy régi koszorus lant hangjait. Ily alkalom volt nehány nap előtt, midőn a „Vasárnapi Ujság“-ban *Tompa Mihály* egy uj költeményét olvashattuk, mely velős tartalma és művészi formája mellett az által is mély hatást tett, hogy hangot adott egy oly aggodalomnak, mely most sok sziv mélyéből sohajként száll föl, s a haza jövőjének féltéséből ered. A költeménynek czime: *„Novemberben, 1865.“* Egy képviselő barátjának van ajánlva, miután a beteg költőt ép a választások zajában lepte meg az a mély hangulat, mely e költeményen átvonul, mint egy felhő, mely noha borus, de szélei meg vannak aranyozva. Ez óda a honfigondok sugallata. Künn a polgár-ünnep vig zaja hangzik, zászlók lebegnek, hangos ének s heves dal zeng az ajkakon. A költőt sajátságos érzés szállja meg; egyik szemében öröm, másikban aggodalom, s fölkiált:

„Mily lelkes nép! a czél nemes, nagy,
A honfiérzés hü, meleg . . . .
Óh nemzetem, bizom tebenned
Bizom — de mégis féltelek.
Birod — megáldva dús erővel —
A férfiasság zálogát;
A nyujtott vaskeztyüs maroktól
Kezed még vissza nem vonád.
Edzett, erős vagy, óh de jó is,
Hamar bizalmas, gyermeteg . . . .
Nem a kemény szoritás-, a lágy
Simogatástól féltelek.“

Daczára időszerüségének, még sem alkalmi költemény az. A hazaszeretet oly melegsége s a gondolkodás oly igazsága ömlik el rajta, melyek annak maradandó értéket kölcsönöznek. Azt lehet mondani, egy nemes intés az egy költőtől, ki a bölcseség szilárd földjén áll, s nem akarja átengedni magát a merész reményeknek, melyek a

Vas. Ujs. 1866.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

=(*A „Jogtudományi Közlöny“ czimü szaklapunk)* mind az elméleti, mind a gyakorlati téren fölötte tanulságos adalékokkal járul azon tudomány műveléséhez, melyre a jelen codificationalis korszakban legtöbb oldalról van a figyelem irányozva. Mutatják ezt az emlitett szaklap april havi (14—18.) számai is. A codificatióról a szerkesztő és *Suhajda* János kir. helyt. tanácsos értekeznek, ez utóbbi különösen a franczia, porosz és osztrák polg. törvénykönyveket ismerteti. Dr. *Konek* Sándor kir. egyetemi jogtanár a közelebb megjelent kánonjogtudorsági rendeletet szakértői illetékességgel taglalja. *Szilágyi* Sándor jeles történészünk az erdélyi $174^3/_4$-ik évi novelláris artikulusok keletkeztének történetét folytatja, a szerkesztő pedig az $184^3/_4$-ik évi magyar országgyülés működésének ismertetését kezdi meg. A „tárgyalási terem“ czimü rovat folyvást érdekes jogeseteket s törvényszéki döntvényeket közöl, a jogirodalmi rovat pedig az ujabb szakmunkákat ismerteti. A „Jogtudományi Közlöny“, havi füzetekben könyvárusi uton is megszerezhető.

— **(„Székely néplap.“)** Maros-Vásárhelyről *Orbán József* és *Székely Ádám* a nevezett czim alatt egy szépirodalmi és vegyes tartalmu hetilapra hirdetnek előfizetést. Örömmel üdvözöljük a hazafiui vállalatot s magyarországi olvasóinknak is meleg figyelmébe ajánljuk. A programmhoz mellékelt levélben a szerkesztők többi közt a következő fájdalmas tényeket emlitik: „Nemzetünk történelme — ugymondanak — megtanitott mindnyájunkat arra, hogy az Erdély bérczei között élő, háromszáz ezerre számitható székely népben ugy szellemi, mint anyagi hatalmas erő van, s ez erőket, ha kellett, mindig egy férfias nép komoly szilárdságával áldozta a haza oltárára. E népből veszik eredetöket az erdélyi vármegyék falvaiban lakó magyar ajku népek is nagyobb részint, kiknek száma, fájdalom! utóbbi évek alatt naponkint apad, ugy, hogy a Mezőségen közelebbről is 17 család tért át az oláh vallásra, és saját tudomásunk után elmondhatjuk, miként különösen a tulnyomó számu oláhság közt lakó magyarság napról napra fogy. Ezenkivül a székely nép legerősebb része Csik-Gyergyóból és Háromszékről a közelebbi pár év sanyarja és egy bizonyos propaganda közreműködése miatt csak 1864-ben tizezer székely vándorolt ki Romániába, kikből nagyon kevés tért vissza; a többi az ottani földesurak által mint erős, munkaképes nép, a földmivelők és munkások közé telepittetvén, rövid időn eredeti vallását elhagyva, nyelvét elfeledve, tökéletes oláh leend. Ilyes indokok hoztak bennünket azon gondolatra, hogy a Székelyföld szivében jó lenne, egyelőre hetilap által hatni az illetőkre, hogy később politikai lappá változhatván, erős védbástyát emelhessünk az elfajzás és nemzeti elgyengülés ellen.“ — A lap előfizetési ára jun.—deczemberre 2 ft. 80 kr., jun.—augusztusra 1 ft. 20 kr. Az előfizetési pénzek *Wittich József* könyvkereskedésébe küldendők M.-Vásárhelyre.

— *(Volkmann Róbert)* jeles zeneköltőnket ujabb kitüntetés érte. A zenészeti világban elismert hirnek örvendő drezdai „hangmüvész egylet“ (Tonkünstlerverein), nevezett müvészünket tiszteletbeli tagjául választá, mint a kinevezési iratban mondatik: „azon érdemeinek elismeréseül, melyeket Volkmann Róbert a jeles és jó kamarai zene terén zeneszerzeményei által szerzett, mely utóbbiaknak a drezdai hangászegylet megalapitására is nagy befolyásuk volt.“

** *(Intézkedés a Széchenyi-szobor ügyében.)* A Széchenyi-szoborpályázatról különösen hangzó hirt hoz az „Uj Korszak.“ Ugyanis, mint irja, a szoborbizottmány albizottmánya a következő jelentést tette: A beküldött művek egyikét sem lehet elfogadni ugy a mint van, s ezért az első 800 ftos dijat egyiknek sem lehet oda itélni, mert ez némileg ugyanazonos volna elfogadásával a kivitelre, következésképp csak két dijat kell kiadni; a második 400 ftot ~~*Engelnek*~~, a harmadik 200 ftot *Izsának*. A 800 frttal pedig uz intézkedett, hogy azon megveszik b. *Vaynak* ~~egy~~ Széchenyit ábrázó gyps-mellszobrát, azon művészek számára használatul, kik jövőre pályáznak. Valóban meglepő eljárás, ha igaz.

** *(Az Eszterházy-képtár)* az akademia palotájában, jun. 1-től fogva a délutáni órákban lesz nyitva 1-től 5 óráig. Vasárnapokon azonban megtartják az eddigi órákat, d. e. 10-től 1-ig.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

➶ *(Fegyverkiviteli tilalom.)* A pénzügyminiszterium, közelebbről kibocsátotott rendeletével, a fegyverek, fegyver-alkatrészek, s lőszerek kivitelét, az idegen olaszországi, sveiczi, németszövetségi határok és a tenger felé, megtiltotta.

➶ *(A dohánynak jég elleni biztositása.)* A közönség érdekében az első magyar átalános biztositó társaság, mint tudjuk, az olajnövények, kalászos termények és hüvelyes vetemények jégbiztositási dijainak leszállitását kezdeményezvén, ez által azt eszközölte, hogy a jégdijak a többi biztositó társaság által is leszállittattak. Az első magyar átalános biztositó társaság ezt a biztositó felek irányában annyival inkább tehetni vélte, mert alapszabályszerü tartaléktőkéje már is majdnem teljesen ki van egészitve. E tekintet inditja az első magyar átalános biztositó társaságot arra is, hogy habár a dohánynak jég elleni biztositása majd minden évben és általán véve veszteséggel járt és habár e körülmény a koczkázatok ez egyik legveszélyesbikénél a dijak fölemelését igazolná sőt követelné: a dohány jégdijait ez évben se emelje fel saját biztositó feleire nézve, kik, midőn a többi biztositásoknál dijalábbszállitásban részesültek, a dohányt a multévi dijjal biztosithatják.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tudományos akademia)* menyniségtani és természettudományi osztályának május 14-ikén tartott ülésében *Lónyay* Menyhért, az uj alelnök elnökölt. Az értekezések sorában első volt *Szabó József* l. tagé: „*A kiszáradt Fertő tavában eddig tett nyomozásokról.*“ A Fertőtó feneke jelenleg részint jogi, részint nemzetgazdasági kérdések tárgya. A jogi kérdések eldöntésére Sopron és Mosonmegye közös üléseket tart, a tófenékbe eső birtokok határainak kitüzésére. A nemzetgazdasági kérdések közül arra, hogy lehet-e a tófeneket használni? értekező azt mondja, hogy közepén mintegy 5 □ mérföld épen nem, — a tópart szélén talán egy □ mfnyi térség használható lesz; a középrész és part közti tér oly iszaptalaj, mely talán széksótermelésre alkalmassá válik kellő rendezés mellett. — Azon kérdésre: megmarad-e a tómeder mostani viztelen állapotában? értekező azt állitja, hogy a medernek vizzel ujra megtelése lehetséges, a mi kivánatos is volna. Már 1736-ban is kiszáradt a Fertő annyira, hogy Ilmicznél átlábolható volt, és a későbbi években mégis megtelt a meder vizzel. Ezen eset ismét bekövetkezhetik. A Fertő nyugati vidékén hegyek vannak, melyek földalatti utakon táplálhatják vizökkel a Fertőt, mihelyt ismét több nedves év következik egymásután. Hogy földalatti titkos vizvezetékek léteznek, erre vannak hazánkban is példák. Igy a *Maros* vidékén vannak kutak, melyeknek vize a Maroséval együtt emelkedik vagy apad, mig ugyanazon környéken más kutak vize változatlan magasságban marad. Egykor tehát a Fertő-tó ismét megtelhetik vizzel, annál is inkább, minthogy a mederbe a Vulka, Rákos és még két patak szakad, melyek most ugyan a homokban vesztik el vizöket, de nedvesebb években a medert meg is tölthetik. — Ezután *Entz* Ferencz lev. tag értekezett: „*a borok gallisatiójáról magyar szempontból tekintve.*“ A gallisatio a boroknak mesterséges uton édesebbé és szeszesebbé tetelét jelenti, mi a könnyü franczia boroknál divatban van, do a magyar boroknál sikerrel már azért sem alkalmazható, mert nálunk a czukor drága, s igy költséges voltánál fogva sem állja ki azokkal a kereskedésben a versenyt, ezenkivül pedig a hamisitás által a magyar bor még hitelét is elveszti. E tekintetben tehát legjobb, ha megmaradunk a régi tiszta kezelés mellett.

** *(A pesti főreáltanoda)* könyvtára, mint Ney Ferencz igazgató jelenti, a mult tanév befejezése óta 130 db. könyvvel szaporodott s igy jelenleg 931 darab könyvből áll. A Scitovszky-alapitvány azonban azóta semmivel sem gyarapodott, s alaptőkéje most is 2381 ft., mint a mult évi julius végén volt.

= *(Az orsz. magyar gazdasági egyesület)* rendes *évi közgyülését* f. évi junius 9-én d. e. 10 órakor, s ezt megelőzőleg az egyesület igazgatóválasztmánya rendes havi ülését május hó 30-án délutáni 5 órakor fogja megtartani a köztelken. — Pest, 1866. május 14. Elnöki megbizásból: *Morócz István*, egyesületi titkár.

Közlekedés.

➶ *(Az uj-pesti lóvonatu vasut sineit)* a mult szombaton kezdték lerakni a lipótvárosi templomnál. E ponttól kiindulva, két irányban, a szénatér és a pesti indóház felé folytatják a munkálatokat.

➶ *(A lánczhid-térről a zugligetbe)* a mult vasárnap óta omnibuszok járnak 25 kr. vitelbér mellett.

➶ *(Gőzhajózás a Tiszán.)* Május 10-dikétől kezdve a Tiszán, *Tokaj*, *Csap* és *Vásáros-Námény* között, „Marie“ nevü gőzös nyitotta meg a közlekedést.

** *(Uj távirda-állomások.)* Bustyaházán Máramaros-Sziget mellett, valamint Balaton-Füreden a nyári idény tartamára, nappali szolgálattal cs. k. távirda-állomások nyitattak.

Balesetek, elemi csapások.

— *(Agyonlövés.)* Apr. 27-én a simontornyai erdőben egy alerdész, egy némedi lakos, szabadságos katonát faorzáson kapván, megadásra szólitá fel, ki azonban magát nem hogy megadta volna, sőt fejszével az erdésznek rohant. Erre az erdész a fatolvajt rögtön keresztüllőtte, s magát azonnal fel is jelentette. Az erdész vizsgálati fogságban van.

— *(Agyonvagdalás.)* Május 4-ére virradóra Szilas-Balhásón egy ittas finánez egy pálfai gyalogos embert éjjel az utczán megtámadott s kardjával nyakát, fejét ugy összevagdalta, hogy egy órai szenvedés után meghalt. A holtnál egy csomó dohány volt, de semmiféle védő fegyver nem találtatott. A finánez vizsgálati fogságban van.

Mi ujság?

** *(Legfelsőbb segély.)* Csikszék *Kászon-Altiz* községében apr. 22-dikén tüzvész ütvén ki, a község inségsujtotta lakosainak felsegélyezésére Ő Felsége 2000 ftot méltóztatott adományozni, mely összeg az illető károsultak között már ki is osztatott.

** *(Stratimirovics tábornok)*, a ki jelenleg a képviselőház tagja, fölajánlá szolgálatait a kormánynak, s hihetőleg egy szerb önkéntes csapatot fogna vezényelni.

** *(Ajándék az erdélyi muzeum számára.)* Az erdélyi nemz. muzeum *Miksa Györgytől* egy érdekes kardot kapott. E kard a forradalom alatt egy magyar őrnagyné volt, ki a segesvári csatában négy muszka dsidást vágott le vele, az ötödiket pedig ugy megsebesité, hogy az a kórházban meghalt. Az őrnagy a kardot Ammon nevü kórház-igazgatónak ajándékozta, ettől pedig Miksa György ur birtokába került, ki most a muzeumnak adá.

** *(Balul sikerült tréfa.)* Egy pár embernek az a goromba tréfa ötlött eszébe, hogy álarczosan fegyveresen többekhez bementek és krétával e szavakat irták az illető meglepettek asztalára: „100 forint és egy marok pénz“; de felismerték, elfogták, és Pestmegye börtönébe bekisérték őket. A tény rablási kisérletnek és rögtönbiróságinak tünvén fel, midőn az illetők hihallgattattak, kiderült, hogy vádlottak fegyverei fából voltak, miden vaskészlet nélkül, a pisztolyok, fokos stb. szintén, és hogy eljárásuk nem rablási kisérlet, hanem csak *tréfa* volt. Pestmegye törvényszéke e tényt se rögtönbiróság alá tartozónak, se rablási kisérletnek nem vette; de tekintettel, hogy e tréfa következtében egy meglepett családból egy kis négyéves gyermek ijedségből meghalt: az illetőket közbiztonság elleni kihágásban találta bünösöknek, és 3—3 havi fogságra itélte el.

** *(Kisorsolt olajfestmények.)* A magyarországi műegylet kép-kisorsolása május 17-én ment végbe. Ezuttal följegyezzük a főnyerőket. 1. Az első nyereményt, Molnár József „Szent család“ czimü s 380 ft. értékü képét, melyet Ő Felsége ajándékozott az egyletnek, a kihuzott 228. számmal nyerte *Matolay* Gyula Pesten. 2. Ligeti Antaltól „Capri sziget öble“ 180 ft. értékben, a 4023. számmal *Felber* Jánosnak jutott Pesten. 3. Haan Antal „Opheliáját“ (180 ft.) nyerte a 4216. sz. *Técsi* Sándor Pesten. 4. Weber Henriktől „Falusi jelenet“ (140 ft.) 1802. sz. *Romlaky* Gusztáv Pesten. 5. Niedman A. „Az anyának nyujtandó bokréta“ (100 ft.) 2537. sz. *Szombaty* Samu Miskolczon. A többi nyerőket is a legközelebbi alkalommal közöljük.

melyeknek magassága megérdemli, hogy inkább maga fáradjon és költsön utazásra, semhogy azokra reáálljon. A mi eddigelé terményeink ismertetése tárgyában a külföldön történt, jelesül Angol- és Francziaországban, az részint csekély, részint elhibázott vagy hiányos kisérletnek nevezhető csak. Annál többet és jobban kell tennünk, ha nagyobbacska és állandó vásárra akarunk szert tenni. *Tekintélyes kereskedő-házakat, illetőleg társulatokat kell alapitanunk odahaza, s ügynököket, utazókat tartanunk külföldön.*

Mit egyes ember vállai meg nem birnak, azt részvényes társulat ereje győzheti. Csak ily nagy házak birhatnak elegendő tőkével a raktárak kellő ellátására; jól megválasztott tisztjeik jobban értenek az áruk kezeléséhez, mint egyes termelők vagy kalmárok, s a mellett az ily nagy ház jobban is gondol a czég becsületével, mint a legtöbb apró termelő. Csak nagy házak remélhetnek olcsó hitelt maguk részére s adhatnak hasonlót saját vevőiknek is. Csak ilyenek mérkőzhetnek a kezdet nehézségei s a meglevő vagy keletkező versenytársakkal; végre csak ilyenek képesek az áruk megismertetése és elhelyezése tekintetéből szükséges ügynököket és utazókat, valamint a hirdetéseket fizetni.

Ezen közvetitők nélkül pedig nem lehet többé idegen országokban boldogulni. Alig is van Franczia- és Angolországban jelentékenyebb gyár vagy kereskedőház, melynek mind saját, mind az idegen országok fővárosaiban ha nem fiókjuk, legalább mustrákkal ellátott képviselőjök ne lenne, azon kivül, hogy utazóik untalan bekalandozzák a világot, ajánlgatva áruikat régi és uj feleknek, átvéve a megrendeléseket és behajtva a netalán fizetetlen követeléseket. A létező verseny mind ezt mulaszthatlanul parancsolja.

De midőn a kiviteli üzlet ezen két föltételét kiemelem, nem lehet nem figyelmeztetnem honfitársaimat azon fontosságra, mely a *kiviteli czikkek megválasztását* illeti. Képtelenség oly terményeket szállitani valahova, a melyek ott is bőven és jó minőségben találtatnak. Igy pl. Francziaországba magyar borokat, hanem ha rendkivüli esztendőben, haszonnal küldeni nem lehet. Ugyanez áll a gabonafélékről is. Francziaország annyi bort és gabonát termeszt, s ezek olyan olcsó áron kelnek, hogy azokból maga is nagy mennyiséget külföldre szállit. Más országokban kell tehát ezekkel síkra kelnünk, nem tulajdon hazájokban. Marhát (ha a beviteli tilalom megszünik), gyapjut, kendert, dohányt igenis eladhatunk a francziáknak, de gabonát és bort nem, kivéve talán a legfinomabb fajta aszút.

A magyar liszt kitüntetése a londoni világtárlaton azon helyes gondolatra birta honfitársainkat, hogy ne nyersen, hanem megőrölve küldjék Angliába a gabonát. Miért ne mennénk ennél is egy lépéssel tovább? Miért ne változtatnók a lisztet is süteménynyé, nevezetesen kétszersültté, a mire a tengeri hajósnépnek annyira szüksége van?

Nem lehet szándékom, azon czikkeket mind elsorolni, melyek kivitelre alkalmatosak, sem az országokat, hova azok nyereséggel szállithatók; ezt az illető ügynökök és utazók részletesen és pontosan fogják előadni. C-upán azt akartam ezuttal elmondani, hogy terményeink idegen földön elárusitása végett kiviteli társulatok és ügynökök tartása elkerülhetetlen. Még pedig, a mennyire lehet, hazai földön, habár idegen segitséggel, állitandók ilyen társaságok. Olyan vállalat, mint az, melyet közelebb az antwerpeni „*Société commerciale*“ létesiteni iparkodik Magyarországon, midőn marhakiviteli ügynökséget állitott Pesten, szintugy hasznára válik ugyan a gazdáknak, a mennyiben egy terményöket pénzzé tehetik; de a haszon másik és talán nagyobb része, az, mely a vételi tőke után jár, idegen földre vándorol. Ennél czélszerübb lenne tehát, ha ugyan lehetséges, habár kölcsönzött pénzzel, magyar társaságot alapitani, s a mérsékelt kamaton felül megmaradt nyereséget a hazai részvényesek között elosztani. De csak ugy, mondom, ha lehet, különben jobb, legalább egy előnyben részesülni, mint mind a kettőtől megfosztani magát.

Irányi Dániel.

A szaglás aesthetikája.

A jó szagról és a büdösségről, vagy rosz szagról a legellentétesebb fogalom uralkodik az emberek között. Ezen ellentétes fogalmak arról tesznek tanuságot, hogy a különböző szagminőségekkel részint a kellemes, részint a kellemetlen előállitása van összekapcsolva. A szépészetben általános alapelvek léteznek, melyek által a szépet megkülönböztetjük a rúttól vagy nem széptől; ellenben a szaglás aestetikájában oly felosztás, mely szerint a szagos tárgyak kellemes és kellemetlen szaguakra átalában érvényesen és minden orra nézve egyformán felosztathatók volnának, teljesen hiányzik. A mindennapi élet bizonyitja, hogy némely szag az egyiket gyönyörködteti, a másikat pedig undorral tölti el. Sőt ugyanazon személy is ugyanazon szagot bizonyos viszonyok között a jó illatok közé számitja, más viszonyok között pedig utálja. A szagok benyomásának szépészeti hatását nagy mértékben a szokás és testi állapotok határozzák és változtatják meg. Ezeren meg ezeren vannak, kik a gyökönke vagy baldrián (valeriana) szagát ki nem állhatják, mások meg a jó illatok közé számitják. Az egyiket az avas sajt vagy fokhagyma szaga vonzza, a másikat visszataszitja. Még a legundoritóbb szagoknak is vannak kedvelői; igy például akadnak oly méhkóros nők, kik az elégetett haj szagát kellemes illatnak tartják, a lappoknak nem is izlik a fagygyu, ha beható avas szaga nem árad orrukba. Mi ugyancsak szabadságot veszünk magunknak a lappokat ezen izlésökért megszólni, vagy őket ezen vélelmezett visszás izlésirányukért az állatokig degradálni, azonban nem több joggal, mint ha ők minket becsmérelnek, hogy a pézsmát a jó illatok közé számitjuk. Valószinüleg az eszkimóknak az európai palotahölgy illatlégköre ép oly undoritónak tetszik, mint nekünk a halzsirszag, mely körülöttük elterjed; és se nekik nincs joguk, se nekünk, hogy itéletünket jogosabbnak tartsuk. Már régen kimondott igazság: de gustibus non est disputandum; egyiknek a pap tetszik, másiknak a papné.

Hogy ugyanazon személynél is mennyire változik az itélet ugyanazon szag felett bizonyitja azon ismeretes tény, hogy ugyanazon étel szaga, mely éhes állapotunkban nagyon kellemesnek tetszik és étkezésre ösztönöz, jóllakás után ellenünkre van, annyira, hogy a legerősebb akarat sem képes minket tovább evésre birni. E szerint tehát a gyomor és a vér megtöltése annyira áthangolja lelkünket, hogy egészen ellentétesen működik a szagok benyomására. Végre még meg kell emlitenünk, hogy itéletünk gyakran a szag benyomásának mélysége szerint változik. Igy például a legtöbb embernek a gyenge szegfüillat kellemes, az erős pedig kellemetlen. Mindezekből látjuk, hogy a szaglás aesthetikájában nem állithatunk fel határozott elveket, melyek a kellemes szagokat a kellemetlenektől vagyis az illatot a büztől elválasztanák. Hogy ennélfogva hamis azon kitétel, midőn valamely szagérzést magában véve kellemesnek vagy kellemetlennek nevezünk, a mondottakból önként következik.

A szaglásszervet sokan a belehelés őrének tekintik, mivel az a belehelt levegő minősége felől felvilágosit minket, és int, hogy az ártalmas gáznemeket, melyeket bizonyos szag jellemez, kerüljük. Azonban az őr hivatalát nem kell félreértenünk és annak fontosságát nem kell tulbecsülnünk. Ugyanis oly ártalmas be nem lehelhető gáznemek vannak, melyek jelenlétét szaglásunkkal észre nem veszszük; ezek belehelése ellen tehát orrunk nem figyelmeztet. Továbbá meg kell gondolnunk, hogy valamely gáznem ártalmasságát vagy ártalmatlanságát magából a szagérzés minőségéből nem mindig vagyunk képesek megismerni. Ha itéletünket a szagbenyomás minőségére alapitanók és pedig olyformán, hogy minden kellemesnek tetsző szagot ártalmatlannak és hasznosnak, ellenben minden kellemetlent ártalmasnak tartanánk, ugy nagyon veszedelmes csalódásoknak tennők ki magunkat, és például a kéksav, ezen legveszedelmesebb méreg kellemes illatát egész gondtalanul szivnók be. *B. L.*

Kazinczy Ferencz emlékei.

A nagyok — habár csak egy nemzet s nem a világtörténelem nagyjai is azok — méltán megérdemlik, hogy minden legkisebb reájuk vonatkozó emlék hiven megőriztessék és fenntartassék az utód által. Kazinczy Ferencz egyike nemzetünk nagyjainak, mit már a neve mellett — hogy ugy mondjam — stereotypé vált „nagy nyelvreformator“ epitheton is bizonyit, de ezt tudja is mindenki, legalább 1859, vagyis százados emlékünnepe óta. Nem is akarom ez alkalommal multját, érdemeit előszámlálni, sőt még csak érinteni is, csupán nehány reá vonatkozó emlék feliratát közölni, mik gyarló tudomásomra mindezideig nyilvánosságra nem jutottak.

Ezek egyike Bossányi Ferencz siremléke. Ő volt az, kinek érsemlyényi házánál született s gyermekeskedett Kazinczy, ennélfogva méltó figyelmünk felhivására. A kisded fejfa a következő felirást mutatja:

Néhai
Bossányi
Bossányi
Ferencz urnak
hamvai,
itten nyugosznak
szül. 1703.
meghalt 1786
Jun. 12.

A másik Bossányi Ferencz nejének sirját jelöli s irata igy hangzik:

Néhai öz. Bosányi
Ferenczné Kóji Ko-
máromi Juliána
ass ony tetemei
itt nyugosznak
szül. 1717 maj. 13 —
meghalt Febr.
1. 1798.

Végre ezek mellett van Kazinczynk édesanyjának szintén csak faemléke im ezen felirattal:

Néhai öz. Ka-
zinczy Józsefné
Bosányi Su-
sánna asszony
hamvai
szül. 1740.
Maj. 18. meghalt
Nov. 14. 1812.

E három egyszerü kis maradványra véletlenül bukkantam a mult év nyarán s akkor vettem betühiv mását is az epitaphiumoknak.

Közel a ref. templomhoz — hol ezek is vannak — áll egy kicsi, rácscsal körülvett emlékoszlop kőből, mi, azt hiszem, már ismertebb, de tudtomra még felirata ennek sem volt sehol közzétéve. Magyarázatot nem igényel, miután elmond mindent a felirat ilyeténképen:

KAZINCZY FERENCZ
SZÜLETÉSE HELYÉN,
SZÁZADOS EMLÉKÜL,
A hazafiui kegyelet.
MDCCCLIX.

Közli: *Ráczkevi.*

Egyveleg.

** *(Egy osztrák tengeri-hajó égése.)* A „Novara“ nevü osztrák fregatt május 3-ikán majdnem a lángok martaléka lett. A hajó égése annál nagyobb figyelmet gerjesztett, mert az a hir terjedt el, hogy a hajót a rajta dolgozott s megvesztegetett velenczei munkások gyujtották meg A hajó égéséről Polából a következőket irják: Körülbelül déli $12^1/_4$ óra volt, midőn május 3-ikán városunkban egyszerre azon hir terjedt el, hogy a „Novara“ ég. A pompás hajó a dockokat még csak négy napja, hogy elhagyta, uj szépségben és tengeri képességben diszelegve. Legelőször a hajó nyulánk alsó árboczai gyuladtak meg, mi roppant füst-fellegeket idézett elő. Gyorsan annyira szaporodtak e borzasztó jelek, hogy a hajó belülről kifelé lángba borult. Az emberek fáradhatlan kitartással küzdöttek a rettentő elem ellen. — Bourguignon báró altengernagy személyesen vezette az égő hajó fedélzetén a mentési munkálatokat föláldozó erélylyel; emelkedett példájának köszönhetni, hogy a hajó legénysége oly rendkivüli odaadással és egyszersmind higgadt nyugalommal és hidegvérüséggel dolgozott, melyet semmivel sem lehet összehasonlitani. Egy perczig ugy látszott, mintha a hajó menthetlenül elveszne. Folytonosan megujuló erővel haladt tovább a tüz; a hőség, mely körülötte elterjedt, a bárkákat, melyeken a vizi-puskák voltak, egy időre visszavonulni kényszeritette; a füsttömegek pedig mindig sürübbek lettek, — ugy, hogy már el lőn határozva a hajó elsülyesztése, hogy igy legalább a rajta levő anyagot megmentsék. De a hajó ereje és jellessége e kisérletnek is gátlólag állt utjában. Az ágyuk, melyek a hajó bordái ellen elsüttettek, nem birtak akkora lőüreggel, hogy annak falát keresztülüssék; a kisérlettel fel kelle tehát hagyni. Végre $8^1/_2$ órára estve sikerült a tüzet mégis elfojtani. A hajó szomoru maradványa lett előbbi szépségének. Sulyos bünjelek léteznek arra nézve, hogy a hajon levő velenczei munkásokat el akarták csábitani. Hárman közülök leginkább látszanak terhelve lenni azon gyanuval, hogy e hallatlan égést eszközölték volna, miért el is fogattak. Ezek már be is vallották, hogy nekik a hajó fölgyujtásáért külön 300 ftot igértek.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

** *(Arany János összes költői művei)* nemsokára diszes kiadásban fognak megjelenni. E nevezetes irodalmi hirt jelenti egy Ráth Mór által kiadott előfizetési fölhivás, melynek bevezetését maga a költő irta, s igy hangzik: „Szerződésim lejártával végre azon helyzetbe juték, hogy eddigi *költeményeim összes kiadását* magam nyujthatom a közönségnek. Az előbbi részletes kiadványokból némelyik épen nem, más csupán gyüjtelékben, vagy alakra, nagyságra egymástól különböző kiállításban levén kapható: kedves dolgot véltem cselekedni, ha az elszórt darabok egyforma, összes uj kiadásban megszerzését lehetővé teszem e költemények barátira nézve. Érlelte elhatározásom a gondolat, hogy most még a rendezés, sajtó alá készitès munkáját személyesen végezhetem, s legalább egy összes kiadás szerzői javitó gondjaim ala't jelenik meg. Később ki tudja, tehetném-e, s meddig? De a mi főkép e lépésre birt — azt sem hallgatom el. Ohajtanám megérni az időt, hogy elvonulva másnemü, terhes foglalkozásimtól, pár évet nagyobb töredékim befejezésére szentelhessek, mert .... vita brevis, ars longa. A közönség ez összes kiadás pártolásával, közelebb juttatna ohajtott czélomhoz, miután a kiadó érdeke bizonyos arányban az enyém is. Kelt Pesten, decz. 1-én, 1866. *Arany János.* — Ugy hiszszük, e felhivás közlése elegendő lesz a közönség figyelmét és részvétét fölkelteni; a legnagyobb magyar müköltő nem szorul ajánló dicséretekre, s itt még csak azt emlitjük meg, hogy Arany költeményeinek ez első teljes kiadása a legnagyobb gonddal van kiállitva, s kétféle alakban fog napvilágot látni. Egyik a 6 kötetes kis 8-ad rét, kézi kiadás mintegy 100 iven; másik albumszerü nagy 4-ed rétben mintegy 50 iven, mindkettő a költő fényképével. Az előfizetési ár mindkét kiadásban 6 forintra van határozva. A kisebb kiadásból két kötet már megjelent, a többi, valamint a nagy kiadás február végeig kikerül sajtó alul.

** *(Török János)* decz. 4-kén kelt nyilatkozatában lapja élén kijelenti, hogy a „P. Hirnök“ szerkesztésétől visszalép. A november 17-ki leirat a miniszteri rendszert elfogadván, ő alárendelte ugyan meggyőződését a magasabb érdekeknek és sürgősb czéloknak, de az alsóházi viták máris bő anyagot nyujtanak a szerkesztői megjegyzésekre, ez pedig ujabban elfoglalni szándékozott objektiv álláspontjával nem férvén össze, a szerkesztésről végkép lemond, s addig is mig a „Pesti Hirnök“ egyházi és világi pártfogói a lap további iránya s vezetése iránt intézkednek, annak ideiglenes szerkesztését munkatársai seniorjára, t. cz. Jakabfy Gyula urra ruházza át.

— *(Szilágyi Sándor)* történeti tanulmányait egy vastag kötetben összegyüjtve sajtó alá adta Heckenast Gusztávnál, „Vértanuk a magyar történetből“ kollectiv czim alatt. E gyüjtemény szerzőnek a Budapesti Szemlében, Akadémiai Értesitőben és más helyen is megjelent kisebb czikkeit foglalta magában, számos uj adattal bővitve. E tanulmányok mindenike Bach és Schmerling uralkodása idejében látott világot — s most azon nevezetes eset történt, hogy a rendőrség azokat lefoglalta (decz. 2-kán.) Különös sajtóviszonyok!

Egyház és iskola.

** *(Lonovics József)* előléptetését a kalocsai érseki székre a pápa külön *breve* által már megerősitette, s erről az érsek ő excja a bécsi külügyi miniszterium utján tudósittatván, most már haladéktalanul elfoglalhatja érseki székét.

** *(Tanárválasztás.)* Ifj. Kun Pált a sárospataki ref. főiskolába a német nyelv tanárául választották meg.

— *(Ösztöndij-ügy).* A *pesti takarékpénztári* választmány ohajtása folytán közhirré tétetik: hogy az általa alapitott főreáltanodai ösztöndijra a *pályázás határideje* meghosszabbittatván, a jövő 1867-ki *márczius elsejére* tüzetik ki. — Kelt Pesten, 1866. deczember 4-én. — *Ney Ferencz* igazgató.

Közintézetek, egyletek.

— *(A magyar tud. akademia)* decz. 3-án tartott bölcsészeti, történeti és törvény tud. osztály ülésében *Gregruss* Ágost olvasott föl értekezést „*A társadalmi fennsőségről*“ s *Pauler* Tivadar Récsi Emilről, az 1865-ben elhunyt egyetemi jogtanár és akad. tagról tartott emlékbeszédet.

** *(A Kisfaludy-társaság)* jövő év elején tartandó közgyülésére *Jókai* Mórt kérték föl, hogy emlékbeszédet tartson Jósika Miklós fölött. *Gyulai* Pál egy balladát, *Vadnai* Károly egy elbeszélői rajzot fog felolvasni.

** *(A nemzeti muzeum termei)* ez idei szakra már bezárattak, nov. 29-kén volt az utolsó nap ezen évben, melyen a természetiek osztálya állt nyitva a közönség látogatására. Az olvasóterem azonban, melyet közelebb igen czélszerüen s e mellett diszesen rendeztek be, d. e. 10—2 óráig folyvást nyitva áll, s muzeumunk gazdag könyvtárát most már a nagy közönség is kényelmesen használhatja.

** *(A pesti népbank)* hétfőn tartott értekezletén Érkövy Adolf az önsegélyzési eszme fontosságát fejtegette és előadta az alakuló pesti népbank szervezetét. Az értekezlet elismerését fejezte ki Érkövy urnak és a többi alapitóknak, és jóváhagyta a választmány és a tisztviselőknek ideiglenes kinevezését. Az aláirási ivek terjesztésére az összes jelenlevők vállalkoztak; az ivek 14 nap alatt lesznek benyujtandók. Végre Catinelli Hektor előadván a magyarországi önsegélyző intézetek szerves kapcsolatának szükségét, fölhivja a gyülekezetet, álljon a magyarországi népbank-ügynek élére. A választmány utasittatott, hogy a szervezésre nézve javaslatot terjeszszen a közgyülés elébe.

** *(A „Victoria“ biztositó-társaság)* f. é. nov. 17-diki rendkivüli közgyülésén elhatároztatott, hogy a társaság, melynek szakköre eddigelé csupán a tüz elleni biztositásra szoritkozott, jövendőre *a jég-, szállitmány-, emberélet- és állatbiztositásra* is kiterjesztendi működését, s a mennyiben ezen szélesebb körü munkásság az alaptőke arányos növelését teszi szükségessé, az igazgató-választmány ujabb részvényeket bocsátand ki. *Galgóczy* Károly intézeti vezérigazgató felolvasta az igazgató-választmány által előterjesztett üzletkimutatási jelentést, melyből kitünik, miszerint a társaság bevétele 1866. évi október hó 31-kéig 360,130 ft. 20 kr., kiadása pedig 325,842 ft. 32 krt tesz, a fennmaradó haszon tehát 34,287 ft. 88 krra rug, mely a társaságnak alig egy éves működése után első évi eredményül elég szép számot tesz, főkép ha tekintetbe jő, mennyi nehézség állt ezen intézet kifejlődésének és megszilárdulásának utjában, a lefolyt háboru, a fagy-, inség, a kezdet természetes küzdelmessége s egyéb más bajok alakjában. Az első évi osztalék egy-egy részvény után mindezek daczára 22 forintot tesz.

** *(„Elsö magyar gépgyári részvény-társulat“)* van alakulóban Pesten. Az alakitási engedélyért Wahrmann Mór és társai folyamodtak. Azt czélozza e társulat, hogy a gépeket ne kelljen külföldről vennünk, hanem itt benn készitsék azokat a fölállitandó gépgyárak. A társulat alaptőkéje 600,000 ftban van megállapitva mely összeget 3000 darab 200 ftos részvény kibocsátása által szándékoznak beszerezni. Egyelőre azonban csak 1500 részvényt bocsátnak ki, s mihelyest erre harmincz százalék befizetve lesz, a társaság megalakultnak nyilvánitja magát.

** *(A magyar gazdasszonyok egylete)* decz. 1-sején tartott választmányi gyülésében több szerencsétlen árvaleánynak felvételeért nyujtatott be kérvény, melyeknek elintézése után elhatározták, hogy az árvák részére a közelgő farsang alatt tánczvigalmat rendeznek.

Mi ujság?

— *(A képviselőház decz. 6-ki ülésében)* bevégződött a kir. leirat fölötti vita, s ez alkalommal utoljára a két inditvány tevő: *Tisza* Kálmán és *Deák* Ferencz szólaltak föl. Deák viharos tetszéssel fogadott beszéde után névszerinti szavazás következett. *Tisza* Kálmán inditványának elfogadására nézve *nem*-mel szavazott 227, *igen*-nel 107 képviselő; 53 an nem voltak jelen. Ezután Deák inditványa fölállás utján nagy többséggel elfogadtatott.

** *(Fáklyás tisztelgés.)* Régóta rebesgették, hogy a pezsgő vérü fővárosi fiatalság egy része az országgyülési baloldal férfiainak tiszteletére fáklyás-menetet akar rendezni, a mit végre csütörtökön este meg is tettek. Mintegy 6—700 fáklyával a Fillinger-kávéháztól indult ki a menet, s Ghyczyt, Tiszát, Patayt, a baloldalt, Madarászt, stb. vegyest éltetve, előbb a belvárost megkerülték s az[illegible]
lőhöz von[illegible]
tott, mire a[illegible]
Tisza válaszolt[illegible]
hangos éljenzések[illegible]

** *(A budai tan[illegible]* a népszinház ügyét, s [illegible]
nyára bizottmányt állitott[illegible]
készit a népszinház megnyit[illegible]
ban állandóan magyar előadás[illegible]

** *(Inségügy Szegeden).* A [illegible]p arról értesül, hogy felsőbb helyen az [illegible] vasuti munkák folytatására 80,000 frtnyi össz[illegible] van engedélyezve, mely természetesen inségi munkanyujtásul szolgál.

** *(Az elhunyt herczeg primás)* gyászünnepélyének alkalmából egy kimutatás jelent meg, mely szerint a boldogult, életében következő adományokat tett: templomok, egyházak, iskolák, paplakok, zárdák épitésére, javitására és alapitására adott 1,929,865 ftot, egyéb jótékony és közczélu adományai tesznek legalább is 230 ezer forintot; összes jótékony adományait tehát legalább is 2 millió százezer forintra lehet tenni.

** *(Dr. Frommhold Károly),* az „Electrotherapie“ munka kiadója, „Az állandó galvanicus folyam stb.“ czimü munka beküldéseért a würtembergi király ő Felségétől kitüntetésül „a müvészet és tudomány arany érmét“ nyerte.

** *(Benedek táborszernagy)* nehány nap óta fővárosunkban tartózkodik. Hg. Lichtenstein magyarországi katonai parancsnok nejének temetésén jelen volt Budán, közelebb pedig Pesten pörge kalapban, szürke köpenyben s megöregedve látták az uri-utczán átmenni.

** *(A váczi-utczai korona-kávéház)* decz. 1-én ismét megnyilt, s oly fényesen és pompával van földiszitve, hogy nemcsak Pest valamennyi kávéházát mulja fölül, de a legelső ilynemü külföldi nyilvános helyekkel kiállhatja a versenyt. A tágas terem falait sötét violaszin kárpitozás boritja, boltozata fehér, izletes ezüstös czirádákkal, padlata parketirozott. Mindenütt fehér márványasztalok, földhöz erősitett talpon, sok körül megyszin bársony karosszékek, melyek bármely uriterembe is beillenének. Az előrészt kizárólag csak a kávézók és olvasók számára hagyták fenn, a hátsó részben pedig négy billiárdasztal áll. A helyiség nemcsak tágas, hanem magas is, egy helyen a dohányfüst kiszivattyuzására szelentyüvel. Mindenütt fény és kényelem. Az ablakok, ajtók üvegei minden foglalvány nélkül, szép nagy táblákból állanak. Diszes a pénztári márvány-emelvény is. Előtte, két oszlop közt, egy terracotta szobrot állitottak föl, disznövények közt. A tükrök öles nagyságuak, ezüstös keretben. E valóban diszes butorzat s az egész berendezés becsületére válik a fővárosi iparosoknak. — A kávéház uj bérlője Singer, (ki nemcsak kávéházat, hanem nevet is változtatott, mert most *Szamosinak* hivják,) minden bizonynyal régi kávéháza közönségét is állandóan megváltoztatta.

** *(Szentkirályi Mór)* a váczi-utczát egy szép nagy épülettel akarja disziteni. A korona-kávéházzal átellenben levő emeletes házát háromemeletre nagyobbittatja.

** *(A párisi kiállitási bizottság)* azon gyakorlati, élelmes gondolatra jött, hogy az elysei mezőkön Párisban a kiállitás idejére minden nemzet számára külön étkezőket állit, hol mindenki megkaphatja a maga nemzeti konyháját. A pesti borkereskedők közül e czélra Jálicsot szólitották föl, s remélhető, hogy a magyar konyhát jó magyar borral fogja ellátni.

** *(Rendőri kutatások Pesten.)* Mint a „P. L.“ értesül, egy bécsi rendőrhivatalnok a helybeli hatóság kikerülésével és tudta nélkül, több helybeli kereskedőnél házmotozást tartott. A tanács effelől a tárnoknál jelentést tett és valószinüleg az egész dolog az országgyülés elé kerül.

** *(Izsó Miklós),* széptehetségü fiatal szobrászunk, lakását Pestről Debreczenbe tevén át, műteremét ott a czegléd-utczán (26-dik sz. a.) rendezte be.

** *(Az „Izraelita magyar egylet“)* elnökségét nehány hét előtt prágai, e napokban pedig lembergi zsidók szóliták fel, hogy az egylet alapszabályait megküldje, minthogy ők is ez egylet mintájára kivánnak társulatot alakitani. Érdekes, hogy a cseh zsidók is, kik magukat eddig a magyarországi zsidók civilisatorainak tekintették, most ezeknek nyomán ókajtanak indulni és példájukat követni.

…rtek, ruhájokból, s más …i kifosztották), ugy vitték el …e említett Tiszt Uraimékat, melyek …Uramnak két szekeret kölletett adni, Be…rédy Urat mindazonáltal Paripán hatták kimenni, de oda ki ugyancsak kocsira ültették. Micsoda nagy rémülés, és confusiok valának a Várossi Emberek között, minden körösztin Ember elgondolhattya, mert maid senki mégh éltével sem volt szabad, mégh az utczán is félelmes volt járni, Eö kgylmek utánn csak hamar az asszonyokat is elvitték, az minthogy hallattott is, hogy Vasvárott Arestomban volnának, Bottka Ur Annyával edgyütt, ki is akkor szintén itt vala.

„Ezen casus pedig történt illyen okból, a mint maga kis Palkó referálta, hogy éö estve ide be levén Bezerédy Oberster Uramnál, tehát eötet a Lobonczsághra meghesküdtette volna, melyet recusálni nem mert, tartván hogy meghöleti, azon megh nem nyughatott, éjel a Bosoki Táborra kiszökött gyalogh, és az kin lévő Tiszteknek az hütnek letételét jelentette, mellyen igen meghütkösztenek, és semminek sem tartván (azonkivül már nagy Suspicio vala felőle), ugy jöttek be emlitett Tiszteknek meghfogatására Horváth István Ur, kis Palkó, Bakos, és Turi Uraimék. Regvel azért circa 6. elvivén. Délután circa 3. jövén be Horváth István Ur Vice Hadnagya, mintegy száz lóval, ki is az embereket fartatta, esküdtette, az elvitt Rabok portékájok véghett, akkor a mi találkozott, azt elvitte, megh nem elégedvén avval, másnap maga is Horváth István Uram is bejött, az is uyonnan esküdtetett, és investigálta, hol légyen megh több Partékájok, de azon Investigatio nem körösztényi, hanem török módra vitetett véghez Kis Palkó, és vele lévők által, mert az Embereket török módra megh kötöztik, vertik, taglották ect., a földhöz vertik, lábaival tapodták, hogy mondgyák meg, hol légyen Bezerédy Ur, és más rabul elvitt Tiszteknek kincsek, és portékájuk. Az nap nem csak maga Horváth István Ur ött zászlóval vala itt a városon, hanem még Imre László is visszatért, itt hált. Minemő nagy költséghire volt a szeginy városnak, ki gondolhattya minden Körösztény Ember; mégh Kis Gergely Uram is, maga népivel beakart szálloni a városba, de a Fő Strázsa mesterit némely discretioval meghelőzvén, elmentek a város mellett, ugyan maga Kis Gergely Ur bejött egy Italra, azutánn ugy ment el. Ezen casusnak alkalmatossághával nagyobb veszedelemben volt a szegény város, mint mikor a Kruczok meghszálván a várost, s meghvették és fölpörzsölték.“

Bezerédj Imre e váratlan elfogatása után fogolytársaival együtt Egerbe, innét pedig november havában Sárospatakra kisértetett, hol a szövetséges rendek gyülése az árulók ügyét azonnal, s több alkalommal tárgyalták, de mindannyiszor — a fejedelem közbenjárására, ki természettől nyert nemes indulatától, különösen pedig Bezerédjhez szitó vonzalmától ösztönöztetve a vádlottak megmentését kieszközleni ohajtotta — az itélet végeldöntése elhalasztatott, mignem Bercsényi Miklós, és Eszterházy Antal, hadtestük összes tiszti karának élénk kivánalmára, a beadott sulyos bizonyitványokra hivatkozva, az árulók mentül előbbi kivégeztetését szorgalmazták. Ily hathatós okok s tekintélyes befolyások nyomásának végre a fejedelem is engedvén, megegyezésével a sárospataki gyülés Bezerédj Imre dandárnokot, Botka Ádám őrnagygyal együtt halálra itélvén, 1708-ik évi deczember hó 18-án a megsértett hazafiság boszuló pallosa örökre megszüntette a hősférfiu tevékenységét, melynek mozgató rugóját, egy szerencsétlen pillanatában a dicsvágy s az öntés bünös ösztöne vezette. *Chernel Kálmán.*

Néhány szó „A magyar köznép babonái“ czimü czikkre.

A „Vasárnapi Ujság“ ez évi 42. stb. számaiban Molnár István ur hosszabb czikkben magyar népbabonákat, saját megjegyzéseivel együtt tesz közzé, s mint állitja, hasznos dolgot akar ezzel véghez vinni, minél fogva azokra figyelmezteti is a nép- és iskolatanitókat, más oldalról azonban — közlésével — másokat mulattatni is kiván.

Megvallom, nem egészen értem, s csak ugy sejtem M. ur közzétevésének valódi indokát, mert a nép- és iskolatanitók igen jól látják — mert nem látni képtelen dolog volna — az Ur szőlőjében a gyomot. Módokat kellett volna ajánlani a babona irtására s azokat kellőleg körvonalozni.

Fölösleges emlitenem, hogy a tudományok veteményes kertjei a népiskolák, de az is igaz, hogy itt csak az alap, a tudományok alapja vetetik meg s ha ezt az iskolán kivül is nem ápoljuk vagy elhanyagoljuk, az alap is idővel csaknem nyom nélkül eltünik. Igy van ez a babonára nézve is, feltéve azt, hogy tanitóink egészen vérökbe kivánják oltani tanitványaiknak a babona gyülöletik, de az iskolából kiállva, a babonás szülők közvetlen befolyása alatt élve, csaknem teljesen kiirtódik a gyermek kebléből a babonáktóli idegenkedés s vakon hiszi s követi is néném- s anyám-asszonyék s bátyám-uramék babonáit, igen természetesen, mert azután nincs többé, ki felvilágositgassa a babonák helytelen volta felől, legfeljebb is az Isten házában hallja néha a lelkész tanitásából a babonák kárhoztatását, de az ilyen konok ellenség ellen, mint a babona, népünk között a lelkész tanitása sem tehet semmit.

De lássuk tovább. Mi az, mi leginkább hat népünkre? Nem más, mint a példa, t. i. azok példája, kik a nép vezéréül hivatvák. De vajjon azok elég erősek-e, előforduló esetekben nemcsak nem követni, de daczolni is a babona ellen?! Én a 19-ik század utófeléből tudok esetet, hogy egy népvezető marhavész alkalmával a babonás nép által készitett „uj tüzön“ szintén keresztülhajtotta jószágait! Vagy azok családjai, kiket a nép példának tekint, birnak-e oly tiszta fogalommal a babonáról, hogy azt előforduló eseteknél, ha magok restellik is megtenni, mással ne tétessék meg? Ezek után lehet-e kárhoztatni a népet azért, hogy csütörtökön s szombaton nem tartja jónak a fonást: s hogy eljegyzéskor sehogy se kiván a mestergerenda alá állni?!

A babona irtására én leginkább czélhoz vezető eszköznek látnám az olvasó-egyletek felállitását. Ez azon mód, minek hasznosságáról annyira meg vagyok győződve, miszerint bátran merem állitni, hogy a hol olvasó-egyletek felállittatnak, s lelkes vezetők ügyesen tudják abban a hasznost s mulattatót felosztani, ott nem sokára kinevetnék a babonáskodót.

Fő teendőjök volna az egylet vezetőinek, népszerü olvasmányokat, lapokat szerezni az egylet számára, mely lapok s olvasmányok czélja a nép hibáit népszerü elbeszélések által irtani. Az ilyen lapok s már eddig is megjelent népszerü kis füzetkék olvasását a nép hamar megkedvelvén öntudatlan is szivná magába a hibák gyülöletét. *)

Kiszámithatlan haszna van az olvasó-egyleteknek, s mégis oly kevés hely van, hol már eddig is megalakultak. Ennek okául egyedül azokat állithatjuk, kiknek sem kitartásuk, sem kedvök nincs az ügyhöz, sem kényelmökből egy keveset sem akarnak feláldozni, pedig hivatásuk volna a nép mivelődésén munkálódni. Mindezek pedig okai az olvasó egyletek meg nem alakulásának, kik habár semmi szorosabb összeköttetésel nincsenek is a néphez, de értelmes magyar emberek, s hivatva volnának, a népet a tökéletesbülés utján vezetni. Szóval, nem csak a jegyzőket, tanitókat s lelkészeket illetheti a közönyösség vádja, de mindazon felvilágosult magyar értelmiséget, mely képes volna a nemes ügy zászláját lobogtatni.

Ne higye senki, hogy egy kis kitartással ne lehetne ily egyletet alakitani minden magyar községben, ott t. i. hol a község lakóinak csak egy negyede tud is olvasni. De azt se állitsa senki, hogy a köznép mégmindig oly közönynyel vegye a tudást vagy nem tudást. Tudvágyó már a mi népünk, csakhogy e tudvágyát ügyesen kell felhasználni tudni.

Jó népiskola, e mellé olvasó egyletek, ezek a tényezők a nép mivelődésére.

Végül még meg kell jegyeznem, hogy ne higye senki, miként csak a magyar köznép volna ily babonás. Nézzük meg a legmüveltebb nemzeteket, és necsak a köznépet, de annak müvelt osztályát is. Nézzük csak, ama franczia ezredes vagy tábornok mit visel nyakán? Amuletet, büvös, varázserejü holmit. Nem — egy kissé finomitott — valóságos babona-e ez, nem ahhoz hasonló e, midőn népünk asszonyai zacskóba varrt zöld békát akasztanak nyakukba, hogy a hideglelés elhagyja őket!? *Csukás Elek.*

*) Tatár Péter „Rege gunyhói“ s más sárkánykigyós ponyva-füzetei azonban égetni valók. *Cs.*

Hogyan kell a vizbefultakkal bánni.

Az angol életmentő társulat (National Lifeboat Institution) egy füzetkét tett közzé s osztatott szét számos példányokban az angol tengerparti lakosság s a tengerészeti személyzet között, melyben igen czélszerünek látszó módot ajánl a mesterséges lélegzés előidézésére vizbefultaknál. A vizbeesettek száma hazánkban is, fájdalom, elég nagy évenkint, azért röviden megismertetjük ama közhasznu füzet tartalmát.

Az eljárás a következő:

A tetszhalottat arczczal le kell fektetni s melle alá egy összehajtogatott kabátot vagy más ruhát kell tenni; azután testét ovatosan oldalvást (sőt egy kissé tovább) kell forditani, s a mint ez megtörtént, gyorsan ismét előbbi helyzetébe visszaforditani. E műtét minden perczben 15-ször, tehát minden 3—4 másodperczben egyszer a legnagyobb ovatossággal s hatályossággal ismétlendő, néha-néha az oldalakat felváltva.

A mint a beteget mellére fektetjük, teste sulya kiszoritja onnan a levegőt; a mint oldalára forditjuk, megszünik a nyomás s a lég ismét benyomul a tüdőbe. Valahányszor a test mellére visszaforditattik, mindannyiszor erős, egyenletes nyomás gyakorlandó a beteg hátára s váll lapoczkái közé, s e nyomás megszüntetendő, mielőtt a test oldalvást forditattik. E közben egy más egyén gondos figyelemmel kisérje a főnek s az ez alá helyezett karoknak mozdulatait. A hátra gyakorolt nyomás erősbiti a kilehelést, a nyomás megszünte bevezeti a belehelést.

Ha azonban e forgatási műtét 2—3 percz alatt sikere nem vezetne, akkor a mesterséges légzés dr. Sylvester módszere szerint következő módon eszközlendő. A beteget hanyatt kell fektetni, kissé lejtősen, ugy, hogy feje magasabban legyen lábainál. A fej és a vállak alá kemény vánkost vagy összehajtogatott ruhát kell tenni. Azután a beteg nyelve kissé előrehuzandó, s legczélszerűbb ruganyos szalagot kell alkalmazni az előrehuzott nyelv és az alsó állkapocs körül, hogy igy a nyelv azon helyzetben megmaradjon. Miután a nyakról és a mellről minden akadályozó ruhát eltávolitottunk, következőleg utánozzunk a lélegzési mozgásokat. Megfogjuk a beteg karjait közvetlenül a könyök felett s felhuzzuk feje fölé s ott tartjuk felfelé kinyujtva két másodperczig. Ez által kiterjed a mellkas s levegő vonul a tüdőkbe. Azután lefelé mozgatjuk a beteg karjait s majdnem két másodperczig gyengéden melle oldalaihoz nyomjuk, mi által a lég a tüdőből kiszorittatik. Ezt minden perczben 10—15-ször ismételjük, mignem a betegnél észrevehető lélegzés mutatkozik. A mint ez beáll, azonnal meg kell szüntetni a mesterséges lélegzési mozgásokat s el kell kezdeni a törzset, karokat és lábszárakat gyapju kelmékkel, vagy lágy kefével dörzsölni, hogy ez által a test melege és a vérkeringés fokozódjék.

Ohajtandó, hogy ezen egyszerü mütéteket minél többen megjegyezzék magoknak, mert a nép, mint tudva van, a legtöbb esetben oly barbár eljárást alkalmaz, hogy a szerencsétlen vizbe esett egyén majd mindig ennek lesz áldozata. □

Egyveleg.

** *(Képviselő, kar és láb nélkül.)* A legritkább emberek egyike, kik valana a brit parlament padjain ültek, a Wexfordban megválasztott M. Kavanagh, ki kar s láb nélkül született (ezek helyett csupán nehány hüvelyk hosszu csonka rész van kezek, lábak s ujjak nélkül) s ki mindamellett is mint merész lovas, kitünő lövész, mint rajzoló, sőt mint iró is ismertté tevé magát. M. Kavanagh jelenleg 43 éves, nős s szép gyermekekből álló számos család feje. Az irás és rajzolásnál szájába veszi a tollat s csonka karjával vezeti, miben bámulatra méltó ügyességet fejt ki. Lóháton kosárforma nyeregben ül s meglepő könnyüséggel igazgatja a lovat.

** *(Jeruzsálem népessége.)* Jeruzsálem népessége 20,400 lélekre rug, következő csoportulatok szerint: lakik benne 7738 zsidó, 7599 mahumedán, 2700 görög, 1270 római-katholikus, 568 örmény, 268 protestáns, 80 abyssiniai.

** *(Különös vasuti baleset.)* Magdeburgból oly vasuti szerencsétlenségről irnak, milyen ekkorig nem fordult elő. Nov. 16. és 17-dike közti éjjel a Berlinből érkező gyorsvonat roppant viharban haladt tova. Egyszerre mennydörgésszerü ropogás, villámszerü czikázás, erős roppanás történt, s a vonat megállt. A vihar ugy a vonat előtt mint utána egész sor távirdai póznákat leteritett, ugy hogy a vonat se előre, se hátra mozdulni nem birt. Három hosszu óráig vártak a megfélemlett utasok a fölszabadulásra. Végre a vonat ismét megindult hátrafelé s a legközelebb fekvő állomásra visszatért. Mintegy 400 távirdai pózna volt leteritve az uton.

Vas. Ujs. 1866.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

** *(Arany János összes költői művei)* nemsokára diszes kiadásban fognak megjelenni. E nevezetes irodalmi hirt jelenti egy Ráth Mór által kiadott előfizetési fölhivás, melynek bevezetését maga a költő irta, s igy hangzik: „Szerződésim lejártával végre azon helyzetbe juték, hogy eddigi *költeményeim összes kiadását* magam nyujthatom a közönségnek. Az előbbi részletes kiadványokból némelyik épen nem, más csupán gyüjtelékben, vagy alakra, nagyságra egymástól különböző kiállításban levén kapható: kedves dolgot véltem cselekedni, ha az elszórt darabok egyforma, összes uj kiadásban megszerzését lehetővé teszem e költemények barátira nézve. Érlelte elhatározásom a gondolat, hogy most még a rendezés, sajtó alá készités munkáját személyesen végezhetem, s legalább egy összes kiadás szerzői javitó gondjaim ala't jelenik meg. Később ki tudja, tehetném-e, s meddig? De a mi főkép e lépésre birt — azt sem hallgatom el. Ohajtanám megérni az időt, hogy elvonulva másnemü, terhes foglalkozásimtól, pár évet nagyobb töredékim befejezésére szentelhessek, mert .... vita brevis, ars longa. A közönség ez összes kiadás pártolásával, közelebb juttatna ohajtott célomhoz, miután a kiadó érdeke bizonyos arányban az enyém is. Kelt Pesten, decz. 1-én, 1866. *Arany János.* — Ugy hiszszük, e felhivás közlése elegendő lesz a közönség figyelmét és részvétét fölkelteni; a legnagyobb magyar mű költő nem szorul ajánló dicséretekre, s itt még csak azt emlitjük meg, hogy Arany költeményeinek ez első teljes kiadása a legnagyobb gonddal van kiállitva, s kétféle alakban fog napvilágot látni. Egyik a 6 kötetes kis 8-ad rét, kézi kiadás mintegy 100 iven; másik albumszerű nagy 4-ed rétben mintegy 50 iven, mindkettő a költő fényképével. Az előfizetési ár mindkét kiadásban 6 forintra van határozva. A kisebb kiadásból két kötet már megjelent, a többi, valamint a nagy kiadás február végeig kikerül sajtó alul.

** *(Török János)* decz. 4-kén kelt nyilatkozatában lapja élén kijelenti, hogy a „P. Hirnök“ szerkesztésétől visszalép. A november 17-ki leirat a miniszteri rendszert elfogadván, ő alárendelte ugyan meggyőződését a magasabb érdekeknek és sürgősb céloknak, de az alsóházi viták máris bő anyagot nyujtanak a szerkesztői megjegyzésekre, ez pedig ujabban elfoglalni szándékozott objektiv álláspontjával nem férvén össze, a szerkesztésről végkép lemond, s addig is mig a „Pesti Hirnök“ egyházi és világi pártfogói a lap további iránya s vezetése iránt intézkednek, annak ideiglenes szerkesztését munkatársai seniorjára, t. cz. Jakabfy Gyula urra ruházza át.

— *(Szilágyi Sándor)* történeti tanulmányait egy vastag kötetben összegyüjtve sajtó alá adta Heckenast Gusztávnál, „Vértanuk a magyar történetből“ kollectiv czim alatt. E gyüjtemény szerzőnek a Budapesti Szemlében, Akadémiai Értesitőben és más helyen is megjelent kisebb czikkeit foglalta magában, számos uj adattal bővitve. E tanulmányok mindenike Bach és Schmerling uralkodása idejében látott világot — s most azon nevezetes eset történt, hogy a rendőrség azokat lefoglalta (decz. 2-kán.) Különös sajtóviszonyok!

Egyház és iskola.

** *(Lonovics József)* előléptetését a kalocsai érseki székre a pápa külön *breve* által már megerősitette, s erről az érsek ő excja a bécsi külügyi miniszterium utján tudósittatván, most már haladéktalanul elfoglalhatja érseki székét.

** *(Tanárválasztás.)* Ifj. Kun Pált a sárospataki ref. főiskolába a német nyelv tanárául választották meg.

— *(Ösztöndij-ügy).* A *pesti takarékpénztári* választmány ohajtása folytán közhirré tétetik: hogy az általa alapitott főreáltanodai ösztöndijra a *pályázás határideje* meghosszabbittatván, a jövő 1867-ki *márczius elsejére* tüzetik ki. — Kelt Pesten, 1866. deczember 4-én. — *Ney Ferencz* igazgató.

Közintézetek, egyletek.

— *(A magyar tud. akademia)* decz. 3-án tartott bölcsészeti, történeti és törvény tud. osztály ülésében *Gregruss* Ágost olvasott föl értekezést *„A társadalmi fennsőségről“* s *Pauler* Tivadar Récsi Emilről, az 1865-ben elhunyt egyetemi jogtanár és akad. tagról tartott emlékbeszédet.

** *(A Kisfaludy-társaság)* jövő év elején tartandó közgyülésére *Jókai* Mórt kérték föl, hogy emlékbeszédet tartson Jósika Miklós fölött. *Gyulai* Pál egy balladát, *Vadnai* Károly egy elbeszélői rajzot fog felolvasni.

** *(A nemzeti muzeum termei)* ez idei szakra már bezárattak, nov. 29-kén volt az utolsó nap ezen évben, melyen a természetiek osztálya állt nyitva a közönség látogatására. Az olvasóterem azonban, melyet közelebb igen czélszerüen s e mellett diszesen rendeztek be, d. e. 10—2 óráig folyvást nyitva áll, s muzeumunk gazdag könyvtárát most már a nagy közönség is kényelmesen használhatja.

** *(A pesti népbank)* hétfőn tartott értekezletén Érkövy Adolf az önsegélyzési eszme fontosságát fejtegette és előadta az alakuló pesti népbank szervezetét. Az értekezlet elismerését fejezte ki Érkövy urnak és a többi alapitóknak, és jóváhagyta a választmány és a tisztviselőknek ideiglenes kinevezését. Az aláirási ivek terjesztésére az összes jelenlevők vállalkoztak; az ivek 14 nap alatt lesznek benyujtandók. Végre Catinelli Hektor előadván a magyarországi önsegélyző intézetek szerves kapcsolatának szükségét, fölhivja a gyülekezetet, álljon a magyarországi népbankügynek élére. A választmány utasittatott, hogy a szervezésre nézve javaslatot terjeszszen a közgyülés elébe.

** *(A „Victoria“ biztositó-társaság)* f. é. nov. 17-diki rendkivüli közgyülésén elhatároztatott, hogy a társaság, melynek szakköre eddigelé csupán a tüz elleni biztositásra szoritkozott, jövendőre *a jég-, szállitmány-, emberélet- és állatbiztositásra* is kiterjesztendi működését, s a mennyiben ezen szélesebb körü munkásság az alaptőke arányos növelését teszi szükségessé, az igazgatóválasztmány ujabb részvényeket bocsátand ki. *Galgóczy* Károly intézeti vezérigazgató felolvasta az igazgató-választmány által előterjesztett üzletkimutatási jelentést, melyből kitünik, miszerint a társaság bevétele 1866. évi október hó 31-kéig 360,130 ft. 20 kr., kiadása pedig 325,842 ft. 32 krt tesz, a fennmaradó haszon tehát 34,287 ft. 88 krra rug, mely a társaságnak alig egy éves működése után első évi eredményül elég szép számot tesz, főkép ha tekintetbe jő, mennyi nehézség állt ezen intézet kifejlődésének és megszilárdulásának utjában, a lefolyt háboru, a fagy-, inség, a kezdet természetes küzdelmessége s egyéb más bajok alakjában. Az első évi osztalék egy-egy részvény után mindezek daczára 22 forintot tesz.

** *(„Első magyar gépgyári részvény-társulat“)* van alakulóban Pesten. Az alakitási engedélyért Wahrmann Mór és társai folyamodtak. Azt czélozza e társulat, hogy a gépeket ne kelljen külföldről vennünk, hanem itt benn készitsék azokat a fölállitandó gépgyárak. A társulat alaptőkéje 600,000 ftban van megállapitva mely összeget 3000 darab 200 ftos részvény kibocsátása által szándékoznak beszerezni. Egyelőre azonban csak 1500 részvényt bocsátnak ki, s mihelyest erre harmincz százalék befizetve lesz, a társaság megalakultnak nyilvánitja magát.

** *(A magyar gazdasszonyok egylete)* decz. 1-sején tartott választmányi gyülésében több szerencsétlen árvaleánynak felvételeért nyujtatott be kérvény, melyeknek elintézése után elhatározták, hogy az árvák részére a közelgő farsang alatt tánczvigalmat rendeznek.

Mi ujság?

— *(A képviselőház decz. 6-ki ülésében)* bevégződött a kir. leirat fölötti vita, s ez alkalommal utoljára a két inditvány tevő: *Tisza* Kálmán és *Deák* Ferencz szólaltak föl. Deák viharos tetszéssel fogadott beszéde után névszerinti szavazás következett. *Tisza* Kálmán inditványának elfogadására nézve *nem*-mel szavazott 227, *igen*-nel 107 képviselő; 53 an nem voltak jelen. Ezután Deák inditványa fölállás utján nagy többséggel elfogadtatott.

** *(Fáklyás tisztelgés.)* Régóta rebesgették, hogy a pezsgő vérü fővárosi fiatalság egy része az országgyülési baloldal férfiainak tiszteletére fáklyás-menetet akar rendezni, a mit végre csütörtökön este meg is tettek. Mintegy 6—700 fáklyával a Fillinger-kávéháztól indult ki a menet, s Ghyczyt, Tiszát, Patayt, a baloldalt, Madarászt, stb. vegyest éltetve, előbb a belvárost megkerülték s azután a váczi-utczába a „Nádor“ vendéglőhöz vonulva, ott egy fiatal jogász beszédet tartott, mire a vendéglő ablakából Ghyczy, majd Tisza válaszoltak. A nagyra növekedett tömeg hangos éljenzések közt oszlott szét.

** *(A budai tanácsban)* csakugyan elővették a népszinház ügyét, s a főpolgármester inditványára bizottmányt állitottak össze, mely javaslatot készit a népszinház megnyitása végett, hogy abban állandóan magyar előadások tartathassanak.

** *(Inségügy Szegeden).* A szegedi lap arról értesül, hogy felsőbb helyen az alföldi vasuti munkák folytatására 80,000 frtnyi összeg van engedélyezve, mely természetesen inségi munkanyujtásul szolgál.

** *(Az elhunyt herczeg primás)* gyászünnepélyének alkalmából egy kimutatás jelent meg, mely szerint a boldogult, életében következő adományokat tett: templomok, egyházak, iskolák, paplakok, zárdák épitésére, javitására és alapitására adott 1,929,865 ftot, egyéb jótékony és közczélu adományai tesznek legalább is 230 ezer forintot; összes jótékony adományait tehát legalább is 2 millió százezer forintra lehet tenni.

** *(Dr. Frommhold Károly)*, az „Electrotherapie“ munka kiadója, „Az állandó galvanicus folyam stb.“ czimü munka beküldéseért a würtembergi király ő Felségétől kitüntetésül „a müvészet és tudomány arany érmét“ nyerte.

** *(Benedek táborszernagy)* nehány nap óta fővárosunkban tartózkodik. Hg. Lichtenstein magyarországi katonai parancsnok nejének temetésén jelen volt Budán, közelebb pedig Pesten pörge kalapban, szürke köpenyben s megöregedve látták az uri-utczán átmenni.

** *(A váczi-utczai korona-kávéház)* decz. 1-én ismét megnyilt, s oly fényesen és pompával van földiszitve, hogy nemcsak Pest valamennyi kávéházát mulja fölül, de a legelső ilynemü külföldi nyilvános helyekkel kiállhatja a versenyt. A tágas terem falait sötét violaszin kárpitozás boritja, boltozata fehér, izletes ezüstös czirádákkal, padlata parketirozott. Mindenütt fehér márványasztalok, földhöz erősitett talpon, sok körül megyszin bársony karosszékek, melyek bármely uriterembe is beillenének. Az előrészt kizárólag csak a kávézók és olvasók számára hagyták fenn, a hátsó részben pedig négy billiárdasztal áll. A helyiség nemcsak tágas, hanem magas is, egy helyen a dohányfüst kiszivattyuzására szelentyüvel. Mindenütt fény és kényelem. Az ablakok, ajtók üvegei minden foglalvány nélkül, szép nagy táblákból állanak. Diszes a pénztári márvány-emelvény is. Előtte, két oszlop közt, egy terracotta szobrot állitottak föl, disznövények közt. A tükrök öles nagyságuak, ezüstös keretben. E valóban diszes butorzat s az egész berendezés becsületére válik a fővárosi iparosoknak. — A kávéház uj bérlője Singer, (ki nemcsak kávéházat, hanem nevet is változtatott, mert most *Szamosinak* hivják,) minden bizonynyal régi kávéháza közönségét is állandóan megváltoztatta.

** *(Szentkirályi Mór)* a váczi-utczát egy szép nagy épülettel akarja disziteni. A korona-kávéházzal átellenben levő emeletes házát háromemeletre nagyobbittatja.

** *(A párisi kiállitási bizottság)* azon gyakorlati, élelmes gondolatra jött, hogy az elysei mezőkön Párisban a kiállitás idejére minden nemzet számára külön étkezőket állit, hol mindenki megkaphatja a maga nemzeti konyháját. A pesti borkereskedők közül e czélra Jálicsot szólitották föl, s remélhető, hogy a magyar konyhát jó magyar borral fogja ellátni.

** *(Rendőri kutatások Pesten.)* Mint a „P. L.“ értesül, egy bécsi rendőrhivatalnok a helybeli hatóság kikerülésével és tudta nélkül, több helybeli kereskedőnél házmotozást tartott. A tanács effelől a tárnoknál jelentést tett és valószinüleg az egész dolog az országgyülés elé kerül.

** *(Izsó Miklós)*, széptehetségü fiatal szobrászunk, lakását Pestről Debreczenbe tevén át, műteremét ott a czegléd-utczán (26-dik sz. a.) rendezte be.

** *(Az „Izraelita magyar egylet“)* elnökségét nehány hét előtt prágai, e napokban pedig lembergi zsidók szóliták fel, hogy az egylet alapszabályait megküldje, minthogy ők is ez egylet mintájára kivánnak társulatot alakitani. Érdekes, hogy a cseh zsidók is, kik magukat eddig a magyarországi zsidók civilisatorainak tekintették, most ezeknek nyomán ókajtanak indulni és példájukat követni.

kivül is más házokat fölvertek, ruhájokból, s más egyébb portékájokbul kifosztották), ugy vitték el rabul Vép felé emlitett Tiszt Uraimékat, melyek alá Biró Uramnak két szekeret kölletett adni, Bezerédy Urat mindazonáltal Paripán hatták kimenni, de oda ki ugyancsak kocsira ültették. Micsoda nagy rémülés, és confusiok valának a Várossi Emberek között, minden körösztin Ember elgondolhattya, mert maid senki mégh éltével sem volt szabad, mégh az utczán is félelmes volt járni, Eö kgylmek utánn csak hamar az asszonyokat is elvitték, az minthogy hallattott is, hogy Vasvárott Arestomban volnának, Bottka Ur Annyával edgyütt, ki is akkor szintén itt vala.

„Ezen casus pedig történt illyen okból, a mint maga kis Palkó referálta, hogy eö estve ide be levén Bezerédy Oberster Uramnál, tehát eötet a Loboncsághra megheskündtette volna, melyet recusálni nem mert, tartván hogy meghöleti, azon megh nem nyughatott, éjel a Bosoki Táborra kiszökött gyalogh, és az kin lévő Tiszteknek az hütnek letételét jelentette, mellyen igen meghütkösztenek, és semminek sem tartván (azonkivül már nagy Suspicio vala felőle), ugy jöttek be emlitett Tiszteknek meghfogatására Horváth István Ur, kis Palkó, Bakos, és Turi Uraimék. Regvel azért circa 6. elvivén. Délután circa 3. jövén be Horváth István Ur Vice Hadnagya, mintegy száz lóval, ki is az embereket fartatta, esküdtette, az elvitt Rabok portékájok véghett, akkor a mi találkozott, azt elvitte, megh nem elégedvén avval, másnap maga is Horváth István Uram is bejött, az is uyonnan esküdtetett, és investigálta, hol légyen megh több Partékájok, de azon Investigatio nem körösztényi, hanem török módra vitetett véghez Kis Palkó, és vele lévők által, mert az Embereket török módra megh kötöztik, vertik, taglották ect., a földhöz vertik, lábaival tapodták, hogy mondgyák meg, hol légyen Bezerédy Ur, és más rabul elvitt Tiszteknek kincsek, és portékájuk. Az nap nem csak maga Horváth István Ur ött zászlóval vala itt a városon, hanem még Imre László is visszatért, itt hált. Minemő nagy költséghire volt a szeginy városnak, ki gondolhattya minden Körösztény Ember; mégh Kis Gergely Uram is, maga népivel beakart szálloni a városba, de a Fő Strázsa mesterit némely discretioval meghelőzvén, elmentek a város mellett, ugyan maga Kis Gergely Ur bejött egy Italra, azutánn ugy ment el. Ezen casusnak alkalmatossághával nagyobb veszedelemben volt a szegény város, mint mikor a Kruczok meghszálván a várost, s meghvették és fölpörzsölték.“

Bezerédj Imre e váratlan elfogatása után fogolytársaival együtt Egerbe, innét pedig november havában Sárospatakra kisértetett, hol a szövetséges rendek gyülése az árulók ügyét azonnal, s több alkalommal tárgyalták, de mindannyiszor — a fejedelem közbenjárására, ki természettől nyert nemes indulatától, különösen pedig Bezerédjhez szitó vonzalmától ösztönöztetve a vádlottak megmentését kieszközleni ohajtotta — az itélet végeldöntése elhalasztatott, mignem Bercsényi Miklós, és Eszterházy Antal, hadtestük összes tiszti karának élénk kivánalmára, a beadott sulyos bizonyitványokra hivatkozva, az árulók mentül előbbi kivégeztetését szorgalmazták. Ily hathatós okok s tekintélyes befolyások nyomásának végre a fejedelem is engedvén, megegyezésével a sárospataki gyülés Bezerédj Imre dandárnokot, Botka Ádám őrnagygyal együtt halálra itélvén, 1708-ik évi deczember hó 18-án a megsértett hazafiság boszuló pallosa örökre megszüntette a hősférfiu tevékenységét, melynek mozgató rugóját, egy szerencsétlen pillanatában a dicsvágy s az öntés bünös ösztöne vezette. *Chernel Kálmán.*

Néhány szó „A magyar köznép babonái“ czimü czikkre.

A „Vasárnapi Ujság“ ez évi 42. stb. számaiban Molnár István ur hosszabb czikkben magyar népbabonákat, saját megjegyzéseivel együtt tesz közzé, s mint állitja, hasznos dolgot akar ezzel véghez vinni, minél fogva azokra figyelmezteti is a nép- és iskolatanitókat, más oldalról azonban — közlésével — másokat mulattatni is kiván.

Megvallom, nem egészen értem, s csak ugy sejtem M. ur közzétevésének valódi indokát, mert a nép- és iskolatanitók igen jól látják — mert nem látni képtelen dolog volna — az Ur szőlőjében a gyomot. Módokat kellett volna ajánlani a babona irtására s azokat kellőleg körvonalozni.

Fölösleges emlitenem, hogy a tudományok veteményes kertjei a népiskolák, de az is igaz, hogy itt csak az alap, a tudományok alapja vetetik meg s ha ezt az iskolán kivül is nem ápoljuk vagy elhanyagoljuk, az alap is idővel csaknem nyom nélkül eltünik. Igy van ez a babonára nézve is, feltéve azt, hogy tanitóink egészen vérökbe kivánják oltani tanitványaiknak a babona gyülöletik, de az iskolából kiállva, a babonás szülők közvetlen befolyása alatt élve, csaknem teljesen kiirtódik a gyermek kebléből a babonáktóli idegenkedés s vakon hiszi s követi is néném- s anyámasszonyék s bátyám-uramék babonáit, igen természetesen, mert azután nincs többé, ki felvilágositgassa a babonák helytelen volta felől, legfeljebb is az Isten házában hallja néha a lelkész tanitásából a babonák kárhoztatását, de az ilyen konok ellenség ellen, mint a babona, népünk között a lelkész tanitása sem tehet semmit.

De lássuk tovább. Mi az, mi leginkább hat népünkre? Nem más, mint a példa, t. i. azok példája, kik a nép vezéréül hivatvák. De vajjon azok elég erősek-e, előforduló esetekben nemcsak nem követni, de daczolni is a babona ellen?! Én a 19 ik század utófeléből tudok esetet, hogy egy népvezető marhavész alkalmával a babonás nép által készitett „uj tüzön“ szintén keresztülhajtotta jószágait! Vagy azok családjai, kiket a nép példának tekint, birnak-e oly tiszta fogalommal a babonáról, hogy azt előforduló eseteknél, ha magok restellik is megtenni, mással ne tétessék meg? Ezek után lehet-e kárhoztatni a népet azért, hogy csütörtökön s szombaton nem tartja jónak a fonást; s hogy eljegyzéskor sehogy se kiván a mestergerenda alá állni?!

A babona irtására én leginkább czélhoz vezető eszköznek látnám az olvasó-egyletek felállitását. Ez azon mód, minek hasznosságáról annyira meg vagyok győződve, miszerint bátran merem állitni, hogy a hol olvasó-egyletek felállittatnak, s lelkes vezetők ügyesen tudják abban a hasznost s mulattatót felosztani, ott nem sokára kinevetnék a babonáskodót.

Fő teendőjök volna az egylet vezetőinek, népszerü olvasmányokat, lapokat szerezni az egylet számára, mely lapok s olvasmányok czélja a nép hibáit népszerü elbeszélések által irtani. Az ilyen lapok s már eddig is megjelent népszerü kis füzetkék olvasását a nép hamar megkedvelvén öntudatlan is szivná magába a hibák gyülöletét. *)

Kiszámithatlan haszna van az olvasó-egyleteknek, s mégis oly kevés hely van, hol már eddig is megalakultak. Ennek okául egyedül azokat állithatjuk, kiknek sem kitartásuk, sem kedvök nincs az ügyhöz, sem kényelmökből egy keveset sem akarnak feláldozni, pedig hivatásuk volna a nép mivelődésén munkálódni. Mindezek pedig okai az olvasó egyletek meg nem alakulásának, kik habár semmi szorosabb összeköttetésnek is a néphez, de értelmes magyar emberek, s hivatva volnának, a népet a tökéletesbülés utján vezetni. Szóval, nem csak a jegyzőket, tanitókat s lelkészeket illetheti a közönyösség vádja, de mindazon felvilágosult magyar értelmiséget, mely képes volna a nemes ügy zászláját lobogtatni.

Ne higye senki, hogy egy kis kitartással ne lehetne ily egyletet alakitani minden magyar községben, ott t. i. hol a község lakóinak csak egy negyede tud is olvasni. De azt se állitsa senki, hogy a köznép mégmindig oly közönynyel vegye a tudást vagy nem tudást. Tudvágyó már a mi népünk, csakhogy e tudvágyát ügyesen kell felhasználni tudni.

Jó népiskola, e mellé olvasó egyletek, ezek a tényezők a nép mivelődésére.

Végül még meg kell jegyeznem, hogy ne higye senki, miként csak a magyar köznép volna ily babonás. Nézzük meg a legmüveltebb nemzeteket, és necsak a köznépet, de annak müvelt osztályát is. Nézzük csak, ama franczia ezredes vagy tábornok mit visel nyakán? Amuletet, büvös, varázserejü holmit. Nem — egy kissé finomitott — valóságos babona-e ez, nem ahhoz hasonló e, midőn népünk asszonyai zacskóba varrt zöld békát akasztanak nyakukba, hogy a hideglelés elhagyja őket!? *Csukás Elek.*

*) Tatár Péter „Rege gunyhói“ s más sárkánykigyós ponyva-füzetei azonban égetni valók. *Cs.*

Hogyan kell a vizbefultakkal bánni.

Az angol életmentő társulat (National Lifeboat Institution) egy füzetkét tett közzé s osztatott szét számos példányokban az angol tengerparti lakosság s a tengerészeti személyzet között, melyben igen czélszerünek látszó módot ajánl a mesterséges lélegzés előidézésére vizbefultaknál. A vizbeesettek száma hazánkban is, fájdalom, elég nagy évenkint, azért röviden megismertetjük ama közhasznu füzet tartalmát.

Az eljárás a következő:

A tetszhalottat arczczal le kell fektetni s melle alá egy összehajtogatott kabátot vagy más ruhát kell tenni; azután testét ovatosan oldalvást (sőt egy kissé tovább) kell forditani, s a mint ez megtörtént, gyorsan ismét előbbi helyzetébe visszaforditani. E műtét minden perczben 15-ször, tehát minden 3—4 másodperczben egyszer a legnagyobb ovatossággal s hatályossággal ismétlendő, néha-néha az oldalakat felváltva.

A mint a beteget mellére fektetjük, teste sulya kiszoritja onnan a levegőt; a mint oldalára forditjuk, megszünik a nyomás s a lég ismét benyomul a tüdőbe. Valahányszor a test mellére visszaforditjatik, mindannyiszor erős, egyenletes nyomás gyakorlandó a beteg hátára s váll lapoczkái közé, s e nyomás megszüntetendő, mielőtt a test oldalvást forditjatik. E közben egy más egyén gondos figyelemmel kisérje a főnek s az ez alá helyezett karoknak mozdulatait. A hátra gyakorolt nyomás erősbiti a kilehelést, a nyomás megszünte bevezeti a belehelést.

Ha azonban e forgatási műtét 2—3 percz alatt sikere nem vezetne, akkor a mesterséges légzés dr. Sylvester módszere szerint következő módon eszközlendő. A beteget hanyatt kell fektetni, kissé lejtősen, ugy, hogy feje magasabban legyen lábainál. A fej és a vállak alá kemény vánkost vagy összehajtogatott ruhát kell tenni. Azután a beteg nyelve kissé előrehuzandó, s legczélszerűbb ruganyos szalagot kell alkalmazni az előrehuzott nyelv és az alsó állkapocs körül, hogy igy a nyelv azon helyzetben megmaradjon. Miután a nyakról és a mellről minden akadályozó ruhát eltávolitottunk, következőleg utánozzunk a lélegzési mozgásokat. Megfogjuk a beteg karjait közvetlenül a könyök felett s felhuzzuk feje fölé s ott tartjuk felfelé kinyujtva két másodperczig. Ez által kiterjed a mellkas s levegő vonul a tüdőkbe. Azután lefelé mozgatjuk a beteg karjait s majdnem két másodperczig gyengéden melle oldalaihoz nyomjuk, mi által a lég a tüdőből kiszorittatik. Ezt minden perczben 10—15-ször ismételjük, mignem a betegnél észrevehető lélegzés mutatkozik. A mint ez beáll, azonnal meg kell szüntetni a mesterséges lélegzési mozgásokat s el kell kezdeni a törzset, karokat és lábszárakat gyapju kelmékkel, vagy lágy kefével dörzsölni, hogy ez által a test melege és a vérkeringés fokozódjék.

Ohajtandó, hogy ezen egyszerü mütéteket minél többen megjegyezzék magoknak, mert a nép, mint tudva van, a legtöbb esetben oly barbár eljárást alkalmaz, hogy a szerencsétlen vizbe esett egyén majd mindig ennek lesz áldozata. □

Egyveleg.

** *(Képviselő, kar és láb nélkül.)* A legritkább emberek egyike, kik valana a brit parlament padjain ültek, a Wexfordban megválasztott M. Kavanagh, ki kar s láb nélkül született (ezek helyett csupán nehány hüvelyk hosszu csonka rész van kezek, lábak s ujjak nélkül) s ki mindamellett is mint merész lovas, kitünő lövész, mint rajzoló, sőt mint iró is ismertté tevé magát. M. Kavanagh jelenleg 43 éves, nős s szép gyermekekből álló számos család feje. Az irás és rajzolásnál szájába veszi a tollat s csonka karjával vezeti, miben bámulatra méltó ügyességet fejt ki. Lóháton kosárforma nyeregben ül s meglepő könnyüséggel igazgatja a lovat.

** *(Jeruzsálem népessége.)* Jeruzsálem népessége 20,400 lélekre rug, következő csoportulatok szerint: lakik benne 7738 zsidó, 7599 mahumedán, 2700 görög, 1270 római-katholikus, 568 örmény, 268 protestáns, 80 abyssiniai.

** *(Különös vasuti baleset.)* Magdeburgból oly vasuti szerencsétlenségről irnak, milyen ekkorig nem fordult elő. Nov. 16. és 17-dike közti éjjel a Berlinből érkező gyorsvonat roppant viharban haladt tova. Egyszerre mennydörgésszerü ropogás, villámszerü czikázás, erős roppanás történt, s a vonat megállt. A vihar ugy a vonat előtt mint utána egész sor távirdai póznákat leteritett, ugy hogy a vonat se előre, se hátra mozdulni nem birt. Három hosszu óráig vártak a megfélemlett utasok a fölszabadulásra. Végre a vonat ismét megindult hátrafelé s a legközelebb fekvő állomásra visszatért. Mintegy 400 távirdai pózna volt leteritve az uton.

Izsó Miklós

iród

Zoltai Lajos: A Csokonai-szobor és Izsó Miklós. Háládatlan volt-e a debreceni Emlékkert Társulat Izsó iránt? Debrecen. pol. napilap. 1931. okt. 11, 18, 25, nov. 2. szám

M. E. Ny.

Izsó Miklós

erőd
2

Vayer Széchenyi
ism. Egymása.

67. l.

Philippine szigetcsoport VIII.177.

Izsó Miklós

ivod
z

Hekler Budapest

99.1

Izsó Miklós

wód
z
Michel 1007,

Meppel

Frankfurt VIII. 117.

Izsó Miklós

szód

Mátrnemzmuzkosz

80 l.

ARÚSNŐK TRIESZT VIDÉKÉN.

Izsó Miklós

vód

Genthon István

A magyar szobrászat

utja – Szintéris II.

A Szent-György-Czéh Magyar Am

vonatkozó mindennemű felvilágosítást

(VIII., Múzeum-körút

HIVÁS

Magyar Tud. Egyesületbe.

z egylet pénztárába egyszer s
) koronát fizet (ha ez összeget
etni, a teljes befizetésig 5%-os
zetni); *rendes tag* az, aki kö-
át 10 kor. évi tagdijat fizetni.
ag a következő kedvezménye-

egyesület összes kiadványait,
nű népszerű tudományos havi
őfizetési díja nemtagok részére
ely immár 11-dik évfolyamába
örangú munkásainak tollából és
g közöl czikkeket s gazdagon

hat utalványhoz van joga, me-

Izsó Miklós

Ivod

Keleti 1893

461. l. hüppel

462. l.

463. l.

Izsó Miklós

wód

Olaylacamp

15. l.

NYOMTA

Nagyméltóságu
Méltóságos
Nagyságos

MŰEMLÉKEK O

K.

Hivatalból
dij átalányozva

Á. 4—58. Megrendelve 1

Tzsó Miklós

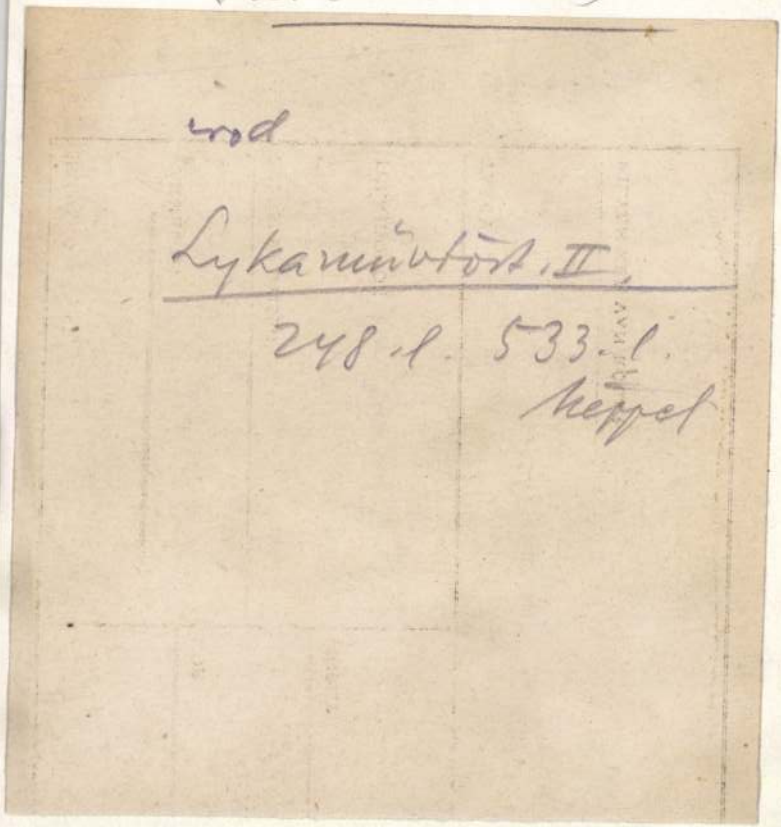

Ercole Drei : *Lia.*

Izsó Miklós

wód

Pekárszobr

18, 19. l. 22, 23. l.

(Keppel)

Izsó M.

wod

A PÁRISI NEMZETKÖZI IPARMŰVÉSZE

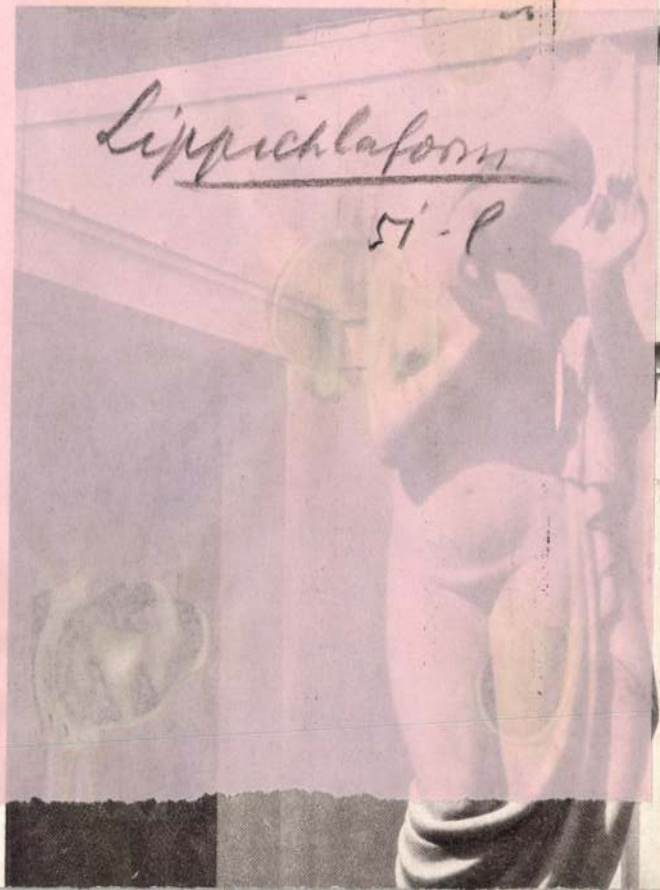

Lippichlaform

51-l

ETKÖZI IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

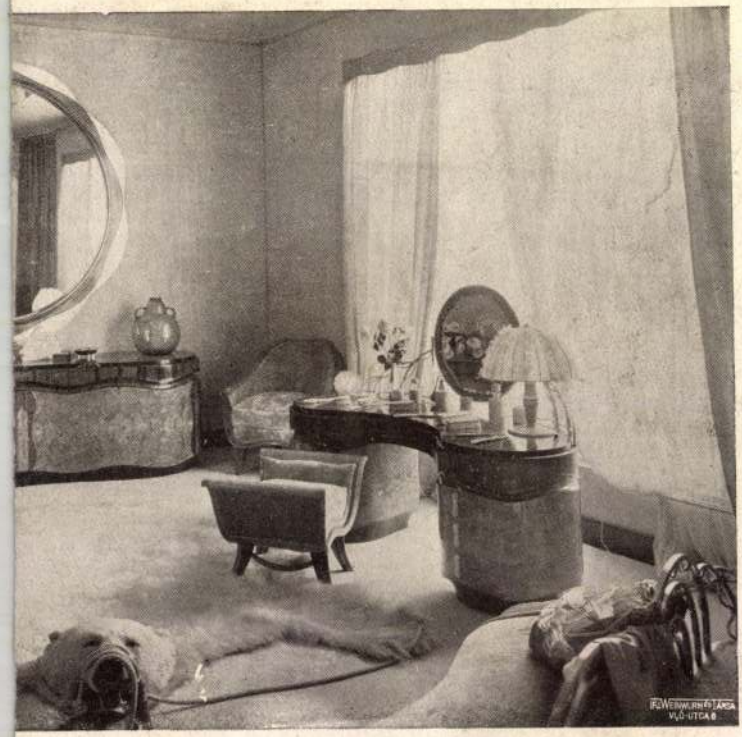

Izsó Miklós

vrod

Pétermagyarv.

Verecke V. 78. l.

(Keppel)

83. l.

Vasárnap **6** lda	4	Zakariás **Görög kat.** Mihály **Görög keleti** Augusztus 24 Eutik
Hétfő **7** Kassai vtk.		**Protestáns** Regina **Görög kat.** Szocont **Görög keleti** Augusztus 25 Bertalan aps.
Kedd **8** Kis B. A.		**Protestáns** Mária **Görög kat.** Kisasszony **Görög keleti** Augusztus 26 Adrián
Szerda **9** Kláv. Sz. Péter	3	**Protestáns** Ádám **Görög kat.** Szeverián **Görög keleti** Augusztus 27 Libér
Csütörtök **10** Tol. Miklós	● Ujhold 16 ó. 53 p.	**Protestáns** Erik **Görög kat.** Menodóra **Görög keleti** Augusztus 28 Mózes rem.
Péntek **11** Prot., Jácint		**Protestáns** Teodóra **Görög kat.** Teodóra **Görög keleti** Augusztus 29 Iván fejv.
Szombat **12** Mária neve	Nap kelte 5 ó. 32 p. — Nyugta 18 ó. 20 p.	**Protestáns** Guidó **Görög kat.** Antonóm **Görög keleti** Augusztus 30 Sándor pk.
	37. hét 1942 **SZEPTEMBER** 30 nap	

Izsó Miklós

Csokonai debreceni szobra.

Kepe repr.

Magy Verecke

IV. 228. l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Jzsó Miklós

1831 - 1875

l. Vayer Szécsényi

101. l. 111. l.

2.

Izsó Miklós

l.

Petrélet

25, 33. 95. ku

ll.

99, 129. l.

Szabó Miklós

l. Szabó Művészetről

302–319, 323, 325,
327, 341. l.

XIXXX

Izsó Miklós

lásd

Csokonai Szobor-Emlék

Debrecen 1871.

Könyvtáramban

Csertő, ref.

~~4~~ 55

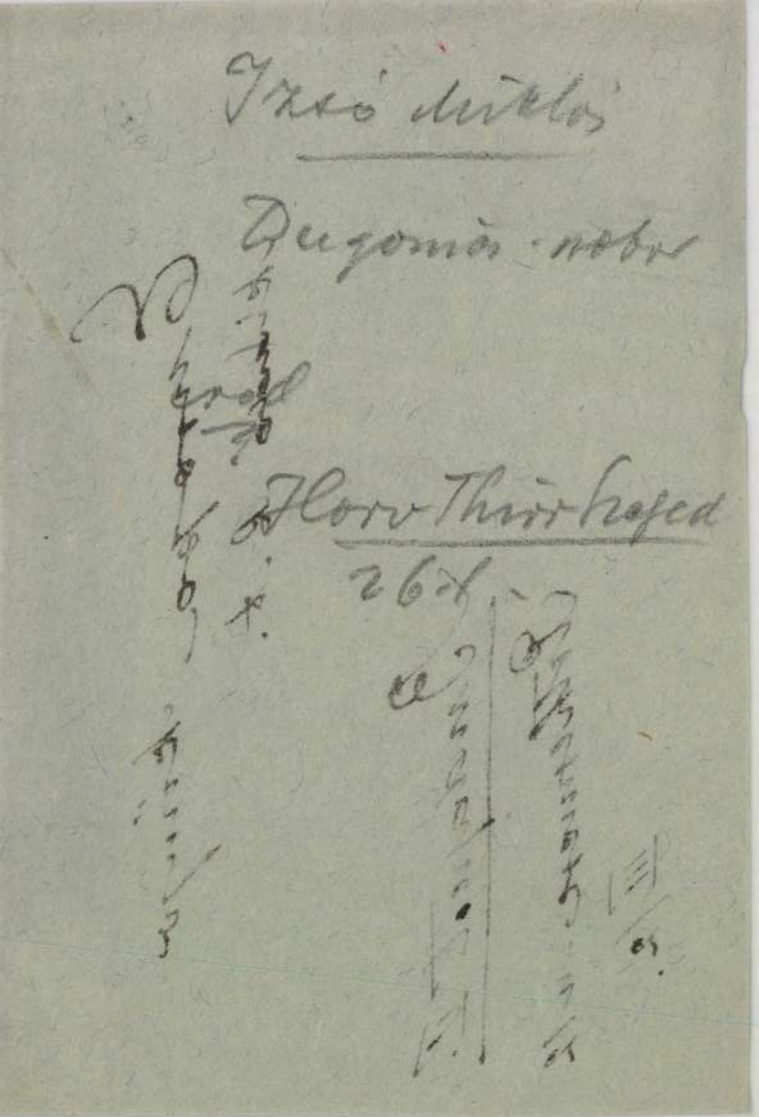

Europa könyv
kiadó R. t.

Budapest V.
Rothermere-u 12
III/2.

Iszó Miklós

plakettje Berán Lajostól, egyebekkört kiállítva.

Kunsth. ~~[illegible]~~ Mus.

Ung. Medaillen

1934.

ÍRÁS ÉS LÉLEK

„Népi misztikusok"

Irta: Parajdi Incze Lajos

Így mondta valaki a napokban: „népi misztikusok". És kissé felülről, a magasból leereszkedően legyintett hozzá. Bántó aláértékelés szisszent a szóban és látókörszűkítés vádja bujkált a hanyag kézmozdulatban, s mintha a mindentudó bölcs szemöldökrándításával kérdezte volna: kinek kellenek ma ezek a népiek?

A népiségmozgalom kétségtelenül izgalmas szellemi tünet. Egy bomladozó rend ébereinek új helykeresése termeli ki. Amikor az ó vakolat repedezik és bomladozik a társadalom falán, a vigyázók a nagyobb szerepre érett, több levegőre vágyó társadalmi rétegek elhasználatlan, friss tartalékerejében és meg nem kopott hitében keresnek új ragasztóanyagot a tatarozáshoz. Nálunk ennél sokkal többről van szó. A népiség kérdése nem úgy jelentkezik a magyar szellemi ember előtt, hogy a biztonságérzetükben megrendített társadalmi középrétegek titkolhatatlan lelki szorongással nyúltak volna a mélységbe, bizakodással érezni ott a kiapadhatatlan nyers erőt. Nálunk a magasabb életszintre, mondjuk: „polgári" életvitelre áhító paraszti mélyrétegek egyszerre felfortyogtak alulról s kiöntéseik sisteregve csaptak be politikába, művészetbe, írásba.

Sajátos balszerencsénknek kell tartanunk azt a körülményt, hogy sorskérdéseink néha fordított sorrendben mennek át az érési folyamaton. A népiség kérdése, például, lehetett volna társadalomszervezési kérdés is, a haladó nemzetpolitikának is adhatott volna értékes indításokat. E helyett első sorban a magyarság szellemi lelkiismeretében, az irodalomban jelentkezett s ott hosszú időre meg is feneklett. Minden egyéb lett belőle, csupán az nem, aminek haladéktalanul lennie kellet volna. A politikában világnézeti kérdés lett, a közgazdaságban használhatetlen érveket csavartak belőle, a művészetben megzavarta egyesek tájékozódóképességét, egész szellemi életünk megremegett belé, a gyenge hajtású magyarságtudományban lelki alkatunk faji jellegünk keresőinek okozott gondot. Szerte a magyar életben mindenütt foglalkoztak vele: némelyütt részletekben oldozgatták a kérdést, másutt az erek eltömésén buzgolkodtak. Éppen csak úgy nem kezelték a kérdést, ahogy kellett volna: a magyar nemzetpolitika egyetemes nézőpontjai szerint, a magyarság népesedési, művelődési és gazdaságpolitikájának örök törvényei szerint.

Mi lehetett így a népiségmozgalomból? Néhány „tétel", amelyen kiválóan el lehet vitázgatni, néhány nagyszerű kezdeményezés, amelyet élvezettel szét lehet marcangolni, néhány nagy emberi példa, amelyet itt-ott oldalvágásokkal meg lehet karcolgatni. A kérdést egyébként majdnem az egész vonalon visszaverték az irodalomba, könyvbe fojtották a nagy kiáltást. A magyar író ismét csupán élharcosa, egy szál kardra maradt vitéze lehetett egy kérdésnek, amelyben inkább a lelkiismeretes, megfontolt bíráló és irányító szerepe illette volna meg. S ha ma nem számít túlságos merészségnek „népi misztikusokról" beszélni és szektánsok rövidlátásával gyanusítani a népiségmozgalom íróit, ez egyik félre sem hízelgő, mert semmivel sem jelent többet, minthogy a kívül állók nem értették meg a harc lényegét, a zátonyra farolt hajó legénysége pedig célt keres dühének. A népi gondolatból nem irodalmi iránynak kellett volna kivirágzania és politikai szófüzérekké köznapiasodnia; egy egész nemzet megváltásának lehetősége hever ma is benne.

Kinek misztikusok a népi írók? E kérdés egy kattanással felnyitja a magyar gondolkozás válságának és a magyar életérzés elbizonytalanodásának rejtélyét. Kik fülelnek értetlenül, mint valamely holt nyelvre, a magyar nép szavára, a magyar parasztság, munkásság és kisiparosság életigenlésére? Mennyire tiszta a hang és milyen egyenes a szándék, amikor a magyar paraszti rétegek földtelenjei földért nyujtják a kezüket, pedig nálunk már rég csevegnek a paraszti létforma csődjéről, a munkás és kisiparos a polgári életrendbe akar benyomulni, pedig némely bölcsek azt is „elintézték". E válasz külön fejezet lehetne a társadalmi középrétegek kettéhasadt gondolkozásának és meghasonlott életérzésének siralmas énekében. Előbb meg akarunk mindenkit győzni a magunk igazának, noha a tettek és eredmények kellenek igazoljanak bennünket. Egészen pontosan: létkívánásunk mélyről feltört hangja rosszul csendül bizonyos szívekben. Talán Veres Péter ragadta meg legszorosabban a „népi misztikusok" kérdését, amikor legutóbb Sinka István költészetéről szólva azt írta, hogy az neki és a vele rokonélményű magyar embernek egyszerű, világos és természetes. A társadalmi középrétegek azonban, miközben európai divatcikkek után kapkodtak, kihullatták kezükből azt a magyar jelképrendszert, amely a népiségben foglalt szellemi javak szépségének kiértékeléséhez szükséges.

Lám, a kérdés máris két vonalon jelentkezik: felszabadítani a népet, hogy élje a maga életét, ne csak egy vezetőszerepre begyakorolt középréteg tárolt tartaléka maradjon, de ugyanakkor magyar ábécét adni a középrétegek kezébe, hogy az életformaváltáskor ne kényszerítsék a feltörő rétegeket lelki alkatuk és jelképrendszerük lecserélésére is. Aligha nem Cs. Szabó Lászlónak lesz igaza: egyik utóbbi rövid írásában a népiségmozgalom és a „polgári írás" kiegyenlítődésében sok lekötött erő felszabadulását és alkotókedvünk megsodszorozódását látja. Le kell csipkedni a népi irodalom karmait, hogy más is férjen meg mellette. Minden magyar gondolatnak, minden féltve ejtett szónak és minden gonddal leírt jószándéknak van létjoga. Egy embernek csak egy élete, egy élménye, egy meggyőződése, egy hite van, tehát csak egyféle mondanivalója lehet. De azt mondja el. Szükség van rá. Ám tudja meg, hogy — akár ha elsőhegedűs is — mellette még vannak a zenekarban s azok sem szektánsok, nem szellemi tévelygők, nem misztikusok, csak más hangszeren játszanak, mást sírnak és dörögnek el, de az mind kell a hangversenyhez.

Ne legyen többé „népi misztikus irodalom", a polgári irodalmat se kelljen ezután idézőjelbe tenni. Az irodalom legyen a tág magyar szemhatár, sok írástudó figyelőhelye. Az irodalom a nemzet pásztortüze. Lobogjon hát sokszínű lánggal, világítson mindenkinek. Az egyetemes magyar önismeretre törekvő szellemiség ötvözze egybe életük valamennyi nemesfémét.

Nagy Jenő:

Sárkányfogak között

(Regény. Erdélyi Szépmíves Céh kiadása.)

A fiatalon feltünt, ízes elbeszélő első regénye a történelmi Erdélybe vezet, amikor a keleti országrészek a török hatalom lándzsái elé és a Báthoriak sárkányfogai közé kerültek. A háttérben egy országtöredék vívódik az életért, elől a Báthoriak tülekednek a fejedelmi székért, s ebben a cselvető kavargásban, patacsattogásban sokszor rátaposnak a vitéz székely hadnagy és a rutén papi leány között szövődött finom szálakra. Seregek vonulnak, fegyverek csörrennek, sorsok dőlnek el, de az olvasó egyforma mohósággal várja: mi lesz az országgal, mi a Báthoriakkal, mi a szerelmesekkel?

A fiatal szerző elég szerencsésen megbirkózott a meseszövés nehézségeivel. Története a jó felépítés következtében szakadatlanul sodróbb, izgalmasabb lesz, dagad és hömpölyög, s csupán a helyes arányérzék emel gátat neki. Nagy Jenő tolla elég erős és elég színes a kor ízző indulatainak és káprázatos pompájának felidézésére. A történelmi erők közvetlen közelben suhognak el nemzetségek és emberek sorsa előttünk alakul ki.

Ha egy-két kedves naivság nem csúszott volna belé, talán nem is éreznők a szerzőben a kezdő írót. Például: a ruthén pap és leánya otthon magyarul vitázik s így a váratlanul megjelenő székely hadnagy egyszerűen belékap az utolsó szóba; vagy: Krisztierna, Báthori Zsigmond újdonsült német felesége, természetszerűen csak a dallamát érti a magyar nászéneknek, a szavait nem, mégis két oldallal hátrább beleszól Zsigmond és Bocskai tanácskozásába, sőt a menyasszonytánc közben magyar gyermekdalocskát dúdol.

Egészében véve azonban ez a könyv elárulja az író íráskészségét és történetszerkesztés képességét. Egy jó mesemondó és jó ábrázoló jelentkezett, helyes életlátással és bő emberismerettel feltarisznyázva.

(P.)

Vezuvtól a Dunapartig

(Clementis Ervin regénye)

Egy mai ember keresi az élet értelmét országokon át, végül élményekben gazdag és lendületes tevékenység után visszatér Budapestre.

Szenvedéllyel, szerelmekkel fűtött regény és a cselekmény mögött a mai eseményeket megelőző morajlás hallatszik. A regény főszereplője az új embertípus mohóságával rohan neki az életnek és sok kalandon, vajudáson át találja meg az otthonban annak igazi értelmét. Gyönyörű olasz tájakon, patinás városokon vezet végig az író, a légkör feszült, gazdag és színes. Alakjai valószerűek, életteljesek, stílusa lendületes.

Határkő

Segesdy László verses kötete a csapongó, önmagát kereső költő megnyilatkozása, melyben — a helyenként felcsillanó szépségek ellenére — megvannak azok a hibák, melyek általában jellemzik a költő írásait. Egyszerre szeretne lenni vésztsikoltó sziréna és halkszavú mesélő, győző és legyőzött, életet követelő ifjú és élettől csömörlött aggastyán. Ez a sokarcúság ártalmára van a kötetnek, mert versei úgy sorakoznak egymás mellé, mint egymásnak teljesen idegenek és az olvasó sem tudja megállapítani, melyik áll igazán közel az íróhoz, melyikben adta önmagát.

A közel kétszázötven oldalas kötetben találunk néhány hangulatos megrajzolást, ezek között legelső helyen áll a Levél a Tabánról című kedves történet. Az az érzésünk, ez a vers van hivatva kárpótolni az olvasót az előforduló hibákért és ez áll legközelebb a szerző lelkéhez is.

Nagy kár, hogy a legtöbb helyen szépen és könnyedén pergő rímeket néhol az erőszakoltság váltja fel, amin joggal csodálkozik a Segesdy költészetét ismerő olvasó. Hogy csak egyet említsünk, a Csókolj című vers második két sora így hangzik:

Az én keblemen nőjj az égbe,
Te örökvétkű buja, szép, te.

Lehet, hogy a költő valóban határkőnek szánta ezt a kötetet és utána, levetkőzve ezerarcúságát, eljön a kiegyensúlyozott, nyugalmas munka korszaka, melyben találkozhatunk azzal a Segesdyvel, kit néhány kimagasló írásából már volt alkalmunk megismerni.

Az Ország 1943 júl. 17.

MAGYAR SZELLEM-MAGY

A Széchenyi-szobor titka

A magyar főváros emlékszobrairól már sokat írtak és sokféle szempontból méltatták vagy bírálták el azokat. Egy szempontból azonban még behatóan senki sem foglalkozott a nemzeti nagyaink emlékét megörökítő alkotásokkal. Sehol sem olvashattunk eddig részletes beszámolót arról, hogy Budapestnek melyek azok az emlékművei, dísz-szobrai vagy domborművei, amelyeket zsidó művészek készítettek. Pedig nem érdektelen, ha ebből a szemszögből is vizsgálat tárgyává tesszük a főváros szobrait, mert annak ellenére, hogy a faji szempont általában távol áll az esztétikától, mégis a zsidóság esetében döntő esztétikai tényezővé válik. *Kevés faj van ugyanis, amelyből annyira hiányoznék az önálló művészi alkotókészség, mint a zsidóságból.* Többezeréves létezése óta még egyetlen zseniális képzőművészt sem tudott kitermelni magából. Az a pár név, amely az idő rostáján fentmaradt, csak megerősíti a fenti megállapítást. Ezek a művészek hozzáidomultak az eredeti művészi alkotásra alkalmas népek szellemiségéhez és nem abban voltak nagyok, hogy a maguk faji adottságait tudták művészi formába önteni, hanem éppen ellenkezően, azzal váltak ki, hogy azt el tudták nyomni önmagukban. A *zsidóságból hányzik az önálló művészi teremtés adottsága.* Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az utolsó félszázad művészetének története, amikoris a zsidóság önmagát igyekezett a modern „izmusokban" kifejezni, akkor nem új művészetet, hanem csak új művészeti divatot tudott teremteni, amelynek főjellemvonása a *destruktivizmus volt.*

Az esztétikai szemponton túl azonban már csak azért is érdemes a zsidófajiság szempontjából emlékműveinkkel foglalkozni, mert többek között feleletet kapunk arra, hogy miért nem tud annyi emlékművünk a magyarság szívéig hatolni és miért érezzük őket távolállóknak tőlünk. Vagy talán van olyan magyar, aki az Akadémia előtt álló *Széchenyi szobrában* a „legnagyobb magyar" szimbolumát látná? Minden bizonnyal nem. Ez az idegenkedés nem indokolható csak azzal, hogy a szobor művészileg gyenge.

Vannak nekünk kevésbé sikerült emlékműveink, amelyek mégis belevésődtek a nemzet lelkébe és nemes jelképként öröklődnek nemzedékről nemzedékre. *A Széchenyi-szoborral szembeni idegenkedés inkább azzal magyarázható, hogy nem a magyar faj egyik képviselője, hanem egy külföldön több mint harminc évig élt magyarszármazású zsidó művész, Engel József készítette.* A szobrot azonban nemcsak mi, hanem a korabeli emberek is idegennek érezték. *A Vasárnapi Ujság 1868 július 12-én azt írja, hogy „a Széchenyi-szobor ügye eldőlt, az eredeti terv gipszmintájának elkészítésével Engel József szobrász bizatott meg. A hosszas tanácskozástól más eredményt vártunk volna. Az eredmény meg fogja mutatni, hogy kevésszámú emlékműveink száma csak egy csekély becsüvel szaporodott".* A cikkírót, aki a magyarérzésű közvélemény felfogását tolmácsolta, a múló idő is igazolta. Valóban, a Széchenyi-szobor emlékműveink közül egyik legjelentéktelenebb és még az sem tudja feledtetni velünk, hogy a legnagyobb magyart ábrázolja. *Ez a klasszicisztikus szobor bronzba merevedett tiltakozás a művészi haladás és a nemzeti lelkület ellen.* Az akkori közvélemény helyesen bíráskodott, amikor a nagy összeköttetéseket nélkülöző, de viszont izig-vérig magyar szobrásznak, *Izsó Miklósnak* akarta a nagyszabású megbizatást adatni. Nemcsak a laikus magyaroknak volt rossz véleményük a szoborról, amely olyan, mint egy „zsidó házaló", hanem a

A jó Széchenyi-szobor, melyet sohasem készítettek el...

bíráló-bizottság művésztagjainak is. *Az építész Hild József, a festő Barabás Miklós és Thán Mór, hogy csak a legnevezetesebbeket említsük, a minták közül egyiket sem találta megfelelőnek és ezért kivitelre egyiket sem ajánlhatta.*

A „bizottmány azonban erkölcsi kényszerűségből" mégis a zsidó Engelnek ítélte oda a díjat Izsóval szemben. A szobor a botrányok sorozatát váltotta ki. Engel annyira nem volt képes ilyen hatalmas emlékművet kivitelezni, hogy amikor az már csaknem elkészült, a vasváz helytelen megszerkesztése miatt ledőlt és ezért újra kellett mintázni az egész szobrot. Később pedig az öntésnél keletkezett baj, mert annak ellenére, hogy *Engel 145.000 forintot kért a munkáért, rossz gipszet használt és így nem volt bronzba önthető. A közönség a sajtó útján intézett támadást ezekért a nyilvánvaló hibákért, mire a szoborbizottság szégyenszemre külföldi szakértőket hozatott, hogy technikai és művészi tanácsokkal segítsék a nagyot akaró, de kisképességű Engel munkáját.* Először Wolf Albert berlini szobrász, később pedig Zumbusch és Kundmann bécsi professzorok bábáskodtak a nehezen születő emlékműnél. *A külföldi élclapok és folyóiratok, különösen az osztrákok ügyesen kihasználták ezt az esetet a magyar művészet tehetetlenségének a bizonyítására.*

Húszéves keserves vajúdás után végre 1880-ban elkészült a Széchenyi-szobor, amelyet az első nagyszabású emléknek szánták a nemzet számára. Ennek az emlékműnek a történetéhez tartozik az is, hogy a méltatlanul mellőzött Izsó Miklós pályája kettétört és az önérzetében mélyen megsebzett művész nem volt képes azzá fejlődni, amire nagy adottságai predesztinálták.

Engelnek szerencsétlen szereplése hosszú időre háttérbe szorította a törtető zsidó művészeket. A század vége felé azonban, amikor a zsidóság kivívta a politikai egyenjogúságot és a szabadkőművesség gyökeret eresztett, egymásután szorítják háttérbe a zsidó művészek a magyarokat. Mindenütt, ahol nagy pénzeket lehet keresni, ott találjuk őket. Összeköttetéseik révén kiváló tehetségeknek kiáltották ki magukat és a sajtó segítségével az első vonalakba tolták fel magukat. Van benne valami szörnyű ellentmondás, hogy ebben az időben a fővárosban és a vidéken is számos nemzeti hőst, nagy magyart zsidó művészek mintáztak meg.

Vagy talán nincs abban ellentmondás, hogy *a szózat nagy költőjének, Vörösmarty Mihálynak három zsidó művész, névszerint Kallós (Klein) Ede, Telcs Ede és az építészi rész tervezője Márkus Géza készítették el az emlékművét?* Roppant érdekes lapozni a szoborbizottság jegyzőkönyveiben. Megtudjuk belőle, hogy *a 38 pályázó közül már a második „futamban" csak hatan szerepeltek. Közülük öt zsidó és Tóth István személyében egy magyar.* Mivel magyarázható a zsidó művészeknek ez a hatalmas előretörése? Semmi esetre sem a tehetséggel, hanem másutt kell keressük a kézenfekvő okot. Véletlen talán, hogy *Margó* (Morgenstein) Ede 1900 óta a Demokrata szabadkőműves páholy tagja volt, hogy *Ligeti Miklós* (Lőwi Móric) 1898 óta a Galilei páholyban, *Róna* (Rozner) *József* 1888 óta az Eötvös páholyban, *Kallós* (Klein) *Ede* 1899 óta a Deák Ferenc-páholyban vakolt és *Telcs Ede* a Petőfi-páholy egyik alapítója volt? Ezzel szemben Tóth István legfeljebb a tehetségére támaszkodhatott és nem az összeköttetéseire.

A szűkebb pályázatot *Kallós (Klein) Ede nyerte meg, de ugyanakkor bejelentette, hogy az ötödik díj nyertesével, Telcs Edével kívánja együtt készíteni a szobrot, mert építészük (Márkus Géza szintén zsidó és még hozzá Márkus Miksának a Magyar Hirlap mindenható felelős szerkesztőjének a testvére) és elgondolásuk közös.* Az az elgondolásuk mindenesetre közös volt, hogy ha bármelyikük nyeri is a nagyösszegű pályázatot, a másikat nem hagyja ki a kereseti lehetőségekből!

Igy történt azután, hogy egyik legnagyobb magyar költőnknek a fővárosban három idegen fajú művész állított közepes művészi értékű emlékművet, amelynek gyüjtéséhez a gazdagok mellett még egy koldus is hozzájárult, akit úgy megihletett az a gondolat, hogy a „Szózat" költőjének szobra lesz, hogy „könnyező szemekkel indította útnak összes családi örökségét, egyetlen Máriás huszasát".

Balás-Piri László

MAGYAR SZOBRÁSZAT

(MAGYAR MŰVÉSZET II.)*

II

Ady Endrének.

A szobrászat a múlt század elején korántsem volt olyan kedvező helyzetben, mint az építészet. Emez a művészi mellett első sorban gyakorlati szükségletet elégített ki, amely eleven erővel lépett föl a hirtelen nekilendülő fővárosban, amaz, tisztán művészi szükség kielégítője, meg sem is igen születhetett a kellő szellemi környezet híjján. A teljesen német, izig-vérig nyárspolgári és a praktikuson túl a művészetben luxust látó Pest-Budán a szobrászatnak más feladat ailg juthatott, mint a síma épületek falsikját némi domborművekkel változatossá és díszessé tenni. (A java ma már a Fővárosi Múzeumban.) Német nyelvű és német szellemű mesteremberek feleltek meg ennek a szerény feladatnak, gyakran sok alaposságot, derekasságot és izlést sugárzó technikai kézséggel, de természetesen a szabad művészi alkotás küldetésszerű megnyilatkozása és eredetisége nélkül. A díszítő szobrászatnak a műhelyekben megőrzött kitünő hagyományaiból, e keresztül-kasul megművelt és megállapodott talajból, melynek termő ösztöne csak a divat évszakainak járása szerint érzett föl más-más árnyalatu virágzásra, a momumentális szobrászatnak simulékony folyondárok ornamentális zig-zagján és gondosan nyírott kerti berkek díszcsokrán túlérő, szabadon föltörő sudara ki sem sarjadhatott.

Idegenből plántálta be, hogy azután martirja legyen, Ferenczy István. Ő már egészen más szellemű ember, mint a hazai kőfaragók és gipsz-formálók, noha művészi képességével még ő is közéjük tartozik, eredményeivel nem is mindig éri el őket. A különbség a lelkületben és a szándékban van. Ferenczy már annak az új magyar nemzedéknek képzőművészeti képviselője, mely az irodalomban Kazinczy körül csoportosulva annyi idő múltán újra fölveti a magyar művelődés problémáját és megoldásáért küzködik. Ezt a kőfaragót ugyanaz a lélek hajtja, mint a nagy műveltségű írókat, és az övékkel rokonszellemű szándéka, kőfaragó társaival szemben új igényű törekvése, a nagy nemzeti problémára való rábukkanása teszi alakját ma is olyan tiszteletre méltóvá. Találóan nevezték el (Meller) a magyar művészi öntudat — nem a magyar szobrászat — megalapítójának. Mert szobrászata se nemzetibb, se magyarabb, mint a nemzet lelkétől idegen kortársaié, se művészibb a szó abszolut értelmében. De amit akart és a miért küzdött, agitált és szenvedett, attól először ébredt magára a magyar öntudat a képzőművészet terén a múlt század folyamán. Hogy egyáltalán van művészet, hogy a művészet érték, mely nélkül a nemzet élete barbár és tökéletlen, azt jórészt tőle tudta meg először a magyar társadalom tekintélyes része. Egész működésén végigvonul az agitatórius jelleg. Nem annyira művészi föladatokból indul ki, amelyekre képességei eleve elrendelik az embert, mint abból a szándékból, hogy a haza nagyjainak képét megörökítse, példaként a

* Az előzmények a március 16-i és április 16-i számban.

nemzet elé állítsa s egyúttal a szobrászat létjogosultságát igazolja a magyarság előtt. Amilyen nemeslelkű szándék, amilyen élénk volt rá a visszhang és hatása termékenyítő a nemzet lelkére általában, oly óhatlanul tragikus a kellő művészi készség és kritika híjján. Művészi öntudat ébresztgetése, a haza nagyjainak arcképei, a történelmet illusztráló domborművek — hagyján, de a nagy vállalkozásba, amelybe utána még mindenki belebukott, sőt beleveszett csaknem az egész magyar szobrászat, a monumentális emlékműbe — hogy ne bukott volna bele Ferenczy? Ő plántálta be, ő az első a sorban, de azzal, hogy a Mátyás-szobor elvágódott, mindjárt azt is megmutatta, mi az ilyenfajta monumentális emlékműnek a sorsa. Amit szeretett volna, nemzeti szobrászatot teremteni, nem adatott meg neki, de életének a nemzeti kulturális hatás mellett maradt még egy nagy tanulsága: a köztérre állítandó emlékműnek, ahogy a múlt század során művelték, lehetetlen volta. Mint valami rettenetes memento áll ott a magyar szobrászat pályájának elején az a Mátyás-szobor s az a vezeklés, melylyel alkotója expiálta azt, hogy ilyen alakban plántálta át a monumentális szobrászatot. Ő, az egyén, ártatlan, amikor az egész századnak bűnébe esik, mindenesetre ártatlanabb, mint ügyesebb utódai, akiknél még a Ferenczy nemes lelkesedése és szandéka is hiányzik. Neki életébe került a negatív tanulság, de martiromságával nem válthatta meg a magyar szobrászatot a kárhozattól: ennek a magyar Messiásnak áldozata is foganatlan maradt. (Mert megmagyarázták a Mátyás-szobor balsikerét mindenféle másodlagos, technikai okokkal — hogy így meg úgy, Ferenczynek nem volt elegendő mesterségbeli készültsége ilyen nagy vállalkozásra — és folytatták a próbálkozást, ahol ő elhagyta. Pedig az öntés közben elvetélt Mátyás-szobor esete mélyen szimbolikus. A szobrászatnak, mely művészet akar lenni, nem történeti arcképcsarnok, elemi tiltakozása nyilatkozik meg benne — már akkor! — a legbelsőbb mivoltán elkövetett erőszak és hamisítás ellen. A tektonikus szellem híjján levő és megfelelő architektonikus keret nélkül akárhova akárhogyan felállított, művészi gondolatot moccani sem engedő, politikai célokat szolgáló vagy társadalmi hiúságot és kulturális snobizmust legyezgető emlékműnek eszeveszett kultusza megállította a szobrászat legfőbb ágának, a monumentalisnak a fejlődését azon a ponton, ahol Ferenczy hagyta: akik Ferenczy után ilyen emlékművek készítésére vállalkoztak, ugyanarra a lehetetlenségre vállalkoztak, mint ő, a különbség köztük csak az, hogy Ferenczynek még az öntés sem sikerült, nekik pedig már módjukban van műveiket kiöntetni, Ferenczy nem tudta fölállítani szobrát, a maiak igen a magokét — ha ez haladás, ennyi és nem több, fejlődés, legalább művészi, nem volt ezen az úton, egyszerűen azért, mert nem lehetett, mert ennek az egész útnak semmi köze a művészethez. A lényeges dologban egyaránt megbuknak: a maiak nagyobb tudással, több elpazarolt értékkel a részletekben és nagyobb raffineriával, tehát nagyobbat buknak és jobban megérdemlik. Ha a mai «monumentális» szobrász a maga rutinjának és technikai eszközeinek tudatában fölénnyel legyint a szegény, kezdetleges jó Ferenczy Istvánra, nem is sejti, mily akaratlanúl találóan ítél önmagán. Mint, ha a mai hazafias drámák írója azt hinné, túlszárnyalta Kisfaludy Károlyt csak azért, mert annak a darabjaiban a kellékes görög tűzzel csapta azt a spektakulumot, amit az övéiben már villanynyal produkál.)

Ferenczy idegen palántája tehát nem válhatott a magyar szobrászatnak majdan sudárba szökő csemetejévé, már a csirája pervertált volt s amikor nekilombosodott, lett belőle a nemtudásnak és a halálnak buján tenyésző fája, mely hogy milyen gyümölcsöket termett, majd látni fogjuk. Abban ami az ő kezdeményezése után folytatódott és «fejlődött», borzasztóan kifejlődött, a monumentális emlékmű a szobrászatban, semmi köszönet: az se nem szobrászat, se nemzeti. De egész művészi irányzata, vagy ha úgy tetszik, stilusa, az ő klasszicizmusa, az elmulásra volt kárhoztatva, nem jövendő élettel való áldott terhességre kiszemelve, nem arra, hogy kezdete lehessen a kezdődő magyar szobrászatnak. Az ő klasszicizmusa, melyet Canova és Thorwaldsen amúgy is másodkézből való művészetéből közvetlenül szűrt ugyan le és mégis mintha tíz kézen keresztül jutott volna hozzá, halavány színével, zamatja vesztetten, tőkét sose látva, ez a se víz, se bor maga sem forrt és pezsgett már. Nem kezdet, de vég! Ide mi hozzánk, akkori barbárokhoz, be lehetett hozni, hiszen a nyugati kultura fénye csillogott rajta, meg is mámorosodhattunk tőle, akik még bort akkor nem izleltünk, a görögöket juttatta eszünkbe, s a görögöket, tanulékony barbárok, fájdalmas vágyódással szerettük, szerettük a ritmusukat és tanulgattuk — de éppen a szobrászatukról, fiatalos erejéről és forradalmi merészségéről, benne az életnek ízéről s a természet szent kultuszáról sejtelmünk sem lehetett, mint ahogy haladottabb nyugati társainknak se nagyon volt. Töretlen, kemény, próbálkozó, szárnyait bontogató nép művészete nem kezdődhetik azzal, amivel más fejlettebb népeknek valamelyik kora kezdődik. Ferenczy — és ebben rokon ő Kazinczyékkal, akik azonban mást is tettek — még csak a nemzet kulturális kérdését vethette föl a maga mestersége területén, a nemzeti művelődés lét-nem-lét kérdését, azt, hogy egyáltalán legyen-e itt szobrászat vagy ne, és nemzeti valamiről csak ebben a legtágabb értelemben lehet még nála szó. Hátra volt még a legnehezebb: meg is felelni erre a kérdésre, meg is teremteni a szobrászatot s ha van a magyarságnak e téren nemzeti mondani valója, azt a szobrászatba incorporálnia, hogy az ne valami tőle különvaló programm legyen, hanem vele egy test és egy lélek.

Ez az emberfölötti feladat, a semmiből teremtés isteni feladata, háramlott Ferenczy közvetlen utódára, Izsó Miklósra. Vele kezdődik a magyar szobrászat tulajdonkép való fejezete és belekapcsolódik az erurópainak hatalmas történetébe. Korszak kezdődik vele, nem, a kezdet kezdődik, és ő maga a korszak — érthetetlen, mint minden kezdet, mind máig még megérteni sem próbált, magunknak is idegen. Róla szólva, tőle idegenekhez szól az író, és nem tudja, mi módon sejtesse meg azt az újat, ami vele megjelent. A napnak világossága kellene ide, mely vakítson, mely hirtelen a szemekre vetődésével éreztesse a világszületésnek rejtelmét.

Jámbor buzdításnál egyebet a fiatal kőfaragó Izsó az öregedő kőfaragó Ferenczytől, akinek műhelyében dolgozott, alig kaphatott. ‹A régi nagy művészi korok folytonosságának paródiája!› A Ferenczy művészi ideálja már nem hevíti. mint ahogy nincs inyére a kora fiatalsága idején, az ötvenes évekig, európaszerte általán uralkodó jobbfajta klasszicizmus sem. Sőt még a görögöket sem kedveli. Ő, a Petőfi és Arany kortársa és szellemi rokona. az új idő gyermeke, s mint Feszl az építészetben, ő a szobrászatban a romantikának egyetlen képviselője. Működése is, mely a

század harmadik negyedét tölti ki, a Feszlével egyidőbe esik. De amit teremt, nem fér el a romantika fogalmába s analogonjáért, ha nem akarunk megmaradni az irodalmiaknál, jóval túl kell menni Feszlen, akinek az épülete építészet ugyan, de nem nemzeti és nem magyar, túl kell menni el egészen Lechnerig, akihez hasonlóan egyszerre két probléma vetődik fel és oldódik meg Izsónál — csodálatos, a modern Európában páratlan tüneménye ez a kettősség néhány magyar genienek! —, az általános ős-örök szobrászi probléma s ennek a problémának egy speciális ember-ideálban és speciális viseletben, a magyar etnikumban való megtestesítése.

Pillanatig se értsenek félre: nem a «Busuló juhász»-ra gondolok, noha Izsót ez a szobra tette híressé és a közönség nagy része ma is csak ennek a révén ismeri. A «Busuló juhász» ügyes kófaragó-munka, sikerült etnografiai illusztráció, hitelesen tanulmányozható rajta a magyar juhász faji tipusa és viselete az aprólékosan kimódolt rojtos gatyának és juhászkészségnek minden pontos részletével. De akármilyen tiszteletreméltó kézügyességet és néprajzi alaposságot árul el, benne a szobrász még nem jutott el a tulajdonképvaló szobrászi problémához. Hanem gondolok azokra az apró, ma még alig ismert egy-két arasznyi agyagfigurákra, ötletekre és vázlatokra, amelyek a Szépművészeti Múzeum egyik üvegszekrényében vannak összegyűjtve s ezideig nem kerülhettek a nyilvánosság elé.[1] Ezekben a hirtelen odavetett vázlatokban, lázas kisérletekben és próbálkozásokban, melyekben a felületes szemlélő talán csak az elképpesztő «modernséget» és «impresszionista» felfogást fogja megbámulni, vált egygyé az Izsó kettős problémája, úgy, mint Lechner érett műveiben, itt van az az Izsó, akit még ezután kell felfedezni és megérteni próbálni, itt van a kezdet és az újat teremtés csodája, megszületése az abszolut szobrászatnak, de úgy, hogy az egyúttal nemzeti is, olyas valami, amire így és ilyen formában nincs példa az akkori egész Európában. Hogy jutott Izsó a «Busuló juhász» etnografiájától a maga abszolut szobrászi problémájához és viszont a probléma hordozójául szükségképpen ehhez az etnikumhoz, a művészettörténetnek még ezután megoldandó kérdése s ez Izsó egész művészetének és művészi egyéniségének alapkérdése — itt és most mellőznünk kell az egyéni fejlődés fázisait s csak az eredményeket, a megvalósulásokat tekintenünk.[2]

A tüneményes ez: a klasszicizmusnak hátat fordító és a görögöket kevéssé kedvelő Izsó mégis közelebb áll a görögöhöz, mint a kor legnagyobb klasszicistái, mert minden új, friss és igazi plasztikus problémát megragadó szobrászat, ha még olyan barbár is, rokonabb velük a derivált művészetnél, ha még olyan érett, tudatos és kulturált is az. ⟨Lechner esetében láttunk ilyen keresetlen rokonságot a quattrocentoval.⟩ A klasszicistáknál, még a legjobbaknál is, a görög szobrászat leglelke, centrális nagy problémája, az, amit éppen a görögök födöztek föl, a fölfödözők monoideiz-

[1] Közülök kettő itt lát először napvilágot a Szépművészeti Múzeum vezetőségének szíves engedelmével.

[2] Sajnos, ez a kérdés egyelőre ismeretlen a magyar művészettörténetben, a bolognai iskolának legintimebb budoártitkait kifürkésztük már, diadalmasan megkorrigáltuk a német műtörténészek kronologiai adatait, de a magyar művészetnek még össze sem szedtük az adatait s az égre kiáltó titkait sem vettük észre, Meller Simon mintaszerű Ferenczy-monografiáján kívül alig valami, talán a most induló komoly és értékes fiatal generáció, a mai húsz évesek, pótolja a mulasztást: mindenesetre nagy feladat vár reá.

musával szakadatlanul fejlesztettek, de új és új megtalálásokon keresztül állandóan újnak éreztek és újonnan alkottak meg, az egyensúlynak és a contrappostonak nagyszerűen termékeny játéka, ez a szüntelenül megujuló és gazdagodó élet: a klasszicistáknál elfárad, dekorativ külsőt ölt vagy kénytelen megalkudni az emlékműszobrászat követelményaival, tudatos. évszázadokon át kipróbált módszerré válik, amelyet meg lehet és meg kell tanulni, amely benne is van a szobraikban, de csakhogy éppen nem újszerű, nem fölfödözésszerű, nem forradalmi. Ott van, de a hosszú fejlődés, a sajátos kultura és az új feladatok e lélekre akkora testet halmoznak, hogy már alig csillan át rajta. nem tudja azt az első magára eszmélés szenzációjával minden izében megrendíteni. Izsónál e lélek szabadon, frissen, újon lép föl, mintha most születnék meg először, lelökve magáról minden kulturát, de minden konvenciót is, minden hagyományt, mintha most födöznék fel először: a barbár újra fölfödözi azt, amit a görögök már régen fölfödöztek és századokon és népeken túl kezükhöz kapcsolódik a keze, anélkül, hogy keresné. És ezzel haladja túl egy csapásra a Schadowokat, a Rauchokat, a Schwanthalereket, akik mind százszor többet tudnak nála, százszor tudatosabbak nála, százszor kulturáltabbak nála, akik játszva oldanak meg olyan föladatokat, amelyekre Izsó képtelen volna, de egy ponton, és ez ép a lényeg, a genie divinációjával ragadja meg az örök szobrászi gondolatot oly meztelenül, és oly újon, mint ahogy akkor senki rajta kívül. Csak barbár födözheti föl így újra, amit több kétezer événél már fölfödöztek s azóta közkincs, csak oly nép gyermeke, amely az első szót mondja ki valamely téren, s ami komikus volna a tudományban, a filozofiában, vagy a technikában, az a művészetben valóban új fölfödözés, mert maga az örök megtalálásának pathosa az, ami örökké új és nagyszerű a művészetben, mert benne a legnagyobb forradalmak mindig az öröknek ujjászületései. Ahogy a Dostojevskij emberei újra fölfödözik a kétezer éves evangeliumot, mintha soha hírét sem hallották volna és föl kellene födözniök akkor is, ha evangelium nem volna, és ahogy csakugyan csak azé igazán az evangelium, akiben valahogy ujjászületik. A klasszicisták kitünő mesterek, ők a művészetüknek nagy teológusai és szkolasztikusai, de az együgyűeké a mennyeknek országa.

De túlhaladja őket még egy más ponton is, s erre megint csak a barbár és az együgyű volt képes, azon, hogy nála az abszolut plasztikai gondolat nemzeti formát ölt s egy egész faj testi ideáljában válik plasztikus testté. S itt megint csak a görögökkel találkozik.

E két oldalt azonban, a tisztán formait és az etnikait, bármennyire elválaszthatatlanúl egyek is a valóságban, külön kell szemlélnünk, mint Lechnernél tettük, mert csak az első ad létjogosúltságot a másodiknak a művészetben és programunkhoz híven magában a formában kell megtalálnunk az egyetemes mellett a nemzetit, a közös mellett a különös küldetést, ha egyáltalán van.

A görögöket megelőzőleg a monumentális szobornak, bármennyit változzék vagy fejlődjék is egyéb tekintetben, van egy olyan sajátsága amelyen nem képes túl haladni: akár áll, akár megy a figura, mindkét talpával teljesen és egyformán érinti a földet, minek folytán törzse nem hajlik el jobbról balra vagy balról jobbra, hanem a közepén hosszant végig vont tengelylyel két egyenlő 〈de nem szimmetrikus〉 részre osztható 〈Lange-féle frontalitás-törvény〉 természetesen vonatkozik az ülő és egyéb

figurákra is.›. Az ilyen figurának tulajdonképvaló egyensúlya nincsen ‹nem fizikai értelemben véve a szót, hanem a művészi kifejezettségében›, mint ahogy nincs az oszlopnak, mert az egyensúly a súlyoknak felbomlását és megoszlását és új kiegyenlítődését tételezi föl, ami azonban itt nem történik meg, ép oly kevéssé, mint az oszlopban, hanem az egész alak megmarad a töretlen egység és egyenlőség állapotában. Az ilyen figura, még ha megy is, valójában áll, mozgása nem különböző, hanem egymással teljesen azonos pillanatokból tevődik össze, csak látszólagos mozgás: a változatlannak, örök-azonosnak, a *létnek* kifejezője. Bármilyen fokozatokon vándoroljon is át a szobor a stilus vagy a naturalisztikus megformálás tekintetében, igazi fejlődés-története nincsen, mert hiányzik belőle a kompozicionális principiumnak, a szobrászi problémának, a történet tulajdonképvaló szubsztanciájának fejlődése: az mindig megmarad ugyanazon a ponton, az abszolut megkötöttség állapotában. Mint ahogy igazi története a teljes szabadságnak sincsen, mert ahol mindig minden másként történhetik, ott összefüggő történet nem alakulhat ki. A művészi kompozíciónak alapja a kötöttség és a szabadság korrelációja s ez az alapja a művészet fejlődéstörténetének is, mely a lét és a levés végső nagy korrelációjában gyökerezik.[3] Ezt a korrelációt a görögök állították helyre először, velük új korszak kezdődik. A világ művészettörténetében páratlan, legnagyobb forradalmi tettük az, hogy az alakot a súlyával mindakét lábára egyenlő nehezedés helyett a fél lábára állítják ‹uno crure insistere›, a súlytól felszabadult másik lábat könnyedén lebegőn helyezik el és levonják a súly megoszlásából származó következményeket a törzs egész mivoltára a csípők és a vállak ellentétes elhelyeződésével, a törzs egyik oldalának összetorlódásával, másikának megnyúlásával, a karok és a lábak ellentétes funkciójával s a fej tartásával. A test két egyenlőtlen és differenciált részeiben ellentétes funkciókat végző oldalra oszlik, de épp ez az ellentétesség, ez a kontraszt, hozza létre az egyensúlyt, az ellentétek egymással való kiegyenlítődését, amely egyensúly most már nem statikus, hanem dinamikus, nem örökre mozdulatlan, hanem mozgásból jött létre különböző mozdulatok pillanatnyi kiegyenlítődéseképpen s ezért minden megelőző és következő pillanata más és más, mint a jelenvaló. Az a látszólag csekélyke változtatás, melyet a görögök a lábak elhelyezése terén végrehajtottak, olyan új lehetőségek sorát nyitotta meg, hogy nincs hozzá fogható jelentőségű még egy. Tulajdonképpen ezzel kezdődik a szobor kompozíciójának története, amely ezután már az egyensúlynak, a kötöttség és a szabadság, a lét és a levés korrelációjának története. ‹Hogy milyen szellemi processzus során ment végbe a görögöknél a lét és a levés világának kölcsönös egymást áthatása, ennek megvilágítása a művészet történetfilozófiájának egyik legfontosabb, ezideig megoldatlan feladata; az archeológia, mely a változást megállapította, csak leírhatja és fokozatait időrendben megállapíthatja, végső okait azonban a maga eszközeivel fel nem derítheti: ez a feladat a szellemi tudományok körébe tartozik.› Ez a görögök egyetemes érvényű cselekedete, az abszolut szobrászi problémának felvetése, s a mód, amellyel e problémát fokról-fokra megoldották, előbb két dimenzióban, majd háromban, teszi az ő művészi fejlődéstörténetüket minden időkre

[3] L. «Európai művészet és magyar művészet, a március 16.-i számban.

IZSÓ MIKLÓS: TÁNCOLÓ LEGÉNY. I.

IZSÓ MIKLÓS: TÁNCOLÓ LEGÉNY. II.

paradigmatikussá. Újra fölveti a gótika 〈klasszikus példái a chartresi katedralis déli kapujának szt. Theodorja és szt. Györgye〉 és különösen a renaissance, mely Michelangeloban éri el a súly- és funkcio-differenciálodásnak és a három dimenzios contrappostonak betetőződését 〈főleg a II. Gyula sírjához készült, befejezetlen «rabszolgák» Firenzében és a kis David-Apolló a Bargellóban.〉 Ugyanezt az elvet, mely a barokkban a másik végletig, a kiegyenlítetlen kontrasztig és az egyensúly teljes fölbomlásáig ment el, a maga egyszerűségében és nyugalmában igyekszik visszaállítani a múlt század klasszicizmusa. Az ő örökébe lépett Izsó. De nem az ő örököse.

A görögöknél nagy és kis plasztika, Polykletos, Phidiás és a kis tanagra-figurák mesterei, ugyanannak a problémának a közösségében találkoznak. Ebből a szempontból nézve, ugyanaz a szellem hatja át a márványt, a bronzot és a terracottát, az anyagok és a fémek különbözőségét letudva ugyanaz a kompozicionális stilus uralkodik mindenütt. Izsó a maga kis agyag-figuráiban, táncoló legényeiben, ugyanazt a problémát ragadja meg, mely a görög szobrászatnak s általában minden fejlett szobrászatnak par excellence problémája: a figura contrappostojáét. Az ő kis plasztikája a görög terracottáknak, az ú. n. tanagráknak, rokona s ezeknek a nagy szobrászattal való stilus-közössége révén összefügg a monumentális szobrászattal. Nem külső hasonlóságról van itt szó, nem hatásról, még kevésbbé szándékos közeledésről — a naturalista hajlandóságú Izsó elidegenedett még az igazi klasszicizmustól is —, hanem elvi rokonságról és találkozásról, mely függetlenül a motivumoktól, függetlenül a koroktól, a klasszicizmus és romanticizmus irányzataitól, egymástól legtávolabb eső alkotásokban is föllelhető. A klasszikus görög tánc motivuma után, mely inkább kimértebb ritmikus lépés s mint ilyen, elevenedik fel újra a renaissance kis bronzaiban, itt egy fokkal tovább jutottunk. A fejlődés momentuma természetesen nem a motivumban rejlik, mert az új motivum önmagáért nem jelent fejlődést, hanem abban, hogy az alaknak a motivum természetéből következő nagyobb feloldottsága, naturalisztikus szabadsága ugyanannak a compositionalis-stilaris elvnek, a contrappostonak törvényén belül játszódik le, mely kevésbbé szabad és kevésbbé naturalisztikus előzeiben is uralkodik. Ha ez az elv itt hiányoznék, nem lehetne fejlődésről beszélni, legföljebb valami másról, valami egészen újról — jó vagy rossz értelemben. Mert a fejlődés fogalma föltételez valami állandót és azonost, mint szubsztanciát s annak mind teljesebb megvalósulását és megnyilatkozását: a szobrászatban ilyen a contrapposto. Izsónál a legnagyobb, szilaj szabadsággal lép föl. A két és három dimenzió közt való átmenet habozása, a sík és a mélység egymásba ütközése, mely a görög plasztika bizonyos korszakában még érezhető, teljesen eltünt. A mozgás ritmusa szabadon folyik egyik dimenzióból a másikba, símán, kereken, zökkenő nélkül, hogy a figurát a minden részén végigfutó, önmagában lezáruló kigyózó vonal ritmikájába ölelje bele. Az uno crure insistere, a súlynak egy lábra helyezése, elérte itt a tánc motivumában legvégső konzekvenciáját. Az egész alak szinte egyetlen pontra, a lábujj hegyére helyezkedik és mintegy közéje csavarodik az e pontra helyezhető függélyes tengelynek, mely maga is nem merev egyenes, hanem jobbra-balra, előre és hátra lendülő eleven vonal, az egész alaknak élő és lüktető gerince. A részek nemcsak az organizmus folyto-

nosságában függnek össze egymással, mint a test természeti mivoltában, hanem a kompozició-adta uj összefüggésben ellentétesen utalnak egymásra a közbenső téren át s a legnagyobb feloldottságon keresztül biztos egyensúlyba igazodnak. S e z a kompozició és a kompozició lezártsága: a természetben egymástól távol eső tagok egymásra utalása, kölcsönös egymást determinálása, úgy, hogy az egyiknek helyzetváltozása a többiét is szükségképpen maga után vonja. Amikor Izsó ezt a problémát — tudatosan vagy tudatlanul, egyre megy — megragadta, akkor ő, a romantikus, a valódi klasszikus problémára tette rá a kezét, inkább, mint klasszicista és akadémikus elődei és kortársai.

Ez az a pont, ahol e naturalista barbár művészete beletorkollik az európai művészet hatalmas árjába, itt érintkezik a görögökkel, de a korabeli klasszicistákkal is, ez az, ami benne e u r ó p a i é s e g y e t e m e s.

De ez a pont az is, ahol a korabeli klasszicistákat túlhaladja. Izsónál a contrapposto minden a priori szándék látszata nélkül lép föl, nem választható el a motivumtól, teljesen feloldódik benne, úgy, hogy első ránézésre merő naturalizmusnak látszik: annyira önkéntelen, közvetlen, a motivummal szükségkép velejáró. Semmi eleve tudás, semmi hagyomány, semmi sablon nem érzik mögötte: mintha most, ebben a pillanatban födözték volna föl, de még mint gondolat és doktrina nem is formulázható, még csak ráeszmélésnek sem nevezhető, olyan, mintha a művész egyszerűen a természetből ragadta volna ki, hirtelen megpillantván egy mozdulatot, amely véletlenül magában rejti. És valahogy így is kell lennie: látott, nem kigondolt vagy megtanult principium Izsónál. El-eltünik, meg újra felvetődik, de ahol előbukkan, olyan kicsattanó erővel, olyan emfazissal, a földből föltörő vízsugárnak olyan biztos vonalával és friss fényével, hogy mellette minden klasszicista tervszerűség és eleve kigondoltság a motivumától elszakadottnak látszik. Ez a minden konvenciótól való szabadulás, a fölfödözésszerü frisseség és a pillanatnyi meglátásnak ilyen vehemens kilövelése Izsónál természetesen csak témáinak egyoldalúságában és abban a méretben volt lehetséges, amelyben ő táncoló figuráinak mozgását hirtelen megrögzítette, de akármennyire szük ez a világ és lehetőségei méretekhez kötöttek, az elvet a maga egészében ragadja meg, mert az elv ép úgy megvalósulhat a kicsiben, mint a nagyban, és itt az elv a fő, rajta van a hangsúly, konvenciótlan tisztaságán és spontán megvalósulásán. Egyoldalúság, sok mindenről lemondás — igen, ez van itt. De épp ezen tetszik meg Izsóban az új idő gyermeke. Az új mindig egyoldalúsággal és lemondással kezdődik, a világnak egyetlen pontból való új fölfödözésével. Az impresszionizmus is újra fölfödözi a világot és újfajta látását éli át egyoldalú túlzással: emellett minden csak járulék és még levetkezetlen hagyomány, de nem döntő jelentőségű. Ilyen egyoldalúság az Izsóé, aki már az impresszionizmusnak előfutárja: formalátása egészen más, mint a klasszicistáké, naturalisztikus, kötetlen és szabad, vibráló és pillanatszerű. Az impresszionista elv: én és a természet, az optikai kép minden eleve tudástól menten, lép fel nála. De ez mégsem a későbbi impresszionizmus, a Rodiné, még kevésbbé a Rossoé, amely a szobor sorsát rajta kivül eső tényezőtől, az atmoszférától teszi függővé. Mert Izsónál, eltérőleg a későbbi impresszionistáktól (a L'âge d'airain-t kivéve, de ez nem is impresszionista szobor, hanem inkább a quattrocento naturaltzmusának jegyében fogant) megmarad a

contrapposto kompozíciós alapelve az impresszionista formalátás mellett s ezért igazi plasztika, minden eltérése mellett a görögökével rokon, illetőleg nem megmarad, mint valami passzive átvett örökség, hanem: egyszerre találja meg, egyszerre födözi föl mind a kettőt. És ez éppen az unikum nála, az impresszionista felfogás és a monumentális kompozíciós elv egyszerre megszületése, egymástól elválaszthatatlansága, egymást kölcsönösen áthatása. Ez az, ami megkülönbözteti mind elődeitől, mind utódaitól.

Es ez az ő művészetének nemzeti jellege, ez az a sajátos küldetés, mely az ő korában az ő révén a magyar művészetnek jutott az európai közösségben és egyetemességben. Nyilván csak a barbár lehetett erre képes, a művészi kulturába éppen belépő nemzetnek gyermeke, akit még nem nyom agyon a kompozíciós elvnek sablonná vált hagyománya, aki naivul újra fel tudja födözni, frissen és elevenen átélni, mintha e téren ő volna az első a világon, és nyilván csak a magyar, aki a maga körében oly témára bukkanhatott, amelyben valóban megláthatta és fölfödözhette ezt az elvet, mint a görög szobrász a magáét a folyton szeme előtt levő atletában: a többi európai népétől különböző magyar tánc motivumában. Itt függ össze Izsó művészetének formai oldala az etnikummal, amelyből ép oly szükségszerűen, de Európában páratlanul, nő ki, mint Lechner modern építészete a népművészet formanyelvéből kifejlesztendő stílus gondolatából.

Mert Izsónál a forma egészen sajátos, fajilag determinált, éppen nem közömbös vagy általánosan emberi alakban testesül meg, illetőleg belőle nő ki. Sőt tovább megy és bizonyos fajta faji ideállá magasztosítja alakját, mint a görög művész az atletát, és itt haladja túl romantikus kortársait, így a «Tánc» szerzőjét, Carpeaux-t, akikkel egyébként megegyezik a nagyobb mozgalmasság keresésében és olykor a témában is. Ez az ő művészetének másik fele: sajátos és a maga korában egyedül álló.

Mondtuk, hogy a görögöknél a két oldal, a plasztikus formai probléma és a faji testi ideál töretlen egységben lép föl.[4] A faj mintegy fölmagasztosító tükörben látja önmagát az istenek és atleták alakjaiban, melyek egyúttal örökérvényű szobrászi kérdésekre adnak feleletet. A tökéletes fizikum etikájának neveztük a görög szobrászatot az élet oldaláról tekintve. Ez az ideál minden ízében nemzeti: a nemzet életében, vallásában, erkölcsében, politikájában s a valamennyivel összefüggő nemzeti atletikájában gyökerezik. Csak az atletika 〈másfelől a mithos〉 fogalmában világosodik meg a görög szobrászatnak sajátos nemzeti oldala. A renaissanceban az egység korántsem ily teljes: hol a környezet adta motivumokból kiinduló naturalizmus, hol a forma-esztétikai probléma kerekedik fölül. Valami emberi tökéletesség-ideál ott lebeg cél gyanánt az utóbbi esetben is — gondoljunk Rafael, Leonardo vagy Michelangelo alakjaira, — de ennek az ideálnak nincs mindig háttere és talaja a környező valóságos olasz életben. Ez az ideál egészen általános, mint gyakran a Rafaelé, legtöbbnyire a Michelangeloé, nemzeten kívüli vagy nemzet-fölötti. A humanizmusnak homo-ideálja, a tökéletes ember, ahogy elképzelik, nem amilyennek a valóságban adott premissákból szükségkép

[4] Az «Európai művészet és magyar művészet» c. bevezetésben.

következnie kell, az aranykorbeli ember ideálja, nem nemzeti mithos, hanem utopia, nem Apollo vagy Doryphoros, hanem magasabb rendű, nagyszerű művészi élettel teli homunculus. Viszont az északi népeknek az olaszokétól eltérő sajátos formai problémája teljesen fölolvad a faji adottságokban, de a görögöktől eltérően a nemzeti ideál kitűzése helyett a nemzeti valóság hű tükrözése, a naturalizmus alakjában. Még az Olaszországgal való bensőbb érintkezés után s az onnan átvett problémák továbbfejlesztése során is a sajátos etnikai jelleg, akár a komolyanvevés és áhitat fényében, mint Rembrandtnál, akár az alacsonyabb osztályokra felülről lenéző művelt ember ironiájában, mint a kis németalföldi mestereknél, végig szóhoz jut, sőt dominál. De ahol legerősebben megnyilatkozik, inkább a karrikatura, mint a magasabb rendű ideál irányába hajlik. Azóta is ez a két oldal, a tisztán formai és az etnikai, egyre jobban távolodnak egymástól, ideig-óráig találkoznak egyes művészeknél, de az ilyen esetek inkább egyéniek, általános érvény nélkül: az európai népek élete és a modern művészet fejlődése nem kedvezett az egész népeket reprezentáló etnikai ideálok kialakulásának. A modern művészet differenciáltan képzőművészeti, egyéb tartalmaktól mentes problemák megoldásán fáradozott, melyek keretén belül az etnikumnak vagy éppen ideál kitűzésének nem igen jutott helye. A motivumok, amelyeken kísérleteit végezte, fajilag közömbösek. Különösen amióta az atmoszféra, a fény és a valeur, szóval a bárminő materián megnyilatkozó és differenciálható jelenségek kérdése lépett az előtérbe, a faj etikájának a faj etnikai jellegében és ideáljában való kifejezése, mint művészi probléma, teljesen kiszorult. Elméletileg is élesen kifejeződött ez a művészi világszemlélet a l'art pour l'art elvében, amely szerint a művésznek minden téma egyformán jó és alkalmas a maga optikai víziójának megtestesítésére. Jóformán a tudata is kiveszett annak, hogy a művészetnek valami közvetlen köze lehet az egyes népek testi konstitúciójában megnyilatkozó faji jelleghez magához. Arról beszélni pedig, hogy a művészetnek ez irányban még ideál-kitűző szerepe is lehetne — csak lehetne, föltételesen! — a legtöbb ember szemében nyilván nemcsak anachronizmusnak, hanem sacrilegiumnak is látszanék. Úgy hogy a modern művészetet illetőleg lehet szó a világ szemléletében s e szemlélet művészi-formai kifejezésében megnyilatkozó nemzeti jellegről, ezt aligha vonja kétségbe valaki, de arról a faji jellegről és ideálról, mely magukban a motivumokban — mondjuk, a szereplő alakokban — immanensül él és nem közömbös anyaga, hanem intencionális tartalma a tulajdonképvaló művészi problémának, szólni alig lehet. ‹Ami ilyenféle törekvés helyenként megállapítható, annak, kevés kivétellel, rendesen semmi köze a modern művészetnek ahhoz az ekszkluziv útjához — a Manet-k, Cézanne-ok, Marées-ek stb. útjához, — melyen fejlődésének jelentős eseményei lejátszódtak, szóval semmi köze az élő művészethez›.

Izsónál a motivum alanya, akiben a szobrászi probléma megjelenik, nem közömbös, vagy nem általános, mint pl. a renaissance görög istenéket, satyrokat, bacchansnőket stb. mimelő kis bronzain, hanem lényeges és szándékos, mint a nagy és a kis görög szobrokban, a tanagrákban és apró bronzokban. Mint ahogy ezekben a motivumot hordozó alakok a görög nép etnikai mivoltát és nemzeti ember-ideálját örökítik meg és konkretálják, úgy nála az alakok a magyar etnikumot és etnikai ideált viszik át a művészet fölmagasztosító világába. Egy pillanatra sem szabad

azonban elfelejteni, hogy itt téma, motivum, etnikum attól válik jelentékennyé, ami fölvette magába: az önmagáért való abszolut művészettől. Enélkül az etnikum, ha százszor olyan fontos, érdekes és a nemzetre nézve egyébként értékes, értéktelen a nemzeti művészet kérdésének szempontjából. Csak mikor az ember már megállapította Izsó művészetének formavilágát és tisztán plasztikai tartalmát, nyúlhat az etnikumhoz a művészet világából idegen területekre való eltévelyedés veszélye nélkül. 〈A bevezetésben mondottak után talán külön hangsúlyozni sem kellene, elég egyébként Izsóval összevetni irányzatának állítólagos folytatóit, akik szűrös és gatyás magyar parasztokat gyúrnak agyagba vagy faragnak fába: éppen a plasztikus gondolat hiányzik belőlük, a szobrászathoz tulajdonképen semmi közük, legfeljebb az etnografiához, ha valaminek, talán a Búsuló juhásznak «folytatói», nem a plasztikus problemákkal viaskodó Izsónak, akit nagyobb szakadék választ el tőlük, mint amekkorát egy szóval hirtelen ki lehetne mondani, sőt ezeknek az ellentétén és negativumán lehet az ő pozitivumát igazán megérteni.〉 Indulj ki az etnikumból és eljutsz a szobrászat leglényegesebb problémáihoz, indulj ki e problémákból és eljutsz a faji ideálhoz — ez az egység Izsó művészetének alapja és hasonlíthatatlan becse. És ez az ő művészetének legsajátabb sajátja és novuma, a tizenkilencedik században valósággal csodája. 〈Milyen hatása volt reá az etnikum értékelése és kialakítása tekintetében a korabeli népies, genre-festészetnek, itt nem vizsgálhatjuk[5], de akármilyen aktuálissá tette is számára, mit sem változtat kísérletének eredetiségén és újszerű voltán, mert a népies alakok és életképek festőinél éppen az hiányzik, ami nála lényeges: a mindent maga alá rendelő művészi probléma egyfelől, az ideál kitűzésének szándéka másfelől, közössége velük legfeljebb annyi, hogy ő is «a nép köréből veszi témáit», hogy ő is magyar parasztokat, juhászokat és csikósokat ábrázol〉.

Amire az ő korában alig van példa s előtte is csak a legritkább esetekben valósul meg, arra vállalkozott — tudatosan-e vagy spontán művészi ösztönből, mindegy — Izsó: egy nép testi ideáljának megelevenítésére s ez ideálnak plasztikai problémákkal való igazolására. A magyar etnikumot egyetlen alakban elképzelni — mint a görög művész a görög atletában, — az ősi foglalkozások képviselőjében, a juhászban és csikósban, egybefoglalni, a valóság adott elemeiből tovább haladni az ideál felé a valóság jelölte irányban: ime Izsó szándéka és kísérlete.

Hogy ez az ideál nem olyan nemes, kulturától áthatott, minden testisége mellett átszellemitett, mint a görög, nyilvánvaló — de ez más kérdés. A maga nemében épp úgy meg van a létjogosultsága, mint amannak, mert a maga módján meg tud felelni a plasztika céljainak, és nem absztrakció, mint a renaissance tökéletes embere, hanem az élő környezet és e fajta valóságában gyökerezik, mely létet ad neki és szentesíti. Az Izsó ideálja nem a klasszikus, az atletikával minden ízében egyaránt tökéletessé fejlesztett, hanem a barbár, ősi foglalkozások gyakorlásában, pusztai életben, korlátlan szabadságban izmossá, ruganyossá fejlett emberi test: csupa ín és ideg, első sorban hivatására való, mely nem játék, sport vagy vallásos kultusz, hanem az örökké velük élő ember természetét magukhoz idomító szilaj és jámbor állatok körül éjjel-nappal és min-

[5] Ennek pontos kinyomozásával is adósunk még a művészettörténet.

den időjárásban végzett munka, szóval barbár valami, — de ha ez a munkában, az időjárás viszontagságaiban, pusztán való kóborlásban és henyélésben hatalmassá és férfiassá edzett súlyos és méltóságteljes emberi test leveti életének terheit és játszani kezd a maga módján, ha táncra perdül, akkor könnyűvé, hajlékonnyá és lebegővé válik, mintha egész életét atletikával vagy tánccal töltötte volna. Akkor minden mozgás tempóra pattan ki és ritmikusan fut végig rajta, minden attitudere, minden fordulatra egyaránt képes: a csöndes ingástól a legszilajabb pergésig végigjátsza az emberi alak mozgás-lehetőségeinek minden árnyalatát. S ha úgy is van, amint Berzsenyi mondja, hogy «Titkos törvényit mesterség nem szedi rendbe. Csak maga szab törvényt, s lelkesedése határt» — a plasztika törvényei megelevenednek és láthatóvá válnak benne, ezért láthatta meg őket Izsó és választhatta ki ezt az alakot a maga szobrászi gondolatainak hordozójául.

Ha az Izsó megformálásában a plasztikai gondolat hiányoznék ebből az alakból, mi közünk lehetne hozzá a szobrászattal kapcsolatban? De mivel benne él, kétszeresen fontos nekünk maga az alak is. Ime a művészet tette: valami csak általa lesz értékessé, de azután már fokozott és önálló értékkel bír. Ilyen önálló és ránk nézve különös értéke Izsó művészetének az etnikum és a faji ideál, az, amire rátalált és az, amit kifejlesztett: a nép életében és lelkében fogant, mint Apolló és a Doryphoros a görögében — nélküle nem *látnók* népünk testi ideálját és nem tudnók, mi a plasztikai értéke.

Igen, alacsonyabb rendű, a kultura szelétől alig érintett, félig még ázsiai — de kérdezd meg a magyar nép lelkét s ha a modern idők változása még benne hagyta a képét annak a testi ideálnak, mely évezredeken ott élt, ezt fogja eléd állítani válasz gyanánt. Akármilyen, az egyetlen, mely Izsó korában Európában plasztikus testet öltött és talán az egyetlen, mely akkor Európában egyáltalán lehetséges volt. A lovagiság óta nem volt az európai népeknek közös és a valóságban gyökerező emberi ideálja, sem olyan, amely egy-egy nép szélesebb rétegeiből sarjadt volna ki. A renaissanceban a mithos és az atletika hiányzik s a modern sport sem tud a görögéhez hasonló ideált kifejleszteni. Ahol etnikai ideált kitűző művészi megnyilatkozásra bukkanunk, jobbára egyéni eset az, általánosabb érvény nélkül. Izsó esete is egyéni — mi volna más, ami ennyire rendkívüli? — de egyéni volta mellett van általánossága: nemcsak, hogy a környezetből, szélesebb néprétegből nőtt ki az ő etnikai képe, tehát valóságos, hanem egy egész nép eszménye, tehát általános és az egyéni fölött objektivált. Izsónak nem kitalálnia, csak megtalálnia kellett azt, ami a valóságban valósággal, a nép lelkületében és képzeletében a maga módján fölmagasztosítva él, és plasztikus formában konkretálnia, művészettel fölmagasztosítania. A csikós és a gulyás a földhöz kötött népben a szabad ember, ő a lelkek mélyén élő ősi szabadság ideálja, ő az atleta és a nép panathénéjében a parthenoni friz lovasa, ő a pusztának az élet szabványos szintje fölé emelkedő mithikus alakja, amikor táncol, eleven művészi motivum és művész maga is. Ez az Európában immár egyedül álló valóság adta meg Izsónak a lehetőséget arra, hogy amikor a plasztikus problemát fölveti, a magyar etnikai ideálban oldja meg. Ez hozzátartozik az ő művészetének *nemzeti jellegéhez* a tisztán formai mellett, mint az európai közösségben és egye-

temességben a magyar művészetnek az ő révén jutott sajátos küldetés kiegészítő része. Épp oly sajátosan nemzeti, mint a Lechneré, aki épp úgy a magyar nép művészetén keresztül jutott el saját, de az európai modern építészettel találkozó formáihoz, mint Izsó a magyar nép testi világán és ideálján keresztül a maga európai érvényű szobrászi feladataihoz. Sajátosan nemzeti, mert csak ez a népművészet és csak ez az etnikai ideál adott kellő alapot az ő idejükben olyan értelemben vett nemzeti művészet teremtéséhez, amilyen az övék. S a modern szobrászat történetében el kell menni Izsónak vele egyazon évben született, de hivatását a plasztikában jóval később megtaláló kortársáig, Meunier-ig, a plasztikus forma és a tömegekből kisarjadt ideál találkozásának példájáért. de nála az utóbbi már nem nép és faj, hanem társadalmi osztály, a munkás-osztály életéből és lelkületéből fakadt: valami egészen új dolog tehát, az egyetemes forma mellett az emberi ideál nemzetek fölött való közösségét is magában hordozó.

Nem volna teljes, amit Izsóról, bár vázlatosan, mondtunk, ha megfeledkeznénk alakjai drapériájának megoldási módjáról. Nélküle nem látnók és nem tudnók a magyar viselet plasztikai értékét sem. Ő volt az egyetlen, aki bátran és művészi ihlettel rátette a kezét, előtte és utánna nem tudott vele megbírkózni senki, de igazában meg sem kisérelte. Nem iskolás «drapéria»-kérdés ez, amilyet az akadémiákon szoktak tanitani, hanem lényegbe vágó, mint minden, ami a centralis művészi problémával összefügg s hogy milyen fontos és milyen nehézségekkel terhes, az tudja igazán, aki valaha is megpróbálta a magyar viseletet plasztikusan fölhasználni. Izsó oly művészi lelkiismerettel és minden részletre kiterjedő kötelességtudással igyekezett ezt a kérdést megoldani, mint a görög szobrász a maga klasszikus drapériáját akár monumentális szobron, akár apró terracottán, de, természetesen, az ő táncoló juhászainak drapériája is ugyanígy viszonylik a görög figurákéhoz, mint juhászainak alakja a görög szoboralakokhoz magukhoz. Ugyanazt lehetne elmondanunk itt is, amit a két testi ideál különbségéről. A lényeges az, hogy Izsó ezt a viseletet is, akárcsak azt a testi ideált, a maga szobrászi gondolatának hordozójává tudta tenni, tökéletesen simulékony kísérőjévé és hangsúlyozójává a mozgás játékának. A magyar viseletben rejlő nehézségeket kis agyagfiguráiban úgy leküzdötte Izsó, hogy a nehézségből már mit sem érez az ember. Ez a draperia, az ing és a gatya, oly természetes és plasztikus kifejező eleme az alakoknak, mintha csak chiton vagy himation volna, és mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, hogy így legyen. Annyira, hogy szinte azt volna hajlandó hinni az ember, a görögök óta nem volt olyan plasztikus kifejezésre termett viselet, mint a magyar, pedig, hogy ez a plasztikussága mennyire nem magától értetődő és magától adódó, sőt a plasztikusságnak éppen az ellenkezőjét mutatja a Búsúló juhász (valamint már említett «folytatói», akik a magyar viseletet azonmód veszik, ahogy találják és naturalisztikusan másolják, tekintet nélkül szobrászi lehetőségekre és kötelességekre, még csak nem is sejtik és föl sem vetik a problémát, az eredmény persze elrettentő.)

Izsó esak részben és nagyon kicsiben, valósíthatta meg törekvését. Pályájának derekán tört ketté. Kisérleteiben nem mindig világos a föntebb vázolt nagyszerű művészi szándék. Gyakran a sötétben tapogatózik és le-lesiklik az egyetlen biztos útról, melyen máskor oly határozottan jár.

Bizonyára sok olyan ok volt — belső és külső, az egyéniségében, temperamentumában, műveltségében, magyarságában, korában rejlő —, ami szakadozottá és ingadozóvá teszi fejlődését és megnehezíti számára a végső, mindent egybefoglaló formának és stílusnak elérését. Szinte úgy kell rekonstruálni művészi szándékának igazi képét néhány kész kis dolgából és vázlatából, mint valami régi művészét, akinek több műve veszett el, mint megmaradt. És ha ez az eljárás a «szigorú» műtörténet szempontjából nem támaszkodhat elég adatra — tant pis! A magam részéről vállalom érte a felelősséget most és ezután, abban a szent meggyőződésben, hogy az eddig teljesen ismeretlen Izsó még föltámad[1] és aktuálissá teszi az itt pedzett szempontokat.

Lehet, hogy Izsó élete, ha tovább tart, szintén azzal végződik, amivel Ferenczyé és ügyesebb utódaié, az emlékmű-szobrászatba való belebukással, a körülmények már őt is ebbe a reménytelen irányba terelték. Lehet, de nem valószínű. Fel kell tennünk, hogy egészséges, őseredeti ösztöne idejekorán megóvta volna hivatásának teljes eltévesztésétől, vagy hogy megtalálja a lehetőségeket, amelyeken belül az emlékmű-szobrászat mégis művészetté válhatik.

Egy dolog azonban kétségtelen: hogy hatástalanságát és nyomtalanul eltűnését nem törekvésének kísérletszerűsége okozta. Ha még annyira készen és befejezetten mondja is ki a maga gondolatát, akkor sem lett volna máskép. Hisz ép a gondolat maga az, amit utódai nem értettek meg s ha megértettek volna 〈!〉, sem tettek volna magukévá. Contrapposto, kompozició, eredeti természetlátás, művészi formában megtestesült etnikai ideál, plasztikusan megoldott draperia — sokáig, részben ma is, vadidegen dolgok a magyar szobrászattól. Hiszen az Izsó gondolata így is, a mostani formájában, a zavaró mellékkörülmények között is, egyértelműen és hatalmasan szól ahhoz, aki föl tudja fogni —, aki meg akarta, vagy meg tudta volna látni, megláthatta volna kezdetleges alakjában is. De nem látták meg és nem folytatták, amit ő elkezdett. Ezért oly mélyen különböző az ő sorsa Ferenczyétől, jóllehet tragikusságban rokona. Ferenczyé még nem tipikus magyar művész-sors, az ő nemzeti gondolata még nem szállt bele megelevenítő lélekként a művészetbe, körülötte lebeg, Izsónál mindaz, ami Ferenczynél és kortársainál óhaj és programm, a formában él és látható: nemzeti művészet. Ő az első igazi nagy magyar művész, következésképp övé az első igazi magyar művész-sors. Őt már ugyanaz ölte meg, ami Lechnert megbénította: a magára hagyottság és a megnem-értettség. A nemzet nem tudta követni a maga előre küldött nemzeti prófétáját. Életének korán befejezett töredéke egyik legjellemzőbb fejezete a magyar művészet szakgatott fejlődésének, egyes emberekben hirtelen fellobbanó, aztán kialvó életének.

A magyarság a szobrászatban is sajátosan vetette föl az európai aktuális problemát, melynek messzeható és érvényesülő megoldásához rengeteg energiának odaadó, elmélyedő munkája szükséges. Ehelyett egyetlen emberre szakadt az egész teher, korszakok művét kellett volna elvégeznie. Mi más lehet az ilyen elszigetelt kísérlet, mint epizód, ha még olyan nagyszerű is? A nemzetin és az etnikain keresztül elérte az

[1] A Szépművészeti Muzeum vezetősége bizonyára meg fog felelni e szép és emberséges feladatnak, amint teheti.

európait és egyetemest, rendkivüli tünemény, de európai jelentőségűvé épúgy nem válhatott, mint Lechner vállalkozása, noha meg volt hozzá minden érték-adta joga. Izsó esete a magyar művészetnek másik nagy és szomorú epizódja a Lechneré mellett.

Itt be is fejezhetjük. Ami utána következett, már nem tartozik a művészet történetébe, vagy, a legújabb kisérletek, még nem. Izsó után bejutunk az emlékmű-szobrászat vadonjába. A látszólagos vagy valóságos eltérések ellenére is alapjában közös kategóriába tartozik az egész az egyéniség jelszavának nagyobb dicsőségére. Amennyire közös ez a kategoria önnön határain belül, annyira nem tart közösséget Izsó hagyományával. Aki itt még disztingválni akar régibb és újabb, akadémikus és naturalisztikus, francia és német hatás, barokk és «modern» «stilus» között, lelke rajta. Nekünk ezekhez a disztinkciókhoz és ehhez a szobrászathoz tulajdonképpen semmi közünk. A politika vagy a tömeg-snobizmus szolgálatában állott és közben elfelejtette vagy soha meg sem ismerte a művészi feladatokat. Ha mégis meg akarunk különböztetni: régibb képviselői, akiket ma megmosolyognak, ma is a tiszteletre méltóbbak. Ugyanazt csinálták, amit a maiak, de több szerénységgel és ízléssel, több stiláris érzékkel és iskolázottsággal. És Huszár Adolfnak sokat csúfolt Deák Ference, ez az egyébként akadémikus és unalmas monumentum, a megfelelő architektonikus környezetben, a régi Lloyd-épület s a Lánchid torkolatának közelében a maga kompakt masszájával szervesen illeszkedik bele a térbe, sőt világos téli reggelen a túlparti várhegy magaslatáról nézve a monumentálitás illuzióját kelti az emberben egyöntetű silhouettejével. Legalább a földnek egy pontjáról, az évnek egy szakában és a napnak egy órájában! Hasonlót társairól nem mondhatni.

Olyan egyszerűen még sem lehet napirendre térni az emlékmű-szobrászat fölött, mert nem egyes jelenségekből áll, hanem valóságos egész világ, valóságos kosmos: saját világnézettel, törvényekkel, esztetikával és logikával. Az ész világának ellentéte: a *másik*, a negativ, az abszurd világ, hol a non-sens a valóság Ding-an-sichje, őslényege, akarata. De éppen azért, mert ilyen teljes és tökéletes világ, külön fejezetet kell majd egyszer szentelni neki.

Minket leginkább az érdekelhetne, hogy ebben a világban is uralkodik az egyetemes és nemzeti gondolata. Ugyanaz a «stilus» virágzik Szerbiától Svédországig, Angliától Oroszországig: csak nagy művészi korok, talán csak a gótika, láttak ilyen közösséget 〈és még azt mondják, a mi korunkból hiányzik az egységes gondolat〉, de mintahogy a gótika minden közössége mellett országonként más-más szinezetű volt, úgy most is minden nemzet visz valami sajátosságot a közösségbe. Ez a gyönyörű ebben a világban, hogy minden meg van benne, mint az ész világában: pontosan mindennek az ellentéte és a parodiája. A rossz és az abszurdum ép úgy lehet egyetemes és nemzeti, mint az észszerű és a művészi. *Ebben* aztán csakugyan egészen európaiak lettünk, mi magyarok az első sorban állunk. Komolyan vesszük a küldetésünket s itt már aztán összegyűjti az ország minden anyagi és szellemi erejét, hogy helyt is állhassunk. Még nagy jövő vár reánk ebben a világban.

FÜLEP LAJOS

Délelőtt tíz óra tájban Mariet telefonhoz hívják.

— A Palace hotel.

Éppen reggelinél ül madame Malavant-nal és Makaival. Felugrik, szalad. Makai egy árnyalattal sápadtabb lesz s mert madame Malavant nevetős gúnnyal vizsgálja, ügyetlenül lesüti a szemét.

Madame Malavant anyjáról angol, magas, fekete hajú, kellemes, hideg arcú teremtés, a szája az, ami emléket hagy róla: kellemes, nagy száj, mindig nevetésre áll, de ha lehet, mindig lenéz, kinevet. Van bizonyos fokú morálja, de rossz nő, nincs szíve, nem szeretett, nem szeret senkit, még gyerekeit se, akikre pedig a jó anya rendszeretetével ügyel. Csak úgy könnyedén küldi Marie után:

— A kicsi? Csak nem! Palace hotel... Hogy mondja, monsieur?

Szeretne valami gorombaságot felelni ennek a szívtelen nőnek, aki fölött Marie mint ember, mint nő, mérhetetlen magasságban van s mégis Mariera haragszik, mert nem tud felelni, a másik biztossága előre legyöngíti szavát. Kicsit kedvtelenül felel:

— Ugyan madame.

— Milyen kedves gyerek — mondja madame Malavant, karját keresztbe teszi a mellén, szája, szeme kellemes beszélgető hangulatot jelez, — milyen kedves gyerek ez a Marie! Milyen gondatlan. Milyen ártatlanul, bájosan, természetesen kokett.

Feszeng a tűszúrások alatt.

— Mon cher — szalad vissza fényes szemmel Marie — képzelje, chère madame, kapok egy nagyszerű leckét! Mindennap egy óra. Ah! — és boldogan, hálásan felfelé fordítja szemét, karját oldalt kitárja és egymásba öleli. Egy alkalmas pillanatban, míg madame Malavant vajat ken kenyerére, a legédesebb pillantást küldi hálásan barátjának, de az szinte ledobja magáról. Talán sokára többet fog megérteni az életből, türelmesebb lesz, mint ma, mikor még egészen benne áll környezetében: a pesti, a parvenü szükségletével, folyton dignitására gondol és nem tud gyöngéd lenni a mások örömei iránt. Fiatalember, hogy is lenne szíve ehhez. Még mindig a maga csepp sértett hiúságát látja, ami a féltékenységgel nyugalommá és útálattá lesz, neki abból, hogy Marie esetleg kiemelkedik a nyomorból, dehogy ez a kép, hanem valami riasztó, kellemetlen érzése marad meg. Mintha neki valóságos nagyhercegnőhöz lenne joga, bántja az is, hogy ilyen madame Malavantok nem tisztelik eléggé azt, akit szeretőjéül választott. Másik érzése: félelem, attól tart, hogy az anyagi függetlenségével el is vesztheti.

Izsó Miklós

Frück. I. 550. l.

Izsó, Nikolaus, Bildhauer, geb. 9. Sep. 1831 in Disznóshorváti, gest. 29. Mai 1875, beschäftigte sich schon als Student mit Vorliebe mit der Modellierung von Figuren und arbeitete nach dem Freiheitskampfe an der Seite Ferenczy's, dann in Wien bei Gassner. In München modellierte er seinen: *Trauernden Schafhirten*, der seinen Namen mit einem Schlage berühmt machte. I. kehrte von München nach Budapest zurück, wo man den Meister der ungar. Genrebildhauerei bald hoch schätzte. Seine: *Szene aus der Spinnstube*, die *Büsten Egressy's, Arany's, Zrinyi's* u. s. w. verrieten schon den grossen Meister, der sich mit seiner Debrecener *Csokonaistatue* in die Reihe der ersten, bedeutendsten Bildhauer Ungarns emporschwang. Sein kerniges, kraftstrotzendes Talent bekundet sich auch in der Szegeder *Dugonicsstatue*. Als sein bedeutendstes Werk gilt jedoch die Budapester *Petőfistatue* am Donaquai.

r.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

Szabó Miklós

LykaMagyműI800-50

84, 145, 398. l.

Izsó Miklós

szobrász

íród
z

Felvinczi Takács Zoltán

dr.

Magyar festők és szobrászok.

Karczagmagyállam

125. l

Izsó Miklós

Lód
B

Egyetértés.
1878. nov. 8.

Abb. 3: 1. Miniaturkessel (Kelch) aus Gold. Fürstengrabfund von Szeged-Nagyszéksos. 1a. Punktierte Inschrift auf der Innenseite seines Standringes.

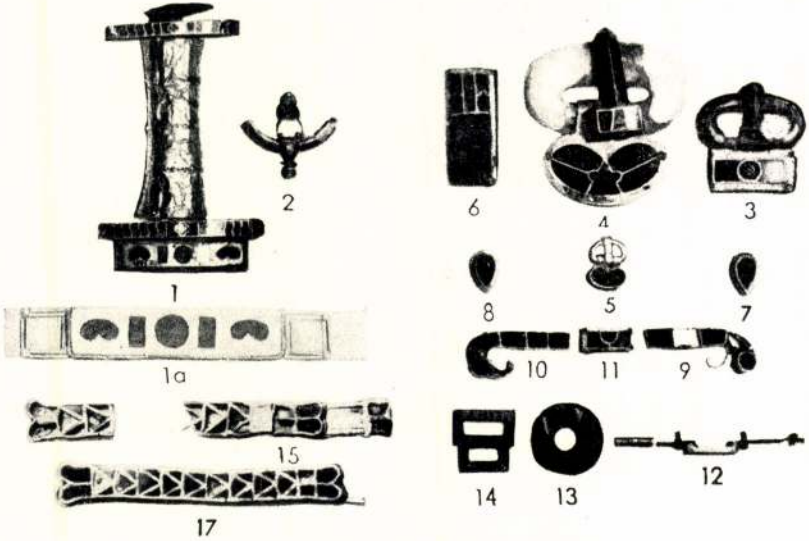

Abb. 4: 1—14. Germanenfund von Flonheim (Worms, Museum). — 1a. Ausgebreitete Skizze des Scheidenmundblechs. — 15—17. Bruchstücke vom Scheidenmundblech des Fundes von Szeged-Nagyszéksós.

Izsó Miklós

Wód

Budapest: Ocák-szobor

32. l. 134. l.

589

tische Lage, 3. Eigenstaatlichkeit, 4. Verbreitungsmöglichkeit der Sprache. Wir wollen diese Kräfte nun einzeln betrachten.

Die Bedeutung der kennzeichnenden Züge der Rasse muss nicht weiter betont werden, da es heute bereits als allgemein anerkannte Wahrheit gilt, dass das Volkstum selbst lediglich die Summe gewisser, für alle Vertreter des Volkes mehr oder weniger kennzeichnender geistiger Eigenschaften ist.[1] Die erste Kraft, die die kulturbildenden Möglichkeiten eines Volkes, ihre Richtung und Grenzen bestimmt, ist somit der Geist, die seelische Veranlagung des betreffenden Volkes, der betreffenden Rasse selbst. Der romanische Geist unterscheidet sich vom ger-

[1] *Zur Erläuterung:* Jedes Volk besteht aus mehreren Rassen (race), kein Volk kann einer einzigen Rasse gleichgesetzt werden, kein Volk ist daher durch die geistigen Eigenschaften einer einzigen Rasse gekennzeichnet. Jedes Volk erlangt jedoch — wenn dieses auch in weiten Abständen gewissen Veränderungen unterliegt — ein gewisses einheitliches, seelisches Verhalten, eine gewisse Ähnlichkeit des Charakters, der geistigen und seelischen Grundzüge, der Denkart, der Auffassung und der Handlungen, jenes schwer Fassbare was man Volkstum zu nennen pflegt.

Izsó Miklós

A juhász i feinymetszet

Szana Szárev

225.-l.

XLIII.

olasz festő: Mária és alvó Jézus. Vá-
szon, olaj; 93 × 41 cm.

Mazzaglia II. 121. szám.

Tzsó Miklós

2 tanulmány, repr.
224, 225. l.

Zrínyi Miklós
repr. 226. l.

Szana Sándor

Βιβλιοθήκη

Izsó Miklós

vőd

Szana Százér

l. Müvészek nér-
mutatója.

Izsó Miklós

l.

Medvey 117. l.

1780-909-23

Fényképező.

452. Lemez-szárító.

3 darab lemez-szárító állvány, melyek közül kettő per 1.10, egy pedig 3.60 K-val számitandó...5.80 K

Vétetett Peitsik Károlytól 1908:II. 1-jén a 230 sz. számla alapján.-- Kifizettetett 1908:III. 16-án a 205 sz. nyugtára.-- Elszámoltatott 1908:V. 2-án 763 sz. alatt.

Az alcsuti kastély

MONUMENTÁLIS KLASSZICIZMUS — A »PALATINUS STILUS«

Izsó Miklós

Csod

S

NémedySzeged 420.- l.

Izsó Miklós

Cvód
3

Az Ujság. 1925. okt.
25. (e. a.: J. M. emlékez.)

Közoktatásügyi ministerium, Okt IV. 212

Izsó Miklós

vod

Lyka Károly:

Hogyan ásultak kepét,

amikor Pestből

Budapest lett?

Uj Idők. 1944.

febr. 26.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Izsó Miklós

cvd

Gárdonyi Albert dr.

Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből. Bp. 1925.

33. l.

nek Árpádkori művészetére szintén befolyással volt a helyi antik hagyomány. Lényegében tehát az egykori limesen belül fekvő területekről van szó, melyeknek ha lakosságát nem is, de II—IV. századi művészi emlékeit romanizálta a birodalom alakító ereje.

Felmerül azonban egy kérdés. A római eredetű művészeti emlékek, elsősorban plasztikai alkotások, síremlékek, szarkofágok stb. korábban is, még nagyobb számban álltak a művészek előtt, hatásuk mégis minimális volt, vagy egyáltalán nem is érezhető. Mi okozza tehát, hogy a XII. század közepén egyre-másra meglepő átvételeket, sokszor hasonló szemléletre találunk? Csak külsőséges okokra nem gondolhatunk. Császári vagy főúri parancs aligha játszhatott közre, hiszen ugyanazon politikai egységen belül teljes antipolusokra bukkanunk. A keresztes hadjáratok jelentősége ebből a szempontból sem lekicsinylendő, hiszen a Nyugat ekkor ismeri meg közelebbről a hellenizált terület művészetét, elsősorban a bizáncit, ekkor alakul ki élén-

„Izsó Miklós

levelei 1860-1-ből."

Kefelevonat (6 lap)
Elek Artur hagyatéká-
ban

Ki közli, nincs cin-
litve-Azt hiszem
a Nyugat korai
évfolyamának vala-
melyikében jelent
meg.

Utána nézni.

1600. ÜVEGSZEKRÉNY, diófa, egyajtós, be
holz, eintürig, mit Int ...a. Biedermey

1601. ÜVEGSZEKRÉNY ...lőbbi

1602. KÖNYVSZEKR' ...
türig. Biederm

1603. BUTORKÉ' ...két ka
stílus. — ...e, zwei
meyerst...

1604. ÜVE' ...yafa, hatsz
sec... ...stil.

1605. ... berakott diszité
...erstil.

16... ...fekete fa, aranyozott
...arzes Holz, mit vergold

...iófa, bronzveretekkel, szür
...Bronzebeschlägen und graue

...ETES SZEKRÉNY, különféle
...okkal. Délnémet, XVII. sz. —
...onisch gegliedert, mit gedrechselter

Történeti osztály.
Tóth Egressy szavalata.
Katona" tartóban.
12-én
1814 októberében, Szabóné, Szalágyi
elősorolt Magyar"-ját az
Nemzeti Színházban, Szinhelyén
Kelt Miklós (1823—1862. Petőfi
Készítette Tasó
Nemzeti Színház szinpadán.
Tasóra március 15-én
darabjában

rock.

a, kihajló homloklappal. Osztrák, barok. — Zweitüriger ter Stirnseite. Österreich. Barock.

diófa, aranyozott bronzveretekkel, szalagos berakással. elschrank, Nussholz, mit vergoldeten Bronzebeschlägen u. Jh.

nyefa. Magyar, Louis XVI. — Schreibschrank, Eiche und I.

s márványlappal. Magyar, XVIII. sz. v. — Tisch, Eichen- rplatte. Ungarisch, E. XVIII. Jh.

XVI. diszitéssel. Felső része két üveges ajtóval. Osztrák, , Eichenholz, mit Louis XVI. Dekor. Im oberen Teil zwei Jh.

XVIII. sz. — Standuhr, Nussholz. Niederländisch, XVIII. Jh.

. Osztrák, XVIII. sz. — Zweitüriger Schrank, Eichenholz.

ajtaján dombormű, Jézus születése és négy szobrocskával. rzes Holz, auf der Türe Relief: die Geburt Christi und vier

Izsó Miklós

l.

Magyar Könyvszemle

1940. 82. l.

1665. évi kiadás! Az énekek rendje a bártfaiban a 83. lapig, a bécsiben a 42. lapig (a *Segély meg engemet* kezdetű énekig) azonos, ezentúl azonban a két kiadás erősen eltér egymástól. A bécsi kiadásból igen sok olyan BALASSA- és RIMAY-féle ének hiányzik, amely a bártfai és a többi hazai kiadásban megjelent. A bécsi kiadás ránkmaradt példányának még így csonkán is csaknem a felét kifejezetten katolikus jellegű énekek és imádságok töltik ki. Az 1677. évi kolozsvári előszóíró — ha egyáltalán ismerte a bécsi kiadást — semmiképen sem tekinthette azt a maga kiadványa „rendezetlen" elődjének. Ha nem egyébért, akkor kifejezetten katolikus volta miatt sem. Így hát az előszóíró negatív állásfoglalásának a bécsi kiadás elsőségét bizonyító érvekkel szemben jelentősége nincs.

Az *Istenes énekek*nek a TELEKI-könyvtárban őrzött példánya tehát nemcsak az első illusztrált BALASSA-kiadás, hanem egyszersmind a BALASSA-kiadványok sorában is a legelső s éppen ezért valamennyi eddig ismert ránkmaradt között a legrégibb, amely a FERENCZFI-féle betűk és dúcok felhasználásával a bécsi

Tápay-Szabó László: Csokonai. Dante kiadás. 336 lap. (Ára fűzve 8.50, kötve 10.— P.)

A regényes életrajz, amelynek hőse Csokonai, a Lilla-dalok költője, *Tápay-Szabó Lászlónak*, a csillagos cikkek híres írójának posthumus munkája. Végigkíséri Csokonai életét, a költő elődeitől, családjától kezdve egészen halála utánig, amikor Csokonai alakja már a halhatatlanságig jutott. De nemcsak életének folyamatát mutatja meg a maga érdekes részleteivel, hanem írói jelentőségét is méltatja, műveiből vett idézetekben, a Csokonairól szóló irodalom különböző beállításának megmutatásával s ezek kritikai megvilágításával is. Sőt tulajdonképpen még ezen is túlmegy, amikor Csokonai írói művészetének feltárásában a művészi alkotás legtitkosabb rugóit is kutatja és sokszor egyénien, de mindig érdekesen jut olyan meglátásokhoz, amelyek a művészi lélek legtitkosabb redőibe világítanak bele. A könyv mindamellett végig érdekes olvasmány, az író előadását idézetek, ismeretlen Csokonai-levelek, mulatságos adatok és adomák szövik át és mindezt mintegy keretbe foglalja a magyar rokokó érdekes korrajza.

Izsó Miklós

Irod

Lyka Károly:

A legmagyarabb nobrász. Uj Idők

1900. I. 495. l.

a, bronzveretekkel, 8 fiókkal. Empire. — Hohe Kom-
e.

Osztrák, XVIII. sz. — Truhe, Eichenholz, mit Stern-

faragott nőalakkal és berakott disszel. Empire. —
geschnitzten Figuren und Intarsia. Empire.

iófa, két hermával és két fekete féloszloppal. Magyar,
ge, Nussholz, mit Hermen und schwarzen Halbsäulen.

faberakásu vadászjelenetekkel. Olasz reneszánszstilus. —
Bein- und Holzintarsia: eine Jagdszene. Italienisch,

és aranyozott fa, piros damaszt kárpitozással. Egy
kerek asztalka márványlappal és két ablakfüggöny piros
tur, mit Schnitzerei vergoldet, mit rotem Damast über-
zwei Stühle, ein rundes Tischchen mit Marmorplatte
t. Rokokostil.

ete oldalpillérrel. Bidermeier. — Secretaire, Esche, mit

Izsó Miklós

nobrajz

Sopron 1897.
máj. 23. (Izsó
Széchenyije.)

X) 25. Sebestyén V-100

Jasó Miklós

kobrazi

Szana Tamás:

Jasó Széchenyije.

Sopron, 1897

máj. 23.

Europa

film-, könyv-, lap terjesztő és könyvkiadó

Rt

Budapest V.

Vörösmarty u. 36

tartó, egy ecet-olajtartó, három
2 merőkanál, 12 kanál és 12 villa
silbernes Tafelservice, mit reichem
mit Deckel und Sockel, zwei oval
deckeln mit Schüsseln, ein amforaför
Leuchter, eine Essig und Ölkaraffe,
Schüsseln, 18 Teller, 2 Schöpflöffel,
Wien, 1791. 57.800 gr.

933. FÖDELES SERLEG, ezüst aranyozv
disszel. Szára három füles vázai
XVI. sz. v. — Deckelpokal, Silber
in Form einer dreihenkeligen Vase.
burg, E. XVI. Jh.

934. KIS SERLEG, aranyozott ezüst, r
Nürnberg, XVIII. sz. — Kleiner F
Der Kelch mit Barockdekor. Nürn

935. KÖPENYES KUPA FEDŐVEL, ez
tuszleveles és virágosdiszü. Boltoza
médaillon vésett cimerrel és *Sr. Cuonr*
XVII. sz. — Mantelhumpen mit Dec
aus Weissilber zeigt Accanthusblätt
Deckel rundes Medaillon mit gravi

ejes disszel, ovális mezőjében vésett Breuner bárói cimer
XVII. sz. — Zwei Kartuschen, Silber, mit Engelköpfe
ch, XVII. Jh.

POHÁR, aranyozott ezüst. Talpán maszkok közt zenélő
res szárán alakos kartusok. A kehely alján dudoros kar-
oldalán laposan trébelt kartusokban bibliai jelenetek. AV
v. — Häufebecher, aus vier Stück, Silber vergoldet. Am
de Gruppen, am kurzen Schaft Kartuschen mit figuralem
hes gebuckelte Kartuschen, darüber Profilierung; auf der
uschen. AV Meisterzeichen. Nagyszeben, E. XVI. Jh.
Illusztr. XXXVI. tábl.

lábon, oldalán három ovális médaillon tájképpel. Nürn-
er, auf drei Kugelfüsse, und Landschaften in Medaillons.

anyozva, lapos peremén egymást fogó kéz és boglárdisz.
sz. — Runde Platte, Silber, teilweise vergoldet, auf der
nd Bockeln. IH Meisterzeichen. Nagyszombat, XVII. Jh.
Illusztr. XXXIX. tábl.

zva, kartusidomu trébelt rokokódiszitéssel, kétoszlopos
al. Magyar, XVIII. sz. — Toraschmuck, Silber, teilweise
etriebenem Rokokodekor, einer Nische mit zwei Säulen,
. Jh. 500 gr. Illusztr. XXXVIII. tábl.

Izsó Miklós

zród
z

Hlusolsó

67. l.

Ku

~~Lotz Károly~~

3565 Az Igazságosság v

A ~~sátor~~ előterben, sát
mek tartja, ~~egy fiatal~~ ifjú házasp
az anyja ölében fejjel balra
ni látszik és lábaival rugdal
foglal helyet és a felemelt j
babának; jobbról, ~~[illegible]~~ a guzsa
asszony mellett, irattekercset
pönyeggel; hátul pedig ~~egy~~ hos
tott könyvvel. Fölül két védő
zsal mig a felhőkön nyugvó Béke
állnak szolgálatára, ~~egy~~ szár

Ecsetrajz, mér. 683:446

Vétetett az 1905: III. 7
(213-905)

A Curia központi csarnok

Jmutatja

1905

762X

Izsó Miklós

wod

z

Oroszlán magyarobr

9. l.
10. l.
11. l.
12. l.

Izsó Miklós

cvod
z

Zsámboki Gyula:

Magyarázatok a
nincsőzés – történeti
faliképekhez. Har-
madik sorozat.
Bp. 1912. (Izsó Busuló
Juhásza.)

4.

268.

Izsó Miklós

wód

z

Barańszky Jób Sándor

A magyar öntudat

kistükre V. kiad.

Bp. 1943. 119. l.

Építőipari iskolák az Egyesült-Államokban.

Chicago, október hóban.

(Folytatás.)

IV. *Építészeti szakosztály a műegyetemeken.*

Anélkül, hogy az oktatás irányára vagy színvonalára nézve a legkisebb különbséget kellene tennünk, *szervezeti* szempontból *3 fajtájú műszaki főiskoláról* lehet az Egyesült-Államokban szólani, ú. m.

1. *Magán-alapítványokból létesült önálló műegyetemek.* Átalában ezek az intézetek csakis saját kamatozó vagyonuk jövedelmére és a tandíjbevételekre támaszkodhatnak, ámde

5. ábra.

ez az alapítványoknak sokszor számos milliom dollárra emelkedő összegénél fogva elég bő forrás. Kivételesen mindamellett a közjövedelmekből is részesülnek, így *Massachusetts Institute of Technology állami segítséget élvez.* E csoportba 8 intézet tartozik, közöttük a legkiválóbbak:

	Tanuló	Tanerő
Armeur Institute of Technology, Chicago (1893)	600	55
Massachusetts Institute of Techn., Boston (1865)	1500	188
Worcester (Mass.) Polytechnic Inst. (1868)	317	37
Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, N. Y. (1824)	387	24

2. *Magánalapítványokból létesült egyetemek kebelében szervezett műszaki fakultások.* Ezek száma már a 100-at is megközelíti, minthogy a *legtöbb egyetemnek a műszaki osztály* egyik integrans része. E csoportba tartoznak például;

Yale University, New Haven, Conn.	300
Harvard University, Cambridge, Mass.	350
Leland Stanford Junior University (California)	524
Cornell University, Ithaca, N.Y.	1520
Columbia University, New-York	660*)

3. *Állami műszaki főiskolák*, melyek alapját az 1862. évi *Morrill Act* vetette meg. Ezek egyrésze eredetétől kezdve *mezőgazdasági főiskolával* kapcsolatos; másrésze *teljes állami egyetemmé* fejlődött, amennyiben az *idők során jogi, orvosi és bölcsészeti fakultásokkal* egészítették ki. Összes számuk 38. Az egyes államok által fenntartott és műszaki fakultással is bíró főiskolák közül említjük ezeket:

	Tanuló	Tanár
Iowa College of Agriculture and Mechanic Arts Ames, Io. (1868)	758	79
Purduc University, Lafayette, Indi. (1874)	1355	103
State School of Mines, Golden, Cole. (1874)	300	18
University of Illinois, Urbana (1868)	800	
University of Wisconsin, Madison (1850)	730**)	stb.

Az *állami főiskoláknak* a tanulók szempontjából egy különös előnye van, hogy t. i jóval kevesebb költséggel végezhető. Formalis *tandíj nincs* s a mellékdíjak összege átalában jóval kisebb, mint a magánalapokból létesült főiskolákban. Amellett az állami intézetek *túlnyomóan kisebb vidéki városokban*, sőt önálló farmtelepeken vannak tekintettel éppen a mezőgazdasági szakosztály érdekeire. Ez elhelyezkedés folytán a megélhetés költségei is kisebbekk, mint a nagyvárosi intézetekben. Innen van, hogy az állami főiskolák látogatottsága átalában jóval nagyobb, bár — miként említettük — egyik és másik csoport színvonala egyforma. Mindkettőhöz tartoznak egészen elsőrendű és tartoznak kevésbbé elsőrendű intézetek. Az alábbi részletes leírásokban egy-egy typikusabb intézet *építészeti szakosztályának* munkáját óhajtottuk közelebbről jellemezni.

1. *Armour Institute of Technology*, Chicagoban.

Alapította a néhai PH. D. *Armour*, kinek husnagyvágó telepei és gabona-elevátorai világszerte híres vállalatok. Az alapító és fia, Ogden J. Armour az idők során közel 3 milliom dollárt fordítottak az intézet fejlesztésére s utóbbi a nagyobb alapítványokon felül a tandíjjövedelmek után fennmaradó évi hiányt is fedezi.

Az Armour Institute éppoly kevéssé szorítkozik a tanítás egyetlen fokozatára, mint bármely más amerikai nagy tanintézet. Amiként az alapító kifejezte: „Ez az intézet nem a szegénynek vagy a gazdagnak számára szolgál, hanem mindenkinek számára, aki komolyan vágyik műszaki kiképzésre. Az intézet nem ingyenes iskola; de tandíjai olyanok, hogy összhangban legyenek az alapítás szellemével: segíteni azokon, akik segíteni akarnak önmagukon.“

Ezekhez képest az intézet munkakörei az 1908. év folyamán ezek voltak:

a) Műegyetem *(College of Engineering)* 6 szakosztálylyal;
b) nyilvános anyagvizsgáló állomás;
c) középiskola 3. és 4. éves tanfolyammal (1909-től fokozatosan beszüntetve);
d) esti tanfolyamok;
e) nyári tanfolyamok.

Az összes tanfolyamok látogatottsága közel 2000. Ebből a többség a továbbképző tanfolyamokon, közel 300 a középiskolában és 600-on felül a műegyetemen.

A felvétel alapja a műegyetemre: egy jó állású középiskolának vagy szakiskolának végbizonyítványa. Ennek híján felvételi vizsgálat *14 egység* értékben. Egység gyanánt oly tanulmány szolgál, melyet a középiskolában legalább 35 héten át s hetenkint 4—5 órában tanítanak.

*) E számok a műszaki fakultás hallgatóit jelentik az illető egyetemen.

**) Az itt adott számok is csupán a műszaki osztály hallgatóságát jelentik, mert egyes intézetekben a hallgatóság összes száma több ezernyi

A megszabottt 14 egységszámból kötelező:

Algebra	1 és ½	egység
Sík- és testmértan	1 és ½	„
Természettan és vegytan	2	„
Angol	3	„
Német v. francia nyelv	2	„
Történelem	1	„
Szabad választás szerint	3	„
Összesen	14	egység.

A *rajzbeli tantárgyak* csak *félértékkel* jutnak beszámításra, tehát heti 4—5 óra csak félegységet jelent.

Felvételi vizsgálatot csak annyi egységből kell tenni, amennyi hiányzik az elfogadható 14-hez.

Látnivaló, hogy *a felvétel rendkívül szabadelvű* és tényleg *nem az előiskolát, hanem az előképzettséget* állítja mértékül. S ezt is csak oly fokon, amekkora a magasabb szaktanulmányok sikeres megkezdéséhez okvetetlenül szükséges.

Az Armour Institute-nak 6 különböző műszaki fakultása van, és pedig: 1. mérnöki szakosztály *(Civil Engineering)*; 2. gépészmérnöki szakosztály *(Mechanical Eng.)*; 3. villamossági szakosztály *(Electrical Eng.)*; 4. vegyészmérnöki szakosztály *(Chemical Eng.)*; 5. tűzvédelmi szakosztály *(Fire Protection Engineering)*; 6. építészeti szakosztály *(Architecture)*.

Ezek a szakosztályok külön-külön is több irányba vannak specializálva. Igy a mérnöki szakosztályon 3 irány között választhat a hallgató, ú. m.: 1. *Általános tanfolyam*, mely egészen megfelel a budapesti József-műegyetem mérnöki szakosztályának; 2. *vasúti mérnökség*, mely a vasútépítő, valamint üzemi szolgálatot specializálja; 3. *vízi és egészségügyi mérnöki szolgálat.*

Az építészeti szakosztály 4 éves tanfolyama is *két különböző* irányban van szervezve. Az egyik a *commercialis építészet*, amelyben különösen a modern vasszerkezetű építmények, a fűtő, világító és felvonó berendezések, raktárházak, gyárak és egyéb gazdasági építmények tervezésén van a fősúly. A másik a *szépművészeti irány*, amely (az *Ecole des Beaux Arts* nyomán) a tanulók között a *művészi versenyt* igyekszik fenntartani; e célra havonkint egy-egy tervezési versenyt rendez a tanár, megszabott témával, s az eredmény fölött a *gyakorló építészek közül alakított 6 tagu jury* dönt. Készpénzbeli jutalmak és utazási kisebb ösztöndíjak állnak rendelkezésre. Az amerikai gyakorlat irányát jellemzi, hogy a *tanulók inkább a szerkezeti tanfolyamot követik.*

A két tanfolyam órarendje külsőleg azonos. De a gyakorlati végrehajtásban megvan a különbség, amennyiben az egyik csoport professorai úgy az előadási, mint a rajztermi és laboratoriumi munkában főleg kiváló constructeurőket, a másik csoport tanárai a tervező és decorativ művészetekben alapos jártas erőket igyekeznek kiképezni.

Az *Armour Institute* építészeti szakosztálya úgy van szervezve, hogy az *alapvető elméleti tárgyakat* a növendékek itt a *műegyetemen* hallgatják, a szorosabban vett *építőművészeti studiumokat pedig a chicagoi Art Institute*-ban. E kettéosztásnak alapgondolata az, hogy „a festmény- és szoborgyüjtemény környezetében dolgozó növendéknek műízlése fejlődjék és kiszélesbüljön. Továbbá hogy a tanulók az Art Institute-tal kapcsolatos *Blackstone-Hall* teljes méretű építéstörténeti gipszöntvényeit (Némileg a Trocadero módjára berendezve. *G. V.*), valamint a *Ryerson-Library*-t (műépítészeti könyvtár és fényképgyüjtemény) állandóan használhassák.“

Az építészi szakosztály — mint láttuk — 4 éves azok számára, akik oklevélre, vagyis a *Bachelor of Sciences* fokozatra számot tartanak. Azonban a szegényebb anyagi eszközökkel rendelkezőknek módjukban van egy *2 évre összevont cursust végezni* a többi tanulókkal együtt, de építészi *oklevelet nem kapnak*, hanem *bizonyítványt a végzett tanulmányokról.*

A teljes 4 éves tanrend:

	Heti óraszám I. félév	II.
Első év.		
Felsőbb algebra	5	—
Diff. és integral számítás	—	5
Ábrázoló mértan: előadás	—	4
Ábrázoló mértan: rajz	—	6
Árnyéktan	—	2
Perspectiva	—	2
Szabadkézi rajz	—	3
Vázlatrajz	—	2
Építészet elemei és szakrajz	20	5
Építészet története	—	1
Angol	2	2
Művelődéstörténet	1	1
Összesen kötelező:	28	33
Francia (nem kötelező)	3	3
Második év.		
Építészet története	—	1
Természettan	5	5
Graphostatica	3	3
Szerkezettan	3	3
Perspectiva	2	—
Szabadkézi rajz	2	2
Vázlatrajz és aquarell	1	1
Egészségügyi mérnöki szolgálat	—	1
Építési tervezés	16	16
Újkori történelem	—	1
Alkotmánytan	1	—
Angol	1	1
Tanulmányi látogatások	—	—
	34	34
Harmadik év.		
Szilárdságtan	—	2
Fűtés-szellőztetés	2	—
Építészet története	—	1
Szabadkézi rajz élet után	2	2
Vízfestés	2	2
Vázlatrajz	—	2
Vasszerkezettan	1	1
Építési tervezés	22	20
Tanulmányi látogatások	—	—
Összesen kötelező:	29	30
Közgazdaság (nem kötelező)	2	2
Negyedik év.		
Mérnök-építészet	3	3
Költségvetéstan	1	—
Belső díszítés	2	—
Villamosságtan: előadás	2	—
Villamosságtan: laboratorium	3	—
Szabadkézi rajz élet után	3	—
Műemlékek restauratioja	2	—
Építési tervezés	12	8
Szobrászat története	1	—
Festészet története	—	1
Üzleti jog	2	—
Szigorlati dolgozat	—	20
Tanulmányi látogatások	—	—
Összesen kötelező:	31	32
Logika (nem kötelező)	2	—
Lélektan (nem kötelező)	—	2

Európai szemmel nézve, a heti óraszám feltünően csekély. Ez meglehetősen typicus az amerikai műegyetemekre, amelyeken a szombat szabadnap s az öt munkanapon átlag 6—7 óra a kötelező a tanulókra. Ők — igen helyesen — sok rokonszaktárgyról inkább lemondanak, mintsem hogy szellemileg és testileg túlterheljék a növendékeket. Az idézett tanterv azonban a másik túlzásba megy, különösen a rajztermi gyakorlatok terén. A szabadkézi

A temető művészete.

Az emberiségnek mindenkor a vallásosság és a kegyelet voltak a legnemesebb érzelmei. Szoros kapcsolatban is él ez a két érzelem a lélekben, sőt volt az emberiség történelmében időszak, amikor közöttük minden határ elmosódott. Ezekben a korszakokban a holtak tisztelete annyira uralkodott a lelkeken, hogy a vallás minden megnyilvánulása a halottak iránti cultusban merült ki.

Az antik világban még a római polgár is mindig ősei szelleméhez imádkozott, hogy lennének segítségére ügyes-

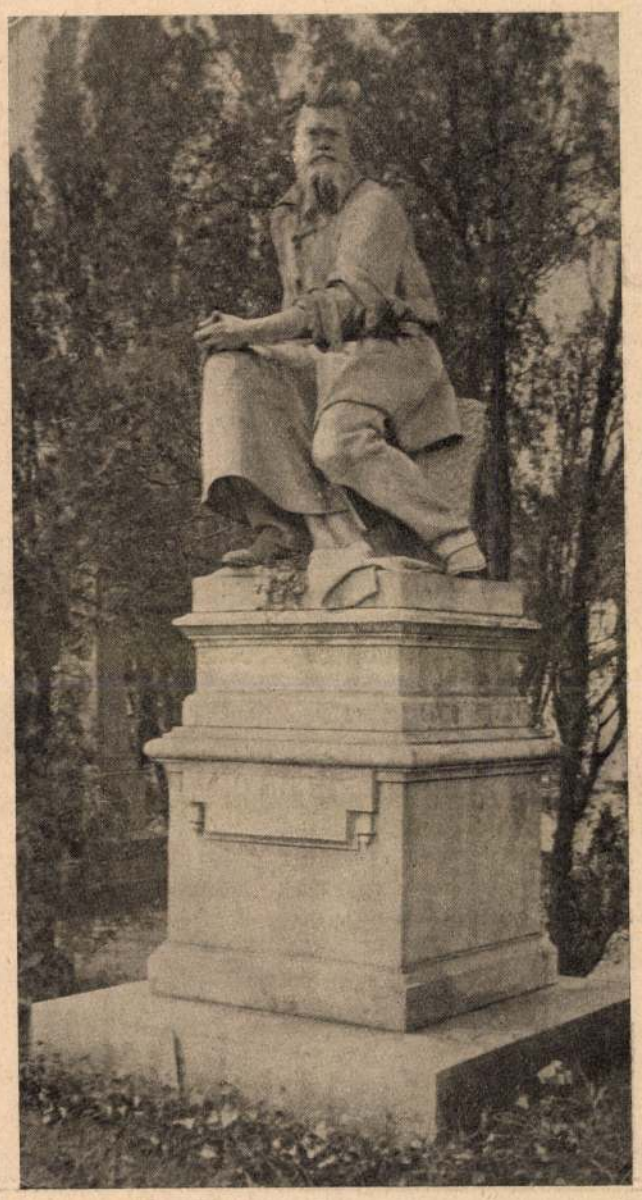

1. ábra.

bajos dolgaiban. Akkor még a halottak tisztelete annyira eltöltötte a lelkeket, hogy lakóházaikban külön helyiség jutott az ősök emlékének, amelyben azok képei és szobrai voltak elhelyezve. A nemzet nagyjainak, a hősöknek pedig századokra szóló monumentumok készültek. A hatalmas császárok még azt sem várták meg, hogy az utódok tiszteljék meg emléküket ilyen nagyszabású monumentumokkal, hanem olyat még életükben építtettek ők maguknak.

A keresztény világban sem csökkent meg az a tisztelet és kegyelet, amelylyel az utódok elhunytjaiknak emlékét ápolták. Ez a mélységes kegyelet a művészeteknek egy külön válfaját teremtette meg, a temető művészetét. Olaszországban, azon a földön, ahol az összes művészetek a legtökéletesebb virágzásba fejlődtek, alakult ki legjobban a temető művészete is.

Kertészet, architektura és szobrászat harmonikus együttműködése hozta azt létre. A művésziesen rendezett temetők képe teljesen eltér a mi temetőinktől, amely utóbbiak valóságos sirkőraktárai a kőfaragó iparosoknak. Az olasz temetők rendezésében szigorúan az az elv uralkodik, hogy az egész temetőnek művészies összhatásán egyesek semmit ne ronthassanak. Ott tehát nem lehet a temetőt faragott kőobeliszkekkel teletüzdelni. Ott vagy művészi emléket állít az utód kedves halottjának a sírja felé, vagy pedig semmilyet. Hogy ez a szempont megvalósítható legyen, a temető két részre van felosztva, Az egyik részben olyan sírhelyek vannak, amely sírok fölé csak egy-

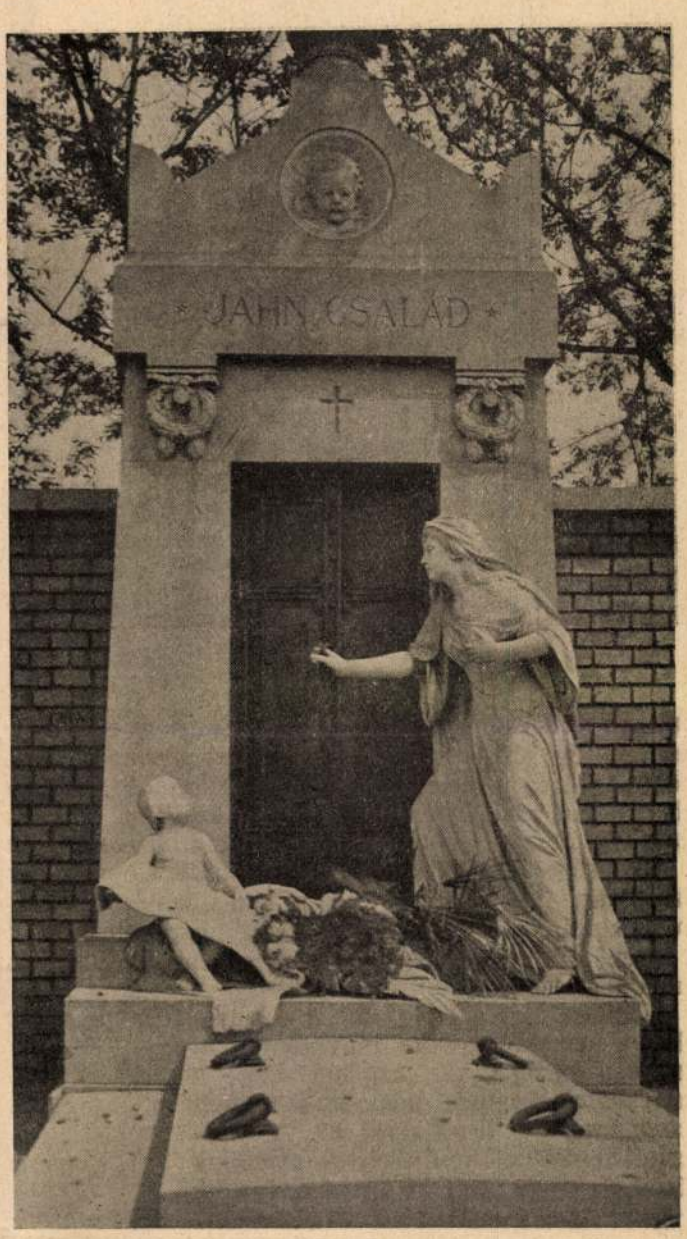

2. ábra.

szerű fedőlapot szabad helyezni. A felírás ezekbe a lapokba van belevésve. A kegyelet érzése itt a virággal való diszítésben nyilvánulhat meg.

A temető másik részében csak olyanokat temethetnek el, akiknek a sírja fölé művészi emlék készül. Hogy ezeknek az emlékeknek egyöntetű összefoglaló kerete legyen, az ilyen sírhelyek fölé rendszerint árkád épül. Helyesebben egy előre megépített árkádba vannak beosztva a díszsírhelyek.

Az olasz temetők typusa a vázolt szempontok megtartásával mindig kellemes művészi benyomást tesz a lélekre. Az egész temető ott is több mezőre van feltagolva. Rendesen a mezőket elválasztó utak mentén vannak megépítve az árkádos sírboltok, amelyek a nagyobb városok temetőiben a falak mellett is körülövezik az egész temetőt. Az árkádok közötti mezőkben, a sirok fölé csak kőlapokat szabad helyezni a felírással és virágdíszszel. A monumentális

3. ábra.

emlékek az árkádok ívei alatt vannak. Ennek az elrendezésnek szépsége abban nyilvánul meg, hogy a szem szabadon tekinthet végig a temetőn, amelynek változatos tagoltságot ad az árkád s az a néhány önálló mauzoleum, amely az utak kereszteződésénél képződő téreken szokott állani. A közönséges sírok virágözönnel vannak elborítva s az ember úgy érzi magát egy ilyen temetőben, mintha egy architekturális keretbe zárt pompás díszkertben volna. A sötét, komorló ciprusokon kívül semmi melancholiára hangoló dolog nincsen a temetőben.

Minálunk úgyszólván alig 20 éve csak, hogy szólani lehet a temető kapcsán művészetről is. Persze nagy igényeket táplálni ezzel a művészettel szemben nem szabad, mert hiszen még igen fiatal korát éli. A kerepesiuti temető áll első helyen temetőink között, de ennek az igazi arculata is csak a jelenlegi rendezés után fog teljesen kialakulni. Akkor azonban nem lesz okunk röstelkedni művészietlen volta miatt. Az árkádos sírhelyek közül eleddig kettő készült el már. Architekturája elégé monumentális és ha a környéke rendezve lesz s a kertész ízlése megfelelő díszítéssel ülteti körül, igazán legszebb pontja lesz temetőnknek. Kivánatos lenne azonban, hogy egy művészekből alakított bizottság mindenkor részrehajlatlan és szigorú bírálatban részesítse azoknak a síremlékeknek a tervét, melyeket ezekben az árkádokban óhajtanak felállitani. A kezdet, ha igér is már valamit, de ilyen irányban túlságos reménységre nem igen jogosít még fel.

Az árkádos sírokon kívül temetőinken az architektura nagyon szegényesen van képviselve. Ugyszólván csak a nemzet legnagyobb két halottjának, Deáknak és Kossuthnak van architekturális monumentuma. A magánsírok emlékei a szobrászművészet alkotásai volnának, ha volnának. Mert bizony a legtöbben csak igen gyönge hangon szólal meg a művészet hangja. Akkor is fájóan érezzük azt a disharmoniát, amely a síremlékeken a szobrászat és építészet munkája között van. Hogy a síremlék alakja, a szobrász munkája, teljes összhangban legyen az építész munkájával a talapzattal, az igen ritkán sikerül. Valóban Izsó Miklós emléke, mint e tekintetben harmonikus alkotás, a jobbak közül való (1. ábra). Ugyszintén a Jahn-család sírja is, ahol a szobrászat alakjai igen nagy természetességgel vannak az architekturába belekomponálva (2. ábra).

Azok közül a magánsíremlékek közül, amelyekben a szép architektura mint önálló művészet szerepel, a Schubert-család emlékét mutatjuk be (3. ábra). A legtöbb magánsíremlék architekturális megoldása, akár előbbi, akár későbbi ennél az emléknél, ugyanennek a motivumaiból van variálva. Ezzel az emlékkel szemben viszont olyan emlék, ahol mint önálló művészet a szobrászat szerepel, a Balassa Jánosé (4. ábra). Erősen Canova hatása érzik meg ugyan az emléken, amely a régebbi monumentumok közül való, de elvitathatatlan tőle a teljes, művészi temetői hangulat.

Hogy szerény eszközökkel, de jó izléssel milyen csekélység is a legteljesebb művészi hatást keltheti fel, annak illusztrálására a rákosi temetőből egy 1834-ből származó gyönyörű empire urnát mutatunk be e helyen (5. ábra). Mennyivel több ebben az apróságban a lélekre ható művészet, mint egy 12 méter magas márványobeliskben.

Van már meglehetős nagy számban művészi emlék temetőinkben. Ezúttal inkább a régebbiekből akartam bemutatni néhány szemelvényt, de nem azért, mintha az újak között ilyenekre nem akadnánk. Sőt erős a meggyőződésem, hogy ha mindaz a szép síremlék, amely művészi voltával figyelmet kelt, a temető nagy területén szétszórva nem volna, hanem centralisálva lenne egy kisebb területen, a kartársak legtöbbje meglepődnék azok nagy számától. Mert bizony igen nagy terület a temetőnk ahhoz, hogy azt egyszerre bejárva valamennyi szép emlékre reáakadjunk. Azért egy-két nagyon kiváló, szembetünő helyen lévő síremlék képe véződött be erősen a köztudatba, a temető többi része pedig még architektusok és szobrászok előtt is terra incognita.

Halottak napja van, menjünk ki a temetőre s elfogulatlan szemmel, mely a mások sikerében is tud örülni, nézzünk ott körül, mert illő, hogy megismerjük magunkat s legalább ezen a napon gyönyörködjünk a szépben, még ha más alkotta volna is azt. *Petrik Albert.*

4. ábra.

Izsó Miklós

1831 – 1875

vrád
2

Divald 1927

156. l.

IGLÓY KÁROLY dr.

bel- és idegorvos
volt belklinikai tanársegéd
Budapest XI, Lágymányosi-u. 15
Rendel d. u. 1/23—4-ig Telefon 259-383

MÁGYARY-KÖNYVTÁR SZENT-VÁLLALAT BUDAPEST Mikló-ut 13.

Rp. 194 4. II. 12

Amp. Rombetin

sech I (No VI).

606

P.S. Az orvos kezike

Iglóy

Izsó Miklós

wód

z

Mysk Ernő

55, 127, l.

K. 200.—

...ísrilis hó 15

...ió hír. 14 fizessen Ön ezen

...fogva Wagner Richard rendelet re

...óz kiszma

tegye szamolásba tudósitás

...Gulacsi, Szentiváyi

...ged

Simonka György

Szerbirdényi Egyen...

...a szeged—csongrád

...arékpenztarnál

Izsó Miklós

+ (*Izsó Miklós, fiatal szobrász hazánkfia*) Münchenből haza rándult-ván azon szép ajánlatot tette, hogy a Győrött felállitandó honvédszobor talapzatánál pihenő oroszlánt márványból dijtalanul elkészitendi.

Vas. Ujs.

1861. 37. l

Vasárnapi Ujság

Izsó Miklós

** *(Izsó Miklós szobor-pöre)* még most sem dőlt el. Három müértő: Alexi szobrász, Skalniczky épitész és Telepi festész, 2000 forinta becsülte a „Juhászt," — az ellenfél ügyvéde azonban hallomás szerint ujabb becslés nyomán be akarja bizonyitani, hogy az csak 600 forintot ér. Természetes, hogy még annyi értéke sincs oly ember előtt, a ki benne csak a *kődarabot* látja! de ki rajta a müvészetet, s mi több, a *magyar müvészetet* tiszteli: az előtt e szobor nagy értékü.

** [illegible]

Vas. Ujs. 1863.
83. l.

Izsó Miklós

** *(Izsó pörét)* a városi első bíróság e hó 4-én mar eldöntötte, még pedig a művész javára. Az itélet indokolása azon fordul meg, hogy az ingó dolgoknál a tulajdonjogot a tettleges birtokbavétel szerzi meg, a mi pedig e szobornál nem történt. Ugyancsak Izsó, jelenleg az akademia uj palotájára egy szoborcsoportozat mintáján dolgozik. E csoportozat Pannonia alakját ábrázolja, a mint áldva és védve terjeszti ki kezeit fiai fölött. Körülötte honfiak állnak. A hős kardját ajánlja föl, az anya gyermekét, a dús kincseket, a földmives gabonával közelit felé, a tudomány és költészet a szellem kincseit rakják lábaihoz.

Vas. Ujs. 1863
99. C.

ra tanitja ő e könyvben az ifjabb nemzedéket, a mit meg kell tanulni és soha nem szabad felejteni: Kölcsey életének és tiszta működésének hálás tiszteletére!

* **Hauck Minnie k. a.** tegnap tartotta búcsúelőadását a »Mignon«-ban, melyet a nemzeti szinház közönsége méltán tart legjobb szerepének. Ezúttal is nagy számmal ment nézni eleven játékát s hallgatni fris énekét, elárasztva őt tapssal, kitűntetéssel. A búcsúzó művésznő virágokat is kapott tisztelőitől. Ő az utóbbi időkben annyiszor s oly huzamosan vendégszerepelt nálunk, hogy Pauliné asszony visszavonúlása óta félig-meddig az intézet tagjának tekinthettük. Kétségkivül sok élvezetért tartozunk neki köszönettel, valamint ő is élénken őrizheti meg emlékeztében Budapestet, hol szerették, a társas életben is mindig szivesen látták s hol a szinpadon tért nyert oly szakmakörben, (Wagner-féle zenedrámákban is,) melyben csak nálunk kezdett otthonossá válni. Búcsúnk a kedvelt művésznőtül őszintén szives. Ohajtjuk, hogy a bécsi operában is, hol már kedden hosszas vendégszereplést nyit meg, áztán őszszel Berlinben, télen pedig Párisban ép oly szivesen fogadott vendég legyen, mint a minő volt több izben nálunk.

* **Bulyovszky Lilla** asszony pár nap előtt a következő levelet intézte Bohusné Szögyény Antonia urhölgyhöz, a pesti jótékony nőegylet elnökéhez: »Méltóságos asszony! Már régebben felszólitani méltóztatott, hogy az elnöksége alatti pesti jótékony nőegyesület javára föllépnék; ebben eddig körülményeim gátoltak s ujabban jótékonycélú előadás a nemzeti szinház szabályaival nem volt egyeztethető. Méltóságodnak, kegyes pártfogónőmnek adott igéretemet tehát ugy vélem némileg beválthatni, hogy hétfői fölléptem jövedelméből 250 ftot ezennel méltóságod kezeihez juttatok s kérem, hogy azt a fenttisztelt egylet »vakok osztálya« javára elfogadni méltóztassék. Nekem azon estéből még mindig becses rész maradt, az a szives jóindulat emléke, melylyel a mélyen tisztelt közönség csekély tehetségemet méltányolni kegyes volt. Megkülönböztetett tisztelettel: Budapesten, május 25-én, Bulyovszky Lilla.« A nőegyleti elnöknő, (ki lapunkhoz elküldte e levél másolatát,) azonnal választ intézett Bulyovszkyné asszonyhoz, s abban neki meleg szavakban köszönte meg emberbaráti adományát. Egyuttal elhatározá a nőegylet, hogy az ajándékozott összeg egy a szemhályoggyógyintézetben felállitandó ágyra fog fordittatni, melyre a nemeskeblü alapitónőnek nevével ellátott emléktábla lesz alkalmazva. Azt is olvastuk tegnap, hogy Bulyovszkyné asszony a Tisza Kálmánné szül. Degenfeld grófnő elnöklete alatt álló kisdedvédegyletnek szintén küldött száz forintot, hetfői föllépése alkalmával. Megemlitjük egyúttal azt az örvendetes hirt, hogy a nemzeti szinház igazgatósága a jeles művésznőt a szinház állandó tagjának törekszik megnyerni.

* **A dühödt ember,** ki Korizmits Lászlóra lőtt, Fejérmegyéből, Kálózdrúl való, valaha Flink Károlynak hivták, de utóbb Filakira változtatta nevét. Jelenleg ötvenkét éves. A kapitányságnál azt vallotta, hogy ő agitált a földhitelintézet mellett s ezért »jogos« pénzkövetelést formált, pört folytatott s hogy pörét elvesztette, annak egyik főoka Korizmits László. Ezért akart ráijeszteni egy lövéssel. Különben a zsebében lévő másik pisztolylyal magát akarta kivégezni s az ijesztést azért tartotta szükségesnek, nehogy azt mondják róla: ok nélkül puffantotta le magát. Mindig rögeszmés, dühös ember volt, s egy lap szerint: egy előkelő lány iránti szerelme zavarta volna meg eszét. Valóbbszinü azonban, hogy már ez a szerelem is csak egy fölkavart lelki állapot szüleménye volt. Midőn e főuri lányhoz akart évek előtt berontani, akkor az utját álló szolgát lelőtte s ő börtönbe, onnan tébolydába került. A mikor elbocsátották, ügynökösködni akart, s mint ilyen lépett érintkezésbe a földhitelintézettel. A felektől azonban oly nagy dijakat kivánt, hogy az intézet, mely erről tudomást nyert, magára nézve hátrányosnak tartotta az ily eljárást s kijelentette, hogy közbenjárásait ezentúl nem veszi figyelembe. Ekkor inditotta meg pörét (1870-ben,) s a pör előadóját fenyegette, hogy bottal megy a tanácsterembe, igazságot szerezni magának. Megint letartóztatták s kórházban tartották másfél évig. Mihelyt kiszabadult: dr. Hoffmann Károly kórházi igazgató és Engelbach alkapitány ellen inditott harmincezer forintnyi kárpótlási keresetet. Aztán háborgatta a képviselőket, szerkesztőségeket, a miniszereket, (Ghyczy Kálmánt is) nagy pénzügyi tervekkel, hol kérve, hol fenyegetőzve. A vége mindig az volt, hogy beérte pénzzel, ruhával. Mikor Balázs Sándor az »Omnibusz«-t szerkesztette s abban a Beniczky Lajos rejtélyes meggyilkolásáról regényt adott ki »Ki a gyilkos?« cimmel, Filaki többször kérdőre vonta a szerkesztőt: hogy regény-e az vagy valóság?, s oly lázasan viselte magát, hogy méltán támadt fel a gyanú: tán tud valamit a gyilkosságról. A szerkesztő közölte e gyanút egy rendőrtiszttel, ki azt mondá: hogy Filaki Károly őrült. Annak tartották és mégis engedték szabadon járni s csak a gondviselésnek köszönhető, hogy ez az őrült meg nem ölte az ország egyik legtiszteltebb férfiát.

* **Stuwer első tűzi játéka** ma este lesz az Orczy-kertben, melyet már két órakor elzárnak. Öt órától kezdve a közönséget katonai zenekar fogja mulattatni. Alkonyatkor négy szakaszból álló tűzijáték lesz »Pompéji és Herculanum pusztulása a Vezuv által« cim alatt. A szakaszok közt röppentyűznek. Belépti dij 30 kr, ülőhely egy ft, páholy hat forint.

* **Az „eleven csontváz“** Igy nevezik azt a szörnyű sovány embert, a kit mostanában a Hass-féle palota egyik boltjában pénzért mutogatnak. Karja, lábszárai oly vékonyak, mint a pipaszár, oldalbordáit szemmel lehet megszámlálni, a vérkeringés látható ereiben, s mindemellett még soha sem volt beteg. E vékonydongájú embert (bár nem nagyon örvendetes, vagy aestetikus látvány) igen sokan nézik. Azt mondják: amerikai, mi azonban azt hiszszük, hogy tán valami nyolc évet kiszolgált erdélyi néptanitó. Azt is mondják róla, hogy hozzáfogható sovány legény nincs széles e világon. Próbálná meg azonban valaki a nemzeti szinház igazgatóságát vagy a pénzügyi tárcát öt évig viselni: mindjárt (azaz öt év mulva okvetetlenül) lenne párja.

* **A budai zeneakadémia** közgyülése ujra Nagy Ágostont választá meg elnökének s Knahl Antalt igazgatójának. Nem is lett volna ok a változtatásra, miután ez intézet jól halad és virágzik. A lefolyt évben is több házi és három nyilvános hangversenyt tartott s résztvett Richter egyik zenekari koncertjében is. A növendékek száma 96 volt, a működő tagoké 161, a pártolóké pedig 131. Az egylet vagyona is 1966 frt 14 krral gyarapodott.

* **A tabáni „szegény gyermek-kert“** javára jövő szombaton zártkörű táncvigalom lesz az Eötvös-villában. Derék budai fiatal urak rendezik: Belicza József, Filó Lajos, Horn István, Kaczvinszky Lajos, Maurer Vilmos, Mihályffy Ferenc, Nagy Lajos, Virágh Ferenc és Vörös Sándor, kiknél a jegyek (családjegy két ft, személyjegy egy forint) kaphatók. Ők még a fogaskerekü pályán is árengedményt eszközöltek ki vendégeik számára: oda s vissza a jegy csak 65 kr lesz. Szünóra alatt pedig tűzi játékkal is fogják mulattatni a közönséget.

* **A császárfürdő** udvarán e nyáron is lesznek bálok. Kár is volna, ha kimenne a divatból: táncolni a platánok alatt. Az első zártkörü táncestélyt a központi Frőbel-nőegylet rendezi junius 5-dikén, vagyis mához egy hétre s a meghivókat Szögyény Marich Mária elnök, Rosenzweig Saphir Sarolta és Schley Berta alelnökök küldték szét. A mulatság éjfél utáni két óráig fog tartani, mikor külön gőzös szállitja el a közönséget. Családjegy ára négy forint, személyjegy két forint, este a pénztárnál egy forinttal több. Jegyek előre az alelnököknél (tükör-utca 2. sz. a. és József-tér 2. sz. a.) s minden választmányi tagnál válthatók.

* **A „Zsidó évkönyv“-re** azt jegyzi meg a »Hon« »nem örvendhetünk ily kuriózumok létrejöttén, mivel az ily külsőségek akaratlanúl is a felekezeti szükeblüséget nevelik. Egyátalán nem ohajtanók, ha a kalvinisták, katholikusok, unitáriusok sat. külön irodalmat igyekeznének teremteni.« Aláirnók e sorokat mi is, ha nem naptári almanachról volna szó. De miután van évek óta »Protestáns naptár,« volt mindig bőven kath. naptár, akkor nincs miért megütközni, ha egy magyar naptári almanachot szerkesztenek az izraelitáknak is, kiknek körében ugyis elég meghóditnivaló elem van a hazai irodalom számára. Jó, ha e hóditást ily almanachchal is megkisérlik s részünkről nagyon ohajtjuk, hogy a vállalatnak mennél nagyobb sikere legyen.

* **A „Pester Llyod“** után megemlitettük, hogy Majoros István volt- (és talán nem leendő) képviselő két faragványt kijátszatott a képviselők közt, de elvesztvén az ivet, fölhivást intézett a képviselőkhöz, hogy miután nem tudja: ki a nyerő, a két tárgyat engedjék át az iparmuzeumnak. Majoros Istvánnak azonban utóbb sikerült mégis kitudnia a nyerőket, s mint kijelenti: a legyezőt Pólya, a levélsulyt pedig Szentimrey volt- képviselők nyerték, s igy e tárgyakról most ők rendelkezhetnek.

* **Rövid hirek. Az akadémia mai közülésére,** melynek tárgysorát már közöltük, ismételve figyelmeztetjük fővárosi olvasóinkat. — **Báró** Baldácsi, mint az »Ellenőr« irja, jó egésségben időz hevesmegyei saári birtokán s a szélhüdéséről szóló hir alaptalan volt. — **A gr. Lónyay Menyhért** tegnapi estélyében az akadémiának számos tagja vett részt; igen kedélyes és fényes férfi-estély volt. — **Szigligeti Jolán** kisasszonyt jun. 8-án fogja oltárhoz vezetni Hutiray Ferenc fiatal gazdatiszt. — **Az egyetemi olvasó-kör** húsz forintot szavazott meg a Széchenyi müveinek megvételére. — **Zenész-körökben** érdekelten beszélnek most egy kiváló hivatású kis zongoravirtuóznőrül: Egger Irénről, ki a Bakits szinitanodai jeles zongoratanár növendéke. — **A rabsegélyző egylet** majálisa, noha csütörtökön zord idő volt, az Eötvös-villában igen kedélyesen folyt le; sokan vettek részt benne s mind jól mulattak; a táncban negyven pár vigadt. — **A budai** működedvelők, köztük Kiss Kornélia, Kiss Cili, b. Pongrácz és Schindler nővérek, Juhász Tinka k. a. holnap a **népszinház,** mely ma-holnap egészen kész lesz, a mily szép, ép oly célszerű épület; b. Lipthay Béla bizottsági elnök csaknem mindennap megnézi a munkát. — **Temesváry** társulata a budai szinkört tegnap a »Szép Galathea« operettel és egy vigjátékkal nyitotta meg. — **Izsó Miklós** rendes orvosa, ki megmentésére mindent elkövetett, dr. Kétli Károly (Szigligeti veje) volt. — **A viziárosi** reáltanoda ifjusága jövő szombaton »A szép juhásznő«-nál tavaszi mulatságot tart. — **»A józan magyar néphez«** cimmel Palásti Sándor röpiratot adott ki (ára 15 kr,) s arra inti a népet, hogy a választásoknál óvakodjék a szélső pártoktúl s válaszszon »szabadelvü«-eket. — **Az első magyar biztositó társaság** választmánya háromszáz forintot szavazott meg a Széchenyi munkáinak megvételére.

* **Budai szinkör.** Vasárnap a Temesváry Lajos igazgatása alatt álló társulat előadja a »Háromcsörü kacsa« cimü operettet. Holnap, hetfőn, »A tiszteletes ur keservei« cimü vigjátékot.

Nemzeti szinház.

* Május 28. **„A holt szív,“** Castelnouvo háromfelvonásos szinműve, forditotta Csepregi Lajos, s **„A nőgyülölő,“** vigjáték egy felvonásban, irta Benedix, forditotta Ujházy Ede.

Mind a kettő most került szinre először a nemzeti szinházban s bizonyára csak azért került, mivel egypár szerepüket hatással lehet játszani. Irodalmi érték nem igazolja lefordittatásukat s a játékrend nem is gazdagodott, hanem legfölebb csak tarkult velük egy pár estére.

»A holt szív«-et tél végén a budai várszinházban játszották már egyszer jótékony célra, s mivel be volt tanúlva és mivel cimszerepének egy pár mozzanatában Prielle Kornélia asszony művészete meglepő erőben nyilvánúl: nincs miért hibáztatnunk ismétlését a nemzeti szinpadon. Nem az első és nem is az utósó gyönge drámai termék ez, melyet egy-két szerep hatásos ábrázolásaért vettek vagy vesznek elő.

A darabról nem kivánunk kritikát irni, mivel ismertetve volt már lapunkban a budai előadás alkalmával. Most csak annyit jegyzünk meg róla, hogy sem vékony cselekményében, sem vázlatos alakjaiban nincs drámai erő és igazság. Hősnője egy nemesszivü szinésznő, ki egy koros angol lord ajándoka miatt a nyilvános pletyka szőnyegére kerül s e miatt jegyese (svéd herceg) hűtlennek tartja, szakit vele, mig a művésznő a fájdalom súlya alatt érzéketlenné, valódi holt szivvé válik, kire a világon semmi sem hat, mig bűnbánattal visszatért jegyese azt nem mondja neki, hogy egy német hercegnőt fog nőül venni, mire az érzéketlen nő megrezzen, sirásba tör ki, holt szive föléled, hogy boldoggá legyen, mivel a német hercegnő nem létezik s csak gyógyszerül volt kigondolva az apathia megtörésére.

Igazi drámaibb mozzanat csak egy van a darabban, s ezt sem az iró phantáziája, hanem Prielle Kornélia asszony művészete öntötte bele. A második felvonás végén, midőn a herceg hűtlenséget hány a szerető nő szemére s aztán eltávozik: mindenki meg volt hatva a hang és kifejezés ama meleg erélyétől, melylyel Prielle Kornélia asszony a szerelmében lesujtott énekesnő lelkiállapotát valóban megrázólag festé. Tőle, ki a szalonszerepek utólérhetlen társalgója, az érzelem, az indulat e tartalomteljessége kétszeresen

ezt meg kell adni, legyen értte köszönet a derék igazgatóságnak.

Ma még ugyan alig van itt több húsz-huszonöt állandó vendégnél s csak egy pár korai gavallér feszít a sétányon; de már a közel napokban több vendéget várnak.

Füred jó levegője magában is hatalmas kúra s ezért alkalmas menhely a betegeknek s mindazoknak, kik üdülést és szórakozást keresnek; aztán meg olyan jól esik az is, hogy azt a kedves hazafias német szót itt Zalamegye földjén is teljes hamisitatlan tisztaságában hallhatjuk; az étlapra a drága magyar nyelvet csak nem vesztegethetik s habár a pincérek mind magyarok is, már csak mégis jobban esik velök németül beszélnünk. Vasárnaponkint lejár ide az a hatvan szál, rendhez szoktatott kis csavargó is, kiket a »szeretetház« egyesit magában; vaskos, erős kis honpolgárok, becsülettudók és munkaszeretők; célszerű tanrendjük mellett dolgoznak a kertben és a mezőn; élik a kaszárnyaéletet szellős, kellemes termekben s csinálják erősen a szalmakalapot és a keféket. Az általuk készitett tárgyak ára az övék s ezt számukra kezelik tizenhat éves korukig, mikor a szeretetházból kiöregednek. Szekrényeik nagy rendben vannak órarenddel és számadási könyvükkel. Megnéztem egyét. Hát a kiadások között ez is benne van, hogy a »labdára egy krajcár.« Még bizony pazarlásra szoktatják a gyerekeket.

Az igazgató Weber igen jeles fiatal ember Svájcból. Az intézet neki köszönhet legtöbbet, habár a tanárok is teljes elismerést érdemelnek. Persze nagy türelem és leleményesség kell ilyen nebulók fékentartására, kik egyébkint a társadalom terhe és baja lettek volna, mig igy hasznos polgárokká válnak. A furfangnak sok fogását kellett igénybe venni egyesek irányában, hogy második természetükké vált rosz szokásaik kiirtassanak. Például egy fiú mindig megszökött, bármit tettek is vele; végre iz igazgató felöltöztette félig fehér, félig vörös bohóc-ruhába, melyben aztán a házból sem mert kimenni s most rendes jó növendék.

Ez intézet alapja mindenekfölött a szeretet. Ez adja meg a nevelés és bánásmód irányát is. Legyen áldás rajta és alapitóin.

Fővárosi hirek.

* **Madách Imre** összes munkáinak kiadási jogát megvette az »Athenaeum« s őszszel három nagy kötetben fogja kiadni. Az »Ember tragediájá«-n kivül a tartalmat lyrai költemények, (nagyobb részük ismeretlen,) három drámai munka (egyiknek hőse Mózes) és vegyes prózai munkák: széptani és ékesszólási dolgozatok fogják képezni.

* **A vasárnapok** ezentúl főleg a választási mozgalmak és szónoklatok napjai lesznek. Ma is, mig az akadémia dísztermében korunk egyik legkitűnőbb szónoka: Horváth Boldizsár fogja felelevenitení a szabadságharc kitűnő miniszter-szónokának: Szemere Bertalannak emlékezetét: addig Radocza János tartja számadó beszédét a Terézváros választói előtt. A választási mozgalom — ugy látszik — csakis e nagy városrészben fog erősebb hullámokat hányni, mert ott a Horn Ede és Radocza hivei — noha jelöltjeik egy párton állanak — egész izgalommal állnak szembe egymással. A többi városrész csöndes. Sem Steiger Gyulának, sem Tavaszi Endrének, sem Wahrmann Mórnak, (miután Busbach Péter nem kivánt egy saját pártjabeli derék férfiú ellen föllépni) nincsenek még ellenjelöltjei. A belváros is megmarad az »öreg ur«-nál, a mig csak él, még ha nem is akarja elfogadni a jelöltséget. »Az ő széke — jegyezte meg valaki, — még ha üresen áll is, elég dicsőség nekünk, mert folyvást rája emlékeztet s aztán nem is mondunk le oly könnyen a reményről, hogy még bele is ülhet.« Budán mind a Pauler, mind a Házmán Ferenc kerületében megpróbálták az »iparos mozgalmat,« (a Ráth Károly szalmakalapgyárnok érdekében,) de minden jel arra mutat, hogy ott is maradnak a régi jóknál. Ekkép a főváros nehezen fog erős küzdelmet látni egyebütt, mint a választásaikor mindig zajos Terézvárosban. Ott — Horn Ede segedelmével — dehogy engednék el az izgalmas megmérkőzést, még ha az erő csupán abban nyilvánulhat is, hogy ugyanegy párt magát szakitja kétfelé.

* **Szinházi játékrend.** Holnap, 31-kén, »Alfonz ur,« jun. 1-jén »Lucia« Hamakers Bernardine kisasszonynyal, 2-kán »A tudós nők« Moliére-től, 3-kán »Figaro lakodalma,« 4-én Szigligeti Jolán k. a. búcsújátéka: a »Tücsök,« 5-én a »Hugenották« Hamakers kisasszonynyal, 6-kán »Háromszéki leányok,« 7-kén »Közönyt közönnyel.« A másik héten Hamakers k. a. kétszer lép föl: kedden a »Rigoletto«-ban, szombaton az »Ördög Róbert«-ben.

* **Izsó Miklós,** kinek koporsóját tegnap délután özvegyének, barátainak és tisztelőinek legmélyebb bánata mellett kisérték ki a kerepesuti temetőbe, a testi és lelki erő oly mértékével birt, hogy ki hitte volna csak még e tél végén is ily korai halálát. Ez izmos termetű férfi alakja hosszú életkort igért. De nem kimélte erejét. Mikor Debrecenben a Csokonai szobrot (e legsikerültebb nyilvános magyar szobrot) mintázta, a kész minta egyszer csak inogni kezdett állványán, melyet az ily munkához nem értő debrecceni munkások roszúl készitettek el; a művész ijedten vette észre, hogy annyi hónap nehéz munkája egyszerre semmivé válik, s azonnal oda ugrott s vállát az állvány alá dugva a roppant nehéz terhet mindaddig fentartá, mig azt a munkások meg nem erősitették. Igy menté meg a művet, de olyan erőfeszitéssel, hogy némelyek hite szerint, ekkor ásta volna alá egésségét. Ő igen önérzetes, de egyszersmind szerénymodorú férfi volt. Egyszer meglopatván, panaszra ment a vizsgáló bíróhoz, a ki — ugy látszik — hiréből sem ismerte, mert midőn nevét, életkorát s foglalkozását kérdezte s azt hallá tőle, hogy »szobrász«, kicsinylőleg kérdezte: »Szobrász?« — »Az — felelé Izsó, — ha önnek nincs ellene kifogása.« — »Mai nap — folytatá a biró, — minden borbély fodrász s minden szabó ruhaművész; talán ön is kőfaragó?« — »A mennyiben követ faragok, — viszonzá Izsó, — kőfaragó is vagyok, s mint ilyen, dolgoztam is egy évig napszámért, s ha ön nem tudná, hogy mint irjuk le a szobrászt, akkor kérem csak irjon be kőfaragónak!« S ugy is irták be a jegyzőkönyvbe Magyarország leggeniálisabb szobrászát. Ő tudta legjobban, mily szomorú volt itt szobrásznak lenni. Müterme eleintén egy kocsiszin volt. A gyászlapból, melyet özvegye (Szerdahelyi-lány, Simonyi fényképész fogadott lánya) adott ki, tudtuk meg, hogy a szabadságharcban mint honvédtiszt szolgált; mint halljuk: egy vadászcsapatnál. Ő maga nem emlegette ezt. Megtette kötelességét a nehéz időben s aztán a művészet lett egész becsvágya. Leginkább genre-szobrokat szeretett volna készitení, de nem volt megrendelője; de hogy a történeti szobrászatban is mily jeles volt: arra elég példa a nemzeti muzeumban maga az egy Rákóczi Ferenc mellszobra is. De mit alkothatott volna még ő ezután, ha élve marad! Temetése, mint már emlitettük, tegnap ment véghez. Délután hat órakor a halottas háznál (király-utca 93-dik szám) nagy és diszes közönség gyűlt egybe. A honvédmenedékház rokkantjai, és a mintarajztanoda ifjusága testületileg jelent meg, a lelkész gyászbeszéde után pedig az irók és művészek társasága nevében Ujházi tett a koszorúkkal és virágokkal boritott koporsóra babérkoszorút. A gyászoló fiatal özvegy mély fájdalma nagy meghatottságot költött a közönségben, mely a feledhetlen művész koporsóját egész a sirig kisérte.

* **Az akademiában** holnap délután öt órakor az első osztály tart ülést. Értekezni fognak: Télfy Iván »Aeschylos élete és müveiről«-ről s Joannovics György »Az ik-es igékről.« Ez értekezések előtt a Nádasdy-dijra érkezett pályaműveket jelenti be a főtitkár.

* **A Kisfaludy-Társaság** junius 2-dikán szerdán tartandó ülésében Henszlmann Imre Leonardo da Vinciről, P. Szathmáry Károly pedig a középkori társadalmi renaissanceról fog értekezni, azután Gyulai Pál egy költeményét, Dalmady Győző szintén egy költeményét olvassa föl. Végül Greguss Ágost Gáspár Imre egy költeményét mutatja be.

* **„Kölcsey élete“** Vajda Viktortúl 325 lapra terjedő kötetben megjelent s Aigner Lajos könyvkereskedésében kapható harmadfél forintért. Gr. Karácsonyi Guidónak »e vállalat nagylelkű pártfogójának« van ajánlva. Az előszó emliti, hogy egy nyomdász, ki a magyar irodalomnak köszöni gazdagságát, a munka felajánlásakor kimondá, hogy ő nem ismeri Kölcseyt. S a milyen megfoghatlanúl feledékeny nálunk még az olvasó világ is, (mely ma már elfeledte a még élő Kemény Zsigmond kitűnő regényeit is,) valószinű, hogy bár folyvást hangzik körülöttünk a Kölcsey »hymnusz«-a, mint nemzeti énekima, mégis szerzőjét, a »Parainesis« annyi szép költemény, ékesszólási, nyelvészeti és széptani munka halhatlan iróját az uj nemzedékek ma már nem ismerik eléggé. E tiszta, nemes, ideális alakot, ki — mint Szemere Bertalan mondá — »egyenesen Homér világából látszott közénk lépni;« kinek elhunytakor a könyekre fakadt Wesselényi Miklós felsohajtott: nem közénk való volt, s ki már e század elején a nyelv és stil mesterekint tünt föl, s sima arcával, magas műveltségével oly sajátszerű jelenséget képezett a szatmármegyei torzonborz táblabirák közt: nem szabad feledni. Ennek tudata sarkalta Vajda Viktort e terjedelmes életrajz megirására. Sok fáradsággal és valódi ügyszeretettel gyüjtötte ő egybe az adatokat Kölcsey ifjuságából, családi viszonyairól, környezetéről, irodalmi és politikai környezetéről, életének sokoldalúságáról, s ha a kritika meg is jegyezheti, hogy a könyvben több a becses adat, mint a formai művészet; de hozzá kell tennie azt is, hogy mindenesetre oly érdekes olvasmány, mely méltó volt a szerző fáradságára. Sok állitása van, melyet nem irunk alá, többi közt, hogy Petőfin és Aranyon is meglátszanék a Kölcsey hatása; de egészben véve örvendünk, hogy e könyv megiratott, megjelent, szerzőjének nemcsak ügybuzgalmáról, hanem meleg kedélyéről és erős magyar érzületéről is bizonyságot téve. Ohajtjuk is, hogy elterjedjen. Vajda Viktor nem lépett föl nagy igénynyel s bevezetésében Kölcseyt idézi: »valóban mindig több van tanulni, mint tanitani való;« de ennek dacára is olyan-

csalós iszapban való tartózkodásra forditotta; eme sertés arca az értelmét csalhatlanúl elárulta, tisztább volt mint társainak bármelyike s kövérsége valóban felötlött. Feltűnt ez a hercegnek s az iszappal ő maga is próbát tevén, egymás iránti teljes bizalommal kövéredtek a mocsárban — ő és a sertés. — Igy fedezték fel Bath hires angol fürdőt; ha ugyan engem Boz Dickens e tekintetben fel nem ültetett. A folytatását nem tudom, de bizonyára ugy lesz, hogy a könyörtelen atyát valami eddig még nem látott betegség érte, melyből a nagylelkű fiú honorárium nélkül gyógyította ki, miért is visszafogadták, elvette a szomszéd herceg leányát s éltek a mig meg nem haltak.

Nem tudom, van-e Füreднek ily érzékeny története, de miután az ok az okozattal kapcsolatban áll, Füreднek mindenesetre szép történetének kell lennie. A kis magyar tenger partjának méltó disze ez s ha még most borzas kisasszony is, elég buzgalommal foglalkoznak kisimitása és fölcicomázásával.

A természet sokkal megáldotta, csak hátteret nem adott neki, a mi elég nem jól van s baj lesz, ha a szives tihanyi apát nem növeszt ide legalább egy nagy hegyet; az Arács mögötti szőllőhegy s a szomszédos kopár dombok még nem elegendők a festői érzék kielégitésére s a szél felfogására. Az emberi kéz egyébiránt sokat fárad, hogy a természet áldásait élvezhetőkké tegye. A hol pár év előtt nádas és iszap volt, ott ma a szép esplanade emelkedik s a legszebben induló fák és bokrok diszlenek. A lakások kényelmére szintén sok történt s az élelem is teljesen elfogadható.

A mi a födött sétány és gyógyudvar tengeri kigyóvá vált épitését illeti, bizonyoskint mondják, hogy ez szeptemberben tény leend, még pedig ott — hol eddig a »hazafiság« a nemzetiségnek áldozott s Follinusz főpapsága alatt még ez idén is áldozni fog; a szinészet tehát majd máshová szorúl.

Füred mindenesetre halad. A legujabb fürdőház minden kényelemmel rendelkezik s impozans homlokzatjával jó benyomást tesz az érkezőre; a fürdőhely tiszta és rendes s a pornak nagy hátrányára van az, hogy a sétány fölötti kocsiutat legutóbb igen célszerűen elzárták. Minden halad, de azért van a mi marad is, például a fürdő szélén, a csinos templom tőszomszédságában, közel a diszes uj villákhoz, terpeszkedik egy nád- és szalma-stilben sárpelyvából ügyesen épült viskó.

Az életrend a következő: a pécsi jeles banda korai zenéje által a savó- vagy gyógyviz-ivás szükségének tudatára emeltetvén, ki-ki siet ebbeli kötelezettségének eleget tenni; délben aztán a »Kisfaludyt« lessük, mindenki legbiztosabbnak jelölvén ki a somogyi parton több egymástól egészen eltérő pontot, hol a hajó először látható leend; feltünik aztán természetesen egészen más helyen, de mégis Siófok felől egy füstölgő plajbász, mi elszántan neki-megy a somogyi partoknak, később azonban hajóvá testesedvén, a közönség megnyugtatására Füreднek fordul s zörögve surlódik a kikötő hidjának; ha hosszan fütyöl a hajó, akkor sok utast hoz s ha az árbocon zászló leng, — ez által egy vagy több kapacitásnak a hajón való tartózkodása van jelezve; a szegény kacapitások — azt hiszik, — hogy inkognitó vannak, pedig a kapitány Étsynek már előre beszámol róluk.

Az érkezetteket azután tekintet nélkül kapacitásukra, a legszivesebben fogadják és ellátják; már

Izsó Miklós

* **Rövid hirek.** **Izsó Miklós** hátrahagyott műveinek megvételére Vadnay Lajosné urhölgy, legfőbb itélőszéki biró neje, tiz forintot küldött be szer- kesztőségünkhöz. — **Wolfsom**

Fővárosi Lapok

1875. I. félév. 556 l

Izsó Miklós

Műcsarnok

1932. febr. — márc.

Kiáll. 13, 25.

A m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

.871/1941. szám.

8.300, 28298, 28.233, 28830.

BUDAPEST II. 1941-NOV. 6-N3 AC 5 AC

A Műemlékek Országos Bizottsága tek.Elnökségének.

Budapest.
IX.Hőgyes Endre-utca 10.sz.

Hivatalból.
Közszolgálati ügyben.

Gulyás Pál dr.: A népkönyvtárák szervezése, fenntartása és kezelése cz. munka 2-ik kiadásának ügye VII. 215.

Izsó Miklós

Miscsanok

1900. 398-1

399

Bonham

Zoltán

verse

választó kerület. **szavazókör.**

....., lakhelye (telepe): ..... ker. ..... utca ..... szám.

| A választói jogosultság alapja* | | |

Izsó Miklós szobrász művei

Mur. Kis. Ert. VII. 153

Izsó Miklós

arcképe

Székely Bertalamtól

Tört. Képes -

Izsó Miklós

Cvód

Genthon István:

Új magyar szobrá-
szat. Magyar
szemle 1934.

XX. 164 l.

NOVEMBER 30 NAP

Vasárnap **8** Kat. Gottfried		Prot. Gottfried
Hétfő **9** Kat. Tivadar vt.		Prot. Tivadar
Kedd **10** Kat. A. András		Prot. Luther
Szerda **11**		Prot. Márton

Izsó Miklós

Ivód

Ágai Adolf (Porzó):

Por és hamu.

Bpest, 1892

Izsó Miklós

Kassái mur. Kat.

3. l 5 l

6. l, 8 9 l. 11 l. 12 l

Izsó Miklós

láid
Z

Kassai Muz. Kat.
15. l. 16 l.
17. l

Irsó Miklós

Erod

Ágai Adolf: Reforma
1875. jun. 6.

(Szana él ctr. 21. l.)

~~2 drb. fénykép.~~

400 Endrey Sándor: Férfi-arckép, dr. Glücksthal Samu.

Tzsó'M

laid

Kassai univ. kat. 39 l

Trio M.

Kassai mus. kat.
250 l.
252 l.

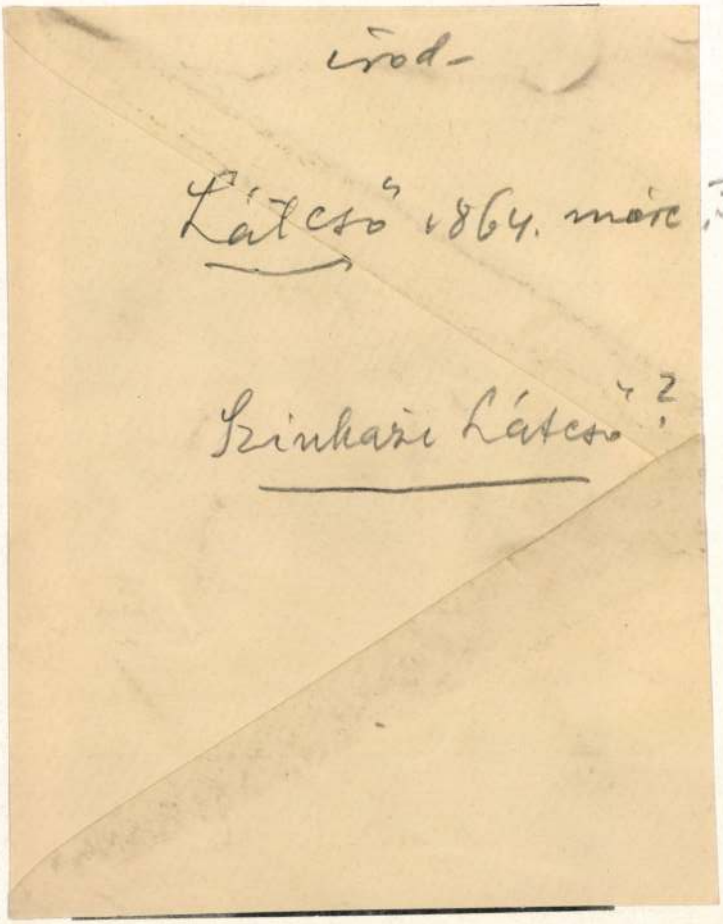

233 Borúth Andor: Önarckép.

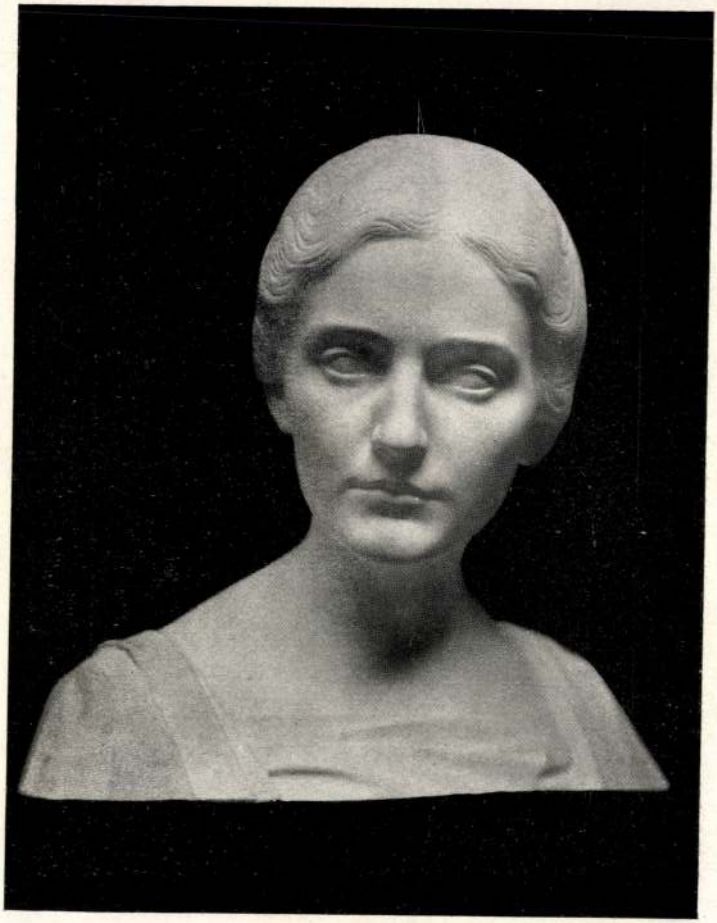

429 Szentgyörgyi István: Dr. Klima Ilona portraitja.

Izsó Miklós

Buday-féle
Fővárosi szobor-
monográfiák.

In dem 29. Jahrgang der „Minerva“ fehl

Ort	*Name*

Izsó Miklós

ivód

A Hon 1875 máj. 29.
(I. M. temetése)

DER GELEHRTEN WELT

RGANG

ER & CO. / BERLIN W 10

DES POSTSTEMPELS

RTER HERR!

der gelehrten Welt, soll im Frühjahr
ie drei letzten Ausgaben des Werkes
uführen; der 30. Jahrgang wird sich
le des Materials nach einheitlichen
ozurunden. So glaubt die Redaktion
ie Jahrgang an Vollständigkeit und
noch gewinnen wird.
wenn die bisher der „Minerva“ ge-

Izsó Miklós

l.

Lepold Stefano

38-l

Suevek X. 53.

Izsó Miklós

mód
a

Tondli Lejed

43-l.

A Magyarországi

PROHÁSZKA KÖRÖK

alakuló ülése 1935. október 2-án, (szerdán) délután 1/2 5 órakor a SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT díszter-mében. (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.)

Felelős kiadó: Kézai Béla. Stephaneum r. t. Budapest.

Jasó Miklós

l.

Dugonics Album

157. és kv. U-

Izsó Miklós

1870/71-ben a mintázást tanította az alábbi iskolában.

Jánosi II. ker. reálisk

103. l.

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap

Előfizetési ára
Egész évre 300 000 K
Félévre 160.000 K

Szerkeszti Herczeg Ferenc

Negyedévre 80.000 K
Egyes szám
ára 7000 K

XXXI. évfolyam | 1925 november 1 | 44. szám

Juli néne

— Hová ballag Juli néne olyan szaporán?
Minek az a nagy bokréta lám a kosarán?
Ej, ej Juli néne.
— Ó hiszen csak kis virágok, tarkák, hazaik:
Muskátaszál, majoránna, mályva, bazsalik.
— Lám, lám Juli néne.

— Iccu bizony Juli néne tán lagziba mén,
Azért van a sok virág a kaska fedelén?
Ej, ej Juli néne.
— Ó dehogy is lelkem, hisz' a temetőbe mék:
Halottak napjára vinném, mer' hogy ma van épp.
— Lám, lám Juli néne.

— Kinek viszi Juli néne, mék sirra viszi,
Nincs ott kendnek senkije se, hát hova teszi?
Ej, ej Juli néne.
— Nincs bizony ott lelkem nékem, senkim sincsen ott,
Egy fiam vót, muszka vasban, ő is ottfagyott.
— Lám, lám Juli néne.

— Ugy, no látja Juli néne, hát akkor minek,
Melyik sirra visz virágot, ha nincs senkinek?
Ej, ej Juli néne.
— Igaz, lelkem . . . senkim nincsen . . . ámbátor hiszen
Kinéztem egy helyet én ott: majd arra viszem.
— Lám, lám Juli néne.

— Kinn, ahun a fű gyepedzik, egy kis domb van ott,
Itt halt vót meg egy kis muszka, osztán avvan ott.
Ej, ej Juli néne.
— Oda vinnék pár virágot, őrá, affölé:
Biztos az én fiamra is visz ki az övé . . .
— Lám, lám Juli néne.

Emőd Tamás

Izsó Miklós

Irta: **Lyka Károly**

Izsó Miklósról eddig csak két olyan tanulmány jelent meg, amely méltó az ő jelentőségéhez: az egyikben *Szmrecsányi* Miklós tárta fel a nagy művész ifjúkorát, a leglelkiismeretesebb szabatossággal derítve ki az idevágó adatokat s alaposan megrostálva a régibb irodalom összevissza zavart állításait, a másikban *Fülep* Lajos elemezte kitünően Izsó stilusát és jelentőségét. Ez a két más-más úton haladó s más-más célu tanulmány szépen kiegészíti egymást és alkalmas arra, hogy a magyar közönség tudatában helyes kép alakuljon ki a mesterről, akit a sors ötven évvel ezelőtt rabolt el tőlünk. Legjobban kialakítja majd egyéniségét a Szépművészeti Múzeum pár hét mulva megnyiló szobor-osztálya, amelyben látható lesz mintegy félszáz műve, nemcsak a *Búsuló juhász*, amely jó ismerőse a közönségnek, hanem az a néhány tucat kisméretü terrakotta-szobrocska is, amelyekben *Fülep* Lajos föntidézett tanulmánya a magyar szobrászat legnagyobb tetteit köszönti s amelyek révén belekapcsolja Izsót a szobrászat világtörténetébe.

Addig is, mig igy minden oldalról megvilágítva kerül elénk ez a kemény magyar tehetség, örömest üdvözöljük az Ernst-Múzeumban Izsó halála félszázados fordulója alkalmából rendezett emlék-kiállítást. Itt nemcsak az ú. n. *Búsuló juhász* látható, amelyet kölcsön adott erre az időre a Szépművészeti Múzeum, nemcsak a szemenszedett képmások szép sora, hanem egyúttal a saját bő raktárából előszedett Izsó-relikviák is, amelyek mintegy közelebb hozzák hozzánk Izsót, az embert is.

Izsót, a művészt, kétségtelenül jellemzi az, hogy mi érdekelte, mi kötötte le ezen a világon a figyelmét, mit tartott arravalónak, hogy plasztikai formába ültesse át. Ősereje már ennél a pontnál határozottan színt vall: nem az Olimpus istenei, nem a gráciák és nimfák, amelyek tanárai műtermében szaporán születtek meg s amelyeket szívesen látott márványba átlagosítva a közönség. Izsó, a falusi fiú, midőn Münchenbe ment, drága kincset vitt magával: a falu ösztön-emberét, a földet-túró borsodi paraszt, az ugart járó juhász képét, élményeket és valóságokat, amelyek meghitt bizalmasai voltak. Munkácsynak, Madarásznak is voltak ily ifjúkori emlékei, amelyek hevesebben biztatták azokat is, őt is művészi munkára, mint a mitológia betű-tengerének legklasszikusabb múzsája. Tehetségének legjavát ezeknek az emlékeknek formálására s nem a súlyos monumentumok alakítására fordította. Nem a Csokonai, nem a Dugonics a főművei, hanem ezek az arasznyi terrakották. Ezek sem azért, mert gatyás parasztokat, részeg korteseket, cigányokat mutatnak, hanem azért, mert tiszta plasz-

tikai elemeket szólaltatnak meg először. Bizonyára Izsó volt legösztönösebb szobrászunk s e még el nem koptatott, még kiadatlan, még sablonná nem dermedt alakokon érezte meg legelőbb az új plasztikai lehetőségeket. Nemcsak, hogy most kerül először telivér szobrászi formába a magyar paraszt, hanem az új szobrászi felfogás vele, benne, rajta született meg. Ily szempontból az úgynevezett *Búsuló juhász,* bár a leginkább „kidolgozott", csak az első lépés. Élete vége felé termelt, vázlatos technikájú terrakottái jelentik a megoldást.

Valóban, ily szempontból éppen őt mondhatjuk az első magyar szobrásznak s nem Ferenczy Istvánt, aki adott ugyan magyar kulturprogrammot, de szobrászata idegen volt, tehetsége pedig Izsóéval össze sem mérhető.

Nem tudjuk elképzelni, hova fejlődött volna Izsó stilusa, ha kortársai módot adnak rá, hogy csak neki való munkát végezhessen. Meg vagyunk győződve róla, hogy az akkori hires pesti kártyás éjszakákból egyetlen egy is elég lett volna arra, hogy költségén új és nagyszabású magyar szobrászat alakuljon ki, amelynek kései korokra is döntő befolyása lett volna. De akkor nagyobb virtus volt egy lapra tenni egy földbirtokot, mint ezer pengőn szobrot vásárolni.

Izsó korai halála s nem neki való elfoglaltsága érzékeny csapás volt a magyar szobrászatra. Kései tanulság s elképzelhetetlenül drága.

A szörnyeteg

— Regény — 5. folytatás

Irta: **Surányi Miklós**

Adonyi összerázkódott. Egy száraz, kiégett lelkű kéjsóvár, vén szatir! Lehetséges ez? Miért ne? Ha én jó voltam neki — gondolta égő öngúnnyal és keserűséggel . . . — akkor semmin se csodálkozom. — Vagy egy éretlen, de rózsásarcú, karcsú, izmos suhanc? Olyan, mint aki tőlem morfiumreceptet kért? — jutott eszébe a furcsa, részeg, bomlottagyú angol. — Vagy talán visszajött a nagy, szőke amerikai, akinek joga volt betörni hozzá? — villant fel hirtelen a fantáziájában ez az aránylag még legtermészetesebb és legjózanabb feltevés . . . — Igen, így történt . . . Johnny Field visszatért és elvitte magával!

Észre sem vette, hogy nekivágott a Nilus felé vezető köves útnak, amelyet gyérlombozatú, szomorú, sárga akácfák szegélyeztek.

— Mi történik itt? — kérdezte magától és szörnyű kijózanodást érzett a szíve körül. — Mi ez? Kik ezek az asszonyok? Miféle emberek ezek?

A levegő párás volt és meleg. Mintha gőzfürdőben járna, úgy hevítette arcát az éjjeli harmat forrósága.

— Miért is hagytam oda az én békés boldogtalanságomat? — sóhajtott gyámoltalanul és már nem volt ebben a sóhajban sem düh, sem kétségbeesés, csak nagy, ijedt, gyerekes csodálkozás. És sajnálkozás, aggodalom, féltés — önmagával szemben. Bevallotta magának, hogy ez az élet nem neki való. Ide erős, egészséges, léha, boldog, cinikus és lelketlen emberek kellenek: a pillanat, a helyzet, a véletlen, az alkalom könnyűlelkű hedonistái. Akik otthon hagytak Angliában, Amerikában vagy Hollandiában mindent, ami szent szentimentálizmus, gyengéd illuzió, vagy kemény lelki törvény: ide csak az élvezni vágyó testüket és a szenzációkra éhes fantáziájukat hozták. Vagy még azt sem: csak az unalmukat és az érzékiségüket. Vagy még azt sem: csak a betegségüket, amely gyógyíthatatlan s amelyet röpke narkotikumokban akarnak elfelejteni. A holland bárónő céda kis nember: annyira primitiv és átlátszó kis bestia, hogy nem is érdekes. De, Istenem, Mary! . . .

Károly érezte, hogy az agya egészen megzavarodik. Pillanatonkint változtak az elhatározásai.

— Nem. Nem gondolok rá. Gyűlölöm, útálom, szégyenlem, hogy egy pillanatig is gyengéden és szerelemmel gondoltam rá . . . elég volt, nincs többé . . . nem emlékszem rá.

— Nem. Nincs igazam. Őrült vagyok. Szeretem és ő is szeret engem. Ez a világ legszebb, legszentebb szerelme.

— De mi biztosít erről? Hogy John Field-et kidobta? Hogy az én karjaimba omlott? Ki tudja, hányadik kalandja ez neki? Egyáltalán: kicsoda ez a szép, titokzatos asszony? Ki volt az anyja, volt-e családja, tanult-e valaha imádkozni, ismeri-e az erény és a bűn, a tisztesség és a becstelenség, a szemérem és az aljasság közt való különbséget? Ki tudja, hol szedte őt fel az a derék vagy komisz, hülye vagy cinikus amerikai, akinek a nevét viselte s akit most épp úgy elhagyott, mint ahogy elhagyta azt, akivel három évig csalta!

Nem. Mary, szegényke, szent és boldogtalan asszony, de egzaltált, tétova, árva kis lélek. És most küzködik magával. Vivódik, vergődik a maga csapongó, beteg fantáziájában . . . igen, ez az igazság s neki, a férfinak most nincs más kötelessége, mint hogy segítségére siessen. Óh, Mary, imádott, drága, gyönyörű kis leányom!

E pillanatban a homlokára ütött és keserves kacagásra fakadt.

— Óh, én együgyű barom! Hogy én mindig elfelejtem a misztikus analógiákat! Kajró? Nem. Szöktetés? Nem. A morfiumos fiú körül van a misztikus analógia. A nyurga, szőke angol kölyök Mary miatt lesz öngyilkos. Hopp! Most már megvan a logikus összefüggés. Most már emlékszem! A kormányzó fia. Hogyne! Legalább ötször láttam Mary betegsége alatt itt settenkedni a szálloda körül. Megvan! Ő volt az én elődöm! Mary négy héttel előbb jött, mint én . . .

— — — — — — — — — — — — —

Végre kifáradt. Szeretett volna megsemmisülni, elsülyedni, léggé válni gyötrelmes férfiúi restelkedésében. Az utolsó gondolata az volt — ha jól emlékszik — hogy felkeresi a kormányzó fiát, megírja a receptet, elkészítteti a tizenkét centigramm morfint és beveszi maga.

Ez a gondolat aztán oly rémülettel töltötte el, hogy hazarohant a szállodájába.

— Ide sülyedtem, ide sülyedtem — ismételgette magában szüntelen és érezte, hogy csak egy emberre haragszik, csak egy embert vet meg, csak egy embert utál és ez az ember — ő maga, az esztelenül szerelmes, féltékeny bolond . . .

XV.

Másnap délben tizenkét órakor a Palace-hotelből levelet hoztak Mr. Charles Adonyi számára.

Károly még aludt. Alig hogy két órája nyomta el az álom. A kopogásra rémülten ébredt fel. Élénk, gyötrő, tarka álma volt.

— Levél — jelentette a szálloda groomja. — Levél a Palace-ból.

Károly kiugrott az ágyból. Mary levele! Kikapta a fiú kezéből és visszadobta magát a párnái közé. Hőség csapott át az egész testén, a szíve dobogott, verejték ült a homlokára, de foga vacogott az izga-

Izsó Miklós: Mosolygó leány

lomtól. Nem is nézte meg a borítékot, feltépte, kiterítette a levelet és olvasni kezdte:

Uram! Nem birom tovább. Egy átvirrasztott éjszaka gyötrelmei után elhatároztam, hogy megvallom magának: szeretem és nem tudok maga nélkül élni. Maga még bizonyára észre sem vett engem. Igaza van. Mrs. Goulden mellett engem csak mikroszkóppal lehet felfedezni, de az én jelentéktelenségem alatt tiszta és ideális lélek lakik és ez a lélek magáért eped. Szánjon meg engem, Mr. Adonyi és ne nézzen egzaltált gyermeknek. Igaz, hogy csak tizenhatéves vagyok, igaz, hogy az orvosok kimondták rám a halálos ítéletet. (Tüdőcsúcshurut.) De azért jogom van a boldogsághoz és ezt a boldogságot csak az ön résztvevő gyengédsége adhatja meg nekem. Ne ítéljen el, ne vessen meg, sajnáljon és gyógyítsa meg az én rajongó, beteg szívemet. Ha nem gondol rólam rosszat, ma délután szólítson meg a parkban. A viszontlátásra.

Székely Magda.

Adonyi kezéből kiesett a levél.

Kallós Miklós

Kallós Ede: A Somossy-sírkápolna dombormű-díszének terve

Akkor vette észre, hogy a kis groom még az ágya előtt áll és várja a választ.

Károly elképedve nézett a fiú gyermekes, mosolygós arcába.

— Ki küldte ezt a levelet?

— Egy miss. A nevét nem tudom.

— Választ vársz?

— Igen.

— Nincs. De mondd csak, barátom, mikor láttad utoljára Goulden Mary asszonyt?

— Most, tíz perccel ezelőtt.

— Hol?

— A parkban.

— Nesze.

Adonyi egy ötdollárost dobott a kisfiú felé. A groom elsápadt és a bankjegyet rémülten forgatta kezében.

— Az enyém?

— Vágd zsebre.

— Köszönöm, Excellence!

A groom kiszaladt és Károly öltözködni kezdett. Egy óra mulva lenn volt a parkban és Maryt kereste. A szíve tele volt szelid rajongással, mély, tiszta, emberi megértéssel, szánalommal és megbocsájtással.

— Őrült voltam, aljas, komisz, rosszhiszemű gazember — mondogatta magában. — Vagy ez a szerelem? — kérdezte borzongva. — Lehet. A szerelem gyanakvó és kegyetlen őrültség. De én nemcsak szerelmes állat vagyok, de gondolkodó és érző ember is. És ettől a pillanattól fogva lefékezem magamban a dühöngő, gyűlölködő fenevadat.

— Jó reggelt, Mr. Adonyi! — rebbent fel háta mögött egy csengő, édes asszonyi hang és a doktornak minden vére a fejébe szaladt. Elment Mary mellett anélkül, hogy észrevette volna. Az asszony arcán semmi zavar, semmi meglepetés.

Adonyi mélyen meghajolt. Az ő szíve is egyszerre lehiggadt és csodálatos nyugalommal tudott belenézni Mary ragyogó, barna szemébe.

— Tegnap hiába kerestem a bálon — kezdte el az asszony.

— Nem mertem tolakodó lenni.

— Engem pedig egészen kisajátított a lord.

— Láttam. A lord egész este Madame-mal foglalkozott.

— És tudja, miről beszélt? Anglia világhatalmáról.

— Kedves ember lehet.

— Nagyon. Elmondta, hogy Angliának Egyiptomra India miatt van szüksége.

— Érdekes.

— Megmagyarázta, hogy Angliának kezdetben nem is volt szándéka Egyiptomot megszállni s ez csak akkor került bele a brit világimperializmus programmjába, amikor kiderült, hogy a szuezi csatorna a legrövidebb és legkönnyebb út Londontól Kalkuttáig.

— Kalkuttáig?

— Igen. A Szuez-csatorna megnyitása óta az Afrika körül vezető út elvesztette jelentőségét és a Középtengeren, a szuezi csatornán és a Verestengeren vezető hajóközlekedés lett a világforgalom legfontosabb útja.

— Ez igaz.

— Csak az volt a baj, hogy a Szuez-csatornát nem angolok, hanem franciák építették.

— De most az angoloké.

— Persze. Mert egy ügyes pénzügyi csinnyel megszerezték a szuezi részvények többségét.

Adonyi nem tudta, hogy ébren van-e, vagy álmodik. Mit beszél itt ez az asszony? Vagy talán nem is beszél semmit s ő deliriumos önkívületében hallucinálja ezeket a kongó és értelmetlen szavakat? De hiába. A nap ragyogóan süt, a parkban könnyedén és vidáman köszöntik őket az ismerősök, Goulden Mary asszony itt áll előtte teljes hódító szépségében, ajkáról lágyan peregnek a szavak és ő ámulva hallgatja:

— Amikor megvolt a szuezi részvények többsége, Angliának megjött az étvágya Egyiptomra is. Mert a szuezi csatorna részvényesei csak akkor alhatnak nyugodtan, ha Kairó kaszárnyáiban angol tábornok az úr. De csak ez biztosíthatja az India felett való uralom állandóságát is. Mert egy esetleges indiai lázadás alkalmával összehasonlíthatatlanul könnyebb a Szuez-csatornán át szállítani az angol zsoldos ezredeket, mint megkerülni velük a Fokföldet és a Csendes-óceán déli szigetöbleit...

Adonyi doktor idegei elzsibbadtak s szinte narkotikus fáradtság nehezedett az agyára. Teljesen értelmetlenül bámult a csevegő asszonyra és megnémult a csodálkozástól. Mary annál élénkebben beszélt.

— Mulatságos emberek nagyon. Az öreg lord, a felesége, a leánya, a fia... dickensi alakok.

— A fia? — vágott közbe Adonyi akaratlanul.

— Ismeri? — kérdezte nevetve az asszony.

— Futólag.

< Izsó Miklós >

vród
z
Lyka Károly!

< >

Uj Lexikon
IV. k. 1911. l.

1156. FALI ETAGÈRE, vörös lakkalapo
Lack Goldlack. XIX. Jh.

1157. ETAGÈRE, vöröslakk alapon aran
dekor. XIX. Jh.

1158. KÉT SZOBORÁLLVÁNY, mahago
mit Bronzebeschlag. XIX. Jh.

1159. MINIATÜRTÁJKÉP, romokkal, k
schaft in Miniatürmalerei, mit Ru
E. XVIII. Jh.

1160. HAT DARAB KÜLÖNFÉLE MI
Miniatürbilder, in vergoldetem Kup

1161. KRISZTUS A KERESZTFÁN, M
facsoport. Német, XVIII. sz., — C
bemalte Holzgruppe. Deutsch XV

1162. KÉT KANDELÁBER, faragott és
mit Schnitzerei und Vergoldung.

1163. NAGY OLTÁRGYERTYATARTÓ
— Grosser Altarleuchter, Holz, ge

1164. NŐI MELLSZOBOR, fehér márvá

diófa, szalagos berakással. Osztrák, XVIII. sz. m. f. —
luss. Österreich, zw. H. XVIII. Jh.

Y, diófa, barokk alak, két fiókkal. Olasz, XVIII. sz. —
Nussholz, barocke Form. Italienisch, XVIII. Jh.

hársfaszobor, szinezés nyomaival. Délnémet, XV. sz. v.
denholzfigur, mit Spuren von Bemalung. Süddeutsch,

t hársfa. Német, XVI. sz. — Bischofbüste, Lindenholz

faszobor. Német, 1500 k. — Der Evangelist Johannes,

t faszobor. Német, XVII. sz. — Der heilige Rochus mit
XVII. Jh.

ezett és aranyozott fa. Német, XVII. sz. — Leuchter-
lete Holzfigur. Deutsch, XVII. Jh.

ık feláldozásának jelenetével. Olasz, XVIII. sz. — Zwei
II. Jh.

kkalapon áttört bronzveretekkel. Angol, XVIII. sz. e. —
ssholz, auf rotem Lackfond Bronzebeschläge. Englisch,

Izsó Miklós

wód

z

Lyka Károly:

Magyar mesterek

[Bp. 1941] 164 l.

Izsó Miklós

Ivód

Nefelejts. 1865. 268. 1

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Izoš Miklós

Vrod

Nefelejts. 1866. 279. l.

(A Széchenyi-Hobor)

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Izsó Miklós

vod

Germányi universellence

449. l - 481. l

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Izsó Miklós

elkészítette Stüler
épitész mellszobrát
carrarai márvány-
ból. A szobor
az Akadémia
tulajdona.

Nefelejts. 1865

387 l

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Izsó Miklós

archéjnobrai

lárd

z

Petr E M magyarinven

archéjek

7. l.

Izsó Miklós

arcképei

l.

Petr EM magyarnyelvész

arcképek

5. l.

...tán.
1495-ben + 1652-ben.

balra fordul ~~[illegible]~~. ~~Hajja~~ Szőke ~~[illegible]~~ hajfürtjei ána-
szemöldöke világosbarna, és fejdíszét boglár-
~~[illegible]~~vel ~~kupa van~~ és bal kezében a térdére
kendőt tartja. Kivágott sötétbarna ruhája
diszes. ~~A háttér hegyes vidék.~~ Az előtérben
~~[illegible]~~ agg remete ~~van~~ áll, ~~[illegible]~~ előtte a földön szegfű
hegy oldalában két angyal ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ egy
~~[illegible]~~ hajú nőt ~~[illegible]~~ visz az égbe. A háttér hegyes vidék, hol
elmünket. ~~[illegible]~~
retei 46.5 : 54 c/m.

~~a hasadon. Eredetije Amsterdamban van.~~

...enniből.

~~053.~~

Jankovics 87

63.

Izsó Miklós

archeje Madarán
viktortól

Petr E M magy műverzarchéjek

3. l.

16. l. képpel.

Izsó Miklós

Petőfi mellszobra.

Ernst Lajos:
Petőfi archégyei.
Ernst Museum. III.
Bp. 1922. 29 l.
képpel.
Gipszvázlatok a Petőfi
szoborhoz.
Repr.
u. o. 31. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Izsó Miklós

wód

Lyka Magyarnivel

550. l – 553. l.

554. l

zejekkel

Tsz.:

Kelet	Beszélő neve (olvashatóan)	Hiv.	Magán	Inturb.	Kelet	Beszélő neve (olvashatóan)	Hiv.	Magán	Inturb.

Izsó Miklós

l.

Ferenczi E M Petőfi tesem

10. l. 21. l. 22. l. 35. l.
(Lőbbnőrűn), 37. l. 72. l.

Iztó Miklós

erő

Reizner Szeged

tört. III. 409 l.

GEORGE W. WICKERSHAM

It is with deepest regret that the Editors of the Quarterly received the announcement of the sudden death of Mr. George W. Wickersham on January 25, 1936. One of the most outstanding men in the United States, he stood deep in the affection of the Hungarian people who lost in him one of their best, truest and sincerest friends. A man of great versatility, with a multiplicity of interests, and of public duties, he willingly responded to the exacting demands made on his time and energy

Szoó Miklós

l.

Lykanemzromantika

10, 11, 29, 46, 65, 71, 81, 82, 85, 87, 126, 127, 145, 236, 253, 254, 256–259. l.

Izsó Miklós

Lásd

Pécsimurát

1941. 97. l

Jzsó Miklós

l.

Kassai Vidor emlé-
kezései 146. l
202. l

~~Vételett 1879-ben. — Magy. Képt. 372. — Ltsz. 259.~~

— 1900: V. 42. — 1901: V. 42. — 1903: V. 42. — 1904: V. 42. — 1905: V. 42.

— Magy. Képtár 372. — Uj lelt. sz. 259. — 1905. átv. jegyz. 383. — Száma az Orsz. Képtárban a sz. nban 2026. és a leltárban 2981. — Vételett 1879 márczius havában 300 írton (600 K).

Kifüggesztésére vonatkozó adatok a Nemz. Muzeumban.

Mk. 372.
Ltl. 259

Vk. 1879.

362

Izsó Miklós

cred

Bar Ebtak

340. l

Izsó Miklós

vrod
z

Lestyan Sándor
Egy szobor, hegedű-
szóból öntve.
Budapest

1947. 3. szám

be. Az egyetemi nyelvkurzus legfelsőbb fokán kitüntetéssel vizsgázott. Doktori értekezését („Die theoretischen Grundfragen der staatlichen Kartellpolitik, mit besonderer Rücksicht auf die jüngste ungarische Rechtsentwicklung. Versuch zu einer Systematik") A. Weberhez készítette el. A doktorátust sehr gut summa cum laude minősítéssel nyerte el. Mint az Auslandsamt der Dozentenschaften vendége egy síkurzus kapcsán több külföldi és német társával együtt három hetet töltött a bajor Alpok egy menedékházában. Résztvett a müncheni magyar és német társadalmi életben is.

V. RÓMAI PÁPAI MAGYAR EGYHÁZI INTÉZET.

Pontificium Institutum Hungaricum in Urbe, Roma Via Giulia 1.

Állami ösztöndíjasok:

Dr. Hegyi László (1917, Szekszárd, róm. kat.) pécsegyházmegyei áldozópap (Marczell Mihály professzor) az Istituto Pontificio di Musica Sacra első évfolyamát végezte el s a gregorián ének- és egyházi zeneszerzésből az előírt vizsgákat letévén, a baccalaureátust sze-

kutató jogtudomány szerinti meghatározásából és az alanyi jogok mögötti érdekek szemmeltartásával és összevetésével vizsgálta a jog

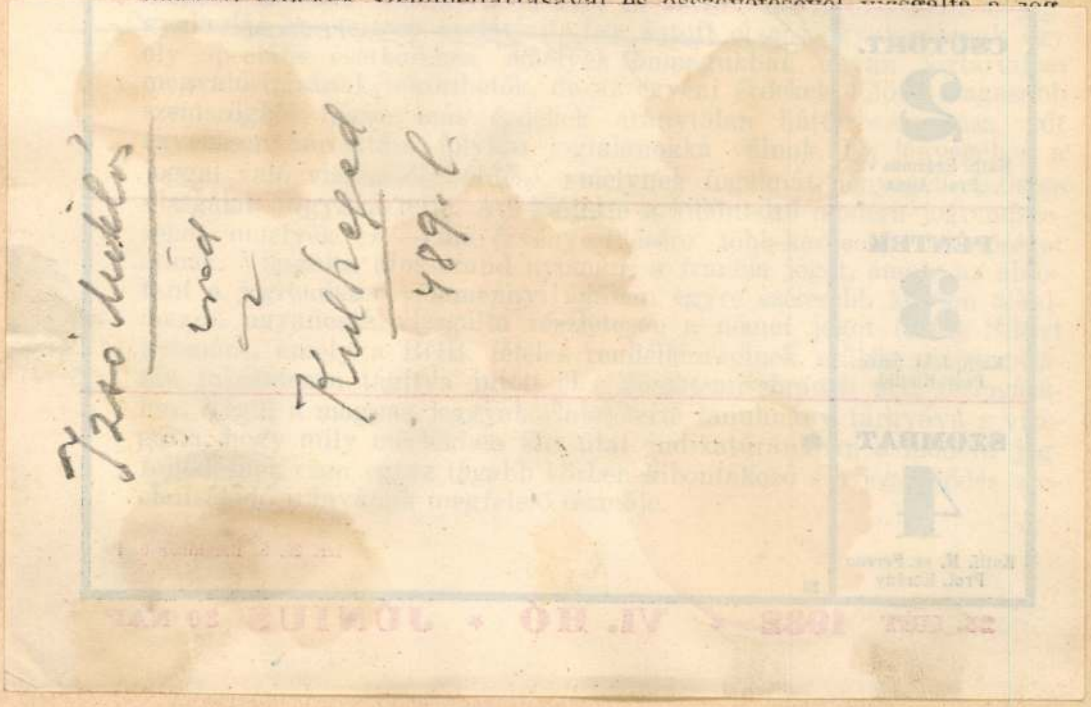

(Révész professzor) félösszegű kutatási ösztöndíjjal. Tanulmányainak tárgya a holland hatások vizsgálata a magyar református egyház életében a XVIII. században, Helmeczi K. István dunamelléki superintendens kiemelkedő személyiségén keresztül. Megállapította, hogy a holland egyházak és egyetemek hatását csak a XVII. század közepétől kezdve számíthatjuk. Ebben az időben kezdtek a holland főiskolák egyes kiváló professzoraik által messze földön híressé válni. A főiskolák szelleme az ortodox és röviden „haladónak" nevezhető irányban nyilvánult meg. Az első irány legnagyszerűbb képviselője Voetius, míg a több mellékirányra forgácsolódott haladó irányé Cartesius és Coccejus volt. Legnagyobb hullámokat az ú. n. puritánus és coccejanus mozgalmak vertek az egyházi életben, de éreztették hatásukat az ortodox-filozófikus eszmék is. A XVII. század végén egyszerre erőteljesebben hatalmába keríti az ifjúságot a cartesiusi filozófia (Apáthi Miklós), majd a felvilágosodás és vele szoros kapcsolatban a racionalizmus. Még a kavargó eszmeáramlatok és küzdelmek idejében járt a hollandi főiskolákon Helmeczi K. István, akinek különösen későbbi munkáiban fellelhető a meglehetősen erős felvilágosult és racionalista s egyben cartesiusi és coccejanusi hatás.

Izsó Miklós

Mándi Márton
István tanár már-
ványszobra a pápai
ref. dunántuli egyház-
kerületi főiskola tu-
lajdona.

Horváth Pápa

125, 126. l. képpel

WEISZ BÉLA

KÖNY
KÖNYV- ÉS PAPÍRKE

JOLSVA (Gömör megye)

Tek.

Europa Könyvterj. váll.

Budapest V.

Rothermere u. 12. III. 2.

Izsó Miklós

cred
z

Szücs István

Szabad kir. Debrecen
város történelme.
III. k. Debrecen 1871.
1087. l.
1088. l.

A debreceni Csoko-
nai-szobrot lelep-
lezték 1871. okt. 11.

F.

Papnevelő intézeti

Kormányzóság

— Veszprém

BUDAPEST

937 OKT. 30. 19.

4

LFh LFh

Izsó Miklós

l.

Meller Ferenczy

211, 342, 355, 356. l.

k. Hiányosságait

ta és már első

minden, müemléki

yos, mert a véde-

ása rosszul siker

ekről itnzékedik

y szerint müemlék

den olyan épitmény

zeti emék becsével

zért, hogy csak

müemléknek, az

en valamennyi

gyaz ingó épen

, épen ugy le-

ából féntos és

5 évi

Izsó Miklós

mód

Petőr II.

101. l. képpel

102. l.

Herendi kávéscsésze aljai, XIX sz.

Izsó Miklós

Csokonai szobor

vőd

Debreceni Kalauz

Debr. 1927.

67, 68. l. Kiggyel

az Orvosi Hetilapban fognak megjelenni. „Selektiveugenische Bestrebungen in Ungarn“ című ismertetését az „Erbarzt“ fogja közölni. Berlini tartózkodását ösztöndíjas idején túl két hónappal meghosszabbította. Megtekintette a rostocki, lipcsei, majnafrankfurti, müncheni, kölni és düsseldorfi nőgyógyászati klinikákat.

Dr. Takáts Tibor (1905, Tóváros, róm. kat.), kémia-fizika szakos okleveles középiskolai tanár, bölcsészdoktor, Budapestről, ásványtani intézeti tanársegéd (prof. Vendl), ösztöndíjas mindkét félévben. A Kaiser Wilhelm Institut für Silikatforschungban dolgozott Eitel professzor mellett. Modern módszerek és eszközök megismerése után a szilikátok és a kéndioxidgáz közti kémiai egyensúlynak tudományos és üvegtechnológiai szempontból egyformán fontos körülményeit vizsgálta. Eredményeit a Glastechnische Berichte fogja közölni. Ezután a bárium, stroncium és alkáli titánszilikátásványok előállítására, illetőleg kristályosítására vonatkozólag végzett kísérleteket, melyeket otthon fog befejezni. Hallgatta Eitel professzor egyetemi előadásait, a professzor vezetése mellett megtekintette az Osram izzólámpagyár üvegosztályát és a rüdersdorfi cementgyárat. Megnézte Lipcsét és Hamburgot.

Izsó Miklós

Márton István carrarai márványszobra fentitől a pápa ref. kollégium képzőmű-vészeti gyűjteményében

Dor Bakony

388. l

Izsó Miklós

l

Fára Zal

10. l.

M. KIR. KÖZPONTI ILLETMÉNYHIVATAL

BUDAPEST, I., VÁR.

_____ szám.

Műemlékek orsz. Bizottsága Elnöksége
Budapest.
IX. Hőgyes Endre u. 10.

Hivatalból.

Díj átalányozva.

3670/1938.

_____ ker., _____ utca ____ sz.

Izsó Miklós

Zrínyi Miklós
mellszobra
repr.
Széchy Károly
Gróf Zrínyi Miklós
1620–1664. II. kötet
M. Tört. Eletr.
Bp. 1898. 203 l.

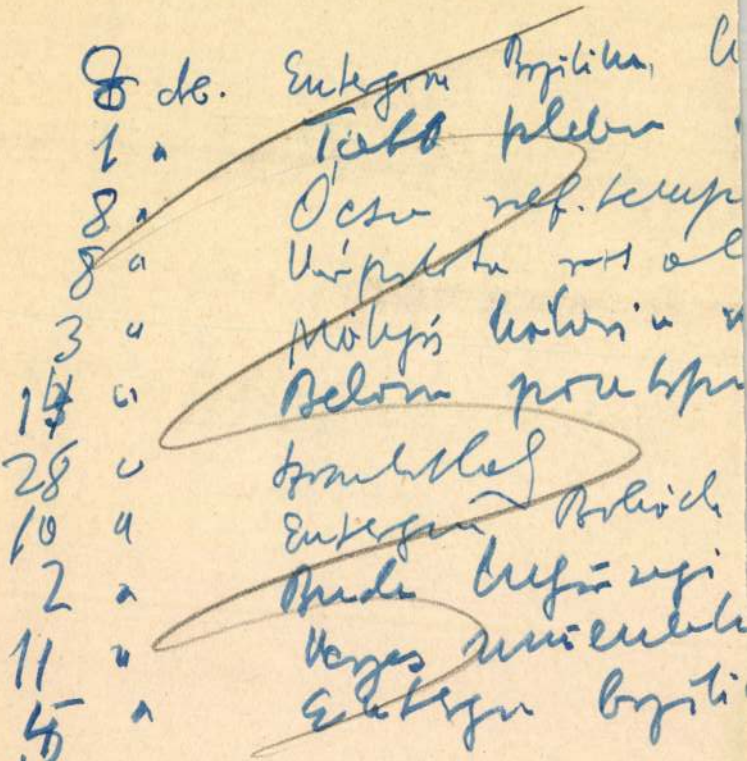

Izsó Miklós

Werbőczi mellszobra.

Szobortervi
Ernst Lajos gyűjteményében
Repro-

Fraknói Vilmos

Werbőczi István élet-
rajza
M. Tört. Életrajzok.
Bp. 1899. 349. l.

Werther

Izsó Miklós

Revai Miklós szobra a M. Tud. Akadémia palotáján, fenti mümve, Rusz K. fametszete, vesz-

Nagy Magyarkép

II. v. 105. l. 114 l.

(Az Akadémia palotájának szobrai.)

HELYSÉG

BUDAPEST.

VÁRMEGYE

SZAKCSOPORT

Festmé

KOR

ŐRZÉSI HELYISÉG

MÉRET

TULAJDONOS

Baumgarten Sándorné.

TÁRGY

Kép.

LEIRÁS (ANYAG, ALAK, MEGMUNKÁLÁS, DISZITÉS, FELIRAT, JELZÉS)

FÉNYKÉP, RAJZ

Izsó Miklós

vrod
z

Nagy Magyrép

II. r. 134 – 136. l.
A vészeg pór. (Nép-
életi szobormű Izsó
Miklóstól.) II. 136 – 138 l.
Csokonai szobormutája
Izsó Miklóstól, képek-
kel.)

...nyasoltár —
...nyelz.

...v.

...6 × 50·5.
... × 19·5

...a.

ALCSOPORT

SZÁRMAZÁSI HELY

Toszkána.

MESTER

SZEMÉLYI VONATKOZÁS

EGYÉB ADAT

...vel, 4 szenttel és 4 angallal. A bal
...nt az Angali Üdvözletből Gábor arkh-
...keresztén Szűz Máriával és Szent Jó-
... Szűz Mária.

Izsó Miklós

vrád

Petr Samtida

37. l.

135, 136. l.

nepřehled.

gcsolnakázik fürgén
hova csak ér életre
ni kezd a mező, a
ejtett bilincsek a ter-
g és üdvözli a napot,
nden, minden. S az
t elkábul ettől a pom-
ndja: «Ó! Uram!
pes!» Minden szív
g, mert megsejti a
gy parányi részét,
erózsák és bitófák
solt.
vesszük észre, hogy
pihékkel viaskodó
ak ágain felpattan s
is meghasad, s az
vé válik és a mélyre

csillagos tavaszi búzavirágkék szinű égboltot nézhessük és belefáradjon a szemünk a káprázatos dolgok szinpompájába. A ki megengedte, hogy dicsérjük őt magát, a nagyot, a fenségeset, a teremtőt, az Istent.

Ezek a gondolatok mind most jutottak eszembe, mikor a kis rügynek csatáját láttam az északi szél dermesztő hidegével. És itt, a hópihe és a fakadó rügy küzdelmében, a természet diadalmas újjáébredésében látom az emberiség lelki világának újjászületését.

Jézust, az első hirnökét a lelkek tavaszának, a ki küzd a hitetlenség s a közöny dermesztő hidegével, halálos fagyával.

Néha-néha diadalmaskodik rajta a mindent dermedésben tartó tél s elhullanak ő

Izsó Miklós

irod

Leff Ung

76. l.

77. l. keppel

78. l "

Gyürü, árpádkori VIII. 185.

Izsó Miklós

vród
i

Pasteiner Gyula:

Petőfi szobra Izsótól.
I. II. Pesti Napló.
1873. jan. 30, febr. 6. —
U. az: A „Vasárnapi
Ujság." Pesti Napló
1873. febr. 13. — U. az:
Izsó utódja. Kelet Népe.
1875. jún. 19.

Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum.

VIII. 30.

Izsó Miklós

ivod

Gerevich Pasteiner

13. l.

Izsó Miklós

ród
z.

Petrovics jegyz

19. l.

Izsó Miklós

Irod

Biró Béla dr

Műalkotások
könyve. I-K-
Bp. 1933. 21. l.
22. l

Izsó Miklós

wód

Bund Gra

41. l.

Izsó Miklós

a költő Zrínyi-már-
ványnobrára báró
Eötvös József kultusz-
minüszter 1200 frtot
utalványozott.

Nefelejts. 1869. 311. l.
(B. Eötvös József.)

Izsó Miklós

Honvédemlék mintája (haldokló harcos), genre-alakok, ittas parasztt, házaló zsidó, valamenyi apróbb alak Készültek 1869 tavaszán –

Nefelejts. 1869. 299. l. (Izsó Miklós és Csokonai nobra.)

Szandtner
CSŐTÉSZT
feh

Izsó Miklós

Irod

Nefelejts 1869. 575. l

Izsó Miklós

A debreceni emlékhet társulat Csokonai szobrának elkészítésével bízta meg –

Nefelejts 1866. 94. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Patria" r.-t. Budapest — 435418

Izsó Miklós

Debreceniben elhészítő Fáy András márvány mellszobrát.

Nefelejts 1867. 86-l.

VASÁRNAP

26

Kat. B. János
Prot. Miles

O görög

13 A. János

HÉTFŐ

27

Kat. É. Mária
Prot. Virgil

14. Fülöp

KEDD

28

Kat. Pignat. hv.
Prot. Stefánia

15. Szamon.

SZERDA

29

Izsó Miklós

Fáy András nobrát
a pesti harai takarék-
pénztár vette meg

Nefelejts 1867. 334 l.

42 II 12

Izsó Miklós

wód
z

Nefelejts
1867. 393. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Izsó Miklós

vod

Nefelejts. 1867-477. l

A debreceni
Csokonai-nyomdai
vol. vol.

Izsó Miklós

erőd

Nefelejts 1867. 537 l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Izsó Miklós

ired

Nefelejts. 1867. 256. l.
(A Csokonai-nobor.)

Izsó Miklós

vód
z

Nefelejts. 1868.
262. l. (Pákh Albert
mellszobra.)

1868-ban készült,
fenti nüvel
A sírcinlélre szán-
ták, de a N. Muzeum-
nak adták -

Izsó Miklós

1000 ft utazási ösztön-
díjat kapott. Előbb
Bécsbe, aztán Róma-
ba ment.

Nefelejts. - 1868.
575. l.

215 395
420
227 430
478
479
238 U.i.: Még mindig ne
Zábrák -féle kút he
257 491
503
526
539
262 551.
274 574

Izsó Miklós

erőd

Nefelejts. 1868. 106. l.
(A debreceni Csokonai
– nokor.)

Izsó Miklós

Pákh Albert kis mellszobrát készítette el.

Nefelejts, 1868. 47. l.

Izsó Miklós

soproni Széchenyi-
szobor

l.

Thirfelsödmaintól

112. l.

Zeus – szobrocska

IV. 236.

Izsó Miklós

irod

Vámos Hagyományok

216, 217. l.

...airie LE BODO frères

31-33, Rue de Bordeaux, TOURS

...ur le Baron J. Forster Doit

...ars 1908

...ue			4	10
...e			5	
forte			1	70
			10	20
...ir mandat	15			
avons eu avoir 4f 80				

Izsó Miklós

Vidi

Tobisch Irén:
Nagy gondolkodónik
a képrőmüvészetről.
Népoktatási kemle
1935. ápr - szept - n.
60. l.

Telefon: Aut. 83-3-41 13-1-64

Izsó Miklós

erőd

z

Bivókésék

19,20. l.

270. l.

Dors h. n. VI. 211.

Izsó Miklós

vód

Barát-Ébér-Takács

A művészet története.
II. k. Európa művé-
szete. (1934. 340 l.
Bp)

Izsó Miklós

vrod

Óvoszlánnobiánat

9. l. 10. l.

11, 12. l.

Kisfaludy család VII. 156

Jzsó Miklós

vod

Lykaképzőmtört

500, 503, 504. l.

Izsó Miklós

vod
z

Lázárommyövöje

107 l.

Izsó Miklós

l.

Lázárkisírások

200 — 204. l.

Izsó Miklós

Irod
2

Fürsthangsz
53. l.

Izsó Miklós.

Mellig, ~~[illegible]~~
lé jésült haja, bajus
szeme barna. Tekete n
vágott s lehajtott ga
lól jobbra ezt olvas

Olajfestés, va
Festője: Sze
ezv. Izsó M

1 sz. Szerdahelyi Józefa

1896: VII. 14-én feltérje

179/96.

825

csaknem egészen szembe nézve. Fölfe-
ra s szakálla öszbevegyült, szemöldöke s
yakkendője csokorra kötött, mellénye ki-
llérú hajtókás kabátja szürkés barna. A-
sak: „Székely".

ászvura, méretei 56 : 43 cm.
ikely Bertalan.
iklósné ajándéka.

ptés a min. kopóriet tárgyában (247/96)

Izsó Miklós

l.

Ybl Lotz

386, 475,

476.1.

Izsó Miklós

szobrász

vrád
z

Hekler M M Tört

208, 209. l
képekkel.

üllő vármegye.

mplom. Apaffy síremlék,
falképek.
.
v. templom.
endorf), ev. templom.
loch), védelmi templom
ev. templom.
, ev. templom. (?)
r.
astély. (?)
.
n.
. Segesvár), templom
.
rang.
edencze.
.
lom.
dorf), ev. templom.

(?)

Izsó Miklós

vrod
2

Kabdebo Gyula

A szobrászat története.
Bp. 1909. 171. l.

— Bösztörpusztán talált kereszt 199, CCXXXI.
— bronz gyertyatartó talpazata 202
— bronz kézmelegítő 202
— ~~bronz veretek 203, CCXXIX 1–3~~
— budai vadászjelenetes domborműtöredék 177 ~~CLXXXVI.~~
— büngösdi aquamanile 196, ~~CCXXVI~~ 1
— dettai zománcos korong 203—204
— dömösi oszlopfő 146, CXXVI
— dömösi kockaoszlopfő 150, ~~CXII~~ 4
— elefántcsont szekrényke 206, 207*
— elefántcsont tábla 106*
— ereklyetartó mellkereszt 201
— esztergomi olaszok pecsétlője 213, ~~CCXXIX 5–6~~
— gödöllői zablák 202
— gyűrűk 147, 237, 239, 244—246, ~~CCLXI~~
— hajdúhadházai gyertyatartó 202, ~~CCXXVI 2~~
— honfoglaláskori sátorcsúcs 12
— kalocsai kehely 243,

Izsóliklós

Lvod

z

Kampisujabban nobr

502, 503,

504. l.

kejerrel.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Szabó Miklós

Thieme_Becker
XIX. 399. l.

(Lyka)

rendelete alapján
bérmentesíthető!

OPA

erjesztő és könyv-
. raktára

BUDAPEST,
ötvös-utca 43.

Elismervény

(megőrzendő)

Az EUROPA RT.
részére felcdott makulatura
csomagról.

Tartalma:

194 ---------- hóról.

Magy. Nemz. közn.		makulatura
„ „ vasárn.		
Függ. Magyarorsz.		
Hétfő Reggel		
Képes Sport		
M. Rejtvény Ujság		
Sztár		
Film, Szinh., Irod.		

---------- kgr.

Postai bélyegzővel ellátni.

< Izsó Miklós >

vöd

Lyka Károly:

< >

Uj Idők 1925.

II. 441. l.

Izsó Miklós

l.

Thirring Gusztáv dr

Sopron. Civitas fide-
lissima. Sopron.
1925. 9. l.

1906. IX. 18.

Puky József Kiskunfélegyháza. A kassai muzeumnak tett adományáért köszönet mondatik. (475/1906.)

Izsó Miklós

Az 1860-as években Gschwindt Mihály bécsi szárnyvagató rendelte meg fentinél a Busuló puhász szobrát, melyet később a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott.

Vas. Lip. 1897. 157 l.

(Halálozások.)

4

42

– főszékesegyházi kincstár, ~~király~~ oronakási eskű kereszt 239-240, 243, CCLIV–CCLV

– – magyar apostoli kereszt 238

– – bizánci békecsók tábla 237

– – Mátyás király kálváriája 243

– keresztény Múzeum, fa Madonna 208

– – Nagyváradról származó freskótöredék 139. jegyz.

– káptalani könyvtár, Perugiai Bernát spalatoi érsek kódexe 234

Irsó Miklós

ivód

Hekler M. M. Tort

224. l.

~~Rädl Ödön V. 310~~

Szoó Miklós

K. E. Egy magyar szobrász
emlékezete. Fővárosi Lapok
1864. 3. sz.

Iztó Miklós

Szegedi Hiradó.

1874. jan. 13.

— 1874. dec. 30

— 1875 jan. 6

— 1875. márc. 19

— 1875 ápr. 2

— 1875. jun. 2

Izsó Miklós

cród

Balogh Zoltán =

Megyeri szobra.

Pesti Napló 1864.

6 sz.

Izsó Miklós

Magyarország és a Nagy-
világ. 1875. 42 sz
(A Dugonics-szobor
Szegeden.)

Izsó Miklós

Lőd

Balogh Zoltán. Izsó Miklós művészete.
Pesti Napló 1862. 14. sz.

IZSÓ M[I]klós

Goda Gertrud: Izsó Miklós dombormüve Váradi Fekete Dezsőről. = Herman Ottó Muzeum Évkönyve, XXVII. Miskolc, 1989 61 - 68. p. ill.

KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKE
FELTÁRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIA
KUTATÁSI FŐIRÁNY
PROGRAMTANÁCSA
1014 Budapest, Úri u. 53. I. 49.
Telefon: 175-9011/485 m.

Marosi Ernő igazgató
MTA Müvészettörténeti Ku
Budapest
Uri u. 62.

1o14

Igazgató Ur,

A "Kulturáli
tartása és kiadása" pr
finanszirozása, - hacs
drámai rosszabbodás -
nek megfelelően. Remén
program terhére főállá
tiót némileg emelni tu
illetménye ne maradjon
alkalmazottakétól.

Izsó Miklós

erő

Nagyjmagy

43. l. 44. l.

Izsó Miklós

irod
3

Nagyújmagy

15, 16, 17. 1.
21. l.

Izsó Miklós

ivód

Imre Sándor emlékbe-
széde a Csokonai-szobor
leleplezési ünnepélyen.
1871 okt 11. Debrecen,
1871.

Emlitve

Sör Vezető 241. l.

63921 — Rév

nek. Tegye a társadalom lehetővé, hogy minden magyar iskola megalapozhassa saját múzeumát. Minden áldozat kevés a legtökéletesebbért: a művészetért. Ne csak a fővárosi gyermek élvezzen előnyöket; minden magyar gyermek előtt nyissuk meg a műveltség kapuit. E kiállítást a művészetek iránti nagy lelkesedés hozta létre. A magyar ifjú mindíg tudott a szépért lelkesedni, így biztos a remény, hogy ezen kis műgyüjtők példáját az ország minden részében követik, hogy a magyar kultúra épületét hatalmasabbá emelhessük.

Budapesten, 1941 január hó.

Reuter Ágoston
festőművész-tanár

Izsó Miklós

Ghyczy Kálmán
mellszobra, v. Gor.

u /

MAGYAR MŰVÉSZET

1933. 196. l.

609

s de Perényi 172
inée renaissance au château de Siklós
c les armes des Perényi 172
iries de la famille Perényi sur la che-
née du chateau de Siklós..... 172
de la chapelle du château de Siklós.. 173
rmes des Perényi sur une des colonnes
a chapelle de Siklós..... 173
rnacle renaissance de la chapelle
Siklós 174
ie de la chapelle de Siklós 174
e gothique de la chapelle de Siklós .. 177
lrement renaissance d'une fenêtre à
chapelle de Siklós 177
e d'armoiries de Emeric Perényi.... 179
de pierre, au mur du château de Sik-
portant des inscriptions et les armes
Pierre Perényi 179
elles acquisitions du Musée des Arts
coratifs :
chandelier en argent. Vienne. 1793.. 182
ère. Sopron. 1795..... 182
ille en faïence. Hongrie du Nord 1663 184
e en argent doré. Brassó, milieu du
IIe s..... 184
Besir. XVIIIe s..... 184
ire à deux portes. Hongrie du Nord
du XVIIe s..... 187
en faïence. XVIIIe s. Don du M.
xandre Donáth 188
d Giersing : Trois dames en noir 190
Söndergaard : Chevaux sautant..... 190
Petri : Portrait de dame. Marbre.
ge du titre.

Szabó Miklós

P. Szathmáry Károly

Szabó emlékezete.
Szépirodalmi Figyelő
1872. jún. 16.

zibb propagandát maga a művészet csinálhatja. Az, aki csak egyszer is jó képre tett szert, igyekszik majd másikra is szert tenni. Ha pedig már néhány képnek, szobornak a gazdája, műbaráttá lett. Olyanná, aki a képek, szobrok iránt nemcsak érdeklődik, hanem meg is veszi őket.

Segíteni kellene persze azon a bajon, hogy a municipiumok megrendelései nem mindig azoknak jutnak, akik művészetükkel leginkább méltók rá, hanem azoknak, akiknek nagy a társadalmi ügyességük és nagy az összeköttetésük is. A kormánynak rá kellene szorítania a municipiumokat és rá kellene beszélnie a testületeket, hogy megrendeléseikkel necsak a maguk izlését kövessék, hanem kérjék ki a Képzőművészek Egyesületének vagy valami más véleményadásra hivatott testületnek a jó tanácsát. Pancsova városa, amint ezt e folyóiratban a minap olvastuk, ebben a tekintetben jó példával járt elül, amikor a Képzőművészek Egyesületére bízta annak a művésznek a kijelölését, akivel a királyné arcképét megfestesse. Ha valamennyi muncipium és társaság így járna el, nemcsak megkimélnék a művészeket attól a futkosástól, előszoba taposástól, amelyre rá kell magukat szánniok, ha valami nagy megrendelés merül föl a látóhatárokon, hanem maguk is jobban járnának. Jobb képeket kaphatnának pénzükért. Mert akkor nem a protekció döntené el a megrendelést, hanem csakis a művészeti érdemek mérlegelése. Úgy lehet, hogy ennek az új rendszernek egy-két ügyes ember a kárát vallaná; de a művészet is, a művészek is bizonyára a hasznát látná.

Ennek a javaslatomnak is, csak úgy, mint a többinek, az a célja, hogy a magyar művészeten ne csak a művészek anyagi helyzetének javításával lendítsünk, hanem azzal is, hogy a művészeti politikát a személyes érdekek és a klikkek athmosférájából a művészi ambiciók tisztább, üde, friss, éltető levegőjébe vigyék.

Dénes-Diner József

Izsó sírján.

Május huszonnyolcadikán beszédet mondanak Izsó Miklós sírján s koszorút tesznek a sírhalomra. Ha majd eltávoznak a huszonötéves koporsó mellől a küldöttségek s leszáll a nap, a magyar művészet géniusza is meglátogatja a vértanu mester csontjait:

— Nyugodjál békében, szegény — szól talán a szellő susogó hangján. — Hű szolgám voltál, tehát nyomorúságban kellett meghalnod. Más voltál, mint a többi, tehát idegen maradtál. Jobb voltál, tehát nem értettek meg. Most, igaz, elkönyveltek a nagy magyarok sorába, de a magyar műtörténelemben csak halálod végén kaptál díszsírhelyet. Így jár az, aki az én szavamra hallgat. Adok neki nagyszerü érzést, egész valóm megértését, de drága béren: életét kell érte adnia. Bátor elmék és érző szívek kalváriája az én utam. Nagy lettél bennem és általam, de az én királyságom nem e földről való: csak rongyot adok és penészes kenyeret...

*

A géniusz szavának igaza van. Izsó Miklós sírjánál emlékezetünkbe jut az a sok méltatlanság és üldözés, amely a magyar lelkü művésznek máig is rendes követője. Mit használt neki s a magyar művészetnek, hogy megalkotta Lendvay, Széchenyi István gróf, a juhász, Arany, Egressy, Tóth József, Lisznyai, Korniss gróf, Bernáth Gazsi, a magyar lány, Megyeri, Révay Miklós, Csokonay szobrát? Csak annyit, hogy ezek után elmehetett Bécsbe kőfaragólegénynek.

— Szegény vagyok! — mondta Izsó egy bécsi magyar írónak, aki őt 1867-ben meglátogatta. Ennyi munka után volt tehát annyi kvalifikációja, hogy életét napszámon tengesse egy alsórendü szobrász szolgálatában, ahelyett, hogy a szívéhez nőtt gondolatokat márványba faraghatta volna.

Kapott még később munkát idehaza, kisebb mellszobrokat készített és résztvett a legtöbb szobormü-pályázaton. De hála a szoborbizottságoknak és az értelmetlen zsűrik máig is vidáman tovább élő rendszerének, a legtöbb neki való munkától elütötték. Még azt a nagy művet sem fejezhette be, amelyért egész életén át égett: Petőfi hatalmas alakjának ércbeöntése előtt elragadta a halál.

Nem volt egész életében egyetlen drága értékü derült pillanat. Ideáljait el kellett fecsérelnie úton, útszélen. Ami leginkább lelkesítette: a magyar nép értékes alakjainak kőben való megteremtése, az nem kellett akkor. A szégyenteljes akadémikus copf mást kivánt. S mert mindenható volt: Izsó zsenialitásának szótlanul a háttérbe kellett szorulnia. Azoknak a szobroknak egy része, amelyek most elektelenítik Budapest tereit, abban az időben készült, amidőn Izsó teremtő erejének delelőjén állott. De nem az ő vésőjéhez folyamodtak akkor, hanem kikerestek középszerűségeket, akik olcsón alkalmazkodtak a művészietlen közizléshez. Ezt végig kellett néznie és végig kellett éreznie. Csoda, hogy nem tőle ered az a mondás, hogy a magyarnak nincs szobrászi érzéke. Ha valaki, ő tanulhatta volna meg ezt akkori kortársain.

Nagy ideálja azok közül való, amelyeknek teljesüléséhez nemzedékekre van szükség. Ő

Művészet, 1900, 20. sz.

egészen magyar akart lenni s kívánta, hogy művészetünk első sorban ilyen legyen. Kívánhatta, hisz benne megvolt minden kellék az álomnak életbe plántására. Annyira magyar volt, hogy ezenkivül alig érdekelte valami. Látta, futtában, Olaszország régi remekeit, s ha elismerte is, hogy ezek magukban álló mesterművek, azt mégis megérezte, hogy nekünk nincs ezeknek utánzataira szükségünk, hanem olyan eredeti alkotásokra, amelyek a mi szívünkből fakadnak, tökéletesen kifejezik érzéseinket s mégis, különlegességük mellett is azon a tiszta magas színvonalon állanak, amelyet ama remekművek elértek. Ő azt hitte, hogy így lehet magyar szobrászatot teremteni.

Ábrándjának megvalósulását nem érhette meg. Most, huszonöt évvel halála után, mi is mint délibábos álmot látjuk ezt a vágyat. Várunk, várunk valakire, aki formába öltözteti ezt a kívánságot. Egészségesnek, erősnek, egyedül jogosultnak ismerjük: de teljesedését még nem láttuk. Olyanok vagyunk, mint Vajda virrasztói, akik a nagy tetszhalott életre rezdülését várjuk.

Nem mindig attól függ ily ábrándok teljesülése, vajjon eljön-e az igazi ember. Mert az igazi ember már itt volt, csak megkötötték a kezét, munkára képtelenné tették, elfojtották. A kereszt mindig készen várja a messiásokat. Azt kell inkább várnunk, hogy emberek támadjanak ebben az országban, akik kigyomlálják a gazt, amely a nemes plánták növekvését megfojtja. Mert máskülönben csak vértanuink száma szaporodik, de nem az igazi művészeké.

Pater peccavi — ezzel a mondással mehet Magyarország Izsó sírjához. Talán kap bünbocsánatot. De a sír mindörökre vádló jel marad. Csak egy másik sírnál lehet jóvátenni az első ellen elkövetett bünöket: abban a másikban az pihenjen, aki végrehajtotta Izsó testamentomát.

Lyka Károly.

A tragédiák festője.

Lovas nemzet vagyunk, vitéz és erős. Mióta e földet lakjuk, mindig beleszőttük valamikép történetünket idegen nemzetekéibe. Hol a hatalmunk nőtt nagyra, tekintélyünk megerősödött, hirünk, nevünk fényesebben ragyogott, hol meg a gondviselés arra a szerepre szánt, hogy a nyugati népek kulturáját öntestünkkel védelmezzük a betörő keleti barbarizmus ellen. S ezt a missziót hiven teljesitettük, jóllehet magunk majdnem belevéreztünk.

Mást se csináltunk ezer év óta, mint históriát, telve küzdelmekkel, folytonos cselekvésekkel, nagy hibákkal, nagy erényekkel.

Folytonosan köszörültük a fringiánkat, hogy élességével, meg erős karral sujtsunk vagy védelmezzünk. Mellette még a kalamárist forgattuk politikai ügyességgel. S a magyar faj tehetségének egyéb oldalai nem kelhettek életre amúgy istenigazában. Olykor-olykor megnyilatkozott a nemzetben rejlő művészi alkotó erő, de csak rövid időre. Az örökös izgalom, a fölharsanó riadó, a csatazaj kioltott mindent. A zseni számára hiányzott a szükséges silhouette, a békés nyugalom. A nép daloló kedve, díszítő hajlama megmaradt a maga körében. Az urak érdeklődtek a külföldi divat iránt, de ennél azután megállottak. Mária Terézia magyar testőrifjai azonban megindítják azt a hatalmas kulturális evolúciót, mely a politikai tényezők kedvező közrejátszása folytán mindinkább erősbbülve, legnagyobb költőinket szüli.

Hátra volt még, hogy valaki a színek és formák nyelvén mutassa ki a magyar faj művészi hivatottságát. Ez is megadatott. Azt az izzó temperamentumu magyar gyereket, ki 1844-ben látta meg az Alföldön a napvilágot, a Gondviselés nagy szerepre szánta.

S ezzel kárpótolva volt minden. Munkácsy megszólaltatott bennünket azon a hangon, melyet mindenki megértett. A nemzet géniuszától ihletve, csodálatosan szép, bűvös színekben festett meg hatalmas tragédiákat.

Kimutatta a magyar faj művészi természetét. Fölemelte a magyar földet az olimpusra. Műtörténetünkről előtte alig beszélhetünk. Akik őt megelőzték, azok szólid, józan izléssel és tudással biró festők, de nem alkotó talentumok, kik e nép igaz művészi képességéről tanubizonyságot tegyenek.

Munkácsyval előáll a magyar művészi teremtő zseni. A magyar nép érzését, gondolkodásmódját, jellemző sajátságait, azt a kikristályosodott költői kedélyét, melyet a költészetben legtökéletesebben Petőfi, Arany és Jókai fejeztek ki, Munkácsy világnyelven fejezi ki, a színek nyelvén. Mindig magyar talajon áll s ahol csak egy kevéssé is eltávolodik tőle érzése, munkája veszít bensőségéből, közvetlenségéből, csupa eredetiségtől duzzadó jelleméből.

Nem a zsenik hijával van e haza földje. Nem kevés a száma ama kiváló elméknek, kiknek bölcsőjét itthon ringatták, kik elkerültek idegen népekhez, idegen földön töltötték szinte egész életüket, azok megbecsülték és megszerették s ennek fejében azután — gondolkozásuk, érzésük, idegzetük minden szálával átplántálódtak az idegen földbe.

Munkácsyt a sors ifju korában ragadja el tőlünk. Lett légyen azonban bárhol, a szívverése,

Izsó Miklós

A buszuló pihász

Rep.

Om III. ~~463~~ l.
461.

Izsó Miklós

Lőrd

~~Kücs, kiáll, tór~~
Pipics 32. l

BUDAPEST

Izsó dublón

— **A szegedi Dugonics-szoborra** eddig hatezer frt gyűlt be s még ugyanannyi kellene: az Izsó mintája tetszett a bizottságnak, mely csak a tatárszerű köpenyt ohajtaná »budá«-val cseréltetni föl, magyarosabb voltáért. —

Fővárosi Lapok.

1875. 36 l.

Iztó Miklós

Dugonics András szobra
Szeged

Csokonay Vitéz Mihály.
márvány szobra, Debrecen

Busuló juhász, márvány
Szépm. Mus.

Részeg Esztes terrakotta,
Szépm. Muzeum
Repr.

Nagyjmagy. 2. tábla.

Szoptató anya, terra-
kotta, Szépm. Mus.

Menekülő anya, terra-
kotta u.o.

Táncoló parasztok,
terrakottak, u.o.
Repr

u.o. 3. tábla

Osztrák festő, XVIII. sz. vége: Armulandóság allegoriája. Réz, olaj, 30 × 26 cm.

Mauzlagy II. 532. szám.

Izsó Miklós

IZSÓ MIKLÓS: EGRESSY GÁBOR

KMTais. 1932. febr. – márc.
kiáll

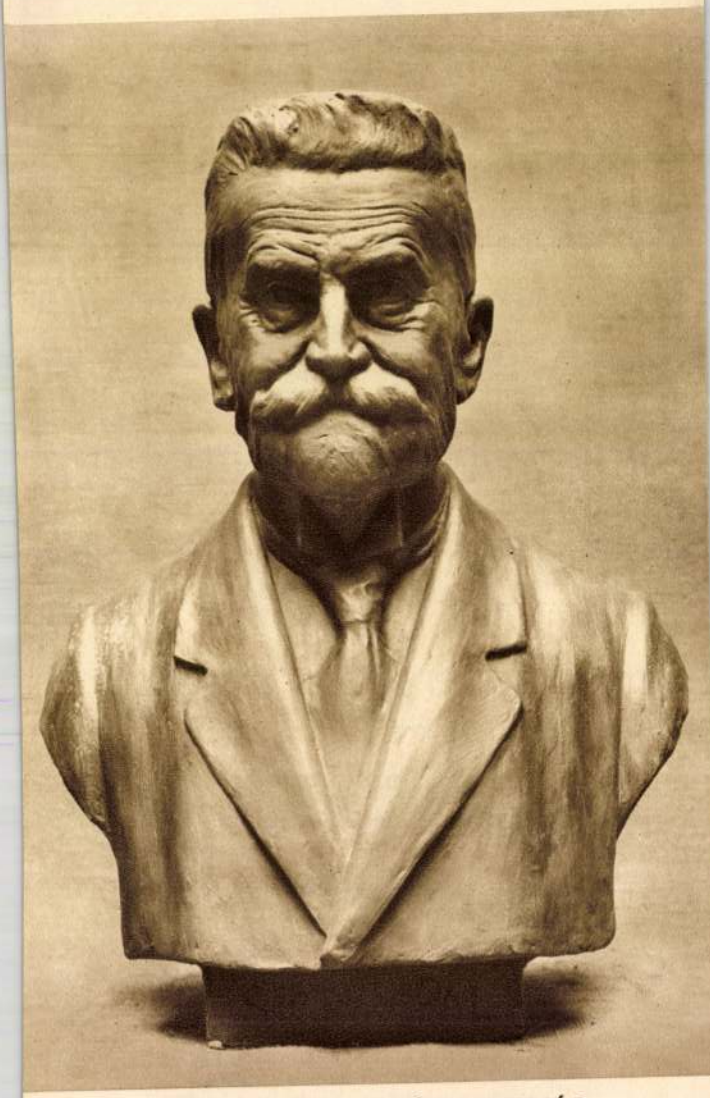

TÓTH ISTVÁN: FÉRFIARCMÁS

Izsó Miklós

Tańcoló parasit,
repr

Nagyjmagy 2 i. C.

38. proba

Izsó Miklós

cvód

z

Kampfőrisk

12. l.

Csokonai szobor-emlék. Írták többen

8°, 2K, 321L, Debrecen, 1871

Jaró Miklós

Izsó Miklós

Weiss Anna: Izsó Miklós élete és művészete

8°, 15K, 103L, Budapest, 1939.

Szana Tamás: Szász Miklós élete
és munkái.

8°, 27 K, 159 L, Budapest, 1897.

Szász Miklós.

Izsó Miklós

Vas. Ujs.

1866. 177, 178. l.

(Izsó Miklós
Széchenyi – nobor-
mintája; Keppel)

Izsó Miklós

Vas. Ujs.
1866. 93. l.
(Cookonai
emlékszobra.)

⊙ (Izsó Miklós „*Magyar juhászt*“ *ábrázoló szobrát*) Gschwindt gyártulajdonos vette meg. Azonban ezen megvétel még per alatt van.

*) A kegyes adományok átvételére s átküldésére szivesen ajánlkozik e lapok szerkesztősége is. *Szerk.*

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1862. 393. l.

Izsó Miklós

IZSÓ MIKLÓS (1831—1875):
BÚSULÓ JUHÁSZ

Pesti Napló, A 80 éves —
ajándék-albuma.
1850—1930

cziáknál nem találtatik. A császár terve, e sikokon talált tárgyakból egy muzeumot állitani egybe a châlonsi táborban.

Öt órára Bussy-le-château faluba értünk, az itt levő 5 tumulust vizsgálni meg. A legmagasbnak tetejére felmentem, fákkal van most beültetve; mivel a többiek már kezdenek pusztulni, nehogy ez emlékek eltünjenek idő multával, a helység a legmagasbat megvásárolta. Találnak a kézzel hányt óriás halmokban csontokat és máglya-nyomokat. Az ötödik tumuluson mostanság szélmalom van. A középkorban váracsok, várkastélyok voltak épitve ezek tetejére. Minden elnevezést gondosan megtudakoztam . . . de fájdalom! egyetlen hunféle név nem tartatott fenn, a középkori nevek maradván csak fel. Naplementekor haladtunk hazafelé a Noblette patak bal partján (e mellett vannak nevezett tumulusok felállitva) s a jó öreg mutogatta a régi katonai posztokat, melyek a hun-római korban a patakon átmenetelt fedték. E helyeken is találtak holttestek csontjait, sisakot stb. Késő este értünk haza a vendégfogadóba, hol szállva voltam. Nyomott szivvel mondám az öregnek, csak egyetlen hun nevet, szót vagy betüt tudna nekem mondani vagy mutatni . . . megbecsülhetlen drágaság gyanánt fogadnám . . . fájdalom, nincs.

Jul. 7. Csütörtök. Délig olvasgattam az öreg magán jegyzéseit s reggelinél a vendéglőben megfordult emberektől tudakozódám. — Az utolsó délutánt az ugynevezett la cheppei két tumulus megnézésére forditók, ez a patak bal oldalán az Attila tábortól délre fekszik nehány ölre. Az egyik már földdel egyenlővé lett, s ha ily müismerő nem mutatja meg, meg sem ismerhetém. A másik még 4—5 láb magas lehet, legujabban Napoleon rendeletére felásatott; találtak benne egy lovagot 12 edénynyel körül rakva s egy sertés-csontvázat; római pénzt, koronaféle ércz-töredéket.

Felmutatta az egész kört, vidéket. Áll mai napig a Suippe folyóka partján (most egy magán birtok) a *nantivet-i* erőd földtöltésből, mely a hun hadsereg jobb oldalát védte; *La croix en Champagne* helység a legmagasb ponton fekszik, szintén hun táborozási hely tumulusokkal; de az egész vidéken egy sincs oly magas és szép tumulus, mint a Châlonstól keletre, La cheppe-től délkeletre s több mérföldre eső hires La poix-i tumulus, mit a nép Theodorich sirjának tart, azt állitván, hogy e király itt temettetett el. (E három messzebb eső pontot Nantivet, La croix-t és La-poix-t nem látogathattam meg már.) — Átalában mérföldnyi távolokban e mezőnek csaknem minden pontján találnak emberi csontvázakat, jeléül annak, hogy tömérdek volt az elesett s hol elhulltak, oda ásták be őket. Itt igazán elmondhatni, hogy ős apák csontjai felett jár az ember. A talált vázak közől sok óriástemetre utal, sok husz-, huszonöt éves fiatalt mutat, legtöbbnyire nyugatfelé forditott fejjel. Van olyan, ki lovastól temettetett el, pl. La garenne nevü helyen, La cheppe határában, hol 1804-ben találtak egy lovagot lovastól, szerszámmaradványokból itélve több ló is lehetett, mind a négy patkó a patán volt még, mind a ló, mind a patkó szerfelett kicsiny vala; — találtak ugyancsak az Attila tábortól nem nagyon messze oly két vázat, melyek arra mutattak, hogy az ur szolgástól volt eltemetve, a szolgája lábánál levén forditott fekvéssel.

1855-ben a francziaországi régészeti társulat Châlonsban tartván kongresszusát (elnöke Caumoent) egy alkalommal meglátogatta Attila táborát is. Hihető, hogy Napoleon kezdeményezése (több helyen folynak már az ásások) hatolni fog előre, s tán valami hunféle maradvány is fog a kutatásból, előkerülni. Láttam a vasuttervet; — pár év mulva a Reimst Metztzel összekötő vasutvonal La cheppen fog átmenni s csaknem horzsolandja az ősi hun tábort, akkor a világnak meg lesz még jobban könnyitve a hely meglátogatása s bizonyára egyetlen utazó sem fog elszárnyalni a Noblette patak partján, anélkül, hogy meg ne kérdje szomszédjától, rá mutatva „micsoda az a magas kördomblat ott?“ mire feleletül fogja kapni mind az idők végeig „ez Attila tábora.“ Igy ma holnap rohanó tüzszekér száguld át vaspályán a téren, hol 14 század előtt hun lovasok patkói alatt nyögött a föld.

Jul. 8. Péntek. Reggel elbucsuztam a jó kalauztól, elvándoroltam még egyszer Attila táborába; egy kis csomó földet, követ, csontféléket öleltem fel egy kiásott lyukból, elhozandó magammal emlékül; — körüljártam a töltés gerinczeit — s Châlons felé indultam, követve a patak menetét, hogy minél tovább lássam a vizet, mely látta őseinket, s mely itta a daliák véreit. Az uton még egy utkaparótól több helyneveket kérdezgettem. Délután 2 órakor az Attila-utczára még egy pillanatot vetve beértem Châlonsba. Garinet ur lakán találtam a megigért pecsét-lenyomatát Attila arczképének, még pedig örömömre 3 példányban, egyikkel az akademiának, másikkal Nagytiszteletü urnak fogok kedveskedni. A mi szintén becses, Garinet levélben irja hozzám, hogy szivesen ajánlkozik akademiánk minden kérdésére felelni, a gyürűről felvilágositást adni, szóval *levelezésbe ereszkedni*. E férfiu a legotthonosb s legképesb, tudományos tekintetben adni fölvilágositásokat — igen ajánlatos lenne, ha a mutatkozott szerencsét felhasználnók; nagy jelentőségü már csak az is, hogy ő a helyszinén él. Másik: nem tudom, a magyar régészeti osztály van-e érintkezésben a francziával, — igen fontos dolog lenne szintén, ha a *Catalauni ásatásokra* kiterjesztené figyelmét, avatott kiküldöttje által a lelt tárgyakat fölvizsgáltatná s a jövendőbeli kutatásoknak folyvást tudatában lenne. Mig a franczíák és Napoleon mindenütt ős gaule nyomokat kutatnak e helyen . . . nekünk meg a hun nyomokat kellene kutatni . . . s ha lehet, felismerni.

A châlonsi nép ajkáról csak annyit tudhattam meg egy nő közbevetése folytán, hogy a patak a csata után vértől áradott. Jornandes ez állitása mai napig is fentartva van. Kétségbevonhatlan emlék még az *Attila-utcza* és a valódi remek mű, a „*Camp d'Attila.*“ Volna még egy tér, melynek elferditett neve „Barbar“ elnevezésre látszik mutatni. Egyéb maig is élő és használatos nevezésnek nyomára nem akadtam. Estére Párisban voltam.

Ime eredménye röviden az én châlonsi kirándulásomnak. Mind végig boldognak érzem magamat e tekintetben, hogy láthattam e nagyszerű sikot és temetőt s a népvándorlási korszak legnagyobb alakjának nyomait.“ *Balogh Ferencz.*

Szabad legyen ezek után reménylenem, hogy nemcsak egyes utazóink fogják ezentul tüzetesen megszemlélni a hun csatatért, de igen tisztelt akademiánk sem fogja elmulasztani az alkalmat, hogy nemzeti régiségeink érdekében a kellő lépéseket megtegye. Debreczen, 1864. aug. 11. *Revész Imre.*

Izsó Miklós egy szoborműve.

Részeg ember.

Részeg ember. — *Izsó Miklós* szobra után.*)

Talán a Vasárnapi Ujság volt az első magyar lap, mely több évvel ezelőtt „bécsi levelei“-ben ismételve figyelmeztette a hazai közönséget az akkor Bécsben tanult fiatal magyar szobrászra, Izsó Miklósra. Azóta a legszebb sikerrel végezte be Izsó Bécsben és Münchenben szobrászati tanulmányait, s a nélkülözéssel s küzdelemteljes tanévek elmultával Pesten telepedett meg. Örömmel mondhatjuk, s nehány év óta teremtett művei tanusitják, hogy iránta táplált reményeinkben nem csalatkoztunk; bár hasonlót mondhatna ő is, a magyar közönség, különösen tehetősbjeink müvészet iránti szeretetéről, hogy végre e szép tehetségnek se kelljen ismét a részvétlenség sivatagjában látható nyomok nélkül elenyészni!

Izsó Miklós (ki 1831-ben Borsodmegyében D.-Horváton született) eddigi rövid pályája alatt is kitünő bizonyitványait adta művészi hivatottságának, akár a szellemi alkotást és költői képzeletet, akár a szabályszerü technikai kivitelt tekintjük szoborműveiben. Nem szándékunk ezekről most részletesen szólani. Állitásunk némi bizonyságául ezuttal csupán egy a magyar népéletből meritett sikerült szoborművének rajzát közöljük, mely egy széles jó kedvében tántorgó parasztot ábrázol. Nem épen tökéletes rajzunk után is fel kell ismernünk e művön az éles felfogást, mely a magyar ember ittas állapotának legfinomabb árnyalatait is el tudta lesni s a képzeletében alkotott vonásokat a keze alatt levő anyagban nemcsak élethiven, de genialis merészséggel és humorral vissza is tudta adni. Bizonyára becses diszitményeül szolgálnának lakszobáinknak ily szellemdús magyar szoboralakok kisebb utánzatai, bronz-öntvényei, melyek sok tekintetben felülmulnák értékben s érdekben a ma sereg idegen bronz-alakokat, melyeket diszműárusaink drága pénzünkön hozatnak be számunkra a külföldről.

Tudva van egyébiránt, hogy Izsónak több ily, a magyar életből meritett jeles szoborműve van. Ilyen a gyönyörü „*Busuló juhász*“ (most a nemz. muzeum tulajdona); ilyen a *fonóházi jelenet*, a *mosolygó parasztleány* stb. Hasonlóul az ő műtermében készültek több hazai jelesünk igen sikerült mellszobrai, mint Arany, Egressy, Fáy András, Lisznyay, Megyeri (ez utóbbi a nemzeti szinház csarnokában). A pápai ref. főiskola számára szintén ő készité Márton István egykori hires pápai tanár nagy mellszobrát. Az akademiai palota számára is több dombormű elkészitésével bizatott meg (igy tőle van az ország czimere) s a palota homlokzatán felállitandó tudósok nagy szobrai közül az ő mintázata után készül Révay Miklós szobra. Mint halljuk, a hazafias érzületéről ismeretes pesti takarékpénztár körében most arról van szó, hogy a hazai takarékpénztárak alapitójának, Fáy Andrásnak mellszobra maradandó emlé-

*) Girókuti „Remény“ czimü 1865. évi naptárából.

lehető figyelemmel felvizsgálta a nagy hun csatasikot!

Balog Ferencz ur, a debreczeni főiskolának egyik tudományosan képzett kitünő tagja, az iskolai teljes pályát bevégezvén, elődeinek dicséretes szokása szerint, további önképzés végett külföldre indult, s legközelebb, huzamos ideig Párisban tartózkodott. Ismervén ő is Csombor megható emlékezését s általam is felkéretve, hogy hun őseink országokat renditő viadalának helyét szemlélné meg : ő ezt a legnagyobb honfiui készséggel és buzgalommal megtette, s tapasztalásainak eredményéről, már Londonból folyó évi julius 21-ről hozzám irott levelében tesz rövid naplószerü tudósitást, leveléhez két kis helyrajzot is mellékel. Noha a közlés magán jellegü, mégis ugy vélem, hogy a tisztelt közönség is örömmel fogja olvasni azt, — a mint következik.

„Két héttel utra indulásom előtt Páris 3 legnevezetesebb könyvtáraiban tanulgattam Marnemegye s kivált a champagnei sik résznek geographiai, statistikai stb. leirását, különböző térképeket rajzolgattam le; encyclopaediakat s főleg De Guignes József és Thierry hunokról való müveik czélomra vonatkozó szakaszait olvasgattam, s jegyezgettem. — Igy megindultam Châlonsba, kirándulásom tartott 7 napig. Hogy azonban hivebb vázlatát adjam eljárásomnak, jegyzem napok szerint a lett dolgokat.

Jul. 2. Szombat. Reggel 7-től 12-ig értem Châlonsba. A ref. fitanitót felkerestem s kértem segélykezet nyujtani. Vele még az nap estve bejártam jórészt e nevezetes várost; megmutogatta az egykori körfalak helyeit, melyek a várost védték a régi korban; voltam két izben is az ódonságot lehelő St. Alpin templomban, hol el van temetve a püspök, ki Attila elé kiment Châlons alá könyörögni a város megmaradásáért. Ez eseményt maga a nép is föntartotta. Majd két tüzetes műre találtam, czime: „Attila dans les Gaules“ szerzője Journeux; megjelenési éve 1833. . . lelkiismeretes tanulmány, pontos térképekkel ellátva a csatasikot illetőleg. Maga ez egy könyv csaknem minden eddigi előző tanulmányt, térképezést feleslegessé tett. Este a hallgatag város csendes utczáin járdogáltam, gondolkodva a mult időkről.

Jul. 3. Vasárnap. Az alig 30 éve egy kis elővárosban alapitott ref. templomba menék el. Istentisztelet után a lelkész felszólitására vele együtt kirándultam Mourmelonba vasuton. E falu alatt terül el nagy téren a châlonsi tábor, mely egyetlen a maga nemében s melyet 1857-ben III-ik Napoleon alapitott. 30 ezer katona táborozik itt; beláthatlan sorban fejledeznek a hadi sátrak. A protest. katonák számára a tábor közepén ref. kápolna van épitve. Hol egykoron Aëtius serege táborozott, most a frankok utódai táboroznak. Estig folyvást a tábort jártam. A catalauni siknak nyugati felén van a tábor, ép ezen az oldalon volt felállitva, a nyugat római birodalmat védő sereg, a szintér itt egyenletesebb. Châlonsba visszaérve, a csendes estét a Strasbourg felőli oldalon eső St. Memmienek nevezett falunak, mely a város egyik külvárosának tekinthető, végig sétálásával töltöttem. Kérdezősködtem egy pár embertől. A szélmalom nevü vendégfogadónak semmi hire hamva itt; több széleit is bejártam Châlonsnak, semmiféle zeneszót nem hallottam, s mint megtudtam, nem is hallani itt zenét, hacsak nagy vásárkor vagy véletlenül átutazó muzsikus féle emberek nem vetődnek ide. (Átalában zene dolgában a magyar népi és csárdai élet páratlan.)

Jul. 4. Hétfőn. A roppant nagy kőpinczét, melynek ágait vasut köti össze s hol százezer üvegekben vannak lerakva a világ minden országába szétküldendő champagnei borok, futólag fölnézvén, a város könyvtárába siettem. Itt a könyvtárnokban, neve Gillet, jó tanácsadóra akadtam; ő volt szives megmutatni a muzeumban a hun csatatérről kiásott és itt található egy két maradványt, köveket, embercsontokat, bronz karmantyut s egy nagy tollu fogas kulcsot. Legtöbb ideig szemléltem egy szép, ép és rendkivüli nagy koponyát, mely sajátságos alakjáért is magára vonja a figyelmet; homloka kiálló és alacsony, a fejtető magas, inkább pupos, a koponya hanyatt része is kiálló, az egész inkább hosszu mint kerek. Vajjon mily nemzetbeli koponya lehet ez? Utasitott Garinot, helybeli tudóshoz; az utban vagyis helyszinén pedig Letaudinhez. Érdekkel hallá, hogy több mint 200 év előtt itt járt magyartól van nálam leveléből kivonat s felkért, hogy ha benne e várost érdeklő hely találtatik, közölném vele; megajándékozott egy becses munkával, ez évkönyve a Marnemegyében alakult kis tudós társulatnak, benne találtatik ugyancsak e városban lakó tudós *Savynak* jeles topographiai munkája, mely olvastatott a társulat nagy gyülésén s e memoiresban kiadatni rendeltetett. A hun csatatérre vonatkozólag ez a legujabb okmány (1859.) E szerző a hires Fanum Minervae-t is határozottan La cheppe (Chapelle) faluba helyezi, mely mellett áll a hunoknak 14 századdal daczoló emléke. Châlons és környékére vonatkozólag kérdeztem Gillet-től helyneveket. Csak egyet tudott mondani, mi idegenszerünek tetszik előttük s nem tudják nyelvökből kimagyarázni „da“ utcza-helynév (mondtam neki, hogy nyelvünkben a „da“ mint rag él s helyképző). Átadta aztán kérésemre Châlons város történetét és leirását. Ezeket lapoztam s ezekből vettem apróbb jegyzeteket. Szives volt eljövetelem előtt megigérni, hogy, mivel ő már itt lakik, e vidéket ismeri, hihetőleg itt fog meghalni is, ha valamire lesz szükségem történeti nyomozást illetőleg, ő kész lesz velem levelezni. Ennek nagyon örültem s alkalmasint adandó al kalommal élni is fogok vele. Csak este 7 órakor voltam szerencsés Châlons s a megye tudósát, több rendbeli tudóstársaságok tagját, kitünő könyv és régiség szeretőt, Garinet urat honn találni. A derék öreg azonnal fölvezetett 16 ezer kötetből álló magán könyvtárába; megmutatta mire vágytam s miért fölkerestem : *Attila gyürüjét*. Ez egyetlen példány s csak az ő birtokában van, találtatott Attila sánczában. A pecsét-gyürű fekete kövén van kucsmában Attila mellképe, valódi ázsiai jellegü, vele szemben van minisztere *Edekon*-nak görögös arczképe hajdonfővel, mindkét kép alá ez a név van metszve : „Attila.“ Garinet véleménye szerint e gyürű minisztere ujján lehetett, rendeletek megerősitésére szolgálhatott, a sánczba való be vagy kivonulás alkalmával hullhatott le ujjáról. Azonnal kértem Akademiánk számára egy lenyomatát. Garinet szives volt rögtön az ötvöshöz velem eljönni s megrendelte a lenyomatot. Châlonsban való időzésemnek e napja volt leggyümölcsözőbb s eredményesebb. Este készületeket tettem a másnapi kirándulásra.

Julius 5. Kedd. Reggel megindultam gyalog; jobbra hagytam *Attila nevü utczát*, mely mai napig is igy neveztetik, ezen szállittatván táborába az eleséget; elhagyva St. Jakab külvárost a Catalauni csatatér mezején haladtam. *Szent István* az első falu, mit ér az ember az országuton; ezen megy keresztül Vesl (olv. Vél) patak, a rómaiak Vidulája. Hazafiui érzelemmel néztem egy darabig e csendes patak folyását; medrét sok hun lovas meggázolhatta. Délfelé, jobbra térvén el egy mellékutra, értem *La cheppe* 400 lelket számláló falu alá. Feldobogott szivem, mert már távolról láttam a magas földdomblatot. Egy gyomláló öreg asszonytól kérdém : micsoda az; — feleli hirtelen : „C'est le camp d'Attila“ igen, a hagyomány letéteményese a népnek érdeme, hogy e név igy fenmaradt. Kis malom zugása mellett haladtam át azon másik kis patakon, neve Noblette, mely La cheppe alatt foly, s mely Jornandes szerint, de mint utána jártam, s megtudtam a maig fenmaradt népmonda szerint is, vértől áradott meg. Szent patak! daliák vérével táplálkoztál te egykoron. Ezen ma már magas fáktól szegélyzett patak mosta lábát Attila tábor helyének, e szolgált a váróroknak vizzel való tele eresztésére is. Azonnal felhágtam e felséges kördomblat északi kapujának egyik pontjára s ott terült előttem a világtörténet eseményekben gazdag tere, Európa egyik legszebb csatasikja. Itt vagyok hát a Catalauni sikon, állok a tábor öv magasló gerinczén, melynek keblében táborozott 10 napig Attila, e helyet övezte a bevehetetlen szekérsáncz. Feldobogott szivem s éltem egyik legszebb órája földerült. Azon árva fiu, ki gyermekkorában a Hármas Kistükörből tanulva Etele történetét, gyuladozott, de még nem is sejtette, hogy szinről szinre lássa a nevezetes helyet, most ime elérte (Isten jóvoltából s a prot. egyházak kegyes adományozása folytán) felfakadó homályos vágyának betelését.

Ebéd után fölkeresém *Letaudin* urat, ki szives volt azonnal jöni velem s most közelebbről tekintők meg *Attila várát*. Letaudin 75 éves öreg s tanitóságot viselt ember s az 1813-ki nagy hadjáratokban katona volt. Ide való születés; 70 éves hagyomány élő fentartója, kiváló szeretettel van a régiségek iránt; ki van általa dolgozva La cheppe és a vidék (tehát épen a catalauni sik) statistikai, archaeologiai és történeti leirása; saját tapasztalat, nyomozás és mások emlékezéseiből irva s mai napig is folyvást tökéletesitve. Ez az ember az, kinek tudta nélkül itt, mondhatni, semmi sem történik, valamennyi tudós vagy társasági kiküldött csak meglátogatja e nevezetes helyet, csak hozzá fordul, maga Napoleornak is ő adott több izben földeritéseket. Mi nem is tudjuk, hogy egy egyszerü paraszt ember él a hun csatatéren, ki a legutólsó göröngyet is ismeri, ápolja, ki a mi hun őseink tetteinek és hirének, hagyományainak hiv őrizője. Lehetlen, ha a jó öreg ex-institeur-re (mint magát czimzi) gondolok, meg nem indulnom, s nagyra becsülő tiszteletemet ki nem fejeznem iránta, annyival is inkább, mert félre téve munkáit, engem 3 napon át kalauzolt, vitt kézen fogvást. Elmondám neki, hogy mi vagyunk azon hősöknek utódai, kiknek hamvait ő annyira szereti és ápolja; elmondám, hogy a francziákon kivül egyedül minket érdekel egész Európában legjobban e hely, mondtam neki magyar szavakat; igy én is okozék kis örömet neki. Ő nélküle néma lett volna e táj, de általa megzendült s beszélt a lábnyom, a halom, a völgy. Végtelen szerencsésnek érzem magamat, hogy ily meleg lelkü aggastyán ajkain és karjain csügghettem 3 napon át. Mindenhová ő kisért. Isten tartsa meg még sokáig.

Az egész első délutánt a Camp d'Attilá-ban töltöttük. Ez egy 14 századdal daczoló földvár; magas domblat kariti, mély árok veszi körül, területéről fogalmat adhat, hogy kerülete 1792 méter vagy is több mint 900 öl. Négy felől nyilás van, kapuul szolgálandó. III. Napoleon a legnagyobb érdeket mutatja irányában, 1857-ben a táborozási idény alatt hatszor látogatta meg, nincs év, hogy táborkarával meg ne látogassa. — Elmondta a jó öreg leghűbb emlékezettel látogatásait s párbeszédjét. E vár közepén meg is vett a császár egy szalag földet; épen most téteti az ásatásokat, több mint 20 lyuk van már felbontva. Ott áll ez ős várföld közép pontján 3 katonai hadi sátor, hol az ásó katonák tanyáznak. Beszéltem a felügyelővel is. Megmutogatta a talált cserép edényeket, csontokat, főkép vaddisznó agyarai számosak. Maga Letaudin több mint 13 ásatást vitt itt véghez, pontos leirását ezeknek lemásolám. A domblat legmagasb csucsát felbontatta a császár; emberi csontváz és máglya nyomát találtak benne s egy gyürüt. A Camp d' Attila beltéren (melyet most egyes la cheppei földmivelők birnak s vetésekkel van tele) találnak konyha-edényeket, széneket, emberi és állati csontokat, állat- és emberfogakat, koponyákat, főkép táplálkozásra szolgáló állat- (disznó-, juh-, ökör-) csontokat, csuporféléket, kutat, gaule pénzeket, szegeket, vasakat, fegyverdarabokat, áldozó késpengéket, vas álladzó féléket, hamukat, szarvas agancsokat, nyakkeritőket stb. Az estéket másolattal töltöm.

Jul. 6. Szerda. E nap a kirándulás napja. Egész álló nap jártunk. Megnéztem a *Piemont*-nevü emelkedést, melyen a csata kezdődött s melyet Aëtius, fontosságáért már 4 órára délután kezébe keritett. E magaslat uralja a környéket, fölséges kilátás van tetejéről. E magaslat lejtőjén van az a hely, mit a hagyomány mai napig „Ahan des diables“-nek nevez; *ahan* régi tájszó (ma nem él) magvat és magnak föld alá takaritását, tevését jelenti, a hagyomány szerint a hunok ördög kiáltással rohantak a rómaikra s a csata után az elesett ördögöket (barna képök is kedvezett e névnek) a nép eltemette, mint a vető a magvakat. Álltam a téren, hol az első csatakard összecsengett, hol Thorismund legelőször hatolt fel a tetőre.

Délre a császári majorba látogattunk be, (mely a châlonsi táborban van.) Az itteni jószágfelügyelőhöz gyüjtetnek egybe a vidéken talált tárgyak. Másfél óráig nézegettem a sok koponyát, fegyverdarabokat, gaule pénzeket, római pénzeket stb. ha találnék valami hunokra emlékeztetőt. Kellene ismerni az anthropologiát, physiologiát stb. ha fel akarnók fedezni, melyik csont mily race-hoz tartozik. Érdekes a látottak közt egy vas dárdavég; két kőféle karika, közepén átlyuggatva; köszörülésre használt kődarab; két kis vaskörtécskesisak darab; egy állkapcza 5 foggal, melyből hármon még a zománcz is látszik. A felügyelő jelentéséből figyelmemet megragadta egy hely i St. Etiennében (Châlons és La cheppe között: falu Vêl patak mellett,) hol: 200-nál több csontvázat találtak s az észrevétel szerint a kések (jó nagy volt némelyik) *a térden alól lábszár mellett helyezve feküdtek*. Azonnal mondom, hogy nálunk mai napig is egyetemes népszokás a késeket a csizmaszárban hordani. Vajjon az egyszerü jel nem vezethet-e a hunokra vissza? E szokás a fran-

*

első sorban Anglia és Németország Afrika felett megosztozkodtak, a zanzibári szultán hatalma is véget ért. Igaz, hogy az előtt sem volt rendkívül nagy, mivel Zanzibár szigetén kívül, melynek a főváros igen jelentékeny részét foglalja el, inkább csak a szomszéd partvidék s egyes nem nagyon távol eső szigetek ismerték el kétségbe vonhatlanul a zanzibári szultán fenhatóságát, mig a nagy birodalom többi része felett csaknem oly névleges volt uralkodása, mint a közép-afrikai európai államoké, a melyeknek lakói részben még nevét sem ismerik uralkodójuknak: de legalább megvolt a zanzibári szultán függetlensége, mig jelenleg a németek és angolok megegyeztek abban, hogy Zanzibár angol protektorátus alá jusson, azaz ezentul csak névleges uralkodó legyen. A jelen év nov. 7-én kellett megérnie azt a jelenlegi szultánnak, kinek arczképét most bemutatjuk, hogy Enan Smith ezredes zanzibári angol főkonzul és Sir Fremantle vice admirál magában a szultán palotájában s az ő legtekintélyesebb alattvalói jelenlétében felolvasták a protektorsági nyilatkozatot s ennek értelmében rögtön mindenütt kitüzték az angol zászlót, a hol eddig csak zanzibári zászló volt. Az egykori birodalom némely pontjai ugyan ma még meghagyattak a zanzibári szultán korlátlan hatósága alatt, de — régen ismeretes Aesopus meséiből — hogy ez az önállóság csak elmélet jelenleg is, és még inkább az lesz jövőben.

Maga a jelenlegi szultán, Ayyal-Bu-Sayyid, különben telivér arab, mint közvetlen elődei is, és állítólag Mohamed egyenes utódai közé tartozik. Ez a hatalmas arab dynasztia csak két nemzedék óta honosodott meg itt Kelet-Afrikában, s a család egy ága melyet az arabok ma is nagy tiszteletben részesítenek, Muscatban uralkodik a Perzsa-öböl torkolata mellett fekvő kis országban.

A ZANZIBÁRI SZULTÁN.

IZSÓ MIKLÓS ÉS A BÉCSI MAGYAR TEKHNIKUSOK.

Izsó Miklós 1858 és 1859-ben Bécsben dolgozott, előbb Fernkorn, azután Hans Gasser szobrászi műtermében. Mind a két műterem a Wiedenen volt, a hol, a műegyetem fekvésénél fogva, a legtöbb tekhnikus is lakott. Többen közülök megismerkedtek Izsóval, s ez elbeszélte nekik élete viszontagságait, a míg csak ennyire is juthatott, hogy nagyhírű szobrászok oldala mellett, kőfaragó munkákat végezve, művészetet is tanulhat. Megmutatta nekik gróf Széchenyi István márvány mellszobrát, melyet akkor a Gassertől készített minta után, a mester megbizásából, a Széchenyi-család számára faragott. Az ifjak megszerették Izsót; nem műértelemből, hanem puszta intuitióból eltalálták, hogy ennek a szegény szobrász-legénynek tehetsége van. Ifjú lelkesedéssel karolták fel ügyét; önköltségükön (az u. n. krajczáros-egylet pénzéből) kiküldötték évi 600 frtnyi segélylyel, két esztendőre Münchenbe, hogy az ottani akadémián tovább képezze magát. Fel is akarták hívni Izsóra az ország figyelmét. Még egy példányban elkészíttették vele gróf Széchenyi István mellszobrát, s ezt az Akadémia ülésterméneк szánták. 1860 őszén Izsó elkészült a mellszoborral; a «tekhnikus magyar ifjuság» levelet írt a M. Tudós Társaságnak, és leszállíttatta a márvány mellszobrot Pestre. Az Akadémia szép levélben köszönte meg a lelkes ifjaknak hazafias buzgalmukat, és az Izsótól készített mellszobrot, a kifejezett kívánsághoz képest, az ülésteremben helyezte el. Ott áll ez most is, az elnöki emelvénynyel szemben, balkéz felül. Az Akadémia heti üléstermét sokan látogatják, de a legkevesebben tudják, hogy az a Széchenyi-szobor Izsó *első* műve, melylyel a nyilvánosság elé lépett.

A bécsi tekhnikus magyar ifjuság levele, melylyel a szobrot a magyar tud. akadémiának megküldte, így hangzik:

Tekintetes Magyar Tudós Társaság!

Midőn alólirott ifjuság az átala megrendelt s Izsó Miklós hazánkfiától Münchenben elkészített. Széchenyi-mellszobrot jelenleg a tekintetes Magyar Tudós Társaságnak oly czélból ajánlja fel, hogy a megszámíthatlan érdemeket szerzett, halhatatlan nevű honfi, a legnagyobb magyar élethű mell-szobrát, a nemzet által emelendő palotája valamelyik termében felállítaná — hármas kötelességnek óhajt megfelelni.

Először és mindenek előtt ama kegyeletnek akarja ezzel csekély bár, de őszinte, tiszta szivből eredő áldozatát bemutatni, melylyel hazánk regeneratora iránt minden magyar, de kivált a hazai technikus fiatalság tartozik, melynek számára a pályát, hogy ez hona java előmozditására haladhasson, Széchenyink nyitá meg és egyengeté először.

Továbbá tiszteletét óhajtja alólirott ifjuság, e szobor felajánlásával, kifejezni, azon szellemileg legmagasabb polczon álló nemzeti intézet, a Magyar Tudományos Akadémia iránt, melynek egyik ernyedetlen indítványozója, alapítója s fáradhatlan munkása a megdicsőült vala.

S végre gyenge erejéhez és szerény hatásköréhez mérve, alkalmat akart nyujtani, e szobornak Izsó Miklós általi elkészíttetése által arra, hogy egy fiatal művészi tehetség, ki szorgalma- ihlettségének már többször jelét adá, — e művével magát a honnak bemutathassa, s hogy a tekintetes Magyar Tudós Társaság figyelmét, mely szép feladatául tüzte ki magának hazánkban a szellemi művelődés emelését s terjesztését — ezen, anyagi küzdelmei miatt pályáján csak nehezen haladható, ifju szobrászunkra felhivja.

Tekintetes Tudós Társaság! ha végig tekintünk hazánkon, ifju keblünket öröm dagasztja, ama tapasztalatnál, hogy a nemzetünkre ónsulyként nehezedő és azt tökéletes elnyomással fenyegető utóbbi nehéz évek daczára hazánk müveltsége, tudományossága és művészete nem csak nem sülyedt, de épen ezekben és ezek által óhajtván feltett nemzetiségét föntartani, azok oly lendületes kifejlődést nyertek, milyennel az azt megelőző évtizedekben nem dicsekedhettünk. Vannak a hon határain kivül is tisztelet — s becsülésben részesülő tudósaink. Szépirodalmunk virágzó kert, mely sok s hasznos gyümölcsöt igér; nemzeti zenénk és zenészeink a külföld figyelmét is felkölték; szinészetünk mai napig hiven megfelelt hármas föladatának, és nemzeti apostolként terjeszté a szépet, a jót, az igazat s festészetünk jeles veteránokat és nagyreményü fiatal tehetségeket képes felmutatni.

A müvészet ágai közt egyedül a szobrászat az, melyre szomoru szemmel kell tekintenünk. A nemzet és egyesek érzék ennek szégyenitő hiányát, és mig egyrészről a kegyeletnek óhajtának eleget tenni, másrészt művészetünk ezen árva gyermeke felkarolása tekintetéből, számtalan jelesünknek szobrokat akarnak emelni és e czélra össze is tevék áldozatfilléreiket. De szobrászaink nincsenek! vagy ha van is egynehány, azok tehetségét az eddigi mindennapi kenyérkereset sanyarusága elnyomta, elzsibbasztotta.

Midőn tehát a nemzet áldozatfilléreit, szobrok emelésére összehalmozza, kettős czéljának csak egyik felét érheti el: Szobrokat emelhetünk; de hogy méltók legyenek azok emlékeihez, kiket velük megtisztelni óhajtunk, külföldi jeles művészek által kell elkészíttetnünk.

Áthatva e szomoru igazság érzetétől, mult évben, midőn nemzeti érdekeinkérti lelkesedés az ország minden pontján egy érzéssel, egy lélekkel tört ki, — alólirott fiatalság örömteljes meglepetéssel vett észre egy fiatal tehetséget, ki szobrászatunk parlag terén, szép virágokat igért teremhetni, ha a tehetségnek éltető levegője, a teljes kiképeztetés megadatik.

E tehetség Izsó Miklós, ki már zsenge korában, a szobrászat iránti hajlamának jelét adván, Ferenczy oldala mellett három évig dolgozott és tanult. Ennek elhunytával, hosszas küzdelmek után, végre Bécsbe került, hol előbb Fernkorn hires öntődéjében nyert alkalmazást, később pedig Meisner, majd pedig Gasser szobrászhoz jutott; azon Gasserhez, ki hazánkban leginkább Széchenyink mellszobra elkészitése által tett névre szert. Nem honunk gyermeke, ismert lett előttünk; de azt csak kevesen tudják, hogy ezen az egész országban elterjedt Gasser-féle szobor eredetijét is fiatal földink, Izsó, készíté a mester mintája után.

Ily tehetségnek jeleit advân, alólirott fiatalság mult évi október végével, Izsót saját költségén Münchenbe utaztatá, hol ez művészeti tanulmányozásában oly bámulatos haladást lőn, mikép jelenleg a müncheni képzőművészetek Akadémiájában már a negyedévi tanulókkal versenyt dolgozik.

Szorgalmának és tehetségének bizonyitványát, ime az általunk felajánlott, carrarai márványból készült Széchenyi-mellszobrával mutatjuk be, teljes tisztelettel, a Magyar Tudós Társaságnak, azon kedves reményben, hogy a mire alólirt fiatalság, szük hatásköre érzetében, elég erővel és tehetséggel nem bír ez ifju hazánkfia további ... kegyes pártfogását, a részl... fogja megvonni, miszerint, hatályos befolyása és ajánlata folytán, a művészetpártoló hazai közönség megérdemlett figyelme Izsó Miklós tehetségére felhivassék.

Teljes tisztelettel vagyunk a tekintetes Magyar Tudós Társaságnak.

Kelt Bécsben november 20-án 1860

alázatos szolgái
A technikus magyar ifjuság.

KOCH ÉS A TÜDŐVÉSZ.

Berlin most az orvosok és tüdőbajosok Mekkája. Minél előbb megismerni Koch gyógyító eljárását, minél előbb megszerezni a hatalmas orvosságot — minden orvosnak hő vágya; a szegény betegek pedig, kikre egy-két hét is életkérdés, a reményektől, a kétségbeeséstől hajtva, egyenesen oda sietnek, hol rájok nézve az élet forrását vélik fakadni.

Sok előkelőség, a tudományosság hírneves férfiai is fölkeresik Kochot. Meglátogatta Pasteur egyik tanítványa is, dr. Hacks Károly, ki most egy párisi lapban érdekesen ír Kochról és vizsgálódásairól. A franczia író czikkében a következőket olvassuk:

«A hires férfiú külseje meglep az első látásra. Alacsony, holott Németországban nagyrészt magas férfiak vannak. Látnivaló, hogy egész ereje az agyában fészkel, abban a gondolkozó, kutató főben. A magas, széles, nyilt homlok alatt aranykeretű pápaszemének üvegén keresztül két nagy kék, kereső szem néz reánk és a tömött bajusz alá rejtett száj körül gúnyos mosoly játszik. Koch egész modora és magaviselete ritka egyszerüséget és szerénységet árul el. Semmitől se fél úgy, mint a feltünéstől és a reklamtól.

1842 deczember 11-én, Clausthalban született. 1862-től 1866-ig orvostant hallgatott Göttingában s legelőször Posenben volt gyakorló orvos. Néhány év mulva már hozzáfogott a tuberkulózis tanulmányozásához, fölfedezte e betegség baczillusát, szinesre festette, tanulmányozta és végre tudományosan megállapította, hogy a tuberkulózist baczillus idézi elő.

E tanulmányok csakhamar az elsőrendű tekintélyek sorába emelték az eddig ismeretlen orvost. A porosz kormány 1883-ban Egyiptomba, onnan Indiába küldötte, hogy fölfedezze a kholera eredetét. Fáradozásait megint siker koronázta, s manapság már senki sem kételkedik benne, hogy a Koch által fölfedezett komma-baczillus a kholera előidézője. A kormány 100,000 frankkal ajándékozta meg a tudóst, mikor Indiáb...

Koch tanulmányainak az a végczélja, hogy fölfedezze a ragályos betegségek okait. Meg van győződve, hogy a mit ő a kholera és tuberkulózis s mások kevésbbé veszedelmes betegségek, mint például a csúz gyógyítása érdekében tettek, végre az orvosi tudomány valamennyi terén megtörténik. Épen azért még korántsem tartja befejezettnek feladatát.

Koch ez idő szerint, mint látszik, letért eredeti útjáról. Most már nem annyira a mikrobákat keresi, mint inkább az eszközöket, melyekkel az élő emberek testében elpusztíthassa azokat, s ezáltal a betegségeket meggyógyíthassa.

E czél érdekében hosszas és beható tanulmányokat tett. Egy közönséges üvegcsővel kezdte. Az ilyen tubust mindenekelőtt megmelegítik aztán egy bizonyos mennyiségű terméketlen meddő baczillust öntenek beléje. Ezt a tenyész-bouillont aztán «agar-agar»-ral, a gelatine egy nemével preparálják. Ha ez megtörtént, oly mikrobákat helyeznek belé, melyeket egyenesen egy tüdővészes ember váladékaiból szereztek, ezután a nyilást elzárják pamuttal, mely elegendő levegőt bocsát a csőbe, de nem engedi,

hogy a benne levő organizmusok elillanhassanak. Ezután a csövet hevítő kamarába te-zik, melyben egyenletes a hőmérséklet. A mikrobák bizonyos idő leteltével, gyorsan szaporodnak és összeségükben egy gümő jellegzetes alakját veszik fel.

De a siker érdekében szükség van «tiszta tenyészet»-re s ezt a következő módon nyerjük: Az első tenyészet egy részét friss üvegcsőbe teszszük, ezt egy harmadikba s így tovább, egész ötven-hatvanig, mig végre teljesen tiszta tenyészetet kapunk, vagyis olyat, melyben csak a tanulmányozásra szükséges mikrobiák vannak.

Koch mindenekelőtt ezekkel az új tenyészetekkel tette meg kisérleteit s megpróbált minden vegyi hatást a baczillusokon. Végre úgy találta, hogy az arany a legerélyesebben hat reájuk. Tapasztalatai szerint egy vagy két milliomodrész chlorür-aranycyán elegendő, hogy a tiszta tenyészetben megszüntesse a tiszta gümő-baczillus továbbfejlődését. Koch ezután tengeri malaczokon tett kisérleteket, mert ezek az állatok legfogékonyabbak reá, hogy beoltás által befogadják a tüdővészt.

A tüdővészes tengeri malaczon aztán végig próbálta minden szerét és sajnálkozással tapasztalta, hogy a [illegible] ünően hatott, az állatban hatását veszti. A beoltott tengeri malaczok egytől egyig elpusztultak a tüdővészben.

De nem tántorította meg a sikertelenség. Újabb kisérletekhez fogott és végre megtalálta a szert, mely az üvegcsőben is hat, de egyuttal az állat testében is megtartja baczillus-irtó tulajdonságát. S a tüdővészes tengeri malaczban ez az anyag megszünteti a baczillusok terjedését és sokasodását s az állatok meggyógyulnak.

Egy csomó állatot választott ki kisérletei számára s minden nap megölt egyet, hogy meggyőződjék az anyag hatásáról. Gyakran óránkint megölt egy-egy a szerrel beoltott állatot, hogy a gyógyulás haladását is megfigyelhesse. Kitünt, hogy a *betegség nyomban a beoltás után megállapodott* s egyes esetekben még tovább tartott ugyan ebben a stádiumban, de végre teljesen megszünt. Egynéhány ilyen meggyógyított tengeri malaczot még most is gonddal őriz Koch laboratoriumában.

Csak ezután fogott a tudós *az emberek gyógyításához*. Betegeit a kórházakból választotta. A betegek száma, a kiket beoltott, nem túlságos nagy, de elég tekintélyes arra, hogy megerősítse mindazt, a mit keresett és megtalált. — Most már aztán jobban ki fogja terjeszteni kisérleteit. Bizalommal önmagában és fölfedezésének sikerében, nem válogatós többé a betegeiben. Hisz ő már nem kisérletez többé, hanem gyógyít és munkaprogrammjának harmadik részét is befejezte.

Ujabban a következőket írják Berlinből:

A beoltási kisérleteket Koch segédjei s mindazok, kik ezzel megbizvák, szivesen megmutatjak az orvosoknak, de oltó anyaghoz senki sem jut, mert ez a berlini kisérletezési állomásokon is kevés. Türelemre intik tehát a betegeket, kik Berlinbe akarnának menni, mert mostanáig — eltekintve a nagyon költséges eljárástól — még a privatim kezelt beteg is csak kisérletezés tárgyának tekinthető. — Kochot pénzajánlatokkal is ostromolják, hogy adjon szert. Egy olasz. hir szerint 5000 márkát ajánlott egy kis üvegért. Koch eddig csak nehány orvosnak adott. Hire jár, hogy Vilmos császár a vörös-sasrend nagy keresztjével tüntette ki Kochot.

Kochot minden felől üdvözlik. A hires *Pasteur* is táviratban üdvözölte Párisból. Az eddigi kisérletekből egy bizonyos, hogy a külső tuberkulózis gyógyítható. *Koch* egyik látogatójának azt mondta — nem neki, hanem a modern mikroszkopiumok készitőinek tartozik hálával. A tiz évvel ezelőtti nagyító üvegekkel meg se láthatták volna a gümőbaczillust *Gerhardt* berlini orvostanár előadásából kitünt, hogy minél nagyobb a tüdőben történt pusztulás, annál erősebb a reakczió, *melyet Koch szere előidéz, vagyis igen lefogyott*, gyönge betegeknél a hatás végzetes lehet. *Fräntzel* tanár figyelmeztette az előadására összegyült orvosokat, hogy a gyógyszerből na használ[illegible]lagokat. Volt rá ugyanis egy eset, [illegible] tulságos menynyiségü befecskendezés huszonnégy óra alatt megölte. *A szer előállitási módjának titkolása* nagyon is helyén való, mert különben száz meg száz készületlen orvos állitaná elő és alkalmazna ily szert és mivel nem rendelkeznek a kellő ismerettel és tapasztalattal, kiszámíthatatlan károkat okoznának. Berlin városa képviselőtestülete nov. 20-iki ülésében Koch Róbertet egyhangulag Berlin diszpolgárává választotta. A bécsi poliklinikán kedden történtek meg a Koch-féle első oltások, egy csont-tuberkulózisos asszonyon és egy nyakmirigy gümőkóros férfin. A befecskendezést Schnitzler tanár végezte, ki aznap érkezett meg Berlinből, magával hozva a szert.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Petőfi nejéről fényesen kiállított kötet jött ki a sajtó alól Szana Tamás tollából, Grill K. kiadásában. «*Petőfiné, Szendrey Julia*» a czime a sok tekintetben érdekes könyvnek, mely a nagy költő nejéről, annyi

lángoló költeménye forrásáról először nyujt részletesb életrajzi adatokat, s közli Szendrey Julia költeményeit is, melyek eddig szintén csak elszórtan jelentek meg. Szana teljesen ismeretlen adatok, Szendrey Julia magánlevelei s a kortársak még közzé nem tett följegyzései után világítja meg a szellemes, különcz és szerencsétlen nő jellemét, ki mint irónő is oly tehetségre való műveket hagyott maga után az irodalomban.

A 238 oldalra terjedő kötetből 182 az életrajzé, mely részben Petőfi életéhez is tartozik. Tizenkilencz évvel élte túl Petőfi neje férje halálát, 1868 szept. 6-án hunyt el. Azon a napon temették el, két nap mulva, mely épen évfordulója volt annak, mikor először találkozott Petőfivel. Halálát a lapok röviden és hidegen jelentették. Szana meleg részvéttel ir róla. — Szana könyve izléses kiállitású diszmű, vastag papirra nyomva. A Franklin-társulat nyomdájából került ki. A díszt rajzok is emelik, minden fejezetnél és több költeménynél. Ezeket kiváló rajzoló művészek, mint Roskovics, Baditz Ottó, Spányi, továbbá Neogrády és Stetka készitették. A könyv külső borítékára is Roskovics rajzolt festői érzékkel egy virágos mályva bokrot. Ugyancsak az ő rajza után adja a könyv Szendrey Julia arczképét hű másolatban fiatalkori fényképe után. A könyvből többféle kiadás készült; néhány példány japáni selyempapirra van nyomva, fehér atlasz táblákkal. Ebből egy példány ára 30 frt. Vastag velinpapirra nyomva, atlasz emboitageban 10 frt, atlasz kötésben 8 frt, szines papirkötésben arany metszéssel 5 frt 40 kr., szines borítékban, füzve pedig 4 frt 50 kr. A közeledő ünnepekre alkalmas ajándék-könyv.

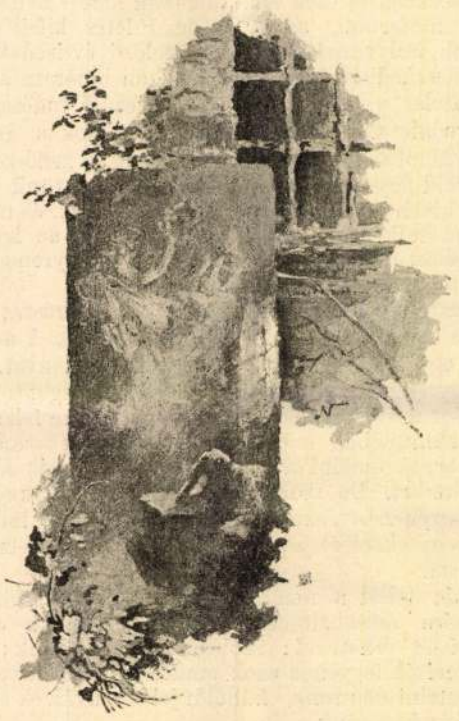

«AZ EMLÉKEZET.»
Mutatványkép Szana Tamás «Petőfiné Szendrey Julia» czimü könyvéből.

* **A gönczi Károli-Gáspár-ünnepről** részletes leirást közöl az angol bibliai-társaság havi folyóiratának novemberi füzete, bemutatván a gönczi ref. templom rajzát és Károli bibliája 1612-ki kiadásának czimképét. A tudósitást az angol bibliai társaságnak az ünnepen résztvett megbizottja, dr. Duka Tivadar, magyar tud. akadémiai tag irta, ki megragadja ezt az alkalmat, hogy az angolokkal lehető röviden megismertesse a magyar nemzet sok szenvedését a multban, s ezzel kapcsolatban ragaszkodását elveihez s tántoríthatlan szabadságszeretetét. Ugyanezen füzetben Millard Henrik Ede, a biblia-társaság bécsi ügynöke is ir a szép ünnepről, s többek közt a «Vasárnapi Ujság»-ot is idézi tanuságul, hogy Duka ünnepi beszéde mily nagy hatást tett, s mily nagy a rokonszenv hazánk protestánsai s az angolok között. Említésre méltó, hogy e füzetben a nagy számmal előforduló magyar hely- és személynevek hibátlanul közöltetnek.

Görög és római régiségek, segédkönyv az irodalmi és művelődéstörténeti tanításhoz, dr. James Gow, a nottinghami kollegium igazgatójának műve után magyarosítva. E munka a történeti és irodalmi tanításhoz segédkönyvül készült; czélja az ókori történettanítás kiegészítéseül és a klasszikus történetirók és szónokok műveihez felvilágosításul a görög és római államintézmények rövid, világos áttekintését adni. Az újabb tantervi módosítások által a gymnázium V. osztálya számára a legalkalmasabb segédkönyv, a mennyiben a görög tanulmányt pótló terv szerint Thukydides mellett a görög államrégiségek tárgyalandók, s ugyancsak ebben az osztályban Livius olvasása is a római államrégiségtani ismeretek összefoglalását megköveteli. A legtekintélyesebb angol iskolai kézi könyvek egyike, melyet nagyon helyes volt a magyar ifjuság számára is hozzáférhetővé tenni. Térképek, a régi kor nevezetes épületeinek, szobrainak s egyéb mű tárgyainak rajza is hozzájárulnak a könyvecske értékének öregbítéséhez. Csinos kiállításban, izléses kötésben, ára 1 frt. 20 kr.

«Az egyetemes regénytár»-ban Singer és Wolfner kiadásában megjelent: «A Pierre lelke» czimü regény, irta Ohnet György. «A Pierre lelke» külön helyet foglal el a neves franczia regényiró művei közt nemcsak kiválóságánál, hanem sajátszerüségénél fogva is. Az emberi lélek mysteriumának érdekes tüneményét állitja elő megkapó vonásokkal, a léleknek a test fölött való uralmát bizonyitva, de tartózkodva nehézkes filozófiai fejtegetésektől, A regényhez a második kötetben ugyancsak Ohnetnek egy kis elbeszélése van csatolva «*Orsolya néni*» czimmel. A két kötet ára csinos piros vászonkötésben együtt 1 frt.

A halotthamvasztásról. *Felletár* Emil orsz. vegyész kis füzetkét bocsát közre, melyben érdekesen fejtegeti a halotthamvasztásról táplált véleményét. Felsőbb helyről intézett kérdésre válaszol Felletár s 36 lapra terjedő munkájában mindenütt érthetően és világosan indokolja véleményét. A bünvádi eljárás tekintetéből károsnak, közegészségi szempontból pedig feleslegesnek tartja a halotthamvasztást, ámbár bizonyos garanczák mellett azt megengedhetőnek véli. Ily feltételek volnának, hogy a halotthamvasztás csupán a főváros területén engedtessék meg és a holttest csak akkor hamvasztható el, ha az illető ezt jogérvényes végrendeletben kivánja.

Az Athenaeum nagy képes naptára jókora vastag kötetben jelent meg 1891-re, bő olvasmánynyal, az elmult év nevezetesb szereplőinek, halottjainak életrajzával és arczképével, a kiválóbb események ismertetésével. Szépirodalmi részben Endrődi Sándor, Váradi Antal, Dalmady Győző, Szabó Sándor, közölnek költeményeket, Józsa Antal pedig közli az akadémiai pályázaton dicsérettel kiemelt verses históriáját. Elbeszélések Murai Károly, Tolnai Lajos, Fanghné Gyujtó Izabella, Szépfaludi Ö. Ferencz és Sziklay János tollából olvashatók, ismeretterjesztő czikkek dr. Hankó Vilmostól és Timár Szaniszlótól. A szépirodalmi rész után következik a «Közhasználati rész», mely sok tudnivalót tartalmaz. Végül van a terjedelmes tiszti czimtár, mely az ország összes hivatalait, törvényhatóságait magában foglalja. Ára 1 frt.

Folyóiratok. A «*Századok*» novemberi füzete közli Thaly Kálmánnak ama becses adalékait, melyeket a nyitrai káptalani levéltárban talált Balassa Bálintról, s a történelmi társulat legutóbbi ülésén olvasott föl. Komáromy András folytatja Thelekessy Mihályról irt terjedelmes dolgozatát, Wertner Mór a László erdélyi vajda nemzetségéhez nyujt adatokat. Szádeczky Lajos a fogarasi nyilvános levéltárakról tájékoztat. — A «*Turul*» a heraldikai és genealogiai társulat közlönyének új számában Majláth Béla folytatja Liptómegye törzsökös családjainak ismertetését, ezuttal a szentmiklósi és óvári Pongrácz-családról irván. Csoma József, dr. Wertner Mór, Csergheő

cyklusra. A három sorozat eddigi aláirási árát 10 frtról 5 frtra szállitja le.

Az uj cyklus programmjába még a következő munkák vétettek föl: *Dante:* A purgatorium, ford. Szász Károly. Egy kötet. — *Heinrich* Gusztáv: A német klasszikus irodalom története. Egy kötet. — *Paul Janet:* A politikai tudomány története, a morálhoz való viszonyában. Három kötet. — *Ribbeck* Ottó: A római költészet története. Két kötet. — *Schuchhardt* Károly: Schliemann ásatásai Trója, Mykene és Ithakában. Egy kötet. A közönség bizalommal fogadta a tett változtatásokat: már julius közepéig 1246 pártoló tag jelentkezett, ugy hogy az első évfolyam négy kötetét, utólagos aláirásokra is számitva, 1800 példányban kellett nyomatni.

A «Budapesti Szemle» novemberi kötetének tartalmas közleményeit *Matlekovics* Sándor volt államtitkár dolgozata nyitja meg «Vámpolitikánk jövője» czim alatt, melyben tanulságosan irja le a lábra kapott védvámos irányzatokat, a vámügyekben uralkodó elveket, s melegen felszólal a monarkhia és Németország közti vámunio mellett. Ezt a mostani gazdasági viszonyok közt nagyon kivánatosnak tartja. A második czikk *rf*-től «Egy spanyol reálista festő;» Velazquez Diegóról, a XVII. század nagy spanyol festőjéről szól ez, ki Murillo mellett érdemli meg, hogy emlegessék. A czikk Justi Károlynak, a jeles német műtörténeti irónak két-kötetes munkája után ismerteti Velazquez Diego művészetét és alkotásait. *Fikler* Gyula nagyobb közleményt kezd meg «Angol és német közgazdaságtan» czimen, az angoloknak adván az elsőséget. Ezt követi *Pálffy* Albert regényéből «A régi Magyarország utolsó éveiben» a nyolczadik folytatás; *Kozma* Andor költeménye: «A rabmadár», és a «Szelek közt» Burns költeménye, Lévay fordításában. *Grósz* Emil «Franczia, angol és amerikai egyetemek» czim alatt Louis Liard és Coubertin könyvei után nyujt képet és adatok felsőbb oktatásügyhöz, *Szamota* István pedig érdekes összeállitást közöl «Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten» czim alatt a legrégibb utazók följegyzéseiből. Az «Értesitő» rovatban pedig ismertetéseket és birálatokat olvasunk Rudolf trónörökös könyvéről: «Tizenöt nap a Dunán», Kautz nagy munkájáról «A nemzetgazdaságtan rendszere,» Daday Jenőnek «A magyarországi myriopodák magánrajzáról», Székely Béla novellakötetéről «A párisi életből», és Stourmnak a költségvetés elméletét tárgyazó «Le budget» munkájáról. A «Budapesti Szemle» előfizetési ára egy évre 12 frt, félévre 6 frt.

Politikai röpirat. Mocsáry Lajos képviselőtől, a függetlenségi párt volt elnökétől «*A függetlenségi párt*» czimü röpirat jelent meg, mely a párt belső viszályával, Ugron Gábor és társai kilépésével foglalkozik, kiket megtámad. Végül Mocsáry arra inti a függetlenségi pártot, hogy kezdjék meg a nemzetiségek kibékitését.

Szőleink ujjáalakítása czimen *Baross* Károly, az orsz. magyar gazdasági egylet titkára, 148 oldalra terjedő kötetben adja elő a gazdasági egyesület által különböző vidékeken rendezett szőlőszeti tanulmányutat. Leirja a szőlők állapotát, az amerikai szőlőfajok átültetését, a mivelési módokat ábrákkal is illusztrálja. Kiváló figyelmet fordít Fehértemplom, Szeged és Kecskemét homokba ültetett szőlőire. Bő utasitást ad a szőlők ültetésére, kicserélésére filloxera-ellenes fajokkal. A könyv a filloxera pusztitásai ellen való védekezés eredményeit is világosan feltünteti. Kiadta a «Borászati Lapok szerkesztősége, s ára 1 frt.

A nemzeti szinház intendánsa. Beniczky Ferencznek kinevezése Pestmegye főispánjává legközelebb megtörténik. Helyébe a nemzeti szinház és opera intendánsául gr. *Zichy* Gézát, az ismert zongora-virtuozt emlegetik, ki a költészeti irodalomban is jó névvel bir.

A negyedik szinház Budapesten. A főváros közgyülése megadta az engedélyt egy negyedik szinház épitésére. A vállalkozók dr. Silberstein Ötvös Adolf és Fekete József vig szinházat akarnak emelni, mely azonban nem lesz egészen magyar, hanem nemzetközi, hol az idegenek is szórakozást találjanak. Ingyen telket és évi segélyt kértek a várostól, mely hajlandó is volt telket adni, de csak oly feltétel alatt, ha a szinházban *legalább 200 magyar előadást* tartanak évenkint és 150 előadást mindenesetre a téli időszakban. Ezt azonban a vállalkozók el nem fogadták, a fővárosi tanács tehát a közgyülés elé azt a javaslatot terjesztette, hogy a szinház épitésére az engedély megadandó, de ingyen telket a város nem ád, mert a létesitendő szinháznak tulnyomóan nemzeti jellege, s az a czél, hogy nemzeti kulturánk e szinházban fejlődésének ujabb hathatós tényezőjét birja, biztositottnak egyáltalán nem tekinthető. A város közgyülése okt. 29-én vita nélkül és éljenezve szavazta meg a tanács javaslatát. A vállalkozók a szinházat készek fölépiteni, noha ingyen telket nem kaptak. — Pár nap előtt Lesser Szaniszló, a leégett német szinház igazgatója a fővárosi tanácstól szintén uj szinház épitésére kért engedélyt. A szinházat nemzetközi jellegüvé akarná tenni, de első sorban a német múzsának óhajtana uj hajlékot adni Budapesten. Kérelme most már valószinüleg elkésett.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia okt. 27-iki összes ülésén, melyen b. *Eötvös* Loránd elnökölt, *Hőgyes* Endre meleg hangu emlékbeszédet mondott Balogh Kálmán fölött.

Az orvosi irodalom és az orvosi szakoktatás e kiváló emberének életét és működését terjedelmesen és behatón rajzolta. Orvos-tanári pályáját a kolozsvári orvos-sebészi iskolánál kezdte, de csak egy évig volt ott, s 1864-ben a budapesti egyetemre neveztetett ki az elméleti orvostani tanszékhez, 1875 ben pedig a gyógyszertan tanárává és e tanszékben maradt meg haláláig, 1888-ig. Balogh irodalmi és önálló buvárkodó működése uttörő volt a hazai orvosi és természettudományok több ágában. Első volt ő, a ki nálunk a kisérleti kórtannal és kisérleti gyógytannal foglalkozott. A kórszövettan terén is tőle jelentek meg az első önálló közlemények az «Orvosi Hetilap»-ban. Tevékeny szerepet játszott a budapesti kir. orvosegyesületben is. Az emlékbeszéd bőven méltatta Balogh irodalmi nagy munkásságát is. *Szily* Kálmán főtitkár jelentései következtek a tetszéssel fogadott emlékbeszéd után. A harmadik osztály kérelmére az akadémia felkéri a dán tudományos akadémiát, hogy a Hell-Sajnovics csillagászati expediczióra vonatkozó adatokat közölje vele. Erre Herman Ottó figyelmeztette az akadémia harmadik osztályát. Hell Miksa és Sajnovics hazánkfia a mult század második felében a dán király megbizásából a Vénus elvonulását figyelték meg. Hell akkori adatait az ujabb vizsgálódások megerősitették. A könyvtári bizottság inditványára az akadémia elhatározta, hogy könyvkiadó hivatalát ismét saját kezelésébe veszi s ezért 1200 frttal egy könyvkiadóhivatal-vezető állást rendszeresit. Azt is elhatározta az akadémia, hogy az iskoláknak ezentul nem fog ingyen küldeni könyvet. Eddig ugyanis a főgymnáziumok dijtalanul kapták az akadémia könyvkiadványait, a főreáliskolák azonban már csak egy részét kapták. Az akadémia tehát azt az elvet állitotta föl, hogy a kiadványokat olcsó árért minden iskola megszerezheti, egyes munkát *ötödrész árban* vagy az összes kiadványokat évi *10 frtos átalány összegért.*

A Kisfaludy-társaság okt. 29-iki ülésén, mely *Gyulai* Pál elnöklete alatt ment végbe, nagyszámu hallgatóság jelent meg.

Beőthy Zsolt titkár jelentette, hogy a tordai nőegylet 100 frttal az alapító tagok sorába lépett. Nógrádmegye közgyülése meghivta a társaságot az e hó 30-án rendezendő Madách-ünnepélyre. Rákosi Jenő és Mikszáth Kálmán fogják képviselni a társaságot. *Vadnai* Károly felolvasta ezután *Endrődi* Sándor «Szirtharang» czimü hatásos költeményét. *Berczik* Árpád «A kinek pénze van» czimü rajzát mutatta be, s jóizü humorával mindvégig derültségben tartotta a közönséget. — *Beőthy* Zsolt bemutatta Lecomte de Lisle «Az őserdő,» «Neferu-Rá» és «Az elefántok,» czimü költeményeit Radó Antal fordításában, majd ugyancsak Beőthy Zsolt felolvasta *Váli* Béla értekezését «Szigligeti tragikai nőalakjairól.» A felolvasásokat zárt ülés követte.

MI UJSÁG?

Madách emléke. Nógrádmegye székhelyén, Balassa-Gyarmaton, szép ünnepélylyel leplezték le okt. 30-án Madách Imrének Roskovics Ignácz jeles művészünk által festett arczképét, mely méltó disze a megyeház termének. Jelen volt a megye és város értelmisége, a tud. akadémia, a Kisfaludy-társaság és Petőfi-társaság küldöttei. A város utczáit fellobogózták.

Az ünnepi közgyülést, melyen az ünnepély lefolyt, *Degenfeld* Lajos gróf főispán szép üdvözlő beszéddel nyitotta meg. Utána *Szitovszky* János alispán mondott hatásos emlékbeszédet, melynek végeztével leleplezték a nemzet halhatatlan költőjének életnagyságu arczképét. Majd *Pajor* István ódáját szavalták el. A balassa-gyarmati dalegylet éneke fejezte be az ünnepélyt. A közgyülés után kétszáz teritékü lakoma volt.

EGRESSI GÁBOR SIREMLÉKE A KEREPESI-UTI TEMETŐBEN.
Halácsy (Atelier Parisien) fényképe után.

HUNFALVY JÁNOS SIRJA A BUDAI NÉMETVÖLGYI TEMETŐBEN.
Dörre Tivadar rajza.

Arany szobra. A mult héten az Arany-szobor végrehajtó bizottsága ülést tartott Strobl Alajos szobrász epreskerti mütermében. A költő gipszbe öntött alakját tekintették meg s a művészszel csupán a tulságos hosszu balláb megröviditését beszélték meg. Erre a bizottság albizottságot küldött ki, a mely — az említett hiány kiigazitása után — szerződésre lép Turbain érczöntővel a főalak érczbeöntése végett. A talapzat világos-sárga haraszti kő lesz és Schickedanz Albert műépitész készíti el. A szobrot 1892-ben leplezik le.

Izsó Miklós sirszobra. A magyar szobrászat jeles uttörőjének sirjára állított emléket okt. 26-ikán szép ünnepélylyel leplezték le a kerepesi-uti temetőben.

Megjelent a művész özvegye is, számosan a művész világból, s a műszerető közönségből. Az országos képzőművészeti társulat, mintarajziskola tanári kara és ifjusága, az iparművészeti iskola tanári kara és ifjusága s a budapesti szobrász-egyesület testületileg jelentek meg. Az utóbbi dalkara elénekelte a himnuszt, mire *Schulek* Frigyes műépitész-tanár fölolvasta *Keleti* Gusztáv emlékbeszédét, mely lelkes szavakban méltatta Izsó Miklós működését, megemlékezve róla, hogy reményt kötöttek hozzá s bizonyára még sokat tett volna, ha «nem roskad össze bevégzetlen szobor gyanánt.» Teljes élete harcz és küzdelem volt fojtó légkör, a szabad mozgás, az egyéni érvényesülés akadályai ellen. Részt vett a

szabadságharczban is. Az emlékbeszéd felsorolta nagy elismeréssel Izsó alkotásait is. A beszéd végén lehullt a lepel a Mátrai által készitett, s lapunk mult számában bemutatott szoborról, mely a kerepesi-uti temető egyik legszebb emlékműve. Miután a népszinház énekkara egy gyászdalt énekelt, *Taksonyi* József, a mintarajziskolai társaskör elnöke, elszavalta alkalmi költeményét, mire *Vasadi* Ferencz tanár rövid beszéd kiséretében letette a szobrászegyesület koszoruját, *Tull* Ödön pedig az iparművészeti iskola növendékeinek koszoruját helyezte le. A bánatos özvegy, a mintarajziskola tanártestülete és ifjusága, az iparmüvészeti iskola tanári kara, az orsz. magyar képzőművészeti társulat s a művész több tisztelője is tettek le koszorukat a szobor talapzatára

* **Udvardy (Cserna) János** mérnök, a magyar tud. akadémia levelező tagja, élte utolsó napjaiban fiának, dr. Udvardy László egri lyceumi jogtanárnak meghagyta, hogy holta után csekély hagyatékából küldjön huszonöt forintot a «magyar irók segélyegyletének», huszonöt forintot pedig a «magyar hirlapirók nyugdijintézetnek», e hazai intézetek alaptőkéjének gyarapitására. A haláleset okt. 25-én bekövetkezvén, a boldogult fia az emlitett összegeket, együtt ötven forintot, lapunk szerkesztőjéhez küldte be, ki azt az illető két intézet titkári hivatalainak átszolgáltatta.

Egy honvéd tábornok emlékezete. Körmöczbányán a magyar egylet okt. 26-ikán leplezte le az emléktáblát, melyet Bátori Schultz Bódog vitéz honvéd tábornoknak, a város jeles fiának szülőházára helyezett. *Schröder* Károly egyleti elnök mondott hazafias beszédet. *Versényi* György egyleti titkár saját alkalmi ódáját szavalta. Az ünnepélyt lakoma fejezte be.

Az unitárius templom fölszentelésének okt. 26-iki ünnepére az erdélyi részek unitáriusai küldtek képviselőket. A templom szorongásig megtelt.

Az ünnepélyen megjelent *Csáky* Albin gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter is, továbbá *Berzeviczy* Albert államtitkár, Bedő Albert miniszteri tanácsos, Dániel Gábor egyházi főgondnok, Hegedüs Sándor, György Endre orsz. képviselők, Hajdu János és Székely Ferencz dr. egyházgondnokok, *Viola* Imre tanácsnok a főváros képviseletében, *Ferencz* József unit. püspök, *Yerson* Henrik az angol unitáriusok küldötte, *Szász* Károly ref. püspök és még sokan a fővárosi társadalom előkelőségei közül. Az ének-előadás után *Ferencz* József püspök mondott beszédet, ecsetelvén a viszontagságokat, melyeken az unitárius vallásnak keresztül kellett mennie, végül pedig megható imában megáldotta az új templomot. Ezután *Dersy* Károly, budapesti unitárius lelkész tartott beszédet, melyben az unit. vallásról, mint a szeretet vallásáról, emlékezett meg. Beszéde végén bemutatta *Yerson* Henriket, az angol küldöttet, ki angol testvérei nevében üdvözölte az egybegyülteket és egy imát mondott el anyanyelvén. *Péterfi* Dénes kolozsvári unitárius lelkész úrvacsorai beszéde következett, mely után kiosztotta az urvacsorát. Az ünnepély befejezte után sokan megtekintették a szép épületet. Később a hivek lakomára gyültek össze a vigadó egyik termében.

Gyászünnepély a Kelemen László sirjánál. Csanád-Palotáról irják, hogy Kelemen Lászlónak, az első magyar szinigazgatónak az emlékoszlopát a cs.-palotaiak az «országos szinészegyesület» koszorujával nov. hó 2-án délután halottak előestéjén, megkoszoruzzák. Búja Lajos néptanitó fogja az emlékbeszédet tartani és a sirt megkoszorúzni. Búja volt az, ki a sirt megtalálta.

A legidősebb élő magyar szinésznő: *Vad Pálné*, született Dain Borcsa asszony. Idősebb, mint maga a magyar szinművészet, tavaly töltötte be élete századik évét és hetven esztendeig élt a szinpadon, melytől csak tiz éve, hogy megvált. Ő az egyedüli élő lény, ki szinről-szinre ismerte az első úttörőket. A fővárosban lakik, életszükségleteiről a szinész-egyesület kegydija és magánjótékonyság gondoskodik. Botra támaszkodva ki-kijár még az utczára. A szinészek «Vad anyó»-nak hivják, ez volt neve már a nemzeti szinház megnyitásakor is. Mondják, hogy jó komika volt.

Stanley expedicziját kedvezőtlen világításban tünteti föl az a könyv, mely «*Barttelot őrnagy naplója és levelei*» czimmel a napokban jelent meg Londonban. Barttelot őrnagyot tudvalevőleg kiséretével együtt lemészárolták Jambonyaban. Stanley az esetről megemlékezvén, fitymálta Barttelot eljárását s katasztrófáját saját hibája következményének mondta. E nyilatkozat sértette a szerencsétlen őrnagy rokonait, a kik most a fentczimzett könyvvel felelnek Stanley vádjaira. A «Times» sajnálkozását fejezi ki a polemia fölött, de megjegyzi, hogy a Barttelot őrnagy naplójában foglalt érvek oly erősek, hogy azokat Stanley szó nélkül nem hagyhatja. Az angol közönség egyebet vár Stanleytől expedicziója szerencsétlenül járt tagjaira nézve, mint megvető nyilatkozatokat.

HALÁLOZÁSOK.

Udvardy Cserna János, a tud. akadémia tagjainak Nesztora, meghalt okt. 25-ikén, Hevesben. Született 1799-ben a fehérmegyei Zámolyon. Még 1821-ben szerezte meg a földmérői oklevelet, s 1823-ban a «Tudományos Gyüjtemény»-ben jelent meg első dolgozata. A magyar gazdasági irodalom uttörője volt, s a tud. akadémia ezért választotta tagjai közé 1832-ben. 1838-ban Hevesmegyébe tevén át lakását, egri káptalani, Orczy László bárónak uradalmi, majd hevesmegyei mérnökké neveztetett ki. Cserna már évtizedek óta elvonult a világtól, s az irodalmi munkálkodással is fölhagyott, mert komor embergyülölet fogta el. 1833-ban Döbrentey Gáborhoz irt levelében maga festi sötét kedélyét. Sajnálja — ugy mond — maga körül a millió Tantalusokat, kik hiába küzdenek. Ezért gyülöli a világot. Elvonultságában mégis földerült, mikor 1882-ben az akadémia üdvözletét vette taggá választásának félszázados jubileumára. Akkor alapítványt is tett az akadémiánál. — Benkő Kálmán, a nemzeti szinház nyugalmazott tagja, meghalt okt. 25-ikén 66 éves korában, Budapesten. A hatalmas termetü alak jó ismerős volt az egész városban. A szinpadon csak kis szerepek jutottak neki, de azokat jól betöltötte. A szinmű-irodalommal is foglalkozott, s a nemzeti szinházban és a vidéki szinpadokon több darabját adták elő. «Bukov, a székelyek hóhéra» czimü látványos darabja a mult években a budai szinkörnek kassza-darabja volt. Benkő a Székelyföldön született s diákból lett szinészszé. Mint ilyen a régi gárdához tartozott s 40 évi müködése alatt, mint az uttörők kis tehetségü, de buzgó társa, sokat nélkülözött és nyomorgott. Résztvett a forradalomban is, Klapka tábornok csapatához szegődött s Komárom várának átadása után került a fővárosba, hol a nemzeti szinház tagja lett. Tiz évvel ezelőtt vált meg a nemzeti szinháztól. Elhunytak még a közelebbi napokban: Bánhidy Albert, az aradi takarékpénztár elnöke, az aradi kaszinó igazgatója, egykor Aradmegye alispánja, az ötvenes években helytartója, aztán Csanádmegye főispánja, 82 éves korában, Aradon, honnan holttestét Lökösházára szállitották. — Takács Kálmán. Pozsonymegye egyik legrégibb tisztviselője, a szempczi járás volt főszolgabirája husz évig, 68 éves, Pozsonyban. — Csamáry József. volt bajai főgimnáziumi tanár, nyug. felső-szentiváni plébános, életének 70-dik évében, Baján. — Telkesky Arkadia, nagykikindai földbirtokos, 72-ik évében. — Alsóborsai Csorba István, ekli ref. lelkész, életének 59-ik, s lelkipásztorságának 28-ik évében. — Tóth Bálint, ref. lelkész, ki tavaly ülte meg félszázados jubileumát, 77 éves, Hajdu-Sámsonban. — Rozmanics Károly, nyug. telekkönyvvezető, régi honvéd, 76 éves, Pécsett. — Szluha Aladár, Bodajkon, 70 éves korában. — Urs Ferencz, Ráczkeresztur jegyzője, 20 éven át a fővárosi rendőrség tisztviselője, Urs Nándor, III. kerületi kapitány testvére. — Thoma Mózses, megyei aljegyző, 33 éves. — Fölsinger József, városi képviselő, a kereskedelmi hitelintézet igazgatója, 75 éves, Balázstelken. — Jankovics János, városi tanácsos, 84 éves, Ráczkevén. — Lefkoczi Moesz Gusztáv, Liptómegye bizottságának egyik tekintélyes tagja, 65 éves, Liptó-Szent-Miklóson. — Wieser Pál, a Holzspach A. fiai czég belső tagja, életének 52-ik évében, Budapesten. — Szántó Illés, a kecskeméti köz-égi népiskolák tanitója, 61-ik évében. — Temlin Zisgmond, nyug. pénzügyi számtanácsos, 67 éves korában, Rampe-Hollóson. — Thodorovics Máté, földbirtokos, megyebizottsági tag, Török János budapesti főkapitány nagybátyja, 79 éves, Vingán. — Dötzer Lipót, épitész, 39 éves, Budapesten. — Bendik József, magyar államvasutaknál titkár a fővárosban. — Königshuldeni Frendel Dénes, nyug. kir. bányanagy, Kolozsvártt 74 éves. — Kapsafalvi Kuuk János, 54 éves korában, Debreczenben. — Ihrlinger Antal, a budapesti munkás mozgalmak egyik vezetője, a munkásgyülések szónoka, a német munkáslap szerkesztője, s a ki Magyarországon a hatvanas években az első munkásszövetséget megcsinálta, 1870-ben pedig felségsértési vád miatt tiz hónapig ült vizsgálati fogságban, 48 éves korában, Budapesten. — Jenei Viktor, államvasuti tisztviselő, 24 éves, Maros-Vásárhelytt.

Özv. Bacsák Mihályné, szül. Bartal Mária, 68 éves, Pozsonyban. — Andriányi Béláné, szül. Balajthy Borbála, 38 éves Budapesten, honnan holttestét Kassára szállitották. — Özv. Ébert Józsefné, előbb Prepeliczay Lajosné, szül. Schvab Philippine, 48 éves, Aradon. — Mihály Gergelyné, szül. Jancsó Mária, a községi leányiskola derék tanitónője, 29 éves, Kézdi-Vásárhelytt. — Lazarevitsné, szül. Joanovits Alexandra, 71 éves, Lippán. — Özv. Illésy Sándorné, szül. Varró Mária, 48 éves, Beregszászon. — Bródy Matild asszony, 79 éves, Szentpéteren.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓK.

Erdőben. Nehány formahibát (döczögős verselést és gyarló rimet) leszámitva, nem tehetünk ellene semmi különös kifogást, de különös dicséretet sem mondhatunk róla; porosra taposott ösvényen halad s isten tudja hányszor megénekelt tárgyat ismétel, a nélkül, hogy akár a hangban, akár a kifejezésekben valami eredetiséget találnánk.

Románz. Nem is kérdem. Az első türhető, de a második annyira üres, hogy szinte gyanunk támad, hogy az egész csak, a «mit én — szintén» rimért született.

Horatius. Bár az alakhü fordítás föltétlen hive elitélik a klasszikusok modern formában való átültetését kétségtelen, hogy a modern forma közelebb hozza hoz zánk az ókor nagy költőit, s a ki szép rimes alakban, s elég erővel adja vissza a görög vagy római szellem örök éltü alkotásait, épen nem végez haszontalan munkát. A beküldött forditás azonban nem nagyon sikerült, nemcsak a verselés nehézkes, rythmustalan, hanem a tartalom is sok helyütt elmosódik, elhalványodik. Mindjárt az első strófából kimaradt a «biformis vates» két arczu dalnok (mely Janusként egyszerre a multba és jövőbe néz). A második strófában ezt mondja:

Nem halok meg, szegény szülők utóda,
Nem hull rám a Styx hullámtakarója».

Lehet mondani, hogy a szülők gyermeke, magzata, sarja, vagy a mint eredetiben áll, vére (sanguis), de azt, hogy utóda, nem. Ez a kifejezés már távolabbi leszármazást jelent. A költőre hulló hullámtakaró is nagyon különös kifejezés, kiforgatása az eredetinek. A hat strófa közül csak egy, az utolsó, sikerült egészen.

SAKKJÁTÉK.

1628. számu feladvány. Heathcote C.-től.

A «Bristol Mercury» feladványtornájában első dijat nyert.

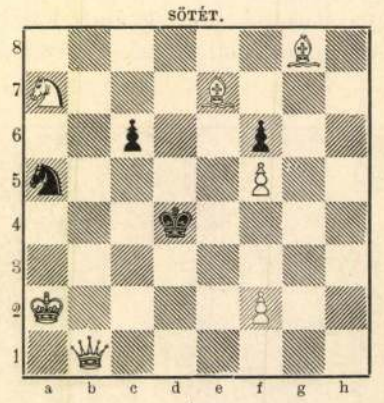

Világos indúl s a harmadik lépésre matot mond.

Az 1621. számu feladvány megfejtése.

Schrüfer F.-től.

Megfejtés.

Világos.	*Sötét.*	*Világos.*	*a.*	*Sötét.*
1. Bb3—b2	a3—b2 : (a)	1. ---	---	d3—a2 (c)
2. Bc3—e3 :	Kf4—f5 : (b)	2. Bb2—f2 †	---	e3—f2 :
3. Be3—f3 †	Kf5—e6	3. Bc3—f3 †	---	e4—f3 :
4. Fb1—a2 mat.		4. g2—g3 mat.		
	b.		*c.*	
2. --- ---	F t. sz.	1. --- ---		Kf4—f5
3. Be3—f3 †	e4—f3 :	2. Bb2—f2 †	---	e3—f2 :
4. g2—g3 mat.		3. Bc3—f3 † stb.		

Helyesen fejtették meg: *Budapesten:* K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — *Kecskeméten:* Balogh Dienes. — *A pesti sakk-kör.*

KÉPTALÁNY.

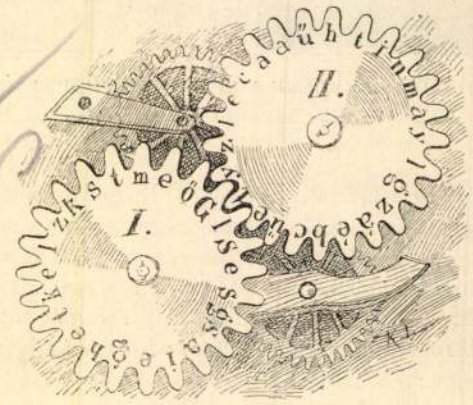

A «Vasárnapi Ujság» 42-dik számában közölt képtalány megfejtése: *Atlanti Oczeán.*

HETI-NAPTÁR, november hó.

Nap	*Katholikus és protestáns*		*Görög-Orosz*		*Izraelita*
2	V.	E 23 Hal. napja	E 22 Hal. eml.	21 G 22 Hilar. a.	19 Dániel
3	H.	Mal. pk. Pirm.	Ida	22 Abercz pk.	20
4	K.	Bor.Kár. bib.pk.	Károly	23 Jakab ap.	21
5	S.	Imre herczeg	Imre	24 Arétász vtk.	21 Dávid
6	C.	Lénárd hv.	Lénárt	25 Marczián	23
7	P.	Eugelb. pk. vt.	Adolf	**26 Demeter**	24
8	S.	Gottfried pk.	Gottfried	27 Nesztor vt.	**25 S.Ch.S.**

Holdváltozás. ☾ Utolsó negyed 4-én 5 óra 29 pk. d. u.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 6. szám.)

Schwarze Seidenstoffe von 60 kr. bis fl. 11.65 p. Meter — glatt und gemustert (ca. 180 versch. Qual.) — versendet roben- u. stückweise porto- u. zollfrei das Fabrik-Dépôt **G. Henneberg** (K. u. K. Hoflief.) **Zürich.** Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

Izsó Miklós

archeje Madarász Vik-
tortól repr-

Ernst-Muzeumaukcioja I

VI. tabla

IZSÓ *Miklós*, szobrász, * Disznóshorváti 1831 szept. 9. † Budapest 1875 máj. 29. Kőfaragólegény volt s Bécsben és Münchenben tanult, ahonnan 1862-ben Pestre küldött Búsuló juhászá-val nagy feltűnést keltett. Pesten letelepedve, egy sor képmást faragott (Arany, Egressy, Eötvös stb.) és megmintázta Csokonai debreceni emlékszobrát. A bpesti Petőfi- és szegedi Dugonics-emlékműveket már nem fejezhette be. Mind e munkáknál nevezetesebbek nagyszámú apró terrakottái, táncoló parasztok, cigányok, kortesek, arató nők (Szépműv. Múzeum), amelyek megmintázásánál szabadon követte szobrászi vágyait. I. volt az első, aki a magyar szobrászatot felfrissítette s a klasszicizmusból új utakra terelte, az átélt, közvetlen szemléletű plasztika felé. — Irodalom: *Szana* T. (Budapest, 1897).

Lyka.

K-G.I.500

jobbra néz és (egyházi diszt visel

al kezében pásztorbotot tart és jobbjával

rövid haja, bajusza és szakálla ősz. Piros

amint fekete gallérján és (uj) hajtokáján

pedig (vérekán meg kötötte Balra és a

.

éretei 33.3 : 21.3 c/m.

~~XV. századból.~~

255 kr.

77.

Izsó Miklós

ivód

Forster Gyula báró

Schulek Frigyes emlékezete. Bpest 1925. 11. l.

rübb hordozója,Gutenberg geniáli
találmánya.Ez azonban nem lévén
grafikai képsokszorositó eljárás
nem foglalkozhatunk vel
részletesebben.

A mélynyomás a magasny
másnak ellenpólusa.Fő tipusa a r
metszés,nyomólemezét szintén mec
nikai uton állitják elő,ugy,hogy
rajz vonalait bevésik a vörös réz
lapba.A festék tehát nem a kiemel
kedésekre tapad,hanem a bemélyedé
sekbe nyomul.A rézlemez megdolgoz
sa sokkal fáradságosabb,sokkal ne
zebb,mint a faducé,erőteljes fizi
munkát igényel."A vonal folytonos
akadályokkal küzdve azokat ujból,

Izsó Miklós

Szód

Meller Simon. A magyar művészet kialakulása a XIX. sz. első felében
Művészet 1911. 183. l.

377. Ism

A XVIII.

Férfi képe.

Mellig és kissé jobb
Parókája kétszeresen foc
szeme kék, bajusza és s
ingének gallérja lehajtott

Elefántcsont-miniature,
sz. 377. — Értéke 20 K. —
régiségtárából 1885 április
illetőleg 1888 október 15-én

Izsó Miklós

98 **Csokonai Album.** Szerk. és kiadja Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. fvászonk. n. 8⁰. Csokonai arcképével. **10.—**

99 **Csokonai-emlény.** Szerk. és kiadja Hamar László. Debreczen, 1871. ered. vászon. 4⁰. — 3 képmelléklettel. **15.—**

Rauschburg G.
153. z. Katalogus
Szept 1941

Izsó Miklós

irod

Tarcai György: A Kassai múzeum. Művészet 1903. 169. l.

Izsó Miklós

Róna I. 226

Izsó Miklós

Róna I. 210, 212 l

RAHEL u. EXANDE DER MAR 1f2
aus der Zeit Romantike

RODA RODAS ROMAN. Der autobiogr. humo
Mit Zeichnungen v. A. Sz

SCHERER, W. VON WOLFRAM BIS GOETHE
ristiken in klarer, ers

SCHLEICH, C. L. BESONNTE VERGANGENHEI
"Die wltber. poet. Leben

SEMERAU, A. LIEBESBRIEFE AUS DEM R

SHAKESPEARE MACBETH. Ein Trauerspi
Mit Steinstrichen v. M.
haberausgabe. Quartform

TAGORE CHITRA. Ein Spiel. Lein

-"- DER KÖNIG DER DUNKLEN

THARAUD, J. U. J. DER SCHATTEN DES KR

TILL EULENSPIEGEL. Nacherzählt von
Orig. Litogr. u. 31 Zeic

VARNHAGEN, Rahel EIN FRAUENLEBEN IN
d. Zeitgenossen. Geb.

VOLTAIRE ROMANE. Zadig, Candide,
von Babylon, Jenni. Sch

EHRENBURG, TRUST D.E. Die Geschi

GOBINEAU Die RENAISSANCE. Prach
Grossformat mit 23 Li

HEINE, H. NOVELLEN. Mit Bildern

HOFFMANN, E.T.A. MEISTER MARTIN DE
Erzählung mit 12 Zeich

HUGO, Victor DER GLÖCKNER VON NOTR

JACOBSEN, NIELS LYHNE. Roman. Sch

JEAN PAUL LEBEN DES VERGNÜGTEN S
AUENTHAL. Mit Bildern

KAINZ, Josef BRIEFE. Mit e. Vorwort

Tzó Miklós

MAGYAR MÜVESZET
1925. 343, 365, 506.
1926. 219, 250, 254, 263, 304
1928. 536
1930. 299. 600
1931. 180, 320, 322, 470—474, 492
1929. 2, 89, 293, 578
1933. 194, 196, 354

1909.

eztelenül és olyképen ábrázolt
la előtt álló középső ki testé-
l kezét lógatja, ketten karol-
rafordult és előrehajoltan nézi
ámaszkodik a fő-alak bal vállához.
sszú. Jelzése oldalt jobbról:

ga 205 cm.-- Lelt.sz. 3910.--

ár 12-iki 5410, illetőleg az
z. leirattal 10000 K-ért (258

163

320

704

Izsó Miklós

Mellszobra Strobl
Alajostól az alábbi
csarnokban.

ivod
=

Szegedi emlékcsarn

Szabó Miklós

MAGYAR MŰVÉSZET
1931. 470

Ybl Ervin 47.)

DOSKAR FERENC KÖNYVTÁRA

HELYSZÁM: 3534
B. 4. r. VII.

SZAK: Irodalomtört.

SZERZŐ NEVE:

FORDÍTÓ NEVE:

KÖNYV CÍME: Almanach, M. Tud. Akadémiai

1914, 1918, 1924, 1925, 1927, 1926, 1928, 1929
Vászonk. f. f. f. f. Vászonk. Félvk.

KÖTÉS NEME: ALAK: 8r.

KIADÓ: M. Tud. Akadémia ÉV: 1914 - 1929

Ajeot.

LÁSZLÓ FÉLE PAPÍRCSÍPTEK
TÖRV. VÉDVE

Szabó Miklós

képz. főiskola rendes tanára

1871 – 1875.

† 1875.

arcképe.

Tanárképzőfőisk. 1931–32. 75. l.

10243.

jas rend öltözetében, melynek
bkezében burgundi Máriának arcz-
keretre czimeres függöny omlik
vel fogas kereket látunk. Felirata
melynek kezdete:

pite Burgundia fuit

reo Diademate coronavit.

25.5:15 cm.

9-900.
-131.

Izsó Miklós

Búsuló juhász c. nobra. repr.

Albuma. A vyolcranéves Pesti Napló ajándék —. 1850 – 1930. 52. l.

Szoptató anya c. nobra u. o.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Izsó Miklós

a magyar faji jelleg legkitünöbb plasztikai ábrázolója

A Műbarát 1921, 303.

Rezucha Istvan dr. polgármester

IX. 127

Izsó Miklós

izod

Budapest II. 45 f

magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191 ...

tésénél ...

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ..... , 191 ...

.....

tanu.

.....

tanu.

©

Izsó Miklós.

Berényi László: A „Busuló juhász" Kulföldön. (Egyuttal néhány vonás Izsó Miklósról). Km. Szle. 146–147. l. 1879 évf. Feldolgozva?

Izsó Miklós.

Busuló juhásza. Fametszetben bemutatva. Képzőmiv. szle 1880 12 sz.

ségi nyomda Budapest.

Izsó Miklós

Wód

Pesti Napló. 1866. máj.

25 és 27 sz. (A Széchenyi emlékre beadott pályaművek)

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számú .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Izsó Miklós

Szód

Buday II. 25. l. 28, 29.
32. l.

Szód

Magyarország és a Nagyvilag

1866. 15. 27.

Hazánk és a Külföld

1866. 15 27.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök
al

8. sorsz. Műhelyi minta.

Tvró Miklós

cvód

Magyarország a Magvilág. 1866. 234 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedélye

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírása.

8. sorsz. Műhelyi minta. — En

Izsó Miklós

A Dugonics szobordap csak lassankint szaporodott s még alig tett 3000 frtot, midőn az 1873 évi november havaban megalakult szoborbizottság Izsó Miklóssal tárgyalásokba szerszedett.

Izsó már 1874-be készitett s nehány vázlatot s a bizottság mar szerzodest kötni készült vele, de közbejött Malála következtébe a szerzodést ösvegyével és nagyszemű tanitványával kötöttek meg.

Reizner János, Szeged története. Szeged. 1900. III. 409 l

Izsó Miklós

vod

Szechenyi István szoborterve Izsó Miklóstól - ~~[illegible]~~
Hazánk sa Külföld 1866
234-51 kappel a 233 lapon

Czikk, amely eszleg felhasználható.

Izsó Miklós

1) Petőfi: vajt (?)

Ernst

Izró Miklós

wod

K. Egy magyar szobrait mu-
terne. Föv. Lapok 1864.
10. l.

Irsö

1872 ein Kiall.
Egressy Gábor mell. zoobra.

Föv. L. 1872. 98. l

Irsó Miklós

ind

Esztegár Tonet

Magyarország, 1898.
decr. 8.

Izsó Miklós

IROD.

Mellár Simon: Ferenc

211. 342. 355. 356 l.

PROD.

Rsó M.

Kassai mur Gat.
53 l.

Zsó Miklós

Kassai mur rat.
41 l

Izsó Miklós, szobrász, szüb.
1831 IX. 9. Disznóshorvátiban,
megh. 1875 V. 29. Budapesten

. Lampi II.

en, ~~meghalt~~ + Béisben 1837-ben.

s.

sikla tövében, a kövekre ~~dobbo~~ dobott piros
aszkodva ül a szépség, báj és szerelem isten-
ét fejére tette. Vállán át könnyű kendő
ke hajat kék szalaggal van lekötve. A hát-
ben patak csörgedenik és az égbolt felhős.

etei 100:76 cm.
-gyüjteményből.

ist.

Ms 317

Pontai Elek az 1874

Izsó Miklós

Művészet 1902 20, 435
- 1903. 169, 326, 358, 435
- 1906. 349.
- 1908. 339, 348
- 1909. 61, 331
- 1910. 15, 406–411
- 1911. 2–22, 44, 70–86, 105, 182, 183, 203
- 1913. 28, 29, 30
- 1914. 12, 15

Magyar Művészet
1925. 343, 365, 506
- 1926. 219, 250, 254, 263, 304
- 1928. 536.

Izró

wód

Remény naptár 1865.

Izsó Miklós

Szód

A sokonay mezeh

Debreczenben Ontaj

Verlag 1871: 494 l.

Leipzig

Irsó Miklós

vod

Föv. Lapok 1875. 120 [illegible]

Izsó Miklós

Erod

Orszag Eritaj

1896. 782.

arcskapitel

Bio M

Lendway. Hobart.
(25 pt)

Ernst

Tzió Miklós

watai Ernst L.
gyűjtő!

Ernst

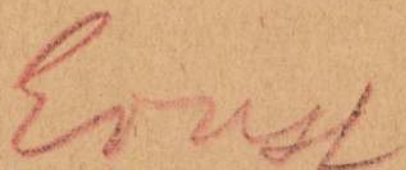

Izsó Miklós szobrász.

Az akadémia homlokzatát díszítő szobormüveket készitette 1864 ben.

Családi kör. 1864. 30 szám ~~cz.~~ 716. l.

Fáy András szobrát is készitette

Családi kör. 1864. 32. szám ~~cz.~~ 763 l.

Busuló juhász fébe szobrát Gschwindt Mihály per utján nyerte meg, s a nemzeti muzeumunak ajándékozá.

Családi kör. 1864 é 32 szám. 765 l. és 789.

Mintán munkát nem kapott, megtakarított pénzével elment Budapestről.

" " " " 32 sz. 765 lap.

Izsó Miklós szobrász

„A részeg pár" népéleti szobormű fametszetű képe kiadva. 1.)

Remény. Nagy Képes Naptár. 1865-ik év. 98 lapjám.

Izsó Miklós

Izsó Miklós

Szód

Koszom. 1864. I. félév.
68. l.

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Irsó Miklós

Kröll

Prém (Petrdi) József dr.

Petőfi emlékszobra.

Koszorú. IV. 1880. 169 l.

Épitő Ipar. 1906. 21. l. –

Irsó Miklós

Szod

Szokolyi, Mutarlat.
Az orszaptukre 1862.
43. l.

Izsó Miklos

Csod

X. Izsó szobra. (A busuló juhász) Az ország tükre 1862. évf 41. l. A szobor nak Marastoni Zoisef által készített sikerült kő rapja-val.

Izsó Miklós

rod

Az ország tükre 1862.

292. l.

Izsó Miklós élete és munkái

írta Szana Tamás

Izsó

arcképe. fametsz. 8°

Tört. arckképei. metsz.

Szigt.

arcképe láid

Marastoni Jozsefet

Izsó István

Első

Műegylet Katalog.

1861.

Izsó Miklós

irod

Harauk s a kúl föld. 1865.

II. 656. l

Izsó Miklós falovász

a Bunyó Zuhász

és a debreczeni Csokonay

szabó mürvi megcultor.

Pasteiner. 394.

Pt

..... *műhely.*

yfőnökség!

év..... hó.....n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Izsó Miklós

Művészet 1914

12, 15

Sebész szerszámok, római VI. 131.

Izsó Miklós

Művészet 1913

28, 29, 30

Scrantoni róm. Kath. Olvasókör

VI. 223.

Szó Miklós

Műveiset 1911.

2-22, 44, 70-86,
81-83, 105, 182,
183, 203,

Sarkantyúk fejlődésének bemutatása a sümegi múzeumban

VI. 137.

Izsó Miklós

Művészet 1910

15, 406–411

III.
27/8.

Szerszám

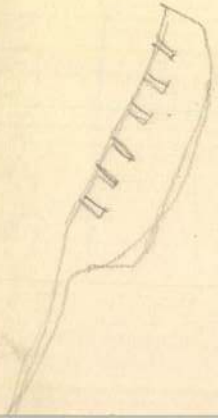

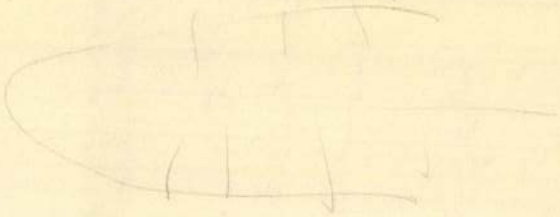

Izsó Miklós

Művészet 1909

61. 331

III.

9. Toldi Miklós (XIV. század).

Tusrajz, méretei 32x20 cm. Rajzolta: Székely Bertalan.

Izsó Miklós

Művészet 1908

339,348

Jzsó Miklós

Művészet 1906

349

Izsó Miklós

Művészet 1903

169, 326, 358, 435

Izsó Miklós

irod

Fülep Lajos: Magyar művészet. Bpest. 1923. 72-97. l.

Stepney-i (londoni) népkönyvtár

III - 88.

Szó Miklós

Művészet 1902

20, 435

Izsó Miklós

szobrász

ród

Krück

I. 550. l.

Régi Magyar Könyvtár II. 90

1907. augusztus 4. 402

Felterjesztés: a feltétlen portómentesség kiszközlése tárgyában
(584/1907.)

Izsó Miklós

U. 864

Izsó Miklós

Csod
Z
Budap II. 24 l
1891 rek

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Enged

.....

a műhelyfőnök
al

8. sorsz. Műhelyi minta.

Izsó Miklós

Irad

Tovarisi Lapok. 1887. 300 f

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása

Engedély

.....

a mühelyfőnök vag
aláírá

8. sorsz. Mühelyi minta. —

Izsó Miklós

[illegible]

Műcsarnok, 1900 270 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Enged

.....

a műhelyfőnök
a

Izsó Miklós

vod

Lyka Károly - Izsó sirján.

Műcsarnok, 1900. 277 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Enged

.....

a mühelyfőnök

a

8. sorsz. Mühelyi mint

Izsó Miklós

Írás

Mussarnok, 1900 - 300 ft.

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

yezem:

gy helyettesének
ása.

Endrényi Imre, Szeged.

Izsó Miklós

Wobrzy

wód

M. N. Muzeum 1902. 198 l

..... *műhely.*

yfőnökség!

év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

tam

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Izso Miklós

wolvan

wod

Pap. Szeged 265. 1

Izsó Miklós

Család

Művészet 1910

406

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhe

Miután keresményemnek 191

tésénél

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbi

Kelt , 191

tanu.

tanu.

Iszó Miklós

1872 évi kiállításon:

Egressy mellszobra

Vörös

Figy. 1872 56 l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 .... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ..... , 191 ....

.....

tanu.

.....

tanu.

Izsó Miklós

irod

Gyöngy Aladár, Izsó Miklós, Figyelő. 1875. 267 – 268 l.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műh

Miután keresményemnek 191

tésénél

jelenhetek, keresményemnek átvételé

nevü munkástársamat szóbelileg meg

Kelt , 191

tanu.

Isztó Miklós

Hobsaj

Szód

Budapesti Hemle

1897. évf. 90-ik kötet
153 – 158 l. (Szana
könyvének bírálata)

Az eletrajz megírásánál
ez a kritika figyelembe
veendő, mivel adato-
kat tefesbit.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

ezem:

.....

helyettesének

.

Endrényi Imre, Szeged.

Irsó Miklós

Ezsemit a
Losonczi csucsivy
stilü ref temp-
lomot ö terverte
volna.

Irod

B No 680. l

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedély

.....

a műhelyfőnök vag
aláírá

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Izsó Miklós

szobrász

ivad

B Gőm 381. l 382. l

(archeppel)

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhelyf

Miután keresményemnek 191..... év

tesénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztan

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Jzsó Miklós

láss

=

Vdd 5. l

7 l

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühely

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére ...

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt ....., 191.. .

.....

tanu.

.....

tanu.

Izsó Miklós

irod

Keleti Gusztáv. Izsó műveinek kiállítása. Fővárosi Lapok. 1875.

293 sz.

irod

Keleti Gusztáv Művészeti dolgozatok. Bpest. 1910

185. l – 197 l.

..... *műhely.*

...főnökség!

...v ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

...am.

...evi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Izsó Miklós

Ismed

Fővárosi Lapok. 1875.

142 sz. (Keleti Gusztav ikke)

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláirása.

ezem:

.....

helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Izsó Miklós

lásd

EKpt. 1863. 58. l.

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

lyezem:

ıgy helyettesének
ása.

- Endrényi Imre, Szeged.

Iszó Miklós

Szod

Ki ill. 1867

Ki volt ällítva:

1. Fay András mellszobra.

Az általa alapított
tanárekp. tulajdona.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedély

.....

a műhelyfőnök vagy
aláírás

8. sorsz. Műhelyi minta. —

Izsó Miklós

lás 1

BPP II 529 l.

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

lyezem:

igy helyettesének
rása.

– Endrényi Imre, Szeged.

Izsó Miklós

P. Szathmáry Károly.

Izsó műtermében.

Figyelő 1872. 279–282 l.

Esetleg felhasználandó.

Izsó Miklós szobrász

Stühler albert építész mellszobrát az akadémia számára nagyban készíti. Műtermé. Ujvilág utcza 16 ik. sz. a. van. 1.).

1.) Az Ország Tükre 1865 év. 437 f.

Izsó szobrász

Fáy András mellszobra (melyet a pesti takarékpénztár vett meg.) A képzőművészeti társulat 1867 évi koronázási alkalmi kiállitáson ki volt állitva. 1.) „A juhász" czimű szobra fametszet. 2.) „Csokonai V. Mihály szobra, fametszet. 3.)

1.) Az Ország Tükre. 1867 évi. 399 l.
2.) " " " " 805 "
3.) " " " " 808 "

Izsó Miklós szobrász

Megyeri mellszobrát is Ő készité mely a Nemzeti szin házban van felállítva.
Stühler mellszobrát az Akadémia részére is Ő készité.

Családi kör. 1864 év. 2 szám. 46 lapon.
U. ott 1865. 42 szám. 981 lap.

Irsó Miklós

Lod

Pesti Napló

1864. Sept. 28.

Irsó Miklós

Csód

Szanatamás. Emlé-
kezés Irsó Miklósra-
Föv. Lapok 1895. 146 4

.....*mühely.*

...főnökség!

...hó.....n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

.....számu .....

...m.

...évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Irsó Miklós

irod

Om III. 462 l.

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

n.

vi ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Izsó Miklós

cod

Épitő Ipar. 1890.

44 szám. (Izsó Miklós sírján Keleti Gustav emlékbeszéde 1890. okt. 26.)

..... *mühely.*

yfőnökség!

év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

am.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Izsó Miklós

lásd
z

Ellik.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

yezem:

.....

gy helyettesének
isa.

Endrényi Imre, Szeged.

Iztó Miklós

irod

Kristóhai Capok (Ash-
Riedl Szerode). 1862. I.
cf. 275–277 l. (T. M.
„magyar juhásza")

..... nevü munkás igazolta

a müvezető aláirása.

lyezem:

vagy helyettesének
irása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Izsó Miklós szobrász ~~Kiszinata~~ levele

Muzeum Kat. Ert VI. 146

Izsó Miklós

Jelenleg Münchenben.

1861-62. Juhász c. szobomi-
vet 50 frtért megvette a nemzeti
PMÉvk. 1861 sz. 8. l.

Vallás- és Közokt. minisztér

VIII. 729

Izsó Miklós

l.

A Mübarát

1921. 303. l.

Római agyagedény IX. 127.

Izsó Miklós

Művészet

1927, magyartáj - 17, 27

254. 256

Képzőművészeti Társulat VIII. 166.

Izsó Miklós

szamos szobra a

ORSZ. MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
BUDAPEST, VI. ARÉNA-ÚT 41.

Hamuvedler, öskori. 5. 170

1906. XI. 16.

A délmagyarorsz. term. tud. muzeum igazgatóságának.

Temesvár. Értesítés az állami letétként átengedett term. rajzi gyűjtemény elküldéséről. (1021/1906.) II.

Izsó Miklós eletrmegírásunat:

figyelembe vezendők a skatulyában levő fontos adatok.

= //

Hülye! Milyen skatulyában levők?

A quart lapokra rendezen ist adatok erek!

Fejérpataky László dr. VI. 310.

Izsó Miklós

Izsó

Kritikai Lapok. (szerk. Riedl Szende) 1862. I. cif. III. l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedé

.....

a műhelyfőnök
alá

8. sorsz. Műhelyi minta.

Izsó Miklós

Irod

Tábori Robert. Izsó Miklós. Pesti Napló

1900. 143 sz.

.....nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláírása.

ezem:

.....

y helyettesének
ja.

Endrényi Imre, Szeged.

Izsó Miklós

Művészeti lexikon
357 l.

Á. 147(3).

Izsó Miklós

Irod

Fővárosi Lapok

1886. 302. sz (Izsó Miklós sírcsoltéke)

.....nevü munkás igazolta

a müvezető aláírása.

zem:

.....

ıelyettesének

ıdrényi Imre, Szeged.

Izsó Miklós

Izsó Miklós élete és munkái. Szana Tamás legyjabb könyve.

Uj Idők. 1897

III. 3 sz.

Izsó Miklós

IZSÓ MIKLÓS: SZOPTATÓ ANYA

Pesti Napló – A 80 cés –
ajándék-albuma
1850 – 1930.

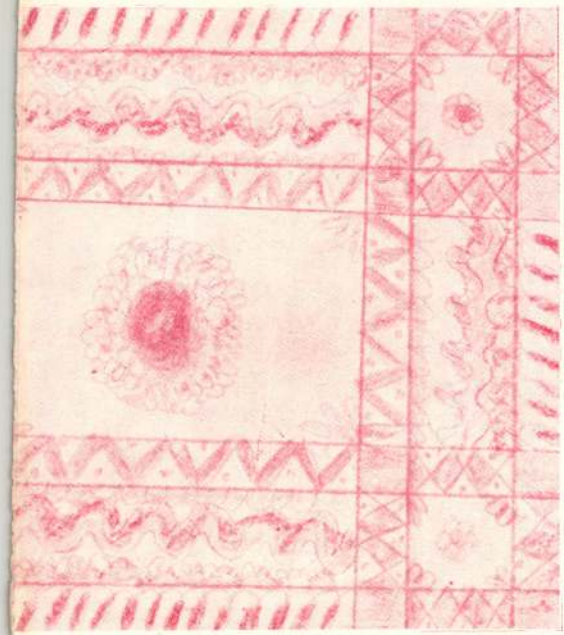

Izsó Miklós irod.

Vasárnapi Ujság. 1913. 456. l. (Egy elfelejtett szobor-
lelepleztés. Lisznyai Kálmán mellszobra. Képpel.)

Tzsó Miklós

Szépművészeti Múzeum iratára 852/1914. sz.

Izsó Miklós

l.

Liber Bpest szobrai

168. l. 169. l.

Izsó Miklós

l.

Liber Bpest szobrai

162. l. 163. l.

170. l.

Izsó Miklós

pályatervé a Széchenyi szobor pályázaton, a Vas. Ujs. 1866. 15. számából, Székely Bertalan rajza, regr.

Liber Bpest szobrai

77. l.

Izsó Miklós

Erd
2

Liber Bpest nobrai

72. l. 73. l.

74. l. 80. l.

LÓR

GYÜJ

M

Felelős kiadó: Fränkel József. Európa nyomda rt.

Izsó Miklós

l.

Liber Baptizatorum

177. l. 178. l. 179. l.

194. l

Izsó Miklós.

Irod.

Gálos Rezső dr.: Báró Eötvös József és a budapesti Széchenyi-szobor. Művészet. 1911. 44–46. l.

Izsó Miklós

iród

Kacziány Ödön: Pesti
művészélet az ötvenes és
hatvanas években. Mű-
vészet. 1910. 15. l. – 17. 18. l.

Széchenyi szobor pályá-
zaton való részvétele

Izsó Miklós

Irod

Tóth Béla: A magyar anekdotakincs. Bpest, 1935. 489/490. l.

Izsó Miklós

irod

Lyka Károly: Magyar mesterek lehrisége. Uj Idők. 1931. 16. sz.

8762

ATIAE, CROATIAE, SCLAVONIAE,
ATU TRANSYLVANIAE, [illegible]
et exacta tabula ex Archetypo [illegible]
NI desumta Viisg Veredariis, ac
s Confiniis aucta a IO. BAPT.
mbergae. Cum Privilegio Sacr.
. A felső jobb sarokban a BELG-
nen a meghódolás VI. Károly
a Scalae alatt a Notarum Ex-
lt lap feliratát allegorikus

yes részeknek 47.5:56.4 cm.

-906
5-55

Izsó Miklós

vród

Lázár Béla: Br. Eötvös

József művészet politikája. Művészet 1914.

12. l. 15. l. 18. l.

610. *I. Ferencz.*

Mellig, kissé balraforc
ban van ábrázolva. Az ara
gon viseli, mellét pedig a
a Mária Terézia-, a szent Is
rend jelvénye diszíti. Rö
szeme kék, arcza és bajus
fekete, álló gallérú fehér
vállától bal csipője felé

Elefántcsont-miniature,
sz. 610. — Vétetett az 1895
márczius 26-iki 16399 sz. l
gyüjteményéből (81–895). —
1895 május 5. és 6. napján. —
május 30-iki 28402 sz. hatá

Izsó Miklós

Lásd

Magyarország

27. 71. 92. 7

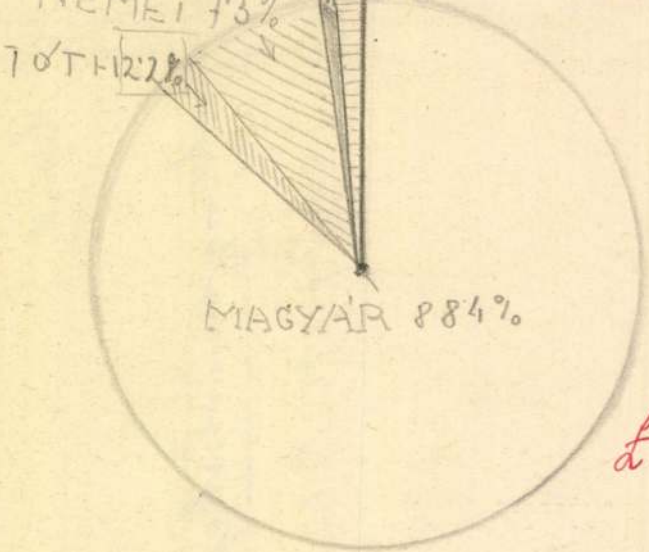

L. 1934. január 20.
Borjánhaim

CSONKA MAGYARORSZÁG LAKOSSÁGA
ANYANYELV SZERINT.

Izsó Miklós

l.

Va Hő Ernst gyűjt

126 l

indulok uj alkotmányos küzdelembe, ezekl
gitimizmus lánglelkü apostola: Griger Mik
királyság megváltó eszméjének. És fegyv
nyugalmat, békét, becsületes demokráciát é

Ezért fordulok barátaimhoz, hiveimh
lakozzanak hatalmas, lelkes táborunkhoz.
igaz ügyet, harcoltam a főváros autonomiáj
sok ezer embertársamon, joggal kérheten
harcolni az elnyomatás veszedelme ellen.

És kérek mindenkit, akit közös eszme
nek semmit, amig igazolt embereim
Griger Miklós és az én nevem szer

Budapest, 1935 március havában, a

Márkus-nyomda, Budapest, V., Bank-utca 5. (Felelős vezető: Márkus Géza
Felelős kiadó: Berecz Vilmos.

Izsó Miklós

l.

Va Hö Ernst gyűjt

l. művenek muta-
tója

Nemzeti Legitimista Néppárt
V., Bálvány-u. 5.
Telefon: 883-37, 883-68.

Kedves Barátom!

Többször és nyiltan szálltam szemb
mely a mai veszedelmes külpolitikai hel
vezetett. Nem sikerült. Ezért még a képv
pártjából.

Az ország sorsáért való mélységes
kapcsolatom arra kötelez, hogy tovább kü
érdekeit, a polgárság nyugalmát és a gazd

Én tehát felveszem a harcot, am
ki az országot a mai szörnyű helyzetéből

kibontom a legitimizm

„Istenért, Ki

Izsó Miklós

—

erőd

Pipics Zoltán dr.

Műkritika a hatvanas
években. Élet. 1934.
nov. 25.

A cikk hékely
Bertalan csomag,
jaben.

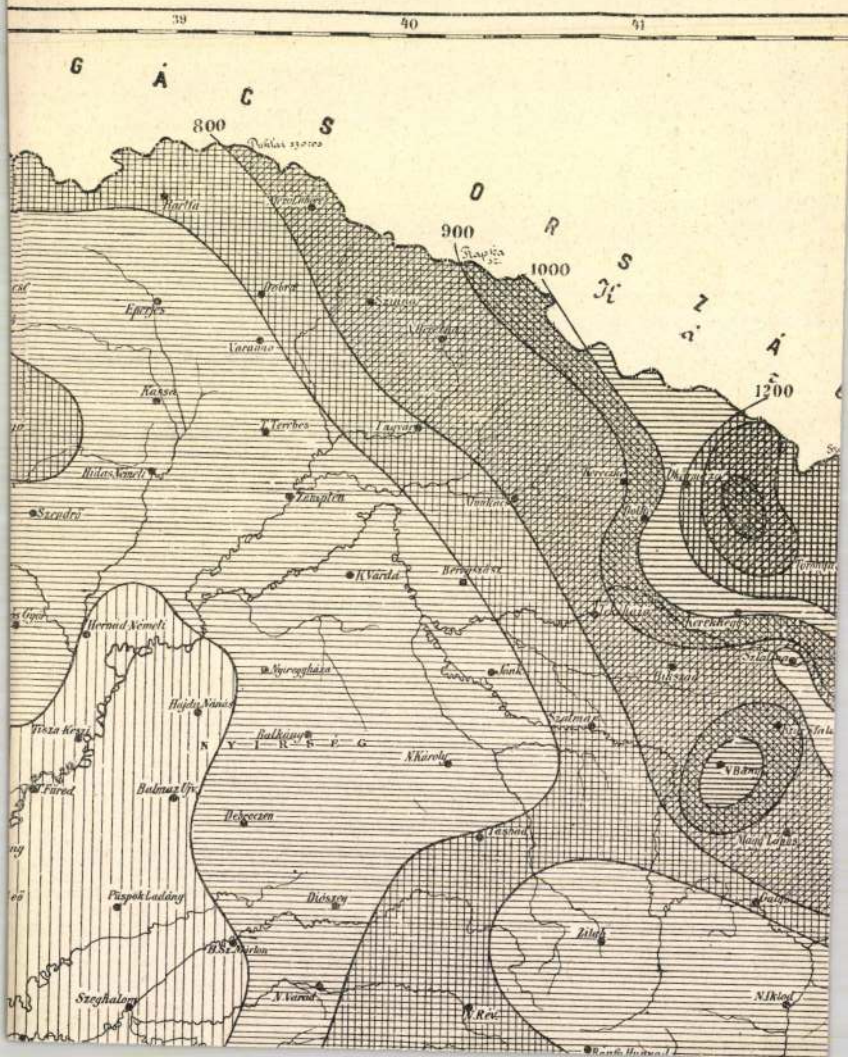
39
40
41
G Á C S O R S Z Á
800
900
1000
1200
Kassa
Szendrő
Hernád Németi
Hajdu Nánás
Tisza Keszi
Balmaz Ujv.
Debreczen
Püspök Ladány
Szeghalom
N Várad
N Rév
Zilah
N Iklod
Magy Lónás
Tasnád
Szalmás
Jánk
Kerekhegy
Szlatina
Dobrá
Eperjes
Varanno
Lagvár
Zámplen
K Várda
Nyiregyháza
Balkány
N Károly
Diószeg
Szinna
Kartfa

Izió

Ltab. II

4, 5

Izsó

Lláb. IV.

23.27

rések.

Izsó Miklós

Szód

Jakabffy Ferenc.

Az 1890. évben fölállított emlékszobrok – Művészi Ipar 1890 222. l.

Izsó síremléke a Kereplet uti temetőben Mátrai Lajostól.

Káposztás-Megyer, Ujpest mellett.

HÁZAS ISTVÁN.

Készit közhasználati és művészi díszbutorokat

BUDAPESTEN.

Műhely: VII. ker. Nefelejts-utcza 4. sz.

JAISER GYULA

BUDAPEST, VIII., GÓLYA-UTCZA 9

Készit kézzel metszett, pontozott és domború **bőr munkákat** székekre, könyvbekötésekre, faldiszítményekre, mappákra és dobozokra stb. — Különösen ajánlja a bőrből metszett **czímereket.** Elvállal továbbá bárminemü faragászati munkákat épületekre, butorokra és egyéb iparművészeti tárgyakra.

VANDRÁK LÁSZLÓ

bronzmüves és öntő

készít megrendelésre finomabb ajtó- és ablak-kilincseket, butordiszítményeket, gyertyatartókat, légszesz- és kőolaj-csillárokat, szobrokat, czimereket, egyházi szereket, villám háritókat stb., galvanoplastikai tárgyakat, galvanizál minden színben stb. s elfogad ilynemű tárgyakat és régiségeket javításra.

Budapest, VIII. ker. Mária-utcza 16. szám alatt.

Franklin-Tá

Izsó Miklós

röd

Palóczi Edgár: Csokonai. Szántódi emléktáblájának leleplezése alkalmából.

Pesti Napló 1936.

aug. 2.

a cikk Pásztor János csomagjában

Vasárnap
26
Kath. Anna
Prot. Anna

Hétfő
27
Kath. Pantaleon
Prot. Olga

Kedd
28
Kath. Ince p.
Prot. Ince

Izr. 9. Jer. p. bőjt.

Szerda
29
Kath. Márta sz.
Prot. Márta

Csütörtök
30
Kath. Judit vt.
Prot. Judit

Péntek
31
ath. Loj. sz. Ignác
Prot. Oszkár

Szombat
1
ath. V. sz. Péter
rot. Vasas Péter

Augusztus

Izr. 13. S. Vosthka 4. P

Izsó Miklós

szód

Ung. Lloyd

1875. máj. 29.

a Tagtársaink kaphatják meg, akik tagdíjaikkal hátralékban nincsenek.

Kiváló tisztelettel

AZ ELNÖKSÉG.

Folyó évi tagsági díj	10	*P*
Tagdíjhátralék 1935. évre		„
„ *1934.* „		„
Összesen:	10	*P*

Izsó Miklós

tól saját életének kockáztatásával mentett meg. — **Pasteiner Gyula** tanár azt inditványozza a »Kelet Népé«-ben, hogy Izsó helyére, a mintarajztanoda mintázási tanszékére Olaszországból hivjanak meg mestert. **Steiger Gyula** az »Ung. Lloyd« szerint

Fővárosi Lapok

1875. II. félév. 631. l.

Leányok könyvei sok művészi képpel

DE AMICIS—RADÓ: Szív
ANDERSEN—KOSÁRYNÉ:
Krisztián, a hegedűs
CZIKE IMRE: Jézus születése és gyermekkora
DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA:
A túlsó parton
Viki (Egy királynő leányével)
DICKENS: Kis Dorrit

XII. HÓ	31 NAP	DECEMBER

Vasárnap
25
Karácsony

Hétfő
26
István 1. vt.

Kedd
27
János apostol

Izsó Miklós

sulatának elég jóravaló tagja van.

* **A Petőfi-szobor-bizottság** tegnap délután ülést tartott Tóth Kálmán alelnöknél. Előterjesztetett, hogy a szobor kisebb mintája elkészülvén, a nagyot ezután nem lesz nehéz előállitani öntés alá. Lévay Henrik pénztárnoki jelentése szerint: a szoboralap (az Izsónak utalványozott tizezer forint kifizetése után is) harmincezer forint névértékű északkeleti vasuti elsőbbségi kötvényből áll, melyet csak 3056 frt 34 kr adósság terhel. Ekkép az alap állása

legkevésbbé sem gátolja a szobor kivitelét. Keleti Károly elnöklete alatt Than Mór, Madarász Viktor, Greguss Ágost és Reményi Antal ügyvéd urakból álló szükebb bizottságot biztak meg azzal, hogy a nagy minta elkészittetése és öntés alá adása iránt értekezzenek s tegyenek mielébb jelentést arról, hogy a kivitelre nézve mit vélnek legjobbnak. A szobor nagy mintája alkalmasint az Izsó által épitett műteremben fog elkészülni.

* A [illegible]

Fővárosi Lapok 1875.
I. félév 581 l.

GARNETT: A róka-asszony
HUGHES: Szélvihar Jamaikában
HUXLEY: Két vagy három grácia
A vak Sámson
KENNEDY: Az állhatatos tündér
A család bolondja
KIPLING: Három katona
MORGAN: A forrás
O'FLAHERTY: Az aranyház
WALPOLE: Egy vöröshajú ember

Richard Hughes

Szerda

14

Szent ker. felm.

Csütörtök

15

Fájd. Szűz

Péntek

16

Kornél pk.

Szombat

17

Szent Fer. s.

Izsó Miklós

Lásd

Szépm. Müz. graf. o.

45. kiáll. (1922)

96, 97 a, b.

A MAGYAR AKVARELL- ÉS PASZTELL-FESTŐK EGYESÜLETE

KIÁLLITÁSÁNAK

KATALOGUSA

Izsó Miklós

Magyar Művészet

1934. 90. l.

Izsó Miklós

Izsó és Hölzel. Budapesti Hirlap, szept. 30. sz.

1903

(Művészet 1903. 358. l.)

Izsó Miklós

Izsó és Hölzel. Írta Reményi Antal. Budapesti Hirlap, okt. 25.

1903.

Művészet 1903. 435. l.

nincs ced.

általa szerkesztett Müvészet folyó
irat "Adatok müvészetünk történeté
hez" c.rovata is.

Az első munka,amely a magya
grafikai müvészetekkel foglalkozik
Czakó Elemér tanulmánya a Ráth Gyö
által szerkesztett "Az Iparmüvésze
Könyve" c.munkában./~~Jegyzet:Ráth G~~
~~Az Iparmüvészet Könyve,I-III.Budap~~
~~1902.I.köt.:Éber László-Czakó Elem~~
~~A sokszorosító müvészet,385-518.11~~
~~Ennek az igen értékes tanulmánynak~~
~~Czakó Elemér által irt~~
~~igen értékes három utolsó fejezete~~
~~foglalkozik a magyar grafika törté~~
~~tével~~.A litográfiát arouban, rö
csak épenhogy
rinti.A legujabb időkig azután sem
nyom irodalmunkban,amely a litográ

Izsó Miklós

Eredeti levelezése

Dr. Szmrecsányi Miklós

ő Mélt. wál. van.

Szivesen rendelkezésre bocsájtja

Országos Régészeti és Embertani Társulat

Meghivó

a folyó évi január hó 25-én kedden, d. u. 5 órakor az Orsz. Magyar Iparmüvészeti Muzeum (IX., Üllői-ut 33.) felolvasó termében tartandó

rendes haviülésre.

TÁRGYSOROZAT:

1. *Dr. Báró Nyáry Albert.* Megszünt magyar fayence-

IZSÓ Miklós

Németh Lajos

Izsó Miklós
(1831 - 1875)

É s T . 1971. 36. sz. sept. 3.
1702 - 1706.

de az izmusok logikus tovább-

cézannei kubizmus egyetlen e-
gzetes tematikát hozott létre.
tiv temperamentum" jellemzi
táblakép-épitési módszer csak
tosszal előadott magányos for-
esülhetett a nyugodt tömegek
orszak főmüvei közé alapfor-
bból alakitott arcképek /Dr.
1922
ak /Komárom-Tarján/, egy külö-
e mindenekelőtt aktfestmények
an, vagy lelassitott mozgás-

Jasó Miklós

Szabó Júlia: A XIX. sz. Festészete Mon.
Bp., 1985,

26,

IZSÓ Miklós szobrász

Losonc, ref. tpl. átépítése,

Szőnyi 1996 54-55. és ill

- Péter 313
Kecskés (*Kechkekeu*), Craiva; Fehé
- vár 29, 314
Kegyei János 350
- Márton 350
Keisd > Szászkézd
Kékes, Chiochiş; Doboka vm
- plébániatemplom 141, 214
Kelecel; Kolozs vm 394
Kelemen kovács 208, 472
Kelemen pap 369
Kelemen plb (Bogártelke) 246
Kelemen plb (Kárásztelek) 476
Kelemen plb (Segesvár) 436
Kelemen plb (Kémer) 141, 315, 476
Kelemen Lajos 8, 21, 35, 41, 94,
195, 196
Kelling > Kelnek
Kelnek, Cîlnic, Kelling; Fehér vm
- plébániatemplom 315
- udvarház 98, 315
- vár 26, 28, 314; 27. ábra
Kelneki család 110
- Chyl comes 26
- János, Salamon fia 522
- Mihály 445, 522
- Mihályné: Lúcia 522

Izsó Miklós

* **Az Izsó-bizottság**, melynek célja elhalt szobrászunk hátrahagyott müveinek a nemzeti muzeum és minta-rajztanoda számára megvásárlása, tegnapelőtt alakult meg. Ideiglenes elnökké Türr Istvánt, ideiglenes jegyzővé György Aladárt választották meg s ügyészszé Reményi Antalt. A bizottság 38 tagot vá-

Fővárosi Lapok 1875
I. 617-l.

met gerjeszteni az olvasók körében. Szerzőnek tehetsége van aprólékos dolgokat is elmésen, vonzólag, kellemmel beszélni el. Erre elég példa egy kis rajz, melyet egy kis madárról ir s melyet mutatványúl örömest közlünk belőle. Igy hangzik: »A diván előtt, melyen Lenke ül, egy kis asztalka áll, azon ismét egy madárkalitka: a kalitkában vergődik egy szép kenderice. Az az elszántság, melylyel a kalitka sodronyaihoz veri fejét, szárnyát, mutatja, hogy nem kalitkában született madár, hanem most foghatták be a szabadból; nagy különbség van ilyen két madár között. A kalitkában született madár nem veri össze magát, hozzá van szokva szük lakásához, épen elég neki egyik vesszőcskéről a másikra ugorni, nem is sejti tán, hogy azzal a két kis szárnynyal egyik toronyrúl a másikra,

GIDE : Pénzhamisítók
GIRAUDOUX : Harc az angyallal
GREEN : Az álmodó
MAURIAC : A tűzfolyam
Fekete angyalok
MAUROIS : A gondolatolvasó gép
MONTHERLANT : Agglegények
MORAND : Világbajnokok
SCHLUMBERGER : A családfő

Jean Giraudoux

Szerda

24

Bertalan ap.

Csütörtök

25

Lajos kir.

Péntek

26

Zefirin p.

Szombat

27

Kal. sz. József

Izsó Miklós

fel. — **Izsó** tetemeit a vigasztalhatatlan özvegy a temető diszesebb helyére tétette át s most Réthy sirja mellett vannak porai elhelyezve.

* **Budai szinkör.** Ma szombaton junius 19 én

Főnárosi Lapok
1875. I. 628 l

GIDE: Pénzhamisítók
GIRAUDOUX: Harc az angyallal
GREEN: Az álmodó
MAURIAC: A tűzfolyam
Fekete angyalok
MAUROIS: A gondolatolvasó gép
MONTHERLANT: Agglegények
MORAND: Világbajnokok
SCHLUMBERGER: A családfő

Jean Giraudoux

Szerda
17
Jácint hv.

Csütörtök
18
Ilona cs.

Péntek
19
Lajos pk.

Szombat
20
Szt. István

Izsó Miklós

* **Izsó** hátrahagyott szobormüveit összeirta és megbecsülte az e célra alakúlt bizottság. Negyvenhét nagyobb darabot találtak, többnyire befejezve. Arany János bevégzett márvány mellszobrát ezerhatszáz forintra becsülték. Ez eredeti minták közt vannak Egressy Gábor, Tóth József, Zrinyi Miklós és Ilona, Verbőczy, Rákóczi Ferenc, Petőfi, Eötvös, Széchenyi s Bernáth Gazsi szobrai, »A búsúló juhász« és »Fonó leány« első mintái. A terv az, hogy a hátrahagyott müveket őszszel kiállitják, s azokat, melyek a muzeumban vagy mintarajztanodában fölöslegesek volnának, kisorsolják.

Fővárosi Lapok

1875. I. felév. 581 l

ORSZÁGOS MAGYAR
RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
TÁRSULAT
BUDAPEST, 80.

Budapest, postabélyeg kelte.

Igen tisztelt Tagtársunk!

Van szerencsénk tisztelettel felkérni, hogy a lent kimutatott tagdíjhátralékot, valamint a folyó évre esedékes tagilletményt a mellékelt befizetési lapon mielőbb beküldeni kegyeskedjék.

Legyen szabad szíves figyelmét ez alkalommal felhívnunk választmányunk határozatára, mely szerint Társulatunk rendes évi tagilletményét, az Archaeologiai Értesítőt, csakis azok

Izsó Miklós

l.

Keleti. Művészeti dolg.

185, 220, 238,

636 f.

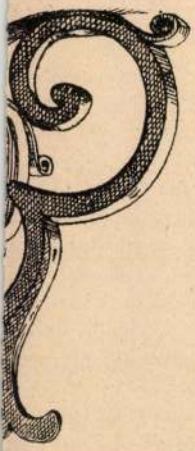

Gyertyatartó a XVII

k kötetből két füzet jelent meg. Az első kö-
feldolgozott anyag a következő: a zománcz-
gfestés, a mozaik, a miniatur története Bu-
llából, a véső művészet Rollett-től, a metsző
et Lippmann- és Bucher-tól. A második kö-
Bucher a rézmetszés történetét adja és Ilg az
gről nagyobb terjedelmű munkát kezd meg.
ló előnye a könyvnek rendszerében van.
műágat először általánosságban ismertet,
gyarázza techniká át, a műkezelés fajait, meg-
magát a művészetet a maga teljességében.
z általános részek, mindenik egy-egy külön
ny a tudomány legújabb eredményeit dol-
el, a legkiválóbb részei közé tartoznak az
önyveknek.
n következik a műág történetének tárgya-
aposság és szigorú kritika, nagy tárgyisme-
iváló érzék jellemzik e munkát.
a műág első megjelenésétől, végig megy
gész történetén. Kezdi onnét, a hol a legelső
rlattal találkozunk, addig, míg a művészet
a tetőpontjára ér, vagy lehanyatlik és par-
ever, mai állásáig, vázolja az egész törté-
agmatikusan, valódi történeti szellemmel.
séghez képest tárgyalja a rokonművésze-
énetét és fejlődését, a közöttük található

Emlékköve ügyében újból megindult a mozgalom. Az emlékkő feláll itásához szükséges 2500 frtot gyűjtés utján Tocmtik elő. Az emlékkő tervezetét Huszár Adolf és Pártos Gyula épitész készitik. Az emlékkő közepébe Irsónak Huszár által mintázandó arcképe jön, bronz medaillon alakjában.

Képzőművészeti szemle, 1881. 95.
(junius)

7280 Miklós

LOTZ KÁROLY
ÖNARCKÉP

IZSÓ Miklós

GODA Gertrud: Izsó Miklós dombormüve Váradi Fe
kete Dezsőről. = HOMÉ XXVII. Miskolc, 1989
61 - 68. p. ill. G.

é.n. /1901/
14. Czillich Anna /Bál
15. Czimmermann Ákos: A
16. Oberschall Magda: H
17. Teplánszky Sándor:
1938.
18. Haulovics István: H
gyarországon. Bp. 1
19. A magyar biedermeie
20. Kelet-ázsiai Művész
Kéziratos jegyzetek
21. Vadas Ernő: Fotókiá
22. Katalógus a volt ma
1918-1938. Kassa, /
23. A bécsi gyüjtemények
kiállitása a Magyar
24. A Szellem. Bp., 191
dolf feljegyzéseive

IZSÓ Miklós

Goda Gertrud: Izsó.Miskolc, Herman O.,1993

rec. HORÁCSI Sándor = Könyvvilág, 37,1993,10. 34.

[illegible]
[illegible] egy köfaragó műhelyben dol-
gozott. Később Bécsbe ment Gasser
szobrászhoz, itt negyedfél évig
működött s a többi közt Szécheny-
két márvány szobrát készité.
Majd münchenbe sikerült men-
nie s ott alkotta meg Busuló
juhász-át, melynek eredetije a
neuz. muzeumban van. E szob-
rában még tulsulyban van az
idealismus, de Fonóházi jele-
neté-ben s a Részeg pór-ban
tiszta realizmus nyilatkozik.
A Haldokló honvéd sintén jobb
alkotásai közé tartozik.
Az arcképezésben is kiváló
tehetség volt. A jellemzés ereje
minden szobrán nyilatkozik.
Fáy András, Pákh Albert, Zsunyi
a költő, Arany János, Eötvös
József br. a neuz. muzeumban.
Monumentális tér azonban nem
boldogult. Szécheny és Petőfi
szobrának mitái kevésbé sikerül-
tek.
Berényi László: A „Busuló ju-
hász" külföldön. Képzőmüv. szem-
le. 1879. 146-147 l.

Izsó Miklós

Izsó Miklós

szobrász

Néhány magyar alakot ábrázoló terra kotta szobra a Kassai muzeumban.

A művész összegye a Busuló juhász gipszöntvényeiből évenként a nagymenyiségű példányt szállítat külföldre.

A kik vele együtt a monumentális szobrászat terén sokat vártak tőle: előbb utóbb nagyon csalódtak volna. Sem a debreceni Csokonay emlék, sem a szegedi Dugonics szobor (az utóbbit már Huszár Adolf fejezte be), nem felelnek meg a magasabb stylnek s a művész inkább csak genreszerűen jellemzé e kit irót.

1840. D. Horvatiban (Borsod m) születt. Művészi ösztöne már a sárospataki iskolában jelentkezett. A forradalom után Rima szombatba ment Ferenczy Istvánhoz, ki ott megharonolva töltötte napjait. Mestere kalála [illegible] ha. Pestre jött s

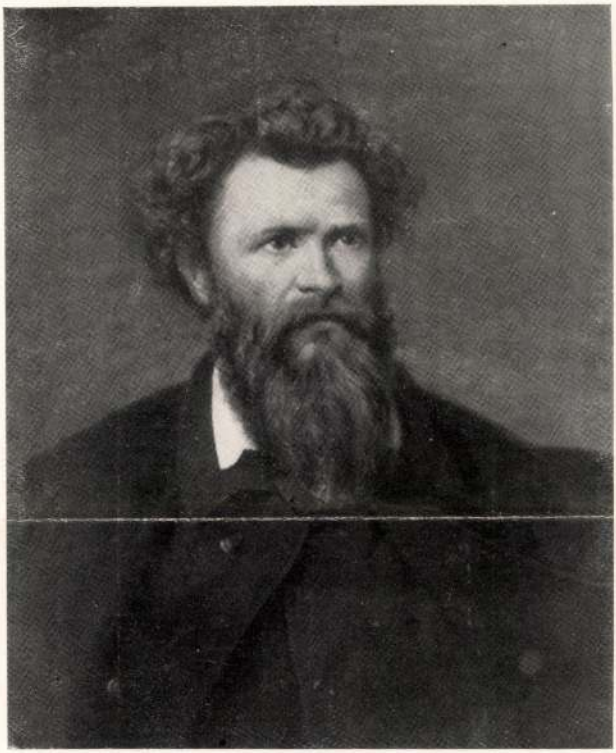

MADARÁSZ VIKTOR
IZSÓ MIKLÓS KÉPMÁSA

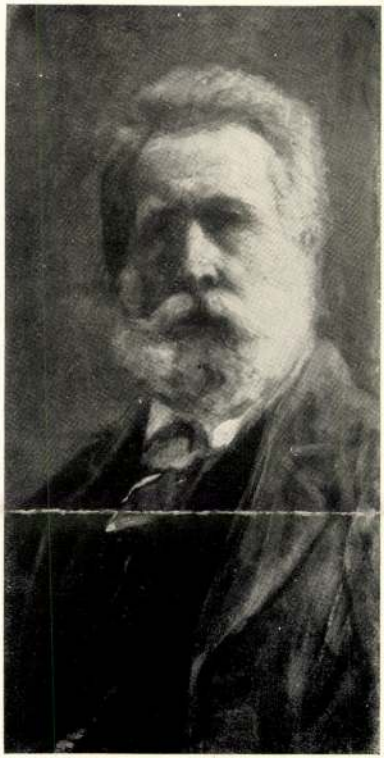

LOTZ KÁROLY
ÖNARCKÉP

Megmenthető és bontásra ítélt bérházak

Az önkormányzatoknak a gazdasági szempont sokszor fontosabb, mint a múlt tisztelete

Az önkormányzatok ma kőkemény gazdasági szempontok alapján döntenek arról, megéri-e egy lakóházat felújítani, vagy ésszerűbb lebontani. A döntésüket viszont befolyásolhatják az értékes belvárosi telekre pályázó befektetők is.

Köztudomású, hogy a bérlakás-privatizáció után a legrosszabb állapotú ingatlanok maradtak az önkormányzatok nyakán. A KSH felmérése szerint 1998-ban a mintegy 17 ezer fővárosi lakóépületnek, amelyben önkormányzati tulajdon is volt, majd' negyede olyannyira lepusztult, hogy csak teljes felújítással lehetne megfelelővé tenni. Míg a gazdaságosan fel nem újítható házak száma meghaladta az 1150-et. Ez utóbbiak sorsa előbb-utóbb a bontás, mert olyan rossz a műszaki állapotuk, hogy többet kellene rájuk fordítani, mint amennyiből új ház építhető. A belső kerületekben viszont az sem ritka, hogy egy leendő befektető sugallatára, aki az értékes telekre pályázik, pecsételődik meg egy épület sorsa. A helyén aztán esetleg több esztendeig parkolót üzemeltet az új tulajdonos. A bontások ütemezésénél mindazonáltal elsődleges kérdés a bérlők elhelyezése, ami megfelelő cserealap híján akár évekig is eltarthat egy-egy kerületben.

ÖNKORMÁNYZATI LAKÓÉPÜLETEK MŰSZAKI ÁLLAPOTA, 1998

Kerület	Teljes felújítással megfelelővé tehetők	Gazdaságosan nem felújíthatók
I.	187	1
II.	473	4
III.	108	0
IV.	35	34
V.	33	3
VI.	165	24
VII.	101	4
VIII.	713	261
IX.	183	188
X.	294	73
XI.	88	6
XII.	90	3
XIII.	12	101
XIV.	45	128
XV.	0	180
XVI.	28	11
XVII.	3	5
XVIII.	51	13
XIX.	115	29
XX.	219	47
XXI.	51	15
XXII.	128	16
XXIII.	21	5
Fővárosi Önkormányzat	10	8
Összesen	3153	1159

Forrás: KSH

Józsefvárosban a szanálás fő akadálya a cserelakások hiánya, nem ritka az olyan ház, ahol már több éve elrendelték a bontást, ám a mai napig nem sikerült kiüríteni. Tavaly kevesebb mint tíz lakóépületet számoltak fel ebben városrészben. Hűen árulkodik ugyanakkor az épületállomány valódi állapotáról, hogy a KSH-nak küldött jelentésben a gazdaságosan fel nem újítható és öt éven belül lebontandó lakások számát több mint kilencszázra tette a VIII. kerületi önkormányzat. Az építés-igazgatási osztály vezetője, *Wolford Ágnes* szerint nagyban elősegítené a vagyongazdálkodást, ha az önkormányzat tulajdonában lévő összes ingatlan sorsáról – felújítás vagy bontás – öt-tíz évre előre és véglegesen határozna a képviselő-testület. A döntéshozatalhoz az egyes épületek műszaki állapota mellett gazdaságossági, lakásgazdálkodási és településrendezési szempontokat is figyelembe kell venni – mondta.

A XIII. kerületben évente 100-150 lakást szanálnak. A vagyonkezelő a gazdaságosan fel nem újítható épületekről minden esztendőben úgynevezett bontási címjegyzéket terjeszt a képviselő-testület elé. Ebbe alapvetően rossz műszaki állapotú, komfort nélküli, zömmel szoba-konyhás lakások kerülnek be, amelyeket nem éri meg felújítani, vagy éppen a rendezési terv jelölt ki bontásra. Mivel Angyalföldön szinte sorban állnak a befektetők az üres telkekért, az erősen lepusztult házak listára kerülését gyakorta elősegíti, hogy a terület majdani hasznosítására már van jelentkező – ismerte el *Király András,* az Angyalföldi Vagyonkezelő Rt. igazgatója. Természetesen ez a kerület sem dúskál cserelakásokban, amit azzal hidalnak át, hogy a piacon vesznek lakásokat. A bérlők a bérleti jog pénzbeli megváltását is választhatják, ami a tulajdoni jog értékének legfeljebb ötven százaléka lehet, vagyis például egy kétmilliósra becsült lakásnál maximum egymillió forint. Ez a megoldás azonban az esetek kevesebb, mint egytizedében fordul elő – tudtuk meg.

Az angyalföldi Véső utca 8–10.

FOTÓ: SZABÓ BARNABÁS

A XI. kerületben az öt éven belül bontásra szánt mintegy hetven lakás nagy része a Budafoki és a Hengermalom út sarkán álló, a húszas években épült munkástelepen található, amit a kerület szégyenfoltjaként emlegetnek. Az itteni szoba-konyhás földszintes lakásokból mára kevesebb, mint húsz maradt – tudatta *Szőke László* alpolgármester. Elkerülendő az önkényes foglalásokat, az önkormányzat sajátos taktikát alkalmaz: még a kiürítés napján igyekszik a föld színével egyenlővé tenni az épületeket. A tervek szerint nyárra az egész telepet felszámolják, utána a mintegy egyhektáros telket meghirdetik hasznosításra. A területet egyébként legkevésbé lakófunkcióra alkalmas, mivel pont a hőerőmű mellett fekszik – közölte az alpolgármester.

– Azért nem hibáztathatók az önkormányzatok, mert végre gazdaságossági szempontok alapján döntenek egy-egy ház sorsáról – véli *Patonai Dénes,* a Magyar Építész Szövetség elnöke –, de a túlzott racionalitás sem mindig szerencsés. Áldozatul eshetnek ugyanis olyan építészeti értékek, amelyek műemléki védettséget nem élveznek, viszont helyi szinten becsesek, hozzátartoznak az ott élők kultúrájához, múltjához. Ez sokszor a részletekben rejlik, mint egy míves ablak, kapubejáró, lépcsőkorlát stb. Ám ahhoz, hogy (ismét) esztétikai élményt jelentsenek, az eredeti állapotukban kellene felújítani őket. Ez – ismerte el a szakember – gyakorta többe kerül, mint az új építés. Megoldásként ajánlható a vegyes hasznosítás, ami Nyugat-Európában bevett gyakorlat, nálunk viszont általában ódzkodnak tőle. Holott a bontás helyett funkcióváltással sokszor megmenthető lenne egy-egy régi ház. Például az alsóbb szintek üzleti célokra szolgálhatnak, míg a felsőbb emeleteken lévő egykor leválasztott lakásokat eredeti állapotukban, ám a mai igényekhez igazodóan kívánatos visszaállítani. Ez természetesen csak az önkormányzatok és a magántőke együttműködésével képzelhető el – mondta az elnök.

F. H.

Mikor és kié lesz az ingatlanadó?

Valószínűleg a parlament törli el a fővárosi ingatlanadót – írta lapunkhoz intézett levelében a józsefvárosi önkormányzat sajtóirodája. Parlamenti képviselőjük erre vonatkozó tör-

től az ingatlanadót. Az eddigi 10,5 milliárd forint helyett a Városházán legalább 5 milliárdos bevételnövekedéssel számolnak. A kerületek azt az ígéretet kapták, hogy a jövő évi budapesti ön-

egyik állomásaként is értékelhető. Mivel nem kétharmados, hanem egyszerű, feles törvényről van szó, a fideszes honatya könnyen keresztülviheti az Országgyűlésben. Bár a közleménnyel el-

Budapesten elfeledve

A Világjáró művészeink című hangversenysorozat keretében hétfő este hat órától a Magyar Rádió Pollack Mihály téri márványtermében Stuller Gyula hegedűművész és Rohmann Imre zongoraművész lép fel. A műsoron Mozart

csellóművész vagy *Schiff András* zongoraművész. Fellépései mellett tanított a budapesti és a berlini zeneakadémián, jelenleg a salzburgi Mozarteum zongoraprofesszora.

Stuller Gyula hegedűművészt – mi-

Kárpáti kardja az iskolában

MUNKATÁRSUNKTÓL

Emlékfalat avattak pénteken Kárpáti Rudolf tiszteletére a zuglói Csanádi Árpád központi sportiskolában. A sportolók nevelésével foglalkozó intézményben ápolják a magyar sportmozgalom legszebb hagyományait, a termek is híres magyar olimpikonok, világbajnokok nevét viselik, például Berczeli Tiborét,

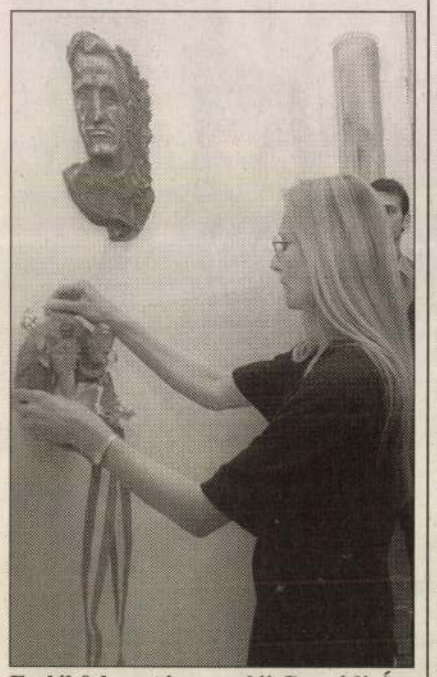

Emlékfal avatás a zuglói Csanádi Árpád központi sportiskolában

Elek Ilonáét, Csík Ferencét, Takács Károlyét. Az iskola névadójának pedig külön emlékhallja van.

A tavaly elhunyt Kárpáti Rudolf emlékfalán tegnap elhelyezték a sportolóról készült domborművet, *Fekete Géza* sportrajongó szobrász alkotását – melyet ingyen készített az iskola számára –, s öt tablót Rudi bácsi ereklyéivel: fényképekkel, érmekkel, kitüntetésekkel. Helyet kapott a tárgyak között az egyik kard is azok közül, melyekkel sikereit „kivívta". Az anyagot özvegye bocsátotta rendelkezésre.

Kárpáti Rudolf 1948-tól hatszor volt olimpiai bajnok, ebből kétszer egyéni aranyat szerzett, négyszer a csapattal lépett a dobogó tetejére. Felnőtt világbajnoki címet hétszer szerzett, kétszer egyéniben, ötször csapatban, de 1949-ben a főiskolai világbajnokságon is diadalmaskodott. Többször nyert ezüst- és bronzérmet is világversenyeken. Tagja és elnöke volt a Halhatatlanok Klubjának. Példaképül szolgálhat a sportolóutánpótlással foglalkozó iskola diákjainak, akik egyszer talán majd maguk is fölállhatnak a dobogóra, s végighallgathatják a Himnuszt – mint az ötvenes években Kárpáti Rudolf.

Izsó Miklós és Pest-Buda

Százhuszonöt éve halt meg a XIX. század legnagyobb magyar szobrásza

Egyszerre sajnálatos és jellemző tény, hogy Izsó Miklós, a magyar romantikus szobrászat legzseniálisabb képviselője, bár élete legtermékenyebb éveit Pest-Budán élte meg, a fővárosban alig jutott méltó megbízásokhoz. Ennek oka, korai halála mellett, az 1875 előtti tíz év – a hazai szobrászatra nézve – kedvezőtlen közege. Valószínű, hogy ha néhány évvel több adatik is meg Izsónak, Budapest közterei ma több általa készített remekművel is gazdagabbak lehetnének. Munkássága a magyar nemzeti szobrászat megteremtésének és európai rangra emelésének lehetőségét csillantotta fel, és Izsó, csonka életműve ellenére is, képzőművészetünk egyik magányos óriásává vált.

1831. szeptember 9-én született Disznóshorváton (a település 1950 óta az Izsófalva nevet viseli). 1847-ig a sárospataki kollégium növendéke volt, 1848–49-ben pedig közhonvédként, majd hadnagyként küzdötte végig a szabadságharcot, s a győri csatában meg is sebesült. A csaknem húsz ütközet, amelyben harcolt, majd a bujdosás életútjának kiemelkedően fontos állomása volt, amely meghatározta későbbi gondolkodását, egyéniségét.

1851-től Rimaszombaton dolgozott kőfaragósegédként, 1853-tól a nagy Ferenczy István mellett, akitől a szakmai ismeretek mellett a küldetéstudatot – a magyar szobrászat megteremtésének feladatát – is átvehette. 1856-ban került Pestre, az ez évben elhunyt Ferenczy ajánlásával, majd egy év múlva Bécsbe. Itteni tanulmányait – Johann Meixner, majd Hans Gasser műtermében – fiatal pesti értelmiségiek támogatták. 1859-től a müncheni Akadémián, a naturalista zsáner műfajának Mekkájában képezte tovább magát. Itt készítette el 1862-ben nevezetes művét, a Búsuló juhászt (melynek első vázlatát öccséről mintázta). A szobor nagy feltűnést keltett a pesti Műegylet kiállításán, egyfelől minőségével, másfelől egyértelmű politikai üzenetével. Izsót egy csapásra a nemzet új szobrászaként, a szuverén magyar művészet megteremtésének egyik letéteményeseként kezdték emlegetni.

A siker nyomán Izsó Münchenből Pestre költözött, ahol ekkor már ismét pezsgő szellemi életet talált. Ez nagyban inspirálta színvonalas portrésorozatának, a Nemzeti Múzeumba tervezett pantheon darabjainak létrejöttét. Kortársai, illetve a közelmúlt nagyjai közül elkészítette számos költő és író (például Arany János, Petőfi Sándor, Fáy András, Pákh Albert), színész (Egressy Gábor, Tőth József, Megyeri Károly), politikus (Trefort Ágoston, báró Eötvös József) és tudós (Almási Balogh Pál, Szalay László) mellszobrát.

Az 1860-as évek elejétől foglalkoztatta, a magyar szobrászatban először, a népies zsánerek műfaja. Pásztor-, parasztv-, honvéd- vagy cigányfiguráival, népies jeleneteivel a hazai zsánerszobrászat megteremtőjévé vált. Ezek sorában készültek el híres művei: kis terrakotta vázlatai, amelyek táncoló hajdú- és parasztfigurákat ábrázolnak. Elsősorban a ma tizenöt darabos sorozat miatt tartják Izsót a magyar plasztika egyik legnagyobb és legegyénibb stílusú képviselőjének. Soós Gyula kutatásai nyomán derült ki, hogy az egyes figurákat a mozdulatok logikája szerint kell sorba rendezni, és így a verbunkos lépéseit adják ki. Ezt a vélekedést erősíti, hogy az egykorú visszaemlékezések szerint Izsó maga is tehetséges és szenvedélyes táncos volt.

1863-tól készített terveket a Magyar Tudományos Akadémia épülő palotájának díszítőszobraihoz. Az előzetes ígéret ellenére a megbízást nem ő kapta (ez volt az építkezést kísérő nagy botrányok egyike). Végül csupán Révai Miklós egész alakos homlokzati szobrát valósíthatta meg, illetve néhány további, kevésbé jelentős dekoratív szobrot és címert. Az épületet díszítő szobrok között Révaié az egyetlen, amely magyar tudóst ábrázol. Kiválasztásához, illetve Izsó személyéhez báró Eötvös József ragaszkodott. Az Akadémia heti üléstermében kapott helyet gróf Széchenyi István híres, Gasser által mintázott mellszobra, melyet 1859-ben, még Bécsben, Izsó faragott kőbe, és amelyről a gróf halála után ezt a másodpéldányt készítette.

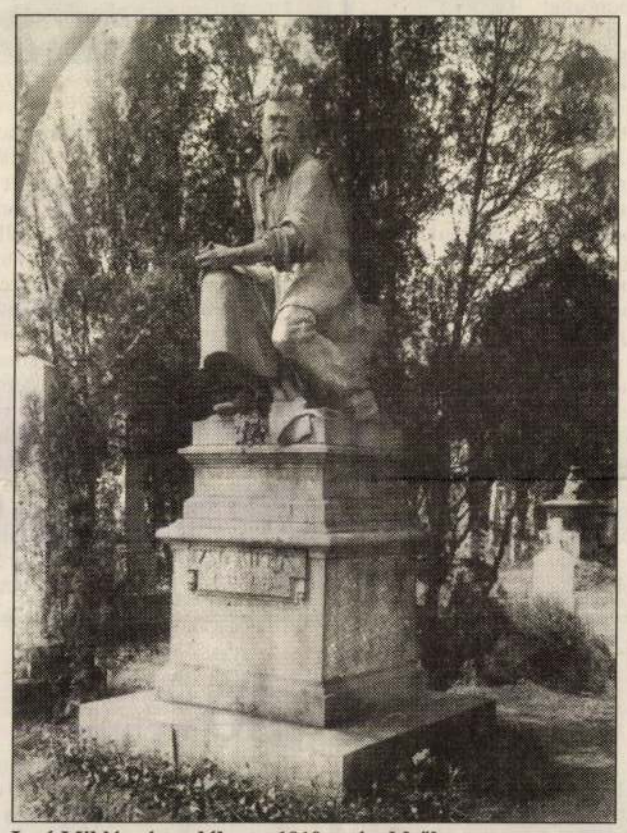

Izsó Miklós síremléke az 1910-es évekből FOTÓ: PETRIK ALBERT

1866-ban, a pesti Széchenyi-emlékmű pályázatán Izsó csak a második lett Engel József mögött, bár a közvélemény szerint egyértelműen ő készítette a színvonalasabb tervet. Harminc évvel később Izsó tanítványa, Mátrai Lajos György e pesti tervek alapján készítette el a soproni Széchenyi-emlékművet. Hasonló volt a szegedi Dugonics-emlékmű sorsa is: munkálatai közben Izsó meghalt, és a művet Huszár Adolf fejezte be. A kész alkotás színvonala egyik esetben sem éri el a tervekét. Első és egyetlen köztéri emlékműve, melyet ő fejezett be, a debreceni Csokonai-szobor (1866–71). Ez utóbbival Izsó olyan fényesen bizonyította monumentális megbízásokra való felkészültségét, hogy 1871-ben, a pályáztatást mellőzve, őt kérték fel a pesti Petőfi-szobor megalkotására.

Petőfi Sándor emlékművének felállítását még 1860-ban kezdeményezte a világhírű hegedűművész, Reményi Ede, aki ötéves hangversenykörútja jövedelmét ajánlotta fel erre a célra (ezt közadakozás egészítette ki). Izsót élete utolsó éveiben elsősorban ez a megbízás foglalkoztatta: még egy újabb európai tanulmányutat is vállalt miatta. Számos arcképtanulmány – egykor Sárospatakon személyesen is találkozott Petőfivel – és kompozíciós vázlat mellett megmintázta még a nemrég elhunyt Petőfi Zoltán mellszobrát is. Fennmaradt vázlatai születendő remekművet mutatnak, amely páratlanul friss és lendületes, de amely, Izsó halála miatt, sajnos nem valósulhatott meg.

A végül csak 1882-ben felavatott emlékmű kivitelezésére Huszár Adolfot kérték fel, akinek műterméből, bár tiszteletben tartotta Izsó terveit, egy hűvösen akadémikus, merev, patetikus mű került ki. A fő különbség nem a két szobrász tehetségében rejlett, hanem a hetvenes évek kezdetének és végének közgondolkodásában, a korszellemben. Mégis, a Petőfi-szobrot már a kortárs kritika is sikerületlennek, üresnek és „közönségesnek" tartotta. Ezért azonban nem

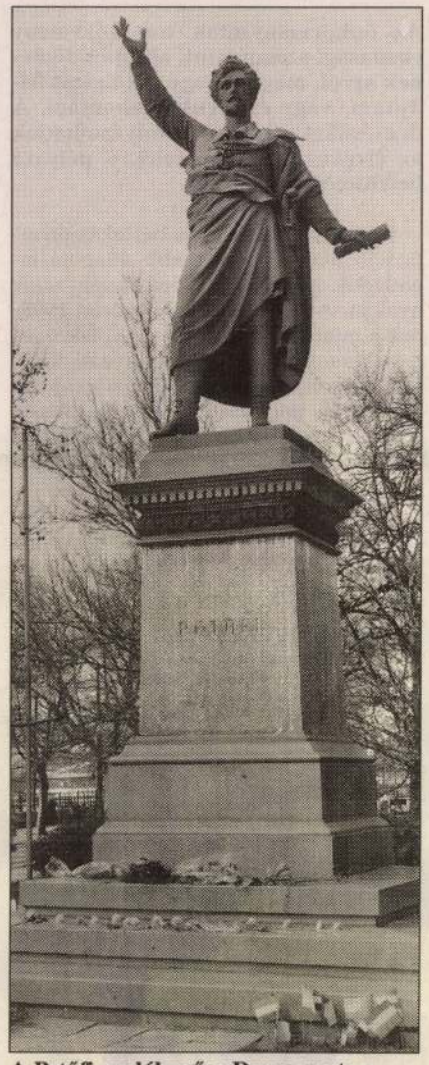

A Petőfi-emlékmű a Duna-parton

Huszárt, hanem a szoborbizottságot okolták, amely, ahogy 1895-ben Szana Tamás írta, „megkötötte a művész kezét, s diktandó akarta létrehozni a legnagyobb magyar lírikus emlékét".

A Révai- és a Petőfi-szobor mellett még egy köztéri művét láthatta a főváros közönsége: egy lovakat fékező csikóst ábrázoló domborművet a Koháry úti – a mai Nagy Ignác utcai – malomépület kapuja felett. Az 1930-as években, az épület bontásakor ez a mű eltűnt, de egy másolata ma a Városháza udvarán látható.

Izsó Miklós 1875. május 29-én halt meg tüdőbajban. A Kerepesi úti temető 5. parcellájában temették el, majd hamvait 1928-ban áthelyezték a művészparcellába. Síremlékét, Mátrai Lajos György – Izsó emlékéhez méltó – alkotását 1890 októberében avatták fel. A Városliget közelében egy kis utca viseli a nevét, szerencsés módon megmenekült hagyatéka pedig a Magyar Nemzeti Galériában látható.

Tóth Vilmos

IZSÓ MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI

Izsó Miklósnak, a felében kettétört magyar tehetségek egyik legnagyobbjának müncheni tanuló-korszakát világosítják meg az alábbi levelek, melyeket Gergely Jenő dr. főorvos úr szivességéből közöl a Nyugat. Megértésük végett tudni szükséges, hogy Izsó hogyan került Münchenbe. Iskolái végeztével kőfaragó inasnak állott be egy rimaszombati mesterhez s miután felszabadult, mint segéd csaknem nyolc esztendőt töltött ott művészietlen durva munkával. De közben nagyon megtanult bánni a kővel. Rimaszombatból Pestre ment azzal az elhatározással, hogy művész lesz belőle. Tanulásra azonban ott sem került módja, mert megint csak kőfaragónak kellett elszegődnie, hogy — apátlan-anyátlan szegény fiú volt — megéljen valahogy. Pestről Bécsbe hajtja a tanulás vágya. Ott is nehéz a sorsa, ott is napszámosmunkát kénytelen végezni. A bécsi műegyetemen akkoriban sok magyar ifjú tanult, kik maguk között jótékony egyesületet alakítottak, az úgynevezett Krajcáros Egyesületet, amelynek az volt a célja, hogy szegénysorsú tehetséges honfitársakat támogasson. A Krajcáros Egyesületnek akkoriban Szily Kálmán volt az elnöke. Izsó megismerkedett, összebarátkozott vele, s Szily mindent elkövetett, hogy barátja számára a Münchenben való tanulást lehetővé tegye. Rávette bajtársait, hogy Izsónak két esztendőre évi 400—400 forintnyi ösztöndíjat biztosítsanak. Ennek a megigért állandó támogatásnak reményében indult el Izsó 1859-ben Münchenbe és iratkozott be ott az Akadémián Widtmann professzor plasztikai osztályára.

A csalódásokról, melyek a Krajcáros Egyesület részéről érték, híven beszámol alábbi leveleiben. A bécsi magyar ifjak buzgósága hamar alábbhagyott, a havi szubvenció egyre bajosabban és egyre nagyobb késéssel gyült egybe. Míg az erélyes és nagyszerű szervezőtehetségű Szily Kálmán Bécsben élt, addig csak csurrant-cseppent Izsónak. Igaz, hogy a Bécsből kapott pénzből már akkor sem tudott megélni és ezért ajánlkozott arra, hogy a bécsi technikusok számára elkészíti Széchenyi István mellszobrát, melyet az ifjak azután majd az akkoriban megépült M. Tudományos Akadémiának ajánlhatnak föl. Munkájáért semmit sem kért, csupán az anyag árának megtérítését. Szily Kálmán, miután barátaival megtanácskozta a dolgot, elfogadta a fiatal művész ajánlatát, de nem ingyért, hanem 200 forintot kinált neki költségeire és tiszteletdíjul. Szilyt azonban nemsokára tanárnak nevezték ki Budára, és utóda a Krajcáros Egyesületben sem erélyesség, se lelkesség tekintetében nem tudta pótolni. Ettől fogva azután Izsó anyagi helyzete még rosszabb lett.

Alábbi leveleit Izsó unokabátyjának, almási Balogh Béla, akkor harmaczi, utóbb haláláig ⟨1892⟩ putnoki református lelkésznek írta. Balogh Béla mindössze két évvel volt idősebb Miklósnál. A sárospataki kollégiumba együtt jártak és nagyon szerették egymást, ami Izsó leveleiből is kitűnik. Balogh Bélának Izsóhoz írt levelei is megmaradtak, belőlük Szana Tamás is ⟨Izsó Miklós élete és munkái. Budapest, 1897.⟩, Szmrecsányi Miklós is ⟨Művészet. X. évf. 10. l.⟩ idéz. Még 1857-ben, tehát Münchenbe utazása előtt írja Izsónak egy pénzkérő levelére Balogh Béla, hogy nagy sajnálatára pénzt nem küldhet. «Mert mi engem illet, én most

Nyugat 1924. 3-szám

a legszegényebb vagyok, egész életemben több az adósságom, mint jövő évi összes jövedelmem lesz... Küzdj te is és tűrj megadólag, nagylelkűleg, ha egykor Isten célhoz segitend, annál édesebb leend szived öröme...»

Többször megemlékezik leveleiben Izsó József nevű öccséről. Izsó József színész volt. Az Ernst-muzeum két terjedelmes kéziratát őrzi, melyekben emlékezése és jórészt képzelete segítségével is, szobrászbátyjára vonatkozó emlékeit jegyezte föl. Az egyik kéziratnak «Epizódok. 1878.» a címe, a másiknak nincsen címe. Belőlük merítette Szana Tamás könyvének legtöbb adatát, melyeket azután Szmrecsányi Miklós alapos kutatás árán végzett tanulmányában (a «Művészet» IX. és X. évfolyamában) rendre megcáfolt, vagy helyreigazított.

1860. március 6-án kelt levelében Izsó Miklós egyebek közt magyar inget és rojtos magyar gatyát kér Balogh Bélától. Magyaros genre-figurák megmintázásához kellettek neki ezek a rekvizitumok. Szmrecsányi közli Izsónak egy Szilyhez intézett levelét, amelyben Izsó jelenti, hogy elkészült a «Puszták furulyása» című szobrocskájával. El is küldi Szilynek Pestre, hogy állítsa ki a műtárlaton, hátha megveszi valaki. «...ez kezdete lesz — írja — a magyar népéletből vett szobrászatnak... Az egész nem nagy, ülve tizenegy hüvelyk magas... A Juhász Marienglasból van, stearinnal beeresztve...» Ennek a kis szobornak két példánya ismeretes: az egyiket Szily Kálmán őrzi, a másikat Szmrecsányi János.

Izsó Miklós alábbi leveleit betű szerinti pontossággal, minden helyesírási furcsaságukkal és pongyolaságukkal közöljük. A helyesírás gyöngéje volt Izsónak, noha Sárospatakon 1840-től 47-ig járt iskolába és mint a hetedik gimnáziumnak megfelelő oratori osztály végzett növendéke került ki belőle. De a sors könyvtől, tudománytól messze vetette, tizenhat éves korától huszonnyolcig durva kézmíves munkára kényszerítette és önmaga művelésében mindenképpen akadályozta.

Végül hadd álljon itt Izsó müncheni címe úgy, ahogyan egyik Balogh Bélának címzett levele boritékának hátára jegyezte: «Nikolaus Izsó academicer. Ferkenstrasse No 3».

ELEK ARTÚR

—

Édes Bélám! Münkhen, mart. 6. 860.

Levelemre nem felelsz mit hozzád a múlt év november 20-an irtam, vagy talán meg sem kaptad?, vagy neheztelsz reám minden nyomorral küzdő s előrre törekvő — öcsédre, nem tudom, de leveled nagyon várom. —

Novembri levelem utóljan, e szó állott. — még kihagytam va amit, ez még azon időbe bizonytalan vólt, most telyjesült, örömmel irom neked hogy te is annyira örűly mint én, azt már tudod hogy academicus vagyok hanem azt nem hogy miből elek, haljad hát — a derék Bécsi magyar technicusok 400 pengőt gyülytottek öszve számomra hogy tovább képezhessem magamat az academiaba, havonként kapok en ezen öszvegből 40 fort de itt tiszta ezüst pénz lévén forgalomba az osztrak pénznek semmi, becse az agio borzasztó nagy így az én havi gazsimból kevés marad, szükséget szenyvedek pedig e 400 forintnak egy évig kell tartani,. —

Nagyon el vagyok foglalva, igyekezetem határtalan, de szemlatomást haladok is, minek te tudom felette örűlsz, kiváltkepen hogy a régóta óhaj-

tott művészek mekkájába egyszer eljuthattam, rám nézve ez hatartalan jó tétemény mert bár reményltem de szegény sorsomhoz mérve reményemet ezt soha sem hittemvólna, egy év ugyan itt tanúlmányra felette kevés mert az academiai cursus 6. év de én már eddig is anyira haladtam hogy ha a jövö évet itt tőlthetném, már akkor az eszmék fényes országaba modellirozgatnek az az a conponir oskolaba léphetnék, ó ha meg ezt nekem az Isten meg hagyná érni, Az itteni újságokból sok kazinczi ünnepejekrol, s alapitványról, academia házáról olvasok úgy látom hogy ez az egész országot át villanyozta, számára tudom emlék szobrot fognakállitani, — hogyha concurralni lehet reá nekem is van eszmém hozzá hogy ha a kivitellel párosúl mindenütt megálhat, reménylek mindég reménylek.

Itt léttem ólta modellíroztam cicero, egy romai szenator, adonis, melképét, egy ifjutestet a küzdő lábszárát, a medieci vénust, és jelenleg pshihet. tanáromtól már több izbe meg dicsértettem

Jelenlegi állapotomat látod, reményem egyrésze tellyesülőfélben de szegénységgel küzdök, ne haggy el ez epocháját számláló életemperceibe most kel előrre törnöm hogy ki léphessek a világ elébe, ha könyen teheted segics néhány forintal havonként, vagy idő szakonként hogy pótolhassam szüksegeimet, ha napszámoskodhatnék nem vólna szükségem segitségre de az academiat nem lehet felnapra sem elhagyni és ez által czélomat sem érnem.

Jósi öcsémről keveset tudok — Salvi olasz társaságába van Húsvétkor Bécsbe valamelyik szinpadon fölfognak lépni —

még egy dologra kérlek, küldjél nekem egy magyar patyolat inget és gatyát mit Gömörbe a magyar legények s kocsisok viselnek, az ing bő hosszú újjú legyen a gatya szinte bő es rolytos, nekem erre itt nagy szükségem van, modellirozni akarok valamit a Magyar nép eletből ez hozzá elkerülhetetlen szükséges mivel a redőzetet különösen, a természetről kell késziteni ekkor erdemli az eredeti nevet. remenylem nem veted meg kerelmemet

most pedig az ég áldása legyen rajtad szerető szüleidnek melytiszteletemét küldöm, Mali hugom s férjét csókolom, ezen kivűl minden jó baratot. — Gyoni — Flaskó urakat üdvözlöm.

Legy bóldog kiványa szerető öcséd Izsó Miklós

Levelem czime academi in bildenden Künste. Münkhen.

Münkhen, május 6. 860.

Kedves Bélám!

Válaszommal kissé tovább maradtam el mint kívántam vólna, minek oka a Bécsből várt levél vólt. tegnap el is érkezett a derék technicusoktól és Jósi öcsémtől, s igy most irhatok sorsomról mi nem a leg kedvezőbb. Az academiai tanár augustus utóljáig tart itt, de nem tudom hogy bevégezhetem-e bizonyosan mivel Becsi pártfogóim által gyüjtött penz öszveg nem gyültbe egésszen. de különösen oka ennek a felette nagy agio mi itt lettem ólta mindég fokozodik, hólnaponként kapván a pénzt a szerént valtyák Bécsbe fél minden száztól egész hólnapi élelmemet veszitem el, a pedig hogy még szükebbre szoritkozzam jelenlegi állásomnál lehetetlen, határozottan ugyan a Bécsilevelbe nincs ki téve de értenem kel belőle, szándékom vólt a két hólnapi szünidőt is itt tölteni t i septem-

bert es octobert, a tanáromnál tanúlva fojtonosan de ezen kérdés van a levelbe hogy hol szándékom a szün időt tölteni mondja tovább hogy jó lenne pestre le mennem talán valaki párt fogolna, de ollyan nagyszerű Hazai érdekek mellet mikkel most a nemzet minden egyes tagja foglalkozik egyéniségem háttérbe szorúl, később reméllem hogy lenne belöle valami de már akkor nekem is későn lenne, de más részről mit csinalnék pesten úgy mint végzett tanúlmányú még nem szerepelhétnek menyi kőlcség azúton és honnan. Szándékom innen Berlinbe menni, munkát keresni hol szinte hires academia van, hogy itt maradhatnék mint munkás arra nézve itt semmi remény nagyon kevés a munka s roszszúl fizetnek ki nem tarthatnam magam, Berlinbe pedig most a leg hiresebb mesterek vannak, kiképeztetési reményemet ezekhez kötöm.

Emlited édes Bélám hogy egy segély gyűjtést kíserlendesz meg számomra, adná Isten de mint feljebb emlitém a nagyobb Hazai dolgok erre nézve most nagy akadajok, hát még a penzetlenség de mind ezek mellett nem csüggedek = most már biztosabban nézek a jövő elé mint a múlt évbe is, reméllek reméllek.

Jósi öcsém a Bécsi opera színház deszkain dúdolja szenyvedésit, Salvi ének tanár szervezett egy társasagot három honapra hova ötis szerződtették 22 forint havi fizetéssél ez oszveg nagyon kevés az igaz mert e mellett nem dolgozhatik mint asztalos, levelébe épen pénzt kért tőlem de én egy krajczárral sem segithettem irja tovább hogy a három hó le telte útan vissza tér előbbi pájájára mivel felette sokat éhezik. — nem is csoda 22 forintból hónapon át Bécsbe elni, ruházkodni, szallást fizetni az elő adások nagyon szepen sikerülnek, első fölléptével mint törökbasa szerepelt, különös hogy kis korunkba őt odahaza mindég törökbasanak csúfoltuk.

Iród hogy házasulandó vagy sok szerencsét áldást kívánok hozzá. Jövö leveledbe hogyha még nem késő emlícsd meg esküvödet mikor fog tartatni, had legyen azon nap öröme az enyém is, kiürítvén egésségtek boldogságtokért egy pohár bort, bár távol vagyunk is mind a mellet veletek leszek gondolatba.

Nehezen várom a kért inget és gatyát bár küldhetnéd minelelőbb erre nézve Máli húgom tehetne lépeseket vagy ha ezt nem is súgd meg neki hogy ha vászna van készitne számomra égypár lábra valót mert mit Bécsbe szerzettem öszve mahólnap elkel válnom tőle és min venni nem tudok

Az előbbi levelembe kért ingnek és gatyának valódi magyar jellegünek kellenni széles lobogos ing rojtos bő gatya.

Szerető szüleidnek forró tiszteletemet küldöm, Máli húgom, s férjet minden rokonokat, s szerető barátokat együttveve tisztelem csókolom, az eg áldása legyen rajtad kivanja szerető öcséd

Izsó Miklós

Leveledet mielőbb várom

Levelemet igy —
academi der bildenden künste
Münkhen

Kedves Bélám! Münkhen Jun. 12. 860.

Felette ellehetsz foglalva hogy mind ez ideig válaszodat a várván vártat nem vettem, vagy talán levelemet megsem kaptad még mit én 8-ik majusba irtam hozzád? mit különben nem reméllek, — igazán meg valva szeretnék már tudni rólad s a rokonokról kik olly távol vagytok tőlem, meg házasodtál e már?

Irok neked most egy kevés öröm hirt mit te már úgy hiszem tudsz is, Széchényi melképét fogom faragni az academia számára, mit a Bécsi Ifjok pártfogóim faragtatnak velem inditványozásom utján, megírtam a múlt hónapba nekik hogy a leg rövidebb idő alatt készleszek márványból elöallitani, nem kivánván több dijt érte, mint a menyyiért a márványt veszem, tőlök a választ meg kaptam már e hónapba talán a pénzt is, hogy márványt vehessek igy a jövő hónapba hozzá is fogok a nagy Férfiu melképfaragásához mivel october utóljáig már pesten kellennie, készen. rám nézve e mü — nagy befojással lehet, akaratom minden áron ez áldozatot meg tenni mi nekem pénztelen szegénynek felette nehéz fel adat, augustusig biztositva vagyok a Nemes Ifjaktól, de azontúl nem, igy nehéz lesz élnem october végiig mire a képet élkészitem, e lesz az első mü mivel föl akarok lépni, de hogy ki vihessem segitségedért fojamodok most csak most segits, az aláirási ivet nem tudom meg nyitottad e már részemre mit igértél, fog e ez sikerülni nem tudom, de most nekem csak 2. hólnapi élelmi pénzre vólna szükségem hogy szándékom kivihessem, ne hagyj el ha teheted károdnékül, segíts rajtam, most fogadnom kell egyy ahoz alkalmatos szállást hol dolgozhatok ez is sokba fog kerülni; — Elöttem reményem szerint fő dolog az hogy a jövő évre is reménylhetek segitséget ha e művet bevégzem, vagy más több meg rendeléseket a Honból mi jövedelmezni fog annyit miből fön tarthatom magamat s egyszersmind tanulhatok is. Leveledet várom tellyesitheted é kérelmemet, különben kölcsön fogok pénzt fölvenni halehet.

Kérelmeim nagyon sokak, az emlitett magyar inghez és gatyához, szeretném, ha azon agteleki barlangból hozott csepegő kö darabot is bepakolnád, mit te Szombatboli távozásom kor Serkébe vittél, nevezetes dolgot szeretnek belőle faragni, Harmatz és Münkhen között az igaz hogy nagy a tavolság, de vasútakon jön mindenütt igy meg rövidül emellett nem is ollyan nagy, sokba nem kerülhet 25—30 fort. ha teheted kérlek. —

Szeretett Szüleidet szivemből üdvözlöm ezen kivül — minden rokonokat, esmerős — Baratokat, — — — Málit s Férjét. az ég áldjon meg ölel csókol szerető öcséd

Izsó Miklós

Münkhen, Jul. 22. 860

Kedves Bélám!

Régen nem tudok rólad semmit hogy és mint vagy gondolom nagyon el vagy foglalva, a már ket izbe küldött levelemre nem is válaszoltál mit én hozzá majus 8-an és junius 12-en küldöttem. remellem hogy mind kettő kezedhez jutott, felette várom a kért inget és gatyát és az általad igért segélyt, nagy szükséget látok, egy hét ólta már Széchenyi melképén dolgozok, és septemberbe be akarom végezni, ha Isten segit, aztan pestre leküldeni, márványra, dolgozó eszkozökre számitásomon kivül kellett pénzt

kiadnom, most egy pénzem sincsen, Légy olly jó ezen soraimra rõktõn vállaszolni mibe van az általad inditott segély, halgasd meg kérésem mit közelebbi levelembe irtam, segits anyival menyivel lehet,

Szeretõ szüleidet tisztelem. Malit férjét csókolom — valamint minden rokonokat, s baratokat szinte — Isten veled ölel szeretõ öcséd

Izsó Miklós

München, october 20. 860.

Szeretett Bélám!

Valahára időt vettem magamnak hogy számodra sorsomról valamit írjak, mi valóba egy darab idõ ólta nagyon meg nehezült, pénzem nem lévén kéntelenittem a Széchényi mellképpel fölhagyni és másutt munkát keresnem hogy élhessek remélvén hogy egy pár forintra teszek szert igy később bevégezhetem, kaptam ugyan munkát mit már jelenleg be is végeztem, de pénzre nem tettem szert — — azomba nehány nappal ez előtt segitséget kaptam egy Barátomtól most már bizton bevégezhetem, ezenkivül még reményem is van jövõre nézve hogy itt maradhatok ha sikerül örömmel foglak tudósitni.

Nem is képzelhed azt az örömet mit a küldött magyar ingek s gatyával nekem szereztél örömem hasonlított valamit a gyermek öröméhez kit apja a leg kedvesebb vásárfiaval lep meg, midõn föl bontottam azonnal levetettem németes öltönyömet s hejette a magyaros inget s gatyát öltöttem fel s aludni csak nem egész ellyel nem tudtam örömemtõl melly valóba határtalan vólt ó köszönöm nagyon köszönöm e nagyra becsüllendõ figyelmedet szeretett Nõdnek úgy mint neked.

Irod hogy Máli húgom férje fojtonos betegséggel küzdik valóba szomoru hejzete lehet, szeretnék tudni sorsáról körülménjesen, de én nem tudom hogy miólta elváltunk irányomba nagyon meg hidegedett, vagy épen levél irásási ‹így !› hanyagságba sinlik ö is háromszor irtam neki miólta nem láttam soha egy levelemre sem felelt, én mondhatom hogy nem irok ha õ nem ir, fájdalom hogy igy van, én több esmerõssel baratokkal vagyok igy, ki levelemre nem felel nem irok neki többe, ki igy tesz az nem esmeri a mivelt világ szokásait, külonosen pedig Magyarorszag nagyon meg van róva ezen dologba kérlek ha módodba lesz figyelmeztesd húgomat erre.

Köszönöm szeretett Édes Anyád figyelmét ugy mint a tiédet is, kik részemre mindent tennétek ha az Isten módot adott vólna benne, meg elégszem én azon öntudattal hogy van egy szeretõ rokonom ki irányomba igy érez. vólnék én iparos lehet hogy már jollétnek örvendhetnék de az én pájám borzasztó röges, különösen Honunkba föllépni a mostani legnehezebb dolgok közé tartozik, mind e mellett törekvésem reményem még kifogyhatatlanok, bár szenvedésem két eletre is sok de még eddig meg nem tántorodtam — remény, — remény!

Samu öcsédről soha sem irsz hol és hogy van jövõ leveledbe irj róla valamit ne maradj leveleddel sokáig én is tudósitni foglag sorsomról, most pedig az ég áldjon meg szeretett Nõdet tisztelem valamint szeretett szüleided is. — ölel szeretõ öcséd Izsó Miklós

Málit Férjével együtt csókolom. —

majd el is feledem a Széchenyi mellkép November közepén lesz pesten

München. Dec. 10. 860.

Kedves Bélám!

Ismét küzdelmes életemről irok, biztositva vagyok ez évre is a Bécsi Ifjuság pártfogásából, a pénz öszveg kevesebb mint a mult évbe vólt, de még ezt felényire kevesbiti meg az átkozott agio, mi még naponként följebb följebb hág, itt maradásom tökélletes lehetlenség, pénzemet havonkint kapnám de még eddig multhónapi levelemre feleletet sem kaptam nem hogy pénzt, borongós idöket élünk nem tudom mitörtént az Ifjuság között, most irok épen Bécsbe hogy úti kölcségem fedezésére küldjönek nehány forintokat hogy a telet leg alább Honunk valamelyik zugába tölthetném tavasszal aztán változván hitem szerint az osztrák pénz érteke, igénybe veendem ismet az Ifjusag partfogását vagy itt vagy más academiaba töltve meg el fél vagy egy évet addig pedig oda haza studiomokat csinalnék magamnak a magyar nép életből hogy azt föl használva tervezhetnék valamit s haszonnal eladhadnam, tervem ez be fog e tellyesedni felette a kérlelhetlen sors fog határozni,—

Bevégezve egésszen a Szechényi szobrot, a múlt hó 14-en küldöttem pestre még eddig azt sem tudom hogy és miképen érkezet meg mivel levelemre semmi valaszt nem kaptam. Felette nyuktalan vagyok, a munkához s mmi kedvem el kezdtem tervezni egy magyar Juhászt de mit egy nap csinálok másnap elrontom, órám is a zalogházba, nehány forint adósságom is e mellett itt még nem is napszámoskodhatom mivel munka — nincs — igy eggyik rosz gondolat a másikat üzi borúra sötétség jön mond csak mittevő legyek hol van egy biztos paizs mely a még jobban közeledő inség ellen meg óvna, — meg várom az Ifjuság segéllyét és itt hagyom münchent — —

Szeretett Nődet, ugy mint Szüleidet tisztelem — Irj egy pár sort, újévig ugy hiszem itt maradandok a netaláni esetben tudósitni foglak. Istenveled ölel szerető öcséd.

Izsó Miklós

Bécs 6-ik Május 861.

Szeretett Bélám!

Tegnap érkeztem meg hátra hagyva adósságom egyrészét. — hejzetem most még egésszen bizonytalan, szeretnék több Juhászokat önteni, hogy igy pénzhez jutva, ismét beléphetnék valamelyik academiaba bevégzendő a még hátralévő természeti tanulmányimat.

Vetted e mult hólnapba irt levelemet, tarthatok e igényt abbeli kérelmemre. kérlek felelj a leg rövidebb idő alatt.

Szeretett Nődet tisztelem a szeretett rokonokkal együtt. Isten veled..

Szerető öcséd

Izsó Miklós

Levelemet küld post restant

MAUPASSANT*

(1850–1893)

I.

Valaha mindenki őt olvasta. Még emlékszünk arra az időre, — a mult század végén s e század elején — mikor az uccán, a fiatalembereknél, vagy a vasuti fülkében az utasoknál, vagy a hintaágyon cigarettázó asszonyoknál csak az ő könyveit láttuk. Olvasóközönsége az irodalmároktól és hercegnőktől kezdve a hordárokig és boltilányokig terjedt.

Rövid történetei, ezek a dévaj és kegyetlen, édes és borsos historiák, egyszerre jelentek meg a szerelem és halál vörös-fekete pompájában. Akkoriban a szókimondás bátorsága meglepte az embereket. Aztán hatott az író egyénisége is, kivel távolból, ismeretlenül is, mintegy személyes kapcsolatban éltek. Harmincegy éves korában jelent meg az első könyve s negyvenhárom éves korában meghalt. Achilleszi fiatalsága volt. E tizenhárom év alatt egy könyvtárra valót alkotott, hat kötet regényt, tizenhat kötet elbeszélést, három kötet útirajzot. Akadt olyan esztendő, melyben öt könyve röppent ki a könyvpiacra. Hallottak királyi tiszteletdíjáról, villájáról és jachtjáról, a «Bel-Ami»-ról, melyen a tengert, szokta járni. Beszéltek arról, hogy munka közben, fáradtságának leküzdésére éterrel élt, később morfiumot, kokaint is használt. Ismerték rettenetes végét, mely fiatalon ragadta el íróasztala mellől, öngyilkossági kisérletét és utolsó hónapjait a passy-i elmegyógyintézetben. Ezek a hírek regényes kerettel vették körül alakját. Amint olvasták könyveit, érezték mögöttük a századvégi, tragikus kortársat is.

Ennek a varázsnak ma már vége. Úgy látszik, minden írói halhatatlanságnak van egy lázas, izgatott karszaka. Ez az a divat, mely elmúlik. Utána következik az a folytonosság, mely nem múlik el. Ma távolabb vagyunk műveitől időben és lélekben, de értéküket inkább meg tudjuk ítélni. Guy de Maupassant a világ legelső elbeszélői közé tartozik.

II.

Aki kiváncsi életére, az vajmi kevés adathoz juthat. Életrajzírói mind zavarban vannak. Ő maga ezt állította: «Az én életemnek nincs története». Beszéljünk tehát a normandiai kastélyról, melyben született, iskolaéveiről, gyermekcsínyjeiről? Elmondjuk, hogy 1870–71. évi francia-porosz háborúban mint önkéntes vett részt? Közöljük, hogy a párizsi tengerészeti minisztérium, majd a közoktatási minisztérium hivatalnoka volt és szeretett a Szajnán evezni, vidám pajtásaival, tornaingben, napbarnított arccal? Vagy idézzük ezt és azt a szerelmét, Lecomte du Nouyt és az uccailányokat? Hiábavaló lenne. Mindez nem jellemző rá.

Élete akkor kezdődik, mikor édesanyja ajánlólevelével bekopogtat Flauberthez, 1873-ban, s atyai barátja az irodalomra fogja. Ezek az inasévek az írás ciklopszánál jobban érdekelhetnek bennünket. Huszonhárom éves korától harmincegyig, indulásáig, mesterénél marad, ki a maga módján neveli a kezdő, párizsi írót. Vasárnaponként javítgatja kéziratait. Gyomlálja a fölösleges jelzőket, mondatait fölforgatja. «A tehet-

* Bevezető tanulmány Maupassant 30 kötetes teljes magyar fordításához, mely az Athenaeum kiadásában jelenik meg.

lehetőséget, amelynek kiaknázására nem egy művész, hanem a művésznemzedékek hosszú sora kell. Ennek az erőteljes, ösztönös tehetségnek köszönhető, hogy nem sikkadt és nem parlagiasodott el. De ösztönös tehetsége mellett Hódmezővásárhelynek is jelentős szerepe van abban, hogy Párizsban sem tévedt rá a különböző művészeti irányok és törekvések útvesztőire. Hódmezővásárhelyre való visszakerülése a soha el nem tévedt ifjú számára nem megtérést, hanem megérést jelentett. Egyénisége itt bontakozott ki, stílusa itt öltött testet. Később, amikor belekerült a magyar művészeti élet központjába, amikor gyorsan mutatkozó sikerei Budapestre hívták, formanyelve, stílusa, s eszmei világa csak gazdagodott, férfiasodott, kiteljesedett, de lényegében meg nem változott.

Pásztor János művészetének lényegében olyan alapmotívumok lelhetők fel, amelyek Izsó Miklós egyéniségét és művészetét is meghatározzák: erőteljes magyar, mondhatni paraszti módra magyar ösztön és az egyetemes szobrászat örökállandó problémáinak megértésére, saját munkáikban való megvalósítására, s az egyetemes művészet klasszikus fokának elérésére irányuló vágy. Ez a klasszicitás számukra, mint annyi más magyar talentum számára, magyarságuknak és az európaiságra törő vágynak a kiegyensúlyozásában keresendő, mert ők ösztönösen ebben keresik. Érdekes és mindkét művész egyéniségének és magyarságának, valamint európaiságának megértése szempontjából hasznos a két szobrász elindulásának összehasonlítása. Izsó első nagyszabású alkotása a Búsuló Juhász, Pásztoré a Búcsúzkodás. Mindkettőjük számára ezek a művek hozzák meg a döntő sikert. Ezekből a tényekből két következtetést vonhatunk le: művészi pályájuk kezdetén legizgalmasabb problémájuk, ami kétségtelenül inkább ösztönös, mint tudatos indítékú, a magyarság kifejezése. Ösztönös indítékú elsősorban azért, mert a tudatos indítékhoz mindkettőjük számára sokkal erőteljesebb hagyományra lett volna szükség, s ennek hiányában mindketten ösztönösen fordultak az etnikum felé. A második következtetés pedig az, hogy vágyuk megvalósulása időszerű volt, s mondhatjuk, Izsó óta, sőt a mult század eleje óta állandóan és sürgetően időszerű. Időszerű, mert a magyar társadalom, beleértve a művészeket, műpártolókat és a tulajdonképen hozzánemértőket is, ennek a kérdésnek a megoldását várják, ösztönösen-e, avagy tudatosan, a tény, a várás tényének szempontjából nem lényeges. Izsó Miklós a kérdés megoldását továbbfejlesztette táncoló parasztfiguráiban, de nem érlelte meg, klasszikus megoldáshoz nem jutott el. Amikor Pásztor útjára indult, Izsó művészetéről senki sem beszélt, a terrakotta-szobrocskák jelentőségét még senki sem sejtette, Pásztor számára tehát nem jelenthettek hagyományt. Pásztor éppenúgy ösztönösen, előzmények és indítékok nélkül nyúlt a kérdéshez, miként Izsó, s a Búcsúzkodás-ban ugyanazt a hangot üti meg, mint Izsó a Juhászban. Csak a hang színe más, mert más színre festette a változó kor megváltozott felfogása egyrészt a népről, másrészt a szobrászatról, végül pedig mások azok a körülmények, amelyek között a két művész útjára indult. Izsó korának parasztszemlélete, s általában emberi magatartása és művészi felfogása romantikus, Pásztoré higgadtabb, mondhatni verista. Pásztor művészi verizmusa azonban nem megy túlzásokba, ami nagy érdem, hiszen ebben az időben, a megújulást kereső szobrászi törekvésekkel, s az egy-két év mulva kipattant formaforradalmakkal egyidőben az akadémikus naturalizmus egész Európa művészeti életének nagy hányada felett uralkodott. Pásztor ösztönös, s magyarságára jellemző jó tájékozódóképességének egyik tanúbizonysága éppen az, hogy a művészettörténet legnagyobb szoboralkotásaiban felismerte az egyszerűségre, a lényegre való törekvést, mint az európai szobrászatnak egyik legfontosabb alapelvét.

A pár évvel később (1913) már Budapesten készült pompás női aktja, az Elűzött még inkább magán hordja a leegyszerűsített, a csak csupán a lényegeset visszaadó valóságábrázolás bélyegét. Ez a szobor még a Búcsúzkodás sikerét is felülmúlta. A Műcsarnok 1913. évi kiállításán a művészek körében is oly nagy elismerést aratott, hogy a Képzőművészeti Társulat művészi bizottsága külön beadványban kérte a kultuszminisztert, hogy vásárolja meg az Állam részére. A művészek maguk is felismerték, hogy a szobornak éppen abban a korban, a szélsőséges naturalizmus és szélsőséges izmusok korában milyen nagy jelentősége van, mert stíluskeresgélés, vagy aprólékos naturalizmus nélkül is újat tudott mondani. De csak ebben a korban volt újszerű ez a szobor, hiszen a szobrászat örök nyelvén beszélt. Azon a nyelven, amelyet nagyon kevesen, csak az igazi tehetségek tudnak megtanulni, amelynek magas szintjére csak a kiválasztottak juthatnak fel. Súlyos egyszerűségében, zárt kompozíciójában is könnyedség van és belülről kifelé sugárzó érzelemvilág érvényesül. A formai egyszerűség, világos, könnyen érthető, de nehezen elérhető tisztaság és mindenkor mély emberi érzelemvilág jellemzi Pásztor első két művét, a Búcsúzkodást és Az Elűzöttet egyformán. Első két jelentős művének ez az alapjellemvonása későbbi fejlődésén is végigkíséri.

A Búcsúzkodáson kívül még több hasonló, a paraszti életből és életformából merített tárgyú szobra van Pásztornak, melyek közül kiemelkedik az Öreg szántogató, a János bácsi, a Varrogató öreg asszony, a Kubikos, s a már a huszas évek derekán készült Iluska. Ezeken kívül még nagyon sok tanulmányt készített Hódmezővásárhelyen, amelyek azonban nem

egyszerű szobrász-studiumok, hanem elmélyülő néplélektani tanulmányok. Az itt elért formai, eszmei és lélektani eredményeket későbbi alkotásaiban, mint a Toldi Miklósban, Kinizsi Pálban, hősi emlékműveinek hosszú sorában, a Dél irredenta-szobrában, nem egy síremlékében, a Balatonfüreden nemrég felállított Révész- és Halász-szobrában, végül pedig II. Rákóczi Ferenc monumentális lovasszobrában is érvényesíti. A vásárhelyi paraszttípusok, átalakítva, átszellemítve visszatérnek egyéb alkotásain is, de alig van a magyarság életéhez, multjához vagy jelenéhez kapcsolódó alkotása, amelyen meg ne jelennének — ha olykor pedig már el-elmosódnak a típusok, a nép- és nemzetlélektani megfigyelések még mindig érvényesülnek.

Művészetének tárgyi világa sokrétű. A fiatalkori paraszttárgyú szobrok mellett nagyszámú történelmi és nemzeti vonatkozású szobrot készített. Művészete összeségének legnagyobb részét azonban női aktok foglalják le. Ezen a három nagy csoporton belül gazdag változatosság uralkodik. Valamennyit összeköti azonban a józan, letisztult és leegyszerűsített valóságábrázoló stílusa, másrészt pedig az, hogy jóformán minden alkotásában valamilyen eszmény, mégpedig gondolati, vagy érzelmi, népi, társadalmi, vagy nemzeti, s nem egyszer általánosan emberi életeszmény fejeződik ki. Miként szobrainak külső megjelenésében sem engedi érvényesülni a véletlenszerűséget, hanem igyekszik általánossá, modelljein kívül másokra is érvényessé nemesíteni a való formákat, akként belső érzelemvilágában sem egyszeri, vagy csak egy-egy emberre vonatkoztatható, hanem közösségeket kifejező érzések élnek. Toldija vagy Kinizsi Pálja például a magyar nemzet egésze számára nemzeti eszménykép, éppen úgy, miként Rákóczija is a magyar történelem e hatalmas eszményképének összesűrített megjelenítése. Hősi emlékműveiben még tisztábban érvényesül ez az eszményítő törekvés, s ugyanezt látjuk a Délszobrában is. A magyar anya egyik legszebb, egyik legáltalánosabb érvényű eszményképét mintázta meg makói hősi emlékművének az Anyaságot ábrázoló mellékcsoportjában. Ugyanennek a szobornak másik mellékalakja, az ülő parasztlegény fajtánk egészének büszke kifejezője, s jóllehet külső megjelenésében paraszti formát ölt, bátran tekinthetnénk a magyarság ereje jelképes megtestesítőjének is. Pásztor eszményítő, s mély érzésvilágú törekvése azonban sohasem válik a szó igazi értelmében vett szimbolikává. Pásztor jelképes ábrázolása inkább csak általánosító eszményvilág, de nem alig érthető szimbolumokra való elvonatkoztatás. Idáig még akkor sem jut el, ha egészen elvonatkoztatott feladatot kell megoldania. A végső abstrahálásra bőséges alkalom kínálkozott volna azon a területen, amelyen Pásztor nem egy nagyszerű, kimagasló alkotást hozott létre, a síremlékszobrászatban. A Bartha Károly-féle síremlék tömeges, erőteljesen zárt csoportját „Megtérés"-nek nevezte maga a művész is. A síremlék ki is fejezi az elhúnytnak atyáihoz való megtérését, de itt sem jut el a „megtérés" szimbolikus ábrázolásához. Kompozíciójában, alakjainak összeölelkezésében, zártan plasztikus összefogásában e világi életszerűség van. Nem merül el a túlvilág misztériumába.

Az eszményítés mellett másik szellemi sajátja művészetének az életszerűség. Ez alatt azonban sohasem szabad a mindennap közönséges és véletlen életszerűségét érteni. Éppen eszményítéséből következik, hogy életábrázolása mindig ünnepélyes, méltóságteljes. A Búcsúzkodás, a Kubikos, az Iluska, s megannyi más műve, szinte az életből kiragadott jelenet, s mégsem életkép, mégsem genre-szobor egyik sem. Azért nem, mert bár a megfigyelés, a megrögzítés, s az ábrázolásba belesűrített érzésekkel felemeli alakjait, kiragadja őket a mindennapiságból, anélkül, hogy életüktől megfosztaná őket. Alkotásában nemcsak a forma, nemcsak az eszmények, hanem maga az élet is általánosan emberivé nemesedik. Talán egyetlen művén sem láthatjuk ezt annyira, mint a Rákóczi-szobron, a Nagyságos Fejedelem alakján éppen úgy, mint ágaskodó lován. Nem nehéz megfigyelni a Fejedelem arcán, testtartásán, tekintetén, mozdulatain, lovának ágaskodásán az életszerűséget. Szinte érezzük a szoborban a lüktető életet, benne van az egyén dinamizmusa, benne van a ló horkanó élete, érezzük a testet, az izmokat. De csak érezzük, a művész nem engedi, hogy lássuk, hogy leolvassuk apró részleteiben. Az életszerű megjelenítés, a helyesen, művészi alkotásszerűen értelmezett naturalizmusa, a benne összesűrített életvalóság csak a kezdet, az eszköz, hogy eljusson végcéljához, hogy megmintázza a maga történelmi valóságában, ahogy a nemzet köztudatában, mint eszménykép él, a Nagyságos Fejedelmet. Attól sem riad vissza, hogy a korszerűség kedvéért a barokk formavilágot súrolja kompozíciójában. Ez is csak eszköz. A fontos az eredmény: egyéni élettel telített műve hiánytalanul fejezi ki az eszményt, Rákóczi Ferencet magát.

Elindulásának egyik talpköve az Elűzött. Ezzel a szobrával nyílik meg női akt-szobrainak hosszú sora, melynek további fontos állomása, egyben művészetének is egyik legszebb eredménye a Primavera, melyben még fokozottabban valósulnak meg azok a plasztikai törekvések, amelyek már az Elűzöttben jelentkeztek. Mennyire valószerű, mennyire igaz, milyen élettől duzzadó ez a tavaszra, nőiségének tudatára ébredő leánytest. Mégis egyszerű, lekerekített. Ha van téma a szobrászatban, amely naturalista bőbeszédűségre kecsegtet, úgy a női akt az. Pásztor azonban szűkszavú, mégis mindent elmond. Mindent, — ami lényeges.

Izsó Miklós

HUSZÁR ADOLF (1845—1885): „HÚZD RÁ CIGÁNY!" Márvány

eredeti tehetség fényében. Büszkesége a múzeum gyüjteményének, hogy Izsó művészetének dicsőségét méltóan hirdetheti. Övé a Búsuló juhász, amelynek már az is történeti érdekességet ad, hogy az első igazán magyar szellemű szobor, amelyet azonban a jellemzés mélysége és komolysága művészi tekintetben is magasan felülemel az etnografiai érdekesség színvonalán. S a múzeumé a terrakotta-figurák ragyogó sorozata is, a magyar nép legszebb apotheozisa a képzőművészetben, egyaránt elragadó a forma- és mozdulatproblémák megoldásában és a faji érzés erejének és hevének kiáradásában.

Izsó, mint tudvalevő, három évig Ferenczy Istvánnál dolgozott, aki halála előtt alig két hónappal bocsátotta őt útjára s egy bizonyítványban „mint ügyes és szorgalmas embert a Művészet pártfogóinak kegyeibe" ajánlotta. Ha nem is akarjuk túlbecsülni a rokkant, öreg mesternek a fiatal művésszel való véletlen kapcsolatát, mégis azt hisszük, hogy a világlátott és közlékeny Ferenczy három év alatt többet adott Izsónak a puszta kézi ügyességnél. Érintkezésük nyomán így egy percre mintha egymásba fonódnék a mult és a jövő, s megindulna az, amit a fejlődés folytonosságának szoktak nevezni. De a lánc hamar megszakadt. Már Huszár Adolf korai munkáját, a „Húzd rá, cigány!" című csoportot is inkább csak a tárgy magyarsága fűzi Izsóhoz, — a szobrászi feladat felfogásában ellenben már olyan változást látunk itt, amely nem az újabb nemzedék természetes távolodását jelenti az előzőtől, hanem úgyszólván a szobrászat hivatásának másnemű értelmezését. Míg Izsó az életben csak anyagot keres a formai problémák szobrászi megoldásához, Huszárnál az élet naturalista

Petrovics Elek: A Szépművészeti Múzeum modern magyar szobrai. Magyar Művészet 1926.

ízű ábrázolásán van a súly, s amit ad, az sokkal inkább nyers leírás, semmint a jelenség szobrászi elemeinek művészi kivonása. De hozzá kell tennünk, hogy Huszár munkásságának ez a szobor csak kicsiny és nem is a legjellemzőbb töredéke.

A szín most kezd benépesedni. Egymásután vonulnak fel azok, akiket nagyjában a 80-as évek művészeinek lehetne nevezni, mert bár működésük részben még napjainkba is átnyúlik, egyéniségük kifejlődése a 80-as évekre esett. Szinte kivétel nélkül a bécsi és müncheni akadémiák neveltjei, s ezeknek az iskoláknak szelleme szabta meg indulásuk irányát. Azonban itt is bebizonyul, hogy csak a szerényebbek maradnak meg végig a megkezdett nyomon, az erősek ellenben abban is túltesznek rajtuk, hogy változni és fejlődni is tudnak, még pedig nemcsak azért, mert saját tehetségük forrásából gazdagabban merítenek amazoknál, hanem azért is, mert jobban megérzik az idő szellemének változását, anélkül persze, hogy minden fordulattal jobbrabalra hajladoznának. Zala György, íme, korai szép csoportjának, a Mária Magdolnának mérsékelt pátoszával, a klasszikus művészet hagyományaiban gyökerező, széles mozdulatával és ugyane művészet kipróbált szabályait tiszteletben tartó, előkelő draperia-rendezésével világosan elárulja még, hogy a müncheni akadémia Widnmann-Wagmüller-korszakába esett művészi neveltetése, de már azt a bravúros realizmust, amellyel Ligeti Antal képmását formálta meg, nyilván nem az iskolának, hanem sajátmagának köszönheti, valamint saját erejéből tette meg azt a további utat is, amely innen Női képmásának egyszerűbb és megtisztultabb stílusához vezet.

Zala szélesebb és patetikusabb modorával szemben, mely a neobarokkból indul ki és bizonyos nagyvonalúság irányában halad, kitünő kortársának, Strobl Alajosnak művészete inkább a rokokó báját idézi fel, s talán nem járunk rossz úton, ha a müncheni hagyományokkal szemben a bécsi iskola könnyedebb szellemét keressük mögötte. Azonban ez nála sem jelent többet, mint más erőseknél, s művészete nemcsak ellentáll a merev „beutalásnak", hanem inkább tanulságos példát mutat arra, hogy az iskola befolyása miképen oldódik fel személyes művészetté egy erős és gazdag temperamentum melegén.

Szoborgyüjteményünk néhány szerencsés és jellemző adatot szolgáltat erről az átalakulásról az iskolából kikerült huszonkétéves ifjúnak finoman részletező terracotta-önarcképétől egészen a Génius című márványfejig, amelyben a művész az iskola, sőt az idő korlátain is túljáró klasszicitás magaslatára tudott emelkedni. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy Strobl egyénisége tele van ötlettel és csapongással, s hogy fejlődésének útja ehhez képest szeszélyes, bővelkedik kitérésekben és nem egyszer vissza is kanyarodik. Ezért ő típusa azoknak a művészeknek, akiknek művészi kialakulását csak a példák nagyobb készletével lehet igazán bemutatni.

Ugyane kor többi szülöttének munkásságából is ad szemelvényeket gyüjteményünk. Látunk darabokat Donáth Gyulától, Kiss Györgytől, Senyei Károlytól, Bezerédi Gyulától egészen a valamivel ifjabb Róna Józsefig és Tóth Istvánig. Nem voltunk híjával a kiváló tehetségeknek ebben az időben sem és igen tanulságos így együtt látni őket. Ami elénk tárul, az kisebb méretekben hasonló ahhoz a meglepetés számba menő képhez, amely modern képtárunk legutóbbi rendezésénél alakult ki a 80-as évek festőiről. Itt is úgy érezzük, mintha egy nemzedék most először lépné át azt a mesgyét, amelyen túl már történetnek látszik az élet, s csak emberre van szükség, aki a friss történeti anyagot kialakítsa és feldolgozza, kimutatva egyfelől a müncheni és a bécsi akadémia befolyásának nyomait, másfelől pedig az itthoni környezet hatását és az egyéni tehetségnek és temperamentumnak szerepét.

Gyüjteményünk anyaga persze itt is sok hézagot mutat. Többen hiányzanak az itthon működők közül is, így pl. Holló és Szécsi, de különösen sajnosan érezzük két külföldre szakadt magyar származású művésznek, Klein Miksának és Tilgner Viktornak hiányát, akiket azért is érdekes lenne együtt látni az itthoniakkal, mert éppen azoknak a törekvéseknek voltak jelentős képviselői, amelyek ebben az időben a mi szobrászatunkon is uralkodtak s munkáik hálás alkalmat adnának tanulságos analógiákra. Másfelől éppen ez a kor volt az,

Izsó Miklós

László Emőke: Izsó, Márffy, Medgyessy
/Az Én Múzeumom/
Bp. 1969, Képzőműv. Alap Kiadóváll., 30 lap,
18 mell.

Naményi Ervíő
Az év legszebb könyvei,
Ny. XXIV – 1931. I. 211

[alkalmazott
műfajok

125. MIKLÓS

GODA GERTRUD: SZÜLŐFÖLD ÉS EMLÉKEZET. 160 ÉVE SZÜLETETT I. M. SZOBRÁSZMŰVÉSZ

SZÜLŐFÖLDÜNK 16-17. 1991,131-2

omatizálási Kutatóintézet) 30 szavazattal

avazat):

	20 szavazattal
t)	18 szavazattal
utatóintézet)	17 szavazattal

nyes szavazat):

e)	22 szavazattal
tézet)	22 szavazattal
	15 szavazattal

) érvényes szavazat).:

Kutatócsoport)	10 szavazattal
Kutatócsoport)	10 szavazattal
dalom Történetének miai Kutatóhelye)	10 szavazattal

um jelenlevő tagjai plenáris ülésen elfogadták.

ott további munkamódszerével.

n. f.

Összeállította: Redler László
Markó Béla

egy remek crémszinű valódi csipkéből készült s zöld csokrokkal diszített echarp.

A második felvonásban, a látogató ruha heliotrop szinű nehéz reczés selyemből készült, az aljat alul valódi skongs-prém szegélyzi. A derék valóságos remekmű, crém csipkéből, meg heliotrop színű nehéz selyemből készült. A derék ujjai teljesen szűkek (nem puffosak), csupán a vállon bővülnek meg kissé, ott is nem az újjak, hanem külön odaillesztett dísz képezi ezen rendkivüli ízléses kiegészítést. A derék fölé selyem abbé gallér jön, mely hátul egészen leger s elől a derékhez simuló, széles kihajtó ki van himezve s valódi skongs-prémmel szegélyezve. A képen a derékből csak az újjak láthatók, mert a gallér a többit eltakarja. A ruhához egy remek kis muff és egy pompás kalap is járul.

A harmadik felvonásbeli öltözet crépe de chine pongyola, hófehér szinű, nyak és az újjak valódi csipkével diszítve. A derekat öv gyanánt szép arany kigyó övezi körül kétszeresen. *Sz—gy.*

A 3-ik felvonásban.

A 2-ik felvonásban.

Kurzweil fényképe után.

LÁNCZY ILKA MINT SANGIORGI GRÓFNÉ A «HŰTELEN»-BEN.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Izsó Miklós élete és munkái, írta *Szana* Tamás. Díszesen kiállított és illusztrált munka, melynek szerzője nagy szeretettel kutatta és gyüjtötte össze az Izsó életére és művészetére vonatkozó adatokat, hogy teljes képét nyujthassa a szobrásznak, ki a plasztikai művészetben nálunk az első valódi sikereket érte el, ki művészetében annyi eredeti szellemet tanusított, érzületben és gondolatban oly magyar volt, és új utat törve haladt a szobrászatban, a nemzeti géniuszt követvén. A mi Izsóra vonatkozólag összegyűjthető volt, Szana szorgalmasan fölkereste, hogy kiegészítse személyes ismeretségét és benyomásait Nagy melegséggel és részletesen kiséri végig viszontagságos életén, megismerteti műtermében, egyenkint foglalkozik nemcsak nagyobb alkotásaival, a monumentális művekhez készített tervezeteivel, hanem felsorolja azokat az agyag-mintázatokat, melyeket magyar népéleti genrehez készített, várva az alkalmat, hogy ki is dolgozhassa. Ezekből nehány Szana birtokában van, ki a magyar művészektől annyi becses emlékkel rendelkezik. A könyvben a művész egyénisége is kidomborodik, szívós kitartásával, nagy önbizalmával, daczos jellemével. Megérteti jelentőségét, eredetiségének értékét, s azt a veszteséget, mely 1875-ben érte a magyar szobrászatot, mikor egy küzdelmes élet és szilaj természet már csillapult, mikor a művész oly életviszonyok közé jutott, hogy tehetségének megfelelő munkakör állt előtte, alkotásokra méltó megbizásokkal látták el, és ekkor kellett e geniális szellemnek ellobbanni. A könyv közli hét heliogravure mellékleten Izsó arczképét, szobormüveit melyek bemutatását még 22 szövegképben folytatja. A kiadó Athenaeum-társaság nagy izléssel állította ki az albumszerű könyvet, s a külsőségekben is Izsóhoz méltóvá emelte e művészeti monografiát. A finomabb izlésű közönségnek szól az artisztikus kiadás, papirjával, tiszta nyomásával, illusztrácziával, egész elegáns alakjával. A mű Wlassics közoktatásügyi miniszternek van ajánlva. Ára 6 frt.

A könyv illusztrácziói közt van *Benczúr* Gyula jeles művészünknek egy kis vázlata is, melyet 1859-ben rajzolt Münchenben. Izsó akkor a müncheni művészeti akadémiát látogatta, társaságba azonban a bajor fővárosban tartózkodott magyar ifjak közé járt. Ezek közül Benczúr Gyulával és Sáska Mihálylyal, a tekhnika növendékével volt legbensőbb barátságban. Benczúr egy bizalmas asztali jelenetet örökített meg a vázlaton, melyen Izsó képe, az elmaradhatatlán virginia szivarral szájában, a művészről fenmaradt fegkifejezőbb arczkép.

Petőfi összes művei hat kötetben. Petőfi összes műveinek végleges kiadásából a *6-ik kötet* is megjelent, s ezzel ez az eddigieknél teljesebb kiadás be van fejezve. Az uj kiadást, melyet az Athenaeum még 1892-ben indított meg, most már teljes, méltó a nagy költőhöz, kinek prózai dolgozatai s levelezése eddig különböző és nem mindig könnyen hozzáférhető gyűjteményekben voltak elszórva. A kiadást, melyhez *Jókai* irt életrajzi bevezetést, *Havas* Adolf rendezte sajtó alá. Havas már évek óta foglalkozik Petőfi műveinek búvárlatával, s az ő alapossága és szorgalma megállapította először a korrekt szöveget, mely az eredeti kéziratok és kiadások egybevetésén alapszik, továbbá a jegyzetek nagy tömegét adja. Ez maga több mint negyven sűrűen nyomott íven szövegvariánsokat, tárgyi és nyelvi magyarázatokat, irodalomtörténeti és aesthetikai fejtegetéseket, szóval egy egész kritikai apparatust tartalmaz, mint becses tájékoztatót a Petőfi-irodalom rengetegében ugy tartalom, mint módszer tekintetében. A hat kötetes kiadás ára fűzve 19 frt, szép kiállítású díszkötésben 28 frt.

Élet és művészet, tanulmányok, írta *Császár* Imre, a nemzeti szinház ifjabb gárdájának egyik legkiválóbb tagja. Külföldi utjáról ír, Londonról, Antwerpenről, Párisról, Brüsszelről, s benyomásairól ad élénk számot, fürge tollal, eleven észszel. A művészetek, a szinházi élet veszi leginkább igénybe figyelmét, s külön is megemlékezik a nagyobb szinházakról, melyekről sok figyelemreméltót mond el. Mivelt szellem, helyes megfigyelés, vonzó előadás a könyvnek megannyi jó tulajdonai. Ára 1 frt 50 kr. Szintén Császár műve: «*A szinész alkotása*». Ebben a szinészet belső tartalmával foglalkozik, a nehézségekkel, melyek az alkotást tökéletessé teszik, a művészettel, mely e nehézségeket leküzdi. Ára 1 frt. Mind a két könyv a «Könyves Kálmán» társaságnál jelent meg.

Egy elhunyt tudós műve. A magyar néprajzi társaság a korán elhunyt jeles szibériai utazónak, *Pápai* Károlynak nagybecsű irodalmi hagyatékát, «Az uralvidéki rokon népek anthropologiáját» kiadni szándékozik. A mind anthropologiai, mind ethnologiai szempontból nagy fontosságú munka, a mely a magyar faj eredetének homályára is világot vet, 12—14 ívnyi terjedelemben, táblázatokkal, mintegy 15 anthropologiai illusztráczió-lappal, s a szerző arczképével fog megjelenni. Előfizetési ára 3 frt, mely összeg a Magyar néprajzi társaságnak czímére küldendő. Megrendelőül Zolnai Gyula dr. urnál (VI. Felső erdősor 1.) jelentkezhetni.

A Sah-Name magyar fordítói. Lapunk mult számában Radó Antal Firdúzi-fordításának ismertetésénél egy sajnálatos hiba történt, a Sah-Name magyar fordítóinak sorából kimaradt épen az, ki ezen a téren a legnagyobb munkásságot fejtett ki. Dr. *Erődi* Béla, a keleti nyelvek és irodalom jeles ismerője és ismertetője már huszonöt év óta foglalkozik a Sah-Name átültetésével; eddig ötvenezer sort fordított le, közvetlenül a perzsa eredetiből. Lapokban, folyóiratokban időnkint több mutatványt közölt belőle, Szász Károly pedig egy részt a Kisfaludy-Társaságban is felolvasott.

Kutatásaim a római levéltárakban czím alatt számol be *Érdujhelyi* Menyhért arról a megbizatásról, melyet a Szent-István társulattól és Császka kalocsai érsektől nyert, hogy Rómában a magyar kath. egyházakat érdeklő okiratokat keressen ki. Mint e 44 oldalnyi füzetből látható, bő eredménynyel járt el.

A magyar gyermek játékai, munka- és társasjátékok. A kisdedóvónő, tanítónő, tanítóképző intézetek növendékei, óvónők, tanítónők és tanítók számára összegyűjtötte és feldolgozta *Molnár* Mária, az eperjesi óvónő-képző intézet mintaóvónője. A munkaszerű foglalkozások, játékok, énekek, dalok egész gyűjteménye, melynek az említett intézetekben jó hasznát vehetik. A munkára vonatkozólag egy csomó rajzot is közöl. A kisdednevelők orsz. egyesülete jutalommal tüntette ki. Megjelent Eperjesen Révai Samu kiadásában, s ára 2 frt.

Előfizetés. *Fehér* Jenő előfizetési fölhivást hirdet *Szürkület* czímű verskötetére, mely a jövő év február hónapjában jelenik meg. Ára egy forint lesz. Előfizetések a szerző czimére, Kossuth Lajos-utcza 15. szám alá küldendők.

A vigszínházban nov. 14-ikén egy kis eredeti apróságot adtak először «*Tél apó*» czímen, *Szalóky* Elek nagyváradi tanártól, kinek egy pár színművét vidéki színpadokon játszották már. Hangulatos kis apróság, folyékony versekben irva.

A függönyt kellemes zene közt vonják föl, s az erdő zaja, a madarak éneke tölti be a színpadot. Az öreg erdész, Dózsa jön ki az erdei lakból, boszúsan, mogorván és zsörtölődve unokájával, egy fürge és szeretetreméltó lánynyal. Az öreg erdész elégületlen mindennel, mert nem akarja megadni magát az öregségnek, a mely már nemcsak ősz haján és köszvényében jelentkezik, hanem abban is, hogy az uraság más erdészt szemelt ki helyébe. Dózsa azonban erősnek érzi magát és szereti az erdőt, régi tanyáját. Az öregek csökönyösségével nézi le a fiatalokat. Az öreg kor e hangulatának festésében elég melancholika és naivság nyilatkozik, s melegség is. A melodrámai megoldás az, hogy az öreg apó unokáját Bálint erdész szereti, ugyanaz, kit az uraság Dózsa helyébe szemelt ki. Az unoka boldogságában aztán megtalálja Dózsa az öreg kor megnyugvását. A rövid idyllben *Gál* Gyula ábrázolta Dózsát, sok erővel és érzéssel; a szerelmes párt *Nógrádi* Jolán, *Beregi* Oszkár, az uraságot *Balassa*, jól színezvén az apróságot.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia nov. 16-iki ülésén szaktudományi előadások kerültek napirendre, *Than* Károly elnöklete alatt.

IZSÓ MIKLÓS MÜNCHENBEN. — Benczúr Gyula rajza.

Daday Jenő «Adatok a tátrai tavak mikrofaunájának ismeretéhez» című dolgozatában 18 tátrai tónak mikroskópos állatfajait ismertette. *König* Gyula «Az algebrai alakok elméletéhez» czimen tartott szabad előadást, mely számításokból és levezetésekből állott. *Than* Károly *Herzfelder* A. Dezsőnek «Egy XVI. századbeli magyar kémikus» czimű értekezését mutatta be. Az előadó a nemzeti muzeum kéziratgyűjteményében egy XVI. századbeli kéziratot talált, mely Kolozsvári Cementes Jánosnak naplója, s benne igen érdekes adatok találhatók az arany tisztitásáról és értékének meghatározásáról. De érdekes a kézirat ama része is, mely Erdély geografiáját illetőleg is új adatokkal szolgál. *Klug* Nándor volt az utolsó előadó. Jelentést tett a vezetése alatt álló élettani intézetben végzett két dolgozatról. Az egyik *Irsai* Artur dr. egyetemi magántanártól való és a megbetegedése által folyvást más betegséget okozó pajzsmirigynek a szervezetben való működésére vonatkozik. A másik dolgozatot *Gebhardt* Ferencz dr. irta, a táplálék egy és többszöri fölvételének befolyásáról az anyagcserére.

A Petőfi-társaság nov. 15-iki felolvasó ülésén nagy számu közönség jelent meg. *Bodnár* Zsigmond «Az irodalom nagy tükre» czímen Beőthy Zsolt legujabb munkájából («Az irodalom kis tükre») kiindulva magyarázta, hogy az emberiség gondolkodása egyszer tulnyomóan összefoglaló, máskor pedig elemző, szétszedő. Ez utóbbi kor napjaiban nagy eszmei kapcsolatot nem ohajtunk olvasni a történeti művekben, megelégszünk a közvetlen közel fekvő és látszatos okokkal, azért Beöthy, mint kitünő reálista, tudós és költő nemcsak nem ad új irodalmi elméleteket, de nem is adhat. *Jakab* Ödön «Pásztortüzek» czímen legközelebb megjelenő kötetéből két költeményt olvasott föl köztetszéssel. Végül *Prém* József bemutatta «A gavallér» és «Hol a papa» című elbeszéléseit. A hallgatóságnak tetszett a két apróság.

A szépművészeti múzeum helye. Noha Budapest egészen új város, szabad terei nincsenek s mindig nagy fejtörésbe kerül, ha új intézetek számára helyről kell gondoskodni. A *földtani múzeumnak* csak a városligeten túl, a Stefánia úton találtak helyet. Most a *szépművészeti múzeum* elhelyezése ad gondot. Némelyek a városligetben szeretnék fölépíteni. A főváros képzőművészeti bizottsága azonban az új vásártért ajánlja, mely ugy is megszünik piacz lenni, mihelyt a vásárcsarnokok megnyilnak.

MI UJSÁG?

A királyné nevenapját nov. 19-ikén országszerte megülték isteni tiszteletekkel. A fővárosban a középületekre lobogót tűztek ki, az iskolákban az előadások szüneteltek. A hivatalos főistentisztelet a budavári Mátyás-templomban volt, a melynek padsorait nagy és előkelő közönség foglalta el, miniszterek, államtitkárok, a közhivatalok fejei, a főváros képviselői, a két egyetem rektora és a tábornoki kar. A szent misét Bogisich püspök tartotta. Istentisztelet volt ezenkívül a belvárosi, erzsébetvárosi és ferenczvárosi plebánia-templomokban, a Ferenczrendiek belvárosi templomában, stb.

Az orleansi herczeg és neje Kis-Jenőn. *Fülöp* orleansi herczeg és neje, *Mária Dorothea* főherczegnő nov. 14-ikén este Kis-Jenőre érkeztek. Az ünnepélyes fogadtatás és a kisjenői polgárság által tervezett fáklyásmenet elmaradt. Vasárnap reggel a herczeg is, neje is már reggel hét órakor templomba mentek, aztán pedig az egész vadásztársaság a facseti erdőbe hajtatott. A főherczegnő ugyan nem vadászott, de azért a társasággal tartott és mindvégig jelen volt a vadászaton. Az első vadat az orleansi herczeg ejtette el. Egy gyönyörű őzbak volt ez, a melyet nagy távolságból egyetlen lövéssel leterített. Délben a feketegyarmati erdőben nagy társasebédhez ültek, a melyen *Libits* jószágigazgató felköszöntőt mondott a herczegi párra. A felköszöntőre a herczeg válaszolt. Esti öt órakor ért véget a vadászat, a melyen áldozatul esett a vadászok fegyverének: 354 nyul, 60 fáczán, 3 őzbak, 1 róka, 1 vadmacska, 2 erdei szalonka és 3 nagy kánya. Másnap, hétfőn, farkasokra, vaddisznókra és rókákra vadászott a társaság a szintyei és ágyai erdőkben.

Ezredévi emlékérmek. Az ezredév emlékére Bánffy Dezső báró miniszterelnök száz darab emlékérmet veretett, melyek mindegyike száz korona értékű. Az érmek régi pénzek mintájára verettek és díszes tokokba helyezve most kerültek szétosztásra. Egy-egy példányt küldenek a királynak, a királynénak és József főherczegnek; a többit az ezredévi ünnepekben hivatalosan szerepelt vagy közreműködött személyiségek, hatóságok, testületek, miniszteriumok, muzeumok, egyetemek, intézetek között osztották szét.

Egy festőművész kitüntetése. A király a személye körüli miniszter előterjesztésére *Horovitz* Lipót festőművésznek, a művészet terén szerzett érdemei elismeréseül, a harmadik osztályu vaskoronarendet adományozta.

Főgondnoki beiktatás. A tiszántúli ev. ref egyházkerület uj főgondnokát, *Degenfeld* József grófot nov. 18-ikán iktatták be hivatalába Debreczenben. Az egyházkerületi közgyülésen az eskü letétele után *Kiss* Áron püspök lelkes szavakkal üdvözölte a főgondnokot. Gróf *Degenfeld* hosszabb beszéddel válaszolt, megköszönve a bizalmat. Ezután *Tisza* Kálmán indítványára elhatározták, hogy a beszédeket jegyzőkönyvileg megörökitik. Délután fényes banket volt. A közgyülés tagjai megemlékeztek *Vállyi* János elhunyt főgondnokról is.

Szabó István emléke. Egy régi derék professzornak és irónak, *Szabó* Istvánnak, a jeles hellenistának mellszobrát a rozsnyói róm. kath. főgymnázium és premontrei rendház kertudvarán állittatja fel a Szent István-társulat, minthogy Szabó a rozsnyói gimnázium növendéke volt. A szobor ünnepies leleplezését tavaszra határozták.

Szász Domokos ref. püspököt az erdélyrészi protestáns főrangú hölgyek szép meglepetésben részesítették, elismeréseül annak a lankadatlan hazafias munkálkodásnak, melyet a közélet terén s főkép egyháza érdekében immár majdnem másfél évtized óta kifejtett. Egy óriási, remek művű szőnyeg az ajándék, melynek gyönyörű mintázatu varrása *harminczhat* főrangu hölgy saját keze munkája. Báró *Kemény* Kálmánné, volt az eszme megpendítője, ő szerezte meg a mintát is egy sévresi gyárból. Mindenik egy-egy koczkát varrt, nevét a saját munkájának hátsó oldalára himezve. A munkában a következő főrangu hölgyek vettek részt: Br. Kemény Kálmánné, br. Bánffy Dánielné, br. Wesselényi Istvánné, gr. Eszterházy Jánosné, br. Wesselényi Béláné, Pekry Sándorné, Szilvássy Béláné, gr. Mikes Árminné, gr. Haller Györgyné, br. Bánffy Zoltánné, br. Zeyk Józsefné, Szacsvay Sándorné, br. Kemény Gyuláné, gr. Wass Béláné, gr. Bethlen Gáborné, Sándor Jánosné, gr. Bethlen Pálné, özv. Zeyk Domokosné, Szilvássy Aladárné, br. Bruckenthal Irma, gr. Teleki Lászlóné, gr. Baich Ivánné, gr. Thoroczkay Miklósné, b. Bánffy Györgyné, br. Rotenthal Henrikné, br. Bánffy Kazimirné, gr. Lázár Istvánné, br. Kemény Karolina, Nagy Pálné, Machik Béláné, br. Kemény Simonné, Petky Ferenczné, Beniczky Aladárné, Gyárfás Endréné, br. Feilitzsch Bertholdné, br. Bánffy Jánosné.

Egy főreáliskola jubileuma. A főváros kitünő iskolái közé tartozik a VIII. kerületi községi főreáliskola, mely mostani terjedelmében, 600 növendék befogadására, épen ezelőtt 25 év óta alakult. Azóta mindig *Felsmann* József, a tanügyi irodalom terén is oly kiváló igazgató vezetése alatt teljesíti nagy feladatát, s tanáraiban is az ország egyik legelső testülete. Jubileumát e hó 18-ikán ülte meg a zergeutczai iskola-palotában, a hol a régi tanítványok közül is sokan megjelentek, A tanügyi kormányt *Zsilinszky* Mihály államtitkár, *Klamarik* János és *Szathmáry* György miniszteri tanácsosok, dr. *Erődy* Béla tankerületi főigazgató képviselte. Az ünnepélyt az intézeti énekkar nyitotta meg, aztán *Felsmann* igazgató adta elő az intézet történetét. Az igazgatónak szintén jubileuma lévén ez az ünnep, az intézet sikereinek méltatásába az egybegyültek befoglalták az ő érdemeit is és zajos éljenzésben részesítették. *Schneider* János tanár üdvözlő beszéde következett, majd ünnepi hangverseny. *Elbert* Imre, a «Tamora» opera szerzője, ki Moszkovszky «Tarantelle»-jét adta elő, *Pálfi* György, a nemzeti szinház fiatal művésze, ki «Hamlet»-ből szavalt, az iskola tanulói közül valók. *Máthé* István tanár hegedűjátéka, és *Karsay* István fővárosi mérnöknek a volt tanítványok nevében mondott beszéde után *Pósa* Lajos, az intézet volt tanára szavalta el szép költeményét. Az ünnepélyt az énekkar fejezte be.

A magy. kir. államvasutak igazgatóságától vett értesülés szerint a *szeghalom-füzesgyarmati* vonalon a nyári-menetrend tartama alatt közlekedett és Szeghalomról délután 4 óra 28 perczkor indult és oda délután 5 óra 51 perczkor érkezett vegyesvonatok f. évi november hó 20-ától kezdve ismét forgalomba helyeztetnek.

Külföldi hirlapiró a beszélő ujságról. A *Revue encyclopédique* szerkesztője e napokban Budapesten volt és ez alkalommal fölkereste székesfővárosunk specialitását, a *Telefon Hirmondót*. Megnézte a műszaki berendezést és a legnagyobb elragadtatással nyilatkozott e korszakalkotó magyar találmányról. Emlitette, hogy az operai előadást a szállodában hallgatta meg a Hirmondó utján és arról győződött meg, hogy a *Telefon Hirmondó sokkal tökéletesebben közvetiti az operai előadásokat*, mint a párisi — hasonlithatatlan dragább theatrophon — Csodálkozásának adott kifejezést, hogy eddig csak hatezer előfizetője van a Hirmondónak, szerinte *minden intelligens embernek* önmaga iránti *kötelessége* lenne, hogy a *Telefon Hirmondót*, a mely ily mesésen olcsó áron, naponta öt krajczárért, olyan sokat nyujt, *lakásába bevezettesse*.

A Richter-féle Horgony-Kőépitőszekrények ez évben oly nagyszerü tökéletesitésen mentek keresztül, hogy valamennyi szülő, mindegy ha már birtokában vannak egy kőépitőszekrénynek vagy sem, hozassa meg tüstént az uj gazdagon illusztrált kőépitőszekré y-árjegyzéket, hogy ugy a felette fontos ujitást, valamint az uj «Horgony» cz. társas-játékot megismerjék. Egyszerüen egy levelező lapon keressük meg Richter F. Ad. és társát Bécsben, I. Operngasse 16, a mire a szinpompás árjegyzék azonnal ingyen és bérmentesen beküldetik. Bevásárlás alkalmaval saját érdekünkben minden egyes kőépitőszekrény «Horgony» gyárijegy nélkül, mint nem valódi visszautasitandó.

A BUDAPESTI NEMZETKÖZI SAKKVERSENY.

A budapesti sakk-kör fáradozásainak sikerült a millennium alkalmából Budapesten nemzetközi sakkversenytrendezni, melyre számos hírneves sakkjátszó gyűlt össze a világ minden részéről, s mely végeredményében a hazai sakkjátszókra is nagyon tisztességes sikerrel járt.

A versenyben részt vettek a következő mesterek: *Albin* Bécsből, *Charousek* Magyarországból, *Janovsky* Párisból, *Marco* Bécsből, *Maróczy* Magyarországból, *Dr. Noa* Magyarországból, *Pillsbury* Amerikából, *Popiel* Lengyelországból, *Schlechter* Bécsből, *Dr. Tarrasch* Németországból, *Tschigorin* Oroszországból, *Winawer* Varsóból, *Walbrodt* Németországból.

A díjak következők voltak: *I. díj:* Az Ő felsége által adományozott Viktoria-szobor vagy 2500 korona. — II. díj: 2000 korona. III. díj: 1500 korona

Izsó Miklós

WEISZ ANNA

IZSÓ MIKLÓS
ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE

1831-1875

A könyvtárambán levő másodfeldányon a szerző neve: Weiss Anna.

Ez a munka Izsó műveinek időrendi felsorolása nem szószerel. Az utolsó fejezetben sokszügyes, okos megállapítás, de az egész dolgozatban rendkívül sok az ellentmondás, tévedés, amitha két ember, kettőleg önre nem dolgozott munkája volna.

BUDAPEST
1939

A KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉS CLASSICA ARCHAEOLOGIAI INTÉZETÉBEN
KÉSZÜLT DOLGOZAT
HEKLER-TANSZÉK

Felelős kiadó: Weisz Anna

PÁPAI ERNŐ MŰINTÉZETE BUDAPEST

Izsó* első monografusa, Szana Tamás[1] születési dátumát helytelenül 1831 szeptember 28-ra teszi. Az adat téves voltára először már a könyv megjelenési évében mutatott rá a mű ismertetője.[2] A helyes adat a disznóshorváti ev. ref. egyház anyakönyve szerint: 1831 szeptember 9, a keresztelés napja szeptember 13. Magától adódik a kérdés, hogy a magyar tehetségnek kik voltak a szülői? Az anyakönyv szerint apja Itsó József „contribuens", anyja Szathmáry Eszter. A családot a faluban Icsónak hívták és a telekkönyvben is Icsó-porta és Icsó-szőlő szerepelt. Izsó is plebejusnak vallotta magát és csak az 1846/47. tanév végén, a sajátkezűleg megírt nyilatkozatában, mely szerint a felsőbb osztályba lépni szándékozik, írja először az apja polgári helyzete mellé, hogy „nemes". Izsó Miklós halála után a Fővárosi Lapokban Ágai Adolf emlékezik meg róla és itt is mint „nemes, de szegény szülőktől" származó szerepel,[3] ez a megjegyzés valószínűleg Izsó egy régebbi kijelentésén alapszik. Szmrecsányi Miklós[4] sem tudott bizonyosat megállapítani. Tény az, hogy Abauj-Torna megyében, Színben szintén vannak Izsók, kiknek egyik ága Rudolf királytól ármálist kapott. Izsó

[1] Szana Tamás: Izsó Miklós élete és munkái. Bp. 1897.
[2] BSz. 1897. 153 old. — l. rövidítések jegyzékét.
[3] FL. 1875 május 29.
[4] Szmrecsányi Miklós: Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok. M. 1910, 1911.

* *Tudomásom szerint Szmrecsányi Miklós foglalkozott e tárggyal. Birtokában voltak többek közt Izsó müncheni levelei. Szmrecsányi hagyatéka ma a Szépművészeti Múzeumban van, sajnos, azonban számomra nem vált hozzáférhetővé.*

nemessége eredetét Színben kereste, amit valószínűvé tett az is, hogy apja Színből került Borsod megyébe. Maga is kétízben járt ott, hogy a kérdésnek utána járjon, de sikertelenül.

Izsó Miklós apja, József kékfestő volt, de úgy látszik az iparosságot otthagyta később és inkább szőlőjében dolgozott. Harminc éves korában, 1824-ben megnősült és feleségül vette a zsipi iskolarector leányát. Hat gyerekük közül az elsőszülött Miklós, hat éves koráig Disznóshorváton élte a falusi gyerekek életét, ha csak időnként át nem látogatott Zsipre a nagyapjához. A nagyapai ház levegője volt a kis Miklós első találkozása az értelmiséggel, hol más szokásokat és más felfogásokat talált. A derék zsipi rectornak úgy látszik többi gyermekét jobb körülmények közé sikerült férjhez adni, így Julianna leányát Nzetes Balogh Sámuel vette nőül, ki később akadémiai tag is lett és mint befolyásos ember, Izsót gyakran támogatta. Béla fia Izsónak jó barátja volt.

Ez a rokonság lehetett sorsdöntő Izsó fejlődésére, talán épp ők iratták be az iskolába és ezzel kiragadták a falu minden egyéniséget magába olvasztó közösségéből, hogy kántor, tanító, vagy pap legyen belőle. Bizonyára a nagyapai házban, a zsipi rector kúriájában határozták el, hogy Miklóst a híres sárospataki collegiumba küldik, ahová az anyai család gyermekei jártak, hogy belőle is tudós embert neveljenek.

Ha művészi ösztönzést nem is igen kaphatott itt, de belekerült a negyvenes évek hazafiságtól buzgó ifjúságának légkörébe és az itt kapott tudás és gondolatkör kedvezően alakították fejlődését. 1840–47-ig járt Izsó a sárospataki collegiumba; bizonyítványai nem tanuskodnak valami nagy buzgalomról, a szilajvérű falusi gyermeknek nem ízlett az iskola fegyelme és hiábavaló dolognak tarthatta a Livius-magyarázatát, az eleven fantáziájú kamasz „szobrászattanból" nyílván jobb eredményt ért volna el. Nem volt csodagyermek, gyerekkorából nem maradt fenn semmi emlék, ami kezdő művészkedését bizonyíthatná, ha csak nem tekintjük annak Szana Tamás nyomán azt a fehér

márványkezet, melyet 1875-ben Izsóról írt nekrológjában Vadnai Károly is említ.[5] „... tollkéssel olyan csinos faragványokat s puha kőből emléktárgyakat csinált, melyek mindenkit megleptek. E lapok szerkesztője édesanyjának, (ki igen szereti az irodalmat és művészeteket) birtokában van ez időből egy levélnyomó: fehér márványból faragott kéz, melyen már látszik, hogy abból, aki azt minden tanulmány nélkül faragta, okvetlen jeles művész lesz." Joggal kérdi Szmrecsányi,[6] hogy vajjon a márványt is tollkéssel faragta-e? Hogy ez a kéz sokkal későbbi, azt bizonyítja egy olvashatatlan aláírású Izsóhoz címzett levél[7] 1860-ból, melyben többek között az áll, hogy „ajándékodat, a márvány kezet hugomnak küldöttem újévi ajándékul, mindenkinek igen tetszett." A kezet elkönyvelhetjük Izsó alkotásának, de semmi esetre sem Sárospatakon készült. A Szépművészeti Múzeumban van egy 14 cm.-es márványkéz, mellyel a szóbanforgó kéz azonosítható. Ökölbe szorult női kéz, kisujján két gyűrűvel. A felület puha, síma, nem tükrözi a csontszerkezetet, nem mutatja a mozdulat nyomán támadó feszültséget. Kőfaragómunka, mely valószínűleg a rimaszombati évek alatt keletkezett, állítólag Almási-Balogh Melanie keze után.

Szűkszavúak az adatok, melyek Izsó gyermekkorát elénk tárják és nagy kár, hogy első életrajza és az életéből merített „Epizódok" írója, testvérbátyja, Izsó József színész,[8] ezekben az írásokban szabadra bocsájtotta fantáziáját, csak éppen a valósághoz nem ragaszkodott. A kétesértékű adatok felhasználásától eltekintünk.

Lehet, sőt valószínű, hogy már a gimnázium falai között kezdett művészkedni, megpróbálta lerögzíteni eleven fantáziájának képeit, de ez egyelőre, hiteles adatok hiányában csak feltevés.A rajz az akkori tantervben eléggé mellékes volt, mű-

[5] FL 1875 május 29.
[6] Szmrecsányi: I. m.
[7] IHOL
[8] Életrajz és Epizódok Izsó Józseftől. IHOL

vészi ösztönadásul nem szolgálhatott. És az átlagnál is gyengébb tanuló Izsó, a híres sárospataki collegiumból, tarisznyájában nem annyira tudást, mint lelki és erkölcsi nevelést és egy nagy élményt vitt magával, látta Petőfit. Húsz hosszú esztendő eltelte után, mikor mint egyedül arra hivatott, Petőfi szobrát megalkotta, a gyermekkori élmény visszhangja kísérte munkájában. S röviddel ezután, 1847-ben el is hagyta a collegiumot. Az utolsó nyom 1847 szeptember 7-ről van, osztályfőnökétől, Csoma Mihálytól kiállított bizonyítványa,[9] mely szerint

„Izsó Miklós kalv. hitv. 16 éves D. Horváthról Borsod megyében édes atyja Izsó József nemes, az elfolyt 1846—47-ik egész iskolai évben a felsőbb szónoklati osztályban hallgatta: a hittudomány elemeit, latin mondattant, latin irodalom ismertetését, természettant, Iustinius, Livius és Cicero és ezen magyarázatát, America és Ausztrália földrajzát, algebrát, geometriát, német nyelvet, gyakoroltatott a magyar fogalmazásban... a felsőbb tudományok hallgatók közé is be írta már nevét.“

A, „ha nem tanulsz, be adlak inasnak!“ fenyegetést váltották be rajta, vagy a család rájött, hogy úgy sem viszi sokra a tanulással, vagy már a fiatal Izsó saját elhatározása volt, amit makacsul keresztül vitt? — nem tudjuk, de bizonyára könnyű szívvel mondott búcsút az iskolának, mert nem szeretett tanulni, s az iskolai fegyelem sem lehetett nagyon kedvére. Sorsdöntő fordulat ez életében, ép oly fontos, mint volt annak idején, a szülőfalu otthagyása.

Mielőtt még az inaskodást elkezdhette volna, kitört a szabadságharc és Izsó, ki mindig és mindenhol csak a hazát akarta szolgálni, kinek a haza sorsa mindig elsőrendű szívügy volt, égett a vágytól, hogy fiatal életét hazájának felajánlhassa. Az Ujházi magyar vadászzászlóaljnál, mint alvadász teljesített szolgálatot. Hogy hol, merre járt, azt leolvashatjuk azokról a papirszeletekről, melyeket „Katonai utaim mellyet a Szabadság kivivásában tettem“ felírással (1849. év feb. 20) hátrahagyott.[10]

[9] IHOL
[10] IHOL

A győri csatában meg is sebesült, amire később büszkén emlékezett vissza. A fegyverletétel után sok nélkülözés és kaland között jut haza, bújva az osztrákok sorozása elől. Az „Epizódok"-ban idegfeszítő eseteket olvashatunk, hogy mennyi ezekből az igazság, azt nehéz lenne megmondani. Közben beáll erdésznek is, meg is van még az ajánlólevél, melyet Kosztra János uradalmi tiszttartó 1850 január 28-án[11] adott neki:

„hogy Izsó Miklós, mint Erdész eő Méltósága Gróf Pallavicini Roger és eő Nagysága Vay Eulália asszony, a kurittyáni Birodalmokban híven és pontosan szolgált, ezennel erősítem; de most, minthogy másutt is szerencsét próbálni törekszik, mellyért a kegyes olvasók szabadon eresszék őtet. A nagy tekintetü tiszteletö urak pedig, vagy ezeknek tisztjei, szolgálatot advan neki kegyeikbe, mint józan életőt fogadják őtet."

Az ajánlólevélnek nem sok hasznát vette és hosszas bujkálás után Rimaszombatra ment, hol beállt kőfaragólegénynek. 1852-ben, rövid egymásután elvesztette szüleit, anyja tüdővészben halt meg, úgy látszik Izsó már a szülői házból hozta magával a betegség csíráit, mely később neki is halálát okozta.

* * *

Vajon az imádott művészet után való vágy, vagy csak családi összeköttetések játszottak közbe, hogy Izsó ép a kőfaragást tanulta ki, nehéz lenne megmondani.

Jakowetz Antalhoz, a derék tamásfalvi sváb kőfaragóhoz kerül, kinek telepe ott állott,,, ahol ma a zsidó templom épült az ágost. h. ev. templom szomszédságában s a pirosarcú, szőkefürtű ifjút, volt guerilla-tisztet mintha most is látnók, amint a deszkabódé bejárata előtt szemeit törülgetné abban a félelemben, hogy a katona uralom elővezetteti."[12] 1856 áprilisáig dolgozott Izsó Jakowetznél. Ezt tanusítja az alanti bizonyítvány.[13]

[11] IHOL
[12] Farkasfalvi Imre: adatok Ferenczy szobrász életéhez. M 1906.
[13] IHOL

Zeugniss.

Unterzeichneter bestättiget hiemit, dass der Steinmetz Geselle Nikolaus Isó von D. Horváth aus dem Borsoder Comitat gebürtig von 4t September 1852 bis gegenwärtig bei mir in Arbeit Standt und sich wahrent der Zeit geschikt treu und fleissig sich verhilt so dass ich ihn Jedermann auf das beste anempfehlen kann.

Rimaszombath, den 10t Aprill 1856.

Anton Jakowetz
Steinmetzmeister

Jakowetz mester elszámolási könyvében[14] Izsó 1852-től szerepel 16 elszámolási lapon,[15] de nyilván már 1851-ben is ott inaskodott és úgy látszik, hogy a bizonyítvány a segédi minőségről szól csak.

Jakowetz fennmaradt munkakönyvéből képet alkothatunk magunknak arról, hogy mi volt az a munka, amit az egykori sárospataki diák és a szabadságharcban a hazáért vérzett fiatal vitéz végzett. Szerepelnek fejkövek, sírkövek, emléktalapzatok, házakra párkányzatok, ablakkeretek és kapubélletek stb.... Munkabére nem volt több, mint a többi kőfaragólegényeké, napi 2 forint 30 kr. az utolsó évben. Művészi ösztözést mesterétől nem, legfeljebb az „anyag"-tól, a kőtől kaphatott, amivel közvetlen érintkezésben volt állandóan, s melynek minden csínját-bínját megismerte. A munka többnyire durva kőfaragás, Izsó sokszor a környékre is kiment egy-egy munkát elvégezni, de, hogy ekkor is már meghaladták képességei a közönséges kőfaragást, bizonyítja, hogy ha az öreg Ferenczyben egyszer-egyszer a rimaszombati halódás alatt felpislogott a régi alkotókedv, akkor Izsót kérte segédül. Dolgozott Miks Ferenc építész számára is.[16]

Hogy Izsóban volt magasratörés, hogy nem elégedett meg a kőfaragással, hanem művészibb célok is vezették, bizonyítja a hagyatékában fennmaradt bizonyítvány,[17] Plachy Ferenctől,

[14] Eintragsbuch für mich. Anton Jakowetz, 1845.
[15] Szmrecsányi M.: I. m.
[16] Farkasfalvi Imre: Adatok művészetünk történetéhez. M. 1908.
[17] IHOL

a Képzőművészeti Társulat első titkárától, aki maga is művészkedett, ha nem is sok sikerrel.

Alólirott bizonyitom, hogy Borsod megyei D. Horváth születésü Izsó Miklós Rimaszombat városa által felállitott rajzodába három év lefolyta alatt pontosan bejárt és számtalan tanitványok közül különös kitüntetésben a rajznak mindennemü ágaiban részesült, főleg megemliteni szent kötelességemnek tartom, a nevezett egyén az alakok szabályszerű letételi, s a dolgot valódilag értelmező eleven hü felfogási tudását, — mellyeknek további kimüvelését a müvészet szerető pártfogóknak őt, azzal az emberszerető bizodalommal a tapasztalati világba bocsátom, hogy természeti hajlam további kimüvelésében müvészet rokonsági hévvel őt ápolandani nem mulasztják — reménylem.

Kelt RimaSzombat majus 10-én 1854.

Plachy Ferencz
rendes tanár

Úgy látszik, Izsó megragadott minden alkalmat, ami a művészethez közelebb vihette és ha nem is tételezhetjük fel, hogy a „rajzoda" tanításából sok hasznot húzott, az, hogy első volt a többiek között, bizonyára serkentette.

Sokkal fontosabb és kultúrtörténeti szempontból sokkal izgatóbb kérdés Izsónak Ferenczyvel való kapcsolata. Ferenczy 1847-ben telepedett le Rimaszombaton, fáradtan a harctól, a balsikerektől és a megnemértéstől. Ekkor már csak nagyritkán dolgozott. Meller Simon, Ferenczy monografusa írja,[18] hogy a „Kazinczy és Kölcsey mellszobrait, melyeket a szabadságharc előtt abbahagyott, 1850 nyarán Rimaszombatba hozta, s ott a kerti házban dolgozgatott rajtuk. Kevés kedvvel, mert azok még halálakor is befejezetlenek voltak. Öccse a félig kész bustékat elküldte az Akadémiának; az befejezésüket Marsalkó szobrászra bízta. Kazinczy 1859-ben elkészült, s a merev és durván kimunkált szobor ma az Akadémia üléstermében látható. Kölcsey mellképe ma is befejezetlen, s Ernszt Lajos gyüjteményébe került." Kazinczy szobrát Divald szerint[19] az Akadémia Izsó Miklós dícsérő nyilatkozata után szerezte meg. Ezeken tehát ne keressük Izsó közreműködésének nyomait.

[18] Meller Simon: Ferenczy István élete és művei. Budapest, 1906. 353. old.
[19] Divald Kornél: A Magy. Tud. Akadémia palotái és gyüjteményei. 71. old.

Meller könyvéből tudjuk meg azt is,[20] hogy Jánosiban, a Szathmáry Király Pál kertjében álló, az ötvenes években Ferenczy által tervezett emléken „az olajkoszorúkkal díszített kőtalapzatot Izsó faragta". A munka, melyre Izsót Ferenczy felhasználta, művészileg nagyobb igényű a tamásfalvaiaknál,de önálló művészi tevékenységre itt sem nyílt alkalma.

1856 május 3-ról való a mester ajánlólevele.[21]

Bizonyitvány.

Alól irt, bizonyitom, hogy D. Horváthi születés Isó Miklós úr 1853 Márzius hó 16-ától 1856 év Márzius hóig és igy három egész éveken át nálam a képfaragást gyakorlotta, s mint ügyes és szorgalmas ember ajánlom a Müvészet pártfogóinak kegyeibe.

Kelt Rimaszombath 1856 május 3-án.

Ferenczy István
képfaragó.

Bár elég szűkszavú, különösen ha tudjuk, milyen bőbeszédű Ferenczy leveleiben, mégis egy ajánlás, mely már nem annyira a kőfaragólegénynek, mint inkább a már-már megnyilatkozó művésznek szól, hisz a „Művészet pártfogóinak kegyeibe" ajánlja őt. Izsó egész életében nagy szeretettel nyilatkozott Ferenczyről és szívesen vallotta mesterének.

Rimaszombati éveinek kedves megnyilatkozásai azok a kis jegyzetek,[22] melyekben talán Ferenczytől ösztönözve, esztétizál és művészettörténeti jegyzetet csinál magának. Jelszó gyanánt felsóhajt, hogy „az élet oly rövid, és az általunk gyakorolt mesterség olly hosszas tanulást kiván". Nem tudjuk, hogy a Ferenczy könyvtárában lévő Sulzer-féle Theorie der Schönen Künste-ből meríti-e ismereteit, vagy a serkei nagybácsi, Almási-Balogh Pál, az esztétikus pap ösztönzéséből fakadtak-e, de szép lélekre vall, hogy Izsó, ki a kőfaragás után sosem vette szívesen kezébe a tollat és pláne, sose volt nagy stiliszta, szabad idejét

[20] Meller S.: I .m. 359. old.
[21] IHOL
[22] IHOL

ilyesmivel töltötte. Találunk egy kis füzetet német szavakkal is, talán már ekkor foglalkozott a gondolattal, hogy Bécsbe vagy Münchenbe menjen.

1856-ról szól Ferenczy ajánlólevele, ekkor Izsó 25 éves. A legtöbb művész ebben a korban már alkotóképességének tanújelét adja. Mi maradt Izsótól?

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1875-ben Izsó műveiből rendezett emlékkiállításának katalógusában[23] szerepel a 35. szám alatt „Izsó Miklós legelső művének főszöntvénye (nagyatyjának domborművű arcképe)".

A Szépművészeti Múzeum Izsó-gyüjteményében szerepel egy medaillon gipszből (17:17 cm.), melyet mint „a művész nagyatyja" könyvelnek el. Szmrecsányi[24] is hajlik arra, hogy ebben tényleg Izsó nagyatyját, Szathmári Mihály zsipi rectort lássa. A magunk részéről ezt a felfogást nem fogadhatjuk el. Szathmári Mihály ugyanis 1856 március 1-én halt meg 80 éves korában és nem tételezhetjük fel, hogy Izsó ekkor már ilyen művészi képességekkel rendelkezett volna. Pedig a medaillon egész biztos élet után készült. Hajlott orrú öreg bácsit látunk hajtókás gallérban és kabátban, tisztán mintázott profilja finom összhangban van a köralakú kerettel. Szemei mélyen ülnek, alattuk az öregség táskás redői. A száj körüli mély ráncok, a bajusz alatt besüppedt ajkak a fogatlan öregségre mutatnak, — mind olyan jegyek, melyek okvetlen az élet gondos megfigyelését mutatják. A meggyőző megjelenítés magasfokú művészi tudást igényelt és csak a haj kezelésében érzünk némi fogyatékosságot, amivel néha Izsó későbbi művein is találkozunk. A medaillon tehát az ötvenes évek végére tehető.

Ferenczy műhelyében készült apró márványemléktárgyakról is tudunk. Ilyenre céloz egyik barátjának, Terhes Barna ref. lelkész levele:[25] „szegény anyám asztalán a vörös-

[23] Az Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat által néhai Izsó Miklós hátrahagyott műveiből rendezett kiállítás jegyzéke. 1875.
[24] Szmrecsányi: I. m.
[25] IHOL

márvány sótartó, mit még Rimaszombatban ajándékoztál nekik — naponként fenntartja emlékedet."

Közelebb áll a kőfaragáshoz, mint a szobrászathoz Nyugvó oroszlánt ábrázoló szobrocskája, melyet a Rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnázium letétjeként a rimaszombati múzeum őriz. A szobor anyaga gipsz, hossza 38 cm. Talapzatán elől felírás: „máj. 4. 1853". Bizonyára valamilyen vándorcirkusz járt Rimaszombaton és Izsó nem szalasztotta el az alkalmat, hogy az oroszlán megmintázásával próbálkozzék. A friss megfigyelésre valló részletek élet utáni mintázásra vallanak. Ez az első dátummal jelzett műve, mely ez alkalommal kerül első ízben közlésre.

De a rimaszombati évekből már ismerünk nagyobbigényű munkákat is. Másik jelzett és datált műve, mely eddig ismeretes, 1853-ból, a gömörmegyei múzeumban (Rimaszombat) „Alvó gyerekfej" gipszből.[26] Mesterének, Jakowetz Antalnak kisfiát ábrázolja „5 éves korban dec. 21 185..." A kis modell arcvonásait alvás közben leste meg a meglepetésnek szánt szoborhoz. Szinte minden hiba nélkül birkózott meg a nehéz feladattal, hisz minden éles vonás, kiugró forma nélkül sikerült életet önteni a kis gipszfejbe. Pedig ekkor még nem tanult „modellirozni" és amit adott, az veleszületett.

Szintén a gömörmegyei múzeum őrzi és hasonlóképpen Izsó egykori mesterének, Jakowetz Antal unokájának ajándékaként került oda, Arion delfinen lovagolva ábrázoló kis szobra. Szökőkút díszítésére tervezte Izsó. Szmrecsányi[27] írja, hogy Strobl Alajos szerint a rimaszombati múzeumban volt egy azonos tárgyú rajz Izsótól és az alatta lévő versike Ferenczyhez szólt; e szerint az ösztön Ferenczytől származik. Fel is tételezhető, hogy a fejlett kompozíciójú szoborcsoportot

[26] Szmrecsányi: I. m.
[27] Szmrecsányi: I. m.

valamilyen minta vagy metszet után készítette Izsó. Kisfiút ábrázol, aki bátran ül a delfin hátán, baljával annak fejébe kapaszkodva, míg jobbját fejéhez emeli, hogy így kémleljen a messzeségbe. A mozdulat megfogalmazása, az arányok meglepő biztonságot mutatnak, de a formák kissé elnagyoltak. Bármennyire is tisztelte és rajongott is Izsó Ferenczyért, az ő nyugodt, klasszicisztikus formanyelvének hatását hiába keresnők ezen a szobron.

Bizonyos szempontból előny lehet, hogy Izsó nem kényszerült fiatalon olyan befolyás alá, melyet később nehezen vetkőzött volna le, viszont ekkor már 25 éves és ha később nagy előnyt és vetélytársaival szemben fölényt biztosít is neki alapos mesterségbeli tudása, mégis túl hosszú volt az idő, amit a kőfaragásnak szentelt; fiatalsága legjava részét, a leggazdagabb és legfogékonyabb éveket, amelyeket már tanulásnak és alkotásnak kellett volna szentelnie. És a rimaszombati évekkel még nem szűnik meg a kőfaragás, a pesti, bécsi, müncheni évek a tanulás mellett ennek a jegyében folynak le és már mint elismert szobrász is kénytelen nálánál sokkal kisebb tehetségektől munkát vállalni, mert valamiből élni kellett.

Ugyancsak fiatalkori műve Kölcseynek a már említett Terhes Barna levelében szereplő mellszobra. A levél 1864 novemberében íródott: „ . . . . . Piroska nővérem, Osváth Józsefné, a téthi szegényes parochiában commodja tetején kegyelettel őrzi első kísérleti mellszobrocskádat, mely Kölcseyt ábrázolja". Kegyelettel őrizni régi emlékeket szokás és ha figyelembe vesszük, hogy a levél 1864-ben kelt, úgy a Kölcsey-szobor keletkezését visszatolhatjuk a rimaszombati évekre, amit az is valószínűvé tesz, hogy Ferenczy is mintázott ekkor egy Kölcseyt és nyilván ez buzdította Izsót is kísérletre.

Úgy látszik, bőkezűen osztogatta barátainak apróbb faragványait, mert az idézett levél végén olvassuk, hogy: „Ne vedd

[28] IHOL

szerénytelenségnek, édes barátom, ha azon óhajtásomat fejezem ki előtted, vajha arczképeden kivül birhatnék én is valami emlékecskét tőled . . ." Sajnos, ezekből alig ismeretes valami, a régi családi emlékekkel beporosodtak és feledésbe mentek.

1856 márciusáig volt Izsó Rimaszombaton, mint ez Ferenczy ajánlóleveléből kitűnik. Éreznie kellett elhivatottságát. Otthagyja a kisvárost, abban a reményben, hogy Pesten, mint kezdő művész több megértésre fog találni. Keservesen csalódott. Bár a század közepén a megerősödő polgársággal a szobrászat polgári elhelyezkedése sokkal kedvezőbben alakult, Izsó, ki megelégedett volna a legszerényebb feladattal is, ki megszokta, hogy igényeit a végsőkig lefokozza, annyi munkát sem talált, amennyi a mindennapi kenyérhez szükséges lett volna. Állítólag ő csinálta a Lánchíd jobb és bal oldalán lévő kis épületek kőfaragómunkáit „s ez már az ambiciózusabb feladatok egyike volt".[29] A szabadságharc leverését követő lelki depresszió ólmos ködként nehezedett a magyar fővárosra, állami megbízások nem igen voltak és a kezdő, névtelen Izsó nem is számíthatott ilyenre, magánosok megbízásaikat derűsebb időkre tartogatván, nem hogy tehetségét megillető feladattal látták volna el, de még kőfaragómunka sem akadt mindig számára. Barátaira és rokonaira utalva, máról holnapra élt és keserves levelekben panaszkodik. Unokabátyja, Balogh Béla közben is járt érdekében nagybátyja, Szathmáry Pál borsodmegyei főmérnöknél[30] (1857 július 26-i levél Harmaczról), de a levelek hangja kétségbeesett marad és a pesti helyzet tarthatatlannak látszott.

Pesten véletlenül összetalálkozott Balogh Zoltánnal, ki a költészetet „művelte", bemutatta Sárossy Gyulának, kinek lakása (a régi Luky-ház földszintjén) volt a fiatal írók, zenészek, művészek találkozó helye, ezek látván kétségbeesett helyzetét, tőlük telhetőleg segítették, hogy Bécsbe kijuthasson.

[29] Szana T.: I. m. 13. old.
[30] IHOL

Nem volt mit vesztenie, elment Bécsbe, hol az idegennyelvű nagy város fogadta nyüzsgő életével a disznóshorváti magyar fiút, kinek nyelve egész életében nehezen hajlott a német szóra. Nem kallódott el a sors különös kegye folytán, mindig a legjobbkor jött a bíztatás, hogy egyetlen kincsét, életkedvét és tehetségében való hitét ne veszítse el.

Röviddel azután, hogy Bécsbe jut, bekerül Johann Meixner akadémiai szobrász műhelyébe segédnek. Megvan a mester által kiállított bizonyítvány:[31]

Zeigniss.

Der unterfertigte bezeiget hiemit, dass Herr Nicolaus Isó vom 7t Otober 1857 bis zum letzten Maj 1858 beidemselben beschäftigt war, und wehrend dieser Zeit besonders fleissig, geschickt und Solied sich verhalten hat, und dem gefertigten verpflichtet Ihm in diesen Eigenschaften vollkommen zu empfehlen.

Wien an 5t Juli 1858.

Johann Meixner
akad. Bildhauer Wien.

Az „Epizodok"-ban leírt jelenetnek, mely Izsó kalandját a bécsi rendőrrel mondja el, ki beszólt a műhelyébe, mert vasárnap kalapálást hallott, s megtudván, hogy a szép szobrok Prágába, szülővárosába kerülnek, szemet húnyt a rendzavarás felett, annyiból sem adhatunk hitelt, mert tudomásunk szerint sem Meixnernek, sem későbbi munkaadójának, Hans Gassernak egy prágai templomban sincs Mária és két angyal szoborcsoportja. Az viszont sokkal valószínűbbnek látszik, amit arról mesél, hogy Izsó újszerű kifaragási eljárásával mennyire megdöbbentette a segédeket, mert hisz Izsó, Ferenczynek Canovától átvett új pontozási eljárását leste el és így sokkal gyorsabban tudott dolgozni.

Meixnertől Hans Gasser műhelyébe kerül, ahol 1858 júniusától 1859 áprilisáig dolgozott és ez alatt az idő alatt „szorgalmasan és rendesen viselte magát".[32]

[31] IHOL
[32] IHOL Gasser bizonyítványa.

A Gasser-mintázta Széchenyi mellszobrot Izsó faragta márványba. Többször kimegy Döblingbe, hogy Széchenyi vonásait élet után figyelhesse meg. Kiss József festőtől van a Fővárosi Képtárban egy 57.5×46 cm.-es kis kép (1860), mely Izsót Döblingben ábrázolja, amint ép a Széchenyi-szobron dolgozik. A képen szerepel rajta kívül a karosszékben ülő Széchenyi és felesége. Izsónak ezt a munkáját a nyilvánossággal a Vasárnapi Ujság bécsi levele közli.[33]

„A szobrot Isó Miklós hazánkfia faragja. Ismét egy jeles tehetség, sokra, nagyra hivatott ifjú, kinek Magyarországban tán csak most hallják először hírét. Isó már évek óta képezi magát Bécsben a hírneves Fernkorn és Gasser uraknál, kik ez ifjú ember jövőjéhez a legszebb reményeket csatolják. Jelenleg szünóráiban egy „Lendvay-emlék" rajzán dolgozik, melly, ha kivitelében olly tiszta lesz, mint a millyen merész és nemes conceptiójában, ragyogóan fogná megnyitni pályáját, mint önálló művészét. Bocsásson meg Isó úr, hogy titkát elárulám, de,... idején hallgatni ezüst, idején szólni pedig arany, mondja a példaszó. Isó ur a mai időben megfoghatatlan szerénységénél fogva tán még sokára lépne fel tervrajzával... addig pedig megint a nyakunkba katonaszobroznak egy Lendvay-t...; quod Dii benigniter vertent! Bátor vagyok a tehetős magyarok hazafias figyelmét a tervrajzra felhivni, reménylem, nem vallok szégyent a talán kora lármával. — Isó tanitványa boldogult Ferenczynknek, a nagy mester által Budán mintázott „Kazinczy-, Kölcsey- és Kisfaludy-szobrokat" Rimaszombatban faragta!"

Az első szereplés a sajtóban! Elég bőbeszédű, sőt, határozottan biztató, ha adatai nem is hitelesek. Tudjuk, hogy Ferenczy említett szobrait nem ő fejezte be és Fernkornnak sem volt „tanítványa". Itt még mint „Isó" szerepel, maga is így írta alá nevét a Lendvay-szoborpályázathoz beküldött fényképen. Csak később változtatja át nevét a magyarosabb hangzású Izsóra. Egyúttal értesülünk arról, hogy a „Lendvay-emlék"-en dolgozik. A gyüjtést Tomori Anasztáz vezette, az írók és színészek mecenása és az egykori híres színész szobrát főkép női rajongói áldozatkészsége hozta létre. Az önbizalom Izsóból nem hiányzott, ha mint nagyon is kezdő, egész alakos állószobor készítésére mert vállalkozni. A Vasárnapi Ujság örömteli üdvözlése

[33] VU Bécsi levél. 1859 jan. 24.

kissé korainak bizonyult, mert Izsó ekkor még papiron sem nyujtotta be a tervet. Barátja, Sárossy Gyula 1859 febr. 5-én kelt levelében[34] írja, hogy „már elmult ugyan a rajzterv beadásának ideje, de rád nézve Tomori meghosszabbitja azt folyó hó 18áig, mikorára nem a minta, hanem csak a tervrajz Tomori Anasztáz lakására (Uri utca 1ső szám 1ső emelet) okvetlenül beküldendő. A Katona szobrát láttad a Nemzeti Szinház előtt, hasonlólag bronzból kell lenni a Lendvaynak is." Ezzel Izsó 28 éves korábanban megindul a közszobrok csábító, de veszélyes útvesztőjén, ahol már az első lépést is balsiker követte (a Lendvay-szobrot Dunaiszky László készíti el) és ahol annyi fájó mellőzés és csalódás érte. A Lendvay-emlék vázlata hiába várta a kivitelt és ehhez a bírálatnak nem is kellett rosszakaratunak lennie.

A Szépművészeti Múzeum fényképgyüjteményében[35] van egy régi, fakult fénykép, melyet Ludwig Angerer bécsi fényképész készített. Lendvay Márton állószobrát ábrázolja és alul egy aláírás: „Isó Miklós képfaragó".

Hasábos talapzaton, melynek síma felületét két helyen töri meg profilálás, áll Lendvay. Tartása kényelmes, lépő állás, jobb lábát alul lépcsős, pillérszerű támaszra teszi, melyet virágkoszorú és maszk díszít, utalva arra, hogy az ábrázolt színész. Első pillantásra szembeötlik az állás bizonytalan volta, szinte rogyadozik. Az alsó test aránytalanul széles, az alsó lábszárak túl rövidek és egyik láb sem hordja a test súlyát, ez adja a bizonytalan benyomást. A szobor legjobb része a fej, melyben pátosz, szenvedély van. Egészben, a szobor bizonyítéka annak, hogy még túl fiatal volt ilyen feladatra, még sokat kellett tanulnia és dolgoznia, míg megérett nagy feladatok megoldására.

* * *

Baráti ajánlás, a véletlen szerencse vagy a közös magyar sors összehozta Izsót a Bécsben élő magyar technikus ifjú-

[34] IHOL
[35] M 5/a. lelt. sz. 25.716.

sággal. És míg a Vasárnapi Ujság felhívása[36] Izsó érdekében minden visszhang nélkül hangzik el, a fiatal magyar fiúk zsebpénzükből, apró kényelmekről és örömökről lemondva, adták össze a pénzt, hogy náluknál idősebb barátjukat művészi vágyai városába, Münchenbe küldhessék tanulni.

A Bécsben élő magyar fiúk krajcáros egyletet alapítottak, hazafias céllal. Vezérük Szily Kálmán volt, ő képviselte a kapcsolatot a Münchenben élő Izsó és a bécsi fiúk közt és később is, Pesten, mindig jó szívvel és jó tanáccsal és tőle telhetőleg pénzzel is támogatta. Leveleinek hangja a „szerető barát"-é, ki mindig kész segíteni és vigasztalni, „szíves felköszöntő"-t írni névnapkor és hűségesen beszámolni a pénzküldeményről, mely, ha ebben a hónapban csak 40 bajor forint, hát a jövő hónapban 50 lesz és mivel „München körülbelül olcsóbb mint Bécs; akkor ugy hiszem kissé összehuzva, de tisztességesen kijöhetsz".[37] „Ujévi ajándékul elhatároztuk, hogy neked a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok czimü lapunkat küldjük... Legalább értesülve léssz hazánkról 's reményeinkről."[38] És a kedves ajándékot betetézi az újévi bíztatás, hogy ne féljen, ők nem feledkeznek meg róla, „mert először mi nem pártfogóid, hanem segitő barátaid és mi nem mágnások vagyunk, kik olly sokszor fitogtatásból tesznek valamit, hanem ollyan fiuk, kiknek elvök: „a haza minden előtt". Téged segiteni pedig véleményünk szerint egy részben: honi ügy."[39]

Izsó pedig szorgalmasan beszámol és nemcsak az aggódó „pénzeddel mint jősz ki, elég-e, nem-e szenvedsz szükséget?"[40] kérdésekre jön felelet, hanem arról is ír, hogy mit tanul, mik a tervei. A vérbeli naturalista művész már ekkor kiütközik belőle és hiába bibelődik három hétig is a Medici Venus eszményi szép formáinak másolásával, a hideg gipsz minta nem kerül

[36] VU 1860 január 15.
[37] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Bécs, február 12. 1859.
[38] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Bécs, január 1. 1860.
[39] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Bécs, január 1. 1860.
[40] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Bécs, február 28. 1860.

közelebb lelkéhez. Helyes érzékkel írja, hogy számára sokkal jobb gyakorlat, ha az élő emberi testről kell mintáznia, de abban az időben, a müncheni akadémia tantervében ez csak kétszer szerepel hetenként.

1860 tavaszán úgy látszik egy Kazinczy-szobor foglalkoztatja, kéri bécsi barátaitól Kazinczy életrajzát. De bizonyosat a pályázat ügyében nem tud és Ghiczy Géza, ki a krajcáros egylet ügyeit Szily távollétében intézi, csak azt írhatja, „hogy itt azt beszélik, miszerint a munkát minden pályázás nélkül Fernkornra fogják bizni. Azon megjegyzéssel közlöm e hirt, hogy a magyar lapokban erről mostanig mint bizonyosról nem volt említés téve, ennélfogva meglehet, hogy az egész csak mende-monda; ha talán a pályázatra készültél, 's egy modellt akartál volna készíteni azt minden esetre jó lesz ugy hiszem igy beküldeni külömben leg biztosabbnak tartom még egy ideig várni mig az ember biztosat mondhat az ügyben".[41] A tanév már vége felé jár és Szily Kálmán azt tanácsolja: „ha van terved 's igy mintád készen, irdd le vagy küldd el nekem 's én Pesten az illetőknek előmutatnám. Hanem minden esetre legczélszerübb lenne, ha magad vinnéd Pestre. Talán valaki még pártodat fogja?"[42]

A Kazinczy szobor-ügyből nem lett semmi, de mielőtt az első évét az Akadémián befejezte volna, felbuzdulva eredményein és előmenetelén, felajánlja művészi képességeit technikus barátainak, hogy nekik nagylelkű ajándékozást tegyen lehetővé, magának pedig hírt és dicsőséget szerezzen. Ugyanis Izsó felajánlja, hogy Gasser Széchenyi mellszobrát, melyet a Széchenyi-család számára Bécsben, Gasser szolgálatában már egyszer kifaragott, márványban elkészíti. Szily válaszlevele[43] sok érdekeset mond:

---

[41] IHOL Ghiczy Géza levele Izsóhoz. Bécs, április 3-án.
[42] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Bécs, május 1. 1860.
[43] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz.

Bécs május 860.

Kedves barátom Miklós!

Folyó hó 7-ikéről kelt leveledet vagy is inkább az abban foglalt javaslatodat a Széchenyi mellszobor tárgyában legjobbkor vettem; ugyanis épen gyüjteni kezdtem az országos szoborra és már csinosan is voltak aláiróim, midőn szép eszmédet, melyért a fiatalság neked őszinte köszönettel tartozik, olvasám. Én rögtön elhatároztam magamban, ez ügyet, a mennyire tőlem telik, pártfogolni és az országos szoborra gyülő pénzeket neked adni által, hogy nemes szándékodat kivihesd; mert az általad elkészitendő Széchenyi mellszoborból következő igen fontos előnyöket láttam eredni:

1.ör Neved hiresebbé lesz és a hon nagyjai előtt munkádat Széchenyihez méltón készitve el, hirnevet szerzesz.

2.or Nekünk, technikusoknok is igen nagy előnynyel kinálkozik ajánlatod, ugyanis mi igen csekély összeggel az akadémiának nagyon szép és becses ajándékot tehetünk.

Ez előnyöket a fiatalság előtt fejtegetve, igen hamar kinyertem beleegyezésöket és az ügyet ők is örömmel fogadták. Erre egyenest az Akadémia titoknokához, Toldyhoz fordultam és megkértem, tudósitson valljon az Akadémia ajándékunkat elfogadhatónak találja-e. Erre a levelemre jött válaszképen az a tudósitás, melly a Vasárnapi Ujságban is állott, miszerint az „Akadémia a technikusok által fölkéretett, Izsó Miklós jelenleg Münchenben lakó szobrász hazánk fia által készülendő Gasser féle Széchenyi-szobrot elfogadná és termeinek egyikében fölállittatni méltóztatnék. Az Akadémia elfogadja a lelkes ifjuk ajálatát 's köszönő levelet intéz hozzájuk.

Mikor a dolgok már ily formán tisztán voltak, elkezdtem tüzzel vassal gyüjteni. Gyüjtésem eredménye 200 osztrák forint lett, mi azonban csak junius 5én lesz befizetendő. Mi tőled kedves Miklósom! nem kivánhatjuk és nem is kivánjuk, hogy ily nagy munkán kedvünkért ingyen fáradozzál, hanem adunk szives ajánlatodért, a mit adhatunk. A márványra, modelre és egyebekre számitásod szerint legfelebb 100 forint kell és igy a 200-ból neked is marad 100 frt, a mit a szünidők alatt igen fogsz használhatni; mi ugyanis a mi befolyásunk van rá, jövődre nézve ezt határoztuk. Most egész Augusztus végéig fogod tőlünk kapni havi pénzedet, akkor Szept. és Oct.re, a mikor nincsenek előadások, élj a Széchenyi szoborra adandó 100 osztrák forintokból. És Novembertől kezdve ujólag küldjük havi pénzedet, mert utánajárásunknak sikerült számodra még a jövő évet is biztositani. Azt hiszem, igy elérted azt a mire vágytál. Münchenben bevégezheted e két év alatt tanulmányaidat és aztán jövőd tőled függ. — De térjünk vissza a Széchenyi szoborra. Leveledben ugyan nem irtad, de azt hiszem, magától értetik hogy a mellszobrot carrarai márványból fogod készitteni, 's ezt én az Akadémiának már meg is irtam. Tehát a szobor mindenesetre carrarai márványból legyen. Másik föltételül azt irtam az Akadémiának, hogy f. é. Szeptember hónapban már készen lesz és le is jut Pestre. Te ugyanis 3 hónapi időt gondoltál elkészitésére. És ez ezzel a terminusszal meglesz.

Mihelyt az aláirott 200 forint be lesz fizetve, rögtön küldöm neked, hogy márványt vehess és elkezdhesd munkádat. Gassertől egy gypsöntetet már vettem és el is küldtem czimed alatt. Remélem már megkaptad. A gypsz-

mellszobor 20 frt-ba és a pakkolás, elküldés 15 ft-ba került és így összesen 35 ftba; 65 forint marad még a márványra és czirkalmi képletekre. Nem tudom elég lesz? Vehetsz-e carrarai márványt? Ha nem lenne elég, Pótold a te 100 forintodból, téged azután majd kielégitünk utóbb ha pénzünk lesz.

Kivánok kedves Miklósom! sok türelmet és kitartást. Ugy tekintsd e munkát, mint ollyat, melytől jövőd nagy részben függ. —

A mi a Psychét illeti, igen köszönöm baráti megemlékezésedet. Küldd csak akárhogy, mindig igen szivesen veszem.

Jelenleg küldök 40 bajor forintot. Hiába pajtás! most nem telik több. Vigasztaljon az, hogy még a jövő esztendőre is biztositva vagy.

Irj a Széchenyi szobor ügyében részletesen Téged őszintén szerető barátodnak

Szily Kálmán

A szoborra szorgalmasan gyűlik a pénz, Szily hűen beszámol a levelekben, bizakodik. „Szorgalmat és kitünő vigyázatot a szobor faragásánál nem is ajánlok, mert tudom, hogy a nélkül is el fogsz mindent követni".[44] De nemsokára már búcsúzik is Bécstől és a krajcáros egylettől Szily, tanulmányait befejezte, Budára kerül, így Ghiczy Géza is, bizony az utódok nem fogják olyan szeretettel Izsó ügyét támogatni. Igaz, hogy a Széchenyi-szobor sem lett kész az ígért határidőre, szeptemberre, hanem csak novemberre, de a havi pénzek Bécsből mind bizonytalanabbul érkeznek és Izsó sokszor esik kétségbe, mikor itt is, ott is kénytelen kölcsön kérni, tele van adósságokkal. Panaszkodik Szily Kálmánnak, ki hiába meneszti a leveleket Bécsbe, a magyar fiúknak sincs bőven, de bíztatja, hogy „ha egyszer a Széchenyi szobor, föltéve ha jól sikerült, be lesz mutatva igen nagy reményem van, itt Budán pesten szerezhetni pártfogókat".[45] Ahogy közeledik az év vége, annál ritkábbak és kisebbek a pénzküldemények. Nem kell csodálkoznunk, ha Izsó kishitű lett. De Szily kitartásra inti, mert, ha „elnyomva a kétségbeeséstől, Münchent odahagynád, magad vágnád be jövőd utait, azért maradj, mert biztathatlak a pártfogásra nézve szép kilátásokkal".[46]

---

[44] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Bécs, június 15. 1860.
[45] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Buda, november 16. 1860.
[46] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Buda, december 10. 1860.

A Széchenyi-szobor novemberben Pestre érkezett, Szily Kálmán ajánlólevél kíséretében átadja az Akadémiának és büszkén írja Izsónak, hogy a legközelebbi havi ülésen „Széchenyink fel leend a teremben állitva, 's ekkor jő ügyed ott szóba. Pártfogoltatásodra nézve, minden jót várok, mert a szobor nem csak a tagokat, de Dunaiszkyt is igen meglepte és általános elismertetésben részesült".[47] A napilapok is[48] dícsérőleg emlékeznek meg a szoborról és felemelik szavukat, „hogy sokat igérő tehetsége ki fejlesztésére és külföldön müvelésére a nemzet áldozatképes fiai segédkezet nyujtsanak. Ily kiváló müvészi erő megmentése valóságos nemzeti nyereségnek lenne tekinthető, s pedig, ha e gyámolitás elmarad, Izsó a kellő anyagi eszközök hiányában kénytelen lesz vésőjét szögbe dobni. Mi e czélra a Mátyás szobor, Megyeri-emlék féle s több ily aprócseprő heverő pénzalap fölhasználását a legkorszerübbnek vélnők". — A hűvös csillogású carrarai márványszobor ma is ott áll az Akadémia heti üléstermében. Rajta a jelzés: H. G. után I. M.

A Széchenyi-szobron legfeljebb Izsó kitűnő márványtechnikáját látjuk, de önálló elgondolásról nem beszélhetünk. De az 1860-as év tavaszán kezd Izsó először a gondolattal foglalkozni, hogy régi kedvenc tervét és célját megvalósítsa, először veszi tanulmányainak tárgyát, otthagyva a Psychék világát, a magyar népéletből.

Balogh Bélától, a harmaczi paptól magyar inget és gatyát kér modellirozáshoz, ki szeptemberben küldi is a kért holmit, amely „annyival hitelesebb, mivel már használatban volt".[49] A divatos magyaros viselettel az erszény is meglapult, ezért késett a küldemény. Az eszme megvan, csak érni, forrni kell hagyni, hogy megszülethessenek a táncoló parasztok. Hamarosan megfogalmazza első népéleti szobrát, a „Puszták furulyá-

[47] IHOL Szily Kálmán levele Izsóhoz. Buda, december 10. 1860.
[48] PN 1860. dec. 6.
[49] IHOL Balogh Béla levele Izsóhoz, Harmacz, 1860. Sept. 20.

sát", melyet márciusban Pestre küld Szilynek és április végén kiállítanak a műtárlaton. „... hogyha a mütárlatban kitehetnéd eladás végett, mint már egy levelemben irtam, ez kezdete lesz a magyar népéletből vett szobrászatnak, mivel tudom, hogy ezen nemü munka még nem jelent meg. Az egész nem nagy, ülve tizenegy hüvelyk magas. Tulajdonképen azon magyar példabeszédet (a pusztában elhangzott szót) ábrázolja. Mélán ül a pásztor hü kutyájával, midőn a távolból lármát hall. Hirtelen félre tekint. Tudod, mi adott okot, eszmét a készítésére? azon gyönyörü irat, mivel te a Széchenyi-szobrot átadtad az Akadémiának midőn én ezt olvastam, reményteljes örömök szálltak felém, jövőmről szépet álmodozva: midőn igy gondolkoznék, hirtelen azon szomoru igazságra bukkantam, hogy hátha a pusztában elhangzott szó lesz. Ez az alapeszme, miből a Juhász keletkezett . . ."[50]

A szobor három példányban ismeretes. A műtárlaton szerepelt Marienglasból van, stearinnal beeresztve, Szilynek egy liliomszínű készült, a harmadik a krajcáros egylet pénztárosának, Szmrecsányi Jánosnak, hálaképpen fáradozásaiért.

A furulyázó pásztor az első magyar népi tárgyú szobor. A hajdani Műegylet kiállításán (egykori Diana-fürdő épülete) állították ki, és a Társulat 50 pengő forintért megvette, hogy aztán kisorsolásra kerüljön. Izsó és a szintén pályafutása elején álló Munkácsy voltak az elsők, kiket a Képzőművészeti Társulat pártfogásába vett. Izsó ezt lelkendező, bizakodó levélben köszöni meg.[51]

A Széchenyi-szobor sikerét követő bizakodás, a „Furulyázó pásztor" szerencsés sorsa a Műtárlaton nélkülözésekkel teli tavaszt jelent Izsónak. A krajcáros egylet pénzforrásai kimerülnek, a mindig segíteni kész Szily Budáról átkozza a percet, melyben utódai erélyességében és hazafiságában bízott.[52]

[50] Szmrecsányi M.: I. m.
[51] Dr. Pipics Zoltán: Emlékek társulatunk multjából. OMKTÉ 1929.
[52] IHOL 1861 március 21.

Szmrecsányi is írja[53] Bécsből, hogy az „itt élő fiatalság olly kevéssé tudja magáévá tenni ügyedet", hogy minden igyekezetére az a válasz: nincs pénz. Németül is ír Izsó hitelezőinek, melyben kezességet vállal. Hiába gyüjtenek számára még a győri papságnál is, adóssága egyre nő, hitelezői szorongatják, tanulásra, anyagra nincs pénze, hisz még a legszükségesebb is nehezen van meg. Végül azt a jó tanácsot kapja, hogy ha szerét teheti, szökjön meg hitelezői elől, menjen vissza Bécsbe, hol több a jóbarát és ismerős, több segítség is várható.

1861 márciusában hagyja ott Izsó a müncheni akadémiát. Végbizonyítványa:[54]

DIE KOENIGLICHE BAYERISCHE AKADEMIE DER BILDENDEN KÜNSTE IN MÜNCHEN

bezeuget hiemit, dass Izsó Nikolaus aus Disznósd Horvát in Ungarn die Akademie als Zögling der Bildhauerklasse während des Jahres 1859/60 und das I. Semester 1860/61 mit sehr grossem Fleisse besucht, bei vielen Fähigkeiten grosse Fortschritte gemacht und sich sehr lebenswurdig betragen hat.

München, den 21. März 1861.

Der Direktor — *als Sekretär der Professor*
M. Kaulbach — *M. Carriere*

Izsó müncheni éveit a nálánál fiatalabb magyar fiúk, gyerekmecenások tették lehetővé. S mikor a krajcáros egylet kasszája kiürült, máris jelentkezett új mecénás. A Győrvidéki Honvédsegélyző Egylet az új pártfogó. „A véletlen ugy akará, hogy midőn malyd nem egészen elhagyatva valék, talán már a kétségbeeséssel küzdöttem: vegyem a Győrvidéki Honvédsegélyző Egylet levelét" — írja Izsó.[55] Meghatódva emlékszik vissza, hogy a szabadság kivívásában éppen Győrött kapott sebet és szívesen küld hálája jeléül „a magyar életből fölvett szobrot". Az utolsó müncheni napok kétségbeejtő helyzetében, „az elhagyatottság az inség, a kétségbeesés

[53] IHOL 1861 április 6.
[54] IHOL
[55] IHOL Izsó Miklós levélfogalmazványa a Győrvidéki Honvésegélyző Egylethez.

társaságában" érkezett meg a segély, hogy ösztönül szolgáljon célja elérésében. Krisztinkovich Antal pénztárnok buzgólkodására a többi egylet is megmozdul és a győri 50 o. é. forinton kívül Izsó Nagybányának 35, Sáros megyének 42, Ung megyének 20 forintot köszön meg.

A müncheni évek a tanulmányok befejezését és a keresés, a tapogatódzás korszakának végét is jelentik. Kész művész, ki bízik tudásában és tehetségében, magabiztos és tudatos programmal megy tovább „... egyedüli czélom majd később a magyar történetből meriteni tárgyaimat, hogy igy magyar szobrászatunk legyen" — írja.[56] És ebben a pár szóban, mely nemcsak hazafias puffogtatás, hanem komoly meggyőződése is, saját maga megírja szobrászatának tragédiáját. A történetből és nem a népi életből akar magyar szobrászatot teremteni, nem tudva, hogy azt akaratlanul megteremtette, akkor, amikor a mindenkori plasztikai problémát magyar köntösbe öltöztetve, magyar érzéssel töltötte meg. A „történet", a közszobrok, sokkal inkább testvérei az akadémikus külföldi szobroknak, semmint éreznők rajtuk sajátos magyar voltukat. Ha azon az úton marad, amelyen ösztönével vezetve megindul, és melynek végső kiteljesedései a „táncoló parasztok", a maguk vázlatszerűségükben, hol a mozgás és életkedv oly utolérhetetlen erővel pereg, pezsdül, mint az újabb kor művészetében, talán csak Clodion örömtől részeg szatírjaiban, akkor nem maradt volna műve „pusztában elhangzott szó", fájdalmasan szép epizód a „m a g y a r" szobrászat történetében.

1861 őszén új pártfogót talál br. Eötvös Józsefben,[57] kinek feltárja helyzetét. Eötvös, ki ügyét nagyon a szívén viselte, gyüjtést indított érdekében és hathatósan támogatta.[58] Később is, az Akadémia szobordíszével kapcsolatban pártolta Izsót, de elsősorban a neves Halbigra gondolt, a fiatal Izsónak túl nehéz-

[56] IHOL Levélfogalmazvány a Győrvidéki Honvédsegélyző Egylethez.
[57] Lázár Béla dr.: Eötvös József művészetpolitikája. M. 1914.
[58] IHOL B. Eötvös József levelei Izsóhoz.

nek találta még a feladatot. A kapott pénz Izsó szükségletét csak részben fedezte, mégis Eötvös pártfogása nagy erkölcsi tőke volt és „szellemi téren kilátásokat nyújthat" ... „mit ezentul inkább fogsz szükségelni, mint az anyagi támogatást" — írja neki Balogh Béla,[59] egyúttal azt a tanácsot kapja, hogy jó lenne, ha további tanulás céljából Rómába vagy Párisba menne. Ez a tanulmányút egyelőre elmarad.

* * *

1862-ben Izsó visszajön Pestre. Hire megelőzte. Még Münchenben mintázta Juhászát és a köztudatban még ma is mint a „Búsuló juhász" alkotója szerepel. Szokoly Viktor felveti a kérdést, hogy a londoni tárlaton mért nem szerepel Izsó és a magyar szobrászatot egyedül képviselő Dunaiszky műveire megjegyzi, hogy „mi mások hiányában meg lehetünk ezekkel elégedve de a külföld nem fog bennük gyönyörködni."[60] Egyébként is szívén viseli Izsó sorsát, a Juhásszal kapcsolatban cikket ír róla és mint Izsóhoz intézett levelében írja[61] a Gombostű című folyóiratban „nehány meleg szavat" intézne a közönséghez a sikeres gyüjtés érdekében.

A Juhász, mely először Izsó barátjánál, Balogh Zoltán lakásán volt kiállítva, hol az érdeklődők megnézhették,[62] június 15-től fogva az 1862-i tárlaton szerepel. Gschwindt gyártulajdonos vette meg, de a vételből per lett. Ugyanis Izsót egy ügyvéd felbíztatta, hogy miután a szobor olyan jól sikerült, az eredetileg kikötött összegnél többet kérjen érte. Alexi szobrász, Skalniczky építész és Telepy festész 2000 forintra becsülték a Juhászt, az ellenfél ügyvédje azonban be akarta bizonyítani, hogy csak 600 forintot ér. „Természetes, hogy még annyi értéke sincs oly ember előtt, a ki benne csak a kődarabot látja! de ki rajta a müvészetet, s mi több, a magyar müvészetet tisz-

[59] IHOL
[60] OT 1862 március 1.
[61] IHOL
[62] Balogh Zoltán: Izsó Miklós márványszobra. PN. 1862. 14. sz.

teli: az előtt e szobor nagy értékü."[63] A pert Gschwindt nyerte meg és a kínos pert nemes gesztussal zárta le: a szobrot a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Közben Izsó arra is gondol, hogy a szobrot kisorsolja. Engedélyt kér a helytartótanácstól, hogy a „Magyar Pásztor"-t, melynek értéke szakértők becslése szerint 2—3000 forint, 5000 drb. 1 forintos sorsjegy kibocsájtása mellett kisorsolhassa. (1863 szept.) A befolyó összegből 1000 forintot jótékony és közhasznú célokra ajánl fel. Az ügyet a helytartótanács „véleményes jelentés végett" előterjeszti Pest város közönségéhez, mely azt a helytartótanácshoz pártolólag visszaterjesztette.[64] Izsó az engedélyt megkapja, de a kedvezőtlen körülmények miatt letesz a sorsolásról.

Nem csak a kínos pernek, melynek mozzanatairól a sajtó tájékoztatta a közönséget, köszönheti a Juhász népszerűségét. Teljes mértékben megfelelt a kor ízlésének. A közönség, melynek bibliája Petőfi volt, mely a zsánerképekben a magyar falu illusztrációját kapta, örömmel véli itt megtalálni a magyar szobrászatot. Magyaros, népies és még hozzá búsúlós is. Tetszett és sikere nemcsak a polgári közönségre szorítkozott, hanem elismerőleg szól róla a legfelsőbb műbírálat is. A Képzőművészeti Társulat 1863-i évkönyvében vannak műbírálatok és a bizottmány tagjai nem kisebb nagyságok, mint Henszlmann Imre, Keleti Károly, Maszák Hugó, Medve Imre, Orlay Samu, Than Mór. A Juhászról szól az egyik.[65] Ez is mutatja, milyen fontos művészi terméknek számított és azt hisszük, nem felesleges, ha e pár sort itt leközöljük:

„Ez alak él, s ha nem ismernők a magyar népnek, de különösen a puszták, a rónák szabad vándorának azon természetes szokását, hogy néha ónanegyedekig mereng botjára támaszkodva, kissé hosszasabb nézés után lesnők a pillanatot, melyben a szép alak megmozdul. Szemeiben lélek, arczában kifejezés és a faj-jelleg teljes egésze ül. E szép férfias arcz teljesen

[63] VU 1863. 83. old.
[64] FLT X 1008/863.
[65] OMKTÉ 1863.

magánhordja a magyar faj keleties szép jellegét, s a mellett önmagában a férfias szépség kitünő példája.

Lássuk most fényoldalai után az árnyoldalakat is.

A körvonalakról kevés kivétellel el lehet mondani, hogy általában szépek, sőt hátulról tekintve a classikus kor szobrainak könnyed körvonalaira emlékeztetnek. Könnyedén odavetett, nem fás, nem köves redői nagy tanulmányt mutatnak, gyöngéden és tapintatos kézzel vannak faragva, úgy hogy a finom gyolcs szövet képe rajta van, ámde e redők alatt nem mindenütt jelentkezik a test, vagy mint például a bal czombon, kissé gyöngéd arányban.

Megfelel a természet hü másolatának, sőt jellemző a botra nyugtatott jobb kéz és a balban tartott pipa, ámde az első igen sokat takar a derékból s a körvonalat fogyasztja, mig a másik oly irányban bőviti, sőt tulozza azt, mely hátrányos. A haj kissé tulaprólékos, nagyobb részletek lennének óhajtandók. Lába fejénél a fü aprózása, vájt árnyékai és mélyedései nyugtalanságot szülnek, több sima, illetőleg szélesebb részletek nyugodtabb területet adtak volna."

A kritika kedvező, tudálékos beállítottsága keresi ugyan a hibát, de lényegeset nem tud ellene felhozni.

Sokkal ridegebb magatartást tanusít vele szemben Fülep Lajos,[66] ki terracotta vázlataiban, mint a magyar szobrászat megtestesítőjét ünnepli Izsót. Szerinte a Juhász csak „ügyes kőfaragó munka, sikerült etnográfiai illusztráció", melyen hitelesen tanulmányozható a magyar juhász faji típusa, viselete stb.... Mi inkább a szobrászi akarást és tudást becsüljük benne, talán kevésbbé a művet. Kortársainak készült, hozzájuk szól, ruhájával, arcával, sajátos magyaros faji vonásaival is hirdetve, hogy mindenekfelett magyar. A kortársak meg is értették.

A Juhász alapján állítják ki Telepy Károly acad. festész, Than Mór történeti festész, Marastoni József acad. festész, Orlai P. Samu történeti festész a bizonyítványt,[67] „... mely minket felbátorit a fent emlitett szerző tehetségét nem csak ajánlani, de egyszersmind azon meggyőződésünket is nyilvánítani, hogy a már megkezdett irányban, ha művészetét folytatni körül-

[66] Fülep Lajos: Magyar szobrászat. Nyugat, 1918. — Magyar művészet. Budapest, 1923.

[67] IHOL 1863. márc. 22.

ményei nem gátolandják, ugy jövője iránt a legszebb reményre jogosithatja fel magát."

A mult század romantikus hangulata iránt hiányzik belőlünk a kellő megértés. A Juhász mégis kedves előttünk, magyar szobrászatra gondolva, elsősorban Izsó szobra jut eszünkbe.

A látszólagos naturalizmus ellenére a szobor kiegyensúlyozott benyomása gondos művészi számításon, mérlegelésen és részletes iskolázottságon alapul. Biztos talajon állva, az újonnan szerzett tudás és gazdag benyomások birtokában megszerezte magának a halhatatlanságot.

Abban a levélben,[68] melyben Szily Kálmán írja neki Münchenbe, jó volna kieszközölni, hogy a pásztora Londonba juthasson, talán saját magának igazolni akarván, hogy a pásztor a multé, ő többet tud, nagyobbat akar, a levél finom, halványkék papirjára, az üresen hagyott hátlapra odaveti ceruzával egy igazi „táncoló paraszt" vázlatát. (1. kép.)

Hazatérte után, egyik első munkája Arany Jánosnak élet után mintázott mellszobra, mely kedves, kicsit tanítóbácsis, tiszta magyar arcával, nagy, lelógó bajúszával néz maga elé.

A szobor báró Eötvös József kezdeményezése folytán jött létre. Gipszöntvényeket 20 forintért Heckenast Gusztáv kiadóhivatalában, aláírási ívek útján, mindenki vehetett. E vállalkozás nem járt sikerrel, bár a Vasárnapi Ujság is felhívást intézett a közönséghez[69] és méltán kérdi, hogy a közönyösség az irodalomnak, vagy a művészetnek szól-e?[70] Gipszpéldány a Szépművészeti Múzeumban. „I. M. tulajdonjoga 1862" felírással.

Arany szobrával egyidőben, 1862-ben készül Egressy Gábornak, a Nemzeti Színház híres művészének szobra is. (Szépművészeti Múzeum, magassága 67 cm.) Az 1873-i köz-

[68] IHOL Buda, 1862, márc. 16.
[69] VU 1862. 345. old.
[70] VU 1862. 455. old.

kiállításon is szerepelt. Megrendelés nélkül, némi kereset reményében mintázta és ebből is, mint az Aranyból, készültek gipszöntvények, de nem sok sikerrel. (Szépművészeti Múzeum, Kassai Múzeum, Miskolci Ref. Gimnázium stb.)

Ebben az időben még egy színészportrét csinált Izsó. Tóth József mellszobrában, ha nem is éri el az Egressyében megütött hangot, a kevésbbé hálás fej megmintázásánál is megcsillogtatja szobrászi készségét. (Nemzeti Színház.)[71]

Váradi Fekete Dezsőről, fiatal barátjáról ovális alakú gipszmedaillont készít.[72] (Váradi Fekete Pál birtokában.) Előadása síma, nagyvonalú, aprólékosság csak a szakáll kezelésében mutatkozik.

Egymásután születnek a mellszobrok, a művészi és anyagi siker egyaránt változó.

Nehéz művészi feladat elé állította Megyeri Károly mellszobra. Az 1842-ben elhúnyt színészről csupán egy rossz rézmetszet maradt fenn, de sokan voltak, kik ismerték és még jól emlékeztek rá, így útmutatásul szolgálhattak Izsó részére is. Épp ez a körülmény nehezítette meg feladatát, mert nemcsak a nagy színészt, kit arca különösen a komikus szerepkörre tett alkalmassá, kellett neki meggyőzően megjelenítenie, hanem a kortársak emlékezetében élő képnek is eleget kellett tennie. A szoborügyben 1862 március 16-án gyűlést tartottak, amikor egy albizottmányt választottak (Egressy, Szigligeti, Tóth és Feleki). Ekkor megállapítást nyert, hogy az emlékre már 5 évvel a művész elhúnyta után 436 ft. gyűlt össze és ez összeg most kb. 1000 frtra rúg.[73] Az év végére a szobor elkészült és 1864 januárjában felállították a Nemzeti Színház előcsarnokában. A készülő műről többek között a Fővárosi Lapok is megemlékezik[74] és elismeréssel állapítja meg, hogy Megyerire rá

[71] MM 1931. címlapon kép.
[72] Somogyi Miklós: Néhány újabb adat Izsó Miklós életéhez. M 1913. Képpel.
[73] VU 1863. 135. old.
[74] K. E. Egy magyar szobrász műterme. FL 1864. 3.

lehet ismerni. Leírja, hogy a mellszobor állványa szürke istriai márvány, faragványokkal van ékesítve, a faragványok: nevető álarc, könyvek, papirtekercs, melyeket babérkoszorú köt össze. Balogh Zoltán a Pesti Naplóban[75] ismerteti a szobrot, nagyon dícsérő hangon. Mint írja: „a fej kissé félre fordítva, oly jó humoros arckifejezéssel néz föl, mintha most is valamelyik kedves szerepében látnánk Megyerit". Kiemeli, hogy milyen ügyesen adja vissza a húsfelületet és a bőr felszínének legcsekélyebb hajlásait. Dícséri, hogy a pupillát nem vési ki, hanem antik modorban símára hagyja és Megyeri szeme mégis mosolyog.

1862-ben készült zsánerszobra, a „Cigány Laokoon". (Szépművészeti Múzeum; terracotta szobor, 23.5 cm. magas.) A zenész cigányok életét helyes átérzéssel jeleníti meg ez a csoport és a mulatságos, humoros kompozició Izsó jó megfigyelőképességét és minden iránt fogékony életérzését tanusítja. Azonban a szobrász számára veszélyes területre téved és mind itt, mind későbbi cigány-vázlataiban mutatkozik a fogyatékosság, hogy a novellisztikus tartalom túlnő a plaszikai megfogalmazás lehetőségein.

* * *

A mellszobrok nagyrésze megrendelés nélkül készült, a gipszöntvények eladása — 25 forint darabja — nem sok sikerrel járt, „hálátlan" munkának bizonyult. A kiegyezés előtti évek fásultsága nagy falként választja el a művészt a közönségtől, megnemértés, közöny és nemtörődömség fogadja mindenütt. Ebben a bizonytalan hangulatban kapja a megbízást a „Fonóházi jelenetre". Almássy Páltól kapja a feladatot,[76] hogy „művészi hivatásának és a műértő közönség várakozásának megfelelő márványszoborművet faragjon, melyet a körülményekhez képest érczbe is önthet". A szobormű eszméjét a művész belátására bízza és köletezi magát, hogy mihelyt a szobor készen

[75] Balogh Zoltán: Megyeri szobra. PN 1864. 6.
[76] IHOL Pesten, július 22. 1863.

lesz és ellene kifogás nem merül fel, előlegez a nyersanyag megszerzésére 700 forintot. A munka folyama alatt havonként kap 200 forintot és az elkészült szobor átadásakor annyit, amennyi még a 3000 forintból hiányzik. „E megrendelési feltételek teljesítésének biztosítéka a kölcsönös bizalom s nemesebb erkölcsi kötelességeken alapszik." Igazi úri gesztus volt Almássy megbízása, de sajnos, őt a provizorium kormánya Olmützbe záratja, s amikor onnan kiszabadult, Izsó már Debrecenben volt. Így a szobor mintázása is késik. Soha nem készült el teljesen. Egy évvel Izsó halála előtt, 1874-ben bízza meg Trefort Ágost vallás- és közokt. miniszter a minta kidolgozásával a Nemzeti Múzeum számára. Pulszky Ferenc, a Nemzeti Múzeum igazgatója, mint az Országos Képzőművészeti Tanács alelnöke kér írásbeli nyilatkozatot Izsótól, hogy mily tiszteletdíj mellett (a márvány árát beleértve), minő méretek szerint és mennyi idő alatt vállalja a mű elkészítését.[77] A felhívás nyomán Izsó kötelezi magát, hogy bronzba öntve elkészíti 6000 forintért 70 cm. magasságban, 3 év alatt és a minisztérium bírálata alá bocsájtja.[78] Az ajánlatot a minisztérium elfogadja és a tiszteletdíj első részét kiutalványozza.[79] Izsó ekkor csinált új vázlatokat. Korán bekövetkezett halála a befejezésben megakadályozta és csak „több kézi mintázat" maradt a Fonóházi jelenetből az elhagyott műteremben. Gipszpéldány (61.5 cm.) a Szépművészeti Múzeumban.

* * *

Még 1862-ben kap Izsó megbízást a pápai Ref. Főiskola részéről Márton István mellszobrának elkészítésére. Mándi Márton István, több filozófiai, teológiai és nyelvtani mű szerzője, fő érdeme a régi híres pápai kollégiumnak, mely „az üldözések alatt a pápai kath. földesúr hatalmas eszközlése folytán kétszer is elvétetett, visszaállítása"[80] 1831-ben halt meg.

[77] IHOL 1874. június 12.
[78] IHOL
[79] IHOL 1874. augusztus 26.
[80] IHOL Tarcy levele, Pápa, 1863. 4/7.

Halála után a Főiskola kurátora, Szép Ábrahám és Edelényi Sándor professzor, Márton emlékének méltó megörökítésére alapítvány gyüjtéséhez kezdtek. A gyüjtött összegből 1837-ben síremléket állítanak, 1839-ben arcképét sokszorosították, az alapítványt azonban tovább is gyüjtötték. Ez az összeg tetemesen megnövekedett és 1847-ben az egyházkerület megbízza Tarczy Lajos és Stettner György főiskolai tanárokat, hogy Pesten egy emlékszobor elkészíttetésére nézve tájékozódjanak[81] s őket ugyanebben a tárgyban az 1848-i gyűlés meg is sürgeti. A szabadságharc alatt azonban a szobor dolga elaludt és csak 1856-ban került ismét napirendre. Ekkor a gyűjtött összeg már meghaladta a 2000 forintot s Tarczyt újra felszólítják az emlék elkészíttetésére.[82] Tarczy, Izsó és Dunaiszky nevét hozhatta javaslatba, mert 1862-ben felhatalmazzák őt, hogy e két művésszel „Márton István volt pápai bölcsészettanárnak emelendő díszes emlék tervrajza iránt érintkezzék".[83] Az 1863. évi júniusi gyűlésre Tarczy bemutatja a vázlatot az alanti költségvetéssel:

„Pest. Janu. 15. 863. Márton István emlékének kölcségvetése, — Carrarai márványból életnagyságba faragott mellképe = 1200 f. Ennek talapzatja hazai szürke márványból melynek magassága = 3' láb és 6" hüvelyk = 150 f. Ezen talapzatra tervezett dombormű mi is az ő munkás életének jelvényeit feliratait tárgyazandják, szinte carrarai márványból = 150 f. — öszveg 1500 f. Izsó Miklós szobrász.

A talapzatra vonatkozólag Tarczy részletes utasítást ad Izsónak. „Profanus létemre én igy gondolnám — írja. Az oszlop melső lapján lenn egy épülő félben levő iskola persze meglátszanék rajt az elrontatás is — fölötte lebegve egy phoenix a fölebb irt reviviscet jelszóval — s tán alul még e szavakkal „crescit sub pondere palma". Az oszlop másik lapján lenne egy cathedrában ülő tanár, körülötte székeikben ülő és iró tanulók — alant e jelszóval „Irjanak: a törvény és az engedelmesség az

[81] EL Egyházkerületi gyülés jegyzőkönyve. 1847 március 21. 85 p.
[82] EL Ker. jzkv. 1856 október 20. 30. p. 1.
[83] EL Ker. jzkv. 1862 október 22. 71. F. p.
[84] EL Ker. jzkv. 59. 71. Fhez.

ember méltósága és az élet boldogsága" Mert Márton ezt többször leiratta tanitványaival."

A talapzat (= alzat, melyen az oszlop állana) párkányán e szavak: Márton Istvánnak hálás tanitványai" — És hozzá fűzi, hogy a tervrajz „nem ám valami tökéletesen kivitt mü legyen — ám csak árnyrajz — plajbásszal."[85]

A tervrajz hamarosan elkészül és az 1863 októberi gyűlésre terjesztik be az Izsóval kötött szerződést:[86]

„Szerződés Melly szerint alulirottak, — egy részről Sárközy József, mint a Dunántuli reform. egyházkerület Pápai főiskolája gondnoka, — más részről pedig Izsó Miklós szobrász között kölcsönösen kötelező s következő feltételek alatt köttetett, ugyanis: 1-ör. Én Izsó Miklós a tisztelettel cimzett egyházkerületi főiskolai gondnok ur megbizása következtében elvállaltam és kötelezem magamat arra, hogy néhai boldog emlékü pápai volt tanár Márton István mellképét Carrarai márványból életnagyságban Egyezeröttszáz = 1500 osztrák forintért 1864.-k évi Augusztus hó első napjáig elkészitendem. 2-or. A midőn e mü készen leend, köteles leszek saját kölcségemen Győrig szállittatni és illető helyén felállitani, — Győrtől pedig illető helyére a t. egyházkerületi főiskolai gondnok ur lesz köteles elszállittatni. 3-or. Ezen műnek az alya talapzatjával együtt szürke márványból leend. 4-er. Én pedig Sárközy József mint a Dunántuli egyházkerület pápai főiskola gondnoka kötelezem magamat, hogy a fent irt 1500 ftot Izsó Miklós szobrász urnak, ezen szerződésben meghatározott időben, és mennyiségben Pesten saját kezébe pontosan és hiány nélkül kifizetendem, következőleg u. m.: 5-ör. Folyó 1863-k évi Novemb. hó 12-n előleg gyanánt köteles leszek a t. szobrász urnak 300 ftot fizetni. 6-or. 1864-k évi Március hó 12-n ismét köteles leszek Hatszáz az az 600 ftot osztrák. ért. kezébe lefizetni. 7-er. A hátra lévő hatszáz ft. összeget pedig, akor leszek köteles hiány nélkül a t. szobrász urnak kezébe lefizetni, a midőn a mű egészen készen leend és felállí.tatott' 8-or. Ha ezen kötelezettségeknek bármelyik fél eleget nem tenne, azon esetben joga van a szerződést meg sértve érző félnek szabadon választandó bíróság előtt sommás szóbéli eljárás utján az 1862/6. 20. az 1840. 11. törv. cikkek és az Országbirói értekezlet 47. §-a értelmében elégtételt eszközleni. — Jelen szerződés két egyenlő példányban saját kezeink aláirásával megerősitve kiadatott Pesten october 12-n 1863. Izsó Miklós szobrász Sárközy József a Dunántuli Egyházkerület pápai fő oskolája gondnoka."

Az 1864-i gyűlésen Sárközy jelenti, hogy „Izsó Miklós szobrász ur dicsőült Mártonunk emlékét készíti, s biztosan reménylhetni, hogy e szép emléknek a könyvtári helyiségben leendő

[85] IHOL
[86] EL: 1863 okt. 26—31. Nov. 1—4. Pápán tartott közgyűlés 159. sz. iratáról.

felállitása és leleplezése a tisztelt müvész igéretéhez képest folyó évi augusztusban megtörténik."[87] És az őszi gyülésen a főiskola igazgatósága jelenti, hogy Izsó Miklós „a hálás kegyelet által főiskolánk egyik halhatatlan alapitójának, Márton Istvánnak szentelt emléket müvészileg elkészitette és a könyvtárban fel is állitotta."[88] A leleplezés éveken keresztül halasztódott és csak 1871 október 17-én történik meg díszes külsőségek között.[89] A szobor eredeti helyéről az 1902-ben épült új könyvtári részbe került, mert a régi kollégium ma Nőnevelő intézeti épület.

Ennyi a szobor történetéről. Talapzata síma, szürke márvány, a Tarczy által javasolt domborművek nem kerültek kivitelre. Elől aranyozott betűkkel: M. MÁRTON ISTVÁNNAK Hálás tanitványai. A talapzat és a fehér márványszobor közti zökkenőt áthidalják a szürke márványból való könyvek (a baloldali középsőn: Theologia, a jobboldali középsőn Philosophia felirással), melyekre babérkoszorúk borulnak. A fejre vonatkozólag is kapott Izsó utasításokat Tarczytól, de ezek általánosságokban mozognak. („Luther forma arc; de hasonló energiával; roppant apróra nyirt hajzattal, meztelenre borotválva, apró élénk szemekkel — különben obeliszk testtel.") Ennél a leírásnál azonban hasznosabb támasz volt Izsó számára Márton István festett arcképe. A ruházatnál eltér a festett mintaképtől. Míg a képen a kabát felhajtott gallérja a benyomás közvetlenségét és melegségét fokozza, Izsó ezt elhagyja és síma, papos öltözetet ad rá, melybe fellazítást csak a nyakkendő kötése visz. A szobor jobb vállán:

MÁNDI
MÁRTON ISTVÁN
sz. 1760

a bal vállon:

M. H. 1831.

felírás,

[87] Ker. jzkv. 1864 május 30. 60. p.
[88] EL: Ker. jzkv. 1864 szept. 19. 95. p.
[89] EL: Ker. jzkv. 1871 okt. 17. — Preszlényi János: A dunántúli Egyházközsék közgyülése és Prot. Egyházi és Iskolai Lap, 1871. 1389. old.

a szobor hátán pedig Izsó jelzése:

MINTÁZTA — FARAGTA
IZSÓ M.
1864.

látható.

Kedvtelésből mintázta meg „természet után", ahogy a szobor hátára véste, a Parasztleányt ábrázoló mellszobrot. Egyike azon csekély kivételeknek, mikor nem komoly férfiarcot, hanem kedves, lágyan mosolygó női arcot örökít meg, mely „úgy mosolyog, hogy a kő szinte meleg fényt kap tőle. Majdnem rózsaszínűnek látszik".[90] Izsó e szobrot kiállította egy helyen, hová előkelő emberek jártak, abban a reményben, hogy talán akad vevője. Reménye nem vált valóra, a szobrot tekeasztalra téve, fiatalemberek magasugrási tudományukat próbálták ki rajta — írja a Látcső. Az 1875-ben rendezett Izsó-emlékkiállításon is szerepelt a „Magyar pórnő mellszobra" (főszöntvény), még pedig csillaggal jelölve, azaz eladó volt még akkor is. (Szépművészeti Múzeum.)

Munka nékül, abban a reményben, hogy gipszönteteket adhat el, sőt esetleg márványban való kifaragásra is megbízást kap, készíti még 1863-ban Lisznyay és Fáy András mellszobrait.

Lisznyay Kálmánnak, az egykor népszerű költőnek gipszmellképét halotti maszkja nyomán készíti el. (31:20 cm.) A Honban olvashatjuk,[91] hogy bár a halál nyugalma merevekre változtatta életében mindig vidor vonásait, mégis látszik a „jól talált" szobron, hogy a nemes lélek földi burka méltó volt rá. Jelzése: „1863 13-ik febr. I. M." (Szépművészeti Múzeum.)

A nagyműveltségű Fáy András, Izsó pártfogói közé tartozott. Valószínűleg ez adta az ösztönt a mellszobor megmintázására. A szoborhoz fűzött reményei néhány évvel később valósultak meg. 1867 áprilisában Keleti Gusztáv ír e szoborról a Pesti Naplóban és a Fővárosi Lapokban. Felhívja a figyelmet

[90] SzL 1864. 62.
[91] A Hon 1863. 53. márc. 6.

arra, hogy méltányos lenne, ha az 1864-ben elhúnyt Fáy András szobrát, mint az Első Magyar Hazai Takarékpénztái alapítójáét, ezen intézet márványban megrendelné Izsónál. Izsóhoz írt levelében írja,[92] hogy „a takarékpénztár befolyásosabb vál. tagjainál van hajlandóság a mellszobor megvételére". Az ügyet hathatósan támogatja Izsó nagybátyja, Giczey Samu ügyvéd is és ennek eredményekép, kiküldött szakbizottság jelentése alapján az 1867 május 24-i választmányi gyűlésen a Takarékpénztár azt a határozatot hozta, hogy „ha Izsó Miklós szobrász ur — az általa készített Fáy András mellszobrának méltányos árát szabja — akkor azt az intézet számára megvenni hajlandó".[93] Izsó a szobor árát 1000 forintban állapítja meg, ezt a Takarékpénztár azonnal el is fogadja. De a szobor ki volt állítva a Képzőművészeti Társulatban és ennek szabályai szerint minden kiállított tárgy 10%-a jogos illetménye. Giczey személyesen kijárja a 100 forint elengedését, hogy az 1000 forint hiány nélkül juthasson Izsó kezébe.[94]

Izsó remekbe faragja Fáy mellszobrát. Eltér a szokásos sablontól és nem öltözteti fel, nem a hatásosan elrendezett gallérral és nyakbavalóval akar hatást elérni. Energikus, felfokozott lelki dinamikájú emberként állítja elénk Fáyt. Jelzése: „Készítette Izsó 1863." (59 cm.) A szobor rajza a Vasárnapi Ujság 1873. 22. (jún. 1.) címlapján van közölve.

* * *

Az Akadémia új palotájának építése gazdag szobrászi lehetőségeket hozott magával. A nemzeti felbuzdulás és áldozatkészség ily nagy megnyilatkozásánál magától értetődő lett volna, hogy az ékesítendő szobrok elkészítésével magyar szobrászokat bízzanak meg, hogy ezzel a fejlődő magyar szobrászatot mozdítsák elő és magyar szobrászoknak könnyítsék meg

[92] IHOL: Keleti G. levele Izsóhoz. Pest, 1867 április 17.
[93] IHOL: Giczey Samu levele Izsóhoz. Pest, 25/5. 867.
[94] IHOL: Giczey Samu levele Izsóhoz. Pest, június 22. 1867.

a szűkös művészkenyeret. De nem így történt. Bár már 1862-ben, a Vasárnapi Ujság hallomás alapján írja, hogy az Akadémia palotájához szükséges szobrokat „Izsó Miklós fiatal szobrász hazánkfia fogja elkészíteni", a hír korainak bizonyult. Ez esetben br. Eötvös József erősen hazafias művészetpolitikája[95] sem tudott, úgy látszik, a régi előítéletektől megszabadulni, nem talált elég jó magyar szobrászt, vagy talán nem bízott még annyira Izsó művészi képességeiben. A szobrok nagy része idegen műtermekből került ki és a sok költséggel és nagy lelkesedéssel megindult palota építése nem sokkal vitte előre a magyar szobrászat ügyét.

Félígéretekben bízva, Izsó 1863 év elején már mintázni kezd és kidolgoz egy csoportozatot, mely „Pannónia alakját ábrázolja, áldva és védve terjeszti ki kezeit fiai fölött. Körülötte honfiak állnak. A hős kardját ajánlja föl, az anya gyermekét, a dús kincseket, a földmíves gabonával közelít felé, a tudomány és költészet a szellem kincseit rakják lábaihoz."[96] A homlokzati szobrok mégis Berlinben készülnek,[97] Izsó kárpótlásul 180 ft-ot kap[98] és megbízást Révay Miklós egész alakos szobrának elkészítésére. Izsó közreműködése a Ferenc József-tér felőli homlokzatra esik. Ez a legdíszesebb és leggazdagabban tagolt homlokzat, hatalmas, kiugró rizalittal, melyet terracotta frizek díszítenek. A nagyterem középső ablaka fölött lebegő angyalok közt Magyarország címerének kőből faragott domborműve látható, mely Izsó alkotása. Ugyancsak az ő munkái azok a térdeplő géniuszok, melyek a többi négy ablak fölött lévő feliratos márványtáblák kőkeretét tartják. A terracotta-szobrok, melyek a palota szárnyainak második és a rizalit felső emeletét díszítik, Ernst March Fiai charlottenburgi keramikai gyárából valók.[99]

[95] Lázár B.: I. m. M. 1914.
[96] VU 1863. 99. old.
[97] VU 1864. 336. old.
[98] VU 1864. 360. old.
[99] Divald K. A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyüjteményei.

Révay szobrának mintájáért Izsó 100 tallért kapott. A keramikai gyár, mely a többi tudós szobráért 800 tallért számított, ezért csak 650 tallért kért, minthogy redővetése egyszerűbb. A főhomlokzat címerének és a márványtáblákat tartó géniuszoknak kifaragásáért Izsó 3600 forintot kap.

Jólesően pihen meg szemünk az amúgy is túl magasan elhelyezett, bonyolult formaadású szobrok között Izsó nemes mértékadással mintázott Révayán. (2. kép.) A nyugodt tartású, nagyvonalú szobor épületplasztikai szerepét kitűnően tölti be, kár, hogy II. emelet magasságban, az épület hasonlószínű háttere előtt, hangsúlytalan marad. Dícsérően ír e szoborról Pasteiner[100] is, ki a Juhásszal és a debreceni Csokonay-szoborral Izsó három legjobb műve közé sorolja. Ez az elismerés a Révay-szoborral kapcsolatban teljesen indokolt, nemes koncepciójával, meggyőző megjelenítésével Izsó munkái között díszhelyet foglal el. A szobor rajza a Vasárnapi Ujság 1865 dec. 10-i számában jelent meg.

Révay szobrával kapcsolatban még egy megbízás éri Izsót. A berlini Akadémia az európai nyelvészek szobrainak sorába Révayt is beiktatja és a mellkép gipszmintájának elkészítésére Izsó kap megbízást, míg a végleges kivitelezéssel terracottában, egy berlini szobrászt bíztak meg.[101]

Ezenkívül márványba faragta Izsó a palota tervezőjének, Stüler Frigyes Ágostnak mellszobrát Schievelbein Hermann mintája után. A szobor elkészítését, mely ma az Akadémia lépcsőházának II. emeleti részén, karsztmárvány talapzaton áll, az Akadémia Stüler halálának hírére határozta el. A szobor kifaragásával Izsót bízzák meg, ki e munkáért 800 forintot kapott, míg a kő 95 forintba került. A szobron olvasható a jelzés: „Schievelbein után f. Izsó Pest 1865 dec. 11."

A gyér megbízások mellett, melyek nem voltak mindig elsőrendű művészi feladatok, hisz pl. Stüler mellszobrát is Schievel-

[100] Pasteiner Gy.: A magyar szobrászat. BSz 1883.
[101] VU 1864. 36. 31. old.

bein mintája után faragta, saját örömére kis vázlatokat csinál. Ilyen a „Részeg ember" (Szépművészeti Múzeum), melynek rajzát a Vasárnapi Ujság is közli[102] és elragadtatással írja, hogy „az ittas ember állapotának legfinomabb árnyalatait is el tudta lesni, s a képzeletben alkotott vonásokat a keze alatt lévő anyagban nemcsak élethíven, de geniális merészséggel és humorral vissza is tudta adni". A kis terracotta-szobor 31 cm. magas, a rajta lévő jelzés szerint 1863-ban készült.

Kedves genre-szobra az „Arató nő". Terracotta, 29 cm. magas. Fiatal nőt ábrázol, kezében sarló. Fejét kendő borítja, kötényét felemeli. Jobb lába kilép, ami által az egész alak enyhe lendületet kap, amit a ruházat is hangsúlyoz. Jelzése: „I. M. 1863". (Szépművészeti Múzeum.)

Nincsen évszámmal ellátva, de valószínűleg ebből az időből való az „Ételhordó parasztasszony" vázlata is. Terracotta, 28 cm. magas. Sietős menyecske, bal kezében edényt visz, jobbjával kis, szoknyájába kapaszkodó gyermekét húzza magával. A csoport kedves, életteli, különösen a nyafka gyerek megfogalmazása találó. (Szépművészeti Múzeum.)

A bájjal teli nőalakok mellett, vitézek, hősök is mintázásra kerülnek. Méltóság, vitézség és kemény akarat árad Árpád alakjából. Terracotta, 21.2 cm. (Szépművészeti Múzeum.)

Egész kis, töredékes agyagvázlat (7.5 cm.) elszánt honvédfejet ábrázol. (Szépművészeti Múzeum.)

Több humort és életörömet tükröz hasonló tárgyú vázlata (terracotta, 15.5 cm.), szintén a Szépművészeti Múzeumban. Nevetőszemű, csálébajuszú legény, fején süveggel. Azt a kedves, magyaros arctípust képviseli, mely vázlatain oly sokszor előfordul.

Ebből az időből valók gr. Kornis Ádám és Bernát Gazsi mellszobrai. Utóbbi az Ernst-múzeumban volt. A szatirfüles, finom humorú szobrot Izsó nem többszörösítette.[103]

---

[102] VU 1864. 368. old. képpel. Girókuti Remény c. naptárából.
[103] FL 1875. 123. Izsó műtermében.

1864 nov. 14-es dátumot viseli Almási-Balogh Pál gipszmellszobra (53.5 cm.). Ma az Akadémián. Az anyai ágon rokon Balogh-család természettudós, orvos, akadémikus tagját mintázza meg Izsó. Jellemzőn és közvetlenül, sokkal szerencsésebben, mint mikor fakó képzeleti képek után nemzeteszményt kellett teremtenie. Minden sallang, zsinóros ruha és hasonló kellékek nélkül, egyszerűen, közvetlenül jeleníti meg a tudóst, kinek lényéből a meleg közvetlenség mellett a fölényes értelem nyugodt, emelkedett egyensúlya sugárzik. Nem vész el felesleges részletekbe, csak azt adja vissza, ami jellemző, ami hozzátartozik az arc kifejezéséhez. Tökéletes biztonsággal válogatta ki a vonásokat, melyek az egészet alkotják és az összhatás egységét felesleges részletek nem bontják meg. Jellemportrét ad, élőn, beszédesen, tudása magaslatára emelkedve bátran felveszi a versenyt külföldi kortársai hasonló alkotásaival. (3. kép.)

* * *

1864-ben, a 34-ik évét taposó Izsó, helyzetének könnyítése végett kérvényt intéz a K. K. Staatsministeriumhoz, hogy a költségvetésben megszavazott 25.000 osztrák tallér stipendiumból 1000 tallért neki juttassanak. Kérése támogatására felhozza, hogy iskoláit Sárospatakon végezte és aztán „belső hajlamát és különös előszeretetét követve a kőfaragásnak szentelte idejét". Három évig tanult a híres Ferenczynél és további kiképzése céljából két évig volt Meixner és Gasser bécsi műhelyében, majd a müncheni Akadémiára járt. Ilymódon kiképezve tér vissza hazájába, de „teljes pénztelensége mindenütt hátráltatóan állt útjában és volt az oka, hogy nem egy tervbe vett munkája nem jöhetett létre". Helyzetét enyhítette a Képzőművészeti Társulat időnkénti támogatása, amely a Juhászt is kiállította és róla dícsérően nyilatkozott. Munkái közül hivatkozik három mellképre és utolsó sorban, a magyar népéletből vázlatosan felvett képekre.[104]

[104] IHOL: An ein Hohes K. K. Staatsministerium in Wien.

Ugyancsak kérvényt intéz a m. kir. Helytartótanácshoz Budára,[105] hogy a művészek segélyezésére utalványozott 25.000 ft-ból részére legalább 1500 ftnyi ösztöndíjat segélyképpen juttassanak, hogy nagyobb tökéletesedése és régen tervezett, de küzdelmes anyagi körülményei miatt még eddig meg nem valósult külföldi tanulmányútját lehetővé tegyék. A kérést az 1864 szept. 28-i tanácsülés visszautasítja.

A kérvényekhez fűzött remények nem váltak valóra, Izsó közel áll ahhoz, hogy ismét visszacsússzék oda, ahonnét elindult. Megbízásokat fogad el báró Vay Miklóstól, hogy szobrait márványba faragja. Köztudomású, hogy Zrinyi Miklós fegyvertári szobrában egy kis része Izsó Miklósnak is van.[106] Mikor Kray tábornok szobránál segédkezik, a magyar lapok szépítgetően teszik hozzá, hogy az osztrák kormány megbízásából készül és kiemelik magyar vonatkozását, mert Kray résztvett a Hóra—Kloska-féle lázadás leverésében.[107]

Nagy megalkuvást jelenthetett neki, hogy Vaytól, kivel többször együtt pályázott és ki tehetségben nem mérkőzhetett vele, kénytelen volt másodrendű munkát elfogadni. De úgy látszik, szívesen kapott az ajánlaton és rándult el egy-egy munka miatt Bécsbe, ha Pesten az élet nagyon szűkös lett számára.

Ebben az időben szerelmi epizód köti le figyelmét. Erdélyi útja alkalmával ismerkedik meg Fedorával, ki szintén szobrászkodik. Szívét és kezét kéri a nemes hölgynek, ki meg is ígéri, hogy „ha valaha megbarátkoznám a férjhezmenetel eszméjével — és a gondolat: hogy egy lénynek boldogságára élhetek, hitté válik — akkor szívesen és nyugodtan adok kezet“[108] és biztosítja testvéri szeretetéről. A levelek ritkulnak, Fedora panaszkodik, miért nem ír, végül az egész dolog elalszik.

[105] FLT X. 1210/1864.
[106] Pasteiner: I. m.
[107] HK 1867 dec. 19.
[108] IHOL

Erdélyben jártakor próbálkozik egy mindaddig kihasználatlan hazai anyaggal, kísérletezik a zsoboki alabástrommal, de nem nagy sikerrel. A talált alabástrom nagyon töredezett volt.[109]

A rajta levő jelzés szerint: „Pest 1864 Dec."-ben készült Szoptató anyát ábrázoló terracotta szobra. (Szépművészeti Múzeum.) Magassága: 23.4 cm. Maga alá húzott lábakkal ül az anya, ölében tartja a gyermeket.[110]

Töredékes, elmosódott évszám alapján 1865-re datálható „Meztelen nőt" ábrázoló terracotta szobrocskája. (Szépművészeti Múzeum, mag: 11.6 cm.) Töredezett, a fej és a jobb kar hiányzik. A test arányai finomak, tartása kecses, a gondolat szobrászilag kiérlelt, kár, hogy rossz állapotban maradt fenn.

Szintén ruhátlan nőt ábrázol 14.3 cm-es terracotta szobra a Szépművészeti Múzeumban. Nincsen jelezve.

* * *

A fejlődő urbanizmus, az erősödő városi polgárság a történelmi patinájú Buda mellé fiatal, életerős testvértársként emelte Pestet. A rohamosan fejlődő új város utcáit, tereit szobrokkal népesíti be és ezzel nemcsak a nagyoknak járó kegyeleti adózást rója le, hanem önmaga előtt is igazolja, hogy felnőtt, van multja, van kire emlékeznie. Az első közszobor, a Katona Józsefé Züllichtől 1858-ban készült, hogy megnyissa a többékevésbbé szerencsés műalkotások sorát. A szobrok az új mecénás, a polgárság közadakozásából jöttek létre, a gyüjtés sokszor országos volt és nem egyszer kiváló művészek, mint például Reményi, lelkesítettek, buzdítottak, fáradoztak, hogy a szükséges pénz összegyűljön. Az adakozó polgárság ízlését a szoborbizottságban fejezhette ki, hol ugyan esztéták és művészek is szerepeltek, de a szótöbbség az övék volt. Előítéletmentes bírálatuk többnyire helyes volt. Hogy ez az új

[109] IHOL Izsó levele Mike Lajos zsoboki ref. paphoz.

[110] Petrovics E.: A Szépművészeti Múzeum modern magyar szobrai. MM 1926. Képpel.

mecénási szellem mennyire fejlődő és általános volt, mutatja, hogy míg 1860-ban Berzsenyi szobrára csak 1400 forint gyűlt össze, József nádoréra már 40.000, Eötvösére 45.000, Széchenyiére 145.000, Petőfiéra 1868-ig 30.000, de aztán 60.000 forintos költségvetéssel készült és Deáké elérte a 150.000 forintot.[111] A buzgalom és megértés nemcsak az adakozás terén érvényesült. A méltányosság megvolt a művészekkel szemben is, átérezték ezek fontosságát. Ez egyrészt megnyilvánult abban, hogy egy-egy fontos feladat előtt nem egy művészt küldtek hosszabb külföldi tanulmányútra, másrészt a szobrok elkészítéséhez elég hosszú határidőt szabtak, mely aztán rendszerint még kitolódott. Így Petőfi szobrán Izsó négy évig, Eötvösén Huszár Adolf szintén négy évig, Engel szintúgy négy évig dolgozott a Széchenyin, míg a mellékalakok elkészítése külön négy évet vett igénybe, és Deák szobrát Huszár hét év alatt fejezte csak be.

Széchenyinek 1860-ban bekövetkezett halála után a nemzeti hála felbuzdulása emlékét szoborban óhajtotta megörökíteni. A gyüjtés nyomban megindul, 1860 áprilisában az Akadémia pártfogásába veszi az ügyet és még ez év decemberében megalakítja a szoborbizottságot, melynek első elnöke gróf Dessewffy Emil. Az 1862-ik év végére már 84.000 forint gyűlik össze és ekkor a választmány elnöke Pest városától helyet kér a szobor számára, melyet a Lánchíd-tér közepére akarnak állítani, hogy ott Széchenyi nagy műveitől körülvéve álljon. A Ferenc József-tér lejtős, feltöltése sokba kerülne, ezért az 1864 okt. 12-i Pesti Tanácsülés elhatározza,[112] hogy Széchenyi szobra az Akadémia előtti térre kerüljön, mert „ezen hely szépségénél fogva alkalmas arra, hogy azon a bizottmány óhajtásához képest egy nagyszerü és egyszerü emlékszobor állittassék, úgy másrészről meg leend ez által felelve azon szándéknak is, hogy a gróf Széchenyi Istvánnak emelendő emlék oly helyen

[111] Liber E.: Bp. szobrai. Statisztikai közlemények.
[112] FLT XI. 48/861.

létesittessék a lánchid, gőzhajózás és a magyar tudományos akadémia szomszédságában, mely az ő tevékenységére fogja hazafiait emlékeztetni". A szoborbizottság nem nyugszik bele a határozatba és azzal érvel, hogy a tér rendezése felesleges, mert a szobrot sziklás talapzatra állítják. Így a szobor felállítása a városnak nem okoz költséget és a forgalomnak sem lesz útjában. A bizottság 1865 ápr. 24-én a Városi Tanácshoz intézett feliratában kifejti, hogy „kénytelenek vagyunk egész nyiltan de határozottan kinyilatkoztatnunk, hogy ezen szobor felállítására méltó helynek a lánczhid előtti térség egyedül azon pontját ismerhetjük, mely a hidfővel irányban fekszik, s hova e szobor már kezdettől fogva terveztetett.[113] Hosszas viták után, a szobor végleges helyét mégis az Akadémia-palota előtti téren állapították meg.

A pályázatot meghirdetik, a határidő 1866 március 31. Kikötik, hogy csak Magyarországon született, vagy legalább is itt élő művész vehet rajta részt. Előírja, hogy a szobor legyen egyszerű, Széchenyit a legnagyobb hasonlatossággal, nem eszményítve 30—50 éves korában ábrázolja, hajadonfővel, amint alkotásaira (Lánchíd, Alagút, Akadémia stb.) tekint, magyaros viseletben. A beküldött mintának legalább másfél lábnyinak kell lennie és az összerakható talapzati minta ezzel arányban álljon. A pályázat megjelent a magyar és német lapokban, utóbbiakban gúnyos megjegyzések kíséretében.

A kitűzött díjak:

I.	díj	800 o. é.	forint
II.	„	400 „	„
III.	„	200 „	„

Széchenyi szobrára 12 pályázó akadt[114] (Engel, Faragó, Izsó, Dunaiszky, Marsalkó, Szandház, Kugler József, Kugler János, B. Vay, Benk, Benda, Schäffer). A bíráló bizottság, élén Eitel-

[113] FLT XI. 48/861.
[114] MN 1866. 15 képpel.

berger osztrák múzeumigazgatóval 1866 május 16-án ötöt: Dunaiszky, Izsó, Engel, b. Vay és Faragó mintáit választotta ki, de kivitelre egyiket sem találja megfelelőnek. Azonban a díjak kiosztásra kerülnek és bizonyos változtatások kikötése mellett az I. díjat Engelnek ítélték oda. Izsónak csak a II. díj jutott, míg a harmadik díjat b. Vaynak ítélték és Faragó is kap 200 forintot.

Izsó a második díjat azzal a megokolással kapta, hogy műve nehézkes, túlterheltebb, mint Engelé.[115]

A díjjal kitüntetett négy művészt 1866 dec. 31.-i lejárattal új pályázatra hívja fel a bizottság, de ezen már csak Engel és b. Vay vett részt, Izsó sértődötten az igazságtalan mellőzés miatt, a bíráló bizottságban rosszakaratot tételezve fel, visszavonul. Az új pályázat eredménye alapján Engelt felszólították újabb minta készítésére, amit a bizottság végre el is fogad. A hosszas huza-vona is mutatja, hogy a bírálóbizottság nem volt biztos ítéletében és az eredménnyel sem volt megelégedve. Még kevésbbé a közönség, mely a sajtó útján tájékoztatva, Izsó szobrát szerette legjobban. Ez a vélemény jutott kifejezésre a napilapokban is, melyek dícsérőleg szólnak Izsó szobrának nyugodt gesztusáról, az alak életteljes és nyugodt voltáról, monumentális hatásáról és gazdag körrajzáról. Ezzel szemben — írják — „Engeléből hiányzik a historicus érzés, a magyar typus s az a büszke férfias jellem, mely Izsóban oly szerencsés kifejezést nyert".[116] Kérdik, hogy miért nem állítják ki a szobrot közszemlére, hogy a közönség, melynek filléreiből felépül, is láthassa.[117] Mindez a döntésen már nem változtatott.

A Széchenyi-szobor története azonban ezzel még nincs befejezve. A talapzat díszítésére 1873 március 1-i lejárattal új pályázatot hirdettek, melyre Engelt, Izsót és b. Vayt szólították fel .Izsó okulva az előzményeken, a felszólításnak nem tesz

[115] Gerlóczy—Buday: Széchenyi István gróf szobrának leírása és története.
[116] MN 1866. 15.
[117] PN 1866 május 25.

eleget. Végül a talapzatalakok elkészítésével is Engelt bízzák meg. A néző azonban a főalakban épp oly kevéssé leli fel Széchenyit, mint ahogyan a túlzottan allegorikus mellékalakok jelentésével és a főalakhoz való vonatkozásával is csak nehezen kerül tisztába.

A Széchenyi-szobor keletkezését kísérő közérdeklődést jellemzi, hogy Ormós Zsigmond[118] megragadja az alkalmat, hogy a szoborral kapcsolatban esztétikai tanulmányt írjon, fejtegetve a modern viselet nehézségeit a szobrász számára. Fejtegetésének leszűrésekép leszögezi Széchenyi szobrával kapcsolatos esztétikai követelményeit:

„Legyen meg rajta a csendes nagysággal párosult nemes egyszerűség, nyugodtság és természetes fesztelenség. Legyen az könnyen megérthető, s így allegoria nélkül. Tüntesse a nagy férfiút, a magyar akadémia megalapítására tartott szónoklatában, élethű s művészi felfogású arczczal, dombormű ékesítésű talapzaton, szokásos magyar öltönyben, fedetlen fővel, és érczöntő szoborban szemünkbe."

Az Akadémia Széchenyi múzeumában őrzött gipszmodellek, melyek a Széchenyi-szoborhoz készültek, szomorú tanujelei annak, hogy a feladat túl nehéz volt. Egyedül Izsóé lett volna némi változtatással érdemes a kivitelre, mint azt a maga idejében Eötvös lapja is megírta: „legvigasztalóbb az, hogy van mégis egy oly pályamű, mely megüti a mértéket s a külföld hasonnemű újabb műveinek java részével egy szinvonalon áll". (4. kép.)

Izsó helyes érzékkel, a pályázati feltételektől eltérően, nem sziklás talapzatot tervezett, nem találván azt alkalmasnak kis térre kerülő álló alakos szobor talapzatául, hanem hogy a feltételeknek is eleget tegyen, a síma, architektonikus talapzat négy sarkát kis szikladombokban oldja fel, melyekhez bokrokat is lehet ültetni és így átmenetet alkotnak a szobor és a természet között. A talapzat alsó részét, melyet alul quaderek tagolnak, elől dombormű díszíti; ezen az alsó szélesebb

[118] Ormós Zsigmond: A Széchenyi-szobor és a szobrászat realizmusa. Pest, 1863.

négyzetes talapzaton emelkedik egy keskenyebb hasáb, oldallapjain feliratos táblákkal, felül gazdagon profilálva, mely a szobrot hordja. A két rész között egy harántos rész képezi az átmenetet, melyet koszorúfüzérek díszítenek, sarkán címer. A talapzaton, mint az egykorú bíráló írja: „haladó korunk legszebb vívmányainak jelvényei"[119] láthatók.

Izsó az 1866 március 24-én kelt, a szoborbizottmányhoz intézett levelében, mintáját a következő felvilágosító megjegyzésekkel kíséri:[120]

1. Az emlék talapzatának alsó négy sarkára alkalmazott termés-szikl lát azon okból véltem felveendőnek mintámba, mert ily módon a szobortér lejtősége sikeresebben volna elfödhető s ugyanez okból a szobor talapzatát alacsony, legfelebb 3 lábnyi magas bokrokkal hiszem körülültetendőnek, o kis körületü ültetvényt pedig szintén alacsony vasrácsozattal körülfog- lalandók.

2. Mintám talapzatának a híd felé fordult oldalára domborművet terveztem. E tervezett domborművet mindazonáltal mintámon még vázlatszerü felületességgel sem gondoltam kidolgozandónak. Ezt nemcsak az idő rövidsége miatt, de azért is tettem főleg, mert úgy vélekedtem, hogy pályamintámnak netaláni elfogadtatása esetében e dombormű megmaradhatása vagy elvetése, úgyszintén a tárgya és tartalma fölötti végdöntés egyenesen a szobor-bizottmányt illetné.

Hibái ellenére Izsó Széchenyi-szobra messze felette állott a többi pályaműnek és ezen megállapítás alól nem kivétel Engel pályanyertes műve sem.

A szoborhoz készült 57 cm-es gipszvázlat a Szépművészeti Múzeumban. „... zitette Izsó 1866."

* * *

A Széchenyi-szobor sorsa még nem dőlt el, mikor Izsó új, nagy vállalkozásba kezd. A debreceni Emlékkert-társulattól kap megbízást Csokonainak, a város nagy költőjének szobra megmintázására. Csokonai szobrához b. Vay is csinált tervezetet még 1865 nyarán, mely a költőt gondolkozó állásban ábrázolja.[121] Izsó eleinte húzódozik a tervtől, mert a szobor el-

[119] HK 1866. 233. old., képpel.
[120] Gerlóczy—Buday: I. m.
[121] VU 1865. 464. old.

készítésére a rendelkezésre álló összeg elég csekély volt. Mégis enged Pákh Albert, az egykor népszerű író kérésének, ki az egész ügyet közvetítette. Pákh rábeszélte, hogy vállalja el bármi áldozatok árán is a szobor készítését, mert ennek reá nézve később erkölcsi befolyása lesz. 1866 február 16-án köti meg Izsó a szerződést az Emlékkert Társulat elnökével, Csanak Józseffel, mely a következőképpen szól:[122]

Alólirottak, ugymint egy részről Csanak József mint a debreczeni emlékkert társulat elnöke s megbizottja, másrészről Izsó Miklós szobrász mai napon következő szerződést kötöttünk.

I. Én Izsó Miklós az emlékkert társulat által az emlékkert keleti részében fel állíttatni szándékolt Csokonai Vitéz Mihály szobrához egy kis mintát készitek talapzattal együtt gypszből, mely kis szobor mintának a tervezet szerint megkivántató talapzaton kívül, legalább is két láb magasságunak kell lenni.

A mennyiben magán vállalataim miatt e kis minta szobor készitéséhez mostantól számitva hat hó előtt nem kezdhetek, kötelezem magamat, hogy azt mához hat hó mulva megkezdem, s három hó alatt, az az 1866 November 15-ig be végezem s megbirálás s jóváhagyás végett a többször említett társulatnak ide Debreczenbe küldendem.

Minthogy a talapzatnak hol készittetése s a hozzávaló anyagnak megválasztása a társulat jogához tartozik, hogy e tekintetben tudakozodás s alkudozásra mód nyujtassék: tartozom a talapzatnak mérték szerinti rajzait három egyenlő példányban elkészíteni s a szobormintával együtt a társulatnak megküldeni.

Ezen szobor és talapzat mintának s utóbb említett talapzat rajzoknak elkészítéséért 500 az az Ötszáz o. é. forint tisztelet díjban egyeztünk meg mely összeg a társulat által csak azon esetben fizettetik ki ha az általam készitett szoborminta helyeslésre találván az elfogadtatik. Ezen esetben én az elfogadott kismintát teljes tulajdoni joggal a társulat örökös birtokába bocsátom, s bele nyugszom hogy a társulat ezen kis mintát bárhol és ki által készitendő nagymintához s öntéshez szabad tetszése szerint mint valóságos tulajdonát felhasználhassa.

Ebből kifolyólag, ha a társulat elfogadandott kis mintámat bármely öntődéhez látná jónak s pénzerejét tekintve előnyösnek átküldeni, hogy arról a szükséges nagyminta ottan készittessék: kötelezem magamat ezen esetben arra hogy a nagymintázat utolsó bevégezésénél az illető helyen személyesen jelen leszek, s igyekezni fogok, hogy a nagyminta az elfogadott kismintának teljesen megfeleljen. — Ezen felügyelet illetőleg vezetésemért, az utiköltséget is ide értve 200 az az kétszáz o. é. forintban egyeztünk meg, mely összegnek fele utrakeltemkor, másik fele pedig a nagy minta helybenhagyása után onnan hazatértemkor fizettetik ki.

[122] IHOL

Ha pedig a társulat abban állapodnék meg, (mit én a tervezendő szobor biztosabb és tökéletesebb ki vitele végett inkább óhajtanák —) hogy a szobornak nagy mintázatát személyesen én teljesítsem; ezt fel vállalom és kötelezem magamat, hogy a kis minta helyben hagyása, illetőleg kezeimhez vissza szolgáltatása idejétől számitva három hónap alatt a nagymintát gypszből elkészitem oly föltétel mellett hogy e nagy szobor-minta nyolcz bécsi láb magasságu fog lenni, s szintén a társulat tulajdona marad. A talapzatra nézve azonban a mértékre készitett rajzok elegendők lévén, a nagymintázat nem szükséges; ha csak a mintában arra alkalmazandó s bronzból öntendő jelvények nem terveztetnek, mely esetben a jelvényeknek természeti nagyságban mintázása is az én kötelességem leend. — E nagy szobormintázatért 800 az az Nyolczszáz o. é. forintban egyeztünk meg a társulattal, mely összegnek fele, az az 400 o. é. forint a helyben hagyandott kis-mintának kezembe jutása s illetőleg a nagy mintázattal megbizatásomkor előre, másik fele, az az 400 forint pedig a nagymintának tökéletes s három hó alatt kötelezett elkészítése után fog nekem a társulat által ki fizettetni. Ha a nagymintázat általam készíttetik, köteles leszek azt az illető öntődébe leendő elszállitásra a magam költségén óvatosan bepakkoltatni, s a társulat költségén leendő átszállításhoz segédkezet nyujtani.

Ha a nagymintázat nem általam eszközöltetnék is, köteleztetem a társulatnak a mű minél sikerültebb ki vitele végett, ugy a talapzathoz szükséges anyagok elő állíthatása s jutányos elkészithetése végett tanácscsal, s ösmeretségem és ebből folyó összeköttetéseimből folyó segítséggel s támogatással szolgálni.

IIor. Én Csanak József mint az emlékkert társulat elnöke s választmány által e tárgyban megbizottja a fentebbi pontokban foglaltakat elvállalom s az ott elősorolt körülményekhez képest megállapitott fizetések pontos teljesítésére magamat a társulat nevében kötelezem.

Kelt Debreczenben, 1866 február 16-án

Csanak József
az emlékkert társulat elnöke
Izsó Miklós szobrász.

Nem volt valami biztató dolog, ahogy ezt a szerződés mutatja, egy vidéki közszobor készítése. Izsó a 2 láb magas kismintáért és a talapzat tervezetéért, melyet záros határidőn belül köteles elkészíteni, összesen 500 o. é. forint tiszteletdíjat kap és e mellett még nincs biztosítva, hogy a nagymintát is ő készítheti majd el, hisz lemond minden tulajdonjogáról és a társulat a mintát saját tetszése szerint használhatja fel. Ennek ellenére, köteles lesz rajta az utolsó simításokat elvégezni, ezért és a vállalt ellenőrzésért 200 forintot fog kapni. A 8 láb magas nagy szobormintáért, amennyiben a társulat őt bízza meg, 800 o. é.

forintot kap, de ezen összegért az öntődébe való szállításhoz szükséges csomagolás őt terheli és a szállítást köteles ellenőrizni.

A kis minta október elejére kész és a debreceni kaszinóban állították ki. Izsó gondosságát mutatja, hogy a kis mintán kívül életnagyságú mellszobrot is készít Csokonairól.[123] A mintát a társulat elfogadja és Izsó leutazik Debrecenbe, hogy a nagymintázatot is elkészítse. Minden anyagi károsodása ellenére, mert a vállalkozásra saját bevallása szerint erősen ráfizetett, nagy szerencse, hogy az öntést kivéve elejétől végig csak ő dolgozott a szobron. Így a debreceni Csokonai az egyetlen nagyméretű szobor, melyet nem csak tervezett, hanem be is fejezett, hisz a szegedi Dugonics és a budapesti Petőfi szobroknál Huszár Adolf kezenyomát — ki ugyan Izsó eredeti tervét tiszteletben tartotta — kell lehántanunk, hogy Izsó szobrához eljussunk.

Izsót Debrecenben nagy csalódás fogadta. Az ígért műterem nem volt meg,[124] és még alkalmas helyiség sem állott rendelkezésére, pedig a bizottság azáltal, hogy Izsó a szobrot Debrecenben készíti, a közönség számára ösztönző erőt vélt látni. A jó debrecenieknek még nem lévén alkalmuk látni, hogyan készül a szobor, a látványon felbuzdulva adakoznak.

A nagyminta elkészül, de az ércbeöntésre pénzhiány miatt várni kell.[125] Közben Izsó Bécsbe megy báró Vay hívására, hol segédkezik Kray tábornagy szobrának készítésénél. Az öntődébe való szállítás költségeit a bizottság méltatlanul Izsóra akarja hárítani. A Fővárosi Lapokban támadják és mialatt ő Bécsbe utazik, hogy ott egy öntődével alkuba lépjen, a szobrot Münchenbe szállítják és ott a királyi öntődében öntik ércbe.

Ennyi kellemetlenség az érzékeny, hangulatember Izsót méltán elkedvetlenítette. De örüljünk a ténynek, hogy a szobor

[123] VU 1866 dec. 30.
[124] IHOL Levélfogalmazvány.
[125] HK 1867. 51.

áll és hirdeti, nemcsak a Csikóbőrös kulacs szerzőjének, de Izsónak is dicsőségét.

A szobrot, mely a Marton József-féle kiadás rézmetszete után készült, a református nagytemplom és a collégium közötti térre szánták. E tér parkosítására alakult az Emlékkert Társulat. A szobor helyét úgy választották ki, hogy a kis emlékkert azon a helyén álljon, mely a collégiumra és a Darabos uccára néz, hol Csokonay élt és meghalt.[126]

A 12 láb magasságú talapzaton emelkedő 8 láb magas szobor 12—14,000 forintos költségvetéssel készült.[127] Leleplezése csak 1871-ben, október 11-én történt meg.[128]

A Csokonai-szobron Izsó megkísérli átültetni nagyszoborba a „Juhász" magyaros hangulatát. Az ábrázolt költő par excellance magyar volta, a Csikóbőrös kulacs szerzőjének romantikus köntösbe burkolt alakja kiváltképp alkalmas volt e szerepre. És hogy Csokonai szobrát csakis Izsó mintázhatta meg, bizonyítja az is, hogy a szoborbizottság pályázat hirdetése nélkül Izsót bízza meg a szobor elkészítésével. Ez a megbízatás, mely mutatja, hogy mennyire hittek és bíztak Izsó művészi erejében, jellemzi helyét, melyet szobrásztársai között elfoglalt. A „Juhásszal" leadta művészi névjegyét és ezzel egyszerre beérkezett. Azóta neve állandóan szerepel, úgylátszik, hogy ő a magyar szobrászat kényeztetett kedvence, ujságcikkek jelennek meg róla, csak éppen az őt megillető feladatok késnek. Az Akadémia-palotát díszítő szobrok zöme külföldön készült, a Széchenyi szoborpályázaton méltatlanul mellőzik és a mellképeken kívül, melyeknek nagyrészét megrendelés nélkül készíti, számottevő megbízást nem kap és néhány remek vázlattól eltekintve, jelentős mű nem is keletkezik.

A Csokonai-szoborban végre alkalom kínálkozott, hogy tehetségének ércbe öntött tanujelét adja.

---

[126] VU 1866 dec. 30. A szobor rajza Székely Bertalantól.

[127] MN 1867. nov. 9. Képpel. — HK 1867. dec. 19. Képpel.

[128] VU 1871 okt. 15. Képpel. — Zelizy Dániel dr.: Debrecen sz. kir. város egyetemse leírása. 1882. 504 oldal.

Kis, földszintes házaktól övezve, az Emlékkertben áll a Csokonai-szobor. Talapzata, mely Wasserburger bécsi kőfaragó műhelyében[129] Lyka János építész, Izsó barátja és müncheni lakótársa terve szerint[130] készült, egyszerű. Alul két lépcső, ezen emelkedik a hasáb, mely a szobrot tartja, sarkai le vannak vágva, alsó és felső részén lépcsősen tagolt. Ezen emelkedik a bronzszobor.

Csokonai szobrát 1871-ben leplezik le, ünnepélyes külsőségek között. Az Emlékkert-társulat tisztelettel meghívja Izsót is az ünnepélyre: „jól fog esni Önnek egy részről művét befejezve látnia, más részről meggyőződnie arról, milly tiszteletben áll ön Debreczen egész közönsége előtt".[131]

Pasteiner,[132] bár a szobor felfogását és befejezett művésziességét elismeri, kifogásolja, hogy a mintázás „nyers, szögletes, egyaránt nem természetes és nem is művészies; a magatartás pathosa is nehézkes, az alak túl tömött". Pasteiner szerint Izsó inkább vázlatot adott részletekben is kidolgozott szobor helyett és elmulasztotta művésziesen kifejleszteni azt a nemzeti tipust, melyet e szoborban megörökíthetett volna. Ez az elgondolás kettős követelmény elé állítja Izsót. Csokonainak méltó művészi emléket akart állítani, mely egyben mindenek felett hirdesse úgy Csokonai, mint Izsó magyarságát. A kettős feladatnál az egyik követelmény megoldása a másik rovására történt. A magyar nemzeti tipus megfogalmazásához a kor felfogása szerint elsődleges kellék a magyaros ruha. És hogy a zsinórdíszes nadrág és pitykés bekecs mennyire nem alkalmas a mintázásra, arra a Csokonai-szobor még a kevésbbé szomorú bizonyítékok közé tartozik.

Ha tartalmilag nem is érte el Izsó a kitűzött célt, — eléréséhez helytelen úton indult el — művészileg becseset alkotott. Egyetlen nagyméretű szobra, melyet kivitelezett és befejezett,

[129] Szücs István: Szabad kir. Debrecen város történelme. Debrecen, 1871. 1087 old.
[130] MM 1934. 90. old.
[131] IHOL.
[132] Pasteiner: I. m.

bizonyíték arra nézve, hogy mivé fejlődhetett volna helyes irányítás és kedvezőbb körülmények között.

* * *

Debreceni tartózkodása emlékét őrzi a Déri-múzeumban lévő fehér márvány nyulacska (hossza: 105 mm., magassága: 63 mm.), melyet 1871-ben, a Csokonai-szobor felszentelésekor a Csanak-családnak adományozott, kiknél debreceni tartózkodása alatt szállást kapott.

A rajta lévő jelzés szerint „1866 Dec. 23"-án készült Kriston Lászlót ábrázoló éremképe. (Rimaszombati múzeum; 40:40 cm.) A haj és szakáll-kezelés fogyatékossága ezen még szembetűnőbb, mint a már említett, Váradi Fekete Dezsőt ábrázoló domborművön. (5. kép.)

„1867 február 16." dátumot viseli „Földön fekvő részeg parasztot" ábrázoló terracotta szobra. Hossza: 21 cm., magassága 10 cm. (Képzőművészeti Főiskola.)

Ugyanezt a motivumot ábrázolja a Szépművészeti Múzeumban lévő töredezett terracotta vázlat (8 cm. magas). Felfogása az előbbinél tömöttebb, zártabb. Vázlatosabb, valószínűleg az előbbihez készült tanulmány.

Mialatt Izsó Debrecenben a Csokonai-szobron dolgozott, meghal Pesten Pákh Albert, ki a szobor készítésére rábeszélte. Izsó a halálhírre Pestre siet és a halott arcáról gipszöntvényt vesz. Mikor 1867 őszén Pestre visszatér, halotti maszk után készült gipszmintát hoz magával. Még Debrecenben éri Székely Bertalan felszólítása,[133] hogy mennyibe kerülne egy 2 lábnyi basrelief Pákh sírszobra feldíszítésére, miután annyi pénz nincs, hogy egész szobor állíttathassék ki a pénzből. Közben azonban az eredeti elképzelést megváltoztatták és a síremléket fülkeszerű boltozattal tervezték, melyben Pákh mellszobra álljon. Izsó e célra a már kész kisebb mellszobor után elkészíti 1868 márciusára a nagy mintázatot is és májusban már kész

[133] IHOL.

carrarai márványból. De a szépen sikerült mellszobrot sajnálták a temetőben az idő viszontagságainak kitenni, inkább felajánlották a Nemzeti Múzeum számára és Pákh síremlékét végül is a Schmidt-Schultz-féle terv szerint Gerenday Antal készítette el.[134]

Ebben az időben még egy síremlék foglalkoztatja. 1868 januárjában Mocsáry Lajos Borsod megye alispánja felkéri Izsót, „kit, mint hazai művészetünk egyik kitűnő képviselőjét, örömmel számít Borsod fiai közé", hogy a Pálóczy Lászlónak emelendő síremlékhez segédkezet nyujtson...[135]

„Megállapodás jött létre abban, hogy boldogult sírboltja felett, mely a t. Uraságod előtt véleményünk szerint ismeretes avasi templom hátulja mögött egy elegyengetett nagyobbszerű domb alatt lesz elrejtve, egy csiszolt gránitból készült obeliszk állíttassék, melyre alkalmazva legyen Pálóczynak érczből öntött domborművű arczképe, valamint az obeliszk talapzatára a szükséges felirat. Ennyiben van az emlék alakja körvonalazva; az arányok meghatározását, mi a plattform és rácsozatra is kiterjed, valamint az emlék plasztikai részének tervezését és kivitelét s az egészről való tervrajz és költségvetés előterjesztését a művésztől várjuk. Erre bátorkodom felhívni tisztelt Uraságodat olyformán, hogy akár az egészre, akár — ha az emléknek többi része foglalkozása körén kívül esnék — az arcképre nézve nyilatkozatát hozzám minél előbb beküldeni szíveskedjék.

Meg kell jegyeznem, hogy a fenn kitett 4,000 forint a szorosabb értelemben vett emlékoszlopra van szánva, a mellékes költségek más összegből fogván fedeztetni."

Izsó örömmel fogadja a megtisztelő felhívást és készséggel áll rendelkezésre.[136] Pálóczy síremlékére Gerenday Antal is készített két tervrajzot, de mindkettő oly közönséges volt, hogy nem fogadhatták el,[137] „nem volt bennük semmi inventio, semmi ujdonság vagy jellemzetes". A munkára báró Vayt is felkérték.

Izsó érintkezésbe lép miskolci nagybátyjával, Szathmári Pállal, ki tagja a szoborbizottságnak. Tőle kéri a helyi körülmények leírását, mire a válasz egy miskolci meghívás, hol a helyi körülményekkel személyesen megismerkedhetik.[138] Ez

[134] VU 1870. 46. nov. 13. Képpel.
[135] IHOL Mocsáry Lajos levele Izsóhoz. 1868 jan. 18-án.
[136] IHOL Izsó Miklós levele Mocsáryhoz. 1868 jan. 25-én.
[137] IHOL Lévay levele Izsóhoz.
[138] IHOL Szathmári Pál levele Izsóhoz. Miskolc, 1868 jan. 28.

meg is történik. Izsó azonban elveszti kedvét az egész dologtól, aminek fő oka, hogy a szűk költségvetés nagy részét elfoglalja a kőfaragómunka költsége, pedig elképzelése szerint, ennek szerepe egészen alárendelt. A türelmetlen sürgetésre, mely tőle a tervet várja, sértődötten írja, hogy ő tervet rajzban nem küld, mert „rajzban azt a szobrász nem szokta tenni, vagy ha teszi, rosszul teszi, legtöbbnyire mindig másokat csal meg vele, szépen lehet rajzolva, holott egy oldalról jól is nézhet ki megfelelőleg a plasztika szabállyainak, de többi nézpontjai rosszak azért a szobrásznak mindig szobrászatilag kell terveit is előállítani arra nézve pedig idő kivántatik."[139] Panaszkodik, hogy a bizottság nagyon is előírta a készítendő emléket, „mire valók akkor az illető művészek, ha a bizottmányok előre megfosztják szabadságától, cordába szorítják, ezt kell készitened — illyen állapotban mű nem fog létrejönni soha". A terv mégis elkészül, Izsó saját költségén leutazik Miskolcra és a mintát a költségvetéssel átadja. Választ, vagy döntést hiába vár, mintáját vissza sem küldték. Az emlék kivitelezésére a megbízást B. Vay kapja, ki azt el is készíti. Izsó, mikor legközelebb Miskolcon járt, megnézte a síremléket és ezzel kapcsolatban méltatlankodva írja Szathmári Pálnak,[140] hogy „nagy volt meglepetésem, midőn most lent járva láttam, hogy a Pálóczy-emlék csupán az általam benyujtott terv szolgai utánzása s meghamisított másolása; — mely az eredetitől csupán abban különbözik, hogy az általam tervezett arányok és az összhangzat — mondhatom kontárul megrontatott, különben pedig egyszerü plágium!!!" Jogos követeléseinek meghallgatását kéri, mert, mint írja, nincs abban a helyzetben, hogy egy megyével szemben generositást gyakorolhasson.

A Pálóczy-emlék balsikere súlyosan érintette. Munkája nincs, báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordul segélyért.[141] Írja, hogy több szoborpályázaton óhaj-

[139] IHOL Izsó Miklós levele Szathmári Pálhoz.
[140] IHOL Izsó Miklós levele Szathmári Pálhoz.
[141] IHOL Kérvény. 1868 szept. 2.

tana résztvenni, de az előkészületek sok időt és tanulmányt igényelnek és miután hosszú idő óta megbízás és kereset nélkül van, anyagilag szorult helyzeténél fogva erre képtelen. Reménytelen helyzetét a Vasárnapi Ujság[142] ismerteti a közönséggel, Marastoni által készített arcképével illusztrált cikk jelenik meg róla, röviden ismertetve eddigi műveit és feltárva jelenlegi helyzetét.

A kért segélyezést megkapja és 1868/69 telén Olaszországba utazik. Az utat Triesztől Anconáig hajón teszi meg, panaszkodva ír (1869 jan. 15., Róma) a kellemetlen útról. Rómában főképp az antik emlékeket tanulmányozza, ezek közül is inkább a görög szobrokat kedveli.

Azt hihetnők, hogy a műkincsek káprázatos gazdagsága kinyilatkoztatásszerűen hat rá, hogy Michelangelo, Bernini műveinek megismerése új ösztönök, új elképzelések végtelen sorát nyitja meg lelkében. Épp az ellenkezője történt. A Szent Péter-templom nagyszerű síremlékei előtt a Pálóczy-síremlék sorsa juthatott eszébe, a szépségnek, gazdagságnak hatalmas zenekara között százszorosan érezni vélte saját kicsiségét. És ez a letörés munkáján is meglátszik. Ő, ki minden nehézség nélkül, biztos technikával és egészséges fantáziával csinálta a mellképeket egymás után, most Zrinyi Miklós és Werbőczy István mellszobraiban meglepően keveset ad.

Még Rómában kapja (1869 febr. 18-án) br. Eötvös József megbízását a vallás- és közoktatásügyi minisztérium részéről, Zrinyi Miklós a költő és hadvezér és Werbőczy István mellszobraira. A szobrok a művészeti célokra rendelt 15.000 forintból készültek.[143]

A rendelés:[144]

A fejedelem 's haza körül hervadhatatlan érdemeket szerzett elhunyt honfiak emlékét megörökitendő, 's bizva tisztelt uraságodnak ugy művészi tehetségeiben, mint meleg honfiui érzelmeiben, óhajtásával vélek találkozni,

[142] VU 1868. 45. nov. 8.
[143] VU 1869 június 27.
[144] IHOL Vall.- és közokt. min. 2208. szám.

midőn ezennel felszólitom: miszerint ifj. gróf Zrinyi Miklós, a dicső költő 's hadvezér és Werbőczy István, a magyar jogászat megalapitójának életnagyságú mellszobrát a magyar nemzeti muzeum számára, s az 1869-ik évi államköltségvetésben a hazai müvészet segélyezésére kirendelt javadalom terhére elkészíteni szíveskedjék; — tájékozásul megjegyezvén: miszerint mindenekelőtt egy gypszminta eredeti nagyságban készen hozzám beküldendő, mely elfogadhatónak találtatván, az egyenkint v. i. minden szoborért külön-külön ezennel biztositott Egy ezer kétszáz (1200) oszt. ért. forint tiszteletdij egy harmada, v. i. 400 frt, azonnal, az ezen minta szerint hibátlan, az az minden eresedés, folt, vagy repedéstől ment fehér carrarai márványból, még pedig egy darabból faragandó a mintának mindenben megfelelőn művésziesen alkotott márvány-mellszobornak átadása 's átvétele után a tiszteletdij másik két harmada, az az 800 frt. fog tisztelt uraságodnak kiutalványoztatni.

Az emlitett mellszobrok müvészi tulajdona v. i. azok mintázás, öntvény, metszet, avagy fényképészet utján leendő sokszorositásának joga tisztelt uraságodnak megmarad, köteles leend mindazáltal kivánatomra az eredeti nagyságban hibátlanul öntött tizenkét gypspéldányt az előállitási áron, vagyis az öntés és anyag árának megtéritése mellett, a magyar tudományos intézetek között leendő esetleges kiosztás végett rendelkezésem alá bocsátani.

A minta beküldésének határ idejéül junius végét, 's elfogadás esetén a márványszobor beküldésének határ idejéül folyó évi karácson napját tüzvén ki, egyuttal felkérem tisztelt uraságodat: miszerint ezen megrendelésnek elfogadása iránt engem mielébb, legfeljebb pedig folyó évi február végéig irásban értesiteni szíveskedjék.

Budán, 1869. évi február hó 18-án *Eötvös*

Gondatlansággal most sem vádolhatjuk. A Zrinyi-szoborhoz a Széchenyi-könyvtárból kikölcsönzi a található metszeteket és arcképeket. (Zrinyi 12 rétű fametszetét, egy Jakob Sandrart-metszetet stb.)[145] Ilyen gondos előtanulmány után nem csoda, ha a bemutatott mellszobor „mind történelmi hűsége, mind müvészi felfogásánál fogva kivitelre teljesen méltónak" találtatott.[146] Izsó a szobrot márványba faragja, azonkívül készít 12 gipszöntvényt, darabját 20 forintért (az erdélyi múzeum-egyletnek, a zágrábi, pozsonyi, győri, kassai és nagyváradi akadémiáknak, Zala megye közönségének, az eperjesi ágost. hitv. és a debreceni helv. hitvallású collegiumnak szánva).[147] Zala megye a szoborért közgyűlésileg jegyzőkönyvi

[145] IHOL Térítvény.
[146] IHOI Vall.- és közokt. min. 9653. szám. 1869 június 14. Eötvös.
[147] IHOL Vall.- és közokt. min. 3584. szám. 1870 márc. 4. Eötvös.

köszönetet szavaz meg[148] és biztosítja a művészt annak méltó elhelyezéséről.

A carrarai márványpéldányt Izsó a Nemzeti Múzeum számára faragta, ahol ma is látható. Elnagyolt, nyers formái nélkülöznek minden finomságot, az arc üres, kifejezéstelen, egyedül a ruházattal, a nyakba vetett bőrrel igyekszik hatást elérni, mely törekvés inkább a hadvezérnek, mint a költőnek szól. A szobor képét a Vasárnapi Ujság is közölte.[149]

Werbőczy még az Izsó iránt elnéző Eötvöst sem elégítette ki. A „minta sem a közkézen forgó arczképeknek, sem azon alaknak, melyben a történészek felfogása szerint birt, meg nem felel, sem azon jellem, mely Werbőczyé volt, sem az életkor, melyben müködésének tető pontján állott, kellőn kifejezve nincs, szemmel az elérni kivánt célra, elfogadhatónak s márványba kivitelre alkalmasnak nem találtatott".[150] Izsónak a lehetőség nyitva állott, hogy az év végéig, gondos tanulmányok alapján új szobrot készítsen, művészi önérzetében sértve, nem élt ezzel a lehetőséggel, inkább elfogadja a kárpótlásul kiutalt 300 forintnyi segélyt.[151] A Werbőczyről készült mellszobor egyik gipszpéldánya a Parlamenti Múzeumban látható.

A Zrinyi-szobor befejeztével megbízás nélkül áll. Mintázgat a saját örömére. Mintha az olasz utat követő letörésből magához térne, az emlékek megtisztulnak, kikristályosodnak és a capitoliumi „Haldokló gallus" nyomán elkészül a „Haldokló honvéd" vázlata. (Szépművészeti Múzeum.) „Izsónak nemzeties alapon nyugvó öntudatos felfogására teljesen szüksége volt, hogy a capitoliumi szobor nyomán haldokló honvédet teremtsen" — írja Pasteiner.[152] A haldokló gallus motivumát, ki súlyos sebből vérezve tusakodik a halállal, összekapcsolja a zászlót utolsó leheletig védeni kész magyar honvéd eszményével.[153]

[148] IHOL
[149] VU 1870. 18. május 1.
[150] IHOL Vall.- és közokt. min. 9653. sz. 1869 június 14. Eötvös.
[151] IHOL Vall.- és közokt. min. 12.511. sz. 1869. július 19. Eötvös.
[152] Pasteiner: I. m.
[153] MM 1926. 250. old. Képpel.

A szoborhoz készült lavirozott szépia rajz, mint a Petőfi-szoborhoz készült tanulmány, szerepelt az Ernst-múzeumban .A szobor rajza[154] a Vasárnapi Ujságban is megjelent.

Ugyancsak antik emlékek, a nápolyi „Haldokló amazon" és „Haldokló gigász" jutnak eszünkbe, „Haldokló honvédtüzért" ábrázoló vázlatával kapcsolatosan. 14 cm. magas, 37.4 cm. hosszú terracotta szobor, keltezés nélkül (Szépművészeti Múzeum), minden valószínűség szerint ez is az olasz út után keletkezett. Tudjuk, hogy olaszországi útja alkalmából Izsó járt Nápolyban, hol főleg az ókori szobrászatot tanulmányozta,[155] nyilván látta e két szobrot, s e kis szobor a tanusága, hogy az élmény nem veszett el, hanem termékenyítőleg hatott rá. Az Ellenőr a szoborra felhívja a honvédegyletek figyelmét.

Nincs keltezve, de valószínűleg az olasz út után készült a „Menekülő anya" című vázlata is. (Szépművészeti Múzeum. Terracotta, mag.: 28.5 cm.) Itt is antik emlékek, a „Niobidák" jutnak eszünkbe.[156]

Érdekesen mutatkozik e vázlatokon Izsó viszonya az antik művészethez. Nem a klasszikus kor eszményi szépségű istennői és atlétái ragadták meg figyelmét, hanem a hellenisztikus művészet mozgalmas, drámai alkotásai. Az antik szobrok plasztikai problémáit magyar tárgyú, magyar ízű szobrászatba ülteti át és soha nem felejti el, hogy célja a magyar népéletből meríteni tárgyát, hogy végre magyar szobrászatunk is legyen.

Ebből az időből való zsánerszobra, a „Holtrészeg paraszt". (Szépművészeti Múzeum.) Terracotta-szobor, magassága 16 cm., jelzése: „Izsó 1869". Bőséges alkalom kínálkozott itt humorérzékének megcsillogtatására. Izsó, ki maga sem vetette meg a bort, egy szinte önkívületileg lerészegedett parasztot jelenít meg. Pompás megfigyelés eredménye e kis szobor, mely nem annyira a plasztikai problémával, hanem a benne meg-

[154] VU 1870. 1. —á —r: A Haldokló Honvéd.
[155] VU 1869. 122. old.
[156] MM 1926. 250. old. Képpel.

nyilatkozó jóízű humor és széles elbeszélőkedv által ragadja meg a szemlélőt. Hogy a sok mondanivaló a kis szobron zavartalanul elfér, az Izsó iskolázottságának és tudásának köszönhető.

Egy-egy gipszpéldány a Képzőművészeti Főiskola és a Szépművészeti Múzeum tulajdonában van. 1877-ben[157] Szász Gyula szobrász Izsó szobrairól gipszönteteket készít, melyek pár forintért kerültek eladásra. Innen van, hogy egy-egy szobor több helyen szerepel.

A „Sebesült honvéd" azok közé a vázlatok közé tartozik, melyeknek tárgyát szabadságharci emlékeiből meríti. Terracotta-szobor, 20.8 cm. magas, jelzése: „Izsó 1869". (Szépművészeti Múzeum.)

Sikerült zsánerszobor a „Házaló zsidó". (Szépművészeti Múzeum.) Terracotta, 17.3 cm. magas. Zömök kis alak, fejét a nagy, ócska cilinderrel behúzza vállai közé. Jelzése: „Izsó 1869".

Vázlatainak tárgya változatos, az élet minden ágára kiterjed figyelme. Így egy egész sorozat zenéscigány vázlata van.

„Patikárus Ferkó" cigányprímás muzsikál. (Szépművészeti Múzeum.) Terracotta-vázlat, 19.7 cm. magas, jelzése: „Izsó 1869". Erősen vázlatos kivitelű, teste meztelen, csak a karján van a bő, borjúszájú ing jelezve.

Csekély eltérést mutat a hasonló tárgyú „Hegedűs cigány" vázlata (15.8 cm.), szintén a Szépművészeti Múzeumban. Hordón ül a kócos hajú, rendetlen ruhájú cigány. Szájából lógó pipa, nagy bajusza züllött kifejezést ad arcának. Jelzése: „Izsó 1869".

A „Hordón ülő cigányzenész" szintén 1869-ben készült. („Izsó 1869".) Lelógó lábakkal ül a hordón, melynek letöredezett abroncsai is meg vannak mintázva. (Szépművészeti Múzeum.)

[157] VU 1877. 61. old.

A Cigánylaokoon purdéjának testvére a „Muzsikus cigánygyerek". (Szépművészeti Múzeum; terracotta, 17.3 cm.) Eleven, lendületes kis alak, arcában jellemző faji vonásokkal. Jelzése: „Izsó 1869".

„Cigánytorzója" (Szépművészeti Múzeum; terracotta, 12.4 cm.) derék alatt van levágva.

Tárgyilag ehhez a csoporthoz, de mozgási tartalmával és megoldásának frisseségével a táncoló parasztok színvonalán áll a „Kereket vető cigánygyerek". (Szépművészeti Múzeum; terracotta, 19.6 cm.) A test a jobb lábon szinte csak futólag érinti a földet, a kezek és lábak, mint a kerék küllői, áradnak szét a térbe. Jelzése: „Izsó". (6. kép.)

Ezek az apró kis vázlatok, egy-egy ötlet, felvillanás gyors megrögzítései. Az arc befejezéséhez, a ruházat kidolgozásához már nincs idő, sokszor alig félóra alatt készültek. Bár befejezetlenségük talán még fokozza varázsukat, kár, hogy nem fejlődtek tovább. Úgy látszik, Izsó is vallotta Leonardo da Vincinek azt a felfogását, hogy tervezni úri munka, de kivitelezni már nem. Vagy talán inkább a megrendelés hiánya miatt maradtak meg vázlatnak. A Vasárnapi Ujság írja,[158] hogy „nagy kár, hogy nagy uraink nem üzik az izlés és szellem ama nemes fényüzését, mely a képzőművészetek pártfogásában áll".

1869 nyarán Izsó Erdélybe utazik Orbán Balázzsal, a székely föld leírójával,[159] hol szobrok faragására alkalmas márványt keres. Talál is, de a bánya megkezdése sok költséget igényelne és ezért a dolog elmarad.

Ebben az időben teljesen megbízás nélkül áll. Ez a mellőzés annyira letöri, hogy szinte elfásul a művészet iránt. Jóformán semmit sem dolgozik és barátait okolja kínos helyzetéért. Sokat iszik, elkeseredett és ingerlékeny. Éppen ebben az időben tűnik ki, hogy hiányzik belőle a nagy zsenik fáradhatatlan kutatni-tanulnivágyása. Veleszületett tehetsége a kőfaragás mesterség-

[158] VU 1869 jún. 20. 345. old.
[159] VU 1869 aug. 22. 469. old. — VU 1869 szept. 26. 538. old.

beli tudásával felszerelve Münchenben rövid idő alatt pompásan kivirágzik és alig 30 éves korában tudása tetőpontjára jut. De mintha egy fokozatos hanyatlás, mely eleinte csak megállásban tükröződik, jellemezné grafikonját, pályája, tevékenysége és a nyugateurópai művészethez való viszonyulása veszít erejéből. Önkéntelenül felvetődik a kérdés, hogy talán az út, amelyre lépett, nem volt a helyes, hogy a magyar szobrászatot nem a borjúszájú ing és a zsinóros nadrág kellékei között kellett volna keresnie, hogy a járulékokért feláldozta a lényeget. A lehetőségek ezen az úton nem voltak tágak és a „Búsuló juhászban" elmondta a legjobbat, amit e téren mondani tudott. Apróbb vázlataitól eltekintve, hol a gyorsan megrögzített látomás melege a megoldás keresésében nem hűlt ki, a Csokonai-szobor tanusága annak, hogy az út, melyen tovább akart jutni, visszafelé vezetett. Hiányzott mögüle a művészi tradició, melynek Ferenczy nem lehetett elegendő alapja, hiányzott körülötte a művészi légkör, a nemes versengésből származó ösztön, hisz a Széchenyi-szobor megtanította arra, hogy kicsinyes célok érvényesülése az ítélet igazságosságát befolyásolják és hiányzott belőle a kellő kulturális alapvetés, a képesség, hogy a mindennapon felülemelkedve művészi céljait kövesse, hogy a müncheni akadémiát elhagyva, egyedül saját magától is tanuljon, mert tudnia kellett, hogy mondanivalójának végső megfogalmazására, stílusára saját magának kell magát megtanítania.

* * *

A munka nélküli, elkeseredett Izsót nem hagyja cserben Eötvös, a régi pártfogó. A Nemzeti Múzeum képtára részére megrendeli nála a Casagrande által készített Pyrker-mellszobor márványpéldányát. A munkára 1870 márciusában 400 ft. előleget vesz fel.[160] Ma a Szépművészeti Múzeum előadótermében. „K. Izsó Casagrande után 1870." Majd 1870 július hó 28-án

[160] IHOL Vallás és közokt. min. 5576. sz. 1870 márt. 12. Eötvös.

megbízza[161] a Nemzeti Múzeum részére Zrinyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc márványmellszobrának elkészítésével.[162] Az elmult évben kifaragott Zrinyi Miklós márványmellszobrának mértéke szerinti két szoborért külön-külön 1200 forintot kap, melynek első felét, amennyiben hajlandó a felhívásnak megfelelni, előre felveheti, második felét a szobrok átadása után. A szobrok elkészítésére egy évi határidőt kap, gipszmintájuk előre bemutatandók. 1871 május hó 29-én kapja az értesítést,[163] hogy az előlegül kilátásba helyezett 1200 forintot a magyar királyi állampénztárnál a szokott módon felveheti. A szobrok feletti döntés már Eötvös utódját, Pauler Tivadart illeti, ki II. Rákóczi Ferenc mellszobrát a bemutatott gipszminta szerint kivitelre elfogadja, Zrinyi Ilona mellszobrát illetőleg a határozatot fenntartja magának, mert a szakértői nyilatkozat nem volt kedvező és Zrinyi Ilona mellképét nem is faragtatja márványba.[164] Rákóczi alakja impozáns, de túl kövér, inkább fejedelem, mint szabadsághős,[165] írja a Figyelőben P. Szathmáry Károly a csaknem kész szoborról. Zrinyi Ilonában a heroizált női eszményt akarta kihangsúlyozni. A formák nyersek, elnagyoltak, az élet után készült portrék finomsága, közvetlensége hiányzik belőle.

1870 telén a baloldali kör megrendelésére készíti el Ghiczy Kálmán mellszobrát.[166] Számos gipszpéldány is készült (komáromi választókerület, miskolci ref. lyceum részére, stb.). A Hazánk s a Külföld,[167] melyben a szobor rajza is megjelent és a Vasárnapi Ujság[168] felhívja Ghiczy tisztelőinek, a kaszinók és egyletek figyelmét a szoborra. Ghiczy levélben köszöni meg Izsónak, hogy „becses idejének nagy részét érdekesebb művál-

[161] IHOL Vallás és közokt. min. 10756. sz. Eötvös.
[162] IHOL Vallás és közokt. min. 10576. sz. 1871 május 29.
[163] IHOL Vallás és közokt. min. 17178. sz. 1871 aug. 19.
[164] FL 1875. 123. Izsó műtermében.
[165] P. Szathmáry Károly: Izsó műtermében. SzF 1872 jun. 16.
[166] VU 1871 ápr. 16.
[167] HK 1871 ápr. 13.
[168] VU 1873 nov. 23.

lalatra méltó ügy szeretettel feláldozta".[169] A szobor bronzirozott gipszpéldánya a Parlamenti Múzeumban látható. Jelzése: „Izsó 1870". A nem szép vonásokat a belőlük sugárzó értelem szépíti meg. A nagy orr és az előreugró áll kemény akaratot fejez ki, a tágranyílt, kerek szemek a mindent tudni vágyó széles látókört tükrözik.

Ebben az időben készül Felekiné mellszobra is.[170]

Időközben megnősül. Simonyi Antal gyámleányát, Szerdahelyi Jozefát veszi feleségül. Házassága szerencsés, visszazökkenti a rendszeres, munkás életbe és mikor következő évben kisfia születik, boldogsága nem ismer határt. Annál fájdalmasabban éri a csapás, mikor a gyermek 1874-ben járvány áldozata lett. Szomorúsága őt is beteggé tette.

Nősülésével, új családi kapcsolataira mutat Simonyi László mellszobra. (Szépművészeti Múzeum; terracotta, 28 cm. magas.) Kedves, nagy, kacskaringós bajuszú, szakállas bácsit ábrázol.

1870 októberében, a Budai kir. Főreáltanodán megürült „mintázás tanári" állást kérvényezi, müncheni akadémiai képzettségére hivatkozva. Az elnyert állást rövid ideig tölti be. 1872-ben, ajánlatára barátját, Halász Lászlót nevezik ki utódjául.[171]

1871-ben megpályázza az új pesti országos mintarajztanoda és rajztanárképezde szobrászat vagy ékítménytani tanári állását, 1200 forintos évi fizetéssel és 300 forintos lakbérilletménnyel.[172] Az állást elnyeri és a szabályszerű három évi próbaidő leteltével rendes tanári minőségében Trefort megerősíti.[173]

Ez évben rövid küföldi tanulmányútra megy, hogy a Petőfi szoborhoz új benyomásokat szerezzen. Útlevele 1871 november

[169] IHOL Ghiczy Kálmán levele Izsóhoz. Pest, mart. 27. 1871.
[170] HK 1871. 42.
[171] MM 1909. F. I.: Halász László.
[172] IHOL A Budai kir. Főreáltanoda Tekintetes Igazgatóságához Izsó Miklós a mintázás tanszékéért folyamodik. Budán, 1871. Oct. 8.
[173] IHOL Vallás és közokt. min. 3022. sz. Trefort.

28-án kelt.[174] Útja Prága, Drezda, Berlin, Goerlitz. Bécs. „Sok szép dolgokat lát" és a szobrászati emlékek megtekintésén kívül képtárba is megy, hol annyira kifárad a nézésbe, hogy alig bírja magát összeszedni, — írja feleségének.[175]

Az Eötvös által megkezdett mellképsorozat készíttetését Pauler Tivadar vallás és közoktatásügyi miniszter is folytatja. Megrendeli báró Eötvös volt miniszter mellszobrát az egyetemi vegyművelde, Petőfiét pedig a magyar Nemzeti Múzeum számára,[176] a már megrendelt szobrokkal azonos méretben, 1200 forint tiszteletdíjért. Az agyagminták 1872 januárjában mutatandók be. A mellszobrok azonban még 1873-ban sem készek és ezért, az akkori vallás és közoktatásügyi miniszter, Trefort, további szobrok megrendelését ezek elkészültétől teszi függővé.[177]

Izsó két Petőfi-mintát készít, egyik az ábrándok, másik a lelkesedés költőjét ábrázolja.[178] Mindkét változatról gipszmásolat a Petőfi Múzeumban, márvány példány a Nemzeti Múzeumban. (1872.) Izsó, ki időközben megbízást kapott a Petőfi-szoborra, különös szeretettel foglalkozik Petőfi arcának megalkotásával, melyre a nagy szoborral kapcsolatban is szüksége volt.[179] (7. kép.)

Eötvös mellszobrát csak 1873 szeptemberében faragja,[180] és az év végére lesz kész.[181] Gipszpéldány a szegedi Városi Múzeumban. (8. kép.)

Trefortról is készít egy kis mellszobrot (Szépművészeti Múzeum; gipsz, 30 cm. magas). Gondolkozó, feszült kifejezésű, értelmes arc. Ajka a nagy bajusz és szakáll alatt beesik, arca sovány, mély gödrökkel. Nagy, okos szemei körül finom szarkalábak, haja símára fésült.

[174] IHOL
[175] IHOL Levél feleségéhez. Berlin, 1871. dec. 4.
[176] IHOL Vallás és közokt. min. 17178 sz. 1871 aug. 19. — VU 1871 aug. 27.
[177] IHOL Vallás és közokt. min. 3022. sz. Trefort.
[178] VU 1872 júl. 7. P. Szathmáry Károly: Izsó műtermében. — SzF 1872 jun. 16.
[179] VU 1874 jul. 26. Képpel.
[180] VU 1873 szept. 14.
[181] VU 1874 jan. 11.

Nyáry Pál mellszobrának pályázatán való részvételre is felhívást kap.[182]

1872 júliusában a vallás és közoktatásügyi minisztériumtól újabb mellszobor készítésére kap megbízást.[183] Szalay László történetíró szobrát kell elkészítenie, a szokásos méretben, 1200 forintért. Az Izsó által bemutatott mintát bizottság vizsgálja meg és ennek alapján megbízzák a szobor márványba faragásával.[184] A márványszobor a Nemzeti Múzeumban (1873), maszk alakú gipszpéldány (30:21 cm.) a Szépművészeti Múzeumban („1873 Izsó") és teljes gipszpéldány a volt Ernszt Múzeum lépcsőházában látható.

Elkészíti Mányik Ernesztina féldomborművű arcképét a vámosmikolai temetőben lévő síremlékre[185] és Egressy Etelka mellszobrát. (Szépművészeti Múzeum; gipsz, 52 cm. magas.)

Arany János mellszobra (Nemzeti Múzeum) ditrószárhegyi márványból készült, mely áttetszőbb, mint a carrarai, tearózsaszínű.[186] Izsó előtt soha senkisem faragott szárhegyi márványból, Gyergyóban meszet égetnek belőle.[187]

* * *

A mellszobrokon és emlékszobrokon kívül van egy egészen sajátos, zárt területe Izsó művészetének. Ez: a „Táncoló parasztok". A Ferenczynél, Bécsben és Münchenben tanult általános plasztikai nyelv, a klasszicizmus jól bevált, de unalmas és szürke akadémikus formanyelve fölé emelkedik és egészen meglepő, friss, impresszionista hangot üt meg.

Keletkezésük végighúzódik egész működésén, a probléma izgató kérdőjelként kíséri végig életét, elkíséri Debrecenbe, honnét egy héten született három vázlatunk is van. 1864 és 1870 között mozog keltezésük, de miután nagyrészükön nincs

[182] VU 1873 jan. 47. old.
[183] IHOL Másolat 14972 Budán, 1872 július 18-án.
[184] IHOL Vallás és közokt. min. 10491. sz. 1873 ápr. 29.
[185] VU 1873 jun. 15.
[186] P. Szathmáry Károly: Izsó műtermében. SzF 1872 jun. 16.
[187] VU 1874 febr. 8.

rajt a keletkezés ideje, stíluskritika pedig ez esetben biztosat nem mondhat, fel kell tételeznünk, hogy már ezelőtt és után is keletkeztek. Magasságuk 30 cm. alatt mozog. A Szépművészeti Múzeum gyűjteményében 14 terracotta táncoló paraszt van. (9—11. kép.)

* * *

A mellszobrokon kívül három nagy szobor készítése foglalkoztatta élete utolsó éveiben. Az Eötvös-szobor, melynek pályázatán nem ő lett a nyertes és Petőfi és Dugonics szobra, melyekkel pályázat nélkül, mint egyedül elkészítésükre hivatottat, bízzák meg. Élete tragikumához tartozik, hogy mikor nagy megbízások érik és erejét hozzá méltó feladatok megoldására fordíthatná, akkor, fiatalon, 44 éves korában ragadja el a halál. Petőfi és Dugonics szobrát a hozzá közel álló Huszár fejezi be, ki elgondolását teljes mértékben tiszteletben tartva, sem tudta saját művészegyéniségét egészen visszaszorítani és a két szobron Izsó mellett az ő szerepét is el kell ismerni.

Báró Eötvös Józsefnek 1871-ben bekövetkezett halála után azonnal megindul az adakozás az emlékét megőrzendő szoborra.[188] A szobor felállítását Királyi Pál képviselő az 1871 február 8-iki pesti közgyűlésen indítványozza és a gyűlés a felállítandó szoborra 5.000 forintot mindjárt megszavaz.[189] Egyúttal felkéri az Akadémiát, hogy a szoborügy vezetését, országos szoborról lévén szó, kezébe vegye. Az Akadémia március 27-iki ülésén bizottságot alapít gróf Lónyay Menyhért elnöklésével és megindítja a gyűjtést. Erzsébet királyné 2.000, báró Sina Simon 3.000 forintot adnak és egy év alatt 46.000 forint gyűlik össze.[190]

A bizottság, mielőtt pályázatot hirdet, helyet kér a várostól a szobor számára. Az Erzsébet-tér ÉNY-i szegletében akarják felállítani, azon ház közelében, hol Eötvös élete végén la-

[188] Gerlóczy-Buday: Eötvös József báró szobrának leírása és története. Bp. 1895.
[189] FLT XI. 22/1871.
[190] VU 1879. 21. —á—r—

kott. „Ezen választásnál a bizottság azt tartotta szem előtt, hogy a rendelkezésre álló szoboralap összegből semmi esetre sem lehet 4 és fél ölnél (talapzattal együtt) magasabb emléket felállítani. Ily kisebb rendű szobor a nagy házak között csak akkor nem törpül el a környezet nagy mérvei mellett, ha vagy kicsiny, zárt téren, vagy kertben állíttatik föl, hol a fák mintegy paralizálják a környező épületek magasságát"[191] A város azonban azzal az ellenvetéssel, hogy az Erzsébet-tér, a rajta lévő kioszkkal mulatóhely és így nem méltó Eötvös szobrára, a Stein-ház előtti dunaparti térséget jelöli ki a szobor számára és ehhez az álláspontjához ragaszkodik. A bizottság harmadik ülésén leszögezi a pályázat feltételeit:[192]

1. Pályázat hirdettetik a szobor mintájának elkészítésére, az ércz szobor magassága mintegy 12 lábnyira, a minta pedig (talapzat nélkül) legalább 4 láb magasságra határoztatván. Pályadij, mely a legjobb műnek mindenesetre kiadatik, 400 magyar arany vagyis 4000 frank. Pályázhat bármely akár hazai akár külföldi művész. Határnap 1873 decemb. 31. — E pályázat a hazai lapokon kívül közhirré teendő egy-egy bécsi, berlini, müncheni, lipcsei, párisi és florenczi művészeti lapban.

2. Engel József és Izsó Miklós szobrász urak fölkérendők, hogy e pályázatban vegyenek részt, biztosítatván, az esetre ha a jutalom nem nekik ítéltetnék munkájok dijául részökre egyenként ötszáz-ötszáz ft. o. é. tiszteletdíj.

3. B. Vay Miklós szobrász ur levélben fölhivandó, hogy a pályázatban szintén vegyen részt.

A pályázat szerint Eötvöst élethűen és jelleméhez híven, művészi felfogással kell ábrázolni, a részleteket a művész ízlésére bízzák. A szobor összköltsége az 50.000 forintot nem haladhatja meg.[193]

1873 december 31-én lejár a határidő. A beérkezett pályaművek bírálására alakult albizottság tagjai, gróf Lónyay Menyhért elnöklete alatt: Henszlmann Imre és Ipolyi Arnold, mint a szoborügyi bizottság küldöttei, Keleti Gusztáv, mint az Országos Mintarajztanoda küldöttje, báró Lipthay Béla mint a Fő-

[191] FLT XI. 22/1871. 1873 julius 21.
[192] ESzI
[193] Liber E: Budapest szobrai.

városi Közmunkatanács küldöttje, Pulszky Ferenc, mint az Orsz. Képzőművészeti Tanács küldöttje, Ráth György a Képzőművészeti Társulat részéről, Ybl Miklós a főváros hatósága részéről és Arany László titkár.[194] A pályázatra beérkezett öt szabályszerű szoborminta és egy rajz, melyhez tartozó szobor pótlólag érkezett meg.

A bizottság a kérdésre, hogy van-e a pályaművek között olyan, mely mostani alakjában kivitelre elfogadható, két igennel és hét nemmel szavazott. A díj kiadását illetőleg hat szavazatot nyert a „Mindent a hazáért" jeligéjű, két szavazatot a „De mortuis nil nisi bene" és egyet a „Haladás" jeligéjű.

A „Mindent a hazáért" jeligés pályanyertes mű — Huszár Adolf műve — csak legjobb, de kivitelre nem alkalmas. Ezért felhívják Huszárt új minta készítésére, melynek „megtekintésére Schilling drezdai szobrász úr hivassék meg, s az ő véleménye a pályanyertes mű szerzőjével közöltetvén, ez szólíttassék föl egy újabb mintát készíteni mintegy 2, vagy 2½ lábnyi magasságban. Ezen újabb minta azután ismét Schilling ítélete alá lesz bocsátható s egyszersmind eldönthető az, hogy nagyban mintázásra elfogadhassák-e.[195] Schilling elfoglaltságára hivatkozva a meghívásnak nem tesz eleget és ezért helyette Zumbuschhoz fordulnak.

Izsó és Engel, miután a pályázaton nem nyertek, kérdést intéztek a bizottsághoz, hogy mintáikat elvitethetik-e, mire a bizottság a szobrok kiadatását elrendeli.

A Magyarország és a Nagyvilágban[196] a beérkezett hat pályamű rajza közölve van és a szobrokról egyenként véleményt mond. A pályanyertes Huszár-szoborról azt írja, hogy „éppenséggel mulatságos hatással van a szemlélőre. A lábszárak szerkezete arról tanuskodik, hogy megfaragójuk nem sokat foglalkozott az anatómiával..."

[194] ESzI
[195] ESzI
[196] MN 1874. 6. az „Eötvös emlékszobrok".

A „Per aspera ad astra" jelige alatt rejtőző Izsó szobor feltételes dícséretet kap: „az ő mintája volna a nyertes, ha e hat pályamű között egyiknek oda kellene ítélni a díjat". Izsó bronzszobrot tervezett, a benyújtott gipszszobor is bronzirozva volt.

* * *

Dugonics szobrának felállítását a Szegedi Hiradóban 1859-ben Csaplár Benedek pendítette meg. A következő évben, Kempelen Győző, a lap szerkesztője, lelkes cikkben hívja föl a várost az ügy pártfogására. Csakugyan, a szobor felállításához szükséges összeget csaknem egészében a város közönsége adta össze.[197]

Izsót a szobor elkészítésére a szoborbizottság nevében Szabados János városi tanácsnok 1870 dec. 10-én kéri fel.[198] Közli, hogy a szobor alaptőkéje 3.000 forint, ehhez várnak a várostól 1.000 forintot és még maguk gyüjtenek 1.000 forintot. Így a szobor készítésére 5.000 forint áll rendelkezésre s minthogy az ügyet nem akarják bizonytalan időre elnapolni, elhatározták, hogy olyan szobrot állítanak, amilyent a rendelkezésre álló összegből lehet. A szobor helyéül a „monumentális stylben" épült új, kétemeletes főreáliskolai épület homlokzata előtti teret jelölték ki, mely vasráccsal bekerítve, parkká lesz kiképezve.

Először magas talapzaton álló mellszoborra gondolnak, mely bármily egyszerűen, de 5.000 forintból kikerül. Kérdik Izsót, hogy 5.000 forintból körülbelül milyen szobor várható, hajlandó-e annak elkészítésére és mikor jöhetne a hely megtekintése végett Szegedre.

Közben a bizottság elhatározza, hogy addig gyüjt, míg egy egészalakos szoborra szükséges összeg nincsen együtt. 1874 januárjában még csak 2969 frt. 50 kr. a szoboralap vagyona,[199]

[197] Prónai A.: Dugonics András életrajza. Szeged 1903. Képpel.
[198] IHOL
[199] VU 1874 jan. 18. — SzH 1874 jan. 14.

de ekkor a gyüjtés nagy lendületet vesz. A szoborbizottság és az olvasó egylet hangversenyt is rendez a szobor tőkéjének növelésére, melynek jövedelme 806 frt. 76 kr.[200] Értekeznek Izsóval a hely miatt, ki szintén a reáliskola előtti Búza-téren véli alkalmasnak a szobor felállítását. Szerinte a szobor 12.000 forintos költségvetéssel, a Csokonay-szoborhoz hasonlóan elkészíthető.

A gyüjtés erélyesen folyik, a szobor eszméje érik „a mintát és költségvetést türelmetlenül várjuk, mert a szobor eszméje most nálunk nagyon népszerü lévén, addig akarjuk ütni a vasat, amig meleg" — írja Szabados Izsónak.[201] Egyúttal küldi Dugonics rövid életrajzát, amiből a szobor megteremtéséhez ihletet meríthet. Ekkor már 6.000 forinttal rendelkezik a szoboralap és bizonyosnak látszik, hogy a még hiányzó 2—3.000 forintot a legrövidebb időn belül előteremtik. „A mi a talapzatot illeti, azt mi a szobortól teljesen elválasztjuk. Csak a szobor legyen készen, a talapzat előállítása nem fog késni. Fődolog itt, hogy a művész jutalma és a szobor költsége biztosítva legyenek."

Szabados kéri a mintát és költségvetést, „még pedig az utóbbit oly pontosan elkészítve, hogy — szokás szerint — meg ne csald magad. Ird meg a talapzat mibe kerülési árát is különböző kövek szerint. Állapitsd meg a feltételeket, megemlitvén különösen, hogy mikor és minő részletekben kivánod felvenni fáradozásod jutalmi díját".

A szobrot az 1876-ban Szegeden tartandó dalosünnepéllyel kapcsolatban akarják leleplezni.

Izsó először elkészíti Dugonics mellszobrát fénykép után és leküldi Szegedre.[202] „A szobor Dugonitsot valamivel fiatalabbnak tünteti elő, mint a minőt az általam küldött fénykép mutat, de azoknál, akik eddig látták, tetszésre talált" — írja Szabados.[203] (Bronzirozott gipszpéldány az Ernszt-múzeumban

[200] SzH 1874 jan. 13.
[201] IHOL 1874 máj. 19.
[202] SzH 1874 dec. 30.
[203] IHOL Szeged, 1875 január 1.

volt.) Egyúttal küld két szoborvázlatot, melyek kétféle fogalmazásban ábrázolják Dugonicsot. (12. és 13. kép.)

A költségvetés szerint a szobor bronzba öntve és helyére szállítva 8.000 forintba, a márványtalapzat 4.000 forintba kerül. Izsót a költségvetés elkészítésében a talapzat ügye hátráltatta, mert a külföldi kőfaragók, kikkel érintkezésbe lépett, 7, 8, sőt 10.000 forintot is kértek és csak nehezen talált egyet, ki a 11 láb magas márványtalapzatot 4.000 forintért hajlandó kiállítani.[204]

A beküldött minták és költségvetés alapján készül a szerződés:[205]

„mely egy részről a szegedi Dugonits szoborbizottság, másrészről Izsó Miklós szobrász tanár közt a következő feltételek mellett köttetett:

1. A szoborbizottság a művész által bemutatott szobortervet, mely Dugonitsot magyar papi öltözetben, költői, mélyen gondolkozó alakként ábrázolja, elfogadja oly megjegyzéssel azonban, hogy az a készítendő nagy mintázatban kissé rövidebb hajjal és arcban az eredetihez híven, illetőleg a művész kezeinél lévő fényképhez a lehetőségig megfelelően legyen előállítva.

2. A szobor magassága a művész által bemutatott tervezethez képest 7½ lábban állapíttatik meg s a legjobb minőségű bronzból lesz öntendő.

3. A szobor a reáliskola előtti nyilvános téren lévén felállítandó, szükséges, hogy az alak minden oldalról tekintve kifogástalan legyen.

4. Mielőtt a művész által véglegesen elkészített agyagmintázat gypsbe öntetnék, a bizottság fentartja magának egy küldöttséget nevezni ki, mely fővárosi szakértők közbejöttével a szobrot megvizsgálja, tartozván a művész a netalán mutatkozó hiányokat pótlólag helyrehozni. Hogy pedig a szobor és talapzat közti arány is megbirálható legyen, a kis agyag mintázat talapzattal együtt lesz előállítandó.

5. A szobor készítése, bronzba öntése, szóval annak teljes előállítása, kellő felügyelet mellett a helyszinére szállítása s a felállítás rendezése a művész teendője leend.

6. A szobor 1876. évi Augusztus hóban, a szegedi orsz. dalár ünnepély alkalmával szándékoltatván lelepleztetni, művész köteles úgy intézkedni, hogy a bronzból öntött szobor 1876. évi junius végéig Szegeden a helyszinén a bizottság rendelkezése alatt legyen.

7. Az 5. pont alatt elvállalt munkálatokért a bizottság a művésznek 8000 azaz nyolc ezer forintot fizet. Ez összegben az összes szállítási költségek is, egész a szobornak Szegeden, a helyszinen történendő átvételéig benfoglaltatnak.

---

[204] SzH 1874 dec. 30.
[205] IHOL Fogalmazvány.

8. A kikötött fizetést illetőleg munkadíjat a bizottság a következő részletekben tartozik mindenkor pontosan és hiánynélkül fizetni: jelen szerződés aláírásakor 1000, egy ezer forintot, a szobor mintázatának végleges elkészítése és elfogadása, illetőleg annak az öntődébe történendő szállítása alkalmával 3000 az az három ezer forintot, végül a teljesen kész szobornak a helyszínére történt megérkezte és átvétele alkalmával 4000 azaz négyezer forintot.

9. A talapzatra nézve a bizottság a művész által bemutatott tervet és költségvetést szintén elfogadja, azonban véglegesen intézkedni a legközelebbi alkalomra halasztja, esetleg a talapzat elkészítését a művész utasításának és főfelügyeletének kikötése mellett helyi vállalkozónak átengedni fentartja magának.

10. Jelen szerződésre szükséges bélyeg költségeit a szobor bizottság fedezendő.

11. (Áthúzva.)

A bizottság az Izsó által is jobban kedvelt gondolkozó Dugonicsot fogadja el kivitelre. De mivel „a bizottmány a szoborban a költő tudóson kívül a lánglelkű magyar hazafit is kifejezve óhajtja látni, mit az öltöny által lehet elérni, mi azon korban jellemzetes volt. Evégből az Izsó mintáin látható talárszerü köpeny helyett a bizottmány azon öltönyt óhajtja, melyet buda néven (még hirből!) ismerünk, annál inkább, mivel boldogult Dugonicsunk valóban ilyen felöltönyt viselvén, ez a hűség szempontjából is megfelelőbb."[206] Ezért Rákosi és Irinyi helybeli művésztanárok vállalkoznak rajzbeli útbaigazításokat adni és ezek alapján felhívják Izsót új mintázat készítésére.

Izsó a munkához külföldről hozatott segédet és miután meghűlés következtében ágyban fekvő beteg és utazni orvosai hosszabb ideig nem engedik, kéri a bizottságot, hogy észrevételeiket írásban tegyék meg, hogy munkához láthasson. Egyúttal kéri a bizottságot, hogy, ha még élne valaki, aki Dugonicsot ismerte, tudakozódjanak termetéről, ruházatáról, járásáról, hogy igy, ezeket tudva, annál jellemzetesebben, természetesebben mintázhassa meg. A bizottság két tagot Pestre küld, hogy a szobor-szerződést aláírják és egyúttal a művésznek az esedékes 1000 forint előleget átadják. A Pestre utazott bizott-

[206] SzH 1875 jan. 6.

sági tagok nem tárgyalhattak Izsóval, mert betegsége aggasztó fordulatot vett.[207] A szegedi közönség aggódva figyeli állapotának változásait és mikor javulás hire érkezik, kérik, hogy küldje be az általa is aláírt szerződést és akkor megkapja az 1000 forint előleget. A talapzatra vonatkozólag is az ő ajánlatát hajlandók elfogadni.[208]

Az átmeneti javulás csalóka volt és nem az állítólagos „lépbaj, mely ellen fürdőt kellend használni", hanem tüdővész okozta halálát. Izsó halálakor Dáni Ferenc főispán Pesten tartózkodott, megnézte Izsó műtermében a szobor vázlatait. Felmerül a gondolat, hogy a szobrot becsáron a bizottság megveszi, de miután az özvegy súlyt helyezett arra, hogy a szobor Izsó neve alatt készüljön el, a teljes kivitelre nézve szerződés jön létre az özveggyel és a szobornak az 1876. év végéig való elkészültét Madarász Viktor és a szobrot befejező Huszár Adolf biztosítják.[209] A bizottság az özvegynek kijelenti, hogy a szobrot az ő műtermében kívánja elkészíttetni[210] és csak az arc hasonlósága érdekében tétet némi változást.[211]

A megvalósult szegedi Dugonics-szobrot nem könyvelhetjük el teljesen Izsó művének. Befejezője, Huszár Adolf a gondolkozó vázlatot fejlesztette tovább és akármennyire is tiszteletben tartotta Izsó örökét, míg a kis vázlatból nagy bronzszobor lett, az eredeti elgondolás változásokat szenvedett.

* * *

Petőfi szobra volt a nagy feladat, mely hivatva lett volna Izsó szobrászi működését betetőzni. Szebb feladatot magyar szobrász nem is álmodhatna, mint a költő és szabadsághős emlékét megalkotni, ez volt a nagy lehetőség, hol Izsó megmutathatta volna, hogy mire képes. Sajnos, korán bekövetkezett halála a kivitelezésben megakadályozta.

[207] SzH 1875 márc. 19.
[208] SzH 1875 ápr. 2.
[209] SzH 1875 junius 2.
[210] R 1875. 148. — FL 1875. 122.
[211] MN 1875. 42. A Dugonics-szobor Szegeden. A szobor rajza a Szegedi Képes Naptárból.

A Petőfi-szobor kezdeményezője Reményi Ede hegedűművész volt. Az 1860. év végén Londonból hazatérve, felveti a szobor eszméjét. „Ő maga 10 arany pályadíjt tüz ki a szobor tervére s ezenkivül 50 forinttal nyitja meg az aláirást."[212] Hangversenykörútra indul azokra a helyekre (Nagykőrös, Kecskemét, Félegyháza, Kiskunhalas), hol egykoron Petőfi megfordult és a befolyt pénz a szoboralapra gyűlik. „Nagyszerű, talajával együtt negyven láb magas és minden nagysága dacára a legszebb arányu szobor" eszméje[213] lebegett előtte.

A gyüjtés folyik, de a viszonyok nem kedveznek Petőfi szobrának. 1863 aug.-ban a Magyar Sajtó indítványozza, hogy a szétszórtan fekvő pénzeket egy kézbe gyüjtsék össze és rendes pénztárnoki kezelésben tartsák mindaddig, míg a viszonyok a kitűzött cél megvalósítását meg nem engedik.

Végre 1865. év végére az ügy odáig jut, hogy Reményi Ede, a fővárosi Törvényhatóság támogatásával, írásban engedélyt kér a m. kir. helytartótanácstól a szoborügyi bizottság megalakítására, eredménytelenül és csak a kiegyezés után, 1868 január 10-én kapják meg az engedélyt.[214]

1867 nov. 17-én az Első Magyar Általános Biztosító Társaság palotájának igazgatósági termében rendezik meg az alakuló közgyűlést. Elnökké Reményit, alelnöké Tóth Kálmánt, pénztárnokká Lévay Henriket választják.[215]

Pest város közgyűlése 1000 forintot szavaz meg (1867 dec. 18) és körlevél megy 49 megyének és 92 városnak, gyüjtőívekkel. A gyüjtés nagy lendülettel folyik, Reményi maga több mint 10.000 forintot gyüjtött és az 1871 november 23-i ülésig 27.374 forint 43 kr. volt együtt. Ekkor Greguss Ágost indítványára egyhangúlag elhatározzák, hogy a szobrot 40.000 forint költségen Izsó Miklóssal csináltatják meg. A Vasárnapi Ujság[216]

[212] SzF 1860 dec. 12.
[213] HF 1861 január 3, 8.
[214] FLT X. 1430/865. — Liber E.: I. m.
[215] Gerlóczy-Altmann: Petőfi Sándor szobrának leírása és története. Bp. 1892.
[216] VU 1871 dec. 3.

örömmel fogadja a hírt, hogy magyar művészi erőt vesznek igénybe. „A debreczeni Csokonai-szobor oly mű, mely után bátran lehet appellálni Izsóra, kinek tehetségét — fájdalom — korántsem veszik oly igénybe, mint megérdemelné."

Izsó a segéd- és a nagyminta elkészítését bronzba öntésig 14.000 forintért vállalja el és még ebben az évben külföldi tanulmányútra megy.

A szobor helyére vonatkozólag természetesen az első gondolat a Múzeum-kert volt, hol Petőfi a Múzeum lépcsőiről a „Talpra magyart" szavalta.[217] Majd nagyobb teret keresnek és a Hermina-téren építendő Népszínház elé szánják, sőt, az a lehetőség is felmerült, hogy a szobrot a Városház-térre, a negyvennyolcas idők szabadságterére állítsák. Újabb akadályt jelentett, hogy az építendő Népszínház telkét megvette az Opera és a megváltozott körülmények folytán, végül is a Dunapart rendezésével, az Eötvös-szobornak megfelelő helyben állapodtak meg. Így 1873-ban a Közmunkatanács a dunaparti Heinrich-féle ház előtti ligetet jelöli ki a szobor helyéül és ez a megoldás Izsónak is tetszett.

Már a helyválasztással kapcsolatos sok huza-vona is késleltette a szobor készülését és így az a terv, hogy 1873 elején, Petőfi ötvenedik születésnapjára felállíthassák, nem valósulhatott meg.[218]

Izsó a szoborra a megbízást 1871 novemberében kapja és ettől kezdve állandóan foglalkoztatja a probléma. Először arctanulmányokat végzett. A legenda, mely szerint Izsó a szabadságharc alatt találkozott volna Petőfivel, jóformán semmi valószínűséggel nem bír és a gyermekkori emlékeknél sokkal többet merített Petőfi Barabástól festett arcképéből. Lelkiismeretes előtanulmányait jellemzi, hogy Petőfi Zoltánon is végzett koponyatanulmányokat, ami inkább a koponya

[217] SzF 1872 január 21.
[218] VU 1872 dec. 8.

arányait, mint az arc hasonlatosságát illetőleg volt segítségére. Több fejtanulmányt csinál, melyek alapján a Nemzeti Múzeum számára márványba faragja Petőfi mellszobrát.

Magához a szoborhoz is csinál vázlatokat. Két felfogás szerint, kétféle vázlat készül. Az egyik a „Talpra magyar"-ban esküvő Petőfit, másik a lírai költőt jeleníti meg.

Izsó, természetéből kifolyólag az elsőt szerette és mikor a nagyjából kiérlelt minta kész, rajzát közzéteszi a Vasárnapi Ujságban,[219] hogy a közönség is hozzászólhasson. Izsó ebben a költőt nemcsak mint lirikust, hanem mint a nemzeti ébredés és forradalom költőjét fogta fel és abban a sorsdöntő pillanatban ábrázolja, mikor először szavalja a „Talpra magyart". A március 15-iki eseménnyel Petőfit élete teljén akarta feltüntetni, ezért a magasra emelt jobb kar, mely mintha esküdne és esküre hívna fel és baljában az irattekercs, jelképezve, hogy fegyvere a költészet és nem a kard. Ezt hangsúlyozza ki az öltözet is, a pitykés mente fölé tógaszerű lepelt borít.

A minta kialakulását több vázlaton figyelhetjük meg, melyeken ruha nélkül, vázlatosan, nagyvonalúan a mozdulat és beállítás problémájával kísérletezik. (Kassai Múzeum: 46 cm. [Izsó özvegyének ajándéka]; Szépművészeti Múzeum: 53 cm., a fej és jobb kar törött; Szépművészeti Múzeum: 34.3 cm.; Fővárosi Múzeum[220] 56 cm.) Teljesen kész, kidolgozott kis minta a Rimaszombati Múzeumban van (a szoborbizottság ajándéka), bronzirozott gipszből. Izsó halála után a szoborbizottság erre hívja föl Huszár figyelmét. A ma álló Petőfi-szobor ez után készült és ha tudni akarjuk, hogy mennyi benne Izsó és mennyi Huszár része, ezzel kell összevetni. (14. kép.)

Mikor a Helytartótanács a szobor végleges helyéül a Dunapartot jelölte ki, Izsó azt tapasztalta, hogy épp a legtágasabb szemléleti pontból, a Duna felől, a felemelt jobb kéz el-

[219] VU 1873 1. —á—r—. A Petőfi szoborterve Izsótól. Rajzzal.
[220] Ernst Lajos: Petőfi arcképei. Budapest, 1922. 26 ábra.

takarja a szobor arcát. Ezért új tervet készít, hol a jobb kart egészen leereszti.[221] Azonban a mozdulat merev volt és ezért új fogalmazást, a lírai Petőfit dolgozza ki.

A „Talpra magyart" szavaló Petőfit sokan gáncsolták. Azzal érveltek, hogy Petőfi életében ez csak egy jelentős mozzanat, de nem a lényeg és a lirikus Petőfi szobrát akarták. Izsó meghajol a zsűri akarata előtt.

A szoborbizottságnak bemutatott 55 cm.-es gipszminta (Fővárosi Múzeum) pátosszal teli, lelkes alakot ábrázol.[222] Előkészítő vázlat a Kassai Múzeumban; (terracotta; 50 cm. magas); Izsó özvegyének ajándéka.

Ennek alapján készíti Izsó a 2 m. magas segédminát (Rimaszombati múzeumban, a szoborbizottság ajándéka). Lényeges változást nem szenved, csupán a mellre tett kéz kerül feljebb, ami által a köpeny redői ugyan szebb esést nyernek, de a mozdulat elveszti keresetlen ízét és erőltetett lesz. Arányaiban a fej túl nagy és a szoborbizottság észrevétele is erre vonatkozott. Ugyanis kifogásolja, hogy a haj túl dús, s elől a homlokba esik, ami által a fej könnyed mozdulatát terheli.[223] (15. kép.)

Izsó e segédmintát 1874 április 16-án mutatta be a szoborbizottságnak, mely azt egyhangulag elfogadta.[224] Megbízzák, hogy készítse el az öntés számára a 13 láb magas szobrot és a 45—50.000 forint erejéig terjedhető költségvetést. Egyúttal elhatározzák, hogy a városnál lépéseket tesznek egy ideiglenesen átengedhető telekért, hogy Izsó műtermet építhessen a nagy szobor elkészítésére.

A nagy mintázat elkészítéséhez hamarosan hozzá akart fogni, ezért a Rózsa uccában megfelelő nagy műtermet kezdett építeni, mely 1875 tavaszára kész lett. Sajnos, idő előtt be-

[221] VU 1873. 563. old. Petőfi szobrának tervezete Izsótól.
[222] Ernst Lajos: I. m.
[223] VU 1874 ápr. 19.
[224] Liber E.: I. m.

következett halála megakadályozta abban, hogy itt dolgozhasson, a Petőfi-szobor kivitelezése Huszár Adolfra maradt.

* * *

Izsó halálhíre osztatlan megrendülést keltett. „A magyar nemzeti szobrászat első és eddig egyetlen képviselője neghalt," — döbben a szomorú valóságra a Vasárnapi Ujság cikkírója.[225] A tüdőbaj végül is úrrá lett hatalmas szervezetén. Állítólag utolsó külföldi útja alkalmával, Drezdából Bodenbachba utazva, a vonat a nagy hóviharban elakadt és ő kabátját egy fázó asszonynak kölcsönözve megfázott.[226] Ekkor kapott erőre baja. Mások szerint a Csokonai-szobor mintázásakor a nagy minta feldőléssel fenyegetett és ő saját testével tartotta fenn, míg segítség nem érkezett. Állítólag ez a nagy erőfeszítés roppantotta meg erejét[227] és okozta betegségét. Négy és fél hónapi betegeskedés után, fiatalon, 44 éves korában halt meg. Kettétörött művészpálya, mely még sok lehetőséget, sok reá váró feladatot hagyott érintetlenül. Akkor ment el, mikor az épülő Magyarország nagy szobrászi feladataihoz nagy szobrászi erők kellettek. Ez annál fájdalmasabb, mert ő kereste az utat, mely az emlékműszobrászat magyar művészi formájához vezet. Ahogy a „Táncoló parasztokban" megtalálta a kifejezés egyetlen és helyes elvét, valószínűleg itt is megtalálta volna.

Még 1875-ben a Képzőművészeti Társulat műveiből kiállítást rendez, hol 83 műve szerepel.[228] Keleti Gusztáv a Fővárosi Lapokban ismerteti a kiállítás anyagát.[229]

1925-ben, halálának 50 éves évfordulója alkalmából az Ernst-múzeumban rendeznek műveiből emlékkiállítást,[230] melynek anyagát nagyrészt a Szépművészeti- és Ernst-múzeum szolgáltatta.

[225] VU 1875 junius 6. —á—r—: Izsó Miklós.
[226] FL 1875 május 29.
[227] FL 1875 május 30.
[228] Az Orsz. Magy. Képzőművészeti Társulat által néhai Izsó Miklós hátrahagyott műveiből rendezett kiállítás jegyzéke. Bp. 1875.
[229] FL 1875. 293. — Keleti Gusztáv: Művészeti dolgozatok. Bp. 1910.
[230] Az Ernst Múzeum kiállításai. LXXIX. 1925 okt. Izsó Miklós emlékkiállítás.

Izsó Miklós úgy, ahogy ma művében látjuk, egyike a magyar művészettörténelem legkülönösebb alakjainak. Életének körülményei s művészetének fejlődése, erényei és hibái legnagyobb részben függvényei korának. Indulása még arra az időre esik, amikor a művészet idehaza még jobbára csak kereset óhajtása volt, mire képességei kifejlődtek volna, túl naggyá vált vele szemben a verseny és aránylag fiatalon meg is halt. Paraszti környezetből nőtt ki és gyermekkora a néhány sárospataki évet kivéve, igénytelen, szűklátókörű környezetben telt el. Nem volt, ami őt a művészet magasabb eszményei iránt lelkesítse, egyáltalában, ami a magasabb eszményekre rámutatott volna. A művészetet alapjában mindig kézügyességnek tekintette, első és legfontosabb feladatának a kézi készültség tökéletesítését hitte. Izsó azonban művésszé vált és művésszé magasabb eszmények nélkül nem válhatik senki. Izsó a maga művészetének magasabb eszményeit a nemzeti gondolatkörből teremtette meg. Hite, vágya, reménye csak egy volt, hogy általa, művészi tehetsége és művei által a nemzeti, a magyar szobrászat fog létesülni.

Ez az eszmény nem egészen Izsó sajátja. Benne volt a kor levegőjében, benne élt az egész korszakban s Izsó ennek a koreszmének csak egy különösen következetes és fanatikus hordozója volt. Jóformán mint gyermekifjú résztvesz a szabadságharcban és látván a nemzeti eszmének a politikai síkon való bukását, még inkább sarkalódott arra, hogy művészi téren váltsa valóra azt, ami a politikában elveszettnek látszott.

Mint kőfaragó kezdi pályáját. Idegen minták, idegen ötletek ipari kivitelét tanulja meg és egyelőre semmi jel sem mutat arra, hogy ebből a munkakörből különös erővel kivágyott volna. Azok a rajzleckék, melyeket Rimaszombatban Plachynál látogatott, nem mutatnak határozottan művészi szándékokra. Hasonlóképpen szerény és mit sem ígérő próbálkozások azok az első plasztikai munkák, melyeket Rimaszombatban készít s melyek nem haladják meg egy ügyesebb kőfaragósegéd képességeit. Nemcsak hogy nem haladják meg, de például ebből az időből való kis oroszlán figurája határozottan a kor síremlékkellékeire való emlékezés.

Rimaszombatot odahagyva Pesten is csak kőfaragómunka után néz, sem magatartásában, sem nyilatkozataiban nem látjuk nyomát, hogy ő maga művészi képzés után áhitozott volna. Igaz, hogy szegény volt s első sorban életének fenntartására kellett gondolnia s így egyéb vágyai, ha voltak is, hátrább szorultak, de nem tévedünk sokat, ha azt állítjuk, hogy Izsó pályájának döntő fordulatát mégis csak Sárossy Gyulával és annak írói körével való találkozása okozta. Sárossy, e rendkívül érdekes egyéniség nagyon akalmas izgatója lehetett Izsónak és a lakásán összegyülő írók szellemi légköre leginkább válthatta ki Izsóból a vágyat, hogy művésszé legyen. Az a kettősség és ellentét, mely Pesten végzett munkája, a Lánchíd építése körül még szükséges kockakövek szellemtelen és gépies faragása és a szinte összeesküvők módján nemzeti és művészi ideáloktól hevülő írótársaság között megmutatkozott, hallatlan erővel hathatott a fiatal és romantikus alaptermészetű Izsóra. Így érthető, hogy mihamar otthagyja Pestet, íróival és kőfaragómunkájával együtt és Bécsbe megy, hol nyilván azt remélte, hogy ha másként nem is, de Ferenczy módjára elismert, foglalkoztatott nagy művészek műhelyében talál munkát, alkalma lesz azoknak művészi sajátságai is ellesni, alkalma lesz magát szorgalmának segítségével művésszé fejleszteni. Izsó szorgalmas volt, ezt

tudta magáról. A kőfaragást kitűnően elsajátította, ezt bizonyították eddigi mesterei. Azt az eddig talán homályos hitét, hogy művészi tehetsége is van, pesti író barátai elevenné élesztették benne s így joggal állítjuk, hogy Bécsbe már egy más Izsó indul, mint aki Pestre megérkezett.

Bécs szintén csak átmenetnek bizonyult. Munkaadóinak: Meixnernek és Gassernak műhelyében nem adódott alkalom másra, mint puszta kivitelezésre. Mégis itt már nem szorul kizárólag kockaköveknek és dekorativ részleteknek a faragására, hanem vésőjét megpróbálhatja egy jelentékenyebb figurális feladaton is, Gasser mintája után márványba faragja Széchenyi István gróf mellképét. Ez kettős irányú indítást ad életének. Először is megpróbálkozik önállóan a mintázással, pályázatra elkészíti a színész Lendvaynak állószobrát, másodszor pedig Bécsből Münchenbe igyekszik jutni, hogy ott az akadémián a mintázást tanulja. Ezzel a két ténnyel áll egyszerre előttünk Izsó, immár nem a kőfaragólegény, hanem a fiatal szobrászművész.

Lendvay Mártonnak pályázatra készült szobra nyitja meg Izsó művében a nyilvános felállításra szánt emlékszerű állószobrok sorát. Keletkezésének körülményei már eleve meghatározzák, hogy ez a munka nem tartozik a java termés közé. Arányaiban elhibázott, felépítésében bizonytalan és mind mozdulatában, mind arckifejezésében jellemző jegyek híján való. Lábai kurták, állása roggyant, tömegében zömök. Legjobb, legteljesebb része maga a fej, melynek megmintázására ebben az időben még leginkább volt felkészülve. Az egész szobron az látszik, hogy a fiatal művész az arányok, a tömeg és az állásmotívum fogyatékosságait az anyagszerű részletekkel akarta palástolni, viszont e törekvésében is csupán aprólékosságig jut el, mert az alak ruházatának formálása élettelen és bádogszerű redőtlen felületével anyagszerűtlen is egyben. Lendvay szobra indulás, de nagyjából tartalmazza Izsó egész jövőjének jellemzését. Mint látni fogjuk, néhány kivételtől

eltekintve, az arányoknak, a tömegek elosztásának és az állásmotívumnak a Lendvay szobron észlelhető fogyatékosságait Izsó későbbi hasonló rendeltetésű alkotásain is feltaláljuk. A kivételeket a Búsuló Juhász és az Akadémia épületét díszítő Révay Miklós szobra jelentik. Mind a kettő még a müncheni akadémiai évek közelségében fogant. Még elevenek voltak Izsó lelkében a klasszikus minták, melyeket tanulmányai idején mintázott és az akadémián megtanult arányokat és az akadémián megtanult szoborépítést még önkéntelenül kötelezőnek érezte. Révay szobra különösen idézi az akadémiát, mert itt a ruházat is módot nyujtott általánosabb szabályok érvényesítésére. A papi öltöny és a reá boruló prémszegélyű köpeny egységes felületei tömör egységbe foglalták az alakot s nem nyujtottak módot különösebben egyéni megoldásra. A szobor elhelyezése viszont kötötte a művészt a mozdulatot illetően. Révay alakja és egyénisége szenvedélyesebb, mozgalmasabb beállításra ösztönözhette volna Izsót, de az elhelyezés arra intette, hogy nyugodt és tartózkodó mozgású alakot formáljon. Nyilvánvaló, hogy ebben az időben Izsót még nem ragadta el a lélektani kifejezés vágya, mely később annyira megmutatkozik alkotásain.

Mint plasztikai probléma hasonló megoldást mutat a Búsuló Juhász is. Arányai ennek is jól átgondolt és helyesen értelmezett klasszikus arányok, mozdulata nyugodt, tartózkodó, inkább a szobor tömegét és szerkezetét hangsúlyozó, mintsem a térben szétáradó, virtuóz mozgás. Mégis egy egészen más világ nyitánya Izsó művészetében. A Búsuló Juhász első érett és programmszerű megnyilatkozása Izsó ama törekvéseinek, melyekkel ő különlegesen magyar nemzeti szobrászatot akar teremteni és melyeknek egyik megelőző kísérlete a Furulyázó Pásztor volt. A programm, a nemzeti szobrászat megteremtése nagyszabású volt és tökéletes tükörképe mind a kor, mind Izsó romantikus hajlandóságainak. A Búsuló Juhász romantikus alkotás,* mert hatását főképpen hangulati

* a többi ebben az időben készült magyar alkotás nem az volt?

elemeinek segítségével fejti ki. Bár a szobor felépítése hibátlan, egyensúlya biztonságos, tömegelosztása és a teret átfogó mélyülései a klasszikus szabályokat követők, a márványfaragás technikája brilliáns aprólékos, anyagszerű és már-már az öncélúság határát surolja, a szobor nagy sikerét és hatását mégsem ezekből magyarázhatjuk. Nem magyarázhatjuk egészen még a nemzeti jegyekből sem, bár ezek kétségtelenül nagy erővel jelentkeznek a szobor megítélésében. Igazában azonban az alak körül keletkező hangulatkör volt az, amely mindenkit magával ragadott. Jellemző erre az, hogy a szobor eredeti elnevezése csupán „Juhász" volt s a „búsuló" jelző csak a későbbi közhangulat nyomán került hozzá.

Az akadémiai évek megmutatkoznak a szobron abban is, hogy bár a ruházat darabjai, a hajviselet valóban a magyar nép ruházatának és viseletének elemei, mégis a redőzés és a hajformálás pontosan az akadémiai klasszikus redőstílus és hajkezelés vetületei. Ez később meg is mutatkozott néhány bírálatban, melyek kifogásolták a klasszikus gatyát és a csigákban göndörített hajat. Izsó későbbi útjára jellemző fényt vetnek itt azok a plasztikai mondanivalóhoz nem tartozó járulékos elemek, melyeket minden sürgető ok nélkül alkalmaz: a pipa s a sarlangos dohányzacskó s a talajnak aprólékos kiképzése. Ezek jelzik, hogy Izsó elképzelése a magyar szobrászatról, külsőségeknek, a néprajzi jegyeknek a szoborra való aggatásában nyilvánulván meg, csak eddig terjedt. Hangulati és kellékszerű elemeknek aláhúzása és csoportosítása volt elképzelésének igaz megvalósító eszköze.

Az állószobrok sorában a következő volt a Széchenyi emlékszobor pályázatára beadott modell. Mint tárgyalásunk során bizonyítottuk, Izsó látta Széchenyit, természeti elképzelése is volt róla, mégis e szobor kapcsán térhetünk ki Izsó művészetének egy másik jellemvonására, a természetszerűségre.

Izsónak mindig azok a legjobb művei, melyeket eleven modell után, az élettel való közvetlen kapcsolatban alkotott.

Mihelyt a modell távol esett tőle, mihelyt csak saját elképzelésére volt utalva, bizonytalanabbá vált és szabványszerűbbé. Széchenyi szobrának ránk maradt modellje jó példa erre. Széchenyi alakja tömött, zömök, szinte kövér. Ezt a jobb vállról aláhulló nehézszövetű prémes köpeny még csak fokozza. Az alak ruházatán szinte elömlik a zsinór, a sujtásdísz, a nyakkendő rojtozata s hiába keressük alatta a test szerkezetét, a felépítés biztonságát. Felületi megoldás csupán, igazi súlyt, szerves tömeget alatta nem találunk. Mozdulata, bár teátrális, nem kifejező, és a szobor lábánál összezsúfolt attributumok szintén a plasztikai mondanivaló rovására vannak. A fej szintén aránytalanul nagy és kifejezése csak külsőségekben mutatkozik. Puha és szerkezet nélküli a fej is, melyen az összehúzott szemöldökök közötti mély homlokránc és az állnak gödre hiába igyekeznek igazi erélyt kölcsönözni a kifejezésnek. Az állásmotívum ugyancsak megoldatlan és bizonytalan. Inkább a köpeny támasztja meg az alakot, mert sem a támaszkodó, sem a kilépő láb erejében nem bízhat a szemlélő, a lelógó köpeny viszont kárára van a tiszta alakkifejtésnek.

Mégis sajnálhatjuk, hogy nem Izsó pályaműve valósult meg, mert hihető, hogy a nagy minta elkészítéséhez modellt alkalmazott volna s hogy a kis vázlatnak hibái a nagy szobor mintázása során nagyrészben kiköszörülődtek volna.

Biztosíték erre a debreceni Csokonai szobor, mely afelől is tanuskodik, hogy Izsó felkészültsége megállta a helyét a nagy méretek nehézségeivel szemben, valamint, hogy bár tipikusan márványban gondolkozó, technikájában a kőfaragást szem előtt tartó művész volt, a bronzanyag követeléseinek is meg tudott alkalom adtán felelni. Csokonainak szobrán felötlik megint a Búsuló Juhász problémáinak kettőssége. Nem vitás, hogy a jobbjában lantot tartó költő alakja klasszikus példákra való emlékezésben gyökerezik, de a klasszikus emlékképet elöntik és bőségükben szinte meg is semmisítik a ma-

gyaros elemek külső jegyei. A költő alakja szűk, magyar nadrágban, paszományos, gombos, zsinóros dolmányba öltözötten áll, válláról a hátán hosszú palást esik a talapzatig. Fejét oldalra vetve a magasba tekint, mintegy ihletet várva, a talapzat jobboldalán fürtökkel rakott szőlőtőke áll s egybeöntetvén az alak válláról lehulló palást szárnyával, szimbolikus tartama mellett technikai támasz gyanánt is szolgál.

Az állószobrok sorában a következő állomás báró Eötvös József szobrának pályázati modellje. Izsó itt igazán nagyot és jót akart alkotni, mert a szoborban a maga kegyeletét is le akarta róni pártfogója iránt. Új utakra tér és az eddigi patétikus, színészies alakbeállítás helyett egyszerűbb, bensőségesebb, de talán monumetálisabb megoldást teremtett pályatervében. Kettős tartalmi feladatot tűzött maga elé, mert az alakban Eötvösnek mind államférfiúi, mind pedig költői jellemét kifejezésre akarta juttatni. A pályatervre ugyanazt mondhatjuk, mint a Széchenyi szobor pályatervére. Nem tudjuk, hogyan sikerült volna a végső megoldás, a nagy minta elkészítése, de valószínű, hogy többet és jobban szólt volna a nézőkhöz, mint a kis modell. Ezen ugyanis ismét fellelhetők Izsó szobrainak állandóan visszatérő gyengéi, a helytelen arányok, a végtagok megoldatlan elhelyezése, de ez, mint már reá mutattunk, csupán annak a következménye, hogy az Eötvös szobor Izsó művében új motívum és nem természet előtt, nem modell után készült alkotás. Hogy a végleges megoldás, amennyiben Izsó kapta volna a megbizatást, különb lett volna a pályatervnél, arra két bizonyítékunk is van. Az egyik a debreceni Csokonai szobor, amely elkészülvén nagyban, tanusítja, hogy Izsó a szükséges korrekciót elvégezte és műve, ha nem is példaképe a tökéletes szoborműnek, mégis kifogástalan egyensúlyú, jó felépítésű, nyugodt tömegű és kifejező emlékszobor. A másik bizonyság már az Eötvös szobor utáni Dugonics emlék modellje, amely nem más, mint az Eötvös pályaterv motívumának érettebb megoldása. A Dugonics emlék

tervének két változata van. Az egyik szabványos állásban, síma reverendában ábrázolja az írót. Baljában irattekercset tart, jobbjával válláról a földig lehulló köpenyének szárnyába markol. Ez a megoldás a kevésbbé szerencsés. Az állás motívuma bizonytalan és megoldatlan, sőt, egy kissé túlzott és szenvelgő. Segédeszköz nélkül nem is volna egyáltalában elfogadható, éppen ezért alkalmazta az alak mellé Izsó az alacsony iratszekrényt, amelyre az balkönyökkel rátámaszkodik. Az iratszekrény és a rövid, szinte szoknyaszerű papi öltöny függőleges, széles felülethullámai alkotják az egészet. Miként a Széchenyi terv ruházata, ez a munka sem szolgálja az alakkifejezés érdekeit, hanem inkább csak egy leplező alkalom, amely a testfelépítés fogyatkozásait nem is nagyon ügyesen rejtegeti. Legjobb része ennek a modellnek is a fej. Gondosan mintázott arc, határozott vonalú orr és merész ívű szemöldök alól a magasba tekintő szemek határozzák meg. Méltó koronája az arcnak a magas, boltozatos, síma homlok és az egész fejet körülölelő csigásgöndörségű haj. Az egész viszonyítva az alakhoz, túl nagy. Az aránykülönbség test és fej között szinte riasztó. A másik változat, amely végül Huszár Adolfnak a kivitelhez alapul szolgált, szinte érthetetlenül más világ. Izsó ezzel méltó összefoglalását adta művészetének és teljes elhihető bizonyságát annak, hogy művészete, képességei, valóban eljutottak volna a nemes értelemben vett monumentum megteremtéséhez. Legelőször is az lephet meg bennünket, hogy a visszatérő aránybibák (melyek, mint alább még röviden hivatkozni fogunk rá, inkább a kor hibái voltak) ezen a terven teljesen hiányoznak. Szép és biztos egyensúlyú az alak állása is, még pedig anélkül, hogy az egyensúlyt bármily idegen támasz vagy kényszerűen alkalmazott attributum segítené elő. Ez a szobor tisztán önmagában áll s talán nem is tűrne maga körül semmi mást. Ezt a zártságot hangsúlyozza a karok tartása is. Semmi póz, semmi színpadiasság, semmi mutogatás. Szemben a Széchenyi terv és a Csokonai szobor előremutató kéztartásával, amely végül

is csupán a szemlélő felé irányuló gesztus, szobrászilag semmitmondó és inkább a való élet felé tapogatózó, azzal kapcsolatot kereső erőltetett elem, a Dugonics terv második változatán a karok mozdulata is csak a szobrászi koncepciót és az alak lelki tartalmának kifejezését szolgálják. A mellen keresztbe font kar és a feltámasztott balkéz szinte nem szolgál másra, minthogy elhatárolja, kiemelje, keretbe foglalja és alátámassza az előre billenő és nemes kifejezésű, elmélyülten gondolkodó borongó fejet. Az alak jóval karcsúbb, nyújtottabb, mint Izsónak eddig tárgyalt figurái, s a fej tömege arányos méretekkel illeszkedik az egészhez. Sem nagyságával, sem a különösen gondos és részletező mintázás gazdagságával nem igyekszik a néző figyelmét magára összpontosítani, éppen ezért válik mégis, szinte gyújtópontjává az egésznek. Ezen a változaton a ruházat is gazdagabb, fontosabb, mint a másikon, de ez a ruházat minden anyagszerűsége mellett sem válik tolakodóvá és főképpen nem lepel többé, hanem szerves és értelmes hangsúlyozása a test szerkezetének. Nyilvánvaló, hogy ebben a művében Izsó szerencsésen egyesítette a müncheni akadémia emlékeit az azóta fejlődött tudásával. Ha a Dugonics szobornak ezt a pályatervét és Révay Miklósnak már fentebb leírt szobrát egybevetjük, nyilvánvalóvá lesz a kettőnek mély rokonsága, amellett, hogy a kettő között világosan megmutatkozik a fejlődésnek az az útja, amelyet Izsó művészete befutott. Az állószobrok sorában utolsók a Petőfi szoborhoz készült pályatervek. A modelleken megfigyelhető, hogy Izsó ez alkalommal is ingadozott és a szerencsésebb, jobb munkák mellett találunk olyanokat is, melyek a korábbi idők arány- és egyéb hibáit bőségesen tartalmazzák. A művészben belső küzdelmei, önmagával való vitatkozása szinte írott önvallomásként olvashatók e modelleken. Látjuk a teátrálitás állandó jelentkezését és a művésznek azt a vágyát, hogy az alak mozdulatát és kéztartását e nélkül is kifejezővé tudja tenni. Ezért beszélhetünk a heroikus, a szavaló és a lírai Petőfi típusról. Látjuk azonban

azt is, hogy a lírai megoldás sem vált egészen mentessé a póztól. Látjuk a ruházat elemeiben és egészében, hogy Izsó majd a külsőségekkel hangsúlyozott apróságokban elvesző zsinór és sujtás felé hajlik, majd megkísérli az alakot egy klasszicizáló köpennyel beborítani s a nemzeti ruházat néhány jegyét csak a köpeny alól szükségképpen kibukkanó szerény részletekre szorítani. Néhol a testarányok és a fej tömege a klasszikus mintákhoz igazodik, másutt megjelenik megint az aránytalanul nagy fej, amely már tömegével is szinte uralkodni akar az egész alakon. Az állásmotívum majd mindeniken ugyanaz. Egyik láb feszes, súlyt hordozó, másik könnyedén előrelép. Csak sajnálhatjuk, hogy a művész, bár megbizása már volt rá, nem jutott el a végleges megfogalmazásig. És a sorsnak különös játéka, hogy az egyetlen olyan kísérleti modell, amely nagy mértekben is elkészült a lírai, a jobbját keblére tevő változat egyike a legkevesebbet ígérőknek. Huszár Adolf műve nem ezt, hanem a heroikus típust vette alapul, de mint már mondottuk, mind sajátmagával, mind kényszerítő külső körülményektől hajtva sokat változtatott rajta. Éppen ezért mondhatjuk, hogy a Petőfi szobor értékeit joggal írhatjuk Izsó javára.

Az állószobrokról beszélvén, mindig vissza-visszatér az a kifogás, hogy az alakok aránya elhibázott és céloztunk rá, hogy ez az elhibázott arány nem annyira Izsó sajátja volt, mint a koráé. Ez az arányhiba lényegében abban áll, hogy az alak alszárait Izsó rövidre szabta és a felsőtest, valamint a fej is ezáltal túlzott méretűvé vált. Ez az arányelképzelés nem véletlen, hanem közös tulajdonsága azoknak a művészeinknek, akik tudatosan, programmszerűen akartak sajátos, nemzeti művészetet teremteni. Festőink között nem egyet találunk, kiknek képein hasonló mérethibákat fedezhetünk fel. Ilyen Orlay Petrich Soma, Kovács Mihály, néhol Barabás is. (A menyasszony érkezése; Budapest, Szépművészeti Múzeum.) Még mindig gondolhatnánk véletlenre, vagy az elégtelen képzettség közösségeire, ha Kovács Mihály, aki ennek az arány-

elképzelésnek szinte apostola volt, nem hagyta volna ránk szinte okmányszerű bizonyítékát annak, hogy az emberalaknak ilyen arányát egyenesen magyar sajátságnak tartja. Szerinte a magyar ember testének mintegy középmagasságára esik a csípőtaraj pontja, ennélfogva magyar embereket ábrázoló, vagy magyar tárgyú képen az alakokat így kell rajzolni. Minthogy ez a nézet nem lehetett elszigetelt, valószínű, hogy Izsó is hallott róla, sőt valószínű, hogy legalább átmenetileg hitt is benne. Ez magyarázná, hogy a Révay szobor után miért találkozunk egyszerre művében ezzel az arányosztással s ezt magyarázná az is, hogy érett korában miért igyekszik néha szabadulni tőle. Mindenesetre különös, hogy a Táncoló Parasztok vázlatsorozatában, melyről alább még szólni fogunk, nyomát sem látjuk ennek a fogalmazásnak.

Izsó művészetének egyik alapvető értéke volt a természeti valóság megközelítése. Igazán frisset, igazán jót akkor alkotott, amikor művéhez az alapot a látott és letapogatott valóság szolgáltatta. Ez magyarázza, hogy legjobb és legidőbbálló műveit az általa készített portrék között találjuk. Már az állószobrok tárgyalásánál hivatkoztunk arra, hogy a fejek mintázása mindig a leginkább sikerült,* a fejre pazarolta itt is a legtöbb gondját. Portréit véve szemügyre, a természeti valóság ihlető ereje még inkább szemünkbe tűnik. Portréit ugyanis két csoportra oszthatjuk, olyanokra, melyeket természet után, eleven modellről készített és olyanokra, melyeket inkább eszményi, ideál portréknak nevezhetünk. Ez utóbbi csoportba tartoznak azok a portrék, melyeket vagy egészében fantáziája alapján teremtett meg, vagy csak szerény és elégtelen rajz vagy metszet állott rendelkezésére. Nem lehet vitás, és a művek híven tükrözik is ezt, hogy az utóbbi csoport a csekélyebb értékű. Zrinyi arcképe elnagyolt, szkématikus, Werbőczyje, Zrinyi Ilonája, Rákóczija nélkülözik a meggyőző jegyeket és a valószerűséget. Legtöbb kritika és gáncs éppen ezekkel a műveivel kapcsolatban érte és méltán. Méltán nem fogadta el

kivitelre Eötvös Werbőczyt, pedig, ha valaki, Eötvös igazán elnéző pártfogója volt Izsónak. Ugyanezt mondhatjuk el Márton István pápai tanár mellszobráról is, melyet, mint mondottuk, csak leírás és egy szerény értékű festett arckép nyomán készített. Hideg, élettelen alkotás, az ábrázoltról nem mond többet, mint amennyit a puszta leírás mondana. A részleteken, a formákon felismerhető a becsületes igyekezet, hogy megjelenítse az elhúnyt nagy professzort. A szobor hasonlósága nyilván ki is elégítette a megrendelőket, akik pedig még ismerték az ábrázoltat, de ez a hasonlóság nyilván csak a külső ismertető jegyek megfelelésén alapult. A jellemet, az ember egyéniségét hiába keresnők benne.

Egészen más a helyzet, amikor Izsó élő modellt mintáz. Arany portréja, Egressy arcképe, Fáy András és főképpen Almássi Balogh Pál képmásai Izsó arcképművészetének igazi fokmérői. Az Arany arckép egyszerű és jól összefogott előadású alkotás. Megközelíti és megörökíti a költő arcvonásainak külső jellemzőit, de a formák, a vonások mögött többet is megérezhetünk, mint magát a hasonlóságot. Megérezzük a költő lelki tulajdonságait is, jellemére, sorsára következtethetünk a szoborképmás beállításából és arcvonásaiból. Fáy András portréja Aranyéhoz hasonlóan példázza, hogy Izsó igazi ihletet csak a természet előtt nyert. Friss, eleven alkotás, méltó reprezentálója a sokoldalú Fáy Andrásnak, aki a nemzeti kultúra ügyét szinte izgató módjára a legkülönfélébb tereken, irodalomban éppúgy, mint a közgazdaság terén fáradhatatlan erővel propagálta. Izsó ezt a jellemet is megközelítette és sikerült is visszaadnia az arc formái között. A fej nemcsak felületi formák összesége, hanem a felület mögött következetes szerkezeti rendszert is érezhetünk. Fáy András arcképéről, mint plasztikai műről elmondhatjuk, hogy valóban a jó szobor módjára belülről kifelé épült. A hasonlóság jegyei a húsfelület esetlegességei, ráncai helyükön vannak s talán egy kissé túl is hangsúlyozódnak a mintázás hevében, de az egésznek van

mégis valami előzetes törvényszerű jellege, mely az esetlegességeken túl Izsónak Fáy portréját a római portrék légköréhez kapcsolja. Ehhez különben kétségtelen formai emlékezések is járulnak, különösen a hajkezelés, ami nem csoda, mert Münchenben Izsónak elég alkalma volt a klasszikus portrékat tanulmányozni. Egressy Gábor arcképe modernebb, idegesebb, érzékenyebb alkotás. Izsó művében nagyszerűen elemezte és tömörítette újra azokat a jellemző vonásokat, melyek e nagy színészt külsőleg és belsőleg jellemezték. Nem annyira szerkezeti, nem annyira törvényszerű, mint a Fáy arckép. Inkább a felületen marad és az arcfelület ideges nyugtalanságaival egyező vonás váratlan hirtelenségével hat és jellemez. Maibb ember, kicsinyesebb ember s Izsó ezt portréjában remekül érzékelteti. Ha az arcképen Egressyt, a drámai hőst keressük Izsó arcképében, talán csalódunk, de az idők Izsót igazolták és Egressyről olyan jellemvonásokat tettek köztudomásúvá, melyek azt bizonyítják, hogy Izsó önkéntelenül is jobban látta meg Egressy valódi karakterét.

Izsó Miklós portréinak legjobb darabja, mondhatnók koronája az az arckép, melyet ő 1864-ben Almássi Balogh Pálról készített. Almássi Balogh Pál orvos, természetkutató volt, a Tudományos Akadémia tagja, minden szépnek, jónak barátja, művészek és a művészet pártfogója, akinek rendkívül rokonszenves élete kiáltóbb emléket is megérdemelne. Megérdemelne kiáltóbbat, de szebbet aligha kaphatna, mint Izsó Miklósnak róla készült s vonásait megörökítő képmását. Hermaszerű mellkép, melyen figyelmet csak a fej igényel. A fej, amely, hogy kevés szóval éljünk, megindult és megindító alkotása a művésznek. Nagyon egyszerű. Tömör és összefoglaló formák rendszere, melynek uralkodó elemei a magas, boltozatos s csak néhány enyhe harántránccal illetett homlok az éles, egyenes szemöldök alatt ülő szem, a határozott orr, a szájat takaró puha tömegű bajusz, valamint az egész fejet koszorúzó kissé ideálizált, fürtökbe rendezett, göndörített haj. E külső elemek

adják meg az arc karakterét és ezeket a külső elemeket Izsó szemmel láthatóan, szinte fotografikus hűséggel jelenítette meg. Ha van arckép, amelynek hasonlóságáról a modell személyének ismerete nélkül is meg vagyunk győződve, úgy ez az arckép az. Ám Izsó ebben a művében annyi belső jellemzést is tömörített formái mögé, hogy a külső hasonlóság, a valószerű mintázás, a technikai lendület szinte elsikkadnak a fej belső kifejezése mellett. Izsó ebben a portréjában nemcsak a magyar portrészobrok egyik legnagyszerűbb példáját teremtette meg, de határozott értékei sokkal tágabb viszonylatban is rögtön kitűnnének.

Szobrászművészeknek mindig a legérdekesebb és legmagasabbrendű feladatuk a csoportkompozíció. Talán ez az a terület, amelynek formai és elméleti problémái a legtöbbet izgatták a szobrászokat. A zárt, egységes csoport, a nyitott, festői kompozíció, a kapcsolás, a szétválasztás, a nézetek problémái végig megfigyelhetők az egyes korokon, de az egyes művészek oeuvrejében is egyaránt. Nem túlozzunk, ha azt mondjuk, hogy minden korszaknak és ezeken belül minden művésznek megvolt ezen a téren a maga külön indulása és fejlődése és a fennmaradt elméleti munkák jelentékeny fejezetei fejtegetik ezt a kérdést. Különös jelenség, hogy Izsót a monumentális csoport problémája különösebben nem ingerelte. Nem tudunk olyan művéről, még rajzvázlatban sem, amely arra mutatna, hogy a monumentális plasztikai csoportszerkesztéssel törődött volna. Életművéből a szoborcsoport, mint egységes plasztikai probléma, szinte teljesen hiányzik. Vannak művei, rendesen kisméretű művek és plasztikai vázlatok, melyek több alakot is tartalmaznak, de ezekben a több alak sohasem jelenti a kompozíció egységét, hanem pusztán tartalmi mellérendelés következményei. Izsónak azok a művei, melyeken több alakot látunk, rendesen irodalmias tartalommal telt népéletből vett jelenetek, melyekben az alakok nem mások, mint az elbeszélő tartalmat közvetítő szereplők,

eszközök. A Cigánylaokoont és a Fonóházi jelenetet említjük meg e művei közül, mint a leginkább sikerült alkotásokat, jellemzésükre azonban elég előadnunk annyit, hogy a Cigánylaokoon csupán vázlatban reánk maradt fogalmazása nevét onnan nyerte, hogy az önfeledt elragadtatással hegedülő öreg cigány mellett, mint a Laokoon csoportban hasonló módon, ott áll a két muzsikáló fia is. Három különálló alak puszta egymásmellé állítása az egész, amelynek közös voltát, egymáshoztartozását csupán a közös tartalom, a muzsikálás jelenti. Ha szétvágnók és külön-külön szemlélnők mindegyiket, semmi hiányérzetünk nem merülne fel s ebben az esetben még az a formai kapcsolat is hiányzik az alakok között, ami a Laokoon figuráit legalább attributum-szerűen összefogja.

A Fonóházi jelenetet Izsó végleges formában is kidolgozta. Kedves és hangulatos idill a nép életéből. A legény az elrabolt orsó váltságaképpen csókot akar kapni a lánytól, aki azonban még negédesen védekezik. Az alakokat tekintve azt mondhatnók, hogy a Búsuló Juhász életéből egy vidámabb pillanat. Csupa kimértség, csupa számító formalizmus az egész, színpadias, szenvelgett póz, amelyen csak halványan üt át az élet heve, közvetlensége. A zsánerszerűséget fokozza az előtérben heverő guzsaly, a lány mögött kuporgó kis macska és az egészen mindenütt fellelhető aprólékos bőbeszédűség.

A zsánerszerűség Izsónak számos más vázlatán is fellelhető, melyeknek valamennyie a nép- vagy a cigányéletből merítette tárgyát. A részeg parasztot több változatban is megmintázta, a könnyű ittasságtól a holtrészegségig, a mizsikáló cigány, vagy a kereket vető cigánypurdé hasonló zsánertörekvésekre mutat, a szabadságharcból vett alakok, honvédfigurák, szintén telve vannak irodalmias hangulati törekvésekkel. Összefoglalva, valamennyiről azt mondhatjuk, hogy bennük nem a plasztikai mondanivaló volt az uralkodó, hanem az elbeszélés szándéka. Miután a hosszadalmasabb elbeszélő tartalmat pusztán a mozdulattal, az alak beállításával Izsó ki-

fejezni nem tudta (ez lehetetlen is volt), igyekezett mellékes elemek szaporításával és hangsúlyozásával pótolni. A holtrészegséget az elterülő alak mellett a földre esett süveg és a kulacs példázza, a honvédalakoknál a hangulati tartalmat a felemelt zászló, a törött kard és egyéb kellékek emelik. Kétségtelen, hogy sok érdekesség, sok invenció, humoros és mintázókészség nyilvánul meg ezekben az alakokban is. Olyikban felismerhetők klasszikus mintára való emlékezések is, a legtöbbnek plasztikai alapja magyarázó segédeszközök nélkül is jó szoborrá érlelődhetett volna. Itt kell azonban még egyszer hivatkoznunk arra, hogy Izsónak a kompozició nem volt erős oldala. Fantáziája nem volt elég szuggesztiv ahhoz, hogy táplálja a vázlatot a végleges kialakulásig, ezért maradtak ezek a művek jobbadán vázlatok csupán s ha mint a Fonóház, végleges kidolgozásáig is eljutott egyik-másik, az eredmény nem kielégítő. Ha vizsgáljuk, hogy Izsó honnan kapta indításait ezekhez az alkotásaihoz, három mozzanatot kell megjelölni. Az egyik az a programmszerű szándék, hogy magyar szobrászatot teremtsen. Ezt pedig ő a magyar népi alakok és a magyar történelem alakjainak szerepeltetésével vélte elérni, mint ezt egyik levelében maga is írja. A második, a kor általános igazodása, amely minden téren hajlott a zsánerszerűség felé, a harmadik, de talán a legfontosabb a színpad közvetlen hatása volt. A színpadi zsáner műfaja, a népszínmű Izsó életében élte virágkorát.* Életéből tudjuk, hogy színészekkel és a népszínmű íróival baráti viszonyt tartott, néhányat meg is mintázott. A közvélemény a népszínműben a nemzeti vonást látta meg és ünnepelte, nyilvánvaló, hogy Izsónak fel kellett figyelnie erre és ő szívesen is merített a színpad, a népszínmű adta hangulatokból.

Valószínű, hogy a népszínmű hatásából vezethetjük le Izsó vázlatban maradt műveinek azt a csoportját is, amely egész művészi pályáján keresztül, Münchentől szinte haláláig állandóan készült, gyarapodott: a Táncoló Parasztokat. A magyar tánc ekkoriban különös figyelemben és megbecsülésben

* Mai előtte is, Barabás Tam.

részesül, hiszen írók, költők gyakorta hivatkoznak rá, mint az erő és kellem legharmonikusabb megnyilvánulására. Jókai az Eppur si muove-ban gyönyörű fejezetben írja le a magyar férfi magántáncot, Arany János hosszabb költői elbeszélés tárgyául szánta, sőt, mikor a Vojtina leveleiben a ritmust, a magyar ütemet példázni akarja, büszkén hivatkozik rá, hogy: „van a magyarnak ... saját mértéke népdalaiban, melyet kitáncol a parasztlegény és Farkas Józsi oly szépen kihúz".

A népszínműben is lényeges szerepet játszott a tánc s Izsó, kinek magának is nyilván sok érzéke volt hozzá, híres jókedvű mulató ember volt, szinte önkéntelenül nyúlt a magyar tánc mozdulataihoz, amely a kifejezés legszélesebb skáláját nyitja meg pusztán a mozdulatok, tehát plasztikai lehetőségek útján, a busongástól a féktelen, szilaj jókedvig.

A Táncoló Parasztok motivumában végtelen változatosság van. Már csak azért is, mert tánc közben az egyik tag mozdulatváltása az egész alak megváltozását idézi elő. Egy azonban közös bennük. Még pedig az, hogy az alakok lábujjhegyen állnak és a mozdulat kígyózó, rugalmas törzs ideális tengelyét öleli körül. Mozgásuk könnyű, az alakok szinte lebegnek, mintha a lobogó ingujjak a magasba emelnék, a levegőben tartanák őket s hogy a tánc mégis a földön történik, azt csak a lábujjhegy jelzi, amint könnyedén, kecsesen egy-egy pillanatra megérinti a talajt.

Csupa ín- és izomalakok, melyeknek teste a munkában erős, rugalmas és hajlékony lett, de válluk széles, csípőjük keskeny és még görcsös, inas lábaikból is valami megható méltóság árad. Karcsúak, nyulánkak, arányaikban meglepő eltérést mutatnak Izsó egészalakos szobraitól, melyek mindig zömökségre hajlanak.

A munka embereit ábrázolja tánc közben és ebben találkozik Izsó a vele egy esztendőben született Meunier-vel. Mégis, bizonyos belső rokonság ellenére is nagy az eltérés közöttük. Még nagyobb az eltérés Carpeaux vagy Chapu táncoló alak-

jaitól. A franciák kifinomult szobrászatában a legösztönösebb mozgás is a raison és a grâce mérséklő korlátai között jut kifejezésre. Éppen ezért, a franciákkal való összevetés mutatja meg Izsó őserejű tehetségét a maga valóságában. Izsó naivan, az első magáraébredés mámorában, mint aki először érzi át a szabad mozgás gyönyörűségét, a Táncoló Parasztokat már nem is mintázza, hanem szinte teremti.

A tökéletes kiérlelt kontraposztikus, néha centrális, néha kiasztikus mozgás teljesen feloldódott, szabad és az alak a ritmus önmagában lezáruló vonalába símán, gördülékenyen szövődik bele. Nem a számító mérlegelés benyomását kelti, hanem a pillanatnyi megragadását. Nem sablónos és tradiciót hiába keresnénk mögötte. A kis figurák tisztán érzésben fogantak, nem megtanult szerkesztés eredményei. Természetességük pillanatszerű, de mégis állandó folyamatos. A mozgás csak egy pillanatra áll meg, de érezzük, hogy a mozdulat nem fagy véglegessé. A következő pillanatban pedig már ismét forog, bokázik tovább és a lábak nem hordják a test súlyát, hanem csak lebegnek, mintha ennek a táncnak nem is volna vége.

Ruházatuk a Búsuló Juhászé. Szemben annak gonddal elrendezett redőivel, ezeken a ruha a görög kiton és himation természetességével kel életre és válik szobrászivá. Hozzátartozik, odanő szorosan a testhez, anyagéletével kíséri annak mozgását, hangsúlyoz és színesít. Fontos szerepét mutatja az, hogy a művész még az egészen elnagyolt és meztelen vázlatokon is többnyire ad valamit a ruhából. Egy-egy lobogó ingujjat, vagy a lábak mögött csapódó, torlódó redőhalmazt, mely hangsúlyozza néha ellentétével is a mozgást és egyúttal biztosítja az alak egyensúlyát.

A ruházat az Izsó által kívánt sajátos magyar szobrászatnak mint láttuk, még Izsónál is külsőleges, bár fontos kelléke volt. Izsó magyarsága és magyar plasztikája mélyebbről kelt és ez a mélyebb gyökér, ez az igazibb, nem külsőségen alapuló magyarság látható a Táncoló Parasztokon. Van ezeken a szob-

rokon valami, ami a lélekből fakad, formák közt bujkál, de amit szavakba önteni, megfogalmazni nagyon nehéz, talán nem is lehet. Nem tudjuk megmondani, hogy miért, de a szobrocskák láttán, mégis mindjárt tudjuk és tudja bárki is, hogy a figura magyar parasztja a ruháján túl is magyarul mulat, magyar táncot lejt.

Izsónak az a vágya, hogy sajátos magyar szobrászatot teremtsen, a Táncoló Parasztokban sikerült. Sikerült megteremtenie a klasszicizmus egyetemes, emberi eszményével szemben a magyar faji, nemzeti eszményt. Így mutatkozott meg művészi erejének ösztönös és ősi vonatkozásokból táplálkozó lendülete és tartózkodása.

Temperamentuma és lelki alkata itt és ebben hasonul legjobban a kor másik nagy magyar szelleméhez, Arany Jánoséhoz.[231] Izsó és Arany nagyon sok tekintetben a legszorosabban rokonok. Mindkettő képzelete az élő magyar valóságban gyökerezik, talajuk a magyar falu és amint Arany a nép nyelvét magasrendű művészi eszközzé csiszolja, Izsó a jellegzetes magyar táncmozdulatban megfogalmazta a plasztikai probléma magyar kifejezését. Ez pedig Izsónak méltó és jogos helyet biztosít a magyarságnak ama tiszteletében, amely csak a legnagyobbakat illeti meg.

* * *

[231] Hekler A.: A magyar művészet története.

RÖVIDÍTÉSEK:

BSz = Budapesti Szemle
EL = Egyházkerületi Levéltár
ESzI = Az Eötvös szoboralap irományai. Akadémia
FL = Fővárosi Lapok
FLT = Fővárosi Levéltár
HF = Hölgyfutár
HK = Hazánk s a Külföld
IHOL = Izsó Miklós hagyatéka, Országos Levéltár
M = Művészet
MM = Magyar Művészet
MN = Magyarország és a Nagyvilág
OMKTÉ = Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve
OT = Ország Tükre
PN = Pesti Napló
R = Reform
SzF = Szépirodalmi Figyelő
SzH = Szegedi Hiradó
SzL = Szinházi Látcső
VU = Vasárnapi Ujság

IRODALOM:

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve 1863, 1929.
Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat által néhai Izsó Miklós hátrahagyott műveiből rendezett kiállítás jegyzéke. 1875.
Az Ernst-múzeum kiállításai LXXIX. 1925 október. Izsó Miklós emlékkiállítás.
Divald Kornél: A Magyar Tudományos Akadémia Palotái és Gyűjteményei.
Ernst Lajos: Petőfi arcképei. Bp. 1922.
Fülep Lajos: Magyar művészet. Bp. 1923.
Gerlóczy-Buday: Eötvös József báró szobrának leírása és története. Bp. 1895.
Gerlóczy-Buday: Széchenyi István gróf szobrának leírása és története. Bp. 1895.
Gerlóczy-Altmann: Petőfi Sándor szobrának leírása. Bp. 1892.
Hekler Antal: A magyar művészet története. Bp. 1934.
Hekler Anton: Budapest als Kunststadt. Bp. 1933.
Keleti Gusztáv: Művészeti dolgozatok. Bp. 1910.
Krücken-Parlagi: Das geistige Ungarn (Biographisches Lexikon). 1918.
Liber Endre: Budapest szobrai. (Statisztikai közlemények.)
Meller Simon: Ferenczy István élete és művei. Bp. 1906.
Művészeti Lexikon. 1935.
Ormós Zsigmond: A Széchenyi-szobor és a szobrászat realizmusa. Pest, 1863.
Prónai Antal: Dugonics András életrajza. Szeged, 1903.
Szana Tamás: Izsó Miklós élete és munkái. Bp. 1897.
Szana Tamás: Száz év a magyar művészet történetéből. Bp. 1901.
Szmrecsányi Miklós: Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok. Művészet, 1910, 1911.
Szücs István: Szabad kir. Debreczen város történelme. Debreczen, 1871.
Thieme-Bäcker: Künstlerlexikon.
Ybl Ervin: Izsó Miklós 1831—1875. Magyar Művészet, 1931.
Zelizy Dániel: Debrecen sz. királyi város egyetemes leírása. 1882.

Ujságok, folyóiratok:

A hon
Budapesti Szemle
Ellenőr
Fővárosi Lapok
Gombostű
Hazánk s a Külföld
Magyarország és a Nagyvilág
Magyar Művészet
Művészet
Nyugat
Ország Tükre
Pesti Napló
Reform
Szegedi Hiradó
Szinházi Látcső
Szépirodalmi Figyelő
Vasárnapi Ujság

ZUSAMMENFASSUNG.

Der Begründer der national-ungarischen Plastik, Nikolaus Izsó stammt aus rein ungarischer Familie. Geboren im Jahre 1831, in Disznóshorvát, wo seine Eltern einfache Bauern waren. Trotz der ärmlichen Verhältnisse seiner Eltern, besuchte er das berühmte Collegium von Sárospatak, und verliess die Schule um an dem Freiheitskampf teilzunehmen. Nach vielen abenteuerlichen und entbehrungsreichen Wanderwegen führte sein Weg nach Rimaszombat, in die Werkstatt des Steinmetz Anton Jakowetz. Hier fand er Gelegenheit dem ruhmgekrönten S. Ferenczy, der seine letzten Lebensjahre in Rimaszombat verlebte, mehrfach behilflich sein zu können. Aus den hier verbrachten Jahren stammen seine ersten Arbeiten. Mit dem Empfehlungsschreiben Ferenczys kommt er nach Budapest, findet aber hier keine Arbeit und geht nach Wien, wo er den Werkstätten von J. Meixner und H. Gasser zugelassen wird. Die hier erworbene gründliche handwerkliche Schulung ist für sein Schaffen ausschlaggebend geworden. Seine virtuose Marmorbehandlung fand überall grosse Anerkennung. Zur weiteren Ausbildung begibt er sich nach München, um die Akademie zu besuchen. Hier schafft er seine erste Statue aus dem ungarischen Volksleben, den „Flötenspielenden Hirten" und bald danach, sein am meisten bekanntes Werk, den „Trauernden Schäfer" (1862). Das Thema, die Gesinnung ist schon romantisch, aber die Ausdrucksformen sind noch diejenigen des Klassizismus. In seine Heimat zurückgekehrt macht er eine Reihe gut gelungener Porträts, Medaillen und Büsten, an denen die Naturnähe und die Kraft der Charakteristik den Betrachter überrascht. (Die Medaillen von D. Váradi Fekete und L. Kriston, die Büsten von Arany, Egressy, Tóth, Bernát, Márton, Almássi Balogh, usw.) Auch am plastischen Schmuck des neuen Akademiebaues war er beteiligt. Wir verdanken ihm nebst dekorativen Bildwerken die prachtvolle Statue Révays. Nach

den gescheiterten Plänen und Entwürfen eines Lendvay- und Széchenyi-Denkmals, erhält er in Debrecen den Auftrag zur Errichtung einer Csokonai-Statue. In zeitgemässer Tracht stellt er den Dichter dar, die Fülle des dekorativen Beiwerks erdrückt jedoch den plastischen Ausdruck. Für die Statuen von Eötvös, Petőfi und Dugonics konnte Izsó nur die Modelle anfertigen. An der Ausführung hat ihn der Tod verhindert. Ausser diesen grossen Aufträgen und einer Reihe von Büsten, verdanken wir ihm eine Fülle von Skizzen, in denen er das ungarische Volksleben und das Zigeunerleben in mannigfachen Episoden dargestellt hat. Es sind grössenteils kühne Tonskizzen, an denen der novellistische Inhalt die plastische Lösung oft gefährdet. Seine „Tanzenden Bauern" „wirken wie Improvisationen zu einer plastischen Bewegungssymphonie der ungarischen Volkstänze".[232]

Zweifellos war Izsó der begabteste Bildhauer der romantischen Periode in Ungarn, dem aber die volle Entfaltung, durch innere und äussere Hemmungen gestört, nicht beschieden war. Die romantische Liebe zum Heimatlichen verbindet sich bei ihm mit einer nüchternen, eindringlichen Beobachtungsgabe, durch welche, besonders bei monumentalen Aufgaben, die Häufung aufdringlicher Kleinlichkeiten die Grosszügigkeit der plastischen Konzeption nur allzuoft gefährdet. Mit ungetrübter Frische waltet dagegen, die mit Wirklichkeitsnähe getränkte bildnerische Vorstellungskraft des Künstlers in den bewundernswerten Tonskizzen aus dem ungarischen Volksleben. Sie sind aber alle an das kleine Format gebunden. Durch Übertragung in grösseres Format würden sie die köstliche Frische und den Reiz des Momentanen verlieren. Der Aufbau der Bewegungsmotive auf Diagonalachsen genügt nicht um den tektonischen Halt der tanzenden Figuren auch bei monumentalem Massstab zu sichern.

[232] Hekler A.: Budapest als Kunststadt.

15. Petőfi-szobor vázlata

14. Petőfi-szobor vázlata

13. Dugonics-szobor vázlata

12. Dugonics-szobor vázlata

11. Táncoló paraszt

10. Táncoló paraszt

9. Táncoló paraszt

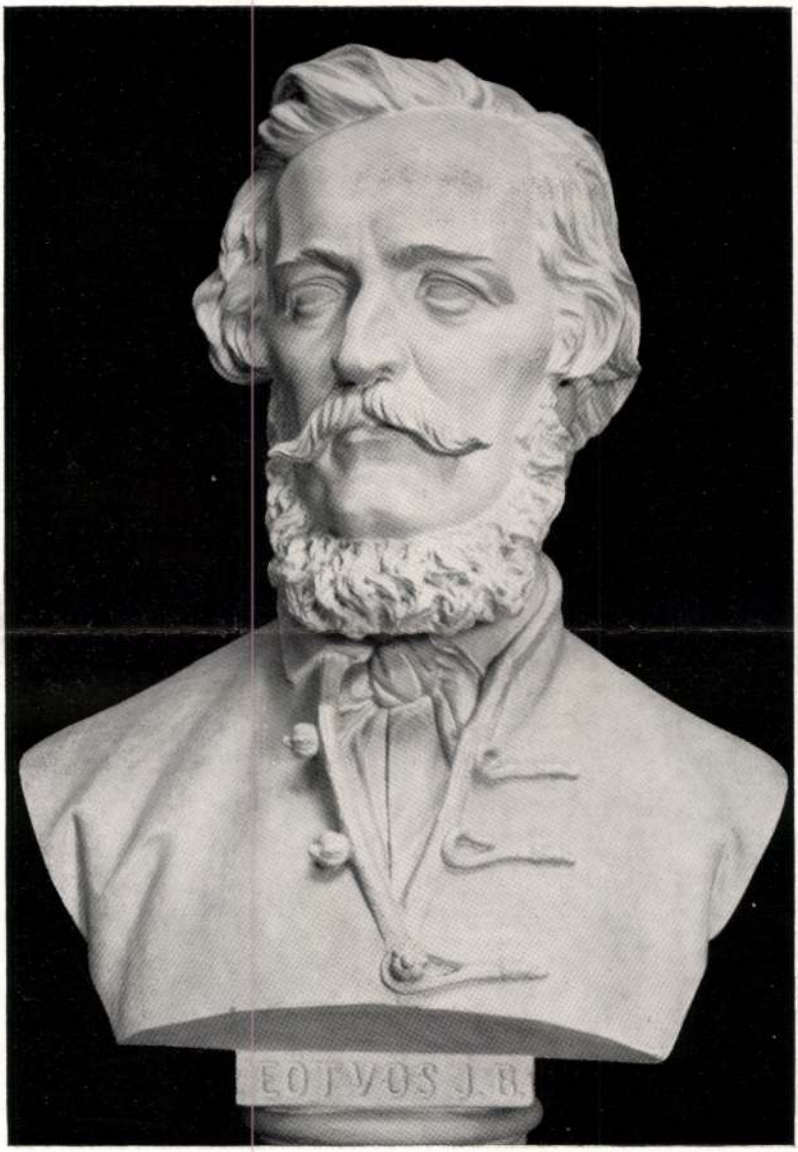

8. Br. Eötvös József mellszobra

7. Petőfi Sándor mellszobra

6. Kereket vető cigánygyerek

5. Kriston László éremképe

4. A Széchenyi-szobor vázlata

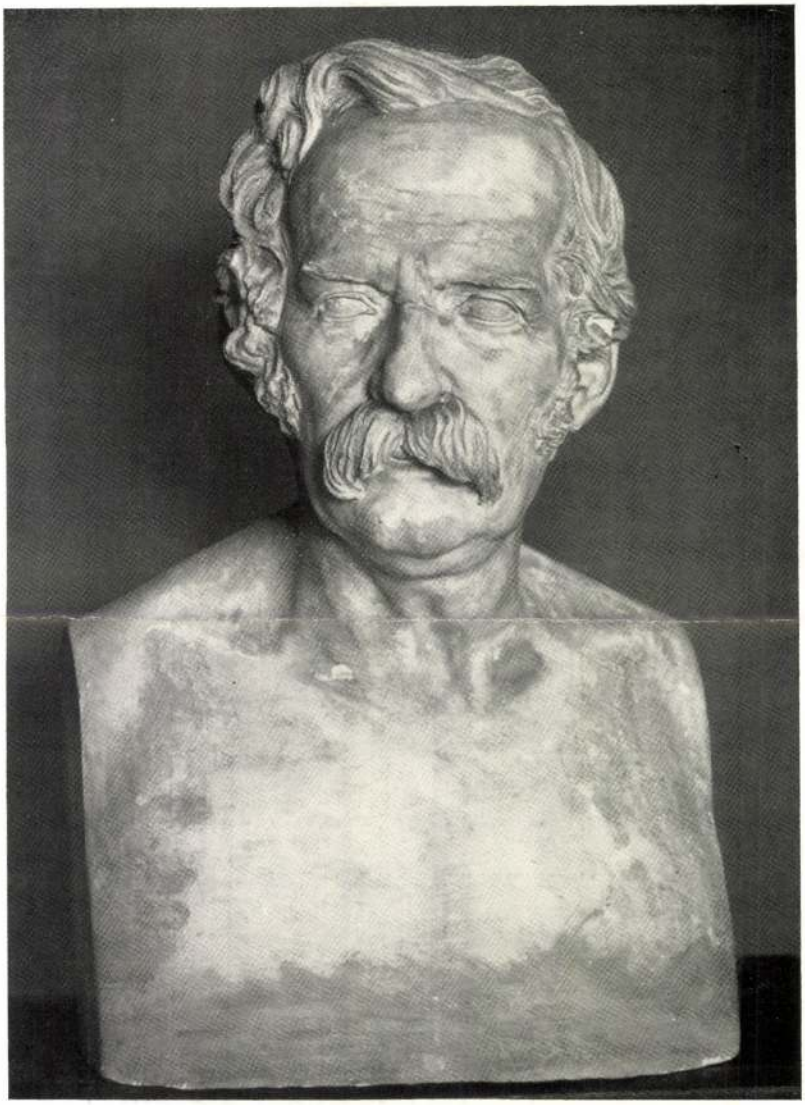

3. Almási Balogh Pál mellszobra

2. Révay-szobor az Akadémia-palotán

1. Táncoló paraszt vázlata

István gróf szoborbizottságban
év január 1-én a Társulat sajnálk
székházának megépítését nem m

«Vajha ne kerestük volna ideg
zet kebelében és hasonló mértékben
emelhetjük s ha saját szellemi ügyür
teteket (ha vannak ilyenek) feláldo

(Mint ismeretes, a megbízás
Klenze, a bécsi Ferstel, a magy
együtt pályázó Henszlmann, Ger
Társulat bírálóbizottsága (Feszl
az utóbbiakat ajánlotta az Akad

Fiatal, felismert művészte
dettől fogva köte-
lességének ismerte.
Ezek közül *Izsó*
Miklós volt az első,
akit pártfogásába
vett *Furulyázó pász-
tor* című zsánerszob-
rának megvásárlá-
sával, amit Izsó
Miklós a következő
jellemző levélben
köszönt meg (Lt.
1862—103.):

a csak tövist termő pálya közepén, vagy a kenyérkereset gondjaitól nyomatva, lealacsonyítani a szent művészetet s kőfaragó napszámosként áttengetni a reményvesztett életet.

Ily szomorú körülmények között oázként tűnik fel az elcsüggedt művész vándornak, a művészeti segélyező egylet (!) pártfogolása, melyet elérhetni semmi fáradtságot nem kímél, hogy útját megkönnyebbítve s a bizalomtól élesztve tovább és tovább folytathassa.

Én vagyok egyike azon első szerencséseknek, kik szerény kísérleteik által magokra vonták az Egylet gondos és messzeterjedő figyelmét s elnyerték azon megnyugtató moralis jutalmat, hogy ezentúl a fáradhatlan szorgalom, a vas kitartás, a művészet terén Magyar Hazánkban is méltányolva lesz *s hogy ezentúl mindég leend egy gondos kar*, mely megmenti a kétségbeesés szélén álló magyar művészeket.

Vegye a mélyen tisztelt Egylet az irányomba tanusított pártfogásért s főleg az erkölcsi jutalomért legforróbb köszönetemet és hálámat, melly hála teljes életemen át lépteim vezérlője leend.

Izsó Miklós
képfaragó.

Fiatal, felismert művésztehetségek gyámolítását a Társulat kezdettől fogva kötelességének ismerte. Ezek közül *Izsó* Miklós volt az első, akit pártfogásába vett *Furulyázó pásztor* című zsánerszobrának megvásárlásával, amit Izsó Miklós a következő jellemző levélben köszönt meg (Lt. 1862—103.):

Mi volt eddig a magyar szobrásznak sorsa? Fiatalkori szent hévvel, fáradhatlan kitartással lelkesülve, egyedül az imádott művészet szeretetétől egy szebb jövő reményével tanulni, dolgozni éjjel-nappal, elfeledni a jövő ábrándképein a jelen nyomorát, feláldozni az ifjúság legszebb éveit, érezni azután mintegy jutalmul az elhagyatás, a közönyösség, az el nem ismerés, a nélkülözés fájó érzetét, erőt vesztve megtörni

HARSÁNYI PÁL, IGAZGATÓ-ELNÖK.

Pápics Zoltán dr.: Emlékek társulatunk multjából. Évk KMT. 1929. 119-120 l.

HENSZLMANN IMRE, IGAZGATÓ-ELNÖK.

let gondos és messzeterjedő figyelmét s elnyerték azon megnyugtató moralis jutalmat, hogy ezentúl a fáradhatlan szorgalom, a vas kitartás, a művészet terén Magyar Hazánkban is méltányolva lesz *s hogy ezentúl mindég leend egy gondos kar*, mely megmenti a kétségbeesés szélén álló magyar művészeket.

Vegye a mélyen tisztelt Egylet az irányomba tanusított pártfogásért s főleg az erkölcsi jutalomért legforróbb köszönetemet és hálámat, melly hála teljes életemen át lépteim vezérlője leend.

Izsó Miklós
képfaragó.

A 20 éves *Munkácsy* Mihályra az 1863. július 9-i választmányi ülésen Harsányi Pál hívta fel a figyelmet. Munkácsy első kiállított művét az 1863 június 6-án megnyilt első kiállításon 80 forintért vette meg a Társulat kisorsolásra. Érdekes a zsűri-jegyzőkönyv erre vonatkozó mondata: „*Munkácsy serdülő festész sok tehetséget mutat és reményekre jogosít «Elbeszélő honvéd» című, élénkfelfogású életképében.*“ Ime az első kritika Munkácsyról! A támogatásért Munkácsy szeptember 15-én kelt levelében mondott meghatott hangon köszönetet. (Lt. 1863—63.)

A tagsági illetményként adott albumlapok kibocsátásakor *Jókai* Mór lendületes, háromstrófás költeményt írt a magyar művész eszményi feladatáról a műlapok bevezetéséül. Az eredeti kéziratból (Lt. 1863—222.) szemelvényként közöljük az első strófát:

Más, hogyha lát a földi gond után
S szolgál honának karddal és ekével.
Ne hidd, hogy az, ki feljebb száll a földről
S jár szellemektől járt úton, az tévelyeg.

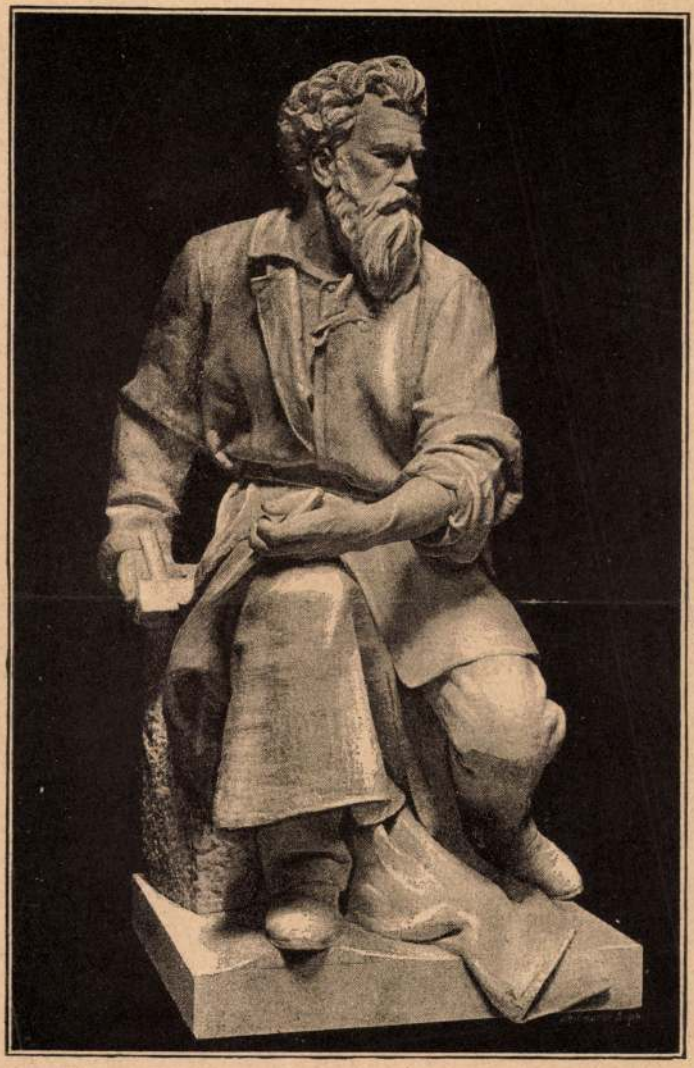

MÁTRAI LAJOS. IZSÓ MIKLÓS EMLEKE.

RMTársz. 1890 téli kiáll.

Jzsó Miklós

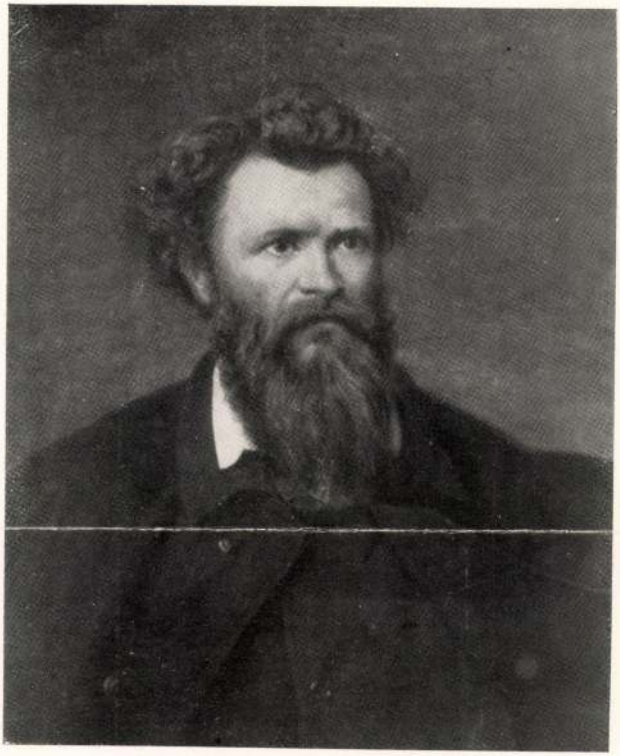

MADARÁSZ VIKTOR
IZSÓ MIKLÓS KÉPMÁSA

Magyar Képek

LOTZ KÁROLY
ÖNARCKÉP

AZ EMLÉKHÉT TOVÁBBI PROGRAMJAI:

SZEPTEMBER 9-ÉN, VASÁRNAP 11 ÓRAKOR:

IZSÓ MIKLÓS SÍREMLÉKÉNEK KOSZORÚZÁSA
A BUDAPESTI KEREPESI TEMETŐBEN

SZEPTEMBER 10-ÉN, HÉTFŐN 10 ÓRAKOR:

ISTENTISZTELET A REFORMÁTUS TEMPLOMBAN
ÍGÉT HIRDET:
PÁSZTOR GYULA
REF. LELKÉSZ, AZ ABAÚJI EGYHÁZMEGYE JEGYZŐJE

SZEPTEMBER 10-ÉN, HÉTFŐN 1/2 11 ÓRAKOR:

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI KÖZGYŰLÉS
KULTURÁLIS ÉS IDEGENFORGALMI BIZOTTSÁGÁNAK
KIHELYEZETT ÜNNEPI ÜLÉSE A MŰVELŐDÉSI HÁZBAN

KÖSZÖNTŐT MOND:
FÖLDI LÁSZLÓ
ALPOLGÁRMESTER

SZEPTEMBER 11-ÉN, KEDDEN 14 ÓRAKOR:

MŰVÉSZETI VETÉLKEDŐK
ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK SZÁMÁRA
AZ ISKOLÁBAN

IZSÓFALVA, 2001. SZEPTEMBER 9-15.

SZEPTEMBER 12-ÉN, SZERDÁN 17 ÓRAKOR:

IZSÓ MIKLÓS ÉS A SZÜLŐFÖLD
ELŐADÁS A MŰVELŐDÉSI HÁZ KLUBJÁBAN

SZEPTEMBER 13-ÁN, CSÜTÖRTÖKÖN 15 ÓRÁTÓL:

AZ IZSÓ MIKLÓS NEVÉT VISELŐ
INTÉZMÉNYEK ÉS SZERVEZETEK TALÁLKOZÓJA
A MŰVELŐDÉSI HÁZBAN

SZEPTEMBER 14-ÉN, PÉNTEKEN 19 ÓRAKOR:

AZ EGRESSY BÉNI KLUB ÉS AZ
IZSÓ MIKLÓS MŰVELŐDÉSI HÁZ
NYUGDÍJAS KLUBJA
MŰKEDVELŐ CSOPORTJAINAK ÉS SZÓLISTÁINAK
ÜNNEPI MŰSORA
A MŰVELŐDÉSI HÁZ NAGYTERMÉBEN

MINDEN ÉRDEKLŐDŐT SZERETETTEL VÁRUNK!

A PROGRAMOKON VALÓ RÉSZVÉTEL DÍJTALAN!

IZSÓFALVA, 2001. SZEPTEMBER 9-15.

IZSÓ MIKLÓS

EMLÉKHÉT

1831-2001

MEGEMLÉKEZÉSRE,
SZOBORLEPLEZÉSRE
ÉS EMLÉKHÁZ-AVATÁSRA

MEGHÍVÓ

IZSÓFALVA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATÁNAK KÉPVISELŐ-TESTÜLETE TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

2001. SZEPTEMBER 15-ÉN,
SZOMBATON 15.30 ÓRÁRA

AZ IZSÓ MIKLÓS SZÜLETÉSÉNEK
170. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL TARTANDÓ
MEGEMLÉKEZÉSRE,

**IZSÓ MIKLÓS
EGRESSY GÁBORT ÁBRÁZOLÓ
BRONZ MELLSZOBRÁNAK
LELEPLEZÉSÉRE**

ÉS AZ IZSÓ MIKLÓS EMLÉKHÁZ AVATÁSÁRA

KÖZREMŰKÖDIK:
AZ **EGYESÍTETT BÁNYÁSZZENEKAR,**
BARSI CSABA TÁNCMŰVÉSZ
ÉS A GARADNA ZENEKAR

IZSÓFALVA, 2001. SZEPTEMBER 9-15.

Program

**15.30 HÁLAADÓ ISTENTISZTELET
A REFORMÁTUS TEMPLOMBAN**
ÍGÉT HIRDET:
DR. MÉSZÁROS ISTVÁN
A TISZÁNINNENI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
PÜSPÖKE

**ÜNNEPÉLYES ÁTVONULÁS
A MILLENNIUMI PARKBA**

HIMNUSZ

SZAVALAT

KÖSZÖNTŐ
BIBLIÁK ISTVÁN
POLGÁRMESTER

**MEGEMLÉKEZÉS IZSÓ MIKLÓS SZÜLETÉSÉNEK
170. ÉVFORDULÓJÁRÓL,**
VALAMINT
**IZSÓ MIKLÓS EGRESSY GÁBORT ÁBRÁZOLÓ,
AZ EREDETI MÁRVÁNY ALKOTÁS NYOMÁN
BRONZBA ÖNTÖTT MELLSZOBRÁNAK LELEPLEZÉSE**
MOLNÁR OSZKÁR
ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ

AZ ÚJ SZOBOR MEGÁLDÁSA

IZSÓ MIKLÓS SZOBRÁNAK KOSZORÚZÁSA

IZSÓFALVA, 2001. SZEPTEMBER 9-15.

**AZ IZSÓFALVA NAGYKÖZSÉG DÍSZPOLGÁRA
CÍM ADOMÁNYOZÁSA**
BIBLIÁK ISTVÁN
POLGÁRMESTER

**AZ IZSÓ MIKLÓS MŰVELŐDÉSI HÁZ
NYUGDÍJAS KLUBJA ÉNEKKARÁNAK MŰSORA**

ÁTVONULÁS A KÖZSÉGHÁZA ELŐTTI TÉRRE

SZAVALAT

TÁNCSZÁM (VERBUNK)

AZ IZSÓ MIKLÓS EMLÉKHÁZ AVATÁSA
DR. ÓDOR FERENC
A B.-A.-Z. MEGYEI KÖZGYŰLÉS ELNÖKE

AZ EMLÉKHÁZ MEGÁLDÁSA

AZ EGRESSY BÉNI KLUB ÉNEKKARÁNAK MŰSORA

ZÁRSZÓ
BIBLIÁK ISTVÁN
POLGÁRMESTER

SZÓZAT

AZ EMLÉKHÁZ MEGTEKINTÉSE
A KIÁLLÍTÁST BEMUTATJA:
GODA GERTRÚD
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

FOGADÁS
A MŰVELŐDÉSI HÁZ NAGYTERMÉBEN

Izsó Miklós

Kiss József: Izsó Miklós grof Széchenyi Istvánt mintázza c. képe a Székesfővárosi Képtár tulajd.

Kopp Ism. 35. l.

Repr. u. o. L. IV. tabla

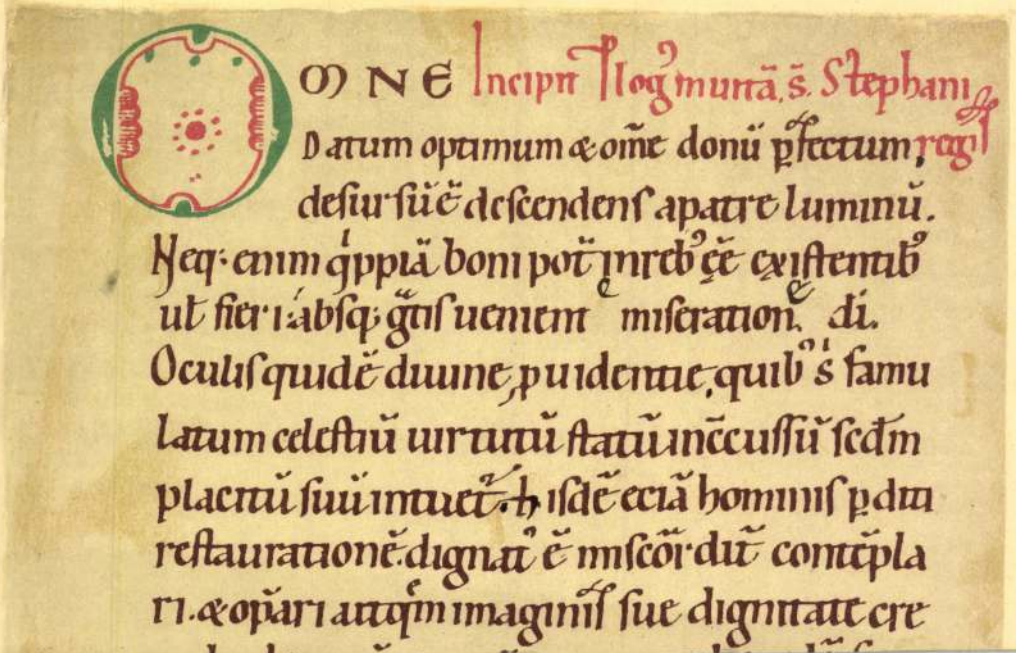

OMNE Incipit Ilog⁹ muitā. s. Stephani
Datum optimum & om̄e donū p̄fectum, regis
desursū ē descendens a patre luminū.
Neq; enim q̄ppiā boni pot̄ in reb⁹ ēē existentib⁹
ut fieri: absq; g̃tis uenient miseratione di.
Oculis quidē diuine, p̄uidentie, quib⁹ s̄ famu
latum celestiū uirtutū statū inc̄cussū scd̄m
placitū suū intuet̄. h isdē eciā hominis p̄diti
restauratione dignat⁹ ē miscōr dit̄ contēpla
ri. & op̄ari atq̄m imaginis sue dignitate cre

Izsó Miklós

— *(Zrinyi Miklós mellszobrát)* márványban megrendelte a kultuszminiszterium Izsó Miklósnál, a nemzeti muzeum részére.

** *(Izsó Miklós)* jelenleg apróbb szoborműveket készit. Többi közt van egy szép honvéd-emlék mintája, melyre az „Ellenőr“ fölhivja a honvédegyletek figyelmét. Egy haldokló harczost ábrázol ez, ki a földön fekve, lobogóját szoritja magához. Izsó több genre-alakot is készitett, melyek igen eredetiek. Például az „ittas paraszt“, ki a keritésben leli támaszát, de azért még mindig kulacsát emelgeti; a „házaló zsidó“, stb. Van egy sebesült harczosa is, ki szomorún viszi a zászlót. Mily kár, hogy ez eredeti és szép műveket nem rendelik meg nála márványban. Igen érdekes teremdiszek lennének, s nagy kár, hogy nagy uraink nem üzik az izlés és szellem ama nemes fényüzését, mely a képzőművészetek pártolásában áll.

Vas. Ujs., 1869.

345. l

Bp.
Helgörs

652

14/28.

Tudomásul szolgál.

Ad acta.

Budapest, 1939 márc. 21

[illegible]

[illegible]

39. III. 28.

A haldokló honvéd no-
borterv. 1869.
VU. 1870. 2. n. képpel

Mertelen nö, terracotta
1865?
Hépm
Mur.

Weiss 43.f.

Ruhatlan nö m.o.
terracotta
év nélkül

Mely Hivatal

39.

ágos Bizottsága

ny	száma:		19
	kelte:	11/ii.	1939.
	beérkezése:	11/ii:	1939.

k száma:

intézett szám:

ma:

ma:

sta:

az egyik egy év mulva meghalt, a másik Jászay Pál; a címzett ezek szerint csak ő lehet.

4. Tompa Mihály Böszörményi Károlyhoz.

A levél keltezetlen, de tartalmából megállapítható, hogy Eperjesen írta Tompa, még pedig Petőfi látogatása után. Petőfi 1845. május 3-án utazott el Eperjesről, június 26-án pedig Tompa is végleg eltávozott onnan. Azonkívül Tompa levelében hivatkozik egy közleményre, amelyről megállapítható, hogy az Életképek május 24-i számában jelent meg. Ezek szerint a levél dátuma: Eperjes 1845. május 24. és június 26. közötti. Cs. Gárdonyi Klára.

Fotokópia és mikrofilm. Könyvtári és levéltári reprodukciós célokra régóta használják jó eredménnyel a fotokópiát. Újabban azonban annyit hallani az ugyanilyen célokra használatos mikrofilmről és annak a külföldön való máris nagy elterjedtségéről és kedveltségéről, hogy talán nem lesz érdektelen megvizsgálnunk, miben áll ennek a mikrofilmnek a lényege és mik az előnyei és hátrányai a fotokópiával szemben.

A fotokópia — amint ismeretes — nem más, mint papírra fényképezett negatív; a felvétel fordítótükör, vagy prizma alkalmazásával történik, így tehát a kapott negatív jobb- és baloldala felcserélődik, az írás rendesen olvasható helyzetben kerül a papírra és mint minden negatívon, fekete alapon fehér színben tűnik elő. Szükség esetén erről a negatívról újabb felvételt készíthetünk, amelynek eredményéül — kettős munka és költség árán — pozitív kép áll elő. Újabban ismeretes ugyan olyan negatívpapír is, amelyen az előhívott negatív felvétel színei megfordíthatók, tehát a fekete alap fehérré, viszont a fehér írás feketévé változtatható, de ennek a papírnak az ára is jóval magasabb, továbbá a kezelése is annyival több munkát és több, drágább vegyszert igényel, hogy gyakorlatilag szinte semmi előnye sincsen a kétszeri felvétellel szemben. A fotokópia-készülékekkel előállítható felvételek mérete általában 18 × 24 cm-től 21 × 30, illetve 22 × 33 cm-ig váltakozik az egyes gyártmányok szerint; önköltségi áruk darabonként mintegy 40—80 fillérig terjed.

A mikrofilm — nyugodtan nevezhetjük magyarul kisfilmnek is — a fényképészeti technika újabb vívmánya. Alkalmazása ugyanis csak azóta lehetséges, amióta ismeretesek olyan gyártási és előhívási eljárások, amelyek révén a film fényérzékeny rétegének szemcsézete olyan finomra készíthető és finomságában a kezelés során meg is tartható, hogy erős nagyításban, közelebbről nézve sem hat zavaróan. A mai kisfilmes készülékek többnyire a normálméretű (35 mm széles), perforált mozifilmre készítik 24 × 36 mm, esetleg 18 × 24 mm méretű

felvételeiket, amelyekből 26, illetve 50 drb esik egy folyóméter filmre. A könyvtári és levéltári reprodukciós célokra készült kisfilmes készülékekbe egyszerre 10 méteres, vagy még hosszabb filmtekercs helyezhető, úgy, hogy ezek egy töltéssel 260, illetve 500, vagy még ennél is több felvételt készíthetnek. A felvételek kidolgozása után a nyert filmnegatívot olvasókészülékbe helyezve, annak tejüveglapján egymás után megjelentethetjük az egyes filmkockákat és erős nagyításban (esetleg eredeti nagyságban is) olvashatjuk szövegüket. A filmkockákról nagyítást is készíthetünk papírra, ami által a pozitív fotokópiánál jobb minőségű (helyesebb színvisszaadású) és olcsóbb képet kapunk; a filmfelvétel önköltsége ugyanis csak 4—5 fillér, a róla készített pozitív nagyításé pedig a mérettől függően 20—60 fillér között váltakozik.

A kisfilmes reprodukciós eljárás legfőbb anyagi előnye abban van, hogy olvasókészülék birtokában nincs szükség semmiféle másolatra, vagy nagyításra, tehát az adott szövegről készítendő reprodukció teljes költsége felvételenként (vagyis az eredeti irat, vagy könyv nagyságától függően laponként, illetve lappáronként) 4—5 fillér. Kisfilmes készülékeket minden nagyobb nyugati államban gyártanak nagy választékban; hazánkban elsősorban a német készülékek jöhetnek számításba, úgymint a Fotokopist-, Leitz- és Zeiss-gyártmányok.

A kisfilmes reprodukciónak a fotokópiával szemben legnagyobb előnyei, hogy a film nagyobb fény- és színérzékenysége következtében a felvételek gyorsabban készíthetők el, továbbá helyesebb tónusokat adnak, mint a fotokópia. Lényegesen olcsóbbak is, ha nagyításra nincs szükség; viszont a nagyítással együtt is még mindíg jobbak és olcsóbbak a pozitív fotokópiánál. A filmnegatív elraktározásához sokkal kevesebb hely is kell, mint a fotokópiáéhoz: amíg 100 drb 18 × 24 cm-es fotokópia dobozban szorosan berakva körülbelül 19 × 25 × 2 cm helyet igényel, addig 100 drb 24 × 36 mm-es kisfilmfelvétel tekercse elfér egy 4 cm magas és 4 cm átmérőjű, hengeralakú dobozban. A kisfilm használata tehát igen célszerű akkor is, ha valamilyen kisebb értékű, de nagytömegű anyagot helykímélés céljából nem akarunk eredetiben megőrizni, szövegére viszont szükségünk van.

A kisfilmnek csak két hátránya van a fotokópiával szemben: az egyik az, hogy kisszámú felvételt (5—10 darabot) nem célszerű külön elkészíteni, mert a felhasznált filmrészlet levágása után a megmaradó tekercsrészt újra be kell fűzni a gépbe, ami esetenként egy 4—5 felvételre való filmrészlet kárbamenetelével jár. Ez a hátrány azonban nagyobb intézményeknél nem igen jöhet tekintetbe, mert ezeknél napi 50—100 felvételre szóló rendelés biztosan összegyűlik; ennyit már érdemes külön munkamenetben elkészíteni. Másik hátránya, hogy a filmnegatívok használatához külön olvasókészülékre van szükség; az

mindenképen a helytartótanács javaslatát támogatja. HAULIK véleményéhez csatlakozott KELCZ, GÉCZY, JAKABBFY, GRÓF NÁDASDY, KUSSEVICH és BÁRÓ SCHÖNSTEIN államtanácsos.

Viszont BARTAL GYÖRGY államtanácsos kisebbségi véleményt szerkesztett. Szerinte a munka irányzata helyeslendő, mert sok olyasmit közöl a megyei követekkel, aminek közhírrététele a kormány szempontjából előnyös. Tartalma miatt tehát nem kellene eldobni. BARTAL véleményét támogatta GRÓF TELEKI és EÖTVÖS alkancellár s az utóbbi azt is megjegyezte, hogy a külföldi nyomdákra vonatkozó előírás Magyarországon még csak kevéssé ismert. BÁRÓ MALONYAI, az első kancellár, szintén őt támogatta, viszont GRÓF REVICZKY kancellár a többséghez állt, mivel szerinte a kormány legfontosabb gondjai közé tartozik, hogy mindent elnyomjon, ami a vallási ügyekben felkelthetné a szenvedélyeket.

Miután a magyar kancellárián a vélemények így megoszlottak, az ügy a bécsi államtanács elé került. Itteni tárgyalása során az osztrák STIFT államtanácsos úgy vélekedett, hogyha belföldi szerző külföldön nyomtatja művét, úgy ahhoz előzőleg a hazai cenzor approbációját kell megszerezni. GRÓF MAJLÁTH pedig azt fejtegette, hogy tartalmát illetőleg kevés változással nyomdába lehetne adni a művet; mivel azonban egy idő óta a magyar íróknál egyre gyakoribbá válik, hogy a cenzúra kijátszása végett külföldön nyomtatják műveiket, a könyvet már csak példaadás végett sem szabad átengedni. Ilyen értelemben döntött a legfelsőbb elhatározás is, amely a könyv elkobzását rendelte el.[2]

A hivatalos vizsgálat alapján nyilvánvaló, hogy a könyv, a címlap hamis adataival szemben, nem Magyarországon készült. Feltehetőleg WIGANDék lipcsei műhelyéből való, ahonnan sok magyar mű került ki. A szerző, akinek az életéről SZINNYEI is csak vajmi keveset tud mondani, a politikában alig játszott szerepet. Mindössze arról van tudomásunk, hogy az 1842-es nyitrai megyegyűlésen, mint az ellenzék egyik tagja szerepelt.

KÓSA JÁNOS.

Szempontok irodalmi levelek meghatározásához.[1] Az Országos Széchényi Könyvtár ERNST LAJOS műgyüjteményének árverezése alkalmából mintegy 6—800 drb. levelet is megvásárolt, amelyek a Kézirattárban kerülnek feldolgozásra. Ezek egy részének feldolgozá-

[2] St. B. 1834 : 2225 a bécsi Házi, udvari és állami levéltárban.

[1] E helyen köszönetet mondok BARTONIEK EMMA főkönyvtárnoknak, a kézirattár vezetőjének és JOÓ TIBOR kollégámnak az értékes hozzászólásokért, illetőleg útbaigazításokért.

Magyar Könyvszemle
1940. évf.

sával kapcsolatban fölmerült problémák gyakorlati eredményeit szeretnők itt, megfelelő példákkal együtt összefoglalni.

A levél akkor születik, amikor írják és ha az, akinek szól, el is olvasta, tartalmát tudomásul vette, tulajdonképen be is fejezte rendeltetését. Az emberiség levelezésének egy csekély, — nem mindíg a legértékesebb — része azonban megőrződik és tovább folytatja életét, különösen abban az esetben, ha valamilyen úton-módon állandó őrzőhelyre: kézirattárba kerül. Az eredetileg magánszemélyeknek szóló közlemények itt köztulajdonná lesznek, s eredeti rendeltetésüktől eltérőleg már nem a címzett, hanem a legkülönbözőbb tárgyú és irányú kutatás számára tartogatják mondanivalójukat.

Az Országos Széchényi Könyvtár „*irodalmi levelestár*" gyüjtőnévvel jelöli a kézirattárban őrzött leveleket, bár szűkebb értelemben nem tekinthető minden levél „irodalminak". E fogalom ugyanis magában foglalja azt a követelményt, hogy a levél tartalmi vagy formai szempontból irodalmi, az irodalom értékelése szempontjából számottevő legyen. Minthogy azonban a megőrzés és a kutatás szempontjából minden olyan levél értékes, amelynek forrásértéke van, a továbbiakban az irodalmi levél elnevezést ebben a tágabb értelemben vesszük.

Az irodalmi levelek sokszor hosszú és bonyodalmas úton kerülnek a kézirattárba, s így nem csoda, ha időközben a reájuk vonatkozó adatok hiányosakká, vagy tévesekké lesznek. Természetesen mind a két esetben csökken a levél kézirati és forrásértéke. Ezért rendkívül fontos, hogy az irodalmi levél adatait a kézirattári feldolgozás alkalmából minél pontosabban meghatározzák. Azok az adatok, amelyek az irodalmi levelet „meghatározzák", a levél eredeti rendeltetésének adatai: 1. a levélíró személye, 2. a címzett személye, és 3. a levél keletkezésének időpontja és helye.

Ha e három adat közül bármelyik, vagy esetleg mind a három ismeretlenné vált, vagy ha az ismertnek feltüntetett adatok legcsekélyebb mértékben téveseknek látszanak, akkor a helyes meghatározás céljából csakis magából a levélből indulhatunk ki, mégpedig annak tartalmi és formai adottságait kell tüzetesen szemügyre vennünk. (Az Ernst-anyagnál, annak nagy tömegére való tekintettel, nem volt alkalom az előzetes ellenőrzésre, ami egyébként kívánatos. Úgyszintén nincs mindíg mód az ajándékozott anyag előzetes ellenőrzésére sem.)

Arra a kérdésre kívánunk tehát feleletet adni, hogyha a levelet meghatározó három adat közül egyiket sem ismerjük, gyakorlatilag mennyiben állapíthatjuk meg azt vagy azokat a levél formai és tartalmi adottságaiból?

1. *Formai szempont:*

a) Ha a *levélíró személyét* névszerint ismerjük is a provenienciából (ERNST-katalógus), lehetőség szerint azonosítanunk kell az írást magát a rendelkezésre álló kézirati anyag alapján, mert az adat lehet téves, a levél lehet másolat, sőt hamisítvány is. Természetesen az összehasonlítás nem áll módunkban minden esetben és az is megtörténhetik, hogy az összehasonlítás alkalmával a régebbi kézirattári anyag adatai bizonyulnak téveseknek.

Ha a levélíró személye *ismeretlen*, akkor aránylag ritkán indulhatunk ki az írás azonosításából, mert ehhez a feldolgozó hosszú gyakorlata és jó vizuális memóriája sem mindíg elég. Ilyenkor nagyobb szerephez juthat a stílus, amit a külső formai szemponttal szemben belső formának tekinthetünk.

Sokkal nagyobb eredménnyel kecsegtet ismeretlen levélíró esetében, ha a levél tartalmából indulunk ki.

2. *Tartalmi szempont:*

A levél tartalmi adatai közé számítjuk az esetleg ismert címzett személyét és a dátumot is. A levél tárgyi, érdemleges tartalma a legtágabb lehetőségeket nyujtja a meghatározás számára.

A dátum nélküli levelek korának meghatározásánál a levél tartalmán (és a levélíró személyén) kívül a levél külső formája, papíranyaga, stb. döntő jelentőségű lehet.

Kellő kritika alkalmazása mellett legtöbb esetben a proveniencia adatai is segítségünkre lehetnek.

*

Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy a felsorolt szempontokon kívül nem közömbös a meghatározásnál magának a feldolgozónak a személye sem, annak egyéni képességei, érdeklődése, fantáziája, kombináló képessége, gyakorlata és nem utolsó sorban az anyag iránti szeretete, ami képessé teszi arra, hogy minden esetben az anyag sajátos természetéhez alkalmazkodjék. Viszont az egyénileg leghivatottabb feldolgozó munkáját sem kísérheti siker, ha nem állanak rendelkezésére megfelelő segédeszközök, így elsősorban maga a kézirattári anyag és minden olyan nyomtatvány, hírlap v. folyóirat és segítségül kérhető könyvanyag, amely az anyaggal bármiféle vonatkozásban van és elősegítheti a meghatározás munkáját. Ebből a szempontból rendkívül előnyös helyzetben van az Országos Széchényi Könyvtár tisztviselője, akinek az ország legnagyobb és legteljesebb könyvtára áll rendelkezésére.

E gyakorlatból elvont elméleti megjegyzések után felsorolunk néhány példát, ahol az említett elvek alapján sikerült egyik vagy másik adat meghatározása. A gyakorlatban rendszerint több szempont érvényesül egyszerre, rendszerint tartalmi és formai szempont figyelembevétele együttesen hozza meg a kívánt eredményt.

1. Balog Zoltán levele Izsó Miklóshoz.

A borítéknélküli levél az írónak és a címzettnek csupán keresztnevét tartalmazza, a keltezés: Pest, 1889. jan. 11. Megszólítás: „Édes Miklósom", aláírás: „Szerető rokonod Zoltán". A sűrűn írott egy quart oldal olyan valakinek szól, aki Lendvay Márton szobrát készítette a levél írásának idején. Ha megpróbáljuk felkutatni, hogy ki lehetett ez a szobrász, az illetékes lexikonok nem nyújtanak kellő felvilágosítást. Abból kell kiindulnunk, hogy a mult század végén élő Miklós nevű szobrászművész Izsó Miklós volt, aki több színész szobrát elkészítette. Saját kézirattári anyagunkból meg lehetett állapítani, hogy Izsó Miklóshoz egy bizonyos Balogh Zoltán intézett leveleket. Az összehasonlítás során a két írás azonosnak bizonyult és így a meghatározás teljes lett.

2. Kazinczy Ferenc Fáy Andráshoz.

A Kazinczy-levelek egészen külön elbírálás alá esnek, mert ezeknek XXI kötetes kritikai kiadása áll rendelkezésre. Jelen levelünk egy quart lap, aláírás és megszólítás nincsen, az írás és a stílus Kazinczyné. A levél hátlapján későbbi idegen írással „1819, jan. 25", a levélíró kezétől származó írással „Jan. 25." dátum áll. A levél, tartalma szerint, nyilván csak egy hosszabb levél részlete. Benne Kazinczy megköszön egy neki dedikált könyvet és azt a kifogását említi, hogy az illető könyvben a Ráday név h-val van írva. A Kazinczy-levelezés megfelelő kötetéből mindezeket összevetve könnyen megállapítható, hogy e töredék egy Fáy Andráshoz intézett levél folytatása (ez a rész azonban ott már nem szerepel), Fáy András „Friss bokréta" c. kötetében pedig a Kazinczy által említett sajtóhiba is föltalálható.

Hasonló módon még több, az Ernst-katalógusban ismeretlenként szereplő K. levél címzettjét sikerült kétségen felül megállapítani.

3. Horváth Mihály Jászay Pálhoz.

E levél írója ismert volt, csupán a címzett ismeretlen. Megszólítása „Kedves barátom", keltezése Pegli, 1860, aug. 13. Érdemleges tartalma a következő: „Kérésem röviden abból áll, szíveskedjél nekem elküldeni azon okmányokat, melyeket, midőn 1845-ben az újhelyi levéltárt veled együtt ... kutattam, lemásolásul kijelöltem." — Fraknói H. M. életrajzából megtudjuk, hogy 1845-ben Horváth együtt dolgozott két paptársával a bécsújhelyi levéltárban. Ezek közül

VÉGBIZONYÍTVÁNYT, KITÜNTETÉSES SZAKOKLEVELET, IPARMŰVÉSZETI SZAKOKLEVELET SZERZETT NÖVENDÉKEK NÉVSORA AZ 1936/37—1940/41. TANÉVBEN

VÉGBIZONYÍTVÁNYT NYERT

1936 október hó 3-tól 1941 június hó 30-ig

Albert László, díszítő festő (1939) . elégséges
Antonyák Éva, textiles (1941) .. elégséges
Árvay Tibor, díszítő festő (1941) .. elégséges
Báró Bakách Beseniey Éva, grafikus (1941) ..... elégséges
Balázs László, kerámikus (1939) .. elégséges
Bambera Klára, textiles(1937).. jó
Barkó Etelka, díszítő szobrász (1938) elégséges
Bácsfalvy Etelka, grafikus (1939) . elégséges
Bencsik Gyula, díszítő festő (1938). elégséges
Bencze Béla, bútortervező (1940) .. elégséges
Berki Anna, grafikus (1939) ..... jeles
Berki János, díszítő festő (1940) ... elégséges
Birkmayer János, díszítő szobrász (1940) ..... elégséges
Bogáthy Béla, textiles (1941) ..... elégséges
Buxbaum Jenő, díszítő festő (1941) jó
Cseh István, díszítő szobrász (1937) jó
Cmarits János, díszítő festő (1939) elégséges
Csikós Miklós, textiles (1937) .... elégséges
Csillag János, bútortervező (1937) elégséges
Czibulás Pál, bútortervező (1937) elégséges
néveri Cziglényi László, grafikus (1940) ..... elégséges
Csipkay Eleonóra, grafikus (1937) jó
Csillag Éva, grafikus (1938) ..... jó
Daday Ferenc, díszítő festő (1938). elégséges
Dániel József, grafikus (1939) .... jó
Dénesi Julianna, textiles (1938) ... jó
Dinnyés Éva, díszítő szobrász (1937) jó
Doleviczényi László, ötvös (1939) . elégséges
Dömös Lajos, díszítő festő (1930).. elégséges
Elek Ilona, textiles (1937) ..... jó
Erdész Ottó, grafikus (1940) ..... elégséges
Erdős Klára, textiles (1941) ..... jó
Farkas Tibor, díszítő festő (1937).. jó
Fényes László, grafikus (1940) ... elégséges
Floderer Matild, textiles (1938) ... elégséges
Freifogel Borsa József, bútortervező (1941) ..... jó
Funcsler Katalin, ötvös (1937) .... elégséges
Füle Mihály, grafikus (1940) .... jó
Fülöp Zsuzsanna, kerámikus (1939) elégséges
Füzér István, bútortervező (1938) elégséges
Gabrovitz József, grafikus (1937).. jó
Gál Etelka, grafikus (1940) ..... elégséges
Gárdosi Ilona, textiles (1941) .... elégséges
Geberta Győző, díszítő szobrász (1941) ..... elégséges
Grósz Ibolya, textiles (1940)..... elégséges
Gugyerás Géza, ötvös (1940) ..... elégséges
dr. V.-né Halász Anna, kerámikus (1940) ..... jó
Haraszti Pál, díszítő festő (1938).. jó
Harmati Ervin, bútortervező (1939) elégséges
Henneberg Mária, grafikus (1938). elégséges
Herczeg Ilona, bútortervező (1939) elégséges
Hidvégi Ferenc, díszítő festő (1938) elégséges
Hoffmann Egon, díszítő festő (1937) elégséges
Holl Géza, kerámikus (1939) ..... elégséges
Horák József, grafikus (1937) ..... elégséges
Horvát Sándor, kerámikus (1937). elégséges
Hunyadi László, bútortervező (1937) ..... jó
Izsóf Krisztina, textiles (1941).... elégséges
Jakubovits Terézia, textiles (1940) elégséges
Jandó Gizella, textiles (1939) ..... elégséges
Jákfalvi László, grafikus (1938) ... elégséges
Jákfalvi Tibor, grafikus (1940) ... elégséges
H.-né Jász Veronika, textiles (1938) jó
Jedon Erzsébet, grafikus (1941) .. jó
Jónás Géza, díszítő szobrász (1939) elégséges
Kalina László, grafikus (1941) .... elégséges
Katona Lajos, díszítő festő (1938) elégséges
kisóczi és szentandrási Kálmán Ildikó, textiles (1939) ..... elégséges
Keres Árpád, ötvös (1940) ..... elégséges
Kertész Éva, textiles (1939) ..... elégséges
Keszthelyi Magdolna, textiles (1939) elégsége
Kékesi László, díszítő festő (1940) elégséges
Kis Imre, bútortervező (1937) .. elégséges
Kiss Dániel, díszítő szobrász (1940) elégséges
Kiss Klára, textiles (1940) ..... elégséges
Klein Judit, textiles (1939) ..... jó
Kocsis Ferenc, bútortervező (1941) elégséges
Kollárovits Béla, bútortervező (1939) ..... elégséges
Komáromi Kacz Rozália, grafikus (1937) ..... jó
Kovács Katalin, ötvös(1937) .... elégséges
Kovács Lajos, díszítő festő (1941). elégséges
Kovács Mihály, grafikus (1937) .. elégséges
Kováts Margit, textiles (1938) .... jó
Kozák József, ötvös (1939) ..... elégséges
Köllőd András, bútortervező (1938) jó
Köpeczi Bócz István, ötvös (1938). jó
Krisztinkovich Gabriella, grafikus (1940) ..... jó
Krüzsely Lóránd, díszítő festő (1937) ..... elégséges
Kupfer Dezső, ötvös (1940) ..... elégséges
Laborcz Ferenc, díszítő szobrász (1937) ..... jó
Lambing Antal, díszítő festő (1939) elégséges
Lánczki Béla, díszítő festő (1939) jó
László Kókai Antal, díszítő szobrász (1939) ..... elégséges
László Magda, textiles (1940) , ... jó
Lehóczky István, bútortervező (1939) ..... elégséges
Lenthe Pál, díszítő festő (1937) ... elégséges
Magyarkuti Béla, grafikus (1938) .. elégséges
Mayer Klára, textiles (1938) ..... jó
Mihalik Imre, bútortervező (1939) elégséges
Mikita Ilona, díszítő szobrász (1939) elégséges
Mikola Erzsébet, grafikus (1940) .. elégséges
Mohácsi István, kerámikus (1941) jó
Molnár Elek, kerámikus (1937) ... jó
Molnár János, ötvös (1938) ..... elégséges
Molnár László, díszítő festő (1938) elégséges
Morvay Klára, grafikus (1941) .... jeles
Moskó Károly, grafikus (1937) ... elégséges
Moskovics Miklós, kerámikus (1939) elégséges
Musti Viktor, díszítő szobrász (1940 elégséges
kőrösnadányi Nadányi Mária grafikus (1937) ..... jó
Nagy István, díszítő festő (1940) .. jó
Nagy Zoltán, grafikus (1939) . ... jó
Neményi Irén, textiles (1941) ..... elégséges
Neschitz Edit, textiles (1940) ... elégséges
Neumann Anna, textiles (1939) .. jó
Nyitribusz Béla, díszítő festő (1941) elégséges
Olajos János, grafikus (1937) . ... jó
ollételjdi Ollé Irén, textiles (1940). elégséges
Östör János, díszítő festő (1941 .. elégséges
Pacholek Ilona, textiles (1938) ... jó
Páger Sándor, bútortervező (1941) jó
Palkovics Lajos, díszítő szobrász (1940). ..... elégséges
Pál Imre, bútortervező (1939). ... jó
Pálpataki Árpád, bútortervező (1939) ..... elégséges
Perényi Ilona, textiles (1937) .. ... jó
Péczeli Erzsébet, textiles (1941) .. elégséges
Pédery Dorottya, díszítő szobrász (1941) ..... jeles
Prack Erzsébet, grafikus (1937)... jó
Roóz Ilona, kerámikus (1941) .... elégséges
Rosenberg Endre, textiles (1940).. elégséges
Rosta Pál, bútortervező (1938) ... jó
Rőczei Györgyike, grafikus (1941) . elégséges
rumi és rábadoroszlói Rumy Erzsébet, textiles (1938) ..... jó
Sajó Gyula, bútortervező (1939)... elégséges
Salkovics Zoltán, grafikus (1940) .. elégséges
Sas Nándor Lajos, kerámikus (1938) jó
Sasvári Elza, textiles (1937) ..... jó
Sárosi Béla, díszítő festő (1937) .. jó
Schlitzer Emil, díszítő festő (1937) jó
Sefcsek János, bútortervező (1941) jó
Sipőczy Lajos, textiles (1938) .... elégséges
Spanner Edith, grafikus (1938) ... elégséges
Sévi Rafael, bútortervező (1939) .. elégséges
Simon István, díszítő festő (1939) . elégséges
Somorjai Imre, grafikus (1939) ... elégséges
ifj. Stremnitzer Konrád, grafikus (1941)..... elégséges
Stuhl Ilona, grafikus)1939) ..... jó
Sváb Gyula ,grafikus (1938) .... elégséges
Szabó Ferenc, grafikus (1939) ..... jó
Szabó József, grafikus (1940) ... elégséges
Szabó Terézia, textiles (1938) .... elégséges
Szakasics Klára, textiles (1937) ... elégséges
Szakál Ernő, díszítő szobrász (1937) jeles
Szatmári Lajos, grafikus (1939) .. jó
Szentkuti Pál, grafikus (1940) .... elégséges
Székely Lilla, grafika (1941) ..... elégséges
Szép Olga, textiles (1938) ..... jó
Szikossy Nándor, grafikus (1937) .. jó
Szikszay Mária, textiles (1941) .. elégséges
Szitás Erzsébet, textiles (1938) ... jó
Szücs Erzsébet, grafikus (1940) .. jó
Szvetenay Oktávia, textiles (1941) . elégséges
Tamás Ervin, grafika (1941) ..... elégséges
Tass Piroska, textiles (1939) ..... elégséges
Teleki Edit, bútortervező (1940) .. elégséges
Terbóts Gábor, textiles (1939) .. elégséges
Tóth Irén, textiles (1938) ..... elégséges
Török Gyula, díszítő festő (1937 .. elégséges
Tuschák Éva, kerámikus (1938) .. elégséges
Varga Ilona, textiles (1937) ..... jó
Vági János, bútortervező (1938) .. elégséges
Várai János, bútortervező (1937) .. elégséges
Venczel Olga, díszítő szobrász (1937) ..... elégséges
Versegi Molnár István, díszítő festő (1938) ..... elégséges
Végh Béla, bútortervező (1937) .. elégséges
Villányi Johanna, textiles (1940) .. jó
Vörös Tibor, díszítő festő (1938) jó
Weldin Dorottya, textiles, (1941) . elégséges
Weszter Erzsébet, ötvös (1939)... elégséges
Zahajszky László, textiles (1937) .. elégséges
Zöldy Emil, bútortervező (1937).. jó
Zsédely Mária, textiles (1938) ... elégséges

IPARMŰVÉSZETI KITÜNTETÉSES SZAKOKLEVELET NYERT

az 1936—37. tanév végén:

T. Eleőd Györgyi, kerámikus
Károly Ferenc, kerámikus
Kis László, díszítő szobrász
Nádasdy Etelka, textiles
Pifkó Gizella, textiles .....

az 1937—38. tanév végén:

Gál Mátyás, grafikus.....
Hajdu Erzsébet, textiles .....
Hochholtzer Ernő, díszítő szobrász
Juharos István, díszítő szobrász ..
Kálna Béla, grafikus.....
Kovács József, építő iparművész .
László István, építő iparművész ..
Pirhalla Zoltán, építő iparművész.
Soltész Edith, textiles .....

az 1938—39. tanév végén:

Molnár Elek, kerámikus .....
Szakál Ernő, díszítő szobrász ....
Varga Ilona, textiles .....
Zöldi Emil, építő iparművész ....

az 1939—40. tanév végén:

Bencsik Gyula, díszítő festő .....
Füzér István, építő iparművész...
Köllőd András, építő iparművész..
Köpeczi Bócz István, grafikus....
Makk József, díszítő szobrász.....
Sas Nándor Lajos, kerámikus...
Vörös Tibor, díszítő festő .....

az 1940—41. tanév végén:

Dániel József, grafikus.....
Lehóczky István építő iparművész
Mihalik Imre, építő iparművész .
Sajó Gyula, építő iparművész ....
Sévy Ráfael, építő iparművész....
Somorjai Imre, grafikus.....
Stuhl Ilona, grafikus.....

IPARMŰVÉSZETI SZAKOKLEVELET NYERT

az 1936—37. tanév végén:

Benkő Rezső, díszítő szobrász	jó
Bozzay Dezső, építő iparművész..	elégséges
Buczella István, építő iparművész	jó
Dömötör László, György ötvös ..	jó
Fehér József, díszítő szobrász	jeles
Fogel Zoltán, grafikus	jó
Garamszegi Gyula, díszítő festő ..	jó
Kustár László, kerámikus	jó
Nagy Ilona, grafikus	jó
Szotyori Magdolna, grafikus	elégséges
Tóth Ilonka, textiles	jó
Wagner József, építő iparművész..	elégséges

az 1937—38. tanév végén:

Ágoston (Baranyai) János, építő iparművész	elégséges
Szibulás Pál, építő iparművész ...	elégséges
Koltai Béla, díszítő festő	elégséges
Naeter Erzsébet, grafikus	elégséges
Tálos László, építő iparművész ..	elégséges

az 1938—39. tanév végén:

Gabrovitz József, grafikus	jó
Hoffmann Egon, díszítő festő	elégséges
Hunyadi László, építő iparművész .	jó
Kis Imre, építő iparművész	jó
Komáromi Kacz Rózsa, grafikus	jó
Moskó Károly, grafikus	elégséges
Sárosi Béla, díszítő festő	jó
Végh Béla, építő iparművész	elégséges

az 1939—40. tanév végén:

(l. a kitüntetéses szakoklevelet nyerteknél).

az 1940—41. tanév végén:

Bácsfalvy Etelka, grafikus	jó
Nagy Zoltán, grafikus	jeles
Szabó Ferenc, grafikus	jó

Magyar–német gazdasági fórum

Növekvő külföldi beruházások

(Folytatás az 1. oldalról)

A miniszterelnök *a magyar–német gazdasági fórum '96* rendezvényén pénteken Budapesten beszélt az *MTI* híre szerint. A tanácskozást a *Konrad Adenauer Alapítvány* és a *Deutsche Telekom* közösen rendezte a magyar kormány vendégházában.

A miniszterelnök kifejtette: a kormány elhatározott szándéka, hogy 1997 végéig hazánkban *befejezi a piacgazdaság intézményrendszerének teljes kiépítését,* ezzel párhuzamosan a jövő év végéig *lezárul a privatizáció* is. A gazdasági növekedés beindulását csak a fejlett országokkal való együttműködéstől várhatja hazánk.

A kormány a befektetők számára a *jogállamiság* összes követelményét biztosítja, és garantálja a *közbiztonság* megerősítését is. Horn Gyula leszögezte: az elmúlt időszakban lényegesen javultak a makroszintű gazdasági mutatók, *pénzügyi, gazdasági stabilitás* jött létre Magyarországon. Az energiaszektor modernizációja elkerülhetetlen, és ebben a magyar és német gazdasági döntéshozók egymásra vannak utalva.

– Az a célunk, hogy a *működőtőke* beáramlásának üteme ne csökkenjen a jövőben sem, ezért a kormányzat *további kedvezményeket biztosít majd a hazánkban beruházó külföldi cégeknek* – hangoztatta a miniszterelnök. A német beruházókkal számos területen lehetséges az együttműködés, ezek között megkülönböztetett helye, szerepe lehet a horvát és a többi délszláv államban folyó újjáépítésnek. A kormány arra számít, hogy a külföldi befektetők itteni nyereségük egyre nagyobb részét *újra befektetik* Magyarországon.

Horn Gyula *köszönetét* fejezte ki Németországnak azért a támogatásért, melyet az EU-hoz való csatlakozási folyamat során nyújtott, egyúttal *további támogatást* kért. Végezetül leszögezte: országunk eltökélt abban, hogy végighalad a piacgazdaság kiépítése, a polgárosodás útján. A magyar nép ennek érdekében már eddig is *sok áldozatot vállalt.*

A német kormány *„többségű" Európával* számol, és azt tartja, hogy a csatlakozni kívánó kelet-közép-európai államok egyelőre legfeljebb az Európai Unióhoz, nem pedig az Európai Gazdasági és Pénzügyi Unióhoz csatlakozhatnak majd, bár nyitva hagynák előttük a kaput a pénzügyi uniós csatlakozáshoz is – adta értésre Theo *Waigel* német pénzügyminiszter. Kijelentette: Magyarországon az egy főre jutó bruttó nemzeti termék (GDP) mindössze *38 százaléka az EU átlagának.* Az uniós csatlakozás lehetősége szempontjából név szerint említette Magyarországot, Csehországot és Lengyelországot, de hangsúlyozta, hogy erősíteniük kell lakosságuk politikai elszántságát a csatlakozásra.

Az Európai Bizottság előreláthatólag ősszel fog hozzá a társult országokból beérkezett *kérdőívek* megvizsgálásához. A csatlakozási tárgyalások megkezdéséig az EU-nak felül kell vizsgálnia belső szabályozási rendszerét, agrárpolitikáját, struktúrapolitikáját, és intézményi reformot kell végrehajtania. A német pénzügyminiszter Nyugat-Európa szempontjából is *előnyösnek ítélte a keleti bővítést,* mert Kelet-Közép-Európa piacai még nem telítettek. Kelet-Közép-Európa már csak méreteinél és lakosságának lélekszámánál fogva is *a jövő piaca* – mondta.

*

Medgyessy Péter pénzügyminiszter a konferencián tartott előadásában kiemelte: az idei első fél évben *700 millió dollár külföldi tőkebefektetés* történt országunkban, s ez 50 százalékkal magasabb, mint a múlt év hasonló időszakában. A világ vezető multinacionális cégeinek jó része itt van már hazánkban, és ezek nagyrészt újra befektetik itt megtermelt nyereségüket. Még mintegy *800 milliárd forint állami vagyon vár magánkézbe adásra.* Eddig az ország gazdaságának 65 százalékát privatizáltuk, s így *a GDP 70 százalékát* napjainkban már a magánszektor adja.

Vita az ÉT-ben a jövőre tervezett szabályokról

Nem szorul az adóprés?

(Folytatás az 1. oldalról)

Az szja-bevétel 560 milliárd forint lenne, ha semmi nem változna, most viszont 527 milliárdot terveznek. A módosítások előkészítésekor az volt a cél, hogy ösztönözzék a felhalmozást, az arányos és méltányos közteherviselést, s növeljék az adózás alá kerülő jövedelmeket – szögezte le az államtitkár.

Az egyik legvitatottabb elképzeléssel, az *érdekképviseleti tagdíjkedvezménnyel* kapcsolatban kiderült: a kormány *hajlandó változtatni* mostani álláspontján, amely szerint jövőre csak a keresetek *egy százalékát* lehetne ilyen címen levonni az éves jövedelemből. A munkaadók és -vállalók felvetéseire *Vámosi Nagy* Szabolcs miniszteri biztos elmondta: az egy százalék számításaik szerint nagyjából megfelel annak az összegnek, amit ma fizetnek a tagok, s a munkavállalói és a szakmai érdekképviseletet adózási szempontból nem lehet külön kezelni az *alkotmánybírósági* döntés értelmében. Felhívta a figyelmet arra is, hogy az érdekképviseleti tagdíjak idei évi adókedvezményével kapcsolatban *ugyanaz a vitatott helyzet várható,* mint ami a befektetési kedvezményeknél állt elő – több tízezer adóigazgatási eljárás, illetve bírósági perek sorozata –, mivel úgy tűnik, sokan élnek vissza az adókedvezménnyel. Mindezek ellenére két újabb változaton gondolkoznak: a jövedelem *két százalékát* lehetne levonni a jövedelemből, vagy korlátlan összeget, de ahol az adómentes kifizetés a tagdíj bizonyos – egyelőre nem tudni, mekkora – részét meghaladná, erre a részre 44 százalék adót kellene fizetni. A munkaadók az utóbbi változatot pártolták, a munkavállalók a jövedelem három százalékát szeretnék adómentesnek tudni.

A munkaadók és a munkavállalók is ellenezték az *étkezési hozzájárulás* adómentességének tervezett *megszüntetését.* A kormány azonban nem kíván változtatni álláspontján, mondván: a kedvezményt adómentes bérfizetésre használják a munkáltatók, a legtöbb munkavállaló olyan helyen dolgozik, ahol nincs is üzemi étkezde.

Szintén nem tervezi a kormányzat tovább bővíteni a két oldal nyomására sem a *felsőoktatási tandíjkedvezményt,* s elzárkózott azon javaslat elől is, mely szerint a művészeti tevékenységnek a mezőgazdasági kistermeléshez hasonló módon kellene adóznia. A *személygépkocsi* fogalmát a törvények harmonizációja érdekében kellett pontosítani Vámosi Nagy Szabolcs szerint, aki hangsúlyozta: csupán a hatmillió forint feletti értékű autót nem lehetne jövőre költségként elszámolni.

A munkaadók mindezen felül kétségbe vonták a *készpénzforgalom korlátozására irányuló terveket* – a szankciók egyébként hat hónapos átmenet után s az egymillió forintnál magasabb kifizetéseknél lépnének érvénybe –, a *házipénztárra* vonatkozó szigorításokat. A kormányzati oldal *adókedvezményeket* helyezett kilátásba annak érdekében, hogy egyre több helyen fogadják el fizetésként készpénz helyett a kártyákat. A házipénztárral kapcsolatban a munkaadók azt is felvetették, hogy ha már elkerülhetetlenek az új szabályok, akkor azokat *törvényben kell* rögzíteni, nem pedig kormányrendeletben. Kifogásolták továbbá a *mezőgazdasági kistermelők* új adóztatását – a kormányzati oldal szerint ez valójában nagyobb kedvezményt jelentene az ideinél –, s azt is, hogy az egyéni vállalkozók nem részesülhetnek adójóváírásban.

A munkavállalók az szja-táblával kapcsolatban hangsúlyozták, hogy *a legnagyobb könnyítést a 400–800 ezer forint közötti keresetűeknél kell bevezetni.*

(füsi)

RÖVIDEN

TÖBB MINT EGY SZÁZALÉKKAL csökkent a hat hónapos kincstárjegy hozama, 22,41 százalék lett a két héttel korábbi 23,96 százalékkal szemben. Az átlagos hozam egy hónapja még 24,40 százalék volt.

VIDEOMAGNÓ és tv-kombi végszerelő központ működik 1997-től Székesfehérvárott. Az iR3 – a Philips és a Grundig leányvállalata – tulajdonában lévő üzemből várhatóan napi 15 ezer készülék kerül majd ki az európai vásárlókhoz. Az idén a tervek szerint egymillió tv-kombi és félmillió videomagnó kerül le a szerelőszalagokról.

HARMINC ORSZÁG több mint kétszáz vezető beosztású embere vesz részt az IBM közszolgáltatói

Csökkent a termelési kedv

Ismét paprikahiány van

Egyre nagyobb gondot jelent az élelmiszeripar nagy paprikafogyasztói számára a piros aranynak is nevezett fűszer beszerzése – tudtuk meg *Pintér* Jánostól, az ország jelenleg negyedik legnagyobb paprikaforgalmazó cége, a tolnai *Pintér Kft.* tulajdonos-ügyvezetőjétől. A hiány – amelyet a kisfogyasztók közvetve nem érzékelnek majd – oka, hogy az úgynevezett átfutó készletek nem elegendőek a paprikaszedésig. A raktárak kiürülnek, a feldolgozók pedig rangsorolják vevőiket: az eddig is biztosan fizetők jutnak áruhoz. A jelenlegi hiány részben visszavezethető az 1994-es *paprikahamisítási ügyre,* ami után mind a hazai, mind a külföldi megrendelések visszaestek, és a nagy feldolgozók a termőterületek átmeneti csökkentését javasolták. Kevesebb alapanyag termett, az 1995-ös termés és a régebbi raktárkészletek pedig fogynak.

– A termelési kedv is csökkent, aminek oka lehet a tavalyi *alacsony átvételi ár* is. Többen azt javasoljuk, hogy a tavalyi első osztályú áru kilójáért fizetett 26 forintnál magasabb, kilónként 30 forint fölötti áron határozza meg az országos paprikatanács a garantált átvételi árakat – mondta Pintér János. Ha sikerül mind a feldolgozóknak, mind a termelőknek megfelelő árat adni, vélhetőleg *a termelési kedv is megnövekszik,* tette hozzá.

(huber)

Jogosulatlan visszaigénylések az APEH-nél

A vártnál nagyobb a bevétel

A befektetési kedvezményekkel kapcsolatos ellenőrzések augusztus 31-én befejeződtek. Az országban jelenleg mintegy *százhetvenöt per van folyamatban* a nem teljesített visszaigénylésekkel kapcsolatban. Az adóbevételek az előirányzatoknak megfelelően, sőt annál valamivel jobban teljesültek az év első nyolc hónapjában – jelentette be *Pitti* Zoltán, az *Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal* elnöke pénteki sajtótájékoztatóján az *MTI* tudósítása szerint.

Augusztus végéig az APEH 880 milliárd forintot szedett be a különféle adónemekből, ami az egész évre tervezett 1425 milliárd forint 62 százaléka. A személyi jövedelemadóból a bevételek alakulása *ennél kedvezőbb,* az áfánál és a fogyasztási adónál viszont kedvezőtlenebb volt. Az APEH kinnlévőségei a tavaly év végi 250 milliárd forintról az év közepére 288 milliárd forintra emelkedtek, a növekedés az elnök szerint egyrészt a nyilvántartás változásának, másrészt az ellenőrzési tevékenység javulásának köszönhető.

Az *adóellenőrzések* során az ellenőrök mintegy 49 milliárd forint kötelezettséget tártak fel, illetve ötmilliárd forintnyi, az adózó javára írható különbözetre bukkantak. Az adóalanyok terhére megállapított *adóhiány* összege 24,3 milliárd forint volt. Idén az év első nyolc hónapjában 216 ezer ellenőrzést végzett az APEH. Különleges helyet foglalnak el továbbra is az előzetes ellenőrzések. Ez utóbbiak révén 21 milliárd forint *jogosulatlan visszaigénylést* sikerült megakadályozni.

Október elsején kezdődik az átváltás

A Richter törzsrészvénye

Előreláthatólag *október elsejétől* megkezdődhet az átalakított *Richter* elsőbbségi részvények helyett kibocsátott *törzsrészvények* kiadása. A cégbíróság szeptember 4-én értesítette a társaságot a részvényátalakítással összefüggő alapszabály-módosítás tudomásulvételéről – írja az *MTI.* A cégbírósági végzés jogerőre emelkedése után a kibocsátó az új törzsrészvények tőzsdei bevezetését is kérelmezni fogja a *Budapesti Értéktőzsdétől.* A részvényátalakítással kapcsolatban az szja-törvény alkalmazásáról még jelenleg is egyeztet a *PM* és az *APEH.* A törzsrészvényekkel kapcsolatos adózási szabályok a közeljövőben várhatóan egyértelművé válnak.

Az ígéret szép szó...

Amiért nem fizetünk, azt nem is értékeljük – ez volt az egyik érv, amikor szóba került az egyetemeken és főiskolákon bevezetendő tandíj kérdése, amely nagy viharokat kavart. Minden párt azt hangsúlyozta, a mostani kormánykoalíció is, hogy a tandíjat csak széles körű kompenzációs és hitelrendszerrel együtt szabad bevezetni. Nem így történt. Tandíj van, és a kormány csütörtöki ülésén jóváhagyott rendeletéből következően lesz is, sokkal magasabb, mint a mostani, hitelrendszer nem volt, és látva az infláció mértékét meg a zsugorított kezdő (és nem kezdő) fizetéseket, aligha hihető, hogy egyhamar lesz. Az a kompenzáció pedig, amit az első hírek szerint a rendelet kilátásba helyez – a diákok a saját egyetemükön, főiskolájukon dolgozhatnak, és ezt az pénzt tizenháromezer forintig ösztöndíjként számolhatják el a személyi jövedelemadó-bevallásban –, aligha oldja meg azoknak a gondjait, akik valóban támogatásra szorulnak.

Az előzményeket tekintve komoly eredménynek csupán az tekinthető, hogy a kormány elfogadta a legnagyobb diákszervezet javaslatát, és lehetővé teszi, hogy a tandíjat az egyes intézmények a tanulmányi eredmény alapján, differenciáltan állapítsák meg (nullától 6500 forintig, illetve a mindenkori hallgatói normatíva – a mai hatvanötezer forint – maximum tíz százaléka); valamint az, hogy akik már egyetemisták vagy főiskolások, az eddigi rendszer szerint fizethetik a tandíjat, ami most, nappali tagozaton, az első alapképzésben részt vevőknek kétezer forint, az esti és levelező hallgatóknak, valamint a másoddiplomásoknak kétezer – plusz a felsőoktatási intézmények által meghatározható maximum nyolcezer forint kiegészítő tandíj.

A *Pénzügyminisztériumnak* október 15-ig kell a kormány elé terjesztenie a tandíj-támogatási hitelekről szóló elképzeléseit, a művelődési tárcának pedig október 31-ig a diákoknak adható ösztöndíj-lehetőségek teljes skáláját. Mindkettőről sokat hallottunk már, és mindkettő egyre késett.

Mi történik vajon a két új határidőig, és történik-e valami utána, megvalósul-e az, amit papírra vetnek? Merthogy az ígéret szép szó, ha megtartják, úgy jó.

(ferch)

Színházhiány

Idén már nem rögzít több színházi előadást a *Magyar Televízió*, mert elfogyott a pénz. A hír a távirati irodától érkezett, kommentár nélkül. Tehát, ha megszületik valamelyik teátrumban az évtized nagy előadása, a televízió nem vesz tudomást róla. Történik ez olyan időszakban, amikor a hazai színházrajongók kényszerű okokból nagyon megfontolják, melyik előadásra váltsanak jegyet, amikor az egyetemisták már nem utaznak csoportosan vidékre, hogy színházat nézzenek.

Ha minden héten új magyar tévéjáték kerülne a képernyőre, talán senki sem háborogna. De ugyancsak pénzhiány miatt nincsenek tévéjátékok. A magyar közönség legfeljebb szinkronhangjukról ismeri kiváló művészeit. Olyan színészeket, akik sztárok lehetnének, ha lenne, aki sztárolja őket. A televíziós közvetítések erre is kiválóan alkalmasak voltak. Beszédtéma lett az egész országban egy-egy remek alakítás. És persze egy-egy előadás, ami egyébként nem hagyta volna el a megye határait. Kevesen utaznak Sopronból Nyíregyházára, Békéscsabáról Győrbe, hogy színházat lássanak, ám, ha a televízió láthatóvá teszi a távoli előadásokat, leülnek a képernyő elé, hogy lássanak valamit. Ha jó az előadás, ottragadnak.

Mondják, a színházi közvetítés nem igazán televíziós műfaj. Felgyorsult az élet, a fáradt közönség nem bír ki két–két és fél órát, szereti a változatosságot, ide-oda kapcsol, sportot, krimit, politikát kíván. Van ebben némi igazság, éppen ezért kell nagyon alaposan mérlegelni, mit rögzítsen a televízió. Melyek azok a drámai értékek, amelyeket időről időre be kell mutatni, melyek azok a produkciók, amelyek a magyar színházművészetbe valami újat hoztak, kik azok a művészek, akiket meg kell ismertetni a nézőkkel.

(osztovits)

A Magyar Nemzet galériája

1831. szeptember 9-én a Borsod megyei Disznóshorvátiban (ma Izsófalva) látta meg a napvilágot a múlt századi magyar szobrászat egyik legnagyobb tehetsége, Izsó Miklós. A sors csak negyvennégy esztendőt engedélyezett számára, hogy tálentumait megsokasítsa. Mint bujdosó honvéd talált rá a sértetten visszavonult Ferenczy Istvánra, aki segítőkészen útjára indította az ambiciózus kőfaragólegényt. Eljutott Bécsbe, majd a bécsi diákok segítségével Münchenbe, ahol tökéletesíthette a tudását. Hazaküldött első munkájának, a Juhásznak osztatlan sikere lett, de a hazatérő fiatalembernek inkább csak ígéretek jutottak. Vagy részfeladatok a körüludvarolt külföldiek mellett. Pedig felkészültségéről meggyőződhetünk Debrecen Csokonai-szobrát vagy életteli terrakotta vázlatait szemlélve. Széchenyi István-emlékművének terve a soproni múzeum tulajdona, e város polgárai mindennap szembesülhetnek a megvalósított szoborral is, melyet alkotója ugyan az Akadémia elé szánt, de a zsűri oda Engel József munkáját választotta.

Maszatoló kormányzás

A héten ismét *ellentmondásos információk*, nyilatkozatok jutottak el a tömegtájékoztatáson át a gazdasági kérdések iránt érdeklődő állampolgárhoz. A koalíció nagyobbik pártjának, egyúttal a kormánynak az elnöke az MSZP kétnapos frakcióülésén önkritikusan elismerte: *a kormány gyakran csak sodródik az eseményekkel, nincs* igazán átgondolt *stratégiája*, ezért *Horn* Gyula szükségesnek tartja, hogy felállítson egy 15–20 tagú *gazdasági stratégiai munkacsoportot.*

Az amnéziában nem szenvedő állampolgár jól tudja, hogy a kormányfő nem először kísérletezik valamiféle kormány melletti gazdasági *„csúcsszerv"* létrehozásával; ám eltekintve most attól, hogy az ilyen jellegű ötleteket soha nem támogató SZDSZ mit szól a régi tartalmú, bár új formájú elképzeléshez, kérdéses, hogy ha több mint két év alatt nem sikerült egy egész ciklusra szóló átfogó, konzisztens gazdaságfejlesztési stratégiát kidolgozni, *érdemes-e, hasznos-e* a maradék másfél–háromnegyed évi időszakra hosszú távú – idő- és energiafecsérlő – nagy terveket szövögetni. (Kivéve persze, ha a szocialisták *biztosak* abban, hogy két év múlva is ők alakíthatnak kormányt.)

Ezzel együtt sem érti teljesen az átlagos tájékozottságú és felfogású állampolgár, amikor a kormányfő és pénzügyminisztere még ma is (egyaránt) *dicséri a Bokros-csomagot*, annak – vagyis az 1995 márciusában elkezdett stabilizációs gazdaságpolitikának – a következetes *folytatását* ígéri, azzal riogatva a (most már) nagyobb szociális érzékenységet kívánó kormánypárti honatyákat, hogy egy „puha" jövő évi költségvetés 1997-ben „kemény" döntéseket, netán *újabb megszorítócsomagot* hozhat. Ennek ellentmondani látszik az – az ugyanott, ugyanakkor elhangzott! – kormányfői és pénzügyminiszteri ki(be)jelentés, hogy *jövőre már nem kell további reálkeresetcsökkentésre és fogyasztásmegszorításra számítani.*

A kormány elmúlt másfél évi gazdaságpolitikája azt bizonyítja, hogy nem tud „egy fenékkel két lovat" megülni, azaz nem képes a makrogazdasági, pénzügyi egyensúly javításával *együtt* dinamikus gazdasági növekedést megvalósítani. A tavalyi *másfél* és az idén várható *egy százalék* körüli GDP-növekedés önmagában nézve is *elégtelen* az Európa fejlett részéhez áhított felzárkózáshoz, különösen, ha a többi visegrádi ország öt–hat százalékos növekedésével vetjük össze.

A magyar gazdaság idei folyamatait egyébként a KSH és maga a Pénzügyminisztérium is *ellentmondásosnak* ítéli: a külgazdasági és a pénzügyi egyensúly javulásával szemben áll a vártnál lassabban mérséklődő, még mindig nagyon magas inflációs ráta, a stagnáló gazdasági összteljesítmény, a tovább csökkenő reálkereset és lakossági fogyasztás, a beruházások visszaesése stb.

Ha a kormányzat nem változtat jelenlegi gazdaságpolitikai szemléletén és módszerein, jelentős javulásra továbbra sem számíthatunk – állítja számos független és ellenzéki közgazdász. Hogy *valamilyen* változást a koalíció nagyobbik pártján belül is fontolgatnak, az is bizonyítja, hogy a frissen kinevezett ipari és kereskedelmi miniszter parlamenti bizottsági meghallgatásán kifejtette: bizonyos *kiigazításokat* tart szükségesnek a gazdaságpolitikában, hogy elérhető legyen a *legalább háromszázalékos* GDP-növekedés, ami nélkül szerinte sem a pénzügyi stabilizáció, sem az államháztartási reform nem folytatható. Hogy mennyire *áttekinthetetlenek* az állampolgár számára közpénzügyeink, arra jellemző példa az Állami Számvevőszék és a PM között – immár menetrendszerűen – a héten kirobbant *számháború a költségvetési törvény végrehajtásáról*, amelynek során az ÁSZ minden szinten törvénysértést állapított meg, míg a PM szerint csupán elszámolási szabálytalanságok történtek, s nincs szó a közpénzek pazarlásáról.

Végső soron a lakosság túlnyomó többségét nem is az érdekli, hogy szakmai szempontból kinek van igaza – az viszont kifejezetten zavarja, ha a *keresetéből az állam rendre több adót, kötelező járulékot von el, amiért cserébe rendre kevesebb és rosszabb szolgáltatást nyújt.* A szakmai számháború és a milliárdokkal való maszatolás helyett az egyre inkább magára (öngondoskodásra) utalt polgár szeretné végre *tisztán látni* – mire használják fel az általa megválasztott köztisztviselők a közpénzeket.

Faggyas Sándor

Izsóf Krisztina, textiles, 1941. végbizonyitványt nyert

Iparmüvészeti Isk. Évk. 188o-.1941. Bp. 1942.

33 l.

béllettel, félkörös záró
multban kibővitették /B/
vak, A, B. A templomot k
ez a templomhajó felett
Belseje: Tagolatlan fala
alaprajzu, sik-deszkamen
közelitőleg négyzetes al
pott élű, a hajó felé ho
A diadaliv kőkerete négy
roklevelek helyén tetraé
A diadalivhez közel csuc

MDK

Izsók János

az alábbi pályázaton 3ooo koronás II. dijat nyert

A debreceni Kossuth-szobor tervpályázata. Magyar Epitőművészet 191o. 6. sz. 31.l.

MDK

Izzó János, ép.mester?

aki Kassán 1721 aug. 29-én született, "Elementa architectura civilis. Cum 30 tabulis con Vindobonae.1764." c.művet irta.

Kemény Lajos:Kassai építőmesterek. Barok és rokokókorszak. MMKE Közl. 1904 évf. 28 kötet,3.füzet.83.l.

M.D.K.

Izzó János, építőmester

1721. aug. 29-én született Kassán és ő írta az „Elementa architecturae civilis. Cum 30 tabulis con. Vindobonae. 1764." c. művet.

Kemény Lajos: Kassai építőmesterek. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 1904.38.köt. 83.old.

Izzó János

1721. aug. 29-én Kassán
nyilvett. Az „Elementa
architecturae civilis. Cum
30 tabulis con. Vindo-
bonae 1764". c. mu. nincs
ista.

+ K + 83. l

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár

Nyugta

.....azaz: ..... Korona

mely összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190..... évi .....

MAGYAR POSTA

Budapesti Fopostahivatal

T Á V I R A T

AN=

SZENTIVAANYINE

LAAGYMAANYOSI UT 16

BUDAPEST=

BUDAPEST 19 V -8-9 VI/26

ANYKANPAJAAN SZIVEM MINDEN SZERETETEVEL

KOESZOENTELEK = BANDI+

Felvevő hivatal	Szám	Szó	Hó és nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzések
230 SOPRON1	280	11	7	1958=	

LX 1

ÁNEK 666 – MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET R.T. BUDAPEST

TERVEZTE: IZSÓ FETTI

IZSÓ VILMOS

Kovalovszky Márta

A ROMANTIKA A MAGYAR SZOBRÁSZATBAN: MIÉRT IGEN, MIÉRT NEM?

„Most egy új év kezdődik, ugyan mi új vad ideák fejlődnek ki a jövő 1844-ben?" – Ferenczy Istvánnak öccséhez írt szavai mélységesen jellemzőek a Mátyás-emlék küzdelmeiben megfáradt szobrászra, de egyszersmind plasztikusan villantják fel a történeti pillanatot, amelyben a klasszicizmus leáldozó fénye még bágyadtan keveredik a közeledő új ízlés, a romantika első sugaraival. Még és már: a régi formák és tartalmak kimerülése, üresedő sémáik és ugyanakkor az óvatosan és félszegen éppen csak beszivárgó új formák és tartalmak írják körül azt a jó évtizednyi időszakot, amely a harmincas évek végétől 1848–49-ig tartott. Különös, átmeneti idők, amelyeket az „új vad ideák" bátortalan megjelenése éppúgy meghatározott, mint a megjelenésük keltette aggodalom és a régebbi nemzedék hűsége a tradíciókhoz. Ferenczy keserű kérdése egyidejűleg vonatkozott a Mátyás-szobor sorsára, és saját generációjának, stílus-eszményeiknek jövőjére, feleletet azonban nem várt, azt – önkéntelenül – maga adta meg, amikor Mátyás-emlék utolsó makettjét elkészítette. Vachott Imre még a legelső tervek idején így foglalta össze a legfontosabb, mindenkit már-már személyes erővel érintő kívánalmakat: „Ki művészetünk lényegéül a természeti valót, s nemzeti jellemi kitűnőségét óhajtja, méltán követelheti, hogy hajdani nagy magyart ... mint szobrászatunk első nagy műtárgyát, eredeti sajátos ideálban adja elő, s mint illyenben az egész magyar nemzet legfőbb lelkületét, különösen némi büszkeséggel párosult komoly méltóságát ... ügyekezzék kifejezni. S ez lenne a magyar szobrászat belidomának nemzeti iránya." Hosszú viták után, meg nem győzve, inkább csak beletörődötten és a méltó, nagy feladathoz ragaszkodva, Ferenczy átformálta Mátyás alakját, imperátori öltözet helyett nemzeti viseletbe bújtatta és – bár a koncepció egészét érintetlenül hagyta – megváltoztatott néhány részletet is. A Mátyás-kori faragványokat idéző ornamentika ugyanannak a képzelt korhűségnek a jele, mint a sírkamra belsejébe tervezett reliefek (Mátyás apja ravatalánál, Mátyás kibékülése Szilágyival) középkorias-reneszánszos „díszletezése". Valami fátyolosan bizonytalan új hang ez, alig hallható, folytatása nem lesz Ferenczynél. A dolog felettébb gyanús: mintha a romantika szelleme lopózott volna be a szobrász szigorú, száraz „lakatosi" (Széchenyi szava) klasszicizmusába. Bágyadt és esendő fordulat ez pályáján a teljes visszavonulás előtt, halovány kísérlet arra, hogy végül is alkalmazkodjék az új idők ízléséhez, az „új vad ideák" kívánalmaihoz. Vachott ugyanis bírálatában a romantikus hős nemzeti ideálját és a romantikus stílus iránti igényt írta körül, olyan eszményeket, hősöket és olyan stílust, ábrázolásmódot, amely a harmincas évek irodalmának már eleven anyaga és alakítója volt, a festészetben már meghonosodott, és mindenek előtt a korszak magyar valóságából táplálkozott. A korszak irodalmi művei, Czauczig vagy Borsos festményei, az újságrajzok, a naplók, a levelek egyaránt árasztják magukból azt a különös, sűrű és életteli atmoszférát, mely a reformkori magyar társadalom mozgalmas, gyorsuló, kétségek, remények, küzdelmek között folyó életét meghatározta. A „nemzeti jellemi kitűnőségek" (Vachott) „jellemzetes, eleven és czélirányos" (Henszlmann) alakjukkal, magatartásukkal, gesztusaikkal ott jártak, cselekedtek, viselkedtek a köznapi élet színterein, a családi életben, a társaságban éppúgy, mint a közjogi és politikai csatározásokban, az új típusú, a „szenvedélyek megrázó viharai"-ban élő, (Vörösmarty) romantikus hős hús-vér megtestesüléseként. Az embernek az a kikerülhetetlen (bár tiszteletlen) gondolata támad, ők bármely pillanatban készek arra, hogy valami szobortalapzatra emelkedve (ugorva?), egy korszak maradandó emlékeivé merevedjenek, bronzba, márványba. És mégis, ha a plasztika felé fordulunk, ha a Ferenczy utáni időszak

szórványos emlékeit szemléljük, szobrokban szinte nyomát sem találjuk ennek az ideálnak: nemesség és átszellemültség helyett elfogódott és ügyetlen gesztusokba, szabadság és érzelmi hajlékonyság helyett ólomlábakon járó, avíttas formákba, megbicsaklott arányokba ütközünk. Hogyan lehetséges ez?

A negyvenes évek, amelyről most beszélünk, különös szerepet játszott a magyar szobrászat korai történetében. Ferenczy egy előző időszak és stílus gyermeke volt, aki öntudatos feladatvállalása, ambíciói és keserves igyekezete ellenére végül is társadalmi háttér, társadalmi igény és anyagi támogatás nélkül dolgozott két évtizeden át. És persze szobrásztársak, szakmai közeg nélkül is – csaknem légüres térben. Tevékenysége így aligha válhatott folytatható tradícióvá, annál is inkább nem, mert végül még a stílus is mintegy kifutott alóla. A romantika első jeleit, és főként a közönség lelkesedését a romantika iránt, valóságos sorscsapásként élte meg (jól mutatja ezt elkeseredett érvelése a Mátyás-tervek mellett), és mi is csak belátó mosollyal vehetjük tudomásul, hogy végül az új vad ideákat ő sem kerülhette meg. Ennek emlékét csak sötétedő daguerrotípiák őrzik, a gipszeket maga a művész megsemmisítette, de e „bűnjelekkel" a műveltebb társaság egyre növekvő igénye és vonzalma az újabb ízlés és eszmevilág iránt nem vált porrá. Ezt az igényt természetesen az irodalom készítette elő és táplálta, aztán irodalmárok, elsősorban irodalmilag művelt társaságok ápolták és gerjesztették, és lényegében ők voltak a művek szerény mecénásai is. Ha a Mátyás-emlék ügyét mozgató társaságot, a Szoborcsarnok Egyletet vagy az ötvenes évek néhány emlékművét állító kicsiny köröket vesszük szemügyre, világosan kell látnunk, hogy ez az igény lényegében sem szélességében, sem mélységében nem fogta át a magyar társadalmat, a középrétegekre, pontosabban a középrétegek csoportjaira korlátozódott – ez egyúttal az anyagi támogatás, a mecénatúra, e szobrászat esetében ugyancsak döntő alakítóerő mértékét is megszabta. És így nem csodálkozhatunk, ha az, amit romantikus szobrászatnak nevezünk, nem a klasszicizmusból kiágazó, ellentétekből születő folyamat eredménye, sokkal inkább szétszórtan, töredezetten, egymáshoz nem, vagy csak alig kapcsolódva született kisplasztikák, portrék, dekoratív épületdíszek ritkás sora. Ezek a negyvenes években készült művek szerényebb képességű és tanultságú szobrászok munkái, amelyeknek legfőbb érdemük létük és a plasztikai értéktől, vagy a nagy stílus belső erejétől független propagatív szerepük, hazafias, nemzeti érzésekre apelláló hatóképességük. Kétségtelen, hogy a romantika előkészítői, népszerűsítői, ideológusai és kritikusai, de a különböző műpártoló társaságok, emlékszobrok emelését szorgalmazó csoportok – éppen műveltségük litterátus jellege miatt – felismerték azt az erőt, amely szoborban, mint nyilvános helyeken, a közfigyelem és közszemlélet előtt megjelenő „műemlékben" rejlik; azt az erőt, amely csaknem az írott szó súlyával képes eszméket, gondolatokat sugározni, tudatosítani, a nézők válaszát provokálni és reakcióikat egy centrumba összpontosítani; s végül felismerték azt az erőt is, amely – a szobrok sokszorosíthatósága által – ezt a hatást kiterjeszteni és megsokszorozni képes. Nem véletlen, hogy a negyvenes évek folyamán több olyan terv született meg – akár magányos kezdeményezés formájában (Alexy uralkodóhadvezér-sorozata, 1844), akár társadalmi egyesületek céljaként (Szoborcsarnokot Létesítő Egylet, 1846), akár ideáltervek alakjában (Mednyánszky Alajos emlékmű-sorozata a Duna mentén, 1843, Széchenyi Üdvleldéje, 1843) – amely végső soron a jelen és a múlt, az aktualitás és a történelem párhuzamaival, a kiválasztott példákkal egyaránt a nemzet-tudat területét érinti, hőseivel – elsősorban a Hunyadiakkal, a nagy királyokkal, hadvezérekkel, a kiváló írókkal, tudósokkal, de még a meg nem nevezett, „a harc vészei és a tanácstermek vitái közt kitűnt nagy férfiak" (Mednyánszky) alakjával is – a nemzeti hős és a romantikus ideál plasztikus képét rajzolja fel.

A nemzeti hősök, a nemzeti történelem alakjai, a nemzeti múlt megörökítésének, ábrázolásának és kultuszának, vagy tágabban értelmezve, egy nemzeti kultuszhely megteremtésé-

nek gondolatát először Ferenczy István Mátyás-emléke fogalmazta meg, és ha személyes sorsa elszakadt is tőle, e gondolat tovább élt, formálódott a következő években, mások kezén. És nem véletlenül erősödött meg éppen akkor, amikor a reformkor társadalma felfelé, 1848–49 csúcsai felé tartott. Szomorúan és tárgyilagosan kell azonban látnunk azt is, hogy a szoborcsarnok-eszmék és nemzeti pantheon-ideálok gyönyörűen heroikus lendülete sohasem találkozott össze a realitással: a Szoborcsarnok Egyletet Züllich Hunyadijával együtt valószínűleg a történelem sodorta el; Alexy a pozsonyi országgyűlésen akart pártfogót találni bemutatott terveinek kivitelezéséhez és hiába; Mednyánszky ugyan még az egyes emlékek felállításának költségeit is igyekezett elosztani az arisztokrácia, a felső-papság, a nemesi családok és a nemzeti adakozás között, hogy némileg gyakorlati útra terelje a dolgot, de tervezete elsüllyedt az emlékezet útvesztőiben; Széchenyi röpirata irodalmi mű maradt, szobrok helyett szavak pantheonja. A társadalmat átfogó szellemi igények, anyagi források, mecénások és folyamatos szobrászati gyakorlat híján így maradt a korszak legaktuálisabb és legszenvedélyesebb gondolata, nagyszabású építészeti-szobrászati koncepciója, szobor-programja csupán „írott malaszt", könyvekben és röpiratokban kutatható eszmetörténeti emlék.

S így kell tudomásul vennünk azt a különös tényt is, hogy a negyvenes évek bátortalan romantikus kezdeményei és az ötvenes évek második felében újrakezdődő romantikus portrészobrászat, emlékmű-plasztika és kisplasztika között ezek a tervezetek és nemzeti érzülettel buzgó, költészettel átitatott röpiratok jelentik a vékonyka folytonosságot, az összekötő szálat. Akár szimbolikusnak is tekinthetjük, hogy Mednyánszky a Duna folyása mentén felállítandó szobrok között a pesti parton egy üres talapzat elhelyezését javasolta (mint írta) „egy még élő hazánkfia számára". Ez a talapzat átvitt értelemben is üres maradt még sokáig, míg a kismesterek (Dunaiszky László, Marschalkó, Schossel, Vay) és a nagy-iparosok (Gerenday) sokasodó „termelése" és apró eredményei közt Izsó művészetében a romantikus szobor megszületett.

48–49 és a következő évek valóságos cezúrát jelentettek a magyar szobrászat történetében is, valósággal eseménytelen, mozdulatlan, halott időszakot. A történelem földrengései a szobrászatot a legközvetlenebbül érintették, mind anyagi, mind szellemi-politikai következményeikkel. Alig ismerünk ebből az időszakból számbavehető művet (Ferenczy késői próbálkozásai, Schossel néhány portréja). A stílustörténelem iróniája, hogy ebben az ürességben jelenik meg Gasser Hentzi-szobra (1851), ez az ízig-vérig romantikus monumentum neogótikus baldachinjával, a hős szívbemarkoló „beállításával", középkori kosztümös mellékalakjaival, a müncheni iskola gördülékeny formaadásával. Ez a tökéletes romantikus mintakép azonban légüres térben áll (amíg fel nem robbantják majd), idegen marad hazai szobrászatunkban, ahol hiányzik a műfaji közeg, és idegen marad a nemzeti tudat számára is, ahol ellenszenv és gyűlölet kíséri.

Az ötvenes évek végén indul meg lassan a munka a műtermekben és műhelyekben; a szakmai buzgalomból és sűrűsödő magánmegrendelésekből születő portrék, a meginduló egyházi megbízásokból és városi feladatokból keletkező épületplasztika mellett megjelenik az az emlékmű, amely mögött magányos polgárok (Tomori Anasztáz) vagy hazafiúi áltdozatkészségtől vezérelt szobrász adakozókedvét kell felfedeznünk; a szaporodó pesti és vidéki kőfaragóműhelyek tevékenysége nyomán (Gianone, Pécs; Brikmayer, Győr; Szandház, Eger stb.). A síremlék műfaja népszerűsíti leghatásosabban a romantikus stílus plasztikai formanyelvét, szobrászati fordulatait. Az első romantikus emlékművet, Züllich Rudolf Kisfaludy-szobrát (1860) a hatvanas évektől kezdve gyorsuló iramban követi a többi, s ha kivitelezésük és felállításuk olykor el is húzódik (Engel: Széchenyi, 1880; Izsó: Petőfi, 1882), maguk a típusok és a kompozíciók a hazai szerény, egyszerűségre törekvő, és kissé lefokozott romantika szülöttei. A romantikus köznyelv, eszköz és formatár lassan kész, az ideálok, a követelmények

lassan kikristályosodnak: nagy szerepe van ebben a korszak műkritikával foglalkozó szerzőinek (Kelety, Remellay, Osmós). Így hát megszületett a „nagy átlag", a romantikus közeg, amelyből Izsó alakja és művészete kiemelkedhetett.

A szakirodalom boldogan hangsúlyozza azt a tényt, hogy Izsó az idősödő és visszavonult Ferenczy rimaszombati műhelyében inaskodva tanulta a szobrászat alapelemeit, s ilyenformán a klasszicizmus mintegy a romantikának adta át a stafétabotot. Megható kép elgondolni, hogy ott áll a magyar szobrászat három kiemelkedő alakja, Ferenczy, Izsó és Fadrusz (mert ő meg Izsó segédjeként kezdte pályáját), ott állnak egymás kezét fogva, s generációról generációra adják tovább a magyar szobrászat eredményeit. Megható, csak sajnos mégsem igaz, mert olyan folyamatosságot sugall, amely – sok különféle okból – nem jöhetett létre maradéktalanul. Szobrászatunknak ez a korai, klasszicizmus és romantika között tétovázó szakasza, de bizonyos értelemben a következő is, szaggatott, foghíjas és kissé „egérrágta", kezdésekkel, újra-kezdésekkel és elakadásokkal teli dadogó történet. Ha van folyamatosság, az talán éppen Izsótól számítható: nem személyes varázsának, életműve kikerülhetetlen hatásának köszönhető ez, hanem sokkal inkább a kiegyezés körül megváltozott feltételeknek, az egész gazdaságilag-társadalmilag-szellemileg újra felfelé tartó korszaknak. Szerénytelenség lenne Fülep Lajos tanulmányai után Izsóról bármi ún. „okosat" mondani, így csak héhány közhelyszerű megjegyzést tehetünk itt. Legjobb műveiben, a Csokonai-tervben, az emlékműben, a terrakotta táncoló parasztokban, de még a hevenyészett vázlatokban és zsánerekben is (Sebesült zászlótartó, 1869, Czigány Laokoon 18.....) a legmagasabb szintre emelte szobrászatunkat és magát a stílust is, miközben ösztönösen meghaladta a stíluskánonok rendszerét. Egymaga egyszerre találta meg plasztikai elveit a mozgásban, eszményeit a romantika érzelmekkel átitatott, mozgékony, csapongó szellemében, feladatát a nemzeti művészet keretein belül. Mindez csak szavakban ilyen bonyolult: bármely terrakottája a teret minden irányban átható mozgásával, az emberi testnek mozgástól áthatott hajlékonyságával, a mozdulatnak, gesztusoknak dinamikus kifejezőerejével, az alakok egész habitusával, szó szerint vett magatartásával és lobogó személyességével egyszerű és minden elemzésnél meggyőzőbb képet ad Izsó romantikájának természetéről. Fülep hangsúlyozta, hogy Izsó művészete, szobrainak heves és robbanékony hangvétele „kora valóságának" mélységes átéléséből, az érzelmi azonosulás képességéből táplálkozott. Valóban ő az első, aki a Henszlmann által követelt „való élet"-et formálta szobrokká, úgy, hogy az „élet" nem veszített elevenségéből és tüzéből, hanem átjárta az anyagot és a formát, átlelkesítette azt. A személyesség, amely kortársaitól annyira megkülönbözteti, innen táplálkozik. Izsó nem „témákat" vagy „feladatokat" mintáz meg, hanem saját legbensőbb mondandóit, amelyek szerencsésen vágnak egybe egy korszak és egy nemzet mondandóival.

Az ötvenes és hatvanas évek során keletkezett szobroknál gyakran figyelhetjük meg, hogy témájuknál fogva (Kossuth-, Batthyány-, Széchenyi-portrék, allegórikus ábrázolások) valamiképpen még az előző korszakhoz kötődnek, és így kissé megkésett eredményei egy feladatnak. Izsó is egy előző korszak feladatait oldotta meg, amikor az egyetemes és a nemzeti szobrászat kettősségét törékeny műveiben olyan lefegyverző egységgé olvasztotta. Művészete – bár egy egész generáció dolgozott körülötte – lényegében maga az „egyszemélyes magyar romantika", mely halálával le is zárult. Épp elég későn. Izsó romantikus virtusából valami átszivárgott még Fadrusz fiatalkori szobraiba, egyébként azonban a hatvanas évek végétől ott toporgott egy nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, simább és közömbösebb ízlésáramlat, hogy az évtized végétől óvatosan előretolja a klasszicizáló akadémizmus, realizmus, historizmus állásait. Amikor 1879-ben a Deák-emlékmű pályázatán Huszár Adolf tervét ítélte a zsűri kivitelre méltónak, a vak is láthatta, hogy itt egy merőben más szellem, új ízlés és ideál győzedelmeskedett.

„Ugyan mi új vad ideák fejlődnek ki a jövőben"? – Ferenczy aggodalmának most már semmi értelme nem lett volna. A magyar szobrászat felnőtt és berendezkedett, és már nem érezte úgy, hogy sorsa stílusokhoz van kötve. A szobrászok lépést tartottak a szaporodó feladatokkal és a stílushullámok felgyorsult mozgásával. Nagyvonalúan és tettrekészen várták az „új vad ideák" rohamát.

Márta Kovalovszky: **Die Romantik in der ungarischen Bildhauerei – warum ja, warum nicht?**

Die Verfasserin überblickt die Probleme der romantischen Bildhauerei vom Ende der 40-er Jahr bis zu den 80-er Jahren des 19. Jahrhunderts. Nach ihrer Auffasung dauerte die Epoche des langsamen und unsicheren Überganges vom Klassizismus zur nationalen Romantik von der 30-er Jahren bis etwa 1848/49. Am Beispiel der letzten Maquette des „Mathias-Corvinus-Denkmals" von István Ferenczy wird nachgewiesen, dass die romantische Auffassung nicht einmal den bedeutendsten Meister des ungarischen Klassizismus unberührt liess. Obwohl die bildhauerische Konzeption im Wesentlichen unverändert geblieben ist, versuchte der Meister mit der nationalen Tracht und weiteren kleinen Änderungen die Annäherung an den neuen Geschmack. In Literatur, Malerei und Kunstkritik haben die Grundsätze und die Ideale der Romantik bereits deutliche Konturen erhalten, in der Bildhauerei gab es jedoch keine Ansätze der Erneuerung. Dies lag einerseits am Fehlen des Mäzenatentums, andererseits an der Schwäche der gesellschaftlichen Nachfrage. Die Verfasserin betrachtet als zentralen Gedanken der ungarischen Romantik „das nationale Ideal des romantischen Helden" (eine Formulierung von Imre Vachott). In der Bildhauerei wird dies aber lange Zeit nicht zum Ausdruck gebracht. Es gibt keine organische Entwicklung vom Klassizismus in Richtung Romantik. Die Verfasserin bezweifelt die Auffassung, wonach dem Klassizisten Ferenczy in der Entwicklung der Romantiker Izsó gefolgt wäre und der Akademist Fadrusz seine Laufbahn auf Izsó gestützt begonnen hätte, somit liesse sich eine kontinuierliche Entwicklung nachzeichnen.

Die 50-er Jahre sind in der Bildhauerei von der Tätigkeit von Kleinmeistern, von Arbeiten architekturgebundenen und ornamentalen Charakters gekennzeichnet. Obwohl die öffentliche Meinung die propagative Wirkung des romantischen Denkmals erkannt hatte, sind beim Fehlen der kontinuierlichen bildhauerischen Praxis keine wahrhaft bedeutenden Werke entstanden. Das erste bedeutende Denkmal der Romantik war das „Kisfaludy-Denkmal" von Rudolf Züllich (1860). Zur Herausbildung des Stils der nationalen Romantik leisteten die zunehmend qualitative Architekturplastik und die Grabmalplastik ihren Betrag. Der bedeutungsvolle Schritt nach vorn erfolgte durch die Tätigkeit von Miklós Izsó, der den Stilkanon der Romantik bereits überwunden hatte und zum ersten Vertreter der individuellen bildhauerischen Selbstäusserung geworden ist. Die offizielle Annahme des „Deák-Denkmals" von Adolf Huszár im Jahr 1879 markiert bereits den Auftritt eines neuen akademischen Stiles in der ungarischen Bildhauerei.

3383.

369

~~Izsó Miklós.~~

Ant. 1 cm.

3383. *Kéztanulmány.*

Csukott női balkéz, melynek kis ujján két gyürű van. Az egyiken a középső ~~látható~~ ékkövet tizenegy apróbb gyöngy veszi koszorú alakban körül s a másikon domborműben ábrázolt beretvált arczú férfi ~~van~~, ki balra néz, hosszú hajat és vállravetett köntöst hord. Jelzése a csukló metszéslapján: »IZSÓ.«

látható

Fehér márvány, hossza 14 cm. — Ajándék 1879-ből. — Ltsza régi 67. új 69. (44).

Az imént felsorolt műtárgyak a bejárati folyósón üvegszekrényben vannak.

III 3 – 121

181

Pl. 1906
N. M.

3364.

~~Izsó Miklós.~~

3364. *Petőfi Sándor.*

~~Az~~ Egész alakban ~~látható költő~~ beszéd közben van ábrázolva. Balkezét felemelve tartja, és egy kissé előre lép. Leeresztett jobbjában irat van. Haja göndör, bajusza kipödrött, kecskeszakálla kicsi. Köpenyét vállra vetetten viseli, teste egészen meztelen. Jelzése a talapzaton jobbról: ~~eldelt~~ »I. M.«

Terracotta, magassága 34·3 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (25).

Loldals

III 3 – 117.

162

Pl. 1906

331 N. M.

٣٤٠

٤٥٤٠٣

3339.

~~Izsó Miklós.~~

3339 ~~63.~~ *Trefort Ágoston.*

~~A meglévő~~ Feje kissé jobbra ~~tekintve~~ fordultan tünteti fel az ábrázoltat, ki hosszú hajat ~~jobb felől választotta el~~, bajuszt és körszakállt hord. ~~Az~~ Ál alatt ~~az~~ ing és kabát gallérlátszik.

Gypsz, magassága 30 cm. — Ernst Lajos ajándéka 1898. — Ltsza új 98. — A bejárati folyósón az üvegszekrényben.

Lválaptott

III3 – 110

737

Pl. 1906

N. M.

3344.

1869

~~Izsó Miklós~~

291

3344. *Holt részeg paraszt.*

~~Az~~ Összerogyó~~ban lévő paraszt, kinek jobb~~ félben ábrázolt férfi: Jobb (kezében kulacs van s baljával kerítésre támaszkodik. Kissé jobbra tekint, fejét hátravetette és tollas pörge kalapja a kerités~~en belül~~ mögött a földön van. Haja és lelógó bajusza hosszú, szakálla leberetvált. Jobb lábát kinyújtotta ~~és~~ a bal összecsukl~~ban van~~. Ingének ujja és rojtos gatyája bő, szétálló mellényének gombjai nagyok, csizmája hegyes orrú. Oldalán sallangós dohányzacskó lóg. A kerités, melynek tövében paraj nő, két fatörzsből és egy keresztbe szegezett deszkából készült. Jelzése jobbra oldalt: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 16 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (5).

III. 3 – 112

142

Pl. 1906 N. M.

NB. Ez meg van gypszöntvényben is.

3337.—3339.

Izsó Miklós.

Sz. Horvátiban 1831. szeptember 28-án. † Buda-Pesten 1875. május 29-én.

3337 *Arany János feje.*

Szembe néz[illegible], előrefésült haja fürtös, hosszú bajusza tömött és arcza leberetvált.

Gypsz, magassága 30 cm. — Ernst Lajos ajándéka 1898. — Ltsza új 96. — A bejárati folyósón az üvegszekrényben.

III 3 – 110

1906

906. V. 25

3363.

~~Izsó Miklós.~~

3363. *Árpád.*

~~Az~~ Egész alakban ~~látható Árpád~~ van ábrázolva, kissé balra tekint, jobbjával az oldalán lógó kard kosár nélküli markolatának gombját fogja, jobb lábával pedig kilép. ~~Fején~~ Sisakot ~~van~~, bajuszt és szakállt hord, köntöse térden alól ér és palástját vállra vetetten viseli. Jelzése alól balra, de oldalt: »I. M.«

Terracotta, magassága 21·2 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (24).

III3 - 116

161

Pl. 1906

N. M.

329

3343.

289

1869

~~Izsó Miklós.~~

3343. *Áruló zsidó.*

~~Az~~ Egész alakban és menetközben ~~látható zsidó~~ van ábrázolva. Fejét kissé jobbra fordította, jobb kezét úgy tartja, mintha alkudoznék, balján ócska kabátot czipel, melyet a földön húz. ~~Czilinderkalapja törött~~ Haja, bajusza és szakálla hosszú. Térdig érő kabát ~~án hét gomblyuk van~~, ~~nadrágja~~ lengyel ~~szabású~~ és ~~lábbelije~~ csizma. Jelzése alól jobbra: »IZSÓ 1869«.

Terracotta, magassága 17·3 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (4).

Lpedig

Öltözete: nadrág

III3 – III

III

Pl. 1906

N. M.

3348.

299

1869

~~Izsó Miklós.~~

[midőn hegedűn játszik

3348. *Patikárus Ferkó czigányprimás.*

Egész alakban, ülve és ~~hegedűn játszva~~ akkor van ábrázolva. Fejét jobbra hajtja, jobb kezét felemelte, mintha a vonót húzná, baljában hangszere ~~fogja~~. Haja, bajusza és szakálla hosszú. Jobb lábát kinyújtotta, a balt a polczra tette. Ingének ujja bő. Jelzése alól jobbra: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 19·7 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (9).

[pedig

+ tartja.

III. 3 - 113

146

Pl. 1906

N. M.

3345.

293

1869 ~~Izsó Miklós.~~

3345 *Muzsikus czigány-gyerek.*

~~Az~~ Egész alakban, játszás közben ábrázolt fiú, ki bal lábbal kilépett ~~ábrázolt czigánygyerek, a »Czigány Laokoon« nak egyik alakja kidolgozott állapotban.~~ Fejét kissé hátra vetette, jobbra tekintés érzelgősen ~~húzza a begedű~~ vonóját. Göndör haja dús, inge bő ujjú, hosszú kabátját vállra vetette, ~~hordja,~~ mellényének két felső gombját begombolta, ~~és~~ zsebében pipa ~~látszik ki~~ van. Jelzése jobbról oldalt: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 17·3 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (6).

Terpet. A Czigány Laokoon egyik kidolgozott alakja

III3 – 112

143

Pl. 1906

N. M.

3358.

319

1869

~~Izsó Miklós.~~

3358. *A sebesült honvéd.*

~~Az~~ Egész alakban ~~látható~~ és menetközben ábrázolt zászlótartó, fejét kissé lehajtotta, jobb kezet fel ~~van~~ kötöttet és baljával a lobogót ~~tartja~~ tart. ~~melynek nyele letörött.~~ Fején sapka van, kabátja és nadrágja testhez álló, bakancsa vágott orrú. Jelzése jobbról oldalt: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 20·8 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (19).

Lei

⊥ törött nyelű

III$_3$ – 115

156

Pl. 1906

N M.

3379.

361

~~Izsó Miklós.~~

3379. *A haldokló honvéd.*

Jobb kezére támaszkodva és fejjel balra fekvő zászlótartó kinjában bal lábát összehúzta, de lobogóját ~~annál jobban~~ szorítja keblére. Haja rövid, bajusza és szakálla leberetvált. Teste egészen meztelen s csak félig tett kincs fedi némileg. Mellette törött kard kosaras markolata hever a földön. Jelzése hátul: »IZSÓ.«

Terracotta, hossza 39 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (41).

1, a ki meg- sebesült és

III 3–120

177

Pl. 1906
N. M.

3359.

1869

321

~~Izsó Miklós.~~

3359. *Czigány-torzó.* (fitábrázol, a ki)

Derékon alól ábrázolt czigányfér fejét kissé jobbra hajtja, jobb kezét csípőjére tette és balját ~~mely~~ ~~fej hiányzik~~ félig felemelte. Hosszú haja vállaira omlik, bajusza lelóg, szakálla leberetvált. Nyakkendőjét csomóra kötötte és ingének ujja bő.

Terracotta, magassága 12·4 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (20).

Tegyzet. Bal kezének feje hiányzik.

III$_3$ – 115

157

Pl.

N. M 1906

3366.

335

~~Izsó Miklós.~~

3366 *Férfi-fej.*

Szembe néző férfi ~~gypsztalapzaton és~~ széles karimáju kalappal a fején van ábrázolva. Haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált.

Terracotta, magassága 15 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (28).

III. 3–117

164

Pl. 1876
NM

3365.

333

~~Izsó Miklós.~~

3365. *Férfi-fej.*

~~A gypsz-talapzaton~~ ~~Szembe~~ nézve ~~tekintve~~ ábrázolt férfié, a kinek fején prémes kucsma van tollal és lelógó béléssel. Hosszú haja vállaira omlik, bajusza kipödrött, ~~és~~ szakálla leberetvált.

Terracotta, magassága 12 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (27).

III.3-117

163

Pl. 1906
N.M.

3357.

317

~~Izsó Miklós~~

33.57. *Kereket vető czigány.*

~~A~~ Tutás közben ~~kereket vető~~ ábrázolt ~~czigánygyerek~~ fiú, a ki előre hajlik és olyan mozdulatot tesz, ~~hogy~~ a földre ~~bukják a~~ kezein átvethesse magát. Hosszú haját s bő ingét a levegő ~~elkapta~~. Bal kezét felemelte s egyik lába ~~már~~ a levegőben van. ~~Lábai~~ Nyomában porfelhő emelkedik. Jelzése jobbról, de hátul: »IZSÓ«.

Terracotta, magassága 19·6 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (18).

+ mintha

— akarna bukni, hogy lobogtatja.

III 3 – 115

Pl. 1906

N. M.

3367.

337

~~Izsó Miklós.~~

ifjut ábrázol, a kinek

3367 *Honvéd-fej.*

~~A gypsz talapzatra helyezett fej~~ Balra tekintő s fölfelé néző ~~van ábrázolva~~. Félrecsapott sapkája ellenzős, haja hosszú, bajusza kipödrött és szakálla leberetvált.

Terracotta, magassága 7·5 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (29).

III3 – 117

165

Pl. 1906
N M.

3352.

307

~~Izsó Miklós.~~

3352. *Részeg paraszt.*

~~Az~~ Elbukott részeg ~~embert~~ férfi, a ki ~~a művész~~ abban a helyzetben ⊥ van ábrázolva, midőn fel akar tápászkodni, fejjel balra fordult és jobb kezére könyökölt. Haja hosszú, bajusza lelóg ~~és~~ szakálla leberetvált. Inge és gatyája bő. Mellette kulacs, ~~a~~ mögötte lelig pörge kalap ~~van~~ a földön. ~~Hátul jobbra törött.~~

Terracotta, magassága 8 (sz. 8·5 és h. 12) cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (13).

Tegyet. Hátul jobbról törött.

III. 3 — 114.

150

Pl. 1906

N. M

3376.

~~Izsó Miklós.~~

3376. *Női mellszobor.*

~~A~~ Mellig ~~ábrázolt~~ látható hölgy et ábrázol, a kiesz kissé jobbra néz. ~~Fején~~ Kis főkötő van és hajának fürtjei vállaira omlanak. Teljesen meztelen s mindkét emlője látható.

Terracotta, magassága 14·3 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (38).

III3–119

174

Pl. 1906

N. M.

٤٠٠٣

٤٤

٢٠٠٤

3354.

311

~~Izsó Miklós.~~

3354. *Menekülő anya.*

Nagy léptekkel siető asszony előre hajlott, kezeivel a jobb karján nyugvó kis gyermeket tartja és ~~menekülés közben~~ visszanéz. Kibontott haja vállaira omlik és ruhája lecsuszott úgy, hogy bal vállától csaknem térdig mezetelen. Az anyjához simuló gyermek arczczal befelé fordult. ~~Talapzata ovális.~~

Terracotta, magassága 28·5 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (15).

III 3 – 114

2514

Pl.

N. M. 1906

3355.

3/3

~~Izsó Miklós~~. L va de olyképen van ábrázolva, hogy

3355. *Ételhordó parasztasszony.*

~~Az~~ Egész alakban ~~van~~ ~~ábrázolva~~ ~~és~~ ~~Aldott~~ alldott állapotban ~~van~~ és ~~lévő asszony~~ balra halad, ~~mi közben~~ kis fiát néz, kit jobb kezével vezet, de a ki anyjának ~~feltürt~~ kötényébe kapaszkodva menni nem akar. A bögrében ennivalót visz, fejét kendővel kötötte be, fodros ujju ingválla lecsuszott úgy, hogy melle is látható, szoknyája rövid, lába meztelen. A sírni látszó fiú hajá bozontos, inge és gatyája bő.

Terracotta, magassága 28 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (16).

+ ik és

III$_3$ – 114

153

Pl. N. M 1906

3378.

359

~~Izsó Miklós.~~

3378. *Haldokló honvéd-tüzér,*

A halálra sebzett ~~tüzér~~, kinek feje alatt ágyú van, és a ki a földön balra fordultan vonaglik. Jobb kezét kinyújtja és balját ölébe ~~téve~~ tartja. Egyik térdét összehúzta és testét köpönyege takarja. Haja és bajusza hosszú.

Terracotta, hossza 37·3 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (40).

III 3 – 120

176

P. l.

N. M. 1906

3397.

3397 – 3399. Izsó Miklós.

Sz. Horvátiban 1831 szeptember 28-án.
† Budapesten 1875 május 29-én

3397. ~~69.~~ *Széchényi István gr. ~~feje~~*

Csak szembe néző F kopasz. Haját előre fésüli, bajusza hosszú, gondozott körszakálla elválasztott.

Gypsz, magassága 30 cm. — Ernst Lajos ajándéka 1898. — Ltsza új 95. — A bejárati folyósón az üvegszekrényben.

F fej ábrázolja, a mely

III 3 – 124

195

Pl. 1906
N. M

3399.

969

~~Izsó Miklós~~.

3399. ~~50.~~ *Petőfi Sándor szobra.*

~~[redacted]~~ Vázlat, a mely bal lábbal kilépett költőt, ~~szavaló~~ helyzetben tünteti fel. Jobb kezét, melynek alsó szára letörött, felemelve tartja s balját kardjának markolatán nyugtatja, ábrázolja. Kissé jobbra tekint, dús haja göndör s öltözetéből csak atillájának alja van ~~vázolva~~ meg.

Agyag, magassága 53 cm. — Ernst Lajos ajándéka 1898. — Ltsza új 94. — A bejárati folyósón az üvegszekrényben.

szavaló körben

1113—125

197

Pl. 1906
N. M.

3382.

367

~~Izsó Miklós~~

3382. *Fonóházi jelenet.*

Padán ülő vigyázatlan leányt a legény karolt át és mi alatt ez az orsót feltartja s feléje hajlik, hogy csókot adjon, amaz baljával védekezik, míg jobbjával az orsó után nyúl. A legény haja göndör, bajusza kipödrött és szakálla leberetvált. Nyakkendőjét csokorra kötötte, mellénye feszes, ingének ujja és gatyájának szára bő, csizmája hegyes orrú. Szűrje félig lecsúszott s oldalán sallangós dohányzacskó lóg. A leány, ki bal lábát kinyújtotta, befont haját leeresztve hordja, ingvállának rövid ujja puffasztott, dereka fűzős. A földön a guzsaly fekszik. Oldalt jobbra, a papucson túl, macska horkol s a láda tál látszik

Gypsz-szobor, magassága 61·5 (sz. 43 és h. 57) cm. — Vétetett 1887-ben. — Ltsza új 69. (43).

180

N. M.

3381

~~Izsó Miklós:~~

3381. *A művész nagyatyja.*

Vállig, balra fordulva, és teljes arczélben van ábrázolva. Haja rövid, bajusza nyírott, barkója kicsiny, szakálla leberetvált. Ingének és kabátjának gallérja lehajtott. Az utóbbin a gombok közül csak a legfelső látszik.

Kerek gypsz-medaillon, átmérői 17 cm. — Vétetett 1887-ben. — Ltsza új 69. (42).

III$_3$-120

179

Pl. 1906

365. N. M.

3377.

~~Izsó Miklós.~~ [Az ábrázoltat

3377. *Simonyi László mellszobra.*

~~Talapzatra helyezett szobrocskája, nevezettet~~ [kissé jobbra tekintve ~~ábrázolja~~. Haja és körszakálla rövid, bajusza hosszú. Ingének és hajtókás kabátjának gallérja lehajtott, ~~és~~ csokorra kötött nyakkendőjének végei elől lelógnak. Jelzése a bal vállon: »I. M.«

Terracotta, magassága 28 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (39).

→ tünteti fel.

III3 – 119

175

Pl. 1906

N. M.

3392. Izsó Miklós.
Sz. Horvátiban 1831 szeptember 28-án. † Budapesten 1875 május 29-én

1873

3393 Szalay László.

Mellszobrának csak [redacted]maszkjában szemlélhető, a mely őt hosszú hajjal, tömött kurta bajuszszal és leberetvált arczczal ábrázolja. Szemöldökét összehúzza s szemei nyitva vannak. Jelzése hátul: 1873 Izsó.

Gypszdombormű, méretei 30:21 cm.-- Lelt. sz. a Szépműv. Muzban 3393 és a Nemz. Muzban uj lelt. 97.-- Értéke 10 K.-- Ernst Lajos ajándéka 1898 szeptember 16-án.-- Átvétetett 1906 május 25-én (1833-906).

III 3 -124

191

Pl. 1906
N. M

387
386

3356.

315

1869

~~Izsó Miklós.~~

⊥ a ki hordón ül és

3356. *Hegedüs czigány.*

A ~~hordón ülő czigány a~~ »Czigány Laokoon«-nak középső alakja ⊥ nyugodt an játszik ~~közben~~. Fejét jobbra hajtja, jobbjával a vonót kezeli és baljában a hegedüt tartja. Haja bozontos, bajusza lelóg, szájában pipa van. Mellénye szétáll, bő ujju ingének alja hátul kilátszik, nadrágja rongyos. Jobb lába a földet nem érinti. Jelzése alól jobbra, de oldalt: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 15·8 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (17).

III 3 - 115

174

Pl 1906

N. M.

3392. Izsó Miklós,
Sz.Horvátiban 1831 szeptember 28-án. M Budapesten 1875 május 29-én.

1863

3392. Lisznyai Kálmán.

Halotti maszkban ~~szemlélhető~~ és életnagyságban szemlélhető. Hullámos haja és körszakálla rövid, lelógó bajusza hosszú. Szemei le vannak csukva // és orra nyerges. Jelzése hátul: //1863. 13-ik febr. I.M.

Gypszdombormű, méretei 31:20 cm.-- Lelt.sz. a Szépműv.Muzban 3392. és a Nemz.Muzban uj lelt.102.-- Ernst Lajos ajándéka 1912 január 3-án.-- Átvétetett 1906 május 25-én (1833-906).

Π3-123

190

P.N.M. 1906

386
~~387~~

3338.

1862

~~Izsó Miklós.~~

3338 ~~59.~~ *Búsúló juhász.*

~~A~~ Egész alakban, kissé balra fordultan és ~~nézve látható juhászt~~ akképen van abrázolva, hogy baljával, a melyben makrapipát tart, a jobb kezében levő hosszú botra könyököl s állát támasztja meg. Testével a jobb lábra nehezedik, míg a ballal kilépett. Fején karimás kalap van árvalányhajjal. Hosszú haja vállaira omlik, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Ingének ujja és rojtos gatyája bő, magasszárú csizmája pedig hegyes. Jobb csipője mellé sallangos dohányzacskót dugott. A talapzat füves hely jobbról fatörzszsel. Jelzése hátul két sorban: »IZSÓ M. *Tulajdonjoga 1862.*«

Fehér márvány, magassága 95 cm. — Gschwindt Mihály ajándéka 1864. — Ltsza régi 12. és új 6. — A II. teremben.

III 3 – 110

136

H.

N. M 1906

906: V. 25

3342.

287

1869

Izsó Miklós.

3342. *Czigány Laokoon.*

Hordóra letelepedett pipázó czigány, keservesen nótát húz és játékát jobbján kis fiú állva s balján bögös kiséri. Bal lábát kinyújtotta, a jobbat fájdalmában összehuzta. Haja bozontos, bajusza lelóg, szakálla nincs. Megviselt dolmányát vállravetette, mellénye szétáll, nadrágja szűk, topánja fűzős. A kis fiúnak haja göndör és rövid ingének ujja bő. A bögös pedig, kinek haja hosszú és a kinek sem bajusza, sem szakálla nincs, az öregre tekint, mellénye ki van vágva s rövidszárú nadrágja rongyos. Jelzése jobbról, de hátul: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 23 (sz. 14·3 és h. 27·5) cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (3).

III 3 – III

1906

3346.

1869

Izsó Miklós.

3346. *Hordón ülő czigány zenész.*

A ~~ván hegedős, ki a~~ »Czigány Laokoon« középső alakja, ~~a~~ játék előtt egy rozoga hordón foglal helyet, balra néz, jobbjában vonót baljában hegedűt tart. Szájában kurtaszárú pipa, bozontos haja dús, bajusza hosszú, szakálla leberetvált. Ingének ujja bő, prémes mentéjét vállra vetetten viseli, kivágott mellényének két alsó gombja be ~~van~~ gombolva, nadrágja szűk, topánja fűzős. A hordó legfelső abroncspárjának alsója feloldódott. Jelzése alól jobbra, de oldalt: »IZSÓ 1869.«

Terracotta, magassága 20 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (7).

$\Pi_3 - 112$

Pl. 1906
N. M.

3375.

1867

~~Izsó Miklós.~~

Fánczközben

3375. *Tánczoló paraset.*

~~A~~ Tánczközben ~~ábrázolt~~ fiatal legény, kifes kissé balra tekint, jobbját hátra teszi és balját felemelte tartja, mi alatt ~~kifordított~~ bal lábával a bokázást azon részében végzi, midőn ujjaival a földet érinti. Haja hosszú, bajusza és szakálla nincs. Ingének ujja és gatyája bő. Bal oldalán kendő látszik. Jelzése alól balra: »*1867. ~~febr~~. 28.*«

Terracotta, magassága 24·7 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (37).

+ Jan.

III 3 – 119

173

Pl. 1906

N. M.

3347.

297

1870

~~Izsó Miklós.~~

3347. *Tánczoló paraszt.*

A csárdást járja ~~paraszt~~ mi köben jobb kezét kinyujtja, balját csipőjére támasztja. ~~s jobb lábán állva a ballal kirug.~~ Szemben néz, fejét egyenest tartja, mellét kidüllesztette. Pörge kalapját toll diszíti, göndör haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Nyakkendője csomóra ~~van~~ kötve, mellénye pitykés, ingének ujja s rojtos gatyája bő, csizmája hegyes orrú. Jelzése jobbról oldal: »IZSÓ *Máj. 1-én 1870.*«

Terracotta, magassága 28·2 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (8).

L jobb lábán áll s a ballal épen kirug.

III 3 – 112

145

Pl. 1906

N. M.

3374.

357

~~Izsó Miklós:~~

3374. *Tánczoló paraszt.*

Mulató legény, ki hátra vetett fejjel, kidüllesztett mellel, egész alakban és olyképen van ábrázolva, kezeit felemelve kurjongat. Haja hosszú, szakálla s bajusza nincs. Teljesen meztelen. Jelzése alól jobbra: »I. M.«

Terracotta, magassága 24·7 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (36).

III 3–119

172

Pl. 1906

N. M.

٦٠٤

٤٧٥

3372.

347

~~Izsó Miklós.~~

3372. *Tánczoló paraszt.*

~~Az~~ Egész alakban ábrázolt férfi, ki ~~állva látható paraszt~~ jobb kezét csipőjére téve, mellét kidüllesztve és balját kinyújtva lejti a tánczot, mi közben bal lábának ujjával a földet érinti. ~~Feje nincs kidolgozva és~~ Ruházatát csak bő ujjú ing képezi. Jelzése oldalt jobbról: »I. M.«

Terracotta, magassága 25·5 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (34).

III 3 – 118

170

Pl. 1906

N. M.

3370.

~~Jasó Miklós.~~

3370 *Táncoló paraszt.*

Egész alakban ábrázolt ~~paraszt~~ férfi, ki bal lábának hegyével épen a földet érinti. Fejét balra hajtva lefelé néz és kezeit olykép tartja ~~felemelve~~ felemelt, hogy jobb keze van lejebb. Haja hosszú, bajusza és szakálla nincs. Ingének bő ujja lobog. Jelzése alól jobbra: »I. M.«

Terracotta, magassága 27 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (32).

III 3 – 118

168

Fl. 1906
N. M.

3371.

345

~~Izsó Miklós.~~

3371. *Tánczoló paraszt.*

Csárdást ~~tánczoló~~ járó legény, a ki bokázik és bal lábával a figurát akkép csinálja, hogy sarkával a földet érinti. Fejét balra hajtja és lefelé néz. Jobb kezét kinyujtva, a balját felemelve tartja. Sapkáját toll diszíti, haja és bajusza hosszú, szakálla leberetvált. Ingének bő ujja lobog. Jelzése alól balra a talapzat tetején: »I. M.«

Terracotta, magassága 28 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (33).

[pedig

III. 3 — 118

169

Pl. 1906

N. M.

3362.

1863

~~Izsó Miklós.~~

3362. *Arató nő.*

Egész alak, áll[redacted]és kissé jobbra néz[redacted]. Jobb kezében kötény[redacted] van, melylyel arczát törölgeti, [redacted] leeresztett baljában sarlót tart. Fejét kendővel kötötte be, ingvállának ujja rövid, felső ruháját felgyürte, [redacted] szoknyája kurta. Jelzése hátul: »I. M. 1863.«

Terracotta, magassága 28·3 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (23).

Spedig

III$_3$-116

160

Pl. 1906

N. M.

327

3341

1863

~~Izsó Miklós~~

3341 *Részeg kortes.*

Kissé berugott paraszt ~~kortest~~ dűlöngő állapotban ~~ábrázolta a művész.~~ Jobb kezében ~~most is egy~~ kulacsot tart, ~~nehe~~ az állás nehezére esik. Kissé előre hajolt s balra tekint. Pörge kalapját árvaleányhaj diszíti, haja és bajusza hosszú, szakálla leberetvált. Szürjét vállravetetten hordja, nyakkendőjét csomóra kötötte, mellényét végig begombolta, ingének ujja s rojtos gatyája bő, csizmája hegyes orrú, ~~és~~ ostorja derekáról lecsuszott. Jelzése oldalt jobbra: »I M 1865.«

Terracotta, magassága 31 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (2).

L3

III3 – III

Pl.

N. M 1906

3353.

1864

309

~~Ifjú Miklós~~

3353. *Szoptató anya.*

Egész alakban, kissé balra hajtott fejjel és, földön ülve van ábrázolva. Jobb kezét térdén pihenteti és baljával ölében felnyő gyermekét tartja, ki anyjának bal emlőjét ~~szívja~~ s bal kezével annak lecsuszott ingvállát fogja. Fejét kendővel kötötte be, kibomlott haja vállaira omlik, szoknyája csak részben fedi lábait. A ~~pólyás~~ gyermek haja göndör ~~haju~~. A hely, a hol az asszony letelepedett, gyepes. Jelzése balról, de oldalt: »*Pest, 1864. De . . .*«

Terracotta, magassága 23·7 cm. — Vétetett 1876-ban. Ltsza új 69. (14).

Lpólyás

III. 3 — 114

157

Pl. 1906
M. M

3340 — 3383

283

1865?

Izsó Miklós

Sz. Horvátiban 1831 szeptember 28-án. I Budapesten 1875 május 29-én.

~~65.~~ *Vázlatok terracottából* ~~(XXX)~~, *gypszből* ~~XXX~~ *és márványból* ~~XXX~~.

3340 *Meztelen nő.*

~~Az ábrázolt nő, kinek feje s jobb karja hiányzik, a~~ Földön ül, lábait keresztbe tette, bal keze térdén nyugszik és

Terracotta, magassága 11·6 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (1).

g. rítkoc Középre.

Jegyzet. Feje és jobb karja hiányzik.

III3 — III

138

Pl.

N. M. 1906

3349.

1864

~~Izsó Miklós.~~

3349. *Táncoló paraszt.*

A csárdást járó parasztlegény balra tekint, jobb kezét kinyújtotta, balját felemelve tartja és jobb lábával kirug. Pörge kalapját árvaleányhaj ékesíti, hosszú haja vállaira omlik, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Rojtos nyakkendőjét csokorra kötötte, pitykés mellénye nyitva van, keszkenőjét a gombluykba kötötte, ingének ujja és rojtos gatyája bő, csizmája sarkantyus. Jelzése balra: »*1864. aug. 5.* I. M.«

Terracotta, magassága 29 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (10).

III 3 – 113.

Pl. 1906
N. M

33-8

3373.

349

1870

~~Izsó Miklós~~

3373. *Tánczoló paraszt.*

A csárdást járó fiatal ember, ki fejét balra hajtja és lefelé néz, mi közben bal lábával a figurát csinálja, jobb kezét felemelte, balját kinyújtotta. Haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Ingének bő ujja lobog, teste meztelen. Jelzése a jobb lábnál: »I. M. 1870.«

Terracotta, magassága 26 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (35).

L pedig

III3 – 118

171

Pl.

N. M. 1906

3380.

363

Izsó Miklós

3380 *Táncoló paraszt.*

Csipőre tett jobb kézzel és felemelt ballal ábrázolt ~~táncoló~~ fiatal ember, bal lábával bokázik. Felhajtott karimájú pörge kalapját toll diszíti, haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Nyakkendőjét csomóra kötötte, ingének ujjai és gatyájának szára bő, csizmája hegyes orrú.

Gypsz, magassága 21 cm. — Vétetett 1887-ben. — Ltsza új 69. (26).

L ki tánc körben

III 3 – 120

178

Pl. 1906
N. M.

3360.

323

~~Jászó Miklós.~~

3360. *Tánczoló paraszt.*

~~A csárdást táncoló paraszt~~ Egész alakban és abban a pillanatban van ábrázolva, midőn bal lábával a figurát csinálja. Fejét balra hajtja, s lefelé néz. Haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Jobb kezét kinyujtotta s baljával a fejéhez kapja. Ingének bő ujja lobog s más ruha ~~testét~~ nem fedi. Jelzése jobbra oldalt: »I. M.«

Terracotta, magassága 26 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (21).

L csárdás-

Γ testét

III 3 - 116

8-51

Pl. 1906
N. M.

3369.

341

~~Izsó Miklós.~~

3369. *Tánczoló paraszt.* és akkor van midőn

A csaknem egészen meztelenül ábrázolva [redacted] épen bokáját veri össze. Pörge kalapját, melyet árvaleányhaj diszít, félre csapta, kissé jobbra néz, jobb kezével fejéhez kap és balját kinyújtva tartja. Haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Ingének bő ujja lobog. Jelzése jobbról oldalt: »I. M.«

Terracotta, magassága 27 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (31).

III3 – 118

167

Pl. 1906
N. M.

3398.

394

1866

~~Izsó Miklós.~~

⊥ és a kinek

I csak deréktól fogva ábrázolja.

3398. ~~61.~~ *Széchényi István gr. szobra.*

[redacted] Mintarész, mely az állam-férfit, a ki bal ~~csak derektól fogva ábrázolja. Bal~~ lábával kilép ⊥ térdig érő atillája zsinóros, nadrágja szük, csizmája magas szárú I Mögötte a Lloyd-épület, ~~látszik s~~ azon túl a lánczhid és ~~egy gőzhajó van~~ a Dunán haladó ~~kimintázva~~. Jelzése oldalt »... *zitette* IZSÓ«, a levágott sarkon: »*1866.*« és hátul: »*Pesten*«.

H gőzhajó lát ható.

Gypsz, magassága 57 cm. — Ernst Lajos ajándéka 1898. — Ltsza új 93. — A bejárati folyósón az üvegszekrényben.

196

III 3–125

Pl. 1906

N. M

~~3393~~

3391. Izsó Miklós.

Sz. Horvátiban 1831 szeptember 28-án. † Budapesten 1875 május 29-én.

1861 3391. Ismeretlen férfi.

Mellig látható és fejét kissé jobbra forditotta. Bal felől elválasztott hosszú haja göndör, bajusza ~~kiss~~ kipödrött és leberetvált álla körüli szakálla rövid. Vála meztelen. Jelzése alól és a talapzaton: »Buda 1861 aug. 11.«

Gypsz-szobor, magassága 22,5 cm. Lelt. sz. (3391 és a Nemz. Muzban uj lelt. 99.-- Értéke 20 K.-- Ernst Lajos ajándéka 1898 szeptember 16-án.-- Átvétetett 1906 május 25-én (1833-906).

a Képm. Muzban

III$_3$ - 123

189

N M 1906

3350.

303

VII–XVI.

~~Izsó Miklós.~~

3350. *Tánczoló paraszt.*

~~Az~~ Egész alakban, ~~ábrázolt és~~ csárdás ~~tánczoló~~ köben és akkor ~~bokázó~~ van ábrázolva a mikor bokázik ~~paraszt jobb lábával bokázik.~~ Fejét kissé jobbra hajtja, lefelé néz, jobb kezét felemelte s balját csipőjére támasztotta. Haja hosszú, nyakkendőjét csomóra kötötte, pitykés mellényei végig ~~be van~~ gombolta, hordja, ingének ujja, s rojtos gatyája bő, csizmája hegyes orrú. Mögötte a földön kalap ~~fekszik.~~ hever. Jelzése oldalt jobbról: »I. M.«

Terracotta, magassága 28 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (11).

III3–113

148

Pl. 1906

N. M

٠٠٢٢

٢٤٣

3361.

1867

~~Jeső Miklós.~~

3361. *Táncoló alak.*

Csárdást ~~táncoló~~ járó paraszt, jobb lábával ki tánc- figurát csinál, bal kezével fejéhez kap és jobbját kinyujtva tartja. Feje, melyet kissé balra hajt és öltözete nincs kidolgozva. Mindössze annyit lehet megállapítani, hogy ingés gatyája bő. Jelzése alól balra: »I M. *Debreczen 1867. Jun. 26.*«

Terracotta, magassága 21·5 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (22).

III 3 - 116

N. M.

3351.

305

~~Izsó Miklós.~~

3351. *Tánczoló paraszt.*

mi közben

Csárdást lejtő sapkás ~~paraszt~~ alak, ki bal lábával rakja a figurát. Fejét oldalt hajtja, jobb kezét csipőjére tette, balját felemelve és lefelé néz. Haja hosszú, bajusza kipödrött, szakálla leberetvált. Ingeés gatyája bő, keszkenőjét mellényének gomblyukába kötötte, csizmája sarkantyus. Jelzése balra hátul: »I. M.«

Terracotta, magassága 26 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (12).

III3 – 113

149

Pl. 1906

N. M.

3368.

1867

~~Izsó Miklós.~~

3368. *Táncoló paraszt.*

Cigándást lejtő paraszt, a figurát jobb lábával csinálja. Kissé jobbra néz, mellét kidülleszti, jobbjával fejéhez kap, balját kinyujtva tartja. Haja hosszú, bajusza és szakálla nincs. Nyakkendőjét csomóra kötötte, mellényét végig be gombolva, dolmányát vállravetetten viseli, ingének ujja és gatyájának szára bő, csizmája hegyes orrú. Oldalán ~~tallangos~~ dohányzacskó, lóg és keszkenőjét mellényéhez kötötte. Jobbról a földön kalapja fekszik. Jelzése hátul: »*1867. ~~Jun~~. 20. Debr.*«

Terracotta, magassága 22·8 cm. — Vétetett 1876-ban. — Ltsza új 69. (30).

III 3 — 117

166

339

Pl. 1906
N. M.

AZ ERNST-MÚZEUM KIÁLLITÁSAI

LXXIX.

XXXIV.
CSOPORTKIÁLLITÁS

IZSÓ MIKLÓS EMLÉKKIÁLLITÁS

FEIKS JENŐ, MÁRFFY ÖDÖN, PERLROTT-CSABA VILMOS, VARGA NÁNDOR FESTŐMŰVÉSZEK ÉS KALMÁR ELZA SZOBRÁSZNŐ

RENDEZTÉK:
ERNST LAJOS ÉS LÁZÁR BÉLA

AZ ERNST-MÚZEUM KIADÁSA
BUDAPEST, 1925. OKTÓBER HÓ.

Légrády nyomda és könyvkiadó r.-t., Budapest.

Izsó Miklós

(1831—1875)

Egy fél század telt el azóta, hogy Izsó Miklós negyvennégy éves korában, egy pesti bérház szegényes szobájában, nehéz halálküzdelem után meghalt. Harmadnap eltemették némán, csöndben, teljes közöny közepett. Temetésén sem a minisztérium, sem az Akadémia, sem a művésztársaságok, még a mintarajziskola növendékei sem vettek részt. Pedig tanárjuk volt. Az ország nem tudta, mit vesztett el Izsóban. A Rózsa-utcában már épült a műterme, hogy befejezhesse Petőfi szobrát, de meghalt, mielőtt művével elkészült volna s csak halála után, hátrahagyott műveinek kiállitásán, főleg akkor, mikor Huszár Adolf befejezte a Petőfi-szobrot, s bronzba öntött művét leleplezték, szólalt meg az ország lelkiismerete s igy halála után tizenöt évvel siremléket állithattak sirjára.

Izsó Miklóst, a debreceni *Csokonai*, a szegedi *Dugonics*-szobor megalkotóját, főleg mint a *Busuló juhász* szerzőjét ismerik. Pedig Izsó Miklós művészete nem merül ki ebben. Néhány népies zsánervázlata és főleg arcképszobrászata mindent felülmul.

Pályája tipikus művészsors. Ahogy Petőfi dalolta: a költő és a sorsharag egy anyaméhből született. Negyvennégy évet élt, de micsoda nyomorban, mennyi küzdelem között, mily nélkülözésekkel dacolva, hogy célját érje, hogy művésszé képezhesse magát. Parasztsorban születve, falusi iskolát jár, Sárospatakon az urfiak mellett inas-szolgálatot teljesit, hogy elvégezhesse — nagy nehezen — a középiskolát. Ezenközben látja egyszer (1847 julius 9-én) Petőfit. Rajzolni nem tanul. Tanuláshoz nincs kedve. Művészösztöne azonban megszólal és

Rimaszombaton kőfaragóinas lesz, a szabadságharc magával sodorja, végigküzdi a háborut, bujdosik, menekül, erdésznek áll be, felismerik, besorozzák katonának, megszökik és 1851-ben ujra kőfaragó lesz, közben elveszti szüleit, — anyja tüdővészben hal meg s a betegség csiráit ő maga is hordozza magában.

Mikor Jakovecz rimaszombati kőfaragómesternél felszabadul, egy darabig a magányba vonult Ferenczy Istvánnak is segédkezik, s az ő buzditására műveli magát, eljár Plachy rajziskolájába, elkezd mintázni, — ismerjük ez időből (1853—55) néhány kezdetleges kisérletét s huszonöt éves, mikor elhagyja Rimaszombatot, hogy Pestre menjen művésznek.

Pesten nem kap munkát, Bécsbe szökik, hogy tanulhasson, de nincs pénze és ujra kőfaragólegénynek áll be, itt akadnak rá a bécsi technikusok, főleg Szily Kálmán, akik gyámolitják, a müncheni akadémiára küldik, hogy tovább képezze magát. Mily nyomor, mily szükség vár rá ott is. A beigért havipénz eleinte jön, aztán elakad, végre megszünik, Szily Kálmánt Pestre teszik meg tanárnak és nem tud hatni a Bécsben maradt társakra. Ekkor br. Eötvöshöz fordul, aki Pestre hivja, hogy részt kaphasson az Akadémia diszitésénél, de a terv dugába dől, ezalatt itt Pesten megmintázza *Furulyás juhászát* (1861), a képzőművészeti társulat megveszi, a kapott pénzen visszamegy Münchenbe, ahol kifaragja a *Busuló juhászt* (1862) Gschwindt megbizásából, de a megbizó nem veszi át a munkát, amiből per lesz, közben abból a csekély összegből tengődik, amit br. Eötvös kunyerál össze a számára s mikor ujra hazajön, tovább nyomorog, egyre-másra csinálva irók és művészek arcképeit, a gipszöntvények eladásából tartva fenn magát.

A sors egyre üldözi. Megrendelik nála a *Fonóházi jelenetet*, de a megrendelővel ujra meggyülik a baja, művét nem tudja bronzba öntetni, gipszben porlad az máig.

Mennyiszer van ugy elkeseredve, hogy ki akar vándorolni végleg! De csak Bécsig jut el, ahol előbb Fernkornnak, aztán br. Vaynak segédkezik, aki alaposan kihasználja és nem átallja a miskolci Pálóczi siremléktervét kezéről elütni. Pedig tele van nagyszerü gondolatokkal, a magyar történetből akarja tárgyait meriteni, hogy „végre magyar szobrászat is legyen". Közben csak ugy ontja a népéletből vett genre-szobrokat, a táncoló juhászokat, a hegedülő cigányokat, a részeg korteseket, a kereket vető cigánygyerekeket — mind csupa vázlatban maradt ötlet, melyekbe egész lelkét öntötte...

Végre megkapja az első megbizást, a debreceni Csokonai-szobrot. Ujra tele van hittel. Fiatalos lelkét megihlette a szerelem. Pályázik a Széchenyi-szoborra, de elbukik. A Csokonai-szoborra is ráfizet. Ilyen keserves helyzetben le kellett mondania ideáljáról. Elkeseredésében ivásra adja magát, s talán elzüllik, ha br. Eötvös nem juttatja tanári álláshoz, nem bizza meg történeti arcképszobrok mintázásával, s végül meg nem találja azt a nőt, aki megértő felesége lesz, s akinek oldala mellett végre a Petőfi-szoborpályázaton sikerhez nem jut.

Halála előtt két évvel kapja a megbizást, külföldi utra indul, hogy műemlékeket lásson, utközben meghül, kis fia halála lelkileg is megrenditi, tüdővésze kiujul s 1875-ben, mielőtt élete nagy munkáját befejezhette volna, elpusztul.

Műtermében egész sora maradt a kivitelre váró gondolatoknak, a félbemaradt terveknek, a születésük előtt elvetélt álmoknak, a plasztikai kisérleteknek, melyeket a hagyatéki kiállitáson megrendülve nézett az addig közönyös kortárs. Igen, Izsóban egy hatalmas ösztönü, tősgyökeres magyar zseni pusztult el idő előtt. Igazi szobrász. Ahogy siremléke leleplezésekor Keleti mondotta, az *első* igazi magyar szobrász. Ujabban egyesek már abba a tulzásba estek, hogy Izsóban látnák az *egyetlen* igazi magyar szobrászt, s Fadruszt és a többieket

egyszerüen agyonhallgatnák. S Izsóban is csak éppen a népies zsánerdolgait, s azok közül is csak a táncoló parasztokról készitett vázlatait méltányolják, mert szerintük csak itt tudta a magyar etnikai ideált kifejezni, s a népi viseletet is a maga szobrászi gondolatának hordozójává tenni, amit még a *Busuló juhász* klasszicizáló redőzetéről nem lehet állitani. Ez a felfogás igy igen egyoldalu, ha bizonyos is, hogy Izsó vázlatai az ő nagy szobrászképességének beszédes bizonyitékai.

Azonban vannak Izsónak kész és nagy eredményei, amit *az itt bemutatott arcképgyüjtemény* igazol. Az ő korai halálát éppen ezeknél a megdöbbentően hatalmas plasztikai erővel mintázott arcképszobroknál fájlaljuk leginkább. Ez a romantikus képzeletü, hatalmas lendületü álomlátó, aki Csokonai hevét, Dugonics elmélázását és Petőfi szilajságát egyenlő erővel fejezte ki, itt, arcképszobraiban csodálatos intuiv erővel tudott embert ábrázolni, formákat felfokozni, érzéseket kifejezni. Most érezzük csak igazában, hogy Izsó korai összeomlása micsoda kincsektől fosztotta meg kulturánkat!

Ez a kiállitás emlékét akarja szolgálni s hogy ezt megtehettük, hálás köszönetet mondunk mindenkinek, ki ebben segitségünkre volt, első sorban dr. Petrovics Eleknek, a Szépművészeti, dr. Varju Elemérnek, a Nemzeti Muzeum igazgatóinak, a M. T. Akadémiának, a Pesti Hazai Takarékpénztárnak, kik ilykép Izsó Miklós nagy művészi egyéniségének feleleventését elősegitik.

Dr. Lázár Béla.

NAGY TEREM.

1. Vázlat a Petőfi-szoborhoz. Ernst-Muzeum.

VITRINÁBAN:

2. Hegedülő cigányfiu. Terracotta.
3. Táncoló alak.
4. Táncoló paraszt.
5. Táncoló paraszt.
6. Hordón ülő cigányzenész.
7. Kereketvető cigánygyerek.
8. Részeg kortes.
9. Részeg paraszt.
10. Muzsikus.
11. Simonyi László mellszobra.

2—11. A Szépművészeti Muzeum tulajd.

*

12. Werbőczy István. Az Ernst-Muzeum tul.
13. Parasztlány. Márványban. Eladó.
14. Zrinyi Miklós, a költő. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
15. Szalay László. A Nemzeti Muzeum tulajd.
16. Mányai Ernesztin reliefarcképe. Az Ernst-Muzeum tulajd.
17. Pákh Albert. A Nemzeti Muzeum tulajdona.
18. Fáy András. A Pesti hazai takarékpénztár tulajd.
19. Almási Balogh Pál. A M. T.-Akadémia tulajd.
20. Br. Eötvös József. A Nemzeti Muzeum tulajdona.
21. Fonóházi jelenet. Márványban. Eladó.
22. Vázlat a Petőfi szoborhoz. Az Ernst-Muzeum tulajd.
23. Mosolygó leány. A Szépművészeti Muzeum tulajd.
24. Huszár Adolf: Izsó Miklós arcképszobra. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
25. Egressy Etelka arcképe. Magántulajdon.

26. Vázlat a szegedi Dugonics-szoborhoz. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
27. Petőfi Sándor. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
28. Vázlat a szegedi Dugonics-szoborhoz. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
29. Bernát Gazsi. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
30. Egressy Gábor. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
31. Zrinyi Ilona. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
32. Tóth József. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
33. Arany János. Az Ernst-Muzeum tulajd.
34. A szegedi Dugonics-emlék vázlata. Az Ernst-Muzeum tulajdona.
35. Dugonics mellszobra. Az Ernst-Muzeum tulajd.
36. Vázlat a Petőfi-szoborhoz. Az Ernst-Muzeum tulajd.

VITRINÁBAN:

37. Évődés. Terracotta. Eladó.
38. Részeg paraszt. A Képzőművészeti Főiskola tulajd.
39. Részeg paraszt. Eladó.
40. Részeg paraszt. A Képzőművészeti Főiskola tulajd.
41. Busuló juhász. A Szépművészeti Muzeum tulajd.

VITRINÁBAN:

Izsó Miklós levelei, arcképei, rajzai.

Izsó Miklós

Az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum 1914-ben I.-nak következő rajzait vette meg: ~~Vázlat~~ Vázlat a Petőfi-szobor első tervéhez, Tanulmány a Petőfi-szobor első tervéhez, Vázlatok a Petőfi-szobor első tervéhez (két oldalas), Vázlatok a Petőfi-szobor első tervéhez, Vázlat a Petőfi-szobor első tervéhez talapzattal, Tanulmányok a Petőfi-szobor harmadik tervéhez, A Petőfi-szobor tervrajza, Tervezetek a Petőfi-szoborhoz, Honvédszobor-terveret elesett honvéddel, U. az, Honvédszobor tervezetek (kétoldalas lap), Honvédszobor-terveret elesett honvéddel, U. az (kétoldalas lap), U. az, Honvédszobor terveret, esésben még kürdő honvéd alakjával (kétoldalas lap), U. az Honvédszobor-terveret szarkofággal, Honvédszobor-terveret elesett honvéddel (hátlapján harcoló középkori lovag szobortervel, Tervezetek honvédszobrokhoz (két oldalas), Tervezetek honvédszobrokhoz álló honvéddel, Elesett honvéd szobrának terve magas talapzaton, Középkori lovagszobor-tervezetek, Táncoló parasztok (kétoldalas lap) vázlat, U. az, U. az, hátlapján háttal ülő baka, Tancroló parasztok, Táncroló paraszt-pár, Táncroló katonák (kétoldalas lap), Táncroló katonák és egyéb vázlatok, Táncroló katonák, Táncroló férfialak, a hátlapon anya gyermekével, Hegedülő cigány, Hegedülő cigányalakok, ~~Hegedülő cigányalakok, a hátlapon vázlatok~~ Történet három jelenetben, A tudós professzor karrikatúrája, Újságot olvasó férfi karrikatúrája, Önarcképe (?), Férfi arcz profilban, karrikatura, A lelkes csizmadia-inas, Juhász szobortervel, Pihenő juhász, a hátlapon női fej, Pásztoridyll szobortervel, a hátlapon fonó leány, Fonó leány, Anya gyermekével, Tanulmánylap Kutyafejjel, Vázlat szaladó alakkal (két oldalas), Öreg paresztasszony, Hermes a Bacchus gyerekkel, antik szobor után másolat, Szoborvázlatok, Vázlatok részben görög

f a hátlapon táncoló parasztokkal,

Izsó Miklós

szobrok után (kétoldalas), Balogh Gyula főhatalmaró levelei fejvázlat, Vadász képe kétszer, a hátlapon sírem-lék, Kéztanulmányok, Fiatalkori rajzok (kár, rózsa, fej), Fia-talkori rajzok (szobormásolat, a hátlapon hareros fejtanul-mánya), Felhőkön ülő Mars képe ovális keretben (másolat), valamennyi szerurerajz; Vázlatok a Petőfi-szobor első ter-véhez, Cigánybanda 1862-ből, Hegedülő cigányalakok, a hátlapon költő álló szobra, valamennyi tollrajz, (Kétol-dalas ruharedőzet tanulmány a Petőfi-szobor első tervéhez és Ruharedőzettanulmányok a Petőfi-szobor első tervéhez cr. kréta rajzok.

Kisebb eredi művek.

Izsótól

1) 70 mortelan női [illegible] (fej nélkül)
2) 48 Részeg Kortes * ~~150 frt~~
3) 49 Czigány Lavkoon *
4) 50 áruló zsidó *
5) 51 holt részeg paraszt *
6) 53 Muzsikus czigány gyerek *
7) 54 hordón ülő czigány zenész *
8) 55 táncoló paraszt, *
9) 56 patikárus Ferkó, *
10) 57 táncoló paraszt * repaszt
11) 58 táncoló paraszt, —
12) 59 táncoló paraszt, kidolgozatlan *
13) 60 összetört részeg paraszt, *
14) 62 szoptató anya, *
15) 63 menekülő anya, *
16) 64 ételhordó nő (csoportozat) *
17) 65 hegedűs czigány *
18) 66 czigány-kerék vető, *
19) 68 sebesült honvéd zászlótartó. *
20) 69 cigány torsó *
21) 73 ~~táncoló paraszt vázlatok~~, " " *
22) 74 táncoló alak, *
23) 75 arató nő, *
24) 76 Árpád apánk, — törött *
25) 77 Petőfy, *
26) 78 táncoló paraszt gypszben, * kaze
27) 79 * *
28) 80 három fő, *
29) 81 — törött *
30) 82 táncoló paraszt, *
31) 83 meztelen táncos, *
32) 87 *
33) 90 * táncoló paraszt —
34) 91 *
35) 92 *
36) 93 *
37) 94 *
38) 95 női mellszobrocska, *
39) 96 Simonyi László *
40) 98 haldokló honvédtüzér *
41) 99 haldokló honvédzászlótartó *

42) 100 Izsó nagyatyja (első műve) kis relief, * gypszből

43) 101 Fonó házi jelenet csoport. Gyps —

44) 102 Márvány csukott kéz fej gyűrűvel. * régi 67 ismeretlen ajándéka 79 a

Izsó Miklós

Kiegyi Antal (?) jegyzése

Sebesült honvéd,
1869. terracotta
Népm. Muz.

Házaló zsidó
terracotta, 1869.
Népm. Muz.

Patikárus Ferkó
cigányprizmas
terracotta 1869
Népm. Muz.

Ylegedüs cigány
terracotta 1869.
Népm. Muz.

Hordonülő cigány
terracotta 1869.
Népm. Muz.

Muzsikus cigánygyerek
terracotta 1869.

Cigány torzó, terracotta 1869 Szm. M.

Izsó Miklós művei

I. Ifjukori munkák.

II. Mellszobrok, népi kompozíciók, közteri (emlékszerű) állo szobrok.

III. Kisplasztikai művek.

IV. Rajzok.

MAGYAR KIRÁLYI KINCSTÁRI
JOGÜGYI IGAZGATÓSÁG
Budapest, V. Szalay-utca 10.

7692/VI. 1929.

Válaszában szíveskedjék
a fenti számra hivatkozni.

A Műemlékek O

A m. kir
vatkozással f. évi februá
felhivására ./. alatt ide
a Br. Förster Gyula" A mű
csönzött művet. Egyben arr
Bizottságot, hogy amennyib
egy példányban meg volna,
gatóság könyvtára számára

Budapest

Izsó Miklós

A „busuló juhászt“, e szép szobrot *Izsó* még életében ujra el akarta készíteni, s hozzá is fogott, de abban maradt. A művész özvegye most elkésziteté egy olasz szobrászszal; a másolat minden részletben hasonló az eredetihez, s a muzeum előcsarnokában lesz kiállitva, hol vevőre vár.

Vas. Ujs 1877. 203. l.

Izsó Miklós

Izsó szobraiból a fővárosi tanács a belvárosi és józsefvárosi reáliskolák tanácskozási terme számára megvásárolta Eötvös, Petőfi, Zrinyi a költő, Arany és Szalay László mellszobrainak gipsz-öntvényeit.

Vas. Ujs. 1877. 92. l.

Izsó szobormüveinek gipsz-öntvényei nagy választékban kaphatók az uj bécsi-utczában, hol Metzger Emil könyvkereskedő e czélra külön boltot bérelt. Ajánljuk a közönség figyelmébe.

M. O. 1877, 156. l.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztert

13.782 szám.

Műemlékek orsz. Bizottsága tér. Ide.

BUDAPEST.

Hivatalból.
Közszolgálati ügyben.

Dátum ... 19

Apró agyag magyar népies szobrászlatai. München, 1859-60. Sz. T. 28-l. 56-58. l. Képekkel.

Házasló zsidó Sz. T. 56-l. kép.
Anyja a gyermekével u.o. 57. l. kép.

Kiadom Borbély József min. főszámtanácsos úrnak azzal, hogy a Magyar Könyvszemle kiadóhivatalának a könyvtári javadalom terhére 1939. évi előfizetés címén 40.– P-t kifizetni szíveskedjék.

Budapest, 1939 márc. 22

Ly

Kerenyi
elnök

VI/28

Elesett honvéd, szeborvárlat.
München 1859 ? S2 T. 30, 31. l.
(Heppel.)

greggi r. k. templom

9 39.

ágos Bizottsága

ány
- száma: 14.130 – III 1939.
- kelte: II/16. 1939.
- beérkezése: III/10. 1939.

ek száma:

elintézett szám:

áma: 776/1938.

áma:

asta:

Részeg emberek (terrakotta)
Bécs 1860 k.
(VU. 1864. 368 l. Keppel)

Számlék

Templomsom.

9 39.

zágos Bizottsága

ány { száma: Ilból 19
kelte: 19
beérkezése: febr. 9 1939.

ek száma:

elintézett szám:

záma: 229/1938. sz. aktacsomó

záma:

Kantezkyvé

asta: Szentiványi

20/11

Izsó Miklós

cred

-á-r. A haldokló hon-
véd. (Izsó Miklós szobormű-
ve) Képpel. Vas. Ujs
1870. 1. szám

Táncoló parasztok I.
Terrakotta.
Sz. T. 130. l. (Képpel.)

Táncoló parasztok II.
U. o. 132. l. (Képpel)

Táncoló parasztok III.
U. o. 135. l. (Képpel)

„MINERVA“, JAHRBUCH

30. JAH

WALTER DE GRUYT

BERLIN , DATUM

SEHR GEEH

Von der „Minerva“, dem Jahrbuch
1930 der 30. Jahrgang erscheinen. D
hatten seinen Gesamtaufbau durchz
die Aufgabe stellen, die große Fü
Gesichtspunkten zu ergänzen und a
versprechen zu können, daß der ne
Übersichtlichkeit in jeder Beziehung
Das aber kann nur erreicht werden,

Cigánybanda, terrakotta.
SzT. 138 l. (Képpel)

113. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

1000 P kutatási segély kiutalása.

A beadvár

Mellékletek

Egyúttal el

Előirat szá

Utóirat szá

Másolta:

Összeolvas

Szoptató anya

Menekülő anya

A haldokló honvéd

terrakották

M. Művészet. 1926. 250. 1.

Népm. muzeum

Patikarus Ferko

Cigány Laokoon

mulató juhász, több

változatban

Ételt vivő parasztanzon

Szegény anya

Agyagvázlatok. hagyatékaban

810 szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Klein Artur 45 P. – ös könyvszámlája.

A beadva

Melléklete

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

St. sz. 9091. 7h.

Izsó Miklós

báró Orbán Balázs társaságában Erdélybe utazott. Izsó utóbbi időben kisebb népéleti szobormüveken dolgozott s ilyenemü müvekhez a Székelyföldon érdekes tanulmányokat gyüjthet.

Vas. Ujs. 1869. 469. l.

Izsó Miklós

l.

Sörberető. 324. l.

Márványból
faragott nyulacska
a Debreceni Déri
Muzeumban
1867?

Felszámolás kötelezettsége mellett

K.

1877. nebrán

Szász Gyula (Jaso Sebraiyi)

gyűszöntvenyelet

kenntett

Abanyalpári ref.

templom

9 39.

zágos Bizottsága

ány { száma: Hból 19
kelte: 19
beérkezése: 1939 febr. 9 ~~19~~

tek száma:

elintézett szám:

száma: 168/1938.

száma:

: Kantszkyné

vasta: [illegible]

30/II.

Izsó Miklós

Árpád vezér, robor-
vázlat repr.

Berzeviczy Albert:
Árpád alakja a mű-
vészetben. Csánki
Dezső: Árpád és az
Árpádok. Bp 1907.
206, 207. l.

ref. lelkiszi hivatalnak
kiutalványozni méltóz-
tassék.

Budapest, 1939 febr. 9

[illegible]

1939. II. 11.

122. szám.

Műemlékek Ors

Tárgy:

100 P tatarozási segély kiutalása.

A bead

Mellékle

Egyúttal

Előirat

Utóirat

Másolta

Összeol

Tańczoło parazt
terracottaja I–XIV
a Siejsm. murambu
Weiss. 68. l.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI TÁRA
SECTION ETHNOGRAPHIQUE DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS
BUDAPEST X, TISZTVISELŐTELEP, HUNGÁRIA-KÖRÚT 347. — TELEFON: JÓZSEF 438—33.

Tekintetes Elnökség!

Az idemellékelt fényképnegativokat, melyek Nagyrévi Haranghy György fölvételei, mint gyüjteményünk keretei-ben nélkülözhető darabokat, van szerencsém megküldeni abban a reményben,

Szoptató anya
terracotta
Pest 1864.
Szépm. Múz.

Wein 43.1.

Székesfehérvári
ásatások

39.

ágos Bizottsága

ny	száma:	Hiv.-ból	19
	kelte:	11/10.	1939.
	beérkezése:	11/11.	1939.

k száma:

lintézett szám:

áma:

áma: Kautzkyrény.

sta: [illegible]

Árpád . terracotta
1863?
Weiss 40 l.

130. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Az esztergomi munkálatokra további 30.000 P. hitel tb. felterjesztés

A beadva

Melléklete

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolv

Avató nő, terracotta.
1863 Szépm
Mus.

Meiss 40. l.

129. szám.

8

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

A székesfehérvári munkálatokra további 10.000 P. hitel tb. felterjesztés.

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

Cigány Laokoon Part 1862

Wein 31. f.

laid 1869-ben

Kiadatik Borbély József
min. főszámtanácsos úr-
nak arral, hogy a benti
nyugta ellenében az Egye-
temi nyomda könyvesbolt-
jának a könyvtári java-
dalom terhére 4 P-t
kifizetni szíveskedjék.
Budapest, 1939 febr. 10

[illegible]
elnök

11/17

Holt vesicy pareszt
terracota 1869
Szépszu muz.

Egy gipsz péld a
képzőm. fiisk.
és egy a képszm.
muz.

Meisz 60 l.

MOB könyvtár

39

ágos Bizottsága

ány { száma: 57088 19
kelte: január 31 19 39
beérkezése: febr. 19 9

ek száma:

elintézett szám:

száma:

száma:

asta:

Földön fekvő részeg
parasztt, terracotta
1867.
Képzőm. Főiskola
tulajd.

U.a. töredezett
terracotta vazlat
Képzőm. Unyt

Weiss 54. l.

124 szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Egyetemi Könyvtárból

A P-ös szekrénye

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

Lt. sz. 9188-9191

Izsó Miklós

V

Vas. Ujs. 1875. 396 l

— **Az Izsó hagyatéka** ügyében alakult bizottság, melynek czélja megvásárolni az elhunyt jeles szobrász hátrahagyott műveit a nemzeti muzeum s a mintarajztanoda számára, szerdán ülést tartott, melyen ideiglenes elnökké Türr István, ideiglenes jegyzővé György Aladár választattak meg. A bizottság 38 tagot választott meg s ezenkivül felhivta az irói s művészi kört, hogy tagjai közül 6 tagot nevezzen ki e bizottság tagjai közé. A legközelebbi ülés, melyre ezen ujonnan választott tagok is meghivatnak, julius elején a választások után fog megtartatni. Izsó hagyatéka, — mint ezen alkalommal bejelenték 412 szobor-műből áll, köztök 47 nagyobb s 53 kisebb eredeti mű. A becslés szerint a nagyobb eredeti művek értéke 6360 frt, a kisebbeké 4010 s összesen az idegenekkel együtt 10581 frt. A bizottság Pulszky Ferencz elnöklete alatt Huszár Adolf, Keleti Gusztáv, Ligeti Antal, Madarász Viktor s Székely Bertalan tagokból egy albizottságot küldött ki, melynek feladata leend, kiválogatni e hagyatékból azon eredeti műveket, melyeket a muzeum- vagy mintarajztanoda számára megszerezni szükséges leend.

AGULÁ

◆ ÉS

épület- é

Készítünk mi
Kovácsolt vas
legmodernebb
terv szerint. T
Költségvetések

Budapest, V

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1875. 379. l.

— **Izsó hátrahagyott szobormüveit** összeirta és megbecsülte az e czélra alakult bizottság. Negyvenhét nagyobb darabot találtak, többnyire befejezve. Arany János bevégzett márvány mellszobrát ezerhatszáz forintra becsülték. Ez eredeti minták közt vannak Egressy Gábor, Tóth József, Zrinyi Miklós és Ilona, Verbőczy, Rákóczi Ferencz, Petőfi, Eötvös, Széchenyi s Bernáth Gazsi szobrai, „A busuló juhász“ és „Fonó leány“ első mintái. A terv az, hogy a hátrahagyott müveket őszszel kiállitják, s azokat, melyek a muzeumban fölöslegesek volnának, kisorsolják.

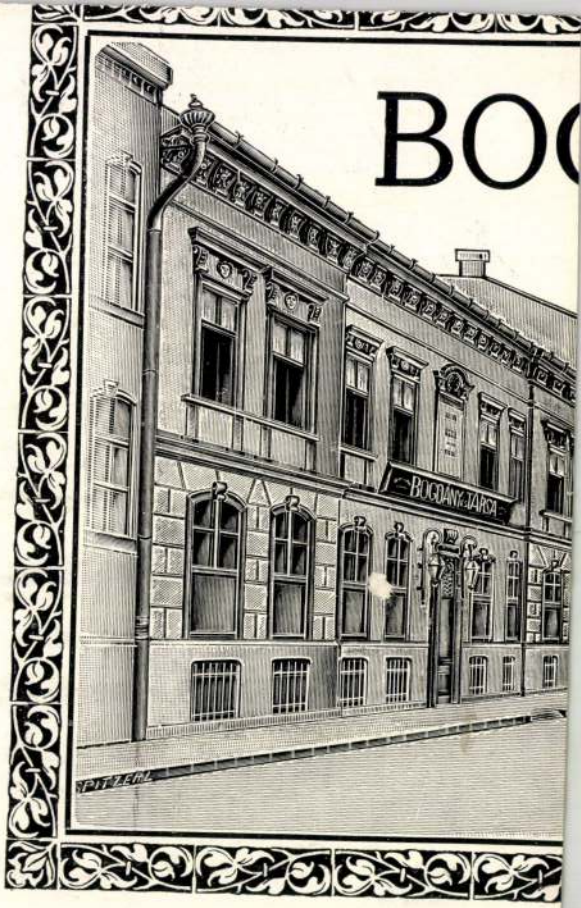
BOG
BOGDAN & TARCA
SPITZER

Dugonics-szobor. Szeged, 1875.

FN Dugonics (Képpel) 149. l. Kivitelezte Huszár Adolf. —
Sz T. 119 és kv. ll. (Képpel)
Leleplezték 1876. (VU. 1876. 34. sz. Képpel)

Dugonics András mellszobra gipszből, 2 pldban volt hagyatékában.
V.U. 1875. 363. l.

↓

Dugonics egész alakú szobrának kis mintái gipszben n. o.

Kiadom Borbély József
min. főszámtanácsos úr-
nak azzal, hogy a benti
nyugták ellenében a Film
Irodának a fényképjava-
dalom terhére 167 P 78
f-t kifizetni szivesfedjék
Budapest, 1939 márc. 10

Kerenyi
elnök

K

III/28

Bem-tábornok emlékszobrá-
nak mintája. Pest 1874.

Sz T. 125. l.

1939. II. 1

Pannonhalma

Millenniumi emlék

9 39.

zágos Bizottsága

ány { száma: H Cöl. 19
kelte: 19
beérkezése: febr. 9 19 39.

tek száma:

elintézett szám:

záma: 144/1938.

száma:

: Kautzkyné.

vasta: Kentivanyi

kintalványazni méltóz-
tassék –
Budapest, 1939 febr. 9
Sz

Eötvös József br. pesti álló
mohrámaz pályatervé. Pest
1874 ?
Sz T. 123. l.

112. szám.

1

Műemlékek Ors

Tárgy:

A falkép költségei-
ber 4000 P kiuta-
lása.

A beadv

Mellékle

Egyúttal

Előirat s

Utóirat s

Másolta

Összeolv

Trefort kis mellszobra
gipsz Szejm. Mus.
1873?

209 Kézdi-Kovács László: Nyárfák alatt.

Egressy Etelka mell-
nobra gyjes
1873? hópni [illegible]

Weiss. 67 f.

2. Vasárnap, április 28-án délelőtt 10 órakor Alpár Ignác síremlékének leleplezése és a testületek által való megkoszorúzása a kerepesi temetőben.

3. Kedden, április 30-án este fél hét órakor a Budapesti Építőmesterek Ipartestülete IV., Irányi-utca 17. sz. alatti székházának földszinti dísztermében emlékünnepély, amelyen Ziegler Géza építőmester, kormányfőtanácsos mond emlékbeszédet.

Ezen ünnepélysorozatra az Ipartestület, az Egyesület és a Szövetség tagjait, valamint Alpár Ignác tisztelőit és barátait tisztelettel meghívjuk és felkérjük őket, hogy Alpár Ignác iránti kegyeletüknek személyes megjelenésükkel kifejezést adni szíveskedjenek.

Budapest, 1929 április 22.

Teljes tisztelettel

FRIDRICH f. GÉZA
főjegyző.

PUCHER ISTVÁN
ipartestületi elnök
okl. építész, építőmester
m. kir. kormányfőtanácsos

41193 Brent-László könyvnyomda Budapest

Szalay László mell-
szobra, gipsz 1873

Kassai Múzeum

:ban felmerült költségeinek megtérítése
:az Harmincz Pengő 40 fillért a 127.689.
terhére utaljon ki. Budapest, 1929. már-
rendeletéből: Dr. Tihamér Lajos s.k.mi-

:alos másolat hiteléül:

Jancsy

iniszteri iroda s.tiszt.

Szalay László
márvány szobra
1873

U. a. maszk alaku
gipszpéldánya
Szépm. Mus.
1873

Weiss 67. l.

U. a. teljes gipsz-
példánya
Ernst Mus.

445 Kallós Ede: Tervvázlat egy hős 30-as honvéd emlékéhez.

Szalay László mellszobra

Pest 1871-75-

a Nemzeti Múzeumban

SzT. 159. l.

120. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

100 P katasztrófa segély kiutalása.

A beadvá

Mellékletel

Egyúttal e

Előirat sza

Utóirat sza

Másolta:

Összeolva

Mányik Ernesztin dombor-
művű archépe.
Pest 1873.
~~A Nemzeti Múzeumba~~

114. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

2000 P határozati ösz-
gély kiutalása.

A beadvá

Melléklete

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolv

Izsó Miklós.

Vas. Ujs. 1873.
289 l.

** (*Izsó Miklós*) igen szép féldombormüvü arczképet készitett, a Mányik Ernesztináét. A korán elhunyt kitünő énekesnő siremlékét fogja ékesiteni a vámos-mikolai temetőben.

BUDAPEST
939 MÁJ. 22.22
4 LFh

Simonyi László mell-
kis
szobra, terracotta
Képzm. Wien
1870-es évek eleje.

Szalonnai ref. templom

9 39.

ágos Bizottsága

ny	száma:	Ilbit.	19
	kelte:		19
	beérkezése:	febr. 9	19 39.

k száma:

lintézett szám:

áma: 486/1938. 1937: 79, 151, 221, 314, 432, 480. 1924: 86.

áma:

Kandezkyné

sta: Kentiváry

Előkerülő vázlat Petőfi álló szobrához
~~Mozdulatt [illegible]~~
mellre tett kezzel
Petőfi álló szobrához
terracotta
Kassai muzeum

Weiss 78 l

~~Gypszmuta~~
~~Tamburany~~ Petőfi szobrá-
Tamburany
hoz, Szépsz. Muz.

Gypszmuta Petőfi szobrá-
hoz, mellre tett kezzel
Fővárosi Muzeum

Teljesen kész kidol-
gozott kis muta
Rimaszombai Muzeum

Bronzirozott gipsz
Legédmuta ugyanahhoz
~~[illegible]~~ - Rimaszom-
Weiss 78 l. - bati
muzeum

BUDAPESTI ÉPITŐMESTEREK IPARTESTÜLETE

IV. IRÁNYI-UTCA 17 * TELEFON AUT. 832-09.

969/1929.

MEGHIVÓ.

A Gondviselés kifürkészhetetlen akarata felejthetetlen mesterünket, Alpár Ignác építőművészt, a nagy építőmestert, egy esztendővel ezelőtt magához szólította. Alpár Ignác követői, tisztelői és barátai az évforduló alkalmával kegyeletüknek kívánnak kifejezést adni és ezért

ALPÁR-EMLÉKÜNNEPÉLYT

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1872

337 l

(*Izsó Miklós*) két Petőfi-mellszobor-mintát készitett, mind a kettő igen szép. Egyik az ábrándok, másik a lelkesedés költőjét ábrázolja. E jeles szobrász műtermében jelenleg más érdekes művek is láthatók, többi közt Egressy Gábor, Zrinyi Ilona, b. Eötvös szobormintái, II. Rákóczi Ferencznek csaknem kész márványszobra s az Arany Jánosé, mely ditro-szárhegyi finom márványból

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1874. 475. l.

— **Petőfi szobra Izsótól.** Mint lapunkban már emlitve volt, Izsó Miklós Petőfi nagy állószobrát elkészitette, a melynek tervrajzát annak idejében közöltük is. Ez a terv azóta némi módositáson ment át, s az igy módositott szobor rajzát szintén meg fogjuk ismertetni olvasóinkkal, alkalmilag. Ezenkivül Izsó a kormány megrendelésére egy márvány mellszobrot is készitett, mely a nemzeti muzeum termében már föl is van állitva, s melynek hű rajzát lapunk mai száma homlokán mutatjuk be olvasóinknak.

lyekkel a bemutató előadá
szinház esti előadásaira a
széket, akár egy páholy
válthat;

3. részt vesz a házi s
szeti és iparművészeti m

4. szabadon látogat
zendő tudományos felolv

5. és végül 30% árk
sület úgynevezett vidéki a
gépek és felolvasások kö

A tudományt és mű
felvirágoztatása érdekébe
kérdései iránt érdeklődők
és belépésüket akár a
Antal főigazgató, egyes
pesten, V., Hold-utcza 16

Petőfi márvány mellszobra. A kultuszminisztérium megrendelésére. Pest 1870. l. 2 + 74.

SzT. 102. l. – 112. l.

VU. 1874. 30. sz. Képpel.

Szombathelyi ásatások

939.

...ágos Bizottsága

...ány { száma: Ilból 19
kelte: 19
beérkezése: febr. 9. 1939.

...ek száma:

...elintézett szám:

...záma: 224/1938. 7. aktacsomó.

...záma: Kanteczkyné

...asta: Kenzipányi

30 Dis...

Izsó Miklós

** (*Petőfi szobra.*) Izsó Miklós, jeles szobrászunk közelebb fejezte be a Petőfi-szobor fejét mintában, mely a lehető legjobban sikerült. E munka leginkább fog a mellett szólni, hogy a felállitandó szobor mintázatát egészen rá bizzák.

Vas. Lyó. 1872
285. l

Petőfi Sándor gipsz
mellszobra 1872.
Kassai Múzeum

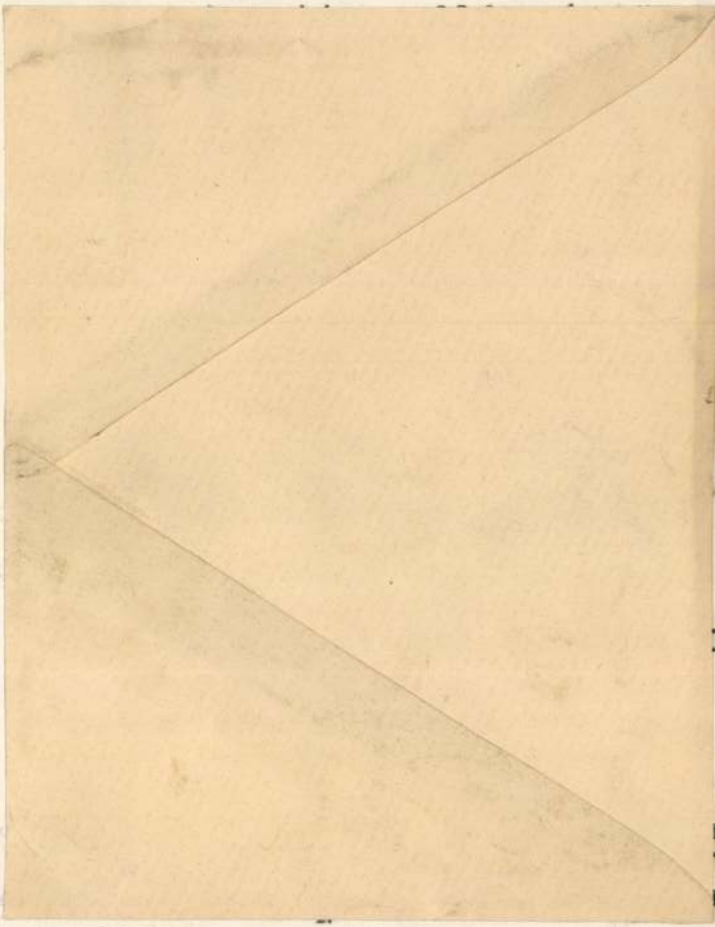

1928. november hó 23-án Bu

Izsó Miklós

—**Petőfi szobrát** Izsó már a legkisebb részletekig elkészitette egy ölnyi magas agyagmintázatban s e hó 16-án mutatta be a szoborbizottságnak, mely tetszéssel fogadta a szép művet. A költő hévteljes szavalat közben van ábrázolva, arczával fölfelé tekint, jobbját keblére szoritja, mig félig alábocsátott baljában összegöngyölt papirt tart. Az alak állásának a jobb lábbal előre tett lépés szolgál motivumul s az egész törzsnek a balláb nyujt támpontot. A nyakba panyókásan köpeny van vetve, ugy hogy a vállak mégis szabadon látszanak. A mellre tett jobb kéz igen szép redőzetben vonja előre a köpeny egyik szárnyát, mig a lebocsátott balkéz félre háritja a másik részen, előtüntetve az egész alak szép részleteit. Hátulról tekintve is jó rajzvonalakat mutat a szobor, puha redőzetben hullván alá a köpeny. Az arcz kifejező és energikus. A bizottság csekély észrevételeket tett, leginkább azért, hogy a haj dús s elől, a mint homlokra borul, terheli a fej könnyüd mozdulatát a szemlélő előtt. Izsó tehát megbizatott, hogy e segéd mintázat után készitse el öntés számára a 13 lábnyi magas szobrot, valamint a 40,000 frt erejeig terjedhető költségvetést. Azt is elhatározták, hogy a városnál lépéseket tesznek egy ideiglenesen átengedendő telekért, hol a művész ateliert épithessen a nagy szobor elkészitésére.

Vas. Ujs. 1874. 252. l

A HÁZ
ÉPITŐ-
MŰVÉSZETI
FOLYÓIRAT

éjszakák feketeségén keresztül gázoló, tüzet
ünik elém, mikor ilyen súlyos, új értékeket
nber hull a sirba, fiatalon, bucsúzatlanul.
útját meghasogató, az emberi kultúra szá-
ó, termékenyitő vaskolosszusához hasonla-
t. Fölbukkannak, felszántják a tespedt mező-
aritsák a dús termést a követők és eltünnek.
soha be nem telő feneketlen mélység. Kezé-
ott a fürge iron, az a varázsvessző, mellyel
de amit teremtett, annak javarésze pompázó
nek.
dalmár. Boldog harcosa annak a gyönyörű
lult és útjának minden fordulója egy-egy

lta Olbrich és korrigáltak meg harcostársai, és
lyezzük az eredményeket, önkéntelenül csodál-
miért nem dolgoztak a többiek is úgy,
ez az igaz. Még ma is tart ez a küzdelem,
halljuk, amint a két tábor munkái, a házak,
nban a gipsz- és malterkorszakra és az ipar-
esztegetni.
zorosabb és legtágabb értelmében, ki nem
alá helyezésével, de az utolsó tapétáig, iró-
Szeretettel, megértéssel. Egységes egészet
nse volt az, amit ő alkotott, keze nyomán

Petőfi szobor várlata, gipsz:
I - II. Petőfi-Muzeum
1872
Weiss 66. l.

u. a. marvány példánya
1872 Nemzeti Muzeum

119 szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

500 P segély kiutalása
a Kőkerítés helyre-
állítására.

A beadv

Mellékle

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolv

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1874. 27. l.

— **Izsó Miklós** már bevégezte Eötvös mellszobrát, melyet a kormány a vegytani intézet részére rendelt meg nála.

h Ferenc (Biró nyomda)

Eötvös mellszobra
1873. márvány
Gipszpéldánya a
szegedi Városi
Muzeumban
Weiss 66. l.

mgmető épitész, díjat
kiutalásáért folyamod-
ván,

1 után a neveket épitésznek, ki-
nek részére

Ø ~~[illegible]~~
kiutaltatott. —

hogy

korábba

tiveskedjék javaslatot tenni, hogy
a netán csedéres ösnek

tovt

vránk vájp

Eötvös József br. ~~mell-~~ marvány

szobra. A Kultuszminiszterium megrendelésére. Pest 1871.

Sz T. 102. l.

111 szám.

1

Műemlékek Orsz

Tárgy:

A 2000 P. állami segély kiutalása.

A beadv

Melléklet

Egyúttal

Előirat s

Utóirat s

Másolta:

Összeolv

Eötvös József báró [illegible]
sobra, gipsz
Kassai Múzeum

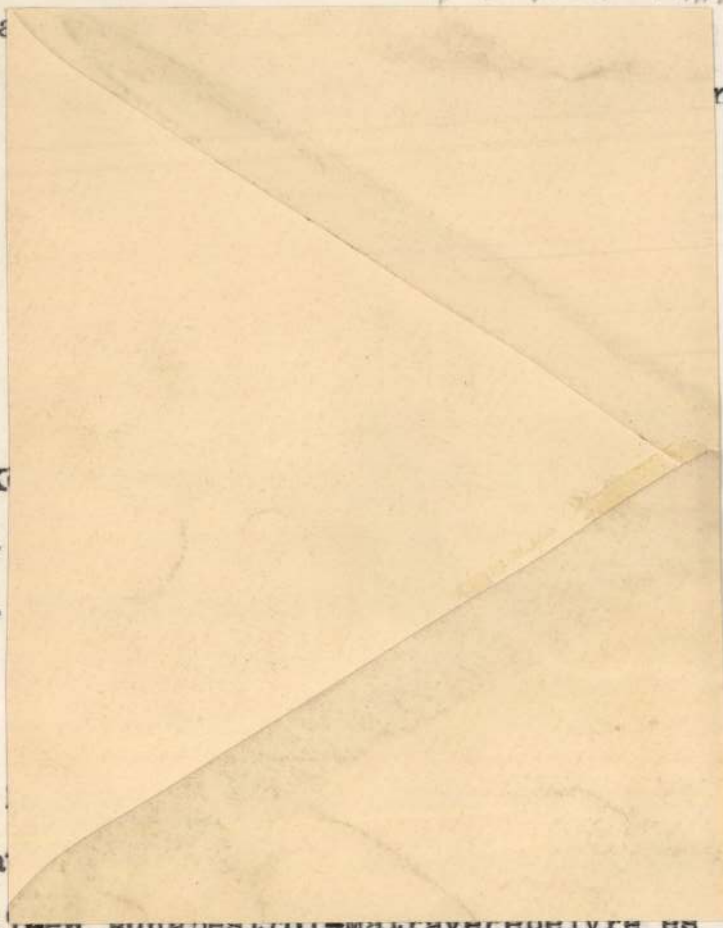

a

n-

K

.

.

a aki

17-én Budapestről-Mátraverebélyre és

sával kapcsolatban felmerült költségei-

90381/1928.szám.

III.

Láczay Fritz Oszkár épitész utiszámlája.-

melléklet száma: D

A Műemlékek Országos Bizottságának, mult évi november hó 24-én 506. számu felterjesztésére tudomás végett másolatban kiadom.

Budapest, 1929. március hó 4-én.

A miniszter rendeletéből:

Izsó Miklós

Vas. Lyc. 1871. 409. l

** (*Izsó Miklós*) már elkészitette II. Rákóczi Ferencz és Zrinyi Ilona mellszobor-mintáit, melyeket a kormány rendelt meg a muzeum részére. Most a közoktatási miniszternél vannak megszemlélés végett. Reméljük, hogy márványból elkészülve, nemsokára illő helyén a muzeumban is látni fogjuk.

Entstehung dieser ungeheuerlichen Landschaft. — Ein Führer durch Santorin mit vielen Reise-Hinweisen wird dem Besucher der Insel erwünscht sein. Der Bilderteil enthält 40 Kunstdrucktafeln mit charakteristischen Ansichten der Insel.

Mit 40 Bildtafeln und mehreren Karten, Format 18x25 cm, Halblei

FRIEDRICH GERKE

Der Sarkophag des Junius Bassus

Der Verfasser dieses Werkes ist ein genauer Kenner Christen, der hier in gemeinverständlicher Form au Forscherarbeit über diese Kunstgattung ein Meisterwerk bekanntmacht. Der Sarkophag steht zwischen der letzt sönlichkeits- und Denkmalskunst und jener unter The beginnenden Epoche, in der das mittelalterliche Andach hat. Dem Bilderteil liegen neue Aufnahmen bester rö zugrunde, die unter Leitung des Verfassers in den Gr durchgeführt wurden. Besonderer Wert ist auf die Wieder in deren Gestaltung die spätantike Kunst ihre eigentlic die hier in ihrer Schönheit als älteste Zeugen christlicher

Preis des Heftes, steif kartoniert, Großquart, mit 32 Kunstdruckta

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1873. 445. l.

— (*Izso Miklós*) elkészitette II. Rákóczi Ferencz mellszobrát, melyet a kormány rendelt meg nála a muzeum számára. A szép, erőteljes szobor már el van helyezve a képtár szobrai közt. Ugyancsak a muzeum számára Izsó most Petőfi, Eötvös és Szalay mellszobrait készíti.

origine pure in queste contemplazioni della caducità dell'avversione e della follia: in quel periodo fiorentino in cui, tra un amore infelice e tra avverse vicende, par che cominci il tramonto della favola bella che aveva illuso il poeta. *Folco Tempesti.*

II. Rákóczi Ferenc mellnobra

Pest 1870. A kultusminisz-
terium megrendelésére.
S/2 T. 99 l. (Köppel), 158 l.

1872

110. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

A 1000 P államsegély kiutalása.

A beadv

Mellékle

Egyúttal

Előirat s

Utóirat s

Másolta

Összeol

Ghyczy Kálmán mellszobra.

Bp. 1870.

SzT. 159. l.

Az országgyűlési bal-
oldali kör megbízásá-
ból készült s az abrázolt
tulajdonába. Szerult-
Ez több gipsz másolat
készitett róla-

VU. 1873. 47. sz.
Keppel

Karcsai ref. templom

)39.

ágos Bizottsága

ny	száma:	Ilből	19
	kelte:		19
	beérkezése:	febr. 9	1939.

k száma:

lintézett szám:

áma: 269/1939.

áma: Kantezkyné

sta: Szentiványi

Ghyczy Kálmán

Mellisoba.

1871. gipsz

Kassai Muzeum

nek megtérités fejében össz

pengő 80 fillért a 127.689.

utaljon ki. Budapest, 1929.

téből: Dr. Tihamér Lajos s.

A hivat

mi

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1870. 646. l.

** *(Izsó Miklós)* e napokban készül el Ghyczy Kálmán mellszobrával, a melyet barátai mintáztatnak; továbbá II. Rákóczi Ferencz fejedelem mellszobrán dolgozik, melyet a muzeum számára a kultuszminiszterium rendelt meg nála. Izsó megnősülvén, állandólag Budán telepedett meg, s ott van műterme is a császárfürdő közelében, fő-ut 7 sz.

** *(Egy elzaszi árva leányka)* vetődött a na-

Gróchenyi-tér

S Lécun

517

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1870. 174. l

** *(Izsó Miklós)* derék szobrászunk Pyrker érsek márványból faragott mellszobrát a muzeum számára már elkészitette. E szobrot a kultusz-miniszter rendelte meg nála.

S Greder - u 8

518

Zrinyi Ilona melbrobra

gyűr Pest 1870. A kultuszinisz-
terium megrendelésére, P
Sz.T. 98, 99. l. (Keppel)
158. l.

P melyet azonban nem
vettek át.
Hagyatékában szerepelt.

VV 1875. 363. l.

Mi. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Lantos-cég
100 P.-ös nyug-
tája

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

Werbőczy István márvány mellszobrának mintája.

Pest. ~~1868~~. 1870.

Sz. T. 94. l. 95. l.

A N. M. Muzeum részére rendeltek, de kivitelre nem fogadtak el.

Sz. T. 159. l. levél a M. N. Muzeumban.

Galonnai ref.
templom

939.

ágos Bizottsága

ny	száma:		19
	kelte:	11/15.	1939.
	beérkezése:	11/17.	1939.

k száma:

lintézett szám:

áma:

áma:

sta:

Izsó Miklós

— *(Izsó Miklós)* szobrász hazánkfia Verbőczynek általa készitett életnagyságu mellszobrából több gyps öntvényt készitett, melyek nála megrendelhetők. A kik e nagybecsü szobor öntvényeit birni ohajtják, egyenesen a művészhez, a nemzeti muzeumba intézzék megrendeléseiket. Egy példány ára 10 frt, becsomagolva és vidékre küldve 14 frt.

Vas. Ujs. 1870
137. l

98. szám.

BUDAPEST
940 JAN. 24. 14.
AH 5 AM

Temlékek Orv. Bizottságs tek.
Elnökségének

talból.
lati ügyben.
ányozva.

Budapest

Hoáron Endre ü. 1

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1870. 249. l.

** *(Zrinyi szobra.)* Zalamegye közönsége e hó 2-án tartott bizottsági ülésében elhatározta, hogy Izsó Miklós szobrászt, ki Zalamegye hajdani főispánjának a költő Zrinyinek gypszöntvényét beküldte, fölkéri, hogy a szép mellszobrot a megye számára karrarai márványból faragja ki.

Sapron, Le Génard Kép

473

Széchenyi István pesti szobrának pályatérve. Pest. 1866.

Sz. T. 71-és köv. lapok.
képekkel. 158. l.

(VV. 1866. 177. l. ~~Keppel~~
Székely Bertalan rajza után
készült fametszettel.)

150. szám.

Sz

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Minister 1.000 P.-t utal ki a templom helyreállításához hozzájárulásképp

A beadv

Melléklet

Egyúttal

Előirat s

Utóirat s

Másolta

Összeolv

Kriston László relief
arcképe, 1866.
(Szinnyei Magyar Írók
1911, 84. l.)

14/28.

Tudomásul volgál

Ad acta

Budapest, 1939 márc.

R. [illegible]

1939. III. 28.

Kriston László medaillonja 1866.

Rimaszombati Múzeum

123 szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Egyetemi Kongresbolt
26 P. ös számlája

A beadv

Mellékle

Egyúttal

Előirat s

Utóirat s

Másolta:

Összeolv

St. sz 9192 - 9200,
9201 - 9206,
9207.

1865 Izsó Miklós

Demidoff Ruprechtné
mellszobrát faragja
s azután egy több alakból
álló domborműből fog,
mely Halason épitendő
egyik sírkápolna szá-
mára van megrendelve.

Nefelejts. 1865.

3/6. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 486418

Izsó Miklós

Stüler 1865

** *(Stüler mellszobrát)* a magyar akademia számára Izsó Miklós jeles művészünk már elkészitette. A szobor fehér karrarai márványból van, s a palota nagytermének bejáratánál lesz fölállitva.

(Liszt Ferencz kimerítő életrajzára) hir-

Vas. Ujs. 1865.

520. l.

S

Domonkos – u 17 Gamaggi

517

Képe 495

Izsó Miklós

** *(Izsó Miklóst,)* a ki Bécsből jelenleg ismét Pestre tért vissza, az akademia elnöksége *Stüler* szobrának készitésével szándékozik megbizni.

** *(Lapengedély.)* [illegible]

Vas. Ujs. 1865. 376 l.

ismerte többé, de szellemi ereje ezenkívül más csonkítást nem szenvedett. — Egy másik betegről is tesz említést, kit hasonló baj ért. Ez az

Stüler Friggesztgort

berlini épitez mellszobra
Schievelbein Hermann
neimet szobrász min-
tája utan
Weiss 39. 1865.

128. .....szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Konrád Ede 160. P.-ős számlája (Könyvállvány)

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

Izsó Miklós

1865

Stüler épitész
márvány mellizobra
fentitől, Schie-
velbein eredetije
után az Akadé-
mia díszlépcső-
házának II ik eme-
letén

Thirring Bpest

41. l

KALUJA SÁNDOR
KÖNYV ÉS UJSÁG BOLTJA
UNGVÁR, Telefon 311.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Zrinyi Miklós a Költo
marvány kobrámak
~~[illegible]~~ gisz mása,
12 drb. ~~[illegible]~~ 1870
melyeket ~~[illegible]~~ dorabjai to fitert
~~[illegible]~~ értékesíti

Weiss 58. l.

MOB Könyvtár

39

ágos Bizottsága

ny { száma: 57107 19
kelte: 10 1 19 39
beérkezése: 10 9 19 39

k száma:

intézett szám:

ma:

ma:

sta:

Pyrker László mellszobra.
Pest 1870. A kultuszminisztérium rendelésére. Pest 1870.
Sz T. 99. l. 159. 1.

MOB Könyvtár

9 39.

ágos Bizottsága

ny	száma:		19
	kelte:	11/14.	1939.
	beérkezése:	11/15.	1939.

k száma:

lintézett szám:

áma:

áma:

sta:

Izsó Miklós

Vas. Gyj. 1898. 736-1.
Ernszt Lajos Gyűjt.

Izsó Miklós szoborműve.

ZRINYI MIKLÓS.

ERNSZT LAJ

gyarországi Hirlapirók Nyugdij-intézete» küldöttsége nevében Hegedüs Sándor képviselő intézett beszédet Falkhoz, a ki szives szavakban köszönte meg az intézet üdvözletét. A «Pester Llyod» szerkesztősége szép feliratot nyujtott át, a pesti Lloyd társulat pedig érdekes ajándékról gondoskodott. Még a következő napokon is folyton érkeztek a táviratok és levelek az ország minden részéből, sőt távol külföldről is.

Emléktábla Pálffy Albertnek. A *békésmegyei* közművelődési egylet elhatározta, hogy a tavaly elhunyt érdemes irónak: *Pálffy* Albertnek *gyulai* szülőházát emléktáblával jelöli meg. Az ünnepélyre az egylet meghivja a budapesti irodalmi társaságokat; az emlékbeszéd megtartására pedig *Gyulai* Pált kérik fel.

A szinészmenedékház vége. Az országos szinész-egyesület egyik vágya volt, hogy elaggott szinészek számára menedékhelyet állíthasson, melybe öreg napjaikra elvonulhatnak biztos fedél alá, egészséges levegőre. Találtak is erre alkalmas helyet parkkal, épülettel Nagy-Surányban, megvették, berendezték. Eleinte egy-két lakója akadt

(1) Zrinyi Miklós, a Eöltö

~~márvány~~ mellszobrának gipszmintája. Pest, 1868.

SzT. 94. l. – VV. 1875. 363.
Hagyatéki kiáll.

(2) U. a. márvány példánya a M. V. Muzeumban
Pest 1869.

144. ..... szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Balonnai ref. lelkész a kiládásba helyezett 500 P. segély Ab.

A beadva

Melléklete

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

Izsó Miklós

1870

3. **Gróf Zrinyi Miklós** költő és hadvezér (* 1618 † 1664). Mellszobor, aranyozott gipsz. Izsó Miklós műve. A Nemzeti Múzeum számára országos költségen megszerzett fehér márvány mellszobor másolata. A vallás- és közoktatásügyi ministerium ajándéka 1870-ből. (L. Ak. Ért. 4. k. 81. l.)

Divald Akad. palotája

71. l.

Az állandó évközi szünnapok.

1. A tanévmegnyitó ünnep napja (Veni Sancte),
2. minden vasárnap és a római katolikus anyaszentegyház ünnepei,
3. október 6-a,
4. október 31-től november 2-ig bezárólag,
5. az államfő névnapja (december 6.),
6. a karácsonyi szünet: december 23-tól január 5-ig bezárólag,
7. a farsangi szünet: farsang hétfő, húshagyó kedd és hamvazó szerda,
8. március 15-e,
9. József napja: március 19-e,
10. a húsvéti szünet: a nagyhét [illegible]

Izsó Miklós

** *(Izsó Miklós)* közelébb Felekiné asszony igen szép mellszobrát készité el. Jelenleg pedig Verbőczi mellszobrán dolgozik, melyet a közoktatási miniszter rendelt meg a nemzeti muzeum számára.

Nar. Ujs. 1869. 205. l.

Budapest, kis vár

709

Felekiné mellszobra.
1870.
Weiss 65. l.

~~helála könetkeztében~~ van szerencsém

Nagyságodat felkérni, hogy bizottságunkat az iránt (tájékoztatni) szíveskedjék, mily ~~összű~~ tinteletdíj ~~illetni~~ jár ~~[illegible]~~ a győri nekeszyhác helyreállítási tervek elkészítéséért ~~már kiutalt~~ 11.000 koronán ~~[illegible]~~ felül és ~~A megi-ben~~ néhai Aigner Sándor ~~[illegible]~~ özvegye részére folyósíttassék.

Kiváló tinteletttel

Bp 912 III/2

II.

Néhai Aigner Sándor műépítész
építési irodájának

Bpest

(I. Ménesi út 8).

Folyó évi február 5.-én kelt megkeresésre hivatkozólag van szerencsénk tudatni, hogy a győri nékeszyhác helyreállítási tudatni boldogult férje részére a tervekért ~~a mér~~ kiutalt 11.000 koronán felül ~~[illegible]~~ járó ~~[illegible]~~ tinteletdíj megállapítása ~~és folyósítása~~ iránt a kellő lépéseket egyidejűleg megtettük. Az maselmeni óvár helyreállítása fejében ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ építési tinteletdíj jár-e csak akkor ~~[illegible]~~

Izsó Miklós

** (*Izsó Miklós*) visszajött Erdélyből, hova Orbán Balázs társaságában rándult le szobrokhoz alkalmazható márvány keresése végett. Talált is a székely földön igen gyönyörü fehér márványt, de a bánya megkezdése igen nagy költséggel járna. Izsó most Zrinyi Miklós a költő szobrát készíti a nemzeti muzeum számára carrarai márványból.

Vas. Ujs. 1869

5381

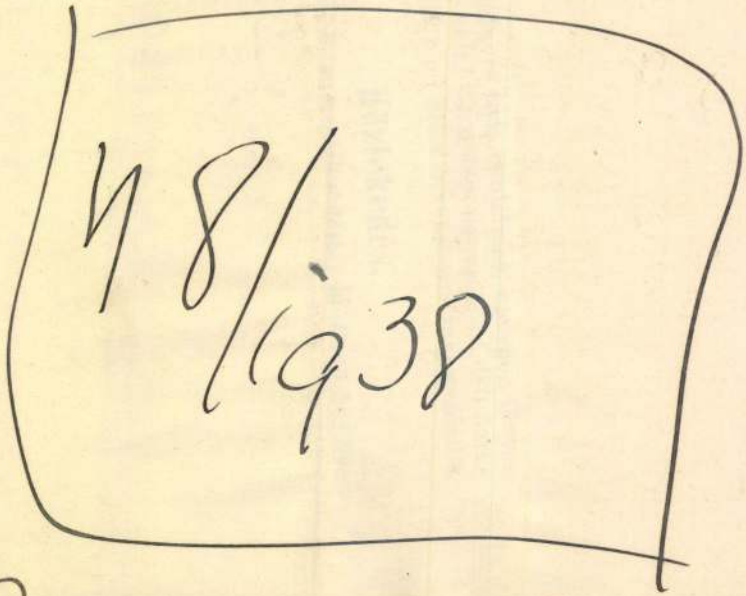
4 8/1938

3 Pákh Albert mellszobra márvaj Pest, 1868. Eredetileg a Pákh A. sírem lépére szánták majd

Sz. T. 158 l.

a M. N. Muzeum ~~[illegible]~~ nagy ajandekoztak

VU. 1870. 46-sz. (Keppel.)

2 Pákh Albert mellszobrának kis mintája. Debrecen, 1867. Ezeket gipsz nagyanott gipszben sokszorosítva, darabját 5 fszt árusította. Pest

1. Pákh Albert halotti maszkja, Pest 1867 gipsz

VU. 1868. 44. l.

MOK Könyvtár

30.

ágos Bizottsága

	száma:	—	19 —
ny	kelte:	11/21.	19 30.
	beérkezése:	11/27.	19 30.

k száma:

lintézett szám:

áma:

áma:

sta:

Pákh Albert mániány
Nobra.
1868.

Weiss 55.l.
Grejna Muz.

125 szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Egyetemi Könyvesbolt
134.84 P-ös összesített
könyvszámlája

ltsz. 9144 - 9150,
9151 - 9160,

A beadvá

Melléklete

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolv

Izsó Miklós

1868. április Pákh Albert szobra.

1868. junius Kornis Ádám gróf szobra.

Hazai Művészet. Műcsarnok

1868. 24 l 64. 128. l. 137. l

152 l.

Izsó Miklós

Vas. Lyc. 1868. 252. l.

Pákh Albert emléke ügyében.

Pákh Albert emlékének ügye annyira haladt már, hogy a közelgő teljesülésről tudósithatjuk azon lelkes közönséget, mely az elhunyt jeles iró és szerkesztő emlékét, barátai felszólitására, adakozásaival megörökiteni buzgólkodott.

Kitünő szobrászunk Izsó Miklós elkészitette már az üdvözültnek mellszobrát, karrarai fehér márványból. Mind a márvány ritka szépsége s hibátlansága, mind a művész felfogása s a kivitel, nemcsak megfelelt a várakozásnak, de bizton mondhatjuk: felül is multa azt. Pákh Albert szobra kétségkivül legszebb, legsikerültebb szobormüveink közt foglal első rendü helyet.

A boldogult barátaiból alakult emlékbizottság az adakozó olvasók czélzatának legjobban vél megfelelhetni az által, ha e valóban művészi becsü szobrot, eltérőleg előbbi szándokától, nem a temetőbe állitja föl, hol az sem az idő viszontagságaitól, sem — a temető jelen állásában, az emberi bántalomtól nem lehetne egészen ment és biztositva. S mivel a begyült adakozások elegendőnek mutatkoznak arra, hogy a sirbolt,

hová a tetem már át is helyeztetett, szintén méltó és diszes siremlékkel jelöltessék meg: a művészi szobrot legilletékesebb helyére, a nemzeti muzeumba vélte elhelyezendőnek, hol szintén műbecsü tárgyak sorában álland, s hol a nagy közönség sokkal könnyebben juthat annak megtekintéséhez; hol a szép mű, emberileg szólván, örök időre romlatlanul marad; hol végre jeleseinknek még eddig csekély számu, de idők folytán remélhetőleg mindig szaporodó Pantheonában mind az elhunytnak érdemeinél, mind a mű becsénél fogva méltó helye leend.

Addig is azonban, mig a szobor [illegible] elhelyeztetnék, a képzőművészeti [illegible] csarnokában fog ideiglenesen fölállittatni.

A sirkő iránt is megtétettek [illegible] intézkedések, s az egész ügyről [illegible] rövid időn a végszámadást előterjesz[illegible]

Izsó Miklós

Irodalom és művészet.

— *(Pákh Albert mellszobrának,)* mely sirkövét fogja ékitni, — nagy mintája is elkészült már, jeles szobrászunk Izsó Miklós műtermében. E nagy minta, mely az agyagmintáról már gypszbe van öntve, még sikerültebb, mint a kis minta volt; mind hűség, mind művészeti fölfogás tekintetében olyan, hogy semmi kivánni valót nem hagy fönn. Izsó most már a márványon dolgozik, s azzal két-három hó alatt el is készül, mikor a diszes siremlék föl fog állittattni. Kétségkivül egyik legsikesültebb műve lesz Izsónak; méltó az olvasók kegyeletéhez, kik a siremlék költségeit fedezték.

Vas. Ujs., 1868.
140 l

Nagys.

Szentiványi Miklós
úrnak

H.

XI. Lágymányosi u. 16

Pálóczy-emlék terve. Pest
1868. Sz T. 90. és kv. U.

egedi alsóvárosi
Mátyás-templom

939.

zágos Bizottsága

ány { száma: IV.648–III. 1939.
kelte: II/10. 1939.
beérkezése: II/21. 1939.

ek száma:

elintézett szám:

záma:

áma:

a:

Kray tábornok arcképe car-
rarai márványból a bécsi
Arsenal számára Vay
Miklós terve szerint. Bécs
1868.
Sz T. 87. l.

Csódörgicse, Feldebrő
Egregy

939.

ságos Bizottsága

ny { száma: 14.138—III. 19 39.
kelte: 11/3 19 39.
beérkezése: 11/21. 19 39.

k száma:

elintézett szám:

áma:

áma:

sta:

Palóczy László szem-
lektervei
1868.

Weiss. 55. l.

MOL Könyvtár

939

ágos Bizottsága

57048, 57067
ány { száma: 57074, 57088 19
kelte: II. 3 19
beérkezése: II 8 19

ek száma:

elintézett szám:

áma: 81/1939, 91/1939, 123/1939

áma:

sta:

Izsó Miklós

Vas. Ujs., 1868. 528.

— (Dessewffy Aristid [illegible]) érez emlékszobra, melyről mai életrajzunkban említés van téve, valószinüleg *Izsó* Miklós kitünő szobrászunk műve lesz, kivel a mintázás iránt már megkezdettek az értekeződések. A szobor-ügyben, mind a gyűjtések eszközlésére, mind a kivitelre nézve, Sárosmegye bizottságot küldött ki, mely tevékenyen működik. Mint a bizottság tollvivője — Radvány Imre ur, kitől egyszersmind Dessewffy életrajzához is az adatok nagyobb részét nyertük, — tudósit: eddigelé már körülbelől 7000 forint gyült be e czélra s remélhető, hogy a gyüjtésnek országszerte oly eredménye lesz, miszerint a szobor egy év alatt föl is állittathatik. A szobor-bizottság f. évi oktober 6-kán tartott üléséből lapunkat azon fölszólitással tisztelte meg, hogy az adakozók neveit hasábjainkon közölhesse, minek mi a legnagyobb készséggel engedünk.

PÉCSI SZÉKESEGYHÁZI, SZÉKESKÁPTALA

PÉCS,

A Műemlékek Országos Bi

Nagytekintetű

Tana

Izsó Miklós

Csokonai szobra,

repr.

Vas. Ujs. 1871

4 2. szám

az emlékszobor

a kis mintájának kepe

a lelepleres

alkalmából

Csokonai-szobor. Debrecen, 1867.

Csize. (Képpel.)
Sz. T. 81-es kv. ll. Képpel 158 l.
~~VV. 1866.~~

Csokonai szobor kis mintája.
Lásd az Albumot
VV. 1866. 52. sz.

Csokonai életnagyságu-
mellszobra. 1866.
V.V. 1866. 52. sz. ~~Képpel~~
Kiállítva Debrecenben a
kismintával együtt-

Kifizettem a 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt javadalamból.

Bp. 939. jun. 30.

Izsó liktós

Vas. Ujs. 1870. 329. C.

** (*A Csokonay-szobor*) mintáját azért nem szállitják haza Münchenből, mert a müncheni öntőde minden ott készült szobor mintáját megtartja, s Münchenben ily mintákból máris gazdag muzeum van berendezve, melyet ezeren és ezeren látogatnak. Igy inkább örülnünk kell rajta, hogy e muzeumban, hol Napoleon, Göthe, Washington stb. szobormintái vannak, Magyarországot nemcsak József főherczeg, hanem egy magyar költő szobormintája is képviselni fogja. Kétségkivül jól esik az utazó magyarnak, midőn az illető hivatalnok majd a látogatóknak megmagyarázza, hogy e szoborminta Csokonayt, a magyar költőt, ábrázolja s eredetije Debreczenben van.

Szepes megye.

1. **Bethlenfalva,** várkastély.
2. **Csütörtökhely,** ferenczrendi templom és kettős kápolna.
3. **Felka,** róm. kath. templom.
4. **Gölniczbánya,** róm. kath. templom.
5. **Haraszt,** róm. kath. templom.
6. **Igló,** róm. kath. templom.
7. **Jekelfalú,** róm. kath. templom.
8. **Késmárk,** róm. kath. nagytemplom.
9. — róm. kath. templom.
10. — ev. fatemplom.
11. — Thököly-várkastély.
12. — városi harangtorony.
13. **Leibicz,** róm. kath. plébánia-templom.

Ctokonai Vitéz Mihály
halotti masztja
gipsz Ére?

Kassai Muzeum

ei és napidija fejében 33 P 80 fillért
lért engedélyezek és utasitom, hogy
r a 127689. számu csekkszámla terhére
t, 1929. március hó 4-én. A miniszter
Lajos s.k. miniszteri o.tanácsos.
os másolat hiteléül:

Jancsó

.hiv.igazgató.

1866

Izsó Miklós

Tata város az 1865-ben elhunyt Vecsey Károly lelkésznek fenti rajza után készült szép szobrot állitott. A sirkő felállitásához a város lakossága felekezeti különbség nélkül hozzájárult -

Nefelejts. 1866. 266. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Izsó Miklós

Vas. Ujs 1895. 697. l.

Készülő szobrok. Sopronmegyében a jövő évben két *Széchenyi-szobrot* készülnek fölállítani; egyiket *Sopron* városában, másikat *Nagy-Czenken*, hol Széchenyi hamvai pihennek. A soproni szobrot Sopron szab. kir. város és a vármegye közösen emelik, 10—10,000 frttal járulván annak létesitéséhez. A czenkiek pedig maguk gyüjtöttek 10,000 frtot e czélra s azt a vármegye törvényhatósága 15,000 frtra egészítette ki. A *soproni* szobor ügyében fáradozó bizottság visszaemlékezett, hogy a korán elhunyt *Izsó* Miklós után maradt egy Széchenyi-szobor. A művész 1866 ban készítette azt, mikor a budapesti Széchenyi-szoborra pályázat volt hirdetve. Izsó és Engel tervezete vált ki a pályázaton és sokat vitatták, hogy melyiket fogadják el; végre is Engel győzött, de nem a nélkül, hogy Izsó szobrát sokan még azontúl ne dicsérték volna. Magát Izsót mélyen lehangolta az eredmény. A soproniak megtekintették Izsó mintáját és ezer forintért megvásárolták özvegyétől. Izsó szobra tehát a pókhálók közül megérdemlett helyre jut. Elkészítését *Mátray* Lajos szobrász-tanár válllalta el s igéretet tett, hogy a jövő év szeptember 21-én, a legnagyobb magyar születése napján leleplezhető legyen. A *nagy-czenkiek* 15,000 frtos szobrát *Strobl* fogja mintázni. — *Tompa* Mihály szobrát *Rimaszombatban* a fő-téren szintén a jövő évben akarják fölállítani. A mintát *Holló* Barnabás el is készítette, s a télen érczbe öntik. Holló mintája Tompát férfikora del-

lelőjén egyszerü magyar ruhában ábrázolja, a mint derüs arczczal, kezében két szál virággal elmereng. Mögötte fatörzsökön felöltője és egy nyitott könyv hever. — *Garay* János álló szobrának mintáját *Szárnovszky* is befejezte. Szegzárdon a jövő őszkor állithatják föl. — *Kalocsán* az érseki templom előtt a jövő évben állítják fel *Tomori* érseknek, a szerencsétlen emlékü mohácsi csata vezérének bronz szobrát. A szobrot Császka György kalocsai érsek rendelte meg Strobl tanár egyik tanitványánál, *Führer* Rikhard fiatal szobrásznál.

Izsó dúklós

1866 erőd

Soproni Szemle

1939. 338. l.

(A Soproni Múzeum Széchenyi-vobája.)

Repr.

Gróf Széchenyi István álló vobra, eredeti minta fentitől.

Izsó Széchenyi-pályatervé főalakjának mintaja

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Izsó Miklós

soproni

A Széchenyi szobor mutája fentitől a soproni muzeumban.

ind

Kugler. Vereto. Sopron. 1903.

45 l.

..... *műhely.*

lyfőnökség!

..év ..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

ztam.

.. évi ..... hó .....

.....

sajátkezű aláírás és munkásszám.

Iszó Miklós sopronі Széchenyi
szabor minitája a sopronі muzeumban

Kugler Alajos. Vezető a sopronі
muzeumban. 1903. 45 l.

GYEI HIRLAP“

Szechenyi pesti szobrának
gipsz vázlata 1866
a szépm. muz.
Weiss 48. l.

160. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Javas kőnyo-
kereskedő 28.80
P.-ös számlája

A beadvá

Melléklete

Egyúttal é

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolv

St. sz. 8229–8233

Izsó Miklós

1866

177. **Széchenyi kis szobra.** Állóalak, gipsz. A budapesti Széchenyi szobor pályázatra szánt minta Izsó Miklóstól. (1831—1875.) Jelzése: Készítette Izsó 1866. Pesten. (1515. sz.)

Széchenyi-Museum

Divald Akad. palotája.

92. l.

XXIV.

József Nádor Műegyetem Diákjóléti Irodájának kimutatása
rain az 1939/40. tanévben tandíjmentességben, ösztöndíjban és különféle s

gélyben részesült								Labordíj-segélyben részesült				Vizsgadíj-segélyben részesült				Szigorlati segélyben részesült									Absolutoriumi segélyben
26	25	23	20	15	12.90	12·50	10	30	20	15	10	30	20	19·20	15	60	45	40	35	30	25	20	15	10	10
e n g ő								p e n g ő				p e n g ő				p e n g ő									pen
			20		1		1											2		1						

Izsó Miklós

1. Petőfi mellszobra, élet-
nagysága gipszöntvény, bron-
zozva. Mag. 80 cm.
2. Petőfi álló szobra, egész
alak. Várlat gipszöntvény-
ben, amit szavalja a Nem-
zeti dalt - Magassága 56 cm.
3/ Petőfi álló szobra, egész
alak, gipszöntvény bronzozva.
Minta a szoborhoz a Honfi-
dal alapján - Magassága 55 cm.
4./ Petőfi álló szobra. Egész
alak, gipszöntvény bronzozva,
Minta a szoborhoz a Honfidal
alapján.
Valamegyi az Ernst Muzeum-
ban

Fer Ernst 22.1.

ch-

Izsó Miklós

Vas. Lap. 1873. 554. l.

** (*Petőfi szobráról.*) Izsó már elkészitette Petőfi szobrának tervezetét, s e napokban bemutatja a szobor-bizottságnak. Az öntéshez való mintázat készitéséhez a tavaszszal fog, s erre külön műterem szükséges. Körülbelől még két évre van szükség, hogy a mű az öntődéből is kikerüljön. Van tehát még idő, hogy a közönség igazán kitüntesse az érdeket, melylyel kedvencz költője iránt viseltetik. A szobor körülbelől 55—60,000 frtba kerülend, s ez összeg még nincs teljesen együtt.

vini e le più saporite frutta dell'Italia. Una parete è riservata alla mostra dell'Ente Nazionale per l'Artigianate e le Piccole Industrie dove le varie arti decorative italiane sono degnamente rappresentate: ceramiche, maioliche, statuette, articoli di oreficeria ed argenteria, lavori con perle vi si alternano in disposizione intonatissima. Una sala a sé ospita le industrie pesanti: i prodotti FIAT, simboli dell'efficienza bellica della Nazione amica, gonfiano di orgoglio anche il cuore degli ungheresi. Accanto ad un trattore con a rimorchio un cannone di 75 millimetri e ad un motore Diesel a 12 cilindri, vi sono esposte anche alcune tabelle con spiegazioni istruttive. Altri scompartimenti presentano macchine di ogni sorta, semplici e complesse, da scrivere e da cucire, contatori e duplicatori, istrumenti musicali e caffettiere

Petőfi Sándor pesti álló szobrának harom mintája. (Pest. 1872), melyek utóbb a Gömör megyei Muzeumba kerültek. (VU. 1873. 4, 5. l. Keppel. — 563, 564. l. — 1882 657. l.)

Petőfi-szobrának fejéhez készült agyagvázlatok. (VU. 1873. 564. l.

Petőfi pesti álló-szobra. Az öntésre szolgáló nagy mintát Izsó halála után Huszár Adolf fejezte be. A szobrot Münchenben öntötték s ott állitottak ki először. A minta Münchenben maradt, minthogy a haza szállitás sokba került volna. (~~[illegible]~~)

Petőfi Zoltán

halotti maszkja
70- es évek
eleje

es mellszobra,
gipsz (Hagyat. ki áll-)

A miniszter rendeletéből:

Tatásügyi miniszternek jelen kelet és
. VII. és Csekkosztályhoz intézett

Költségvetési cim: "Művészeti célok tá-
os Bizottsága. Rovat: 5. Alrovat: 1.
gilleték: nincs.

n, hogy a Pesti Hazai Első Takarékpénz-
dapest, V. Berlini-tér 6.szám/ a Műemlé-
9. évi május havi javadalma fejében be-
azaz Ötven pengőt a 127.688. számu ki-
talion ki. Budapest, 1929. április hó

268. **Albumtok.** Bordóvörös bársony, aranyozott ezüst- és gyöngydíszítéssel. Fedőlapján ovális lapon vésett felirattal. Stéger Ferenc (1824—1916) 1853-ban a prágai színháztól kapta egyévi ott szereplése alkalmából. Az albumban 8 darab emléklap.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

269. **Kóta.** „Répertoire du theatre national pour le piano per Amédée Kovaltsik". Rózsavölgyi et Comp, Pest 1862. „Bánk bán." 8 oldal. Címlapján a Nemzeti Színház képe metszetben.

Fővárosi Könyvtár.

270. **Kóta.** „Revue Theatrale pour piano." Pest, Rózsavölgyi et Comp. „Beatrice di Tenda." 5 oldal. Címlapján a Nemzeti Színház homlokzatának képével.

Fővárosi Könyvtár.

271. **Kóta,** Színházi bál négyes. Zongorára szerzé Réth N. Károly. Rózsavölgyi és Társa, Pest. 7 oldal.

Fővárosi Könyvtár.

272. **Erkel „Hunyadi László" című daljátéka 2-ik felvonásának végjelenete.** Kőrajz. Nyomt. Walzel A. F., Pesten.

Czenner Mihály.

273. **Búcsúcédula.** „Lesniewska Lujza kisasszonytól búcsú utolsó felléptekor a pesti nemzeti színpadon." Pest : Müller 1855. Vers ismeretlen szerzőtől.

Fővárosi Könyvtár.

274. **Vers Bulyovszkyhoz.** Pest, jan. 8. 1855, röpcédulán ismeretlen szerzőtől.

Országos Széchenyi Könyvtár.

275. **Szerződés.** Jókainé Laborfalvy Róza kötötte a Nemzeti Színházzal 1850 február 12-én. Nyomtatott blankettán Simontsits János igazgató kezeírásával és aláírásával.

Petőfi-ház.

276. **Fánesy Lajos** igazgató (1809—1857) levele Jókainéhoz 1852 április 25-én.

Petőfi-ház.

277. **Arcképalbum.** Barabás Miklós könyomatú rajzaival, 1856. Huszonnégy író és Színész arckép-albuma." A „Hölgyfutár" műmelléklete.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

278. **Vers Hollósy-Lonovics Kornéliához,** röplapon, ismeretlen szerzőtől. Pest, Müller 1862.

Fővárosi Könyvtár.

279. **Szép Ilonka.** Eredeti dalmű 5 felvonásban, szövegét írta Vörösmarty Mihály regéje után Fekete Mihály, zenéjét szerzette Mosonyi Mihály, 1861. A Nemzeti Színházban színre került mű eredeti szövegkönyve.

M. kir. Operaház ereklyegyüjteménye.

280. **A Szentivánéji álom.** Írta Shakespeare, fordította Arany János 1864-ben. Eredeti kézirat.

Nemzeti Színház Múzeuma.

281. **Játékkártya,** tarok, XIV-es lapja a Nemzeti Színház második alakjának és a M. Nemzeti Múzeum képével, 1860 tájáról.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

282. **Játékkártya,** tarok, XXI-es lapja a Nemzeti Színház második alakjának és a M. Nemzeti Múzeum képeivel, 1860 tájáról.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

283. **Mányik Ernesztina** (1846—1867) drámai énekesnő arcképe. Köralakú dombormű, márvány, Izsó Miklóstól. (Átm. 46 cm.) A Nemzeti Színházban 1866-ban lépett fel a „Faust"-ban mint Margaréta.

Történeti Osztály.

284. **Hegedüs Lajos** színművész és drámaíró neje, Bodenburg Lina színművésznő és énekesnő (1837—1859). Olajfestmény Telepy Károlytól, 1859. (130×105 cm.) 1858-ban szerződtették a Nemzeti Színházhoz.

Magyar Történelmi Képcsarnok.

285. **Jókai Mór halotti maszkja.** Üveg alatt. Gipsz.

Petőfi-ház.

Izsó Miklós

1864

37. **Almási Balogh Pál** r. tag, orvos-doctor, író, a Tudománytár szépirodalmi részének szerkesztője, gróf Széchenyi István orvosa (* 1794 † 1867). Gipsz mellszobor. Izsó Miklós műve. Jelzése: I. M. Nov. 14. 1864.

Divald Akad. palotája

74. l.

Magyar alkotmánytan. (Mindazoknak a mérnök, építészmérnök, gépészmérnök, valamint vegyészmérnök hallgatóknak a számára, akik cseh-szlovák tanintézetben szerzett érettségi bizonyítvánnyal iratkoznak be.) Heti 2 óra előadás, pénteken d. u. 6—8-ig a K. f. 19. sz. tanteremben. *Dr. Márffy Ede* egyetemi ny. r. tanár.

Magyar nyelv és irodalom. (Mindazoknak a mérnök, építészmérnök, gépészmérnök, valamint vegyészmérnök hallgatóknak a számára, akik *nem magyar tannyelvü* cseh-szlovák tanintézetben szerzett érettségi bizonyítvánnyal iratkoznak be.) Heti 2 óra előadás, hétfőn d. u. 6—8-ig a közgazdaságtudományi kar épületében (IV., Szerb-u. 23.) az 5. sz. tanteremben. *Dr. Vajthó László* egyetemi m. tanár, áll. középiskolai tanár.

Magyar földrajz. (Mindazoknak a mérnök, építészmérnök, gépészmérnök, valamint vegyészmérnök hallgatóknak a számára, akik *nem magyar tannyelvü* cseh-szlovák tanintézetben szerzett érettségi bizonyítvánnyal iratkoznak be.) Heti 2 óra előadás, csütörtökön d. u. 6—8-ig a közgazdaságtudományi kar épületében (IV., Szerb-u. 23.) a 6. sz. tanteremben. *Dr. Fodor Ferenc* egyetemi c. ny. rk., műegyetemi intézeti tanár.

Egtergomi ásatá-
sok

) 39.

ágos Bizottsága

ány
- száma: Hiv-ból 19 —
- kelte: 11/10. 19 39.
- beérkezése: 11/11 19 39.

ek száma:

elintézett szám:

áma:

áma:

Kautzky Rózsa

asta: [illegible]

Almási Balogh Pál

gipsz mellszobra

Akadémia tulajd.

1864.

Weiss. 41. l.

Zrinyi Miklósnak a
béisi fegyvertár részére
Vay Miklóstól kárítek
mitáját marványba
faragja. 1864?
Weisz 42. l.

elvidéki
műemlékek

039

ágos Bizottsága

ny	száma:	—	19 —
	kelte:	11/10.	1939.
	beérkezése:	11/11.	1939.

k száma:

lintézett szám:

áma:

áma:

Kantezkyné

sta:

Révai Miklós szobra
az Akadémia épületé
VV 1893:577. l. Keppel

MOL Könyvtár

938.

zágos Bizottsága

ány	száma:	1993.	1938.
	kelte:	XII/18	1938.
	beérkezése:	XII/20.	1938.

ek száma:

elintézett szám:

áma:

áma:

asta:

Révay mellszobra a berlini akadémia részére
1864.
Terracottában való kivitelezésével egy berlini szobrászt biztak meg

127. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Dr. Lux Kálmán jelentése a felvidéki műemlékek restaurálása tb. (100-000 P. kint. tb.)

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

Révai Miklós állószobra. A. M. Tud. Akadémia épületére. Terrakotta. Pest 1865 Sz J. 64. l. 158. l.
VU. 1865. 629. l.

...Könyvtár

...39.

...ágos Bizottsága

...ny
- száma: H. 57335, 57377, 57448 19 39.
- kelte: — 19 —
- beérkezése: 11/21. 19 39.

...k száma:

...elintézett szám:

...áma:

...áma:

...sta:

Mozolygó parasztlány
gipsz. Szépen Mus.
Weiss 36. l.

Magyar pórnő c.
a hagyatéki kicilli-
táson

Kiadatik Borbély József min. főszámtanácsos urnak azzal,hogy a benti nyugta ellenében Konrád Ede asztalos mesternek könyvállványok készitése cimén a könyvtári javadalom terhére 160 Pengőt kifizetni szivesked jék.

Budapest,1939 február 11.

elnök

II/13

Mosolygó
(Paraszt leány, mellszobor
SzT. 60, 61. l. (Kép.)
Pest 1864.

153. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Pálinkás J. nyugtája 40 P. – különmunkadija fejében (Könyvtár)

A beadv

Melléklet

Egyúttal

Előirat s

Utóirat s

Másolta:

Összeolv

Mándi Márton István pajai
tanár mellszobra — márvány
Pest 1864.

Weiss 33,34 l.

39. II. 13

Nagyméltóságú

Vallás- és közokt. Minisz-

ter úrnak

Budapest

Ex bejelentés.

Budapest, 1939 febr. 11.

K. Lorenz

1939. II. 11.

Márton István pápai tanár
mellszobra. Mátrainy. Pápai
Sz. T. 63. l. ref. koll.
Pest, ~~1860-as évek~~
1863-64.

MOB alkalmazottak

939

zágos Bizottsága

ány	száma:		19 —
	kelte:	11/23.	19 39.
	beérkezése:	11/29	19 39.

ek száma:

elintézett szám:

áma:

áma:

asta:

Magyarország címere a M. Tud. Akadémia épületére
~~1860~~ 1864.
Sz. T. 39. 1.

9 és 8 géniusz

Kiszettem a 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt javadalomból.

Bp. 939. febr. 17.

Akadémia geniuszai

Az akadémia főhomlokzatán a négy ablak fölötti feliratos marvány táblák Höhereteit tartják

A főhomlokzat

címere

Utiszámlák

)39.

ágos Bizottsága

ny | száma: 14.443 – III. 1939.
kelte: II/9. 1939.
beérkezése: II/13. 1939.

k száma:

lintézett szám:

ima:

ima:

sta:

Fonóházi jelenet

Marvanyba faragását megkezdte.

Bronzra kapott megbízást élete végén

et trépm. Muzeumban gipsz példánya va-

Haggatékában több változata volt.

Weiss 32. l.

Kiadatik Borbély József
min. főszámtanácsos úrnak
arrat, hogy a benti nyugta
Menében az Egyetemi
nyomda könyvesboltjá-
nak a könyvtári javada-
lom terhére 134 P 84 f-t
kifizetni szíveskedjék.
Budapest, 1939 febr. 10
Sz

Mercsi
elnök

11/17

Fonoházi jelenet több
igyag változatban volt meg
hagyatékában. Egyebek-
közt az a poldany is,
melyet márványba ké-
szült faragni. Ezek
szerepeltek hagyatéki
kiállításán (1875).

809/a. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Min. 2.000 P.-t utalt ki a restaurálási költséghez segélyképpen.

A beadva

Melléklete

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

2) Fonóházi jelenet, gipsz.
Pest, 1874. (?) M. N. Muzeum.
Sz T. 54-56 l. U. ok u. annak
cizelálatlan bronz példánya.
Sz T. 56. l. 159. l.

1) U a. első mintája hagyatéki
kiállitásra

Kiadom Borbély József nim. főszámtanácsos úrnak azzal, hogy a benti 3 db nyugta ellenében az Egyetemi Nyomda könyvesboltjának a könyvtári javadalom terhére 30 P 24 f-t. kifizetni szívleskedjék.

Budapest, 1939. máj. 17

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Izsó Miklós szobrász

Új szobra a Fenőházi jelenet.

kiadva Marasztoni I. Kőnyszabaz az Orszag Tukra 1864 -

196 lapjai

Megyeri Károly szinész mellszobra. Márvány.

Sz T. 63. l. (Kép)

Pest 1864.

A Nemzeti Szinház részére

152. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Egyetemi könyves-bolt 20, 2:80, 7:44 P.- ős számlái.

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

St. sz. 9208-9210.

Izsó Miklós

** *(A Megyeri-emlék ügyében)* mult hó 16-án gyülést tartottak, Radnótfay S. elnöklete alatt. Abban állapodtak meg, hogy öt tagu albizottmány választassék, melynek teendői lesznek : a pénzállás biztos kitudása, az adakozók neveinek közzététele, s végül az emlék fölállitása. Milyen lesz az emlék : mellszobor-e vagy álló? márvány-e vagy ércz? az összeg ereje szerint fogják elhatározni. A mű kivitelével *Izsó* Miklós lesz megbizva. Az albizottmány tagjai lettek, az igazgatón kivül Egressy, Szigligeti, Tóth és Feleki. Az emlékre 17 évvel ezelőtt 436 ft. gyült össze. Ez összeg, azóta folyvást járó kamataival körülbelől 1000 ftra szaporodott.

Vas. Ujs. 1863

135. l.

Pannonia, annut áldva és védve terjeszti ki kezeit fiai felett, szobortérv, kivitelre nem került
Pest 1863.
VV. 1863. 99. l.

Ráckevei gör.-kel.
templom

9 38.

zágos Bizottsága

ány
- száma: 5302 – III. 1938.
- kelte: XII/12. 1938.
- beérkezése: XII/20. 1938.

ek száma:

elintézett szám:

áma:

áma:

asta:

Pannonia az akadémia épulétére

1863.

Weiss 38 l.

Kiadatik Borbély József min. főszámtanácsos úrnak azzal, hogy a benti 12 db utiszámlát a topográfiai javadalom terhére kifizetni niveskedjék.

Budapest, 1939 febr. 17.

Lt

Hevrich
elnök

562:25 II/21

Fáy András mellszobra, gipsz

Szt. 32. l. (Képpel.) 1864.

U. a. marvány: Megvette a Pesti harai elt. tkp.

VV. 1867. 44 l.

VV 1873. 22. n.

Képpel.

Exp. 19

Kifizettem a 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt javadalomból.

Bp. 939. jun. 28.

Fáy András mellszobra gipsz 1863.

1867. marmaryba faragva az Pesti első nazai tkp. tulajdonába került

Weiss. 37. l

9... {II/13

Nagymélt.
Vallás- és közokt.
Minisztériumnak
Budapest

(Ex beadvány)

Budapest, 1939 febr. 11.

K. [illegible]

1939. II. 11.

Váradi Fekete Derső
ovalis alaku gipszme-
daillon Pest 1862.
Gonnagyi M. Múvesiet
1913. Képpel

Exp. 19

Kifizettem a 15.786-938. sz.
rendelettel kintalt javadalomból.

Bp. 939. febr. 17.

Tóth József mellszobra.

gipsz Sz T. 60. l. 157 l.

Pest 1862

Hagyatéki kiállításán

szerepelt

Exp. 19

Kifizettem az 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt juvacdalamból.

Bp. 939. jún. 3.

Megyeri Pest 1862.

Weiss 30.1.

Exp. 19

Kifizettem a 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt javadalamból.

Bp. 939. febr. 17.

Rosbó

Lisznyai Kálmán mellszobra.

gipsz Sz T. 60. l.

Pest ~~1860-as évek~~ 1863.

MOB Könyvtár

939.

ágos Bizottsága

ny	száma:		19
	kelte:	11/25.	19 39.
	beérkezése:	11/27.	19 39.

k száma:

lintézett szám:

áma:

áma:

sta:

Izsó Miklós

Izsó Miklós szóbrász

A Megyeri szobrának elkészitését 1100 frtéd tisz
vállalta el.[1] 1863 ban készitette Lisznyai I Lajos
nagyságu mellszobrát is.[2]

1) Az 8 rzkág Tükre. 1863. io folyamu 156 lap.
2) " " " " " 84 "

...telat díjért
...nóm élet

Kassa II. 196.

Liszuyai Kálmán
halotti maszkja.
Czután kiszült a Eötvö
gipsz szobra
1863-ban
a Rejszn. Muzeumban
Weiss 36. l.

II/13

/

Nagyméltó.
Vallás- és Közokt.
Miniszterium
Budapest

Ex bejelentés.

Budapest, 1939 febr 11

K. Lenz

1939. II. 11.

Iztó Miklós

1863?

Vas. Ujs. 1913. 456. c.

(Egy elfelejtett szobor-le-leplerés. Lisznyai Kálmánról; képpel.)

Lisznyai ~~[illegible]~~ mell szobra fentitől, mely Szécsény főterére volt szánva. A felállítás elmaradt, bár közadakozásból készültsa ~~[illegible]~~, mely a költő fiainak tulajdonába került.

940 APR 24 22
LKd
LKd

Gr. Korniss Ádám mellnobra
gipsz Bp. 1863.
SzT. 157. l.

Baktalorántházai

ok. templom

39

ágos Bizottsága

ny | száma: Ilből 19
kelte: 19
beérkezése: febr. 9 1939

k száma:

lintézett szám:

ma: 537/1937

áma:

Kantezkyvé

sta: Kentiváryi

Bernáth Gáspár mellszobra.

gipsz. Sz T 60 l. 157 l.

Pest ~~1860 ~~ ~~[illegible]~~ - 1863.

159. szám.

19

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Ács Géza 260·70 P.- és nyugtája.

A beadvá

Melléklete

Egyúttal e

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolva

önarcképet küldött a Műcsarnok kiállításába. Itt Székely Bertalan nagyon megkedvelte, felismerte tehetségét s az iskolai órákon kívül is tanította anatomiára, kompozicióra, technikára. Már 1903-ban megkapta a Nadányiné díját, ugyancsak iskolás korában leküldték rövid olaszországi útra, ahol főképp a régi muzeális festés iránt érdeklődött. 1905-ben az önkéntesi szolgálati év leteltével a Benczur-féle mesteriskolába jutott, ahol impresszionista képeket festett, tavasszal pedig lehívták a szolnoki művésztelepre, ahol az 1906-ik évet töltötte, majd újra megkapván a Nadányiné ösztöndíját a párisi Julian-iskolában dolgozott egy ideig. Miután tanulmányozgatva bejárta Nyugateurópát, hazaérve a Miénk-társasághoz csatlakozott, azután Gödöllőn festett egy sor képet, amelyeket gyűjteményes kiállításon mutatott be a Nemzeti Szalonban, ahol Gál Gyula arcképére megkapta a Nemes Marcel díjat. 1911-ben nagyobbszabású feladatot oldott meg: nagyméretű falfestménnyel díszítette a budapesti külső-soroksári-úti iskola udvari játszótermét. 1912 decemberében a Műcsarnok kiállításán levő „Merengő" c. képére megkapta az Erzsébetvárosi Casino díját s a képet a Képzőművészeti Társulat megvette a Szépművészeti Múzeum számára.

JUHÁSZ GYULA szobrászművész, január hó hatodikán halt meg Budapesten, a Szent János-kórházban. Juhász Gyula a fiatal szobrászgeneráció tagja volt. Törekvő, talentumos és tudását egyre fejlesztő művész, aki már évek óta szerepelt a kiállításokon, legtöbbször a Műcsarnokban. Akik a finom, delikát dolgokat kedvelik és keresik, hamar észrevették plakettjeit s néhány kisebb szobrát. Nagyobb igényű, monumentális jellegű munkát persze nem adha ott, nemcsak fiatal kora miatt — most amikor meghalt, mindössze harminchat éves volt —, hanem szervezeti gyengesége miatt, amely egyenest meggátolta ily feladatok elvégzésében. Az az álló férfiakt, amit mult évben a Műcsarnok tárlatán kiállított, majdnem az egyetlen olyfajta oeuvre-je, ami túlmegy a kisplasztika keretein. Egy gladiátorszerű alak ez, amelyet Firenzében mintázott, fizikai képességeit szinte már felülmúló energiával. Juhász Gyula Egerben született, 1876-ban. Középiskolát nem végzett, csak néhány polgárit s Budapestre kerülve, egy díszítő szobrász műhelyében dolgozik. Innen jut be a Beschorner-féle ércöntődébe, ahol véletlen folytán, egy ízben Telcs Ede figyelme terelődött rá, aki talentumot fedez fel benne s egyben éveken át ösztönzi, pártfogolja. Huszonhat éves, amikor Telcs Ede műtermében fog rendszeresen plasztikai studiumokhoz. Kisplasztikai dolgokat, plaketteket csinál s egyre fejlődő tudása, bontakozó talentuma révén megnyeri a bécsi akadémia látogatására szóló Ferenc József-ösztöndíjat, amit az Orsz. Képzőművészeti Tanács ítélt oda Juhász Gyulának. Ezzel Bécsbe megy, ahol az akadémián három évig folytat studiumokat. Utána ismét Telcs Edénél dolgozik, majd lemegy egy évi időzésre Firenzébe. Amikor megnyílt a főváros Százados-utcai művésztelepe, Juhász Gyula is oda költözik s külön műteremhez jut. Itt készíti el a Vikár család síremlékét, amely egyszersmind utolsó munkája. Gyönge, sokat betegeskedő szervezetével a márványbafaragását már nem érte meg. Firenzében csinált aktjai s ez utóbbi szobrán kívül még megemlítjük a következő dolgait: „Éva" bronzszobor, ülő női szobor (bronz, megvette az állam, a Szépművészeti Múzeum számára), a Húsipari Kiállítás plakettje (1907), Szilágyi Dezső plakettje (1908), amelynek eredeti reliefje a képviselőház elnöki szobájában van, a Balesetügyi Kiállítás (1910), dr. Schönherr Gyula- és a Gabelsberger-plakett. Vásárolt még tőle az Iparművészeti Múzeum is.

A MULT ÉVI MÜNCHENI SZEZON MAGYAR SIKEREI. Az isarparti Athénben lépten-nyomon új kiállítások nyílnak meg. A francia művészeti szalonok példája ragadós volt, pedig a sok ezer német és külföldi művész itt alig ad el képet a nyilvános nagy tárlatokon, mégis talál alkalmat az értékesítéshez. Nem a királyi család, az állam vagy a bajor nép a macenások, hanem az itt megforduló nagyszámú és gazdag idegenek. Így kapcsolódik össze a művészet az idegenforgalommal. A kiállítások nivósabb tömkelegéből csak néhányat emelek ki, amelyek az itt élő vagy kiállító magyarok sikereit jelentik. Otto Schmidt-Bertsch grafikai szalonjának mult évi legsikerültebb kiállítása kétségtelen a magyar Kubinyi Sándoré volt. A kritika is nagy és általános elismeréssel fogadta s főleg a Duna Budapestnél című színes monotípiáját emelték ki. De nem tévesztették el hatásukat reliefnyomású fa- és linoleummetszetei „és hogy azonkivül eminens grafikus is — írják —, bizonyítják Danae című nagy mezzotintója (egyidejűleg Budapesten is kiállítva) és néhány színes rézkarc, színes fejtanulmánya, amelyeket igazán finomabban nem is lehet előállítani."

A Kunstverein kiállításai is újabban majd mindig nivótlanok. Elöregedett glaspalastiak uralják a jó falakat és így annál szenzációsabban hatott egy egész fiatal magyar művésznek, Kálmán Péternek kollekciója. 1877-ben született, 1904 óta fest, 1911-ben már elnyeri a müncheni Akadémia legnagyobb kitüntetését. A Secessionban, a Glaspalastban, a Luitpold-Gruppe, a Kunstverein kiállításain és Düsseldorfban szerzett elismerések után jelentkezik újra. Kiállításához én semmit sem akarok fűzni, csak néhány szemelvényt adok a kritikákból. A Münchener Zeitung kritikusa a legtalentumosabb külföldinek tartja, aki az utóbbi időben az internacionális Münchenben feltünést keltett. Majd így ír róla: „Ez a művész még elhasználatlan nemzeti frisseséget kultivált városi ízléssel egyesít, aki

azonban tudja meddig szabad mennie. Sok egyes részletben (habár technikaiban egyáltalán nem), összhatásban, meg az erő és elegáncia párosításában egy kissé Zornra emlékeztet. Tudása ugyan még nincs kiforrva, de kétségtelen, hogy a legjobb uton van feléje". Ősszel a legelőkelőbb művészeti szalonban Braklnál is volt kiállítása. Katalógusának előszavát Hermann Esswein írta, többek közt ezt is: „. . . wohl aber ein starkes Talent ist, das stärkste, das innerhalb der letzten zehn Jahre auf seinem Gebiete in München hervorgetreffen ist."

Képeivel több kiállításon is találkoztunk, így a most Budapesten is kiállított Táncos Katá-ja a Luitpold-Gruppe kiállításának volt legszínesebb és legkvalitásosabb darabja. Nagy, álló női arcképét a Secession nemzetközi kiállításán is az első terembe főhelyre akasztották. Rajta kívül még csak Belányi Viktor szerepel a Secessionban.

A Glaspalastban annál több magyar vett részt. Igaz, hogy itt 77 teremben 2351 kép, építészeti terv, szobor és kis plasztika volt kiállítva. A szédítő tömegből alig lehetett kikeresni őket. Az ismert megszokott helyén Wagner Sándor tanár; László Fülöp Elek cumberlandi hercegnője azonban nem keltett nagy feltünést kvalitásai dacára; Wellmann Róbert portraitja a szokott jó, Komáromi Kacz nagy Este a műteremben című képét előkelő helyre akasztották. Vastagh Géza Bivalyfogatát küldte el. Az itten élő magyarok közül Schramm Viktor és Meissl Ágoston is kiállítottak; a grafikát Kubinyi Sándor és Gyenis János képviselik, szobrászatunkat Botfai Hüvös László és Szirmai Toni, (Paris). A budapesti kiállításokról jólismert Brunningeni Flesch Ludmillának is van két képe. Noha sok kiváló német és külföldi művész vett részt e kiállításon, nivója mégis alacsonyabb akár a Secession, akár egy budapesti műcsarnoki kiállításnál.

Egy nagy aukció is volt a Galerie Helbingben, ahol érdekes, hogy Munkácsy Zálogházának egy elsőrangú másodpéldánya csak 9000 márkán kelt el, holott egy ugyanazon kikiálltási árú Böcklin képért 34,000-et, a Defreggerért 17,000-et fizettek. Pállik 1550 márkát ért el, egy kis finom Böhm-kép nem talált vevőre. A számtalan kiállíásból ezek voltak a kiemelkedőbb mozzanatok. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a fiatal magyar művészeti kultúrához nem egy siker fűződött és feszülten várják a müncheni művészeti intézőkörök az idei nemzetközi kiállításon a most már külföldön mindig sikerekhez szokott magyar művészet szereplését.

SOMOGYI MIKLÓS

ADATOK MŰVÉSZETÜNK TÖRTÉNETÉHEZ

NÉHÁNY ÚJABB ADAT IZSÓ MIKLÓS ÉLETÉHEZ. A Művészet jelen számában közöljük a magyar nemzeti szobrászat nagy képviselőjének, Izsó Miklósnak egy eddig ismeretlen reliefjét. A dombormű nagyatyámat, Váradi Fekete Dezsőt ábrázolja 22. életévében. Izsó nagyobbrészt majd minden munkáját jegyezte és évszámmal látta el. E majdnem sértetlen állapotban megmaradt művön is világosan olvasható a nyak átmetszetén a jelzés bemélyített nyomtatásszerű betükkel: Izsó M. 1862.

Ezidőszerint még nem állapíthattam meg, hol készült e mű, Borsod megyében-e (Miskolcon vagy Hangácson) vagy Budapesten, mégis tény az, hogy az ábrázolt, mint Almási Balogh Istvánnak anyai elsőfokú unokatestvére került valószínűleg már Budapesten jó barátságba a megyéjebeli kiváló szobrászifjúval. Bár Izsó idősebb volt, barátságuk továbbra is a legmelegebb maradt.

Amint Szmrecsányi Miklós Izsóról írott cikksorozatában is kimutatta, szobrászunknak több életnagyságú arcképreliefje maradt fenn a 60-as évekből. Ezek közül való az 1862-ből származó képmás is. Nem volt alkalmam az előadásmodort ezeken összehasonlítani, bár kétségtelenül nagyfontosságú és érdekes lenne művésztörténeti szempontból. Eddig összehasonlítás végett csak azok a leírások szolgálhatnak nekem, amelyeket a feljebb idézett író adott Izsó arcképmedaillonjáról és Tóth József mellszobráról. Előadása e relief-arcképen is a szélességgel és kicsinyességgel egyesül. Mert míg a csontszerkezet, a koponyaalkat átértése, az arcizmok formáinak mintázása meglepően bátor, széles és egyszerű, addig a puha körszakáll határozottan kicsinyes, de amellett kedvesen naiv. Itt van az előbb említett művekkel a rokonság. A haj mintázásában talán a „Búsuló juhász"-szal volna valami összefüggésben, emellett mintha ez egyszer valami klaszszikusszerű nyugalom ömölne el a művön. Talán épen ez a nagy, ez a szent nyugalom inspirálta a művészt a karakterben is tökéletes munka elkészítésére, amely jelenleg az ábrázolt fia Váradi Fekete Pál birtokában van.

Alig egy nemzedék választ el bennünket művészetünk történetének nagy alakjaitól s mégis sok megbízbatatlan adat forog közszájon, vagy igen fontos adatok hiányoznak. Mostoha művészeti kultúránk adatait felkutatni s azokat közölni addig kötelességünk míg azok meglehetősen hozzáférhetők. Ami kevéssel tehát csak gyarapíthatom az Izsóra vonatkozó már elég gazdag életrajzi adatokat alább közlöm. Nem valamelyik testvérére vonatkozik-e, hogy 1872-ben egy Izsó József pénzkezelő Borsod megyében? 1867 és 73 között Miskolcon él Izsó Kálmán is, akinek egy nagyatyámhoz intézett meleghangú baráti levele van birtokomban. Nem volt e ez a Kálmán testvére Izsó Miklósnak, akiről a rokonság sem tud semmit? Pedig a régiek szerették az atyafiság szálait erősebbre fűzni.

Hogy Izsó Miklós és nagyatyám tovább is baráti viszonyban állottak azt pár évvel ezelőtt elhúnyt nagyanyám elbeszéléséből is tudom, aki azt is említette, hogy Izsó vendégségben, — talán valmi szüret alkalmából — volt náluk Miskolcon. Ez az adatom

Művészet 1913

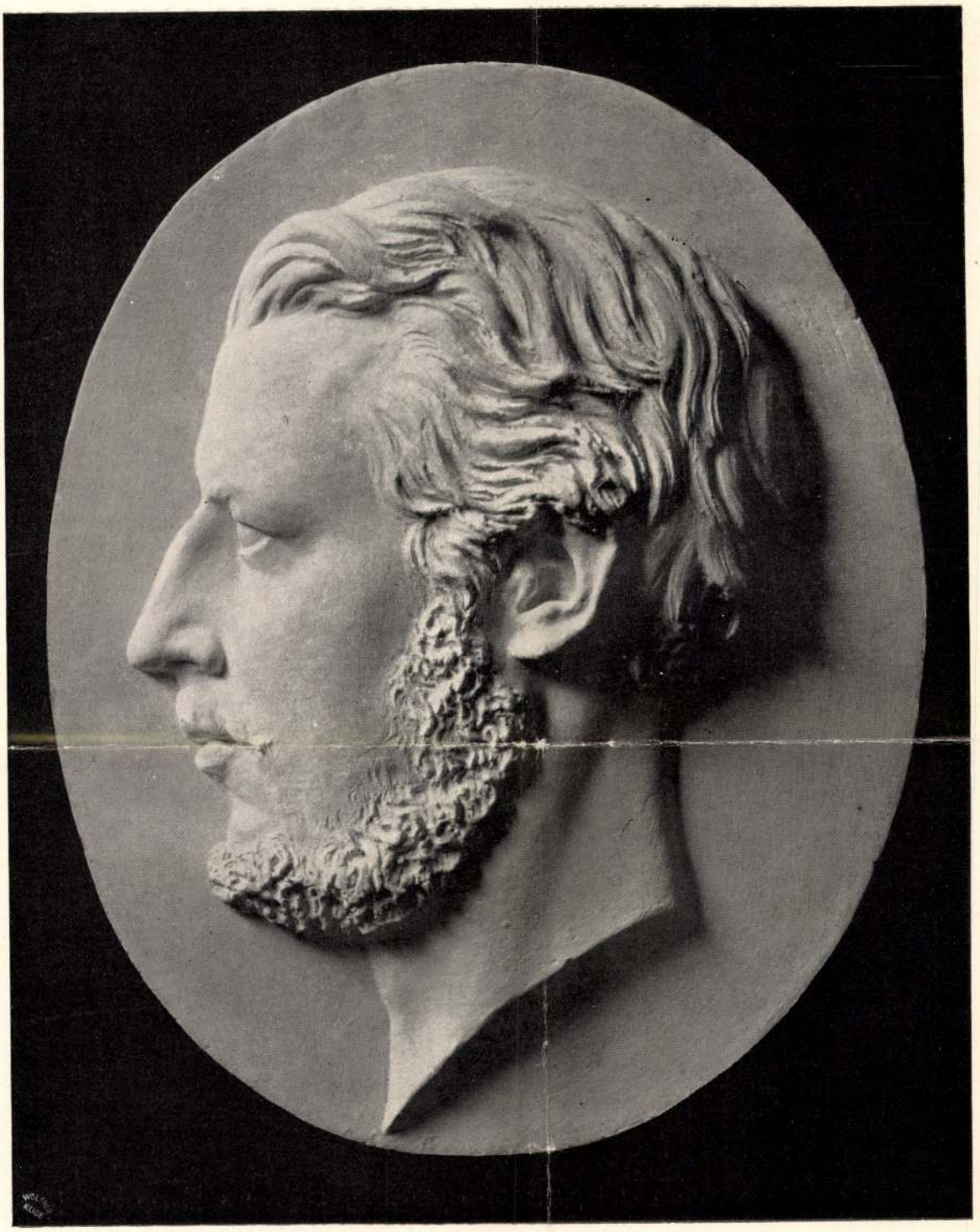

VÁRADI FEKETE DEZSŐ KÉPMÁSA
IZSÓ MIKLÓS SZOBORMŰVE
VÁRADI FEKETE PÁL BIRTOKÁBAN

Tasó Miklós

1862

Egressy Gábor mellszobra.

gipsz SzT. 60. l. 128. l. n. (Képpel)
Pest 1862 ~~v Évek~~

~~Állítólag 1867. megkezdte~~
~~mairvanyba faragását~~
~~V. V. 1867. 44. l.~~

Kiadom Borbély József
nim. főszámtanácsos úrnak
arral, hogy a benti nyugta
ellenében Ács Géza könyv-
kötőnek a könyvtári java-
dalom terhére 260 P 70 f-t
kifizetni szíveskedjék.

Budapest, 1939 márc. 8

Sz.

[illegible]
elnök

VI/3

Izsó Miklós

Irodalom és művészet.

** *(Izsó Miklós)* Egressy mellszobrát márványból elkészité. E szobor ujabb bizonysága Izsó nem mindennapi tehetségének; élethűség és művészi kivitel jellemzik azt. Mint halljuk, Izsó is folyamodott államsegélyért azon összegből, mely tehetséges művészek segélyezésére van szánva. Azt hiszszük, hogy nem fognak sokat habozni e legtehetségesebb fiatal szobrászunk segélyezésében, s módot nyujtanak arra, hogy természettől nyert gazdag adományait külföldön, névszerint Rómában, kellőleg kifejthesse.

Vas. Ujs. 1868. 504

15. l. elé.

Stüler Frigyes Ágost, az Akadémia épületének tervezője. (35. l.)

Dívald Akad. palotája

Izsó Miklós

arabeszkes friz köti össze, a fülkék ívmezőit candelaber mellett kettős syrént ábrázoló gipsz dombormű tölti ki. A három fülke között két gazdagon tagolt és díszített, renaissance stilusú gipszkeretbe foglalt, mahagónifával borított ajtó van, a mely a nagyterembe nyílik. A második emeletre vezető lépcső tagoltsága és díszítése az első emeletihez hasonló. Középső ágának két végén műmárvány talapzatra erősített, aranyozott, öntöttvas-candeláberek állnak. A lépcsőház pilléreit két sorban egy-egy pilasterek közé foglalt csigás ormú fülke tagolja. Az alsó fülkék fölött egy-egy allegorikus tárgyú, domborművű gipszmedaillon van. Ugyanilyen két medaillon látható a heti ülésterem mennyezetének domborművei sorában. A felső fülkék két oldalán a korinthizáló félpillérek fejezetein nőket ábrázoló négy allegorikus gipszszobor áll, a melyek a heti ülésteremnek a hallgatóság részére fenntartott kisebb szakaszában ismétlődnek. A folyosók és a lépcsőház gipsz díszítése a lőcsei születésű Marschalkó János szobrász (1819—1877) műhelyéből került ki, a ki az arabeszkes díszítés mintáit az építészeti irodától s a gipszmedaillonokat Berlinből készen kapta. A lépcsőházat a második emeleten félkupolaszerű tükörmennyezet tetőzi be, a melynek szalagfonatos, rosettás díszű hevederívei a lépcsőház félkörű falának ablakaival páronként váltakozó, arabeszkes díszű félpilléreken nyugosznak. A lépcsőház második emeleti részében ennek zárófalához támaszkodva áll Karszt-márványból faragott talapzaton Stüler Ágostnak, a palota tervezőjének fehérmárvány mellszobra, a melynek fölállítását az Akadémia a mester halálának hírére 1865 október 30-án tartott összes ülésén határozta el.[1] A mellszobrot a berlini Schievelbein Hermann (1817—1867) eredetije után Izsó Miklós faragta. Jelzése: «Schievelbein után f: Izsó Pest 1865 dec. 11.»

A palota második emeleti folyosójának keresztboltozatai szintén a hosszanti falak mentén párosával

[1] *Csengery:* A Magy. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei III. k. 149. l.

Die Akad. palotája

sorakozó, de itt korinthosi stilusú oszlopokon nyugszanak, a melyeknek megfelelően a falat ugyanilyen stilusú félpillérek tagolják. A lépcsőnek ide torkoló két ágával szemben és a folyosó közepén három egyszerűbb, renaissance keretes ajtó a nagyterem karzatára vezet. A folyosó jobboldali végén a bejárat eredetileg az Esterházy-képtárba vezetett, a melynek helyiségeibe a városligeti Szépművészeti Múzeum megnyítása után a Történelmi Képcsarnok költözött. A folyosó baloldali végéből nyíló szobák régebben az Esterházy-képtár őrének és a Képzőművészeti Társulat titkárának lakásául szolgáltak; ma ezeket a Magyar Nemzeti Múzeum növénytani osztálya bérli. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1865-től 1876-ig tartotta képkiállításait a palotának a Dunára néző másodemeleti termeiben.[1] Ekkor ezeket is az állam bérelte ki az Országos Képtár czéljaira, a melynek magva az 1871-ig az Akadémiától gondozott Esterházy-képtár volt. Az Országos Képtárt 1905-ben költöztették át a városligeti Szépművészeti Múzeumba. Régi helyiségeit ekkor a Történelmi Képtár céljaira alakították át, a mely a palotában, ennek dunaparti szárnyában a második s a risalit felső emeletén 1907 június 5-ikén nyílt meg.[2]

Egyéb művészeti intézményeink közül ideiglenesen az Akadémia palotájában még Benczúr Gyula festészeti mesteriskolájának s az állami női festőiskolának adott otthont. Benczúrnak az igazgatótanács 1883 január havában a vallás- és közokt. minister kérésére a nagyterem melletti termet előszobájával engedte át, melyben az országba visszatért mester első műve gróf Andrássy Gyula arczképe volt; a női festőiskola 1888-ban a palota akadémia-utczai szárnyában a második emeleten nyert helyet.[3]

A Kisfaludy-Társaságnak 1865-től kezdve van kü-

[1] Akadémia Értesítője X. k. Igazg. ülés 1876. VI. 10. 34. pont és 201. l.

[2] Akad. Értesítő 18 k. 563.

[3] Akadémia Értesítője XVII. k. 1883. I. 28. Ig. ülés. 6. pont és u. o. XXII. k. 132. l. 64. pont.

és korinthizáló stilusú aljukon domborművű ékítményekkel diszített félpilléreik fejezeteit szintén terracotta frizek kötik össze. Ez a tagoltság és diszítése ügyesen közvetíti az átmenetet a risalitnál alacsonyabb szárnyak egyszerűbb homlokzataihoz. Ez utóbbiak talapzati részét pincze ablakok törik át, földszinti részüket a Duna és a Ferencz József-tér felől nagy félkörives ablakok. Az épület négy sarkát a földszinten egy-egy, a dunai homlokzatnak közepét a heti ülésterem szélességében négy tükrös rusticából rakott falpillér emeli ki, a melyeknek megfelelően az első emeleten léczes keretű, de egyébként símán faragott toscán falpillérek, a második emeleten pedig terracotta-szobrok sorakoznak; a balustrád közepén és sarkán ismét candelaberek. A félkörives ablakok mind a két emeleten korinthosi stilusú félpillérekkel váltakoznak. Az első emeleti ablakok alját a risalit erkélyének megfelelő balustrád tölti ki s keretük sima toscan szabású pilasterekből és egyszerű archivoltból áll. Csak az ülésterem valamivel magasabb három ablakát tagolják pilasterek közé foglalt oszlopok. A második emelet kettős nyílású ablakainak félköriveit kétfelől korinthosi pilasterek, a középen hasonló szabású oszlopok tartják.

A terracotta szobrok, a melyek a palota szárnyainak második és a risalit felső emeletét diszítik, Ernst March fiai charlottenburgi keramikai gyárából kerültek ki. Révai Miklós szobrának mintájától eltekintve, a mely Izsó Miklós műve volt, valamennyi szobor mintája Emil Wolff (1802—1879) tanár, Thorwaldsen követőjének és más berlini szobrászoknak munkája.[1]

A berlini March-czég alapítója Ernst March (1798—1847) 1814-ben lett a berlini Feilner-gyár társtulajdonosa s 1836-ban alapította charlottenburgi keramikai gyárát, a melyben IV. Frigyes Vilmos porosz király és különösen Stüler ösztönzésére főleg szobrok, építészeti részletek és antik szobormásolatok készül-

[1] Emlékkönyv a Magyar Akadémia palotájának megnyitására. 18. l. és Vasárnapi Ujság 1864.

tek. Stüler berlini épületein kívül számos palota, pályaudvar, lakóház, a königsbergi és a rostocki egyetem figurális és ékitményes díszítése ebből a gyárból került ki. A gyár számlái is ezt bizonyítják, hogy palotánkon a tudomány különböző ágait jelképző nőalakok nem eredeti minták után készültek, hanem már meglevő s az itt felsorolt épületek valamelyikét díszítő szobrok ismétlései. Valamennyi, de különösen a risalit felső emeletén sorakozók, palotánkon sokkal magasabbra kerültek, mint a milyen magasságra mesterük, itteni távlati hatásuk alapján ítélve, azokat szánta. A tudományokat jelképező nőknek általában conventionális jellegű szobrai közül négy a dunaparti homlokzat közepének, hat a risalitnak második emeletét díszíti a következő sorrendben: Archaeologia, Poesis, Cosmographia, Politika, Physiographia, Philosophia, Jurisprudentia, Mathematika és Historia. Ezek közül a szobrok számlája szerint csak a Poesis alakja készült új minta után, mely körülmény azonban alig változtat jellegén. A palota szárnyainak sarkait díszítő s a tudomány és a művészet nagy alakjait ábrázoló hat szobor eredeti minta után készült. Valamennyi tartalmasabb és kifejezőbb, mint az allegorikus alakok, de távlati hatása, Révai szobráét kivéve, itt szintén fogyatékos.

A dunaparti homlokzat másodemeleti két sarkán Newton és Rafael szobra áll; a két szárny Ferencz József-tér felőli homlozatának sarkán Galilei és Révai Miklós, az Akadémia-utcza felőli oldalon Descartes és Leibniz. Révai szobrának kisebb méretű segédmintájáért Izsó Miklós 100 tallér tiszteletdíjat kapott, a keramikai gyár viszont egy-egy nagy szellemet ábrázoló szoborért 800 tallért, a tudományágakat ábrázoló szobrokért 275 tallértól 450 tallérig terjedő összegeket. Révai terracotta szobráért, minthogy mintájáért Izsó 100 tallért kapott s ruharedőzete egyszerűbb, a gyár csak 650 frtot számított föl; az eredeti minta után készült Poesis alakjáért azonban 800 tallért. A palota terracottadíszítése összesen 13,993 tallérba került. Izsó Miklós, a Révai szobor mintájának árán kívül, a főhomlokzat czímerének s a feliratos táblákat tartó géniuszok

faragásáért 3600 frt díjazásban részesült; Stüler alább ismertetett márványmellszobráért pedig 800 frtot kapott.[1]

A többi kőfaragómunka Stüler berlini műhelyének részletrajzai alapján csekély kivétellel szintén hazai mesterek keze alól került ki. A risalit nagy oszlop rendjét és párkányait Halász László faragta, a kisebb oszlopokat, félpilléreket s általában a palotát burkoló kövek túlnyomó részét Kauser János pesti, a színes márványbetéteket s az első emeleti folyosó szoborfülkéinek hat vörösmárványoszlopát Vogl I. pécsi kőfaragó.[2]

Az Akadémia-utczát Pest városának tanácsa 1860-ban nevezte el így, a mikor palotánk területét az Akadémia nevére a telekkönyvbe iktatták.[3] A palotának erre néző homlokzata a dunapartinál is egyszerűbb s a párkányokon kívül az első és a második emeleten csak az ablakokkal egyformán váltakozó félpillérek tagolják. Földszinti részén balfelől nyilik a palota oldalkapuja, a melynek csarnoka a főépületbe vezető, oszlopos szerkezetű átjáróhoz és az akadémia-utczai szárny főtitkári lakásának külön lépcsőházához vezet. A földszinti homlokzat ablakai itt alacsonyabbak mint a többi homlokzaton s ezek fölött a szolgaszemélyzet lakásainak szánt mezzanin kicsiny négyszögletes ablakai sorakoznak. A földszinti ablakok szintjében balfelől a Ferencz József-tér felőli sarkon már a palota építésekor emléktáblának való keretet falaztak, a melybe azonban az Akadémia alapítását ábrázoló bronz domborművet csak később foglalták. Ennek története a következő.

[1] L. a March-gyár számláját és Izsó Miklós elszámolását 1864. VII. 26-ról Ybl javításaival a palota számadásai között, továbbá Izsó 1865. IX. 28-án kelt nyugtáját a Stüler mellszobráért járó 550 frtnyi hátralékos összegről, a melyen az Ybl kezeírására való feljegyzés arról szól, hogy a mellszobor ára 800 frt, a kőé 95 frt volt.

[2] L. a számadásokat.

[3] Az Akadémia igazgatósági üléseinek jegyzőkönyve. 1860. X. 11-iki ülés, XIV. pont.

Az építőbizottság már 1884-ben felhívta az igazgató-tanács figyelmét a palota akadémia-utczai szegletén látható három nagy kődarabra, a melyre domborműnek vagy feliratnak kellene kerülni. Az igazgató-tanács ekkor az Akadémia alapítására és a palota építésére vonatkozó monumentális felirat mellett döntött és ennek megfogalmazására Ipolyi Arnold és Pulszky Ferencz ig. tagokat kérte föl.[1] A terv azonban abbanmaradt s 1890-ben gróf Széchenyi Béla ig. és t. tag eleveníti föl ismét az igazgató-tanács február 2-iki ülésén. A tanács erre ismét bizottságot küld ki, a melynek puhatolózására Ybl azt a felvilágosítást adja, hogy a táblát a palota építésekor különösebb rendeltetés nélkül, csupán æsthetikai szempontból falazták oda, hogy a Ferencz József-téri homlokzat és az akadémia-utczai oldal földszinti ablakainak színvonala között a különbséget kiegyenlítse. Báró Eötvös Loránd elnök javaslatára 1891 február 15-én az igazgató tanács elhatározta, hogy az emléktáblán gróf Széchenyi István felszólalásának jelenetét az 1825. évi országgyűlés kerületi ülésén örökítteti meg domborműben, a melyre tervet Holló Barnabástól kértek. A kivitel költségeit bronzban 12,000 frtra, kőben 3000 frtra szabták. Az emléktábla-bizottság tagjai: Fraknói Vilmos másodelnök, Szily Kálmán főtitkár, gróf Dessewffy Aurél, Pulszky Ferencz, gróf Széchenyi Béla, Tisza Kálmán és Zichy Antal ig. tagok, nyilvános gyüjtés mellőzésével, elsősorban azokat a hazai intézeteket és intézményeket kérték föl, hogy az emléktábla költségeihez hozzájáruljanak, a melyek létüket vagy felvirágzásukat gróf Széchenyi Istvánnak köszönhetik s másodsorban gróf Széchenyi István tisztelőit.

A gyüjtés eredménye 10,950 frt volt s erre 1000—1000 frtot a következők adtak: az Akadémia, a m. kir. pénzügyministerium, mint a lánczhid tulajdonosa, Budapest főváros, a Nemzeti Casino, a Magyar Lovaregylet, az Első cs. kir. szab. Dunagőzhajózási Társu-

[1] Akadémia Értesítője XVIII. 19. 1884. I. 27-iki ig. ülés jegyzőkönyve 4. pont.

zonyára ép oly visszás hatású a palota belsejében a conceptiójában nem kevésbbé classikus előcsarnok, a lépcsőház, a folyosók, a nagyterem és a heti ülésterem díszítésének túltengő gipsz és műmárvány anyaga. Mint alább látni fogjuk, félszázados fönnállása alatt a palotát az Akadémia és alapítója iránt táplált közérdeklődés díszítésében nem egy jelentős és nemes anyagból készült művészi alkotással gyarapította. S ha meggondoljuk, hogy a palota ötven év alatt nemcsak az Akadémiának, de hol ideig-óráig, hol állandóan szinte valamennyi társulatunknak otthonául vagy legalább gyűléseinek színhelyéül szolgált, a mely szellemi és culturális életünkben számot tesz: lehetetlenség kifejezést nem adni abbeli reményünknek, hogy palotánk idővel díszitésében megújítva, jelentőségének megfelelő módon az országnak még kiválóbb, elsőrangú monumentuma lesz. Ennek megvalósítására — bízva a nemzet jobb jövőjében — talán az Akadémia alapításának száz éves jubileuma lenne a legméltóbb alkalom.

II. A palota ismertetése.

1. A palota külseje és ennek szobrászati díszítése.

A risalit czéljaira Pest városa részéről még közvetlenül az építés előtt átengedett 56 □-ölnyi terület egy részének felhasználásával palotánk, beleértve udvarát, Szkalnitzkynak az Akadémiai Emlékkönyvben közölt adatai szerint 953 □-ölnyi, a telekkönyv szerint 936 50/100 □-ölnyi területen, a bérház 300 35/100 □-ölnyi területen áll.[1] A talaj színtje alatt a palota alapfalai 5 ölnyi (9·5 m.) mélységre nyúlnak le s a hatalmas pinczéket a Duna alsó rakodó partjával két alagút köti össze. A főhomlokzat szélessége

[1] Pesti rész 758. sz. Telekjegyzőkönyvi betét 766. hr. sz. — A bérház: Pesti rész 759. sz. Telekjegyzőkönyvi betét 767. hr. sz. — Összesen 1236 85/100 □-öl.

33 öl 4 láb és 10 hüvelyk (58·307 m.), a dunaparti homlokzaté 26° 4′ 0″ (49·296 m), az Akadémia-utczaié 27° 0′ 10″ (51·192 m). A risalit magassága balustrád nélkül 90 láb (28·440 m), a szárnyaké 70 láb (22·12 m).[1]

A főhomlokzat tagoltságának rendszerén Sansovino legkiválóbb velenczei alkotásainak, a még veronai befolyás alatt épült Palazzo Corner della Ca' Grande, a Biblioteca di San Marco és a Loggietta hatása tükröződik vissza. Az inkább antik görög mintákra emlékeztető oszlopok és párkányok azonban arra vallanak, hogy tervező mesterük, Stüler még a hellenistikus classicizáló iskolából került ki, a melynek atyamestere Közép Európában a szintén berlini Schinkel volt. A domborművek, a melyek a risaliton az oszlopfők és a félpillér fejezetek közeit kitöltik, valamint a szobrok a párisi Louvre plasticus diszítésének gazdagságára emlékeztetnek, bár fakóvá kopott anyaguk szegényesebb s a kőből faragott diszítés hatását is szaggatottá teszik. Eklektikus stilusával Stüler ilyformán mind a három építőbizottsági tag ízlésének megfelelt.

A palota tömegeinek csoportosítása igen szerencsés. A különböző nagyságú tractusok oly természetesen ékelődnek egymásba, mint valami hatalmas ikerkristály. S a homlokzatok helyes arányaiban, ezeknek és tagoltságuknak egymással való harmoniájában, a mesternek ízig-vérig építésztalentuma sok eredetiséggel nyilatkozik meg. Palotánk voltaképen téglaépület s csak külső homlokzatait burkolják faragott kövek. Talapzatának alsó hazai vörösmárvány rétegétől eltekintve a homlokzatok tagozatait és az ezeket kitöltő falazást tétényi mészkőből és sóskúti kemény homokkőből faragták; a velenczei mintára berakott színes márványlapok a nagy terem homlokzatának oszlopközeiben, a legfelső emelet ablakai alatt és a risalit

[1] Emlékkönyv a Magyar Akadémia palotájának megnyitási ünnepélyére. Pest 1865. A Magyarország és a Nagyvilág kiadása. 17. l.

balustrádjának zömök pillérei keretében siklósi és bükkösdi márványból készültek.[1]

A Ferencz József-térre néző risalit, a mely a négyszögletes udvart körülzáró palota hosszanti szárnyai közé ékelődik s az Akadémia fogadó és ünnepi csarnokait foglalja magában, az épületnek kívülről is leggazdagabban tagolt és legdíszesebb része. Földszinti homlokzatát öt hatalmas, vörösmárvány lépcsős árkádnyílás töri át, a mely az előcsarnokba vezető hármas főkaput s két felől az akadémiai tagok könyvtári olvasószobájának és egy másik helyiségnek ablakát foglalja magában, mely utóbbi ma a könyvkiadó hivatal raktárául szolgál. Az árkádnyílások boltivei fölött a nagy terem balustrádos nyilt erkélye nyúlik el.

A két emeletnyi magasságban épült nagy terem homlokfalát sarkain egy-egy félpillér és oszlop, az ablakközökben párosával sorakozó korinthizáló stilusú oszlopok tagolják, a melyek cannelurás törzsét alsó negyed részében lombos ékítmények közé fonódó alakos faragványok díszítik, a gazdagon faragott fejezeteket pedig ezek indái között egy-egy magas domborművű félalak. A magas emelet oszlopai gerendázatának párkányán sorakoznak a felső, alacsonyabb emelet korinthosi stilusú, de egyszerűbb páros oszlopai, közeikben szobros fülkékkel s ezek fölött medaillonokba foglalt s egymással váltakozó magas domborművű Apollo és Minerva fejek terracottából. A koszorú-párkány a risaliton és a szárnyakon egyforma s attikai alkatú, hármas tagú mestergerendája fölött gazdag alakítású csigás gyámkövek sorakoznak, a melyeken az erős árnyékot vető s homloklapján terracotta oroszlánfejekkel díszített főpárkány nyugszik. A risalitnak és az ennél alacsonyabb szárnyaknak egyaránt hatásos koronázó része a zömök pillérekkel rhythmikusan szakaszokra osztott orsós korlát, a balustrád, a melynek sarkait a risaliton eredetileg terracottából készült szárnyas sphynxek díszítették. Ezek egyikét már ré-

[1] L. a palota számadásait an, a melyeket a főtitkári hivatal irattárában külön dobozban őriznek.

gebben ledöntötte a szél s azért a többit is eltávolították.

Mint már említettük, a risalit falait az oszlopfejezetek és az oldalsó homlokzatok pillérfejezetei között terracotta-frizek díszítik. A főhomlokzat övpárkányának frizén a következő felirat van: *Magyar Tudományos Akadémia.* A nagy terem középső ablaka fölött lebegő angyalok között Magyarország címerének kőből faragott domborműve látható, melyet Izsó Miklós (*1831 †1875) kiváló szobrászunk faragott, a kinek sajátkezű munkái a terdeplő géniuszok is, a melyek a többi négy ablak fölé rakott feliratos márványtáblák kőkeretét tartják. A négy márvány táblára palotánk tervezője a classicizáló stilus korának ízlése szerint velős mondásokat szánt. A bizottság azonban, a melyet az Akadémia ezek megfogalmazására kiküldött, fázott a mottószerűségtől[1] s a következő föliratokat vésette a négy táblára:

Hazafiak alapították
MDCCCXXV

*

Működni kezdett
MDCCCXXXI

*

Nemzeti részvét emelte
MDCCCLX

*

Háza felépült
MDCCCLXIV.

A főhomlokzat terracotta-szobrait az oldalhomlokzat hasonló alakjaival együtt alább soroljuk föl. A risalit oldalfalai mind a két emeleten ablaktalanok

[1] *Csengery.* A M. T. Akadémia jegyzőkönyvei III. 39. és III. 94.

31. **Katona József és szüleinek sírjában talált: hajfürtje,** ruhájának és szemfedőjének egy-egy darabja, koporsója darabja négy szeggel, édesanyjának olvasója, kendőjének egy darabja és édesatyjának ruhájából egy darabka.

Kecskemét város Múzeuma.

32. **Katona József jegygyűrűje,** arany, benne monogramm.

Kecskemét város Múzeuma.

33. **Szemüveg gyöngyháznyéllel,** Katona Józsefé volt.

Kecskemét város Múzeuma.

34. **Katona József „Aubigny Clementia"** című „vitézi darab"-ja. Eredeti kézirat 1813-ból, a cenzor 1831. dec. 13-i azon megjegyzésével, hogy „Istenről nagyon illetlenül szól".

Nemzeti Színház Múzeuma.

35. **Első Bánk-bán kiadás, 1821-ből.**

Nemzeti Színház Múzeuma.

36. **Színlap Kassáról 1833-ból.** A Bánk-bán első előadásáról.

Nemzeti Színház Múzeuma.

37. **Színlap 1835-ből,** a budai színház első Bánk-bán előadásáról.

Nemzeti Színház Múzeuma.

38. **Katona József** Züllich által készített tervszobra. Kőrajz, nyomt. Rohn, Pesten, 1857. 1°. Katona József drámaíró szobrát Tomori Anasztáz rendelte meg 1857 nyarán Czélkuti-Züllich Rudolf szobrásznál. A szobrot 1858. jún. 8-án leplezték le a Nemzeti Színház előtt, de mivel sok támadás érte, helyébe 1860. jún. 4-én Lendvay Márton színésznek a szobrát állították és Katona szobrát Tomori birtokára szállították.

Csillag Endre.

39. **Katona József 1861-ben állított síremlékének fényképe.**

Kecskemét város Múzeuma.

40. **Katona József 1930-ban készült jelenlegi síremlékének fényképe.**

Kecskemét város Múzeuma.

TÁRLÓ FÖLÖTT:

(41—46. sz.)

41. **Pesti rondella színház 1771-ben.** Fametszet.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

42. **Színlap.** Pest, 1829. jún. 23., az Arany hattyúnál, Fekete sas-utcában.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

43. **Déryné Széppataki Rozália (1793—1872) areképe.** Kőrajz gyöngyhímzéses keretelésben és bársonyleveles koszorúval, övezve, melyet állítólag ő maga állított össze.

Nemzeti Színház Múzeuma.

44. **Színlap.** Buda, 1833. okt. 24., a budai játékszínből.

Székesfővárosi Történeti Múzeum.

45. **A Nemzeti Színház kisméretű képe.** Rézmetszet, színezéssel.

Hollós Oszkár.

46. **Fáy András** (1786—1864) író és 1833-ban a Magyar Színház igazgatójának mellszobra márványból. Készítette Izsó Miklós, 1863.

Pesti-Hazai Első Takarékpénztár

TÁRLÓBAN: KÉZIRATOK, NYOMTATVÁNYOK, TERVRAJZOK KIS KÉPEK.

(47—65. sz.)

47. **Széchenyi István a Magyar Játékszínről.** Pest, 1832.

Nemzeti Színház Múzeuma.

Hollós Nemz. Szính. kiáll

Izsó Miklós

ivód

Sörberető 229. l.

Egressy Gábor gipsz
mellszobra, 1862.
Debreceni Déri
Múzeum

helynek 60.000 tagja van és [illegible]
Magyarországon, hosszú évek óta végzi áldásos működését a budapesti »Jogvédő egyesület vagyontalanok számára« és évről-évre növekszik a száma a vidéki városokban szervezett ú. n. néphivataloknak.

A nehezen megmozduló állam helyett tehát a társadalom nyújt segítő kezet a gyengéknek és szegényeknek. Jó jel, mert tapasztalati törvény, hogy az állami jótékonyság a társadalmi jótékonyság által már kitaposott utakon szeret megindulni. Csupán idő kérdése, mikor lép a szegények jogvédelmének terén is a társadalom nyomdokaiba.

•

Ennek a nemes társadalmi akciónak szolgálatába szegődött a »Budapest«, mikor évekkel ezelőtt elhatározta, hogy ügyes-bajos dolgaikban lelkiismeretes jogi tanácsot ad olvasóinak s általában a bizalommal hozzáforduló vagyontalanoknak, kikre nézve a legkisebb vagyoni veszteség is soha helyre nem hozható károsodást jelent, s akikre nézve az erkölcsi kár a teljes züllléssel és az erkölcsi pusztulással lehet egyenlő.

A vagyontalanok jogvédelmének ez a munkája nagyon rokonszenves bár, de nagyon nehéz is. Hogy elvállalt feladatunkat lelkiismeretesen betölthessük, nemcsak jogot kell tudnunk, hanem ezenkívül még igen sokhoz kell értenünk. Már magának a

Egrassy Gábor gipsz
mellszobra (1862 / 2)
Kassai Muzeum

Dr. Tihamér Lajos s.k.

miniszteri osztálytanácsos.

A kiadvány hiteléül:

miniszteri iroda s.tiszt.

Arany János

Egressy Gábor

életnagyságu szobrai
mutatva 1862

Gipszpéldanyok 20 frtért

VV. 1862. 455. l.

Mell Könyvtár

938.

zágos Bizottsága

ány	száma:	—	19
	kelte:	XII/20.	1938.
	beérkezése:	XII/20.	1938.

ek száma:

elintézett szám:

áma:

áma:

asta:

Arany János gipszszobra
Pest 1862. Münchenből
hazatérve első munkája
Gipszöntvényét 20 frtért
adta
Egy ülyen gipszpeldány
a Szépm. Muzeum

Egyidejüleg készült
az Egressy Gábor

Exp. 19

Kifizettem a 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt javadalomból.

Bp. 939. febr. 13.

L. Lorenz

1940. X. 3.

18-ik szám. Tizenhetedik évfolyam.

Vasárnapi Ujság.

Pest, május 1-jén 1870.

Előfizetési föltételek: a Vasárnapi Ujsag és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Félévre 5 ft.
Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — **Csupán Politikai Ujdonságok**: Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési dijak, a **Vasarnapi Ujsag és Politikai Ujdonsagokat** illetőleg: Egy négyszer hasábzott petit sor, vagy annak helye, egyszeri igtatásnál 10 krajczárba; háromszor- vagy többszöri igtatásnál csak 7 krajczárba számittatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad **Bécsben: Oppelik Alajos**, Wollzeile Nr. 22. és **Haasenstein és Vogler**, Wollzeile Nro. 9. — **Bélyeg-dij**, külön minden igtatás után 30 ujkrajczár.

Zrinyi a költő szobra, Izsótól.

Tudva van olvasóink előtt, hogy a közoktatási miniszter, pár éve már, két hazai szobrászunkat, Izsót és Engelt két-két mellszobor készitésével bizta meg, melyeket a nemzeti muzeum műcsarnokában szándékozott fölállittatni; jelesen Izsót Zrinyi a költő s Verbőczy István, Engelt pedig Istvánffy Miklós és Pázmány Péter mellszobrai elkészitésével. A mintákkal mind a két művész elkészülvén, azokat a miniszternek bemutatták, ki mindkettőnél, egyelőre egyik-egyiknek márványban való kivitelét rendelte meg, u. m. Zrinyiét és Pázmányét.

Ez az Izsó Zrinyi-szobrának rövid története. S most, midőn a mű, karrarai márványban, készen van, s a művésze által fölfedezett szép erdélyi márványból készült piedestáljan áll, elmondhatjuk róla, hogy a legszebb s legművészibb szobormű, mely eddigelő magyar véső alól kikerült.

Zrinyi a költőnek két vagy három, egymástól lényegesen különböző arczképe maradt fenn; ezek közül kettő a költő életében s természet után véve. A közönségesen ismertebb és elterjedtebb, mely Marsalko által mellszoborban is kidolgozva s gypsz-öntvényekben ismeretes, fiatalabb kori; a másik, melyet elöször Arany János Koszorúja adott volt mümellékletül 1863-ban, későbbi. Ez utóbbi, nagy lélek és nagy s viharos küzdelmek s szenvedélyek tüköre az, mely a szobrász művének alapul szolgált, bár a többi képekkel való összevetésben s a legjellemzőbb arczkép előállitásában a lehető leglelkiismeretesb volt.

S valóban, Zrinyi a költő egészen képzeletünk előtt áll e szoborban, melyet a miniszter a márványról sikerült gypszöntvényekben is sokasittatott, hogy vele több közintézetet megajándékozhasson, s melynek rajzát ma mi is bemutatjuk olvasóinknak: kettős czéllal, — hogy a szoborra, művészetünk e legujabb kitünő termékére forditsuk a figyelmet, s hogy a nagy költő, hadvezér és államférfi emlékét is felujitsuk.

Ez utóbbi czélból életrajzot közölni nem szándékunk. A „Vasárnapi Ujság“ egyik régibb évfolyama, terjedelmes történeti rajzot adott Zrinyi Miklósról a költőről, Pauler Gyula tollából, s most csak kivonatot adhatnánk e régibb közleményünkből. A helyett inkább némi átalános jellemzését adjuk a nagy férfinak, kitünő történetirónk Salamon Ferencz után.

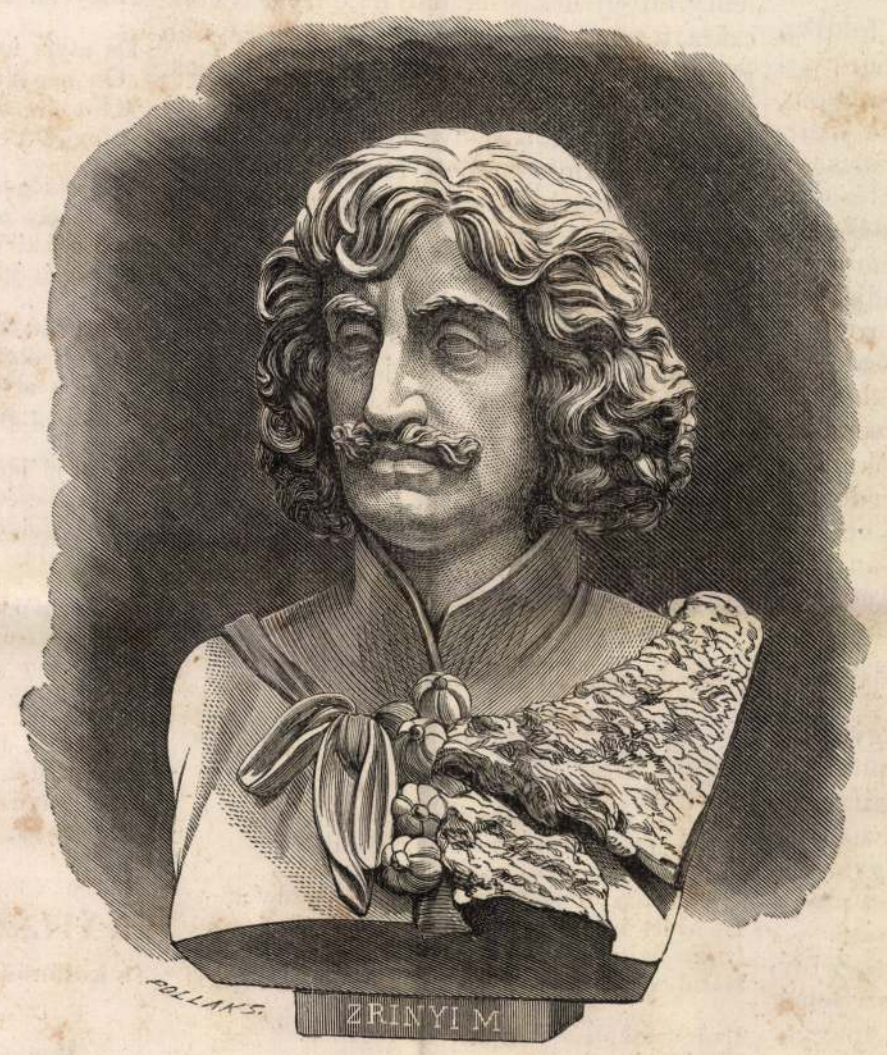

Zrinyi a költő mellszobra, Izsótól.

„Zrinyi Miklós nemcsak korának legnagyobb emberei, hanem a legritkább tünemények közé tartozik, kikben a legfényesebb tulajdonok egyesülnek csodálatra méltó vegyületben. Hazánk egyik legnagyobb költője s a tettek egyik legnagyobb embere; a jelennel elfoglalt gyakorlati ember s a jövőbe látó prófétai szellem; a legerősebb meggyőződések és merész tervek mellett a józanság és mérséklet példánya korában; a csaták zajának és a magányba vonuló tanulmánynak egyaránt nagy kedvelője. E név, mely alatt közönségesen emlittetik: „Zrinyi a költő“ — korántsem meriti ki se foglalkozását, se érdemeit; de részint megkülönbözteti őt általa megénekelt nagy ösétől, részint valóban jellemző ránézve, s nem is mellőzhető jellemrajzából, mert e nagy férfiuban a fenebbi tulajdonok ritka összhangzásban állanak s költészete kapcsolatban élete tevékenységével, vágyaival és a gyakorlati férfiu érzületével.

„Minden lelki tehetségei és cselekedetei egy czélra vannak irányozva első fiatalsága óta. A magyar hösiség ujra élesztése és a honvédelmi rendszer ujjáalakitása volt e czél, akkor, midőn vallásfelekezeti viták izgatták a kedélyeket; egy nagy reformot sürget, midőn a jelszó a konzerválás; a török elüzését tartja fő teendőnek, s e czélra az egyesitést, midőn mások az alkotmányosság és lelkiismeretbeli szabadság föntartására más oldalon nézik az ellenfelet. — Mindamellett, hogy merész terve még nem talál egész egy pártra, hogy a korral némileg ellentétben látszik lenni, nagy tehetsége, a hadi tettek által kivivott első rendü tekintély s a személyes tulajdonok által nyert közszeretet mindkét pártnál, valószinüvé tették a külső sikert is, s ha egy sajnos véletlen életének véget nem vet negyvenhat éves korában, könnyen megérhette volna, hogy eszméi népszerüekké váljanak. Alig van benne kétség, hogy e férfiu élete képes volt volna más irányt adni a magyar nemzet történeteinek az 1683-diki török hábo-

rukig. Ritkán is érte nagyobb veszteség hazánkat egyes emberben, mint 1664-ben, nov. 18-án, midőn Zrinyi Miklós vadászat közben lelte halálát. Magyarországon elsiratta minden párt, s — a mi ritka eset magyar ember halálakor — a keresztyén Európa nagy része is csaknem magáénak vallotta a veszteséget. — Ha a maga kora nem értette még őt, csakhamar bekövetkeztek az események, melyek fényesen bizonyiták, hogy ő volt az, s nem kortársai, ki megérté a világesemények fejlésének logikáját: azt mondá, eljött az idő, hogy a török kiüzessék hazánkból, — a mi halála után husz évvel be is következett, midőn maga a török hivta ki sorsát. Ő ezen időre rendszeres magyar hadsereget akart előállitani, hogy elvitázhatlanul a mienk legyen a nagy tény dicsősége, s minél zavartalanabb annak élvezése.

Zrinyi Miklóst hadi emberré tette már születése és terjedelmes birtokainak fekvése a török határszéleken; de lelkének a kénytelenségnél magasb rendü motivumokra volt szüksége. Költői lélek volt a szó legmagasabb értelmében. A sziv hajlamain, az esetlegességen tul azon erkölcsi idealismusban találta erejét, mely mindenben nagy elveket választ a cselekvés indokául. — Ő azért fáradott, azért tanult, hogy jeles hadvezérré képezze magát, — s azért akart azzá válni, mert meg volt győződve, hogy azon idők szerint az a leghasznosabb és szükségesebb a hazára nézve. A magyar hadi dicsőségnek visszaadni hajdani ragyogását, s ez által biztositni függetlenségét, nála jól megfontolt államférfiui reflexio volt, de egyszersmind oly lelkesedett érzelem, mely az első ifjukor egész hevével élt lelkében haláláig. Ifju éveinek első tanulmánya Istvánffy és Bonfin valának, s alig olvasta magyar nagyobb föl-buzdulással a magyar dicsőség évkönyveit, mint Zrinyi Miklós, s alig volt valakinek lelkében maradandóbb ez érzelem. Harminczadik évét jóval meghaladta, midőn e sorokat irja:

„Magyar vitézeknek dicsőséggel földben temetett csontjai s azok nagy lelkének árnyékai.... nem hagynak nékem alunnom, mikor kivánnám, sem henyélnem, ha akarnám is. Igen szeretője vagyok az ő dicsőségöknek, hogy én elmulassam az ő intésöket, kiket nemcsak nappalbeli elmélkedésembe juttatnak, de még északabeli elmémben is elémbe tüntetnek, mondván: ne aludjál, ne keresd a gyönyörüséget; látod-e romlott hazánkat, melyet mi annyi vérontással, verésekkel és untalan való fáradsággal nyertünk, oltalmaztunk és sok száz esztendeig megtartottunk: kövesd az mi nyomdokunkat, ne szánd fáradságodat, ne szánd véredet, ne szánd életedet. Ezekkel az ösztönökkel serkéntgetnek engemet nyugodalmamban.“

Ily „ösztönök“-ből folytak cselekedetei, s ily ösztönök adák kezébe a tollat azon pihenő órákban, melyeket hadvezéri és polgári hivatala engedett. — A magyar történetek olvasása buzditotta, hogy hössé legyen, s azok adtak nemcsak tárgyat, hanem lelkesedést is nagy hőskölteménye megirására, melynek homlokán ezen ajánlás olvasható: „Dedicálom ezt a munkámat a magyar nemességnek. Adja isten, hogy véremet utolsó csöppig hasznosan neki dedicálhassam.“ A „Szigeti veszedelem“ megénekléséve Zrinyi Miklós a török elleni harczias szellemet akarta elevenné tenni és fokozni a magyar nemzetben. Bár nem iránymü s fő motivuma sem igazolná az ily kezdetet:

„Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?“

mindamellett ugyanazon lélek buzgalma szól benne más alakban, mely a „török áfium elleni orvosság“-ot irta vagy tizenkét évvel utóbb. Valamint egész élete mintegy összeolvadt a mult nagysággal, ugy költészete mintegy életéből forr ki. Kevés epos van, mely a költő belső és külső életével oly kapcsolatban állana, melyben a költött mellett annyi legyen a valóság, mint a „Szigetvári veszedelem“-ben, s e részben nagyon különbözik a görög és római mintákat utánzó, ugynevezett classica iskola terményeitől, melyek térben és időben igen távol eső történetekről, a költőt környező élettől merőben különböző viszonyokról énekelnek. — Torquato Tasso s maga Virgil sok száz év mulva s többnyire általok ismeretlen helyeken lefolyt eseményeket beszélnek el, midőn az akkor élt embernyom szokásai, szelleme és egyéneinek faja rég kiveszett; mig Zrinyi e részben inkább hasonlitható Homérhoz s a középkori germán eposok dalnokaihoz.

Költönk, ösének, a másik nagy Zrinyi Miklósnak, dicső halála után nyolczvan évvel irja meg eposát, és a tárgy nagy részét az egyénekkel s egyes episódokkal együtt történetirókból veszi. De sok élő hagyomány, a nép száján forgott históriás ének elevenebb szinben tüntette föl előtte a krónika holt betüjét, mint egy későbbi kor olvasója előtt. Az őt tárgyától elválasztott nyolczvan év majd mitsem változtatott a viszonyokon, embereken és szokásaikon. Már gyermekkorában szinről szinre látta ugyanazon alakokat, tanuja volt némely rokon eseményeknek és jeleneteknek, melyeket megénekel, sőt egész gondolkodásával, lelke minden erejét rokontárgyak foglalják el a való életben is, ugy hogy minden elve, éjjel-nappali elmélkedései és érzelmei egészen beillenek hőskölteményébe. Annyira benne van egész külső és belső élete ez eposban, mint egy lyrai költőé dalaiban, a nélkül hogy megszünnék oly objectivitásban maradni, mint akármelyik epos- vagy drámaköltő.“

E hőskölteмény, a „Szigetvári veszedelem,“ külsejének csiszolatlan durvasága daczára, a magyar költészet egyik legdrágább gyöngye s örökös fentartója irója nevének, inkább mint hősi fegyvertettei, melyekkel korának legjelesb hadvezérei között tündökölt. A tartalom mellett felejtjük a külalak hiányát s nehézkességét, mely a kor bélyegét hordja magán, mikor nyelvünk még fejletlen volt az irodalmi s kivált költői használatra, de az iró életviszonyaira is emlékeztet, kinek a tettek s veszélyek közt nem volt ideje irása csinjára elég gondot forditani.

A kis mutatvány, melyet a nagy müből kiszakitunk, az ötödik ének vége, midőn Zrinyi, a királyhoz irt levéllel fiát Györgyöt küldi el, hogy őt Szigetből eltávolitsa, fogalmat ad a költeményről, ugy tartalmi, mint alaki tekintetben.

Zrinyi és fia.

— A „Szigeti veszedelem“-ből. —

Elvégezvén levelét bepecsételé,
Aztán fiát Györgyöt szépen megölelé;
Okosan, röviden neki igy beszéle
(A gyermek atyja szavát igen fülelé):

„Fiam, én utolszor látlak most tégedet;
És azért is áldom az én istenemet,
Hogy hallanod hagyta végső beszédemet;
Halld meg, fiam, kérlek, az én intésemet.

Ihol uraságban hagylak én tégedet;
Karddal bővítettem a te értékedet;
Mindened lesz: tanulj isteni félelmet,
Isten megneveli minden szerencsédet.

Tanulj éntőlem is nehéz vitézséget,
Tanulj fáradságot s hazádhoz hűséget.
Tanulj tőlem jóságos cselekedetet,
Mástól pedig szerencsét s annak gyümölcsét.

Én már éltem eleget, láttam gonoszt s jót,
Már meg is úntam hijábavalóságot;
Mert láttam mindenkor: mit a világ adott
Egy kézzel, kettővel mindjárt visszarántott.

Nem láttam semmi jót, miben megnyughatnám,
Nem találtam nyugvást, a miben bízhatnám;
Csak a mikor neked, Jehova, szolgáltam,
Akkor elégedtem meg és megnyugodtam.

Fiam, annak szolgálj és járj azon úton,
Mit fia istennek rendel e világon:
Ez ád neked erőt a török pogányon,
Ez ád jó szerencsét ezen a világon.

Aztán emlékezzél az én sok próbámrul
Ne légy, mint elfajzott galamb kemény sastul,
Karddal te keressed hiredet pogánytul:
Mondhassák igazán, fajzottál Zrinyitől.

Én égben az istent imádom éretted,
Hogy bővítse mindenkor a te erődet;
Adja, hogy szolgálhass neki kedve szerint,
És hogy sok időre mennyben láss engemet.

Ezt a levelemet vidd gyorsan királyhoz,
Tudhasson idején készülni a hadhoz
És nyúlni jó móddal az ország dolgához,
Mert sietséggel jön Szulimán a várhoz.“

„Kemény szivü atyám, mit kegyetlenkedel?“
Igy ifiu Zrinyi a nagy bánnak felel:
„Engemet magadtul kergetni akarsz el,
Hogy tőled elváljak örökös idővel?

Ugy nem fia sasnak, nem igaz sas leszek,
Hanem elfajzott veszteni való kölyök,
Ha én halál előtt oly igen félemlek,
S a mit te víg szívvel keressz, én kerülök!

Valamely szerencsét rendel isten neked,
Méltó, hogy ugyanaz hordozzon engemet:
Bujásommal hát ne gyalázd nagy nevedet!
De minek is tartsam megúnt életemet?

Ez-é a vitézség, mire tanítsz engem,
Hogy az első próbám elbujásom legyen?
Nagy atya rosz fiát mindenki nevesse? . . .
Ah, ne adja eztet a jó isten érnem!

Uram, vagy engemet hagyj meg itt magaddal,
Vagy végzem éltemet a magam kardjával:
Fogyjon el Zrinyi név előbb nagy csodával,
Hogysem csak egyik is éljen gyalázattal!“

De atyja igy felele okos elmével:
„Oh nagyszivü gyermek, s teli bölcseséggel!
Mennyire bővelkedel te keménységgel,
Annyira tüzedet illik oltanom el.

Tisztességnek édes az ő gondolatja,
S némely magát avval örömest csalatja;
Kevés, ki igazán ezt alkalmaztatja,
Ki a jót jó hirrel összecsinálhatja.

Elragadt tégedet vakmerő bátorság,
Mint széltül hajtatik az ingadozó ág.
Leszen oly idő is, hogy benned vidámság
Ugy fog tündökleni, mint kertben szép virág.

Nem jó időtlenül virágot szaggatni,
Nem dicséretes neked halált kivánni:
Most, mikor senkinek nem tudnál használni
Haláloddal, tartozol élni s szolgálni.

Nem mienk a lélek, hanem az istené.
Te fogsz-é kedvedre sáfárkodni vele?
Tartsd meg, fiam, magadat nagyobb szükségre,
S szegény romlott hazánknak jobb idejére.

Szükség, hogy én itten végezzem napomat,
Mert isten rendelte itt végső órámat.
Most utolszor kell mutatnom mivoltomat:
Kövessed, mikor kell, te is nagy próbámat!“

A XVI. századi magyar nyomdászatról

s különösen Heltai Gáspár kolozsvári nyomdájáról.*)

Hazánk majdnem ezer éves multja nagyszerü mozzanatokban, drámai jelenetekben s tragoediai katastrophákban oly gazdag, emelkedésünk és dicsőségünk fényes, hanyat-

*) A honvédmenház javára Kolozsvártt tartott nyilvános fölolvasások alkalmával f. évi április 3-dikán olvasta a szerző.

161. **Arany János** (1817—1882) író, műfordító mellszobra Izsó Miklóstól, márványból. Madách „Ember tragédiáját" ő mutatta be a Kisfaludy Társaságnak, kiadványainak elsejében ismertette azt.

Történeti Osztály.

162. **Szentpétery Zsigmond** (1798—1858) színművész — mint Zách Bódog. Hímzett, festett rátétmunka, 1846 tájáról. (335 × 32 cm.)

Rozsnyay Kálmán.

163. **Lendvay Márton** színművész (1807—1858) arcképe, olajfestmény. (110 × 86 cm.)

Magyar Történelmi Képcsarnok

164. **Egressy Gábor** (1808—1866) — mint Mátyás király. Hímzett és festett rátétmunka, 1846 tájáról. (40 × 36 cm.)

Történeti Osztály.

TÁRLÓBAN: KÉZIRATOK, NYOMTATVÁNYOK.

(165—181. sz.)

165. **Laborfalvy Róza** fél havi fizetésének nyugtája a Nemzeti Színház pénztárától 1845. január 31. Nyomtatvány s. k. aláírással.

Dr. Bedő Rudolf.

166. **Laborfalvy Róza** s. k. levele a Nemzeti Színház igazgatóságához szereplése ügyében.

Dr. Tóth László.

167. **Egressy Gábor** nemzeti színházi rendezői naplója 1846-ból.

Dr. Bedő Rudolf.

168. **Szigligeti Ede** „Csikós" című népszínműjének kézirata 1846.

Nemzeti Színház Múzeuma.

169. **Szigligeti Ede** „Csikós" népszínműjének német fordítása kéziratban.

Nemzeti Színház Múzeuma.

170. **Szigligeti Ede** „A műszeretők" című vígjátékának eredeti kézirata.

Dr. Tóth László.

171. **Szerdahelyi Kálmán** (1839—1872) Don Juan vígopera szövegének magyar nyelvű fordítása 1846-ból. Eredeti kézirat.

Nemzeti Színház Múzeuma.

172. **Gróf Ráday Gedeon** a Nemzeti Színház igazgatójának utalványa Szilágyi Lilla részére 1847 május 1.

Nemzeti Színház Múzeuma.

173. **Bajza József** s. k. levele, a Nemzeti Színháznál használt címek eltörléséről 1848 április 29.

Dr. Tóth László.

174. **Bajza József** s. k. levele 1848 május 20-ról a kardalosok önkéntességéről.

Nemzeti Színház Múzeuma.

175. **Erdélyi János** ügyvéd, költő tanár (1814—1868) 1849-ben a Nemzeti Színház igazgatójának sajátkezű levele Szigligetinének kiutalványozott pénzekről.

176. **Nyugtatvány** a Nemzeti Színházi napi hirdetményekért járó összegről. 1848. március 21.

Dr. Bedő Rudolf.

177. **A bécsi Hoftheater Színlapja** 1850 június 25-ről Hollósy Kornélia vendégszerepléséről.

M. kir. Operaház emlékgyüjteménye.

178. **Bulyovszky Lilla** 2 drb német és 1 drb magyar nyelvű névjegye.

Dr. Bedő Rudolf.

Izsó Miklós

42. SZÁM. 1898. 45. ÉVFOLYAM.

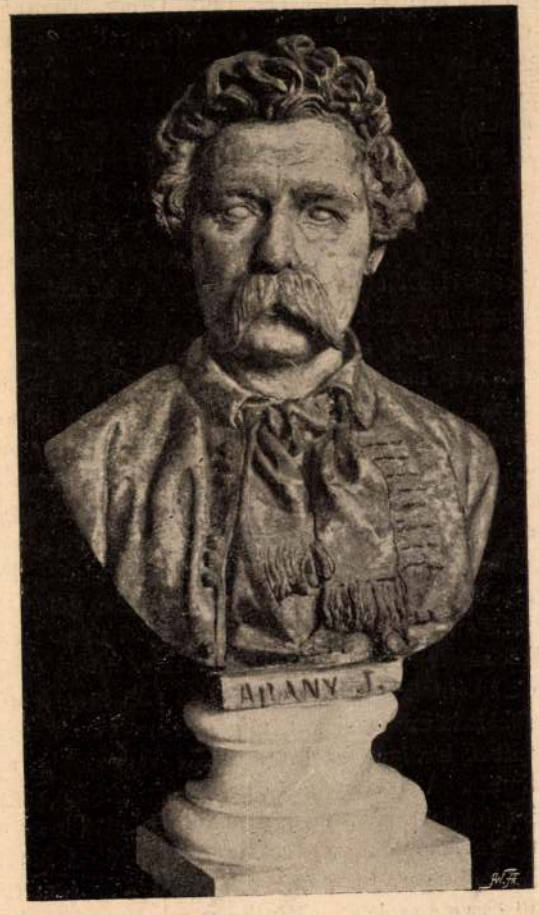

Izsó Miklós szobormüve.

ARANY JÁNOS.

EMÉNYÉBŐL.

Vas. Ujs. 1898. 736. l.
Szinnyei József.

neti festmények (Székely, Lotz, Orlay, Than) képei s a szobrok mind a «Vasárnapi Ujság» mai számában *jelennek meg először*. Hogy e kiválóan érdekes közleményt együtt, megszakítás nélkül adhassuk, «Regénytár»-unk közleményeinek folytatását is jövő számunkra kellett halasztanunk.

A királyt e hó 15-dikére várták Budapestre. Az udvartartás egy része már a héten megérkezett. A király útja éjjelre volt kitűzve, reggeli 5 órai megérkezéssel. Délután a király Gödöllőre készült, hol több napig marad.

A királyné emlékezete. E hó 10-ikén volt harmincz napja, hogy Erzsébet királyné nemes szívének dobogása megszűnt. Ezt a napot is sok helyen megülték az emlékezés bánatával és gyászával. *Budapesten* a *tudomány-egyetem* is ezen a napon tartotta gyászünnepét, s *Beöthy* Zsolt egyetemi tanár ékes szavakkal és mély megilletődéssel emlékezett meg a magyarok Nagyasszonyáról, kit gyászol az egész nemzet. A gyász külső jeleinek használatát harmincz napra állapították meg. De a fekete zászlók még künn lobognak mindenfelé. Csak azokat vonták be, melyeket eső és szél megtépett. A többit künn hagyják, a míg el nem pusztúlnak. Erzsébet királyné szobrára pedig egyre foly az adakozás. A törvényhatóságok, városok és nagy testületek java része még nem állapíthatta meg a szoborra adandó összegeket, mert közgyülési határozat szükséges. De máris *félmillión* felüli összeg gyűlt össze a szoborra. Minthogy a két részből álló birodalomban Magyarország emel emléket a vér-

— **Izsó Miklós** jelenleg Arany János mellszobrát vési márványból, még pedig hazai tiszta fehér szárhegyi márványból, a miből eddig soha senki sem faragott még, s Gyergyóban csak meszet égetnek belőle, noha hivatva volna versenyre kelni a hires carrarai márványnyal. Ugyancsak Izsó a Szalay László mellszobrát is késziti a muzeum számára.

**

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1874 91 l.

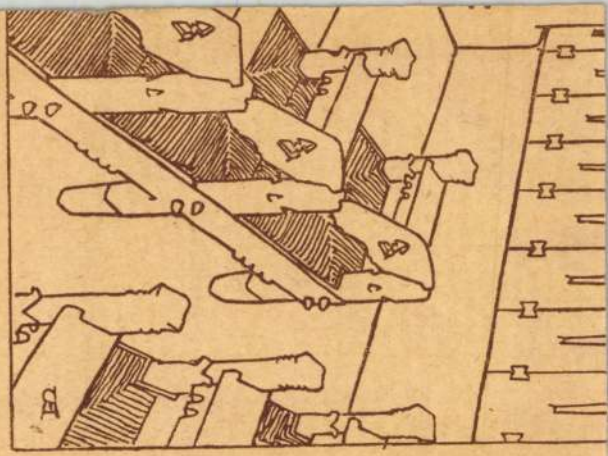

Iztó Miklós

~~1869~~ 60?

A kalocsai székesegyházban a Szent István szobor telapzatán lévő dombormű, amelyen Asztrik a trónon ülő Szent Istvánnak átadja a koronát, fenti műve Maga a szobor Meixner-Halbig alkotás.

Lepold Antal

Szent István király ikonográfiája

Serkt Istvánemlékk. III.

146. l.

2.–

Izsó Miklós

a Kalocsai szérszegyház szentélye előtt szent Istvánes szent László szobrai karrarai márvanyból fentitől

Szabó Pestom

I. k. 1. körzet
344. l.

Jegyzőko

Felvétetett Budapesten.
órakor, a III. ker. romai ré
kiküldött fővárosi szakbó
közgyűlési társalgó termé
Havas Sándor ny.
tagur elnöklete alatt
Hegedüs Candid a
ri tanácsos, Forster Gyu
falvy János, és báró Haa
Károly és dr. Henszelm
dr. Thaloczy Lajos orsz. l
Jenő fő. mérnök ur, mi
mérnök ur helyettese,
kornok, mint biz. jegy

Pusztak furulyása, München 1860. Pesten a Müegyletben kiállítva 1861. Juhász ciment Mária üvegből. (3 pld. késtearinnal beeresztve.)

stült. Egy a tárlatra F, egy Szily Kálmannak, egy Szmrecsányi Jánosnak.

F hol 50 frtért megvettek kisorsolásra.

Ez volt az első nápi tárgyú sobor

Exp. 1939

Izsó Miklós

Furulyázó pásztor

Visszapillantás a

A fiatal tehetségeknek felkarolását és támogatását a társulat kezdettől fogva feladatának tekintette.

Az elsők voltak ketten, éppen a legjavából: Izsó Miklós és Munkácsy Mihály. Alig három hónappal a megalakulás után, 1861 május 18-án, elhatározta az igazgató-választmány, hogy „miután Izsó Miklósnak, a segélyre szoruló kiváló fiatal szobrásznak egy sikerült műve, a „furulyázó pásztor" (ez volt a legelső szobormű a magyar népéletből!) a Műegylet kiállításán van, azt 50 forintért megveszi, abban a reményben, hogy a Műegyletnek sorsolásra újra eladhatja". Ez tényleg így is történt.

Szm KT 50 105. l.

yi Miklós

Az egyetlen művészi iskola, Marastoni „Festészeti akadémiája", még 1849-ben szünt meg s azóta a művészi képzés lehetősége is szünetelt hazánkban.

1868-ban a társulat egy átmeneti művészeti programmal fordult az országgyűléshez. Különösen egy művészi iskola felállítását sürgette, hogy a hazai tehetségek itthonról képezhessék magukat. A kormány ezen az alapon indította meg a rajziskolának létrehozását.

1867-ben egyenesen a társulat emlékiratát vette fontolóra a képviselőház, amikor utasította a kormányt, hogy intézkedjék az Ester-

A puszták furulyása
(Juhász), München 1860.
Izsó első önálló művészi
alkotása. 1861 szerepelt a
Pesti Műcsarlet tárlatán. Több
példányban készült.
(Szinvecsányi Művészet 1910.
410 l.)

808.

.....szám.

1

Műemlékek Orsz

Tárgy:

Fischer Sándor egy évf. Vasárnapi Ujságést TP.-Ab.

A beadv

Melléklet

Egyúttal

Előirat sz

Utóirat sz

Másolta:

Összeolv

Izsó Miklós

1864 Meixner János (nüvelen szobrász)
terve szerint faragta
a kalocsai szeszegyház
Szent István és Szt László
szobrok mamagyta
faragatánlevő dom

Láid

Pinter Imre:

A kalocsai főszé-
kesegyház –
Bp. 1942.
65. l.

1864. alli szobr fel

bornü vehet: Antrik érsek
átadja a királynak a ko-
ronát és Szt László átadja
a kalocsai érsekhez a kalocsai és
bácsi érsekséget egyesítő okmányt

s azért, hogy túlságosan egyhangúvá ne váljék, a korlátrács
fonatos r
vánvalóa
elgondol
Dornyai
tatai kő
a császá
hogy a
részt ve
korlát a
formaaz
hatjuk,
resztelőn
lendület

Meg k
vörösmá
csak majdnem szószerint megegyezik a császárival. A székesfehér-

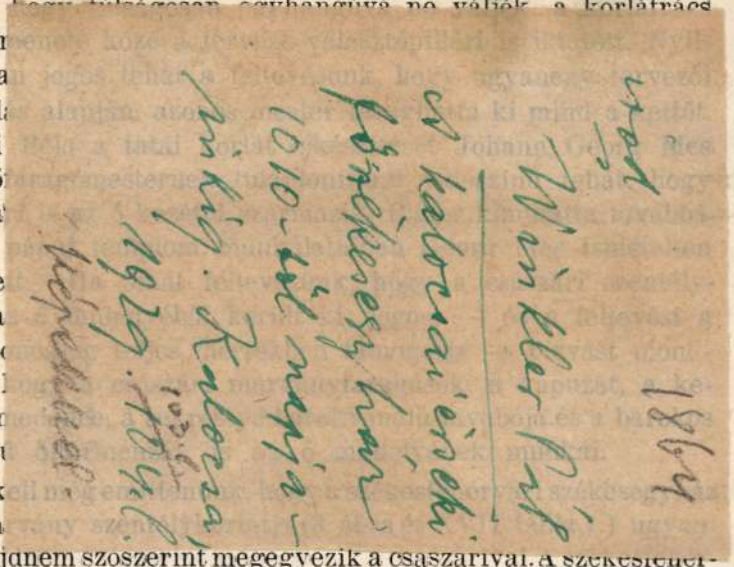

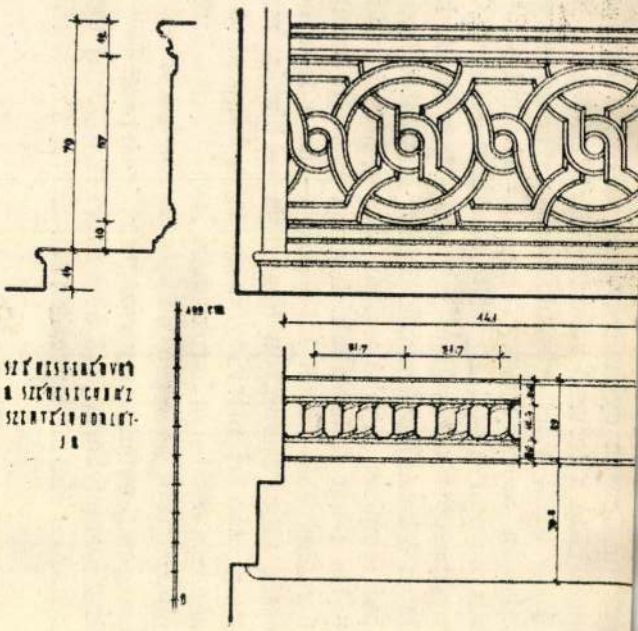

3. ábra. Szentél

Iszó Miklós München.

1861. máj. – jun. kiáll.: Hüegyles: Juhász, vobornu, 50 ft.
1862. jun. – jul. kiáll.: Magyar pásztor, vobornu.

Ursus spelaeus Koponyája

VIII. 53.

〈Szó Miklós〉

Münchentől Karácsonyig

Münchentől Karácsonyig

Münchentől Karácsonyig

Busuló juhász mintája.

~~Buda 1860.~~

SzT. 39. Hagyatéki kiáll. szerepels.

U. a. márványba faragva München ~~1860-61.~~ 1862.

SzT. 40. l. 48. l. u. (Keppel.)

49 – 55. l.

Gschwindt Mihály megrendelésére készült, ki azt 1864. ben a M. N. Muzeumnak ajándékozta.

Izsó a szoborról gypszmásolatokat készitett s azokat 40 frtért árusította (VU. 1867 340. l.)

Az Izsó-bizottság, mely a művész szobrainak értékesitésére alakult A Busuló juhász gypszmásolatai-ból 1876. 175 példányt adott VU. 1876. 365. l. el.

9 E szoborért a művész és a megrendelő cichig pereskedtek, míga bírósag a megrendelőnek ítélte, ~~[illegible]~~

Kiadatik Borbély József
min. főszámtanácsos úrnak
azzal, hogy a benti nyugta
ellenében a Lantos-cégnek
a könyvtári javadalom ter-
pére 100 P-t kifizetni szi-
veskedjék.

Budapest, 1939, febr. 14

17

Herz
elnök

11/17

Izsó Miklós

Vas. Ujs. 1876 716 l.

— **Arany János mellszobrát** a közoktatási miniszter Izsó Miklós hagyatékából megvásárolta, s az most a muzeumban látható. A mű Izsó jelesebb müvei közé tartozik, mint általában azok, melyeket élő alakok után készitett.

ANDREA ADY
(1877—1919)

Sin dalla primavera del 1904 apparivano sempre più frequenti, sulle colonne d'un quotidiano politico di Budapest, il *Budapesti Napló*, dei versi che un giovane poeta ungherese inviava con diligente impegno da Parigi. Queste poesie, nell'ordine di tempo in cui venivano pubblicate, si scostavano sempre più, nell'espressione dei sentimenti e dei pensieri, dalle formule abituate ed abituali del parlar poetico. Figure e frasi nuove e sorprendenti, strane associazioni di idee e passaggi insoliti, un alito suggestivo assolutamente nuovo, il sapore di una nuova passionalità sbalordivano e colpivano al tempo stesso i lettori di queste poesie, chiamate *poesie nuove* dal poeta medesimo. Nelle quali si affermavano una visione e una concezione della vita nuove e caratteristiche, completamente diverse da quelle dei poeti di allora. Nessuno ancora avrebbe saputo pronunciarsi sul valore artistico rappresentato dal nuovo poeta; ma dopo qualche mese non vi poteva essere già dubbio alcuno che la personalità del poeta, nella maniera come

Arany János mellszobra.

gipsz/ Sz. T. 60. l. 64. l. n. (Kép.)
Pest 1862 ~~az évek~~

U. a. 1874-ben szárhegyi fehér márványból faragott példánya hagyatékában volt.

VV.) 1875. 363. l.
(1874. 91. l.

2.80
20.—
7.44
30.24

Kifizettem a 15.786-938. sz. rendelettel kiutalt javadalomból.

Bp. 939. jun. 30.